Şuabu'l-İmân

(الجامع لشعب الإيمان)

Beyhakî

2

OCAK

بسم الله الرحمن الرحيم

Şuabu'l-Îmân

el-Beyhakî

Ahmed b. el-Hüseyn

(öl. 458/1066)

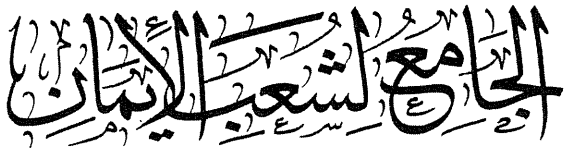

Cilt 2

Şuabu'l-Îmân

1. baskı – İstanbul

Cilt 2

Haziran 2015

Özgün adı: el-Câmi' li-Şuabi'l-îmân

Yazarı: Ebû Bekr Ahmed b. Hüseyn b. Alî el-Beyhakî (ö. 458/1066).

Arapça neşir: Mektebetu'r-Rüşd, Abdülaliy Abdülhamîd Hâmid tahkiki ile, Riyad 1423/2003).

İSBN: 978-605-4659-12-8

Tercüme: Hüseyin Yıldız, Hasan Yıldız ve Zekeriya Yıldız

Redaksiyon: Yusuf Özbek

Kapak: Edib Agagjyshi

Baskı ve Cilt: Step Ajans Matbaacılık Ltd Şti.

Göztepe Mah. Bosna Cad. No. 11

Bağcılar/ İSTANBUL

Tel: 0212.4468846 Matb. Sertifika No: 12266

İsteme ve Haberleşme Adresi

www.ocakyayincilik.com

OCAK YAYINCILIK

Millet Cad. Gülsen Apt.

No. 19 Kat: 4 D. 7

Yusufpaşa

Aksaray, İstanbul

GSM: 05353107416 (Yusuf Özbek)

İÇİNDEKİLER

11. Şube Allah'tan Korkmak 7

Bölüm 135

12. Şube Allah'tan Ümitvar Olmak (Recâ) 140

Bölüm 179

Bölüm 196

Dua Konusunda Bilinmesi Gereken Bazı Şeyler 204

13. Şube Allah'a Tevekkül ve Her Konuda O'na Teslimiyet 225

14. Şube Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) Sevmek 333

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Üstün Soyu ve Temiz Doğumu 340

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) İsimleri 350

Allah'ın, Muhammed'i (sallallahu aleyhi vesellem) Henüz Yaratmadan Önce Övgüyle Anması 358

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Yaratılışı ve Ahlâkı 361

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Fesâhati 379

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem)Ümmetine Şefkati ve Merhameti 388

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Zühdü ve Dünya Sıkıntılarına Karşı Sabrı 392

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Diğer Peygamberlere Üstünlüğü 408

15. Şube Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) Gereken Saygıyı Gösterip Onu Yüceltmek 436

Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) Salât ve Selâm 460

Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) Salât, Selâm, Bereket ve Rahmetin Anlamı 479

Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) Salavât Getirmek 485

16. Şube Kişinin, Cehenneme Atılmayı Küfre Girmeye Tercih Edecek Kadar Dininde Tavizsiz Olması 500

17. Şube İlim Talep Etmek 525

İlmin Fazileti ve Değeri 540

18. Şube İlmi Yaymak ve Bilmeyenlere Öğretmek 562

Bölüm 577

الْحَادِيَ عَشَرَ مِنْ شُعَبِ الْإِيمَانِ وَهُوَ بَابٌ فِي الْخَوْفِ مِنَ اللهِ ﷻ

11. Şube

Allah'tan Korkmak

Yüce Allah (zatından korkulması hakkında) şöyle buyurdu: *"İşte o şeytan, ancak kendi dostlarını korkutur. Şu halde, eğer iman etmiş kimseler iseniz onlardan korkmayın, benden korkun."*[1] *"Şu halde (Ey yahudiler ve hakimler!) İnsanlardan korkmayın, benden korkun."*[2] *"Yalnızca benden korkun."*[3] *Rabbini gönülden yalvararak ve korku ile yüksek olmayan bir sesle sabah akşam an."*[4] Sonra meleklerin kendisinden olan korkusunu överek: *"O'nun korkusundan titrerler"*[5] buyurdu. Aynı şekilde peygamberlerini ve evliyalarını överek: *"Doğrusu onlar iyi işlerde yarışıyorlar, korkarak ve umarak Bize yalvarıyorlardı. Bize karşı gönülden saygı duyuyorlardı"*[6] ve *"Onlar, Allah'ın riâyet edilmesini emrettiği haklara riâyet eden, Rablerine saygı besleyen ve kötü hesaptan korkanlardır"*[7] buyurdu. Kafirleri kınayarak da: *"'Ne oluyorsunuz ki Allah'a büyüklüğü yakıştıramıyorsunuz"*[8] buyurdu. Bu âyetin açıklamasında: "Burada: «Ne oluyorsunuz ki Allah'ın azametinden korkmuyorsunuz?» mânâsı vardır" denilmiştir. Yüce Allah başka bir âyette de kafirleri kınayarak: *"Bizimle karşılaşmayı ummayanlar: «Bize ya melekler indirilmeli, ya da Rabbimizi görmeliyiz» derler. And olsun ki kendi*

---

[1] Âli İmrân Sur. 175

[2] Mâide Sur. 44

[3] Bakara Sur. 40

[4] A'râf Sur. 205

[5] Enbiyâ Sur. 28

[6] Enbiyâ Sur. 90

[7] Ra'd Sur. 21

[8] Nûh Sur. 13

kendilerine büyüklenmişler, azgınlıkta pek ileri gitmişlerdir"[1] buyurmuştur. Bu âyette de Allah'tan korkmayanların kastedildiği söylenmiştir.

Bütün bunlar Allah'tan korkmanın Allah'ın mülkünü, saltanatını ve yaratıkları hakkında dilediğini yapabileceğini kabul edip tam olarak itirafta bulunmak demektir. Bu konuda gafil davranmak kullukta gafil davranmak demektir. Her kölenin, efendisinin üzerinde tasarruf gücü olduğunu kabul ettiğini gösterebilmesi için efendisine karşı güçsüz olduğunu ve ondan korktuğunu göstermesi gerekir. Bu sebeple kul, acziyetini görmeli ve Allah'a karşı gelemeyeceğini bilmelidir.

Halîmî der ki: Korku birkaç çeşittir. Bunlardan biri; kulun nefsinin zelilliğini bilmesi, Allah ona bir zarar dokundurmak istediğinde buna engel olamayacağını bilmesidir. Bu, çocuğun anne babasından, halkın, adil de olsa idareciden, kölenin efendisinden korkmasına benzer. İkincisi şöyledir. Kulun, her zaman, Allah tarafından nefsiyle baş başa bırakılmasından ve ona yardım etmemesinden korkmasıdır. Bu, efendisi kendisine iyi davranan kölenin efendisinden korkmasına benzer. Köle, efendisinin iyiliklerini bilir ve onu sever, ancak onu gözünden düşmekten ve yapılan iyiliklerin kesilmesinden korkar. Kitab bütün bu konularda kulları uyarmıştır. Birinci korkuya: *"Ne oluyorsunuz ki Allah'a büyüklüğü yakıştıramıyorsunuz"*[2] âyeti misal gösterilebilir. Bu âyetin açıklamasında: "Burada: «Ne oluyorsunuz ki Allah'ın azametinden korkmuyorsunuz?» mânâsındadır.

Beyhakî der ki: el-Kelbî bunu Ebû Sâlih kanalıyla İbn Abbâs'tan aktarmış olduğu rivayette bu şeklide açıklamıştır.

٧١٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو زَكَرِيَّا بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ الْمُزَكِّي، أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدُوسٍ، حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ صَالِحٍ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ صَالِحٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿مَا لَكُمْ لَا تَرْجُونَ لِلَّهِ وَقَارًا﴾ [نوح: ١٣] يَقُولُ: عَظَمَةً وَقَوْلُهُ ﴿وَقَدْ خَلَقَكُمْ أَطْوَارًا﴾ [نوح: ١٤] يَقُولُ: نُطْفَةً ثُمَّ عَلَقَةً ثُمَّ مُضْغَةً "

---

[1] Furkân Sur. 21

[2] Nûh Sur. 13

716- Ali b. Ebî Talha bildiriyor: İbn Abbâs: *"Ne oluyorsunuz ki Allah'a büyüklüğü yakıştıramıyorsunuz"*[1] buyruğunu açıklarken: "Allah'ın azametinden çekinmiyorsunuz, mânâsındadır" dedi. *"Oysa, sizi türlü merhalelerden geçirerek O yaratmıştır"*[2] âyeti hakkında ise: "(Sizleri) önce nutfe, sonra kan pıhtısı sonra da et parçası kıldı (ve bu şekilde aşama aşama şekilden şekle soktu)" dedi.[3]

٧١٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو نَصْرِ بْنُ قَتَادَةَ، حَدَّثَنَا أَبُو مَنْصُورٍ الْعَبَّاسُ بْنُ الْفَضْلِ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ نَجْدَةَ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ، حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ سُمَيْعٍ، عَنْ أَبِي الرَّبِيعِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: " ﴿مَا لَكُمْ لَا تَرْجُونَ لِلَّهِ وَقَارًا﴾ [نوح: ١٣] قَالَ: لَا تَعْلَمُونَ لِلَّهِ عَظَمَةً "

قَالَ: وَحَدَّثَنَا سَعِيدٌ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ فِي قَوْلِهِ ﴿مَا لَكُمْ لَا تَرْجُونَ لِلَّهِ وَقَارًا﴾ [نوح: ١٣] قَالَ: " لَا تُبَالُونَ عَظَمَةَ رَبِّكُمْ ﴿وَقَدْ خَلَقَكُمْ أَطْوَارًا﴾ [نوح: ١٤] قَالَ: نُطْفَةً ثُمَّ عَلَقَةً ثُمَّ مُضْغَةً شَيْئًا بَعْدَ شَيْءٍ "

717- Ebu'r-Rabî'nin bildirdiğine göre İbn Abbâs: *"Ne oluyorsunuz ki Allah'a büyüklüğü yakıştıramıyorsunuz"*[4] buyruğunu açıklarken: "Allah'ın büyüklük ve azametini tanımıyor ve bilmiyorsunuz, mânâsındadır" demiştir.[5]

Ahmed b. Necde der ki: Saîd'in, Cerîr kanalıyla Mansûr'dan bildirdiğine göre Mücâhid: *"Ne oluyorsunuz ki Allah'a büyüklüğü yakıştıramıyorsunuz"*[6] buyruğunu açıklarken: "(Sizleri) önce nutfe, sonra kan pıhtısı sonra da et parçası kıldı (ve bu şekilde aşama aşama şekilden şekle soktu)" demiştir.

---

[1] Nûh Sur. 13

[2] Nûh Sur. 14

[3] İsnâdmda kopukluk vardır. İbn Cerîr, *Tefsîr* (29/94, 95).

[4] Nûh Sur. 13

[5] İsnâdmda tanımadığım bir ravi vardır. Taberî, *Tefsîr* (29/95).

[6] Nûh Sur. 13

٧١٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ بْنُ أَبِي الْمَعْرُوفِ، أَخْبَرَنَا أَبُو سَهْلٍ الْإِسْفَرَايِينِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو جَعْفَرٍ الْحَذَّاءُ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْمَدِينِيِّ، حَدَّثَنَا جَرِيرُ بْنُ عَبْدِ الْحَمِيدِ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ فِي قَوْلِهِ ﴿مَا لَكُمْ لَا تَرْجُونَ لِلَّهِ وَقَارًا﴾ [نوح: ١٣] قَالَ: " لَا تُبَالُونَ لِلَّهِ عَظَمَةً قَالَ: وَالرَّجَاءُ الطَّمَعُ وَالْمَخَافَةُ "

قَالَ: وَحَدَّثَنَا عَلِيٌّ، حَدَّثَنَا مِسْكِينٌ أَبُو فَاطِمَةَ قَالَ: سَأَلَ مَنْصُورَ بْنَ زَاذَانَ رَجُلٌ وَأَنَا أَسْمَعُ مَا كَانَ الْحَسَنُ يَقُولُ فِي قَوْلِهِ: ﴿مَا لَكُمْ لَا تَرْجُونَ لِلَّهِ وَقَارًا﴾ [نوح: ١٣] قَالَ: " لَا تَعْلَمُونَ لَهُ عَظَمَةً، وَلَا تَشْكُرُونَ لَهُ نِعْمَةً "

718- Mansûr'un bildirdiğine göre Mücâhid: *"Ne oluyorsunuz ki Allah'a büyüklüğü yakıştıramıyorsunuz"*[1] buyruğunu açıklarken: "Neden azametinden dolayı azabını umursamıyor ve ondan mükâfat beklemiyorsunuz?" demiştir.[2]

Miskîn Ebû Fâtıma der ki: Bir adam Mansûr b. Zâzân'a: Hasan(-ı Basrî): *"Ne oluyorsunuz ki Allah'a büyüklüğü yakıştıramıyorsunuz"*[3] buyruğu hakkında ne derdi?" diye sordu. Ben de onu işitmekteydim. Ebû Fâtıma: "Hasan: «Onun azametini bilmiyor ve nimetinden dolayı şükretmiyorsunuz mânâsındadır» derdi" karşılığını verdi.

Halîmî der ki: Efendinin kölesine: "Ne oluyor ki benim hükümranlığımdan ve gücümden korkmuyorsun?" demesi ile: "Neden nefsine kadrini bildirmiyor ve onu onun konumunda olanların menziline koymuyorsun?" demesi arasında bir fark yoktur. Her ikisinde de kölenin, efendisinin onu cezalandırmayacağından emin olup isyan etmemesi ve konumunu ikrar etmesi vardır.

Yüce Allah'ın: *"Denizde bir sıkıntıya düştüğünüz zaman, Allah'tan başka yalvardıklarınız kaybolup gider, fakat O sizi karaya çıkararak kurtarınca yüz çevirirsiniz. Zaten insan pek nankördür. Onun karada da, sizi yere batırmasından veya başınıza taş yağdırmasından güvende misiniz? Sonra*

---

[1] Nûh Sur. 13

[2] Ravileri güvenilirdir. Taberânî, *Tefsîr* (29/59).

[3] Nûh Sur. 13

kendinize bir koruyucu da bulamazsınız. Yoksa sizi tekrar denize döndürüp, üzerinize ortalığı yıkan bir fırtına gönderip, inkarlarınızdan ötürü sizi suda boğmasından güvende misiniz? O zaman bize soru soracak bir yardımcı da bulamazsınız"[1] buyruğu, kulun, her halükârda itaati terk etmemesi, kendisine verilen nimetleri görerek, Allah'ın kendisinden razı olduğu konusunda kendisi emniyet içinde görüp şükürden geri durmaması gerektiğini bildirmektedir. Çünkü Allah'ın azabından ancak zararda olanlar kendisi emniyette hisseder. Kulun her durumda Allah'ın öfkesinden, kınamasından çekinmesi, Allah onu helak etmek isterse veya bir zarar vermek isterse buna engel olacak gücün olmadığını bilmesi gerekir.

İkincisi ise Yüce Allah kendisine: *"Rabbimiz! Bizi doğru yola erdirdikten sonra kalplerimizi eğriltme, katından bize rahmet bağışla; şüphesiz Sen sonsuz bağışta bulunansın"*[2] diye dua edenleri överek onları: "İlimde sağlam kişiler" diye adlandırdı. Bilindiği gibi ancak, Allah'ın kendisini doğru yola erdirdikten sonra onu kendisinden tekrar çıkarıp almasından korkan kişi: "Rabbim! Beni doğru yola erdirdikten sonra kalbimi eğriltme" der. Allah bize cennet ahalisinin: *"Doğrusu bundan önce ailemizin yanında bile korku içindeydik; Allah lütfedip bizi kavurucu azabdan korudu; doğrusu bundan önce de O'na yalvarıyorduk; şüphesiz O, iyilik yapandır, acıyandır"*[3] dediklerini bildirdi. Onlar İslam'dan çıkarak kıyamet gününde cehennemlik kişilerin menziline inmekten korkarlar ve Allah'ın kendilerine böyle yapmaması için dua ederlerdi.

Üçüncüsü ise Yüce Allah başka âyetlerde: *"Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan, ondan eşini var eden ve ikisinden pek çok erkek ve kadın meydana getiren Rabb'inize hürmetsizlikten sakının. Kendisi adına birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allah'ın ve akrabanın haklarına riâyetsizlikten de sakının. Allah şüphesiz hepinizi görüp gözetmektedir."*[4] *"Yalnız benden (benim azabımdan) korkun"*[5] *"Ey inananlar! Kendinizi ve*

---

[1] İsrâ Sur. 67- 69

[2] Âl-i İmrân Sur. 8

[3] Tûr Sur. 26- 28

[4] Nisâ Sur. 1

[5] Bakara Sur. 41

ailenizi, yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten koruyun"[1] buyurmaktadır. Allah bu âyetlerde muhatap kişilerin emirlerini ifa ederek ve yasakladıklarından uzak durarak kendilerini cehennem ateşinden korumalarını emretmektedir. *"(Benim azabımdan) korkun"*[2] ifadesi: "Benim azabımdan ve sizi muaheze etmemden korkun" manasındadır. Bu konuda Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): *"Bir hurma parçasıyla olsa bile kendinizi ateşten koruyun"* buyurmaktadır.

٧١٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْفَتْحِ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي الْفَوَارِسِ الْحَافِظُ بِبَغْدَادَ أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الشَّافِعِيُّ، حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّائِغُ، حَدَّثَنَا عَفَّانُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ قَالَ: اتَّقُوا النَّارَ وَاعْمَلُوا خَيْرًا فَإِنِّي سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ مَعْقِلٍ يَقُولُ: سَمِعْتُ عَدِيَّ بْنَ حَاتِمٍ يَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ: " اتَّقُوا النَّارَ وَلَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ " أخرجه الْبُخَارِيُّ فِي الصَّحِيحِ مِنْ حَدِيثِ شُعْبَةَ وَأَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ مِنْ وَجْهٍ آخَرَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ

719- Ebû İshâk der ki: "Kendinizi ateşten koruyun ve hayırlı ameller işleyin. Zira Abdullah b. Ma'kil'in, Adiy b. Hâtim'den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): «*Bir hurma parçasıyla olsa bile kendinizi cehennemden koruyun*» buyurmuştur."[3]

Buhârî bunu *Sahîh*'te Şu'be kanalıyla[4] ve Müslim bunu başka bir tarikle Ebû İshâk'tan aktarmıştır.[5]

٧٢٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ إِسْحَاقَ الْفَقِيهُ، أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ شَاذَانَ الْجَوْهَرِيُّ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ سُلَيْمَانَ الْوَاسِطِيُّ، حَدَّثَنِي ابْنُ يَزِيدَ بْنِ خُنَيْسٍ، عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ أَبِي رَوَّادٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: " لَمَّا أَنْزَلَ

---

[1] Tahrîm Sur. 6

[2] Bakara Sur. 41

[3] İsnâdı sahihtir. Beyhakî, *Sünen* (4/176) ve *Zühd* (868).

[4] Buhârî, *zekat* (2/114).

[5] Müslim, *zekat* 1/703 (66).

اللهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَى نَبِيِّهِ ﷺ ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا﴾ [التحريم: ٦] تَلَاهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ عَلَى أَصْحَابِهِ ذَاتَ لَيْلَةٍ - أَوْ قَالَ: يَوْمٍ - فَخَرَّ فَتًى مَغْشِيًّا عَلَيْهِ فَوَضَعَ النَّبِيُّ ﷺ يَدَهُ عَلَى فُؤَادِهِ فَإِذَا هُوَ يَتَحَرَّكُ فَقَالَ: يَا فَتَى، قُلْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ فَقَالَهَا فَبَشَّرَهُ بِالْجَنَّةِ فَقَالَ أَصْحَابُهُ: يَا رَسُولَ اللهِ، أَمِنْ بَيْنِنَا فَقَالَ ﷺ: أَمَا سَمِعْتُمْ قَوْلَهُ تَعَالَى ﴿ذَلِكَ لِمَنْ خَافَ مَقَامِي وَخَافَ وَعِيدِ﴾ [إبراهيم: ١٤] "

720- İbn Abbâs der ki: Yüce Allah, Peygamber'ine (sallallahu aleyhi vesellem): "*Ey inananlar! Kendinizi ve çoluk çocuğunuzu cehennem ateşinden koruyun; onun yakıtı, insanlar ve taşlardır; görevlileri, Allah'ın kendilerine verdiği emirlere baş kaldırmayan, kendilerine buyrulanları yerine getiren pek haşin meleklerdir*"[1] âyetini indirdiği zaman, bir gece (veya bir gün) Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu âyeti sahabeye okuyunca bir genç bayılıp yere düştü. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) elini gencin kalbine koyunca, kalbinin (hızlı) attığını gördü ve: *"Ey genç! Lâ ilahe illallah" de"* buyurdu. Genç tevhid kelimesini söyleyince de Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu cennetle müjdeledi. Sahabe: "Ey Allah'ın Resûlü! Aramızda bu müjdeye muhatap olan başkaları da var mı?" diye sorunca, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): *"Yüce Allah'ın, «**Bu, makamımdan korkan ve tehdidimden sakınan kimseler içindir**»*[2] *buyurduğunu duymadınız mı!"* karşılığını verdi.[3]

٧٢١ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَخْبَرَنَا أَبُو عَمْرٍو عُثْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ السَّمَّاكِ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِكَ، حَدَّثَنَا أَبُو بِلَالٍ، حَدَّثَنَا أَبُو الْمَلِيحِ الرَّقِّيُّ، عَنْ مَيْمُونِ بْنِ مِهْرَانَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: قَدِمَ عَلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ وَفْدٌ مِنَ الْعَرَبِ فِيهِمْ شَابٌّ فَقَالَ الشَّابُّ لِلْكُهُولِ: " اذْهَبُوا فَبَايِعُوا رَسُولَ اللهِ ﷺ وَأَنَا أَحْفَظُ لَكُمْ رِحَالَكُمْ فَذَهَبَ الْكُهُولِ فَبَايَعُوهُ ثُمَّ جَاءَ الشَّابُّ فَأَخَذَ بِحَقْوَيْ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَ: يَا

---

[1] Tahrîm Sur. 6

[2] İbrâhîm Sur. 14

[3] İsnâdı hasendir.

رَسُولَ اللهِ أَسْتَجِيرُكَ مِنَ النَّارِ فَقَالَ الْقَوْمُ: دَعْهُ يَا غُلَامُ فَقَالَ وَالَّذِي بَعَثَهُ لَا أَتْرُكُهُ حَتَّى يُجِيرَنِي مِنَ النَّارِ فَأَتَى جِبْرِيلُ فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ أَجِرْهُ فَإِنَّ اللهَ تَعَالَى قَدْ أَجَارَهُ "

721- İbn Abbâs der ki: Aralarında bir gencin de bulunduğu Bedevilerden bir heyet Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) geldi. Genç büyüklerine: "Siz gidin Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) biat edin. Ben burada bineklerinizi muhafaza ederim" dedi. Bunun üzerine büyükler gidip Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) biat etti. Sonra genç gelip Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) peştamalından tuttu ve: "Ey Allah'ın Resûlü! Cehennemden sana sığınıyorum" dedi. Oradakiler: "Ey genç! Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) bırak!" deyince, genç: "Onu gönderene yemin olsun ki beni cehennemden koruyana kadar bırakmayacağım" dedi. Cibrîl gelip: "Ey Muhammed! Onu koruma altına al. Şüphesiz ki Yüce Allah onu koruma altına aldı" dedi. [1]

٧٢٢ - وَفِيمَا أَنْبَأَنِي أَبُو الْحُسَيْنِ، عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ بِشْرَانَ إِجَازَةً حَدَّثَنَا أَبُو عَلِيٍّ الْبَرْذَعِيُّ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَيْدٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ أَبِي حَاتِمٍ الْأَزْدِيُّ، حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ أَبِي جَعْفَرٍ الرَّازِيُّ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ السَّائِحِ، عَنِ الرَّبِيعِ بْنِ صَبِيحٍ، عَنِ الْحَسَنِ قَالَ: كَانَ شَابٌّ عَلَى عَهْدِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يُلَازِمُ الْمَسْجِدَ وَالْعِبَادَةَ فَعَشِقَتْهُ جَارِيَةٌ فَأَتَتْهُ فِي خَلْوَةٍ فَكَلَّمَتْهُ فَحَدَّثَ نَفْسَهُ بِذَلِكَ فَشَهِقَ شَهْقَةً فَغُشِيَ عَلَيْهِ فَجَاءَ عَمٌّ لَهُ فَحَمَلَهُ إِلَى بَيْتِهِ فَلَمَّا أَفَاقَ قَالَ: " يَا عَمُّ انْطَلِقْ إِلَى عُمَرَ فَأَقْرِئْهُ مِنِّي السَّلَامَ، وَقُلْ لَهُ مَا جَزَاءُ مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ فَانْطَلَقَ عَمُّهُ فَأَخْبَرَ عُمَرَ وَقَدْ شَهِقَ الْفَتَى شَهْقَةً أُخْرَى فَمَاتَ مِنْهَا فَوَقَفَ عَلَيْهِ عُمَرُ فَقَالَ: لَكَ جَنَّتَانِ لَكَ جَنَّتَانِ "

722- Hasan(-ı Basrî) der ki: Ömer b. el-Hattâb'ın halifeliği zamanında Mescid'e ve ibadete devam eden bir genç vardı. Bir kız ona aşık olmuştu. Yalnız olduğu bir yerde kız yanına geldi ve onu konuşturdu. Gencin içi ona meylettiği sırada hıçkırdı ve bayıldı. Bu gencin amcası geldi ve onu kaldırıp evine götürdü. Genç kendine gelince amcasına: "Ey amca! Ömer'e gidip

---

[1] İsnâdı zayıftır.

benden kendisine selam söyle ve: «Rabbinin makamından korkan kimseye mükâfat olarak ne vardır?» diye sor" dedi. Bunun üzerine amcası gitti ve Ömer'e olanları anlattı. Bu sırada genç tekrar hıçkırdı ve vefat etti. Ömer gencin başı ucunda durup: "Sana iki cennet vardır, sana iki cennet vardır" dedi.[1]

٧٢٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ حَازِمٍ، حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُوسَى، عَنْ سُفْيَانَ، عَنِ السُّدِّيِّ فِي قَوْلِهِ ﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ﴾ [الأنفال: ٢] قَالَ: إِذَا " هَمَّ بِمَعْصِيَةٍ أَوْ ظُلْمٍ أَوْ نَحْوِ هَذَا قِيلَ لَهُ اتَّقِ اللهَ وَجِلَ قَلْبُهُ "

723- Süfyân bildiriyor: Süddî: *"Müminler öyle kimselerdir ki, Allah anıldığı zaman kalpleri ürperir"*[2] âyetini açıklarken: "Kişinin, zulüm veya günah veya buna benzer bir şeyi yapmak üzereyken kendisine: «Allah'a karşı gelmekten sakın!» denilince kalbinin ürpermesi (ve bundan vazgeçmesi)dir" dedi.[3]

٧٢٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، وَمُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى قَالَا: حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ سُلَيْمَانَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، ﴿وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّتَانِ﴾ [الرحمن: ٤٦] قَالَ: " يُذْنِبُ فَيَذْكُرُ مَقَامَهُ فَيَدَعُهُ "

724- Mansûr bildiriyor: Mücâhid: *"Rabbinin makamından korkan kimseye iki cennet vardır"*[4] âyetini açıklarken: "Burada kişinin masiyet işlemesi ve Allah'ın makamını hatırlayınca o masiyeti bırakması kastedilmektedir" dedi.[5]

---

[1] İsnâdı zayıftır. Ebû Nuaym el-Isbehânî, *Hilye* (10/184).

[2] Enfâl Sur. 2

[3] Ravileri güvenilirdir.

[4] Rahmân Sur. 46

[5] Ravileri güvenilirdir. İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (13/570), Hennâd, *Zühd* 2/453 (899), İbn Cerîr, *Tefsîr* (27/145), Ebû Nuaym, *Hilye* (3/281) ve İbnu'l-Mübârek, *Ziyâdetu'z-Zühd* (135).

٧٢٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعِيدِ بْنُ أَبِي عَمْرٍو، حَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الصَّفَّارُ، حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي الدُّنْيَا، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْجَعْدِ، أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، وَمُجَاهِدٍ فِي قَوْلِهِ ﴿وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّتَانِ﴾ [الرحمن: ٤٦] قَالَا: هُوَ " الرَّجُلُ يُرِيدُ أَنْ يُذْنِبَ فَيَذْكُرَ مَقَامَ رَبِّهِ فَيَدَعَ الذَّنْبَ " وَرَوَاهُ خَلَفُ بْنُ الْوَلِيدِ، عَنْ شُعْبَةَ فَقَالَ: عَنْ إِبْرَاهِيمَ أَوْ مُجَاهِدٍ بِالشَّكِّ

725- Mansûr bildiriyor: İbrâhîm(i- Nehaî) ve Mücâhid: ***"Rabbinin makamından korkan kimseye iki cennet vardır"***[1] âyetini açıklarken: "Burada kişinin masiyet işlemeye karar vermesi ve Allah'ın makamını hatırlayınca o masiyeti işlemekten vazgeçmesi kastedilmektedir" dediler.[2]

Halef b. Velîd, Şu'be kanalıyla rivayet ederek şüpheye düşüp: "İbrâhîm veya Mücâhid" demiştir.

٧٢٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ مَنْصُورٍ، حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ الْجَارُودِيُّ، حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ، حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ، حَدَّثَنَا مُبَارَكُ بْنُ فَضَالَةَ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: يَعْنِي يَقُولُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ " أَخْرِجُوا مِنَ النَّارِ مَنْ ذَكَرَنِي، أَوْ خَافَنِي فِي مَقَامٍ "

726- Enes b. Mâlik der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"Yüce Allah: «Beni zikredeni veya makamımdan dolayı benden korkan kimseyi cehennemden çıkarın» buyurur."*[3]

٧٢٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، وَأَبُو بَكْرِ بْنُ الْحَسَنِ قَالَا: حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ بْنُ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الصَّمَدِ الدِّمَشْقِيُّ، حَدَّثَنَا نُعَيْمُ بْنُ حَمَّادٍ، حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ كَثِيرِ بْنِ دِينَارٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُهَاجِرٍ، أَخِي عَمْرِو بْنِ مُهَاجِرٍ، عَنْ

---

[1] Rahmân Sur. 46

[2] Ravileri güvenilirdir. Taberî, *Tefsîr* (27/145) ve İbnu'l-Mübârek, *Ziyâdetu'z-Zühd* (136).

[3] Müdelles olan Mübârek b. Fadâle dışındaki ravileri güvenilirdir. Tirmizî 4/412 (2594).

عُرْوَةَ بْنِ رُوَيْمٍ اللَّخْمِيِّ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ غَنْمٍ، عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " إِنَّ مِنْ أَفْضَلِ إِيمَانِ الْمَرْءِ أَنْ يَعْلَمَ أَنَّ اللهَ مَعَهُ حَيْثُ كَانَ "

727- Ubâde b. es-Sâmit der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Kişinin imanının en üstünü, nerede olursa olsun Allah'ın kendisiyle beraber olduğunu bilmesidir"* buyurdu.[1]

٧٢٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ عَفَّانَ، حَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَابِسٍ قَالَ: حَدَّثَنِي نَاسٌ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ فِي خُطْبَتِهِ: " خَيْرُ الزَّادِ التَّقْوَى وَرَأْسُ الْحِكْمَةِ مَخَافَةُ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ "

728- Abdurrahman b. Abbâs der ki: Bazı kişilerin bana bildirdiğine göre Abdullah b. Mes'ûd hutbesinde şöyle derdi: "En hayırlı azık takvadır. Hikmetin başı ise Allah korkusudur."[2]

٧٢٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ السَّيَّارِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ عَلِيٍّ الْغَزَّالُ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ شَقِيقٍ، حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ السَّرِيِّ، عَنْ سُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَابِسٍ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: قَالَ: عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْعُودٍ: " رَأْسُ الْحِكْمَةِ مَخَافَةُ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ " هَذَا مَوْقُوفٌ وَقَدْ رُوِيَ مِنْ وَجْهٍ آخَرَ ضَعِيفٍ مَرْفُوعًا إِلَى النَّبِيِّ ﷺ

729- Abdullah b. Mes'ûd: "Hikmetin başı Allah korkusudur" demiştir.[3]

Bu mevkûf bir hadistir. Başka bir kanalla zayıf ve merfû olarak zikredilmiştir.

---

[1] İsnâdı hasendir. Beyhakî, *el-Esmâ' ve's-Sifât* (541) ve Ebû Nuaym el-Isbehânî, *Hilye* (6/124).

[2] Ravileri güvenilirdir. Ebû Nuaym, *Hilye* (1/138) ve Abdürrezzâk, *Musannef* (11/159, 160).

[3] İsnâdında tanımadığım bir ravi vardır.

٧٣٠ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدَانَ، أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدٍ الصَّفَّارُ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ الْفَضْلِ، وَجَعْفَرُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَاصِمٍ قَالَا: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُصَفًّى، حَدَّثَنَا بَقِيَّةُ بْنُ الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ زُفَرَ، عَنْ أَبِي عَمَّارٍ الْأَسَدِيِّ، عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " رَأْسُ الْحِكْمَةِ مَخَافَةُ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ " وَرُوِيَ ذَلِكَ مِنْ حَدِيثِ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ فِي خِطْبَةِ النَّبِيِّ ﷺ بِتَبُوكَ

730- İbn Mes'ûd der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Hikmetin başı Allah korkusudur"* buyurdu.[1]

Ukbe b. Âmir kanalıyla bildirildiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bu hadisi Tebuk hutbesinde zikretmiştir.

٧٣١ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ بِالطَّابِرَانِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْعَبَّاسِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، بِبَغْدَادَ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ إِسْحَاقَ الْحَرْبِيُّ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، ح وَأَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدَانَ، أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدٍ الصَّفَّارُ، حَدَّثَنَا الْأَسْفَاطِيُّ يَعْنِي الْعَبَّاسَ بْنَ الْفَضْلِ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، حَدَّثَنَا أَيُّوبُ بْنُ عُتْبَةَ، عَنِ الْفَضْلِ بْنِ بَكْرٍ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " ثَلَاثٌ مُهْلِكَاتٌ شُحٌّ مُطَاعٌ وَهَوًى مُتَّبَعٌ وَإِعْجَابُ الْمَرْءِ بِنَفْسِهِ، وَثَلَاثٌ مُنْجِيَاتٌ خَشْيَةُ اللهِ فِي السِّرِّ وَالْعَلَانِيَةِ، وَالْقَصْدُ فِي الْغِنَى وَالْفَقْرِ، وَكَلِمَةُ الْحَقِّ فِي الرِّضَا وَالْغَضَبِ " وَرُوِيَ ذَلِكَ مِنْ وَجْهٍ آخَرَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ مَرْفُوعًا

731- Enes der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"Üç şey vardır ki helak edicidir. Bunlar itaat edilen cimrilik, nefse uymak ve kişinin kendini beğenmesidir. Üç şey de vardır ki kurtarıcıdır. Bunlar da gizli ve açık Allah'tan korkmak, fakirlikte ve zenginlikte itidal üzere olmak, rızada ve öfkede hakkı söylemektir (adalet üzere olmaktır)."*[2]

---

[1] İsnâdı zayıftır. Beyhakî, *Delâil* (5/241, 242) ve İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye* (5/13, 14).

[2] İsnâdı zayıftır. Beyhakî 315 (487), Bezzâr, *Keşfu'l-Estâr* 1/59, 60 (80, 81, 82, 83), el-Ukaylî, *ed-Duafâ* (3/447), Ebû Nuaym, *Hilye* (2/343, 3(219), ed-Dûlâbî, *el-Kunâ* (1/151) ve Abdilberr, *Câmi'u Beyânu'l-İlm* (1/143).

Bu hadis, başka bir kanalla Ebû Hureyre'den merfû olarak rivayet olunmuştur.

٧٣٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنَا الْحَسَنُ بْنُ يَعْقُوبَ الْعَدْلُ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ الْفَرَّاءُ، حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ عَوْنٍ، حَدَّثَنَا الْمَسْعُودِيُّ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللهِ: " كَفَى بِخَشْيَةِ اللهِ عِلْمًا، وَكَفَى بِالِاغْتِرَارِ بِاللهِ جَهْلًا "

وَبِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنْ مُسْلِمِ بْنِ صُبَيْحٍ، عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ: إِنَّ " الْمَرْءَ لَحَقِيقٌ أَنْ يَكُونَ لَهُ مَجَالِسٌ يَخْلُو فِيهَا فَيَتَذَكَّرَ فِيهَا ذُنُوبَهُ فَيَسْتَغْفِرَ مِنْهَا "

732- Abdullah (b. Mes'ûd) der ki: "Kişiye Allah korkusu ilim olarak, Allah'a karşı (olan sorumluluklarında) gafil davranmak ta cehalet olarak yeter."[1]

Müslim b. Subayh aynı isnâd ile Mesrûk'un: "Kişinin yalnız kalıp günahlarını hatırlaması ve istiğfar etmesi için oturacak bir yerinin olması gerekir" sözünü nakletmiştir.

٧٣٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيُّ، أَخْبَرَنَا أَبُو مَنْصُورٍ الصِّبْغِيُّ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ مسدسي، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، حَدَّثَنَا زَائِدَةُ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ مُسْلِمٍ، عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ: كَفَى بِالْمَرْءِ عِلْمًا أَنْ يَخْشَى اللهَ، وَكَفَى بِالْمَرْءِ جَهْلًا أَنْ يُعْجَبَ بِنَفْسِهِ قَالَ: وَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " حَقِيقٌ بِالْمَرْءِ أَنْ يَكُونَ لَهُ مَجَالِسٌ يَخْلُو فِيهَا وَيَذْكُرُ ذُنُوبَهُ فَيَسْتَغْفِرُ اللهَ مِنْهَا " وَقَدْ رُوِّينَا هَذَا الْكَلَامَ مِنْ قَوْلِ مَسْرُوقٍ غَيْرَ مَرْفُوعٍ

733- Müslim bildiriyor: Mesrûk: "Kişiye ilim olarak Allah korkusu cehalet olarak da kendini beğenmesi yeter" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)

---

[1] İsnâdı hasendir. İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (13/291, Ahmed, *Zühd* (158), Taberânî, *el-Kebîr* 9/212 (8927) ve İbnu'l-Mübârek, *Zühd* 15 (46).

ise: *"Kişinin yalnız kalıp günahlarını hatırlaması ve istiğfar etmesi için oturacak bir yerinin olması gerekir"* buyurmuştur.[1]

Bu söz, Mesrûk kanalıyla merfû olmaksızın onun sözü olarak zikredilmiştir.

٧٣٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو نَصْرِ بْنُ قَتَادَةَ، أَخْبَرَنَا أَبُو عَلِيٍّ حَامِدُ بْنُ مُحَمَّدِ الرَّفَّاءُ، أَخْبَرَنَا أَبُو مُسْلِمٍ إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللهِ، أَخْبَرَنَا بَدَلُ بْنُ الْمُحَبَّرِ أَبُو الْمُنِيرِ، أَنْبَأَنَا شُعْبَةُ، عَنْ سُلَيْمَانَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مُرَّةَ، عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ: " كَفَى بِالْمَرْءِ عِلْمًا أَنْ يَخْشَى اللهَ، وَكَفَى بِالْمَرْءِ جَهْلًا أَنْ يُعْجَبَ بِعَمَلِهِ "

734- Mesrûk der ki: "Kişiye ilim olarak Allah korkusu, cehalet olarak da amelleriyle kendini beğenmesi yeter."[2]

٧٣٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَلِيٍّ الرُّوذْبَارِيُّ، أَنْبَأَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْمُحَمَّدَآبَاذِيُّ، حَدَّثَنَا الْفَضْلُ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ شَيْبَةَ الْحِزَامِيُّ، أَخْبَرَنِي ابْنُ أَبِي فُدَيْكٍ، ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو نَصْرِ بْنُ قَتَادَةَ، - وَاللَّفْظُ لَهُ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَمْرِو بْنُ مَطَرٍ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ السِّمْنَانِيُّ أَبُو بَكْرٍ، حَدَّثَنَا دُحَيْمٌ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي فُدَيْكٍ، عَنْ مُوسَى بْنِ يَعْقُوبَ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، أَنَّ عَامِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ بْنِ الزُّبَيْرِ، أَخْبَرَهُ أَنَّ أَبَاهُ، أَخْبَرَهُ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ مَسْعُودٍ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ " لَمْ يَكُنْ بَيْنَ إِسْلَامِهِ وَبَيْنَ أَنْ نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ يُعَاتِبُهُمُ اللهُ بِهَا إِلَّا أَرْبَعَ سِنِينَ ﴿وَلَا يَكُونُوا كَالَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلُ فَطَالَ عَلَيْهِمُ الْأَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْ، وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ﴾ [الحديد: ١٦] - وَفِي رِوَايَةِ الرُّوذْبَارِيِّ - وَقَالَ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ لَمْ يَكُنْ بَيْنَ إِسْلَامِهِمْ وَبَيْنَ أَنْ نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ... "

735- Âmir b. Abdillah b. ez-Zübeyr, babasından bildiriyor: İbn Mes'ûd kendisine, Müslümanlıkları ile Allah'ın, kendilerini kınayan: *"İnananların gönüllerinin Allah'ı anması ve ondan inen gerçeğe içten bağlanması zamanı*

---

[1] İsnâdmda tanımadığım bir ravi vardır. İbn Sa'd, *Tabakât* (6/80), Dârimî, *Sünen* (sh. 106), Ebû Nuaym, *Hilye* (2/95) ve İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (13/405).

[2] Ravileri güvenilirdir.

daha gelmedi mi. Onlar, daha önce kendilerine kitap verilenler gibi olmasınlar; onların üzerinden uzun zaman geçti de kalpleri katılaştı; çoğu, yoldan çıkmış kimselerdir"[1] âyetini indirmesi arasında sadece dört yıl olduğunu haber vermiştir.[2]

Rûzbârî rivayetinde: "Abdullah b. Mes'ûd'un bana bildirdiğine göre Müslümanlıkları ile bu âyetin inmesi arasında..." demiştir.

٧٣٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْفَقِيهُ، وَأَبُو عَلِيٍّ الرُّوذْبَارِيُّ قَالَا: حَدَّثَنَا أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُعَاوِيَةَ النَّيْسَابُورِيُّ، أَخْبَرَنَا أَبُو عُمَرَ أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الْجَبَّارِ الْعُطَارِدِيُّ، أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي سُفْيَانَ، عَنْ أَنَسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " مَثَلُ الْقَلْبِ مَثَلُ رِيشَةٍ بِأَرْضٍ فَلَاةٍ تُقَلِّبُهَا الرِّيَاحُ"

736- Enes der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Kalb, çölde rüzgarın (üstünü altına ve altını üstüne) çevirip durduğu bir tüy gibidir"* buyurdu.[3]

٧٣٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ سَعْدٍ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ خُشْنَامَ، مِنْ أَصْلِ كِتَابِهِ وَهُوَ بِنَيْسَابُورَ، أنبأ حَامِدُ بْنُ عُمَرَ الْبَكْرَاوِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زِيَادٍ، عَنْ عَاصِمٍ الْأَحْوَلِ، عَنْ أَبِي كَبْشَةَ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا مُوسَى الْأَشْعَرِيَّ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " إِنَّمَا سُمِّيَ الْقَلْبُ مِنْ تَقَلُّبِهِ " وَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " إِنَّمَا مَثَلُ الْقَلْبِ كَمَثَلِ رِيشَةٍ بِالْفَلَاةِ تَعَلَّقَتْ فِي أَصْلِ شَجَرَةٍ تُقَلِّبُهَا الرِّيحُ ظَهْرًا لِبَطْنٍ "

737- Ebû Mûsa el-Eş'arî der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Kalb, (halden hale) dönmesinden dolayı kalb diye adlandırılmıştır"* buyurdu. Yine Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): *"Kalb, çölde rüzgarın üstünü altına (ve altını üstüne) çevirip durduğu ağaca takılmış bir tüy gibidir"* buyurmuştur.[4]

---

[1] Hadîd Sur. 16

[2] İsnâdı hasendir. Müslim, *tefsîr* (3/319).

[3] İsnâdı zayıftır. es-Sehmî, *Tarîhu Curcân* (sh. 129).

[4] İsnâdmda tanımadığım bir ravi vardır. Ahmed, *Müsned* (4/408) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (1/263).

٧٣٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرٍ الْقَاضِي، أَخْبَرَنَا حَاجِبُ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحِيمِ بْنُ مُنِيبٍ، أَخْبَرَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، أَخْبَرَنَا سَعِيدُ بْنُ إِيَاسٍ الْجُرَيْرِيُّ، عَنْ غُنَيْمِ بْنِ قَيْسٍ، عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " مَثَلُ الْقَلْبِ كَرِيشَةٍ فِي أَرْضٍ فَلَاةٍ تُقَلِّبُهَا الرِّيَاحُ ظَهْرًا لِبَطْنٍ "

738- Ebû Mûsa el-Eş'arî der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Kalb, çölde rüzgarın üstünü altına (ve altını üstüne) çevirip durduğu bir tüy gibidir"* buyurdu.[1]

٧٣٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْفَقِيهُ، أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرٍ الْقَطَّانُ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُوسُفَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ ثَوْرٍ، عَنْ خَالِدِ بْنِ مَعْدَانَ، عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ بْنِ الْجَرَّاحِ قَالَ: " قَلْبُ ابْنِ آدَمَ مَثَلُ الْعُصْفُورِ يَتَقَلَّبُ فِي الْيَوْمِ سَبْعَ مَرَّاتٍ " هَذَا مَوْقُوفٌ وَقَدْ رُوِيَ مَرْفُوعًا كَمَا

739- Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh der ki: "Âdem oğlunun kalbi bir kuş gibidir. Günde yedi defa döner."[2]

Bu mevkûf bir hadistir. Ancak merfû olarak şöyle geçmektedir:

٧٤٠ - أَخْبَرَنَاهُ أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيُّ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ شِيرَوَيْهِ، حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ الْحَنْظَلِيُّ، حَدَّثَنَا بَقِيَّةُ بْنُ الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا بَحِيرُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ خَالِدِ بْنِ مَعْدَانَ، عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ بْنِ الْجَرَّاحِ، عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَ: " قَلْبُ ابْنِ آدَمَ مَثَلُ الْعُصْفُورِ يَتَقَلَّبُ فِي الْيَوْمِ سَبْعَ مَرَّاتٍ "

740- Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Âdem oğlunun kalbi bir kuş gibidir. Günde yedi defa döner"* buyurmuştur.

٧٤١ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ اللهِ بْنُ يَحْيَى بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ السُّكَّرِيُّ، بِبَغْدَادَ أَخْبَرَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّفَّارُ، حَدَّثَنَا عَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ اللهِ التَّرْقُفِيُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ

---

[1] İsnâdı zayıftır. İbn Mâce 1/34 (88).

[2] Ravileri güvenilirdir. Zîra Hâlid, Ebû Ubeyde zamanına yetişmemiştir. İbn Ebî Şeybe (13/322) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (1/102).

بْنُ يُوسُفَ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي سُفْيَانَ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يُكْثِرُ أَنْ يَقُولَ: " يَا مُقَلِّبَ الْقُلُوبِ ثَبِّتْ قُلُوبَنَا عَلَى دِينِكَ "

741- Câbir b. Abdillah der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) çokça: *"Ey kalpleri halden hale çeviren Allahım! Kalbimizi dininde sabit kıl"* diye dua ederdi.[1]

٧٤٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ الْأَهْوَازِيُّ، أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدٍ الصَّفَّارُ، حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عَلِيٍّ، حَدَّثَنَا كَثِيرُ بْنُ يَحْيَى، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زِيَادٍ قَالَ ذَكَرَ الْأَعْمَشُ، عَنْ أَبِي سُفْيَانَ، عَنْ أَنَسٍ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يُكْثِرُ أَنْ يَقُولَ: " يَا مُقَلِّبَ الْقُلُوبِ ثَبِّتْ قَلْبِي عَلَى دِينِكَ فَقَالَ لَهُ أَهْلُهُ أَوْ أَصْحَابِهِ: أَتَخَافُ عَلَيْنَا وَقَدْ آمَنَّا بِكَ وَبِمَا جِئْتَ بِهِ قَالَ: إِنَّ الْقُلُوبَ بِيَدِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ يُقَلِّبُهَا "

742- Enes der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) çokça: *"Ey kalpleri (halden hale) çeviren Allahım! Kalbimizi dininde sabit kıl"* diye dua ederdi. Ailesi ve ashâbı kendisine: "Biz sana ve getirdiklerine iman ettikten sonra hâlâ bizim için korkmakta mısın?" deyince: *"Şüphesiz ki kalpler Allah'ın elindedir. Onları evirip çevirir"* buyurdu.[2]

٧٤٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَوْهَرِيُّ بِبَغْدَادَ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُوسَى الشَّطَوِيُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَابِقٍ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ طَهْمَانَ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ عَامِرٍ، عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ أَنَّهُ قَالَ: سَمِعَ أُذُنَايَ، مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ وَهُوَ يَقُولُ: " فِي الْإِنْسَانِ مُضْغَةٌ إِذَا صَلُحَتْ صَلُحَ لَهُ سَائِرُ جَسَدِهِ، وَإِذَا سَقِمَتْ سَقِمَ لَهُ سَائِرُ جَسَدِهِ وَهِيَ الْقَلْبُ مُخَرَّجٌ فِي الصَّحِيحِ مِنْ أَوْجُهٍ أُخَرَ، عَنْ عَامِرٍ الشَّعْبِيِّ وَقَالُوا فِي الْحَدِيثِ: إِذَا فَسَدَتْ فَسَدَ الْجَسَدُ كُلُّهُ "

743- Nu'mân b. Beşîr der ki: Şu iki kulağımla Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *"İnsanda bir et parçası vardır ki bu et parçası iyi olduğu zaman bütün beden iyi olur. Hasta olduğu zaman da bütün beden hasta olur, o da kalptir"*

---

[1] Ravileri güvenilirdir. Ebû Ya'lâ, *Müsned* 4/207 (2318), Taberî, *Tefsîr* (3/188) ve Hâkim, *Müstedrek* (2/288).

[2] Ravileri güvenilirdir. Müslim 3/2045 (2654).

buyurduğunu işittim.[1]

Buhârî, bunu *Sahîh*'te başka kanallarla Âmir eş-Şa'bî'den zikretmiş ve rivayetinde: "*O bozulduğu zaman da bütün beden bozulur*" demiştir.[2]

٧٤٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، وَأَبُو الْحَسَنِ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ الْبَزَّازُ بِبَغْدَادَ قَالَا: أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ الْفَاكِهِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو يَحْيَى بْنُ أَبِي مَسَرَّةَ، حَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْمُقْرِئُ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي أَيُّوبَ، أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ الْوَلِيدِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيِّبِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ إِذَا اسْتَيْقَظَ مِنَ اللَّيْلِ قَالَ: " لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ، اللهُمَّ إِنِّي أَسْتَغْفِرُكَ لِذَنْبِي وَأَسْأَلُكَ رَحْمَتَكَ، اللهُمَّ زِدْنِي عِلْمًا، وَلَا تُزِغْ قَلْبِي بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنِي، وَهَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ " وَرُوِّينَا فِي كِتَابِ الدَّعَوَاتِ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ فِي دُعَاءِ الْمُضْطَرِّ " اللهُمَّ رَحْمَتَكَ أَرْجُو فَلَا تَكِلْنِي إِلَى نَفْسِي طَرْفَةَ عَيْنٍ، وَأَصْلِحْ لِي شَأْنِي كُلَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ " وَقَالَ فِي حَدِيثٍ آخَرَ: " إِنَّكَ إِنْ تَكِلْنِي إِلَى نَفْسِي تَكِلْنِي إِلَى ضَعْفٍ وَعَوْرَةٍ وَذَنْبٍ وَخَطِيئَةٍ، وَإِنِّي لَا أَثِقُ إِلَّا بِرَحْمَتِكَ فَاغْفِرْ لِي ذُنُوبِي كُلَّهَا إِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ وَتُبْ عَلَيَّ إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ "

744- Hz. Âişe bildiriyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gece uyandığı zaman şöyle dua ederdi: "*Senden başka ilah yoktur. Seni her türlü noksan sıfatlardan tenzih ederim. Allahım! Günahlarım için senden bağışlanma diler ve rahmetini isterim. Allahım! İlmimi artır ve bana hidâyet verdikten sonra kalbimi saptırma. Kendi katından bana rahmet ver. Şüphesiz ki sen çok bağışlayıcısın.*"[3]

---

[1] Biyografisini bir yerde görmediğim Hâkim'in hocası Muhammed b. Ali el-Cevherî dışındaki ravileri güvenilirdir.

[2] Buhârî, *iman* (1/19) ve Müslim, *mesâkât* (2/1219).

[3] İsnâdmda hadisleri leyyin olan bir ravi vardır. Ebû Dâvud 5/306 (5061) ve Nesâî, *Amelu'l-Yevm ve'l-Leyle* (865).

Dualar konusunda bize rivayet olunduğuna göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sıkıntılı kişinin edeceği duanın şöyle olduğunu bildirmiştir: *"Allahım! Senin rahmetini umuyorum. Göz açıp kapayıncaya kadar olsun beni nefsimle baş başa bırakma. Her halimi ıslah eyle. Senden başka ilah yoktur."*[1]

Başka bir rivayette ise: *"Eğer beni nefsimle baş başa bırakırsan, beni zayıflık, kusur, günah ve hatalar içinde bırakmış olursun. Benim, senin rahmetinden başka güvenecek bir şeyim yoktur. Benim bütün günahlarımı bağışla. Zira günahları Sen'den başka bağışlayacak hiç kimse yoktur. Allahım! Tövbemi de kabul buyur, çünkü sen tövbeleri ziyadesiyle kabul edensin ve çok merhametlisin"* şeklinde zikredilmiştir.

٧٤٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعْدٍ الْمَالِينِيُّ، أَخْبَرَنَا أَبُو أَحْمَدَ بْنُ عَدِيٍّ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا ابْنُ صَاعِدٍ، حَدَّثَنَا أَبُو هِشَامٍ الرِّفَاعِيُّ، حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ الْحُبَابِ، حَدَّثَنَا ابْنُ مَوْهَبٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " يَا فَاطِمَةُ لَا يَمْنَعُكِ أَنْ تَسْمَعِي مَا أُوصِيكِ بِهِ أَنْ تَقُولِي: " يَا حَيُّ يَا قَيُّومُ بِرَحْمَتِكَ أَسْتَغِيثُ فَلَا تَكِلْنِي إِلَى نَفْسِي طَرْفَةَ عَيْنٍ، وَأَصْلِحْ لِي شَأْنِي كُلَّهُ " قَالَ أَبُو أَحْمَدَ قَالَ: لَنَا ابْنُ صَاعِدٍ وَابْنُ مَوْهَبٍ هَذَا هُوَ عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مَوْهَبٍ حَدَّثَ عَنْ أَنَسٍ غَيْرَ حَدِيثٍ هَكَذَا قَالَ: لِي ابْنُ صَاعِدٍ وَقَدْ

745- Enes b. Mâlik der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Ey Fâtıma! Benden işitmiş olduğun nasihatler seni: «Yâ Hayyu, yâ Kayyûm! Rahmetin hürmetine senden yardım diliyorum; her halimi ıslah eyle ve göz açıp kapayıncaya kadar olsun beni nefsimle baş başa bırakma» demekten alıkoymasın"* buyurdu.[2]

Ebû Ahmed (İbn Adiy) der ki: "İbn Sâid bize şöyle dedi: "İbn Mevheb, Ubeydullah b. Abdirrahman b. Mevheb'in kendisidir. Enes'ten başka bir rivayette de bulunmuştur." İbn Sâid bana bu şekilde anlattı.

٧٤٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيُّ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ مَحْبُورٍ، حَدَّثَنَا زَكَرِيَّا بْنُ يَحْيَى، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْحُلْوَانِيُّ، حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ

---

[1] Ebû Dâvud 5/325 (5090) ve Nesâî, *Amelu'l-Yevm ve'l-Leyle* (651).

[2] İsnâdı zayıftır.

حُبَابٍ، حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ مَوْهَبٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لِفَاطِمَةَ: " مَا يَمْنَعُكِ أَنْ تَسْمَعِي مَا أُوصِيكِ بِهِ أَنْ تَقُولِي إِذَا أَصْبَحْتِ وَأَمْسَيْتِ: يَا حَيُّ يَا قَيُّومُ بِرَحْمَتِكَ أَسْتَغِيثُ أَصْلِحْ لِي شَأْنِي كُلَّهُ، وَلَا تَكِلْنِي إِلَى نَفْسِي طَرْفَةَ عَيْنٍ " قَالَ زَيْدٌ: وَكَانَ مِسْعَرٌ يَسْأَلُنِي عَنْ هَذَا الْحَدِيثِ وَقَالَ غَيْرُهُ عَنْ زَيْدٍ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَوْهَبٍ

746- Enes b. Mâlik der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Fâtıma'ya şöyle buyurdu: *"Sana yapacağım şu öğüdü dinleyip yapmaktan geri durma. Sabahları ve akşamları: «Yâ Hayy! Yâ Kayyûm! Rahmetinden yardım diliyorum. Her halimi ıslah eyle ve bir anlığına olsa bile beni nefsimle baş başa bırakma» diye dua et."*[1]

Zeyd der ki: "Mis'ar bana bu hadisi sorup dururdu."

Başkaları bunu Zeyd kanalıyla Osmân b. Abdillah b. Mevhib'den rivayet etmiştir.

Beyhakî der ki: "İnsanın kalbine imanın yerleştirilmesi ve imani amellerde bulunması yönünde muvaffak kılınması insana olan şefkatten dolayıdır. Zira muvaffakiyet kendisinden alınacak ve kendi nefsiyle baş başa bırakılacak olsa insanın kendine bile bir faydası olmayacaktır. Bundan dolayıdır ki Allah korkusunun her müslümanda bulunması gerekmektedir. Muvaffakiyet de Allah'tandır."

٧٤٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الْجَبَّارِ، حَدَّثَنَا وَكِيعٌ، عَنْ مَالِكِ بْنِ مِغْوَلٍ، ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الزَّاهِدُ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مِهْرَانَ الْأَصْبَهَانِيُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَابِقٍ، حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ مِغْوَلٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَعِيدِ بْنِ وَهْبٍ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: قُلْتُ: " يَا رَسُولَ اللهِ قَوْلُ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ ﴿وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا آتَوْا وَقُلُوبُهُمْ وَجِلَةٌ أَنَّهُمْ إِلَى رَبِّهِمْ رَاجِعُونَ﴾ [المؤمنون: ٦٠] أَهُوَ الَّذِي يَزْنِي وَيَشْرَبُ الْخَمْرَ؟ - وَفِي رِوَايَةِ ابْنِ سَابِقٍ - أَهُوَ الرَّجُلُ يَزْنِي

[1] İsnâdmda hakkında söz olan Ebû Abdirrahman es-Sulemî bulunmaktadır. Bu kişinin biyografisini bir yerde görmedim.

وَيَسْرِقُ وَيَشْرَبُ الْخَمْرَ، وَهُوَ مَعَ ذَلِكَ يَخَافُ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ قَالَ: " لَا " - وَفِي رِوَايَةِ وَكِيعٍ - " لَا، يَا بِنْتَ أَبِي بَكْرٍ أَوْ يَا بِنْتَ الصِّدِّيقِ وَلَكِنَّهُ الرَّجُلُ يَصُومُ وَيُصَلِّي وَيَتَصَدَّقُ وَهُوَ يَخَافُ أَنْ لَا يُقْبَلَ مِنْهُ، وَفِي رِوَايَةِ ابْنِ سَابِقٍ وَهُوَ مَعَ ذَلِكَ يَخَافُ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ

747- Hz. Âişe der ki: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): "Ey Allah'ın Resûlü! ***"Rablerine dönecekleri için yapmakta oldukları işleri kalpleri ürpererek yapanlar"***[1] âyeti zina eden, içki içen —İbn İshâk'ın rivayetinde: "zina eden, hırsızlık yapan, içki içen" — ama buna rağmen Allah'tan korkan kişiler hakkında mıdır?" diye sorduğumda, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): *"Hayır!"* —Vekî'nin rivayetinde: *«Hayır, ey Ebû Bekr'in kızı!"* Veya: *«Ey Sıddîk'in kızı!"* şeklindedir.— *"Burada bahsi geçen kişiler oruç tutan, namaz kılan, zekat veren ama bunların kendilerinden kabul edilmeyeceği korkusunu taşıyan kişilerdir"* karşılığını verdi. —İbn İshâk'ın rivayetinde: *«Ama bununla birlikte Allah korkusu taşıyan kişilerdir"* şeklindedir.—[2]

٧٤٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ إِسْحَاقُ بْنُ أَحْمَدَ الْكَاذِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا وَكِيعٌ، حَدَّثَنَا أَبُو الْأَشْهَبِ قَالَ: سَمِعْتُ الْحَسَنَ يَقُولُ: " ﴿وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا آتَوْا وَقُلُوبُهُمْ وَجِلَةٌ﴾ [المؤمنون: ٦٠] قَالَ: كَانُوا مَا يَعْمَلونَ مِنْ أَعْمَالِ الْبِرِّ وَهُمْ مُشْفِقُونَ أَنْ لَا يُنْجِيَهُمْ ذَلِكَ مِنْ عَذَابِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ " أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الْجَبَّارِ، حَدَّثَنَا وَكِيعٌ، عَنْ أَبِي الْأَشْهَبِ، عَنِ الْحَسَنِ فَذَكَرَهُ بِمِثْلِهِ

748- Ebu'l-Eşheb der ki: Hasan(-ı Basrî)'nin: ***"Rablerine dönecekleri için yapmakta oldukları işleri kalpleri ürpererek yapanlar"***[3] buyruğunu açıklarken: "Önceleri iyilik yaparlar ancak yine de bu iyiliklerin kendilerini

---

[1] Mü'minûn Sur. 60

[2] İsnâdında kopukluk vardır. Ravileri güvenilirdir. Tirmizî 5/327 (3175) ve İbn Mâce, *Zühd* 2/1404 (4198).

[3] Mü'minûn Sur. 60

Allah'ın azabından kurtarmaması endişesini duyarlar ve bundan dolayı kalpleri ürperirdi" dediğini işittim.[1]

Başka bir kanalla yukarıdaki hadisin aynısı nakledilmiştir.

٧٤٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنَا أَبُو عَمْرٍو عُثْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ السَّمَّاكِ، بِبَغْدَادَ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ جَعْفَرِ بْنِ الزِّبْرِقَانِ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدٍ الشَّافِعِيُّ، حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، وَضَمْرَةُ بْنُ رَبِيعَةَ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ أَبِي حُمَيْدٍ، عَنْ مَكْحُولٍ، عَنْ عِيَاضِ بْنِ سُلَيْمَانَ - وَكَانَتْ لَهُ صُحْبَةٌ - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " خِيَارُ أُمَّتِي فِيمَا أَنْبَأَنِي الْمَلَأُ الْأَعْلَى لَقَوْمٌ يَضْحَكُونَ جَهْرًا فِي سَعَةِ رَحْمَةِ رَبِّهِمْ، وَيَبْكُونَ سِرًّا مِنْ خَوْفِ شِدَّةِ عَذَابِ رَبِّهِمْ وَيَذْكُرُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ، وَالْعَشِيِّ فِي الْبُيُوتِ الطَّيِّبَةِ الْمَسَاجِدِ وَيَدْعُونَهُ بِأَلْسِنَتِهِمْ رَغَبًا وَرَهَبًا وَيَسْأَلُونَهُ بِأَيْدِيهِمْ خَفْضًا، وَرَفْعًا وَيُقْبِلُونَ بِقُلُوبِهِمْ عَوْدًا وَبَدْءًا فَمُؤْنَتُهُمْ عَلَى النَّاسِ خَفِيفَةٌ وَعَلَى أَنْفُسِهِمْ ثَقِيلَةٌ يَدِبُّونَ عَلَى الْأَرْضِ حُفَاةً عَلَى أَقْدَامِهِمْ كَدَبِيبِ النَّمْلِ بِلَا مَرَحٍ، وَلَا بَذَخٍ يَمْشُونَ بِالسَّكِينَةِ وَيَتَقَرَّبُونَ بِالْوَسِيلَةِ وَيَقْرَءُونَ الْقُرْآنَ وَيُقَرِّبُونَ الْقُرْبَانَ وَيَلْبَسُونَ الْخُلْقَانِ عَلَيْهِمْ مِنَ اللهِ شُهُودٌ حَاضِرَةٌ وَعَيْنٌ حَافِظَةٌ يَتَوَسَّمُونَ الْعِبَادَ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي الْبِلَادِ أَرْوَاحُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَقُلُوبُهُمْ فِي الْآخِرَةِ لَيْسَ لَهُمْ هَمٌّ إِلَّا إِمَامُهُمْ، أَعَدُّوا الْجِهَازَ لِقُبُورِهِمْ وَالْجَوَازَ لِسَبِيلِهِمْ وَالِاسْتِعْدَادِ لِمُقَامِهِمْ، ثُمَّ تَلَا رَسُولُ اللهِ ﷺ ﴿ذَلِكَ لِمَنْ خَافَ مَقَامِي وَخَافَ وَعِيدِ﴾ [إبراهيم: ١٤] تَفَرَّدَ بِهِ حَمَّادُ بْنُ أَبِي حُمَيْدٍ وَلَيْسَ بِالْقَوِيِّ فِي الْحَدِيثِ عِنْدَ أَهْلِ الْعِلْمِ بِهِ وَاللهُ تَعَالَى أَعْلَمُ "

749- Sahabeden olan İyâd b. Süleymân, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu nakleder: *"Mele-i A'lâ'dan bana bildirildiğine göre ümmetimin hayırlılarından öyle kimseler vardır ki, Rablerinin rahmetinin genişliğine güvenerek toplum içinde gülerler, azabından korktukları için de gizlice ağlarlar. Temiz evlerde ve mescidlerde sabah akşam Rablerini zikrederler, Allah'ın rahmetini umarak ve azabından korkarak dilleriyle dua ederler, elleriyle sesli ve sessiz olarak*

---

[1] Ravileri güvenilirdir. Vekî', *Zühd* 1/390 (153), İbnu'l-Mübârek, *Zühd* 6 (15), Ahmed, *Zühd* (286) ve İbn Cerîr et-Taberî, *Tefsîr* (18/25).

isterler, her işlerinin sonunda ve başlangıcında kalpleriyle Allah'a yönelirler. İnsanlara külfetleri hafif, kendilerineyse ağırdır. Yeryüzünde karıncanın yürüyüşü gibi yalınayak gösteriş yapmadan sükûnet içinde yürürler. Kur'ân'ı okurlar, kurban keserler, eski giyerler ve Allah tarafından onların üzerinde hazır şahitler ve koruyan gözler vardır. Bunlar, kulları iyi tanırlar ve memleketlerinin durumunu tefekkür ederler. Bunların ruhları dünyada, kalpleri ise âhirettedir. Bütün tasaları, ilerisi (âhiret) içindir. Kabirleri, yolculukları ve varacakları yer için hazırlıklarını yapmışlardır." Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) böyle buyurduktan sonra, ***"Bu, makamımdan korkan ve tehdidimden sakınan kimseler içindir"***[1] âyetini okudu.[2]

Hammâd b. Ebî Humeyd bunu rivayette tek kalmıştır. Bu kişi ilim ehlinin yanında güçlü hadisçilerden değildir. En doğrusunu Allah bilir.

٧٥٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَلِيٍّ الرُّوذْبَارِيُّ، أَخْبَرَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّفَّارُ، حَدَّثَنَا عَبَّاسُ بْنُ مُحَمَّدٍ الدُّورِيُّ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ خُلَيْفِ بْنِ عُقْبَةَ أَبُو بَكْرٍ الْبَصْرِيُّ، حَدَّثَنَا ابْنُ عَوْنٍ، عَنْ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " مَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ يُنَجِّيهِ عَمَلُهُ قَالُوا: وَلَا أَنْتَ يَا رَسُولَ اللهِ قَالَ: وَلَا أَنَا إِلَّا أَنْ يَتَغَمَّدَنِي اللهُ مِنْهُ بِرَحْمَةٍ وَفَضْلٍ وَوَضَعَ يَدَهُ عَلَى رَأْسِهِ هَكَذَا يَصِفُ فِعْلَهُ " أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ فِي الصَّحِيحِ مِنْ وَجْهٍ آخَرَ عَنِ ابْنِ عَوْنٍ

750- Ebû Hureyre der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Sizden hiç kimseyi kendi ameli kurtaramaz"* buyurdu. Oradakiler: "Ey Allah'ın Resûlü! Seni de mi?" deyince: *"Evet, beni de. Ancak Allah'ın beni rahmeti ve faziletiyle gark etmesi müstesna"* buyurdu ve elini başına koyarak gark etme şeklini gösterdi.[3]

Müslim bunu *Sahîh*'te başka bir kanalla Avn'dan aktarmıştır.[4]

---

[1] İbrâhîm Sur. 14

[2] İsnâdı zayıftır. Hâkim, *Müstedrek* (3/17) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (1/16).

[3] İsnâdı zayıftır. Ancak başka kanallarıyla sahih bir hadistir.

[4] Müslim, *sıfatu'l-münâfikîn* 3/2169, 2170, 2171 (71, 72, 75, 76, 78) ve Buhârî, *rekâik* (7/181, 182).

٧٥١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، وَأَبُو بَكْرٍ أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ قَالَا: قَالَ أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا أَبُو عُتْبَةَ بْنُ الْفَرَجِ، حَدَّثَنَا بَقِيَّةُ، عَنْ بَحِيرِ بْنِ سَعْدٍ، عَنْ خَالِدِ بْنِ مَعْدَانَ، عَنْ عُتْبَةَ بْنِ عَبْدٍ يَعْنِي السُّلَمِيَّ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: " لَوْ أَنَّ رَجُلًا يُجَرُّ عَلَى وَجْهِهِ مُنْ يَوْمِ وُلِدَ إِلَى يَوْمِ يَمُوتُ هَرَمًا فِي مَرْضَاةِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ لَحَقَّرَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ "

وَرَوَاهُ عَبْدُ اللهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، عَنْ ثَوْرِ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ خَالِدِ بْنِ مَعْدَانَ، عَنْ جُبَيْرِ بْنِ نُفَيْرٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي عُمَيْرَةَ - وَكَانَ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ - قَالَ: " لَوْ أَنَّ عَبْدًا جُرَّ عَلَى وَجْهِهِ مَنْ يَوْمِ وُلِدَ إِلَى يَوْمِ يَمُوتُ هَرَمًا فِي طَاعَةِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ لَحَقَّرَ ذَلِكَ الْيَوْمَ وَلَوَدَّ أَنَّهُ زَادَ كَيْمَا يَزْدَادَ مِنَ الْأَجْرِ وَالثَّوَابِ " رَوَاهُ عِيسَى بْنُ يُونُسَ، عَنْ ثَوْرٍ - وَقَالَ: خَرَّ عَلَى وَجْهِهِ - فِي تَارِيخِ الْبُخَارِيِّ

751- Utbe b. Abd (es-Sülemî) bildiriyor: Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): *"Kişi doğduğu günden ihtiyarlayıp öldüğü güne kadar Allah rızasını kazanmak için yüz üstü yerlerde sürünse (her türlü zorluklara katlanarak Allah yolunda koştursa) bile, kıyamet günü bu yaptığını çok az görür"* buyurdu.[1]

Abdullah b. el-Mübârek, Sevrî b. Yezîd kanalıyla Hâlid b. Ma'dân'dan, o da Cubeyr b. Nufeyr'den bildiriyor: Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbından olan Muhammed b. Umeyra: "Kul, doğduğu günden ihtiyarlayıp öldüğü güne kadar Allah'a itaat ile yüz üstü yerlerde sürünse (her türlü zorluklara katlanarak Allah yolunda koştursa) bile, kıyamet günü bu yaptığı fiilini çok az görür ve sevapların katlanıp çoğalmasını görmesinden dolayı daha çok amel etmiş olmayı ister" dedi.

İsa b. Yûnus bunu Sevr kanalıyla aktarmıştır.

٧٥٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، وَأَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ الْقَاضِي، وَمُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى قَالُوا: حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، أَخْبَرَنَا الْعَبَّاسُ بْنُ الْوَلِيدِ الْبَيْرُوتِيُّ، أَخْبَرَنِي أَبِي، حَدَّثَنِي الضَّحَّاكُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ: سَمِعْتُ بِلَالَ بْنَ سَعْدٍ يَقُولُ: "

---

[1] İsnâdı zayıftır.

عِبَادَ الرَّحْمَنِ، هَلْ جَاءَكُمْ مُخْبِرٌ يُخْبِرُكُمْ أَنَّ شَيْئًا مِنْ أَعْمَالِكُمْ تُقُبِّلَتْ مِنْكُمْ، أَوْ شَيْئًا مِنْ خَطَايَاكُمْ غُفِرَتْ لَكُمْ ﴿أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا، وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ﴾ [المؤمنون: ١١٥] وَاللهِ لَوْ عُجِّلَ لَكُمُ الثَّوَابُ فِي الدُّنْيَا لَاسْتَقْلَلْتُمِ كُلُّكُمْ مَا افْتُرِضَ عَلَيْكُمْ أَفَتَرْغَبُونَ فِي طَاعَةِ اللهِ لِتَعْجِيلِ دَارِهِمْ، وَلَا تَرْغَبُونَ وَتُنَافِسُونَ فِي جَنَّةٍ ﴿أُكُلُهَا دَائِمٌ، وَظِلُّهَا تِلْكَ عُقْبَى الَّذِينَ اتَّقَوْا وَعُقْبَى الْكَافِرِينَ النَّارُ﴾ [الرعد: ٣٥] "

752- Dahhâk b. Abdirrahman bildiriyor: Bilâl b. Sa'd'ın: "Ey Rahmân'ın kulları! Size amellerinizden bir şeyin kabul edildiğini veya günahlarınızdan bir şeyin bağışlandığını haber veren bir haberci mi geldi? «*Sizi boşuna yarattığımızı ve bize tekrar döndürülmeyeceğinizi mi sandınız?*»[1] Vallahi size sevabınız dünyada verilseydi hepiniz size farz kılınanları az bulurdunuz. Allah'a itaat yerine dirhem kazanmayı tercih ediyor, cenneti tercih etmiyor ve bu konuda birbirinizle yarışmıyorsunuz. Oysa cennetin «*Yemişleri ve gölgeleri devamlıdır. İşte bu, Allah'a karşı gelmekten sakınanların sonudur. İnkâr edenlerin sonu ise ateştir*»[2] dediğini işittim.[3]

٧٥٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ، وَمُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى قَالَا: حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ، أَخْبَرَنَا الْعَبَّاسُ بْنُ الْوَلِيدِ، أَخْبَرَنِي أَبِي، حَدَّثَنِي الضَّحَّاكُ قَالَ: سَمِعْتُ بِلَالَ بْنَ سَعْدٍ يَقُولُ: " اسْتَحْيُوا مِنَ اللهِ وَاحْذَرُوا اللهَ وَلَا تَأْمَنُوا مَكْرَ اللهِ، وَلَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللهِ "

753- Dahhâk der ki: Bilâl b. Sa'd'ın: "Allah'tan utanın ve azabından sakının. Allah'ın azabından emin olmayın ve rahmetinden ümidinizi kesmeyin" dediğini işittim.[4]

٧٥٤ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدَانَ، أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غَالِبٍ تَمْتَامٌ حَدَّثَنِي بِشْرٌ يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ الْمَلِكِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ

---

[1] Mü'minûn Sur. 115

[2] Ra'd Sur. 35

[3] Ravileri güvenilirdir. Ebû Nuaym, *Hilye* (5/231).

[4] Ravileri güvenilirdir. Ebû Nuaym, *Hilye* (5/232).

إِبْرَاهِيمَ الْأَنْصَارِيُّ، مِنْ وَلَدِ أَنَسٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ أَنَسٍ قَالَ: " يَا بَنِيَّ، إِيَّاكُمْ وَالسَّفَلَةَ قَالُوا: وَمَا السَّفَلَةُ قَالَ: الَّذِي لَا يَخَافُ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ "

754- Enes'in oğlu babasından bildiriyor: Dedem Enes: "Evlatlarım! Sefeleden sakının" deyince, onlar: "Sefele nedir?" diye sormuşlar. Bunun üzerine (dedem) Enes: "Yüce Allah'tan korkmayandır" karşılığını vermiştir.[1]

٧٥٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَنْبَأَنَا أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمِصْرِيُّ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ، حَدَّثَنَا الْفِرْيَابِيُّ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَبِيْدَةَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " اقْرَأْ فَقُلْتُ: أَقْرَأُ عَلَيْكَ وَعَلَيْكَ أُنْزِلَ؟ قَالَ: نَعَمْ فَقَرَأْتُ سُورَةَ النِّسَاءِ حَتَّى بَلَغْتُ ﴿فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلَى هَؤُلَاءِ شَهِيدًا﴾ [النساء: ٤١] قَالَ: حَسْبُكَ الْآنَ قَالَ: فَالْتَفَتُّ إِلَيْهِ فَإِذَا عَيْنَاهُ تَذْرِفَانِ " وَحَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ اللهِ بْنُ يُوسُفَ الْأَصْبَهَانِيُّ، أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرٍ عُبَيْدُ اللهِ بْنُ يَحْيَى الطَّلْحِيُّ بِالْكُوفَةِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ غَنَّامٍ، أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، أَخْبَرَنَا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ، عَنِ الْأَعْمَشِ. . . فَذَكَرَهُ بِإِسْنَادِهِ نَحْوَهُ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: " اقْرَأْ عَلَيَّ الْقُرْآنَ " قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ، أَقْرَأُ عَلَيْكَ وَعَلَيْكَ أُنْزِلَ قَالَ: إِنِّي أَشْتَهِي أَنْ أَسْمَعَهُ مِنْ غَيْرِي - ثُمَّ ذَكَرَهُ وَلَمْ يَقُلْ حَسْبُكَ - وَقَالَ: فَرَفَعْتُ رَأْسِي أَوْ غَمَزَنِي رَجُلٌ إِلَى جَنْبِي فَرَفَعْتُ رَأْسِي فَإِذَا دُمُوعُهُ تَسِيلُ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ فِي الصَّحِيحِ، عَنِ الْفِرْيَابِيِّ وَعَنْ عُمَرَ بْنِ حَفْصٍ، عَنْ أَبِيهِ وَرَوَاهُ مُسْلِمٌ، عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ أَبِي شَيْبَةَ

755- Abdullah b. Mes'ûd der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"(Bana Kur'ân) oku"* buyurdu. "Ey Allah'ın Resûlü! Kur'ân sana inmişken ben mi sana okuyacağım!" dediğimde: *"Evet"* karşılığını verdi. Bunun üzerine Nisâ Sûresi'ni okumaya başladım. ***"Her bir ümmetten bir şahit getirdiğimiz ve seni de onlara şahit olarak gösterdiğimiz zaman halleri nice olacak!"***[2]

---

[1] İsnâdında meçhul bir ravi vardır.

[2] Nisâ Sur. 41

âyetine geldiğim zaman: *"Şimdilik yeter"* buyurdu. Baktığımda gözlerinden yaş akıyordu.[1]

Bu hadis başka bir kanalla bize rivayet olundu. Ancak farklı olarak: *"Bana Kur'ân oku"* buyurdu. "Ey Allah'ın Resûlü! Kur'ân sana inmişken ben mi sana okuyacağım!" dediğimde: *"Başkasından duymayı seviyorum"* karşılığını verdi" diyerek hadisin devamını aktarmıştır. Ancak: *"Şimdilik yeter"* ifadesini zikretmeden: "Başımı kaldırdığımda veya yanımdaki adam beni dürtünce başımı kaldırıp baktığımda Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) gözyaşlarının aktığını gördüm" ibaresi geçmiştir.

Buhârî bunu *Sahîh*'te Firyabî'den ve Ömer b. Hafs'tan o da babasından[2]; Müslim bunu Ebû Bekr b. Ebî Şeybe kanalıyla aktarmıştır.[3]

٧٥٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ أَحْمَدُ بْنُ سَلْمَانَ الْفَقِيهُ، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُكْرَمٍ الْبَزَّارُ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، أَخْبَرَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ مُطَرِّفٍ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: " رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يُصَلِّي وَفِي صَدْرِهِ أَزِيزٌ كَأَزِيزِ الرَّحَى مِنَ الْبُكَاءِ " قَالَ أَحْمَدُ الْبَيْهَقِيُّ رَحِمَهُ اللهُ تَعَالَى: وَرُوِّينَا عَنْ حُذَيْفَةَ بْنِ الْيَمَانِ أَنَّهُ صَلَّى مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فَمَا مَرَّ بِآيَةِ رَحْمَةٍ إِلَّا وَقَفَ عِنْدَهَا فَسَأَلَ وَلَا بِآيَةِ عَذَابٍ إِلَّا وَقَفَ عِنْدَهَا وَتَعَوَّذَ، وَرُوِّينَا عَنْهُ ﷺ أَنَّهُ قَالَ: " شَيَّبَتْنِي هُودٌ وَالْوَاقِعَةُ وَالْمُرْسَلَاتُ وَعَمَّ يَتَسَاءَلُونَ وَإِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ "

756- Mutarrif'in bildirdiğine göre babası: "Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) namaz kılarken gördüm. Ağlamaktan dolayı sanki göğsünde değirmen sesi gibi bir ses vardı" demiştir.[4]

Ahmed el-Beyhakî der ki: Bize bildirilene göre Huzeyfe b. el-Yemân, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte namaz kılmış ve Allah Resûlü (sallallahu

---

[1] İsnâdı zayıftır. Ancak başka kanallarıyla sahih bir hadistir.

[2] Buhârî, *fadâilu'l-Kur'ân* (6/113).

[3] Müslim, *salâtu'l-musâfirîn* 1/551 (247).

[4] İsnâdı sahihtir. Ebû Dâvud 1/557 (904), Nesâî (3/13) ve Tirmizî, *Şemâil* (sh. 232).

aleyhi vesellem) her rahmet âyetîne geldiğinde durup rahmeti talep etmiş ve her azab âyetine geldiğinde de durup ondan istiâze etmiştir.

Yine bize bildirilene göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): *"Beni Hûd, Vâkıa, Mürselât, Nebe ve Tekvîr Sureleri ihtiyarlattı"* buyurmuştur. Bütün bunlar Yüce Allah'ı (hakkıyla) tanımasından ve ümmeti için korkuya düşmesinden dolayıdır.

٧٥٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنَا أَبُو عَمْرٍو عُثْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ السَّمَّاكِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ مَنْصُورٍ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ الْقَطَّانُ، عَنْ قُدَامَةَ بْنِ عَبْدِ اللهِ، حَدَّثَتْنِي جَسْرَةُ قَالَتْ: سَمِعْتُ أَبَا ذَرٍّ يَقُولُ: " قَامَ النَّبِيُّ ﷺ بِآيَةٍ حَتَّى أَصْبَحَ يُرَدِّدُهَا وَالْآيَةُ ﴿إِنْ تُعَذِّبْهُمْ فَإِنَّهُمْ عِبَادُكَ، وَإِنْ تَغْفِرْ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾ [المائدة: ١١٨] "

757- Ebû Zer der ki: Bir gün Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) gece namazında sabaha kadar: ***"Eğer onlara azap edersen, şüphe yok ki onlar senin kullarındır. Eğer onları bağışlarsan, yine şüphe yok ki sen mutlak güç sahibisin, hüküm ve hikmet sahibisin"***[1] âyetini okuyup durdu.[2]

٧٥٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ، أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ الْمُزَكِّي، حَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْعَبْدِيُّ، حَدَّثَنَا مُسَدَّدُ بْنُ مُسَرْهَدٍ، حَدَّثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ الْهَمْدَانِيِّ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: قَالَ أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ: سَأَلْتُ النَّبِيَّ ﷺ مَا شَيَّبَكَ؟ قَالَ: " سُورَةُ هُودٍ وَالْوَاقِعَةِ وَعَمَّ يَتَسَاءَلُونَ وَالْمُرْسَلَاتِ وَإِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ "

758- Ebû Bekr es-Sıddîk der ki: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): "Seni ihtiyarlatan nedir?" diye sorduğumda: "*Beni Hûd, Vâkıa, Nebe, Mürselât ve Tekvîr Sureleri (ihtiyarlattı)*" karşılığını verdi.[3]

---

[1] Mâide Sur. 118

[2] İsnâdı zayıftır. Nesâî (2/177) ve İbn Mâce 1/429 (1350).

[3] Ravileri güvenilirdir. Tirmizî 5/48 (3297).

٧٥٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَلِيٍّ الرُّوذْبَارِيُّ، خَارِجَ السُّنَنِ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ، حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ مَيْمُونٍ الْعَتَكِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ بْنُ عَطَاءٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ يَرْوِي ذَلِكَ، عَنْ رَبِّهِ عَزَّ وَجَلَّ أَنَّهُ يَقُولُ: " وَعِزَّتِي لَا أَجْمَعُ عَلَى عَبْدِي خَوْفَيْنِ وَأَمْنَيْنِ إِذَا خَافَنِي فِي الدُّنْيَا أَمَّنْتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَإِذَا أَمِنَنِي فِي الدُّنْيَا أَخَفْتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ "

759- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"Yüce Allah: «İzzetime yemin olsun ki ben kuluma iki korkuyu birden vermem, iki emniyeti de birden vermem. Eğer dünyada iken benden korkarsa kıyamet gününde onu güvence altına alırım. Eğer dünyada iken azabımdan emin olursa kıyamet gününde ona korku veririm» buyurdu."*[1]

٧٦٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ إِسْحَاقَ الْفَقِيهُ، أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ يَعْقُوبَ بْنِ مِرْدَاسٍ يَعْنِي الْمُبَارَكِيَّ، حَدَّثَنَا سُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ مَيْسَرَةَ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ: " إِنَّمَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ يَرْجُوهَا، وَإِنَّمَا يُجَنَّبُ النَّارَ مَنْ يَخَافُهَا، وَإِنَّمَا يَرْحَمُ اللهُ مَنْ يَرْحَمُ " وَحَدَّثَنَا الْإِمَامُ أَبُو الطَّيِّبِ سَهْلُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سُلَيْمَانَ إِمْلَاءً، حَدَّثَنَا أَبُو عَمْرِو بْنُ مَطَرٍ إِمْلَاءً، حَدَّثَنَا الْقَاسِمُ بْنُ زَكَرِيَّا الْمُطَرِّزُ إِمْلَاءً حَدَّثَنَا سُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ فَذَكَرَهُ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ

760- İbn Ömer bildiriyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Cenneti umanlar ancak Cennete girer. Cehennemden korkanlar ancak Cehennemden uzak tutulurlar. Yüce Allah da ancak merhametli olana merhamet eder."*[2]

Bu hadis başka bir kanalla da rivayet olunmuştur.

---

[1] İsnâdında tanımadığım ravi vardır. Beyhakî, *Edeb* sh. 507 (1145), İbn Hibbân, *Sahîh* (2494), İbnu'l-Mübârek, *Zühd* (157) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (6/98).

[2] İsnâdı kavi değildir. Beyhakî, *Edeb* sh. 507 (1146), Ebû Nuaym, *Hilye* (3/225) ve İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (13/232).

٧٦١ - حَدَّثَنَا أَبُو الْحَسَنِ مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْعَلَوِيُّ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ الشَّرْقِيِّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ هَاشِمٍ، حَدَّثَنَا وَكِيعٌ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " لَوْ تَعْلَمُونَ مَا أَعْلَمُ لَضَحِكْتُمْ قَلِيلًا، وَلَبَكَيْتُمْ كَثِيرًا "

761- Ebû Hureyre der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Eğer benim bildiklerimi bilseydiniz, az güler çok ağlardınız"* buyurdu.[1]

٧٦٢ - وَبِهَذَا الْإِسْنَادِ، حَدَّثَنَا وَكِيعٌ، حَدَّثَنَا أَبُو الْعُمَيْسِ، عَنْ أَبِي طَلْحَةَ مِنَ الْأُسْدِ قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ، فَذَكَرَ مِثْلَهُ أَخْرَجَاهُ فِي الصَّحِيحِ مِنْ وَجْهٍ آخَرَ، عَنْ أَنَسٍ

762- Başka bir tarikle Enes b. Mâlik: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu..." demiş ve söz konusu hadisi aktarmıştır.[2]

Buhârî ve Müslim bunu *Sahîh*'lerinde başka bir yolla Enes'ten zikretmiştir.[3]

٧٦٣- أَخْبَرَنَاهُ زَيْدُ بْنُ هَاشِمٍ الْعَلَوِيِّ، حَدَّثَنَا أَبُو جَعْفَرِ بْنُ دُحَيْمٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْحُنَيْنِيُّ، حَدَّثَنَا الْحَوْضِيُّ يَعْنِي أَبَا عَمْرٍو، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ مُوسَى بْنِ أَنَسٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ فَذَكَرَهُ

763- Mûsa b. Enes, babası kanalıyla Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) söz konusu hadisin aynısını aktarmıştır.[4]

٧٦٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، إِمْلَاءً أخبرنا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ دُحَيْمٍ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ حَازِمٍ الْغِفَارِيُّ، حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُوسَى، أَخْبَرَنَا إِسْرَائِيلُ، عَنْ

---

[1] Ravileri güvenilirdir. Buhârî, *er-rekâik* (7/186).

[2] Ravileri güvenilirdir. Vekî', *Zühd* (17), Ahmed, *Zühd* (27), *Müsned* (3/180) ve İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (13/366).

[3] Bir sonraki hadisin tahricine bakınız.

[4] İsnâdı sahihtir. Buhârî, *tefsîr* (5/190), *rekâik* (7/186) ve Müslim, *fadâil* 2/1832 (134).

إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُهَاجِرٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ مُوَرِّقٍ الْعِجْلِيِّ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ قَالَ: قَرَأَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ﴿هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ حِينٌ مِنَ الدَّهْرِ﴾ [الإنسان: ١] حَتَّى خَتَمَهَا ثُمَّ قَالَ: " إِنِّي أَرَى مَا لَا تَرَوْنَ، وَأَسْمَعُ مَا لَا تَسْمَعُونَ أَطَّتِ السَّمَاءُ وَحَقَّ لَهَا أَنْ تَئِطَّ، وَمَا فِيهَا مَوْضِعُ قَدْرِ أَرْبَعِ أَصَابِعِ، إِلَّا وَمَلَكٌ وَاضِعٌ جَبْهَتَهُ سَاجِدًا لِلَّهِ، وَاللهِ لَوْ تَعْلَمُونَ مَا أَعْلَمُ لَضَحِكْتُمْ قَلِيلًا وَلَبَكَيْتُمْ كَثِيرًا، وَمَا تَلَذَّذْتُمْ بِالنِّسَاءِ عَلَى الْفُرُشِ وَلَخَرَجْتُمْ إِلَى الصُّعُدَاتِ تَجْأَرُونَ إِلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ وَاللهِ لَوَدِدْتُ أَنِّي شَجَرَةٌ تُعْضَدُ " وَرُوِيَ ذَلِكَ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ مَنْصُورٍ، عَنْ إِسْرَائِيلَ وَفِي آخِرِهِ قَالَ أَبُو ذَرٍّ: يَا لَيْتَنِي كُنْتُ شَجَرَةً تُعْضَدُ، جَعَلَهُ مِنْ قَوْلِ أَبِي ذَرٍّ

764- Ebû Zer der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): ***"İnsanın üzerinden, henüz kendisinin anılan bir şey olmadığı uzun bir süre geçmedi mi?"***[1] âyetini okudu ve şöyle buyurdu: "*Ben sizin göremediklerinizi görüyor, işitemediklerinizi işitiyorum. Gökyüzü çatırdadı ki çatırdamakla da haklı! Zira alnını koyup Allah'a secde eden bir meleğin bulunmadığı dört parmaklık dahi boş bir yeri yoktur. Vallahi benim bildiklerimi siz de bilseydiniz çok ağlar, az gülerdiniz. Yataklarınızdaki kadınlardan zevk almaz, sokaklara dökülür Allah'a yalvarıp yakarırdınız. Vallahi kesilen bir ağaç olmayı isterdim.*"[2]

İshâk b. Mansûr bunu İsrâil kanalıyla zikretmiş ve rivayetinin sonunda Ebû Zer'in: "Vallahi kesilen bir ağaç olmayı isterdim" dediğini zikrederek bunun Ebû Zer'in sözü olduğunu bildirmiştir.

٧٦٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ الصَّفَّارُ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدِ بْنِ عُتْبَةَ الْكِنْدِيُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُمَرَ، حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ فَذَكَرَهُ دُونَ قِرَاءَةِ الْآيَةِ فِي أَوَّلِ الْحَدِيثِ

---

[1] İnsan Sur. 1

[2] İsnâdı hasendir. Tirmizî 4/556 (2312) ve İbn Mâce 2/1402 (4190).

765- İshâk b. Mansûr, hadisin ilk kısmındaki âyeti okumadan aynısını zikretmiştir.[1]

٧٦٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ فِي التَّارِيخِ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْفَضْلِ الْحَسَنَ بْنَ يَعْقُوبَ الْعَدْلَ يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا أَحْمَدَ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ الْوَهَّابِ الْفَرَّاءَ يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا خَالِدٍ السِّقَاءَ يَقُولُ: سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ: " - وَنَظَرَ إِلَى طَيْرٍ - فَقَالَ: طُوبَى لَكَ يَا طَيْرُ تَأْوِي إِلَى الشَّجَرِ وَتَأْكُلُ الثَّمَرَ "، وَذَكَرَ الْحَدِيثَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللهِ: لَمْ أَزَلْ أَطْلُبُ لِهَذَا الْحَدِيثِ عِلَّةً، أَوْ شَاهِدًا، أَوْ مَتْنًا بِالتَّمَامِ إِلَى أَنْ وَجَدْتُهُ

766- Enes b. Mâlik der ki: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kuşa bakıp: *"Ne mutlu sana ey kuş! Ağaca konup meyvelerinden yiyorsun"* buyurduğunu işittim. Ravi böyle dedikten sonra hadisin devamını zikretti.[2]

Ebû Abdillah der ki: Bu hadisin zayıflığına işaret eden veya onu destekleyen ya da metninin tamamını aradım ve sonunda (aşağıdaki hadisi) buldum.

٧٦٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عِصْمَةَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ الْعَدْلُ، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى، أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ رَجُلٍ، عَنِ الْحَسَنِ قَالَ: أَبْصَرَ أَبُو بَكْرٍ طَائِرًا عَلَى شَجَرَةٍ فَقَالَ: " طُوبَى لَكَ يَا طَيْرُ تَأْكُلُ التمرَ، وَتَقَعُ عَلَى الشَّجَرِ، لَوَدِدْتُ أَنِّي تمرَةٌ تنْقُرُهَا الطَّيْرُ "

767- Hasan(-ı Basrî) der ki: Hz. Ebû Bekr ağacın üstündeki bir kuşa bakıp: "Ne mutlu sana ey kuş! Hurmaları yiyor ve ağaca konuyorsun. Ben de gagaladığın bir hurma olmak isterdim" dedi.[3]

٧٦٨ - قَالَ: وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى، أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنْ جُوَيْبِرٍ، عَنِ الضَّحَّاكِ قَالَ: مَرَّ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَلَى طَيْرٍ قَدْ وَقَعَ عَلَى شَجَرَةٍ فَقَالَ: "

---

[1] İsnâdında tanımadığım bir ravi vardır.

[2] İsnâdı çok zayıftır.

[3] İsnâdında meçhul bir ravi vardır. İbnu'l-Mübârek, *Zühd* 81 (240).

طُوبَى لَكَ يَا طَيْرُ تَطِيرُ فَتَقَعُ عَلَى الشَّجَرِ، ثُمَّ تَأْكُلُ مِنَ الثَّمَرِ، ثُمَّ تَطِيرُ لَيْسَ عَلَيْكَ حِسَابٌ وَلَا عَذَابٌ يَا لَيْتَنِي كُنْتُ مِثْلَكَ، وَاللهِ لَوَدِدْتُ أَنِّي كُنْتُ شَجَرَةً إِلَى جَانِبِ الطَّرِيقِ فَمَرَّ عَلَيَّ بَعِيرٌ فَأَخَذَنِي فَأَدْخَلَنِي فَاهُ فَلَاكَنِي، ثُمَّ ازْدَرَدْنِي ثُمَّ أَخْرَجَنِي بَعْرًا وَلَمْ أَكُنْ بَشَرًا قَالَ: فَقَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: يَا لَيْتَنِي كُنْتُ كَبْشَ أَهْلِي سَمَّنُونِي مَا بَدَا لَهُمْ حَتَّى إِذَا كُنْتُ كَأَسْمَنِ مَا يَكُونُ زَارَهُمْ بَعْضُ مَنْ يُحِبُّونَ فَذَبَحُونِي لَهُمْ فَجَعَلُوا بَعْضِي شِوَاءً وَبَعْضَهُ قَدِيدًا، ثُمَّ أَكَلُونِي وَلَمْ أَكُنْ بَشَرًا قَالَ: وَقَالَ أَبُو الدَّرْدَاءِ: يَا لَيْتَنِي كُنْتُ شَجَرَةً تُعْضَدُ وَتُؤْكَلُ ثَمَرَتِي وَلَمْ أَكُنْ بَشَرًا "

768- Dahhâk der ki: Hz. Ebû Bekr ağaca konan bir kuşa bakıp şöyle dedi: "Ne mutlu sana ey kuş! Uçuyor ve ağaca konuyorsun. Onun meyvelerinden yiyor ve tekrar uçuyorsun. Senin için ne hesap, ne de azap vardır. Keşke senin gibi olsaydım. Vallahi isterdim ki, herhangi bir yolun kenarında bir ağaç olaydım da, yanımdan geçen develer beni ağızlarına alıp, çiğneyip yutaydılar ve sonra pislik olarak çıkarıp ataydılar. Yeter ki beşer olmayaydım."[1]

Hz. Ömer ise: "Ailemin bir koçu olmayı, beni kendi zevklerine göre beslemelerini, en besili olduğum zamanda sevdikleri birinin ziyaretlerine gelmesini, beni kesip bir kısmımı pişirmelerini bir kısmımı da kurutup saklamalarını ve sonra yemelerini isterdim. Yeter ki beşer olmayaydım" dedi.[2]

Ebu'd-Derdâ ise: "Keşke kesilen, meyveleri yenilen bir ağaç olaydım ve bir beşer olmayaydım" dedi.[3]

٧٦٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو نَصْرِ بْنُ قَتَادَةَ، أَخْبَرَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ بْنِ أَيُّوبَ الصِّبْغِيُّ، حَدَّثَنَا سَهْلُ بْنُ عَمَّارٍ، حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عُبَيْدَةَ، عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ زَيْدٍ، وَعُمَرَ بْنِ عَبْدِ اللهِ مَوْلَى غُفْرَةَ قَالَا: نَظَرَ أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ رَضِيَ

---

[1] İsnâdı zayıftır. İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (13/259).

[2] Ebû Nuaym, *Hilye* (1/52).

[3] Abdullah b. Ahmed, *Zevâid ez-Zühd* (138).

اللهُ عَنْهُ إِلَى طَيْرٍ حِينَ وَقَعَ عَلَى الشَّجَرِ فَقَالَ: " مَا أَنْعَمَكَ يَا طَيْرُ تَأْكُلُ وَتَشْرَبُ وَلَيْسَ عَلَيْكَ حِسَابٌ، يَا لَيْتَنِي كُنْتُ مِثْلَكَ "

وَفِي حَدِيثِ شُعْبَةَ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَامِرِ بْنِ رَبِيعَةَ قَالَ: رَأَيْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ أَخَذَ تِبْنَةً مِنَ الْأَرْضِ فَقَالَ: " يَا لَيْتَنِي لَمْ أَكُنْ شَيْئًا لَيْتَ أُمِّي لَمْ تَلِدْنِي لَيْتَنِي كُنْتُ نِسْيًا مَنْسِيًّا وَهُوَ مُخَرَّجٌ فِي كِتَابِ فَضَائِلِ عُمَرَ "

769- Yâkûb b. Zeyd ve Ğufre'nin azatlısı Ömer b. Abdillah dediler ki: Ebû Bekr ağaca konan bir kuşa bakıp: "Ne kadar bol nimetler içerisindesin ey kuş! Yiyorsun, içiyorsun ve senin için hiç bir hesap yoktur. Keşke senin gibi olsaydım" dedi.[1]

Şu'be'nin, Âsım b. Ubeydillah kanalıyla bildirdiğine göre Abdullah b. Âmir b. Rabîa şöyle demiştir: "Ömer b. el-Hattâb'ın yerden bir saman parçası alıp: «Keşke ben hiçbir şey olmasaydım. Keşke annem beni doğurmasaydı ve unutulup gitseydim» dediğini gördüm.[2]

Tahrici *Fadâil Ömer* kitabında yapılmıştır.

٧٧٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الصَّنْعَانِيُّ، حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنْ قَتَادَةَ قَالَ: قَالَ أَبُو عُبَيْدَةَ بْنُ الْجَرَّاحِ: " لَوَدِدْتُ أَنِّي كُنْتُ كَبْشًا فَيَذْبَحُنِي أَهْلِي، فَيَأْكُلُونَ لَحْمِي وَيَشْرَبُونَ مَرَقِي " قَالَ: وَقَالَ عِمْرَانُ بْنُ حُصَيْنٍ وَدِدْتُ أَنِّي رَمَادٌ عَلَى أَكَمَةٍ تَنْسِفُنِي الرِّيَاحُ فِي يَوْمٍ عَاصِفٍ

قَالَ: وَأَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ قَالَ: قَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا: " يَا لَيْتَنِي كُنْتُ نَسِيًّا مَنْسِيًّا أَيْ: حَيْضَةً "

770- Katâde der ki: Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh: "Bir koç olmayı, ailemin beni kesip yemesini ve suyumu içmesini isterdim" dedi.[3]

---

[1] İsnâdı zayıftır ve isnadında inkıtâ' vardır.

[2] İbnu'l-Mübârek, *Zühd* (235), İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (13/276) ve İbn Sa'd, *Tabakât* (3/360, 361).

[3] Ravileri güvenilirdir. Hâkim'in hocasının biyografisinin bir yerde görmedim. Hâkim'in

İmrân b. Husayn ise: "Bir tepede kül olmayı ve fırtınalı bir günde rüzgârın beni uçurmasını isterdim" dedi.

Abdürrezzâk der ki: Ma'mer'in, Zührî kanalıyla Urve'den bildirdiğine göre Hz. Âişe: "Keşke unutulup gitseydim (yani adet kanı olsaydım)" dedi.[1]

٧٧١ - أَخْبَرَنَا أَبُو زَكَرِيَّا بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ، حَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ بْنُ يَعْقُوبَ، أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ، أَخْبَرَنَا جَعْفَرُ بْنُ عَوْنٍ، حَدَّثَنَا مِسْعَرٌ، عَنْ زِيَادِ بْنِ عِلَاقَةَ قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللهِ: " لَوَدِدْتُ أَنِّي هَذِهِ الشَّجَرَةُ "

771- Ziyâd b. İlâka'nın bildirdiğine göre Abdullah (b. Mes'ûd): "(Bir beşer değil de) şu ağacın yerinde olmak isterdim" demiştir.[2]

٧٧٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ فُورَكٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ جَعْفَرٍ الْأَصْبَهَانِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا مُسْلِمُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ - ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنِي أَبُو النَّضْرِ الْفَقِيهُ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، حَدَّثَنَا مُسْلِمُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ خُمَيْرٍ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ مَرْثَدٍ، عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " لَوْ تَعْلَمُونَ مَا أَعْلَمُ لَضَحِكْتُمْ قَلِيلًا، وَلَبَكَيْتُمْ كَثِيرًا، وَلَخَرَجْتُمْ إِلَى الصُّعُدَاتِ تَجْأَرُونَ إِلَى اللهِ لَا تَدْرُونَ أَتَنْجُونَ أَمْ لَا تَنْجُونَ "

772- Ebu'd-Derdâ'nın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "*Eğer benim bildiklerimi siz de bilseydiniz, az güler çok ağlardınız. Kurtulup kurtulamayacağınızı bilmediğiniz için kendinizi dağlara vurur, Allah'a yalvarıp yakarırdınız*" buyurmuştur.[3]

İmam Ahmed (Beyhakî) der ki: "Bütün bunlar da kişinin Allah'ı ne kadar çok tanırsa o kadar çok ondan korkacağına delalet etmektedir. İçlerinden bazılarının bağışlanma ve cennetle müjdelenmesi de âyetlerin zikredilmesi

---

hocası Abdullah Muhammed b. Ali es-San'ânî'dir. Abdürrezzâk, *Musannef* (11/307), İbnu'l-Mübârek, *Zühd* 81 (241) ve Ahmed, *Zühd* (184).

[1] Buhârî, *tefsîr* (6/10)

[2] Ravileri güvenilirdir.

[3] İsnâdında hakkında söz vardır. İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (13/312) ve Hâkim, *Müstedrek* (4/320).

durumunda Allah'tan korkmayacakları anlamına gelmez. Âyet zikredildiği zaman Yüce Allah o müjdeyi ona unutturur ki kişi kulluğunun gereklerini yerine getirsin. Kişi hak olan öylesi bir müjdeyle âhirete yönelik içi rahat olurken, Allah'ın rahmeti ve mağfireti olmadan âhirette cezaya maruz kalmayacağından yana da kendini güvende hissetmez. Ümmetine yönelik güvence verilmesine rağmen Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) endişesi bundan dolayıdır. Muvaffakiyet de Allah'tandır."

٧٧٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا أَبُو الْفَوَارِسِ شُجَاعُ بْنُ جَعْفَرٍ الْأَنْصَارِيُّ، بِبَغْدَادَ، حَدَّثَنَا الْعَبَّاسُ بْنُ مُحَمَّدٍ الدُّورِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ الْفَضْلُ بْنُ دُكَيْنٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ عَامِرٍ الْأَسْلَمِيُّ، عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " سَبْعَةٌ يُظِلُّهُمُ اللهُ تَحْتَ ظِلِّهِ يَوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلُّهُ، إِمَامٌ مُقْسِطٌ وَرَجُلٌ لَقِيَتْهُ امْرَأَةٌ ذَاتُ جَمَالٍ وَمَنْصِبٍ فَعَرَضَتْ نَفْسَهَا عَلَيْهِ فَقَالَ: إِنِّي أَخَافُ اللهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ، وَرَجُلٌ قَلْبُهُ مُعَلَّقٌ بِالْمَسَاجِدِ وَرَجُلٌ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ فِي صِغَرِهِ فَهُوَ يَتْلُوهُ فِي كِبَرِهِ وَرَجُلٌ تَصَدَّقَ بِصَدَقَةٍ بِيَمِينِهِ فَأَخْفَاهَا عَنْ شِمَالِهِ، وَرَجُلٌ ذَكَرَ اللهَ فِي بَرِّيَّةٍ فَفَاضَتْ عَيْنَاهُ خَشْيَةً مِنَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ، وَرَجُلٌ لَقِيَ رَجُلًا فَقَالَ: إِنِّي أُحِبُّكَ فِي اللهِ فَقَالَ: لَهُ الرَّجُلُ وَأَنَا أُحِبُّكَ فِي اللهِ " هَذَا حَدِيثٌ صَحِيحٌ مِنْ حَدِيثِ حَفْصِ بْنِ عَاصِمٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ فَأَمَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ فَهُوَ غَرِيبٌ

773- Ebû Hureyre der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"Yedi kişi vardır ki Yüce Allah onları kendi gölgesinden başka hiçbir gölgenin olmadığı günde (Arş'ın) gölgesinde gölgelendirir. Bunlar adil bir yönetici, güzel ve soylu bir kadının kendisini çağırması üzerine: «Ben, Âlemlerin Rabbi Allah'tan korkarım" diyen (ve o kadına yaklaşmayan) kişi, kalbi mescidlere bağlı olan kişi, küçük yaşta Kur'ân'ı öğrenen ve büyüdüğünde onu okuyan kişi, sağ elinin verdiğini sol elinin bile bilemeyeceği kadar gizlice sadaka veren kişi, bir bahçede yalnız olduğu halde Allah'ı zikrederek Allah korkusuyla gözünden yaşlar akıtan kişi ve (Müslüman) biriyle karşılaştığında: «Ben seni Allah için seviyorum» diyen kişidir."*[1]

[1] İsnâdı zayıftır.

Bu hadis, Hafs b. Âsım'ın Ebû Hureyre'den rivayetiyle sahih bir hadistir. Ancak bu kanalla ğarîb bir hadistir.

٧٧٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ إِمْلَاءً، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللهِ السَّعْدِيُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْقَاسِمِ الْأَسَدِيُّ، حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ رَاشِدٍ الْيَمَامِيُّ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " ثَلَاثَةُ أَعْيُنٍ لَا تَمَسُّهَا النَّارُ عَيْنٌ فُقِئَتْ فِي سَبِيلِ اللهِ وَعَيْنٌ حَرَسَتْ فِي سَبِيلِ اللهِ وَعَيْنٌ بَكَتْ مِنْ خَشْيَةِ اللهِ "

774- Ebû Hureyre der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Üç göz vardır ki onlara ateş değmeyecektir. Bunlar Allah yolunda çıkarılan göz, Allah yolunda nöbet tutan göz ve Allah korkusuyla ağlayan gözdür"* buyurdu.[1]

٧٧٥ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدَانَ، أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدٍ الصَّفَّارُ، حَدَّثَنَا الْكُدَيْمِيُّ، حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ عُمَرَ - ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَخْبَرَنَا دَعْلَجُ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْبَرَاءِ، أَخْبَرَنَا الْمُعَافِيُّ عَنْ بِشْرِ بْنِ عُمَرَ، حَدَّثَنَا شُعَيْبُ بْنُ رُزَيْقٍ، حَدَّثَنَا عَطَاءٌ الْخُرَاسَانِيُّ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ: " عَيْنَانِ لَا تَمَسُّهُمَا النَّارُ، عَيْنٌ بَكَتْ فِي جَوْفِ اللَّيْلِ مِنْ خَشْيَةِ اللهِ، وَعَيْنٌ بَاتَتْ تَحْرُسُ فِي سَبِيلِ اللهِ "

775- Abdullah b. Abbâs der ki: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *"İki göz vardır ki onlara ateş değmeyecektir. Bunlar gece yarısı Allah korkusuyla ağlayan göz ve Allah yolunda nöbet tutarak geceyi geçiren gözdür"* buyurduğunu işittim.[2]

٧٧٦ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدَانَ، أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ مِلْحَانَ، حَدَّثَنَا وَثِيمَةَ، عَنْ سَلَمَةَ، حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ كَثِيرٍ، وَسُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ، وَعَبَّادُ بْنُ كَثِيرٍ، عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْقَاسِمِ ﷺ يَقُولُ: " حَرَّمَ اللهُ عَيْنًا بَكَتْ مِنْ خَشْيَةِ اللهِ عَلَى النَّارِ، وَحَرَّمَ اللهُ عَيْنًا سَهِرَتْ

---

[1] İsnâdı zayıftır. Hâkim (2/82), Bezzâr (2/262) ve İbnu'l-Mübârek (sh. 168).

[2] el-Kudeymî (Muhammed b. Yûnus) dışındaki ravileri güvenilirdir. Tirmizî 4/175 (1639).

فِي طَاعَةِ اللهِ عَلَى النَّارِ، وَحَرَّمَ اللهُ عَيْنًا بَكَتْ فِي الدُّنْيَا عَلَى الْفِرْدَوْسِ على النار، وَيْلٌ لِمَنِ اسْتَطَالَ عَلَى مُسْلِمٍ وَانْتَقَصَهُ حَقَّهُ، وَيْلٌ لَهُ ثُمَّ وَيْلٌ لَهُ، ثُمَّ وَيْلٌ لَهُ "

776- Ebû Hureyre der ki: Ebu'l-Kâsım'ın şöyle buyurduğunu işittim: *"Allah korkusuyla ağlayan gözü Allah cehenneme haram kılmıştır. Allah'a itaat ile seherlerde uyanık kalan gözü Allah cehenneme haram kılmıştır. Dünyada Firdevs cenneti için ağlayan göze Allah cehennemi haram kılmıştır. Müslümana dil uzatan ve hakkına tecavüz eden kişinin vay haline, vay haline, vay haline."*[1]

٧٧٧ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ الْأَهْوَازِيُّ، أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدٍ الصَّفَّارُ، حَدَّثَنَا الْكُدَيْمِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ الرَّبِيعِ الْبَاهِلِيُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ ﴿أَفَمِنْ هَذَا الْحَدِيثِ تَعْجَبُونَ وَتَضْحَكُونَ وَلَا تَبْكُونَ﴾ [النجم: ٦٠] بَكَى أَصْحَابُ الصُّفَّةِ حَتَّى جَرَتْ دُمُوعُهُمْ عَلَى خُدُودِهِمْ، فَلَمَّا سَمِعَ رَسُولُ اللهِ ﷺ حَنِينَهُمْ بَكَى مَعَهُمْ فَبَكَيْنَا بِبُكَائِهِ فَقَالَ ﷺ: " لَا يَلِجُ النَّارَ مَنْ بَكَى مِنْ خَشْيَةِ اللهِ، وَلَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مُصِرٌّ عَلَى مَعْصِيَةٍ، وَلَوْ لَمْ تُذْنِبُوا لَجَاءَ اللهُ بِقَوْمٍ يُذْنِبُونَ فَيَغْفِرُ لَهُمْ "

777- Ebû Hureyre der ki: ***"Bu söze mi şaşıyorsunuz? Gülüyorsunuz da ağlamıyorsunuz"***[2] âyetleri indiği zaman Suffe ahalisi ağladı ve gözyaşları yanaklarında aktı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onların ağladığını işitince kendisi de ağladı. Bi de Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraber ağladık. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Allah korkusuyla ağlayan kişi Cehenneme girmeyecektir. Masiyette ısrar eden kişi de Cennete girmeyecektir. Eğer sizler günah işlemeseydiniz Allah sizin yerinize günah işleyecek bir kavim yaratırdı ve onları bağışlardı"* buyurdu.[3]

٧٧٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ بْنُ أَبِي بَكْرِ بْنِ عَبْدَانَ، أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدٍ الصَّفَّارُ، حَدَّثَنَا الْكُدَيْمِيُّ، حَدَّثَنَا سَهْلُ بْنُ حَمَّادٍ، حَدَّثَنَا مُبَارَكُ بْنُ فَضَالَةَ، حَدَّثَنَا ثَابِتٌ

---

[1] İsnâdı çok zayıftır.

[2] Necm Sur. 59, 60

[3] İsnâdı zayıftır.

الْبُنَانِيُّ، عَنْ أَنَسٍ قَالَ: قَرَأَ رَسُولُ اللهِ ﷺ هَذِهِ الْآيَةَ ﴿وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ﴾ [البقرة: ٢٤] فَقَالَ: " أُوقِدَ عَلَيْهَا أَلْفَ سَنَةٍ حَتَّى احْمَرَّتْ، وَأَلْفَ عَامٍ حَتَّى ابْيَضَّتْ وَأَلْفَ عَامٍ حَتَّى اسْوَدَّتْ فَهِيَ سَوْدَاءُ مُظْلِمَةٌ لَا يُطْفَأُ لَهَبُهَا " قَالَ: وَبَيْنَ يَدَيْ رَسُولِ اللهِ ﷺ رَجُلٌ أَسْوَدُ يَهْتِفُ بِالْبُكَاءِ فَنَزَلَ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ، مَنْ هَذَا الْبَاكِي بَيْنَ يَدَيْكَ؟ قَالَ: " رَجُلٌ مِنَ الْحَبَشَةِ " وَأَثْنَى عَلَيْهِ مَعْرُوفًا قَالَ: فَإِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ: وَعِزَّتِي وَجَلَالِي وَارْتِفَاعِي فَوْقَ عَرْشِي، لَا تَبْكِي عَيْنُ عَبْدٍ فِي الدُّنْيَا مِنْ مَخَافَتِي، إِلَّا أَكْثَرْتُ ضَحِكَهُ مَعِي فِي الْجَنَّةِ " وَبِمَعْنَاهُ رَوَاهُ سُهَيْلُ بْنُ أَبِي حَزْمٍ، عَنْ ثَابِتٍ فِي الْحَبَشِيِّ وَبُكَائِهِ

778- Enes der ki: Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): *"Yakıtı insanlarla taş olan ateş"*[1] âyetini okudu ve: *"Cehennem ateşi bin sene kızarana kadar yakıldı; kızardı. Bin sene daha beyazlaşana kadar yakıldı; bin sene daha siyahlaşana kadar yakıldı. Artık o, simsiyah ve kapkaranlıktır. Onun alevleri de sönmez"* buyurdu. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) önünde siyah bir adam vardı ve ağlıyordu. Cibrîl inip: "Ey Muhammed! Önünde ağlayan bu kişi kimdir?" deyince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): *"Habeşli biridir"* karşılığını verdi ve ondan övgüyle bahsetti. Bunun üzerine Cibrîl şöyle dedi: "Yüce Allah: «İzzetim, Celâlim ve Arş'ımın üzerinde yükselişim için yemin olsun ki, dünyada korkum ile ağlayan gözü mutlaka cennette benimle çok güldüreceğim (sevindireceğim)» buyurmaktadır."[2]

Süheyl b. Ebî Hâzım, Sâbit kanalıyla Habeşî ve ağlaması hakkındaki hadisin mânâ olarak aynısını aktarmıştır.

٧٧٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، وَمُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى قَالَا: حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُنْقِذٍ، حَدَّثَنَا الْمُقْرِئُ، عَنِ الْمَسْعُودِيِّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ عِيسَى بْنِ طَلْحَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ

---

[1] Bakara Sur. 24

[2] İsnâdı zayıftır. Tirmizî 4/710 (2591) ve İbn Mâce 2/1445 (4320).

ﷺ: " لَا يَلِجُ النَّارَ مَنْ بَكَى مِنْ خَشْيَةِ اللهِ حَتَّى يَعُودَ اللَّبَنُ فِي الضَّرْعِ، وَلَا يَجْتَمِعُ غُبَارٌ فِي سَبِيلِ اللهِ، وَدُخَانُ نَارِ جَهَنَّمَ فِي مَنْخَرَيْ عَبْدٍ مُسْلِمٍ أَبَدًا. رَفَعَهُ الْمَسْعُودِيُّ وَوَقَفَهُ مِسْعَرٌ كَمَا "

779- Ebû Hureyre der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"Allah'ın azabından korkarak ağlayan bir kimse, sağılan süt tekrar memeye dönmedikçe cehennem ateşine girmeyecektir. Allah yolunda savaşan kimsenin çıkardığı toz ile cehennem ateşinin dumanı Müslüman bir kişinin burnunda asla bir araya gelmeyecektir."*[1]

Mes'ûdî bunu merfu olarak ↑, Mis'ar ise mevkûf olarak aktarmıştır.↓

٧٨٠ - أَخْبَرَنَاهُ أَبُو زَكَرِيَّا بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ، حَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ، حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ عَوْنٍ، عَنْ مِسْعَرٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، مَوْلَى أَبِي طَلْحَةَ، عَنْ عِيسَى بْنِ طَلْحَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: " لَا يَبْكِي أَحَدٌ فَتَطْعَمَهُ النَّارُ، حَتَّى يُرَدَّ اللَّبَنُ فِي الضَّرْعِ، وَلَا يَجْتَمِعُ غُبَارٌ فِي سَبِيلِ اللهِ، وَدُخَانُ جَهَنَّمَ فِي مَنْخَرَيْ مُسْلِمٍ أَبَدًا "

780- Ebû Hureyre der ki: "(Allah'ın azabından korkarak) ağlayan bir kimseye sağılan süt tekrar memeye dönmedikçe cehennem ateşi ona dokunmayacaktır. Allah yolunda savaşan kimsenin çıkardığı toz ile cehennem dumanı Müslüman bir kişinin burnunda asla bir araya gelmeyecektir."[2]

٧٨١ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ دَاوُدَ الْعَلَوِيُّ، أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ الْقَلَانَسِيُّ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ أَبِي عِيسَى، حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ عِيسَى ابْنُ ابْنَةِ دَاوُدَ بْنِ أَبِي هِنْدَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي حُمَيْدٍ، عَنْ عَوْنِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " مَا مِنْ مُؤْمِنٍ يَخْرُجُ مِنْ عَيْنَيْهِ دَمْعُهُ مِنْ خَشْيَةِ اللهِ، وَإِنْ كَانَ مِثْلَ رَأْسِ

---

[1] Ravileri güvenilirdir. Tirmizî 4/171 (1633) ve İbn Mâce 2/927 (2774).

[2] Ravileri güvenilirdir. Nesâî (6/12).

الذُّبَابِ فَتُصِيبُ شَيْئًا مِنْ حُرِّ وَجْهِهِ إِلَّا حَرَّمَهُ اللهُ عَلَى النَّارِ " وَرَوَاهُ سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي حُمَيْدٍ وَرَوَاهُ مُصْعَبُ بْنُ الْمِقْدَامِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَوْنِ بْنِ عَبْدِ اللهِ

781- Abdullah b. Mes'ûd der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Allah korkusuyla sinek başı kadar gözyaşı döken ve bu göz yaşı yanağına değen hiçbir mümin yoktur ki Allah o kimseye ateşi haram kılmasın"* buyurdu.[1]

Süleymân b. Bilâl bunu Muhammed b. Ebî Humeyd kanalıyla aktarmıştır. Mus'ab b. el-Mikdâm (Ebû Abdillah el-Kûfî) ise Muhammed b. İbrâhîm kanalıyla Avn b. Abdillah'tan rivayet etti.

٧٨٢ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدَانَ، أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدٍ الصَّفَّارُ - ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو الْقَاسِمِ حَمْزَةُ بْنُ يُوسُفَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ السَّهْمِيُّ الْجُرْجَانِيُّ، قَدِمَ عَلَيْنَا، حَدَّثَنَا أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَعِيدٍ الرَّزَّازُ قَالَا: حَدَّثَنَا أَبُو شُعَيْبٍ الْحَرَّانِيُّ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ الْحَمِيدِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، وَأَبُو بَكْرِ بْنُ الْحَسَنِ وَأَبُو سَعِيدِ بْنُ أَبِي عَمْرٍو قَالُوا: حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الصَّغَانِيُّ، أَخْبَرَنَا أَبُو نُعَيْمٍ ضِرَارُ بْنُ صُرَدٍ، عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ مُحَمَّدٍ، ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو مَنْصُورٍ مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللهِ مِنْ أَوْلَادِ إِبْرَاهِيمَ النَّخَعِيِّ بِالْكُوفَةِ أَخْبَرَنَا أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ دُحَيْمٍ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ حَازِمٍ قَالَ: أَخْبَرَنَا ضِرَارُ بْنُ صُرَدٍ، عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ مُحَمَّدٍ الدَّرَاوَرْدِيِّ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْهَادِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ التَّيْمِيِّ، عَنْ أُمِّ كُلْثُومٍ بِنْتُ الْعَبَّاسِ، عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " إِذَا اقْشَعَرَّ جِلْدُ الْعَبْدِ مِنْ خَشْيَةِ اللهِ تَحَاتَّتْ عَنْهُ ذُنُوبُهُ كَمَا يَتَحَاتُّ عَنِ الشَّجَرَةِ الْيَابِسَةِ وَرَقُهَا "

[1] İsnâdı zayıftır. İbn Mâce, *Zühd* 2/1404 (4197).

782- Abbâs b. Abdilmuttalib der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Allah korkusuyla bir kulun tüyleri ürperirse kuru bir ağacın yapraklarının dökülmesi gibi günahları üzerinden dökülür"* buyurdu.[1]

٧٨٣ - أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ الْفَقِيهُ، أَخْبَرَنَا أَبُو عَمْرِو بْنُ أَبِي جَعْفَرٍ، أَخْبَرَنَا أَبُو يَعْلَى، حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ حَيَّانَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ اللهِ الرُّومِيُّ، حَدَّثَنِي جَابِرُ بْنُ يَزِيدَ بْنِ رِفَاعَةَ، عَنْ هَارُونَ بْنِ أَبِي الْجَوْزَاءِ، عَنِ الْعَبَّاسِ قَالَ: كُنَّا جُلُوسًا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ تَحْتَ شَجَرَةٍ فَهَاجَتْ رِيحٌ فَوَقَعَ مَا كَانَ عَلَيْهَا مِنْ وَرَقٍ نَخِرٍ وَبَقِيَ مَا كَانَ مِنْ وَرَقٍ أَخْضَرَ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " مَا مَثَلُ هَذِهِ الشَّجَرَةِ؟ فَقَالَ الْقَوْمُ: اللهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ: مَثَلُهَا مَثَلُ الْمُؤْمِنِ إِذَا اقْشَعَرَّ مِنْ خَشْيَةِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ وَقَعَتْ عَنْهُ ذُنُوبُهُ وَبَقِيَتْ لَهُ حَسَنَاتُهُ "

783- Abbâs der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte bir ağacın altında oturmaktaydık. Bu sırada bir rüzgar çıkınca ağacın kuru yaprakları döküldü ve sadece yeşil yapraklar kaldı. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): *"Bu ağaç neye benzer?"* diye sorunca, oradakiler. "Allah ve Resûlü daha iyi bilir" dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): *"Bu ağacın hâli mümine benzer. Mümin Allah korkusuyla ürperdiği zaman günahları üzerinden dökülür ve sadece sevapları kalır"* buyurdu.[2]

٧٨٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، أَخْبَرَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ، أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ، ح وَأَخْبَرَنَا عَبْدُ الْخَالِقِ بْنُ عَلِيٍّ، أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحْتَاجٍ الْكُشَانِيُّ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ، حَدَّثَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ، أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ زَحْرٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ يَزِيدَ، عَنِ الْقَاسِمِ، عَنْ أَبِي أُمَامَةَ، عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ الْجُهَنِيِّ قَالَ: قُلْتُ " يَا نَبِيَّ اللهِ مَا النَّجَاةُ؟ قَالَ: " أَمْسِكْ عَلَيْكَ لِسَانَكَ، وَلْيَسَعْكَ بَيْتُكَ وَابْكِ عَلَى

---

[1] İsnâdı zayıftır.

[2] İsnâdı zayıftır.

خَطِيئَتِكَ " وَفِي رِوَايَةِ أَبِي عَبْدِ اللهِ قَالَ: لَقِيتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَوْمًا فَقُلْتُ: مَا النَّجَاةُ فَقَالَ: يَا عُقْبَةُ. . . . . فَذَكَرَهُ وَقَالَ فِي إِسْنَادِهِ حَدَّثَنِي ابْنُ زَحْرٍ

784- Ukbe b. Âmir el-Cuhenî der ki: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): "Ey Allah'ın Resûlü! Kurtuluş nedir?" diye sorduğumda: *"Diline sahip ol, evin seni sığsın ve günahlarından dolayı ağla"* buyurdu.[1]

Ebû Abdillah rivayetinde ibare şöyledir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile karşılaştığımda: "Ey Allah'ın Resûlü! Kurtuluş nedir?" diye sordum. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şu karşılığı verdi: *"Ey Ukbe!..."* Sonrasında ravi söz konusu hadisi aktarmıştır. İsnâdında ise: "İbn Zahr bana şöyle bildirdi" ifadesini kullanır.

٧٨٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو زَكَرِيَّا بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ، أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الشَّيْبَانِيُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ، حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ عَوْنٍ، أَخْبَرَنَا مِسْعَرٌ، عَنْ أَبِي عَوْنٍ، عَنْ عَرْفَجَةَ قَالَ: قَالَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: " مَنِ اسْتَطَاعَ أَنْ يَبْكِيَ فَلْيَبْكِ وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَلْيَتَبَاكَ. يَعْنِي التَّضَرُّعَ " وَرُوِّينَا فِي كِتَابِ فَضَائِلِ الصِّدِّيقِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّهَا قَالَتْ: وَكَانَ أَبُو بَكْرٍ إِذَا بَكَى لَا يَمْلِكُ دَمْعَهُ حِينَ يَقْرَأُ الْقُرْآنَ. وَرُوِّينَا فِي كِتَابِ فَضَائِلِ عُمَرَ الْفَارُوقِ أَنَّهُ كَانَ فِي وَجْهِهِ خَطَّانِ أَسْوَدَانِ مِنَ الْبُكَاءِ

785- Arfece'nin bildirdiğine göre Hz. Ebû Bekr: "(Sizden) ağlayabilen kimse ağlasın, ağlayamayan kimse de kendini ağlamaya zorlasın (Allah'a yalvarsın)" demiştir. [2]

Fadâilu's-Sıddîk kitabında bize bildirilene göre Hz. Âişe: "Ebû Bekr, Kur'ân okuyup ağladığı zaman gözyaşlarına hakim olamazdı" demiştir.[3]

Fadâil Ömer el-Fâruk kitabında bize bildirildiğine göre ağlamaktan dolayı yüzünde iki siyah çizgi vardı.[4]

---

[1] İsnâdı zayıftır. Tirmizî 4/605 (2406).

[2] Ravileri güvenilirdir.

[3] Ahmed, *Müsned* (6/24, 229).

[4] Ahmed, *Zühd* (sh. 121) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (1/51).

٧٨٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ مُحَمَّدُ بْنُ فَضْلِ بْنِ نَظِيفٍ الْمِصْرِيُّ بِمَكَّةَ، حَدَّثَنَا أَبُو الْفَضْلِ الْعَبَّاسُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ نَصْرٍ الرَّافِقِيُّ إِمْلَاءً حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ زُرْعَةَ، حَدَّثَنَا عَامِرُ بْنُ سَيَّارٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْكَرِيمِ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ الْهَمْدَانِيِّ، عَنِ الْحَارِثِ، وَعَاصِمٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: " إِذَا دَمَعَتْ عَيْنَاكَ، وَسَالَتْ دُمُوعُكَ عَلَى خَدِّكَ فَلَا تكفها بِثَوْبِكَ، وَامْسَحْ بِهَا وَجْهَكَ حَتَّى تَلْقَى اللهَ بِهَا "

786- Ali b. Ebî Tâlib der ki: "Eğer gözlerin yaşarır ve yüzüne akarsa onu giysinle silme. O gözyaşınla yüzünü meshet ki Allah'ın huzuruna onunla çıkasın."[1]

٧٨٧ - حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ يُوسُفَ الْأَصْبَهَانِيُّ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ يَحْيَى أَبُو بَكْرٍ الطَّلْحِيُّ، بِالْكُوفَةِ، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ التَّيْمِيُّ، حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْوَرَّاقُ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي حَمَّادٍ، عَنْ عَبْدِ الْكَرِيمِ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنِ الْحَارِثِ، عَنْ عَلِيٍّ قَالَ: " إِذَا بَكَى أَحَدُكُمْ مِنْ خَشْيَةِ اللهِ فَلَا يَمْسَحْ دُمُوعَهُ بِثَوْبِهِ وَلْيَدَعْهَا تَسِيلُ عَلَى خَدَّيْهِ يَلْقَى اللهَ عَزَّ وَجَلَّ بِهَا "

787- Hz. Ali der ki: "Sizden biri Allah korkusuyla ağlarsa gözyaşlarını giysisiyle silmesin. Gözyaşları yanaklarına aksın ki Allah'ın huzuruna onunla çıksın."[2]

٧٨٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا بَكْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصُّوفِيُّ، بِمَرْوَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُونُسَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ سِنَانٍ الْهَرَوِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، عَنْ وهَيْبِ بْنِ الْوَرْدِ قَالَ: فَقَدَ زَكَرِيَّا ابْنَهُ يَحْيَى ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ فَخَرَجَ يَلْتَمِسُهُ فَإِذَا هُوَ قَدِ احْتَفَرَ قَبْرًا فَأَقَامَ فِيهِ يَبْكِي عَلَى نَفْسِهِ فَقَالَ: " يَا بُنَيَّ أَنَا أَطْلُبُكَ مُنْذُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ، وَأَنْتَ فِي قَبْرٍ قَدِ احْتَفَرْتَهُ قَائِمٌ فِيهِ تَبْكِي؟ قَالَ: يَا أَبَهْ أَلَسْتَ أَنْتَ أَخْبَرْتَنِي أَنَّ بَيْنَ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ مَفَازَةً لَا يَقْطَعُهَا إِلَّا دُمُوعُ الْبَكَّائِينَ؟ فَقَالَ: ابْكِ يَا بُنَيَّ فَبَكَيَا جَمِيعًا "

---

[1] İsnâdı zayıftır.

[2] İsnâdı zayıftır.

788- Vuheyb b. el-Verd der ki: Hz. Zekeriya, oğlu Yahyâ'yı kaybetti ve üç gün boyunca onu bulamadı. Onu aramak için çıkınca Yahyâ'nın bir mezar kazdığını ve içine oturup kendi başına ağlamakta olduğunu gördü. Ona: "Evladım! Üç günden beri seni arıyorum, sense kazdığın bir mezara oturmuş ağlamaktasın" deyince: "Babacığım! Sen bana cennet ile cehennem arasında bir geçidin olduğunu ve onu ancak ağlayanların gözyaşıyla geçmesinin mümkün olabileceğini söylemedin mi?" deyince, babası: "Ağla evladım!" dedi ve birlikte ağlamaya başladılar.[1]

٧٨٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيُّ، أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ الْبَغْدَادِيُّ، حَدَّثَنَا نَفْطَوَيْهِ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْوَلِيدِ الْفَحَّامُ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ، حَدَّثَنَا ثَوْرُ بْنُ يَزِيدَ، عَنِ الْهَيْثَمِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: خَطَبَ رَسُولُ اللهِ ﷺ النَّاسَ فَبَكَى رَجُلٌ بَيْنَ يَدَيْهِ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: " لَوْ شَهِدَكُمُ الْيَوْمَ كُلُّ مُؤْمِنٍ عَلَيْهِ مِنَ الذُّنُوبِ كَأَمْثَالِ الْجِبَالِ الرَّوَاسِي لَغُفِرَ لَهُمْ بِبُكَاءِ هَذَا الرَّجُلِ وَذَلِكَ أَنَّ الْمَلَائِكَةَ تَبْكِي وَتَدْعُو لَهُ وَتَقُولُ: اللهُمَّ شَفِّعِ الْبَكَّائِينَ فِيمَنْ لَمْ يَبْكِ. هَكَذَا جَاءَ هَذَا الْحَدِيثُ مُرْسَلًا "

789- Heysem b. Mâlik der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) insanlara hutbe verince bir adam önünde ağlamaya başladı. Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): *"Bugün her mümin, üzerinde yüksek dağlar kadar günah ile aranızda bulunsa, ağlayan şu kişinin hürmetine onların hepsinin günahları bağışlanırdı. Çünkü melekler de onunla ağlayıp ona: «Allahım! Ağlayanları ağlamayanlara şefaatçi kıl» diye dua ederler"* buyurdu.[2]

Bu hadis bize bu şekilde mürsel olarak geldi.

٧٩٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الصَّنْعَانِيُّ، حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنْ شَيْخٍ، لَهُمْ، عَنْ عَمْرِو بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ مُسْلِمِ بْنِ يَسَارٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " مَا اغْرَوْرَقَتْ عَيْنٌ بِمَائِهَا إِلَّا حَرَّمَ اللهُ سَائِرَ ذَلِكَ الْجَسَدِ عَلَى النَّارِ، وَلَا سَالَتْ قَطْرَةٌ عَلَى خَدِّهَا فَيَرْهَقُ ذَلِكَ الْوَجْهَ قَتَرَةٌ،

---

[1] İsnâdı zayıftır.

[2] İsnâdında eleştirilen bir ravi vardır ve mürsel bir hadistir.

وَلَا ذِلَّةٌ وَلَوْ أَنَّ بَاكِيًا بَكَى فِي أُمَّةٍ مِنَ الْأُمَمِ رُحِمُوا وَمَا مِنْ شَيْءٍ، إِلَّا لَهُ مِقْدَارٌ وَمِيزَانٌ إِلَّا الدَّمْعَةَ فَإِنَّهُ يُطْفَأُ بِهَا بِحَارٌ مِنَ النَّارِ " هَذَا مُرْسَلٌ وَقَدْ رُوِيَ مِنْ قَوْلِ الْحَسَنِ الْبَصْرِيِّ كَمَا

790- Müslim b. Yesâr der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"Bir göz yaşarırsa, mutlaka Allah o gözü taşıyan bedenin tümünü ateşe haram kılar. Kendisine bir damla gözyaşı akan yüz, asla fakirlik ve zillet tozuna bulaşmaz. Eğer ümmetlerden bir ümmet arasında ağlayan biri varsa, o ümmetin tümü bağışlanır. Gözyaşı dışında her şeyin mutlaka bir ölçüsü ve tartısı vardır. Çünkü bir damla gözyaşı, ateşten denizleri söndürür."*

Mürsel bir hadistir. Bir sonraki hadiste geçen Hasan el-Basrî'nin rivayeti de bu yöndedir.

٧٩١ - أَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ مَحْمَشٍ الْفَقِيهُ، حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ بِلَالٍ الْبَزَّارُ، حَدَّثَنَا أَبُو الْأَزْهَرِ، حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ سَلَمَةَ بْنِ جَعْفَرٍ الْآجُرِّيِّ، عَنْ أَبِي الْحُسَيْنِ، عَنِ الْحَسَنِ قَالَ: " مَا اغْرَوْرَقَتْ عَيْنٌ بِمَائِهَا إِلَّا حَرَّمَ اللهُ جَسَدَهَا عَلَى النَّارِ فَإِنْ سَالَتْ عَلَى خَدِّ صَاحِبِهَا لَمْ يَرْهَقْ، وَجْهَهُ قَتَرٌ وَلَا ذِلَّةٌ أَبَدًا وَلَيْسَ مِنْ عَمَلٍ إِلَّا له وَزْنٌ وَثَوَابٌ إِلَّا الدَّمْعَةَ فَإِنَّهَا تُطْفِئُ بُحُورًا مِنَ النَّارِ، وَلَوْ أَنَّ رَجُلًا بَكَى مِنْ خَشْيَةِ اللهِ تَعَالَى فِي أُمَّةٍ مِنَ الْأُمَمِ لَرَجَوْتُ أَنْ تُرْحَمَ تِلْكَ الْأُمَّةُ بِبُكَاءِ ذَلِكَ الرَّجُلِ "

791- Hasan(-ı Basrî) der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"Bir göz yaşarırsa, mutlaka Allah o gözü taşıyan bedenin tümünü ateşe haram kılar. Yüzüne bir damla gözyaşı akan kimse, asla fakirlik ve zillet tozuna bulaşmaz. Gözyaşı dışında her amelin mutlaka bir tartısı ve sevabı vardır. Çünkü bir damla gözyaşı, ateşten denizleri söndürür. Eğer ümmetlerden bir ümmet arasında Allah korkusuyla ağlayan biri varsa, o kimsenin ağlamasıyla o ümmetin tümünün bağışlanmasını temenni ederdim."*

٧٩٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، وَمُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى قَالَا: حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا الْخَضِرُ بْنُ أَبَانَ، حَدَّثَنَا سَيَّارٌ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ سُلَيْمَانَ قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ الصَّمَدِ بْنَ مَعْقِلِ بْنِ مُنَبِّهٍ يَقُولُ: سَمِعْتُ عَمِّي وَهْبَ بْنَ مُنَبِّهٍ يَقُولُ: "

لَمَّا أَصَابَ دَاوُدُ الْخَطِيئَةَ اعْتَزَلَ النِّسَاءَ، وَلَزِمَ الْعِبَادَةَ حَتَّى سَقَطَ، ثُمَّ بَكَى حَتَّى خَدَّتِ الدُّمُوعُ وَجْهَهُ "

792- Vehb b. Münebbih der ki: "Hz. Dâvud günah işlediği zaman kadınlardan uzak durdu ve düşene kadar ibadet etti. Sonra gözyaşları yüzünde iz bırakana dek ağladı."[1]

٧٩٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا الْخَضِرُ بْنُ أَبَانَ، حَدَّثَنَا سَيَّارٌ، حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، حَدَّثَنَا ثَابِتٌ قَالَ: " بَلَغَنَا أَنَّ دَاوُدَ، عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ: أَوَّهْ قَبْلَ الْوُقُوعِ فِي النَّارِ أَوَّهْ قَبْلَ أَنْ لَا تَنْفَعَ أَوَّهْ قَالَ: وَسَمِعْتُ ثَابِتًا يَقُولُ: مَا شَرِبَ دَاوُدُ شَرَابًا بَعْدَ الْمَغْفِرَةِ إِلَّا وَنِصْفُهُ مَمْزُوجٌ بِدُمُوعِ عَيْنَيْهِ "

وَبِإِسْنَادِهِ قَالَ: سَمِعْتُ ثَابِتًا يَقُولُ: " اتَّخَذَ دَاوُدُ عَلَيْهِ السَّلَامُ سَبْعَ حَشَايَا مِنْ شَعْرٍ، ثُمَّ حَشَاهُنَّ بِالرَّمَادِ، ثُمَّ بَكَى حَتَّى أَنفَذَهُنَّ بِدُمُوعِ عَيْنَيْهِ "

793- Sâbit der ki: Bize bildirilene göre Hz. Dâvud: "Ateşe düşmeden önce eyvah! Eyvah demenin fayda etmeyeceği zaman gelmeden önce eyvah!" derdi.[2]

Câfer b. Süleymân der ki: Sâbit'in: "Hz. Dâvud mağfiret diledikten sonra ne kadar su içtiyse mutlaka yarısı gözyaşı ile karışmıştı" dediğini işittim.[3]

Yine Sâbit'in: "Hz. Dâvud kıldan yedi minder edindi ve içlerini kül ile doldurdu. Sonra onları gözyaşlarıyla (külleri) yok edene kadar ağladı" dediğini işittim.[4]

٧٩٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعِيدٍ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدٍ الشَّاهِدُ، بِهَمْدَانَ، حَدَّثَنَا الْفَضْلُ بْنُ الْفَضْلِ، حَدَّثَنَا أَبُو خَلِيفَةَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الْخُزَاعِيُّ، حَدَّثَنَا جَرِيرُ بْنُ

---

[1] İsnâdı zayıftır. Ahmed, *Zühd* (sh. 70) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (4/39).

[2] İsnâdı zayıftır. İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (13/202) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (2/215).

[3] Ahmed, *Zühd* (71).

[4] Ebû Nuaym, *Hilye* (2/327).

حَازِمٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُبَيْدِ بْنِ عُمَيْرٍ، أَنَّ دَاوُدَ النَّبِيَّ ﷺ سَجَدَ فَبَكَى عَلَى خَطِيئَتِهِ فَلَمَّا قِيلَ لَهُ: " ارْفَعْ رَأْسَكَ فَقَدْ غُفِرَ لَكَ رَفَعَ رَأْسَهُ، وَمَا فِي وَجْهِهِ طَاقَةٌ مِنْ لَحْمٍ "

794- Abdullah b. Ubeyd b. Umeyr bildiriyor: "Hz. Dâvud hatasından dolayı secdeye kapanıp ağladı. Kendisine: «Artık başını (secdeden) kaldır bağışlandın» denilince başını kaldırdı. Yüzü bir deri bir kemik kalmıştı."[1]

٧٩٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَامِرٍ، عَنْ هِشَامِ بْنِ حَسَّانَ قَالَ: اتَّخَذَ دَاوُدُ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِرَاشًا حَشْوُهُ رَمَادٌ فَاضْطَجَعَ عَلَيْهِ ذَاتَ لَيْلَةٍ قَالَ: " فَبَكَى حَتَّى نَشَفَ الرَّمَادُ مَا نَشَفَ وَاسْتَنْقَعَ الْمَاءُ تَحْتَ جَنْبِهِ قَالَ: فَلَمَّا وَجَدَ الْمَاءَ تَحْتَ جَنْبِهِ دَخَلَهُ مِنْ ذَلِكَ شَيْءٌ فَقَالَ: هَذِهِ خَطِيئَةٌ أُخْرَى قَالَ: فَخَرَجَ إِلَى الْجَبَلِ يَتَعَبَّدُ فِيهِ حَتَّى كَادَ يَعْرَى فَرَجَعَ "

795- Hişâm b. Hassân der ki: Hz. Dâvud içi külle dolmuş bir döşek edindi. Bir gece bu döşekte uzandı ve ağlamaya başladı. Kül gözyaşlarını çekiyordu. Sonunda gözyaşları yan tarafında birikti. Gözyaşlarını altında hissettiği zaman içine bir şey düştü ve: "İşte bu başka bir hatadır" dedi. Sonra dağa çıktı ve neredeyse (giysileri çürüyüp) çıplak kalıncaya kadar ibadet etti ve hal böyle olunca geri döndü.

٧٩٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنِي أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ زِيَادٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مَنَازِلَ، حَدَّثَنَا حَمْدُونُ الْقَصَّارُ، حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ الْحَكَمِ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَلِيٍّ، عَنْ عَطَاءٍ السَّلِيمِيِّ قَالَ: " وَجَدُوا بَيْنَ يَدَيْهِ نُدُوَّةً قَدْرَ مَا يَتَوَضَّأُ الرَّجُلُ فَأَخْبَرُوهُ أَنَّ ذَلِكَ مِنْ دُمُوعِهِ "

وَبِإِسْنَادِهِ قَالَ: كَانَ عَطَاءُ السَّلِيمِيُّ يَبْكِي حَتَّى خُشِيَ عَلَى عَيْنِهِ فَأُتِيَ بِطَبِيبٍ يُدَاوِي عَيْنَهُ قَالَ: " أُدَاوِي بِشَرْطِ أَنْ لَا تَبْكِي ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ قَالَ: فَاسْتَكْرَهَ ذَلِكَ وَقَالَ: لَا حَاجَةَ لَنَا فِيكَ "

---

[1] İbnu'l-Mübârek, *Zühd* 162 (472) ve İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (13/210).

796- Ali b. Ali bildiriyor: "Atâ es-Selîmî'nin önünde kişinin abdest suyunun ıslatacağı kadar bir ıslaklık gördüler ve kendisine bunun gözyaşından olduğunu bildirdiler."

Aynı isnâd ile Ali b. Ali der ki: Atâ es-Selîmî o kadar ağladı ki gözleri zarar görecek diye korkuldu ve kendisine gözünü tedavi etmek için bir hekim getirildi. Hekim: "Üç gün ağlamaması şartıyla onu tedavi ederim" deyince, Atâ es-Selîmî bunu çok gördü ve: "Sana ihtiyacımız yoktur" dedi.

٧٩٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الحافظ، وَأَبُو سَعِيدِ بْنُ أَبِي عَمْرٍو قَالَا: حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُّ، أخبرنا الْعَبَّاسُ بْنُ الْوَلِيدِ، أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ شُعَيْبٍ، أَخْبَرَنِي عُثْمَانُ بْنُ مُسْلِمٍ، أَنَّهُ سَمِعَ بِلَالَ بْنَ سَعْدٍ يَقُولُ: " رُبَّ مَسْرُورٍ مَغْبُونٌ وَرَبَّ مَغْبُونٍ لَا يَشْعُرُ فَوَيْلٌ لِمَنْ لَهُ الْوَيْلُ، وَلَا يَشْعُرُ يَأْكُلُ وَيَشْرَبُ وَيَضْحَكُ وَقَدْ حَقَّ عَلَيْهِ فِي قَضَاءِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ أَنَّهُ مِنْ أَهْلِ النَّارِ فَيَا وَيْلَ لَكِ رُوحًا، وَيَا وَيْلَ لَكَ جَسَدًا فَلْتَبْكِ وَلْتَبْكِ عَلَيْكَ الْبَوَاكِي لِطُولِ الْأَبَدِ "

797- Bilâl b. Sa'd der ki: "Bir çok sevinen vardır ki aslında zarardadır. Zararda olan bir çok kimse de zararda olduğunu bilmez. Zararda olup ta bunu idrak edemeyen kişinin vay haline. Oysa bu kimse Allah'ın takdirinden cehennemlik olduğu halde yiyor, içiyor ve gülüyor. (Ey bu halde olan kişi!) Ruhen vay haline, bedenen vay haline. Gün gelecek ağlayacaksın ve ebedi olarak ağıtçılar da sana ağlayacaktır."[1]

٧٩٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ قَالَ: أَخْبَرَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ صَفْوَانَ البردعي، حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ الْقُرَشِيُّ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدٍ التَّيْمِيُّ قَالَ: حَدَّثَنِي زُهَيْرٌ السَّلُولِيُّ قَالَ: كَانَ رَجُلٌ مِنْ بَلْعَنْبَرٍ قَدْ لَهِجَ بِالْبُكَاءِ فَكَانَ لَا يَكَادُ يُرَى إِلَّا بَاكِيًا فَعَاتَبَهُ رَجُلٌ مِنْ إِخْوَانِهِ فَقَالَ": لِمَ تَبْكِي - رَحِمَكَ اللهُ - هَذَا الْبُكَاءَ الطَّوِيلَ فَبَكَى، ثُمَّ قَالَ:

بَكَيْتُ عَلَى الذُّنُوبِ لِعِظَمِ جُرْمِي ... وَحَقٌّ لِكُلِّ مَنْ يَعْصِي الْبُكَاءُ

---

[1] Ravileri güvenilirdir. Ebû Nuaym, *Hilye* (5/223) ve Ahmed, *Zühd* (386).

فَلَوْ كَانَ الْبُكَاءُ يَرُدُّ هَمِّي لأسبلت الدُّمُوعَ بها دِمَاءِ

قَالَ: ثُمَّ بَكَى فغُشِيَ عَلَيْهِ فَقَامَ الرَّجُلُ عَنْهُ وَتَرَكَهُ"

798- Zuheyr es-Selûlî der ki: Bel'anber'den bir adam çokça ağlıyordu. Sürekli olarak ağladığı görülürdü. (Müslüman) kardeşlerinden biri onu kınayarak: "Allah'ın merhameti üzerine olsun. Böyle uzun uzun ağlama" deyince, yine ağladı ve şöyle dedi:

"Ben günahlarımın çokluğundan dolayı ağlıyorum

Her masiyet işleyenin de ağlaması gerekir biliyorum.

Eğer ağlamak bir nebze üzüntümü giderecek olsaydı

Kanlı gözyaşları dökerdim, yeter ki içim huzur bulsaydı."

Sonra bayılana kadar ağladı. Bunun üzerine adam kalkıp gitti ve onu kendi haline bıraktı.[1]

٧٩٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عِيسَى، حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ أَحْمَدَ الشَّامَاتِيُّ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْهِلَالِيُّ، حدثني عَلِيُّ بْنُ عَثَّامٍ قَالَ: قَالَ: كَهْمَسٌ الْهِلَالِيُّ: " بَكَيْتُ عَلَى ذَنْبٍ عِشْرِينَ سَنَةً قَالُوا: وَمَا هُوَ قَالَ: غَدَّيْتُ رَجُلًا فَأَخَذْتُ مِنْ جِدَارِ جَارٍ لِي قِطْعَةَ لَبِنَةٍ لِيَغْسِلَ يَدَهُ "

قَالَ: وَقَالَ عَطَاءٌ السَّلِيمِيُّ " بَكَيْتُ عَلَى ذَنْبٍ أَرْبَعِينَ سَنَةً صِدْتُ حَمَامَةً وَإِنِّي أَحْمَدُ اللهَ إِلَيْكُمْ تَصَدَّقْتُ بِثَمَنِهَا عَلَى الْمَسَاكِينِ "

799- Ali b. Assâm der ki: Kehmes el-Hilâlî: "Bir günahtan dolayı yirmi sene ağladım" deyince, yanındakiler: "Bu günahın nedir ki?" diye sordu. O da: "Bir adama öğle yemeği yedirdim ve elini yıkaması için komşumun duvarından (topraktan) bir kerpiç parçası aldım" karşılığını verdi.

Atâ es-Selîmî der ki: "Bir günahtan dolayı kırk sene ağladım. Ben zamanında bir güvercin avladım. Allah'a hamd ederim ki onun değerinde parayı yoksullara infak ettim."

---

[1] İsnâdı zayıftır.

Beyhakî der ki: Çünkü Atâ, güvercinin sahipli olup olmadığı konusunda şüpheye düşmüştü.

٨٠٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَنْبَأَنِي أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ فِيمَا أَجَازَ لَهُ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ عَثَّامٍ، عَنْ أَبِي خَالِدٍ الْأَحْمَرِ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ سُلَيْمَانَ قَالَ: الْتَقَى ثَابِتٌ وَعَطَاءٌ السَّلِيمِيُّ ثُمَّ تَفَرَّقَا فَلَمَّا كَانَ عِنْدَ الْهَاجِرَةِ جَاءَ عَطَاءٌ فَخَرَجَتِ الْجَارِيَةُ إِلَيْهِ ثُمَّ دَخَلَتْ وَهُوَ يُرِيدُ الْقَائِلَةَ فَقَالَتْ: أَخُوكَ عَطَاءٌ فَخَرَجَ إِلَيْهِ فَقَالَ يَا أَخِي فِي هَذَا الْحَرِّ قَالَ: " ظَلَلْتُ صَائِمًا فَاشْتَدَّ عَلَيَّ الْحَرُّ فَذَكَرْتُ حَرَّ جَهَنَّمَ فَأَحْبَبْتُ أَنْ تُعِينَنِي عَلَى الْبُكَاءِ فَبَكَيَا حَتَّى سَقَطَا "

800- Câfer b. Süleymân der ki: Sâbit ve Atâ es-Selîmî bir yerde buluştular ve tekrar ayrıldılar. Gün ortası sıcağında Atâ (Sâbit'in evine) gelince, cariye yanma çıktı ve tekrar içeri girdi. Atâ öğle istirahatına çekilmek istiyordu. Cariye, Sâbit'e: "Kardeşin Atâ geldi" dedi. Bunun üzerine Sâbit dışarı çıkıp: "Ey kardeşim! Bu sıcakta mı (geldin)?" deyince, Atâ: "Oruçlu olarak sabahladım. Sıcaklar bana ağır gelmeye başlayınca cehennemi hatırladım ve ağlamakta bana yardım etmeni istedim" dedi. İkisi de düşene kadar ağladılar.

٨٠١ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ الْفَضْلِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ سُفْيَانَ، حَدَّثَنَا أَبُو سَعِيدٍ الْأَشَجُّ، حَدَّثَنَا الْمُحَارِبِيُّ قَالَ: " كَانَ ضِرَارٌ وَمُحَمَّدُ بْنُ سُوقَةَ إِذَا كَانَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ طَلَبَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا صَاحِبَهُ فَإِذَا اجْتَمَعَا جَلَسَا يَبْكِيَانِ"

801- Muhâribî der ki: "Dırâr ve Muhammed b. Sûka, Cuma günü oldu mu her biri diğerini arar ve birbirlerini bulduklarında oturup (Allah korkusuyla) ağlarlardı."

٨٠٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ مُحَمَّدُ بْنُ عِيسَى الْجُلُودِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ زَنْجُوَيْهِ بْنِ الْهَيْثَمِ بْنِ عِيسَى بْنِ عَبْدِ اللهِ الْقُشَيْرِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى بْنُ حَمَّادٍ النَّرْسِيُّ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ " مَرَّ بِقَوْمٍ يَضْحَكُونَ وَيَمْزَحُونَ فَقَالَ: أَكْثِرُوا ذِكْرَ هَاذِمِ اللَّذَّاتِ " أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ الْجُلُودِيُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ بْنِ

خُزَيْمَةَ، وَأَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ اللهِ، وَمُحَمَّدُ بْنُ شادلٍ الْأَعْمَى قَالُوا: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَسْلَمَ، حَدَّثَنَا مُؤَمَّلُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، فَذَكَرَهُ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ حَرْفًا بِحَرْفٍ، وَهُوَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ غَرِيبٌ

802- Sâbit bildiriyor: Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) şakalaşıp gülüşen bir topluluğa rastladı ve: *"Lezzetleri yıkıp yok eden ölümü çokça anın"* buyurdu.[1]

Bu hadis harfi harfine aynı metinle başka bir kanalla da rivayet olunmuştur. Bu da bu isnâdla tek kanallı bir hadistir.[2]

٨٠٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَخْتَوَيْهِ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُغِيرَةِ السُّكَّرِيُّ، حَدَّثَنَا الْقَاسِمُ بْنُ الْحَكَمِ الْعُرَنِيُّ، حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ الْوَلِيدِ الْوَصَّافِيُّ، عَنْ عَطِيَّةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ: دَخَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ الْمَسْجِدَ فَرَأَى نَاسًا يُكَشِّرُونَ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " لَوْ أَكْثَرْتُمْ ذِكْرَ هَاذِمِ اللَّذَّاتِ فَإِنَّهُ يُشْغِلُكُمْ عَنْ مَا أَرَى وأَكْثِرُوا ذِكْرَ هَاذِمِ اللَّذَّاتِ الْمَوْتِ فَإِنَّهُ لَمْ يَأْتِ عَلَى الْقَبْرِ يَوْمٌ إِلَّا وَهُوَ يَقُولُ: أَنَا بَيْتُ الْوَحْدَةِ وَالْغُرْبَةِ أَنَا بَيْتُ التُّرَابِ أَنَا بَيْتُ الدُّودِ "

803- Ebû Saîd el-Hudrî der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mescid'e girip bazı kişilerin dişleri görünecek derecede gülüştüklerini görünce: *"Eğer sizler lezzetleri yıkıp yok edeni (ölümü) çokça hatırlasaydınız şu gördüğüm halde olmazdınız. Öyleyse lezzetleri yıkıp yok eden ölümü çokça hatırlayın. Çünkü hiçbir gün geçmez ki kabir mutlaka: «Ben yalnızlık ve gurbet eviyim, ben toprak eviyim, ben kurtçukların eviyim» der"* buyurdu.[3]

٨٠٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو نَصْرِ بْنُ قَتَادَةَ، أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ السَّلِيطِيُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ السَّرَّاجُ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا إِسْحَاقَ الْبَاهِلِيَّ يَقُولُ: سَمِعْتُ يُوسُفَ بْنَ يُوسُفَ الْبَاهِلِيَّ يَقُولُ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ ثَعْلَبَةَ يَقُولُ: " تَضْحَكُ وَلَعَلَّ كَفَنَكَ قَدْ خَرَجَ مِنْ عِنْدِ الْقَصَّارِ وَأَنْتَ لَا تَدْرِي "

---

[1] Ravileri güvenilirdir.

[2] Ebû Nuaym, *Hilye* (9/252).

[3] İsnâdı zayıftır. Tirmizî 4/639 (2460).

804- Yûsuf b. Yûsuf el-Bâhilî der ki: Abdullah b. Sa'lebe'nin: "Gülüyorsun, belki de kefenin kassarın (çamaşırcının) yanından çıkmıştır da haberin yoktur" dediğini işittim.

٨٠٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْفَتْحِ هِلَالُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ يَحْيَى بْنِ عَيَّاشٍ الْقَطَّانُ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُجَشِّرٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ قَالَ: قَالَ: سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ لِابْنِهِ: يَا بُنَيَّ لَا تُكْثِرِ الْغَيْرَةَ عَلَى أَهْلِكَ، فَتَرْمِي بِالشَّرِّ مِنْ أجلك، وَإِنْ كَانَتْ بَرِيئَةً وَلَا تُكْثِرِ الضَّحِكَ فَإِنَّ كَثْرَةَ الضَّحِكِ تَسْتَخِفُّ فُؤَادَ الرَّجُلِ الْحَكِيمِ قَالَ: وَعَلَيْكَ بِخَشْيَةِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ فَإِنَّهَا غَايَةٌ لِكُلِّ شَيْءٍ "

805- Yahyâ b. Ebî Kesîr der ki: Hz. Süleymân b. Dâvud oğluna: "Evladım! Aileni çok kıskanma, yoksa o suçsuz da olsa ona kötülük edersin. Çok ta gülme. Zira çok gülmek, hikmet sahibi kimsenin kalbini hafif kılar" dedi.[1]

Yine ona: "Allah'tan çok kork. Çünkü o, her şeyin amacıdır" dedi.[2]

٨٠٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ يُوسُفَ، حَدَّثَنَا أَبُو الطَّيِّبِ الْمُظَفَّرُ بْنُ سُهَيْلٍ الْخَلِيلِيُّ قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ نَصْرٍ الْخُزَاعِيَّ الصَّائِغَ يَقُولُ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ الْحَافِيَّ - وَقَدْ ضَحِكَ عِنْدَهُ رَجُلٌ - فَقَالَ: " احْذَرْ يَا ابْنَ الْأَخِ لَا يُؤَاخِذَكَ اللهُ عَلَى هَذَا "

806- Muhammed b. Nasr el-Huzâî es-Sâiğ der ki: Bir adam Bişr b. el-Hâris'in yanında gülünce, Bişr'in adama: "Dikkat et ey yeğen! Bundan dolayı Allah seni sorguya çekmesin" dediğini işittim.[3]

٨٠٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ الْفَضْلِ، أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ مَاتِي الْكُوفِيُّ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ حَازِمِ بْنِ أَبِي غَرَزَةَ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبِي حَازِمٍ قَالَ: سَمِعْتُ أُمِّي حَمَّادَةَ

---

[1] İsnâdı zayıftır. Ebû Nuaym, *Hilye* (3/71).

[2] Ebû Nuaym, *Hilye* (3/71).

[3] Ebû Tâlib Muzaffer b. Süheyl el-Halîlî'yi tanımıyorum.

بِنْتَ مُحَمَّدٍ يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى تَقُولُ: عَنْ أَبِيهَا فِي قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ " ﴿مَالِ هَذَا الْكِتَابِ لَا يُغَادِرُ صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً إِلَّا أَحْصَاهَا﴾ [الكهف: ٤٩] قَالَ: الصَّغِيرَةُ الضَّحِكُ "

807- Ebû Hâzım der ki: Annem Hammâde binti Muhammed'in yani İbn Abdirrahman b. Ebî Leyla'nın bildirdiğine göre babası: *"Bu nasıl bir kitaptır ki küçük, büyük hiçbir şey bırakmadan hepsini sayıp dökmüş!"*[1] buyruğunu açıklarken: "Burada küçük ile gülmek kastedilmektedir" demiştir.[2]

٨٠٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرٍ الْعُثْمَانِيُّ الْإِخْمِيمِيُّ، أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي مُوسَى قَالَ: سَمِعْتُ الْقَاسِمَ الْجُوعِيَّ يَقُولُ: سَمِعْتُ مُنَبِّهَ بْنَ عُثْمَانَ الْخُمِّيَّ يَقُولُ: قَالَ آدَمُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: " كُنَّا سَبْيًا مِنْ سَبْيِ الْجَنَّةِ فَسَبَانَا إِبْلِيسُ بِالْخَطِيئَةِ فَلَيْسَ يَنْبَغِي لَنَا إِلَّا الْبُكَاءُ وَالْحُزْنُ حَتَّى نَرْجِعَ إِلَى الدَّارِ الَّذِي مِنْهَا سُبِينَا "

808- Münebbih b. Osmân el-Hummî der ki: Hz. Âdem şöyle dedi: "Bizler cennetten sürgün edilen kişiler idik. Şeytan bize hata işleterek bizim cennetten sürgün edilmemize sebep oldu. Şimdi sürgün edildiğimiz yere geri dönmek için ağlamak ve üzülmekten başka elimizden bir şey gelmiyor."

٨٠٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعْدٍ الْمَالِينِيُّ، وَأَبُو مَنْصُورٍ أَحْمَدُ بْنُ عَلِيٍّ الدَّامِغَانِيُّ قَالَا: أَخْبَرَنَا أَبُو أَحْمَدَ بْنُ عَدِيٍّ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا أَبُو طَاهِرٍ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عُثْمَانَ الْمَدِينِيُّ بِمِصْرَ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سُلَيْمَانَ الْجُعْفِيُّ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ بَشِيرٍ، حَدَّثَنَا مِسْعَرٌ، عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ مَرْثَدٍ، عَنِ ابْنِ بُرَيْدَةَ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " لَوْ وُزِنَ دُمُوعُ آدَمَ بِجَمِيعِ دُمُوعِ وَلَدِهِ لَرَجَحَ دُمُوعُهُ عَلَى دُمُوعِ وَلَدِهِ، قَالَ لَنَا أَبُو سَعْدٍ: قَالَ أَبُو أَحْمَدَ: لَمْ يَأْتِ بِهِ، عَنْ مِسْعَرٍ مَوْصُولًا غَيْرُ أَحْمَدَ بْنِ بَشِيرٍ وَأَكْثَرُ ظَنِّي أَنَّ الْوَهْمَ مِنْهُ "

---

[1] Kehf Sur. 49

[2] İsnâdının bir zararı yoktur.

809- İbn Bureyde'nin babasından bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Âdem'in gözyaşları zürriyetinin gözyaşlarıyla tartılsa, Âdem'in gözyaşları daha ağır basar"* buyurmuştur.[1]

Ebû Sa'd şöyle dedi: Ebû Ahmed'in bildirdiğine göre Bu hadisi Mis'ar'dan sadece Ahmed b. Beşir mevsul olarak nakletmiştir. Zannedersem bu yanılgı da ondan kaynaklanmıştır.↓

٨١٠ - وَأَخْبَرَنَا أَبُو سَعْدٍ، حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْفِرْيَابِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ - ح قَالَ: وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ الْحَفَّارُ، حَدَّثَنَا أَبُو هَمَّامٍ الْوَلِيدُ بْنُ شُجَاعٍ قَالَا: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ، حَدَّثَنَا مِسْعَرٌ، حَدَّثَنِي عَلْقَمَةُ بْنُ مَرْثَدٍ، عَنِ ابْنِ بُرَيْدَةَ قَالَ: " لَوْ عُدِلَ بُكَاءُ أَهْلِ الْأَرْضِ بِبُكَاءِ دَاوُدَ مَا عَدَلَهُ وَلَوْ عُدِلَ بُكَاءُ أَهْلِ الْأَرْضِ بِبُكَاءِ آدَمَ حِينَ أُهْبِطَ إِلَى الْأَرْضِ مَا عَدَلَهُ قَالَ أَبُو أَحْمَدَ: لَمْ يَذْكُرْ فِيهِ بُرَيْدَةَ وَلَا النَّبِيَّ ﷺ وَهَذِهِ الرِّوَايَةُ أَصَحُّ " قَالَ الْإِمَامُ أَحْمَدُ رَحِمَهُ اللهُ: وَرُوِّينَا عَنْ أَبِي عَلِيٍّ الْحَافِظِ النَّيْسَابُورِيِّ أَنَّهُ أَنْكَرَهُ وَقَالَ الصَّحِيحِ مِنْ حَدِيثِ مِسْعَرٍ، عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ مَرْثَدٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَابِطٍ قَوْلُهُ لَيْسَ هَذَا مِنْ كَلَامِ النَّبِيِّ ﷺ أَخْبَرَنَاهُ أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيُّ، عَنْ أَبِي عَلِيٍّ الْحَافِظُ، فَذَكَرَهُ

810- İbn Bureyde der ki: "Bütün yeryüzü ahalisinin ağlaması toplansa Hz. Dâvud'un ağlaması kadar gelmez. Bütün yeryüzü ahalisinin ağlaması toplansa Hz. Âdem'in cennetten yeryüzüne indirildiği zaman ağladığı kadar gelmez."[2]

Ebû Ahmed der ki: "Bu rivayette ne Bureyde, ne de Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) zikredilmiştir ve sahih olan rivayet budur."

İmam Ahmed (Beyhakî) der ki: Bize bildirildiğine göre Ebû Ali el-Hâfız en-Nîsâbûrî buna itiraz etmiş ve: "Sahîh olan, Mis'ar'ın bunu Alkame b.

---

[1] İsnâdı zayıftır. İbn Adiy (1/170) ve Hatîb, *Târih* (4/47).

[2] Ravileri güvenilirdir. İbn Adiy, *el-Kâmil* (1/170) ve İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (13/203, 14/9).

Mersed kanalıyla Abdurrahman b. Sâbıt'ın sözü olarak rivayet etmesidir. Bu, Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) sözlerinden değildir" demiştir.

٨١١ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْقَطَّانُ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْحَارِثِ الْبَغْدَادِيُّ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا إِسْرَائِيلُ، عَنْ أَبِي يَحْيَى، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: " نَزَلَ آدَمُ عَلَيْهِ السَّلَامُ بِالْحَجَرِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْجَنَّةِ يَمْسَحُ بِهِ دُمُوعَهُ وَلَمْ يرقَا دَمْعُ آدَمَ مِنْ حِينِ خَرَجَ مِنَ الْجَنَّةِ حَتَّى رَجَعَ إِلَيْهَا "

811- İbn Abbâs der ki: "Hz. Âdem cennetten Hacer-i Esved'in yanına indirildi. Onunla gözyaşını siliyordu. Cennetten çıkarılınca tekrar ona döndürülene kadar gözyaşı hiç dinmedi."[1]

٨١٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، وَأَبُو مُحَمَّدِ بْنُ أَبِي حَامِدٍ الْمُقْرِئُ قَالَا: حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ هُوَ الْأَصَمُّ، حَدَّثَنَا الْخَضِرُ بْنُ أَبَانَ، حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ النُّعْمَانِ قَالَ: " قُلْتُ لِغُفَيْرَةَ: مَا تَمَلِّينَ هَذَا الْبُكَاءَ؟ قَالَتْ: يَا سَعِيدُ، كَيْفَ يَمَلُّ ذُو دَاءٍ مِنْ شَيْءٍ يَرَى أَنَّ لَهُ فِيهِ مِنْ دَائِهِ شِفَاءً "

812- Saîd b. en-Nu'mân der ki: Ğufeyra'ya: "Bu ağlamaktan usanmıyor musun?" dediğimde: "Ey Saîd! Hasta olan kişi hastalığına şifa bulduğu şeyden nasıl usanır ki" karşılığını verdi.[2]

٨١٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ صَفْوَانَ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي الدُّنْيَا، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ الْحُبَابِ، حَدَّثَنَا زَائِدَةُ بْنُ قُدَامَةَ قَالَ: " كَانَ مَنْصُورُ بْنُ الْمُعْتَمِرِ إِذَا رَأَيْتُهُ قُلْتُ: رَجُلٌ قد أُصِيبَ بِمُصِيبَةٍ وَلَقَدْ قَالَتْ لَهُ أُمُّهُ مَا هَذَا الَّذِي تَصْنَعُ بِنَفْسِكَ تَبْكِي اللَّيْلَ عَامَّتَهُ لَا تَكَادُ أَنْ تَسْكُتَ لَعَلَّكَ يَا بُنَيَّ أَصَبْتَ نَفْسًا أَقَتَلْتَ قَتِيلًا؟ فَقَالَ: يَا أُمَّهْ أَنَا أَعْلَمُ بِمَا صَنَعَتْ نَفْسِي "

---

[1] İsnâdında hadisleri leyyin olan bir ravi vardır.

[2] İçinde Hıdır b. Ebân el-Hâşimî bulunduğu için isnadı zayıftır.

813- Zâide b. Kudâme der ki: Mansûr b. el-Mu'temir'i gördüğüm zaman (kendi kendime): "Bunun başına bir musibet gelmiştir" derdim. (Bir gün) annesi ona: "Böyle kendini harab etmekte ne oluyor? Gece boyu susmadan ağlıyorsun. Evladım! Sen birini öldürdün?" deyince: "Anneciğim! Ben nefsimin ne yaptığını biliyorum" dedi.[1]

٨١٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو زَكَرِيَّا بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ قَالَ: سَمِعْتُ وَالِدِي يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْعَبَّاسِ الْأَزْهَرِيُّ يَقُولُ: سَمِعْتُ الْحَسَنَ بْنَ عَرَفَةَ الْعَبْدِيَّ يَقُولُ: " رَأَيْتُ يَزِيدَ بْنَ هَارُونَ بِوَاسِطَ وَهُوَ مِنْ أَحْسَنِ النَّاسِ عَيْنَيْنِ، ثُمَّ رَأَيْتُهُ بِعَيْنٍ وَاحِدَةٍ، ثُمَّ رَأَيْتُهُ، وَقَدْ ذَهَبَتْ عَيْنَاهُ فَقُلْتُ لَهُ: يَا أَبَا خَالِدٍ مَا فَعَلَتِ الْعَيْنَانِ الْجَمِيلَتَانِ؟ قَالَ: ذَهَبَ بِهِمَا بُكَاءُ الْأَسْحَارِ "

814- Hasan b. Arefe el-Abdî der ki: Yezîd b. Hârun'u Vâsıt'ta gördüm. O, insanlar içinde en güzel gözlere sahipti. Sonra onu tek gözlü olarak gördüm. Daha sonra gördüğümde ise her iki gözü de gitmişti. Kendisine: "Ey Ebû Hâlid! O güzel gözlere ne oldu?" dediğimde: "Onları seher vakti ağlamaları götürdü" karşılığını verdi.[2]

٨١٥ - وَأَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الصَّفَّارُ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ النَّضْرِ الْأَصْبَهَانِيُّ، حَدَّثَنَا بَكْرُ بْنُ بَكَّارٍ، حَدَّثَنَا الْبَرَاءُ بْنُ عَبْدِ اللهِ، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ أَبِي الْحَسَنِ الْبَصْرِيُّ قَالَ: لَمَّا حَضَرَتْ مُعَاذًا الْوَفَاةُ فَجَعَلَ يَبْكِي فَقِيلَ لَهُ: أَتَبْكِي وَأَنْتَ من أَصْحَابِ رَسُولِ اللهِ ﷺ وَأَنْتَ وَأَنْتَ فَقَالَ: " مَا أَبْكِي جَزَعًا مِنَ الْمَوْتِ أَنْ حَلَّ بِي، وَلَا دَيْنًا تَرَكْتُهُ بَعْدِي، وَلَكِنْ إِنَّمَا هُمَا الْقَبْضَتَانِ قَبْضَةٌ فِي النَّارِ، وَقَبْضَةٌ فِي الْجَنَّةِ فَلَا أَدْرِي فِي أَيِّ الْقَبْضَتَيْنِ أَنَا "

815- Hasan b. Ebi'l-Hasan el-Basrî der ki: Muâz ölmek üzereyken ağlamaya başlamıştı. Ona: "Sen, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbından olduğun halde mi ağlıyorsun? Sen şöyle şöyle olduğun halde mi ağlıyorsun?" denilince: "Ölümden korkumdan dolayı veya benden sonra bir

[1] Ravileri güvenilirdir. Ebû Nuaym, *Hilye* (5/41).

[2] İsnâdı zayıftır.

borç bırakmaktan dolayı ağlamıyorum. Ancak iki avuç (insanlar) vardır. Bir avucu ateşte bir avucu da cennettedir. Ben iki avuçtan hangisinde olduğumu bilmediğim için ağlıyorum" karşılığını verdi.[1]

٨١٦ - أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى، حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا بَحْرُ بْنُ نَصْرٍ، أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ، حَدَّثَنِي ابْنُ لَهِيعَةَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ هُبَيْرَةَ، أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ قَالَ: " لَأَنْ أَدْمَعَ دَمْعَةً مِنْ خَشْيَةِ اللهِ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَتَصَدَّقَ بِأَلْفِ دِينَارٍ "

816- Abdullah b. Amr b. el-Âs der ki: "Allah korkusuyla bir damla gözyaşı akıtmam, benim için bin dinar tasadduk etmemden daha sevimlidir."[2]

٨١٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، وَأَبُو صَادِقٍ الْعَطَّارُ قَالَا: حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ هُوَ الْأَصَمُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي بُكَيْرٍ، أَنْبَأَنَا شُعْبَةُ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ مَيْسَرَةَ قَالَ: سَمِعْتُ زِيَادًا وَكَانَ، ذَا هَيْئَةٍ يُحَدِّثُ عَنْ رِبْعِيِّ بْنِ حِرَاشٍ، عَنْ حُذَيْفَةَ بْنِ الْيَمَانِ، أَنَّهُ قَالَ: " رُبَّ يَوْمٍ لَوْ أَتَانِي الْمَوْتُ لَمْ أَشُكَّ فَأَمَّا الْيَوْمَ فَقَدْ خَالَطْتُ أَشْيَاءَ لَا أَدْرِي عَلَى مَا أَنَا فِيهَا وَأَوْصَى أَبَا مَسْعُودٍ فَقَالَ: عَلَيْكُمْ بِمَا تَعْرِفُونَ وَلَا تَأْلُونَ فِي أَمْرِ اللهِ "

817- Rib'î b. Hirâş bildiriyor: Huzeyfe b. el-Yemân: "Herhangi bir günde bana ölümün gelmesi halinde (imanım hakkında) bir şüpheye düşmezdim. Ancak bu gün bazı şeyleri karıştırmış durumdayım. Ne üzere olduğumu bile bilmiyorum" dedi. Ebû Mes'ûd'a öğüt vererek de: "Bildiğiniz şeylerde amel etmeye bakın ve Allah'ın emirleri konusunda kusur etmeyin" demiştir.[3]

---

[1] İsnâdı zayıftır.

[2] İsnâdında hakkında söz olan İbn Lehîa bulunmaktadır.

[3] İsnâdında tanımadığım Ziyâd bulunmaktadır. İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (13/381) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (1/278).

٨١٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْفَقِيهُ، حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْقَطَّانُ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَنْصُورٍ، حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ الْقَاسِمِ، حَدَّثَنَا الْحَكَمُ بْنُ هِشَامٍ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّهُ قَالَ: لِعَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ عِنْدَ مَوْتِهِ: أَوْصِنِي قَالَ: " أُوصِيكَ أَنْ تَتَّقِيَ اللهَ وَتَلْزَمَ بَيْتَكَ، وَتَحْفَظَ لِسَانَكَ، وَتَبْكِيَ عَلَى خَطِيئَتِكَ "

818- Kâsım b. Abdirrahman'ın, babasından bildirdiğine göre Abdullah b. Mes'ûd vefat edeceği zaman kendisi ona: "Bana öğüt ver" deyince, Abdullah b. Mes'ûd: "Sana, Allah'tan korkmayı, (imkân dâhilinde dışarı çıkmayıp) evinde kalmanı, diline sahip olmanı ve günahların için ağlamanı vasiyet ederim" demiştir.[1]

٨١٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ الْفَضْلِ الْقَطَّانُ، بِبَغْدَادَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ سُفْيَانَ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ، حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ الْحَارِثِ بْنِ سُوَيْدٍ قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْعُودٍ: " لَوَدِدْتُ أَنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ غَفَرَ لِي ذَنْبًا مِنْ ذُنُوبِي، وَأَنِّي سُمِّيتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ رَوْثَةٍ "

819- Abdullah b. Mes'ûd der ki: "Yüce Allah'ın günahlarımdan birini bağışlaması karşılığında tezek oğlu Abdullah diye adlandırılmayı isterdim."[2]

٨٢٠ - وَبِإِسْنَادِهِ، حَدَّثَنَا سَعِيدٌ، حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ، عَنْ يُونُسَ بْنِ عُبَيْدٍ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ هِلَالٍ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْعُودٍ: " وَدِدْتُ أَنِّي نُسِبْتُ إِلَى رَوْثَةٍ، وَأَنَّ اللهَ تَقَبَّلَ مِنِّي حَسَنَةً، وَاحِدَةً مِنْ عَمَلِي "

---

[1] İsnâdında tanımadığım İbrahim b. Mansûr bulunmaktadır. İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (13/289), İbn Ebî Âsım, *Zühd* (35/100), Taberânî, *M. el-Kebîr* 9/105, (8536), 9/164 (8753), Vekî', *Zühd* 1/255 (30), 2/519 (256), İbnu'l-Mübârek, *Zühd* 42 (130) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (1/135).

[2] Ravileri güvenilirdir. Yâkûb b. Süfyân el-Fesevî, *el-Ma'rife ve't-Târih* (2/548), İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (13/288), Ahmed, *Zühd* (157), İbnu'l-Mübârek (490) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (8/314).

820- Abdullah b. Mes'ûd der ki: "Allah'ın amellerimden birini kabul buyurması karşılığında tezeğe nispet edilmeyi isterdim."[1]

٨٢١ - وَأَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، وَأَبُو مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي حَامِدٍ الْمُقْرِئُ وَغَيْرُهُمَا قَالُوا، حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا بَكَّارُ بْنُ قُتَيْبَةَ أَبُو بَكْرَةَ، حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ الْعَقَدِيُّ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ سُلَيْمَانَ الْأَعْمَشِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ التَّيْمِيِّ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللهِ: " لَوْ تَعْلَمُونَ ذنوبي مَا تَبِعَنِي مِنْكُمْ رَجُلَانِ، وَلَوَدِدْتُ أَنِّي دُعِيتُ عَبْدَ اللهِ بْنِ رَوْثَةٍ وَأَنَّ اللهَ غَفَرَ لِي ذَنْبًا مِنْ ذُنُوبِي "

821- Abdullah (b. Mes'ûd) der ki: "Eğer benim günahlarımı bilseydiniz sizden iki kişi bile arkamdan gelmezdi. Allah'ın günahlarımdan birini bağışlaması karşılığında tezek oğlu Abdullah diye çağrılmayı isterdim."[2]

٨٢٢ - أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ الْقَاضِي، حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُّ، حَدَّثَنَا الْعَبَّاسُ الدُّورِيُّ، حَدَّثَنَا مُحَاضِرٌ، حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ التَّيْمِيِّ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ عَبْدُ اللهِ: " وَالَّذِي لَا إِلَهَ غَيْرُهُ لَوَدِدْتُ أَنِّي انْقَلَبْتُ رَوْثَةً، وَأَنِّي دُعِيتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ رَوْثَةٍ، وَأَنَّ اللهَ غَفَرَ لِي ذَنْبًا وَاحِدًا "

822- Abdullah (b. Mes'ûd) der ki: "Kendisinden başka ilah olmayana yemin olsun ki Allah'ın bir günahımı bağışlaması karşılığında bir tezeğe dönüştürülmeyi isterdim. Allah'ın günahlarımdan birini bağışlaması karşılığında tezek oğlu Abdullah diye çağrılmayı isterdim."[3]

٨٢٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعْدٍ سَعِيدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الشُّعَيْبِيُّ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا نَصْرٍ أَحْمَدَ بْنَ نَصْرٍ الزَّعْفَرَانِيَّ الْبُخَارِيَّ يَقُولُ: سَمِعْتُ جَعْفَرَ بْنَ نُمَيْرٍ الْقَزْوِينِيَّ يَقُولُ: سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ مُعَاذٍ الرَّازِيَّ، يَقُولُ: " كَيْفَ يَفْرَحُ الْمُؤْمِنُ فِي دَارِ الدُّنْيَا، إِنْ عَمِلَ سَيِّئَةً خَافَ أَنْ يُؤْخَذَ بِهَا وَإِنْ عَمِلَ حَسَنَةً، خَافَ أَنْ لَا تُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ إِمَّا مُسِيءٌ وَإِمَّا مُحْسِنٌ "

---

[1] Ravileri güvenilirdir. Fesevî, *el-Ma'rife* (2/549) ve Ahmed, *Zühd* (157).

[2] Ravileri güvenilirdir. Hâkim, *Müstedrek* (3/316).

[3] Ravileri güvenilirdir.

823- Yahyâ b. Muâz er-Râzî der ki: "Mümin kişi dünyada nasıl sevinsin ki! Bir kötülük yaptığı zaman sorgulanmaktan korkar. Bir iyilik yaptığı zaman da onun kabul edilmemesinden korkar. Mümin kimse de kötülük ve iyilik arasındadır."[1]

٨٢٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعْدٍ عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ أَبِي عُثْمَانَ الْوَاعِظُ، حَدَّثَنَا أَبُو عَلِيٍّ الْحُسَيْنُ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ، أخبرنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ التَّيْمِيُّ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللهِ قَالَ: قَالَ يَحْيَى بْنُ مُعَاذٍ الرَّازِيُّ: " كَيْفَ يُنْجِينِي عَمَلِي، وَأَنَا بَيْنَ حَسَنَةٍ، وَسَيِّئَةٍ فَسَيِّئَاتِي لَا حَسَنَاتِ فِيهَا، وَحَسَنَاتِي مَخْلُوطَةٌ بِالسَّيِّئَاتِ، وَأَنْتَ لَا تُقْبَلُ إِلَّا الْإِخْلَاصَ مِنَ الْعَمَلِ فَمَا بَقِيَ بَعْدَ هَذَا إِلَّا جُودُكَ "

824- Yahyâ b. Muâz er-Râzî der ki: "Ben kötülük ve iyilik arasında iken amellerim beni nasıl kurtarsın ki! Kötülüklerimin içinde iyilik yoktur. İyiliklerime ise kötülükler karışmıştır. Sen de ihlastan başka bir şeyi kabul buyurmazsın. Artık senin cömertliğinden başka bir şeyim kalmadı."[2]

٨٢٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيُّ قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللهِ الرَّازِيَّ يَقُولُ: سَمِعْتُ الْجُرَيْرِيَّ يَقُولُ: " سُئِلَ الْجُنَيْدُ هَلْ يَسْقُطُ الْخَوْفُ عَنِ الْعَبْدِ؟ قَالَ: لَا مَا كَانَ الْعَبْدُ أَعْلَمَ بِاللهِ كَانَ لَهُ أَشَدَّ خَوْفًا، وَالْخَائِفُونَ عَلَى طَبَقَاتٍ: خَائِفٌ مِنَ الْأَجْرَامِ وَخَائِفٌ مِنَ الْحَسَنَاتِ، أَنْ لَا تُقْبَلَ وَخَائِفٌ مِنَ الْعَوَاقِبِ قَالَ تَعَالَى: ﴿وَلَا يَخَافُ عُقْبَاهَا﴾ [الشمس: ١٥] "

825- Cureyrî der ki: Cüneyd'e: "Korku kulun üzerinden gider mi?" diye sorulunca: "Hayır, kul Allah'ı tanıdıkça korkusu daha da artar. Korkanlar da farklı konumlardadır. Bunlar kötülüklerden korkan, iyiliklerinin kabul olunmamasından korkan ve cezalardan korkanlardır. Bu konuda Yüce Allah: *"Bunun sonucundan da çekinmedi"*[3] buyurmaktadır.

---

[1] İsnâdında tanımadığım Câfer b. Numeyr el-Kazvînî bulunmaktadır.

[2] Ahmed b. Muhammed et-Teymî'yi ve hocasını tanımıyorum.

[3] Şems Sur. 15

٨٢٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ الْفَضْلِ الْقَطَّانُ، أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنُ عَمْرَوَيْهِ قَالَ: قَالَ لِي عَبْدُ اللهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنِي أَبُو عَبْدِ اللهِ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرَوَيْهِ الصَّفَّارُ بِبَغْدَادَ قَالَ: قَالَ لِي صَالِحُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ لَمَّا حَضَرَتْ أَبِي الْوَفَاةُ فَجَلَسْتُ عِنْدَهُ وَالْخِرْقَةُ بِيَدِي أَشُدُّ بِهَا لِحْيَتِهِ قَالَ: فَجَعَلَ يَغْرِقُ ثُمَّ يُفِيقُ وَيَفْتَحُ عَيْنَيْهِ، وَيَقُولُ بِيَدِهِ هَكَذَا: " لَا بَعْدُ لَا بَعْدُ لَا بَعْدُ فَفَعَلَ هَذَا مَرَّةً، وَثَانِيَةً فَلَمَّا كَانَ فِي الثَّالِثَةِ قُلْتُ: يَا أَبَهْ إِيشْ هَذَا الَّذِي لَهَجْتَ بِهِ فِي هَذَا الْوَقْتِ؟ فَقَالَ: يَا بُنَيَّ، أَمَا تَدْرِي قُلْتُ: لَا فَقَالَ: إِبْلِيسُ - لَعَنَهُ اللهُ - قَائِمٌ بِحِذَائِي عَاضٌّ عَلَى أَنَامِلِهِ يَقُولُ: يَا أَحْمَدُ فُتَّنِي فَأَقُولُ لَا حَتَّى أَمُوتَ "

826- Sâlih b. Ahmed b. Hanbel der ki: Babam vefat edeceği zaman elimde bir bezle yanında oturmuştum. Babam bir bayılıyor bir kendine geliyor ve gözlerini açıp eliyle işaret ederek: "Hayır sonra, hayır sonra, hayır sonra" diyordu. Bunu bir iki defa yaptı. Üçüncüsünde: "Babacığım! Bu vakitte söylediğin bu sözler nedir?" dediğimde: "Evladım! Ne dediğimi bilmiyor musun?" dedi. Kendisine: "Hayır" dediğimde şu karşılığı verdi: "İblis (Allah'ın laneti üzerine olsun) parmaklarını ısırır bir şekilde yanımda durup: «Ey Ahmed! Beni geçtin» diyordu. Ben de ona: «Hayır, öldükten sonra» diyordum."

Beyhakî der ki: Ahmed b. Hanbel'den daha önce de bunu söyleyenler olmuştur. Aşağıda onlardan da bahsedilmektedir.↓

٨٢٧ - أَخْبَرَنَا الْإِمَامُ أَبُو عُثْمَانَ، أَخْبَرَنَا زَاهِرُ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُعَاذٍ، حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ الْحَسَنِ الْمَرْوَزِيُّ، حَدَّثَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ، أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ، عَنْ رَجُلٍ قَالَ: أُرَاهُ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ قَالَ: " تَبَدَّى إِبْلِيسُ لِرَجُلٍ عِنْدَ الْمَوْتِ فَقَالَ: نَجَوْتَ قَالَ مَا نَجَوْتُ وَمَا أَمِنْتُكَ بَعْدُ "

827- Atâ b. Yesâr der ki: İblis ölüm anında olan bir adama gelip: "Kurtuldun" deyince, adam: "Kurtulmadım, senden (şerrinden emniyette değilim), ancak (ölümden) sonra emniyette olurum" karşılığını verdi.[1]

٨٢٨ - وَأَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَخْبَرَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ صَفْوَانَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي الدُّنْيَا، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا أَبُو خَالِدٍ الْقُرَشِيُّ، عَنْ سُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ، عَنْ رَجُلٍ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ قَالَ: " تَبَدَّى إِبْلِيسُ لِرَجُلٍ عِنْدَ الْمَوْتِ فَقَالَ: مَا نَجَوْتُ مِنْكَ بَعْدُ "

828- Atâ b. Yesâr der ki: İblis ölüm anında olan bir adama geldi ve adam: "Senden (ancak) ölümden sonra kurtulurum" dedi.[2]

٨٢٩ - وَأَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ، أَخْبَرَنَا الْحُسَيْنُ، حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ جَرِيرٍ الْعَتَكِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو حُذَيْفَةَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ، عَنْ غَسَّانَ الْمَدِينِيِّ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ قَالَ: " أَشْرَفَ إِبْلِيسُ عَلَى رَجُلٍ فِي الْمَوْتِ، فَقَالَ: قَدْ أَمِنْتَنِي فَقَالَ مَا أَمِنْتُكَ بَعْدُ "

829- Atâ b. Yesâr der ki: İblis ölüm anında olan bir adama gelip: "(Şerrimden) emniyette oldun mu?" diye sorunca, adam: "Ancak (ölümden) sonra emniyette olurum" karşılığını verdi.

٨٣٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، وَمُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى قَالَا: حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُّ، حَدَّثَنَا الْعَبَّاسُ الدُّورِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ السَّرِيِّ، عَنْ صَالِحٍ الْمُرِّيِّ، عَنْ هِشَامِ بْنِ حَسَّانَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ فِي آخِرِ عُمْرِهِ: " اللهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ أَنْ أَزْنِيَ، أَوْ أَعْمَلَ بِكَبِيرَةٍ فِي الْإِسْلَامِ يَقُولُ بَعْضُ أَصْحَابِهِ: يَا أَبَا هُرَيْرَةَ وَمِثْلُكَ يَقُولُ: هَذَا وَيَخَافُهُ وَقَدْ بَلَغْتَ مِنَ السِّنِّ مَا بَلَغْتَ وَانْقَطَعَتْ عَنْكَ الشَّهَوَاتِ، وَقَدْ شَافَهْتَ النَّبِيَّ صَلَّى لِلَّهِ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَبَايَعْتَهُ، وَأَخَذْتَ عَنْهُ؟ قَالَ: وَيْحَكَ وَمَا يُؤَمِّنُنِي وَإِبْلِيسَ حَيٌّ "

---

[1] İbnu'l-Mübârek, *Zühd* 104 (308).

[2] İsnâdı zayıftır.

830- Muhammed b. Sîrîn bildiriyor: Ebû Hureyre ömrünün son zamanlarında: "Allahım! Müslüman iken zina etmekten veya büyük günah işlemekten sana sığınırım" diye dua ederdi. Öğrencilerinden biri: "Ey Ebû Hureyre! Senin gibi biri mi bunu söylemekte ve korkmakta! Oysa sen yeterince yaşlanmış, şehvetten kesilmişsin. Sen, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ile konuşmuş, ona biat etmiş ve dini ondan öğrenmişsin" deyince, Ebû Hureyre: "Vay haline! İblis sağ iken beni (bunlardan) ne emin kılabilir ki" karşılığını verdi.[1]

٨٣١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ بْنُ عَبْدِ اللهِ الْبَيْهَقِيُّ، أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ الْخِسْرَوْجِرْدِيُّ، حَدَّثَنَا دَاوُدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، حَدَّثَنَا حُمَيْدُ بْنُ زَنْجُوَيْهِ، حَدَّثَنَا الْحَكَمُ بْنُ نَافِعٍ، حَدَّثَنَا صَفْوَانُ بْنُ عَمْرٍو، عَنْ سُلَيْمِ بْنِ عَامِرٍ، عَنْ جُبَيْرِ بْنِ نُفَيْرٍ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى أَبِي الدَّرْدَاءِ مَنْزِلَهُ بِحِمْصَ فَإِذَا هُوَ قَائِمٌ يُصَلِّي فِي مَسْجِدِهِ فَلَمَّا جَلَسَ يَتَشَهَّدُ جَعَلَ يَتَعَوَّذُ بِاللهِ مِنَ النِّفَاقِ فَلَمَّا انْصَرَفَ قُلْتُ: غَفَرَ اللهُ لَكَ يَا أَبَا الدَّرْدَاءِ مَا أَنْتَ وَالنِّفَاقُ؟ قَالَ: " اللهُمَّ غَفْرًا - ثَلَاثًا - مَنْ يَأْمَنُ الْبَلَاءَ؟ مَنْ يَأْمَنُ الْبَلَاءَ؟ وَاللهِ إِنَّ الرَّجُلَ لَيُفْتَتَنُ فِي سَاعَةٍ فَيَنْقَلِبُ عَنْ دِينِهِ "

831- Cubeyr b. Nufeyr der ki: Humus'ta Ebu'd-Derdâ'nın evine girdim ve namazgâhında namaz kıldığını gördüm. Tahiyyât'a oturduğu zaman onun nifaktan Allah'a sığınmaya başladığını gördüm. Namazı bitirdiğinde kendisine: "Ey Ebu'd-Derdâ! Allah seni bağışlasın. Sen kim, nifak kim?" dedim. Bunun üzerine üç defa: "Allahım, bağışla!" dedikten sonra şöyle devam etti: "Belalardan kim emin olabilir ki? Belalardan kim emin olabilir ki? Allah'a yemin olsun ki, kişi bir an denenir de, hemen dininden döner."[2]

٨٣٢ - قَالَ: وَأَخْبَرَنَا حُمَيْدٌ، حَدَّثَنَا الْمُؤَمَّلُ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَجْلَانَ، حَدَّثَنِي شَيْخٌ، مِنْ أَهْلِ الشَّامِ قَالَ: قَالَ أَبُو الدَّرْدَاءِ: " مَا لِي لَا أَرَى حَلَاوَةَ الْإِيمَانِ تَظْهَرُ عَلَيْكُمْ، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، لَوْ أَنَّ دُبَّ الْغَابَةِ، وَجَدَ طَعْمَ الْإِيمَانِ

---

[1] İsnâdı zayıftır.

[2] Ravileri güvenilirdir.

لَظَهَرَ عَلَيْهِ حَلَاوَتُهُ مَا خَافَ عَبْدٌ عَلَى إِيمَانِهِ إِلَّا مُنِحَهُ، وَمَا أَمِنَ عَبْدٌ عَلَى إِيمَانِهِ إِلَّا سُلِبَهُ "

832- Muhammed b. Aclân'ın bildirdiğine göre Şam ahalisinden olan yaşlı bir adam şöyle demiştir: Ebu'd-Derdâ: "Ne oluyor da imanın tadını üzerinizde göremiyorum? Canım elinde olana yemin olsun ki eğer orman ayısı imanı tatsaydı, imanın tadı onda görülürdü. İmanı hakkında endişe duyan kula ihsan edilir, imanından emin olan kuldan ise imanı alınır" dedi.[1]

٨٣٣ - قَالَ: وَأَخْبَرَنَا حُمَيْدٌ، حَدَّثَنَا مُؤَمَّلٌ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، حَدَّثَنَا الْمُعَلَّى بْنُ زِيَادٍ قَالَ: سَمِعْتُ الْحَسَنَ يَقُولُ: " وَاللهِ مَا أَصْبَحَ عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ، وَلَا أَمْسَى عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ مُؤْمِنٌ، إِلَّا وَهُوَ يَتَخَوَّفُ النِّفَاقَ عَلَى نَفْسِهِ، وَمَا أَمِنَ النِّفَاقَ إِلَّا مُنَافِقٌ "

833- Hasan(-ı Basrî) der ki: "Vallahi yeryüzünde sabahlayan veya akşamlayan bir mümin yoktur ki nefsi hakkında nifaktan korkmasın. Nifaktan emin olan, ancak münafık kimsedir."[2]

٨٣٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، وَمُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى قَالَا: حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الْجَبَّارِ، حَدَّثَنَا ابْنُ فُضَيْلٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ الْقُرَشِيُّ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُكَيْمٍ قَالَ: صَلَّيْتُ خَلْفَ أَبِي بَكْرٍ الْمَغْرِبَ فَلَمَّا قَعَدَ فِي الرَّكْعَةِ الثَّانِيَةِ كَأَنَّمَا كَانَ عَلَى الْجَمْرِ حَتَّى قَامَ فَقَرَأَ فَاتِحَةَ الْكِتَابِ ثُمَّ قَالَ: " رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا، وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ "

834- Abdullah b. Ukeym der ki: Ebû Bekr'in arkasında akşam namazını kıldım. İkinci rekatta Tahiyyât'a oturduğu zaman kalkana kadar sanki kor (ateş) üzerine oturmuş gibiydi. Sonra kalkıp Fâtiha Suresi'ni okudu ve:

---

[1] İsnâdında meçhul bir ravi vardır. İbnu'l-Mübârek, *Zühd* 541 (1547).

[2] Ravileri güvenilirdir.

"Rabbimiz! Bizi doğru yola erdirdikten sonra kalplerimizi eğriltme, katından bize rahmet bağışla; şüphesiz Sen sonsuz bağışta bulunansın"[1] dedi.

٨٣٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ، أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الْعَدْلُ بِمَرْوَ، حَدَّثَنَا أَبُو رَجَاءٍ مُحَمَّدُ بْنُ حَمْدَوَيْهِ السِّنْجِيُّ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَلِيٍّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا رَوْحٍ يَقُولُ: قَالَ ابْنُ الْمُبَارَكِ: إِنَّ " الْبُصَرَاءَ لَا يَأْمَنُونَ مِنْ أَرْبَعِ خِصَالٍ ذَنْبٍ قَدْ مَضَى لَا يَدْرِي مَا يَصْنَعُ الرَّبُّ فِيهِ، وَعُمْرٍ قَدْ بَقِيَ لَا يَدْرِي مَاذَا فِيهِ مِنَ الْهَلَكَاتِ، وَفَضْلٍ قَدْ أُعْطِيَ لَعَلَّهُ مَكْرٌ وَاسْتِدْرَاجٌ وَضَلَالَةٌ وَقَدْ زُيِّنَتْ لَهُ فَيَرَاهَا هُدًى وَمَنْ زَيَّغَ الْقَلْبَ سَاعَةً سَاعَةً أَسْرَعَ مِنْ طَرْفَةِ عَيْنٍ قَدْ يُسْلَبُ دِينَهُ وَهُوَ لَا يَشْعُرُ "

835- İbnu'l-Mübarek der ki: "Görüş sahibi (bilgili) kimseler şu dört şeyden emin olamazlar: Bunlar Allah'ın hakkında ne yapacağını bilmedikleri geçmiş bir günah; kendisinde ne tür felaketler barındırdığını bilmedikleri bir hayat; kendisine verilen ancak bir aldatma, kandırma olma ihtimali taşıyan bir bağış ve kendisi için süslü olduğundan hidâyet olarak gördüğü sapıklıktır. Kalbini an be an saptıran kişinin de kendisi hissetmediği halde dininin çekilip alınması, gözün açılıp kapanmasından daha hızlıdır."[2]

٨٣٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، وَمُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى قَالَا: حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ، وَهُوَ الْأَصَمُّ قَالَ: أَخْبَرَنَا الْعَبَّاسُ بْنُ الْوَلِيدِ، أَخْبَرَنِي أَبِي، حَدَّثَنَا ابْنُ جَابِرٍ قَالَ: سَمِعْتُ بِلَالَ بْنَ سَعْدٍ وَهُوَ يَقُولُ فِي دُعَائِهِ: " اللهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ زَيْغِ الْقُلُوبِ، وَتَبَعَاتِ الذُّنُوبِ، وَمِنْ مُرْدِيَاتِ الْأَعْمَالِ وَمُضِلَّاتِ الفتن "

836- İbn Câbir der ki: Bilâl b. Sa'd'ın dua ederken şöyle dediğini işittim: "Allahım! Kalplerin eğrilmesinden, günahların ardına düşmekten, kötü amellerden ve saptırıcı fitnelerden sana sığınırım."[3]

---

[1] Âl-i İmrân Sur. 8

[2] Zehebî, *Siyer* (8/406).

[3] Ravileri güvenilirdir. Ebû Nuaym, *Hilye* (5/229).

٨٣٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنِي جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ نُصَيْرٍ قَالَ: حَدَّثَنِي الْجُنَيْدُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ: سَمِعْتُ السَّرِيَّ يَقُولُ: " اللهُمَّ مَهْمَا عَذَّبْتَنِي بِهِ مِنْ شَيْءٍ فَلَا تُعَذِّبْنِي بِذُلِّ الْحِجَابِ "

837- Cüneyd b. Muhammed der ki: Serî'nin: "Allahım! Bana nasıl azap edersen et. Yeter ki perdelenmiş olma zilleti ile azap etme" diye dua ettiğini işittim.[1]

٨٣٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ الْحَسَنِ بْنِ يَعْقُوبَ يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبِي يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا عُثْمَانَ يَقُولُ: سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ مُعَاذٍ يَقُولُ: " يَا مَنْ ذِكْرُهُ أَعَزُّ عَلَيَّ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ لَا تَجْعَلْنِي بَيْنَ أَعْدَائِكَ غَدًا أَذَلَّ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ "

838- Ebû Osmân der ki: Yahyâ b. Muâz'ın: "Ey zikri yanımda her şeyden daha üstün olan (Allahım)! İleride beni düşmanların arasında en zelil şey kılma" diye dua ettiğini işittim.[2]

٨٣٩ - أَخْبَرَنَا الْأُسْتَاذُ أَبُو بَكْرِ بْنُ فُورَكٍ رَحِمَهُ اللهُ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ جَعْفَرٍ الْأَصْبَهَانِيُّ قَالَ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ عِصَامِ بْنِ عَبْدِ الْمَجِيدِ يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحْسِنَ بْنَ مُوسَى يَقُولُ: كُنْتُ عَدِيلَ سُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ إِلَى مَكَّةَ فَرَأَيْتُهُ يُكْثِرُ الْبُكَاءَ فَقُلْتُ لَهُ: يَا أَبَا عَبْدِ اللهِ، بُكَاؤُكَ هَذَا خَوْفًا مِنَ الذُّنُوبِ؟ قَالَ: " فَأَخَذَ عُودًا مِنَ الْمَحْلِ فَرَمَى بِهِ فَقَالَ: إِنَّ ذُنُوبِي أَهْوَنُ عَلَيَّ مِنْ هَذَا وَلَكِنِّي أَخَافُ أَنْ أُسْلَبَ التَّوْحِيدَ "

839- Muhsin b. Mûsa der ki: Süfyân es-Sevrî ile birlikte Mekke'ye gitmekteydim. Onun çokça ağladığını gördüğümde: "Ey Ebû Abdillah! Bu ağlayışın günahlarından dolayı mıdır?" dedim. Bunun üzerine bir çöp alıp yere bıraktı ve: "Günahlarım benim için işte bundan daha kolaydır. Ancak

---

[1] Kuşeyrî, *er-Risâle* (1/72) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (10/120).

[2] Tahrici 693. hadiste yapılmıştır.

ben tevhidin (farkında olmadan) benden çekilip alınmasından korkuyorum" karşılığını verdi.[1]

٨٤٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ نُصَيْرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ الْجُنَيْدَ يَقُولُ: سَمِعْتُ السَّرِيَّ السَّقَطِيَّ يَقُولُ: " قُلُوبُ الْأَبْرَارِ مُعَلَّقَةٌ بِالْخَوَاتِيمِ، وَقلوبُ الْمُقَرَّبِينَ مُعَلَّقَةٌ بِالسَّوَابِقِ، أُولَئِكَ يَقُولُونَ مَاذَا مِنَ اللهِ سَبَقَ لَنَا، وَهَؤُلَاءِ يَقُولُونَ بِمَا يُخْتَمُ لَنَا "

840- Serî es-Sakatî der ki: İyilerin kalbi ömürlerinin sonunda yapacakları amellere bağlıdır. Mukarreblerin kalbi ise geçmişlere bağlıdır. Bunlar: "Allah bize ne takdir etmiş ise sonunda o olacaktır" derler. Diğerleri ise: "Esas olan amellerimizin ne ile sonlandırılacağıdır" derler.[2]

٨٤١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، وَأَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ قَالَا: أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ نُصَيْرٍ، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ شَبِيبٍ الْمَعْمَرِيُّ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ قَالَ: سَمِعْتُ إِسْحَاقَ بْنَ خَلَفٍ يَقُولُ: " لَيْسَ شَيْءٌ أَقْطَعَ لِظَهْرِ إِبْلِيسَ مِنْ قَوْلِ ابْنِ آدَمَ لَيْتَ شِعْرِي بِمَا يُخْتَمُ لِي؟ قَالَ: عِنْدَهَا يَيْأَسُ مِنْهُ وَيَقُولُ: مَتَى يُعْجَبُ هَذَا بِعَمَلِهِ "

841- İshâk b. Halef der ki: "Keşke amellerimin ne ile son bulacağını bir bilseydim" sözünden daha fazla şeytanın belini kıran bir şey yoktur. Kişi böyle deyince, şeytan: «Bu kişi işlediği amelleri ne zaman beğenecek?» der."[3]

٨٤٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَخْبَرَنَا أَبُو عَلِيٍّ الْحُسَيْنُ بْنُ صَفْوَانَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْقُرَشِيُّ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصِ بْنِ غِيَاثٍ، حَدَّثَنِي أَبِي قَالَ: لَمَّا احْتُضِرَ عَمْرُو بْنُ قَيْسٍ الْمُلَائِيُّ بَكَى فَقَالَ لَهُ أَصْحَابُهُ: عَلَى مَا تَبْكِي؟ مِنَ الدُّنْيَا؟ فَوَاللهِ لَقَدْ كُنْتَ غَضِيضَ الْعَيْشِ أَيَّامَ حَيَاتِكَ فَقَالَ: " وَاللهِ مَا أَبْكِي عَلَى الدُّنْيَا، وَإِنَّمَا أَبْكِي خَوْفًا مِنْ أَنْ أُحْرَمَ خَيْرَ الْآخِرَةِ "

---

[1] Ebû Nuaym, *Hilye* (7/12) Bak: Zehebî, *Siyer* (7/258).

[2] Ebû Nuaym, *Hilye* (10/12).

[3] Ebû Nuaym, Hilye (9/311).

842- Ömer b. Hafs b. Ğiyâs'ın, babasından bildirdiğine göre Amr b. Kays el-Mulâî vefat edeceği zaman arkadaşları kendisine: "Dünya için mi ağlıyorsun? Vallahi sen hayatını rahatlık içinde yaşadın" deyince: "Vallahi dünya için ağlamıyorum. Ancak âhiretin hayrından mahrum kalmaktan korktuğum için ağlıyorum" karşılığını vermiştir.

٨٤٣ - أَخْبَرَنَا أبو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيُّ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ الرَّازِيَّ يَقُولُ: سَمِعْتُ الْكَتَّانِيَّ يَقُولُ: " رَوْعَةُ سَاعَةٍ عِنْدَ انْتِبَاهٍ مِنْ غَفْلَةٍ، وَانْقِطَاعٍ عَنْ حظ النَّفْسَانِية وَارْتِعَادٍ مِنْ خَوْفِ قَطِيعَةٍ أَفْضَلُ مِنْ عِبَادَةِ الثَّقَلَيْنِ "

843- el-Kettânî der ki: "Kişinin bir gafletten ya da bir hatadan uyanış zamanındaki korkusu, nefsani zevklerinden kesilmesi ve Allah ile irtibatını kesme korkusuna kapılıp titremesi, tüm insanların ve cinlerin ibadetinden daha hayırlıdır."

٨٤٤ - سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيَّ يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا أَحْمَدَ الْحَافِظَ يَقُولُ: سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ يَقُولُ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ أَبِي الْحَوَارِيِّ يَقُولُ: " أَفْضَلُ الْبُكَاءِ بُكَاءُ الْعَبْدِ عَلَى مَا فَاتَهُ مِنْ أَوْقَاتِهِ عَلَى غَيْرِ الْمُوَافَقَةِ، أَوْ بُكَاءٌ عَلَى مَا سَبَقَ لَهُ مِنَ الْمُخَالَفَةِ "

844- Ahmed b. Ebi'l-Havârî der ki: "Ağlamanın en faziletlisi, kulun uygun olmayan amellerle tükettiği ömrü için ağlaması veya geçmiş yaşamında Allah'a muhalif olmasından dolayı ağlamasıdır."[1]

٨٤٥ - سَمِعْتُ أَبَا زَكَرِيَّا بْنَ أَبِي إِسْحَاقَ يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْفَتْحِ أَحْمَدَ بْنَ عَبْدِ اللهِ الْبَغْدَادِيَّ يَقُولُ: " دَخَلْتُ مَرَّةً الْبَادِيَةَ فَبَيْنَا أَنَا أَمْشِي إِذْ سَمِعْتُ بُكَاءً عَالِيًا، فَرَمَيْتُ بِبَصَرِي قُدَّامِي فَرَأَيْتُ شَخْصًا فَمَشَيْتُ سَرِيعًا فَإِذَا هُوَ شَابٌّ لَمْ أَرَ مَعَهُ آلَةَ السَّفَرِ فَقُلْتُ: مَا شَأْنُكَ يَا فَتَى؟ فَأَنْشَأَ يَقُولُ: عَلَى أَيِّ بَابٍ أَطْلُبُ الْإِذْنَ بَعْدَمَا حُجِبْتُ عَنِ الْبَابِ الَّذِي أَنَا حَاجِبُهُ فَوَقَعَ عَلَيَّ الْبُكَاءُ لِبُكَائِهِ فَلَمَّا رَفَعْتُ رَأْسِي لَمْ أَرَ أَحَدًا "

---

[1] Sülemî, *Tabakât* (100) ve Kuşeyrî, *er-Risâle* (1/105).

845- Ebu'l-Feth Ahmed b. Abdillah el-Bağdâdî der ki: Bir gün çöle girmiş gidiyordum. Giderken yüksek tonda bir ağlama sesi işittim. Baktığımda önümde birinin olduğunu gördüm. Hızlıca yürüyüp yanına yetiştiğimde beraberinde yolculuk malzemesi bulunmayan bir genç olduğunu gördüm. Ona: "Ey genç! Derdin nedir?" dediğimde: "Ben korumakla görevlendirilmiş olduğum kapıdan kovulduktan sonra artık hangi kapıdan girmek için izin isteyeyim" demeye başladı. Bunun üzerine onun ağlamasıyla ben de ağlamaya başladım. Başımı kaldırıp baktığımda kimseyi göremedim.

٨٤٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنَا أَبُو حَامِدٍ أَحْمَدُ بْنُ الْعَبَّاسِ الْخَطِيبُ بِمَرْوَ، حَدَّثَنَا مَحْمُودُ بْنُ وَالَانَ قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ بِشْرٍ النَّيْسَابُورِيَّ يَقُولُ: سَمِعْتُ سُفْيَانَ بْنَ عُيَيْنَةَ يَقُولُ: " غَضَبُ اللهِ الدَّاءُ الَّذِي لَا دَوَاءَ لَهُ "

846- Süfyân b. Uyeyne der ki: "Allah'ın gazabı, şifası olmayan bir hastalıktır."

٨٤٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيُّ فِيمَا حَكَى عَنْ يُوسُفَ بْنِ الْحُسَيْنِ"

كَيْفَ السَّبِيلُ إِلَى مَرْضَاتِ مَنْ غَضِبَا ... مِنْ غَيْرِ جُرْمٍ وَلَمْ أَعْرِفْ لَهُ سَبَبَا

قَالَ: وَبَلَغَنِي أَنَّ يُوسُفَ بْنَ الْحُسَيْنِ كَتَبَ بِهَذَا الْبَيْتِ إِلَى الْجُنَيْدِ فَأَجَابَهُ الْجُنَيْدُ: [البحر البسيط]

يَكْفِي الْحَكِيمَ مِنَ التَّنْبِيهِ أَيْسَرُهُ ... فَيَعْرِفُ الْكَيْفَ وَالتَّكْوِينَ وَالسَّبَبَا

إِنَّ السَّبِيلَ إِلَى مَرْضَاتِهِ نَظَرٌ ... فِيمَا عَلَيْكَ لَهُ يَرْضَى كَمَا غَضِبَا"

847- Ebû Abdirrahman es-Sülemî bildiriyor: Yûsuf b. el-Hüseyn:

"Öfkelenmesinin sebebini bile bilmediğim halde

Bir suç olmadan öfkelenen kişinin rızasına nasıl gidilir?" demiştir.

Bize ulaşan habere göre Yûsuf b. el-Hüseyn bu beyti Cüneyd'e yazdığı zaman Cüneyd cevap olarak şöyle yazmıştır:

"Hikmet sahibi kişiye öğüdün basiti bile yeter

O zaman o, suçun ve sebebin ne olduğunu bilir

Rızaya giden yol üzerindeki hakkına bakmaktır

O zaman öfkelendiği gibi razı olur."

Beyhakî der ki: Onun üzerimizdeki hakkına bakmak, aslında rızasına giden yoldur. Bu cevapla birlikte soru daha cevapsızdır. Onun rızasına giden yol, kullarına göstermiş olduğu yoldur. O, dilediğini kendine hidâyet eder. *"O, yaptığından sorulmaz, ama onlar, sorulurlar."*[1]

٨٤٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْفَقِيهُ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حَمْشَاذَ الْعَدْلُ، حَدَّثَنَا الْحَارِثُ بْنُ أَبِي أُسَامَةَ، حَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْمُقْرِئُ، حَدَّثَنَا حَيْوَةُ، عَنْ سَالِمِ بْنِ غَيْلَانَ، أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا السَّمْحِ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي الْهَيْثَمِ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ: " إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ إِذَا رَضِيَ عَنِ الْعَبْدِ أَثْنَى عَلَيْهِ سَبْعَةَ أَصْنَافٍ مِنَ الْخَيْرِ لَمْ يَعْلَمْهُ، وَإِذَا سَخِطَ عَلَى الْعَبْدِ أَثْنَى عَلَيْهِ سَبْعَةَ أَصْنَافٍ مِنَ الشَّرِّ لَمْ يَعْلَمْهُ " قَالَ الْبَيْهَقِيُّ رَحِمَهُ اللهُ فِي كِتَابِهِ: لَمْ يَعْلَمْهُ وَقَالَ أَبُو عَاصِمٍ، عَنْ حَيْوَةَ بْنِ شُرَيْحٍ: لَمْ يَعْمَلْهُ

848- Ebu'l-Heysem bildiriyor: Ebû Saîd el-Hudrî, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellam): *"Yüce Allah bir kulundan razı olduğu zaman ona bilmediği yedi hayır sevabını yazar. Bir kuluna gazaplandığı zaman da ona bilmediği yedi kötülük günahını yazar"* buyurduğunu işitmiştir.[2]

Beyhakî kitabında: "لَمْ يَعْلَمْه (=bilmediği)" ifadesini kullanırken, Ebû Âsım ise Hayve b. Şureyh'ten olan rivayetinde: "لَمْ يَعْمَلْهُ (=yapmadığı)" ifadesini kullanmıştır.

٨٤٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ عَفِيفُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ شَهِيدٍ الْخَطِيبُ، أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الْحَفِيدُ، حَدَّثَنَا جَدِّي الْعَبَّاسُ بْنُ حَمْزَةَ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ

---

[1] Enbiyâ Sur. 23

[2] İsnâdı zayıftır. Ahmed, *Müsned* (3/38, 40), Ebû Ya'lâ, *Müsned* 2/492 (1331), İbn Hibbân, *Mevârid* (2515), Ebû Nuaym, *Hilye* (1/370) ve Ebû Nuaym, *Ahbâru Isbehân* (2/196).

قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا سُلَيْمَانَ يَقُولُ: " أَصْلُ كُلِّ خَيْرٍ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ الْخَوْفُ مِنَ اللهِ تَعَالَى، وَمِفْتَاحُ الْآخِرَةِ الْجُوعُ، وَمِفْتَاحُ الدُّنْيَا الشِّبَعُ "

849- Ahmed b. Ebi'l-Havârî der ki: Ebû Süleymân'ın: "Dünyada ve âhirette her hayrın kökeni, Allah korkusudur. Âhiretin anahtarı açlık, dünyanın anahtarı ise tokluktur" dediğini işittim.[1]

٨٥٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ نُصَيْرٍ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ نَصْرٍ، حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ يَقُولُ: " الْهَوَى يُرْدِي وَخَوْفُ اللهِ يَشْفِي، وَاعْلَمْ أَنَّ مَا يُزِيلُ عَنْ قَلْبِكَ هَوَاكَ، إِذَا خِفْتَ مَنْ تَعْلَمُ أَنَّهُ يَرَاكَ "

850- İbrâhîm b. Beşşâr der ki: İbrâhîm b. Edhem'in: "Sevdalanmak helak eder ve Allah korkusu şifa verir. Bilmiş ol ki, gönlündeki tutkunu/hevesini, ancak seni her zaman görenden korkmak yok eder" dediğini işittim. [2]

٨٥١ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَخْبَرَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَلِيٍّ بِمَكَّةَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ الْخَرَائِطِيُّ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ هِشَامٍ الْمَدَائِنِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ، عَنِ الْفُضَيْلِ، عَنْ رَزِينٍ أَبِي أَسْمَاءَ، أَنَّ رَجُلًا دَخَلَ غَيْضَةً فَقَالَ: " لَوْ خَلَوْتُ هَهُنَا بِمَعْصِيَةٍ مَنْ كَانَ يَرَانِي فَسَمِعَ صَوْتًا مَلَأَ مَا بَيْنَ لَابَتَيِ الْغَيْضَةِ ﴿أَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ﴾ [الملك: ١٤] "

851- Rezîn Ebû Esmâ bildiriyor: Adamın biri ormanlık bir yere girdi ve: "Burada bir günah işlesem beni kim görecek ki?" dedi. Bunun üzerine: *"Yaratan bilmez olur mu? O, Latiftir, haberdardır"*[3] diye ormanın her tarafını dolduran bir ses işitti.

---

[1] Ebû Nuaym, *Hilye* (9/259) ve Kuşeyrî, *er-Risâle* (1/345).

[2] Beyhakî, *Zühd* (sh. 324) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (8/18).

[3] Mülk Sur. 14

٨٥٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ قِرَاءَةً عَلَيْهِ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا إِسْحَاقَ إِبْرَاهِيمَ بْنَ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى يَقُولُ: حَدَّثَنِي أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ حَمْدُونَ بْنِ خَالِدٍ وَكَتَبَه لِي بِخَطِّهِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَكْرَمِ بْنُ مُوسَى بْنِ رِزْقِ اللهِ الْقَاضِي، حَدَّثَنَا الْأَصْمَعِيُّ قَالَ: " كُنْتُ أَطُوفُ بِالْبَيْتِ فَرَأَيْتُ أَعْرَابِيًّا يَطُوفُ - فَذَكَرَ قِصَّةً - قَالَ: قُلْتُ: فَبَيْنَكَ وَبَيْنَ مَنْ تَهْوَى شَيْءٌ قَالَ: لَا إِلَّا لَيْلَةً فَإِنِّي رُمْتُ مِنْهَا شَيْئًا فَقَالَتْ: أَمَا تَسْتَحِي؟ قُلْتُ: وَمِمَّنْ أَسْتَحِي فَلَا يَرَانَا إِلَّا الْكَوَاكِبُ؟ قَالَتْ: فَأَيْنَ مُكَوْكِبُهَا "

852- el-Asma'î: "Ben Beyt'i tavaf ederken bir bedevinin de tavaf ettiğini gördüm" dedi ve söz konusu kıssayı aktardıktan sonra şöyle devam etti: "Sevdasına kapıldığın kimse ile aranda bir şey var mı?" dediğimde şu karşılığı verdi: "Hayır yoktur, ancak bir gece ondan bir şey istedim. Bana: «Utanmıyor musun?» deyince: "Kimden utanayım ki! Beni yıldızlardan başka kimse görmüyor" dedim. Bunun üzerine o: "Onları oluşturan nerededir ki?" karşılığını verdi.

٨٥٣ - وَأَنْبَأَنِي أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، إِجَازَةً حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ خَالِدٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدَةَ النَّيْسَابُورِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ شَبِيبٍ، حَدَّثَنَا الْعُتْبِيُّ قَالَ: " لَقِيَ رَجُلٌ أَعْرَابِيَّةً فَأَرَادَهَا عَلَى نَفْسِهَا فَأَبَتْ وَقَالَتْ: أَيْ ثَكِلَتْكَ أُمُّكَ، أَمَا لَكَ زَاجِرٌ مِنْ كَرَمٍ؟ أَمَا لَكَ نَاهٍ مِنْ دِينٍ؟ قَالَ: قُلْتُ: وَاللهِ إنه لَا يَرَانَا إِلَّا الْكَوَاكِبُ، قَالَتْ: هَا بِأَبِي أَنْتَ، وَأَيْنَ مُكَوْكِبُهَا "

853- el-Utbî anlatıyor: Adamın biri bedevi bir kadınla karşılaştı ve onunla birlikte olmak istedi. Kadın bunu kabul etmeyip: "Annen seni kaybetsin. Senin haysiyetin yok mu? Dinin yok mu?" deyince, adam: "Vallahi bizi yıldızlardan başka kimse görmüyor" dedi. Bunun üzerine o: "Evet, babam sana feda olsun. Onları (yıldızları) yaratan nerededir!" karşılığını verdi.

٨٥٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعْدٍ الْمَالِينِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْفَتْحِ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ أَحْمَدَ يَقُولُ: سَمِعْتُ الشَّيْخَ أَبَا عَبْدِ اللهِ بْنَ خَفِيفٍ يَقُولُ: لَمَّا قَدِمَ أَبُو الْعَبَّاسِ بْنُ سُرَيْجٍ

قَاضِيًا عَلَى فَارِسَ دَخَلْنَا عَلَيْهِ فَسَأَلَهُ أَبُو عَبْدِ اللهِ النَّجْرَانِيُّ قَالَ: " مَتَى يَهُشُّ الرَّاعِي غَنَمَهُ بِعَصَا الرِّعَايَةِ عَنْ مَرَاتِعِ الْهَلَكَةِ؟ فَقَالَ: إِذَا عَلِمَ أَنَّ عَلَيْهِ رَقِيبًا ثُمَّ قَالَ: يَا شَيْخُ، هَذَا عِلْمٌ شَرِيفٌ لَهُ مَجْلِسٌ خَاصٌّ إِذَا شِئْتُمْ حَضَرْتُ مَعَكُمْ وَأُذَاكِرُكُمْ "

854- Ebu'l-Feth Abdurrahman b. Ahmed der ki: Şeyh Ebû Abdullah b. Hafîf'in şöyle dediğini işittim: Ebu'l-Abbâs b. Sureyc kadı olarak Fârisilere geldiği zaman Ebû Abdillah en-Necrânî kendisine: "Çoban zarar verdiği bir meradan koyunlarını çıkarmak için sopasını ne zaman kullanır?" diye sordu. O: "Onu gözetleyen birinin olduğunu anladığı zaman" deyince, Ebû Abdillah: "Ey hoca! Bu önemli bir konudur ve yeri burası değildir. Eğer isterseniz sizinle birlikte oturur ve bu konuyu müzakere deriz" dedi.

٨٥٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرٍ أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُونُسَ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ نَصْرٍ قَالَ: سَمِعْتُ فُضَيْلَ بْنَ عِيَاضٍ يَقُولُ: " رَهْبَةُ الْعَبْدِ مِنَ اللهِ تَعَالَى عَلَى قَدْرِ عِلْمِهِ بِاللهِ، وَزَهَادَتُهُ فِي الدُّنْيَا عَلَى قَدْرِ شَوْقِهِ إِلَى الْجَنَّةِ "

856- Fudayl b. İyâd der ki: "Kulun Allah korkusu, Allah'ı bilmesi oranındadır. Dünyadaki zahitliği ise, cennete olan şevki oranındadır."[1]

٨٥٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ نُصَيْرٍ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ نَصْرٍ الْمَنْصُورِيُّ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ بَشَّارٍ الصُّوفِيُّ قَالَ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ يَقُولُ: كَانَ دَاوُدُ الطَّائِيُّ يَقُولُ: إِنَّ " لِلْخَوْفِ حَرَكَاتٌ تُعْرَفُ فِي الْخَائِفِينَ، وَمَقَامَاتٌ تُعْرَفُ فِي الْمُحِبِّينَ، وَإِزْعَاجَاتٌ تُعْرَفُ فِي الْمُشْتَاقِينَ وَأَيْنَ أُولَئِكَ أُولَئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ "

857- Davud et-Tâî şöyle derdi: "Allah'tan korkanların korkularını belli eden bazı hareketleri vardır. Allah'ı sevenlerin de bu sevgilerini belli eden

[1] Ebû Nuaym, *Hilye* (8/110).

halleri dereceleri vardır. İçlerinde Allah özlemi olan kimselerin de belli olan bir rahatsızlıkları vardır. Onlar nerededir? Kazananlar işte onlardır."[1]

٨٥٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنِي جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ: سَمِعْتُ الْجُنَيْدَ يَقُولُ: سَمِعْتُ السَّرِيَّ يَقُولُ: " شَيْئَانِ مَفْقُودَانِ الْخَوْفُ الْمُزْعِجُ، وَالشَّوْقُ الْمُفْلِقُ "

858- Serî (es-Sekatî) der ki: "İki şey kaybolup gitmiştir. Biri rahatsız eden korku, diğeri de kişinin içini parçalayan özlemdir."

٨٥٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْفِهْرِيُّ بِمَكَّةَ، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ رَشِيقٍ، حَدَّثَنَا ذُو النُّونِ بْنُ أَحْمَدَ الْإِخْمِيمِيُّ قَالَ: حَدَّثَنِي عُبَيْدٌ ذِي الْعَرْشِ، عَنْ أَخِيهِ ذِي النُّونِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ قَالَ: " صَلَاةُ الْفَرْضِ مِفْتَاحُ الْخَوْفِ، وَالنَّافِلَةُ مِفْتَاحُ بَابِ الرَّجَاءِ وَذِكْرُ اللهِ الدَّائِمُ مِفْتَاحُ بَابِ الشَّوْقِ، وَلَيْسَ بِالْخَوْفِ يَنَالُ الْفَرْضَ، وَلَكِنْ بِالْفَرْضِ يَنَالُ الْخَوْفَ، وَلَا بِالرَّجَاءِ تَنَالُ النَّافِلَةَ وَلَكِنْ بِالنَّافِلَةِ يُنَالُ الرَّجَاءَ، وَمَنْ شُغِلَ قَلْبُهُ وَلِسَانُهُ بِالذِّكْرِ قَذَفَ اللهُ فِي قَلْبِهِ نُورَ الِاشْتِيَاقِ إِلَيْهِ، وَهَذَا سِرُّ الْمَلَكُوتِ فَاعْلَمْهُ وَاحْفَظْهُ "

859- Zün-Nûn'un kardeşi İbrâhîm der ki: "Farz namaz korkunun anahtarıdır. Nafile namaz ise ümit etmenin anahtarıdır. Sürekli olarak Allah'ı zikretmek iştiyakın anahtarıdır. Kişi korkudan dolayı farzı eda etmez. Ancak farzı eda edince korkuya nail olur. Kişi ümit ederek nafile namaz kılmaz. Ancak nafile namaz kılınca ümit eder. Kim de kalbini ve dilini Allah'ın zikri ile meşgul ederse Allah onun kalbine kendisine kavuşma sevgisini atar. İşte bunlar melekûtların sırrıdır. Bunları iyi öğren ve ezberle."[2]

---

[1] Ebû Nuaym, *Hilye* (7/346).

[2] İsnâdındaki Zu'n-Nûn b. Ahmed el-Ihmîmî ve Ubeyd Zü'l-Arş'ı tanımıyorum. Ebû Nuaym, *Hilye* (9/378).

٨٦٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيُّ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ الرَّازِيَّ يَقُولُ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ شَيْبَانَ يَقُولُ: " الْخَوْفُ إِذَا سَكَنَ الْقَلْبَ أَحْرَقَ مَوْضِعَ الشَّهَوَاتِ مِنْهُ، وَطَرَدَ رَغْبَةَ الدُّنْيَا عنه، وَأَسْكَتَ اللِّسَانَ عَنْ ذِكْرِ الدُّنْيَا "

860- İbrâhîm b. Şeybân der ki: "Korku kalbe yerleştiği zaman ondaki şehvet yerlerini yakar, kendisinden dünya rağbetini atar ve dili dünyalık şeylerin zikri konusunda susturur."[1]

٨٦١ - أَخْبَرَنَا أَبُو حَفْصٍ عُمَرُ بْنُ الْخَضِرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ هِشَامٍ الْمَعْرُوفُ بِالثَّمَانِينِيِّ مِنْ مُجَاوِرِي مَكَّةَ بِهَا، أَخْبَرَنَا هِشَامُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ قُرَّةَ، حَدَّثَنَا أَبُو بِشْرٍ الدُّوْلَابِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ اللهِ بْنُ خُبَيْقٍ الْأَنْطَاكِيُّ قَالَ: سَمِعْتُ يُوسُفَ بْنَ أَسْبَاطٍ يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ النَّضْرِ يَقُولُ: مَا مِنْ عَامِلٍ يَعْمَلُ فِي الدُّنْيَا إِلَّا وَلَهُ مَنْ يَعْمَلُ فِي الدَّرَجَاتِ فِي الْآخِرَةِ فَإِذَا أَمْسَكَ أَمْسَكُوا فَيُقَالُ لَهُمْ: مَا لَكُمْ لَا تَعْمَلُونَ؟ فَيَقُولُونَ صَاحِبُنَا لَاهٍ قَالَ يُوسُفُ: " عَجِبْتُ لَكُمْ كَيْفَ تَنَامُ عَيْنٌ مَعَ الْمَخَافَةِ، وَيَغْفُلُ قَلْبٌ بَعْدَ الْيَقِينِ بِالْمُحَاسَبَةِ، مَنْ عَرَفَ وُجُوبَ حَقِّ اللهِ عَلَى عِبَادِهِ لَمْ تَشْتَمِلْ عَيْنَاهُ أَبَدًا، إِلَّا بِإِعْطَاءِ الْمَجْهُودِ مِنْ نَفْسِهِ خَلَقَ اللهُ الْقُلُوبَ مَسَاكِنَ لِلذِّكْرِ فَصَارَتْ مَسَاكِنَ لِلشَّهَوَاتِ، وَالشَّهَوَاتُ مُفْسِدَةٌ لِلْقُلُوبِ، وَتَلَفٌ لِلْأَمْوَالِ لَا يَمْحُو الشَّهَوَاتِ مِنَ الْقُلُوبِ إِلَّا خَوْفٌ مُزْعِجٌ وَشَوْقٌ مُقْلِقٌ "

861- Muhammed b. en-Nadr der ki: Dünyada amel işleyen hiç kimse yoktur ki, mutlaka âhiret için ona makam ve dereceler hazırlama hususunda amel eden kişileri vardır. Kişi dünyada amel etmekte durduğu zaman onlar da durur. Kendilerine: "Niçin durdunuz?" diye sorulduğunda: "Sahibimiz başka şeylerle meşgul olmuş (ve hayırlı ameller işlememektedir)" derler.

Yûsuf der ki: "Ben size şaşıyorum. Korkuyla birlikte bir göz nasıl uyur? Kalb muhasebeye çekileceğine inandıktan sonra nasıl uyur? Allah'ın kulları üzerindeki hakkını bilen kimsenin gözleri, bedene gerekeni dışında asla

---

[1] Ebû Abdurrahman es-Sulemî, *Tabakât es-Sûfiyye* (404).

uyumaz. Allah kalpleri zikre mesken olarak yarattı. Ancak kalpler şehvetlerin meskeni oldu. Oysa şehvetler kalpleri bozan ve malları telef eden bir şeydir. Şehvetleri kalpten ancak kuvvetli bir korku ve içi parçalayan bir özlem siler."[1]

٨٦٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنِي أَبُو صَالِحٍ مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى الْعَارِضُ الْمَرْوَزِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحُسَيْنُ بْنُ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ الْخَصِيبِ، بِبَغْدَادَ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ: قَالَ لِي الْمَأْمُونُ: يَا إِبْرَاهِيمُ قَالَ لِي الرَّشِيدُ: مَا رَأَتْ عَيْنَايَ مِثْلَ الْفُضَيْلِ بْنِ عِيَاضٍ قَالَ لِي: - وَقَدْ " دَخَلْتُ عَلَيْهِ - يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ فَرِّغْ قَلْبَكَ لِلْحُزْنِ، وَالْخَوْفِ حَتَّى يَسْكُنَاهُ فَيَقْطَعَاكَ عَنْ مَعَاصِي اللهِ تَعَالَى، وَيُبَاعِدَاكَ مِنْ عَذَابِ النَّارِ "

862- İbrâhîm b. Saîd der ki: Memûn bana şöyle dedi: "Ey İbrâhîm! (Harun) Reşîd bana dedi ki: "Gözlerim Fudayl b. İyâd gibisini görmedi. Ben yanma girmiştim ki bana: «Ey müminlerin emîri! Kalbinde hüzün ve korkuya yer ver ki bunlar kalbine yerleşsin, seni masiyetlerden koparıp cehennem azabından uzak tutsunlar» dedi."

٨٦٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيُّ قَالَ: سَمِعْتُ النَّصْرَابَاذِي يَقُولُ: سَمِعْتُ ابْنَ أَبِي حَاتِمٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ يَقُولُ: قَالَ لِي: أَحْمَدُ بْنُ عَاصِمٍ الْأَنْطَاكِيُّ " قِلَّةُ الْخَوْفِ مِنْ قِلَّةِ الْحُزْنِ فِي الْقَلْبِ، وَإِذَا قَلَّ الْحُزْنُ فِي الْقَلْبِ خَرِبَ كَمَا يَخْرَبُ الْبَيْتُ إِذَا لَمْ يُسْكَنْ خَرِبَ "

863- Ahmed b. Âsım el-Antâkî der ki: "Korkunun azlığı, kalpteki hüznün azlığından olur. Hüzün az olduğu zaman da kalp terkedilmiş evin harab olması gibi harab olur."

٨٦٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ الزِّيَادِيُّ، أَخْبَرَنَا أَبُو عُثْمَانَ عَمْرُو بْنُ عَبْدِ اللهِ الْبَصْرِيُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ قَالَ: سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ عَثَّامٍ قَالَ: قَالَ مَالِكُ بْنُ دِينَارٍ: يُقَالُ: إِنَّ " الْقَلْبَ إِذَا لَمْ يَحْزَنْ خَرِبَ كَمَا أَنَّ الْبَيْتَ إِذَا لَمْ يُسْكَنْ خَرِبَ "

---

[1] Ebû Nuaym, *Hilye* (8/238).

وَبِإِسْنَادِهِ قَالَ: مَالِكُ بْنُ دِينَارٍ: " الْحُزْنُ تَلْقِيحُ الْعَمَلِ الصَّالِحِ "

864- Mâlik b. Dînar der ki: Halk arasında: "Şüphesiz ki kalpte hüzün olmadığı zaman o kalp terkedilmiş evin harab olması gibi harab olur" denilir.[1]

Aynı isnâd ile Mâlik b. Dînar: "Hüzün, salih amelin aşısıdır" demiştir. Bu konuda Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) nakledilen bir sonraki hadis te bu yöndedir.↓

٨٦٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْفَقِيهُ، وَأَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ قَالَا: حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَوْفِ بْنِ سُفْيَانَ الْحِمْصِيُّ الطَّائِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو الْمُغِيرَةِ عَبْدُ الْقُدُّوسِ بْنُ الْحَجَّاجِ، حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ، حَدَّثَنَا ضَمْرَةُ بْنُ حَبِيبٍ، عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ قَالَ: عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَ: إِنَّ " اللهَ تَعَالَى يُحِبُّ كُلَّ قَلْبٍ حَزِينٍ "

865- Ebu'd-Derdâ'nın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Şüphesiz ki Allah, hüzünlü her kalbi sever"* buyurmuştur.[2]

٨٦٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ أَيُّوبَ، حَدَّثَنَا أَبُو حَاتِمٍ الرَّازِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو صَالِحٍ، حَدَّثَنِي مُعَاوِيَةُ بْنُ صَالِحٍ، عَنْ ضَمْرَةَ بْنِ حَبِيبٍ، عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " إِنَّ " اللهَ يُحِبُّ كُلَّ قَلْبٍ حَزِينٍ " وَهَذَا الْإِسْنَادُ أَصَحُّ

866- Ebu'd-Derdâ'nın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Şüphesiz ki Allah, hüzünlü her kalbi sever"* buyurmuştur.[3]

Bunun isnâdı (bir önceki hadisin isnâdından) daha sahihtir.

---

[1] Abdullah b. Ahmed , *Zevâid ez-Zühd* (sh. 320), Ebû Nuaym, *Hilye* (2/360) ve İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (14/49).

[2] İsnâdı zayıftır. Hâkim (4/315), İbn Adiy, *el-Kâmil* (2/471) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (6/90).

[3] İsnâdı hasendir. Ancak isnâdında kopukluk vardır.

٨٦٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عُمَرَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُنْذِرِ، حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عُمَرَ قَالَ: سَمِعْتُ الْحُسَيْنَ يَقُولُ: قَالَ ابْنُ الْمُبَارَكِ: مِنْ " أَعْظَمِ الْمَصَائِبِ لِلرَّجُلِ أَنْ يَعْلَمَ مِنْ نَفْسِهِ تَقْصِيرًا، ثُمَّ لَا يُبَالِي، وَلَا يَحْزَنُ عَلَيْهِ "

867- İbnu'l-Mübârek der ki: "Kişinin en büyük musibeti, kusur ettiği şeyleri bilmesi ve bunu umursamayıp onun için hüzünlenmemesidir."

٨٦٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيُّ قَالَ: سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ أَحْمَدَ الْبَلْخِيَّ يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبِي يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عُبَيْدٍ يَقُولُ: سَمِعْتُ خَالِي مُحَمَّدَ بْنَ اللَّيْثِ يَقُولُ: سَمِعْتُ حَامِدًا اللَّفَّافَ يَقُولُ: سَمِعْتُ حَاتِمًا الْأَصَمَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ شَقِيقًا يَقُولُ: " لَيْسَ لِلْعَبْدِ صَاحِبٌ خَيْرٌ مِنَ الْهَمِّ وَالْخَوْفِ، هَمٌّ فِيمَا مَضَى مِنْ ذُنُوبِهِ، وَخَوْفٌ فِيمَا لَا يَدْرِي مَا يَنْزِلُ بِهِ "

868- Şakîk (el-Belhî) der ki: "Kulun üzüntü ve korkudan daha hayırlı bir dostu yoktur. Yani geçmiş günahları için üzülmesi ve sonunda varacağı yerin neresi olduğunu bilemediği için korkmasıdır."

٨٦٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحَسَنِ الْخَشَّابُ الْبَغْدَادِيُّ يَقُولُ: سَمِعْتُ جَعْفَرَ بْنَ مُحَمَّدٍ يَقُولُ: سَمِعْتُ الْجُرَيْرِيَّ يَقُولُ: سَمِعْتُ سَهْلًا يَقُولُ: " لَا يَبْلُغُ أَحَدٌ حَقِيقَةَ الْخَوْفِ حَتَّى يَخَافَ مَوَاقِعَ عِلْمِ اللهِ فِيهِ، وَيَحْزَنَ عَلَى ذَلِكَ

869- Sehl der ki: "Hiç kimse Allah'ın kendisini hakkıyla bilmesinden dolayı korkmadıkça ve bundan dolayı üzülmedikçe korkunun hakikatine erişemez."

٨٧٠ - حَدَّثَنَا أَبُو زَكَرِيَّا بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ الْمُزَكِّي، أَخْبَرَنَا وَالِدِي، أَنْبَأَنِي صَدِيقِي أَبُو مُحَمَّدٍ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصُّوفِيُّ قَالَ: " كُنْتُ عِنْدَ الْجُنَيْدِ فَدَخَلَ الشِّبْلِيُّ فَقَالَ جُنَيْدٌ: مَنْ كَانَ اللهُ هَمَّهُ طَالَ حُزْنُهُ، فَقَالَ الشِّبْلِيُّ: لَا يَا أَبَا الْقَاسِمِ بَلْ مَنْ كَانَ اللهُ هَمَّهُ زَالَ حُزْنُهُ "

870- Ebû Muhammed Câfer b. Muhammed es-Sûfî der ki: Ben, Cüneyd'in yanındayken Şiblî içeri girdi ve Cüneyd: "Derdi Allah olan

kimsenin hüznü uzayıp gider" dedi. Şiblî ise: "Hayır, ey Ebu'l-Kâsım! Derdi Allah olan kimsenin hüznü yok olup gider" dedi.

Beyhakî der ki: Cüneyd'in sözlerinden kasıt dünyalıktır. Şiblî'nin sözlerinden kasıt ise âhiret günüdür. Cüneyd'in sözlerinden kasıt, kişinin Allah'a karşı olan görevlerinde kusurlu olduğu şeyleri görmesi anında üzülmesidir. Şiblî'nin sözlerinden kasıt ise, kişiye muvaffakiyet verilmesinden dolayı bulunduğu duruma sevinmesidir ki artık tek derdi Allah olur. En doğrusunu Allah bilir.

٨٧١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيُّ قَالَ: سُئِلَ الْأُسْتَاذُ أَبُو سَهْلٍ الصُّعْلُوكِيُّ فِي قَوْلِهِ ﴿فَبِذَلِكَ فَلْيَفْرَحُوا﴾ [يونس: ٥٨] كَيْفَ يَفْرَحُ مَنْ لَا يَأْمَنُ؟ فَقَالَ: " إِذَا نَظَرَ إِلَى الْفَضْلِ فَرِحَ، وَإِذَا رَجَعَ حَزِنَ حَتَّى يَكُونَ فَرِحًا فِي وَقْتٍ مَحْزُونًا فِي وَقْتٍ كَحَالِ الْخَوْفِ وَالرَّجَاءِ "

871- Ebû Abdirrahman es-Sülemî der ki: Üstad Ebû Sehl es-Su'lîkî'ye: *"Buna sevinsinler"*[1] buyruğu hakkında: "Güven içinde olmayan kişi nasıl sevinebilir?" diye sorulunca: "Allah'ın lütfu ve rahmetine baktığı zaman sevinir, bundan geri durduğu zaman da üzülür. Kişinin korku ve ümit arasında kalması gibi bir vakitte sevinçli bir vakitte de üzüntülü olur" karşılığını verdi.

٨٧٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْحُسَيْنِ أَحْمَدَ بْنَ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبِي يَقُولُ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ أَبِي الْحَوَارِيِّ يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا سُلَيْمَانَ الدَّارَانِيَّ يَقُولُ: قَدْ أَكْرَمَهُمْ، وَأَذَلَّهُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَخْلُقَهُمْ، وَأَسْكَنَهُمُ الْجَنَّةَ، وَالنَّارَ مِنْ قَبْلَ أَنْ يُوَفِّقَهُمْ لِطَاعَتِهِ، وَيَبْتَلِيَهُمْ بِمَعْصِيَتِهِ عَدْلًا مِنْهُ، وَتَفَضُّلًا عَلَى أَوْلِيَائِهِ فَسُبْحَانَهُ مِنْ كَرِيمٍ مَا أَكْرَمَهُ، وَالْعَجَبُ لِمَنْ وَجَدَهُ كَيْفَ تَرَكَهُ وَالْعَجَبُ لِمَنْ لَمْ يَجِدْهُ كَيْفَ لَا يَطْلُبُهُ، ثُمَّ قَالَ: إِنَّ " السَّحَابَ يَجْرِي بِالرِّيَاحِ، وَإِنَّ الْعِبَادَ إِنَّمَا يَحْزَنُونَ بِالتَّوْفِيقِ، وَإِنَّ التَّوْفِيقَ عَلَى قَدْرِ الْقُرْبَةِ، وَاللهُ الْمُسْتَعَانُ "

---

[1] Yûnus Sur. 58

872- Ebû Süleymân ed-Dârânî der ki: "Allah insanları yaratmadan önce onları aziz ve zelil kıldı. Onları itaatte muvaffak etmeden ve masiyetlerde sınamadan önce cennet ve cehenneme yerleştirdi. Bu, Allah'ın adaleti ve evliyalarına bir ikramıdır. Bütün noksanlıklardan münezzeh olan Rabbim ne kadar yücedir. Onu bulup da bırakan kimseye şaşarım. Yine onu bulamayıp da aramayan kişiye şaşarım."

Sonra şöyle devam etti: "Bulutlar rüzgar ile yürür. Kullar ise muvaffakiyet ile üzülür. Oysa muvaffakiyet, Allah'a yakınlık oranındadır. Yardım istenecek olan, ancak Allah'tır."

٨٧٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمِهْرَجَانِيُّ، أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ يُوسُفَ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُثْمَانَ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا أَبُو الْحَسَنِ بِشْرُ بْنُ سَالِمٍ، عَنْ مِسْعَرٍ، عَنْ بُكَيْرٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ قَالَ: " يَنْبَغِي لِمَنْ لَمْ يَحْزَنْ أَنْ يَخَافَ أَنْ لَا يَكُونَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ؛ لِأَنَّهُمْ قَالُوا: ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزَنَ﴾ [فاطر: ٣٤] وَيَنْبَغِي لِمَنْ لَمْ يُشْفِقْ أَنْ يَخَافَ أَنْ لَا يَكُونَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ؛ لِأَنَّهُمْ قَالُوا: ﴿إِنَّا كُنَّا قَبْلُ فِي أَهْلِنَا مُشْفِقِينَ﴾ [الطور: ٢٦] " وَرَوَاهُ غَيْرُهُ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ فَقَالَ بِشْرُ بْنُ مُسْلِمٍ وَقَالَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ التَّيْمِيِّ

873- İbrâhîm der ki: Hüzünlenmeyenin, cennet ehlinden olmamasından korkması gerekir. Çünkü cennetlikler: *"Hamd, bizden hüznü gideren Allah'a mahsustur"*[1] derler. İlahi azaptan korkmayanın da cennet ehlinden olmamasından korkması gerekir. Çünkü cennetlikler: *"Daha önce biz, aile çevremiz içinde bile (ilâhî azaptan) korkardık"*[2] derler.[3]

Bir başkası bunu Ahmed b. İbrâhîm kanalıyla aktarmış ve rivayetinde: "Bişr b. Müslim kanalıyla İbrâhîm et-Teymî'den" demiştir.

---

[1] Fâtır Sur. 34

[2] Tûr Sur. 26

[3] Ebû Nuaym, *Hilye* (4/215)

٨٧٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ إِسْحَاقُ بْنُ أَحْمَدَ الْكَارزِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ بَكْرٍ قَالَ: سَمِعْتُ الْحَسَنَ يَقُولُ: " ﴿السَّابِقُونَ السَّابِقُونَ أُولَئِكَ الْمُقَرَّبُونَ﴾ [الواقعة: ١١] قَالَ: وَأَمَّا الْمُقَرَّبُونَ فَقَدْ مَضَوْا هَنِيئًا لَهُمْ، وَلَكِنِ اللهُمَّ اجْعَلْنَا مِنْ أَصْحَابِ الْيَمِينِ قَالَ: وَأَتَى عَلَى هَذِهِ الْآيَةِ ﴿إِنَّ جَهَنَّمَ كَانَتْ مِرْصَادًا﴾ [النبأ: ٢١] قَالَ: أَلَا عَلَى الْبَابِ رَصْدٌ فَمَنْ جَاءَ بِجَوَازٍ جَازَ، وَمَنْ لَمْ يَجِئْ بِجَوَازٍ حُبِسَ "

874- Abdullah b. Bekr der ki: Hasan(-ı Basrî): *"İşte onlar, mukarreb (yakınlaştırılmış) olanlardır"*[1] buyruğunu açıklarken: "Yakınlaştırılmış kimseler gelip gittiler, ne mutlu onlara. Allahım! Bizi de amel defterleri sağdan verilenlerden kıl" dedi. Sonra: *"Şüphesiz, cehennem pusuda beklemektedir"*[2] âyetini okuyup: "Kapıda bekçiler vardır. İzin kağıdı ile gelen (cennete) geçer gider, izin kağıdı olmadan gelen kimse de orada hapsedilir" dedi.[3]

٨٧٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ اللهِ بْنُ يُوسُفَ، حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ الْهَرَوِيُّ بِهَا قَالَ: حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ سُفْيَانَ، حَدَّثَنَا أَبُو ثَابِتٍ مُشْرِفُ بْنُ أَبَانَ، حَدَّثَنِي أَبُو بَكْرٍ الْمَوْصِلِيُّ قَالَ: " خَرَجَ فَتْحٌ الْمَوْصِلِيُّ إِلَى الْمُصَلَّى يَوْمَ الْأَضْحَى قَالَ: خَرَجَ فَنَظَرَ إِلَى الْقُتَّارِ، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ إِلَى السَّمَاءِ فَقَالَ: إِلَهِي تَقَرَّبَ الْمُتَقَرِّبُونَ إِلَيْكَ بِقُرْبَانِهِمْ، وَإِنِّي مُتَقَرِّبٌ إِلَيْكَ بِحُزْنِي يَا مَحْبُوبُ، قَالَ: ثُمَّ سَقَطَ مَغْشِيًّا عَلَيْهِ فَلَمَّا أَفَاقَ قَالَ: إِلَى كَمْ تُرَدِّدَنِي فِي أَزِقَّةِ الدُّنْيَا مَحْزُونًا "

875- Ebû Bekr el-Mavsilî der ki: Feth el-Mavsilî Kurban bayramı günü namazgâha çıkıp kazanlara baktı. Sonra semaya bakarak: "İlahım! Mukarrebler sana kurbanları ile yaklaştılar. Ey Sevgili! Ben de sana hüznüm

---

[1] Vâkıa Sur. 11

[2] Nebe' Sur. 21

[3] Taberî, *Tefsîr* (30/9).

ile yaklaşıyorum" dedi. Sonra bayılıp yere düştü. Kendine geldiğinde: "Ne zamana kadar beni dünya sokaklarında hüzünlü olarak bırakacaksın!" dedi.

٨٧٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعْدٍ الْمَالِينِيُّ، أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ بْنِ عَبْدِ اللهِ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا ثَابِتٍ الْخَطَّابَ يَقُولُ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ مُوسَى يَقُولُ: " رَأَيْتُ فَتْحًا الْمَوْصِلِيَّ فِي يَوْمِ الْأَضْحَى وَقَدْ شَمَّ رِيحَ الْقُتَارِ فَدَخَلَ إِلَى زُقَاقٍ فَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: تَقَرَّبَ الْمُتَقَرِّبُونَ إِلَيْكَ بِقُرْبَانِهِمْ، وَأَنَا أَتَقَرَّبُ إِلَيْكَ بِطُولِ حُزْنِي يَا مَحْبُوبُ كَمْ تَتْرُكُنِي أَتَرَدَّدُ فِي أَزِقَّةِ الدُّنْيَا مَحْزُونًا، ثُمَّ غُشِيَ عَلَيْهِ، وَحُمِلَ فَدَفَنَّاهُ بَعْدَ ثَلَاثٍ "

876- İbrâhîm b. Mûsa der ki: Feth el-Mavsilî'nin Kurban gününde kebap kokusu alıp bir sokağa girdiğini gördüm ve: "Mukarrebler sana kurbanları ile yaklaştılar. Ey Sevgili! Ben de sana uzun süren hüznüm ile yaklaşıyorum. Ne zamana kadar beni dünya sokaklarında hüzünlü olarak bırakacaksın!" dediğini işittim. Sonra bayılıp yere düştü. Yerinden kaldırılıp götürüldü ve üç gün sonra (vefat edince) defnedildi.

٨٧٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو مَنْصُورٍ الدَّامِغَانِيُّ نَزِيلُ بَيْهَقَ أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرٍ الْإِسْمَاعِيلِيُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَكِيمٍ بِجُرْجَانَ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْجُنَيْدِ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، عَنْ شُعَيْبِ بْنِ مُحْرِزٍ قَالَ: حَدَّثَتْنِي سَلَّامَةُ الْعَابِدَةُ قَالَتْ: بَكَتْ عُبَيْدَةُ بِنْتُ أَبِي كِلَابٍ أَرْبَعِينَ سَنَةً حَتَّى ذَهَبَ بَصَرُهَا فَقِيلَ لَهَا: مَا تَشْتَهِينَ؟ قَالَتِ: الْمَوْتَ قِيلَ: وَلِمَ ذَاكَ؟ قَالَتْ: " إِنِّي أَخْشَى كُلَّ يَوْمٍ أُصْبِحُ أَنْ أَجْنِيَ عَلَى نَفْسِي جِنَايَةً، تَكُونَ فِيهَا عَطْبَى أَيَّامَ الْآخِرَةِ "

877- Sellâme el-Âbide der ki: Ubeyde binti Ebî Kilâb gözlerinin feri gidinceye kadar kırk yıl boyunca hep ağlayıp durdu. Kendisine: "Ne arzu ediyorsun?" denilince: "Ölümü (arzuluyorum)" dedi. "Niçin?" diye sorulduğunda ise: "Çünkü her gün, âhiret günlerimi helak edecek günahlar işlemekten korkuyorum" karşılığını verdi.

٨٧٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، حَدَّثَنَا دَعْلَجُ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَبِي طَالِبٍ، حَدَّثَنَا هَدِيَّةُ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ، حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ

الرَّحْمَنِ بْنُ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ قَالَ: قُلْتُ لِيَزِيدَ بْنِ مَرْثَدٍ: مَا لِي أَرَى عَيْنَكَ لَا تَجِفُّ؟ قَالَ: وَمَا مَسْأَلَتُكَ؟ قُلْتُ: لَعَلَّ اللهَ تَعَالَى يَنْفَعُ بِهِ قَالَ: " إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ تَوَعَّدَنِي إِنْ أَنَا عَصَيْتُهُ، أَنْ يَسْجُنَنِي فِي النَّارِ وَاللهِ لَوْ تَوَعَّدَنِي، أَنْ يَسْجُنَنِي فِي الْحَمَّامِ كُنْتُ حَرِيًّا أَنْ لَا يَجِفَّ لِي دَمْعٌ، فَقُلْتُ هَكَذَا فِي خَلْوَتِكَ؟ قَالَ: وَاللهِ إِنَّهُ لَتُوضَعُ الْقَصْعَةُ بَيْنَ أَيْدِينَا فَيُعْرَضُ لِي فَأَبْكِي وَيَبْكِي أَهْلِي وَيَبْكِي صِبْيَانُنَا لَا يَدْرُونَ مَا أَبْكَانَا، وَاللهِ إِنِّي لَأَسْكُنُ إِلَى أَهْلِي فَيُعْرَضُ لِي فَيَحُولُ بَيْنِي وَبَيْنَ مَا أُرِيدُ فَيَقُولُ أَهْلِي: يَا وَيْحَهَا مَا خُصَّتْ بِهِ مَعَكَ مِنْ طُولِ الْحُزْنِ مَا تَقَرُّ لِي مَعَكَ عَيْنٌ " أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ الْفَضْلِ، أخبرنا عَبْدُ اللهِ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ سُفْيَانَ، حَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللهِ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ فَذَكَرَهُ بِإِسْنَادِهِ وَمَعْنَاهُ

878- Abdurrahman b. Yezîd b. Câbir anlatıyor: Yezîd b. Mersed'e: "Neden gözlerini hiç kuru görmüyorum?" diye sorunca: "Neden soruyorsun?" karşılığını verdi. Ona: "Belki bununla Allah bana bir fayda sağlar" dediğimde: "Şüphesiz ki Allah, masiyet işlemem halinde beni cehennemde hapsetmekle tehdit etti. Vallahi beni hamama hapsetmekle tehdit etseydi yine gözlerimin yaşının kurumaması uygun olurdu" karşılığını verdi.

Ona: "Sen yalnız iken yine böyle misin?" dediğimde şu karşılığı verdi: "Vallahi yemek çömleği önüme konulduğu anda bile bu hal bana musallat olur ve ağlarım. Ailem de benimle ağlamaya başlayınca çocuklar da neden ağladığımızı bilmeden ağlamaya başlarlar. Bazen ailemle olmak istediğimde yine bu hal bana musallat olur ve beni istediğimden alıkoyar. Bazen de ailem: «Dünya hayatında seninle olan hüzünden dolayı hiç gözümüz aydın olmaz» der."[1]

Bu hadis başka bir kanalla da rivayet olunmuştur.

٨٧٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْقَاسِمِ الْحُرْفِيُّ، أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الزُّبَيْرِ، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ عَفَّانَ، حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ الْحُبَابِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَاصِمٍ، مَوْلَى

[1] Ahmed, *Zühd* (382) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (5/164).

عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ، حَدَّثَنَا حَوْشَبُ بْنُ مُسْلِمٍ الثَّقَفِيُّ، عَنِ الْحَسَنِ أَنَّهُ كَانَ يَكْرَهُ ذِكْرَ الْمَوْتِ عِنْدَ الطَّعَامِ "

879- Havşeb b. Müslim es-Sekafî'nin bildirdiğine göre Hasan(-ı Basrî) yemek anında ölümün zikredilmesinden hoşlanmazdı.

٨٨٠ - أَخْبَرَنَا السَّيِّدُ أَبُو الْحَسَنِ مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْعَلَوِيُّ، أَخْبَرَنَا أَبُو الْفَضْلِ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ السُّلَمِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مَحْمُودٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ قُهْزَاذَ قَالَ: قَالَ حَفْصُ بْنُ حُمَيْدٍ: رَأَيْتُ سَهْلَ بْنَ عَلِيٍّ فِي الْمَسْجِدِ يَجُولُ كَأَنَّهُ أَبْلَهٌ مِنَ الْخَوْفِ وَهُوَ يَقُولُ: " النَّارُ النَّارُ وَتَرْعِدُ فَرَائِصُهُ حَتَّى أَخَذَنِي الْبُكَاءُ "

880- Hafs b. Humeyd der ki: Sehl b. Ali'nin mescidde: "Cehennem cehennem" diyerek böğrünün titrediğini ve akılsız biri gibi dolaştığını gördüm. Onu bu halde görünce de ağlamaya başladım.

٨٨١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيُّ فِيمَا حَكَى عَنِ السَّرِيِّ قَالَ: " الْخَوْفُ عَلَى ثَلَاثَةِ أَوْجُهٍ: خَوْفٌ فِي الدِّينِ وَهُوَ مَوْجُودٌ فِي الْعَامَّةِ يَعْلَمُونَ أَنَّهُ يَجِبُ الْخَوْفُ مِنَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ، وَخَوْفٌ عَارِضٌ عِنْدَ تِلَاوَةِ الْقُرْآنِ وَالْقَصَصِ، رِقَّةٌ كَرِقَّةِ النِّسَاءِ لَهَا ثُبُوتٌ ، وَخَوْفٌ مُزْعِجٌ مُقْلِقٌ يَنْحَلُ الْقَلْبَ، وَالْبَدَنَ وَيَذْهَبُ بِالنَّوْمِ، وَالطُّعْمِ وَلَا يَسْكُنُ خَوْفُ الْخَائِفِ أَبَدًا حَتَّى يَأْمَنَ مَا يَخَافُ "

881- Serî (es-Sekatî) der ki: Korku üç çeşittir. "Birincisi; genel ve herkes için geçerli olan din korkusudur. Çünkü herkes Allah'tan korkulması gerektiğini bilir. İkincisi ise; Kur'ân okunduğu ve kıssalar anlatıldığı zaman olan korkudur ki bu korku, kadınların yufka yürekli olması gibi müzmin bir korkudur. Üçüncüsü ise; rahatsız edici, kalbi ve bedeni zayıf düşüren bir korkudur. Bu korku, kişinin uykusunu ve tadını kaçırır. Kişi korktuğu şeyden emin olmadıkça asla korkusu bitmez."

٨٨٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَخْبَرَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ صَفْوَانَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي الدُّنْيَا، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ

عَوْنٍ، أَخْبَرَنِي بَكْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعَابِدُ، عَنِ الْحَارِثِ الْغَنَوِيِّ قَالَ: آلَى رَبِيعُ بْنُ حِرَاشٍ أَنْ لَا يَفْتُرَ عَنْ أَسْنَانِهِ، ضَاحِكًا حَتَّى يَعْلَمَ أَيْنَ مَصِيرُهُ فَمَا ضَحِكَ إِلَّا بَعْدَ مَوْتِهِ، وَآلَى أَخُوهُ رِبْعِيٌّ بَعْدَهُ أَلَّا يَضْحَكَ حَتَّى يَعْلَمَ أَفِي الْجَنَّةِ هُوَ أَوْ فِي النَّارِ قَالَ الْحَارِثُ الْغَنَوِيُّ: فَلَقَدْ أَخْبَرَنِي غَاسِلُهُ أَنَّهُ لَمْ يَزَلْ مُتَبَسِّمًا عَلَى سَرِيرِهِ، وَكُنَّا نُغَسِّلُهُ حَتَّى فَرَغْنَا مِنْهُ "

882- Hâris el-Ğanevî der ki: Rabî' b. Hirâş cennetlik mi cehennemlik mi olduğunu bilmeden dişleri görünecek şekilde gülmemeye yemin etti. Ancak öldükten sonra güldü (tebessüm eder bir şekildeydi). Yine kardeşi Rib'î cennetlik mi cehennemlik mi olduğunu bilmeden gülmemeye yemin etti. Onu yıkayan kişinin bana bildirdiğine göre onu yıkadıkları sürece yıkama işini bitirene kadar teneşirin üzerinde hep tebessüm etmiştir.[1]

٨٨٣ - حَدَّثَنَا أَبُو سَعْدٍ الزَّاهِدُ، حَدَّثَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ عَبْدُ الْوَهَّابِ بْنُ الْحَسَنِ، بِدِمَشْقَ أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْقُرَشِيُّ، حَدَّثَنَا مُؤَمَّلُ بْنُ إِهَابٍ، حَدَّثَنَا سَيَّارُ بْنُ حَاتِمٍ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ سُلَيْمَانَ، حَدَّثَنَا الْمُعَلَّى بْنُ زِيَادٍ، عَنِ الْحَسَنِ قَالَ: قَالَ غَزْوَانُ الرَّقَاشِيُّ لِلَّهِ عَلَيَّ أَنْ لَا يَرَانِي ضَاحِكًا حَتَّى أَعْلَمَ أَيُّ الدَّارَيْنِ دَارِي؟ قَالَ الْحَسَنُ: " فَعَزَمَ وَاللهِ مَا رُئِيَ ضَاحِكًا حَتَّى لَحِقَ بِاللهِ عَزَّ وَجَلَّ "

883- Hasan der ki: Gazvân er-Rakkâşî: "Yemin olsun ki yerimin cennet mi cehennem mi olduğunu bilmeden önce Allah güldüğümü görmeyecektir" dedi. Vallahi Allah'a kavuşana kadar da güldüğü görülmedi.[2]

٨٨٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ الْفَضْلِ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ سُفْيَانَ، حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ، حَدَّثَنَا مَهْدِيٌّ، حَدَّثَنَا غَيْلَانُ قَالَ: سَمِعْتُ مُطَرِّفًا يَقُولُ: " لَوْ أَتَانِي آتٍ مِنْ رَبِّي فَخَيَّرَنِي بَيْنَ أَنْ يُخْبِرَنِي، أَفِي الْجَنَّةِ أَنَا أَمْ فِي النَّارِ وَبَيْنَ أَنْ أَصِيرَ تُرَابًا لَاخْتَرْتُ أَنْ أَصِيرَ تُرَابًا "

---

[1] İsnâdının bir zararı yoktur.

[2] İsnâdı hasendir.

884- Ğaylân der ki: Mutarrif'in: "Bir kişi Rabbim katından gelip, beni, cennetlik mi cehennemlik mi olduğumu haber vermesi ile toprak olmam arasında muhayyer bıraksa toprak olmayı tercih ederdim" dediğini işittim.[1]

Beyhakî der ki: Mutarrif, Abdullah b. eş-Şıhhîr'in oğludur.

٨٨٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، وَمُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى قَالَا: أَنْبَأَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ بْنُ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا الرَّبِيعُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ وَهْبٍ، أَخْبَرَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ، حَدَّثَنِي عَمْرٌو، عَنِ الْمُطَّلِبِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ: " لِجِبْرِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: يَا جِبْرِيلُ مَا لِي لَا أَرَى إِسْرَافِيلَ يَضْحَكُ، وَلَمْ يَأْتِنِي أَحَدٌ مِنَ الْمَلَائِكَةِ إِلَّا رَأَيْتُهُ يَضْحَكُ؟ قَالَ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: " مَا رَأَيْنَا ذَلِكَ الْمَلَكَ ضَاحِكًا مُنْذُ خُلِقَتِ النَّارُ"

885- Muttalib bildiriyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Cibrîl'e: *"Ey Cibrîl! Ne oluyor İsrâfil'in güldüğünü hiç görmüyorum? Oysa bana gelen her meleğin mutlaka güldüğünü görmekteyim"* deyince, Cibrîl: "Cehennem yaratıldığı zamandan beri o meleğin güldüğünü hiç görmedik" karşılığını verdi.[2]

٨٨٦ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدَانَ، أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدٍ الصَّفَّارُ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْفَرَجِ الْأَزْرَقُ، حَدَّثَنَا السَّهْمِيُّ، حَدَّثَنَا عَبَّادٌ قَالَ: سَمِعْتُ عَدِيَّ بْنَ أَرْطَاةَ، وَهُوَ عَلَى مِنْبَرِ الْمَدَائِنِ - وَهُوَ يُحَدِّثُ هَذَا الْحَدِيثَ، عَنْ رَجُلٍ قَدْ كَانَ سَمَّاهُ فَنَسِيتُ اسْمَهُ - يُحَدِّثُ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَ: " إِنَّ لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ مَلَائِكَةً تُرْعَدُ فَرَائِصُهُمْ، مِنْ مَخَافَتِهِ مَا مِنْهُمْ مَلَكٌ يَقْطُرُ مِنْ عَيْنَيْهِ دَمْعَةٌ، إِلَّا وَقَعَتْ مَلَكًا قَائِمًا يُسَبِّحُ "

886- Abbâd der ki: Adiy b. Ertât'ın Medâin minberinde adını zikrettiği ancak benim unuttuğum bir kişiden naklederek Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu söylemekteydi: *"Yüce Allah'ın öyle melekleri vardır ki Allah korkusuyla böğürleri titrer. O meleklerin gözünden akan her damla yaş ile mutlaka bir melek kalkar ve Allah'ı tesbih eder."*[3]

---

[1] İsnâdı sahihtir. İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (13/476), Ebû Nuaym, *Hilye* (2/199) ve Abdullah b. Ahmed, *Zevâid ez-Zühd* (238).

[2] Ravileri güvenilirdir ve mürsel bir hadistir.

[3] İsnâdı zayıftır. Hatîb, *Târih* (12/307).

٨٨٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ اللهِ بْنُ يُوسُفَ الْأَصْبَهَانِيُّ، أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرٍ عَبْدُ اللهِ بْنُ يَحْيَى الطَّلْحِيُّ، بِالْكُوفَةِ، حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ أَبِي زِيَادٍ، حَدَّثَنَا سَيَّارُ بْنُ حَاتِمٍ، حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، حَدَّثَنَا أَبُو عِمْرَانَ قَالَ: بَلَغَنِي أَنَّ جِبْرِيلَ، عَلَيْهِ السَّلَامُ جَاءَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ وَهُوَ يَبْكِي فَقَالَ: مَا يُبْكِيكَ؟ قَالَ: " مَا جَفَّتْ لِي عَيْنٌ مُنْذُ خَلَقَ اللهُ جَهَنَّمَ مَخَافَةَ أَنْ أَعْصِيَهُ فَيُلْقِيَنِي فِيهَا "

887- Ebû İmrân der ki: Bana ulaşan habere göre Cibrîl, Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) ağlar bir şekilde gelince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Neden ağlıyorsun?"* diye sormuş ve Cibrîl: "Allah cehennemi yarattığı zamandan beri kendisine karşı asi olur ve beni cehenneme atar korkusuyla gözyaşım hiç dinmedi" demiştir.[1]

٨٨٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْقَاسِمِ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْحُرْفِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الزُّبَيْرِ الْكُوفِيُّ، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ عَفَّانَ، حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ الْحُبَابِ، حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ الضُّبَعِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو عِمْرَانَ الْجَوْنِيُّ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ رَبَاحٍ الْأَنْصَارِيِّ، عَنْ كَعْبٍ، ﴿إِنَّ إِبْرَاهِيمَ لَأَوَّاهٌ﴾ [التوبة: ١١٤] قَالَ: " كَانَ إِذَا ذَكَرَ النَّارَ قَالَ: أَوَّهْ "

888- Abdullah b. Rebâh el-Ensârî bildiriyor: Ka'b(u'l-ahbâr): *"Şüphesiz ki İbrâhîm çok yumuşak huylu ve pek sabırlı idi"*[2] buyruğunu açıklarken: "Hz. İbrâhîm, cehennem ateşini hatırladığı zaman: «(Ateşten yana) vah bana!» derdi" dedi.[3]

٨٨٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعْدٍ الْمَالِينِيُّ، أَخْبَرَنَا أَبُو أَحْمَدَ بْنُ عَدِيٍّ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْكَرْخِيُّ، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ شَبِيبٍ، حَدَّثَنَا أَبُو يُوسُفَ، عَنْ حَمْزَةَ الزَّيَّاتِ، عَنْ حُمْرَانَ بْنِ أَعْيَنَ، عَنْ أَبِي حَرْبِ بْنِ أَبِي الْأَسْوَدِ " أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ سَمِعَ رَجُلًا يَقْرَأُ ﴿إِنَّ لَدَيْنَا أَنْكَالًا وَجَحِيمًا وَطَعَامًا ذَا غُصَّةٍ﴾ [المزمل: ١٣] فَصَعِقَ " قَالَ

---

[1] İsnâdımda tanımadığım Abdullah b. Yahya et-Talhî bulunmaktadır ve mürsel bir hadistir.

[2] Tevbe Sur. 114

[3] Ravileri güvenilirdir. Ahmed, *Zühd* (78) ve İbn Cerîr et-Taberî, *Tefsîr* (11/51).

أَبُو أَحْمَدَ: رَوَاهُ غَيْرُ أَبِي يُوسُفَ، عَنْ حَمْزَةَ، عَنْ حُمْرَانَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ سَمِعَ وَلَمْ يَذْكُرْ أَبَا حَرْبٍ فِي الْإِسْنَادِ

889- Ebû Harb b. Ebi'l-Esved bildiriyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), bir adamın: *"Şüphesiz bizim yanımızda bukağılar ve yakıcı bir ateş var. Boğazdan geçmez bir yiyecek ve elem verici bir azap var"*[1] âyetlerini okuduğunu işitince kendinden geçip bayıldı.[2]

Ebû Ahmed der ki: Ebû Yûsuf'tan başkası bunu Hamza kanalıyla Humrân'dan nakletmiş ancak isnâdında Ebû Harb'i zikretmemiştir.

Beyhakî der ki: Ebû Harb'in zikredildiği şekliyle mürsel bir hadistir.

٨٩٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ إِسْحَاقُ بْنُ أَحْمَدَ الْكَاذِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ هِلَالٍ الْعَبْدِيُّ، حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ مَنْصُورٍ قَالَ: كُنْتُ أُوقِدُ بَيْنَ يَدَيْ عَطَاءٍ الْعَبْدِيِّ وَهُوَ السَّلِيمِيُّ فِي غَدَاةٍ بَارِدَةٍ فَقُلْتُ لَهُ: يَا عَطَاءُ، يَسُرُّكَ السَّاعَةَ لَوْ أَنَّكَ أُمِرْتَ أَنْ تُلْقِيَ نَفْسَكَ فِي هَذِهِ النَّارِ ولَا تُبْعَثُ إِلَى الْحِسَابِ؟ قَالَ: فَقَالَ: إِي وَرَبِّ الْكَعْبَةِ قَالَ: ثُمَّ قَالَ: " وَاللهِ مَعَ ذَلِكَ لَوْ أُمِرْتُ بِذَلِكَ لَخَشِيتُ أَنْ تَخْرُجَ نَفْسِي فَرَحًا قَبْلَ أَنْ تَصِلَ إِلَيْهَا "

890- Bişr b. Mansûr der ki: Bir sabah Atâ el-Abdî (es-Selîmî)'nin önünde ateşi harlamaktaydım. Ona: "Ey Atâ! Eğer sana şimdi tekrar dirilip hesaba çekilmemen karşılığında kendini şu ateşe atman emredilseydi sevinir miydin?" dediğimde: "Kabe'nin rabbine yemin olsun ki sevinirdim" karşılığını verdi. Sonra: "Vallahi böyle bir durumda bedenimin ateşe varmadan önce sevinçten dolayı canımın çıkmasından korkardım" dedi.[3]

---

[1] Müzzemmil Sur. 12, 13

[2] İsnâdı zayıftır. Ahmed, *Zühd* (27), Hennâd, *Zühd* 1/180 (267), Mervezî, *Kıyâmu'l-Leyl* (101) ve İbn Cerîr, *Tefsîr* (29/135).

[3] İsnâdının bir zararı yoktur. Ebû Nuaym, *Hilye* (6/216).

٨٩١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنِي جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ نُصَيْرٍ قَالَ: سَمِعْتُ الْجُنَيْدَ بْنَ مُحَمَّدٍ يَقُولُ: سَمِعْتُ السَّرِيَّ يَقُولُ: " إِنِّي لَأَنْظُرُ إِلَى أَنْفِي كُلَّ يَوْمٍ مِرَارًا مَخَافَةَ أَنْ يَكُونَ وَجْهِي قَدِ اسْوَدَّ "

891- Cüneyd b. Muhammed der ki: Serî'nin: "Acaba yüzüm karardı mı korkusuyla her gün burnuma birkaç defa bakmaktayım" dediğini işittim.[1]

٨٩٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنِي جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ نُصَيْرٍ، حَدَّثَنِي الْجُنَيْدُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ: سَمِعْتُ السَّرِيَّ يَقُولُ: مَا أُحِبُّ أَنْ أَمُوتَ حَيْثُ أَعْرِفُ فَقِيلَ لَهُ: وَلِمَ ذَاكَ يَا أَبَا الْحَسَنِ؟ قَالَ: " أَخَافُ أَنْ لَا يَقْبَلَنِي قَبْرِي فَأُفْتَضَحَ "

892- Cüneyd b. Muhammed der ki: Serî'nin: "Tanındığım bir yerde ölmek istemiyorum" dediğini işittim. Kendisine: "Niye ki ey Ebu'l-Hasan!" denilince: "Kabrimin beni kabul etmemesinden ve bu halimin ifşa edilmesinden korkuyorum" karşılığını verdi.[2]

٨٩٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ إِسْحَاقُ بْنُ أَحْمَدَ الْكَاذِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ فُضَيْلٍ - مِنْ أَهْلِ رَأْسِ الْعَيْنِ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ الصَّنْعَانِيُّ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ قَالَ: " كَانَ عَطَاءٌ السَّلِيمِيُّ إِذَا انْتَبَهَ فِي جَوْفِ اللَّيْلِ يَضْرِبُ بِيَدِهِ فَزِعًا إِلَى أَعْضَائِهِ يَحُسُّهَا مَخَافَةَ، أَنْ تَكُونَ قَدْ غَيَّرَ خِلْقَتَهُ "

893- İbrâhîm b. Edhem der ki: "Atâ es-Selîmî gece karanlığına baktığı zaman hilkatının değişmiş olabilmesi korkusuyla eliyle uzuvlarını kontrol ederdi."[3]

---

[1] Ebû Nuaym, *Hilye* (10/116).

[2] Ebû Nuaym, *Hilye* (10/116).

[3] İsnâdının bir zararı yoktur. Ebû Nuaym, *Hilye* (6/222).

٨٩٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَخْبَرَنَا أَبُو عَمْرِو بْنُ السَّمَّاكِ، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَمْرٍو قَالَ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ يَقُولُ: قَالَ أُوَيْسٌ: " لَا تنال هَذَا الْأَمْرَ حَتَّى تَكُونَ كَأَنَّكَ قَتَلْتَ النَّاسَ أَجْمَعِينَ "

894- Uveys der ki: "Bütün insanları öldürmüş gibi korkmadıkça bu durumun (imanın) hakikatine erişemezsîn."[1]

٨٩٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ السَّيَّارِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ عَلِيٍّ الْغَزَّالُ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ شَقِيقٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، أَخْبَرَنَا يَزِيدُ بْنُ يَزِيدَ الْبَكْرِيُّ قَالَ: قَالَ أُوَيْسٌ الْقَرَنِيُّ: " كُنْ فِي أَمْرِ اللهِ كَأَنَّكَ قَتَلْتَ النَّاسَ كُلَّهُمْ "

895- Yezîd b. Yezîd el-Bekrî'nin bildirdiğine göre Uveys el-Karanî: "Bütün insanları öldürmüş gibi Allah'ın emrinde ol" demiştir.[2]

٨٩٦ - وَبِهَذَا الْإِسْنَادِ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ قَالَ: كَانَ لِأُوَيْسٍ الْقَرَنِيِّ رِدَاءٌ إِذَا جَلَسَ مَسَّ الْأَرْضَ وَكَانَ يَقُولُ: " اللهُمَّ إِنِّي أَعْتَذِرُ إِلَيْكَ مِنْ كَبِدٍ جَائِعَةٍ، وَجَسَدٍ عَارٍ وَلَيْسَ لِي إِلَّا مَا عَلَى ظَهْرِي وَفِي بَطْنِي "

896- Süfyân es-Sevrî der ki: Uveys el-Karanî'nin ancak oturduğu zaman yere ulaşan bir abası vardı. O: "Allahım! Aç karından ve çıplak kalmaktan sana sığınırım. Sırtımdaki abadan ve karnımdakinden başka hiçbir şeyim yoktur" derdi.

٨٩٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ مَحْبُورٍ الدَّهَّانُ، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ أَحْمَدَ الدَّقَّاقُ الْبَغْدَادِيُّ، حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا عَبَّادُ بْنُ الْوَلِيدِ الْقُرَشِيُّ قَالَ: قَالَ مَالِكُ بْنُ دِينَارٍ: " لَوْلَا أَنْ يَقُولَ النَّاسُ جُنَّ مَالِكٌ لَلَبِسْتُ الْمُسُوحَ، وَوَضَعْتُ الرَّمَادِ عَلَى رَأْسِي أُنَادِي فِي النَّاسِ: مَنْ رَآنِي فَلَا يَعْصِ رَبَّهُ "

---

[1] Ravileri güvenilirdir. Ancak Bişr, Uveys zamanına yetişmemiştir.

[2] Yezîd b. Yezîd el-Bekrî'yi tanımıyorum.

897- Mâlik b. Dînar der ki: Eğer insanlar: "Mâlik deli oldu" demeseydi mestleri giyip başıma kül saçar ve insanlara: "Beni gören Rabbine asi olmasın" diye seslenirdim.[1]

٨٩٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ قَالَ: سَمِعْتُ إِسْمَاعِيلَ بْنَ مُحَمَّدِ بْنِ الْفَضْلِ بْنِ الشَّعْرَانِيِّ يَقُولُ: سَمِعْتُ جَدِّي يَقُولُ: سَمِعْتُ الصَّلْتَ بْنَ مَسْعُودٍ يَقُولُ: خَرَجَ الْحَسَنُ بْنُ صَالِحِ بْنِ حَيٍّ يَوْمًا مِنْ بَيْتِي فَنَظَرَ إِلَى جَرَادٍ يَطِيرُ فَقَالَ: " ﴿يَخْرُجُونَ مِنَ الْأَجْدَاثِ كَأَنَّهُمْ جَرَادٌ مُنْتَشِرٌ﴾ [القمر: ٧] ثُمَّ خَرَّ مَغْشِيًّا عَلَيْهِ "

898- Salt b. Mes'ûd der ki: Hasan b. Sâlih b. Hay bir gün evimden çıkıp uçan çekirgelere bakarak: "*Ürkek bakışlarla çıkarak çekirge sürüsü gibi etrafa yayılırlar*"[2] dedi ve bayılıp yere yığıldı.[3]

٨٩٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنِي خَلَفُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْبُخَارِيُّ، حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ زَكَرِيَّا الْمَرْوَزِيُّ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ قَالَ: سَمِعْتُ رَابِعَةَ تَقُولُ: " مَا رَأَيْتُ ثَلْجًا قَطُّ إِلَّا ذَكَرْتُ تَطَايُرَ الصُّحُفِ، وَلَا رَأَيْتُ جَرَادًا قَطُّ إِلَّا ذَكَرْتُ الْحَشْرَ، وَلَا سَمِعْتُ أَذَانًا قَطُّ إِلَّا ذَكَرْتُ مُنَادِيَ الْقِيَامَةِ قَالَتْ: وَقُلْتُ لِنَفْسِي: كُونِي فِي الدُّنْيَا بِمَنْزِلَةِ الطَّيْرِ الْوَاقِعِ حَتَّى يَأْتِيَكِ قَضَاؤُهُ "

899- Ahmed b. Ebi'l-Havârî der ki: Râbia(tu'l-Adeviyye)'nin şöyle dediğini işittim: "Ne zaman kar gördüysem mutlaka sahifelerin uçuştuğunu hatırladım. Ne zaman çekirgeler gördüysem mutlaka mahşer gününü hatırladım. Ne zaman bir ezan sesi işittiysem mutlaka kıyamet gününün münadisini hatırladım. Kendi kendime de: «Ölüm anın gelene kadar dünyada konmuş bir kuş gibi ol» dedim."

٩٠٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنِي أَبُو عَبْدِ اللهِ بْنُ أُمَيَّةَ الْقُرَشِيُّ، بِالسَّاوَةِ، حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ مَسْرُوقٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ دَاوُدَ بْنِ

---

[1] Beyhakî'nin hocasını tanımıyorum. Buhârî, *Târih* (3/2/43).

[2] Kamer Sur. 7

[3] Beyhakî, *Zühd* (530).

عَبْدِ اللهِ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بِسْطَامٍ، حَدَّثَنَا أَبُو طَارِقٍ اللَّبَّانُ قَالَ: " كَانَ عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ سَلْمَانَ إِذَا ذَكَرَ الْقِيَامَةَ صَرَخَ كَمَا تَصْرُخُ الثَّكْلَى وَيَصْرُخُ الْخَائِفُونَ مِنْ جَوَانِبِ الْمَسْجِدِ وَرُفِعَ الْمِيتَانَ مِنْ جَوَانِبِ مَجْلِسِهِ "

900- Ebû Târık el-Lebbân der ki: Abdulazîz b. Selmân kıyameti andığı zaman çocuğunu kaybetmiş anne gibi feryad ederdi. Hatta mescidin etrafında bulunanlardan korkup feryad edenler olur ve bazen bulunduğu meclisin etrafından (korkup ölen) ölüler kaldırılırdı.

٩٠١ - قَالَ: وَحَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسُ بْنُ مَسْرُوقٍ، حَدَّثَنِي عِصْمَةُ بْنُ سُلَيْمَانَ، حَدَّثَنِي عِصْمَةُ بْنُ عَرَفَةَ الْعَنْبَرِيُّ قَالَ: سَمِعْتُ عَنْبَسَةَ الْخَوَّاصَ قَالَ: " كَانَ عُتْبَةُ الْغُلَامُ يَزُورُنِي فَرُبَّمَا بَاتَ عِنْدِي قَالَ: فَبَاتَ عِنْدِي ذَاتَ لَيْلَةٍ فَبَكَى فِي السَّحَرِ بُكَاءًا شَدِيدًا فَلَمَّا أَصْبَحَ قُلْتُ: لَقَدْ فَزِعْتَ قَلْبِي مُنْذُ اللَّيْلَةِ بِبُكَائِكَ فَبِمَ ذَاكَ يَا أَخِي؟ فَقَالَ: يَا عَنْبَسَةُ وَاللهِ إِنِّي إِذَا تَذَكَّرْتُ يَوْمَ الْعَرْضِ عَلَى اللهِ ثُمَّ مَالَ لِيَسْقُطَ فَاحْتَضَنْتُهُ فَجَعَلْتُ أَنْظُرُ إِلَى عَيْنَيْهِ يَتَقَلَّبَانِ قَدِ اشْتَدَّتْ حُمْرَتُهُمَا قَالَ: ثُمَّ أَزْبَدَ وَجَعَلَ يَخُورُ فَنَادَيْتُهُ عُتْبَةُ عُتْبَةُ حَبِيبِي قَالَ: فمكث ثَلَاثًا لَا يُجِيبُنِي ثُمَّ هَدَأَ فَنَادَيْتُهُ عُتْبَةُ عُتْبَةُ فَأَجَابَنِي بِصَوْتٍ خَفِيٍّ: قَطَعَ ذِكْرُ الْعَرْضِ عَلَى اللهِ أَوْصَالَ الْمُحِبِّينَ قَالَ: ثُمَّ جَعَلَ يُحَشْرِجُ حَشْرَجَةَ الْمَوْتِ وَيَقُولُ: أَتُرَاكَ تُعَذِّبُ مُحِبِّيكَ وَأَنْتَ الْحَيُّ الْكَرِيمُ قَالَ: فَلَمْ يَزَلْ يُرَدِّدُهَا حَتَّى وَاللهِ أَبْكَانِي "

901- Anbese el-Havvâs der ki: Utbetu'l-Ğulâm beni ziyaret eder ve bazen yanımda gecelerdi. Yine bir gece yanımda kalmıştı ki seher vaktinde onun hıçkırarak ağladığını işittim. Sabahladığı zaman: "Gece ağlamanla beni korkuttun. Neyin var ey kardeşim!" dediğimde: "Ey Anbese! Vallahi Allah'ın huzuruna arz olunacağımız günü hatırladığım zaman" dedi ve yıkılacak gibi oldu. Bunun üzerine onu kucaklayıp tuttum ve kızarıp dönen gözlerine bakmaya başladım. Ağzından köpükler çıkmaya ve hırlamaya başlayınca: "Utbe! Utbe! Canım!" diye seslenmeye başladım. Üç gün boyunca bana cevap vermedi. Sonra sakinleşince: "Utbe! Utbe!" diye seslendim ve kısık bir sesle bana: "Allah'a arz olunmanın zikri sevdiklerim

ile bağlantıyı kesti" diye cevap verdi. Sonra can çekişir gibi hıçkırarak: "(Ey Rabbim!) Sen diri ve cömert olduğun halde seni sevenlere azap mı edeceksin?" demeye başladı. Bunu o kadar tekrar etti ki vallahi sonunda beni de ağlattı.[1]

٩٠٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ أُمَيَّةَ الْقُرَشِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ بْنُ مَسْرُوقٍ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ دَاوُدَ بْنِ عَبْدِ اللهِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ الْجَوْزِيُّ الْأَسَدِيُّ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ السَّمَّاكِ قَالَ: " دَخَلْتُ الْبَصْرَةَ فَقُلْتُ لِرَجُلٍ كُنْتُ أَعْرِفُهُ: دُلَّنِي عَلَى عُبَّادِكُمْ فَأَدْخَلَنِي عَلَى رَجُلٍ عَلَيْهِ لِبَاسُ الشَّعْرِ طَوِيلِ الصَّمْتِ، لَا يَرْفَعُ رَأْسَهُ إِلَى أَحَدٍ قَالَ: فَجَعَلْتُ أَسْتَنْطِقُهُ الْكَلَامَ فَلَا يُكَلِّمُنِي قَالَ: فَخَرَجْتُ مِنْ عِنْدِهِ فَقَالَ لِي صَاحِبِي: هَهُنَا ابْنُ عَجُوزٍ هَلْ لَكَ فِيهِ؟ قَالَ: فَدَخَلْنَا عَلَيْهِ فَقَالَتِ الْعَجُوزُ: لَا تَذْكُرُوا لِابْنِي شَيْئًا مِنْ أَمْرِ جَنَّةٍ، وَلَا نَارٍ فَتَقْتُلُوهُ عَلَيَّ فَلَيْسَ لِي غَيْرُهُ قَالَ: فَلَمَّا دَخَلْنَا عَلَيْهِ فَإِذَا عَلَيْهِ مِنَ اللِّبَاسِ مِثْلُ مَا عَلَى صَاحِبِهِ مُنَكِّسُ الرَّأْسِ طَوِيلُ الصَّمْتِ فَرَفَعَ رَأْسَهُ فَنَظَرَ إِلَيْنَا، ثُمَّ قَالَ: إِنَّ لِلنَّاسِ مَوْقِفًا لَا بُدَّ أَنْ يَقِفُوهُ قَالَ: قُلْتُ: بَيْنَ يَدَيْ - مَنْ رَحِمَكَ اللهُ -؟ قَالَ: فَشَهِقَ شَهْقَةً فَمَاتَ قَالَ ابْنُ السَّمَّاكِ فَجَاءَتِ الْعَجُوزُ فَقَالَتْ: قَتَلْتُمُ ابْنِي قَالَ: فَكُنْتُ فِيمَنْ صَلَّى عَلَيْهِ - رَحِمَهُ اللهُ تَعَالَى - "

902- Muhammed b. es-Semmâk der ki: Basra'ya girdiğimde önceden tanıdığım bir adama: "Beni âbidlerinizin yanına götür" dedim. Bunun üzerine beni üzerinde kıldan giysiler olan ve hep susan bir adamın yanına soktu. Adam başını kaldırıp kimseye bakmıyordu. Ben onunla konuşuyordum, ama bana bir cevap vermiyordu. Ben de yanından geri çıktım. Arkadaşım bana: "Burada yaşlı bir kadının oğlu bulunmaktadır. Yanına gitmek ister misin?" dedi. Bunun üzerine yanına girdik. Yaşlı kadın: "Oğluma cennet ve cehennem hakkında bir şey zikretmeyin, yoksa onun ölümüne sebep olursunuz. Ondan başka bir oğlum da yoktur" dedi. Adamın yanına girdiğimizde bir de baktık ki o da arkadaşı gibi bir giysi giymişti. O

[1] Buhârî, *Târih* (4/1/29).

da başını önüne eğmiş hep susuyordu. Başını kaldırıp bize bakarak: "İnsanların mutlaka duracakları bir yer vardır" dedi. Kendisine: "(Allah'ın rahmeti üzerine olsun) kimin önünde (duracaklar)?" dediğimde, bir defa hıçkırdı ve öldü. Yaşlı kadın gelip: "Oğlumu öldürdünüz" dedi. Ben de bu kişinin cenaze namazını kılanlar arasında idim.[1]

٩٠٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنَا أَبُو عُثْمَانَ سَعِيدُ بْنُ عُثْمَانَ الْخَنَّاطُ قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ الْهَاشِمِيُّ، حَدَّثَنِي الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْهَاشِمِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ السَّمَّاكِ قَالَ: " كُنْتُ أَطُوفُ أَطْلُبُ الْعُبَّادَ وَالزُّهَّادَ فَذُكِرَ لِي رَجُلٌ بِعَبَّادَانَ، قَدْ رَفَضَ الدُّنْيَا، وَأَقْبَلَ عَلَى الْآخِرَةِ جَدًّا، وَاجْتِهَادًا فَأَتَيْتُ عَبَّادَانَ، فَسَأَلْتُ عَنْهُ، فَوُصِفَ لِي دَارُهُ، فَأَتَيْتُ إِلَى بَابِ دَارٍ كَبِيرَةٍ لَيْسَ عَلَيْهَا إِلَّا بَابٌ بِمِصْرَاعٍ صَغِيرٍ، فَقَرَعْتُ الْبَابَ، فَخَرَجَتْ إِلَيَّ جَارِيَةٌ خُمَاسِيَّةٌ فَقَالَتْ: مَنِ الطَّارِقُ بِالْبَابِ؟ قُلْتُ: أَنَا يَا جَارِيَةُ هَذَا مَنْزِلُ فُلَانٍ الْعَابِدِ؟ قَالَتْ: نَعَمْ، قُلْتُ لَهَا: اسْتَأْذِنِي عَلَيْهِ، فَإِنْ أَنَا دَخَلْتُ عَلَيْهِ وَهَبْتُ لَكِ دِرْهَمًا، فَقَالَتْ: يَا عَبْدَ اللهِ مَا رَأَيْتُ أَحَدًا هُوَ أَجْهَلُ مِنْكَ، ادْخُلْ فَمَا عَلَى أَبِي مِنْ حَاجِبٍ، وَإِنَّمَا الْحُجَّابُ عَلَى أَبْوَابِ الْمُلُوكِ، وَأَبْنَاءِ الْمُلُوكِ، فَبُهِتُّ مُتَعَجِّبًا مِنْ قَوْلِهَا، ثُمَّ دَخَلْتُ وَدَخَلْتُ مَعَهَا وَإِذَا دَارٌ قَوْرَاءُ لَيْسَ فِيهَا إِلَّا بَيْتٌ صَغِيرٌ، فَدَخَلْتُ الْبَيْتَ، فَإِذَا أَنَا بِرَجُلٍ قَدْ نَحُلَ مِنْ غَيْرِ سَقَمٍ، وَقَدِ احْتَفَرَ قَبْرًا عِنْدَ رِجْلَيْهِ، وَقَدْ دَلَّى رِجْلَيْهِ فِيهِ، وَفِي يَدِهِ خُوصٌ يَشُقُّهُ وَهُوَ يَتْلُو هَذِهِ الْآيَةَ: ﴿أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ اجْتَرَحُوا السَّيِّئَاتِ أَنْ نَجْعَلَهُمْ كَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَوَاءً مَحْيَاهُمْ وَمَمَاتُهُمْ سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ﴾ [الجاثية: ٢١] بِصَوْتٍ حَزِينٍ فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ فَرَدَّ عَلَيَّ السَّلَامَ وَقَالَ: أَمِنْ إِخْوَانِي أَنْتَ؟ قُلْتُ: نَعَمْ وَلَسْتُ مِنْ أَهْلِ الْبَصْرَةِ وَلَا مِنْ أَهْلِ عَبَّادَانَ قَالَ: فَمِنْ أَيْنَ أَنْتَ؟ قُلْتُ: مِنْ أَهْلِ الْكُوفَةِ، قَالَ: فَمَا اسْمُكَ؟ قُلْتُ: مُحَمَّدُ بْنُ السَّمَّاكِ قَالَ: لَعَلَّكَ الْوَاعِظُ؟ قُلْتُ: نَعَمْ، قَالَ: فَأَخَذَ يَدِي بِيَدَيْهِ جَمِيعًا ثُمَّ قَالَ لِي: مَرْحَبًا وَحَيَّاكَ اللهُ يَا أَخِي بِالسَّلَامِ، وَمَتَّعَنَا وَإِيَّاكَ فِي الدُّنْيَا بِالْإِخْوَانِ يَا أَخِي مَازَالَتْ نَفْسِي مُتَطَلِّعَةً

[1] Beyhakî, *Zühd* (556) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (8/208).

إِلَى لِقَائِكَ تُحِبُّ أَنْ تَعْرِضَ دَاءَهَا عَلَى دَوَاءِكَ، أُعْلِمُكَ يَا أَخِي أَنَّ بِي جُرْحًا قَدِيمًا قَدْ أَعْيَى الْمُعَالِجِينَ قَبْلَكَ، فَتَأَتَّاهُ بِرِفْقِكَ، وَأَلْصِقْ عَلَيْهِ مَا تَعْلَمُ أَنَّهُ يُلَائِمُهُ مِنْ مَرَاهِمِكَ، قَالَ: فَعَلِمْتُ أَنَّ الرَّجُلَ يُرِيدُ أَنْ أَعِظَهُ، فَقُلْتُ: يَا أَخِي وَهَلْ يُدَاوِي مِثْلِي مِثْلَكَ؟ وَجُرْحِي أَنْغَلُ مِنْ جُرْحِكَ، وَذَنْبِي أَعْظَمُ مِنْ ذَنْبِكَ. فَقَالَ: سَأَلْتُكَ بِاللهِ إِلَّا مَا وَعَظْتَنِي فَقُلْتُ لَهُ: يَا أَخِي قَدْ عَلِمْتُ أَنَّ ذَنْبَكَ الَّذِي أَذْنَبْتَ لَمْ يُمْحَ، وَأَنَّ لَذَاذَتَكَ لَمْ تَبْقَ، وَأَنَّ الْمَوْتَ يَطْلُبُكَ صَبَاحًا وَمَسَاءً، وَإِنَّكَ تَصِيرُ غَدًا إِلَى ضِيقِ اللُّحُودِ وَظُلْمَةِ الْقُبُورِ، وَمَسْأَلَةِ مُنْكَرٍ وَنَكِيرٍ، فَلَمَّا قُلْتُ لَهُ ذَلِكَ شَهِقَ شَهْقَةً خَرَّ فِي قَبْرِهِ يَخُورُ كَأَنَّهُ الثَّوْرُ إِذَا وُجِيَ فِي مَنْحَرِهِ، وَأَقْبَلَتِ امْرَأَتُهُ وَابْنَتُهُ تَبْكِيَانِ مِنْ وَرَاءِ الْحِجَابِ وَتَقُولَانِ: سَأَلْنَاكَ بِاللهِ لَا تَزِدْهُ شَيْئًا فَتَقْتُلَهُ عَلَيْنَا. فَأَفَاقَ فَقَالَ: يَا أَخِي قَدْ وَافَقَ دَوَاءُكَ دَائِي، وَلَصَقَ مَرْهَمُكَ بِجُرْحِي، أَخِي ابْنَ السَّمَّاكِ زِدْنِي. فَقُلْتُ لَهُ: يَا أَخِي إِنَّ أَهْلَكَ وَوَلَدَكَ قَدْ حَلَّفُونِي أَنِّي لَا أَزِيدُكَ شَيْئًا فَأَقْبَلَ عَلَيْهِمْ وَقَالَ: اعْلَمْ يَا أَخِي أَنَّهُ لَيْسَ أَحَدٌ أَشَدَّ عَلَيَّ وَبَالًا وَلَا أَعْظَمَ جُرْمًا مِنِّي إِذَا وَقَفْتُ بَيْنَ يَدَيْ رَبِّي - مِنْ أَهْلِي وَوَلَدِي. فَقُلْتُ: يَا أَخِي مَا بَعْدَ ظُلْمَةِ الْقُبُورِ وَضِيقِ اللُّحُودِ وَمَسْأَلَةِ مُنْكَرٍ وَنَكِيرٍ إِلَّا الطَّامَّةُ. قَالَ: وَمَا هِيَ يَا ابْنَ السَّمَّاكِ؟ فَقُلْتُ لَهُ: إِذَا أَخَذَ إِسْرَافِيلُ يَعْنِي فِي نَفْخِ الصُّورِ، وَبُعْثِرَ مَا فِي الْقُبُورِ، وَجِئْنَا نَحْنُ بِأَثْقَالِنَا نَحْمِلُ عَلَى الظُّهُورِ. فَكَمْ يَا أَخِي فِي ذَلِكَ الْيَوْمِ مُنَادٍ يُنَادِي بِالْوَيْلِ وَالثُّبُورِ؟ وَأَعْظَمُ مِنْ ذَلِكَ أَيْضًا تَوْبِيخُ الرَّبِّ إِيَّانَا عِنْدَ قِرَاءَةِ السَّيِّئَاتِ الَّتِي قَدْ أَحْصَى عَلَيَّ وَعَلَيْكَ فِيهِ النَّقِيرُ وَالْفَتِيلُ وَالْقِطْمِيرُ؛ وَمَلَائِكَةٌ مُتَّزِرُونَ بِأُزُرٍ مِنْ نَارٍ، غِضَابٌ لِغَضَبِ الرَّحْمَنِ ينْتَظِرُونَ مَا يُقَالُ لَهُمْ بِالْغَضَبِ: ﴿خُذُوهُ فَغُلُّوهُ﴾ [الحاقة: ٣٠] قَالَ: فَشَهِقَ شَهْقَةً فَخَرَّ فِي قَبْرِهِ كَأَنَّهُ ثَوْرٌ قَدْ وُجِيَ فِي مَنْحَرِهِ، وَبَالَ فَعَرَفْتُ بِالْبَوْلِ ذَهَابَ عَقْلِهِ، فَأَقْبَلَتِ ابْنَتُهُ فَاجْتَذَبَتْهُ، وَأَسْنَدَتْهُ إِلَى صَدْرِهَا وَمَسَحَتْ وَجْهَهُ بِكُمِّهَا، وَهِيَ تَقُولُ: بِأَبِي وَأُمِّي عَيْنَيْنِ طَالَ مَا سَهِرَتَا فِي طَاعَةِ اللهِ بِأَبِي وَأُمِّي عَيْنَيْنِ طَالَ مَا غُضَّتَا عَنْ مَحَارِمِ اللهِ وَأَفَاقَ فَقَالَ لِي: عَلَيْكَ السَّلَامُ يَا ابْنَ السَّمَّاكِ أَنَا أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ. وَشَهِقَ الثَّالِثَةَ فَظَنَنْتُ أَنَّهَا مِثْلُ الْأُولَيَيْنِ فَحَرَّكْتُهُ فَإِذَا الرَّجُلُ قَدْ فَارَقَ الدُّنْيَا "

903- Muhammed b. es-Semmâk anlatıyor: Ben âbid ve zahid kişileri aramaktaydım. Abbadân'da dünyalıklardan ilgisini kesip var gücüyle hep âhiret için çalışan bir adamdan bahsedilince Abbadân'a gittim. Onu sorduğumda bana evini tarif ettiler. Büyük olmasına rağmen tek kanatlı kapısı olan bir eve geldim ve kapıyı çaldım. Beş yaşlarında bir kız çocuğu gelip: "Kapıyı çalan kimdir?" dedi. Bunun üzerine ben: "Benim ey kızım! Bu filan âbidin evi midir?" deyince: "Evet" karşılığını verdi. Ona: "Yanına girmem için izin iste. Eğer yanına girmem için izin alırsan sana bir dirhem vereceğim" dedim. Bunun üzerine kız: "Ey Allah'ın kulu! Senden daha cahil birini görmedim. Gir içeri, babamın kapısında koruyucu yoktur. Koruyucular kralların ve oğullarının kapısında olur" dedi. Ben kızın dediklerine şaşırıp kalmıştım. Kız içeri girince ben de ardından girdim. Bir de baktım ki geniş bir avlunun içinde küçücük bir ev. Eve girdiğimde hastalıksız ama çok zayıf birini gördüm. Ayakları ucunda bir mezar kazmış ve ayaklarını mezara sarkıtmıştı. Elinde hurma yaprakları vardı. Onları yırtarak parçalara ayırırken hüzünlü bir sesle: *"Yoksa, kötülük işleyen kimseler, ölümlerinde ve diriliklerinde kendilerini, inanıp yararlı iş işleyen kimseler ile bir mi tutacağımızı sandılar? Ne kötü hüküm veriyorlar!"*[1] âyetini okuyordu. Ona selam verdiğimde selamımı aldı ve: "Sen kardeşlerimden misin?" dedi. Kendisine: "Evet, ben ne Basra'lıyım, ne de Abbadân'lıyım" dedim. Bana: "Sen nerelisin?" diye sorunca: "Ben Kûfe'liyim" dedim. "Adın nedir?" dediğinde: "Muhammed b. es-Semmâk'tır" dedim. "Sanırım sen o vaizsin" deyince: "Evet" karşılığını verdim. Sonra iki eliyle elimi tutarak: "Merhabalar, selam olsun sana, Allah seni korusun. Ey kardeşim! Allah seni ve beni dünyada kardeşlik ile nimetlendirdi. Ey kardeşim! Nefsim hep seni görmek istiyordu. Hastalığını senin ilacına sunmak istiyor. Bilmiş ol ki ey kardeşim! Bende çok eski bir yara vardır. Senden önceki tabipleri çaresiz bıraktı. Sen ona yumuşaklığınla yaklaş ve bildiklerini ona sür. Senin merhemin ona yarar" dedi. Kendisine öğüt vermemi istediğini anlamıştım.

---

[1] Câsiye Sur. 21

Ona: "Ey kardeşim! Benim gibi biri senin gibi birini tedavi edebilir mi? Benim yaram seninkinden daha fazla sızlamaktadır ve günahlarım senin günahlarında daha büyüktür" dediğimde: "Allah için bana öğüt vermeni istiyorum" karşılığını verdi. Bunun üzerine kendisine: "Ey kardeşim! Bildiğim kadarıyla senin işlemiş olduğun günah silinmemiştir. Bu sebeple tadın tuzun kalmamıştır. Ölüm ise sabah veya akşam sana gelecek, dar lahide, karanlık mezara, Münker ve Nekîr'in huzuruna sorgulanmaya gideceksin" dediğimde hıçkırdı ve mezarına düşüp burnuna vurulan bir boğa gibi böğürmeye başladı. Bunun üzerine hanımı ve kızı perdenin arkasından ağlayarak gelip: "Allah için ona fazla bir şey söyleme demiştik. Onu öldürdün" demeye başladılar. Adam kendine gelince: "Ey kardeşim! İlacın hastalığıma, merhemin de yarama iyi geldi. Ey kardeşim İbnu's-Semmâk! Bana bir şeyler daha anlat" deyince, ona: "Ey kardeşim! Hanımın ve çocukların sana fazla bir şeyler anlatmamam için bana yemin ettirdi" cevabını verdim. Bunun üzerine onlara doğru dönüp bana: "Bilmiş ol ki ey kardeşim! Rabbin huzurunda durduğum zaman hanımına ve çocuklarına karşı benden daha fazla vebal ve daha fazla günah sahibi olan yoktur" dedi. Kendisine: "Ey kardeşim! Mezar karanlığından, lahit darlığından, Münker ve Nekîr'in sorgusundan sonra Tammâ'dan başka bir şey yoktur" dediğimde: "Ey İbnu's-Semmâk! O da nedir?" diye sordu. Bunun üzerine ona: "İsrâfîl Sûr'a üfürdüğü, mezardakiler dirildiği, biz de taşıdığımız günahlarla geldiğimiz zaman ey kardeşim, kaç kişi kahrolayım ve helak olayım diye bağıracaktır? Melekler ateşten izarla izarlanmış, Rahman'ın öfkelenmesi ile gazaplanmış olarak kendilerine: *«Onu tutuklayın, hemen bağlayın»*[1] denilmesini beklerler" dediğimde bir daha hıçkırıp mezarına düştü ve burnuna vurulan bir boğa gibi böğürmeye başladı. Sonra altına işedi. İşemesinden dolayı şuurunu kaybettiğini anladım. Kızı gelip onu çekerek göğsüne dayadı ve: "Annem babam sana feda olsun. Bu iki göz Allah'a itaat ile ne kadar geceleri seher ile geçirdi. Annem babam sana feda olsun bu iki göz Allah'ın haram kıldığı şeylerden ne kadar sakındı" diyerek

---

[1] Hâkka Sur. 30

giysisinin koluyla yüzünü sildi. Sonra kendine geldi ve: "Selam üzerine olsun ey İbnu's-Semmâk! Ben Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Resûlü olduğuna şahitlik ederim" dedi. Sonra üçüncü defa hıçkırdı. Bu hıçkırışının ilk iki hıçkırması gibi olduğunu sandım. Ancak onu kımıldatıp baktığımda ölmüş olduğunu gördüm.

٩٠٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ يُوسُفَ، إِمْلَاءً، حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ الطَّلْحِيُّ، بِالْكُوفَةِ، حَدَّثَنَا حَبِيبُ بْنُ نَصْرٍ الْمُهَلَّبِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ عَاصِمٍ، حَدَّثَنِي الْفُضَيْلُ بْنُ عِيَاضٍ الْكِنْدِيُّ قَالَ: " مَرَّ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ بِجَبَلٍ بَيْنَ نَهْرَيْنِ، عَنْ يَمِينِهِ، نَهْرٌ وَعَنْ يَسَارِهِ، نَهْرٌ وَلَا يَدْرِي مِنْ أَيْنَ يَجِيءُ وَلَا مِنْ أَيْنَ يَذْهَبُ فَقَالَ عِيسَى: أَيُّهَا الْجَبَلُ، مِنْ أَيْنَ يَجِيءُ هَذَا الْمَاءُ وَإِلَى أَيْنَ يَذْهَبُ؟ قَالَ: أَمَّا الَّذِي يَجِيءُ عَنْ يَمِينِي فَهُوَ دُمُوعُ عَيْنِي الْيُمْنَى وَالَّذِي عَنْ يَسَارِي فَهُوَ دُمُوعُ عَيْنِي الْيُسْرَى قَالَ: مِمَّ ذَاكَ؟ قَالَ: مِنْ خَوْفِ رَبِّي أَنْ يَجْعَلَنِي مِنْ وَقُودِ النَّارِ قَالَ عِيسَى: فَأَنَا أَدْعُو أَنْ يهبكَ مِنِّي فَدَعَا فَوَهَبَهُ لَهُ فَقَالَ عِيسَى قَدْ وُهِبْتَ لِي فَجَاءَ مِنْهُ مِنَ الْمَاءِ مَا احْتَمَلَ عِيسَى فَذَهَبَ بِهِ فَقَالَ عِيسَى: اسْكُنْ بِقُوَّةِ اللهِ فَسَكَنَ فَقَالَ: قَدِ اسْتَوْهَبْتُكَ مِنْ رَبِّي فَوَهَبَكَ لِي فَمَاذَا قَالَ: أَمَّا الْبُكَاءُ الْأَوَّلُ فَبُكَاءُ الْخَوْفِ، وَأَمَّا الْبُكَاءُ الثَّانِي فَبُكَاءُ الشُّكْرِ "

904- Fudayl b. İyâd el-Kindi der ki: Hz. İsa, sağında ve solunda nehir bulunan bir dağa rastladı. Bu nehirlerin nerden geldiğini ve nereye gittiğini bilmiyordu. İsa: "Ey dağ! Bu su nereden gelmekte ve nereye gitmektedir?" deyince, dağ: "Sağımda akan nehir sağ gözümün yaşıdır. Solumda akan nehir ise sol gözümün yaşıdır" karşılığını verdi. İsa: "Niçin (ağlamaktasın)?" diye sorunca, dağ: "Rabbimin beni ateş yakıtı kılmasından korkmamdan dolayı" cevabını verdi. İsa: "Ben de seni bana hibe etmesi için dua edeceğim" dedi. Allah, dağı Hz. İsa'ya hibe edince, İsa, dağa: "Bana hibe edildin" dedi. Bunun üzerine iki nehir de coştu ve İsa'yı önüne katıp götürmeye başladı. İsa: "Allah'ın kuvveti ile sakin ol" deyince, sular durgunlaştı. İsa, dağa: "Rabbimden seni bana hibe etmesini istedim ve seni

bana hibe etti. Bu halin nedir?" diye sorunca, dağ: "İlk ağlayışım korkudan dolayı idi. İkinci ağlayışım ise şükürden dolayıdır" karşılığını verdi.

٩٠٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنَا أَبُو عُثْمَانَ الْحَنَّاطُ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ قَالَ: بَيْنَا أَنَا ذَاتَ يَوْمٍ جَالِسٌ بِالشَّامِ فِي قُبَّةٍ لَيْسَ عَلَيْهَا بَابٌ إِلَّا كِسَاءٌ مُسْبَلٌ إِذْ أَنَا بِامْرَأَةٍ تَدُقُّ عَلَى الْحَائِطِ فَقُلْتُ: مَنْ هَذَا؟ فَقَالَتِ: امْرَأَةٌ ضَالَّةٌ دُلَّنِي عَلَى الطَّرِيقِ - رَحِمَكَ اللهُ - فَقُلْتُ: عَنْ أَيِ الطَّرِيقَيْنِ تَسْأَلِينَ؟ فَبَكَتْ ثُمَّ قَالَتْ: عَنْ طَرِيقِ النَّجَاةِ فَقُلْتُ: هَيْهَاتَ هَيْهَاتَ لَا يُقْطَعُ ذَاكَ الطَّرِيقُ، إِلَّا بِالسَّيْرِ الْحَثِيثِ فِي الْجَدِّ وَتَصْحِيحِ الْمُعَامَلَةِ وَحَذْفِ الْعَلَائِقِ الشَّاغِلَةِ مِنْ أَمْرِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ فَبَكَتْ ثُمَّ قَالَتْ: أَمَّا عَلَائِقُ الدُّنْيَا فَفَهِمْتُهَا فَمَا عَلَائِقُ الْآخِرَةِ؟ فَقُلْتُ: لَوْ وَافَيْتِ الْقِيَامَةَ بِعَمَلِ سَبْعِينَ نَبِيًّا لَمْ يَكُنْ لَكِ إِلَّا مَا كُتِبَ لَكِ فِي اللَّوْحِ الْمَحْفُوظِ وَإِنَّ لِجَهَنَّمَ زَفْرَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ، لَوْ كَانَ مَعَكِ عَمَلُ سَبْعِينَ نَبِيًّا مَا كَانَ بُدٌّ مِنْ أَنْ تَرِدِيهَا. قَالَ: فَصَرَخَتْ ثُمَّ قَالَتْ: " سُبْحَانَ مَنْ صَانَ عَلَيْكَ جَوَارِحَكَ فَلَمْ تَتَقَطَّعْ سُبْحَانَ مَنْ أَمْسَكَ عَلَيْكَ قَلْبَكَ فَلَمْ يَتَصَدَّعْ ثُمَّ سَقَطَتْ مَغْشِيًّا عَلَيْهَا قَالَ ابْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ: وَكَانَتْ عِنْدَنَا جَارِيَةٌ مِنَ الْمُتَعَبِّدَاتِ فَقُلْتُ لَهَا: اخْرُجِي فَانْظُرِي مَا قِصَّةُ هَذَا الْمَرْأَةِ قَالَ: فَخَرَجَتْ فَنَظَرَتْ إِلَيْهَا فَإِذَا هِيَ قَدْ فَارَقَتِ الدُّنْيَا وَإِذَا فِي جَيْبِهَا رُقْعَةٌ مَكْتُوبٌ فِيهَا: كَفِّنُونِي فِي أَثْوَابِي فَإِنْ يَكُ لِي عِنْدَ رَبِّي خَيْرٌ فَسَيُبْدِلُنِي مَا هُوَ خَيْرٌ لِي مِنْهَا وَإِنْ يَكُ غَيْرُ ذَلِكَ فَبُعْدًا لِنَفْسِي وَسُحْقًا. قَالَ ابْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ: وَإِذَا خَدَمٌ قَدْ أَحَاطُوا بِالْجَارِيَةِ فَقُلْتُ لِبَعْضِهِمْ: مَا قِصَّةُ هَذِهِ الْجَارِيَةِ؟ فَقَالُوا: يَا أَبَا الْحَسَنِ هَذِهِ جَارِيَةٌ كَانَ يَظْهَرُ بِهَا شَيْءٌ نَظُنُّ أَنَّهَا مُصَابَةٌ بِعَقْلِهَا وَكَانَ الَّذِي بِهَا يَمْنَعُهَا مِنَ الْمَطْعَمِ وَالْمَشْرَبِ وَكَانَتْ تَشْكُو إِلَيْنَا وَجَعًا فِي جَوْفِهَا فَكُنَّا نَعْرِضُ عَلَيْهَا الْأَطِبَّاءَ فَكَانَتْ تَقُولُ: أُرِيدُ مُتَطَبِّبًا أَشْكُو إِلَيْهِ بَعْضَ مَا أَجِدُ مِنْ دَائِي عَسَى أَنْ يَكُونَ عِنْدَهُ شِفَائِي "

905- Ahmed b. Ebi'l-Havârî anlatıyor: Bir gün ben Şam'da kapısı bir örtü parçasından ibaret olan bir kubbe altında otururken bir kadın (kapı olmadığı için) duvara vurmaya başladı. Ona: "Kimdir o?" dediğimde:

"Yolunu kaybetmiş bir kadınım. Allah'ın merhameti üzerine olsun, bana yolu göster" dedi. Ona: "İki yoldan hangisini sormaktasın?" dediğimde, ağlayarak: "Kurtuluş yolunu sormaktayım" karşılığını verdi. Ona: "Heyhât, heyhât, o yol ancak hızlıca yürümekle, amelleri düzeltmekle, dünya ve âhiret işlerinden meşgul edecek şeyleri terk etmekle kat edilir" dediğimde ağladı ve: "Dünya meşgalesini anladım da âhiret meşgalesi nedir?" diye sordu. Ona: "Eğer dünyadan yetmiş peygamber ameli ile ayrılsan bile sana Levh-i Mahfûz'da yazılandan başkası yoktur. Kıyamet gününde cehennemin bir iç çekmesi vardır. Sende yetmiş peygamberin ameli olsa bile muhakkak ona varacaksın" dediğimde, bir çığlık atarak: "Senin uzuvlarını parçalanmaktan koruyan Allah'ı her türlü eksikliklerden tenzih ederim. Kalbini durmaktan koruyan Allah'ı her türlü eksikliklerden tenzih ederim" dedi ve bayılıp düştü. Yanımızda âbidlerden olan bir cariye vardı. Ona: "Git şu kadının derdinin ne olduğuna bak" dedim. Cariye gidip kadına baktığında ölmüş olduğunu ve cebinde, üzerinde: "Beni giysilerimle kefenleyin. Eğer Rabbim katında bir hayrım varsa Rabbim onu benim için daha hayırlı olanı ile değiştirir. Eğer hayrım yoksa nefsim kahrolsun ve yok olsun" yazılı bir kağıt olduğunu gördü. Oradakilerin cariyenin etrafında toplandığını gördüm. Onlardan birine: "Bu cariyenin hikayesi nedir?" dediğimde şu karşılığı verdi: "Ey Ebu'l-Hasan! Bu cariyede bir hal vardı ki onun deli olduğunu sanırdık. O hali kendisini yemekten ve içmekten kesmekteydi. Bize içinde bazı ağrılarının olduğunu söylerdi. Onu tabiplere gösterdiğimizde: «Öyle bir tabip istiyorum ki ona hastalığımdan hissettiğimi bildireyim. Belki yanında hastalığıma bir şifa vardır» derdi."[1]

٩٠٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيُّ فِي التَّفْسِيرِ قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللهِ يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ بْنَ زَرْعَانَ يَقُولُ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ أَبِي الْحَوَارِيِّ يَقُولُ: بَيْنَا أَنَا فِي بَعْضِ طُرُقَاتِ الْبَصْرَةِ إِذْ سَمِعْتُ صَعْقَةً، فَأَقْبَلْتُ نَحْوَهَا فَرَأَيْتُ رَجُلًا قَدْ خَرَّ مَغْشِيًّا عَلَيْهِ فَقُلْتُ: مَا هَذَا؟ قَالُوا: كَانَ رَجُلًا حَاضِرَ الْقَلْبِ فَسَمِعَ آيَةً

[1] Ebû Nuaym, *Hilye* (10/11).

مِنْ كِتَابِ اللهِ مِنْ رَجُلٍ فَخَرَّ مَغْشِيًّا عَلَيْهِ فَقُلْتُ: وَمَا هِيَ؟ قَالَ:" فقرأه أَلَمْ ﴿يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللهِ﴾ فَأَفَاقَ الرَّجُلُ عِنْدَ سَمَاعِ كَلَامِنَا، وَأَنْشَأَ يَقُولُ:

أَمَا آنَ لِلْهِجْرَانِ أَنْ يَتَصَرَّمَا ... وَلِلْغُصْنِ غُصْنِ الْبَانِ أَنْ يَتَبَسَّمَا

وَلِلْعَاشِقِ الصَّبِّ الَّذِي ذَابَ وَانْحَنَى ... أَلَمْ يَأْنِ أَنْ يُبْكَى عَلَيْهِ وَيُرْحَمَا

كَتَبْتُ بِمَاءِ الشَّوْقِ بَيْنَ جَوَانِحِي ... كِتَابًا حَكَى نقش الْوَشِيِّ الْمُتَيَّمَا

ثُمَّ قَالَ: أَشْكَالٌ أَشْكَالٌ أَشْكَالٌ وَخَرَّ مَغْشِيًّا عَلَيْهِ فَحَرَّكْنَاهُ فَإِذَا هُوَ مَيِّتٌ"

906- Ahmed b. Ebi'l-Havârî anlatıyor: (Bir gün) ben Basra yollarından bir yolda iken bir çığlık sesi işittim. Sesin geldiği tarafa döndüğümde bayılıp düşmüş bir adam gördüm. Oradakilere: "Bu nedir?" dediğimde: "Bu, yumuşak kalpli bir adamdır. Allah'ın Kitab'ından bir âyet işitti ve bayılıp düştü" dediler. Onlara: "Hangi âyeti işitti?" dediğimde, bir kişi: *"İnananların gönüllerinin Allah'ı anması ve O'ndan inen gerçeğe içten bağlanması zamanı daha gelmedi mi? Onlar, daha önce kendilerine kitap verilenler gibi olmasınlar; onların üzerinden uzun zaman geçti de kalpleri katılaştı; çoğu, yoldan çıkmış kimselerdir"*[1] âyetini okudu. Adam dediklerimizi işitince kendine gelip şöyle demeye başladı:

"Hicrânı terk etmenin zamanı gelmedi mi
Sevgilinin bana tebessüm etme zamanı gelmedi mi?
Delicesine aşık olan ve eriyip eğilen kişiye
Ağlanıp merhamet edilme zamanı gelmedi mi?
Sevgi suyuyla kalbimin içine bir yazı yazdım
O yazıyla kişiyi köle eden sevgiyi nakşettim."

Sonra üç defa: "Eşkâl (şekiller)" dedi ve bayıldı. Onu kımıldatıp baktığımızda ölmüş olduğunu gördük.[2]

---

[1] Hadîd Sur. 16

[2] Ebu'l-Hasan b. Zer'ân'ı tanımıyorum.

٩٠٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَخْبَرَنَا أَبُو عَلِيٍّ الْحُسَيْنُ بْنُ صَفْوَانَ، حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي الدُّنْيَا، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، حَدَّثَنِي مُحْرِزٌ أَبُو هَارُونَ الضَّبِّيُّ قَالَ: " كَانَ عِنْدَنَا رَجُلٌ بِالْكُوفَةِ يَغْدُو إِلَى الْفُرَاتِ فَلَا يَزَالُ يَبْكِي حَتَّى يَرْتَفِعَ النَّهَارُ، ثُمَّ يَرْجِعُ فَيَقِيلُ فَإِذَا صَلَّى الظهر انْتَصَبَ لِلَّهِ فَلَا يَزَالُ مُصَلِّيًا إِلَى الْعَصْرِ ثُمَّ يَرُوحُ إِلَى الْفُرَاتِ فَيَقْعُدُ يَبْكِي قَالَ: فَقِيلَ لَهُ فِي ذَلِكَ فَقَالَ: هَذَا مُطِيعٌ لِلَّهِ أَجْرَاهُ بِرَحْمَتِهِ وَصَيَّرَهُ رِزْقًا لِعِبَادِهِ وَأَنَا أَعْصِيهِ غَيْرَ خَائِفٍ وَلَا مُتَوَقِّعٍ لِلنِّقَمِ قَالَ: ثُمَّ خَرَّ مَيِّتًا قَالَ أَبُو هَارُونَ: فَأَنَا حَضَرْتُ جِنَازَتَهُ، وَمَا عَلِمْتُ أَنَّ أَحَدًا عَلِمَ بِمَوْتِهِ فَتَخَلَّفَ عَنْهُ "

907- Muhriz Ebû Hârun ed-Dabbî der ki: Kûfe'de bir adam sabah vakti Fırat'a gider ve gün yükselene kadar ağlardı. Sonra dinlenmeye çekilir ve öğle namazını kıldıktan sonra ikindi vaktine kadar nafile namaz kılardı. Sonra tekrar Fırat'a gider ve oturup ağlardı. Bu durumu kendisine sorulunca: "Bu (Fırat), Allah'a itaat etmektedir. Allah onu rahmetiyle akıtıp kullarına bir rızık kıldı. Oysa ben korkusuz bir şekilde başıma gelebilecek musibetleri düşünmeksizin masiyetler işlemekteyim" karşılığını verdi. Sonra da öldü. Ben de cenazesinde hazır bulunmuştum. Bildiğim kadarıyla onun ölümünden haberi olan herkes cenazesine katılmıştı.[1]

٩٠٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الصَّفَّارُ، حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي الدُّنْيَا، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ بْنِ حَمْزَةَ الْبُخَارِيُّ، حَدَّثَنِي أَبِي، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُطَرِّفٍ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ - أَظُنُّهُ - عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ، أَنَّ فَتًى، مِنَ الْأَنْصَارِ دَخَلَتْهُ خَشْيَةٌ مِنَ النَّارِ فَكَانَ يَبْكِي عِنْدَ ذِكْرِ النَّارِ حَتَّى حَبَسَهُ ذَلِكَ فِي الْبَيْتِ وَذُكِرَ ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ ﷺ فَجَاءَهُ فِي الْبَيْتِ فَلَمَّا دَخَلَ عَلَيْهِ اعْتَنَقَهُ الْفَتَى، وَخَرَّ مَيِّتًا فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: " جَهِّزُوا صَاحِبَكُمْ فَإِنَّ الْفَرَقَ فَلَذَ كَبِدَهُ "

908- Sehl b. Sa'd bildiriyor: Ensâr'dan bir gencin içine cehennem korkusu işlemişti. Cehennem anıldığı zaman mutlaka ağlardı. Bu

[1] Muhriz Ebû Hârun ed-Dabî'yi tanımıyorum.

durumundan dolayı artık evinden dışarı çıkmaz olmuştu. Bu durumu Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) bildirilince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gencin evine gitti. İçeri girdiğinde genç Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) boynuna sarıldı ve öldü. Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): *"Arkadaşınızı hazırlayınız. Cehennem korkusu onun ödünü patlattı"* buyurdu.[1]

٩٠٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ قَالَ: وَأَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الصَّفَّارُ، عَلَى أَثَرِهِ، حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي الدُّنْيَا، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الثَّقَفِيُّ، وَأَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى إِمْلَاءً، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الثَّقَفِيُّ أَبُو الْعَبَّاسِ، حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ مَنْصُورٍ الْأَنْصَارِيُّ، عَنْ مَنْصُورِ بْنِ عَمَّارٍ قَالَ: حَجَجْتُ حَجَّةً فَنَزَلْتُ سِكَّةً مِنْ سِكَكِ الْكُوفَةِ فَخَرَجْتُ فِي لَيْلَةٍ مُظْلِمَةٍ فَإِذَا بِصَارِخٍ يَصْرُخُ فِي جَوْفِ اللَّيْلِ وَهُوَ يَقُولُ: " إِلَهِي وَعِزَّتِكَ وَجَلَالِكَ مَا أَرَدْتُ بِمَعْصِيَتِي إِيَّاكَ مُخَالَفَتَكَ وَلَقَدْ عَصَيْتُكَ إِذْ عَصَيْتُكَ وَمَا أَنَا بِنَكَالِكَ عَاقِلٌ وَلَكِنْ خَطِيئَةٌ عَرَضَتْ أَعَانَنِي عَلَيْهَا شَقَائِي وَغَرَّنِي سِتْرُكَ الْمُرْخَى عَلَيَّ وَقَدْ عَصَيْتُكَ بِجَهْدِي، وَخَالَفْتُكَ بِجَهْلِي فَالْآنَ مِنْ عَذَابِكَ مَنْ يَسْتَنْقِذُنِي، وَبِحَبْلِ مَنَ أَتَّصِلُ إِذا أَنْتَ قَطَعْتَ حَبْلَكَ عَنِّي، وَاشَبَابَاهُ وَاشَبَابَاهُ فَلَمَّا فَرَغَ مِنْ قَوْلِهِ قَرَأْتُ آية مِنْ كِتَابِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ عَلَيْهَا مَلَائِكَةٌ غِلَاظٌ شِدَادٌ الْآيَةَ فَسَمِعْتُ حَرَكَةً شَدِيدَةً لَمْ أَسْمَعْ بَعْدَهَا حِسًّا فَمَضَيْتُ فَلَمَّا كَانَ الْغَدُ رَجَعْتُ فِي مَدْرَجَتِي فَإِذَا أَنَا بِجِنَازَةٍ قَدْ وُضِعَتْ، وَإِذَا عَجُوزٌ كَبِيرَةٌ فَسَأَلْتُهَا عَنْ أَمْرِ الْمَيِّتِ وَلَمْ تَكُنْ عَرَفَتْنِي فَقَالَتْ: مَرَّ هَهُنَا رَجُلٌ لَا جَزَاهُ اللهُ جَزَاءَهُ مَرَّ بِابْنِي الْبَارِحَةَ وَهُوَ قَائِمٌ يُصَلِّي فَتَلَا آيَةً مِنْ كِتَابِ اللهِ فَلَمَّا سَمِعَهَا ابْنِي تَقَطَّعَتْ مَرَارَتُهُ فَوَقَعَ مَيِّتًا "

909- Mansûr b. Ammâr anlatıyor: Bir defa haccettim ve Kufe sokaklarından bir sokakta konakladım. Karanlık bir gecede çıktığımda gece yarısı: "İlahım! İzzetine ve Celâline yemin olsun ki ben, sana muhalefet maksadıyla masiyet işlemek istemedim. Ancak cezanı düşünmeksizin hata ile günah işledim. Şekavetim buna sebep oldu. Beni kendisiyle örtmüş

[1] İsnâdmda meçhul bir ravi vardır ve münker bir hadistir.

olduğun örtü beni aldattı. Ben kendi gücüm ile masiyet işleyip cehaletimle sana karşı geldim. Şimdi beni senin azabından kim kurtaracak? Eğer sen ipini benden kesersen kimin ipine tutunacağım? Vay gençliğim vay gençliğim!" diye feryad eden birine rastladım. Ona, Yüce Allah'ın Kitab'ından: "*Yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten koruyun. Onun başında, acımasız, güçlü, Allah'ın kendilerine buyurduğuna karşı gelmeyen ve emredildiklerini yapan melekler vardır*"[1] âyetini okuduğumda şiddetli bir ses işittim. Sonra ses kesildi. Sabah vakti geri geldiğimde orada bir cenaze olduğunu gördüm. Orada yaşlı bir kadın da bulunmaktaydı. Ona ölüyü sorduğumda beni tanımamıştı ki: "Buradan bir adam geçti. Allah onun cezasını vermesin. O, dün oğlum namaz kılarken buradan geçti ve bir âyet okudu. Onu işiten oğlumun ödü patladı ve öldü" karşılığını verdi.[2]

٩١٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُّ، أَخْبَرَنَا الْعَبَّاسُ بْنُ الْوَلِيدِ، أَخْبَرَنِي أَبُو شُعَيْبٍ قَالَ: قَالَ لُقْمَانُ: " لِابْنِهِ يَا بُنَيَّ لَقَدْ وَعَظْتُكَ حَتَّى لَوْ كُنْتَ حَجَرًا لَانْفَطَرْتَ مَاءً فَبَيْنَا هُوَ يَعِظُهُ يَوْمًا إِذِ انْصَدَعَ قَلْبُ الْغُلَامِ وَمَاتَ "

910- Ebû Şuayb der ki: Hz. Lokman oğluna: "Evladım! Sana o kadar öğüt verdim ki eğer taş olsaydın parçalanıp su gibi olurdun" dedi. Yine bir gün kendisine öğüt verirken çocuğun kalbi durdu ve öldü.

٩١١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الصَّفَّارُ، حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي الدُّنْيَا، حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا عَتَّابُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنِي بَهْزُ بْنُ حَكِيمٍ قَالَ: " أَمَّنَا زُرَارَةُ بْنُ أَبِي أَوْفَى فِي مَسْجِدِ قُشَيْرٍ فَقَرَأَ الْمُدَّثِّرَ فَلَمَّا انْتَهَى إِلَى هَذِهِ الْآيَةِ ﴿فَإِذَا نُقِرَ فِي النَّاقُورِ﴾ [المدثر: ٨] خَرَّ مَيِّتًا قَالَ بَهْزٌ: فَكُنْتُ فِيمَنْ حَمَلَهُ"

911- Behz b. Hakîm der ki: Zürâre b. Ebî Evfâ, Kuşeyr mescidinde bizlere namaz kıldırırken Müddessir Suresi'ni okudu. Ancak: *"O boruya*

---

[1] Tahrîm Sur. 6

[2] İsnâdında hakkında söz olan Mansûr b. Ammâr ez-Zühd bulunmaktadır.

üfürüldüğü zaman"[1] âyetine ulaştığı zaman düşüp ruhunu teslim etti. Onu taşıyanlardan biri de bendim.[2]

٩١٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو زَكَرِيَّا بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ، أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرٍ أَحْمَدُ بْنُ سَلْمَانَ الْفَقِيهُ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي الدُّنْيَا، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، حَدَّثَنِي عَمَّارُ بْنُ عُثْمَانَ الْحَلَبِيُّ قَالَ: حَدَّثَنِي حِصْنُ بْنُ الْقَاسِمِ الْوَرَّاقُ قَالَ: كُنَّا عِنْدَ عَبْدِ الْوَاحِدِ بْنِ زَيْدٍ وَهُوَ يَعِظُ فَنَادَاهُ رَجُلٌ مِنْ نَاحِيَةِ الْمَسْجِدِ كُفَّ يَا أَبَا عُبَيْدَةَ لَقَدْ كَشَفْتَ قِنَاعَ قَلْبِي فَلَمْ يَلْتَفِتْ عَبْدُ الْوَاحِدِ إِلَى ذَلِكَ فَمَرَّ فِي الْمَوْعِظَةِ فَلَمْ يَزَلِ الرَّجُلُ يَقُولُ: " كُفَّ يَا أَبَا عُبَيْدَةَ لَقَدْ كَشَفْتَ قِنَاعَ قَلْبِي وَعَبْدُ الْوَاحِدِ يَعِظُ لَا يَقْطَعُ مَوْعِظَتَهُ حَتَّى وَاللهِ حَشْرَجَ الرَّجُلُ حَشْرَجَةَ الْمَوْتِ، وَخَرَجَتْ نَفْسُهُ وَأَنَا وَاللهِ شَهِدْتُ جَنَازَتَهُ يَوْمَئِذٍ مَا رَأَيْتُ بِالْبَصْرَةِ يَوْمًا أَكْثَرَ بَاكِيًا مِنْ يَوْمَئِذٍ "

912- Hısn b. el-Kâsım el-Verrâk der ki: Abdulvâhid b. Zeyd öğüt verirken yanında idik. Bir adam mescidin kenarından kendisine seslenerek: "Yeter ey Ebû Ubeyd! Kalbimin perdesini açtın" demeye başladı. Abdulvâhid adama bakmadan öğüt vermeye devam ediyor, adam da yine: "Yeter ey Ebû Ubeyd! Kalbimin perdesini açtın" diyordu. Adam can çekişip ölünceye kadar Abdulvâhid öğüt vermeye devam etti. Vallah ben de adamın cenazesinde hazır bulunmuştum. O güne kadar Basra'da bu kadar ağlayanı bir arada görmemiştim.[3]

٩١٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مُحَمَّدٍ الصُّوفِيُّ، بِمَرْوَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُونُسَ الْقُرَشِيُّ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ نَصْرٍ الْعَبْدِيُّ قَالَ: " نَادَى مُنَادٍ فِي مَجْلِسِ صَالِحٍ الْمُرِّيِّ لِيَقُمُ الْبَاكُونَ الْمُشْتَاقُونَ إِلَى الْجَنَّةِ فَقَامَ أَبُو جَهْثٍ فَقَالَ: اقْرَأْ يَا صَالِحُ ﴿وَقَدِمْنَا إِلَى مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَاءً مَنْثُورًا أَصْحَابُ الْجَنَّةِ

---

[1] Müddessir Sur. 8

[2] Ravileri güvenilirdir. Tirmizî (2/306, 307).

[3] Ebû Nuaym, *Hilye* (6/159).

يَوْمَئِذٍ خَيْرٌ مُسْتَقَرًّا، وَأَحْسَنُ مَقِيلًا﴾ [الفرقان: ٢٤] فَقَالَ أَبُو جَهْثٍ: أَرْدِدْهَا يَا صَالِحُ فَمَا فَرَغَ مِنَ الْآيَةِ حَتَّى مَاتَ أَبُو جَهْثٍ "

913- İsmâîl b. Nasr el-Abdî der ki: Sâlih el-Murrî'nin meclisinde bir münadi: "Ağlayanlar ve cenneti özleyenler kalksınlar!" diye seslendi. Bunun üzerine Ebû Cehs kalkıp: "Ey Sâlih! «*Yaptıkları her işi ele alır, onu toz duman ederiz. O gün, cennetliklerin kalacağı yer çok iyi, dinlenecekleri yer çok güzeldir*»[1] âyetlerini oku" dedi. Ebû Sâlih âyetleri daha okuyup bitirmeden önce Ebû Cehs ruhunu teslim etti.

٩١٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ أُمَيَّةَ الْقُرَشِيُّ، بِالسَّاوَةِ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ بْنُ مَسْرُوقٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ دَاوُدَ، حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ بِسْطَامٍ، حَدَّثَنَا أَبُو طَارِقٍ قَالَ: " شَهِدْتُ ثَلَاثَةَ رِجَالٍ، أَوْ نَحْوَهُمْ مَاتُوا فِي مَجْلِسِ الذِّكْرِ يَمْشُونَ بِأَرْجُلِهِمْ صِحَاحًا إِلَى الْمَجَالِسِ وَأَجْوَافُهُمْ وَاللهِ قَرِحَةٌ فَإِذَا سَمِعُوا الْمَوْعِظَةَ انْصَدَعَتْ قُلُوبِهِمْ فَمَاتُوا قَالَ يَحْيَى: قُلْتُ لِأَبِي طَارِقٍ: مُجْتَمِعِينَ؟ قَالَ: لَا بَلْ مُتَفَرِّقِينَ فِي الْمَجْلِسِ الرَّجُلُ وَالرِّجْلَانِ وَنَحْوَ ذَلِكَ "

914- Ebû Târık der ki: Üç kişinin veya buna yakın sayıda kişinin zikir meclisinde öldüğüne şahit oldum. Onlar sağlıklı bir şekilde meclislere giderlerken vallahi içleri de yaralıydı. Öğüdü duydukları zaman kalpleri durdu ve öldüler.

Yahyâ der ki: Ebû Târık'a: "Onlar bir arada mıydı?" dediğimde: "Hayır, biri bir mecliste, diğer ikisi başka bir mecliste (öldüler)" karşılığını verdi.[2]

٩١٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعْدٍ الْمَالِينِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ بْنُ عَدِيٍّ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنَا السَّاجِيُّ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يَحْيَى الصُّولِيُّ قَالَ: حَدَّثَنِي جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ مُوسَى قَالَ: سَمِعْتُ جَدِّي عُبَيْدَ اللهِ بْنَ مُوسَى قَالَ: " كُنْتُ أَقْرَأُ عَلَى عَلِيِّ بْنِ صَالِحٍ فَلَمَّا بَلَغْتُ إِلَى قَوْلِهِ ﴿فَلَا تَعْجَلْ عَلَيْهِمْ﴾ [مريم: ٨٤] سَقَطَ الْحَسَنُ بْنُ

---

[1] Furkân Sur. 23, 24

[2] İsnâdında tanımadığım bir ravi vardır.

صَالِحٍ يَخُورُ كَمَا يَخُورُ الثَّوْرُ، فَقَامَ إِلَيْهِ عَلِيٌّ فَرَفَعَهُ، وَمَسَحَ عَلَى وَجْهِهِ وَرَشَّ عَلَيْهِ الْمَاءَ وَأَسْنَدَهُ إِلَيْهِ "

915- Ubeydullah b. Mûsa der ki: Ali b. Sâlih'e Kur'ân okumaktaydım. Ancak: "*Öyle ise onlar hakkında acele etme*"[1] âyetine ulaştığımda Hasan b. Sâlih yere düşüp boğanın böğürmesi gibi böğürmeye başladı. Bunun üzerine Ali onu kaldırdı ve yüzüne su serpip onu kendine yasladı.[2]

٩١٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَخْبَرَنَا أَبُو عَلِيٍّ الْحُسَيْنُ بْنُ صَفْوَانَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْقُرَشِيُّ، حَدَّثَنِي رَجُلٌ، مِنْ قُرَيْشٍ وَذَكَرَ: أَنَّهُ مِنْ وَلَدِ طَلْحَةَ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ قَالَ: كَانَ تَوْبَةُ بْنُ الصِّمَّةِ بِالرَّقَّةِ وَكَانَ مُحَاسِبًا لِنَفْسِهِ فَحَسَبَ فَإِذَا هُوَ ابْنُ سِتِّينَ سَنَةً فَحَسَبَ أَيَّامَهَا فَإِذَا هِيَ أَحَدٌ وَعِشْرُونَ أَلْفَ يَوْمٍ وَخَمْسُمِائَةِ يَوْمٍ فَصَرَخَ وَقَالَ: " يَا وَيْلَنَا أَلْقَى الْمَلِيكَ بِأَحَدٍ وَعِشْرِينَ أَلْفَ ذَنْبٍ فَكَيْفَ وَفِي كُلِّ يَوْمٍ عَشَرَةُ آلَافِ ذَنْبٍ، ثُمَّ خَرَّ مَغْشِيًّا عَلَيْهِ فَإِذَا هُوَ مَيِّتٌ فَسَمِعُوا قَائِلًا يَقُولُ: يَا لَكِ رَكْضَةً فِي الْفِرْدَوْسِ الْأَعْلَى "

916- Talha b. Ubeydillah'ın çocuklarından olan Kureyşli bir adam der ki: Tevbe b. es-Samt Rakka'da idi ve kendi yaşını hesaplıyordu. Hesapladığında altmış yaşında olduğunu, günlerini hesapladığında yirmi bir bin beş yüz gün ettiğini gördü. Bunun üzerine çığlık atarak: "Allah'ın huzuruna yirmi bir bin günah ile çıkacak olursak vay halimize, ya günde on bin günahla çıkacak olursak ne yapacağız" dedi ve düşüp bayıldı. Baktığımızda ölmüş olduğunu gördük. O sırada: "Senin bir adımlık ta olsa Firdevs-i A'lâ'da bir yerin vardır" denildiği işitildi.[3]

---

[1] Meryem Sur. 84

[2] İsnâdında biyografisini bir yerde göremediğim bir ravi bulunmaktadır. İbn Adiy, *el-Kâmil* (2/724).

[3] İbn Ebi'd-Dünyâ (106 (76).

٩١٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا الْعَبَّاسُ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا عَمَّارُ بْنُ عُثْمَانَ الْحَلَبِيُّ، حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، حَدَّثَنَا الْمُعَلَّى بْنُ زِيَادٍ، عَنِ الْحَسَنِ قَالَ: " كَانَ لِصَفْوَانَ سِرْبٍ يَبْكِي فِيهِ "

917- Hasan(-ı Basrî): "Safvân'ın ağlamak için (özel) bir tüneli (yeri) vardı" demiştir.[1]

٩١٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْفَقِيهُ، أَخْبَرَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ بِلَالٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ الْأَحْمَسِيُّ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرِ بْنَ عَيَّاشٍ يَقُولُ: دَخَلْتُ عَلَى أَبِي حُصَيْنٍ أَعُودُهُ وَهُوَ قَاعِدٌ هَكَذَا وَخَفَضَ أَبُو بَكْرٍ رَأْسَهُ حَتَّى جَعَلَهُ بَيْنَ رُكْبَتَيْهِ وَهُوَ قَاعِدٌ فَقَالَ: " لَوْ رَأَيْتَهُ لَرَحِمْتَهُ ثُمَّ قَرَأَ ﴿وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا هُمُ الظَّالِمِينَ﴾ [الزخرف: ٧٦] ﴿وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ، وَلَكِنْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ﴾ [هود: ١٠١] "

918- Muhammed b. İsmâîl el-Ahmes der ki: Ebû Bekr b Ayyâş'ın şöyle dediğini işittim: "Ebû Husayn'ı hastalığında ziyaret etmek için yanına girdim. Onu şu şekilde oturuyor buldum. —Ebû Bekr, başını dizleri arasına alarak onun nasıl oturduğunu gösterdi.— Eğer onu görseydin acırdın" dedi ve: *"Biz onlara zulmetmedik, ama onlar zalim kimselerdi"*[2] âyeti ile: *"Onlara Biz zulmetmedik, fakat onlar kendilerine yazık ettiler. Rabbinin buyruğu gelince, Allah'ı bırakıp taptıkları tanrılar kendilerine bir fayda vermedi, kayıplarını artırmaktan başka bir şeye yaramadı"*[3] âyetini okudu.

٩١٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو حَفْصٍ عُمَرُ بْنُ الْخَضِرِ بِمَكَّةَ أَخْبَرَنَا هِشَامُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ قُرَّةَ، حَدَّثَنَا أَبُو بِشْرٍ الدَّوْلَابِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ اللهِ بْنُ خُبَيْقٍ الْأَنْطَاكِيُّ قَالَ: سَمِعْتُ يُوسُفَ بْنَ أَسْبَاطٍ يَقُولُ: " مَكَثَ عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي رَوَّادٍ أَرْبَعِينَ سَنَةً لَا يَرْفَعُ طَرْفَهُ إِلَى السَّمَاءِ "

---

[1] İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (13/487), İbn Sa'd, *et-Tabakât* (7/147), Fesevî, *el-Ma'rife ve't-Târih* (2/85) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (2/214).

[2] Zuhruf Sur. 76

[3] Hûd Sur. 101

919- Ebû Muhammed Abdullah b. Hubayk el-Antâkî der ki: Yûsuf b. Esbât'ın: "Abdulazîz b. Ebî Ravvâd kırk yıl boyunca gözünü kaldırıp gökyüzüne bakmadı" dediğini işittim.

٩٢٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللهِ مُحَمَّدَ بْنَ يَعْقُوبَ الْحَافِظَ يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ الْوَهَّابِ الْفَرَّاءَ يَقُولُ: سَمِعْتُ الْحُسَيْنَ بْنَ مَنْصُورٍ يَقُولُ: أَخْبَرَنَا حَفْصُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ: " أَتَيْتُ مِسْعَرَ بْنَ كِدَامٍ لِيُحَدِّثَنِي، فَكَأَنَّهُ رَجُلٌ أُقِيمَ عَلَى شَفِيرِ قَبْرٍ لِيُدْفَعَ فِيهِ، وَقَالَ - مَرَّةً أُخْرَى -: عَلَى شَفِيرِ جَهَنَّمَ لِيُلْقَى فِيهَا "

920- Hafs b. Abdirrahman der ki: Bana bir şeyler anlatması için Mis'ar b. Kidâm'a gittim. Sanki içine itilmek için bir mezarın kenarında —başka bir rivayette: "içine atılmak için cehennemin kenarında" ibaresi geçmiştir— durdurulmuş gibiydi."

٩٢١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ صَالِحِ بْنِ هَانِئٍ، حَدَّثَنَا أَبُو سَعِيدٍ مُحَمَّدُ بْنُ شَاذَانَ، حَدَّثَنَا أَبُو هِشَامٍ الرِّفَاعِيُّ قَالَ: سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ يَمَانٍ يَقُولُ: لَقِيَنِي سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ عِنْدَ جَبَلِ بَنِي فَزَارَةَ فَقَالَ: " إِنِّي لَأَرَى الشَّيْءَ يَجِبُ عَلَيَّ أَنْ آمُرَ بِهِ، أَوْ أَنْهَى عَنْهُ لَا أَفْعَلُ فأبولُ دَمًا "

921- Yahyâ b. Yemân der ki: Süfyân es-Sevrî benimle Fezâre oğullarının dağı yanında karşılaştı ve: "Yapılmasını emretmem veya ondan yasaklamam gereken bir şeyler görüp kendim yapmadığımda kan işediğimi görüyorum" dedi.[1]

٩٢٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ مُحَمَّدَ بْنَ جَعْفَرِ بْنِ يَزِيدَ الْآدَمِيَّ الْقَارِئَ بِبَغْدَادَ يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْعَيْنَاءِ مُحَمَّدَ بْنَ الْقَاسِمِ يَقُولُ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ خُبَيْقٍ، يَقُولُ: قَالَ يُوسُفُ بْنُ أَسْبَاطٍ: " كَانَ سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ إِذَا أَخَذَ ذِكْرَ الْآخِرَةِ يَبُولُ الدَّمَ "

---

[1] İsnâdı kavi değildir. Ebû Nuaym, *Hilye* (7/14).

922- Yûsuf b. Esbât der ki: "Süfyân es-Sevrî âhiret zikredildiği zaman kan işerdi."[1]

٩٢٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا مَنْصُورٍ مُحَمَّدَ بْنَ أَحْمَدَ بْنِ بِشْرٍ الصُّوفِيَّ يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عَمْرِو بْنِ النَّضْرِ الْحَرَسِيَّ يَقُولُ: سَمِعْتُ أَيُّوبَ بْنَ الْحَسَنِ الْفَقِيهَ يَقُولُ: سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ عَثَّامٍ الْعَامِرِيَّ يَقُولُ: سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ الْيَمَانِ يَقُولُ: سَمِعْتُ سُفْيَانَ الثَّوْرِيَّ يَقُولُ: " لَقَدْ خِفْتُ اللهَ خَوْفًا، وَدِدْتُ أَنَّهُ خُفِّفَ عَنِّي "

قَالَ: وَحَدَّثَنِي دَاوُدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ يَمَانٍ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: قَالَ الثَّوْرِيُّ: " خِفْتُ اللهَ خَوْفًا عَجِبْتُ لِي كَيْفَ مَا مُتُّ، إِلَّا أَنَّ لِي أَجَلًا أَنَا بَالِغُهُ "

923- Yahyâ b. el-Yemân der ki: Süfyân es-Sevrî: "Allah'tan o kadar korktum ki bu korkumun hafifletilmesini istedim."[2]

Yine Süfyân es-Sevrî: "Allah'tan o kadar korktum ki bu korkudan dolayı ölmediğime şaşıyorum. Ancak benim kendisine varacağım bir ecelim vardır" dedi.

٩٢٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ الْمُزَكِّي، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ سَلَمَةَ الْمُؤَدِّبُ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ قَالَ: سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ عَثَّامٍ يَقُولُ: بَكَى سُفْيَانُ يَوْمًا ثُمَّ قَالَ: " بَلَغَنِي أَنَّ الْعَبْدَ، أَوِ الرَّجُلَ إِذَا كَمُلَ نِفَاقُهُ مَلَكَ عَيْنَيْهِ فَبَكَى "

924- Ali b. Assâm der ki: Süfyân bir gün boyunca ağladı ve: "Bana ulaşana göre kişi tam olarak münafık olduğu zaman gözlerine sahip olur ve (insanları aldatabilmek için) istediği zaman ağlar" dedi.[3]

٩٢٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْفَضْلِ مُحَمَّدَ بْنَ إِبْرَاهِيمَ يَقُولُ: سَمِعْتُ جَعْفَرَ بْنَ أَحْمَدَ الشَّامَاتِيَّ يَقُولُ: سَمِعْتُ مُهَنَّأً بْنَ يَحْيَى الشَّامِيَّ

---

[1] Ebû Nuaym, *Hilye* (7/23).

[2] İsnâdı zayıftır.

[3] Abdullah b. Seleme el-Mueddib'i tanımıyorum.

يَقُولُ: سَمِعْتُ زَيْدَ بْنَ أَبِي الزَّرْقَاءِ يَقُولُ: حُمِلَ مَاءُ سُفْيَانَ إِلَى طَبِيبٍ فِي عِلَّتِهِ فَلَمَّا نَظَرَ قَالَ: " هَذَا مَاءُ رَجُلٍ قَدْ أَحْرَقَ الْخَوْفُ جَوْفَهُ "

925- Zeyd b. Ebi'z-Zerkâ der ki: Süfyân'ın idrarı tabibe götürülünce, tabip: "Bu idrar, içi korkudan yanmış bir kişiye aittir" dedi.[1]

٩٢٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الْمُزَنِيُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الْحَضْرَمِيُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ الرِّفَاعِيُّ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ حَمْزَةَ ابْنِ أُخْتِ سُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ قَالَ: " ذَهَبْتُ بِبَوْلِ سُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ إِلَى دِّيرَانِيٍّ فَأَرَيْتُهُ إِيَّاهُ، فَقَالَ: مَا هَذَا بِبَوْلِ حَنِيفٍ، قُلْتُ: بَلَى، وَاللهِ مِنْ خِيَارِهِمْ وَكَانَ لَا يَخْرُجُ مِنْ بَابِ الدَّيْرِ، قَالَ: أَنَا أَجِيءُ مَعَكَ إِلَيْهِ، قُلْتُ لِسُفْيَانَ: إِنَّهُ يَأْتِيكَ فَأَتَاهُ فَمَسَّ عَرَقَهُ، فَقَالَ: هَذَا رَجُلٌ قَدْ قَطَعَ الْحُزْنُ كَبِدَهُ "

926- Süfyân es-Sevrî'nin yeğeni Amr b. Hamza der ki: Süfyân es-Sevrî'nin idrarını bir rahibe götürüp gösterdim. Rahip: "Bu idrar dindar idrarı değildir" deyince: "Hayır vallahi, hem de hayırlılarından birinindir" dedim. Rahip manastırdan çıkmazdı; ama bana: "Ben de seninle birlikte ona gideceğim" dedi. Süfyân'a: "Rahip yanına gelecek" dedim. Rahip, Süfyân'a gelip terine dokununca: "Hüzün bu kişinin yüreğini koparmış" dedi.[2]

٩٢٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ الْفَضْلِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ سُفْيَانَ، حَدَّثَنِي الْحُسَيْنُ بْنُ الْحَسَنِ، عَنِ الْهَيْثَمِ بْنِ جَمِيلٍ، عَنِ ابْنِ أَخِي سُفْيَانَ قَالَ: لَمَّا تَعَبَّدَ سُفْيَانُ سَقِمَ، وَكُنَّا نَعْرِضُ تَفْسِرَتَهُ عَلَى الْمُتَطَبِّبِينَ فَلَا يَعْرِفُونَ مَا بِهِ حَتَّى حَمَلْنَاهُ إِلَى رَاهِبٍ فِي نَاحِيَةِ الْحِيرَةِ قَالَ: فَلَمَّا نَظَرَ إِلَى تَفْسِرَتِهِ قَالَ: " لَيْسَ بِصَاحِبِكُمْ مَرَضٌ إِنَّمَا الَّذِي بِهِ لِمَا دَخَلَهُ مِنَ الْخَوْفِ، أَوْ نَحْوِ هَذَا "

927- Süfyân'ın yeğeni der ki: Süfyân(-ı Sevrî) kendini ibadete verdiği zaman hastalanmıştı. Tahlil için onun idrarını tabiplere gösterdiğimizde hastalığını anlayamadılar. Bunun üzerine idrarını manastırın kuytu bir

---

[1] Ebû Nuaym, *Hilye* (7/14).

[2] İsnâdı zayıftır.

köşesinde bulunan bir rahibe götürdük. Rahip idrarı tahlil edince: "Arkadaşınız hasta değildir. Ondaki sorun içindeki korkudan veya buna benzer bir şeyden dolayıdır" dedi.[1]

٩٢٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ الْفَضْلِ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ سُفْيَانَ، حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ أَسَدٍ، حَدَّثَنَا ضَمْرَةُ، عَنْ رَجَاءِ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ رِشْدِينَ بْنِ خَبَّابٍ قَالَ: مَرِضَ حَازِمُ بْنُ الْوَلِيدِ بْنِ بُجَيْرٍ الْأَزْدِيُّ فَدَعَوْتُ لَهُ طَبِيبًا فَنَظَرَ إِلَيْهِ فَلَمَّا خَرَجَ تَبِعْتُهُ فَقَالَ: " مَا بِصَاحِبِكُمْ هَذَا إِلَّا الْحُزْنُ فَلَمَّا عُدْتُ أَخْبَرْتُهُ أَنَّ الطَّبِيبَ قَالَ لِي: مَا بِصَاحِبِكُمْ إِلَّا الْحُزْنُ قَالَ: صَدَقَ وإِنِّي ذَكَرْتُ مَوَاقِفِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَفَزِعَ لِذَلِكَ قَلْبِي "

928- Rişdîn b. Habbâb der ki: Hâzım b. el-Velîd b. Buceyr el-Ezdî hastalanınca onu muayene etmesi için bir tabip getirdim. Onu muayene edip çıkınca ardından çıktım. Bize: "Arkadaşınızda hüzünden başka bir şey yoktur" dedi. Geri döndüğümde kendisine tabibin bana: "Arkadaşınızda hüzünden başka bir şey yoktur" dediğini söyledim. Bunun üzerine: "O doğru söylemiş, zira ben kıyamet gününün hallerini hatırladım ve kalbim korkuya kapıldı" dedi.[2]

٩٢٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي طَالِبٍ، حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ خِدَاشٍ قَالَ: كُنْتُ أَقْعُدُ إِلَى وَسِيمٍ الْبَلْخِيِّ عم قُتَيْبَةُ وَكَانَ أَعْمَى وَكَانَ يُحَدِّثُ وَيَقُولُ: " أَوَّهِ الْقَبْرُ وَظُلْمَتُهُ وَاللَّحْدِ وَضِيقَتُهُ كَيْفَ أَصْنَعُ ثُمَّ يُغَمُّ عَلَيْهِ ثُمَّ يَعُودُ فَيُحَدِّثُ وَيَصْنَعُ ذَا مَرَّاتٍ حَتَّى يَقُومَ "

929- Hâlid b. Hidâş der ki: Kuteybe'nin amcası kör Vesîm el-Belhî'nin yanında otururdum. O: "Ah, ah, mezarda ve karanlığında, lahitte ve darlığında ne yapacağım!" derdi. Sonra üzüntüye kapılır ve kalkana kadar bir daha aynı şeyleri tekrar ederdi.

---

[1] Ravileri güvenilirdir. Ancak Süfyân'ın yeğenini tanımıyorum. Fesevî, *el-Ma'rife* (1/726).

[2] Ravilerini tanımıyorum.

٩٣٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ إِسْحَاقُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ يُوسُفَ السُّوسِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُّ قَالَ: سَمِعْتُ الْعَبَّاسَ بْنَ الْوَلِيدِ يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبِي يَقُولُ: سَمِعْتُ الْأَوْزَاعِيَّ يَقُولُ: إِذَا " ذُكِرَتْ جَهَنَّمُ فَلْيَبْكِ مَنْ كَانَ بَاكِيًا "

930- Abbâs b. Velîd'in, babasından bildirdiğine göre Evza'î: "Cehennem zikredildiği zaman ağlamak isteyen ağlasın" demiştir.

٩٣١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، أَخْبَرَنَا أَبُو عُثْمَانَ سَعِيدُ بْنُ عُثْمَانَ، حَدَّثَنَا رَبَاحُ بْنُ الْجَرَّاحِ الْمَوْصِلِيُّ قَالَ: كَانَتْ آمِنَةُ بِنْتُ الْمُوَرِّعِ مِنَ الْخَائِفِينَ وَكَانَتْ إِذَا ذَكَرَتِ النَّارَ قَالَتْ: " أُدْخِلُوا النَّارَ وَأَكَلُوا مِنَ النَّارِ وشَرِبُوا مِنَ النَّارِ، وَعَاشُوا فِي النَّارِ، ثُمَّ تَبْكِي وَكَانَ بُكَاؤُهَا أَطْوَلُ مِنْ ذَلِكَ قَالَ: وَكَانَتْ إِذَا ذَكَرَتِ النَّارَ وَأَهْلَ النَّارِ بَكَتْ وَأَبْكَتْ وَمَا رَأَيْتُ أَحَدًا أَشَدَّ خَوْفًا مِنْهَا وَلَا أَكْثَرَ بُكَاءً "

931- Rebâh b. el-Cerrâh el-Mevsilî der ki: Âmine binti'l-Muvarri' korkuya kapılan kişilerden idi. Cehennemi andığı zaman: "Ateşe sokuldular, ondan yediler, ondan içtiler ve onda yaşadılar" derdi. Sonra öncekinden daha uzun süre ağlardı. O, cehennemi ve cehennem ahalisini zikrettiği zaman hep ağlardı. Ondan daha fazla korkan ve ondan daha fazla ağlayan birini görmedim.

٩٣٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنَا أَبُو عُثْمَانَ سَعِيدُ بْنُ عُثْمَانَ قَالَ: سَمِعْتُ السَّرِيَّ يَقُولُ: قُلْتُ لِبَعْضِ الْعُبَّادِ: مَا الَّذِي أَنْصَبَ الْعُبَّادَ وَأَخْشَاهُمْ؟ قَالَ: ذِكْرُ الْمَقَامِ وَخَوْفُ الْحِسَابِ ثُمَّ قَالَ لِي: يَا أَبَا الْحَسَنِ وَلِمَ لَا تَذُوبُ أَبْدَانُ الْعُبَّادِ وَالزُّهَّادِ وَالْخُدَّامِ فَزَعًا وَالْقِيَامَةَ أَمَامَهُمْ وَلَهُمْ فِي يَوْمِهَا مَا قَدْ عَلِمُوا ثُمَّ صَاحَ صَيْحَةً أَفْزَعَتْنِي ثُمَّ قَالَ: يَا أَبَا الْحَسَنِ، مَنْ لِي فِي ذَلِكَ الْمَوْقِفِ وَمَنْ لِتَحَسُّرِي تَلَذُّذِي وَلِجُوعِي وَلِعَطَشِي؟ ثُمَّ قَالَ: إِلَيْكَ يَا أَبَا الْحَسَنِ فَقَدْ حَرَّكْتَ مِنِّي سَاكِنًا وَأَبْرَزْتَ مِنِّي غَمًّا كَامِنًا ثُمَّ صَاحَ فَقَالَ: " وَاطُولَ وَقْفَتَاهُ وَاتَحَسُّرَاهُ وَاثِقَلَ ظَهْرَاهُ مِنْ حَمْلِ الذُّنُوبِ وَالْمَظَالِمِ وَالْخَطَايَا وَأَوْسَاخِ الْعُيُوبِ ثُمَّ

قَالَ: أَوَّهْ مِنْ حَمْلِهَا أَوَّهْ مِنْ ذِكْرِهَا أَوَّهْ مِنْ ثِقَلِهَا أَوَّهْ مِنْ إِقْرَارِي بِهَا عَلَى نَفْسِي ثُمَّ اسْتَرْجَعَ فَقَالَ: سَيِّدِي وأَيْنَ سِتْرُكَ الْجَمِيلُ الْقَدِير سَيِّدِي؟ وَأَيْنَ حِلْمُكَ سَيِّدِي؟ فَأَيْنَ عَفْوَكَ سَيِّدِي؟ فَأَيْنَ فَضْلُكَ الْمُعْتَمَدُ بِهِ لِعِبَادِكَ سَيِّدِي؟ فَاسْتَنْقِذْنِي وَبِرَحْمَتِكَ فَسَلِّمْنِي، ثُمَّ بَكَى وَأَبْكَانَا مَعَهُ فَتَرَكْتُهُ، وَهُوَ بَاكٍ حَزِينٌ قريح الْقَلْبِ وَانْصَرَفْتُ عَنْهُ "

932- Seriy der ki: Âbidlerden birine: "Âbidleri ayakta (ibadette) tutan ve onları korkuya düşüren şey nedir?" diye sorduğumda: "Allah'ın huzuruna durma ve hesaba çekilmeyi hatırlamalarıdır" karşılığını verdi ve şöyle devam etti: "Ey Ebu'l-Hasan! Kıyamet önlerinde duruyorken ve o günde olacakları biliyorlarken âbidlerin, zâhidlerin ve uşakların bedenleri nasıl erimesin?" Ardından beni korkutan bir çığlık attı ve: "Ey Ebu'l-Hasan! O gün huzurda durduğumda bana kim yardım edebilir? Hayıflanmalarımı, pişmanlıklarımı, açlığımı ve susuzluğumu kim giderebilir?" dedi.

Sonrasında: "Ey Ebu'l-Hasan! Git yanımdan! Zira içimde sakin duran şeyleri harekete geçirdin, dertlerimi ortaya çıkardın!" dedi ve bir çığlık daha attı. Sonra: "Ah huzurda duruşum ne uzun sürecek! Ah günahlardan, haksızlıklardan, hatalardan ve kusurların kirinden dolayı yüküm ne kadar ağır olacak!" dedi.

Sonra: "Bunları taşımaktan, bunları hatırlamaktan, bunların ağırlığından ve bunları nefsime ikrar etmekten dolayı vah halime!" dedi. Sonra istircâ edip şöyle devam etti: "Efendim! Kudretinle kusurları en güzel şekilde örtüşün nerede? Efendim! Hilmin nerede? Efendim! Bağışlaman nerede? Efendim! Kullarının dayandıkları lütfun nerede? Rahmetinle beni kurtar ve selamete erdir!" Sonra ağlamaya başladı ki beni de ağlattı. Ardından onu öyle gözyaşlarıyla, üzüntüsüyle ve yaralı kalbiyle bırakıp yanından ayrıldım.

٩٣٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ الْفَضْلِ الْقَطَّانُ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ سُفْيَانَ، حَدَّثَنَا الْحَجَّاجُ بْنُ مِنْهَالٍ، حَدَّثَنَا مَهْدِيُّ بْنُ مَيْمُونٍ، حَدَّثَنَا غَيْلَانُ قَالَ: قَالَ مُطَرِّفٌ: " لَقَدْ كَادَ خَوْفُ النَّارِ أَنْ يَحُولَ بَيْنِي وَبَيْنَ أَنْ أَسْأَلَ ربي الْجَنَّةَ "

933- Mutarrif: "Cehennem korkusu neredeyse Rabbimden cenneti istememe mani olacaktı" dedi.[1]

٩٣٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا إِسْحَاقَ إِبْرَاهِيمَ بْنَ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللهِ مُحَمَّدَ بْنَ شَاذَانَ عَبْدَ اللهِ يَقُولُ: سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ سَلَمَةَ اللَّبَقِيَّ يَقُولُ سَمِعْتُ سُفْيَانَ بْنَ عُيَيْنَةَ يَقُولُ: " أَقَلُّهُمْ ذَنْبًا أَخْوَفُهُمْ لِرَبِّهِ عَزَّ وَجَلَّ؛ لِأَنَّهُمْ أَصْفَاهُمْ قَلْبًا "

934- Süfyân b. Uyeyne der ki: "Günahları en az olan, Yüce Rablerinden en fazla korkanlardır. Çünkü onlar, kalpleri en saf (temiz) olanlardır."

٩٣٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، وَأَبُو مُحَمَّدِ بْنُ أَبِي حَامِدٍ الْمُقْرِئُ قَالَا: حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُّ، حَدَّثَنَا الْخَضِرُ بْنُ أَبَانَ، حَدَّثَنَا سَيَّارٌ، حَدَّثَنَا جَعْفَرٌ قَالَ: سَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ: " يَا هَؤُلَاءِ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُ مِثْلُ الشَّاةِ الْمَأْبُورَةِ - يعني أَكَلَتْ إِبْرَةً فَهِيَ تَأْكُلُ وَلَا تَقْطَعُ عِلَّتَهَا - لِمَا قَدْ خَالَطَهُ مِنَ الْحُزْنِ لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ "

935- Câfer der ki: Mâlik'in şöyle dediğini işittim: "Ey sizler! Mümin kimse sürekli olarak hüzün içinde olmasından dolayı iğne yutan ve sürekli rahatsız olan bir koyun gibidir.[2]

٩٣٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ عِيسَى بْنِ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا أَبُو يَحْيَى زَكَرِيَّا بْنُ دَاوُدَ الْخَفَّافُ، حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ الْخَلِيلِ الْبَغْدَادِيُّ بِنَيْسَابُورَ حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ قَالَ: دَخَلْتُ مَعَ زَافِرِ بْنِ سُلَيْمَانَ عَلَى الْفُضَيْلِ بْنِ عِيَاضٍ بِالْكُوفَةِ فَإِذَا الْفُضَيْلُ وَشَيْخٌ مَعَهُ - قَالَ: فَدَخَلَ زَافِرٌ وَأَقْعَدَنِي عَلَى الْبَابِ - قَالَ زَافِرٌ: فَجَعَلَ الْفُضَيْلُ يَنْظُرُ إِلَيَّ ثُمَّ قَالَ: يَا أَبَا سُلَيْمَانَ، هَؤُلَاءِ أَصْحَابُ الْحَدِيثِ لَيْسَ شَيْءٌ أَحَبَّ إِلَيْهِمْ مِنْ قُرْبِ الْإِسْنَادِ، أَلَا أُخْبِرُكَ بِإِسْنَادٍ لَا شَكَّ فِيهِ، رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنْ جِبْرِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ، عَنِ اللهِ ﴿نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ عَلَيْهَا مَلَائِكَةٌ غِلَاظٌ شِدَادٌ﴾ [التحريم: ٦] قَرَأَ الْآيَةَ فَأَنَا وَأَنْتَ يَا أَبَا سُلَيْمَانَ مِنَ النَّاسِ قَالَ: " ثُمَّ غُشِيَ عَلَيْهِ،

---

[1] Ahmed, *Zühd* (239) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (2/202).

[2] Ebû Nuaym, *Hilye* (2/377).

وَعَلَى الشَّيْخِ وَجَعَلَ زَافِرٌ يَنْظُرُ إِلَيْهِمَا قَالَ: ثُمَّ تَحَرَّكَ الْفُضَيْلُ فَخَرَجَ زَافِرٌ وَخَرَجْتُ مَعَهُ وَالشَّيْخُ مَغْشِيٌّ عَلَيْهِ "

936- Yahyâ b. Eyyûb der ki: Zâfir b. Süleymân ile birlikte Kûfe'de, Fudayl b. İyâd'ın yanma girdim. Fudayl'ın yanında yaşlı biri vardı. Zâfir beni kapının yanında oturttu. Bunun üzerine Fudayl bana bakmaya başladı. Sonra şöyle dedi: "Ey Ebû Süleymân! Bunlar hadis sahipleri (yani muhaddisler)dir. Onlar için kısa (=âlî) senedden daha sevimli bir şey yoktur. Sana kendisinde şüphe olmayan bir rivayet bildireyim mi? Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), Cibrîl kanalıyla bildirdiğine göre Yüce Allah: ***"Kendinizi ve ailenizi, yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten koruyun. Onun başında, acımasız, güçlü, Allah'ın kendilerine buyurduğuna karşı gelmeyen ve emredildiklerini yapan melekler vardır"***[1] buyurmuştur. Ey Ebû Süleymân! Ben ve sen insanlardanız." Sonra kendisi de, yaşlı kişide bayıldı. Zâfir de onlara bakmaya başladı. Sonra Fudayl hareket etti. Zâfir çıkınca ben de kendisiyle birlikte çıktım. Yaşlı kişi halen baygındı.

٩٣٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ الْفَضْلِ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ سُفْيَانَ، حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَاصِمٍ، حَدَّثَنَا هَمَّامٌ، عَنْ قَتَادَةَ قَالَ: " سَأَلَ عَامِرُ بْنُ عَبْدِ اللهِ رَبَّهُ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ يُهَوِّنَ عَلَيْهِ الطُّهُورَ فِي الشِّتَاءِ فَكَانَ يُؤْتَى بِالْمَاءِ لَهُ بُخَارٌ، وَسَأَلَ رَبَّهُ أَنْ يَنْزِعَ شَهْوَةَ النِّسَاءِ مِنْ قَلْبِهِ فَكَانَ لَا يُبَالِي ذَكَرًا لَقِيَ أَمْ أُنْثَى وَسَأَلَ رَبَّهُ أَنْ يَحُولَ بَيْنَ الشَّيْطَانِ، وَبَيْنَ قَلْبِهِ فِي الصَّلَاةِ فَلَمْ يَقْدِرْ عَلَى ذَلِكَ فَكَانَ إِذَا غَزَا فَيُقَالُ لَهُ: إِنَّ هَذِهِ الْأَجَمَةَ نَخَافُ عَلَيْكَ فِيهَا الْأَسَدَ قَالَ: إِنِّي لَأَسْتَحِي مِنْ رَبِّي أَنْ أَخْشَى غَيْرَهُ "

937- Katâde der ki: Âmir b. Abdillah, Yüce Rabbi'nden kış mevsiminde kendisine temizliği rahat kılmasını diledi. Bu sebeple ona (temizlenmesi için) su getirildiği zaman suyundan buhar çıkardı. Yine Rabbinden kalbinden kadınlara olan şehveti kaldırmasını diledi. Bu sebeple de erkekle mi, kadınla mı karşılaştı pek umursamazdı. Yine Rabbinden namazda iken

---

[1] Tahrîm Sur. 6

şeytanla kalbi arasını ayırmasını istedi. Ancak buna güç yetiremedi. Kendisi bir gazveye çıktığı zaman kendisine: "Bu ormanda aslan bulunmaktadır. Bu sebeple senin için korkmaktayız" denildiğinde: "Rabbimden başka kimseden korkmaktan Rabbimden utanç duyarım" derdi.[1]

٩٣٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو نَصْرِ بْنُ قَتَادَةَ، حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدٍ أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْهَمْدَانِيُّ الْقَاضِي بِبَلْخٍ إِمْلَاءً، حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ الْأَنْبَارِيُّ، حَدَّثَنِي أَبِي، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ الْحَسَنِ النَّهْشَلِيُّ الْوَرَّاقُ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ الْمَكِّيُّ قَالَ: كُنَّا يَوْمًا مَاضِينَ مَعَ عَلِيِّ بْنِ الْفُضَيْلِ فَمَرَرْنَا بِمَجْلِسِ بَنِي الْحَارِثِ الْمَخْزُومِيِّ وَمُعَلِّمٍ يُعَلِّمُ الصِّبْيَانَ قَالَ: " وَيَقْرَأُ ﴿لِيَجْزِيَ الَّذِينَ أَسَاءُوا بِمَا عَمِلُوا وَيَجْزِيَ الَّذِينَ أَحْسَنُوا بِالْحُسْنَى﴾ فَشَهِقَ ابْنُ فُضَيْلٍ شَهْقَةً خَرَّ مَغْشِيًّا عَلَيْهِ فَجَاءَ الْفُضَيْلُ فَقَالَ: بِأَبِي قَتِيلَ الْقُرْآنِ ثُمَّ حُمِلَ فَحَدَّثَنِي بَعْضُ مَنْ حَمَلَهُ أَنَّ الْفُضَيْلَ أَخْبَرَهُ أَنَّ عَلِيًّا ابْنَهُ لَمْ يُصَلِّ ذَلِكَ الْيَوْمَ الظُّهْرَ وَلَا الْعَصْرَ، وَلَا الْمَغْرِبَ وَلَا الْعِشَاءَ فَلَمَّا كَانَ فِي جَوْفِ اللَّيْلِ أَفَاقَ "

938- Muhammed b. Bişr el-Mekkî der ki: Bir gün Ali b. Fudayl ile birlikte giderken Hâris el-Mahzûmî oğullarının meclisine uğradık. Bir hoca çocuklara bir şeyler öğretiyordu. Hoca: "*Kötülük edenleri yaptıklarıyla cezalandırması, güzel davrananları da daha güzeliyle mükâfatlandırması içindir*"[2] âyetini okuyunca, İbn Fudayl çığlık attı ve bayılıp düştü. Fudayl gelip: "Babam sana feda olsun! Ey Kur'ân'dan dolayı ölen" dedi. Sonra onu kaldırdılar. Onu kaldırıp taşıyanlardan birinin bana Fudayl kanalıyla anlattığına göre oğlu Ali; o gün öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarını kılamamıştı. Ancak gece yarısı kendine gelmişti.

٩٣٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيُّ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الرَّازِيُّ، حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَبِي حَسَّانَ الْأَنْمَاطِيُّ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ،

---

[1] Ravileri güvenilirdir.

[2] Necm Sur. 31

حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ: قِيلَ لِفُضَيْلِ بْنِ عِيَاضٍ مَا سَبَبُ مَوْتِ ابْنِكَ عَلِيٍّ قَالَ: " بَاتَ يَتْلُو الْقُرْآنَ فَأَصْبَحَ فِي مِحْرَابِهِ مَيِّتًا "

939- Câfer b. Muhammed der ki: Fudayl b. İyâd'a: "Oğlunun ölüm sebebi nedir?" denilince, Fudayl: "Kur'ân okuyarak geceledi ve mihrabında ölü olarak sabahladı" karşılığını verdi.

٩٤٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، وَأَبُو بَكْرِ بْنُ الْحَسَنِ وَأَبُو سَعِيدِ بْنُ أَبِي عَمْرٍو قَالُوا: حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سُلَيْمَانَ الْبُرُلُّسِيُّ، حَدَّثَنَا عَبَّادُ بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا أَبُو إِسْمَاعِيلَ الْمُؤَدِّبُ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ زَيْدِ بْنِ وَهْبٍ قَالَ: " غَزَوْنَا فَمَرَرْنَا بِأَجَمَةٍ فِي مَكَانٍ مُخَوَّفٍ فَإِذَا رَجُلٌ نَائِمٌ عِنْدَ فَرَسِهِ قُلْنَا: يَا أَبَا عَبْدِ اللهِ مَا لَكَ؟ قَالَ: وَمَا لِي؟ قُلْنَا: فِي مِثْلِ هَذَا الْمَكَانِ تَنَامُ؟ قَالَ: إِنِّي لَأَسْتَحِي مِنْ رَبِّي أَنْ يَعْلَمَ أَنِّي أَخَافُ شَيْئًا غَيْرَهُ "

940- Zeyd b. Vehb der ki: Bir gazvede iken bir ormanlığa girdik ve atının yanında uyuyan bir adam gördük. Ona: "Ey Ebû Abdullah! Neyin var?" dediğimizde: "Ne var ki?" cevabını verdi. Ona: "Böylesi bir yerde mi yatıyorsun?" dediğimizde: "Rabbimin, kendisinden başka bir şeyden korktuğumu bilmesinden hayâ ederim" karşılığını verdi.[1]

٩٤١ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَخْبَرَنَا إِسْحَاقُ بْنُ أَحْمَدَ الْكَاذِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ وَكِيعٍ، حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ يَعْنِي ابْنَ عَيَّاشٍ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ زَيْدِ بْنِ وَهْبٍ قَالَ: " خَرَجْنَا فِي سَرِيَّةٍ فَإِذَا رَجُلٌ فِي أَجَمَةٍ نَائِمٌ مُغَطًّى الرَّأْسِ قَالَ: فَأَنْبَهْنَاهُ وَقُلْنَا: لَأَنْتَ فِي مَوْضِعٍ مُخِيفٍ فَمَا تَخَافُ فِيهِ؟ فَكَشَفَ عَنْ رَأْسِهِ وَقَالَ: إِنِّي لَأَسْتَحِي مِنْهُ أَنْ يَرَانِي أَخَافُ أَحَدًا سِوَاهُ " رَوَاهُ أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ شَقِيقٍ قَالَ: خَرَجْنَا فِي لَيْلَةٍ مَخُوفَةٍ فَمَرَرْنَا بِرَجُلٍ نَائِمٍ فِي أَجَمَةٍ قَدْ قَيَّدَ فَرَسَهُ وَهِيَ تَرْعَى عِنْدَ رَأْسِهِ فَأَيْقَظْنَاهُ، وَقُلْنَا لَهُ: تَنَامُ فِي هَذَا الْمَكَانِ؟ قَالَ: فَرَفَعَ رَأْسَهُ وَقَالَ: إِنِّي لَأَسْتَحِي مِنْ ذِي الْعَرْشِ أَنْ يَعْلَمَ أَنِّي أَخَافُ شَيْئًا دُونَهُ

[1] Ravileri güvenilirdir.

941- Zeyd b. Vehb der ki: Bir müfreze ile giderken ormanlıkta başını örtüp uyuyan birini gördük. Onu uyarıp: "Sen korkulacak bir yerdesin, burada (uyumaktan) korkmuyor musun?" dediğimizde, başını açıp: "Rabbimin, kendisinden başka bir şeyden korktuğumu görmesinden hayâ ederim" karşılığını verdi.[1]

Şakîk (Ebû Vâil) der ki: Korkulu bir gecede yola çıktık ve bir ormanlıkta atını bağlayıp uyuyan birini gördük. At adamın başı ucunda yayılıyordu. Onu uyarıp: "Böyle bir yerde mi uyuyorsun?" dediğimizde, başını kaldırıp: "Arş sahibinin, kendisinden başka bir şeyden korktuğumu bilmesinden utanç duyarım" karşılığını verdi.

٩٤٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو زَكَرِيَّا بْنُ أبي إِسْحَاقَ، حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ يَحْيَى بْنُ مَنْصُورٍ الْحَاكِمُ إِمْلَاءً أَخْبَرَنَا أَبُو سَعِيدٍ مُحَمَّدُ بْنُ شَاذَانَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ، عَنْ شَقِيقٍ، فَذَكَرَهُ

942- Başka bir kanalla yukarıdaki rivayetin aynısı nakledilmiştir.[2]

٩٤٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَنْبَأَنِي أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ وَقَرَأْتُهُ مِنْ خَطِّهِ فِيمَا أَجَازَهُ لَهُ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ قَالَ عَلِيُّ بْنُ عَثَّامٍ قَالَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ: " مَنْ خَافَ اللهَ أَخَافَ، اللهُ مِنْهُ كُلَّ شَيْءٍ، وَمَنْ لَمْ يَخَفِ اللهَ خَافَ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ "

943- Ömer b. Abdilazîz der ki: "Allah'tan korkan kişiden Allah her şeyi korkutur. Allah'tan korkmayan kişi de her şeyden korkar."[3]

---

[1] İsnâdı zayıftır. Ebû Nuaym, *Hilye* (4/171, 172).

[2] İsnâdı sahihtir.

[3] Ali b. Assâm, Ömer b. Abdilaziz zamanına yetişmemiştir.

٩٤٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ مَسْرُوقٍ قَالَ: سَمِعْتُ سَرِيَّ بْنَ الْمُغَلِّسِ يَقُولُ: سَمِعْتُ الْفُضَيْلَ بْنَ عِيَاضٍ يَقُولُ: " مَنْ خَافَ اللهَ لَمْ يَضُرَّهُ أَحَدٌ، وَمَنْ خَافَ غَيْرَ اللهِ لَمْ يَنْفَعْهُ أَحَدٌ "

944- Fudayl b. İyâd der ki: "Her kim (sadece) Allah'tan korkarsa hiç kimse ona zarar veremez. Her kim de Allah'tan başkasından korkarsa, hiç kimse ona fayda veremez."[1]

٩٤٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ حَمْدَانَ الْهَمْدَانِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو حَاتِمٍ الرَّازِيُّ، حَدَّثَنَا عِمْرَانُ بْنُ مُوسَى الطَّرَسُوسِيُّ، حَدَّثَنَا فَيْضُ بْنُ إِسْحَاقَ الرَّقِّيُّ، قَالَ: قَالَ الْفُضَيْلُ بْنُ عِيَاضٍ: إِنْ " خِفْتَ اللهَ لَمْ يَضُرَّكَ أَحَدٌ، وَإِنْ خِفْتَ غَيْرَ اللهِ لَمْ يَنْفَعْكَ أَحَدٌ "

945- Fudayl b. İyâd der ki: "Eğer (sadece) Allah'tan korkarsan hiç kimse sana zarar veremez. Eğer Allah'tan başkasından korkarsan hiç kimse de sana fayda veremez."[2]

٩٤٦ - وَبِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ: سَأَلْتُ الْفُضَيْلَ بْنَ عِيَاضٍ عَنْ شَيْءٍ قَالَ: " مَنْ خَافَ اللهَ خَافَ مِنْهُ كُلُّ شَيْءٍ وَمَنْ خَافَ غَيْرَ اللهِ خَافَ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ وَقَدْ رُوِيَ هَذَا اللَّفْظُ عَنْ وَاثِلَةَ بْنِ الْأَسْقَعِ مَرْفُوعًا غَيْرَ أَنَّ إِسْنَادَهُ مَجْهُولٌ "

946- İshâk er-Rakkî aynı isnâdla der ki: Fudayl b. İyâd'a bir şey hakkında sorduğumda: "Her kim (sadece) Allah'tan korkarsa her şey ondan korkar. Her kim de Allah'tan başkasından korkarsa, artık her şeyden korkar" karşılığını verdi.

Aynı lafız ile Vâsile b. el-Eska' bunu merfû olarak zikretmiştir. Ancak isnâdında meçhul bir ravi bulunmaktadır.

---

[1] Ebû Nuaym, *Hilye* (8/88).

[2] Ravileri güvenilirdir.

٩٤٧ - سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيَّ يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْحُسَيْنِ الْفَارِسِيَّ يَقُولُ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ عَلِيٍّ يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْخَيْرِ الدَّيْلَمِيَّ يَقُولُ: قَالَ أَبُو عَمْرٍو الدِّمَشْقِيُّ: " حَقِيقَةُ الْخَوْفِ أَنْ لَا، تَخَافَ مَعَ اللهِ أَحَدًا "

947- Ebû Amr ed-Dimaşkî der ki: "Korkunun hakikati, Allah'tan başka hiç kimseden korkmamaktır."

٩٤٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعْدٍ الْمَالِينِيُّ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، أَخْبَرَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ بْنُ حَمْكَوَيْهِ قَالَ: سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ مُعَاذٍ الرَّازِيَّ يَقُولُ: " عَلَى قَدْرِ حُبِّكَ لِلَّهِ يُحِبُّكَ الْخَلْقُ، وَعَلَى قَدْرِ خَوْفِكَ مِنَ اللهِ يَهَابُكَ الْخَلْقُ، وَعَلَى قَدْرِ شُغْلِكَ بِأَمْرِ اللهِ يُشْغَلُ فِي أَمْرِكَ الْخَلْقُ "

948- Yahyâ b. Muâz er-Râzî der ki: "Sen Allah'ı sevdiğin kadar halk da seni sever. Sen Allah'tan korktuğun kadar halk da senden korkar. Sen Allah ile meşgul olduğun kadar halk da senin işinle meşgul olur."[1]

٩٤٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ الْفَضْلِ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ سُفْيَانَ، حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا جَرِيرُ بْنُ حَازِمٍ، حَدَّثَنَا الْمُغِيرَةُ بْنُ حَكِيمٍ قَالَ: قَالَتْ لِي فَاطِمَةُ بِنْتُ عَبْدِ الْمَلِكِ - امْرَأَةُ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ -: يَا مُغِيرَةُ، إِنَّهُ يَكُونُ فِي النَّاسِ مَنْ هُوَ أَكْثَرُ صَلَاةً، وَصِيَامًا مِنْ عُمَرَ وَمَا رَأَيْتُ أَحَدًا قَطُّ أَشَدَّ فَرَقًا مِنْ رَبِّهِ مِنْ عُمَرَ كَانَ " إِذَا صَلَّى الْعِشَاءَ قَعَدَ فِي الْمَسْجِدِ، ثُمَّ يَرْفَعُ يَدَيْهِ فَلَمْ يَزَلْ يَبْكِي حَتَّى تَغْلِبَهُ عَيْنُهُ ثُمَّ يَنْتَبِهَ فَلَمْ يَزَلْ رَافِعًا يَدَيْهِ يَبْكِي حَتَّى تَغْلِبَهُ عَيْنُهُ "

949- Muğîre b. Hakîm der ki: (Ömer b. Abdilazîz'in eşi) Fâtıma binti Abdilmelik bana şöyle dedi: "Ey Muğîre! İnsanlar içinde Ömer'den daha fazla namaz kılan ve oruç tutan kimseler vardır. Ancak Ömer gibi Allah'tan korkan birini asla görmedim. O, yatsı namazını kıldığı zaman mescidde oturur ve ellerini kaldırıp uykuya dalana kadar ağlardı. Sonra kendine gelir ve ellerini kaldırıp yine uykuya dalana kadar ağlardı."[2]

---

[1] Sülemî, *Tabakât es-Sûfiyye* (111).

[2] Ravileri güvenilirdir. Ahmed, *Zühd* (298, 299) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (5/260).

٩٥٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ، حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ عُثْمَانَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ هُوَ ابْنُ الْمُبَارَكِ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي حُمَيْدٍ الْمَدَنِيُّ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عُبَيْدِ بْنِ رِفَاعَةَ قَالَ: " شَهِدْتُ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ وَمُحَمَّدَ بْنَ قَيْسٍ يُحَدِّثُهُ فَرَأَيْتُ عُمَرَ يَبْكِي حَتَّى اخْتَلَفَتْ أَضْلَاعُهُ "

950- İbrâhîm b. Ubeyd b. Rifâa der ki: Muhammed b. Kays'ın, Ömer b. Abdilazîz'i (bir konu hakkında) konuşturduğuna şahid oldum. Bu sırada Ömer'in hüngür hüngür ağladığını gördüm."[1]

٩٥١ - قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ عُثْمَانَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ، عَنْ مَيْمُونِ بْنِ مِهْرَانَ، أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ، أُتِيَ بِسَلْقٍ وَأَقْرَاصٍ فَأَكَلَ ثُمَّ اضْطَجَعَ عَلَى فِرَاشِهِ وَغَطَّى وَجْهَهُ بِطَرْفِ رِدَائِهِ وَجَعَلَ يَبْكِي وَيَقُولُ: " عَبْدٌ بَطِيءٌ بَطِينٌ يَتَبَاطَأُ، وَيَتَمَنَّى عَلَى اللهِ مَنَازِلَ الصَّالِحِينَ "

951- Meymûn b. Mihrân der ki: Ömer b. Abdilazîz'e haşlanmış et ve ekmek getirildi. Ömer yemeğini yedikten sonra yatağına uzandı ve abasının kenarıyla yüzünü örtüp ağlayarak: "(Amelde) ağır davranan, iri göbekli ve Allah'tan, salihlerin konumunda olmayı temenni eden bir kul" demeye başladı.

٩٥٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ السُّكَّرِيُّ، بِبَغْدَادَ أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرٍ الشَّافِعِيُّ، حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْأَزْهَرِ، حَدَّثَنَا الْمُفَضَّلُ بْنُ غَسَّانَ الْغَلَابِيُّ قَالَ:" كَانَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ رَحِمَهُ اللهُ لَا يَجِفُّ دَمْعُهُ مِنْ هَذَا الْبَيْتِ:

وَلَا خَيْرَ فِي عَيْشِ امْرِئٍ لَمْ يَكُنْ لَهُ ... مِنَ اللهِ فِي دَارِ الْقَرَارِ نَصِيبُ"

952- Mufaddal b. Ğassân el-Ğalâbî der ki: Ömer b. Abdilazîz'in şu beyitten dolayı gözyaşları hiç dinmezdi:

"Ebedi yurtta Allah'tan bir nasibi olmayan kişinin yaşantısında bir hayır yoktur."[1]

---

[1] İçinde Muhammed b. Ebî Humeyd'in bulunmasından dolayı isnadı zayıftır. İbnu'l-Mübârek, *Zühd* 309 (885) ve Fesevî, *el-Ma'rife* (1/584).

٩٥٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ بِشْرَانَ، أَخْبَرَنَا أَبُو عَمْرِو بْنُ السَّمَّاكِ، حَدَّثَنَا حَنْبَلُ بْنُ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنَا عَفَّانُ، حَدَّثَنَا هَمَّامٌ، عَنْ قَتَادَةَ قَالَ: قَالَ لِي الْعَلَاءُ بْنُ زِيَادٍ: " مَا نَحْنُ إِلَّا كَمَثَلِ الْقَوْمِ، وَضَعْنَا أَنْفُسَنَا فِي النَّارِ وَإِنْ شَاءَ اللهُ أَنْ يُخْرِجَنَا مِنْهَا بِرَحْمَتِهِ أَخْرَجَنَا "

قَالَ: وَقَالَ مُوَرِّقٌ: " مَا وَجَدْتُ لِلْمَوْتِ مَثَلًا إِلَّا كَمَثَلِ رَجُلٍ عَلَى خَشَبَةٍ فِي الْبَحْرِ فَهُوَ يَقُولُ: يَا رَبِّ يَا رَبِّ لَعَلَّ اللهَ أَنْ يُنَجِّيَهُ "

953- Katâde der ki: Alâ b. Ziyâd bana: "Biz ancak kendini ateşe atan bir kavim gibiyiz. Eğer Allah dilerse bizi rahmetiyle ondan çıkarır" dedi.[2]

Muvarrik ise şöyle der: "Ölüme, denizde bir direk üzerinde olan ve Allah'ın kendisini kurtarması ümidiyle: "Ey Rabbim! Ey Rabbim!" diyen kişiden başka bir misal bulamadım.[3]

٩٥٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ الْفَضْلِ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ سُفْيَانَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ الْكُوفِيُّ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ الرَّبِيعِ بْنِ خُثَيْمٍ، عَنْ عَمَّتِهِ قَالَتْ: " كُنْتُ أَقُولُ لِأَبِي: يَا أَبَتَاهُ أَلَا تَنَامُ؟ فَيَقُولُ: يَا بُنَيَّةُ، كَيْفَ يَنَامُ مَنْ يَخَافُ الْبَيَاتَ "

954- Saîd b. Abdillah b. er-Rabî' b. Huseym'in bildirdiğine göre halası şöyle demiştir: Ben babama: "Ey babacığım! Uyumayacak mısın?" dediğimde: "Kızcağızım! Gece baskınından korkan kişi nasıl uyur ki" karşılığını verirdi.[4]

٩٥٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو نَصْرِ بْنُ قَتَادَةَ، حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ، أَخْبَرَنَا أَبُو الْقَاسِمِ الْبَغَوِيُّ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنَا سَيَّارُ بْنُ حَاتِمٍ، حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ

---

[1] Ravileri güvenilirdir. Ancak Mufaddal el-Ğalâbî, Ömer zamanına yetişmemiştir.

[2] Ahmed, *Zühd* (255) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (2/245).

[3] İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (13/484), İbn Sa'd, *Tabakât* (7/215), Ahmed, *Zühd* (305) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (2/235).

[4] İçinde Hişâm er-Rifâ'î'nin babası Muhammed b. Yezîd el-Kûfî bulunduğu için isnadı zayıftır.

سُلَيْمَانَ، حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ دِينَارٍ، قَالَ: قَالَتِ ابْنَةُ الرَّبِيعِ بْنِ خُثَيْمٍ: " يَا أَبَتَاهُ إِنِّي أَرَى النَّاسَ يَنَامُونَ وَأَنْتَ لَا تَنَامُ؟ قَالَ: يَا بُنَيَّةُ إِنَّ أَبَاكِ يَخَافُ الْبَيَاتَ "

955- Mâlik b. Dînar der ki: Rabî' b. Huseym'in kızı: "Ey babacığım! Gördüğüm kadarıyla insanlar uyumaktadır. Ancak sen uyumuyorsun" deyince: "Kızcağızım! Baban gece baskınından korkmaktadır" karşılığını verdi.[1]

٩٥٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عُثْمَانَ الْحَنَّاطَ قَالَ: سَمِعْتُ ذَا النُّونِ، وَشَكَا، إِلَيْهِ رَجُلٌ السُّبَاتَ فَقَالَ لَهُ: لَوْ خِفْتَ الْبَيَاتَ لَمَا غَلَبَكَ السُّبَاتُ ثُمَّ أَنْشَأَ ذُو النُّونِ يَقُولُ: " تَحِلُّ لِمَوْلَاكَ بِالطَّاعَةِ، وَالْبَسْ لَهُ قِنَاعَ ذُلِّ الْفَاقَةِ يَرَى اهْتِمَامَكَ بِبُلُوغِ رِضْوَانِهِ، فَيُؤَدِّيكَ بِذَلِكَ مَنَازِلَ الْأَبْرَارِ "

956- Ebû Osmân el-Hannât der ki: Bir adam Zün-Nûn'a uykudan dolayı şikâyette bulununca, Zün-Nûn: "Eğer gece baskınından korksaydm uyku sana galip gelmezdi" karşılığını verdi.

Sonra Zün-Nûn: "Rabbine karşı itaatkâr ol. Karşısında yoksulluk sarığını giy. Böylece Allah, rızasını kazanman için olan gayretini görür ve bununla seni iyilerin yanında kılar" demeye başladı.

٩٥٧ - وَبِإِسْنَادِهِ قَالَ: سَمِعْتُ ذَا النُّونِ يَقُولُ: " ثَلَاثٌ مِنْ أَعْلَامِ الْخَوْفِ الْوَرَعُ عَنِ الشُّبُهَاتِ بِمُلَاحَظَةِ الْوَعِيدِ، وَحِفْظِ اللِّسَانِ مِنْ مُرَاقَبَةِ النَّظَرِ الْعَظِيمِ، وَدَوَامُ الْكَمَدِ إِشْفَاقًا مِنْ غَضَبِ الْحَلِيمِ "

957- Ebû Osmân el-Hannât aynı isnâdla der ki: Zün-Nûn'un şöyle dediğini işittim: "Üç şey korkunun alametindendir. Bunlar vaad edilene bakarak şüpheli şeylerden sakınmak, her şeyi görüp gözetenden dolayı

---

[1] Ahmed, *Zühd* (337) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (2/114, 115).

diline sahip çıkmak ve Halîm'în gazabından şefkat bulmak için sürekli olarak hüzünlü kalmaktır."[1]

٩٥٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو زَكَرِيَّا بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْفَتْحِ الْبَغْدَادِيَّ، وَكَانَ مِنْ أَصْحَابِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ نُصَيْرٍ الصُّوفِيِّ قَالَ:" بِتُّ لَيْلَةً فِي مَسْجِدِ الشُّونِيزِيَّةِ فَأَقْلَقَنِي النَّوْمُ فَسَمِعْتُ قَائِلًا أَسْمَعُ صَوْتَهُ وَلَا أَرَى شَخْصَهُ يَقُولُ:

[البحر الطويل]

فَكَيْفَ تَنَامُ الْعَيْنُ وَهيَ قَرِيرَةٌ ... وَلَمْ تَدْرِ فِي أَيِّ الْمَحَلَّيْنِ تَنْزِلُ

فَذَهَبَ عَنِّي النَّوْمُ"

958- Câfer b. Muhammed b. Nusayr es-Sûfî'nin dostlarından olan Ebu'l-Feth el-Bağdâdî der ki: Bir gece Şunûziyye mescidinde geceledim. Bayağı uykum gelmişti ki sesini işittiğim, ancak kendisini görmediğim bir kişinin:

"Bir göz nasıl olur da uyuyabilir rahat bir şekilde

İki yerden hangisine gideceğini bilmediği halde" dediğini işittim. Bunun üzerine uykum kaçtı.

٩٥٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنِي أَبُو الْحَسَنِ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدُوسٍ الْعَنَزِيُّ، حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ سَعِيدٍ الدَّارِمِيُّ قَالَ: سَمِعْتُ نُعَيْمَ بْنَ حَمَّادٍ يَقُولُ: كَانَ ابْنُ الْمُبَارَكِ إِذَا قَرَأَ كِتَابَ الرِّقَاقِ يَصِيرُ كَأَنَّهُ ثَوْرٌ مَنْحُورٌ، أَوْ بَقَرَةٌ مَنْحُورَةٌ مِنَ الْبُكَاءِ لَا يَجْتَرِئُ أَحَدٌ مِنَّا أَنْ يَدْنُو مِنْهُ، أَوْ يَسْأَلَهُ عَنْ شَيْءٍ إِلَّا دَفَعَهُ "

959- Nuaym b. Hammâd der ki: "İbnu'l-Mübârek, Rikâk kitabını okuduğu zaman ağlamaktan kesilmiş boğa veya inek gibi olurdu. Bizden biri ona yaklaştığı veya bir şey sormak istediği zaman mutlaka onu geri çevirirdi."[2]

---

[1] Ebû Nuaym, *Hilye* (9/361).

[2] Hatîb el-Bağdâdî, *Târih* (10/167).

٩٦٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنِي أَبُو بَكْرٍ الْجَرَّاحِيُّ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَاسَوَيْهِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْكَرِيمِ السُّكَّرِيُّ، حَدَّثَنَا وَهْبُ بْنُ زَمْعَةَ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو إِسْحَاقَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْأَشْعَثِ قَالَ: مَرِضَ ابْنُ الْمُبَارَكِ مَرَضة فَجَزِعَ حَتَّى رَأَوْهُ جَزِعًا فَقِيلَ لَهُ: إِنَّهُ لَيْسَ بِكَ كُلُّ ذَلِكَ، وَأَنْتَ تَجْزَعُ هَذَا الْجَزَعَ قَالَ: " مَرِضْتُ وَأَنَا بِحَالٍ لَا أَرْضَاهُ"

وقَالَ أَبُو إِسْحَاقَ: وَقَالَ الْفُضَيْلُ يَوْمًا - وَذَكَرَ عَبْدُ اللهِ - وَقَالَ: " أَمَا إِنِّي أُحِبُّهُ لِأَنَّهُ يَخْشَى اللهَ عَزَّ وَجَلَّ "

قَالَ أَبُو إِسْحَاقَ: قِيلَ لِابْنِ الْمُبَارَكِ: رَجُلَانِ أَحَدُهُمَا أَخْوَفُ، وَالْآخَرُ قُتِلَ فِي سَبِيلِ اللهِ قَالَ: " أَحَبُّهُمَا إِلَيَّ أَخْوَفُهُمَا "

قَالَ وَهْبٌ: أَخْبَرَنِي أَبُو خُزَيْمَةَ الْعَابِدُ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى عَبْدِ اللهِ وَهُوَ مَرِيضٌ فَجَعَلَ يَتَقَلَّبُ عَلَى فِرَاشِهِ مِنَ الْغَمِّ فَقُلْتُ لَهُ: يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ، مَا هَذَا؟ قَالَ: " وَمَنْ يصْبِرُ عَلَى أَخْذِ اللهِ، إِنَّ أَخْذَهُ أَلِيمٌ شَدِيدٌ "

960- Ebû İshâk İbrâhîm b. el-Eş'as anlatıyor: İbnu'l-Mübârek hastalanmış ve korkuya kapılmıştı. Bu korkusu belli olmuştu ki kendisine: "Sende önemli bir şey yoktur ve sen böyle korkmaktasın" denilince: "Ben hastalandım ve kendimden hoşnut bir durumda değilim" karşılığını verdi.

Ebû İshâk der ki: Fudayl bir gün (Abdullah'ı zikrederek): "Bilmiş olun ki ben onu seviyorum. Çünkü o, Yüce Allah'tan korkmaktadır" dedi.

Ebû İshâk der ki: İbnu'l-Mübârek'e: "Bir kişi Allah'tan çok korkmakta, bir kişi de Allah yolunda öldürüldü" denilince, İbnu'l-Mübârek: "Benim için en sevimli olanı, Allah'tan en çok korkanıdır" karşılığını verdi.

Ebû Huzeyme el-Âbid anlatıyor: Abdullah (b. el-Mübârek) hasta iken yanına girdim. Üzüntüden dolayı döşeğinde bir taraftan bir tarafa dönüp duruyordu. Kendisine: "Ey Ebû Abdirrahman! Bu halin nedir?" diye sorduğumda: "Allah'ın sorgusuna kim sabreder ki! Allah'ın sorgusu ağır ve şiddetlidir" karşılığını verdi.

٩٦١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللهِ مُحَمَّدَ بْنَ الْعَبَّاسِ يَقُولُ: أَنْبَأَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَعِيدٍ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا أَبُو جَعْفَرٍ الشَّامِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ عَاصِمٍ الْهَرَوِيُّ، أَنَّ شَيْخًا، دَخَلَ عَلَى عَبْدِ اللهِ بْنِ الْمُبَارَكِ فَرَآهُ عَلَى وِسَادَةٍ خَشِنَةٍ مُرَقَّعَةٍ قَالَ: فَأَرَدْتُ أَنْ أَقُولَ لَهُ فَرَأَيْتُ بِهِ مِنَ الْخَشْيَةِ حَتَّى رَحِمْتُهُ فَإِذَا هُوَ يَقُولُ: " قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ ﴿قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ﴾ [النور: ٣٠] قَالَ: لَمْ يَرْضَ اللهُ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى مَحَاسِنِ الْمَرْأَةِ فَكَيْفَ بِمَنْ يَزْنِي بِهَا وَقَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿وَيْلٌ لِلْمُطَفِّفِينَ﴾ [المطففين: ١] فِي الْكَيْلِ وَالْوَزْنِ فَكَيْفَ بِمَنْ يَأْخُذُ الْمَالَ كُلَّهُ، وَقَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿وَلَا يَغْتَبْ بَعْضُكُمْ بَعْضًا﴾ [الحجرات: ١٢]، وَنَحْوَ هَذَا، فَكَيْفَ بِمَنْ يَقْتُلُهُ، قَالَ: فَرَحِمْتُهُ وَمَا رَأَيْتُهُ فِيهِ فَلَمْ أَقُلْ لَهُ شَيْئًا "

961- Abdullah b. Âsım el-Herevî bildiriyor: Yaşlı bir adam Abdullah b. el-Mübârek'in yanına girdi ve onu yamalı ve kaba kumaştan bir yastık üzerinde gördü. Sonra yaşlı adam şöyle anlattı: "Bu durumunu kendisine sormak istediğimde üzerinde korku olduğunu gördüm ve ona acıdım. Bu sırada o şöyle dedi: "Yüce Allah: *«Mümin erkeklere söyle: Gözlerini bakılması yasak olandan çevirsinler, mahrem yerlerini, korusunlar»*[1] buyurmaktadır. Allah kişinin yabancı kadının güzelliklerine bakmasına razı olmamaktadır. Ya onunla zina edenin durumu ne olacaktır? Yüce Allah: *«Ölçü ve tartıda hile yapanların vay haline»*[2] buyurmaktadır. Burada ölçü ve tartıdan bahsedilmektedir. Ya malın tümünü alıp götürenin hali ne olacaktır? Yüce Allah: *«Birbirinizin suçunu araştırmayın»*[3] buyurmaktadır. Ya kişiyi öldürenin hali ne olacaktır?" Onun bu durumundan dolayı kendisine acıdım ve ona bir şey demedim.

---

[1] Nûr Sur. 30

[2] Mutaffifîn Sur. 1

[3] Hucurât Sur. 12

٩٦٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو زَكَرِيَّا بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ، أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ سَلْمَانَ الْفَقِيهُ، حَدَّثَنَا الْحَارِثُ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا الْعَبَّاسُ بْنُ أَبَانَ، ذَكَرَهُ عَنْ بَعْضِ الْعُلَمَاءِ قَالَ: " ذُو الدِّينِ يَخَافُ الْعِقَابَ، وَذُو الْكَرْمِ يَخَافُ الْعَارَ، وَذُو الْعَقْلِ يَخَافُ التَّبِعَةَ "

962- Abbâs b. Ebân, alimlerden bir kişiden şu sözünü bildiriyor: "Dindar kişi cezadan korkar. Şeref sahibi ar duyulacak şeyden korkar. Akıl sahibi de kendisine tâbi olunmasından korkar."

فَصْلٌ

Bölüm

Halîmî der ki: "İnsanlar birçok şeyden dolayı içlerinde bir korku hisseder. Mesela kişinin oğlunun ölmesinden veya malının yok olup gitmesinden veya boğulmaktan veya yanmaktan veya göçük altında kalmaktan veya sağır ve kör olmaktan veya zalim bir idarecinin eline düşmekten veya vahşi hayvanların saldırısına maruz kalmaktan veya düşman eline düşmekten ve buna benzer istenilmeyen şeylerden korkması gibi.

Ancak bu korkulardan bazısı övülmüş, bazısı da kınanmıştır. Övülmüş olan korku, kişinin bu sayılan şeylerden, maruz kalması durumunda Allah'ın öfkesine, cezalandırmasına ve hesaba çekmesine sebep olacağı için korkmasıdır. Başına gelmeyeceğinden emin olmamasına rağmen bu tür şeylerden korkan ve bundan dolayı günaha bulaşmaktan uzak duran kişi, cehennem korkusuyla bunlardan uzak duran kişi gibidir.

Kişinin, Yüce Allah'ın kendisine verdiğini geri almasının bir imtihan olmasından endişe etmesi, buna sabredip karşılığını Allah'tan beklemesi durumunda mükâfatlandırılacağını, endişeye kapılıp Allah'ın takdirine teslimiyet göstermemesi halinde ise daha fazlasını kendisinden alacağını düşünmesi, kendisinden alınan şeyden dolayı Allah'ın hoşlanmayacağı şeyleri yapmaktan kendini alıkoymaktan endişe etmesi gibi şeyler konusunda duyulan korku da övülen korkulardandır. Böylesi bir korku, Yüce Allah'a duyulan saygı ve sevgiden kaynaklanan bir korkudur.

Kınanmış korkuya gelince, kişi bu sayılan şeylerden malına olan düşkünlüğünden, bunlardan gelecek dünyevi faydaları kaybetmekten, bunlara bağlılığından, azalması yerine çoğalmasını ve Allah'ın razı olduğu bir

şey olsa da olmasa da arzu ettiği şeylere ulaşmayı istemesinden dolayı olan korkudur. Bu korkunun kınanması kaynaklandığı gayeden dolayıdır. Zira kula ihsan edilen mal, çoluk çocuk ve benzeri nimetler Allah'ın ödünç olarak verdiği nimetlerdir. Ödünç olan bir mala dayanmak da faziletli ve ihlaslı kişilerin yapacağı bir şey değildir. Doğrusunu da Allah bilir."[1]

Beyhakî der ki: "Bu yönde gelen haber ile rivayetler, Halîmî'nin bu konuda söylediklerini destekler mahiyettedir. Burada hepsini zikretmek uzun yer tutabilir. Ancak bazıları aşağıda zikredilmiştir."↓

٩٦٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ إِسْحَاقَ الْفَقِيهُ، أَخْبَرَنَا مُوسَى بْنُ الْحَسَنِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْلَمَةَ الْقَعْنَبِيُّ، ح وَأَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدَانَ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدٍ الصَّفَّارُ، حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا الْقَعْنَبِيُّ، حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ، أَنَّهُ سَمِعَ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ تَقُولُ: " كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِذَا كَانَ يَوْمٌ ذَا رِيحٍ، وَغَيْمٍ عُرِفَ ذَلِكَ فِي وَجْهِ رَسُولِ اللهِ ﷺ فأقبل وَأَدْبَرَ فَإِذَا مُطِرَتْ سُرِّيَ عَنْهُ، وَذَهَبَ عَنْهُ ذَلِكَ قَالَتْ: فَسَأَلْتُهُ فَقَالَ: إِنِّي خَشِيتُ أَنْ يَكُونَ عَذَابًا سُلِّطَ عَلَى أُمَّتِي " وَيَقُولُ - إِذَا رَأَى الْمَطَرَ -: " رَحْمَةُ اللهُ " وَفِي رِوَايَةِ مُوسَى: " رَحْمَةٌ "، فَقَطْ وَقَالَ: عُرِفَ ذَلِكَ فِي وَجْهِهِ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ فِي الصَّحِيحِ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْلَمَةَ الْقَعْنَبِيِّ وَأَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ مِنْ حَدِيثِ ابْنِ جُرَيْجٍ عَنْ عَطَاءٍ

963- Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) eşi Hz. Âişe anlatıyor: Rüzgarlı ve bulutlu bir gün olduğu zaman bu(nun sıkıntısı) Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yüzünde belli olurdu. (Eve) gidip gelir ve yağmur yağınca rahatlayıp sıkıntısı giderdi. Bir gün (yine böyle iken) bunun sebebini kendisine sorduğumda: *"Bunun ümmetim için musallat edilen bir azab olmasından korktum"* buyurdu. Yağmuru gördüğü zaman: *"Bu, Allah'ın rahmetidir"* buyururdu. Mûsa'nın rivayetinde ise sadece: *"(Bu) rahmettir"* ve: "Bu(nun sıkıntısı) Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yüzünde belli olurdu" ibaresi

[1] Halîmî, *Minhâc* (1/511-512).

geçmiştir.[1]

Müslim bunu *Sahîh*'te Abdullah b. Mesleme el-Ka'nebî kanalıyla[2] ve Buhârî bunu İbn Cüreyc — Atâ kanalıyla aktarmıştır.[3]

٩٦٤ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدَانَ، أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدٍ الصَّفَّارُ، حَدَّثَنَا الْكُدَيْمِيُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الْأَنْصَارِيُّ، حَدَّثَنَا ابْنُ عَوْنٍ، عَنْ ثُمَامَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: " كُنْتُ أَصْنَعُ خُبْزَةً لَهُمْ فَسَمِعْتُ نَقِيضَ الْأَرْضِ، فَخَرَجْتُ فَإِذَا الْأَرْضُ قَدْ تَشَقَّقَتْ، وَإِذَا أَصْحَابُ رَسُولِ اللهِ ﷺ يَبْكُونَ وَيَدْعُونَ حَتَّى ذَهَبَتْ "

964- Enes b. Mâlik der ki: "Ben onlara ekmek yaparken yerden sesler geldiğini işittim. Çıkıp baktığımda yerin çatlamış olduğunu gördüm. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbı da bu çatlak gidene hep kadar ağlayıp dua ettiler."[4]

٩٦٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُّ، حَدَّثَنَا الْعَبَّاسُ الدُّورِيُّ، حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمُؤَدِّبُ، حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ يَعْنِي ابْنَ النَّضْرِ، حَدَّثَنِي أَبِي، أَنَّهَا كَانَتْ ظُلْمَةً عَلَى عَهْدِ أَنَسٍ حَتَّى كَانَ النَّهَارَ مِثْلُ اللَّيْلِ قَالَ: فَأَتَيْتُهُ بَعْدَ مَا انْجَلَتْ فَقُلْتُ: يَا أَبَا حَمْزَةَ، هَلْ كَانَ يُصِيبُكُمْ مِثْلُ هَذَا عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ؟ قَالَ: مَعَاذَ اللهِ إِنْ " كَانَتِ الرِّيحُ لَتَشْتَدُّ فَنَبْتَدِرُ إِلَى الْمَسْجِدِ أَيُّنَا يَدْخُلُهُ أَوَّلًا "

965- Ubeydullah b. Nadr, babasından bildiriyor: Enes zamanında (bir bulut görünmüş ve) gündüz vakti gece gibi karanlık olmuştu. (Bulut gidip) aydınlık olunca Enes'in yanma gidip: "Ey Ebû Hamza! Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında başınıza böyle bir şey gelir miydi?" dediğimde: "Allah korusun. Öyle şiddetli rüzgar çıkardı ki hangimiz Mescid'e daha önce girecek diye yarışırdık" karşılığını verdi.[5]

---

[1] İsnâdı sahihtir.

[2] Müslim, *istiskâ* (1/616).

[3] Buhârî, *bed'u'l-halk* (4/76), *tefsîr* (6/42).

[4] İçinde Muhammed b. Yûnus el-Kudeymî olduğu için isnadı zayıftır.

[5] İsnâdının bir zararı yoktur.

٩٦٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنَا أَبُو عُثْمَانَ الْحَنَّاطُ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، حَدَّثَنَا أَبُو زَكَرِيَّا الْخَلْقَانِيُّ الْهَمْدَانِيُّ قَالَ: كُنَّا عِنْدَ عَلِيِّ بْنِ بَكَّارٍ فَمَرَّتْ سَحَابَةٌ فَسَأَلْتُهُ عَنْ شَيْءٍ فَقَالَ لِي: " اسْكُتْ حَتَّى تَجُوزَ هَذِهِ السَّحَابَةُ، أَمَا تَخْشَى أَنْ يَكُونَ فِيهَا حِجَارَةٌ نُرْمَى بِهَا "

966- Ebû Zekeriyâ el-Halkânî el-Hemdânî anlatıyor: Biz Ali b. Bekkâr'ın yanında iken (üstümüze) bir bulut geldi. Bu sırada kendisine bir şey sordum. Bunun üzerine bana: "Bulut geçip gidene kadar sus. Onda kendisiyle taşlanabileceğimiz taşların olabilmesinden korkmuyor musun?" karşılığını verdi.[1]

٩٦٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو أُسَامَةَ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْقَاسِمِ الْمُقْرِئُ الْهَرَوِيُّ، بِمَكَّةَ، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ رَشِيقٍ، حَدَّثَنِي أَبُو عَلِيٍّ الرُّوذْبَارِيُّ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا أَحْمَدَ الزُّهَيْرِيَّ يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرِ بْنَ هَارُونَ الْحَمَّالَ يَقُولُ: سَمِعْتُ الْحَارِثَ الْمُحَاسِبِيَّ، يَقُولُ - وَذَكَرَ الْبَلَاءَ - فَقَالَ: هُوَ لِلْمُخَلِّطِينَ عُقُوبَاتٌ وَلِلتَّائِبِينَ طَهَارَاتٌ، وَلِلطَّاهِرِينَ دَرَجَاتٌ "

967- Ebû Bekr b. Hârun el-Hammâl der ki: Hâris el-Muhâsibî'nin beladan söz ederek: "Bu, ortalığı karıştıranlar için ceza, tövbe edenler için temizlik ve temiz olanlar için derecedir" dedi.

٩٦٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حَمْشَاذَ قَالَ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ سَلَمَةَ يَقُولُ: سَمِعْتُ الْحُسَيْنَ بْنَ مَنْصُورٍ يَقُولُ: كَثِيرًا مَا كُنْتُ أَسْمَعُ عَلِيَّ بْنَ عَثَّامٍ يَقُولُ: " اللهُمَّ لَا تَبْلُ أَخْبَارَنَا "

968- Hüseyn b. Mansûr der ki: Ali b. Assâm'm bir çok defa: "Allahım! Yaptıklarımızı ortaya çıkarmak suretiyle bizleri sınama" dediğini işittim.

Beyhakî der ki: Yüce Allah bu konuda: "*Durumlarınızı ortaya koyuncaya kadar sizi deneyeceğiz*"[2] buyurmaktadır. Yani Allah'ın onları cihad ve başka

---

[1] Ebû Zekeriya el-Halkânî'yi tanımıyorum. Ebû Nuaym, *Hilye* (10/7).

[2] Muhammed Sur. 31

şeylerde sabırlarının nasıl olduğunu belirlemek için denemesidir. Ali b. Assâm sabredememekten korkup: "Allahım! Yaptıklarımızı ortaya çıkarmak suretiyle bizleri sınama" demiştir.

Bir topluluğu övüp methederken de: *"Onun rahmetini umarlar, azabından korkarlar"*[1] buyurmuştur. Yine: *"(Rahmetimizi) umarak ve (azabımızdan) korkarak bize dua ederlerdi"*[2] buyurmuştur. Âyette *"rağbe"* ifadesinden kasıt ümit etmektir. *"Rahbe"* ifadesinden kasıt da korkudur."

٩٦٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ إِسْحَاقَ، أَخْبَرَنَا يُوسُفُ بْنُ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا أَبُو الرَّبِيعِ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي الْعَلَاءُ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ: " لَوْ يَعْلَمُ الْمُؤْمِنُ مَا عِنْدَ اللهِ مِنَ الْعُقُوبَةِ مَا طَمِعَ بِجَنَّتِهِ أَحَدٌ، وَلَوْ يَعْلَمُ الْكَافِرُ مَا عِنْدَ اللهِ مِنَ الرَّحْمَةِ مَا قَنَطَ مِنْ جَنَّتِهِ أَحَدٌ " أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ فِي الصَّحِيحِ عَنْ جَمَاعَةٍ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ وَأَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ مِنْ حَدِيثِ الْمَقْبُرِيِّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ

969- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Eğer mümin kimse Allah katında ne cezalar olduğunu bilseydi, hiç kimse cennetini ümit etmezdi. Kafir de Allah katındaki rahmeti bilseydi hiç biri Allah'ın rahmetinden ümidini kesmezdi"* buyurmuştur.[3]

Müslim, *Sahîh*'te bir topluluk kanalıyla İsmâîl'den[4] ve el-Makburî kanalıyla Buhârî, Ebû Hureyre'den aktarmıştır.[5]

٩٧٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ وَأَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي حَامِدٍ الْمُقْرِئُ، وَأَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلَمِيُّ، قَالُوا: حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا الْخَضِرُ بْنُ أَبَانَ الْهَاشِمِيُّ، حَدَّثَنَا سَيَّارُ بْنُ حَاتِمٍ، حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ: أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ، دَخَلَ عَلَى شَابٍّ وَهُوَ فِي الْمَوْتِ فَقَالَ: " كَيْفَ تَجِدُكَ؟ " قَالَ: أَرْجُو اللهَ، وَأَخَافُ ذُنُوبِي؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ " لَا

---

[1] İsrâ Sur. 57

[2] Enbiyâ Sur. 90

[3] İsnâdı sahihtir.

[4] Müslim, *Sahîh* 3/2109 (23).

[5] Müslim, *rekâik* (7/183).

الثَّانِي عَشَرَ مِنْ شُعَبِ الْإِيمَانِ بَابٌ فِي الرَّجَاءِ مِنَ اللهِ ﷻ

12. Şube

Allah'tan Ümitvar Olmak (Recâ)

Bu konu birkaç bölümden oluşmaktadır.

Halîmî der ki: "Allah'tan ümitvâr (recâ içinde) olmak birkaç yönden olur. Birincisi, istenilen şeyi elde etme ve sevilen şeye kavuşmayı ümit etmektir. İkincisi, elde edilen bu şeyin devamlı olmasını ümit etmektir. Üçüncüsü, başa gelmemesi için kötülüklerin defedilip uzaklaştırılmasını ümit etmektir. Dördüncüsü de maruz kalınan kötü şeylerin defedilip uzaklaştırılmasını ümit etmektir. Bütün bu ümit etme şekilleri de dua konusunda dile getireceğim gibi güzel ve makbul olan ümit etme şeklidir.

Ümit (recâ) kişide yerleştiği zaman korkunun (havf) kişide yerleşmesi durumunda olduğu gibi huşu ve boyun eğme de oluşur. Çünkü korku ve ümit (havf ve recâ) birbiriyle ilişkilidir. Korkan kişi korktuğu şeyin zıttının gerçekleşmesi ümidini de içinde taşır ve bu yönde Allah'a dua eder, korktuğu şeyin zıttının gerçekleşmesini ister. Ümit eden kişi de ümit ettiği şeyin zıttının gerçekleşmesinden korkar, bunun gerçekleşmesinden Allah'a sığınır ve korkulan bu şeyin uzaklaştırılması için Allah'a dua eder. Bundan dolayı korku içinde olan her bir kişi aynı zamanda ümit içinde, ümit içinde olan her bir kişi de aynı zamanda bir korku içindedir."[1]

Halîmî bunu detaylı bir şekilde açıkladıktan sonra şöyle devam eder: "Bu ikisi uyum içinde bir arada bulunduğu için de Yüce Allah birçok âyette bunları birlikte zikretmiştir. Örneğin *"Allah'a (azabından) korkarak ve (rahmetini) ümit ederek dua edin. Şüphesiz, Allah'ın rahmeti iyilik edenlere çok yakındır"*[2] buyurmuştur. Âyette *"havf"* ifadesinden kasıt endişedir. *"Tama"* ifadesinden kasıt da ümit etmektir.

---

[1] Halîmî, *Minhâc* (1/517).

[2] A'râf Sur. 56

arada bulunursa Allah mutlaka kendisinden ümit ettiği şeyi ona verir ve korktuğu şeyden onu emin kılar" buyurdu.[1]

Ubeyd b. Umeyr der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), ashâbından hasta olan birini ziyaret etmek için yanına girdi ve onun ölmek üzere olduğunu gördü. Ona: *"Kendini nasıl hissediyorsun?"* diye sorunca, adam: "Ümit ve korku içindeyim" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): *"Canım elinde olana yemin olsun ki bu durumda kulun kalbinde bu iki şey bir araya geldiği zaman Allah mutlaka ona ümit ettiği şeyi verir ve korktuğu şeyden onu emin kılar"* buyurdu.

٩٧٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الْحَفِيدُ، حَدَّثَنَا عَبَّادُ بْنُ سَعِيدٍ الْجُعْفِيُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ بُهْلُولٍ، حَدَّثَنَا بُهْلُولٌ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ زِيَادٍ أَبُو الْحَسَنِ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيِّبِ، أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، اشْتَكَى فَدَخَلَ عَلَيْهِ النَّبِيُّ ﷺ، يَعُودُهُ فَقَالَ: " كَيْفَ تَجِدُكَ يَا عُمَرُ؟ " فَقَالَ: أَرْجُو وَأَخَافُ، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " مَا اجْتَمَعَ الرَّجَاءُ وَالْخَوْفُ فِي قَلْبِ مُؤْمِنٍ إِلَّا أَعْطَاهُ اللهُ الرَّجَاءَ وَأَمَّنَهُ الْخَوْفَ "

972- Saîd b. el-Müseyyeb bildiriyor: Ömer b. el-Hattâb rahatsızlanınca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kendisini ziyaret etmek için yanına girdi. Ona: *"Kendini nasıl hissediyorsun?"* diye sorunca, Ömer: "Ümit ve korku içindeyim" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Mümin kişinin kalbinde ümit ve korku bir araya geldiği zaman Allah mutlaka ona ümit ettiği şeyi verir ve korktuğu şeyden onu emin kılar"* buyurdu.[2]

٩٧٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، وَمُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى بْنِ الْفَضْلِ، قَالَا: حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُنْقِذٍ، حَدَّثَنِي إِدْرِيسُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ الرِّبَاحِيِّ، عَنِ ابْنِ أَبِي مَالِكٍ، قَالَ: دَخَلَ وَاثِلَةُ بْنُ الْأَسْقَعِ عَلَى

---

[1] İsnâdı zayıftır. Ebû Ya'lâ, *Müsned* (6/142), İbnu's-Sünnî, *Amelu'l-Yevm ve'l-Leyle* 158 (540), Ebû Nuaym, *Hilye* (6/292) ve Beğavî, *Şerh es-Sünne* (5/274).

[2] İsnâdında belirsizlik vardır.

يَجْتَمِعَانِ فِي قَلْبِ عَبْدٍ فِي مِثْلِ هَذَا الْمَوْطِنِ إِلَّا أَعْطَاهُ اللهُ مَا يَرْجُو وَأَمَّنَهُ مِمَّا يَخَافُ"

970- Enes bildiriyor: Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), ölmek üzere olan bir gencin yanına girdi ve: *"Kendini nasıl hissediyorsun?"* diye sordu. Genç: "Allah'ın beni bağışlamasını umuyor ve günahlarımdan dolayı korkuyorum" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Bu korku ile ümit hali, şu ölüm anında hangi kulun kalbinde bir arada bulunursa Allah mutlaka ona ümit ettiği şeyi verir ve korktuğu şeyden onu emin kılar"* buyurdu.[1]

٩٧١ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدَانَ، أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدٍ الصَّفَّارُ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الْبَغَوِيُّ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ الْحَمِيدِ، حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، قَالَ: دَخَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ، عَلَى رَجُلٍ يَعُودُهُ فَوَجَدَهُ فِي الْمَوْتِ، فَقَالَ: " كَيْفَ تَجِدُكَ؟ " قَالَ: أَجِدُنِي أَخَافُ وَأَرْجُو، قَالَ: " لَا يَجْتَمِعَانِ فِي قَلْبِ مُؤْمِنٍ إِلَّا أَعْطَاهُ اللهُ الَّذِي يَرْجُو مِنْهُ، وَأَمَّنَهُ مِنَ الَّذِي يَخَافُ " كَذَا قَالَهُ جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ الضُّبَعِيُّ

وَرَوَاهُ أَبُو رَبِيعَةَ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ سَلَمَةَ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ عُبَيْدِ بْنِ عُمَيْرٍ، قَالَ: دَخَلَ النَّبِيُّ ﷺ، عَلَى رَجُلٍ مِنْ أَصْحَابِهِ وَهُوَ مَرِيضٌ فَقَالَ: " كَيْفَ تَجِدُكَ؟ " قَالَ: أَجِدُنِي رَاغِبًا رَاهِبًا قَالَ: " وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا يَجْتَمِعَانِ لِأَحَدٍ عِنْدَ هَذَا الْمَوْضِعِ إِلَّا أَعْطَاهُ مَا رَجَا وَأَمَّنَهُ مِمَّا يَخَافُ "

971- Enes der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hasta olan bir adamı ziyaret etmek için yanına girdi ve onun ölmek üzere olduğunu gördü. Ona: *"Kendini nasıl hissediyorsun?"* diye sorunca, adam: "Hem korkuyor, hem de (Allah'ın beni bağışlamasını) ümit ediyorum" karşılığını verdi. Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): *"Bu iki şey, şu ölüm anında hangi kulun kalbinde bir*

[1] İçinde Hadir b. Ebân'ın bulunmasından dolayı isnadı zayıftır. Tirmizî 3/311 (983) ve İbn Mâce 2/1423 (4261).

مَرِيضٍ يَعُودُهُ فَقَالَ لَهُ: كَيْفَ تَجِدُكَ؟ قَالَ الْمَرِيضُ: لَقَدْ خِفْتُ اللهَ خَوْفًا حسبت أَنْ لَا يَقُومَ لِي بَعْدُ نِظَامٌ، وَرَجَوْتُ اللهَ رَجَاءً فَرَجَائِي فَوْقَ ذَلِكَ، فَقَالَ وَاثِلَةُ: اللهُ أَكْبَرُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ: " أُقْسِمُ، الْخَوْفُ وَالرَّجَاءُ أَنْ لَا يَجْتَمِعَا فِي أَحَدٍ فِي الدُّنْيَا فَيُرَحْ رِيحَ النَّارَ، وَلَا يَفْتَرِقَا فِي أَحَدٍ فِي الدُّنْيَا فَيُرَيَّحْ رِيحَ الْجَنَّةِ "

973- İbn Ebî Mâlik der ki: Vâsile b. el-Eska' hasta birini ziyaret etmek için yanına girdi. Ona: "Nasılsın?" diye sorunca, adam: "Allah'tan öylesine korktum ki bundan sonra artık bir daha düzelemeyeceğimi sandım. Ancak korkumdan daha çok Allah'tan (merhamet) ümit ettim" dedi. Bunun üzerine Vâsile şu karşılığı verdi: "Allahu ekber! Ben, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): «*Yemin olsun ki korku ve ümit bir kişide dünyada iken bir araya geldiği zaman artık cehennemin kokusunu koklamaz. Eğer kişide sadece korku veya sadece ümit olursa o da cennetin kokusunu koklamaz*» buyurduğunu işittim."[1]

٩٧٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ، وَمُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى، قَالَا: حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ، حَدَّثَنَا الرَّبِيعُ بْنُ سُلَيْمَانَ، حَدَّثَنَا أَيُّوبُ بْنُ سُوَيْدٍ، حَدَّثَنِي عُتْبَةُ بْنُ أَبِي حَكِيمٍ، قَالَ: عَادَ وَاثِلَةُ بْنُ الْأَسْقَعِ يَزِيدَ بْنَ الْأَسْوَدِ الْجُرَشِيَّ وَقَدْ نَزَلَ بِهِ الْمَوْتُ فَقَالَ: يَا أَخِي كَيْفَ تَجِدُكَ؟ قَالَ: أَجِدُنِي أَرْجُو وَأَخَافُ، قَالَ: لَهُ أَيُّهُمَا فِي نَفْسِكَ أَكْثَرُ؟ قَالَ: الرَّجَاءُ، قَالَ وَاثِلَةُ: اللهُ أَكْبَرُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ: " قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِي بِي "

974- Utbe b. Ebî Hakîm der ki: Vâsile b. el-Eska' ölmek üzere olan Yezîd b. el-Esved el-Cureşî'yi ziyaret edip ona: "Ey kardeşim! "Kendini nasıl hissediyorsun?" diye sorunca, Yezîd b. el-Esved: "(Allah'm rahmetini) ümit ediyor ve korkuyorum" karşılığını verdi. Vâsile b. el-Eska': "İçinde hangisinin daha fazla olduğunu hissediyorsun?" diye sorunca: "Ümidin daha fazla olduğunu hissediyorum" dedi. Bunun üzerine Vasile b. el-Eska' şu

---

[1] İsnâdında tanımadığım bir ravi vardır. İbn Hibbân, *es-Sikât* (8/133) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (8/319).

karşılığı verdi: "Allahu ekber! Ben, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): «*Yüce Allah: "Ben kulumun zannı üzereyim" buyurmaktadır*» dediğini işittim."[1]

٩٧٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَخْبَرَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ صَفْوَانَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي الدُّنْيَا، أَخْبَرَنَا أَبُو خَيْثَمَةَ، حَدَّثَنَا شَبَابَةُ بْنُ سَوَّارٍ، عَنْ هِشَامِ بْنِ الْغَازِ، حَدَّثَنِي حَيَّانُ أَبُو النَّضْرِ، قَالَ: قَالَ لِي وَاثِلَةُ بْنُ الْأَسْقَعِ: قُدْنِي إِلَى يَزِيدَ بْنِ الْأَسْوَدِ فَإِنِّي قَدْ بَلَغَنِي أَنَّ أَلَمًا نَزَلَ بِهِ، قَالَ: فَقُدْتُهُ فَدَخَلَ عَلَيْهِ وَهُوَ ثَقِيلٌ وَقَدْ وُجِّهَ - يَعْنِي نَحْوَ الْقِبْلَةِ - وَقَدْ ذَهَبَ عَقْلُهُ، قَالَ: نَادُوهُ، فَنَادَوْهُ فَقُلْتُ: إِنَّ هَذَا وَاثِلَةَ بْنَ الْأَسْقَعِ أَخُوكَ، قَالَ: فَأَبْقَى اللهُ مِنْ عَقْلِهِ أَنْ سَمِعَ أَنَّ وَاثِلَةَ قَدْ جَاءَ، فَمَدَّ يَدَهُ فَجَعَلَ يَلْتَمِسُ بِهَا، فَعَلِمْتُ مَا يُرِيدُ فَأَخَذْتُ كَفَّ وَاثِلَةَ فَجَعَلْتُهَا فِي كَفِّهِ، وَإِنَّمَا أَرَادَ أَنْ يَضَعَ يَدَهُ فِي يَدِ وَاثِلَةَ، ذَلِكَ لِمَوْضِعِ يَدِ وَاثِلَةَ مِنْ يَدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ، وَجَعَلَ يَضَعُهَا مَرَّةً عَلَى صَدْرِهِ، وَمَرَّةً عَلَى وَجْهِهِ، وَمَرَّةً عَلَى فِيهِ، فَقَالَ وَاثِلَةُ: أَلَا تُخْبِرُنِي عَنْ شَيْءٍ أَسْأَلُكَ عَنْهُ؟ كَيْفَ ظَنُّكَ بِاللهِ؟ قَالَ: اعْتَرَضَتْنِي ذُنُوبٌ لِي أَشْفَيْتُ عَلَى هَلَكَةٍ، وَلَكِنْ أَرْجُو رَحْمَةَ اللهِ، فَكَبَّرَ وَاثِلَةُ وَكَبَّرَ أَهْلُ الْبَيْتِ بِتَكْبِيرِهِ وَقَالَ: اللهُ أَكْبَرُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ: " يَقُولُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِي بِي فَلْيَظُنَّ بِي مَا شَاءَ "

975- Hayyân Ebu'n-Nadr der ki: Vâsile b. el-Eska', bana: "Beni Yezîd b. el-Esved'in yanına götür. Bana ulaşana göre o bayağı rahatsızlanmış" dedi. Bunun üzerine kendisini Yezîd b. el-Esved'in yanına götürdüm. Yanına girdiğinde durumu bayağı ağırlaşmış ve artık kıbleye doğru çevrilmişti. Hafızası da yerinde değildi. Vâsile: "Ona bir seslenin" deyince ona seslendiler ve ben: "Bu, kardeşin Vâsile b. el-Eska'dır" dedim. Allah'ın kendisinden bıraktığı aklıyla Vâsile'nin geldiğini anladı ve elini uzatıp Vâsile'nin elini aramaya başladı. Ne istediğini anladım ve Vâsile'nin elini tutup onun avucuna koydum. Çünkü o, elini Vâsile'nin eline yani Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) elini koyduğu yere koymak istemişti.

[1] İsnâdı munkatı'dır.

Vâsile'nin eline sürdüğü elini bir yüzüne bir göğsüne bir ağzına sürmeye başlamıştı. Vâsile kendisine: "Sana soracağım şey hakkında bana bilgi verir misin? Allah hakkında zannın nasıldır?" dedi. Bunun üzerine Yezîd: "İşlediğim günahlar içinde helak olmak üzereyim. Ancak Allah'ın rahmetini ümit ediyorum" karşılığını verdi. Bunun üzerine Vâsile tekbir getirince oradaki ev halkı da tekbir getirdi. Sonra Vâsile şöyle dedi: "Allahu ekber! Ben, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *"Yüce Allah: «Ben kulumun zannı üzereyim. Artık o hakkımda dilediği gibi zanda bulunsun» buyurmaktadır"* dediğini işittim."[1]

٩٧٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَخْبَرَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ صَفْوَانَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي الدُّنْيَا، حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا خَلَفُ بْنُ خَلِيفَةَ، عَنْ حُصَيْنٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: " كَانُوا يَسْتَحِبُّونَ أَنْ يُلَقِّنُوا، الْعَبْدَ مَحَاسِنَ عَمَلِهِ عِنْدَ مَوْتِهِ لِكَيْ يُحْسِنَ ظَنَّهُ بِرَبِّهِ "

976- İbrâhîm(i- Nehaî) der ki: "(Sahabe ve Tâbiûn) kişi öleceği zaman Rabbi hakkında hüsn-i zanda bulunması için ona iyi amellerini hatırlatmayı müstehab görürlerdi."[2]

٩٧٧ - قَالَ: وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ، حَدَّثَنَا سَوَّارُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الْعَنْبَرِيُّ، حَدَّثَنَا الْمُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، قَالَ: قَالَ لِي أَبِي حِينَ حَضَرَتْهُ الْوَفَاةُ: " يَا مُعْتَمِرُ حَدِّثْنِي بِالرُّخَصِ لَعَلِّي أَلْقَى اللهَ وَأَنَا حَسَنُ الظَّنِّ بِهِ "

977- Mu'temir b. Süleymân der ki: Babam vefat edeceği zaman bana: "Ey Mu'temir! Bana, Allah'ın kullarına tanıdığı ruhsatlardan bahset, umulur ki Allah'a içimde hüsnü zan ile kavuşurum" dedi.[3]

---

[1] Ravileri güvenilirdir. İbn Ebi'd-Dünyâ, *Husnu'z-Zannı Billah* 39, 40 (2), Beyhakî, *Edeb* sh. 155 (160), İbnu'l-Mübârek, *Zühd* 318 (909), Dârimî (sh. 701), Taberânî, *M. el-Kebîr* 22/87 (209, 210), Hâkim, *Müstedrek* (4/240), İbn Hibbân (717, 2393, 2468) ve Ahmed, *Müsned* (3/492, 4/106).

[2] Ravileri güvenilirdir. İbn Ebi'd-Dünyâ, *Husnu'z-Zannı Billah* 45 (29).

[3] Ravileri güvenilirdir. İbn Ebi'd-Dünyâ 45 (29) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (3/31).

٩٧٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ صَفْوَانَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ أَبِي الدُّنْيَا، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ يَزِيدَ الْكَاهِلِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو سَلَمَةَ التَّيْمِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ الْأَعْلَى التَّيْمِيَّ، يَقُولُ لِجَارٍ لَهُ قَدْ حَضَرَهُ الْمَوْتُ: " أَيَا فُلَانٍ لِيَكُنْ جَزَعُكَ لَمَا بَعْدَ الْمَوْتِ أَكْثَرَ مِنْ جَزَعِكَ مِنَ الْمَوْتِ، وَأَعِدَّ لَعَظِيمِ الْأُمُورِ حُسْنَ الظَّنِّ بِاللهِ عَزَّ وَجَلَّ "

978- Ebû Seleme et-Teymî der ki: Abdu'l-A'lâ et-Teymî'nin vefat etmek üzere olan bir komşusuna: "Ey filan! Ölüm sonrasından dolayı olan korkun ölümden olan korkundan daha fazla olsun. İşlere her haliyle sahip olan hakkında hüsnü zanda bulun" dediğini işittim.

٩٧٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْإِسْفَرَايِينِيُّ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عُثْمَانَ، قَالَ: سَمِعْتُ السَّرِيَّ بْنَ الْمُغَلِّسِ، يَقُولُ: " الْخَوْفُ أَفْضَلُ مِنَ الرَّجَاءِ مَادام الرَّجُلُ صَحِيحًا، فَإِذَا نَزَلَ بِهِ الْمَوْتُ فَالرَّجَاءُ أَفْضَلُ مِنَ الْخَوْفِ "، فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ: كَيْفَ يَا أَبَا الْحَسَنِ؟ قَالَ: " لِأَنَّهُ إِذَا كَانَ فِي صِحَّتِهِ مُحْسِنًا عَظُمَ رَجَاؤُهُ عِنْدَ الْمَوْتِ وَحَسُنَ ظَنُّهُ بِرَبِّهِ، وَإِذَا كَانَ فِي صِحَّتِهِ مُسِيئًا سَاءَ ظَنُّهُ عِنْدَ الْمَوْتِ وَلَمْ يَعْظُمْ رَجَاؤُهُ "

979- Saîd b. Osmân der ki: Serî b. el-Muğallis'in: "Sıhhatli zamanda korku, ümit etmekten daha hayırlıdır. Ancak ölüm anı geldiği zaman ümit etmek korkudan daha hayırlıdır" dediğini işittim. Bir adam kendisine: "Ey Ebu'l-Hasan! Bu nasıl olmaktadır?" diye sorunca şu karşılığı verdi: "Eğer kişi sağlıklı iken iyi amel işleyen biri ise vefat edeceği zaman ümidi çok olur ve Rabbi hakkında hüsnü zanda bulunur. Eğer sağlıklı iken kötü amel işleyen biri ise ölüm anında Rabbi hakkında kötü zanda bulunur ve ümit ettiği kendisine verilmez."[1]

Beyhakî der ki: Burada kişiyi (sıhhatli olduğu zamanda) Allah'a isyandan men eden ve kendisini itaate yönelten korku kastedilmektedir ki, kişinin

[1] Ebû Nuaym, *Hilye* (8/89).

ölüm anı geldiği zaman Rabbinin rahmetinden ümidi ve Allah'a inancından dolayı vaad ettiği şeylerde ihsanını istemesi daha çok olur.

٩٨٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ جَنَاحُ بْنُ نَذِيرٍ التَّاجِرُ بِالْكُوفَةِ، حَدَّثَنَا أَبُو جَعْفَرِ بْنُ دُحَيْمٍ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ حَازِمٍ، أخبرنا يَعْلَى بْنُ عُبَيْدٍ، حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ، عَنْ أَبِي سُفْيَانَ، عَنْ جَابِرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ - قَبْلَ أَنْ يَمُوتَ بِثَلَاثٍ -: " لَا يَمُوتَنَّ أَحَدُكُمْ إِلَّا وَهُوَ يُحْسِنُ الظَّنَّ بِاللهِ عَزَّ وَجَلَّ " أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ فِي الصَّحِيحِ مِنْ حَدِيثِ الْأَعْمَشِ

980- Câbir der ki: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) vefat etmeden üç gün önce: *"Sakın, sizden biriniz Allah hakkında hüsnü zan beslemekten başka bir hal üzere ölmesin"* buyurduğunu işittim.[1]

Müslim bunu *Sahîh*'te A'meş kanalıyla aktarmıştır.[2]

Beyhakî der ki: Ümit etmenin en güzeli, nefis ile cihad edip onun hevasından uzak durmakla olanıdır. Zira Yüce Allah: *"İnananlar, hicret edenler ve Allah yolunda cihad edenler Allah'ın rahmetini umarlar. Allah bağışlar ve merhamet eder"*[3] buyurmaktadır.

٩٨١ - أَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْفَقِيهُ، أَخْبَرَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ بِلَالٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ، حَدَّثَنَا سُوَيْدٌ، حَدَّثَنَا ثَابِتُ بْنُ عَجْلَانَ، عَنْ سُلَيْمِ بْنِ عَامِرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ، يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَحْسِنُوا الظَّنَّ بِرَبِّ الْعَالَمِينَ فَإِنَّ الرَّبَّ عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِهِ "

981- Ebû Hureyre der ki: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *"Ey insanlar! Âlemlerin Rabbi hakkında hüsnü zanda bulunun. Zira Rab, kulunun zannı üzeredir"* buyurduğunu işittim.[4]

---

[1] Ravileri güvenilirdir.

[2] Müslim 3/2206 (82).

[3] Bakara Sur. 218

[4] İsnâdı zayıftır. İbn Ebi'd-Dünyâ, *Husnu'z-Zannı Billah* 52 (57).

٩٨٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَخْبَرَنَا أَبُو جَعْفَرٍ الرَّزَّازُ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الْجَبَّارِ، حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ - يَعْنِي -: " يَقُولُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِي بِي، وَأَنَا مَعَهُ حِينَ يَذْكُرُنِي " وَذَكَرَ الْحَدِيثَ، أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ مِنْ حَدِيثِ أَبِي مُعَاوِيَةَ، وَأَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ مِنْ وَجْهٍ آخَرَ عَنِ الْأَعْمَشِ

982- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"Yüce Allah: «Ben kulumun hakkımdaki zannı üzereyim. O beni zikrettiği zaman ben de onunla beraberim» buyurmaktadır..."* Sonrasında ravi söz konusu hadisi aktardı.[1]

Müslim bunu Ebû Muâviye'den[2] ve Buhârî ise başka bir kanalla A'meş'ten aktarmıştır.[3]

٩٨٣ - أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ الْقَاضِي، حَدَّثَنَا حَاجِبُ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَمَّادٍ، حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ خَيْثَمَةَ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللهِ: " وَالَّذِي لَا إِلَهَ غَيْرُهُ مَا أُعْطِيَ عَبْدٌ مُؤْمِنٌ شَيْئًا قَطُّ بَعْدَ الْإِيمَانِ بِاللهِ عَزَّ وَجَلَّ أَفْضَلَ مِنْ أَنْ يُحْسِنَ ظَنَّهُ بِاللهِ وَاللهِ الَّذِي لَا إِلَهَ غَيْرُهُ لَا يُحْسِنُ عَبْدٌ بِاللهِ ظَنَّهُ إِلَّا أَعْطَاهُ اللهُ إِيَّاهُ، وَذَلِكَ أَنَّ الْخَيْرَ بِيَدِهِ "

983- Abdullah (b. Mes'ûd) der ki: "Kendisinden başka ilah olmayana yemin olsun ki mümin bir kula Yüce Allah'a imandan sonra Allah hakkında hüsnü zanda bulunmaktan daha üstün bir şey asla verilmemiştir. Kendisinden başka ilah olmayana yemin olsun ki kul, Allah hakkında hüsnü zanda bulunduğu zaman Allah mutlaka ona istediğini verir. Çünkü (her) hayır Allah'ın elindedir."[4]

---

[1] İçinde Ahmed b. Abdilcebbâr (el-Utâridî) bulunduğu için isnâdı zayıftır. Ancak sahih bir hadistir.

[2] Müslim 3/2067, 2068 (21).

[3] Buhârî (8/171).

[4] İçinde Hâcib b. Ahmed et-Tûsî'nin bulunmasından dolayı isnâdı zayıftır. İbnu'l-Mübârek,

٩٨٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو نَصْرِ بْنُ قَتَادَةَ، أَخْبَرَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ بْنِ أَيُّوبَ الصِّبْغِيُّ، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ زِيَادٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللهِ الْأُوَيْسِيُّ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي الزِّنَادِ، أَخْبَرَنِي مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ، عَنْ رَجُلٍ، مِنْ وَلَدِ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: " حَضَرَ مَلَكُ الْمَوْتِ رَجُلًا يَمُوتُ فَشَقَّ أَعْضَاءَهُ فَلَمْ يَجِدْهُ عَمِلَ خَيْرًا، ثُمَّ شَقَّ قَلْبَهُ فَلَمْ يَجِدْ فِيهِ خَيْرًا، ثُمَّ فَكَّ لِحْيَيْهِ فَوَجَدَ طَرَفَ لِسَانِهِ لَاصِقًا بِحَنَكِهِ يَقُولُ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ " قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: " فَغُفِرَ لَهُ بِكَلِمَةِ الْإِخْلَاصِ " قَالَ: وَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " أَمَرَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ بِعَبْدٍ إِلَى النَّارِ فَلَمَّا وَقَفَ عَلَى شَفَتِهَا الْتَفَتَ فَقَالَ: أَمَا وَاللهِ يَا رَبِّ إِنْ كَانَ ظَنِّي بِكَ لَحَسَنٌ فَقَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: رُدُّوهُ، فَأَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِي بِي "

984- Ebû Hureyre bildiriyor: Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"Ölüm meleği ölmek üzere olan bir kişinin uzuvlarını yardı ve hayırlı hiçbir amel işlemediğini gördü. Kalbini yardı ve yine onda bir hayır bulamadı. Sonra çenesini söktü ve dilinin yanağının bir kenarına yapışıp: «Lâ ilahe illallah» dediğini gördü. Bunun üzerine bu kişi bu ihlas kelimesiyle bağışlandı."*

Yine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"Yüce Allah bir kulun cehenneme atılmasını emretti. Bu kul cehennemin kenarında durdurulduğu zaman geriye bakıp: «Vallahi ey Rabbim! Ben senin hakkında hüsnü zanda bulunmuştum» dedi. Bunun üzerine Yüce Allah: «Onu geri çevirin. Çünkü ben kulumun hakkımdaki zannı üzereyim» buyurdu."*[1]

٩٨٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمِصْرِيُّ، حَدَّثَنَا جَامِعُ بْنُ سَوَادَةَ، حَدَّثَنَا زِيَادُ بْنُ يُونُسَ الْحَضْرَمِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي الزِّنَادِ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ، عَنْ رَجُلٍ، مِنْ وَلَدِ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ: " أَمَرَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ بِعَبْدَيْنِ إِلَى النَّارِ فَلَمَّا وَقَفَ أَحَدُهُمَا عَلَى شَفَتِهَا الْتَفَتَ فَقَالَ: أَمَا وَاللهِ إِنْ كَانَ ظَنِّي بِكَ لَحَسَنٌ، فَقَالَ اللهُ

Zevâid ez-Zühd 635 (1033), İbn Ebi'd-Dünyâ, *Husnu'z-Zannı Billah* 59 (82) ve Taberânî, *M. el-Kebîr* 9/168 (8772).

[1] İsnâdında meçhul bir ravi vardır. Hatîb, *Târih* (9/125).

عَزَّ وَجَلَّ: رُدُّوهُ فَأَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِي بِي فَغَفَرَ لَهُ " قَالَ الْبَيْهَقِيُّ رَحِمَهُ اللهُ: " وَقَدْ ذُكِرَ فِي حُسْنِ الظَّنِّ بِاللهِ تَعَالَى حِكَايَاتٌ فِي بَابِ التَّوْبَةِ فِي هَذَا الْكِتَابِ "

وَفِيمَا قَرَأْتُ عَلَى أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ خُبَيْقٍ إِنَّهُ قَالَ: " الرِّجَالُ ثَلَاثَةٌ: رَجُلٌ عَمِلَ حَسَنَةً فَهُوَ يَرْجُو ثَوَابَهَا، وَرَجُلٌ عَمِلَ سَيِّئَةً ثُمَّ تَابَ فَهُوَ يَرْجُو الْمَغْفِرَةَ، وَالثَّالِثُ: الرَّجُلُ الْكَذَّابُ يَتَمَادَى فِي الذُّنُوبِ، وَيَقُولُ: أَرْجُو الْمَغْفِرَةَ، وَمَنْ عَرَفَ نَفْسَهُ بِالْإِسَاءَةِ يَنْبَغِي أَنْ يَكُونَ خوفه غَالِبًا عَلَى رَجَائِهِ "

985- Ebû Hureyre bildiriyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"Yüce Allah iki kulun cehenneme atılmasını emretti. Bunlardan biri cehennemin kenarında durdurulduğu zaman geriye bakıp: «Vallahi (ey Rabbim!) ben senin hakkında hüsnü zanda bulunmuştum" dedi. Bunun üzerine Yüce Allah: «Onu geri çevirin. Çünkü ben kulumun hakkımdaki zannı üzereyim" buyurdu ve onu bağışladı."*[1]

Beyhakî der ki: "Allah hakkında hüsnü zanda bulunmak konusunda tövbe bölümünde bazı rivayetler zikredilmiştir."

Babam Ebû Abdirrahman es-Sülemî'ye, Abdullah b. Hubayk kanalıyla okuduğum rivayetlerde ise şöyle bir rivayet vardı: "Adamlar üç çeşittir. Biri kişinin sevabını ümit ederek güzel amel işlemesi. Biri kişinin bir kötülük işledikten sonra bağışlanmayı ümit ederek tövbe etmesi. Bir diğeri de yalancı kişinin günahlara devam etmesi ve: «Bağışlanmayı ümit ediyorum» demesidir. Oysa kötülük işlediğini bilen kimsenin korkusunun ümit etmesinden daha fazla olması gerekir."

٩٨٦ - وَحَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلَمِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ سَعِيدٍ الرَّازِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ الْعَبَّاسَ بْنَ حَمْزَةَ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا سُلَيْمَانَ الدَّارِنِيَّ، يَقُولُ: " إِذَا غَلَبَ الرَّجَاءُ عَلَى الْخَوْفِ فَسَدَ الْقَلْبُ "

---

[1] İsnâdında meçhul bir ravi vardır.

986- Ahmed b. Ebi'l-Havârî der ki: Ebû Süleymân ed-Dârânî'nin: "Ümit korkudan daha üstün olursa, kalb bozulur" dediğini işittim.[1]

٩٨٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعِيدٍ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ شَبَانَةَ بِهَمْدَانَ، حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ الْفَضْلُ بْنُ الْفَضْلِ الْكِنْدِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو خَلِيفَةَ الْجُمَحِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ وَاسِعٍ، عَنْ شُتَيْرِ بْنِ نَهَارٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: " حُسْنُ الظَّنِّ مِنْ حُسْنِ الْعِبَادَةِ " رَوَاهُ صَدَقَةُ بْنُ مُوسَى، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ وَاسِعٍ، عَنْ سُمَيْرٍ، وَسُمَيْرٌ أَصَحُّ قَالَهُ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، وَعَلِيُّ بْنُ الْمَدِينِيِّ وَغَيْرُهُمَا

987- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): *"Hüsnü zan güzel ibadetlerdendir"* buyurmuştur.[2]

Sadaka b. Mûsa bunu Muhammed b. Vâsi' — Sumeyr kanalıyla aktarmıştır. Sumeyr'in isnâdı daha sahihtir. Bunu, Abdurrahman b. Mehdî, Ali b. el-Medenî ve başkaları zikretmiştir.[3]

٩٨٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو زَكَرِيَّا بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ، أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ سَلْمَانَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي الدُّنْيَا، قَالَ: " قَالَ رَجُلٌ مُصَابٌ وَكَانَتْ تَكُونُ مِنْهُ الْكَلِمَةُ بَعْدَ الْكَلِمَةِ: الرَّجَاءُ بِلَا عَمَلٍ اجْتِرَاءٌ عَلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ "

988- Abdullah b. Muhammed b. Ebi'd-Dünya der ki: Yaralanmış ve kelimeleri peşpeşe dizen bir adam: "Amel etmeksizin ümit etmek, Yüce Allah'a karşı bir saygısızlıktır" dedi.

٩٨٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ الْفَضْلِ الْقَطَّانُ، حَدَّثَنَا أَبُو سَهْلِ بْنُ زِيَادٍ الْقَطَّانُ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنَا أَبِي، قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ السَّمَّاكِ، يَقُولُ: " كَتَبْتُ إِلَى صِدِّيقٍ لِي أَنَّ الرَّجَاءَ فِي قَلْبِكَ، قَيْدٌ فِي رِجْلِكَ فَأَخْرِجِ الرَّجَاءَ مِنْ قَلْبِكَ تَحِلَّ الْقَيْدَ مِنْ رِجْلِكَ "

---

[1] İsnâdı zayıftır. Sülemî, *Tabakât es-Sûfiyye* (76) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (10/21).

[2] İsnâdının bir zararı yoktur.

[3] Tirmizî (4/291) ve Ebû Dâvud 5/266 (4993).

989- İbnu's-Semmâk der ki: Bir dostuma: "Kalbindeki ümit ayağında bir bağ demektir. Kalbindeki ümidi çıkar(ıp at) ki ayağındaki bağı çözmüş olasın" diye bir mektup yazdım.

Beyhakî der ki: "Burada korkuya üstün gelen ümit kastedilmektedir."

٩٩٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو حَامِدٍ أَحْمَدُ بْنُ أَبِي خَلَفٍ الصُّوفِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو الْحَسَنِ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا عَفَّانُ، حَدَّثَنَا هَمَّامٌ، قَالَ: سَمِعْتُ قَتَادَةَ، يَقُولُ: حَدَّثَنَا مُطَرِّفٌ، قَالَ: كُنَّا نَأْتِي زَيْدَ بْنَ صُوحَانَ فَكَانَ يَقُولُ: " يَا عِبَادَ اللهِ أَكْرِمُوا وَأَجْمِلُوا، فَإِنَّمَا وَسِيلَةُ الْعِبَادِ إِلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ خَصْلَتَانِ: الْخَوْفُ، وَالطَّمَعُ "

990- Mutarrif der ki: Zeyd b. Sûhân'ın yanına gittiğimizde: "Ey Allah'ın kulları! Allah'ı tenzih edip O'ndan en güzelini isteyin. Bilin ki kulları Allah'a bağlayan şey iki haslettir. Bunlar (azabından) korku ve (rahmetinden) ümittir" derdi.[1]

٩٩١ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ الْمُعَدِّلُ، بِبَغْدَادَ، أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ إِسْحَاقُ بْنُ أَحْمَدَ الْكَاذِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي هَارُونُ بْنُ مَعْرُوفٍ، حَدَّثَنَا سَيَّارٌ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ مُطَرِّفٍ، أَنَّهُ تَلَا هَذِهِ الْآيَةَ: ﴿وَإِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ لِلنَّاسِ عَلَى ظُلْمِهِمْ وَإِنَّ رَبَّكَ لَشَدِيدُ الْعِقَابِ﴾ [الرعد: ٦] فَقَالَ: " فَلَوْ يَعْلَمُ النَّاسُ قَدْرَ مَغْفِرَةِ اللهِ وَرَحْمَةِ اللهِ وَعَفْوِ اللهِ وَتَجَاوُزِ اللهِ لَقَرَّتْ أَعْيُنُهُمْ، وَلَوْ يَعْلَمُ النَّاسُ نَكَالَ اللهِ وَنِقَمَ اللهِ، وَبَأْسَ اللهِ، وَعَذَابَ اللهِ مَا رَقَأَ لَهُمْ دَمْعٌ وَلَا انْتَفَعُوا بِطَعَامٍ وَلَا شَرَابٍ "

991- Ali b. Zeyd bildiriyor: Mutarrif: ***"Rabbin, işledikleri zulme rağmen halka karşı bağışlayıcıdır. Rabbinin azabı çetindir"***[2] âyetini okudu ve: "Eğer insanlar Allah'ın ne kadar bağışlayıcı, ne kadar merhamet edici ve ne kadar affedici olduğunu bilselerdi gözleri aydın olurdu. Eğer insanlar Allah'ın ne

---

[1] Beyhakî'nin hocasını tanımıyorum. Ebû Nuaym, *Hilye* (2/204).

[2] Ra'd Sur. 6

kadar intikam alıcı olduğunu, şiddetini ve azabının ne kadar çetin olduğunu bilseydi gözyaşları hiç dinmez, yemek ve içmekten kesilirlerdi" dedi.[1]

٩٩٢ - وَسَمِعْتُ أَبَا مُحَمَّدٍ عَبْدَ اللهِ بْنَ يُوسُفَ الْأَصْبَهَانِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللهِ الرَّازِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا يَعْقُوبَ النَّهْرَجُورِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا يَعْقُوبَ السُّوسِيَّ، يَقُولُ: " الْعَابِدُ يَعْبُدُ اللهَ تَحْذِيرًا، وَالْعَارِفُ يَعْبُدُ اللهَ تَشْرِيفًا، وَالْعَالِمُ يَعْبُدُ اللهَ خَائِفًا وَرَاجِيًا "

992- Ebû Yâkûb es-Sûsî der ki: Âbid kişi azabından sakınmak için Allah'a ibadet eder. Ârif kişi Allah'ı yüceltmek için ibadet eder. Âlim kişi ise (azabından) korkarak ve (rahmetini) ümit ederek ibadet eder."

٩٩٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ السُّكَّرِيُّ، أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرٍ الشَّافِعِيُّ، حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْأَزْهَرِ، حَدَّثَنَا الْغَلَابِيُّ، حَدَّثَنَا عَفَّانُ، حَدَّثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ مُطَرِّفٍ، قَالَ: " لَوْ وُزِنَ رَجَاءُ الْمُؤْمِنِ وَخَوْفُهُ مَا رَجَحَ أَحَدُهُمَا عَلَى صَاحِبِهِ "

993- Mutarrif der ki: "Eğer mümin kişinin ümidi ve korkusu tartılsaydı biri diğerine karşı daha ağır basmazdı."[2]

٩٩٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى، حَدَّثَنَا أَبُو عَمْرٍو الْحِيرِيُّ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْحَسَنِ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَثَّامٍ، عَنِ الْأَصْمَعِيِّ، قَالَ: قَالَ مُطَرِّفٌ: " لَوْ وُزِنَ خَوْفُ الْمُؤْمِنِ وَرَجَاؤُهُ بِمِيزَانٍ تَرَبَّصَ مَا كَانَ بَيْنَهُمَا نَبَطُ شَعْرٍ "

994- Mutarrif der ki: "Eğer mümin kişinin korkusu ve ümidi bir terazide tartılsaydı biri diğerine karşı bir kıl ağırlığında bile ağır basmazdı."

٩٩٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعْدٍ الْمَالِينِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ بْنُ عَدِيٍّ الْحَافِظُ، قَالَ: سَمِعْتُ حَمْزَةَ بْنَ دَاوُدَ الثَّقَفِيَّ، حَدَّثَنَا نائلة سَمِعْتُ الْحَارِثَ بْنَ الْخَضِرِ الْقَطَّانَ،

---

[1] İsnâdı zayıftır. Abdullah b. Ahmed, *Zevâid ez-Zühd* (244).

[2] Ravileri güvenilirdir. İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (13/478), Ahmed, *Zühd* (239) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (2/208).

سَمِعْتُ سُفْيَانَ بْنَ عُيَيْنَةَ، سَمِعْتُ شُعْبَةَ، يَقُولُ: " لَوْ وُزِنَ خَوْفُ الْمُؤْمِنِ وَرَجَاؤُهُ، مَا زَادَ خَوْفُهُ عَلَى رَجَائِهِ وَلَا رَجَاؤُهُ عَلَى خَوْفِهِ "

995- Şu'be der ki: "Eğer mümin kişinin korkusu ve ümidi tartılsaydı, ne korkusu ümidine karşı, ne de ümidi korkusuna karşı daha ağır basardı."

٩٩٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلَمِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ مَنْصُورَ بْنَ عَبْدِ اللهِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا عَلِيٍّ الرُّوذْبَارِيَّ، يَقُولُ: " الْخَوْفُ وَالرَّجَاءُ هُمَا كَجَنَاحَيِ الطَّيْرِ إِذَا اسْتَوَيَا اسْتَوَى الطَّيْرُ وَتَمَّ طَيَرَانُهُ، وَإِذَا نَقَصَ وَاحِدٌ مِنْهُمَا وَقَعَ منه النَّقْصُ، وَإِذَا ذَهَبَا جَمِيعًا صَارَ الطَّائِرُ فِي حَدِّ الْمَوْتِ "، لِذَلِكَ قِيلَ: " لَوْ وُزِنَ خَوْفُ الْمُؤْمِنِ وَرَجَاؤُهُ لَاعْتَدَلَا"

996- Ebû Ali er-Rûzbârî der ki: Korku ve ümit bir kuşun iki kanadı gibidir. Eğer iki kanadı eşit olursa hem kuşun kendisi, hem de uçuşu düzgün olur. Kanatların birisi bulunmazsa, kuş uçamaz ve düşer. İki kanadı olmayan kuş ise ölümün eşiğinde demektir. Bu sebeple: "Eğer müminin ümidiyle korkusu tartılsaydı birbirine tam denk gelirdi" denilmiştir.[1]

٩٩٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، قَالَ: أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ كَامِلٍ أَبُو بَكْرٍ الْقَاضِي، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ سَلَامٍ، حَدَّثَنَا قَبِيصَةُ بْنُ عُقْبَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ سُفْيَانَ الثَّوْرِيَّ، يَقُولُ: كَانَ مُسْلِمُ بْنُ يَسَارٍ قَدْ وَقَعَ فِي ثَنِيَّتِهِ الدَّمُ كَانُوا يَرَوْنَ أَنَّهُ مِنْ كَثْرَةِ سُجُودِهِ لَيْلًا وَنَهَارًا، فَدَخَلَ عَلَيْهِ بَعْضُ جِيرَانِهِ فَوَجَدَهُ قَدْ سَقَطَتْ ثَنِيَّتَاهُ وَهُوَ يَدْفِنُهُمَا، فَقَالَ لَهُ مُسْلِمٌ: دَخَلْتَ عَلَيَّ وَأَنَا أَدْفِنُ بَعْضِي؟ فَقَالَ لَهُ الْجَارُ: لَا أَدْرِي الَّذِي أَنْتَ فِيهِ إِلَّا أَنِّي أَرْجُو اللهَ وَأَخَافُهُ، قَالَ مُسْلِمٌ: " يَا أَخِي مَا أَدْرِي مَا مَعْنَى الْخَوْفِ الَّذِي لَا يُبْعِدُ مِمَّا تَخَافُ، وَلَا أَدْرِي مَا مَعْنَى الرَّجَاءِ الَّذِي لَا يُقَرِّبُ مِمَّا تَرْجُو؟ "

997- Süfyân es-Sevrî der ki: Müslim b. Yesâr'ın iki ön dişi kanıyordu. Halk bunun gece gündüz çokça secde etmesinden olduğu görüşündeydi. Komşularından biri yanına girdi. O sökülen iki dişini gömüyordu ki gelen

---

[1] Kuşeyrî, *er-Risâle* (1/357).

komşusuna: "Ben kendimden bir parçayı gömerken mi geldin?" dedi. Komşusu: "Senin ne durumda olduğunu bilmiyordum. Ancak ben Allah'ı(n rahmetini) ümit ediyor ve Allah'tan korkuyorum" deyince, Müslim b. Yesâr: "Ey kardeşim! Ben, seni korktuğun şeyden uzaklaştırmayan korkunun mânâsını ve seni ümit ettiğin şeye yaklaştırmayan ümidin mânâsını bilmiyorum" karşılığını verdi.[1]

٩٩٨ - وأَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ كَامِلٍ الْقَاضِي، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ سَلَامٍ، حَدَّثَنَا قَبِيصَةُ بْنُ عُقْبَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ سُفْيَانَ الثَّوْرِيَّ، يَقُولُ: قَالَ رَجُلٌ لِمُسْلِمِ بْنِ سَيَّارٍ: عَلِّمْنِي كَلِمَةً تَجْمَعُ لِي مَوْعِظَةً نَافِعَةً قَالَ: " فَأَطْرَقَ طَوِيلًا "، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ فَقَالَ: " لَا تُرِدْ بِعَمَلِكَ غَيْرَ مَنْ يَمْلِكُ ضَرَّكَ وَنَفْعَكَ " قَالَ: زِدْنِي، قَالَ: " أَجْمِلْ رَجَاءَكَ وَلَا تَسْتَعْمِلْهُ، وَاسْتَشْعِرِ الْخَوْفَ وَلَا تُغْفِلْهُ " قَالَ: زِدْنِي قَالَ: " يَوْمَ الْعَرْضِ عَلَى رَبِّكَ لَا تَنْسَهُ " قَالَ: ثُمَّ سَقَطَ لِوَجْهِهِ مُكْفًا

998- Süfyân es-Sevrî der ki: Bir adam Müslim b. Yesâr'a: "Bana faydalı bir nasihatte bulun" deyince, bir müddet başı eğik kaldıktan sonra başını kaldırdı ve: "İşlediğin amelinle sana fayda sağlayacak ve sana zarar verebilecek kimseden başkasını isteme" dedi. Adam: "Bana bir nasihatte daha bulun" deyince: "Güzel bir şekilde ümit et, korkuyu bil ve ona karşı gafil olma" dedi. Adam: "Bana bir nasihatte daha bulun" deyince: "Rabbine arz olunacağın günü unutma" karşılığını verdi ve yüzünün rengi değişti.

٩٩٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنُ إِسْحَاقُ بْنُ أَحْمَدَ الْكَاذِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا هَاشِمُ بْنُ الْقَاسِمِ، حَدَّثَنَا أَبُو سَعِيدٍ يَعْنِي الْمُؤَدِّبَ، حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ مِغْوَلٍ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ قُرَّةَ، أَنَّهُ جَلَسَ وَرَجُلٌ مِنَ التَّابِعِينَ يَتَذَاكَرَانِ، فَقَالَ أَحَدُهُمَا: " إِنِّي لَأَرْجُو وَأَخَافُ "؛ وَقَالَ الْآخَرُ: " إِنَّهُ مَنْ رَجَا شَيْئًا طَلَبَهُ وَإِنَّهُ مَنْ خَافَ مِنْ شَيْءٍ هَرَبَ مِنْهُ، وَمَا حَسْبُ امْرِئٍ يَرْجُو شَيْئًا لَا يَطْلُبُهُ وَمَا حَسْبُ امْرِئٍ يخاف شَيْئًا لَا يَهْرُبُ مِنْهُ؟ "

---

[1] Ravileri güvenilirdir. Ancak isnadı munkatı'dır. Abdullah b. Ahmed, *Zevâid ez-Zühd* (249) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (2/291).

999- Mâlik b. Miğvel bildiriyor: Muâviye b. Kurra, tâbiûndan bir adamla birlikte oturup sohbet ediyordu. Biri: "Ben ümit ve korku içindeyim" deyince, diğeri: "Bir şeyi ümit eden kişi, onun ardından gider. Bir şeyden korkan kişi de korktuğu şeyden kaçar. Nasıl oluyor da kişi ümit ettiği şeyin ardına düşmüyor ve kişi korktuğu şeyden kaçmıyor" karşılığını verdi.[1]

١٠٠٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْفَضْلِ مُحَمَّدَ بْنَ أَحْمَدَ الْكَرَابِيسِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا عُثْمَانَ سَعِيدَ بْنَ إِسْمَاعِيلَ يُنْشِدُه:"

مَا بَالُ دِينِكَ تَرْضَى أَنْ تُدَنِّسَهُ ... وَأَنَّ ثَوْبَكَ مَغْسُولٌ مِنَ الدَّنَسِ

تَرْجُو النَّجَاةَ وَلَمْ تَسْلُكْ مَسَالِكَهَا ... إِنَّ السَّفِينَةَ لَا تَجْرِي عَلَى الْيَبَسِ"

1000- Ebu'l-Fadl Muhammed b. Ahmed el-Kerâbisî der ki: Ebû Osmân Saîd b. İsmâîl'in şu beyitleri okuduğunu işittim:

"Ne oluyor da dinini kirletmeyi kabul ediyorsun
Halbuki gigsilerin kirden temizlenmek için yıkanmıştır.
Kurtuluşu ümit ediyor ve yolunda gitmiyorsun
Halbuki gemi kuru yerde hiç yol almaz ve almamıştır."

١٠٠١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، قَالَ: سَمِعْتُ فَارِسَ بْنَ عِيسَى، يَقُولُ: سَمِعْتُ يُوسُفَ بْنَ الْحُسَيْنِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ ذَا النُّونِ، يَقُولُ: " وَجَدْتُ حَجَرًا فَإِذَا عَلَيْهِ مَكْتُوبٌ: كُلُّ مُطِيعٍ مَسْتَأْنِسٌ، وَكُلُّ عَاصٍ مُسْتَوْحِشٌ، وَكُلُّ رَاجٍ طَالِبٌ، وَكُلُّ خَائِفٍ هَارِبٌ، وَكُلُّ مُحِبٍّ ذَلِيلٌ "

1001- Zü'n-Nûn der ki: Bir taş buldum ve üzerinde şöyle yazılı olduğunu gördüm: "İtaat eden her kişi ünsiyet sahibidir. Her isyankâr, insanlardan uzak demektir. Ümit eden, ümit ettiğinin ardından gidendir. Her korkan (korktuğundan) kaçandır. Seven de sevdiğine karşı zelil olan kimsedir."

---

[1] Ravileri güvenilirdir. Abdullah b. Ahmed, *Zevâid ez-Zühd* (249, 250).

١٠٠٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلَمِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ مَنْصُورَ بْنَ عَبْدِ اللهِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْحَسَنَ بْنَ عُلْوَانَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ عِكْرِمَةَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ مُعَاذٍ الرَّازِيَّ، يَقُولُ: " الْإِيمَانُ ثَلَاثَةٌ: الْخَوْفُ وَالرَّجَاءُ وَالْمَحَبَّةُ، وَفِي جَوْفِ الْخَوْفِ تَرْكُ الذُّنُوبِ، وَفِيهِ النَّجَاةُ مِنَ النَّارِ، وَفِي جَوْفِ الرَّجَاءِ الطَّاعَةُ، وَفِيهِ وُجُوبُ الْجَنَّةِ؛ وَفِي جَوْفِ الْمَحَبَّةِ احْتِمَالُ الْمَكْرُوهَاتِ، وَبِهِ تَجِدُ رِضَا اللهِ عَزَّ وَجَلَّ"

1002- Yahyâ b. Muâz er-Râzî der ki: "İman üç çeşittir. Bunlar korku, ümit ve muhabbettir. Korkunun içinde günahları terk etme ve cehennemden kurtulma vardır. Ümidin içinde itaat ve cennetin vücûbu vardır. Muhabbetin içinde ise istenmeyen şeylere tahammül etmek vardır. Bununla da Yüce Allah'ın rızasını bulursun."

١٠٠٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلَمِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللهِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْحَسَنَ بْنَ سُلَيْمَانَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ مُحَمَّدَ بْنَ إِبْرَاهِيمَ الرَّازِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ مُعَاذٍ، يَقُولُ: " كَيْفَ أَخَافُكَ وَأَنْتَ كَرِيمٌ؟ وَكَيْفَ لَا أَرْجُوكَ وَأَنْتَ عَزِيزٌ؟ فَأَنَا بَيْنَ خَوْفٍ يَقْطَعُنِي وَرَجَاءٍ يُوصِلُنِي، فَلَا رَجَائِي يَدَعُنِي أَمُوتُ خَوْفًا وَلَا خَوْفِي يَتْرُكُنِي فَأَحْيَى فَرِحًا "

1003- Yahyâ b. Muâz der ki: "Sen cömert iken ben nasıl korkayım? Sen aziz iken nasıl ümit etmeyeyim? Ben, beni kesen korku ve tekrar kaplayan ümit içindeyim. Ne ümidim korkudan ölmeme, ne de korkum sevinmeme izin vermez."

١٠٠٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلَمِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ غَانِمٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الرُّومِيِّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ مُعَاذٍ، يَقُولُ: " مُسْتَقَى الْخَوْفُ مِنْ بَحْرِ عَدْلِهِ، وَمُسْتَقَى الرَّجَاءُ مِنْ بَحْرِ فَضْلِهِ، وَقَدْ سَبَقَ الْقَضَاءُ أَنَّ رَحْمَتَهُ سَبَقَتْ غَضَبَهُ "

1004- Yahyâ b. Muâz der ki: "Korkunun membası (Allah'ın) adaleti denizindendir. Ümidin membası ise fazilet denizindendir. Allah'ın takdirinde rahmeti gazabını geçmiştir."

١٠٠٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعْدٍ الْمَالِينِيُّ، أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ بُنْدَارٍ الْأَزْدِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ الشَّهْرَزُورِيَّ، قَالَ: كُنْتُ فِي مَجْلِسِ أَبِي الْقَاسِمِ الْجُنَيْدِ وَابْنُ عَطَاءٍ حَاضِرٌ، وَرَجُلٌ فِي الْمَجْلِسِ قَدْ غَلَبَتْهُ شِدَّةُ الْخَوْفِ وَهُوَ يَرْجُفُ فَقَالَ لَهُ أَبُو الْقَاسِمِ الْجُنَيْدُ: لَا تُرَعْ فَمَا هُوَ إِلَّا أَنْ تَبْدُوَ عَيْنٌ مِنْ عُيُونِ الرَّحْمَةِ، فَإِذَا بِالْمُسِيءِ قَدْ لَحِقَ بِالْمُحْسِنِ، قَالَ ابْنُ عَطَاءٍ: حَتَّى تَبْدُوَ، قَالَ: فَغَضِبَ الْجُنَيْدُ وَقَالَ: أَمَا وَاللهِ إِنَّهَا لَبَادِيَةٌ أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ: " يَقُولُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: سَبَقَتْ رَحْمَتِي غَضَبِي " قَالَ: فَسَكَتَ ابْنُ عَطَاءٍ

1005- Ebû Bekr eş-Şehrazûrî der ki: Ebu'l-Kâsım el-Cüneyd'in meclisinde idim. İbn Atâ da orada bulunmaktaydı. Yine o mecliste aşırı korkuya kapılmasından dolayı titreyen bir adam vardı. Ebu'l-Kâsım el-Cüneyd bu adama: "O kadar korkma, Allah sana rahmet bakışıyla bakar ve kötü de, iyi de bir olur" deyince İbn Atâ: "Bu belli olunca (rahatlarız)" dedi. Bunun üzerine Cüneyd öfkelenerek: "Bilmiş ol ki vallahi bu belli olmuştur. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *"Yüce Allah: «Rahmetim gazabımı geçti» buyurdu"* dediğini bilmiyor musun?" karşılığını verdi.

١٠٠٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرٍ أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ الْفَقِيهُ، أَخْبَرَنَا بِشْرُ بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا الْحُمَيْدِيُّ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنَا أَبُو الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " قَالَ اللهُ تَعَالَى: سَبَقَتْ رَحْمَتِي غَضَبِي " مُخَرَّجٌ فِي الصَّحِيحِ

1006- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"Yüce Allah: "Rahmetim gazabımı geçti» buyurdu."*[1]

Müslim'in, *Sahîh*'inde tahrici yapılmıştır.[1]

---

[1] İsnâdı sahihtir.

١٠٠٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ اللهِ بْنُ يُوسُفَ الْأَصْبَهَانِيُّ، أَخْبَرَنَا أَبُو سَعِيدِ بْنُ الْأَعْرَابِيِّ، أَخْبَرَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّبَّاحُ الزَّعْفَرَانِيُّ، حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ مُعَاذٍ، عَنْ سُلَيْمَانَ التَّيْمِيِّ، عَنْ أَبِي عُثْمَانَ النَّهْدِيِّ، عَنْ سَلْمَانَ الْفَارِسِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ خَلَقَ مِائَةَ رَحْمَةٍ مِنْهَا رَحْمَةٌ يَتَرَاحَمُ بِهَا الْخَلْقُ وَتِسْعٌ وَتِسْعُونَ لِيَوْمِ الْقِيَامَةِ " رَوَاهُ مُسْلِمٌ عَنِ الْحَكَمِ بْنِ مُوسَى، عَنْ مُعَاذِ بْنِ مُعَاذٍ

1007- Selmân el-Fârisî der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Şüphesiz ki Yüce Allah yüz rahmet yarattı. Yaratıklar birbirlerine ancak o rahmet sebebiyle merhamet ederler. Diğer doksan dokuzu ise kıyamet günü içindir"* buyurdu.[2]

Müslim bunu Hakem b. Mûsa — Muâz b. Muâz kanalıyla aktarmıştır.[3]

١٠٠٨ - أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْخَالِقِ بْنُ عَلِيِّ بْنِ عَبْدِ الْخَالِقِ الْمُؤَذِّنُ، أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ الْحَسَنِ الصَّالِحِيُّ بِالْبَصْرَةِ، حَدَّثَنَا أَبُو الْحَسَنِ مُسَبِّحُ بْنُ حَاتِمٍ الْعَلْكِيُّ، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْوَاسِطِيُّ، حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ مُعَاذٍ، حَدَّثَنَا أَبِي، عَنْ عَوْفٍ الْأَعْرَابِيِّ، عَنْ خِلَاسٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " إِنَّ لِلَّهِ تَعَالَى مِائَةَ رَحْمَةٍ مِنْهَا رَحْمَةٌ فِي دَارِ الدُّنْيَا، فَمِنْ ثَمَّ يَعْطِفُ الرَّجُلُ عَلَى وَلَدِهِ، وَالطَّيْرُ عَلَى فِرَاخِهِ، فَإِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ صَيَّرَهَا مِائَةَ رَحْمَةٍ فَعَادَ بِهَا عَلَى الْخَلْقِ "

قَالَ أَيُّوبُ السَّخْتِيَانِيُّ: " إِنَّ رَحْمَةً قَسَّمَهَا فِي دَارِ الدُّنْيَا، وَأَصَابَنِي مِنْهَا الْإِسْلَامُ، وَإِنِّي لَأَرْجُو مِنْ تِسْعَةٍ وَتِسْعِينَ رَحْمَةً مَا هُوَ أَكْثَرُ مِنْ ذَلِكَ "

1008- Ebû Hureyre der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"Şüphesiz ki Yüce Allah'ın yüz rahmeti vardır. Bunlardan sadece bir tanesi dünyadadır. İşte kişinin evladına, kuşun yavrusuna olan şefkati bu rahmettendir. Kıyamet gününde ise Allah onları yine yüz rahmete tamamlar ve onlarla yaratıklarına merhamet eder."*[4]

---

[1] Müslim, *Sahîh* 3/2108 (15, 16) ve Buhârî, *bed'ul-halk* (4/73), *tevhîd* 8/171, 216).

[2] İsnâdı sahihtir.

[3] Müslim, *et-tevbe* 3/2108 (20).

[4] İsnâdında tanımadığım bir ravi vardır. Buhârî, *rikâk* (7/183) ve Müslim, *tevbe* 3/2108 (17, 18, 19).

Eyyûb es-Sahtiyânî ekledi: "(Allah) bir rahmeti dünyada taksim etti ve benim payıma İslam düştü. Doksan dokuz rahmetinden de bundan fazlasını ümit ediyorum."

١٠٠٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنِي أَبُو مُحَمَّدٍ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْخَلَدِيُّ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَلِيٍّ الْخَرَّازُ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ خَالِدٍ السُّكَّرِيُّ، حَدَّثَنَا الْعَلَاءُ بْنُ زَيْدٍ، قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى مَالِكِ بْنِ دِينَارٍ فِي مَرَضِهِ فَرَأَيْتُ عِنْدَهُ شَهْرَ بْنَ حَوْشَبٍ، فَلَمَّا خَرَجْنَا مِنْ عِنْدِهِ قُلْتُ لِشَهْرٍ: يَرْحَمُكَ اللهُ، زَوِّدْنِي زَوَّدَكَ اللهُ، فَقَالَ: نَعَمْ، حَدَّثَتْنِي أُمُّ الدَّرْدَاءِ، عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ، عَنْ نَبِيِّ اللهِ ﷺ، عَنْ جِبْرِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ، عَنْ رَبِّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى قَالَ: " قَالَ رَبُّكُمْ: عَبْدِي مَا عَبَدْتَنِي وَرَجَوْتَنِي، وَلَمْ تُشْرِكْ بِي شَيْئًا غَفَرْتُ لَكَ عَلَى مَا كَانَ مِنْكَ، وَلَوِ اسْتَقْبَلْتَنِي بِمِلْءِ الْأَرْضِ خَطَايَا وَذُنُوبًا اسْتَقْبَلْتُكَ بِمِلْئِهَا مَغْفِرَةً، أَغْفِرُ لَكَ وَلَا أُبَالِي "

1009- Alâ b. Zeyd der ki: Mâlik b. Dînar hasta iken yanına girdim. Yanında Şehr b. Havşeb bulunmaktaydı. Yanından çıktığımızda Şehr'e: "Allah'ın merhameti üzerine olsun. Beni azıklandır (bana âhiretimi kazandıracak bir şeyler öğret). Allah da seni azıklandırsın" dedim. Bunun üzerine o şu karşılığı verdi: Ümmü'd-Derdâ'nın bana Ebu'd-Derdâ'dan bildirdiğine göre, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Cibrîl'den naklederek şöyle buyurmuştur: *"Rabbiniz: «Ey kulum! Sen bana ibadet ettiğin, benden ümit ettiğin ve bana hiçbir şeyi ortak koşmadığın sürece işlediğin günahlarını bağışlarım. Günahların yeryüzü dolusunca olsa bile seni yeryüzü dolusunca bağışlama ile karşılarım. Seni bağışlarım ve (günahlarının çokluğuna) aldırış etmem» buyurdu."*[1]

١٠١٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ الرَّبِيعُ بْنُ سُلَيْمَانَ، حَدَّثَنَا أَسَدُ بْنُ مُوسَى، ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو سَعِيدٍ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ شَبَانَةَ الشَّاهِدُ بِهَمَذَانَ، حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ الْفَضْلُ بْنُ الْفَضْلِ الْكِنْدِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو خَلِيفَةَ، حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ الطَّيَالِسِيُّ، قَالَا: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ

[1] İsnâdı zayıftır. Tirmizî 5/548 (3540).

بَهْرَامَ، حَدَّثَنَا شَهْرُ بْنُ حَوْشَبٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ غَنَمٍ، أَنَّ أَبَا ذَرٍّ، حَدَّثَهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ: " إِنَّ اللهَ تَعَالَى يَقُولُ: يَا عَبْدِي مَا عَبَدْتَنِي وَرَجَوْتَنِي فَإِنِّي غَافِرٌ لَكَ مَا فِيكَ، وَيَا عَبْدِي إِنْ لَقِيتَنِي بِقُرَابِ الْأَرْضِ خَطِيئَةً لَمْ تُشْرِكْ بِي لَقِيتُكَ بِقُرَابِهَا مَغْفِرَةً "

1010- Ebû Zer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"Yüce Allah buyurur ki: «Ey kulum! Sen bana ibadet ettiğin ve benden ümit ettiğin sürece işlediğin günahlarını bağışlarım. Ey kulum! Günahların yeryüzü dolusunca olsa bile bana kimseyi ortak koşmadıktan sonra seni yeryüzü dolusunca bağışlama ile karşılarım."*[1]

Beyhakî der ki: "Hadisin son kısmı, ilk kısmında bahsedilen ümit etmeye sebep olan ibadetin Allah'ın huzuruna O'na hiçbir şeyi ortak koşmamış bir şekilde çıkma olduğuna delalet etmektedir. *el-Ba's* eserimizde Ebû Zer ve başkalarından bu görüşün sıhhatine yönelik rivayetleri zikrettik."[2]

١٠١١ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدَانَ، أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدٍ الصَّفَّارُ، حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَسْمَاءَ، حَدَّثَنَا مَهْدِيُّ بْنُ مَيْمُونٍ، حَدَّثَنَا غَيْلَانُ بْنُ جَرِيرٍ، حَدَّثَنَا شَهْرُ بْنُ حَوْشَبٍ، عَنْ مَعْدِي كَرِبَ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ يَرْوِيهِ عَنْ رَبِّهِ عَزَّ وَجَلَّ، قَالَ: " يَا ابْنَ آدَمَ مَا دَعَوْتَنِي وَرَجَوْتَنِي غَفَرْتُ لَكَ عَلَى مَا كَانَ فِيكَ، يَا ابْنَ آدَمَ، إِنَّكَ إِنْ لَقِيتَنِي بِقُرَابِ الْأَرْضِ خَطَايَا بَعْدَ أَنْ لَا تُشْرِكَ بِي شَيْئًا أَلْقَاكَ بِقُرَابِهَا مَغْفِرَةً؛ يَا ابْنَ آدَمَ إِنَّكَ إِنْ تُذْنِبْ حَتَّى تَبْلُغَ ذُنُوبُكَ عِنَانَ السَّمَاءِ ثُمَّ تَسْتَغْفِرُنِي غَفَرْتُ لَكَ وَلَا أُبَالِي " وَهَكَذَا رَوَاهُ عَامِرٌ الْأَحْوَلُ، وَالْمُعَلَّى بْنُ زِيَادٍ، عَنْ شَهْرِ بْنِ حَوْشَبٍ، عَنْ مَعْدِي كَرِبَ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ، وَقَوْلُهُ: دَعَوْتَنِي يُرِيدُ - وَاللهُ أَعْلَمُ -: دُعَاءَهُ إِيَّاهُ وَحْدَهُ لَا يَدْعُو مَعَهُ إِلَهًا آخَرَ وَقَدْ أَخْرَجَ مُسْلِمٌ حَدِيثَ أَبِي ذَرٍّ مِنْ وَجْهٍ آخَرَ كَمَا

---

[1] İsnâdı hasendir. İbnu'l-Ca'd, *Müsned* 2/1178 (3548) ve Ahmed, *Müsned* (5/154)

[2] Buhârî, *tevhîd* (8/196) ve Müslim, *imân* 1/94 (153).

1011- Ebû Zer'in bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"Yüce Allah: "Ey Âdemoğlu! Sen bana dua ettiğin ve benden ümit ettiğin sürece senin günahlarını bağışlarım. Ey Âdemoğlu! Günahların yeryüzü dolusunca olsa bile bana kimseyi ortak koşmadıktan sonra seni yeryüzü dolusunca bağışlama ile karşılarım. Ey Âdemoğlu! Gökyüzüne ulaşacak kadar çok günah işlesen ve sonra benden bağışlanma dilesen seni bağışlarım ve (günahlarının çokluğuna) aldırış etmem» buyurmaktadır."*[1]

Âmir el-Ahval ve Muallâ b. Ziyâd bunu Şehr b. Havşeb kanalıyla Ma'di Kerib'den, o da Ebû Zer'den zikretmiştir. Dua etmekle de başka bir ilah olmaksızın sadece kendisine dua etmesini kastetmektedir. En doğrusunu Allah bilir.

Müslim bunu başka bir kanalla Ebû Zer'den bir sonraki rivayette geçtiği gibi zikretmiştir:

١٠١٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ عَفَّانَ، حَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنِ الْمَعْرُورِ بْنِ سُوَيْدٍ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " يَعْنِي يَقُولُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: مَنْ عَمِلَ حَسَنَةً فَجَزَاؤُهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا أَوْ أَزِيدُ، وَمَنْ عَمِلَ سَيِّئَةً فَجَزَاؤُهُ مِثْلُهَا أَوْ أَغْفِرُ لَهُ، وَمَنْ تَقَرَّبَ إِلَيَّ شِبْرًا تَقَرَّبْتُ مِنْهُ ذِرَاعًا، وَمَنْ تَقَرَّبَ إِلَيَّ ذِرَاعًا تَقَرَّبْتُ مِنْهُ بَاعًا، وَمَنْ أَتَانِي يَمْشِي أَتَيْتُهُ هَرْوَلَةً، وَمَنْ لَقِيَنِي بِقُرَابِ الْأَرْضِ خَطَايَا لَمْ يُشْرِكْ بِي شَيْئًا جَعَلْتُ لَهُ مِثْلَهَا مَغْفِرَةً " أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ مِنْ حَدِيثِ وَكِيعٍ وَأَبِي مُعَاوِيَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، وَقَالَ: فِي رِوَايَةِ وَكِيعٍ: فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا وَأَزِيدُ " وَقَالَ: فِي رِوَايَةِ أَبِي مُعَاوِيَةَ: " أَوْ أَزِيدُ"

1012- Ebû Zer'in bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"Yüce Allah: «Kim bir iyilik yaparsa o kimseye işlediğinin on misli (sevap) vardır veya daha da arttırırım. Her kim de bir kötülük yaparsa cezası o kötülüğün dengidir veya onu bağışlarım. Kim bana bir karış yaklaşırsa ben ona bir arşın yaklaşırım. Kim bana bir arşın yaklaşırsa ben ona bir kulaç yaklaşırım. Kim bana yürüyerek gelirse ben ona koşarak varırım. Kim bana bir şeyi ortak*

[1] Ravileri güvenilirdir. Dârimî, *rakâik* (718) ve Ahmed, *Müsned* (5/172).

koşmaksızın yeryüzü dolusu günah ile huzuruma gelirse ben de onu bir o kadar mağfiretle karşılarım» buyurmaktadır."[1]

Müslim bunu Vekî' ve Ebû Muâviye — A'meş kanalıyla aktarmıştır. Vekî'den olan rivayetinde: *"On misli (sevap) vardır ve daha da arttırırım"* demiştir. Ancak Ebû Muâviye'den olan rivayetinde: *"veya arttırırım"* ibaresi geçmiştir.[2]

١٠١٣ - وَقَدْ أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّفَّارُ، أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَنْصُورٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنْ قَتَادَةَ، قَالَ: سُئِلَ ابْنُ عُمَرَ عَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ، هَلْ يَضُرُّ مَعَهَا عَمَلٌ كَمَا لَا يَنْفَعُ مَعَ تَرْكِهَا عَمَلٌ؟ قَالَ ابْنُ عُمَرَ: - وَذَكَرَ كَلِمَةً - عِشْ لَا تَغْتَرَّ

1013- Katâde der ki: İbn Ömer'e, kişi "Lâ ilâhe illallah" dedikten sonra yaptığı kötülüklerin bir zararının, "Lâ ilâhe illallah" demedikten sonra da yaptığı iyiliklerin bir faydasının olup olmayacağı sorulunca İbn Ömer (arada bir kelime söyleyip): "İhtiyatı elden bırakmadan yaşa" karşılığını verdi.[3]

Beyhakî der ki: "Bahsedilen bağışlanma içinde cezayı da barındırabilir. Yüce Allah dilediği kişilerin büyük günahlarını bağışlar, dilediği kişileri ise küçük günahlardan dolayı cezalandırır. Yüce Allah dilediği kişilerin günahlarını bağışlar, dilediği kişileri ise günahlarından dolayı cezalandırır. Cezalandırdıktan sonra da bağışlayabilir. Bundan dolayı müslüman kişinin rahmet ümidi azap korkusundan ayrı olmamalı ki korkusuyla Allah'a karşı gelmekten sakınsın, ümidiyle de Allah'a itaat etsin. Lokman b. Hekîm'den naklen de bunları her biri hakkında yeteri kadarıyla nakilde bulunduk."

١٠١٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، حَدَّثَنَا أَبُو عَلِيٍّ الْحُسَيْنُ بْنُ صَفْوَانَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْقُرَشِيُّ، أَخْبَرَنِي عَبْدُ الْمُنْعِمِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ وَهْبِ بْنِ

---

[1] Ravileri güvenilirdir. İbn Numeyr, Abdullah'ın kendisidir.

[2] Müslim, *zikr* 2/2068 (22).

[3] Ravileri güvenilirdir. Abdürrezzâk, *Musannef* (11/285).

مُنَبِّهٍ، قَالَ: قَالَ لُقْمَانُ لِابْنِهِ: " يَا بُنَيَّ ارْجُ اللهَ رَجَاءً لَا يُجَرِّئُكَ عَلَى مَعْصِيَتِهِ، وَخَفِ اللهَ خَوْفًا لَا يُؤَيِّسُكَ مِنْ رَحْمَتِهِ "

1014- Vehb b. Münebbih der ki: Hz. Lokmân oğluna: "Evladım! Allah'tan, seni masiyete cesaret ettirmeyecek bir şekilde ümit et. Allah'tan, seni ümitsizliğe düşürmeyecek bir şekilde de kork" dedi.[1]

١٠١٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ الْمُؤَمَّلِ، حَدَّثَنَا أَبُو عُثْمَانَ الْبَصْرِيُّ، ح وَحَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنَا الْحَسَنُ بْنُ يَعْقُوبَ الْعَدْلُ، قَالَا: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ الْفَرَّاءُ، أَخْبَرَنَا جَعْفَرُ بْنُ عَوْنٍ، حَدَّثَنَا الْمَسْعُودِيُّ، عَنْ عَوْنِ بْنِ عَبْدِ اللهِ، قَالَ: قَالَ لُقْمَانُ ابْنِهِ: " يَا بُنَيَّ ارْجُ اللهَ رَجَاءً لَا تَأْمَنْ فِيهِ مَكْرَهُ، وَخَفِ اللهَ مَخَافَةً لَا تَيْأَسُ فِيهَا مِنْ رَحْمَتِهِ " قَالَ: يَا أَبَتَاهُ، وَكَيْفَ أَسْتَطِيعُ ذَلِكَ؟ وَإِنَّمَا لِي قَلْبٌ وَاحِدٌ، قَالَ: " الْمُؤْمِنُ كَذَا لَهُ قَلْبَانِ: قَلْبٌ يَرْجُو بِهِ، وَقَلْبٌ يَخَافُ بِهِ " " وَرُوِيَ عَنِ الْفُرَاتِ بْنِ السَّائِبِ، عَنْ مَيْمُونِ بْنِ مِهْرَانَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ مَرْفُوعًا فِي الْقُلْبَيْنِ مَعْنَى هَذَا وَهُوَ ضَعِيفٌ بِمَرَّةٍ "

1015- Avn b. Abdillah der ki: Hz. Lokmân oğluna: "Evladım! Allah'ın mekrinden (azabından) emin olmayacak bir şekilde ümit et ve rahmetinden ümidini kesmeyecek bir şekilde kork" deyince, oğlu: "Ey babacığım! Buna nasıl güç yetirebilirim ki? Benim bir kalbim vardır" deyince, Lokmân: "Mümin kişinin birisiyle ümit ettiği birisiyle de korktuğu iki kalbi vardır" dedi.[2]

İki kalp konusunda bu manada Furât b. es-Sâbit, Meymûn b. Mihrân kanalıyla İbn Abbâs'tan merfû olarak bir hadis rivayet etmiştir, ancak zayıf bir hadistir.

---

[1] İsnâdı zayıftır.

[2] Ravileri güvenilirdir. Ahmed, *Zühd* (105, 107), İbnu'l-Mübârek, *Zühd* 318 (912) ve Hennâd, *Zühd* 1/306 (538).

١٠١٦ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ بِشْرَانَ، أَخْبَرَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّفَّارُ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَنْصُورٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، قَالَ: قَالَ لِي الزُّهْرِيُّ: لَأُحَدِّثَنَّكَ بِحَدِيثَيْنِ عَجِيبَيْنِ، أَخْبَرَنِي حُمَيْدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَ: " أَسْرَفَ رَجُلٌ عَلَى نَفْسِهِ فَلَمَّا حَضَرَهُ الْمَوْتُ أَوْصَى بَنِيهِ قَالَ: إِذَا مُتُّ فَأَحْرِقُونِي، ثُمَّ اسْحَقُونِي، ثُمَّ ذَرُونِي فِي الرِّيحِ فِي الْبَحْرِ، فَوَاللهِ لَئِنْ يَقْدِرْ عَلَيَّ رَبِّي لَيُعَذِّبَنِّي عَذَابًا مَا عَذَّبَهُ أَحَدًا؛ فَفَعَلُوا بِهِ، فَقَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ لِلْأَرْضِ: أَدِّي مَا أَخَذْتِ فَإِذَا هُوَ قَائِمٌ، فَقَالَ: مَا حَمَلَكَ عَلَى مَا فَعَلْتَ؟ قَالَ: خَشِيتُكَ يَا رَبِّ - أَوْ قَالَ: مَخَافَتُكَ - فَغَفَرَ لَهُ "

قَالَ: وَحَدَّثَنِي حُمَيْدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَ: " دَخَلَتِ امْرَأَةُ النَّارَ فِي هِرَّةٍ رَبَطَتْهَا، فَلَا هِيَ أَطْعَمَتْهَا، وَلَا هِيَ أَرْسَلَتْهَا تَأْكُلُ مِنْ خَشَاشِ الْأَرْضِ حَتَّى مَاتَتْ " قَالَ الزُّهْرِيُّ: " هِيَ لِئَلَّا يَتَّكِلَ أَحَدٌ وَلَا يَيْأَسَ أَحَدٌ " وَرَوَاهُ مُسْلِمٌ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ رَافِعٍ، وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ

1016- Ma'mer der ki: Zührî bana: "Sana şaşılacak iki şey anlatacağım" dedi ve şöyle devam etti: "Humeyd b. Abdirrahman'ın bana Ebû Hureyre kanalıyla bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"Bir adam bir çok günahlar işledi ve ölüm anı gelince çocuklarına: «Öldüğüm zaman beni yakın, sonra ufaltıp toz haline getirin ve deniz rüzgarına saçın. Vallahi Rabbim bana kadir olursa hiç kimseye vermediği bir azabı muhakkak bana verecektir» dedi. Çocukları da dediğini yerine getirdiler. Bunun üzerine Yüce Allah yeryüzüne: «Aldığını geri ver» buyurunca, adam tekrar dikiliverdi. Allah kendisine: «Böyle yapmana sebep nedir?» diye sorunca, adam: «Ey Rabbim! Senin haşyetin veya senden olan korkumdur» dedi. Bunun üzerine de Allah onu bağışladı."*

Yine Humeyd b. Abdirrahman'ın, bana Ebû Hureyre kanalıyla bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"Bir kadın bağlı bıraktığı (hapsettiği) bir kedi yüzünden cehenneme girdi. Çünkü ne kendisi kediye yemek verdi, ne de yerin haşerelerinden yemesi için onu serbest bıraktı.*

Sonunda kedi (açlıktan) öldü."[1]

Zührî der ki: Burada kişinin kendini tam mânâsıyla güvende hissetmemesi ile ümidi kesmemesi kastedilmektedir.

Müslim bunu Muhammed b. Râfi kanalıyla Abd b. Humeyd'den, o da Abdürrezzâk'tan aktarmıştır.[2]

١٠١٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ فُورَكٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ جَعْفَرٍ، أَخْبَرَنَا أَبُو بِشْرٍ يُونُسُ بْنُ حَبِيبٍ، حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ الطَّيَالِسِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَيُّوبَ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ زَحْرٍ، عَنْ خَالِدِ بْنِ أَبِي عِمْرَانَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " إِنْ شِئْتُمْ أَنْبَأْتُكُمْ بِأَوَّلِ مَا يَقُولُ اللهُ لِلْمُؤْمِنِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَبِأَوَّلِ مَا يَقُولُونَ؟ " قَالُوا: نَعَمْ يَا رَسُولَ اللهِ، قَالَ: " يَقُولُ لِلْمُؤْمِنِينَ: هَلْ أَحْبَبْتُمْ لِقَائِي؟ قَالَ: فَيَقُولُونَ: نَعَمْ يَا رَبَّنَا، فَيَقُولُ: لِمَ؟ فَيَقُولُونَ: رَجَوْنَا عَفْوَكَ وَرَحْمَتَكَ؛ فَيَقُولُ: إِنِّي قَدْ أَوْجَبْتُ لَكُمْ رَحْمَتِي "

1017- Muâz b. Cebel der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"Eğer isterseniz size kıyamet gününde Allah'ın müminlere ilk diyeceği şeyi ve müminin ilk diyeceği şeyi bildireyim"* buyurunca, oradakiler: "Olur, bildir ey Allah'ın Resûlü!" dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"Allah, müminlere: «Bana kavuşmayı istediniz mi?» buyuracak ve müminler: «Evet ey Rabbimiz» cevabını verecektir. Allah: «Niçin?» diye sorunca, müminler: «Çünkü bağışlamanı ve rahmetini ümit ettik» cevabını verecektir. Bunun üzerine Allah: «Öyleyse rahmetimi size vacip kıldım» buyuracaktır."*[3]

١٠١٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، وَمُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى، قَالَا: حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ هُوَ الْأَصَمُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ عَبْدِ الْحَمِيدِ الْمَيْمُونِيُّ، حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ،

---

[1] İsnâdı sahihtir ve ravileri güvenilirdir.

[2] Müslim, *tevbe* 3/2110 (25) ve Buhârî, *enbiyâ* (4/152).

[3] İsnâdı zayıftır. İbnu'l-Mübârek, *Zühd* 93 (276), Ebû Dâvud et-Tayâlisî, *Müsned* (sh. 77), Ahmed, *Müsned* (5/238), İbn Ebi'd-Dünyâ, *Husnu'z-Zannı Billah* 41 (19), Taberânî, *M. el-Kebîr* 20/94, 95, 125 (184, 251) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (8/179).

حَدَّثَنَا ابْنُ عَوْنٍ، عَنْ عُمَيْرِ بْنِ إِسْحَاقَ، قَالَ: " كَانَ مَنْ أَدْرَكْتُ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللهِ ﷺ أَكْبَرَ مِمَّنْ سَبَقَنِي فَمَا رَأَيْتُ قَوْمًا أَهْوَنَ سِيرَةً وَلَا أَقَلَّ تَشْدِيدًا مِنْهُمْ "

1018- Umeyr b. İshâk der ki: "Benden daha fazla hadis rivayet edenlerin yetiştiğinden daha çok Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbından kişilere yetiştim. Onlar gibi sade bir yaşamı olan ve aşırıya kaçmayan başka kimse de görmedim."[1]

Abdullah b. Mes'ûd ve başkasından Allah'ın azabından yana güvende olduğunu düşünme ve rahmetinden ümidini kesme konusunda uyaran rivayetler de gelmiştir.↓

١٠١٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَخْبَرَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّفَّارُ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَنْصُورٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ وَبَرَةَ، عَنْ أَبِي الطُّفَيْلِ، عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ، أَنَّهُ قَالَ: " الْكَبَائِرُ الْإِشْرَاكُ بِاللهِ عَزَّ وَجَلَّ، وَالْأَمْنُ مِنْ مَكْرِ اللهِ، وَالْقُنُوطُ مِنْ رَحْمَةِ اللهِ، وَالْيَأْسُ مِنْ رَوْحِ اللهِ "

1019- İbn Mes'ûd der ki: "Büyük günahlar, Allah'a şirk koşmak, Allah'ın azabından güvende olduğunu düşünmek ve Allah'ın rahmetinden ümidi kesmektir."[2]

١٠٢٠ - وَبِهَذَا الْإِسْنَادِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُثْمَانَ بْنِ خُثَيْمٍ، عَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ، أَنَّ عُبَيْدَ بْنَ عُمَيْرٍ، دَخَلَ عَلَى عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فَقَالَتْ: " مَنْ هَذَا؟ " فَقَالُوا: عُبَيْدُ بْنُ عُمَيْرٍ، فَقَالَتْ: " عُمَيْرُ بْنُ قَتَادَةَ؟ " قَالُوا: نَعَمْ، قَالَتْ: " أُحَدَّثُ أَنَّكَ تَجْلِسُ وَيُجْلَسُ إِلَيْكَ " قَالَ: بَلَى، يَا أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ، فَقَالَتْ: " فَإِيَّاكَ وَإِمْلَالَ النَّاسِ وَتَقْنِيطَهُمْ "

1020- İbn Ebî Muleyke bildiriyor: Ubeyd b. Umeyr, Hz. Âişe'nin yanına girince, Hz. Aişe: "Bu kimdir?" diye sordu. Oradakiler: "Ubeyd b. Umeyr"

---

[1] İsnâdının bir zararı yoktur. İbn Sa'd, *Tabakât* (7/220) ve Abdullah b. Ahmed, *Zevâidü's-Sahâbe* 2/989 (1959).

[2] Ravileri güvenilirdir. Abdürrezzâk, *Musannef* (10/459, 460), Taberânî, *M. el-Kebîr* 9/171 (8784) ve İbn Cerîr et-Taberî, *Tefsîr* (5/40).

cevabını verince, Hz. Aişe: "Umeyr b. Katâde mi?" diye sordu. Oradakiler: "Evet" cevabını verince, Hz. Aişe: "Bana senin yanında oturulduğu ve onlara bir şeyler anlattığın söylendi" dedi. Ubeyd: "Evet, ey müminlerin annesi" karşılığını verince, Hz. Aişe: "İnsanları usandırmaktan ve ümitsizliğe düşürmekten sakın" dedi.[1]

١٠٢١ - وَبِهَذَا الْإِسْنَادِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ: " أَنَّ رَجُلًا كَانَ فِي الْأُمَمِ يجْتَهِد فِي الْعِبَادَةِ، وَيُشَدِّدُ عَلَى نَفْسِهِ، وَيُقَنِّطُ النَّاسَ مِنْ رَحْمَةِ اللهِ تَعَالَى، ثُمَّ مَاتَ فَقَالَ: أَيْ رَبِّ مَالِي عِنْدَكَ؟ قَالَ: النَّارُ، قَالَ: أَيْ رَبِّ، فَأَيْنَ عِبَادَتِي وَاجْتِهَادِي؟ قَالَ: فَيَقُولُ: إِنَّكَ كُنْتَ تُقَنِّطُ النَّاسَ مِنْ رَحْمَتِي فِي الدُّنْيَا فَأَنَا أُقَنِّطُكَ الْيَوْمَ مِنْ رَحْمَتِي "

1021- Zeyd b. Eslem bildiriyor: Önceki ümmetlerden çok ibadet eden ve bu konuda kendini zorlayan, insanları da Allah'ın rahmeti konusunda ümitsizliğe sevk eden bir adam vardı. Bu adam ölünce: "Ey Rabbim! Katında benim için ne var?" diye sordu. Yüce Allah: "Cehennem var" cevabını verince, adam: "Ey Rabbim! İbadetim ve çalışmam nerede?" diye sordu. Adama: "Dünyadayken rahmetimden insanları ümitsizliğe düşürüyordun. Ben de bugün sana rahmetimden ümidini kestireceğim" buyurdu.[2]

Beyhakî der ki: Muhtemelen bu adam kurtuluşu kendi amellerinde görüyor ve amellerine güveniyordu. Ancak Allah'ın mağfiretini hatırlamıyordu. Oysa günahlar Allah'ın kullarından dilediği kişileredir. O, bunları uzak görmekteydi.

١٠٢٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ الْمُؤَمَّلِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو عُثْمَانَ الْبَصْرِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ الْفَرَّاءُ، أَخْبَرَنَا يَعْلَى، حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ، عَنْ أَبِي سَعْدٍ، عَنْ أَبِي الْكَنُودِ، قَالَ: مَرَّ عَبْدُ اللهِ يَعْنِي ابْنَ مَسْعُودٍ عَلَى قَاصٍّ وَهُوَ يُذَكِّرُ، فَقَالَ: " يَا مُذَكِّرُ لَا تُقَنِّطِ النَّاسَ "، ثُمَّ

---

[1] Ravileri güvenilirdir. Abdürrezzâk, *Musannef* 11/288 (20560).

[2] Abdürrezzâk, *Musannef* (11/289).

قَرَأَ: ﴿يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللهِ إِنَّ اللهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا﴾ [الزمر: ٥٣]

1022- Ebu'l-Kenûd der ki: Abdullah yani İbn Mes'ûd, bir topluluğa nasihatte bulunan bir adamın yanından geçerken: "Ey nasihat eden! İnsanları ümitsizliğe düşürme" dedi ve: "*Ey kendi nefisleri aleyhine haddi aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin! Çünkü Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki O, çok bağışlayan, çok esirgeyendir*"[1] âyetini okudu.[2]

١٠٢٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، وَمُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى، قَالَا: حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا الْخَضِرُ بْنُ أَبَانَ، حَدَّثَنَا سَيَّارُ بْنُ حَاتِمٍ، حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ ثَابِتٍ، قَالَ: " كَانَ دَاوُدُ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَذْكُرُ ذُنُوبَهُ فَيَخَافُ اللهَ مَخَافَةً تَنْفَرِجُ أَعْضَاؤُهُ وَمَفَاصِلُهُ مِنْ مَوَاضِعِهَا، ثُمَّ يَذْكُرُ رَحْمَةَ اللهِ عَلَى أَهْلِ الذُّنُوبِ، وَرَأْفَتَهُ بِهِمْ فَيَرْجِعُ كُلُّ عُضْوٍ إِلَى مَوْضِعِهِ "

1023- Sâbit der ki: Hz. Dâvud günahlarını hatırlayınca Allah'tan öyle korkardı ki uzuvları ve eklemleri yerinden oynardı. Sonra günah işleyenlere Allah'ın rahmetini ve onlara acımasını hatırlayınca her uzvu tekrar yerine dönerdi.[3]

١٠٢٤ - وَبِهَذَا الْإِسْنَادِ حَدَّثَنَا جَعْفَرٌ، حَدَّثَنَا أَبُو سِنَانٍ الْقَسْمَلِيُّ، قَالَ: وَجَدْتُ فِي بَعْضِ الْكُتُبِ: " إِنَّ أَحَبَّ عِبَادِي إِلَيَّ مَنْ حَبَّبَنِي إِلَى عِبَادِي، وَأَخْبَرَهُمْ بِسِعَةِ رَحْمَتِي، وَإِنَّ أَبْغَضَ عِبَادِي إِلَيَّ مَنْ قَنَّطَ عِبَادِي وَآيَسَهُمْ مِنْ رَحْمَتِي "

1024- Ebû Sinan el-Kasmelî der ki: (Kutsal) bir kitapta şöyle bir yazı buldum: "Kullarım içinde en sevdiğim kul beni kullarıma sevdiren ve onlara

---

[1] Zümer Sur. 53

[2] İsnâdı hasendir. İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (13/185), İbn Ebi'd-Dünyâ, *Husnu'z-Zannı Billah* 51 (50), Taberî, *Tefsîr* (24/16), Abdürrezzâk, *Musannef* (11/287) ve Taberânî, *M. el-Kebîr* 9/136 (8635).

[3] İçinde Hadir b. Ebân el-Heysemî'nin bulunmasından dolayı isnâdı zayıftır. İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (13/202) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (2/328).

rahmetimin genişliğini bildirendir. Kullarım içinde en fazla sevmediğim kul ise kullarımı ümitsizliğe düşüren ve rahmetimden ümit kestirendir."[1]

١٠٢٥ - سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلَمِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا عُثْمَانَ الْمَغْرِبِيَّ، يَقُولُ: " مَنْ حَمَلَ نَفْسَهُ عَلَى الرَّجَاءِ تَعَطَّلَ، وَمَنْ حَمَلَ نَفْسَهُ عَلَى الْخَوْفِ قَنَطَ، وَلَكِنْ سَاعَةً وسَاعَةً وَمَرَّةً وَمَرَّةً "

1025- Ebû Osmân el-Mağribî der ki: "Her kim kendini ümide bağlarsa artık oyalanır ve bir amel etmez. Her kim de tümden kendini korkuya kaptırırsa (Allah'ın rahmetinden) ümidini keser. Ancak kişinin bazen ümit, bazen de korku içinde olması gerekmektedir."

١٠٢٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنِي عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الصُّوفِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا تُرَابٍ أَحْمَدَ بْنَ حَمْدُونَ الْقَصَّارَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبِي وَسُئِلَ عَنِ الْمَلَامَةِ، فَقَالَ: " خَوْفُ الْقَدَرِيَّةِ وَرَجَاءُ الْمُرْجِئَةِ "

1026- Ebû Turâb Ahmed b. Hamdûn el-Kassâr der ki: Babama Melamilik konusu sorulunca: "Bunlarda Kaderiyye'de olduğu gibi bir korku, Mürcie'de olduğu gibi de bir ümit vardır" dediğini işittim.[2]

١٠٢٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَخْبَرَنَا أَبُو سَهْلٍ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ زِيَادٍ، أَخْبَرَنَا أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ غَالِبِ بْنِ حَرْبٍ تَمْتَامٌ، حَدَّثَنَا مُسْلِمُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَبُو عَمْرٍو، حَدَّثَنَا الرَّبِيعُ بْنُ مُسْلِمٍ الْقُرَشِيُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ زِيَادٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ، خَرَجَ عَلَى رَهْطٍ مِنْ أَصْحَابِهِ وَهُمْ يَتَحَدَّثُونَ فَقَالَ: " وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ تَعْلَمُونَ مَا أَعْلَمُ لَضَحِكْتُمْ قَلِيلًا وَلَبَكَيْتُمْ كَثِيرًا، فَلَمَّا انْصَرَفْنَا أَوْحَى اللهُ إِلَيْهِ: يَا مُحَمَّدُ لِمَ تُقَنِّطُ عِبَادِي؟ فَرَجَعَ إِلَيْهِمْ فَقَالَ: أَبْشِرُوا، وَقَارِبُوا، وَسَدِّدُوا "

1027- Ebû Hureyre bildiriyor: Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbından sohbet eden bir gruba rastlayınca: *"Canım elinde olana yemin olsun ki eğer benim bildiklerimi bilseydiniz az güler, çok ağlardınız"* buyurdu. Oradan

---

[1] İçinde Hadir b. Ebân el-Heysemî'nin bulunmasından dolayı isnadı zayıftır.

[2] Ebû Nuaym, *Hilye* (10/231).

gittiğimizde Allah kendisine: "Ey Muhammed! Neden kullarımın (rahmetime yönelik) ümitlerini kesiyorsun?" diye vahyetti. Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) tekrar grubun yanına dönüp: *"Sevinin, orta yollu olun ve üzerinize düşeni yapın"* buyurdu.[1]

Beyhakî der ki: "Bu, kişinin ümidinin Allah'ın azabından emin olduğunu düşünecek kadar veya ümidinin kendisini Allah'a karşı masiyete yönelik cesaretlendirecek kadar çok olmaması gerektiği gibi; kişinin korkusunun da Allah'ın rahmetinden ümidi kestirecek kadar çok olmaması gerektiğinin delilidir."

١٠٢٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ مَيْمُونٍ، بِالرَّقَّةِ، حَدَّثَنَا الْفِرْيَابِيُّ، وَالْفَضْلُ بْنُ دُكَيْنٍ، قَالَا: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ سَعِيدٍ الْجُرَيْرِيِّ، عَنْ أَبِي عُثْمَانَ النَّهْدِيِّ، عَنْ حَنْظَلَةَ التَّمِيمِيِّ الْأُسَيِّدِيِّ الْكَاتِبِ، قَالَ: كُنَّا عِنْدَ رَسُولِ اللهِ ﷺ، فَذَكَّرَنَا بِالْجَنَّةِ وَالنَّارِ كَأَنَّهُمَا رَأْيُ عَيْنٍ، فَقُمْتُ وَأَتَيْتُ إِلَى أَهْلِي فَضَحِكْتُ وَلَهَوْتُ - وَفِي حَدِيثِ الْفِرْيَابِيِّ وَلَعِبْتُ - فَلَقِيتُ أَبَا بَكْرٍ، فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لَهُ، فَقُلْتُ: يَا أَبَا بَكْرٍ، نَافَقَ حَنْظَلَةُ، فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: وَمَا ذَاكَ؟ فَأَخْبَرْتُهُ فَقُلْتُ: كُنَّا عِنْدَ رَسُولِ اللهِ ﷺ، فَذَكَّرَنَا بِالْجَنَّةِ وَالنَّارِ كَأَنَّا رَأْيُ عَيْنٍ، فَقُمْتُ إِلَى أَهْلِي فَضَحِكْتُ وَلَعِبْتُ، فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: إِنَّا لَنَفْعَلُ ذَلِكَ فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ، فَقُلْت: يَا رَسُولَ اللهِ، إِنَّا إِذَا كُنَّا عِنْدَكَ تُذَكِّرُنَا بِالْجَنَّةِ وَالنَّارِ كَأَنَّا رَأْيُ عَيْنٍ، فَقُمْتُ إِلَى أَهْلِي فَضَحِكْتُ وَلَعِبْتُ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: " يَا حَنْظَلَةُ سَاعَةً وَسَاعَةً لَوْ كُنْتُمْ تَكُونُونَ كَمَا تَكُونُونَ عِنْدِي لَصَافَحَتْكُمُ الْمَلَائِكَةُ فِي بُيُوتِكُمْ وَعَلَى فُرُشِكُمْ، يَا حَنْظَلَةُ سَاعَةً وَسَاعَةً " قَالَ: الْفِرْيَابِيُّ أَتَمُّ سِيَاقَةً لِلْحَدِيثِ رَوَاهُ مُسْلِمٌ فِي الصَّحِيحِ عَنْ زُهَيْرِ بْنِ حَرْبٍ، عَنِ الْفَضْلِ بْنِ دُكَيْنٍ

1028- Hanzala et-Temîmî el-Useyyidî el-Kâtib der ki: Biz Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanında iken bize cenneti ve cehennemi anlattı. Orayı sanki gözlerimizle görmüş gibi oluyorduk. Sonra kalkıp ailemin yanına gittim,

---

[1] Ravileri güvenilirdir. İbn Hibbân, *Sahîh* (2491).

onlarla güldüm ve eğlendim. —Firyabî'nin rivayetinde: "Oynadım" diye geçmektedir— Ebû Bekr ile karşılaştığımda bu durumu kendisine anlattım ve: "Ey Ebû Bekr! Hanzala münafık oldu" dedim. Ebû Bekr: "Bu da ne demek?" deyince, ona durumu anlatıp: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanında idik. Bize cenneti ve cehennemi anlattı. Orayı sanki gözlerimle görmüş gibi oldum. Sonra kalkıp ailemin yanına gittim, onlarla gülüp oynadım" dedim. Bunun üzerine Ebû Bekr: "Biz de böyle yapmaktayız" deyince Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) yanına gittim ve: "Ey Allah'ın Resûlü! Biz senin yanında iken bize cenneti ve cehennemi anlatıyorsun. Orayı gözümüzle görmüş gibi oluyoruz. Oysa ailemin yanına gittikten sonra onlarla gülüşüp oynuyorum" dedim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Ey Hanzala! Kişi her an değişiklik arz eder. Eğer sizler her zaman benim yanımda olduğunuz haldeki gibi olabilseydiniz melekler sizlerle evlerinizde ve yataklarınızda musafaha ederdi. Ey Hanzala! Kişi her an değişiklik arz eder"* buyurdu.[1]

Firyabî rivayeti diğerine göre daha detaylıdır.

Müslim, *Sahîh*'te bunu Züheyr b. Harb — Fadl b. Dukeyn kanalıyla aktarmıştır.[2]

١٠٢٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، وَأَبُو سَعِيدِ بْنُ أَبِي عَمْرٍو، قَالَا: حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ هُوَ الْأَصَمُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ، حَدَّثَنَا الْحَارِثُ بْنُ عُبَيْدٍ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: قَالُوا: يَا رَسُولَ اللهِ نَكُونُ عِنْدَكَ عَلَى الْحَالِ، فَإِذَا فَارَقْنَاكَ كُنَّا عَلَى غَيْرِهَا، فَنَخَافُ أَنْ يَكُونَ ذَلِكَ نِفَاقًا قَالَ: " كَيْفَ أَنْتُمْ وَرَبَّكُمْ؟ " قَالُوا: اللهُ رَبُّنَا فِي السِّرِّ وَالْعَلَانِيَةِ، قَالَ: " كَيْفَ أَنْتُمْ وَنَبِيَّكُمْ؟ " قَالُوا أَنْتَ نَبِيُّنَا فِي السِّرِّ وَالْعَلَانِيَةِ قَالَ: " لَيْسَ ذَلِكُمُ النِّفَاقَ "

1029- Enes der ki: Ashâb: "Ey Allah'ın Resûlü! Biz senin yanındayken başka, senden ayrıldıktan sonra başka duygular içinde oluyoruz. Bunun münafıklık olmasından korkuyoruz" deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Peki Rabbinize karşı inancınız nasıldır?"* diye sordu. Ashâb: "Allah, gizlide de

---

[1] İsnâdı sahihtir.

[2] Müslim, *et-tevbe* (3/2107).

açıkta da Rabbimizdir" cevabını verince, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): *"Peki Peygamberinize karşı inancınız nasıldır?"* diye sordu. Ashâb: "Sen gizlide de, açıkta da Peygamberimizsin" deyince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): *"Sizin durumunuz münafıklık değildir"* buyurdu.[1]

١٠٣٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ، أَخْبَرَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّفَّارُ، حَدَّثَنَا مُشْرِفُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا أَبُو مَنْصُورٍ الْحَارِثُ بْنُ مَنْصُورٍ، حَدَّثَنَا أَيُّوبُ بْنُ شُعَيْبٍ، عَنِ الْأَعْمَشِ، قَالَ: قَالَ مُطَرِّفُ بْنُ عَبْدِ اللهِ: " وَجَدْتُ الْغَفْلَةَ الَّتِي أَلْقَى الله عَزَّ وَجَلَّ فِي قُلُوبِ الصِّدِّيقِينَ مِنْ خَلْقِهِ رَحْمَةً رَحِمَهُمْ بِهَا، وَلَوْ أَلْقَى فِي قُلُوبِهِمْ مِنَ الْخَوْفِ لَهُ عَلَى قَدْرِ مَعْرِفَتِهِمْ بِهِ مَا هَنَأَهُمُ الْعَيْشُ "

1030- Mutarrif b. Abdillah der ki: "Allah'ın sıddiklerin kalplerine onlara olan merhametinden dolayı attığı gafleti fark ettim. Eğer onların kalplerine kendisini bildikleri oranda korkusunu bıraksaydı artık rahat yaşayamazlardı."[2]

١٠٣١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ هُوَ الْأَصَمُّ، حَدَّثَنَا الْعَبَّاسُ هُوَ الدُّورِيُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْقَاسِمِ الْأَسَدِيُّ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أُمَيَّةَ، عَنْ وَهْبِ بْنِ مُنَبِّهٍ، قَالَ: " خُلِقَ ابْنُ آدَمَ أَحْمَقَ، لَوْلَا حُمْقُهُ مَا هَنَأَه الْعَيْشُ"

1031- Vehb b. Münebbih der ki: "İnsanoğlu ahmak olarak yaratılmıştır. Eğer öyle olmasaydı yaşantısından zevk almaz (ve mutluluk duymaz)dı."[3]

١٠٣٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعْدٍ الْمَالِينِيُّ، أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنُ الْحَسَنِ، حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ بْنُ حَمْكَوَيْهِ، قَالَ: سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ مُعَاذٍ الرَّازِيَّ، يَقُولُ: " لَوْ سَمِعَتِ الْخَلِيقَةُ دَمْدَمَةَ النَّارَ لَتَصَدَّعَتِ الْقُلُوبُ فَرَقًا، وَلَوْ تَرَى الْقُلُوبُ كُنْهَ

---

[1] İsnâdı hasendir. Bezzâr, *Keşfu'l-Estâr* 1/34 (52), Ebû Ya'lâ, *Müsned* 6/58 (3304), İbn Hibbân (2493) ve Ahmed (3/175).

[2] İsnâdında tanımadığım bir ravi vardır. Ebû Nuaym, *Hilye* (2/210).

[3] İsnâdı zayıftır. Ebû Nuaym, *Hilye* (2/210).

الْمَحَبَّةِ لِخَالِقِهَا لَانْخَلَعَتْ مَفَاصِلُهَا إِلَيْهِ وَلَهَا، وَلَطَارَتِ الْأَرْوَاحُ إِلَيْهِ مِنْ أَبْدَانِهَا دَهَشًا، فَسُبْحَانَ مَنْ أَغْفَلَ الْخَلِيقَةَ عَنْ كُنْهِ هَذِهِ الْأَشْيَاءِ، وَأَلْهَاهُمْ بِالْوَصْفِ عَنْ حَقَائِقِ هَذِهِ الْأَشْيَاءِ "

1032- Yahyâ b. Muâz er-Râzî der ki: "Eğer yaratıklar cehennemin homurdanma sesini işitseydi korkudan kalpleri parçalanırdı. Eğer kalpler kendisini yaratana karşı olan sevginin içyüzünü bilseydi o sevgiyle mafsalları yerinden sökülür, ruhlar da dehşetle bedenlerde uçup ona doğru giderdi. Yaratıkları böyle bir şeyden gaflette bırakanı ve bu şeylerin hakikatini kendilerine vasfetmeyi ilham edeni her türlü eksikliklerden tenzih ederim."[1]

١٠٣٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنِي أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ حَمْدَانَ الْجَلَّابُ بِهَمْدَانَ، حَدَّثَنَا أَبُو حَاتِمٍ الرَّازِيُّ، حَدَّثَنَا عِمْرَانُ بْنُ مُوسَى الطَّرَسُوسِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو يَزِيدَ فَيْضُ بْنُ إِسْحَاقَ الرَّقِّيُّ، قَالَ الْفُضَيْلُ بْنُ عِيَاضٍ: " مَا يَسُرُّنِي أَنْ أَعْرِفَ الْأَمْرَ حَقَّ مَعْرِفَتِهِ؛ إِذًا لَطَاشَ عَقْلِي "، وَقَالَ الْفُضَيْلُ: " سَأَلَ دَاوُدُ عَلَيْهِ السَّلَامُ رَبَّهُ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ يُلْقِيَ فِي قَلْبِهِ الْخَوْفَ فَدَخَلَ فَلَمْ يَحْتَمِلْهُ قَلْبُهُ، فَطَاشَ عَقْلُهُ حَتَّى مَا كَانَ يَعْقِلُ صَلَاةً وَلَا غَيْرَهَا، وَلَا يَنْتَفِعُ بِشَيْءٍ فَقِيلَ لَهُ: أَتُحِبُّ أَنْ نَدَعَكَ كَمَا أَنْتَ أَوْ نَرُدَّكَ إِلَى مَا كُنْتَ عَلَيْهِ؟ قَالَ: رُدُّونِي فَرُدَّ عَلَيْهِ عَقْلُهُ "

1033- Fudayl b. İyâd der ki: Her şeyi hakkıyla bilmek beni mutlu kılmazdı. Çünkü aklım başımdan giderdi. Hz. Dâvud, Yüce Rabbinden kalbine korkunun bırakılmasını istedi. Korku kalbine bırakılınca bunu kaldıramadı ve aklı başından gitti. Hatta ne namazı, ne de başka bir şeyi bilmiyor ve hiçbir şeyden faydalanamıyordu. Kendisine: "Eski haline döndürülmek ister misin?" denilince: "Evet, beni eski halime döndürün" dedi. Bunun üzerine aklı başına döndürüldü.[2]

---

[1] Ebû Nuaym, *Hilye* (10/56).

[2] Ravileri güvenilirdir. Ebû Nuaym el-Isbehânî, *Hilye* (8/85).

١٠٣٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَخْبَرَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ صَفْوَانَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي الدُّنْيَا، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، حَدَّثَنِي زَيْدُ الْحِمْيَرِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو يَعْقُوبَ الْغَازِيُّ، قَالَ: " رَأَيْتُ فِي مَنَامِي رَجُلًا آدَمَ طُوَالًا وَالنَّاسُ يَتَّبِعُونَهُ " قُلْتُ: " مَنْ هَذَا؟ " قَالُوا: أُوَيْسٌ الْقَرْنِيُّ قَالَ: فَاتَّبَعْتُهُ فَقُلْتُ: أَوْصِنِي، رَحِمَكَ اللهُ قَالَ: " ابْتَغِ رَحْمَةَ اللهِ عِنْدَ مَحَبَّتِهِ، وَاحْذَرْ نِقْمَتَهُ عِنْدَ مَعْصِيَتِهِ، وَلَا تَقْطَعْ رَجَاءَكَ عَنْهُ فِي خِلَالِ ذَلِكَ ثُمَّ وَلَّى وَتَرَكَنِي "

1034- Ebû Yâkûb el-Gâzî der ki: Rüyamda uzun boylu esmer bir adam gördüm. Herkes onun ardından gitmekteydi. Ben: "Bu kimdir?" dediğimde: "Bu Uveys el-Karanî'dir" dediler. Ben de ardından gittim ve: "Allah'ın rahmeti üzerine olsun, bana nasihatte bulun" dedim. Bunun üzerine o: "Allah'ın rahmetini onun sevgisinde ara, masiyette intikamını hatırla ve ondan sakın. Bu ikisi arasında da ümidini hiç kaybetme" dedi ve arkasını dönüp gitti.[1]

١٠٣٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلَمِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ نَصْرَ بْنَ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ يَعْقُوبَ الْعَطَّارَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا مُحَمَّدٍ الْبِلَاذَرِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ يُوسُفَ بْنَ الْحُسَيْنِ، يَقُولُ: قَالَ ذُو النُّونِ: " الْخَوْفُ رَقِيبُ الْعَمَلِ، وَالرَّجَاءُ شَفِيعُ الْمِحَنِ "

1035- Zün-Nûn der ki: "Korku amelin gözeticisi, ümit ise zorluğun şefaatçisidir."[2]

١٠٣٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ الْحَفِيدَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ جَدِّي يَعْنِي الْعَبَّاسَ بْنَ حَمْزَةَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ ذَا النُّونِ الْمِصْرِيَّ، يَقُولُ: " عَرَفَ الْمُطِيعُونَ عَظَمَتَكَ فَخَضَعُوا، وَسَمِعَ الْمُذْنِبُونَ بِجُودِكَ فَطَمِعُوا "

1036- Abbâs b. Hamza der ki: Zün-Nûn el-Mısrî'nin: "İtaat edenler azametini tanıdılar ve boyun eğdiler. Günahkarlar cömertliğini duydular ve tamahkâr oldular" dediğini işittim.

---

[1] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Husnu'z-Zanni Billah* 69, 70 (134).

[2] Sülemî, *Tabakât* (24).

١٠٣٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللهِ الْوَاعِظَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْحَسَنَ بْنَ عَلِيِّ بْنِ سَلَامٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ مُعَاذٍ، يَقُولُ: " إِنْ كَانَ صَغُرَ فِي جَنْبِ عَطَائِكَ عَمَلِي فَقَدْ كَبِرَ فِي حُسْنِ رَجَائِكَ أَمَلِي "

1037- Hasan b. Ali b. Selâm der ki: Yahyâ b. Muâz'ın: "Eğer vermen yanında amelim küçük ise bağışlaman yanında ümidim büyüktür" dediğini işittim.[1]

١٠٣٨ - أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمَالِينِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو عَمْرٍو عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْوَهَّابِ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ عَبْدَ اللهِ بْنَ إِبْرَاهِيمَ بْنِ الصَّبَّاحِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ مُعَاذٍ الرَّازِيَّ، يَقُولُ: " لَقَدْ رَجَوْتُ مِمَّنْ أَلْبَسَنِي بَيْنَ الْأَحْيَاءِ ثَوْبَ عَافِيَتِهِ أَنْ لَا يُعَذِّبَنِي بَعْدَ الْمَمَاتِ، وَقَدْ عَرَفْتُ جُودَ رَأْفَتِهِ، إِلَهِي، إِنْ كُنْتُ غَيْرَ مُسْتَأْهِلٍ لِمَا أَرْجُو مِنْ رَحْمَتِكَ فَأَنْتَ أَهْلٌ أَنْ تَجُودَ عَلَى الْمُذْنِبِينَ بِفَضْلِ سَعَتِكَ، إِلَهِي، لَوْلَا مَا عَرَفْتُ مِنْ عَدْلِكَ مَا خِفْتُ مِنْ عَذَابِكَ، وَلَوْلَا مَا عَرَفْتُ مِنْ فَضْلِكَ مَا رَجَوْتُ ثَوَابَكَ، إِلَهِي، إِنْ كُنْتَ لَا تَعْفُو إِلَّا أَهْلَ طَاعَتِكَ فَإِلَى مَنْ يَفْزَعُ الْمُذْنِبُونَ؟ وَإِنْ كُنْتَ لَا تَرْحَمُ إِلَّا أَهْلَ تَقْوَاكَ فَبِمَنْ يَسْتَغِيثُ الْمُسِيئُونَ؟ "

1038- Ebû Bekr Abdullah b. İbrâhîm b. es-Sabbâh der ki: Yahyâ b. Muâz'ın şöyle dediğini işittim: "Bana diriler arasında afiyet giysisini giydirenden ölümden sonra bana azab etmemesini ümit ediyorum. Onun merhamet etmekte ne kadar cömert olduğunu biliyorum. İlahım! Eğer rahmetinden istediğimi hak etmiyorsam sen geniş fazlınla günahkârları bağışlamaya layıksın. İlahım! Eğer adaletini bilmeseydim azabından korkmazdım. Eğer fazlını bilmeseydim sevabını ümit etmezdim. İlahım! Eğer sadece sana itaat edenleri bağışlayacaksan günahkârlar kime sığınacaktır. Eğer sadece takva sahiplerine merhamet edeceksen mücrimler kimden yardım isteyecektir?"

---

[1] Ebû Nuaym, *Hilye* (9/383).

١٠٣٩ - سَمِعْتُ أَبَا مُحَمَّدِ بْنَ يُوسُفَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مَنْصُورَ بْنَ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ الْفَقِيهَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللهِ الزَّيْدِيَّ، يَقُولُ: قَالَ بَعْضُ الْحُكَمَاءِ فِي مُنَاجَاتِهِ: " إِلَهِي لَوْ أَتَانِي الْخَبَرُ أَنَّكَ غَيْرُ قَابِلٍ دُعَائِي وَلَا سَامِعٍ شَكْوَايَ، مَا تَرَكْتُ دُعَاءَكَ مَا بَلَّ رِيقِي لِسَانِي، أَيْنَ يَذْهَبُ الْفَقِيرُ إِلَّا إِلَى الْغَنِيِّ؟ وَأَيْنَ يَذْهَبُ الذَّلِيلُ إِلَّا إِلَى الْعَزِيزِ؟ أَنْتَ أَغْنَى الْأَغْنِيَاءِ وَأَعَزُّ الْأَعِزَّاءِ يَا رَبِّ "

1039- Muhammed b. Muhammed b. Abdillah ez-Zeydî der ki: Bilgelerden bir kişi münâcatında (duasında) şöyle dedi: "İlahım! Eğer bana, dualarımı kabul buyurmadığın ve şikâyetlerimi işitmediğin haberi gelse bile damağım dilimi ıslak tuttuğu sürece sana dua etmeyi bırakmayacağım. Fakir kimse zenginden başka kime gidebilir ki? Zelil kişi aziz olandan başka kime gidebilir ki? Ey Rabbim! Sen zenginlerin en zengini ve azizlerin en azizisin."

١٠٤٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللهِ مُحَمَّدَ بْنَ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللهِ الْجُرْجَانِيَّ الْوَاعِظَ، يَقُولُ: حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سُلَيْمَانَ الْبَاغَنْدِيُّ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا سُلَيْمَانَ الدَّارَانِيَّ، - وَوَقَفْتُ عَلَيْهِ وَهُوَ لَا يَرَانِي فَسَمِعْتُهُ - يَقُولُ: " لَئِنْ طَالَبْتَنِي بِذُنُوبِي لَأُطَالِبَنَّكَ بِعَفْوِكَ، وَلَئِنْ طَالَبْتَنِي بِتَوْبَتِي لَأُطَالِبَنَّكَ بِسَخَائِكَ، وَلَئِنْ أَدْخَلْتَنِي النَّارَ لَأُخْبِرَنَّ أَهْلَ النَّارِ أَنِّي أُحِبُّكَ "

1040- Ahmed b. Ebi'l-Havârî der ki: Ebû Süleymân ed-Dârânî'nin (yanında durmuştum. O beni görmüyordu. Onun) şöyle dediğini işittim: "(Allahım!) Eğer beni günahlarımdan dolayı hesaba çekecek olursan affına, tövbemden dolayı hesaba çekersen cömertliğine sığınırım. Eğer beni ateşe atarsan, ben de cehennem ehline seni sevdiğimi söylerim."

١٠٤١ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدَانَ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْفَضْلِ بْنِ جَابِرٍ، حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا الْقَاسِمُ بْنُ الْفَضْلِ، عَنْ لَبَطَةَ بْنِ الْفَرَزْدَقِ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: لَقِيتُ أَبَا هُرَيْرَةَ، فَقَالَ: " مَنْ أَنْتَ؟ "

قُلْتُ: أَنا الْفَرَزْدَقُ قَالَ: إِنَّ قَدَمَيْكَ صَغِيرَتَانِ، كَمْ مِنْ مُحْصَنَةٍ قَذَفْتَهَا؟ " وَإِنَّ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ حَوْضًا مَا بَيْنَ أَيْلَةَ إِلَى كَذَا وَكَذَا وَهُوَ قَائِمٌ بِدُنْيَاهُ فَيَقُولُ: إِلَيَّ إِلَيَّ "، فَإِنِ اسْتَطَعْتَ أن لَا تُحْرَمْهُ، قَالَ: فَلَمَّا قُمْتُ قَالَ: مَا صَنَعْتَ مِنْ شَيْءٍ فَلَا تَقْنَطْ

1041- Labata b. el-Ferazdak, babasından bildirir: Ebû Hureyre ile karşılaştığımda bana: "Sen kimsin?" diye sordu. Ona: "Ben Ferazdak'ım" dediğimde şöyle dedi: "Ayakların pek küçük! (Gidip görmediğin halde) kaç iffetli kadına iftirada bulundun? Şüphesiz ki Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) (Cennette) Eyle ile filan yer arası kadar büyüklükte bir havuzu vardır. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onun kenarında durmuş: «*Bana gelin, bana gelin*» buyurmaktadır. Eğer gücün yeterse ondan mahrum olma." Kalktığım zaman bana: "Her ne yapmış olsan da (Allah'ın rahmetinden) ümidini kesme" dedi.[1]

١٠٤٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعْدٍ الزَّاهِدُ، قَالَ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ الْحُسَيْنِ الشَّافِعِيَّ، بِبَغْدَادَ يَقُولُ: سَمِعْتُ عُثْمَانَ بْنَ سَعِيدٍ الْفِرْيَابِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْمُسَيَّبَ بْنَ مُسْلِمٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَمِيرَةَ بْنَ عِصْمَةَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ صَالِحٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ مُعَاذٍ، يَقُولُ: " إِنِّي لَأَرْجُو أَنْ يَكُونَ، تَوْحِيدٌ لَمْ يَعْجَزْ عَنْ هَدْمِ مَا قَبْلَهُ مِنْ كُفْرٍ، لَا يَعْجَزُ عَنْ مَحْوِ مَا بَعْدَهُ مِنْ ذَنْبٍ "

1042- Yahyâ b. Muâz der ki: "Kendisinden önceki küfrü yıkmaktan ve kendisinden sonraki günahları silmekten aciz kalmayan bir tevhid arzu ediyorum."

فَصْلٌ

Bölüm

Beyhakî der ki: Sadece Yüce Allah'tan korkulması gerektiği gibi arzu edip istemenin de sadece Allah'tan olması gerekir. Çünkü Allah'tan başka hiç

[1] İsnâdı makbûldur. İbn Ebi'd-Dünyâ, *Hüsnü'z-Zan* 63, 64 (103).

kimse zarar ve fayda sağlayamaz. Birinden kendisinde olmayan bir şeyi isteyen kimse de cahillerdendir.

١٠٤٣ - وَقَدْ أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ اللهِ بْنُ يَحْيَى بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ السُّكَّرِيُّ بِبَغْدَادَ، أَخْبَرَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّفَّارُ، حَدَّثَنَا عَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ اللهِ التَّرْقُفِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْمُقْرِئُ، حَدَّثَنَا نَافِعُ بْنُ يَزِيدَ، وَابْنُ لَهِيعَةَ، وَكَهْمَسُ بْنُ الْحَسَنِ، وَهَمَّامُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ قَيْسِ بْنِ الْحَجَّاجِ الزُّرَقِيِّ، عَنْ حَنَشٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: كُنْتُ رَدِيفَ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: " يَا غُلَامُ أَوْ يَا بُنَيَّ أَوَ لَا أُعَلِّمُكَ كَلِمَاتٍ يَنْفَعُكَ اللهُ بِهِنَّ؟ " قُلْتُ: بَلَى، قَالَ: " احْفَظِ اللهَ يَحْفَظْكَ، احْفَظِ اللهَ تَجِدْهُ أَمَامَكَ، تَعَرَّفْ إِلَى اللهِ فِي الرَّخَاءِ يَعْرِفْكَ فِي الشِّدَّةِ، إِذَا سَأَلْتَ فَاسْأَلِ اللهَ، وَإِذَا اسْتَعَنْتَ فَاسْتَعِنْ بِاللهِ، قَدْ جَفَّ الْقَلَمُ بِمَا هُوَ كَائِنٌ، فَلَوْ أَنَّ الْخَلْقَ كُلَّهُمْ جَمِيعًا أَرَادُوا أَنْ يَنْفَعُوكَ بِشَيْءٍ لَمْ يَقْضِهِ اللهُ لَكَ لَمْ يَقْدِرُوا عَلَيْهِ، وَإِنْ أَرَادُوا أَنْ يَضُرُّوكَ بِشَيْءٍ لَمْ يَقْضِهِ اللهُ عَلَيْكَ لَمْ يَقْدِرُوا عَلَيْهِ، وَاعْمَلْ لِلَّهِ بِالشُّكْرِ فِي الْيَقِينِ، وَاعْلَمْ أَنَّ الصَّبْرَ عَلَى مَا تَكْرَهُ خَيْرٌ كَثِيرٌ، وَأَنَّ النَّصْرَ مَعَ الصَّبْرِ وَأَنَّ الْفَرَجَ مَعَ الْكَرْبِ، وَأَنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا " أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرٍ أَحْمَدُ بْنُ سَلْمَانَ الْفَقِيهُ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُسْلِمٍ الْوَاسِطِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ يَزِيدَ الْمُقْرِئُ، حَدَّثَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ لَهِيعَةَ، وَنَافِعُ بْنُ يَزِيدَ، عَنْ قَيْسِ بْنِ الْحَجَّاجِ الزُّرَقِيِّ، عَنْ حَنَشٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: كُنْتُ رِدْفَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَ: " يَا غُلَامُ. " فَذَكَرَهُ. قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ مَسْلَمَةَ: وَأَخْبَرَنَا الْمُقْرِئُ، عَنْ كَهْمَسِ بْنِ الْحَسَنِ، وَهَمَّامِ بْنِ يَحْيَى بِإِسْنَادِهِ إِلَى ابْنِ عَبَّاسٍ

1043- İbn Abbâs anlatıyor: Bir gün Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) binitinin terkisine binmiştim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), bana: *"Ey delikanlı!"* veya: *"Evladım! Sana Allah'ın kendileriyle fayda sağlayacağı birkaç kelime öğreteyim mi?"* buyurunca: "Olur (öğret) cevabını verdim. Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"Allah'ı koru (emir ve yasaklarına uy) ki, Allah da seni korusun! Allah'ı koru (üzerindeki hakkını eda et) ki onu önünde (dünya ve âhirette seni koruyan olarak) bulasın. Bollukta Allah'ı tanı ki, darlıkta da o, seni tanısın. Bir şey isteyeceğin zaman sadece Allah'tan iste. Yardım talep edeceksen sadece Allah'tan yardım dile. Kalemler yazacağını yazmış ve artık*

kaldırılmıştır. Eğer bütün insanlar, Allah'ın sana yazmadığı bir hususta sana faydalı olmak için bir araya gelseler, buna muktedir olamazlar. Yine Allah'ın sana yazmadığı bir hususta sana zarar vermek için bir araya gelseler, buna da muktedir olamazlar. Sen, iman ile şükrederek Allah için amel et. Bilmiş ol ki hoşuna gitmeyen şeylerde sabretmende çok hayır vardır. Zafer sabırla birlikte gelir, kurtuluş da sıkıntıyla gelir. Şüphesiz ki zorlukla birlikte kolaylık vardır."[1]

Bu hadis başka bir kanalla da rivayet olunmuştur. İbare şöyledir: "Bir gün Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) binitinin terkisine binmiştim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), bana: *"Ey delikanlı..."* buyurdu. Sonrasında söz konusu hadisi aktarmıştır.

Muhammed b. Mesleme der ki: "el-Mukri' bunu Kehmes b. el-Hasan ile Hemmâm b. Yahyâ kanalıyla aynı isnâdla İbn Abbâs'tan aktarmıştır."

١٠٤٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَخْبَرَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ صَفْوَانَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْقُرَشِيُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ شَقِيقٍ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْأَشْعَثِ، حَدَّثَنَا فُضَيْلُ بْنُ عِيَاضٍ، عَنْ هِشَامٍ، عَنِ الْحَسَنِ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " مَنِ انْقَطَعَ إِلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ كَفَاهُ اللهُ كُلَّ مُؤْنَةٍ، وَرَزَقَهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ، وَمَنِ انْقَطَعَ إِلَى الدُّنْيَا وَكَّلَهُ اللهُ إِلَيْهَا "

1044- İmrân b. Husayn der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"Her kim kendini Yüce Allah'a (kulluğa ve yolunda hizmete) adarsa, Allah ta o kulunun her ihtiyacını karşılar ve onu hiç ummadığı yerlerden rızıklandırır. Kim de kendini dünyaya adar (ve Rabbini unutur)sa, Allah ta onu dünya ile baş başa bırakır."*[2]

١٠٤٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَنْبَأَنِي أَبُو الْعَبَّاسِ بْنُ يَعْقُوبَ، وَقَرَأْتُهُ بِخَطِّهِ فِيمَا أَجَازَ لَهُ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ، حَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ عَثَّامٍ، قَالَ: قَالَ بِشْرُ بْنُ

---

[1] İsnâdı hasendir. Lâlekâî, *Şerhu's-Sünne* 2/614 (1094), İbnu'l-Ca'd, *Müsned* 2/1184 (3570), Sehmî, *Târihu Cürcân* (77, 78), Ebû Nuaym, *Ahbâru Isbehân* (2/204), İbn Adiy (192).

[2] Ravileri güvenilirdir. Ancak Hasan, İmrân'dan hadis işitmemiştir. Taberânî, *M. es-Sağîr* (1/116) ve Hatîb, *Târih* (7/196).

الْحَارِثِ: " لَمَّا رُفِعَ إِبْرَاهِيمُ ﷺ، لِيُلْقَى فِي النَّارِ عَرَضَ لَهُ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَقَالَ: يَا إِبْرَاهِيمُ، هَلْ لَكَ مِنْ حَاجَةٍ؟ قَالَ: أَمَّا إِلَيْكَ فَلَا "

1045- Bişr b. el-Hâris der ki: Hz. İbrâhîm ateşe atılmak için kaldırılınca Hz. Cibrîl ona göründü ve: "Ey İbrâhîm! Bir ihtiyacın var mı?" diye sordu. Bunun üzerine İbrâhîm: "Hayır, sana bir ihtiyacım yoktur" karşılığını verdi.[1]

١٠٤٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيُّ، وَأَبُو حَازِمٍ، وَأَبُو نَصْرِ بْنُ قَتَادَةَ، قَالُوا: أَخْبَرَنَا أَبُو عَمْرِو بْنُ مَطَرٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ سَمَاعَةَ، حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا بَشِيرُ بْنُ سَلْمَانَ، عَنْ سَيَّارٍ أَبِي الْحَكَمِ، عَنْ طَارِقٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: " مَنْ نَزَلَتْ بِهِ حَاجَةٌ فَأَنْزَلَهَا بِالنَّاسِ لَمْ تُسَدَّ فَاقَتُهُ، وَمَنْ أَنْزَلَهَا بِاللهِ أَوْشَكَ اللهُ لَهُ بِالْغِنَى إِمَّا أَجَلٌ عَاجِلٌ، وَإِمَّا غِنًى عَاجِلٌ " أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ هُوَ الْأَصَمُّ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، يَقُولُ: قُلْتُ لِأَبِي: حَدِيثُ بَشِيرٍ أَبِي إِسْمَاعِيلَ، عَنْ سَيَّارٍ أَبِي الْحَكَمِ، عَنْ طَارِقٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: " مَنْ نَزَلَتْ بِهِ فَاقَةٌ "، قَالَ أَبِي: إِنَّمَا هُوَ سَيَّارٌ أَبُو حَمْزَةَ، وَلَيْسَ هُوَ سَيَّارٌ أَبُو الْحَكَمِ، سَيَّارٌ أَبُو الْحَكَمِ لَمْ يُحَدِّثْ عَنْ طَارِقٍ بِشَيْءٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، قَالَ أَبِي: أَمْلَاهُ عَلَيْهِمْ سُفْيَانُ بِالْيَمَنِ عَنْ بَشِيرٍ أَبِي إِسْمَاعِيلَ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ، فَذَكَرَ هَذَا الْحَدِيثَ بِعَيْنِهِ

1046- Abdullah b. Mes'ûd der ki: Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): *"Kim muhtaç bir duruma düşer ve bu halini insanlara bildirip ihtiyacını onlarla kapatmaya çalışırsa, onun ihtiyacı giderilmez. Kim de bu halini Allah'a bildirirse (O'ndan isterse), artık Allah'ın ona acil bir ölüm veya acil bir zenginlikle yardım etmesi yakındır"* buyurdu.

Ebû Abdillah el-Hâfız'm, Ebu'l-Abbâs yani el-Esam kanalıyla bildirdiğine göre Abdullah b. Ahmed b. Hanbel şöyle demiştir: "Babama: "Beşîr Ebû İsmâîl'in, Seyyâr Ebu'l-Hakem kanalıyla Târık'tan, onun da

[1] Ravileri güvenilirdir.

Abdullah'tan bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): "*Kim muhtaç bir duruma düşer...*" buyurmuştur" dediğimde, babam: "Bu kişi Seyyâr Ebû Hamza'dır. Seyyâr Ebu'l-Hakem değildir" dedi.

Seyyâr Ebu'l-Hakem, Târık kanalıyla hadis nakletmemiştir. Abdürrezzâk'ın, Süfyân kanalıyla bildirdiğine göre babası şöyle demiştir: "Süfyân Yemen'de, Beşîr Ebû İsmâîl kanalıyla Ebû Hamza'dan bu hadisin aynısını kendilerine aktarmıştır."

١٠٤٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، وَأَبُو بَكْرِ بْنُ الْحَسَنِ الْقَاضِي، قَالَا: حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الْجَبَّارِ، حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ أَبِي حُصَيْنٍ، عَنْ أَبِي الضُّحَى، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: " لَمَّا أُلْقِيَ إِبْرَاهِيمُ فِي النَّارِ قَالَ: حَسْبِيَ اللهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ "، قَالَ: " وَكَذَلِكَ قَالَ مُحَمَّدٌ ﷺ " حِينَ قَالُوا: ﴿إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ إِيمَانًا وَقَالُوا حَسْبُنَا اللهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ﴾ [آل عمران: ١٧٣] رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ يُونُسَ، عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ عَيَّاشٍ

1047- İbn Abbâs der ki: Hz. İbrâhîm ateşe atılırken: *"Allah bize yeter, O ne güzel vekildir"*[1] dedi. Halk: *"Kendilerine: «İnsanlar size karşı ordu toplamışlar, onlardan korkun» dediklerinde, bu söz onların imanını artırdı ve «Allah bize yeter, O ne güzel vekildir!» dediler"*[2] dediğinde, Allah Resûlü de (sallallahu aleyhi vesellem) bunu söylemişti.[3]

Buhârî, bunu Ahmed b. Yûnus — Ebû Bekr b. Ebî Ayyâş kanalıyla rivayet etti.[4]

١٠٤٨ - سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلَمِيَّ، يَقُولُ سَمِعْتُ مَنْصُورَ بْنَ عَبْدِ اللهِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْحَسَنَ بْنَ عَلَوِيَّةَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ مُعَاذٍ، يَقُولُ: " ثَلَاثُ

---

[1] Âl-i İmrân Sur. 173

[2] Âl-i İmrân Sur. 173

[3] İçinde Ahmed b. Abdilcebbâr yani el-Utâridî'nin bulunmasından dolayı isnadı zayıftır.

[4] Buhârî (5/172).

خِصَالٍ مِنْ صِفَةِ الْأَوْلِيَاءِ: الثِّقَةُ بِاللهِ فِي كُلِّ شَيْءٍ، وَالْغِنَى بِهِ عَنْ كُلِّ شَيْءٍ، وَالرُّجُوعُ إِلَيْهِ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ "

1048- Yahyâ b. Muâz der ki: "Üç haslet evliyaların alametindendir. Bunlar, her şeyde Allah'a güvenmek, her şeyden Allah ile müstağni olmak ve her şeyden Allah'a dönmektir."[1]

١٠٤٩ - حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ أَبِي عُثْمَانَ الزَّاهِدُ، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ، أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ التَّيْمِيُّ، أَخْبَرَنِي أَبُو مُحَمَّدٍ الْأَشِكُ، قَالَ: سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ مُعَاذٍ الرَّازِيَّ، يَقُولُ: " عِلْمُ الْقَوْمِ فِي أَرْبَعَةِ أَشْيَاءَ يَرَوْنَ كُلَّ شَيْءٍ مِنَ اللهِ، ثُمَّ يَرْجِعُونَ مَعَ كُلِّ شَيْءٍ إِلَى اللهِ، فَيَطْلُبُونَ كُلَّ شَيْءٍ مِنَ اللهِ، وَيَرُدُّونَ كُلَّ شَيْءٍ إِلَى اللهِ "

1049- Yahyâ b. Muâz er-Râzî der ki: "Kavmin bilgisi dört şeydedir. Her şeyin Allah'tan olduğunu görürler. Her şeyleriyle Allah'a dönerler. Her şeyi Allah'tan isterler. Her hallerini de Allah'a havâle ederler."

١٠٥٠ - سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلَمِيَّ، يَقُولُ: أَخْبَرَنَا أَبُو عَمْرِو بْنُ حَمْدَانَ، يَقُولُ: وَجَدْتُ فِي كِتَابِ أَبِي سَمِعْتُ أَبَا عُثْمَانَ، يَقُولُ: " الْمُوَفَّقُ مَنْ لَا يَخَافُ غَيْرَ اللهِ، وَلَا يَرْجُو غَيْرَهُ , فَيُؤْثِرُ رِضَاهُ عَلَى هَوَى نَفْسِهِ "

1050- Ebû Amr b. Hamdân der ki: Babamın kitabında şöyle bir yazı buldum: Ebû Osmân'ın: "Muvaffak edilen kimse, Allah'tan başka kimseden korkmayan, Allah'tan başka kimseye umut bağlamayan ve Allah'ın rızasını kendi heva hevesine tercih edendir" dediğini işittim.

١٠٥١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلَمِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْحُسَيْنِ الْفَارِسِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا يَعْقُوبَ النَّهْرَجُورِيَّ، يَقُولُ: " مَنْ كَانَ شِبَعُهُ بِالطَّعَامِ لَمْ يَزَلْ جَائِعًا، وَمَنْ كَانَ غِنَاهُ بِالْمَالِ لَمْ يَزَلْ فَقِيرًا، وَمَنْ قَصْدَ بِحَاجَتِهِ الْخَلْقَ لَمْ يَزَلْ مَحْرُومًا، وَمَنِ اسْتَعَانَ فِي أَمْرِهِ بِغَيْرِ اللهِ لَمْ يَزَلْ مَخْذُولًا "

---

[1] Ebû Abdirrahman es-Sülemî, *Tabakât es-Sûfiyye* (sh. 110).

1051- Ebû Yâkûb en-Nehracûrî der ki: "Tokluğu yemekle olan kimse sürekli olarak aç kalır. Zenginliği mal ile olan kimse sürekli olarak fakir kalır. İhtiyaç duyduğunda ihtiyacını halk ile kapatmaya çalışan kimse sürekli mahrum biri olarak kalır. İşlerinde Allah'tan başka kimselerden yardım isteyen de sürekli olarak yardımsız bırakılır."

١٠٥٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ نُصَيْرٍ، حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ الْجُرَيْرِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ سَهْلَ بْنَ عَبْدِ اللهِ التُّسْتَرِيَّ، يَقُولُ: " يَنْبَغِي لِلْعَاقِلِ أَنْ يَقُولَ: إِلَهِي، إِنْ بَعُدَ عِلْمِي فَإِنِّي عَبْدُكَ، كَرَمَكَ أَرْجُو وأؤمل دَوَامَهَا عِنْدِي وَلَا أَتَوَهَّمُ عَلَيْهَا إِذْ خَلَقْتَنِي وَصَيَّرْتَنِي عَبْدًا لَكَ، أَنْ تَكِلَنِي إِلَى نَفْسِي أَوْ تُوَلِّي أَمْرِي غَيْرَكَ"

1052- Sehl b. Abdillah et-Tusterî der ki: Akıllı kişinin şöyle demesi gerekir: "Allahım! İlmim az olsa da ben senin kulunum. Cömertliğini arzu edip devamını ümid ediyorum. Beni yaratıp kulun yaptın. Bundan dolayı beni nefsimle baş başa bırakmanı veya işlerimi senden başkasına havale etmeni beklemiyorum."

١٠٥٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنَا أَبُو الْفَضْلِ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَهْلٍ الصَّيْرَفِيُّ بِبَغْدَادَ، حَدَّثَنَا أَبُو عُثْمَانَ سَعِيدُ بْنُ عُثْمَانَ الْخَيَّاطُ الزَّاهِدُ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ بَحْرٍ الْقَرَاطِيسِيُّ، حَدَّثَنِي بَهْدَلَةُ بْنُ نُمَيْرٍ، قَالَ: كُنْتُ فِي مَجْلِسِ يَزِيدَ بْنِ هَارُونَ أَكْتُبُ الْحَدِيثَ بِوَاسِطٍ وَكَانَتْ نَفَقَتِي قَدْ قَلَّتْ، فَقَالَ لِي رَجُلٌ مِنَ الزَّهَّادِ: مَنْ تُؤَمِّلُ فِي هَذَا الْبَلَدِ لِمَا نَزَلَ بِكَ؟ فَقُلْتُ يَزِيدَ بْنَ هَارُونَ، فَالْتَفَتَ إِلَيَّ مُغْضَبًا، قَالَ لِي: إِذًا وَاللهِ لَا يُسْعِفُكَ فِي حَاجَتِكَ، وَلَا يَبَلِّغُكَ أَمَلَكَ، وَلَا يُعْطِيكَ سُؤْلَكَ، فَقُلْتُ لَهُ: وَلِمَ ذَلِكَ؟ قَالَ: لِأَنِّي قَرَأْتُ فِي الْكُتُبِ السَّالِفَةِ: أَنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يَقُولُ فِي بَعْضِ أسفارِ التَّوْرَاةِ: " وَعِزَّتِي وَجَلَالِي وَجُودِي وَكَرَمِي لَأَقْطَعَنَّ أَمَلَ كُلِّ مُؤَمِّلٍ غَيْرِي بِالْإِيَاسِ وَلَأُلْبِسَنَّهُ ثَوْبَ الْمَذَلَّةِ مَا حيا فِي النَّاسِ، وَلَأُنَحِّيَنَّهُ مِنْ بَابِي وَلَأَطْرُدَنَّهُ مِنْ وَصْلِي، أَيُؤَمِّلُ غَيْرِي فِي الشَّدَائِدِ، وَالشَّدَائِدُ بِيَدِي؟ وَيُرْجَى غَيْرِي؟ وَيُطْرَقُ بِالْفَقْرِ أَبْوَابُ الْمُلُوكِ، وَالْأَبْوَابُ مُغْلَقَةٌ، وَمَفَاتِيحُهَا بِيَدِي؟ وَبَابِي مَفْتُوحٌ لِمَنْ دَعَانِي، مَنِ

الَّذِي قَرَعَ بَابِي فَلَمْ أَفْتَحْ لَهُ؟ وَمَنِ الَّذِي دَعَانِي فَلَمْ أُجِبْهُ، وَمَنِ الَّذِي سَأَلَنِي فَلَمْ أُعْطِهِ؟ " وَذَكَرَ حَدِيثًا طَوِيلًا

1053- Behdele b. Numeyr der ki: Ben, Vâsıt denilen yerde Yezîd b. Hârun'un meclisinde hadis yazardım. Ancak bana verilen ücret yetmez olmuştu. Zahidlerden bir adam bana: "Bu sıkıntılı durumundan dolayı refaha çıkmak için bu şehirde kimden yardım alacaksın?" deyince: "Yezîd b. Hârun'dan" karşılığını verdim. Bunun üzerine adam öfkelenerek bana baktı ve: "O zaman vallahi ihtiyacını karşılamayacak ve seni ümit ettiğine ulaştırmayacaktır" dedi. Kendisine: "Niçin?" dediğimde şu karşılığı verdi: "Çünkü öncekilerin kitabında şöyle bir yazı okudum: Yüce Allah, Tevrât'ın bir sahifesinde şöyle buyurmaktadır: "İzzetime, celâlime, cömertliğime ve kerametime yemin olsun ki benden başkasından uman her ümit sahibinin ümidini kesinlikle ümitsizlikle sonuçlandıracağım, ona insanlar içinde zillet elbisesini giydireceğim. Onu kapımdan ve bana vuslattan uzaklaştıracağım. Benim kulum, zorluk zamanlarında benden başkasına mı umut bağlar? Halbuki zorluklar Benim elimdedir. Benden başkasından mı umar? Kapılar kapalı ve anahtarları elimde olduğu halde fakirlikte sultanların kapısını çalacak öyle mi? Oysa benim kapım bana dua eden herkese açıktır. Kim kapımı çaldı da ona kapımı açmadım? Kim bana dua edip benden istedi de ona vermedim?" Sonrasında uzunca bir hadisi aktardı.[1]

١٠٥٤ - حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ اللهِ بْنُ يُوسُفَ الْأَصْبَهَانِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو سَعِيدِ بْنُ الْأَعْرَابِيِّ، حَدَّثَنَا أَبُو إِسْمَاعِيلَ التِّرْمِذِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو صَالِحٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ، قَالَ: رَأَيْتُ إِسْمَاعِيلَ بْنَ عُقْبَةَ بَصِيرًا ثُمَّ رَأَيْتُهُ قَدْ عَمِيَ، ثُمَّ رَأَيْتُهُ بَصِيرًا، فَقُلْتُ: أَلَيْسَ رَأَيْتُكَ بَصِيرًا، ثُمَّ عَمِيتَ، ثُمَّ أَبْصَرْتَ؟ قَالَ: نَعَمْ، قُلْتُ: وَبِمَ ذَاكَ؟ قَالَ: " رَأَيْتُ فِي الْمَنَامِ فَقِيلَ لِي قُلْ: يَا قَرِيبُ يَا مُجِيبُ، يَا سَمِيعَ الدُّعَاءِ، يَا لَطِيفُ لِمَا يَشَاءُ فَقُلْتُهَا فَرَدَّ اللهُ عَلَيَّ بَصَرِي "

[1] Ebû Nuaym, *Hilye* (10/187).

1054- Leys b. Sa'd der ki: Daha önce gözlerinin sağlam olduğunu gördüğüm İsmâîl b. Ukbe'yi âmâ olarak gördüm. Sonra tekrar gözlerinin sağlam olduğunu gördüğümde, kendisine: "Önce seni gözlerin görür bir şekilde gördüm. Sonra âmâ olarak gördüm. Şimdi ise yine görüyorsun, öyle değil mi?" dediğimde: "Evet" karşılığını verdi. Ona: "Bu nasıl oldu?" dediğimde ise şu karşılığı verdi: "Rüyamda bana: «Ey Yakın olan! Ey duaları kabul buyuran! Ey duaları işiten! Ey dilediği kimseye lütufta bulunan!» diye dua et" denildi. Ben de bu şekilde dua edince, Allah bana gözlerimi bağışladı."[1]

١٠٥٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعِيدٍ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ شَبَانَةَ الْهَمْدَانِيُّ بِهَا، قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْحَسَنِ الْقَاضِي، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ بْنِ رَاهَوَيْهِ، حَدَّثَنَا الْفَضْلُ بْنُ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ الْفِرْيَابِيُّ، قَالَ: لَمَّا أَخَذَ أَبُو جَعْفَرٍ الْمَنْصُورُ إِسْمَاعِيلَ بْنَ أُمَيَّةَ وَأَمَرَ بِهِ إِلَى السِّجْنِ مَرَّ بِحَائِطٍ مَكْتُوبٍ عَلَيْهِ: " يَا وَلِيَّ نِعْمَتِي، وَيَا صَاحِبِي فِي وَحْدَتِي، وَعُدَّتِي فِي كُرْبَتِي فَلَمْ يَزَلْ يَدْعُو بِهَا حَتَّى خَلَّى سَبِيلَهُ ثُمَّ مَرَّ عَلَى ذَلِكَ الْحَائِطِ فَنَظَرَ إِلَيْهِ فَلَمْ يَرَ شَيْئًا مَكْتُوبًا "

1055- Muhammed b. Yûsuf el-Firyabî der ki: (Halife) Ebû Câfer el-Mansûr, İsmâîl b. Umeyye'yi tutuklayıp hapse götürülmesini emretti. Hapse götürülürken üzerinde: "Ey (nail olduğum her nimeti bana gösteren) tek velinimetim! Ey yalnızlığımda dostum! Ey sıkıntı (ve darlığımda tek sahibim,) en büyük hazırlığım" yazısı bulunan bir duvar gördü. İsmâîl b. Umeyye sürekli olarak bu sözlerle dua etti ve sonunda Ebû Câfer onu serbest bıraktı. Bir zaman sonra İsmâîl b. Umeyye o duvarın yanına geldiğinde duvarın üzerinde hiçbir yazının bulunmadığını gördü.

١٠٥٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعِيدِ بْنُ شَبَانَةَ، حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ الْفَضْلُ بْنُ الْفَضْلِ الْكِنْدِيُّ الْعَدْلُ، أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَبِي صَالِحٍ، حَدَّثَنَا أَبُو حَاتِمٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْكَرِيمِ، قَالَ: سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ عَنبَسَةَ بْنِ سَعِيدٍ، قَالَ: " بَيْنَمَا رَجُلٌ جَالِسٌ فِي الْكَعْبَةِ وَهُوَ

[1] İsmail b. Ukbe'yi tanımıyorum.

يَعْبَثُ بِالْحَصَا وَيَخْذِفُهَا إِذْ رَجَعَ حَصَاةٌ مِنْهَا، فَصَارَتْ فِي أُذُنِهِ فَعَالَجُوهُ بِكُلِّ الْحِيَلِ، فَلَمْ يَقْدِرُوا عَلَى إِخْرَاجِهَا فَبَيْنَمَا هُوَ ذَاتَ يَوْمٍ جَالِسٌ إِذْ سَمِعَ قَارِئًا يَقْرَأُ هَذِهِ الْآيَةَ: ﴿أَمَّنْ يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّوْءَ﴾ [النمل: ٦٢]، فَوَثَبَ الرَّجُلُ، فَقَالَ: يَا رَبِّ أَنْتَ الْمُجِيبُ، وَأَنَا الْمُضْطَرُّ اكْشِفْ ضُرَّ مَا أَنَا فِيهِ، قَالَ: فَنَدَرَتِ الْحَصَاةُ مِنْ أُذُنِهِ "

1056- Saîd b. Anbese b. Saîd der ki: Bir adamın Kâbe'de oturup çakıl taşlarıyla oynayarak onları parmak ucuyla (teker teker) fırlattığını gördüm. Attığı çakıl taşlarından biri geri dönüp kulağına girdi. Ne kadar uğraştılarsa bir türlü çakıltaşını kulağından çıkaramadılar. Bu adam bir gün otururken bir kişinin: *"Yoksa, darda kalana, kendisine yakardığı zaman karşılık veren, başındaki sıkıntıyı gideren ve sizi yeryüzünün sahipleri yapan mı? Allah'ın yanında başka bir tanrı mı? Pek kıt düşünüyorsunuz"*[1] âyetini okuduğunu işitti. Bunun üzerine sıçrayarak yerinden kalktı ve: "Ey Rabbim! Karşılık veren (duaları kabul buyuran) sensin. Sıkıntıda olan da benim. Beni bu sıkıntıdan kurtar" diye dua edince çakıltaşı kulağından çıktı.[2]

١٠٥٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، قَالَ: سَمِعْتِ أَبَا إِسْحَاقَ الْمُزَكِّي، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللهِ مُحَمَّدَ بْنَ أَحْمَدَ بْنِ أَسَدٍ الزَّوْزَنِيَّ، يَقُولُ: حَدَّثَنَا أَبُو يَعْلَى أَحْمَدُ بْنُ مُوسَى الْبَصْرِيُّ، حَدَّثَنَا غَيْرُ وَاحِدٍ مِنْ أَصْحَابِنَا، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبَّادٍ الْبَصْرِيِّ، قَالَ: " رَأَيْتُ فِي مَنَامِي ذَاتَ لَيْلَةٍ قَائِلًا يَقُولُ: أَغِثِ الْمَلْهُوفَ، قَالَ: فَانْتَبَهْتُ، فَقُلْتُ: انْظُرُوا هَلْ فِي جِيرَانِنَا مُحْتَاجٌ؟ فَقَالُوا: مَا نَدْرِي، قَالَ: فَنِمْتُ ثَانِيًا، فَعَادَ إِلَيَّ، فَقَالَ: تَنَامُ وَلَمْ تُغِثِ الْمَلْهُوفَ، فَقُمْتُ، فَقُلْتُ لِلْغُلَامِ، أَسْرِجِ الْبَغْلَ وَأَخَذْتُ مَعِي ثَلَاثَمِائَةَ دِرْهَمٍ ثُمَّ رَكِبْتُ الْبَغْلَ فَأَطْلَقْتُ عِنَانَهُ وَذَكَرَ الْحَدِيثَ فِي سَيْرِهِ، حَتَّى بَلَغَ مَسْجِدًا يُصَلَّى فِيهِ عَلَى الْجَنَائِزِ قَالَ: فَوَقَفَ الْبَغْلُ هُنَاكَ: فَنَظَرْتُ فَإِذَا رَجُلٌ يُصَلِّي، فَلَمَّا أَحَسَّ بِي انْصَرَفَ، قَالَ: فَدَنَوْتُ مِنْهُ، فَقُلْتُ: يَا عَبْدَ اللهِ فِي هَذَا

---

[1] Neml Sur. 62

[2] Ali b. Ebî Sâlih'i tanımıyorum.

الْوَقْتِ فِي هَذَا الْمَوْضِعِ مَا أَخْرَجَكَ؟ قَالَ: أَنَا رَجُلٌ خَوَّاصٌ كَانَ رَأْسُ مَالِي مِائَةَ دِرْهَمٍ، فَذَهَبَتْ مِنْ يَدَيَّ وَلَزِمَنِي دَيْنُ مِائَتَيْ دِرْهَمٍ، قَالَ: فَأَخْرَجْتُ الدَّرَاهِمَ وَقُلْتُ: هَذِهِ ثَلَاثُ مِائَةِ دِرْهَمٍ خُذْهَا، قَالَ: فَأَخَذَهَا قُلْتُ: تَعْرِفُنِي؟ قَالَ: لَا، قُلْتُ: أَنَا إِسْحَاقُ بْنُ عَبَّادٍ فَإِنْ نَابَتْكَ نَائِبَةٌ فَأْتِنِي، فَإِنَّ مَنْزِلِي فِي مَوْضِعِ كَذَا وَكَذَا، فَقَالَ: رَحِمَكَ اللهُ إِنْ نَابَتْنَا نَائِبَةٌ فَزِعْنَا إِلَى مَنْ أَخْرَجَكَ فِي هَذَا الْوَقْتِ حَتَّى جَاءَ بِكَ إِلَيْنَا "

1057- İshâk b. Abbâd el-Basrî anlatıyor: Bir gece rüyamda bir kişinin: "Malını kaybetmiş kimseye yardım et" dediğini işittim. (Uyandım ve) yanımdakilere: "Bir bakın bakalım komşularımızdan ihtiyaç sahibi olan kimse var mıdır?" dedim. Onlar da: "Bilmiyoruz" deyince tekrar uyudum. Yine rüyamda bana: "Malını kaybetmiş kimseye yardım etmeden uyuyorsun öyle mi!" denildi. Bunun üzerine kalkıp hizmetçiye: "Bana katırımı hazırla" dedim. Katırı hazırladığında üç yüz dirhem alarak katıra bindim ve yola çıktım. (Katır istediği yöne gidiyordu) çünkü ben dizgini bırakmıştım..." Sonrasında ravi yolculukta başından geçenleri anlattı ve şöyle devam etti:

Sonunda katır cenaze namazlarının kılındığı bir mescidin yanına geldi ve orada durdu. Baktığımda bir adamın namaz kıldığını gördüm. Ancak benim orada olduğumu hissedince çekip gitti. Ben kendisine yaklaşarak: "Ey Allah'ın kulu! Bu vakitte seni bu yere getiren şey nedir?" dediğimde: "Ben hurma yapraklarıyla iş yapan biri idim. Yüz dirhemlik malım vardı ve onu kaybettim. Bana iki yüz dirhem borç lazım" dedi. Bunun üzerine ben de dirhemleri çıkardım ve: "İşte sana üç yüz dirhem, bunları al" dedim. Adam dirhemleri alınca kendisine: "Beni tanıyor musun?" dedim. O da: "Hayır tanımıyorum" karşılığını verdi. Ona: "Ben İshâk b. Abbâd'ım. Eğer başına bir musibet gelirse yanıma gel. Benim evim filan yerdedir" dedim. Bunun üzerine adam: "Allah'ın merhameti üzerine olsun. Eğer başımıza bir musibet gelecek olursa biz, bu vakitte seni evinden çıkarıp bize gönderene sığınırız" karşılığını verdi.[1]

---

[1] Abdullah b. Muhammed b. Ahmed b. Esed ez-Zevzânî'nin biyografisini bulamadım.

١٠٥٨ - سَمِعْتُ الْأُسْتَاذَ أَبَا الْقَاسِمِ الْقُشَيْرِيَّ، رَحِمَهُ اللهُ يَقُولُ: سَمِعْتُ الْأُسْتَاذَ أَبَا عَلِيٍّ الدَّقَّاقَ، يَقُولُ: " كَانَ بِي رَمَدٌ فِي ابْتِدَاءِ أَمْرِي وَمَا نَعَسْتُ مُدَّةً مِنَ الْوَجَعِ فَنَعَسْتُ لَحْظَةً، فَسَمِعْتُ قَائِلًا يَقُولُ: أَلَيْسَ اللهُ بِكَافٍ عَبْدَهُ: فَانْتَبَهْتُ وَزَالَ الْوَجَعُ فِي الْوَقْتِ وَمَا رَمِدَتْ عَيْنِي بَعْدَهُ قَطُّ "

1058- Üstad Ebû Ali ed-Dekkâk der ki: İlk zamanlarda bende göz ağrısı vardı. Ağrıdan dolayı hiç uykum gelmiyordu. Bir ara bir anda olsa uykum gelmiş ve uyumuştum ki, birinin: *"Allah, kuluna yetmez mi?"*[1] dediğini işittim. Uyandığımda gözümün ağrısı kesilmişti. Ondan sonra da bende asla göz ağrısı olmadı.

١٠٥٩ - وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: سَمِعْتُ الْإِمَامَ أَبَا بَكْرِ بْنَ فُورَكٍ، يَقُولُ: " حُمِلْتُ مُقَيَّدًا إِلَى شِيرَازَ لِفِتْنَةٍ فِي الدِّينِ فَوَافَيْنَا بَابَ الْبَلَدِ مُصْبِحًا، وَكُنْتُ مَهْمُومَ الْقَلْبِ فَلَمَّا أَسْفَرَ النَّهَارُ وَقَعَ نَظَرِي عَلَى مِحْرَابٍ فِي مَسْجِدٍ عَلَى بَابِ الْبَلَدِ مَكْتُوبٌ عَلَيْهِ: ﴿أَلَيْسَ اللهُ بِكَافٍ عَبْدَهُ﴾ [الزمر: ٣٦] وَحَصَلَ لِي تَعْرِيفٌ مِنْ بَاطِنِي أَنِّي أُكْفَى عَنْ قَرِيبٍ وَكَانَ كَذَلِكَ وَصَرَفُونِي بِالْعِزِّ "

1059- İmam Ebû Bekr b. Fûrek der ki: Dini konudaki bir fitneden dolayı, tutuklu olarak Şîrazî'ye götürüldüm. Ancak çok üzüntülüydüm. Sabah vakti şehrin kapısına geldiğimizde ve etraf aydınlandığında şehir kapısının yanında bir mescidin mihrabında: *"Allah, kuluna yetmez mi?"*[2] yazılı olduğunu gördüm. Bunun üzerine içimden: "Yakın bir zamanda bırakılacağım" dedim. Öyle de oldu ve beni izzet içinde geri bıraktılar.[3]

١٠٦٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَلِيٍّ الرُّوذْبَارِيُّ، وَأَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، وَأَبُو مُحَمَّدٍ السُّكَّرِيُّ، قَالُوا: أَخْبَرَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّفَّارُ، حَدَّثَنَا سَعْدَانُ بْنُ نَصْرٍ، حَدَّثَنَا

---

[1] Zümer Sur. 36

[2] Zümer Sur. 36

[3] İbn Asâkir, *Tebyîn Kezib el-Müfterî* (233).

أَبُو مُعَاوِيَةَ، حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: كَانَتِ امْرَأَةٌ تَغْشَى عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا وَكَانَتْ تُكْثِرُ أَنْ تَتَمَثَّلَ بِهَذَا الْبَيْتِ:

وَيَوْمُ الْوِشَاحِ مِنْ تَعَاجِيبِ رَبِّنَا ... أَلَا إِنَّهُ مِنْ بَلْدَةِ الْكُفْرِ أَنْجَانِي

قَالَ: فَقَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا:" مَا هَذَا الْبَيْتُ الَّذِي أَرَاكِ تَتَمَثَّلِينَ؟ " قَالَ: فَقَالَتْ: شَهِدْتُ عَرُوسًا لَنَا فِي الْجَاهِلِيَّةِ وَضَعُوا وِشَاحَهَا، وَأَدْخَلُوهَا مُغْتَسَلَهَا فَأَبْصَرَتِ الْحِدَأَةُ حُمْرَةَ الْوِشَاحِ فَانْحَطَّتْ عَلَيْهِ، فَأَخَذَتْهُ فَاتَّهَمُونِي، فَفَتَّشُونِي حَتَّى فَتَّشُوا قُبُلِي قَالَتْ: فَدَعَوْتُ اللهَ أَنْ يُبَرِّئَنِي، قَالَتْ: فَجَاءَتِ الْحِدَأَةُ بِالْوِشَاحِ حَتَّى طَرَحَتْهُ وَسْطَهُمْ وَهُمْ يَنْظُرُونَ

1060- Hişâm b. Urve babasından bildiriyor: Kadının biri Hz. Âişe'nin yanına gelir ve sık sık şu beyitleri okurdu:

"Gerdanlık olayının yaşandığı gün Rabbimin bizi şaşırttığı bir gündür
Bilmiş olun ki küfür beldesinden beni kurtaran yine Rabbimdir."

Hz. Âişe kadına: "Bu okuduğun beyit te neyin nesidir?" diye sorunca, kadın şu karşılığı verdi: "Cahiliye döneminde bir gelinin hazırlanmasına şahid oldum. Gelinin gerdanlığını çıkarıp bir kenara koyarak onu yıkanacağı yere soktular. Çaylak kuşu gerdanlığın kırmızılığını görünce süzülüp onu aldı ve gitti. Oradakiler (gerdanlığı bulamayınca) onu benim aldığımı söylediler. Hatta edeb yerimi de dahil olmak üzere her yerimi aradılar. Bunun üzerine ben, Allah'ın benim suçsuzluğumu ortaya çıkarması için dua ettim. Bu sırada çaylak kuşu gerdanlığı getirip oradakilerin gözleri önünde ortalarına bıraktı.[1]

١٠٦١ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَخْبَرَنَا أَبُو جَعْفَرٍ الرَّزَّازُ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ مَرْوَانَ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَامِرٍ، عَنْ هِشَامِ بْنِ حَسَّانَ، قَالَ: قَالَ خَالِدٌ الرَّبَعِيُّ: " دَخَلْتُ الْمَسْجِدَ وَمَعِي كِيسٌ فِيهِ أَلْفُ دِرْهَمٍ فَوَضَعْتُهُ عَلَى تَرْبِيعِ سَارِيَةٍ وَصَلَّيْتُ فَنَسِيتُهُ حَتَّى خَرَجْتُ مِنَ الْمَسْجِدِ فَمَا ذَكَرْتُهُ إِلَى آخِرَ سَنَةٍ، فَقُضِيَ أَنِّي

[1] İsnâdı sahihtir. Buhârî, *salât* (1/113).

صَلَّيْتُ إِلَى تِلْكَ السَّارِيَةِ فَذَكَرْتُهُ فَدَعَوْتُ اللهَ أَنْ يَرُدَّهُ عَلَيَّ، فَإِذَا عَجُوزٌ إِلَى جَنْبِي فَقَالَتْ: يَا عَبْدَ اللهِ مَا أَسْمَعُكَ تَقُولُ؟ قُلْتُ: كِيسٌ نَسِيتُهُ عِنْدَ هَذِهِ السَّارِيَةِ عَامَ الْأَوَّلِ مُنْذُ سَنَةٍ فَجَاءَتْنِي بِهِ بِالْخَاتَمِ "

1061- Hâlid er-Rabaî anlatıyor: İçinde bin dirhem bulunan bir keseyle mescide girdim ve keseyi direğin bir köşesi (dibi)ne koyup namaz kıldım. Keseyi mescidde unutup çıktım. Diğer yıla kadar da aklıma gelmedi. Ancak diğer yıl o mescidde o direğin yanında namaz kıldım ve keseyi orada unuttuğumu hatırladım. Bunun üzerine keseyi bana geri döndürmesi için Allah'a dua ettim. Bir de baktım ki yanımda yaşlı bir kadın: "Ey Allah'ın kulu! Ne diyorsun?" dedi. Ona: "Geçen yıl direğin yanında kesemi unuttum" dediğimde bana keseyi olduğu gibi geri getirdi.

١٠٦٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا أَبُو سَعِيدِ بْنُ الْأَعْرَابِيِّ، حَدَّثَنَا أَبُو عَوْفٍ الْبُزُورِيُّ، حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ طَلْحَةَ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ كُرَيْزٍ الْخُزَاعِيِّ، أَنَّ رَجُلًا كَانَ فِي غَزَاةٍ له مَعَ أَصْحَابِهِ فَأَبِقَ غُلَامُهُ بِفَرَسِهِ فَلَمَّا أَرَادَ أَصْحَابُهُ أَنْ يَرْحَلُوا صَلَّى رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ قَالَ: " اللهُمَّ تَرَى مَكَانِي وَارْتِحَالَ أَصْحَابِي، اللهُمَّ إِنِّي أُقْسِمُ عَلَيْكَ لَمَا رَدَدْتَ غُلَامِي وَفَرَسِي "، فَالْتَفَتَ فَإِذَا هُوَ بِالْغُلَامِ مَكْتُوفٌ بِشَطَنِ الْفَرَسِ

1062- Talha b. Ubeydillah b. Kureyz el-Huzâ'î bildiriyor: Adamın biri arkadaşlarıyla bir gazvede iken kölesi atıyla birlikte esir alındı. Arkadaşları yollarına devam etmek isteyince adam iki rekat namaz kılıp: "Allahım! Yerimi ve arkadaşlarımın yolculuğa çıkmak üzere olduğunu görüyorsun. Allahım! Senin adına yemin ederim ki kölemi ve atımı bana geri döndüreceksin" dedi. Dönüp baktığında kölenin atıma bağlı bir şekilde durduğunu gördü.[1]

Beyhakî der ki: "Ebû Bekr b. Ebi'd-Dünya'nın *Mucâbiye'd-Da'vât* (=*Duası Kabul Görenler)* kitabında —ki, benim için bunlar, duası işitilenlerdir—bu

[1] Ravileri güvenilirdir. İbn Ebi'd-Dünyâ, *Mucâbî ed-Da'vât* (35).

yönde pek çok rivayet vardır. Burada zikrettiklerimizden daha fazla malumat sahibi olmak isteyenler söz konusu esere bakabilir."

١٠٦٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَلِيٍّ الرُّوذْبَارِيُّ، أَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ الْمُحَمَّدَآبَاذِيُّ، حَدَّثَنَا عَبَّاسٌ الدُّورِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ بْنِ خُنَيْسٍ الْمَكِّيُّ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، قَالَ: قَالَ لِي عَطَاءٌ: جَاءَنِي طَاوُسٌ الْيَمَانِيُّ بِكَلَامٍ مُتَخَيَّرٍ مِنْ هَذَا الْكَلَامِ، فَقَالَ لِي: " يَا عَطَاءُ إِيَّاكَ أَنْ تَطْلُبَ حَوَائِجَكَ إِلَى مَنْ أَغْلَقَ دُونَكَ بَابَهُ وَجَعَلَ عَلَيْهَا حِجَابَهُ، وَعَلَيْكَ بِمَنْ بَابُهُ لَكَ مَفْتُوحٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ؛ أَمَرَكَ أَنْ تَسْأَلَهُ، وَوَعَدَكَ أَنْ يُجِيبَكَ "

1063- Atâ anlatıyor: Tâvûs el-Yemânî bana şu sözlerle geldi: "Ey Atâ! Sana kapısını kapatan ve örtüyü indiren birinden ihtiyacını istemekten sakın. Sen kıyamet gününe kadar kapısı sana açık olandan istemeye bak. O, sana kendisinden istemeni emretti ve duana icabet etmeyi vaad etti."[1]

١٠٦٤ - سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلَمِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ الرَّازِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا عَمْرٍو الْبِيكَنْدِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ حَامِدٍ،: قُلْتُ لِأَبِي بَكْرٍ الْوَرَّاقِ: عَلِّمْنِي شَيْئًا يُقَرِّبُنِي مِنَ النَّاسِ " فَقَالَ: " أَمَّا الَّذِي يُقَرِّبُكَ إِلَى اللهِ فَمَسْأَلَتُهُ، وَأَمَّا الَّذِي يُقَرِّبُكَ مِنَ النَّاسِ فَتَرْكُ مَسْأَلَتِهِمْ "

1064- Muhammed b. Hâmid der ki: Ebû Bekr el-Verrâk'a: "Bana beni insanlara yaklaştıracak bir şey öğret" dediğimde: "Seni Allah'a yaklaştıracak şey (ihtiyacını) Allah'tan istemendir. İnsanlara yaklaştıracak şey ise onlardan istememendir" karşılığını verdi.

١٠٦٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو نَصْرِ بْنُ قَتَادَةَ، أَخْبَرَنَا أَبُو عَمْرِو بْنُ نُجَيْدٍ، أَخْبَرَنَا أَبُو مُسْلِمٍ، حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، حَدَّثَنَا أَبُو الْمَلِيحِ الْفَارِسِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو صَالِحٍ الْخُوزِيُّ، قَالَ: قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " مَنْ لَا يَسْأَلُهُ يَغْضَبْ عَلَيْهِ "

سَمِعْتُ الْأُسْتَاذَ أَبَا الْقَاسِمِ بْنَ حَبِيبٍ الْمُفَسِّرَ، يَقُولُ: وَأَخَذَهُ الشَّاعِرُ:"

---

[1] Ravileri güvenilirdir. Ebû Nuaym, *Hilye* (4/11).

وَاللهُ يَغْضَبُ إِنْ تَرَكْتَ سُؤَالَهُ وَبُنَيَّ آدَمَ حِينَ يُسْأَلُ يَغْضَبُ"

1065- Ebû Hureyre der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Kim Allah'tan istemezse Allah o kimseye öfkelenir"* buyurdu.

Üstad Ebu'l-Kâsım b. Habîb el-Müfessir'in şu beyti okuduğunu işittim:

"Allah'tan (dua edip) istemezsen sana öfkelenir

Âdemoğlu ise ondan istediğin zaman öfkelenir."[1]

١٠٦٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو نَصْرٍ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، أَخْبَرَنَا أَبُو عَمْرِو بْنُ مَطَرٍ، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ سُفْيَانَ، وَأَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ السِّمْنَانِيُّ، قَالَا: حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ، حَدَّثَنَا الْوَزِيرُ بْنُ صُبَيْحٍ، حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ مَيْسَرَةَ بْنِ حَلْبَسٍ، عَنْ أُمِّ الدَّرْدَاءِ، عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ فِي قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ﴾ [الرحمن: ٢٩] قَالَ: " مِنْ شَأْنِهِ أَنْ يَغْفِرَ ذَنْبًا، وَيُفَرِّجَ كَرْبًا، وَيَرْفَعَ قَوْمًا، وَيَضَعَ آخَرِينَ "

1066- Ebu'd-Derdâ'nın bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): *"O, her gün bir iştedir"*[2] buyruğunu açıklarken: *"Allah'ın günahları bağışlaması, sıkıntıları gidermesi ve bir topluluğu yüceltirken başka toplulukları alçaltması kastedilmektedir"* buyurmuştur.[3]

١٠٦٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو نَصْرِ بْنُ قَتَادَةَ، أَخْبَرَنَا أَبُو عَمْرِو بْنُ مَطَرٍ، قَالَ: أَخْبَرَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ الْمُسْتَفَاضِ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ هِشَامٍ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ التَّنُوخِيُّ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ، عَنْ أُمِّ الدَّرْدَاءِ، قَالَتْ: قَالَ أَبُو الدَّرْدَاءِ فِي قَوْلِ اللهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: ﴿كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ﴾ [الرحمن: ٢٩] قَالَ: " يَغْفِرُ ذَنْبًا، وَيَكْشِفُ كَرْبًا، وَيُجِيبُ دَاعِيًا، وَيَرْفَعُ قَوْمًا، وَيَضَعُ آخَرِينَ "

1067- Ümmü'd-Derdâ'nın bildirdiğine göre Ebu'd-Derdâ, Yüce Allah'ın: *"O, her gün bir iştedir"*[4] buyruğunu açıklarken: "Allah'ın günahları

---

[1] İsnâdı zayıftır. Buhârî 171 (685).

[2] Rahmân Sur. 29

[3] İsnâdı hasendir. İbn Mâce 1/73 (202).

[4] Rahmân Sur. 29

bağışlaması, sıkıntıları gidermesi, dua eden kişinin duasını kabul buyurması ve bir topluluğu yüceltirken başka toplulukları alçaltması kastedilmektedir" dedi.[1]

١٠٦٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ الْفَضْلِ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ سُفْيَانَ، حَدَّثَنِي عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، قَالَ: حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ، قَالَ: سَمِعْتُ مُجَاهِدًا، يَذْكُرُ عَنْ عُبَيْدِ بْنِ عُمَيْرٍ، قَالَ: ﴿كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ﴾ [الرحمن: ٢٩]، قَالَ: " مِنْ شَأْنِهِ أَنْ يَفُكَّ عَانِيًا، وَيُجِيبَ دَاعِيًا، وَيَشْفِيَ مَرِيضًا، وَيُعْطِيَ سَائِلًا"

1068- Mücâhid der ki: Ubeyd b. Umeyr: *"O, her gün bir iştedir"*[2] buyruğunu açıklarken: "Esiri özgür bırakması, dua eden kişinin duasını kabul buyurması, hastayı iyileştirmesi ve isteyene vermesi, işlerindendir" dedi.[3]

١٠٦٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُّ، قَالَ: سَمِعْتُ الرَّبِيعَ بْنَ سُلَيْمَانَ، يَقُولُ:"

صَبْرٌ جَمِيلٌ مَا أَسْرَعَ الْفَرَجَا ... مَنْ صَدَقَ اللهَ فِي الْأُمُورِ نَجَا

مَنْ خَشِيَ اللهَ لَمْ يَنَلْهُ أَذًى ... مَنْ رَجَا اللهَ كَانَ حَيْثُ رَجَا"

1069- Ebu'l-Abbâs el-Esam şu beyitleri söylemiştir:

"Güzel bir sabırla refah ne kadar hızlı gelir

İşlerinde Allah'a sadık olan kurtuluşa erişir

Kim Allah'tan korkarsa ona hiç bir kötülük bulaşmaz

Kim Allah'tan ümit ederse umduğundan uzakta kalmaz."

---

[1] İsnâdı zayıftır.

[2] Rahmân Sur. 29

[3] Ravileri güvenilirdir. Fesevî, *el-Marife ve't-Târih* (3/147), Ebû Nuaym, *Hilye* (3/272) ve Taberî, *Tefsîr* (27135).

فَصْلٌ

Bölüm

Halîmî der ki: Kişi Allah'tan ümit ederse büyük olsun, küçük olsun Allah'tan her ihtiyacını isteyebilir. Çünkü her şey Allah'ın elindedir. Kendisinden başka ihtiyaçları gideren yoktur. Zira Yüce Allah: *"Bana dua edin ki duanıza icabet edeyim. Bana kulluk etmeyi büyüklüklerine yediremeyenler alçalmış olarak cehenneme gireceklerdir"*[1] buyurmuştur.

١٠٧٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْفَقِيهُ، أَخْبَرَنَا حَاجِبُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ سُفْيَانَ، أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْمَرْوَزِيُّ، حَدَّثَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ مَنْصُورٍ - ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، - وَاللَّفْظُ لَهُ - حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ سُلَيْمَانَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مَنْصُورٍ، وَالْأَعْمَشِ، عَنْ ذَرٍّ، عَنْ يُسَيْعٍ الْحَضْرَمِيِّ، عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ: " إِنَّ الدُّعَاءَ هُوَ الْعِبَادَةُ " ثُمَّ قَرَأَ: ﴿وَقَالَ رَبُّكُمُ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ﴾ [غافر: ٦٠] الْآيَةَ

1070- Nu'mân b. Beşîr der ki: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *"Şüphesiz ki dua, ibadetin özüdür"* buyurduğunu ve sonra: *"Rabbiniz şöyle buyurdu: Bana dua edin, kabul edeyim. Çünkü bana ibadeti bırakıp büyüklük taslayanlar aşağılanarak cehenneme gireceklerdir"*[2] âyetini okuduğunu işittim.[3]

١٠٧١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنَا أَبُو الْفَضْلِ الْحَسَنُ بْنُ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ جَعْفَرِ بْنِ أَبِي طَالِبٍ، حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ الطَّيَالِسِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو الْعَوَّامِ عِمْرَانُ الْقَطَّانُ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي الْحَسَنِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " لَيْسَ شَيْءٌ أَكْرَمَ عَلَى اللهِ مِنَ الدُّعَاءِ "

---

[1] Mü'min Sur. 60

[2] Mü'min Sur. 60

[3] Ravileri güvenilirdir. Buhârî sh. 185 (714).

1071- Ebû Hureyre der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Allah katında duadan daha üstün bir şey yoktur"* buyurdu.[1]

١٠٧٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَلِيٍّ الرُّوذْبَارِيُّ، أَخْبَرَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ أَيُّوبَ الطُّوسِيُّ، أَخْبَرَنَا أَبُو حَاتِمٍ الرَّازِيُّ، عَنْ عَبْدِ الرَّحِيمِ بْنِ مُطَرِّفٍ، حَدَّثَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ، عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ، قَالَ: " أَفْضَلُ الدُّعَاءِ الْإِلْحَاحُ عَلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ وَالتَّضَرُّعُ إِلَيْهِ " هَكَذَا رَوَاهُ مِنْ قَوْلِ الْأَوْزَاعِيِّ وَهُوَ الصَّحِيحُ

1072- Evzaî der ki: "Allah katında duanın en üstünü ısrarla istemek ve kendisine yalvarmaktır."[2]

Evzaî'den bu şekilde rivayet edilmiştir ve sahih olanı budur (yani onun sözü olmasıdır).

١٠٧٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْقَاسِمِ الْحُرْفِيُّ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ سَلْمَانَ الْفَقِيهُ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يَحْيَى، حَدَّثَنَا كَثِيرُ بْنُ عُبَيْدٍ، حَدَّثَنَا بَقِيَّةُ بْنُ الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا، قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " إِنَّ اللهَ لَيُحِبُّ الْمُلِحِّينَ فِي الدُّعَاءِ " هَكَذَا قَالَ: حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ، وَهُوَ خَطَأٌ أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ الْفَضْلِ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ سُفْيَانَ، حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ سَلَمَةَ الْحِمْصِيُّ، حَدَّثَنَا بَقِيَّةُ، أَخْبَرَنِي يُوسُفُ بْنُ السَّفْرِ، عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ، فَذَكَرَهُ، قَالَ يَعْقُوبُ: يُوسُفُ بَيْرُوتِيٌّ، لَا يُكْتَبُ حَدِيثُهُ إِلَّا لِلْمَعْرِفَةِ - يَعْنِي - لِلْمَعْرِفَةِ بِحَالِهِ وَضَعْفِهِ فِي الرِّوَايَةِ

1073- Hz. Âişe der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Şüphesiz ki Allah ısrarla dua edenleri sever"* buyurdu.[3]

Bakiyye b. el-Velîd "Evzaî bize bildirdi" demiştir ki yanlıştır.

---

[1] İsnâdı hasendir. Buhârî sh. 185 (713).

[2] Ravileri güvenilirdir.

[3] Ravileri güvenilirdir, ancak isnadı illetlidir. Fesevî, *el-Ma'rife* (2/431), İbn Adiy, *el-Kâmil* (7/2621) ve Ukaylî, *ed-Duafâ* (4/452).

Bunu Ebu'l-Hüseyn b. el-Fadl, "Abdullah b. Câfer — Yâkûb b. Süfyân — Süleymân b. Seleme el-Hımsî — Bakiyye — Yûsuf b. es-Sefr" kanalıyla Evzaî'den rivayet etmiştir.

Yâkûb der ki: "Yûsuf, Beyrutludur. Rivâyetleri de ancak kendi durumu hakkında bilgi edinmek ve rivayetlerinin zayıflığını belirtmek maksadıyla yazılabilir."

١٠٧٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ إِسْحَاقُ بْنُ أَحْمَدَ الْكَاذِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ، حَدَّثَنَا هَمَّامٌ، حَدَّثَنَا قَتَادَةُ، أَنَّ مُوَرِّقًا الْعِجْلِيَّ، قَالَ: " مَا وَجَدْتُ لِلْمُؤْمِنِ مَثَلًا إِلَّا كَمَثَلِ رَجُلٍ فِي الْبَحْرِ عَلَى خَشَبَةٍ فَهُوَ يَدْعُو: يَا رَبِّ، يَا رَبِّ، لَعَلَّ اللهَ يُنْجِيهِ "

1074- Muvarrik el-İclî der ki: "Mümine, denizde bir tahta üzerinde olan ve Allah'ın kendisini kurtarması ümidiyle: «Ey Rabbim! Ey Rabbim!» diyen kişiden başka bir misal bulamadım."[1]

١٠٧٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرِ بْنَ إِسْحَاقَ الْفَقِيهَ الصِّبْغِيَّ، يَقُولُ: " أُرِيتُ فِي مَنَامِي كَأَنِّي فِي دَارٍ فِيهَا عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، وَقَدِ اجْتَمَعَ النَّاسُ عَلَيْهِ يَسْأَلُونَهُ الْمَسَائِلَ فَأَشَارَ إِلَيَّ أَنْ أُجِيبَهُمْ، فَمَا زِلْتُ أُسْأَلُ وَأُجِيبُ، وَعُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يَقُولُ لِي: أَصَبْتَ، امْضِ، فَلَمَّا فَرَغُوا مِنَ السُّؤَالِ قُلْتُ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، مَا النَّجَاةُ مِنَ الدُّنْيَا وَالْمَخْرَجُ مِنْهَا؟ فَقَالَ لِي بِإِصْبَعِهِ: الدُّعَاءُ؛ فَأَعَدْتُ عَلَيْهِ السُّؤَالَ فَجَمَعَ نَفْسَهُ كَأَنَّهُ رَاكِعٌ بِخُضُوعِهِ فَقَالَ: الدُّعَاءُ، ثُمَّ أَعَدْتُ عَلَيْهِ السُّؤَالَ فَجَمَعَ نَفْسَهُ كَأَنَّهُ سَاجِدٌ بِخُضُوعِهِ ثُمَّ قَالَ: الدُّعَاءُ "

1075- Ebû Bekr b. İshâk el-Fakih es-Sıbğî anlatıyor: Rüyamda içinde Ömer b. el-Hattâb'ın da bulunduğu bir avluda idim. İnsanlar etrafında toplanmış kendisine sorular soruyordu. Ömer b. el-Hattâb onlara cevap vermem için bana işaret etti. Bunun üzerine sürekli olarak bana soruluyor ve ben her cevap verişimde Ömer: "İsabet ettin, devam et" diyordu. Soru sormaları bitince, ben: "Ey Müminlerin emîri! Dünyadan kurtuluş ve ondan

[1] Ravileri güvenilirdir. Ahmed, *Zühd* (305).

çıkış yolu nedir?" dediğimde bana parmağıyla işaret ederek: "Duadır" dedi. Bu soruyu tekrar ettiğimde tevazu içinde rükûya varır gibi eğildi ve yine: "Duadır" karşılığını verdi. Yine bu soruyu tekrar ettiğimde yine tevazu içinde rükûya varır gibi eğildi ve: "Duadır" karşılığını verdi.

١٠٧٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو نَصْرِ بْنُ قَتَادَةَ، أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ الْفَضْلِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَقِيلٍ الْخُزَاعِيُّ، أَخْبَرَنِي جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُسْتَفَاضِ الْفِرْيَابِيُّ، حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ، قَالَ: أَخْبَرَنَا الْمُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، قَالَ: قَالَ لِي أَبِي: حَدَّثَنَا أَبُو عُثْمَانَ، عَنْ سَلْمَانَ، قَالَ: " لَمَّا خَلَقَ اللهُ تَعَالَى آدَمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: وَاحِدَةٌ لِي وَوَاحِدَةٌ لَكَ وَوَاحِدَةٌ بَيْنِي وَبَيْنَكَ، فَأَمَّا الَّتِي هِيَ لِي فَتَعْبُدُنِي لَا تُشْرِكُ بِي شَيْئًا، وَأَمَّا الَّتِي هِيَ لَكَ فَمَا عَمِلْتَ مِنْ شَيْءٍ جَزَيْتُكَ بِهِ، وَأَنْ أَغْفِرَ فَأَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ؛ وَأَمَّا الَّتِي بَيْنِي وَبَيْنَكَ فَمِنْكَ الْمَسْأَلَةُ وَالدُّعَاءُ وَمِنِّي الْإِجَابَةُ وَالْعَطَاءُ "، هَذَا مَوْقُوفٌ

وَقَدْ رَوَاهُ زَائِدَةُ بْنُ أَبِي الرُّقَادِ، عَنْ زِيَادٍ النُّمَيْرِيِّ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ فِيمَا يَرْوِي عَنْ رَبِّهِ عَزَّ وَجَلَّ، وَرَوَاهُ صَالِحٌ الْمُرِيُّ، عَنِ الْحَسَنِ، عَنْ أَنَسٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ وَزَادَ فِيهِ: " وَوَاحِدَةٌ فِيمَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ عِبَادِي ثُمَّ قَالَ: وَأَمَّا الَّتِي بَيْنَكَ وَبَيْنَ عِبَادِي فَارْضَ لَهُمْ مَا تَرْضَى لِنَفْسِكَ "

1076- Selmân der ki: Allah, Hz. Âdem'i yarattığı zaman şöyle buyurdu: "(Ey kulum! Üç şey vardır ki) biri benim, biri senindir. Biri de ikimizin arasındadır. Benim olan, bana ibadet etmen ve bana hiçbir şeyi ortak koşmamandır. Senin olan ise, amelindir, onunla seni cezalandırır (veya ödüllendiririm). Eğer bağışlarsam bağışlamak ve merhamet etmek benim şanımdandır. İkimizin arasında olan ise istemek ve dua etmek senden, icabet edip vermek te bendendir."[1]

Mevkûf bir hadistir.

[1] İsnâdında tanımadığın bir ravi vardır.

Zâide b. Ebi'r-Rukâd bunu Ziyâd en-Numeyrî kanalıyla Enes b. Mâlik'ten, o da Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) kudsi bir hadis olarak aktarmıştır.

Sâlih el-Murrî, Enes kanalıyla Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) rivayet etmiş ve: *"Biri de seninle kullarım arasında olandır. Seninle kullarım arasında olan, insanların sana nasıl davranmasını istiyorsan, senin de onlara öyle davranmandır"* ziyadesinde bulunmuştur.

١٠٧٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا الْعَبَّاسُ بْنُ مُحَمَّدٍ الدُّورِيُّ، حَدَّثَنَا سُرَيْجُ بْنُ النُّعْمَانِ، وَسَعِيدُ بْنُ سُلَيْمَانَ، قَالَا: حَدَّثَنَا أَبُو عَقِيلٍ، عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ سَلَمَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " يُوشِكُ أَنْ تَظْهَرَ فِتْنَةٌ لَا يُنَجِّي مِنْهَا إِلَّا اللهُ عَزَّ وَجَلَّ أَوْ دُعَاءٌ كَدُعَاءِ الْغَرْقَى " وَفِي رِوَايَةِ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا أَبُو عَقِيلٍ، حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ سَلَمَةَ مِنْ بَنِي لَيْثٍ، وَرُوِّينَا عَنْ حُذَيْفَةَ وَرَفَعَهُ قَالَ: " يَأْتِي عَلَيْكُمْ زَمَانٌ لَا يَنْجُو فِيهِ إِلَّا مَنْ دَعَا دُعَاءَ الْغَرِيقِ "

1077- Ebû Hureyre der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Yakın zamanda öyle bir fitne çıkacak ki, insanları o fitneden Allah'tan başka hiç kimse veya boğulmak üzere olan kimsenin yakarışı gibi bir duadan başka hiç bir şey kurtaramayacaktır"* buyurdu.[1]

Saîd'in rivayetinde: "Ebû Akîl'in, Leys oğullarından Yâkûb b. Seleme kanalıyla bildirdiğine göre" şeklindedir.

Bize rivayet olunduğuna göre Huzeyfe bunu merfû olarak: *"Üzerinize öyle bir zaman gelecek ki ondan sadece boğulmak üzere olan kimsenin yakarışı gibi dua eden kimseler kurtulacaktır"* şeklinde aktarmıştır.

١٠٧٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ الْمُؤَمَّلِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو عُثْمَانَ الْبَصْرِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ، أَخْبَرَنَا يَعْلَى بْنُ عُبَيْدٍ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ هَمَّامٍ، عَنْ

---

[1] İsnâdı zayıftır.

حُذَيْفَةَ، قَالَ: " لَيَأْتِيَنَّ عَلَيْكُمْ زَمَانٌ لَا يَنْجُو فِيهِ مَنْ نَجَا إِلَّا مَنْ دَعَا مِثْلَ دُعَاءِ الْغَرِيقِ"

1078- Huzeyfe der ki: "Üzerinize öyle bir zaman gelecek ki hiç kimse kurtulamayacaktır. Kurtulanlar da ancak boğulmak üzere olan kimsenin yakarışı gibi dua eden kimseler olacaktır."[1]

١٠٧٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمُقْرِئُ، أَخْبَرَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، أَخْبَرَنِي الْحَسَنُ بْنُ سُفْيَانَ الشَّيْبَانِيُّ، قَالَا: حَدَّثَنَا قَطَنُ بْنُ نُسَيْرٍ، حَدَّثَنَا جَعْفَرٌ هُوَ ابْنُ سُلَيْمَانَ، حَدَّثَنَا ثَابِتٌ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " لِيَسْأَلْ أَحَدُكُمْ رَبَّهُ حَاجَتَهُ كُلَّهَا حَتَّى يَسْأَلَهُ شِسْعَ نَعْلِهِ إِذَا انْقَطَعَ " أَسْنَدَهُ قَطَنُ بْنُ نُسَيْرٍ وَأَرْسَلَهُ غَيْرُهُ، أَخْبَرَنَا أَبُو سَعْدٍ الْمَالِينِيُّ، أَخْبَرَنَا أَبُو أَحْمَدَ بْنُ عَدِيٍّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْبَغَوِيُّ، حَدَّثَنَا الْقَوَارِيرِيُّ، حَدَّثَنَا جَعْفَرٌ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ نَحْوَهُ، فَقَالَ رَجُلٌ لِلْقَوَارِيرِيِّ: فَإِنَّ شَيْخًا يُحَدِّثُ بِهِ عَنْ جَعْفَرٍ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ قَالَ الْقَوَارِيرِيُّ: " بَاطِلٌ "

1079- Enes b. Mâlik der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Sizden biri Rabbinden bütün ihtiyaçlarını istesin. Hatta kopan ayakkabı bağını bile"* buyurdu.[2]

Katan b. Nuseyr bunu müsned (merfû) olarak rivayet ederken başkaları mürsel olarak rivayet etmiştir.

Ebû Sa'd el-Mâlînî, "Ebû Ahmed b. Adiy — Abdullah b. Muhammed el-Beğavî — el-Kavârîrî — Sâbit" kanalıyla Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) bunun aynısını aktarmıştır. Bir adam el-Kavârîrî'ye: "Yaşlı biri bunu Câfer kanalıyla Sâbit'ten, o da Enes'ten zikretmektedir" dediğinde: "Bu, batıldır" karşılığını verdi.

---

[1] Ravileri güvenilirdir. Hâkim, *Müstedrek* (1/507, 4/425).

[2] İsnâdı hakkında söz vardır. Tirmizî (4/92).

١٠٨٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، وَمُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى، قَالَا: حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا هِلَالُ بْنُ الْعَلَاءِ، حَدَّثَنَا أَبُو هَمَّامٍ، حَدَّثَنَا مُعَارِكٌ، عَنْ أَبِي عَبَّادٍ، عَنْ جَدِّهِ أَبِي سَعِيدٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " سَلُوا اللهَ مَا بَدَا لَكُمْ مِنْ حَوَائِجِكُمْ حَتَّى شِسْعَ النَّعْلِ فَإِنَّهُ إِنْ لَمْ يُيَسِّرْهُ لَمْ يَتَيَسَّرْ "

1080- Ebû Hureyre der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Sizden biri Rabbinden bütün ihtiyaçlarını istesin. Hatta kopan ayakkabı bağını bile. Zira onun müyesser kılmadığı müyesser olmaz"* buyurdu.[1]

İsnâdı güçlü değildir. Daha önce güçlü bir isnâdla geçmişti. Ayrıca Hz. Âişe kanalıyla mevkûf olarak aktarılmıştır.↓

١٠٨١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا أَبُو الْحَسَنِ أَحْمَدُ بْنُ الْخَضِرِ الشَّافِعِيُّ، حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ مُحَمَّدٍ الذُّهْلِيُّ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ يَزِيدَ، حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَبِي مَطَرٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ، أَنَّهَا قَالَتْ: " سَلُوا اللهَ التَّيْسِيرَ فِي كُلِّ شَيْءٍ حَتَّى الشِّسْعَ فِي النَّعْلِ فَإِنَّهُ إِنْ لَمْ يُيَسِّرْهُ اللهُ لَمْ يَتَيَسَّرْ "

1081- Hz. Âişe der ki: "Her şeyde Allah'ın (işinizi) müyesser kılmasını isteyin. Hatta (kopan) ayakkabı bağınızda bile. Zira Allah'ın müyesser kılmadığı bir iş müyesser olamaz."[2]

١٠٨٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ عَتَّابٍ الْعَبْدِيُّ بِبَغْدَادَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ يَزِيدَ الرِّيَاحِيُّ، حَدَّثَنَا قُرَيْشُ بْنُ أَنَسٍ، حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ عَبْدِ الْكَرِيمِ، قَالَ: سَمِعْتُ بَكْرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ الْمُزَنِيَّ، يَقُولُ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَقُولُ: " سَلُوا اللهَ حَوَائِجَكُمْ حَتَّى الْمِلْحَ " هَكَذَا جَاءَ بِهِ مُرْسَلًا

1082- Bekr b. Abdillah el-Muzenî der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Allah'tan bütün ihtiyaçlarınızı isteyiniz. Hatta tuzu bile"* buyururdu.[3]

Bu şekilde mürsel olarak rivayet edilmiştir.

---

[1] İsnâdı zayıftır.

[2] İsnâdımda tanımadığım bir ravi vardır. İbnu's-Sünnî, *Amelu'l-Yevm ve'l-Leyle* 108 (357).

[3] İsnâdımda tanımadığım bir ravi vardır ve mürsel bir hadistir.

١٠٨٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ سَعِيدٍ الرَّازِيُّ إِمْلَاءً، حَدَّثَنَا أَبُو زُرْعَةَ عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ الْكَرِيمِ الرَّازِيُّ، حَدَّثَنَا حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى التُّجِيبِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ الْمِصْرِيُّ، أَخْبَرَنِي يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ، عَنْ عِيسَى بْنِ مُوسَى، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ سُلَيْمٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ: " اطْلُبُوا الْخَيْرَ دَهْرَكُمْ كُلَّهُ وَتَعَرَّضُوا لِنَفَحَاتِ رَحْمَةِ اللهِ، فَإِنَّ لِلَّهِ نَفَحَاتٍ مِنْ رَحْمَتِهِ يُصِيبُ بِهَا مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ؛ وَسَلُوا اللهَ أَنْ يَسْتُرَ عَوْرَاتِكُمْ وَيُؤَمِّنَ رَوعَاتِكُمْ"

1083- Enes b. Mâlik der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"Ömrünüz boyunca hayrı dileyin ve Allah'ın rahmetinin esintilerine karşı açık olun. Zira Allah'ın kullarından dilediğine ihsan ettiği rahmet esintileri vardır. Allah'tan kusurlarınızı örtmesini ve korkularınızı gidermesini isteyin."*[1]

١٠٨٤ - أَخْبَرَنَا الْإِمَامُ أَبُو الطِّيبِ سَهْلُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سُلَيْمَانَ، حَدَّثَنَا وَالِدِي، حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ الْعَبَّاسِ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْجُنَيْدِ، حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ الرَّبِيعِ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ، عَنْ عِيسَى بْنِ مُوسَى بْنِ إِيَاسٍ، أَنَّ صَفْوَانَ بْنَ سُلَيْمٍ حَدَّثَهُ فَذَكَرَهُ، غَيْرَ أَنَّهُ لَمْ يَقُلْ " كُلَّهُ "

1084- Bu hadis başka bir kanalla da rivayet olunmuştur.[2]

١٠٨٥ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدَانَ، أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدٍ، أَخْبَرَنَا ابْنُ مِلْحَانَ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ، حَدَّثَنِي عِيسَى بْنُ مُوسَى بْنِ إِيَاسِ بْنِ الْبُكَيْرِ، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ سُلَيْمٍ، عَنْ رَجُلٍ، مِنْ أَشْجَعَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ: " اطْلُبُوا الْخَيْرَ دَهْرَكُمْ كُلَّهُ " فَذَكَرَهُ بِمِثْلِهِ وَهَذَا هُوَ الْمَحْفُوظُ دُونَ الْأَوَّلِ

---

[1] İsnâdı zayıftır. Beyhakî, *el-Esmâ ve's-Sifât* (sh. 191), Taberânî, *M. el-Kebîr* 1/250 (720), Ebû Nuaym, *Hilye* (1/221, 3/162) ve İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (13/309).

[2] İsnâdı zayıftır. Taberânî, *M. el-Kebîr* 1/250 (720) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (3/162).

1085- Ebû Hureyre bildiriyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "*Ömrünüz boyunca hayrı dileyin...*"[1]

Sonrasında ravi, söz konusu hadisi sonuna kadar zikreder ki mahfûz olan rivayet daha önceki değil budur (yani Ebû Hureyre rivayeti).

١٠٨٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعْدٍ الْمَالِينِيُّ، أَخْبَرَنَا أَبُو أَحْمَدَ بْنُ عَدِيٍّ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنَا الْقَاسِمُ بْنُ اللَّيْثِ الرَّسْعَنِيُّ، حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ مُعَاذٍ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ وَاقِدٍ، حَدَّثَنَا إِسْرَائِيلُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ الْهَمْدَانِيِّ، عَنْ أَبِي الْأَحْوَصِ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " سَلُوا اللهَ مِنْ فَضْلِهِ، فَإِنَّ اللهَ يُحِبُّ أَنْ يُسْأَلَ مِنْ فَضْلِهِ، وَأَفْضَلُ الْعِبَادَةِ انْتِظَارُ الْفَرَجِ "

1086- Abdullah b. Mes'ûd der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Allah'ın lütfundan isteyiniz. Zira Allah lütfundan istenilmesini sever. İbadetlerin en üstünü de sıkıntının giderilmesini beklemektir"* buyurdu.[2]

ذِكْرُ فُصُولٍ فِي الدُّعَاءِ يُحْتَاجُ إِلَى مَعْرِفَتِهَا

Dua Konusunda Bilinmesi Gereken Bazı Şeyler

Beyhakî der ki: Dua etmek kişinin: "Yâ Allah!" veya: "Yâ Rahmân!" veya: "Yâ Rahîm!" ve benzeri şeyler demesidir ki bunlar ayrıca Allah'a seslenme ifadeleridir. Yüce Allah bu yönde: *"Kâf Hâ Yâ Ayn Sâd. Bu, Rabbinin, Zekeriya kuluna olan merhametinin anılmasıdır. Hani o Rabbine içinden yalvararak seslenmişti"*[3] buyurur. Yine: *"Zekeriya'yı da hatırla. Hani o, Rabbine, «Rabbim! Beni tek başıma bırakma. Sen varislerin en hayırlısısın» diye seslenmişti"*[4] buyurur. Başka bir âyette de: *"Orada Zekeriya Rabbine dua etti: «Rabbim! Bana katından temiz bir nesil bahşet. Şüphesiz sen duayı hakkıyla işitensin» dedi"*[5] buyurmuştur. Burada "Rabbim!" ifadesi "Ey

---

[1] İsnâdında meçhul bir ravi vardır. Beyhakî, *Zühd* (733).

[2] İsnâdı zayıftır. Tirmizî 5/565 (3571).

[3] Meryem Sur. 1-3

[4] Enbiyâ Sur. 89

[5] Âl-i İmrân Sur. 38

Rabbim!" anlamındadır. Bu da duanın Allah'a seslenme, Allah'a seslenmenin de dua olduğu ortaya çıkmaktadır.

Ancak duanın da bazı şartları ve bir adâbı bulunmaktadır. Örneğin duada istenilen şey, dua eden kişinin kadrine ve kıymetine denk bir şey olmalıdır. Kişi kendini Hz. İbrâhîm'le bir görüp Allah'tan ölüleri nasıl dirilttiğini göstermesini istememelidir. Yine kendini Hz. Mûsa'yla bir görüp: *"Rabbim! Bana (kendini) göster, sana bakayım"*[1] dememelidir. Yine kendini İsa'yla bir görüp: *"Rabbimiz! Bize gökten bir sofra indir"*[2] dememelidir.

Hiç kimse Yüce Allah'tan kendisi için gökten bir melek indirmesini ve semanın haberlerini kendisine bildirmesini isteyemez. Yine kişi ölmüş olan anne babasının diriltilmesini isteyemez. Zira alışılmış olanın iptal edip fevkalâde olan şeyleri gösterme, ancak Allah'ın dilemesine bağlıdır ve bununla da kişinin keyfi için değil de dinine davet eden kişileri desteklemek için gösterir. Ancak bunları isteyen kişi bir peygamber ise davetini tasdik edecek şekilde arzusu ile isteğini bir araya getirip istenilen şeyi gerçekleştirebilir. Ancak kişi, Hz. Nuh'un yaptığı gibi: *"Ey Rabbim! Kâfirlerden hiç kimseyi yeryüzünde bırakma!"*[3] şeklinde dua edebilir. Çünkü böylesi bir duayı kişi kendisi için değil de Allah düşmanları için etmiştir.

Aynı şekilde kişi dinen girilmesi caiz olan bir bölgede aşırı açlığa veya aşırı bir soğuğa veya benzeri bir şeye maruz kalırsa veya körlüğe maruz kalıp da yol göstereni yoksa Allah'tan böylesi bir sıkıntıyı tümden ortadan kaldırması yönünde dua edebilir. Böylesi bir sıkıntının yok olması, normal şartlarda mümkün olmasa da orada bu gerçekleşebilir. Yüce Allah böylesi durumda olan birine sırf tevekkülü ve imanından dolayı kendisi istemeden de sıkıntısını giderebilir.

Şartlarına gelince, kişinin duasında isteyeceği şeyin bir sakıncasının olmaması gerekir. Kişinin duasında gayesinin doğru bir şey olması lazımdır. Kişinin duası esnasında Allah hakkında hüsnü zan içinde bulunmalıdır ki duanın kalbinde kabul görmesi reddedilmesine daha yakın olsun. Kişinin Allah'a en güzel isimleri ile en yüce sıfatlarıyla dua etmesi gerekir. Yüce Allah

---

[1] A'râf Sur. 143

[2] Mâide Sur. 114

[3] Nûh Sur. 26

bu yönde: *"En güzel isimler Allah'ındır. O'na o güzel isimleriyle dua edin"*[1] buyurur.

Kişinin dua ederken ciddiyetini takınması ve ne istediğini bilmesi gerekir. Mırıldanarak ve içeriğinden bihaber bir şekilde dua etmemelidir. Kişinin edeceği dua onu vakti gelen ve kaçırılma ihtimali olan farz bir namazdan alıkoymamalıdır. Kişi duasında ne istediğini bildirmeli, isteği yönünde tercihi Allah'a bırakmamalıdır. Duasında edepli bir dil kullanmalı, benzeri bir kişiye söylemesi halinde hayasızlığına, edepsizliğine ve akılsızlığına delalet edecek sözleri Rabbine karşı kullanmamalıdır.

Sinirli veya aceleci bir şekilde dua etmemelidir. Duasının hemen kabul edilmesini isteyen, hemen kabul edilmemesi durumunda ümit kesip duayı bırakacak bir ruh içinde olmaması gerekir. Aksine ibadet maksadıyla da huşu içinde dua etmeli, icabet edilene kadar da dua etmeye devam edecek bir haleti ruhiye içinde olmalıdır. Bu şekilde duaları kabul görüp rahatladıkça da bu dualara ara vermeden devam etmelidir. Yine kişi Allah'ın azametinin yanında isteğinin çok büyük olduğunu düşünüp onu istemekten geri durmamalı, aksine küçük büyük ne varsa hepsini birlikte Allah'tan istemeli, Allah'ın duasına icabetini de büyük bir minnet olarak görmelidir.

Duanın adâbına gelince, kişi duadan önce tövbe etmelidir. Duada isteğinde ciddi ve kararlı olmalıdır. Kişi sadece sıkıntılı ve zor durumlarda değil rahat olduğu zamanlarda da devamlı olarak dua etmelidir. Duasını açık ve tereddütsüz bir şekilde etmelidir. Duasını üç defa tekrarlamalıdır. Özel bir durum hakkında olmadıktan sonra genel, kısa ve öz olan sözlerle dua etmelidir. Duasının başında ve sonunda Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) salavât getirmelidir. Kişi temizken dua etmelidir. Kişi kıbleye dönük bir şekilde dua etmelidir.

Kişi namazlarının sonunda dua etmelidir. Duada eller omuz hizasına gelecek şekilde kaldırılmalıdır. Dua bağırmadan kısık bir sesle yapılmalıdır. Dua bitiminde eller yüze sürülmelidir. Kişi duasına icabet edildiğini hissettiği zaman Allah'a hamd etmelidir. Kişinin dua etmediği tek bir gün ve gecesi olmamalıdır. Kişi duasını icabet edilmeye daha yakın olan durum, yer ve zamanlarda etmelidir. Kabul görmeye en yakın dua zamanları, Çarşamba

---

[1] A'râf Sur. 180

günleri öğle ile ikindi namazları arası, Cuma günleri güneşin tepe noktasını aşmasından batışına kadar olan zamanlardır. Yine seher vakitlerinde, her şeyin gölgesi kendi boyunca olduğu zamanlarda ve Arefe gününde yapılan dualar kabul edilmeye en yakın duran dualardır.

Namaz için ezan okunduğunda, oruçlunun iftar anında, yağmur yağdığında, savaşta taraflar karşı karşıya geldiğinde, tüm müslümanlar dua için bir araya geldiğinde, farz namazların bitiminde, bir meclisten kalkıldığında yapılan dualar duanın icabet edilmesine en yakın olacağı durumlardır. Arafat ile Müzdelife'deki vakfelerde, cemrelerde, Kâbe'nin yanında, Mültezem'de, Safa ile Merve tepeleri üzerinde yapılan dualar da duanın icabet edilmesine en yakın olacağı yerlerdir.

Halîmî bu bölümlerden her birini ayrı ayrı ele alıp açıklamış Kitab, sünnet ve rivayetlerde bunlara delalet eden âyet, hadis ve eserleri zikretmiştir. *Da'avât* eserimizde bunlardan bir kısmını biz de zikrettiğimiz için burada tekrar etme gereği duymuyoruz. Muvaffakiyet Allah'tandır.

١٠٨٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ عِيسَى بْنِ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا أَبُو يَحْيَى زَكَرِيَّا بْنُ دَاوُدَ، حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ أَفْلَحَ، خَتَنُ يَحْيَى، حَدَّثَنَا مَكِّيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ زَيْدٍ الْعَمِّيُّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: " خَمْسُ دَعَوَاتٍ يُسْتَجَابُ لَهُنَّ: دَعْوَةُ الْمَظْلُومِ حِينَ يَسْتَنْصِرُ، وَدَعْوَةُ الْحَاجِّ حِينَ يَصْدُرُ، وَدَعْوَةُ الْمُجَاهِدِ حِينَ يَقْفِلُ، وَدَعْوَةُ الْمَرِيضِ حِينَ يَبْرَأُ، وَدَعْوَةُ الْأَخِ لِأَخِيهِ بِظَهْرِ الْغَيْبِ - ثُمَّ قَالَ: - وَأَسْرَعُ هَذِهِ الدَّعَوَاتِ إِجَابَةً، دَعْوَةُ الْأَخِ لِأَخِيهِ بِظَهْرِ الْغَيْبِ " " وَقَدْ ذَكَرْنَا فِي هَذَا الْبَابِ أَحَادِيثَ صَحِيحَةً فِي آخِرِ كِتَابِ الدَّعَوَاتِ "

1087- İbn Abbâs bildiriyor: Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"Beş dua vardır ki, bunlar şüphesiz kabul edilir. Bunlar, yardım isteyen mazlumun duası, evine dönünceye kadar hacının duası, savaştan dönünceye kadar gazinin duası, iyileşinceye kadar hastanın duası ve (mümin) kardeşinin gıyabında dua eden*

kimsenin duasıdır." Sonra da: *"Bu dualar içerisinde en çabuk kabul edilecek olanı, kardeşin kardeşi için gıyabında dua etmesidir"* buyurdu.[1]

Bu konuda *Dualar* bölümünde sahih hadisler zikrettik.

١٠٨٨ - وَقَدْ رُوِّينَا عَنِ ابْنِ مَوْهَبٍ، عَنْ عَمِّهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ: " مَا مِنْ مُؤْمِنٍ يَنْصِبُ وَجْهَهُ لِلَّهِ يَسْأَلُهُ مَسْأَلَةً إِلَّا أَعْطَاهُ إِيَّاهَا: إِمَّا عَجَّلَهَا لَهُ فِي الدُّنْيَا وَإِمَّا ادخَّرَهَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مَا لَمْ يَعْجَلْ، يَقُولُ: قَدْ دَعَوْتُ وَدَعَوْتُ فَلَا أَرَاهُ يُسْتَجَابُ

حَدَّثَنَا أَبُو الْحَسَنِ مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْعَلَوِيُّ، أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ دَلُّوَيْهِ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُنَجَّلِ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي فُدَيْكٍ، عَنِ ابْنِ مَوْهَبٍ فَذَكَرَهُ

1088- İbn Mevhib kanalıyla amcasından bize rivayet olunduğuna göre Ebû Hureyre, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu söylemiştir: *"Mümin kimse Allah'a yönelip dua ettiği zaman, acele edip: «Dua ettim, ama duamın kabul edildiğini görmüyorum» demedikçe, Allah o isteğini mutlaka ya acil olarak dünyada ya da geciktirmiş olarak âhirette verir."*[2]

١٠٨٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو زَكَرِيَّا بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ، أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ الطَّرَائِفِيُّ، حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا مَالِكٌ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ: " مَا مِنْ دَاعٍ إِلَّا كَانَ بَيْنَ إِحْدَى ثَلَاثٍ: إِمَّا أَنْ يُسْتَجَابَ، وَإِمَّا أَنْ يُؤَخَّرَ عَنْهُ، وَإِمَّا أَنْ يُكَفَّرَ عَنْهُ "

وَرَوَاهُ عَلِيُّ بْنُ عَلِيٍّ الرِّفَاعِيُّ وَلَيْسَ بِالْقَوِيِّ، عَنْ أَبِي الْمُتَوَكِّلِ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: " مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَدْعُو اللهَ بِدَعْوَةٍ لَيْسَ فِيهَا مَأْثَمٌ وَلَا قَطِيعَةُ رَحِمٍ إِلَّا أَعْطَاهُ اللهُ إِحْدَى ثَلَاثٍ: إِمَّا أَنْ يَسْتَجِيبَ لَهُ دَعْوَتَهُ، أَوْ يَصْرِفَ عَنْهُ مِنَ الشَّرِّ مِثْلَهَا، أَوْ يَدَّخِرَ لَهُ مِنَ الْأَجْرِ مِثْلَهَا "

---

[1] İsnâdı zayıftır.

[2] İsnâdında tanımadığım bir ravi vardır ve zayıftır. Buhârî 185 (711).

1089- Mâlik kanalıyla bize bildirildiğine göre Zeyd b. Eslem şöyle derdi: "Dua eden kişi, mutlaka şu üç şeyden birindedir. Bunlar ya duasının kabul edilmesi ya geciktirilmiş olarak kabul edilmesi ya da günahlarına kefaret olmasıdır."[1]

Kavi olmayan Ali b. Ali er-Rifâî kanalıyla bize Ebu'l-Mütevvekil'den bildirildiğine göre, Ebû Saîd el-Hudrî, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu söylemiştir: *"Günah veya akrabalık ilişkisini kesmek olmamak kaydıyla Allah'tan bir talepte bulunan hiç bir Müslüman yoktur ki, Allah onun duasına şu üç şeyden biriyle karşılık vermesin. Ya duasını kabul buyurur, ya istediğinin karşılığı kadar kötülüğü üzerinden def eder, ya da istediğinin karşılığı kadar kendisine (âhiret için) sevap saklar."*

١٠٩٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ إِسْحَاقَ الْبَغَوِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو زَيْدِ بْنُ طَرِيفٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدٍ الصَّابُونِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ، عَنِ ابْنِ عَوْنٍ، عَنْ سُلَيْمَانَ التَّيْمِيِّ، عَنْ أَبِي الصِّدِّيقِ النَّاجِيِّ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَدْعُو بِدَعْوَةٍ لَيْسَ فِيهَا إِثْمٌ وَلَا قَطِيعَةُ رَحِمٍ إِلَّا أَعْطَاهُ اللهُ إِحْدَى ثَلَاثٍ، إِمَّا يُعَجِّلُ لَهُ دَعْوَتَهُ، وَإِمَّا أَنْ يَدَّخِرَهَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ، وَإِمَّا أَنْ يَدْفَعَ عَنْهُ مِنَ السَّوْءِ مِثْلَهَا "

1090- Ebû Saîd el-Hudrî der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"Günah veya akrabalık ilişkisini kesmek olmamak kaydıyla Allah'tan bir talepte bulunan hiç bir Müslüman yoktur ki, Allah onun duasına şu üç şeyden biriyle karşılık vermesin. Ya duasını kabul buyurur, ya istediğinin karşılığı kadar kendisine (âhiret için) sevap saklar, ya da istediğinin karşılığı kadar kötülüğü üzerinden def eder."*[2]

İmam Ahmed (Beyhakî) der ki: Şâyet Sabûnî bu hadisi iyice ezberlemişse - ki iyice ezberlemiş olduğunu sanmıyorum- Rifâî'den gelen rivayetin bir şahidi sayılabilir.

---

[1] Ravileri güvenilirdir.

[2] İsnâdında meçhul bir ravi vardır.

Başka bir kanalla yukarıdaki hadisin harfi harfine aynısı nakledilmiştir. Doğru olanı da bu şekilde Ebû Usâme kanalıyla Ali b. Ali'den rivayet edilmesidir. İbn Avf kanalıyla rivayeti ise hatalıdır. En doğrusunu Allah bilir.

١٠٩١ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمِصْرِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ، حَدَّثَنَا الْفِرْيَابِيُّ، حَدَّثَنَا ابْنُ ثَوْبَانَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ مَكْحُولٍ، عَنْ جُبَيْرِ بْنِ نُفَيْرٍ، عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ، حَدَّثَهُمْ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ: " مَا عَلَى الْأَرْضِ مِنْ مُسْلِمٍ يَدْعُو بِدَعْوَةٍ إِلَّا أَعْطَاهُ اللهُ إِيَّاهَا أَوْ كَشَفَ عَنْهُ مِنَ السَّوْءِ مِثْلَهَا مَا لَمْ يَدْعُ بِإِثْمٍ أَوْ قَطِيعَةِ رَحِمٍ "

1091- Ubâde b. es-Sâmit bildiriyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"Yeryüzünde günah veya akrabalık ilişkisini kesmek olmamak kaydıyla Allah'tan bir talepte bulunan hiç bir Müslüman yoktur ki Allah ona dilediğini vermek veya istediğinin karşılığı kadar kötülüğü üzerinden kaldırmak suretiyle icabet etmesin."*

١٠٩٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو إِسْحَاقَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُعَاوِيَةَ، حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدٍ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ سَلَمَةَ، حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ جَرِيرٍ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ هِلَالِ بْنِ يَسَافٍ، قَالَ: " بَلَغَنِي أَنَّ الْعَبْدَ الْمُسْلِمَ إِذَا دَعَا رَبَّهُ فَلَمْ يَسْتَجِبْ لَهُ كُتِبَتْ لَهُ حَسَنَةً "

1092- Hilâl b. Yesâf der ki: "Bana ulaşan habere göre Müslüman kul Rabbine dua eder ve duası kabul olunmazsa ona bir sevap yazılır."[1]

١٠٩٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنِي أَبُو سَعِيدٍ أَحْمَدُ بْنُ يَعْقُوبَ الثَّقَفِيُّ، وَأَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ مُوسَى الْعَدْلُ، قَالَا: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَيُّوبَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى بْنُ حَمَّادٍ، حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ الْعَبَّادَانِيُّ، عَنِ الْفَضْلِ بْنِ عِيسَى، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: " يَدْعُو اللهُ بِالْمُؤْمِنِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَتَّى يُوقِفَهُ بَيْنَ يَدَيْهِ، فَيَقُولُ: عَبْدِي، إِنِّي أَمَرْتُكَ أَنْ تَدْعُوَنِي؟

---

[1] Beyhakî'nin hocası dışındaki ravileri güvenilirdir. Zira onun biyografisini bir yerde görmedim.

وَوَعَدْتُكَ أَنْ أَسْتَجِيبَ لَكَ، فَهَلْ كُنْتَ تَدْعُونِي؟ فَيَقُولُ: نَعَمْ، يَا رَبِّ، فَيَقُولُ: أَمَا إِنَّكَ لَمْ تَدْعُنِي بِدَعْوَةٍ إِلَّا اسْتَجَبْتُ لَكَ، أَلَيْسَ دَعَوْتَنِي فِي يَوْمِ كَذَا وَكَذَا لِغَمٍّ نَزَلَ بِكَ أَنْ أُفَرِّجَهُ عَنْكَ فَفَرَّجْتُهُ عَنْكَ؟ فَيَقُولُ: نَعَمْ يَا رَبِّ، فَيَقُولُ: إِنِّي عَجَّلْتُهَا لَكَ فِي الدُّنْيَا، وَدَعَوْتَنِي يَوْمَ كَذَا وَكَذَا لِغَمٍّ نَزَلَ بِكَ أَنْ أُفَرِّجَ عَنْكَ فَلَمْ تَرَ فَرَجًا؟ قَالَ: نَعَمْ يَا رَبِّ، فَيَقُولُ: إِنِّي ادَّخَرْتُ لَكَ بِهَا فِي الْجَنَّةِ كَذَا وَكَذَا، وَدَعَوْتَنِي فِي حَاجَةٍ أَقْضِيهَا لَكَ فِي يَوْمِ كَذَا وَكَذَا فَقَضَيْتُهَا؟ فَيَقُولُ: نَعَمْ يَا رَبِّ، فَيَقُولُ: فَإِنِّي عَجَّلْتُهَا لَكَ فِي الدُّنْيَا، وَدَعَوْتَنِي فِي يَوْمِ كَذَا وَكَذَا فِي حَاجَةٍ أَقْضِيهَا فَلَمْ تَرَ قَضَاءَهَا؟ فَيَقُولُ: نَعَمْ يَا رَبِّ، فَيَقُولُ: إِنِّي ادَّخَرْتُهَا لَكَ فِي الْجَنَّةِ كَذَا وَكَذَا "، قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " فَلَا يَدَعُ اللهُ دَعْوَةً دَعَا بِهَا عَبْدُهُ الْمُؤْمِنُ إِلَّا بَيَّنَ لَهُ إِمَّا أَنْ يَكُونَ عَجَّلَ لَهُ فِي الدُّنْيَا، وَإِمَّا أَنْ يَكُونَ ادَّخَرَ لَهُ فِي الْآخِرَةِ " قَالَ: " فَيَقُولُ الْمُؤْمِنُ فِي ذَلِكَ الْمَقَامِ: يَا لَيْتَهُ لَمْ يَكُنْ عُجِّلَ لَهُ شَيْءٌ مِنْ دُعَائِهِ "

1093- Câbir b. Abdillah bildiriyor: Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"Kıyamet gününde Allah, mümin kimseyi huzuruna çağırır ve: «Ey kulum! Ben, sana dua edip benden istemeni emretmedim mi? Dua etmen halinde duanı kabul buyuracağımı da vaad ettim. Bana duada bulundun mu?» buyurunca, kul: «Evet ey Rabbim!» cevabını verir. Bunun üzerine Allah: «Bilmiş ol ki, ettiğin her duaya icabet ettim. Sen filan filan günde bir üzüntünden dolayı o üzüntünü gidermem için dua etmedin mi? Ben de o sıkıntını gidermedim mi?» buyurunca, kul: «Evet, ey Rabbim!» cevabını verir. Allah: «Ben sana duanın karşılığını acil olarak dünyada iken verdim. Sen filan filan günde bir üzüntünden dolayı o üzüntünü gidermem için dua etmedin mi? Ben de o sıkıntını gidermemiştim» buyurunca, kul: «Evet, ey Rabbim!» cevabını verir. Allah: «Ben de o duana karşılık sana cennete şunu şunu sakladım. Sen filan filan günde bir ihtiyacından dolayı dua etmedin mi? Ben de o ihtiyacını gidermedim mi?» buyurunca, kul: «Evet, ey Rabbim!" cevabını verir. Allah: «Ben sana duanın karşılığını acil olarak dünyada iken verdim. Sen filan filan günde bir ihtiyacından dolayı dua etmedin mi? Ben de o ihtiyacını gidermemiştim» buyurunca, kul: «Evet, ey Rabbim!» cevabını verir. Allah: «Ben de o duana karşılık sana cennete şunu şunu sakladım" buyurur."*

Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"Mümin kimse dua edip Allah'tan bir şey dilediği zaman Allah ona dilediğini ya acil olarak dünyada iken*

verir ya da âhiret için ona duasının karşılığını saklar. Mümin kimse o makamda (dünyada iken icabet edilmeyen dualar karşılığında cennette kendisine saklananları görünce): «Keşke dualarımdan hiç birine dünyada iken acil olarak karşılık verilmeseydi» der."[1]

١٠٩٤ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدَانَ، أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدٍ، حَدَّثَنَا عُبَيْدُ بْنُ شَرِيكٍ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنِ ابْنِ عَجْلَانَ، عَنِ الْقَعْقَاعِ بْنِ حَكِيمٍ، قَالَ: - حَسِبْتُ أَنَّهُ - عَنْ أَبِي صَالِحٍ السَّمَّانِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ: أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ، رَأَى رَجُلًا يَدْعُو وَهُوَ يُشِيرُ بِإِصْبَعَيْهِ فَأَخَذَ بِإِحْدَى يَدَيْهِ وَقَالَ: " أَحَدٌ أَحَدٌ " وَرَوَاهُ صَفْوَانُ بْنُ عِيسَى، عَنِ ابْنِ عَجْلَانَ مِنْ غَيْرِ شَكٍّ وَقَالَ فِي مَتْنِهِ: " فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ هَكَذَا وَأَشَارَ بِالسَّبَّابَةِ "

1094- Ebû Hureyre bildiriyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir adamın iki parmağıyla işaret ederek dua ettiğini görünce, adamın bir elini tutarak: *"Tek parmağınla, tek parmağınla"* buyurdu.[2]

Safvân b. İsa bunu şüphe etmeksizin İbn Aclân kanalıyla zikretmiş ve rivayetinde: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şahadet parmağıyla işaret ederek şöyle buyurdu" demiştir.[3]

١٠٩٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، وَأَبُو بَكْرِ بْنُ الْحَسَنِ، قَالَا: حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا أَبُو قِلَابَةَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، - قَالَ أَبُو قِلَابَةَ: - كَانَ أَبُوهُ يَهُودِيًّا فَأَسْلَمَ وَحَسُنَ إِسْلَامُهُ وَقَرَأَ الْقُرْآنَ - قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مِسْعَرٍ، - قَالَ أَبُو قِلَابَةَ: وَقَدْ رَأَيْتُهُ وَكَانَ ابْنُ عُيَيْنَةَ يُعَظِّمُهُ شَدِيدًا - قَالَ: حَدَّثَنَا دَاوُدُ الْعَطَّارُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " لَقَدْ بَارَكَ اللهُ لِرَجُلٍ فِي حَاجَةٍ أَكْثَرَ الدُّعَاءَ فِيهَا أُعْطِيَهَا أَوْ مُنِعَهَا " قَالَ: فَحَدَّثْتُ بِهِ مُنْكَدِرَ بْنَ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ فَقُلْتُ: أَسَمِعْتَ هَذَا مِنْ أَبِيكَ؟ قَالَ: لَا وَلَكِنْ

---

[1] İsnâdı zayıftır. Hâkim, *Müstedrek* (1/494).

[2] Ravileri güvenilirdir.

[3] Tirmizî 5/557 (3557), Nesâî (3/38) ve Ebû Dâvud 2/169 (1499).

دَخَلْتُ مَعَ أَبِي وَأَبِي حَازِمٍ عَلَى عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ فَقَالَ عُمَرُ لِأَبِي: " يَا أَبَا بَكْرٍ، مَالِي أَرَاكَ كَأَنَّكَ مَهْمُومٌ؟ " قَالَ: فَقَالَ لَهُ أَبُو حَازِمٍ: أَجَلْ؛ لِدَيْنٍ عَلَيْهِ، قَالَ: فَقَالَ لَهُ عُمَرُ: " فُتِحَ لَكَ فِيهِ الدُّعَاءُ؟ " قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: " فَقَدْ بَارِكَ اللهُ لَكَ فِيهِ "

1095- Câbir b. Abdillah der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Kişi bir hacetinden dolayı çokça dua ettiği zaman bu isteği kendisine verilse de verilmese de Allah bu duasını kendisi için mübarek kılar"* buyurdu. Bunu Münkedir b. Muhammed b. el-Münkedir'e anlatıp: "Sen bunu babandan işitin mi?" dediğimde şu karşılığı verdi: "Hayır, işitmedim. Ancak babam ve Ebû Hâzım ile birlikte Ömer b. Abdilazîz'in yanına girdim. Ömer, babama: "Ey Ebû Bekr! Neyin ver? Seni üzüntülü görür gibiyim" deyince, Ebû Hâzım: "Evet, borcundan dolayı öyledir" karşılığını verdi. Ömer: "O zaman bununla sana dua kapısı açıldı mı?" deyince, babam: "Evet" dedi. Bunun üzerine Ömer: "Allah bununla sana bereketler ihsan etsin" dedi.[1]

١٠٩٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو نَصْرِ بْنُ قَتَادَةَ، أَخْبَرَنَا أَبُو الْفَضْلِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَقِيلٍ، أَخْبَرَنَا جَعْفَرٌ الْفِرْيَابِيُّ، حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا وَكِيعٌ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ عُمَارَةَ، وَمَالِكِ بْنِ الْحَارِثِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللهِ: " إِنَّ اللهَ لَا يَقْبَلُ إِلَّا النَّاخِلَةَ مِنَ الدُّعَاءِ، وَلَا يَسْمَعُ مِنْ مُسَمِّعٍ، وَلَا مِنْ مُرَاءٍ وَلَا مِنْ دَاعٍ إِلَّا دُعَاءَ ثَبْتٍ قَلْبُهُ "

1096- Abdullah (b. Mes'ûd) der ki: "Yüce Allah ancak samimi olarak yapılan duayı kabul buyurur. Duasını Allah'tan başkasına işittiren ve gösteriş için dua edenin duasını kabul buyurmaz. Ancak içtenlikle dua eden kimsenin duasını kabul buyurur."[2]

١٠٩٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو نَصْرِ بْنُ قَتَادَةَ، أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ السَّرَّاجُ، حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ يَعْقُوبَ الْقَاضِي، حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ، حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ عَلِيٍّ، عَنِ

---

[1] İsnâdında tanımadığım bir ravi vardır.

[2] İsnâdında tanımadığım bir ravi vardır. Vekî, *Zühd* 2/580 (305)i İbnu'l-Mübârek, *Zühd* 20 (83), Ebû Nuaym, *Hilye* (2/118) ve İbnu'l-Cevzî, *el-İlelu'l-Mütanâhiye* (2/357).

الْأَعْمَشِ، عَنْ مَالِكِ بْنِ الْحَارِثِ، قَالَ: كَانَ رَبِيعُ بْنُ خُثَيْمٍ يَأْتِي عَلْقَمَةَ فِي يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَأَتَاهُ فَقَالَ: سَمِعْتُ قِسًّا أَوْ قَالَ رَجُلًا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَهُوَ يَقُولُ: مَا أَكْثَرَ الدُّعَاءَ وَأَقَلَّ الْإِجَابَةَ وَذَلِكَ أَنَّ اللهَ تَعَالَى لَا يَقْبَلُ إِلَّا النَّاخِلَةَ مِنَ الدُّعَاءِ، قَالَ: فَتَعَجَّبَ عَلْقَمَةُ لِتَعَجُّبِ الرَّبِيعِ، قَالَ: فَقَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ يَزِيدَ: وَمَا تَعَجُّبُكَ؟ أَوَمَا سَمِعْتَ عَبْدَ اللهِ يَقُولُ: " إِنَّ اللهَ تَعَالَى لَا يَقْبَلُ مِنْ مُسَمِّعٍ، وَلَا لَاعِبٍ وَلَا لَاهٍ إِلَّا مَنْ دَعَا ثَبْتَ الْقَلْبِ؟ "

1097- Mâlik b. el-Hâris der ki: Rabî b. Huseym her Cuma günü Alkame'nin yanına giderdi. Yine bir Cuma günü yanına gitti ve: "Bir keşişin veya Ehl-i Kitab'dan bir adamın: «Ne kadar çok dua edilmekte ve ne kadar azı kabul edilmektedir. Zaten Yüce Allah ancak samimi olarak yapılan duayı kabul buyurur» dediğini işittim" dedi. Alkame, Rabî'nin bu duruma şaşırmasına şaşırmıştı. Bunun üzerine Abdurrahman b. Yezîd: "Niçin şaşıyorsun ki? Abdullah'ın: «Yüce Allah, duasını kendisinden başkasına işittiren ve duasında içtenlik olmayan kimsenin duasını kabul buyurmaz. Ancak içtenlikle dua eden kimsenin duasını kabul buyurur» dediğini işitmedin mi?" dedi.[1]

١٠٩٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ بَكْرٍ الْمَرْوَزِيُّ بِبَيْتِ الْمَقْدِسِ، حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ ابْنِ خُثَيْمٍ، عَنْ شَهْرِ بْنِ حَوْشَبٍ، عَنْ أُمِّ الدَّرْدَاءِ، قَالَتْ: " إِنَّمَا الْوَجَلُ فِي قَلْبِ ابْنِ آدَمَ كَاحْتِرَاقِ السَّعَفَةِ أَمَا يَجِدُ لَهَا قَشْعَرِيرَةً؟ " قَالُوا بَلَى، قَالَ: " فَادْعُوا إِذَا وَجَدْتُمْ ذَلِكَ فَإِنَّ الدُّعَاءَ يُسْتَجَابُ عِنْدَ ذَلِكَ "

1098- Ümmü'd-Derdâ: "Kalpteki ürperiş kurumuş hurma dalının yanışı gibidir. Kalp bazen ürpermez mi?" dedi. Oradakiler: "Evet" karşılığını verince, o da: "Kalbinizde böylesi bir titreyiş (korku) hissettiğiniz zaman dua edin. Çünkü böyle bir zamanda yapılan dua kabul buyurulur" dedi.[2]

---

[1] Ravileri güvenilirdir. Buhârî 159 (606).

[2] Ravileri güvenilirdir. Ancak Şehr hakkında söz vardır. Taberî, *Tefsîr* (9/179).

١٠٩٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، وَأَبُو مُحَمَّدِ بْنُ الْمُقْرِئِ، قَالَا: حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ هُوَ الْأَصَمُّ، حَدَّثَنَا الْخَضِرُ، عَنْ سَيَّارٍ، حَدَّثَنَا جَعْفَرٌ، حَدَّثَنَا ثَابِتٌ الْبُنَانِيُّ، قَالَ: قَالَ فُلَانٌ: " إِنِّي لَأَعْلَمُ حِينَ يَذْكُرُنِي رَبِّي "، قَالُوا: وَتَعْلَمُ حِينَ يَذْكُرُكَ رَبُّكَ؟ قَالَ: " نَعَمْ، إِذَا ذَكَرْتُهُ ذَكَرَنِي "، قَالَ: " وَإِنِّي لَأَعْلَمُ حِينَ يَسْتَجِيبُ لِي رَبِّي "، قَالُوا: وَتَعْلَمُ حِينَ يَسْتَجِيبُ لَكَ رَبُّكَ؟ قَالَ: " نَعَمْ "، إِذَا وَجِلَ قَلْبِي، وَاقْشَعَرَّ جِلْدِي، وَفَاضَتْ عَيْنَايَ، وَفُتِحَ لِي فِي الدُّعَاءِ فَثَمَّ أَعْرِفُ أَنِّي قَدِ اسْتُجِيبَ لِي قَالَ الْإِمَامُ أَحْمَدُ رَحِمَهُ اللهُ تَعَالَى: وَقَدْ مَضَى فِي حَدِيثِ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: " تَعَرَّفْ إِلَى اللهِ فِي الرَّخَاءِ يَعْرِفْكَ فِي الشِّدَّةِ "

1099- Sâbit el-Bunânî der ki: Filan kişi: "Ben Rabbimin beni zikrettiği zamanı bilirim" deyince, oradakiler: "Sen Rabbinin seni ne zaman zikrettiğini biliyor musun?" karşılığını verdi. Adam: "Evet, ben Rabbimi zikrettiğim zaman Rabbim de beni zikretmektedir" dedi. Sonra: "Rabbimin duama icabet ettiği zamanı da bilirim" deyince, oradakiler: "Rabbinin duana icabet ettiği zamanı da mı biliyorsun?" dediler. Adam: "Evet, kalbim korkuya büründüğü, tüylerimin diken diken olduğu, gözyaşlarımın döküldüğü zamanda dua ettiğimde duama icabet edildiğini bilirim" dedi.[1]

İmam Ahmed (Beyhakî) der ki: Daha önce İbn Abbâs'ın rivayetinde Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem): *"Bollukta Allah'ı tanı ki, darlıkta da o, seni tanısın"* buyurduğunu zikretmiştik.

١١٠٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو نَصْرِ بْنُ قَتَادَةَ، أَخْبَرَنَا أَبُو الْفَضْلِ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ خُمَيْرَوَيْهِ، أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ نَجْدَةَ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ، حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ عَاصِمٍ الْأَحْوَلِ، عَنْ أَبِي عُثْمَانَ النَّهْدِيِّ، عَنْ سَلْمَانَ، قَالَ: " إِذَا كَانَ الرَّجُلُ يَدْعُو اللهَ فِي السَّرَّاءِ، فَنَزَلَتْ بِهِ الضَّرَّاءُ فَيَدْعُو فَتَقُولُ الْمَلَائِكَةُ: صَوْتٌ مَعْرُوفٌ مِنْ آدَمِيٍّ ضَعِيفٍ، كَانَ يَدْعُو فِي السَّرَّاءِ، فَيَشْفَعُونَ لَهُ؛ وَإِذَا كَانَ الرَّجُلُ لَا يَدْعُو اللهَ فِي

[1] İçinde İbn Ebân'ın oğlu Hadir bulunduğu için isnâdı zayıftır.

السَّرَّاءِ فَنَزَلَتْ بِهِ الضَّرَّاءُ فَدَعَا فَيَقُولُ الْمَلَائِكَةُ: صَوْتٌ مُنْكَرٌ مِنْ آدَمِيٍّ ضَعِيفٍ كَانَ لَا يَدْعُو فِي السَّرَّاءِ فَنَزَلَتْ بِهِ الضَّرَّاءُ فَلَا يَشْفَعُونَ لَهُ "

1100- Selmân der ki: Kişi bolluk zamanında Allah'a dua ediyorsa, darlığa düştüğünde dua ettiği zaman melekler: "(Ey Rabbim!) Bu zayıf bir Âdem oğlundan tanıdık bir sestir. Bu, bolluk zamanında da dua ederdi (onun duasını kabul buyur" derler ve kendisine şefaatte bulunurlar. Eğer kişi bolluk zamanında dua etmiyorsa, darlığa düştüğünde dua ettiği zaman melekler: "(Ey Rabbim!) Bu zayıf bir Âdem oğlundan kötü bir sestir. Bu, bolluk zamanında dua etmezdi. Şimdi de darlığa düştü" derler ve ona şefaatte bulunmazlar.[1]

١١٠١ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَخْبَرَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّفَّارُ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَنْصُورٍ الرَّمَادِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ، قَالَ: قَالَ أَبُو الدَّرْدَاءِ: " ادْعُ اللهَ فِي يَوْمِ سَرَّائِكَ لَعَلَّهُ يَسْتَجِيبُ لَكَ فِي يَوْمِ ضَرَّائِكَ "

1101- Ebu'd-Derdâ der ki: "Bolluk zamanında Allah'a dua et ki, belki darlık ve sıkıntılı gününde duanı kabul buyurur."[2]

١١٠٢ - وبِإِسْنَادِهِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنْ قَتَادَةَ، أَنَّ أَبَا الدَّرْدَاءِ، قَالَ: " مَنْ يُكْثِرْ قَرْعَ الْبَابِ يُوشَكْ أَنْ يُفْتَحَ لَهُ، وَمَنْ يُكْثِرِ الدُّعَاءَ يُوشَكْ أَنْ يُسْتَجَابَ لَهُ "

1102- Ebu'd-Derdâ der ki: "Her kim ısrarla kapıyı çalarsa o kapının kendisine açılması yakındır. Her kim de çokça dua ederse duasının kabul edilmesi yakındır."[3]

١١٠٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو نَصْرِ بْنُ قَتَادَةَ، أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ السِّرَاجُ، حَدَّثَنَا أَبُو شُعَيْبٍ الْحَرَّانِيُّ، حَدَّثَنَا الشَّعْبِيُّ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ ثَابِتٍ، وَحُمَيْدٍ، وَعَلِيِّ بْنِ

---

[1] Ravileri güvenilirdir. İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (10/309, 13/333).

[2] Ebû Nuaym, *Hilye* (2251) ve Ahmed, *Zühd* (135).

[3] Abdürrezzâk, *Musannef* (10/442).

يَزِيدَ، وَيُونُسَ، عَنِ الْحَسَنِ، أَنَّ أَبَا الدَّرْدَاءِ، كَانَ يَقُولُ: " أَكْثِرُوا الدُّعَاءَ فَإِنَّهُ مَنْ أَكْثَرَ قَرْعَ الْبَابِ يُوشَكُ أَنْ يُفْتَحَ لَهُ "

1103- Hasan bildiriyor: Ebu'd-Derdâ: "Çokça dua edin. Zira her kim ısrarla kapıyı çalarsa o kapının kendisine açılması yakındır" derdi.

١١٠٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ بَالَوَيْهِ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ شَاذَانَ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ سُلَيْمَانَ، حَدَّثَنَا أَبُو حَمْزَةَ الْعَطَّارُ، قَالَ: سَمِعْتُ الْحَسَنَ وَسُئِلَ عَنْ قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿فَلَوْلَا أَنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُسَبِّحِينَ﴾ [الصافات: ١٤٣] قَالَ: " كَانَ يُكْثِرُ الصَّلَاةَ فِي الرَّخَاءِ "

1104- Ebû Hamza el-Attâr der ki: Hasan'a, Yüce Allah'ın: *"Eğer çok tesbih edenlerden olmasaydı"*[1] buyruğu hakkında sorulunca: "Bolluk zamanında çokça namaz kılanlardan olmasaydı mânâsmdadır" dedi.[2]

١١٠٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حَمْشَاذَ، حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ هَارُونَ، حَدَّثَنَا أَبُو مُوسَى الْأَنْصَارِيُّ، حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ عُمَرَ بْنِ عَلِيٍّ، قَالَ: سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ، يَقُولُ: " لَمْ أَرَ لِلْعَبْدِ مِثْلَ التَّقَدُّمِ فِي الدُّعَاءِ، فَإِنَّهُ لَيْسَ كُلَّمَا نَزَلَتْ بَلِيَّةٌ يُسْتَجَابُ لَهُ عَنْدهَا " قَالَ: " وَكَانَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ إِذَا خَافَ شَيْئًا اجْتَهَدَ فِي الدُّعَاءِ "

1105- Ömer b. Ali der ki: Ali b. el-Hüseyin'in: "Kul için musibete maruz kalmadan önce duadan daha hayırlı bir şey görmüş değilim. Zira musibete maruz kaldıktan sonra edeceği her duaya icabet edilecek değildir" dediğini işittim. Ali b. el-Hüseyn bir şeyden korktuğu zaman çokça dua ederdi.[3]

١١٠٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْفَضْلِ مُحَمَّدَ بْنَ إِبْرَاهِيمَ بْنِ الْفَضْلِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْعَبَّاسِ مُحَمَّدَ بْنَ إِسْحَاقَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ

---

[1] Sâffât Sur. 143

[2] İsnâdı zayıftır.

[3] İsnâdının bir zararı yoktur.

السَّرِيِّ السَّقَطِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبِي، يَقُولُ: " كُنْ مِثْلَ الصَّبِيِّ إِذَا اشْتَهَى عَلَى أَبَوَيْهِ شَهْوَةً فَلَمْ يُمَكِّنَاهُ، فَقَعَدَ يَبْكِي عَلَيْهِمَا فَكُنْ أَنْتَ مِثْلَهُ، فَإِذَا سَأَلْتَ رَبَّكَ وَلَمْ يُعْطِكَهُ فَاقْعُدْ فَابْكِ عَلَيْهِ "

1106- İbrâhîm b. es-Serî es-Sakatî'nin bildirdiğine göre babası şöyle demiştir: "Anne ve babasını özleyen ve onlara yetişemeyip onlar için oturup ağlayan bir çocuk gibi ol. Rabbinden bir şey istediğinde ve Rabbin sana istediğini vermediğinde onun için (çocuk gibi) oturup ağla."[1]

١١٠٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو زَكَرِيَّا بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ، أَخْبَرَنَا أَبُو الْقَاسِمِ الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعَسْكَرِيُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خَلَفٍ، حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي، يَقُولُ: سَمِعْتُ ابْنَ عُيَيْنَةَ، يَقُولُ: " لَا تَتْرُكُوا الدُّعَاءَ وَلَا يَمْنَعْكُمْ مِنْهُ مَا تَعْلَمُونَ مِنْ أَنْفُسِكُمْ، فَقَدِ اسْتَجَابَ اللهُ تَعَالَى لِإِبْلِيسَ وَهُوَ شَرُّ الْخَلْقِ " قَالَ: ﴿فَأَنْظِرْنِي إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ﴾ [الأعراف: ١٤]، قَالَ ﴿فَإِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِينَ﴾ [الحجر: ٣٧]

1107- İbn Uyeyne der ki: Dua etmeyi bırakmayın. Nefislerinizde bildiğiniz şeylerden dolayı duadan geri kalmayın. Çünkü Allah yaratıkların en şerlisi olan İblis'in bile duasını kabul etmiştir. Zira İblis: *"Bana, (insanların) tekrar dirilecekleri güne kadar mühlet ver"*[2] deyince, Yüce Allah: *"Haydi, sen bilinen zamanın gününe kadar mühlet verilenlerdensin"*[3] buyurdu.

١١٠٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ السُّكَّرِيُّ، بِبَغْدَادَ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّفَّارُ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَنْصُورٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ، عَنْ سِمَاكٍ، قَالَ: سَمِعْتُ وَهْبًا، يَقُولُ: " الدَّاعِي بِلَا عَمَلٍ كَالرَّامِي بِلَا وَتَرٍ "

1108- Vehb der ki: "Amelsiz dua eden kimse, yaysız ok atan kimse gibidir."[4]

---

[1] İsnâdının bir zararı yoktur.

[2] A'râf Sur. 14

[3] Hicr Sur. 37

[4] Ahmed, *Zühd* (372), İbnu'l-Mübârek, *Zühd* 109 (322), İbn Ebî Şeybe, *Musannef*

١١٠٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ الْفَضْلِ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ سُفْيَانَ، حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ أَسَدٍ، حَدَّثَنَا ضَمْرَةُ، عَنِ ابْنِ شَوْذَبٍ، قَالَ: قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ وَاسِعٍ: " يَكْفِي مِنَ الدُّعَاءِ مَعَ الْوَرَعِ الْيَسِيرُ، كَمَا يَكْفِي الْقَدْرُ مِنَ الْمِلْحِ "

1109- Muhammed b. Vâsi' der ki: "Bir kazan yemeğe azıcık tuzun yetmesi gibi dua ile beraber azıcık korkunun olması yeterlidir."[1]

١١١٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْفَقِيهُ، أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرٍ الْقَطَّانُ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُوسُفَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ، قَالَ: ذَكَرَ سُفْيَانُ عَنْ عَمْرِو بْنِ مَيْمُونٍ، عَنْ طَاوُسٍ، قَالَ: " يَكْفِي الصِّدْقُ مِنَ الدُّعَاءِ كَمَا يَكْفِي الطَّعَامَ مِنَ الْمِلْحِ "

1110- Tâvus der ki: "Yemeğe ne kadar tuz yeterli oluyorsa duada o kadar sadık olmak yeterlidir."

١١١١ - سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلَمِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ مُحَمَّدٍ الدِّمَشْقِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ الشِّبْلِيَّ، يَقُولُ: فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ﴾ [غافر: ٦٠] قَالَ: " ادْعُونِي بِلَا غَفْلَةٍ أَسْتَجِبْ لَكُمْ بِلَا مُهْلَةٍ "

1111- Abdullah b. Muhammed ed-Dimaşkî der ki: Ebû Bekr eş-Şiblî, Yüce Allah'ın: *"Bana dua edin ki duanıza icabet edeyim"*[2] buyruğu hakkında: "Yüce Allah «Gaflete dalmaksızın bana dua edin ve zaman geçirmeksizin duanıza icabet edeyim» buyurmaktadır" dedi.[3]

١١١٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو حَازِمٍ الْحَافِظُ، قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ إِسْمَاعِيلَ الْعَلَوِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مُوسَى، يَقُولُ: سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ مُعَاذٍ الرَّازِيَّ، يَقُولُ: " إِلَهِي، أَسْأَلُكَ تَذَلُّلًا فَأَعْطِنِي تَفَضُّلًا "

(13/493) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (4/53).

[1] İsnâdı hasendir. Fesevî, *el-Ma'rife ve't-Târih* (2/253), Ebû Nuaym, *Hilye* (2/353), İbnu'l-Mübârek, *Zühd* (108) ve Ahmed, *Zühd* (146).

[2] Mü'min Sur. 60

[3] Ebû Nuaym, *Hilye* (10/368).

1112- Muhammed b. İsmâîl b. Mûsa der ki: Yahyâ b. Muâz er-Râzî'nin: "İlahım! Zelil olarak senden istiyorum. Bana üstünlüğünle ver" diye dua ettiğini işittim.

١١١٣ - وَبِإِسْنَادِهِ قَالَ: سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ مُعَاذٍ الرَّازِيَّ، يَقُولُ: " كَيْفَ أَمْتَنِعُ بِالذَّنْبِ مِنَ الدُّعَاءِ، وَلَا أَرَاكَ تَمْتَنِعُ لِلذَّنْبِ مِنَ الْعَطَاءِ "

1113- Aynı isnâd ile Yahyâ b. Muâz er-Râzî'nin: "(İlahım) Sen günahtan dolayı vermemezlik etmezken ben günahtan dolayı dua etmekten kendimi nasıl imtina edeyim" dediğini işittim.[1]

١١١٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو حَازِمٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ الْخَلِيلِ الْحَافِظَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ يَعْقُوبَ الْمُقْرِئَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْعَبَّاسِ بْنَ حَمْكَوَيْهِ يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا زَكَرِيَّا يَحْيَى بْنَ مُعَاذٍ الرَّازِيَّ، يَقُولُ: " لَا تَسْتَبْطِئَنَّ الْإِجَابَةَ إِذَا دَعَوْتَ وَقَدْ سَدَدْتَ طُرُقَهَا بِالذُّنُوبِ " وَقَدْ أَخْبَرَنَا أَبُو سَعِيدٍ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْخَلِيلِ، هَذَا حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ يَعْقُوبَ، فَذَكَرَهُ

1114- Ebu'l-Abbâs b. Hamkeveyh der ki: Ebû Zekeriyyâ Yahyâ b. Muâz er-Râzî'nin: "Yollarını günahlarla kapattığın duanın icabeti gecikti diye sızlanma" dediğini işittim.[2]

١١١٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، وَأَبُو مُحَمَّدِ بْنُ أَبِي حَامِدٍ الْمُقْرِئُ، قَالَا: حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ هُوَ الْأَصَمُّ، حَدَّثَنَا الْخَضِرُ بْنُ أَبَانَ، حَدَّثَنَا سَيَّارُ بْنُ حَاتِمٍ، حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ دِينَارٍ، قَالَ: " بَلَغَنَا أَنَّ بَنِي إِسْرَائِيلَ، خَرَجُوا إِلَى مَخْرَجٍ لَهُمْ فَقِيلَ لَهُمْ: يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ تَدْعُونِي بِأَلْسِنَتِكُمْ وَقُلُوبُكُمْ بَعِيدَةٌ مِنِّي، بَاطِلٌ مَا تَرْهَبُونَ "

1115- Mâlik b. Dînâr der ki: Bize bildirildiğine göre İsrâil oğulları dua ettikleri yere çıktıklarında kendilerine: "Ey İsrail oğulları! Bana dillerinizle

---

[1] Ebû Nuaym, *Hilye* (10/51).

[2] Ebû Nuaym, *Hilye* (10/53).

dua etmektesiniz, ancak kalpleriniz benden uzaktadır. Benden korktuğunuz yalan!" denildi.[1]

١١١٦ - وَبِهَذَا الْإِسْنَادِ حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ دِينَارٍ، قَالَ: " بَلَغَنِي أَنَّ بَنِي إِسْرَائِيلَ، خَرَجُوا مَخْرَجًا لَهُمْ فَأَوْحَى اللهُ إِلَيْهِمْ تَخْرُجُونَ إِلَى الصَّعِيدِ، وَتَرْفَعُونَ إِلَيَّ أَكُفًّا سَفَكْتُمْ بِهَا الدِّمَاءَ وَمَلَأْتُمْ بِهَا بُطُونَكُمْ مِنَ الْحَرَامِ، الْآنَ حِينَ اشْتَدَّ غَضَبِي عَلَيْكُمْ وَلَمْ تَزْدَادُوا مِنِّي إِلَّا بُعْدًا "

1116- Mâlik b. Dînâr der ki: Bana ulaşan habere göre İsrâil oğulları dua ettikleri yere çıktıklarında Allah kendilerine: "Yüksek yere çıkıp bana kendileriyle kan döktüğünüz ve kendileriyle karınlarınızı haramla doldurduğunuz ellerinizi kaldırmaktasınız. Bu an öfkemin size şiddetlendiği zamandır. Siz bununla ancak benden uzaklaşma kazanırsınız" diye vahyetti.

١١١٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَخْبَرَنَا أَبُو عَلِيٍّ الْحَسَنُ بْنُ صَفْوَانَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْقُرَشِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ صَالِحٍ، حَدَّثَنَا الْأَشْجَعِيُّ، عَنْ أَبِي كُدَيْنَةَ، عَنْ لَيْثٍ، قَالَ: " أَوْحَى اللهُ تَعَالَى إِلَى نَبِيٍّ مِنْ أَنْبِيَاءِ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنَّ قَوْمَكَ يَدْعُونَنِي بِأَلْسِنَتِهِمْ، وَقُلُوبُهُمْ مِنِّي بَعِيدَةٌ، رَفَعُوا إِلَيَّ أَيْدِيَهُمْ يَسْأَلُونَنِي الْخَيْرَ وَقَدْ مَلَأُوا بِهَا بُيُوتَاتِهِمْ مِنَ السُّحْتِ، الْآنَ حِينَ اشْتَدَّ غَضَبِي عَلَيْهِمْ؟ "

1117- Leys der ki: Yüce Allah, İsrâil oğullarından bir peygambere şöyle vahyetti: "Kavmin bana dilleriyle dua etmekte. Oysa kalpleri benden uzaktadır. Avuç açıp benden hayır dilemekteler. Oysa o elleriyle evlerini haramla doldurdular. Bu an onlara öfkemin şiddetlendiği andır."

١١١٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمِصْرِيُّ، حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ شُعَيْبٍ، حَدَّثَنَا أَسَدُ بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا الْفُضَيْلُ بْنُ مَرْزُوقٍ، عَنْ عَدِيِّ بْنِ ثَابِتٍ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ

[1] İsnâdı zayıftır. Ahmed, *Zühd* (99, 100) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (2/362).

اللهَ عَزَّ وَجَلَّ طَيِّبٌ لَا يَقْبَلُ إِلَّا طَيِّبًا، وَإِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ أَمَرَ الْمُؤْمِنِينَ بِمَا أَمَرَ بِهِ الْمُرْسَلِينَ فَقَالَ: ﴿يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ﴾ [المؤمنون: ٥١] وَقَالَ: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ﴾ [البقرة: ١٧٢] ثُمَّ ذَكَرَ الرَّجُلَ يُطِيلُ السَّفَرَ أَشْعَثَ أَغْبَرَ يَمُدُّ يَدَهُ إِلَى السَّمَاءِ يَا رَبِّ، يَا رَبِّ، وَمَطْعَمُهُ حَرَامٌ وَمَشْرَبُهُ حَرَامٌ، وَمَلْبَسُهُ حَرَامٌ، وَغُذِيَ بِالْحَرَامِ فَأَنَّى يُسْتَجَابُ لَهُ " أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ فِي الصَّحِيحِ مِنْ وَجْهٍ آخَرَ عَنْ فُضَيْلِ بْنِ مَرْزُوقٍ،

1118- Ebû Hureyre der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"Ey insanlar! Yüce Allah temizdir ve kullarından sadece temiz olan şeyleri sever. Yüce Allah müminlere emrettiği şeyleri peygamberlerine de emretmiştir. Peygamberlerine: «**Ey peygamberler! Temiz şeylerden yiyiniz ve iyi ameller işleyiniz. Doğrusu ben sizin yaptığınız şeyleri hakkıyla bilirim**»*[1] *buyurmuştur. Müminlere de: «**Ey iman edenler! Size verdiğimiz rızıkların temiz olanlarından yiyin, eğer siz yalnız Allah'a kulluk ediyorsanız O'na şükredin**»*[2] *buyurmuştur.*

Sonrasında Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle devam etti: *"Bir adam uzun bir yolculuğa çıkar, saçı başı dağınık ve toz içindedir. Bu şekilde ellerini kaldırıp: «Yâ Rab! Yâ Rab!» diye dua etmeye başlar. Oysa yediği haramdır, içtiği haramdır, giydiği haramdır. Haram içinde yetişip büyümüştür. Böylesi bir kimsenin duası nasıl kabul edilir ki!"*[3]

Müslim, *Sahîh*'te bunu başka bir yolla Fudayl b. Merzûk kanalıyla aktarmıştır.[4]

١١١٩ - حَدَّثَنَا السَّيِّدُ أَبُو الْحَسَنِ مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْعَلَوِيُّ، أَخْبَرَنَا أَبُو حَامِدٍ الشَّرْقِيُّ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ أَبِي عِيسَى الْهِلَالِيُّ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سُلَيْمَانَ

---

[1] Mü'minûn Sur. 51

[2] Bakara Sur. 172

[3] Ravileri güvenilirdir. Tirmizî 5/220 (2989).

[4] Müslim (1/703).

الزَّيَّاتُ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ، عَنْ فُضَيْلِ بْنِ مَرْزُوقٍ، فَذَكَرَهُ بِإِسْنَادِهِ غَيْرَ أَنَّهُ لَمْ يَقُلْ فِي أَوَّلِهِ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ

1119- Aynı isnâd ile Süfyân es-Sevrî bunu Fudayl b. Merzûk kanalıyla zikretmiştir. Ancak rivayetinde hadisin ilk kısmındaki: "*Ey insanlar!*" ifadesini zikretmemiştir.[1]

١١٢٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو إِسْحَاقَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْغِطْرِيفِ، حَدَّثَنَا أَبُو يَعْقُوبَ إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْبَزَّازُ، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، حَدَّثَنَا سُنَيْدُ بْنُ دَاوُدَ، عَنِ الْمُعْتَمِرِ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قَالَ لُقْمَانُ لِابْنِهِ: " يَا بُنَيَّ أَكْثِرْ مِنْ قَوْلِ: رَبِّ اغْفِرْ لِي، فَإِنَّ لِلَّهِ سَاعَاتٍ لَا يُرَدُّ فِيهَا سَائِلٌ "

1120- Mu'temir'in, babasından bildirdiğine göre Hz. Lokmân oğluna şöyle demiştir: "Evladım! Çokça: «Rabbim beni bağışla» diye dua et. Şüphesiz ki Allah'ın kendisinden isteyeni geri çevirmeyeceği vakitler vardır."

١١٢١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا الْخَضِرُ بْنُ أَبَانَ، حَدَّثَنَا سَيَّارُ بْنُ حَاتِمٍ، حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، حَدَّثَنَا ثَابِتٌ، قَالَ عَبْدَ اللهَ: " رَجُلٌ سَبْعِينَ سَنَةً فَكَانَ يَقُولُ فِي دُعَائِهِ: رَبِّ اجْزِنِي بِعَمَلِي، رَبِّ اجْزِنِي بِعَمَلِي، فَمَاتَ فَأُدْخِلَ الْجَنَّةَ فَكَانَ فِيهَا سَبْعِينَ سَنَةً فَلَمَّا اسْتَكْمَلَهَا قِيلَ لَهُ: اخْرُجْ فَقَدِ اسْتَكْمَلْتَ عَمَلَكَ فَأُسْقِطَ فِي يَدَيْهِ فَجَعَلَ يَقُولُ: أَيُّ شَيْءٍ كَانَ أَوْثَقَ فِي الدُّنْيَا؟ فَلَمْ يَجِدْ شَيْئًا كَانَ أَوْثَقَ فِي الدُّنْيَا مِنْ دُعَاءِ اللهِ وَالتَّضَرُّعِ إِلَيْهِ فَجَعَلَ يَقُولُ: رَبِّ إِنِي سَمِعْتُكَ - وَأَنَا فِي الدُّنْيَا - وَأَنْتَ تُقِيلُ الْعَثَرَاتِ، فَأَقِلِ الْيَوْمَ عَثْرَتِي فَتُرِكَ فِيهَا، وَاللهُ تَعَالَى أَعْلَمُ "

1121- Abdullah anlatıyor: Yetmiş yaşında bir adam vardı. Bu adam dua ettiği zaman: "Rabbim! Beni amelimle mükâfatlandır. Rabbim! Beni amelimle mükâfatlandır" derdi. Bu adam öldüğü zaman cennete sokuldu ve orada yetmiş yıl kaldı. Yetmiş yılı doldurduğu zaman kendisine: "Haydi

[1] İsnâdı zayıftır. Abdürrezzâk, *Musannef* (5/119).

çık, amelinin karşılığı bu kadardır" denildi. Bunun üzerine adam elleri üzerine düşerek (kendi kendine): "Dünyada iken en sağlam şey ne idi?" demeye başladı ve boyun eğerek Allah'a dua etmekten başka bir şey bulamadı. Bunun üzerine: "Ey Rabbim! Dünyada iken senin sıkıntıda olanlara yardım ettiğini duyardım. Bu günde bana yardımda bulun" demeye başladı. Sonra da cennette sokuldu. En doğrusunu Allah bilir.[1]

[1] İsnâdı zayıftır. Ahmed, *Zühd* (96).

الثَّالِثَ عَشَرَ مِنْ شُعَبِ الْإِيمَانِ

" وَهُوَ بَابُ التَّوَكُّلِ بِاللهِ ﷻ وَالتَّسْلِيمِ لَأَمْرِهِ ﷻ فِي كُلِّ شَيْءٍ "

13. Şube

Allah'a Tevekkül ve Her Konuda O'na Teslimiyet

Yüce Allah: *"Bir kısım insanlar, müminlere: «Düşmanlarınız olan insanlar, size karşı asker topladılar; aman sakının onlardan!» dediklerinde bu, onların imanlarını bir kat daha arttırdı ve «Allah bize yeter. O ne güzel vekildir!» dediler"*[1] buyurmaktadır. Peygamber'ine de: *"Allah size yardım ederse, sizi yenecek yoktur; eğer sizi yardımsız bırakıverirse, O'ndan başka size yardım edecek kimdir? İnananlar yalnız Allah'a güvensinler"*[2] buyurdu. Yine: *"Mü'minler, ancak o kimselerdir ki; Allah anıldığı zaman kalpleri ürperir, Allah'ın âyetleri kendilerine okunduğu zaman imanları artar/kuvvetlenir ve (her işlerinde) Rablerine güvenip dayanırlar"*[3] buyurdu. Yine: *"Kim Allah'a dayanıp güvenirse O, ona yeter"*[4] buyurmaktadır. Bu ve benzeri birçok âyette Yüce Allah tevekkülü zikretmiştir.

İmam Ahmed der ki: "Tevekkül, kişinin bütün işlerini Yüce Allah'a havale etmesi ve bu yönde O'na güvenmesidir."

Basiret ahalisi ise bu konuda değişik şeyler söylemişlerdir. Bazıları: "Doğru olan tevekkül, hiçbir sebebe tutunmadan yapılandır. Sebeplerden biri istenilen şeye denk geldiği zaman da edilen tevekkül faydalı olur" derken, bazıları da şöyle demiştir: "Yüce Allah her konuda kuluna alması ve yürümesi gereken yolu açıklayıp belirtmiştir. Kulun başına bir durum geldiği zaman belirtilen yolu takip etmeli, istenilen şeye götürecek sebebe de tutunup tevekkül etmelidir. Yüce Allah'a tevekkül ederek bunu yaptıkları zaman

---

[1] Âli İmrân Sur. 173

[2] Âli İmrân Sur. 160

[3] Enfâl Sur. 2

[4] Talak Sur. 3

çabaları sonuç verip istediklerini elde edecekler ve o konuda doğru olan şeyi yapmış olacaklardır. Yüce Allah her şeye bir sebep de var etmiştir. Kişi bir konuda bu sebeplere tutunmadan sadece tevekküle sarıldığı zaman bu yönde kendisine emredilen ve yapması gereken şeyi yapmamış olur."

١١٢٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ عَبْدِ اللهِ، أَخْبَرَنَا الْحَسَنُ بْنُ سُفْيَانَ، حَدَّثَنَا زَكَرِيَّا بْنُ يَحْيَى، حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ، عَنْ حُصَيْنٍ، قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، فَقَالَ لَنَا: أَيُّكُمْ رَأَى الْكَوْكَبَ الَّذِي انْقَضَّ الْبَارِحَةَ؟ قَالَ: قُلْتُ: أَنَا، قَالَ ثُمَّ قُلْتُ أَمَا إِنِّي لَمْ أَكُنْ فِي صَلَاةٍ وَلَكِنِّي لُدِغْتُ قَالَ: فَمَا فَعَلْتَ؟ قَالَ: قُلْتُ: اسْتَرْقَيْتُ قَالَ: وَمَا حَمَلَكَ عَلَى ذَلِكَ؟ قُلْتُ: حَدِيثٌ حَدَّثَنَاهُ الشَّعْبِيُّ، قَالَ: وَمَا يُحَدِّثُكُمُ الشَّعْبِيُّ؟ قَالَ: قُلْتُ: حَدَّثَنَا عَنْ بُرَيْدَةَ بْنِ الْحُصَيْبِ أَنَّهُ قَالَ: لَا رُقْيَةَ إِلَّا مِنْ عَيْنٍ أَوْ حُمَّةٍ، قَالَ: فَقَالَ سَعِيدُ بْنُ جُبَيْرٍ: قَدْ أَحْسَنَ مَنِ انْتَهَى إِلَى مَا سَمِعَ، ثُمَّ قَالَ سَعِيدُ بْنُ جُبَيْرٍ: حَدَّثَنَا ابْنُ عَبَّاسٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: " عُرِضَتْ عَلَيَّ الْأُمَمُ قَالَ: فَرَأَيْتُ النَّبِيَّ مَعَهُ الرَّهْطُ، وَالنَّبِيَّ مَعَهُ الرَّجُلُ وَالرَّجُلَانِ، وَالنَّبِيَّ لَيْسَ مَعَهُ أَحَدٌ، إِذْ رُفِعَ لِي سَوَادٌ عَظِيمٌ فَقُلْتُ: هَذِهِ أُمَّتِي؟، فَقِيلَ: هَذَا مُوسَى وَقَوْمُهُ، وَلَكِنِ انْظُرْ إِلَى الْأُفُقِ قَالَ: فَنَظَرْتُ فَإِذَا سَوَادٌ عَظِيمٌ، ثُمَّ قِيلَ: انْظُرْ إِلَى هَذَا الْجَانِبِ الْآخَرِ فَإِذَا سَوَادٌ عَظِيمٌ، فَقِيلَ: هَذِهِ أُمَّتُكَ وَمَعَهُمْ سَبْعُونَ أَلْفًا، يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ بِغَيْرِ حِسَابٍ وَلَا عَذَابٍ ". ثُمَّ نَهَضَ النَّبِيُّ ﷺ فَدَخَلَ فَخَاضَ الْقَوْمُ فِي ذَلِكَ، فَقَالُوا: مَنْ هَؤُلَاءِ الَّذِينَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ بِغَيْرِ حِسَابٍ وَلَا عَذَابٍ؟ فَقَالَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ: لَعَلَّهُمُ الَّذِينَ صَحِبُوا النَّبِيَّ ﷺ؛ وَقَالَ بَعْضُهُمْ: فَلَعَلَّهُمُ الَّذِينَ وُلِدُوا فِي الْإِسْلَامِ وَلَمْ يُشْرِكُوا بِاللهِ شَيْئًا قَطُّ، وَذَكَرُوا أَشْيَاءَ فَخَرَجَ إِلَيْهِمِ النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ: " مَا هَذَا الَّذِي كُنْتُمْ تَخُوضُونَ فِيهِ؟ ". فَأَخْبَرُوهُ بِمَقَالَتِهِمْ فَقَالَ: " هُمُ الَّذِينَ لَا يَكْتَوُونَ، وَلَا يَسْتَرْقُونَ، وَلَا يَتَطَيَّرُونَ، وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ " فَقَامَ عُكَّاشَةُ بْنُ مُحْصَنٍ الْأَسَدِيُّ فَقَالَ: أَنَا مِنْهُمْ يَا رَسُولَ اللهِ؟ فَقَالَ: " أَنْتَ مِنْهُمْ، ثُمَّ قَامَ رَجُلٌ آخَرُ فَقَالَ: أَنَا مِنْهُمْ يَا رَسُولَ اللهِ قَالَ: سَبَقَكَ بِهَا عُكَّاشَةُ " أَخْرَجَاهُ فِي الصَّحِيحِ مِنْ حَدِيثِ هُشَيْمٍ وَغَيْرِهِ، وَفِي حَدِيثِ بُرَيْدَةَ رُخْصَةٌ فِي الِاسْتِرْقَاءِ، وَقَدْ رَوَاهُ إِسْمَاعِيلُ بْنُ زَكَرِيَّا، وَمَالِكُ بْنُ مِغْوَلٍ، عَنِ

حُصَيْنٍ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ مَرْفُوعًا قَوْلِهِ: " لَا رُقْيَةَ إِلَّا مِنْ عَيْنٍ أَوْ حُمَّةٍ "

ثُمَّ قَدْ رُوِّينَا عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: " الشِّفَاءُ فِي ثَلَاثَةٍ: فِي شَرْطَةِ مُحْجِمٍ، أَوْ شَرْبَةِ عَسَلٍ، أَوْ كَيَّةٍ بِنَارٍ، وَأَنَا أَنْهَى أُمَّتِي عَنِ الْكَيِّ"

1122- Husayn der ki: Saîd b. Cübeyr'in yanında idik. Bize: "Dün gece düşen yıldızı kim gördü?" diye sorunca: "Ben gördüm" dedim. Sonra: "Bu namazda olmadığım mânâsında değildir. Ancak dün ısırıldım" dedim. O: "Peki ne yaptın?" dediğinde: "Rukye (efsun) yaptım" dedim. O: "Bunu yapmana sebep nedir?" dediğinde: "Şa'bî'nin bize anlatmış olduğu hadistir" dedim. O: "Şa'bî size ne anlattı ki?" dediğinde: "O bize, Bureyde b. el-Husayb kanalıyla bildirerek: "Rukye, ancak nazar değmesi ve zehirli hayvan sokmalarına karşı yapılabilir" dedi" karşılığını verdim. Saîd b. Cubeyr: "İşittiğiyle amel eden kimse iyi yapmış olur" dedi ve şöyle devam etti:

İbn Abbâs, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu söyledi: *"Ümmetler bana arz olundu. Bir peygamberi yaklaşık on kişilik bir grupla birlikte, birini bir iki kişiyle birlikte birini de yalnız başına gördüm. Sonra büyük bir kararti gördüm ve: «İşte bu benim ümmetimdir» dedim. Bunun üzerine bana: «Bu ümmet Mûsa ve kavmidir. Ancak sen ufka bak» denildi. Baktığımda (ufku kapatan) büyük bir kalabalık gördüm. Sonra: «Bir de diğer tarafa bak» denildi. Baktığımda yine büyük bir kalabalık gördüm. Bana: «İşte bu senin ümmetindir. Onlarla birlikte yetmiş bin kişi hesapsız ve azapsız olarak cennete girecektir» denildi."*

Sonra Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) kalkıp içeri girdi. Oradakiler söze daldı ve aralarında: "Hesapsız ve azapsız olarak cennete girecek olanlar kimlerdir?" demeye başladılar. Kimisi: "Bunlar galiba Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbıdır" derken kimisi de: "Bunlar İslam döneminde doğan ve asla şirk koşmayan kişilerdir" dedi. Başka şeyler de söylemişlerdi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) tekrar yanlarına çıkıp: *"Hakkında konuştuğunuz şey de nedir?"* diye sorunca, durumu kendisine anlattılar Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): *"Bunlar kendilerini dağlamayan, rukye (efsun) yapmayan, hiçbir şeyi uğursuz saymayan ve Rablerine tevekkül edenlerdir"*

buyurdu. Ukkâşe b. Muhsan el-Esedî kalkıp: "Ey Allah'ın Resûlü! Ben de onlardan mıyım?" deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Sen de onlardansın"* buyurdu. Sonra başka bir adam kalkıp: "Ey Allah'ın Resûlü! Ben de onlardan mıyım?" deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Ukkâşe senden önce davrandı"* buyurdu.[1]

Müslim bunu *Sahîh*'te Huşeym ve başkaları kanalıyla rivayet etti.[2]

Bureyde'nin rivayet etmiş olduğu hadis rukye (efsun) için bir ruhsattır. İsmâîl b. Zekeriyâ ve Mâlik b. Miğvel, Husayn kanalıyla Şa'bî'den, o da İmrân b. Husayn'dan naklederek Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem): *"Rukye, ancak nazar ve zehirlenmelere karşı yapılabilir"* buyurduğunu bildirmiştir. Doğrusunu Allah bilir, ama nazar ve zehirlenmelere karşı rukye yapılmasına ruhsat, bunların diğer şeylerden daha tehlikeli ve zararının daha fazla olmasından dolayıdır. Burada *humme*'den kasıt zehirli hayvanlar tarafından ısırılma veya sokulmadır.

Saîd b. Cübeyr'in İbn Abbâs'tan olan rivayetine gelince bu konuda Halîmî şöyle demiştir: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) burada kastettikleri başa gelen musibetleri defetmede kullanılan dünyevi vasıtaları bilmeyen kişiler olabilir. Bunlar böylesi sıkıntılar karşısında dağlanmayı veya rukye yapmayı bilmezler. Allah'a yönelip dua etmenin yerinin tutacak başka bir şeyi de bilmezler."[3]

Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem): *"Cennet ahalisinin çoğu saf olan kişilerden oluşacaktır"* buyurduğu rivayet edilmiştir.[4] Burada saf olanlardan kasıt dünyanın şehvetlerine, süslerine bulaşmamış, şeytanın tuzaklarına düşmemiş kişilerdir.

Yüce Allah: ***"İffetli ve habersiz mümin kadınlara zina isnad edenler, gerçekten dünya ve âhirette lanetlenmişlerdir"***[5] buyurur. Burada habersiz

---

[1] İsnâdı sahihtir.

[2] Müslim, *îmân* 1/199 (374).

[3] Halîmî, *Minhâc* (2/8-9)

[4] İbn Adiy, *el-Kâmil* (3/1160) ve İbnu'l-Cevzî, *el-İlelu'l-Mütenâhiye* (2/452).

[5] Nûr Sur. 23

(gafil) olmaktan kasıt, böylesi çirkin iftiralara maruz kalan kadınların bu çirkinlikleri düşünmemiş, aklına dahi getirmemiş olması, böylesi çirkinlikleri yapmanın da onların davranışlarından olmamasıdır. İşte Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu hadisinde bunları övmüştür. Zira bunlar doktorların tedavi şekillerinden ve rukyecilerin rukyelerinden habersiz olan kimselerdir. Bunlar bu tür şeyleri yapamazlar, yapmaktan öte de bunları aynı zamanda da kullanmazlar.

Ancak dağlama konusunda Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), vücudunda görünen kızıllık hastalığından dolayı Es'ad b. Zurâre'yi dağladığını bildiren rivayet delil olarak gösterilmiştir.[1] Aynı şekilde Ubey b. Ka'b'a bir doktor göndermiş, doktor da onun damarlarından birini kesip yerini dağlamıştır.[2] Bu da dağlama konusunda ruhsatın olduğunu göstermektedir.

İmam Ahmed der ki: Saîd b. Cübeyr'in İbn Abbâs'tan bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Şifa, hacamat olma veya bal şerbeti içme veya dağlanma olmak üzere üç şeydedir. Ancak ben ümmetime dağlanmayı yasaklıyorum"* buyurmuştur.[3]

Bu sözü de Es'ad b. Zurâre olayından sonra söylemiştir. Ubey b. Ka'b'ın olayından sonra da söylenmişe benziyor. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) dağlanmayı yasaklaması da Allah en doğrusunu bilir, olası bir tehlikeden korumak içindir.

Aynısı Câbir kanalıyla Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem): *"Kullandığınız tedavi şekilleri içinde şâyet hayırlı bir şey varsa bu, hacamat yaptırma veya bal şerbeti içme veya ateşle dağlamada vardır. Ancak ben dağlanmayı sevmiyorum"* şeklinde rivayet edilmiştir. Bu da dağlanmanın yasaklanmasının haram oluşundan dolayı olmadığını göstermektedir.

Yine bize bildirildiğine göre İmrân b. Husayn şöyle demiştir: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) dağlanmamamızı söylemesine rağmen biz dağlandık. Ancak bundan dolayı ne hastalıktan kurtulabildik, ne de bir işimize yaradı."

---

[1] Tirmizî 4/390 (2050) ve İbn Mâce 2/1155 (3492).

[2] Müslim, *selâm* (73).

[3] Buhârî, *tıb* (7/12).

İmrân'ın bu sözü de yasaklanmanın haram oluşundan dolayı olmadığını göstermektedir. Zira haram olsaydı İmrân haram olduğunu bile bile dağlanmazdı. Ancak yine de dağlanarak kötü bir şey yapmış, her zaman kendisine uğrayıp selam veren melek yanından gitmiş ve İmrân buna çok üzülmüştür. Bundan dolayı da bu sözü söylemiştir. Ölümünden önce ise bir daha dağlandığı rivayet edilir.

Zikredilen bu rivayetlere göre şâyet dağlanma mekruh ise bu durumda hükmü kullanılmasında kerahet bulunmayan diğer tedavi şekillerinden farklıdır demektir ve dağlanmayan kişi de daha önce de ifade edildiği gibi övülmeyi hak etmiştir.

Rukye (efsun) konusuna gelince, okunan şey Allah'ın Kitab'ından veya okunması mekruh olmayan şeylerden ise buna ruhsat verildiği yönünde rivayetler gelmiştir. Mekruh olan Yahudilerin ve diğer dinlerden olanların kullandığı rukyelerin yapılmasıdır. Bu tür mekruh olan şeyi yapmayan kişi övülecek bir iş yapmış olur. Doğrusunu da Allah bilir. Akkâr b. Muğîre b. Şu'be'nin babasından rivayet ettiği, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *"Dağlanan veya rukye yapan kişi, tevekkülü bırakmış olur"*[1] buyruğundan kasıt da bu olsa gerektir.

١١٢٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ فُورَكٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ حَبِيبٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ عَقَّارِ بْنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ: " لَمْ يَتَوَكَّلْ مَنِ اسْتَرْقَى أَوِ اكْتَوَى " قَالَ الْإِمَامُ أَحْمَدُ رَحِمَهُ اللهُ: " وَذَلِكَ لِأَنَّهُ رَكِبَ مَا يُسْتَحَبُّ التَّنْزِيهُ عَنْهُ مِنَ الِاكْتِوَاءِ وَالِاسْتِرْقَاءِ لِمَا فِيهِ مِنَ الْخَطَرِ، وَمِنَ الِاسْتِرْقَاءِ بِمَا لَا يُعْرَفُ مِنْ كِتَابِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ أَوْ ذِكْرِهِ؛ لِجَوَازِ أَنْ يَكُونَ شِرْكًا، أَوِ اسْتَعْمَلَهَا مُعْتَمِدًا عَلَيْهَا لَا عَلَى اللهِ تَعَالَى فِيمَا وَضَعَ فِيهِمَا مِنَ الشِّفَاءِ، فَصَارَ بِهَذَا أَوْ بِارْتِكَابِهِ الْمَكْرُوهَ بَرِيئًا مِنَ التَّوَكُّلِ، فَإِنْ لَمْ يُوجَدْ وَاحِدٌ مِنْ هَذَيْنِ وَغَيْرِهِمَا مِنَ الْأَسْبَابِ الْمُبَاحَةِ لَمْ يَكُنْ صَاحِبُهَا بَرِيئًا مِنَ التَّوَكُّلِ، وَاللهُ تَعَالَى أَعْلَمُ، وَقَدْ ذَكَرْنَا أَسَانِيدَ هَذِهِ الْأَحَادِيثِ فِي الْكَيِّ وَالرُّقَى وَالْأَدْوِيَةِ فِي الرُّبْعِ الْأَخِيرِ مِنْ كِتَابِ السُّنَنِ، وَأَمَّا التَّطَيُّرُ بِزَجْرِ الطَّائِرِ وَإِزْعَاجِهَا عَنْ أَوْكَارِهَا عِنْدَ إِرَادَةِ الْخُرُوجِ

---

[1] Tirmizî 4/393 (2055) ve İbn Mâce 2/1154 (3489).

لِلْحَاجَةِ حَتَّى إِذَا مَرَّتْ عَلَى الْيَمِينِ تَفَاءَلَ بِهِ وَمَضَى عَلَى وَجْهِهِ، وَإِنْ مَرَّتْ عَلَى الشِّمَالِ تَشَاءَمَ بِهِ وَقَعَدَ، فَهَذَا مِنْ فِعْلِ أَهْلِ الْجَاهِلِيَّةِ الَّذِين كَانُوا يُوجِبُونَ ذَلِكَ، وَلَا يُضِيفُونَ التَّدْبِيرَ إِلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ، فَمَنْ فِعْلَ مِنْ أَهْلِ الْإِسْلَامِ عَلَى هَذَا الْوَجْهِ اسْتَحَقَّ الْوَعِيدَ دُونَ الثَّنَاءِ "

1123- Muğîre b. Şu'be'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Rukye (efsun) yapan veya kendini dağlayan kimse tevekkülü terk etmiş olur"* buyurmuştur.[1]

İmam Ahmed (Beyhakî) der ki: "Kişinin tehlikesinden dolayı uzak durması gerekirken dağlandığı zaman tevekkülü elden bırakmış demektir. Aynı şekilde içinde Allah'ın Kitab'ından bir şeyler bulunmayan belki de şirki de içeren bir şeylerin olduğu, Allah'ın hastalıkla birlikte verdiği şifaya değil de sadece okuduğuna güvendiği için rukye yapması durumunda tevekkülü elden bırakmış olur. Kişi dediğimiz şekilde yarasını dağlayarak veya rukye yaparak tevekkülden uzaklaşmış olur. Ancak kişi tedavi için dağlanma ve rukye dışında mubah sayılan başka tedavi şekillerinden birini bulamadığı zaman bu ikisinden birini yaparak tevekkülü bırakmış sayılmaz. En doğrusunu da Allah bilir."

Dağlanma ve rukye konusunda gelen hadisleri isnâdlarıyla birlikte *es-Sünenü'l-Kübrâ* eserinin son bölümlerinde zikretmiştik.[2]

Bir iş için yola çıkılacağı zaman kuşları yuvalarından uçurtarak sağdan gitmesi halinde bunu hayra yorup işe koyulma, soldan gitmesi halinde de bunu şerre yorup o işten geri durma şeklinde olan *tatayyur* ise Cahiliye halkının âdetlerinden biridir. Cahiliye ahalisi bir iş yapacakları zaman Allah'ın tedbirinin hesaba katmadan böyle bir şeye kalkışırlardı. Müslümanlardan biri böyle bir şeyi yaptığı zaman da övülmeyi değil kınanmayı hak etmiş demektir.

١١٢٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْفَقِيهُ، أَخْبَرَنَا أَبُو عُثْمَانَ عَمْرُو بْنُ عَبْدِ اللهِ الْبَصْرِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ، أَخْبَرَنَا يَعْلَى بْنُ عُبَيْدٍ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ

---

[1] Ravileri güvenilirdir. Ebû Dâvud et-Tayâlisî, *Müsned* (sh. 95) ve Nesâî, *S. el-Kübrâ* (8/486).

[2] Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ* (9/341-349).

سَلَمَةَ بْنِ كُهَيْلٍ، عَنْ عِيسَى بْنِ عَاصِمٍ، عَنْ زِرِّ بْنِ حُبَيْشٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " الطِّيَرَةُ شِرْكٌ وَمَا مِنَّا إِلَّا وَلَكِنَّ اللهَ يُذْهِبُهُ بِالتَّوَكُّلِ "

1124- Abdullah (b. Mes'ûd) der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Bir şeyi uğursuz saymak şirktir. Bizden de kalbine uğursuzluk vehmi düşmeyen yoktur. Fakat Allah onu da tevekkül ile giderir"* buyurdu.[1]

İmam Ahmed (Beyhakî) der ki: Allah en doğrusunu bilir, ancak Cahiliye ehlinin inandığı bir şeyi uğursuz saymak şirktir. Ancak "Bizden... düşmeyen yoktur" sözü Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) değil, İbn Mes'ûd'un sözü olduğu söylenmiştir. "Bizden, kalbine bu şeyden düşmeyen yoktur" sözünden kasıt, kişinin gelenekten veya tecrübeden gelen şeyler dolayısıyla böyle hissetmesidir. Ancak Müslüman bunu kabul etmez ve Allah'tan başka tasarruf sahibi olmadığına inanır, Allah'tan hayır isteyip, şerden de O'na sığınarak uğursuz sayılan şeye aldırmadan tevekkülle işine devam eder. Çünkü Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu konuda şöyle buyurmuştur: *"Hoşuna gitmeyen bir uğursuzlukla karşılaşınca: «Allahım! İyilikleri senden başkası getiremez, kötülükleri de senden başkası defedemez. Gerçek güç ve kuvvet ancak Sana aittir." Sünen* adlı kitapta bununla ilgili rivayetlerden bazılarını zikretmiştik.

١١٢٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ السَّبِيعِيُّ فِي آخَرِينَ، قَالُوا: حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خَالِدِ بْنِ خَلِيٍّ، حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ شُعَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، أَخْبَرَنِي عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عُتْبَةَ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: " لَا طِيَرَةَ، وَخَيْرُهَا الْفَأْلُ " قَالُوا: وَمَا الْفَأْلُ يَا رَسُولَ اللهِ؟ قَالَ: " الْكَلِمَةُ الصَّالِحَةُ يَسْمَعُهَا أَحَدُكُمْ " أَخْرَجَاهُ فِي الصَّحِيحِ مِنْ حَدِيثِ أَبِي الْيَمَانِ، عَنْ شُعَيْبِ بْنِ أَبِي حَمْزَةَ

1125- Ebû Hureyre der ki: Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): *"Uğursuzluk diye bir şey yoktur. Bunun en hayırlısı ise fe'ldir"* buyurunca, kendisine: "Ey Allah'ın Resûlü! Fe'l nedir?" diye soruldu. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem):

---

[1] Ravileri güvenilirdir. Buhârî 234 (909).

"Sizden herhangi birinizin işittiği (bu bana dayanak iyiye yorduğu) güzel sözdür" cevabını verdi.[1]

Buhârî ve Müslim bunu *Sahîh*'lerinde, Ebu'l-Yemân — Şuayb b. Ebî Hamza kanalıyla rivayet ettiler.[2]

١١٢٦ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدَانَ، أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدٍ، قَالَ: أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَاشِدٍ، حَدَّثَنَا سَهْلٌ أَظُنُّهُ ابْنَ بَكَّارٍ، حَدَّثَنَا وُهَيْبُ بْنُ خَالِدٍ، عَنْ سَهْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ: سَمِعَ كَلِمَةً مِنْ رَجُلٍ فَأَعْجَبَتْهُ فَقَالَ: " قَدْ أَخَذْنَا فَالَكَ مِنْ فِيكَ "

1126- Ebû Hureyre der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), bir adamdan hoşuna giden bir söz işitti ve ona: *"Senin uğurunu ağzından aldık (işittik)"* buyurdu. [3]

١١٢٧ - أَخْبَرَنَا ابْنُ عَبْدَانَ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدٍ، حَدَّثَنَا أَبُو مُسْلِمٍ إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللهِ، حَدَّثَنَا مُسْلِمٌ هُوَ ابْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، حَدَّثَنَا قَتَادَةُ، عَنِ ابْنِ بُرَيْدَةَ، عَنْ أَبِيهِ: " " أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ لَا يَتَطَيَّرُ مِنْ شَيْءٍ وَكَانَ إِذَا بَعَثَ عَامِلًا أَوْ غُلَامًا سَأَلَ عَنِ اسْمِهِ، فَإِنْ أَعْجَبَهُ اسْمُهُ فَرِحَ وَرُئِيَ بُشْرَى ذَلِكَ فِي وَجْهِهِ، وَإِنْ كَرِهَ اسْمَهُ رُئِيَ الْكَرَاهِيَةُ فِي وَجْهِهِ، وَإِذَا دَخَلَ الْقَرْيَةَ سَأَلَ عَنِ اسْمِهَا فَإِنْ أَعْجَبَهُ اسْمُهَا فَرِحَ بِذَلِكَ، وَرُئِيَ ذَلِكَ فِي وَجْهِهِ، وَإِنْ كَرِهَ ذَلِكَ رُئِيَ كَرَاهِيَةُ ذَلِكَ فِي وَجْهِهِ " "

1127- İbn Bureyde, babasından bildiriyor: Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) hiçbir şeyi uğursuz saymazdı. Bir görevliyi veya bir köleyi bir yere göndereceği zaman ona ismini sorardı. Eğer ismi hoşuna giderse sevinir ve bu sevinci yüzünde belli olurdu. İsimden hoşlanmadığı zaman da bu, yüzünde belli olurdu. Bir köye girdiği zaman o yerin ismini sorardı. O yerin ismini beğendiği zaman sevinir ve bu yüzünde belli olurdu. Hoşlanmadığı

---

[1] Ravileri güvenilirdir ve sahih bir hadistir.

[2] Buhârî (7/27) ve Müslim 2/1745, 1746 (110).

[3] Ravileri güvenilirdir. Ebû Dâvud 4/235 (3917).

zaman da yine bu yüzünde belli olurdu.[1]

١١٢٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ الْمُؤَمَّلِ، حَدَّثَنَا أَبُو عُثْمَانَ عَمْرُو بْنُ عَبْدِ اللهِ الْبَصْرِيُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ أَبُو أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا يَعْلَى بْنُ عُبَيْدٍ، حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ أَبِي ثَابِتٍ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ عَامِرٍ، قَالَ: ذُكِرَتِ الطِّيَرَةُ عِنْدَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَ: " أَصْدَقُهَا الْفَالُ وَلَا تَرُدُّ مُسْلِمًا، فَإِذَا رَأَيْتَ مِنَ الطَّائِرِ مَا تَكْرَهُ، فَقُلِ: اللهُمَّ لَا يَأْتِي بِالْحَسَنَاتِ إِلَّا أَنْتَ، وَلَا يَدْفَعُ السَّيِّئَاتِ إِلَّا أَنْتَ، وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللهِ "

1128- Urve b. Âmir der ki: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanında uğursuzluktan bahsedilince şöyle buyurdu: *"Bunların (yorumların) en hayırlısı hayra yormadır. Yorum müslümanı teşebbüsten vaz geçirmez. Hoşlanmadığın bir şey gördüğün zaman: «Allahım! İyilikleri ancak sen verirsin. Kötülükleri de ancak sen defedersin. Allah'ın kudret ve gücünden başka kudret ve güç yoktur» de."*[2]

١١٢٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَخْبَرَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الصَّفَّارِ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَنْصُورٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أُمَيَّةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " ثَلَاثَةٌ لَا يُعْجِزُهُنَّ ابْنُ آدَمَ: الطِّيَرَةُ، وَسُوءُ الظَّنِّ، وَالْحَسَدُ "، قَالَ: " فَيُنْجِيكَ مِنَ الطِّيَرَةِ، أَنْ لَا تَعْمَلَ بِهَا، وَيُنْجِيكَ مِنْ سَوْءِ الظَّنِّ أَنْ لَا تَتَكَلَّمَ، وَيُنْجِيكَ مِنَ الْحَسَدِ أَنْ لَا تَبْغِيَ أَخًا سُوءًا " هَذَا مُنْقَطِعٌ

1129- İsmâîl b. Umeyye der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Âdemoğlu şu üç şeyden kurtulamaz. Bunlar uğursuzluk, sû-i zan ve haseddir"* buyurdu. Sonra da: *"Uğursuzluktan seni onunla amel etmemen (ona itibar etmemen) kurtarır. Sû-i zandan ise seni bu zannı dile getirmemen kurtarır. Hasetten ise kardeşine kötülük istememen kurtarır"* buyurdu. [3]

Bu, munkatı' bir hadistir.

---

[1] Ravileri güvenilirdir. Ebû Dâvud 4/236 (3920).

[2] Ravileri güvenilirdir ve hadisin mürsel olduğu söylenmiştir. Ebû Dâvud 4/235 (3919).

[3] İsnâdında kopukluk vardır. Abdürrezzâk, *Musannef* (10/403).

١١٣٠ - وَقَدْ أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ فُورَكٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ جَعْفَرٍ الْأَصْبَهَانِيُّ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ هَارُونَ بْنِ رَوْحٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ السَّكَنِ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ مُحَمَّدٍ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " فِي الْإِنْسَانِ ثَلَاثَةٌ: الطِّيَرَةُ، وَالظَّنُّ، وَالْحَسَدُ، فَمَخْرَجُهُ مِنَ الطِّيَرَةِ أَنْ لَا يَرْجِعَ، وَمَخْرَجُهُ مِنَ الظَّنِّ أَلَا يُحَقِّقَ، وَمَخْرَجُهُ مِنَ الْحَسَدِ أَنْ لَا يَبْغِيَ "

1130- Ebû Hureyre der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"İnsanda üç şey vardır. Bunlar, uğursuzluk, zan ve hasettir. Uğursuzluktan kurtuluş, uğursuz sayılan bir şeyden dolayı yolculuktan vazgeçip geri dönmemektir. Zandan kurtuluş onu araştırmamaktır. Hasetten kurtuluş ise (kardeşine) kötülük istememektir."*[1]

١١٣١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ، حَدَّثَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ خَلَفٍ الدُّورِيُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ الْيَمَانِ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ أَبِي عَلْقَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَذَكَرَهُ

1131- Alkame b. Ebî Alkame bildiriyor: Ebû Hureyre: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu" dedi ve bir önceki hadisin aynısını aktardı.[2]

١١٣٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ الصَّفَّارِ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَنْصُورٍ الرَّمَادِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنْ قَتَادَةَ، قَالَ: قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: " إِنْ مَضَيْتَ فَمُتَوَكِّلٌ، وَإِنْ نَكَصْتَ فَمُتَطَيِّرٌ "

1132- İbn Abbâs der ki: "Eğer uğursuzluk gördüğün şeye itibar etmeyip işine devam edersen, tevekkül etmiş olursun. Eğer devam etmeyip durursan uğursuz saymış (buna inanmış) olursun."[3]

---

[1] İsnâdı zayıftır.

[2] İsnâdında kesiklik vardır.

[3] Ravileri güvenilirdir. Abdürrezzâk, *Musannef* (10/404).

١١٣٣ - وَبِهَذَا الْإِسْنَادِ، عَنْ قَتَادَةَ، أَنَّ كَعْبًا، قَالَ: قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: " لَيْسَ مِنْ عِبَادِي مَنْ سَحَرَ أَوْ سُحِرَ لَهُ، أَوْ كَهِنَ أَوْ كُهِنَ لَهُ، أَوْ تَطَيَّرَ أَوْ تُطُيِّرَ لَهُ، لَكِنَّ مِنْ عِبَادِي مَنْ آمَنَ وَتَوَكَّلَ عَلَيَّ "

1133- Ka'b(u'l-ahbâr) şöyle demiştir: Yüce Allah buyurur ki: "Sihir yapan veya yaptıran, kahinlik yapan veya kahine giden, uğursuzluğa inanan veya buna karşı önlem almaya çalışan kişiler benim kulum değildir! Benim kullarım, bana inanan ve bana tevekkül edenlerdir."[1]

١١٣٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ الْعَلَوِيُّ، أَخْبَرَنَا أَبُو الْأَحْرَزِ مُحَمَّدُ بْنُ عُمَرَ بْنِ جَمِيلٍ الْأَزْدِيُّ، أَخْبَرَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْهَيْثَمِ الْبَلَدِيُّ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَهْدِيٍّ، حَدَّثَنَا أَبُو الْمُحَيَّاةِ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنْ رَجَاءِ بْنِ حَيْوَةَ، عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: " مَنْ تَكَهَّنَ أَوْ تَقَسَّمَ، أَوْ تَطَيَّرَ طِيَرَةً، فَرَدَّهُ عَنْ سَفَرِهِ لَمْ يَنْظُرْ إِلَى الدَّرَجَاتِ مِنَ الْجَنَّةِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ "، وَكَذَلِكَ رَوَاهُ رَقَبَةُ بْنُ مَسْقَلَةَ، وَعِكْرِمَةُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ

1134- Ebu'd-Derdâ bildiriyor: Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "*Kim kahine gider veya fal okları çekerse veya uğursuzluğa inanıp yolculuğundan geri dönerse kıyamet gününde cennette derecelere bakamayacaktır.*"

Rakabe b. Maskale ve İkrime b. İbrâhîm bunu Abdulmelik b. Umeyr kanalıyla bu şekilde aktarmışlardır.

١١٣٥ - أَنْشَدَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلَمِيُّ، أَنْشَدَنِي أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ الْمَعِدَانِيُّ الْمَنْصُورُ الْفَقِيهُ:"

أَقُولُ لِمُنْذِرِي بِالْفِرَاقِ ... وَمَا هُوَ مِنْ شَرِّهِ كَامِنُ

ذُنُوبِي أَخَافُ فَأَمَّا الْفِرَاقُ ... فَإِنِّي مِنْ شَرِّهِ آمِنُ"

1135- Ahmed b. Saîd el-Ma'dânî el-Mansûr el-Fakîh şu beyitleri okudu:

"Beni ayrılıkla ve ayrılıkta saklı olan şerle korkutan kimseye derim ki

---

[1] Abdürrezzâk, *Musannef* (11/211).

Günahlarımdan korkarım, ama ayrılıktan korkmam
Zira ben ayrılığın şerrinden güvendeyim."

١١٣٦ - سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلَمِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْقَاسِمِ غَانِمَ بْنَ حَمُّوْيِهِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الرُّومِيِّ، يَقُولُ: قِيلَ لِبَعْضِ الْحُكَمَاءِ لِمَ يَهُونُ عَلَيْكُمْ مَعْشَرَ الْحُكَمَاءِ قَوْلُ أَصْحَابِ النُّجُومِ؟ قَالَ: " لِأَنَّهُمْ إِنْ حَدَّثُوا بِخَيْرٍ فَلَمْ يَسْتَطِيعُوا تَعْجِيلَهُ، وَإِنْ حَدَّثُوا بِشَرٍّ حَدَّثُونَا وَلَمْ يَسْتَطِيعُوا دَفْعَهُ "

1136- Muhammed b. er-Rûmî der ki: Hikmet sahibi olan bir kişiye: "Yıldızlardan fal bakanların dediği, siz hikmet sahipleri yanında niçin önemsizdir?" denilince: "Onlar eğer hayırlı bir şeyden bahsederlerse onu acele ettiremezler. Şerden bahsederlerse de onu defetmeye güç yetiremezler" karşılığını verdi.

١١٣٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، وَأَبُو زَكَرِيَّا بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ، وَأَبُو بَكْرٍ أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، قَالُوا: حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا بَحْرُ بْنُ نَصْرٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ، أَنَّ دَرَّاجًا حَدَّثَهُ أَنَّ أَوْسَ بْنَ بِشْرٍ الْمَعَافِرِيَّ حَدَّثَهُ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَمْرٍو التَّقِيَّ هُوَ وَكَعْبٌ ذُو الْكِتَابَيْنِ، فَقَالَ عَبْدُ اللهِ لِكَعْبٍ: عِلْمُ النُّجُومِ، فَقَالَ كَعْبٌ: لَا خَيْرَ فِيهِ، فَقَالَ عَبْدُ اللهِ: لِمَ؟ قَالَ: تَرَى فِيهِ مَا تَكْرَهُ، وَتَزِيدُ الطِّيَرَةُ، فَقَالَ كَعْبٌ: فَإِنْ مَضَى فَقَالَ: " اللهُمَّ لَا طِيَرَ إِلَّا طِيَرُكَ وَلَا خَيْرَ إِلَّا خَيْرُكَ، وَلَا رَبَّ غَيْرُكَ " ثُمَّ سَكَتَ فَقَالَ عَبْدُ اللهِ: وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِكَ، قَالَ كَعْبٌ: جَاءَ بِهَا عَبْدُ اللهِ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنَّهَا لَرَأْسُ التَّوَكُّلِ، وَكَنْزُ الْعَبْدِ فِي الْجَنَّةِ، وَلَا يَقُولَنَّ عَبْدٌ عِنْدَ ذَلِكَ ثُمَّ يَمْضِي إِلَّا لَمْ يَضُرَّهُ شَيْءٌ قَالَ عَبْدُ اللهِ: أَفَرَأَيْتَ إِنْ لَمْ يَمْضِ وقعد؟ قَالَ: طَعِمَ قَلْبُهُ طَعْمَ الْإِشْرَاكِ

1137- Evs b. Bişr el-Meâfirî bildiriyor: Abdullah b. Amr et-Takî, iki kitap sahibi Ka'b(u'l-ahbâr'a): "Yıldızlardan bakılan fallar hakkında ne dersin?" diye sorduğunda: "Onda bir hayır yoktur" karşılığını verdi. Abdullah: "Niçin?" dediğinde: "Onda hoşlanmadığın şeyler ve uğursuzluk hakkında çok şeyler görürsün" dedi. Ka'b: "Kişi böyle bir şey gördüğü zaman: «Ey Allahım! Senin uğur kabul ettiğinden başka uğur yoktur, Senin

hayrından başka hayır yoktur, Senden başka Rab yoktur» desin" dedi ve sustu. Abdullah: "Allah'ın kudret ve gücünden başka kudret ve güç yoktur" deyince, Ka'b: "Canım elinde olana yemin olsun ki bu dua, tevekkülün başı, kulun da cennetteki hazinesidir. Kim bu duayı okur da, geçip giderse ona hiçbir şeyin zararı dokunmaz" karşılığını verdi. Abdullah: "Ya oturup kalırsa?" dediğinde ise: "O zaman kalbi şirkin tadına varmış olur" cevabını verdi.[1]

١١٣٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ الْفَضْلِ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ سُفْيَانَ، حَدَّثَنَا قَبِيصَةُ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ إِيَادِ بْنِ لَقِيطٍ، عَنْ أَبِي رِمْثَةَ، قَالَ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ، فَإِذَا خَلْفَ كَتِفِهِ مِثْلُ التِّفَّاحَةِ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ إِنِّي أُدَاوِي فَدَعْنِي أُطِبُّهَا وَأُدَاوِيهَا، قَالَ: " طَبِيبُهَا الَّذِي خَلَقَهَا "

1138- Ebû Rimse der ki: Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellam) yanına gittiğimde omuz küreğinde elma gibi bir şeyin olduğunu gördüm ve: "Ey Allah'ın Resûlü! Ben tabiblik eden biriyim. Bırak ta senin için onu tedavi edeyim" dedim. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Onun tabibi onu yaratandır"* buyurdu.[2]

İmam Ahmed (Beyhakî) der ki: "Tedavi olmaktan kendini imtina etmesi o (elma gibi olan) şeyin peygamberlik mührü ve sıfatlarından zikredilenlerden bir tane olmasından dolayıydı." En doğrusunu Allah bilir.

١١٣٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ الْفَضْلِ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ سُفْيَانَ، حَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ حَيْوَةَ بْنِ شُرَيْحٍ، حَدَّثَنِي بَكْرُ بْنُ عَمْرٍو، أَنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ اللهِ بْنَ هُبَيْرَةَ، أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا تَمِيمٍ الْجَيْشَانِيَّ، أَنَّهُ سَمِعَ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ، أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ - ح وَحَدَّثَنَا أَبُو الْحَسَنِ الْعَلَوِيُّ، أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ النَّجَّادُ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ أَنَسٍ الْمُقْرِئُ، حَدَّثَنَا عَبْدُ

---

[1] İsnâdı zayıftır.

[2] Ravileri güvenilirdir. İbn Sa'd, *Tabakât* (1/426, 427), Taberânî, *M. el-Kebîr* 22/280 (718), Ahmed, *Müsned* 2/226, 228, 4/163) ve Beyhakî, *Delâil* (1/265).

اللهِ بْنُ يَزِيدَ الْمُقْرِئُ، حَدَّثَنَا حَيْوَةُ بْنُ شُرَيْحٍ، عَنْ بَكْرِ بْنِ عَمْرٍو، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ هُبَيْرَةَ، عَنْ أَبِي تَمِيمٍ الْجَيْشَانِيِّ، عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ: " لَوْ تَوَكَّلْتَ عَلَى اللهِ حَقَّ تَوَكُّلِهِ رُزِقْتَ كَمَا يُرْزَقُ الطَّيْرُ تَغْدُوا خِمَاصًا، وَتَرُوحُ بِطَانًا " قَالَ: وَفِي رِوَايَةِ يَعْقُوبَ: " لَوْ أَنَّكُمْ تَتَوَكَّلُونَ عَلَى اللهِ حَقَّ تَوَكُّلِهِ لَرَزَقَكُمْ كَمَا يَرْزُقُ الطَّيْرَ تَغْدُو خِمَاصًا وَتَرُوحُ بِطَانًا "

أَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْفَقِيهُ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حَمْشَادَ، حَدَّثَنَا الْحَارِثُ بْنُ أَبِي أُسَامَةَ، حَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْمُقْرِئُ، فَذَكَرَهُ بِمِثْلِ إِسْنَادِ الْعَلَوِيِّ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " إِنَّكُمْ لَوْ تَوَكَّلُونَ عَلَى اللهِ حَقَّ تَوَكُّلِهِ لَرَزَقَكُمْ كَمَا يَرْزُقُ الطَّيْرَ تَغْدُو خِمَاصًا، وَتَرُوحُ بِطَانًا "

1139- Ömer b. el-Hattâb der ki: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu işittim: *"Sen, Allah'a hakkıyla tevekkül edersen kuşu rızıklandıkları gibi seni de rızıklandırırdı. Çünkü o, sabahleyin aç olarak çıkar akşam kursağı dolu olarak geri döner."*[1]

Yâkûb'un rivayetinde ise: *"Siz, Allah'a hakkıyla tevekkül ederseniz kuşu rızıklandıkları gibi sizi de rızıklandırırdı. Çünkü o, sabahleyin aç olarak çıkar, akşam kursağı dolu olarak geri döner"* ibaresi geçmiştir.[2]

Bu hadis başka bir kanalla da rivayet olunmuştur. Ancak rivayetinde: *"Siz, Allah'a hakkıyla tevekkül ederseniz kuşu rızıklandıkları gibi sizi de rızıklandırırdı. Çünkü o, sabahleyin aç olarak çıkar, akşam kursağı dolu olarak geri döner"* ibaresi geçmiştir.

İmam Ahmed (Beyhakî) der ki: Bu hadiste kişinin (işsiz) oturup da kazanç elde etmemesine işaret eden bir mânâ yoktur. Aksine rızkın taleb edilmesine işaret eden bir mânâ vardır. Çünkü kuş (yuvasından) çıktığı zaman rızkını taleb etmek için çıkmaktadır. En doğrusunu Allah bilir. Eğer insanlar gidişlerinde, dönüşlerinde ve işlerinde hakkıyla Allah'a tevekkül etselerdi,

---

[1] İki isnadı vardır. Birinin ravileri güvenilirdir. Diğer isnadında ise tanımadığım bir ravi vardır.

[2] Tirmizî 4/573 (2344) ve İbn Mâce 2/1394 (4164).

hayrın Allah'ın elinde ve yanından olduğunu bilselerdi, aç çıkıp tok olarak dönen kuş gibi selamet ve zenginlik içinde geri dönerlerdi. Ancak onlar güçlerine, gayretlerine güvenerek, aldatmakta, yalan söylemekte ve öğütte bulunmamaktadır. Bunlar da tevekküle muhalif olan şeylerdir."

١١٤٠ - حَدَّثَنَا أَبُو الْقَاسِمِ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدٍ السَّرَّاجُ، أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعَدْلُ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ السِّرَاجُ، حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ الْيَمَانِ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنِ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، فِي قَوْلِهِ: ﴿وَلَا تَتَبَدَّلُوا الْخَبِيثَ بِالطَّيِّبِ﴾ [النساء: ٢] قَالَ: " لَا تَعْجَلِ الرِّزْقَ الْحَرَامَ قَبْلَ أَنْ يَأْتِيَكَ الْحَلَالُ الَّذِي قَدْ قُدِّرَ لَكَ "

1140- İbn Ebû Necîh bildiriyor: Mücâhid: *"Temizi pis olanla değişmeyin"*[1] buyruğunu açıklarken: "Sana takdir edilen helal rızık eline geçmeden acele davranıp haram olan rızkı elde etmeye kalkma mânâsındadır" dedi.[2]

١١٤١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، وَأَبُو زَكَرِيَّا بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ، وَأَبُو بَكْرٍ أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ، قَالُوا: حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُّ، حَدَّثَنَا الرَّبِيعُ، حَدَّثَنَا الشَّافِعِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِي عَمْرٍو، مَوْلَى الْمُطَّلِبِ، عَنِ الْمُطَّلِبِ بْنِ حَنْطَبٍ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ: " مَا تَرَكْتُ شَيْئًا مِمَّا أَمَرَكُمْ بِهِ اللهُ إِلَّا وَقَدْ أَمَرْتُكُمْ بِهِ، وَمَا تَرَكْتُ شَيْئًا مِمَّا نَهَاكُمُ اللهُ عَنْهُ إِلَّا وَقَدْ نَهَيْتُكُمْ عَنْهُ، وَإِنَّ الرُّوحَ الْأَمِينَ قَدْ نَفَثَ فِي رَوْعِي أَنَّهُ لَنْ تَمُوتَ نَفْسٌ حَتَّى تَسْتَوْفِيَ رِزْقَهَا فَأَجْمِلُوا فِي الطَّلَبِ "

1141- Muttalib b. Hantab bildiriyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"Allah'ın size emretmiş olduğu her şeyi mutlaka ben de size emrettim. Size yasakladığı şeylerden de mutlaka ben de size yasakladım. Ruhu'l-Emin benim gönlüme: «Hiçbir nefis (kendisine takdir edilmiş olan) rızkını eksiksiz elde etmedikçe*

---

[1] Nisâ Sur. 2

[2] Ravileri güvenilirdir. İbn Cerîr, *Tefsîr* (4/229).

ölmeyecektir» diye vahyetti. Bu sebeple (Allah'tan) rızkınızı (isterken) en güzel bir şekilde isteyiniz."[1]

١١٤٢ - حَدَّثَنَا الْإِمَامُ أَبُو الطَّيِّبِ سَهْلُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سُلَيْمَانَ، أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ إِسْمَاعِيلَ الشَّافِعِيُّ، حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ بَنَانٍ الْأَنْمَاطِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو هَمَّامٍ الْوَلِيدُ بْنُ شُجَاعٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ، حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي هِلَالٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " لَا تَسْتَبْطِئُوا الرِّزْقَ، فَإِنَّهُ لَمْ يَكُنْ عَبْدٌ يَمُوتُ حَتَّى يَبْلُغَهُ آخِرُ رِزْقٍ هُوَ لَهُ فَاتَّقُوا اللهَ، وَأَجْمِلُوا فِي الطَّلَبِ مِنَ الْحَلَالِ وَتَرْكِ الْحَرَامِ "

1142- Câbir b. Abdillah der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"Rızkınızı gecikmiş saymayınız. Çünkü kul, kendisi için takdir edilmiş rızkını elde etmedikçe ölmez. Allah'a karşı muttakî olun ve helal olanı alıp haram olanı terk ederek (Allah'tan) rızkınızı (isterken) en güzel bir şekilde isteyiniz."*[2]

Bu da, rızkı isterken en güzel bir şekilde istemenin gerekli olduğunun göstergesidir. Rızkı en güzel bir şekilde istemek te kişinin Yüce Allah'a güvenerek onu helal olan yoldan istemesi, isterken de kendi gücüne, işine güvenmemesi ve onu haram yoldan aramamasıdır.

١١٤٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ السُّكَّرِيُّ، بِبَغْدَادَ، أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرٍ الشَّافِعِيُّ، أَخْبَرَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْأَزْهَرِ، حَدَّثَنَا الْمُفَضَّلُ بْنُ غَسَّانَ الْغَلَابِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ الطَّيَالِسِيُّ، عَنِ ابْنِ الْمُبَارَكِ، عَنْ سَعْدِ بْنِ سَعِيدٍ، أَخِي يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ الْأَنْصَارِيُّ، حَدَّثَنَا الزُّهْرِيُّ، حَدَّثَنِي رَجُلٌ، مِنْ بَلِيٍّ قَالَ: انْطَلَقْتُ مَعَ أَبِي إِلَى النَّبِيِّ ﷺ، فَنَاجَاه أَبِي دُونِي فَقُلْتُ لِأَبِي: مَا قَالَ لَكَ رَسُولُ اللهِ ﷺ؟ قَالَ: قَالَ: " إِذَا أَرَدْتَ أَمْرًا فَعَلَيْكَ بِالتُّؤَدَةِ حَتَّى يَجْعَلَ اللهُ لَكَ مَخْرَجًا " أَوْ قَالَ: " فَرَجًا "

1143- Zührî'nin bildirdiğine göre Belî'den bir adam şöyle demiştir: Babamla birlikte Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) yanına gittim. Babam

---

[1] Ravileri güvenilirdir. Taberânî, *M. el-Kebîr* 8/194 (7694) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (10/27).

[2] Ravileri güvenilirdir. İbn Mâce 2/725 (2144).

ben duymayacağım bir şekilde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile konuştu. Sonrasında babama: "Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) sana ne dedi?" diye sorduğumda, babam: *«Bir iş yapmak istediğin zaman, Allah sana bir çıkış yolu kılıncaya kadar"* veya: *"o işten kurtuluş gösterinceye kadar yavaş ve temkinli davran»* buyurdu" dedi.[1]

١١٤٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلَمِيُّ، أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ بُنْدَارٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ يَحْيَى التِّرْمِذِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو حَفْصٍ عُمَرُ بْنُ عَمِيرَةَ التِّنِّيسِيُّ - ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلَمِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ بْنُ مِيكَالَ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا الصَّغَانِيُّ - ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَخْبَرَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ صَفْوَانَ، حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي الدُّنْيَا، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الصَّغَانِيُّ، قَالَا: أَخْبَرَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ، حَدَّثَنَا نَافِعُ بْنُ يَزِيدَ، حَدَّثَنِي عَيَّاشُ بْنُ عَبَّاسٍ، أَنَّ عَبْدَ الْمَلِكِ بْنَ مَالِكٍ الْغِفَارِيَّ، حَدَّثَهُ أَنَّ جَعْفَرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْحَكَمِ، حَدَّثَهُ، عَنْ خَالِدِ بْنِ رَافِعٍ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ لِابْنِ مَسْعُودٍ: " لَا تُكْثِرْ هَمَّكَ، مَا يُقَدَّرْ يَكُنْ، وَمَا تُرْزَقْ يَأْتِكَ " لَفْظُ حَدِيثِ الصَّغَانِيِّ غَيْرَ أَنَّ فِي رِوَايَةِ ابْنِ أَبِي الدُّنْيَا عَنْهُ فِي إِسْنَادِهِ أَنَّ عَبْدَ الْمَلِكِ بْنَ نَافِعٍ الْمَعَافِرِيَّ حَدَّثَهُ، كَذَا وَجَدْتُهُ، وَفِي رِوَايَةِ التِّنِّيسِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَالِكٍ الْمَعَافِرِيِّ أَنَّ جَعْفَرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ بْنَ الْحَكَمِ حَدَّثَهُ، عَنْ خَالِدِ بْنِ رَافِعٍ أَوْ نَافِعٍ

1144- Hâlid b. Râfi' bildiriyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), İbn Mes'ûd'a: *"Fazla üzülme, takdir edilen olacak ve (takdir edilen) rızkın sana gelecektir"* buyurdu.[2]

Lafzı, es-Seğânî'nin lafzıyladır; ancak İbn Ebi'd-Dünya'nın Abdulmelik b. Nâfi el-Meâfirî'den olan rivayetinde, "Haber verdi" yerine "Anlattı" ibaresi geçmiştir.

---

[1] İsnâdında meçhul bir ravi vardır. Buhârî 229 (888).

[2] Buhârî, *et-Tarîhu'l-Kebîr* (2/1/148).

et-Tinnîsî'nin rivayetinde ise "Abdullah b. Mâlik el-Me'âfirî — Câfer b. Abdillah b. el-Hakem — Hâlid b. Râfi veya Nâfi" kanalıyla gelmiştir.

١١٤٥ - وَرَوَاهُ مُعَاوِيَةُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي أَيُّوبَ، عَنْ عَيَّاشِ بْنِ عَبَّاسٍ، عَنْ مَالِكِ بْنِ عَبْدِ اللهِ الْمَعَافِرِيِّ قَالَ: مَرَّ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِابْنِ مَسْعُودٍ فَقَالَ: " لَا تُكْثِرْ هَمَّكَ فَإِنَّهُ مَا يُقْدَرْ يَكُنْ وَمَا تُرْزَقْ يَأْتِكَ"، أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَخْبَرَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ صَفْوَانَ، حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي الدُّنْيَا، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ نَاصِحٍ، حَدَّثَنَا بَقِيَّةُ بْنُ الْوَلِيدِ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ يَحْيَى أَبِي مُطِيعٍ، فَذَكَرَهُ هَكَذَا مُنْقَطِعًا. وَرَوَاهُ أَيْضًا سَلَمَةُ بْنُ الْخَلِيلِ، عَنْ بَقِيَّةَ، وَرُوِّينَاهُ فِي كِتَابِ الْقَدَرِ مِنْ حَدِيثِ يَحْيَى بْنِ أَيُّوبَ، عَنْ عَيَّاشِ بْنِ عَبَّاسٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْحُبُلِيِّ، عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ رَآهُ مَهْمُومًا فَقَالَ هَذَا الْقَوْلَ

1145- Muâviye b. Yahyâ, "Saîd b. Ebî Eyyûb — Ayyâş b. Abbâs" kanalıyla Mâlik b. Abdillah el-Meâfirî'den bildirerek şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), İbn Mes'ûd ile karşılaştı ve kendisine: "*Fazla üzülme, takdir edilen olacak ve (takdir edilen) rızkın sana gelecektir*" buyurdu."[1]

Seleme b. Halil de bunu Bakiyye kanalıyla zikretmiştir. *Kader* bölümünde bize, "Yahyâ b. Eyyûb — Ayyâş b. Abbâs — Ebû Abdirrahman el-Hubelî" kanalıyla İbn Mes'ûd'dan naklen bildirildiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) onu üzüntülü görmüş ve böyle buyurmuştur.[2]

İmam Ahmed der ki: "Eğer hadis sahih ise burada rızkı talep etmekten men etme durumu yoktur. Ancak rızık için üzülmekten men etme vardır. Burada çok hırslı olan kimselere işaret edilmektedir. Böyle bir kimse ne kadar çok gayret edip çalışırsa çalışsın hep üzüntülü kalır. Çünkü içinde hep yanındaki malın yok olması ve kendisinde olmayanın verilmemesi korkusunu taşır. Bu da tevekküle muhalif bir şeydir."

---

[1] el-Lâlekâî, *es-Sünne* 2/605 (1080). İsnâdında kopukluk vardır.

[2] Buhârî 481 (1090).

١١٤٦ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدَانَ، أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غَالِبِ بْنِ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا شَيْبَانُ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ ثَرْوَانَ، عَنْ هُزَيْلِ بْنِ شُرَحْبِيلٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، أَنَّ سَائِلًا سَأَلَ النَّبِيَّ ﷺ، فَإِذَا بِتَمْرَةٍ عَائِرَةٍ فَقَالَ: " أَمَا إِنَّكَ لَوْ لَمْ تَأْتِهَا لَأَتَتْكَ "

1146- İbn Ömer bildiriyor: (Bir gün) bir dilenci Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) bir şeyler isteyince Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) kimden düştüğü belli olmayan bir hurma gördü ve (hurmayı dilenciye verip): *"Eğer sen ona gelmeseydin o sana gelecekti"* buyurdu.[1]

١١٤٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو نَصْرِ بْنُ قَتَادَةَ، حَدَّثَنَا أَبُو عَمْرِو بْنُ نُجَيْدٍ السَّلَمِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ الْإِسْمَاعِيلِيُّ، حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ خَالِدٍ الْأَزْرَقُ الدِّمَشْقِيُّ، حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنِ ابْنِ جَابِرٍ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ، عَنْ أُمِّ الدَّرْدَاءِ، عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ، عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَ: " إِنَّ الرِّزْقَ يَطْلُبُ الْعَبْدَ كَمَا يَطْلُبُهُ أَجَلُهُ " وَكَذَلِكَ رَوَاهُ هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ، عَنِ الْوَلِيدِ مَرْفُوعًا

1147- Ebu'd-Derdâ'nın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Doğrusu kulun rızkı sahibi peşinden, ecelinin peşinden gitmesi gibi gider"* buyurmuştur.[2]

Hişâm b. Ammâr bunu Velîd kanalıyla merfû olarak rivayet etti.[3]

Burada kastedilen, kişinin kendisine takdir edilen rızkının mutlaka kendisine ulaşmasıdır. Bu sebeple kişi rızkı taleb ederken haddi aşmasın.

١١٤٨ - وَأَخْبَرَنَا أَبُو نَصْرِ بْنُ قَتَادَةَ، أَخْبَرَنَا أَبُو عَمْرِو بْنُ مَطَرٍ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ الصُّوفِيُّ، حَدَّثَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ خَارِجَةَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: سَمِعْتُ إِسْمَاعِيلَ بْنَ عُبَيْدِ اللهِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أُمَّ الدَّرْدَاءِ، تَقُولُ:

---

[1] Ravileri güvenilirdir. İbn Hibbân, *Sahîh* (1086).

[2] Ravileri güvenilirdir.

[3] Sehmî, *Târihu Cürcân* (sh. 473).

سَمِعْت أَبَا الدَّرْدَاءِ، يَقُولُ: " لَوْ أَنَّ رَجُلًا هَرَبَ مِنْ رِزْقِهِ كَهَرَبِهِ مِنَ الْمَوْتِ، لَأَدْرَكَهُ رِزْقُهُ كَمَا يُدْرِكُهُ الْمَوْتُ "، فَذَكَرَهُ مَوْقُوفًا عَلَى أَبِي الدَّرْدَاءِ وَهَذَا أَصَحُّ وَاللهُ أَعْلَمُ

وَرُوِيَ عَنْ عَطِيَّةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ، مَرْفُوعًا بِمَعْنَاهُ، وَهُوَ كَمَا رُوِيَ، عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ،

1148- Ebu'd-Derdâ der ki: "Kişi rızkından ölümden kaçtığı gibi kaçsa bile, ölümün kendisini yakaladığı gibi rızkı da kendisini yakalar."[1]

Ravi bunu Ebu'd-Derdâ'dan mevkûf olarak aktarmıştır. Bu da doğru olanıdır. Atiyye kanalıyla Ebû Saîd'den aynı mânâ ile merfû olarak bize rivayet olundu.[2]

١١٤٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حَمْشَاذَ، أَخْبَرَنَا يَزِيدُ بْنُ الْهَيْثَمِ، أَنَّ صُبَيْحَ بْنَ دِينَارٍ، حَدَّثَهُمْ قَالَ: حَدَّثَنَا الْمُعَافَى، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ ثَعْلَبَةَ بْنِ مُسْلِمٍ، عَنْ أَبِي الْمُحَرَّرِ، عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ، أَنَّهُ قَالَ: " مَا مِنَ امْرِئٍ إِلَّا وَلَهُ أَثَرٌ هُوَ وَاطِئُهُ، وَرِزْقٌ هُوَ آكِلُهُ، وَأَجَلٌ هُوَ بَالِغُهُ، وَحَنَقٌ هُوَ قَاتِلُهُ حَتَّى لَوْ أَنَّ رَجُلًا هَرَبَ مِنْ رِزْقِهِ لَاتَّبَعَهُ حَتَّى يُدْرِكَهُ كَمَا أَنَّ الْمَوْتَ يُدْرِكُ مَنْ هَرَبَ مِنْهُ، أَلَا فَاتَّقُوا اللهَ وَأَجْمِلُوا فِي الطَّلَبِ

1149- Ömer b. el-Hattâb der ki: "Her kişinin mutlaka gideceği bir iz, yiyeceği bir rızık, varacağı bir ecel ve kendisini öldürecek bir kini vardır. Kişi rızkından ölümden kaçtığı gibi kaçsa bile, ölümün kendisini yakaladığı gibi rızkı da kendisini yakalar. Bu sebeple Allah'tan korkun ve rızkınızı isterken en güzel bir şekilde isteyin."

Rızkını isterken en güzel bir şekilde istemeyi emrettiği zaman kazanç sağlamayı men etmediğini anlıyoruz. Ancak burada kişinin çok hırslı olması,

---

[1] Ravileri güvenilirdir.

[2] Taberânî, *M. el-Evsat* ve *M. es-Sağîr* (1/220), İbn Adiy, *el-Kâmil* (6/2045) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (7/90, 246).

Allah'ın kendisine takdir etmiş olduğu rızka çok çalışıp kendi gücüyle ulaşabileceğini sanması mekruh görülmektedir.[1]

١١٥٠ - حَدَّثَنَا الْإِمَامُ أَبُو الطَّيِّبِ سَهْلُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سُلَيْمَانَ - إِمْلَاءً - أَخْبَرَنَا أَبُو عَلِيٍّ حَامِدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللهِ الْهَرَوِيُّ، أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، حَدَّثَنَا أَبُو حَفْصٍ عُمَرُ بْنُ يَزِيدَ الرَّفَّاءُ بِالْبَصْرَةِ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ بْنُ الْحَجَّاجِ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ، عَنْ شَقِيقِ بْنِ سَلَمَةَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " مَا بَالِ أَقْوَامٍ يُشَرِّفُونَ الْمُتْرَفِينَ وَيَسْتَخِفُّونَ بِالْعَابِدِينَ، وَيَعْمَلُونَ بِالْقُرْآنِ مَا وَافَقَ أَهْوَاءَهُمْ، وَمَا خَالَفَ أَهْوَاءَهُمْ تَرَكُوهُ، فَعِنْدَ ذَلِكَ يُؤْمِنُونَ بِبَعْضٍ وَيَكْفُرُونَ بِبَعْضٍ، وَيَسْعَوْنَ فِيمَا يُدْرَكُ بِغَيْرِ سَعْيٍ مِنَ الْقَدَرِ الْمَقْدُورِ وَالْأَجَلِ الْمَكْتُوبِ، وَالرِّزْقِ الْمَقْسُومِ، وَلَا يَسْعَوْنَ فِيمَا لَا يُدْرَكُ إِلَّا بِالسَّعْيِ مِنَ الْجَزَاءِ الْمَوْفُورِ وَالسَّعْيِ الْمَشْكُورِ وَالتِّجَارَةِ الَّتِي لَا تَبُورُ " هَذَا حَدِيثٌ يُعْرَفُ بِعَمْرِو بْنِ يَزِيدَ الرَّفَّاءِ هَذَا وَهُوَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ بَاطِلٌ، ذَكَرَهُ أَبُو أَحْمَدَ بْنُ عَدِيٍّ الْحَافِظِ فِيمَا - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعْدٍ الْمَالِينِيُّ عَنْهُ، وَرُوِيَ ذَلِكَ بِإِسْنَادٍ آخَرَ أَضْعَفَ مِنْهُ لَمْ أَذْكُرْهُ

1150- Abdullah b. Mes'ûd der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"Bazılarınıza ne oluyor ki, ileri gelenleri tazim edip, abidleri hor görüyorlar. Kur'ân'dan işlerine geleni ile amel edip işlerine gelmeyen tarafını terk ediyorlar ve böylece Kitab'ın bir kısmına iman edip bir kısmını da inkar etmiş oluyorlar. Kaderlerinden takdir edilip kendileri için belirlenmiş, paylarına düşmüş olan ve çaba göstermeden kendilerine ulaşacak olan rızkların peşinden koştururlar da, gayret gerektiren, karşılığı ve sevabı verilecek, boşa çıkmayacak bir ticaret olan ameller için çaba göstermezler."*[2]

Bu hadis, Amr b. Yezîd er-Raffâ'nın rivayetiyle bilinen bir hadistir. Ancak bu isnâdla batıl bir hadistir. Ebû Ahmed b. Adiy el-Hâfız bunu Ebû Sa'd el-Mâlînî kanalıyla zikretmiştir. Başka bir kanalla da bundan daha zayıf olarak rivayet edilmiştir; ancak ben onu zikretmedim.

---

[1] İsnâdı güçlü değildir.

[2] İsnâdı çok zayıftır. Taberânî, *M. el-Kebîr* 10/238 (10432), Ebû Nuaym, *Hilye* (4/109, 110, 5/98, 7/205) ve Ukaylî, *Duafâ* (3/195, 196).

١١٥١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، وَالْقَاضِي أَبُو بَكْرٍ أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ، قَالَا: حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الْجَبَّارِ، حَدَّثَنَا ابْنُ فُضَيْلٍ، عَنْ حُصَيْنِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ، عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ، أَنَّهُ قَالَ: " مَالِي أَرَى عُلَمَاءَكُمْ يَذْهَبُونَ، وَأَرَى جُهَلَاءَكُمْ لَا يَتَعَلَّمُونَ؟ اعْلَمُوا قَبْلَ أَنْ يُرْفَعَ الْعِلْمُ فَإِنَّ رَفْعَ الْعِلْمِ ذَهَابُ الْعُلَمَاءِ، مَالِي أَرَاكُمْ تَحْرِصُونَ عَلَى مَا تَكَفَّلَ لَكُمْ بِهِ وَتُضَيِّعُونَ مَا وُكِّلْتُمْ بِهِ؟ لِأَنَا أَعْلَمُ بِشِرَارِكُمْ مِنَ الْبِيطَارِ بِالْخَيْلِ، هُمُ الَّذِينَ لَا يَأْتُونَ الصَّلَاةَ إِلَّا دَبْرًا، وَلَا يَسْمَعُونَ الْقُرْآنَ إِلَّا هُجْرًا وَلَا يَعْتِقُ مُحَرَّرُهُمْ " هَذَا مَوْقُوفٌ وَفِيهِ مَعْنَى اللَّفْظِ الَّذِي فِي آخِرِ الْحَدِيثِ الْمَرْفُوعِ

1151- Ebu'd-Derdâ der ki: "İlim kaldırılmadan onu öğrenin. İlmin kaldırılması âlimlerin yok olması demektir. Ne oluyor da âlimlerinizin (ölüp) gittiğini ve cahillerinizin bir şey öğrenmediğini görüyorum? İlim (ortadan) kaldırılmadan önce onu öğreniniz. Zira ilmin (ortadan) kaldırılması, âlimlerin ölüp gitmesi ile gerçekleşecektir. Ne oluyor da Allah'ın kefil olduğu şeye (rızka) hırslanıp peşinden koştuğunuzu, vekil olunduğunuz şeyi (kulluk vazifelerini) zâyi ettiğinizi görüyorum? Ben, sizin şerlilerinizi, bir baytarın atta neler olduğunu tanıdığı gibi tanırım. Zira onlar, namazlara ancak en son gelirler, Kur'ân'ı sıkılarak dinlerler ve kölelerini azat etmezler."[1]

Bu mevkûf bir hadistir. Ancak hadisin son kısmı mânâ olarak merfûdur.

١١٥٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ يُوسُفَ الْأَصْبَهَانِيُّ، أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرٍ أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ الْإِخْمِيمِيُّ بِمَكَّةَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْجَلِيلِ بْنُ عَاصِمٍ الْمَدِينِيُّ، حَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ يَحْيَى الْحَاطِبِيُّ، حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ بْنِ خَالِدٍ، - وَقَالَ مَرَّةً: عُثْمَانُ بْنُ خَالِدِ بْنِ الزُّبَيْرِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ

[1] İçinde Ahmed b. Abdilcebbâr'ın (el-Utâridî'nin) bulunmasından dolayı isnâdı zayıftır. İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (13/313), Ebû Nuaym (2/212, 221) ve Ahmed, *Zühd* (144).

اللهِ ﷺ: " إِنَّمَا تَكُونُ الصَّنِيعَةُ إِلَى ذِي دِينٍ أَوْ حَسَبٍ، وَجِهَادُ الضُّعَفَاءِ الْحَجُّ، وَجِهَادُ الْمَرْأَةِ حُسْنُ التَّبَعُّلِ لِزَوْجِهَا، وَالتَّوَدُّدُ نِصْفُ الدِّينِ، وَمَا عَالَ امْرُؤٌ اقْتَصَدَ، وَاسْتَنْزِلُوا الرِّزْقَ بِالصَّدَقَةِ، وَأَبَى اللهُ أَنْ يَجْعَلَ أَرْزَاقَ عِبَادِهِ الْمُؤْمِنِينَ مِنْ حَيْثُ يَحْتَسِبُونَ " وَقَالَ مَرَّةً أُخْرَى: " وَمَا عَالَ امْرُؤٌ قَطُّ عَلَى اقْتِصَادٍ " قَالَ الْإِمَامُ أَحْمَدُ رَحِمَهُ اللهُ تَعَالَى: " وَهَذَا حَدِيثٌ لَا أَحْفَظُهُ عَلَى هَذَا الْوَجْهِ إِلَّا بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَهُوَ ضَعِيفٌ مَرَّةً

1152- Ali b. Ebî Tâlib der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"İş ve iyilik, dindar veya asilzade kişilerin olacaktır. Zayıfların cihadı haccetmek olacaktır. Kadının cihadı ise kocasına karşı vazifelerini en güzel şekilde yerine getirmesi olacaktır. Kişinin kendini (halka) sevdirmesi dinin yarısıdır. Tutumlu kimse darlık çekmez. Rızkı sadaka ile arayınız. Allah müminlerin rızkını hesap ettikleri yerde kılmayı kabul buyurmadı."* Başka bir rivayette ise: *"Tutumlu kimse asla darlığa düşmemiştir"* ibaresi geçmiştir.[1]

İmam Ahmed (Beyhakî) der ki: Bu hadisi sadece bu isnâdla biliyorum. Bu da çok zayıf bir isnâddır. Eğer sahih ise şu mânâdadır: "Allah müminlere rızıklarını umdukları yerden vermeyi kabul buyurmadı." Halbuki Allah kullarına rızıklarını tüccara ticaretinden, çiftçiye ekininden ve başka şeylerde olduğu gibi umduğu yerlerden vermektedir. Ancak ummadıkları yerden rızıklandırması kişinin bir maden veya bir hazine bulması, veya bir yakınının vefat etmesi ile kendine miras kalması veya kendisi istemeden kendisine bir şeylerin verilmesiyle rızıklandırmasıdır. Biz de: "Allah kişiyi ancak çalışması ve gayretiyle rızkına ulaştırır" demiyoruz. Biz: "Allah, kullarına istedikleri şeylerde yollar gösterdi ve sebepler kıldı. En uygun olanı, insanların Allah'a tevekkül ederek göstermiş olduğu yolda umduklarının ardından gitmeleri ve Allah'a tevekkül ettiklerini söyleyerek bu yolları terk etmemeleridir. Bu hadislerde sözümüze muhalif olan bir şey yoktur. En doğrusunu Allah bilir.

١١٥٣ - وَقَدْ أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَخْبَرَنَا أَبُو سَهْلِ بْنُ زِيَادٍ الْقَطَّانُ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ رَوْحٍ الْمَدَائِنِيُّ، حَدَّثَنَا شَبَابَةُ، حَدَّثَنَا وَرْقَاءُ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ،

[1] İsnâdı zayıftır. İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn* (1/134, 135).

عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: " كَانَ أَهْلُ الْيَمَنِ يَحُجُّونَ وَلَا يَتَزَوَّدُونَ وَيَقُولُونَ: نَحْنُ مُتَوَكِّلُونَ فَيَحُجُّونَ إِلَى مَكَّةَ، فَيَسْأَلُونَ النَّاسَ " فَأَنْزَلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿وَتَزَوَّدُوا، فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَى﴾ [البقرة: ١٩٧] أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ فِي الصَّحِيحِ، عَنْ يَحْيَى بْنِ بِشْرٍ، عَنْ شَبَابَةَ

1153- İbn Abbâs der ki: Yemenliler hacca gittikleri zaman yanlarında azık götürmez ve: "Biz Allah'a tevekkül ettik" derlerdi. Ancak çok geçmeden diğer insanlara el açıp dilenmeye başlarlardı. Bunun üzerine Yüce Allah: *"Azıklanın ve bilin ki azığın en hayırlısı takvadır"*[1] âyetini indirdi.[2]

Buhârî bunu *Sahîh*'te Yahyâ b. Bişr — Şebâbe kanalıyla rivayet etti.[3]

İmam Ahmed (Beyhakî) der ki: Bu âyetle Yüce Allah, Beyt'ini ziyaret edenlere yanlarına azık almalarını emredip: *"Azığın en hayırlısı takvadır"*[4] buyurdu. En doğrusunu Allah bilir. Azığın en hayırlısı, sahibini takva sahibi yapandır.

Halîmî der ki: Takva; kişi başkalarının azığına güvenerek onları zor durumda bırakıp rahatsız etmemesidir. Başkasına güvenerek azıksız olarak çöle giren kimse, artık Allah'tan ona kendisiyle azığını paylaşacak birini göndermesini temenni eder. Âyette kastedilen de kişiyi işte böylesi bir şeyden men etmektir. Bu, azık almamanın müstehab olduğu mânâsında değildir. Müstehab olan, azıklanmak veya azık yoksa olana kadar yola çıkmamaktır.

١١٥٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ اللهِ بْنُ يُوسُفَ الْأَصْبَهَانِيُّ، أَخْبَرَنَا أَبُو سَعِيدِ بْنُ الْأَعْرَابِيِّ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُعَاوِيَةَ الْقَيْسَرَانِيُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ الْفِرْيَابِيُّ، حَدَّثَنَا ابْنُ ثَوْبَانَ، - ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُّ، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ الْمُكَرَّمِ، حَدَّثَنَا أَبُو النَّضْرِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ ثَابِتِ بْنِ ثَوْبَانَ، حَدَّثَنَا

---

[1] Bakara Sur. 197

[2] İsnâdı hasen ve sahih bir hadistir.

[3] Buhârî (2/141).

[4] Bakara Sur. 197

حَسَّانُ بْنُ عَطِيَّةَ، عَنْ أَبِي مُنِيبٍ الْجُرَشِيِّ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " بُعِثْتُ بَيْنَ يَدَيِ السَّاعَةِ بِالسَّيْفِ حَتَّى يُعْبَدَ اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَجُعِلَ رِزْقِي تَحْتَ ظِلِّ رُمْحِي، وَجُعِلَ الذِّلَّةُ وَالصَّغَارُ عَلَى مَنْ خَالَفَ أَمْرِي، وَمَنْ تَشَبَّهَ بِقَوْمٍ فَهُوَ مِنْهُمْ " لَفْظُ حَدِيثِ أَبِي عَبْدِ اللهِ وَلَمْ يَذْكُرْ ابْنُ يُوسُفَ " وَمَنْ تَشَبَّهَ بِقَوْمٍ فَهُوَ مِنْهُمْ "

1154- İbn Ömer der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"Sadece Allah'a kulluk edilmesi ve herhangi bir şeyin ona ortak koşulmaması için ben, kıyametten önce kılıçla birlikte gönderildim. Rızkım mızrağımın gölgesi altında kılındı. Zillet ve alçaklık, benim emrime karşı olan kişiye kondu. Kim kendini bir topluluğa benzetirse o da o topluluktandır."*[1]

Bu, Ebû Abdillah'ın lafzıdır. İbn Yûsuf: *"Kim kendini bir topluluğa benzetirse o da o topluluktandır"* ifadesini zikretmemiştir.

Halîmî der ki: Rızkı sabır ve susarak beklemek, onu uygun bir şekilde aramaktan daha üstün olsaydı, Allah daha üstün olan susup sabırla rızkını beklemesini isterdi. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) açlık zamanında iki arkadaşıyla Ebu'l-Heysem et-Teyyihân'ın evine gitmesi ve Ebu'l-Heysem'in de onlara yemek yedirmesi bu konuda delil kabul edilmiştir.

İmam Ahmed (Beyhakî) der ki: *Delâil* adlı kitapta yemeğe ihtiyacı olup bulamayan ve halinden kimsenin haberdar olmadığı kimsenin, yardım edeceğini umduğu kişilere durumunu anlatmasının susup sabretmesinden daha uygun olacağına dair delillerden bahsetmiştik.

١١٥٥ - حَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ يَعْقُوبَ الْعَدْلُ، وَأَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللهِ الْقَطَّانُ، قَالَا: حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي طَالِبٍ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَاصِمٍ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ أَبِي هِنْدَ، عَنْ أَبِي حَرْبِ بْنِ أَبِي الْأَسْوَدِ، حَدَّثَنِي طَلْحَةُ الْبَصْرِيُّ، قَالَ: كَانَ الرَّجُلُ مِنَّا إِذَا قَدِمَ الْمَدِينَةَ فَكَانَ لَهُ بِهَا عِرِّيفٌ نَزَلَ عَلَى عِرِّيفِهِ، فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ بِهَا عِرِّيفٌ نَزَلَ الصُّفَّةَ، فَقَدِمْتُ الْمَدِينَةَ وَلَمْ يَكُنْ لِي بِهَا عِرِّيفٌ

---

[1] İsnâdının bir zararı yoktur. İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (5/313), Ahmed, *Müsned* (5/50, 92) ve İbnu'l-Mübârek 116 (105).

فَنَزَلْتُ الصُّفَّةَ، وَكَانَ يُجْرِي عَلَيْنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ، كُلَّ يَوْمٍ مُدًّا مِنْ تَمْرٍ وَيَكْسُونَا الْخُنُفَ، فَصَلَّى بِنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ، ذَاتَ يَوْمٍ بَعْضَ صَلَوَاتِ النَّهَارِ، فَلَمَّا انْصَرَفَ نَادَاهُ أَهْلُ الصُّفَّةِ يَمِينًا وَشِمَالًا: يَا رَسُولَ اللهِ أَحْرَقَ بُطُونَنَا التَّمْرُ وَتَخَرَّقَتْ عَلَيْنَا الْخُنُفُ، فَمَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ، إِلَى مِنْبَرِهِ، فَصَعِدَهُ فَحَمِدَ اللهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ فَذَكَرَ شِدَّةَ مَا لَقِيَ مِنْ قَوْمِهِ، حَتَّى قَالَ: " فَلَقَدْ أَتَى عَلَيَّ وَعَلَى صَاحِبِي بِضْعَ عَشْرَةَ يَوْمًا وَمَالِي وَلَهُ طَعَامٌ إِلَّا الْبَرِيرَ " قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي حَرْبٍ: وَمَا الْبَرِيرُ؟ قَالَ: طَعَامُ رَسُولِ اللهِ ﷺ تَمْرُ الْأَرَاكِ فَقَدِمْنَا عَلَى إِخْوَانِنَا هَؤُلَاءِ مِنَ الْأَنْصَارِ وَعُظْمُ طَعَامِهِمِ التَّمْرُ فَوَاسُونَا فِيهِ، فَوَاللهِ لَوْ أَجِدُ لَكُمُ الْخُبْزَ وَاللَّحْمَ لَأَشْبَعْتُكُمْ مِنْهُ، وَلَكِنْ عَسَى أَنْ تُدْرِكُوا زَمَانًا حَتَّى يُغْدَى عَلَى أَحَدِكُمْ بِجَفْنَةٍ، وَيُرَاحُ عَلَيْهِ بِأُخْرَى قَالَ: فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللهِ أَنَحْنُ الْيَوْمَ خَيْرٌ أَوْ ذَلِكَ الْيَوْمِ؟ قَالَ: " لَا، بَلْ أَنْتُمُ الْيَوْمَ خَيْرٌ، أَنْتُمُ الْيَوْمَ مُتَحَابُّونَ، وَأَنْتُمْ يَوْمَئِذٍ يَضْرِبُ بَعْضُكُمْ رِقَابَ بَعْضٍ - أُرَاهُ قَالَ - مُتَبَاغِضُونَ "

1155- Talha el-Basrî bildiriyor: Bizden biri Medine'ye geldiği zaman tanıdığı biri varsa tanıdığının yanına konaklardı. Eğer tanıdığı biri yoksa Suffe'de kalırdı. Bir gün ben Medine'ye gittim. Orada tanıdığım kimse yoktu. Bu sebeple Suffe'de kalmaya başladım. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) her gün bize bir avuç hurma getirirdi. Giyinmemiz için de aba getirmişi. Bir gün Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gündüz namazlarından bir vakti kıldırdıktan sonra gideceği sırada sağından ve solundan: "Ey Allah'ın Resûlü! Hurma midemizi yakmaya başladı ve üzerimizdeki abalar yırtıldı" diye seslenmeye başladılar. Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) geri dönüp minbere çıktı ve Allah'a hamdu senalar ettikten sonra (müşrik olan) kavminden gördüğü eziyeti dile getirerek şöyle buyurdu: *"Ben ve arkadaşım bir yerde on gün geçirdik. On gün boyunca ikimizin de yemeği sadece berîr idi."* —Ben, Ebû Harb'e: "Berîr nedir?" sorduğumda: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yiyeceği misvak ağacı meyvesidir" karşılığını verdi.— *"Yemeklerinin çoğu hurma olan Ensâr'dan bazı kardeşlerimizin yanına geldik ve bize yemeklerinden ikramda bulundular. Vallahi ekmek ve et bulma imkanım olsaydı sizleri onlarla doyururdum. Fakat öyle bir zaman göreceksiniz ki sizlere sabah akşam tabaklarla*

yemekler getirilecek." Oradakiler: "Ey Allah'ın Resûlü! Biz bugün mü daha hayırdayız, yoksa o gün mü?" diye sorduklarında: *"Hayır, sizler bugün daha hayırdasınız. Sizler bugün birbirinizi sevmektesiniz. O zamanlarda birbirlerinizin boyunlarını vuracaksınız"* buyurdu. Anladığım kadarıyla: *"Birbirinize buğz ederek"* buyurdu.[1]

İmam Ahmed (Beyhakî) der ki: Bu hadiste Suffe ehlinin açlığa sabredemediği, yardım edebileceğini umdukları kişilere durumlarını bildirdikleri ve böyle yapmaları da Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) tarafından garip karşılanmadığı görülmektedir. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellam) onların bu durumuna karşılık onları sakinleştirmiştir. Bu da kişinin ihtiyacını istemesinin tevekküle aykırı olmadığını gösterir. Ancak isteyen isterken Allah'a tevekkülü unutmamalıdır.

١١٥٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي طَالِبٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ بْنُ عَطَاءٍ، أَخْبَرَنَا الْأَخْضَرُ بْنُ عَجْلَانَ، حَدَّثَنِي أَبُو بَكْرٍ الْحَنَفِيُّ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ، فَشَكَا إِلَيْهِ الْفَاقَةَ ثُمَّ رَجَعَ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ لَقَدْ جِئْتُكَ مِنْ عِنْدِ أَهْلِ بَيْتٍ مَا أَرَانِي أَرْجِعُ إِلَيْهِمْ حَتَّى يَمُوتَ بَعْضُهُمْ قَالَ: فَقَالَ لَهُ: " انْطَلِقْ هَلْ تَجِدُ مِنْ شَيْءٍ " قَالَ: فَانْطَلَقَ فَجَاءَ بِحِلْسٍ وَقَدَحٍ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ، هَذَا الْحِلْسُ كَانُوا يَفْتَرِشُونَ بَعْضَهُ وَيَكْتَسُونَ بَعْضَهُ، وَهَذَا الْقَدَحُ كَانُوا يَشْرَبُونَ فِيهِ، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " مَنْ يَأْخُذُهُمَا مِنِّي بِدِرْهَمٍ؟ " فَقَالَ رَجُلٌ: أَنَا يَا رَسُولَ اللهِ، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " مَنْ يَزِيدُ عَلَى دِرْهَمٍ؟ " فَقَالَ رَجُلٌ أَنَا آخُذُهُمَا بِاثْنَيْنِ، فَقَالَ: " هُمَا لَكَ " فَدَعَا الرَّجُلَ فَقَالَ لَهُ: " اشْتَرِ بِدِرْهَمٍ فَأَسًا وَبِدِرْهَمٍ طَعَامًا لِأَهْلِكَ " قَالَ: فَفَعَلَ ثُمَّ رَجَعَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: " انْطَلِقْ إِلَى هَذَا الْوَادِي فَلَا تَدَعْ حَاجا وَلَا شَوْكًا وَلَا حَطَبًا وَلَا تَأْتِنِي خَمْسَةَ عَشَرَ يَوْمًا " قَالَ: فَانْطَلَقَ فَأَصَابَ عَشْرَةً قَالَ: " فَانْطَلِقْ فَاشْتَرِ بِخَمْسَةٍ طَعَامًا لِأَهْلِكَ، وَبِخَمْسَةٍ كِسْوَةً لِأَهْلِكَ " فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ لَقَدْ بَارِكَ اللهُ لِي فِيمَا أَمَرْتَنِي

---

[1] İsnâdı hasendir. Hâkim, *Müstedrek* (3/14, 15), Ahmed, *Müsned* (3/487), Taberânî, *M. el-Kebîr* 8/371 (8160) ve İbn Hibbân, *Sahîh* (2539).

فَقَالَ: " هَذَا خَيْرٌ مِنْ أَنْ تَجِيءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَفِي وَجْهِكَ نُكْتَةُ الْمَسْأَلَةِ، إِنَّ الْمَسْأَلَةَ لَا تَصْلُحُ إِلَّا لِثَلَاثَةٍ: لِذِي دَمٍ مُوجِعٍ، أَوْ غُرْمٍ مُفْظِعٍ، أَوْ فَقْرٍ مُدْقِعٍ " قَالَ الْإِمَامُ أَحْمَدُ رَحِمَهُ اللهُ تَعَالَى: وَفِي هَذَا الْحَدِيثِ أَمْرٌ بِالْكَسْبِ وَنَهْيٌ عَنِ الْمَسْأَلَةِ عِنْدَ الْقُدْرَةِ عَلَى الْكَسْبِ وَفِي هَذَا الْمَعْنَى مَا رَوَيْنَا فِي كِتَابِ السُّنَنِ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ " لَا تَحِلُّ الصَّدَقَةُ لِغَنِيٍّ وَلَا لِذِي مِرَّةٍ سَوِيٍّ " وَفِي حَدِيثٍ آخَرَ: " لَا حَقَّ فِيهَا لِغَنِيٍّ وَلَا لِذِي قوة مُكْتَسِبٍ " وَلَوْ لَمْ يَلْزَمْهُ الْكَسْبُ لَيُرَدَّ عَلَى نَفْسِهِ حَاجَتَهَا لَمَا حَرُمَتْ عَلَيْهِ الصَّدَقَةُ عِنْدَ الْقُدْرَةِ عَلَى الْكَسْبِ وَقَدْ رُوِّينَا، عَنْ سَيِّدِ الْمُتَوَكِّلِينَ وَرَسُولِ رَبِّ الْعَالَمِينَ " أَنَّهُ كَانَ يَحْبِسُ مِمَّا أَفَاءَ اللهُ عَلَيْهِ قُوتَ سَنَةٍ ثُمَّ يَجْعَلُ مَا بَقِيَ مِنْهُ مَجْعَلَ مَالِ اللهِ تَعَالَى " وَرُوِّينَا عَنْهُ ﷺ " أَنَّهُ ظَاهَرَ يَوْمَ أُحُدٍ بَيْنَ دِرْعَيْنِ، وَدَخَلَ مَكَّةَ عَامَ الْفَتْحِ وَعَلَى رَأْسِهِ الْمِغْفَرُ " وَرُوِّينَا " أَنَّهُ احْتَجَمَ مِنْ وَثْيٍ كَانَ بِهِ " وَرُوِّينَا عَنْهُ، أَدْوِيَةً أَمَرَ بِهَا، وَأَنَّهُ قَالَ: " تَدَاوَوْا فَإِنَّ اللهَ لَمْ يَضَعْ دَاءً إِلَّا وَضَعَ لَهُ شِفَاءً إِلَّا الْهَرَمَ، وَأَمَرَ بِالِاسْتِرْقَاءِ وَأَذِنَ فِيهَا " وَقَالَ: " مَنِ اسْتَطَاعَ مِنْكُمْ أَنْ يَنْفَعَ أَخَاهُ فَلْيَنْفَعْهُ "

1156- Enes b. Mâlik anlatıyor: Bir adam Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) gelip fakirlikten dolayı şikâyette bulundu. Sonra bir daha gelip: "Ey Allah'ın Resûlü! Sana öyle bir ailenin yanından geldim ki ben geri dönünceye kadar içlerinden biri açlıktan ölebilir" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Git bak bakalım evinde (satabileceğin) bir şey bulacak mısın?"* buyurdu. Adam eve gidip bir çul ve bir bardakla geri gelerek: "Ey Allah'ın Resûlü! Evimde sadece ailemin bir kısmını giydiği ve bir kısmını altına açtığı bu çul ve kendisiyle içtikleri bu bardak vardır" dedi. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): *"Kim bunları benden bir dirheme satın alır?"* buyurunca, bir adam: "Ey Allah'ın Resûlü! Ben satın alırım" dedi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): *"Kim bunlara bir dirhemden fazla verir?"* buyurunca, başka bir adam: "Ben onları iki dirheme alırım" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"O zaman bunlar senindir"* buyurdu. Sonra ihtiyaç sahibi adamı çağırıp: *"Bir dirheme bir kazma, bir dirheme de (ailene) yiyecek al"* buyurdu. Adam da böyle yapıp Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) yanına geri döndü. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Şu vadiye git, diken odun ne*

bulursan kes topla ve on beş güne kadar gözüme görünme" buyurdu. (Adam gitti odun toplayıp sattı. On beş gün sonra) on dirhem biriktirmiş olarak geri geldi. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine: *"Git ailene beş dirheme yiyecek beş dirheme de giyecek al"* buyurdu. Adam: "Ey Allah'ın Resûlü! Bana emrettiğin şeyde Allah bana bereket ihsan etti" deyince, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): *"Bu, senin için kıyamet gününde yüzünde dilencilik lekesi ile gelmenden daha hayırlıdır. Dilencilik, ancak şu üç kişi için caiz olabilir ki bunlar; can yakıcı kan diyetini ödemeyi yüklenen kimse, çok ağır bir borç altında bulunan kimse ve şiddetli fakirlik çeken kimsedir"* buyurdu.[1]

İmam Ahmed (Beyhakî) der ki: Bu hadis, kişinin kazanç sağlamasını emretmekte ve kazanma durumu olması halinde dilenmesini yasaklamaktadır. Bu mânâda *Sünen* kitabında bize bildirildiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): *"Zekat; zengin, güçlü ve vücut organları sağlam kimseye helal değildir"* buyurmuştur.[2]

Başka bir hadiste de: *"(Zekatta) zengin ile kazanabilecek güçte olan kimsenin hakkı yoktur"* buyurmuştur.[3] Kişinin çalışıp kazanma gücü olması halinde çalışması farz olmasaydı sadaka kendisine haram kılınmazdı.

Bize bildirilene göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Allah'ın fey' olarak verdiği şeyden ailesinin bir yıllık ihtiyacını kaldırır ve geri kalanını Allah yolunda (savaş için binit ve silahlarda kullanarak) harcardı.[4]

Yine bize bildirilene göre Uhud savaşı günü Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) üzerinde iki zırh vardı.[5] Fetih yılında da Mekke'ye başında miğfer ile girmiştir.[6]

---

[1] İsnâdı zayıftır. Ebû Dâvud 2/292 (1641), İbn Mâce 2/740 (2198), Tirmizî 3/522 (1218) ve Nesâî (7/259).

[2] Nesâî (5/99), İbn Mâce 1/589 (1839), Ebû Dâvud 2/285 (1634) ve Tirmizî 3/42 (652).

[3] Ebû Dâvud 2/284 (1633) ve Nesâî (5/99, 100).

[4] Buhârî (6/58) ve Müslim 2/1376 (48).

[5] Tirmizî 4/201 (1692), 5/643 (3738), İbn Mâce 2/938 (2806) ve Ebû Dâvud 3/71 (590).

[6] Buhârî (2/216) ve Müslim (1/989).

Yine bize bildirilene göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir incinmeden dolayı hacamat yaptırmıştır.[1]

Yine bize bildirilene göre tedavi için bazı ilaçları kullanmayı emretmiş[2] ve: *"Tedavi olun, Allah, bir hastalık göndermişse muhakkak arkasından tedavi yolunu da göstermiştir. Bir tek hastalığın tedavisi yoktur ki o da ihtiyarlıktır"* buyurmuştur. Ayrıca rukye (efsun) yapılmasını emretmiş[3] ve bu konuda ruhsat verip: *"Sizden her kim (din) kardeşine fayda verebilirse bunu yapsın"* buyurmuştur.[4]

١١٥٧ - أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ نَصْرٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، أَنَّ أَبَا خُزَامَةَ حَدَّثَهُ أَنَّ أَبَاهُ حَدَّثَهُ أَنَّهُ قَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ أَرَأَيْتَ دَوَاءً نَتَدَاوَى بِهَا وَرُقًى نَسْتَرْقِيهَا، وَتُقًى نَتَّقِيهَا؟ هَلْ تَرُدُّ ذَلِكَ مِنْ قَدَرِ اللهِ مِنْ شَيْءٍ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " إِنَّهُ مِنْ قَدَرِ اللهِ " 11 0٩

1157- İbn Huzâme'nin bildirdiğine göre, babası: "Ey Allah'ın Resûlü! Tedavi için kullandığımız ilaçlar, efsun yaptırma ve her türlü koruyucu tedbirler alma hakkında ne dersin? Bunlar Allah'ın takdir etmiş olduğu bir şeyi geri çevirir mi?" deyince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): *"Bütün bunlar Allah'ın kaderindendir"* buyurmuştur.[5]

İmam Ahmed der ki: Bu konuda asıl olan, kişinin Allah'ın belirttiği sebeplere yapışması ancak müsebbibin Allah olduğuna, sebeplere yapışması sonucu elde edeceği faydanın da Allah'ın takdiriyle olduğuna, Allah dilerse kendisine bu faydadan mahrum bırakacağına inanması gerekir. Böyle yapan kişi, sebeplere yapışmasına ve fayda elde etmesine rağmen Allah'a hakkıyla güvenmiş olur.

---

[1] Buhârî (7/15) ve Müslim 1/862 (87).

[2] Buhârî /7/12, 18) ve Müslim 2/1736 (91).

[3] Buhârî (3) ve Müslim (2/1725).

[4] Müslim 2/1726 (61- 63).

[5] Ravileri güvenilirdir.

١١٥٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدَانَ، أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدٍ الصَّفَّارُ، أَخْبَرَنَا أَبُو إِسْمَاعِيلَ التِّرْمِذِيُّ - ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو سَهْلٍ مُحَمَّدُ بْنُ نَصْرَوَيْهِ الْمَرْوَزِيُّ، أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ خَنْبٍ، حَدَّثَنَا أَبُو إِسْمَاعِيلَ مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ التِّرْمِذِيُّ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ حَمْزَةَ، حَدَّثَنَا حَاتِمُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ عَمْرِو بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ أُمَيَّةَ الضَّمْرِيِّ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ عَمْرٍو، قَالَ: قَالَ عَمْرُو بْنُ أُمَيَّةَ الضَّمْرِيُّ: يَا رَسُولَ اللهِ، أُرْسِلُ رَاحِلَتِي وَأَتَوَكَّلُ؟ قَالَ: " بَلْ قَيِّدْهَا وَتَوَكَّلْ " وَلَفْظُهُما سَوَاءٌ

1158- Câfer b. Amr der ki: Amr b. Umeyye ed-Damrî: "Ey Allah'ın Resûlü! Ben bineğimi (bağlamadan) bırakıp ta mı tevekkül edeyim?" deyince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): *"Hayır, onu bağla ve öyle tevekkül et"* buyurdu.[1]

١١٥٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو نَصْرِ بْنُ قَتَادَةَ، أَخْبَرَنَا الْعَبَّاسُ بْنُ الْفَضْلِ النَّضْرَوِيُّ، حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ إِدْرِيسَ، حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ، حَدَّثَنَا حَاتِمُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ أُمَيَّةَ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ عَمْرِو بْنِ أُمَيَّةَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ أُمَيَّةَ، قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ، أُرْسِلُ نَاقَتِي وَأَتَوَكَّلُ؟ قَالَ: " اعْقِلْهَا وَتَوَكَّلْ "

1159- Amr b. Umeyye der ki: "Ey Allah'ın Resûlü! Ben devemi bırakıp ta mı tevekkül edeyim?" deyince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): *"(Hayır) onu bağla ve öyle tevekkül et"* buyurdu.[2]

١١٦٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو جَعْفَرٍ الْمُسْتَمْلِي، أَخْبَرَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الضَّبُعِيُّ، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ زِيَادٍ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ الْحِزَامِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ أُمَيَّةَ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ

---

[1] İsnâdı hasendir. Ancak Beyhakî'nin hocası Muhammed b. Nasrûye'nin biyografisini bir yerde görmedim. Hâkim, *Müstedrek* (3/623).

[2] Tahrici bir önceki hadiste yapıldı. İbn Hibbân, *Sahîh* 633 (2549).

عَمْرِو بْنِ أُمَيَّةَ، عَنْ أَبِيهِ عَمْرِو بْنِ أُمَيَّةَ، قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ، أُرْسِلُ وَأَتَوَكَّلُ؟ قَالَ: " بَلْ قَيِّدْ وَتَوَكَّلْ "

1160- Amr b. Umeyye der ki: "Ey Allah'ın Resûlü! Ben (bineğimi) bırakıp ta mı tevekkül edeyim?" deyince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): *"Hayır onu bağla ve öyle tevekkül et"* buyurdu.[1]

١١٦١ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدَانَ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدٍ الصَّفَّارُ، حَدَّثَنَا عَلَّانُ بْنُ عَبْدِ الصَّمَدِ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مَسْعُودٍ الْجَحْدَرِيُّ، حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ أَبِي قُرَّةَ، حَدَّثَنِي عَمِّي الْمُغِيرَةُ بْنُ أَبِي قُرَّةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ عَلَى نَاقَةٍ لَهُ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ، أَدَعُهَا وَأَتَوَكَّلُ؟ فَقَالَ: " اعْقِلْهَا وَتَوَكَّلْ "

1161- Enes b. Mâlik der ki: Bir adam devesi üzerinde gelip: "Ey Allah'ın Resûlü! Ben devemi bırakıp ta mı tevekkül edeyim?" deyince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): *"(Hayır) onu bağla ve öyle tevekkül et"* buyurdu.[2]

١١٦٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَلِيٍّ الرُّوذْبَارِيُّ، أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ دَاسَةَ، حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ بْنُ نَجْدَةَ، وَمُوسَى بْنُ مَرْوَانَ الرَّقِّيُّ، قَالَا: حَدَّثَنَا بَقِيَّةُ بْنُ الْوَلِيدِ، عَنْ بَحِيرِ بْنِ سَعْدٍ، عَنْ خَالِدِ بْنِ مَعْدَانَ، عَنْ سَيْفٍ، عَنْ عَوْفِ بْنِ مَالِكٍ، أَنَّهُ حَدَّثَهُمْ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَضَى بَيْنَ رَجُلَيْنِ فَقَالَ الْمَقْضِيُّ عَلَيْهِ لَمَّا أَدْبَرَ: حَسْبِيَ اللهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: " إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يَلُومُ عَلَى الْعَجْزِ وَلَكِنْ عَلَيْكَ بِالْكَيْسِ، فَإِنْ غَلَبَكَ أَمْرٌ، فَقُلْ: حَسْبِيَ اللهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ "

قَالَ الْإِمَامُ أَحْمَدُ رَحِمَهُ اللهُ تَعَالَى: وَرُوِّينَا، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ مُرْسَلًا فِي هَذِهِ الْقَصَّةِ أَنَّ أَحَدَهُمَا تَهَاوَنَ بِبَعْضِ حُجَّتِهِ لَمْ يَبْلُغْ فِيهَا ثُمَّ حِينَ قَضَى لِلْآخَرِ قَالَ هَذَا الْقَوْلَ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: " اطْلُبْ حَقَّكَ حَتَّى تَعْجَزَ، فَإِذَا عَجَزْتَ فَقُلْ: حَسْبِيَ اللهُ، وَنِعْمَ الْوَكِيلُ، فَإِنَّمَا يَقْضِي بَيْنَكُمْ عَلَى حُجَجِكُمْ، فَلَمْ يَرْضَ تَجْرِيدَ التَّوَكُّلِ، عَنِ الطَّلَبِ "

---

[1] Tahrici daha önce yapıldı.

[2] İsnâdı zayıftır. Tirmizî 4/668 (2517).

وَرُوِيَ عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ قُرَّةَ، أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ، أَتَى عَلَى قَوْمٍ فَقَالَ: " مَا أَنْتُمْ؟ " فَقَالُوا: نَحْنُ الْمُتَوَكِّلُونَ، فَقَالَ: " بَلْ أَنْتُمُ الْمُتَّكِلُونَ، أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِالْمُتَوَكِّلِينَ؟ رَجُلٌ أَلْقَى حَبَّةً فِي بَطْنِ الْأَرْضِ، ثُمَّ تَوَكَّلَ عَلَى رَبِّهِ "، وَقَوْلُهُ " الْمُتَّكِلُونَ " - يَعْنِي عَلَى أَمْوَالِ النَّاسِ -

1162- Avf b. Mâlik bildiriyor: Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), iki kişi arasında hüküm vermişti. Aleyhine hüküm verilen adam, dönüp giderken: "Hasbiyallahu ve ni'mel-vekîl (=Allah bana yeter, O ne güzel bir vekildir" dedi. Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), ona: *"Yüce Allah acizlikten hoşlanmaz. Fakat sana akıllılık düşer. Ama bir şey karşısında aciz düşersen o zaman: «Hasbiyallahu ve ni'mel-vekîl» de"* buyurdu.[1]

İmam Ahmed der ki: Bize bildirilene göre bu kıssa hakkında mürsel olarak İbn Şihâb şöyle demiştir: "İçlerinden biri bazı delillerini açıklamamış ve dava aleyhine sonuçlanmıştı. Adam bu durum üzerine böyle deyince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): *"Aciz düşene kadar hakkını ara. Aciz kaldığın zaman: «Hasbiyallahu ve ni'mel-vekîl» de. Çünkü delillere göre aranızda hüküm verilmektedir"* buyurdu. Yani Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) kişinin hakkını aramayı bırakıp tevekkül etmesine rıza göstermemiştir."

Bize bildirilene göre Muâviye b. Kurra şöyle demiştir: Ömer b. el-Hattâb bir topluluğun yanına gelip: "Sizler kimsiniz?" diye sorunca, onlar: "Bizler tevekkülde bulunanlarız" cevabını verdiler. Bunun üzerine Ömer: "Hayır, sizler hazır yiyicilersiniz, size mütevekkillerin kimler olduğunu haber vereyim mi? Mütevekkil kişi, toprağı sürüp tohumu eker sonra da Rabbine tevekkül eder" dedi.[2]

١١٦٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ الْفَضْلِ الْقَطَّانُ، أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ مَاتِي الْكُوفِيُّ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ حَازِمِ بْنِ أَبِي غَرَزَةَ، حَدَّثَنَا طَلْقُ بْنُ غَنَّامٍ، عَنِ الْمَسْعُودِيِّ، عَنْ جَوَابِ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ، عَنِ الْمَعْرُورِ بْنِ سُوَيْدٍ، عَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ

---

[1] İsnâdı hasendir. Ebû Dâvud 4/44 (3627).

[2] İbn Ebi'd-Dünyâ 6, 7 (11).

عَنْهُ، قَالَ: " يَا مَعْشَرَ الْقُرَّاءِ ارْفَعُوا رُءُوسَكُمْ مَا أَوْضَحَ الطَّرِيقَ، فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ، وَلَا تَكُونُوا كَلًّا عَلَى الْمُسْلِمِينَ "

1163- Ma'rûr b. Suveyd'in bildirdiğine göre Hz. Ömer: "Ey kurâ (Kur'ân hafızları) topluluğu! Başlarınızı kaldırın. Yol açık seçiktir. Birbirinizle hayırda yarışın ve Müslümanlara yük olmayın" demiştir.[1]

١١٦٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعِيدِ بْنُ أَبِي عَمْرٍو، حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُّ، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ عَفَّانَ، حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ، حَدَّثَنَا جَرِيرُ بْنُ حَازِمٍ، حَدَّثَنَا أَيُّوبُ، عَنْ نَافِعٍ، قَالَ: دَخَلَ شَابٌّ قَوِيٌّ الْمَسْجِدَ وَفِي يَدِهِ مَشَاقِصُ وَهُوَ يَقُولُ: مَنْ يُعِينُنِي فِي سَبِيلِ اللهِ؟ قَالَ: فَدَعَا بِهِ عُمَرُ فَأُتِيَ بِهِ فَقَالَ: " مَنْ يَسْتَأْجِرُ مِنِّي هَذَا بِعَمَلٍ فِي أَرْضِهِ؟ "، فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ: أَنَا يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، قَالَ: بِكَمْ تُؤْجِرُهُ كُلَّ شَهْرٍ؟ قَالَ: بِكَذَا وَكَذَا، قَالَ: خُذْهُ فَانْطَلِقْ بِهِ، فَعَمِلَ فِي أَرْضِ الرَّجُلِ أَشْهُرًا، ثُمَّ قَالَ عُمَرُ لِلرَّجُلِ: " مَا فَعَلَ أَجِيرُنَا؟ " قَالَ: صَالِحٌ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، قَالَ: " ائْتِنِي بِهِ وَبِمَا اجْتَمَعَ لَهُ مِنَ الْأَجْرِ "، فَجَاءَ بِهِ وَبِصُرَّةٍ مِنْ دَرَاهِمَ، فَقَالَ: " خُذْ هَذِهِ فَإِنْ شِئْتَ الْآنَ فَاغْزُ، وَإِنْ شِئْتَ فَاجْلِسْ "

1164- Nâfi' der ki: Genç biri elinde ok demirleriyle Mescid'e girdi ve: "Kim bana Allah yolunda (cihad hususunda) yardımda bulunur?" dedi. Bunun üzerine Ömer bu genci yanına çağırıp: "Kim bu kişiyi tarlasında ücretle çalıştırmak üzere benden alır?" diye sordu. Ensâr'dan bir adam: "Ey müminlerin emîri! Ben alırım" deyince: "Bir aylığına ne kadara alırsın?" diye sordu. Adam şu kadara alırım" deyince, Ömer: "O zaman bunu al ve git" dedi. Bu genç aylarca adamın tarlasında çalıştı. Sonra Ömer onu kiralayan adama: "İşçimiz ne haldedir?" diye sorunca, adam: "Ey müminlerin emîri! Sâlih bir kişidir" cevabını verdi. Ömer: "Genci kazandığı parayla birlikte yanıma getir" dedi. Adam, gençle ve bir kese dirhem ile

[1] İsnâdı hasendir. Ebû Nuaym, *Hilye* (6/382).

gelince, Ömer, (keseyi gence uzatıp): "Bunları al. Şimdi dilersen cihad, et dilersen de otur" dedi.[1]

١١٦٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْفَقِيهُ، أَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْمُحَمَّدَ آبَاذِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ يَزِيدَ الْمُنَادِي، حَدَّثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرِ بْنِ حَازِمٍ أَبُو الْعَبَّاسِ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ مُطَرِّفٍ، عَنْ حَكِيمِ بْنِ قَيْسِ بْنِ عَاصِمٍ، قَالَ: أَوْصَى قَيْسُ بْنُ عَاصِمٍ بَنِيهِ، فَقَالَ: " أُوصِيكُمْ بِتَقْوَى اللهِ تَعَالَى، وَأَنْ تُسَوِّدُوا أَكْبَرَكُمْ، فَإِنَّكُمْ إِذَا فَعَلْتُمْ ذَلِكَ خَلَّفْتُمْ أَبَاكُمْ، وَلَا تُسَوِّدُوا أَصْغَرَكُمْ، فَإِنَّكُمْ إِذَا فَعَلْتُمْ ذَلِكَ أَزْرَى بِكُمْ مِنْ أَكْفَائِكُمْ، وَعَلَيْكُمْ بِالْمَالِ وَاصْطِنَاعِهِ، فَإِنَّه مَنْبَهَةٌ لِلْكَرِيمِ وَيُسْتَغْنَى بِهِ، عَنِ اللَّئِيمِ، وَإِيَّاكُمْ وَمَسْأَلَةَ النَّاسِ، فَإِنَّهَا أَخَسُّ كَسْبِ الرَّجُلِ، وَإِذَا أَنَا مِتُّ فَلَا تَنُوحُوا عَلَيَّ، فَإِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ، لَمْ يُنَحْ عَلَيْهِ، وَادْفُنُونِي فِي أَرْضٍ لَا يَعْلَمُ بِمَدْفَنِي بَكْرُ بْنُ وَائِلٍ فَإِنِّي كُنْتُ أُغَاوِلُهُمْ - أَوْ أُغَاوِرُهُمْ فِي الْجَاهِلِيَّةِ " شَكَّ وَهْبٌ

1165- - Hakîm b. Kays b. Âsım anlatıyor: Kays b. Âsım, çocuklarına şöyle bir vasiyette bulundu: "Size Allah'a karşı takva sahibi olmanızı tavsiye ediyorum. (Ben ölürsem) en yaşlınız olanı başınıza geçirin. Bir topluluk en yaşlı olanı başa geçirdiği zaman atalarının yolunu sürdürmüş olur. En küçüklerini başa geçirdikleri zaman ise küçük düşerler. Bu malları bir arada tutup işletin. Zira mal cömert kişiyi daha da değerli kılarken rezil kişilere muhtaç olmaktan kurtarır. Dilenmekten de sakının! Çünkü dilenmek, kişinin en kötü kazancıdır. Ölürsem arkamdan ağıt yakmayın. Zira Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ardından ağıt yakılmamıştır. Beni, Bekr b. Vâil'in bilmediği bir yere defnedin. Çünkü Cahiliye zamanında onlara baskın yapardım" veya: "saldırırdım." —Buradaki şüphe ravi Vehb'e aittir.—[2]

---

[1] Ravileri güvenilirdir. Ancak Nâfi', Ömer zamanına yetişmemiştir.

[2] İsnâdı hasendir. Buhârî 245, 246 (953).

١١٦٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنَا أَبُو عُثْمَانَ سَعِيدُ بْنُ عُثْمَانَ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، قَالَ: اشْتَرَى - سَلْيمَانُ وَقَالَ غَيْرُهُ: - سَلْمَانُ الْفَارِسِيُّ وَسْقًا مِنَ الطَّعَامِ، وَقَالَ: " إِنَّ النَّفْسَ إِذَا أَحْرَزَتْ رِزْقَهَا اطْمَأَنَّتْ "

1166- Süfyân der ki: Süleymân —bir başkası: "Selmân" demiştir— bir vesk (altmış sâ') yiyecek satın aldı ve: "Muhakkak ki nefis rızkına sahip olduğu zaman mutmain olur" dedi.

١١٦٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنَا الْحَسَنُ، حَدَّثَنَا أَبُو عُثْمَانَ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ، حَدَّثَنَا مَرْوَانُ، عَنْ سَهْلِ بْنِ هَاشِمٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ، قَالَ: قَالَ سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيِّبِ: " مَنْ لَزِمَ الْمَسْجِدَ، وَقَبِلَ كُلَّ مَا يُعْطَى فَقَدْ أَلْحَفَ فِي الْمَسْأَلَةِ "

1167- Saîd b. el-Müseyyeb der ki: "Kim sürekli olarak mescidde kalır ve kendisine verilen her şeyi kabul ederse yüzsüzlük ediyor demektir."[1]

١١٦٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ نُصَيْرٍ، حَدَّثَنِي الْجُنَيْدُ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: سَمِعْتُ السَّرِيَّ، يَذُمُّ الْجُلُوسَ فِي الْمَسْجِدِ، وَيَقُولُ: " جَعَلُوا مَسْجِدَ الْجَامِعِ حَوَانِيتَ لَيْسَ لَهَا أَبْوَابٌ "

1168- Cüneyd b. Muhammed der ki: Serî'nin mescidde oturmayı kınadığını ve: "Mescidi kapısı olmayan dükkanlara çevirdiler" dediğini işittim.

İmam Ahmed der ki: "Bu da, kişinin kazanabilme durumu olduğu halde dilenmeye yönelmesinin istenilmemesidir."

١١٦٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ اللهِ بْنُ يُوسُفَ الْأَصْبَهَانِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو سَعِيدِ بْنِ الْأَعْرَابِيِّ، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الزَّعْفَرَانِيُّ، حَدَّثَنَا وَكِيعُ بْنُ الْجَرَّاحِ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " لَأَنْ يَأْخُذَ أَحَدُكُمْ حَبْلَهُ فَيَأْتِيَ الْجَبَلَ، فَيَجِيءَ بِحِزْمَةٍ مِنْ حَطَبٍ عَلَى ظَهْرِهِ فَيَبِيعَهَا، فَيَسْتَغْنِيَ بِهَا خَيْرٌ لَهُ

---

[1] İsnâdı salihtir.

مِنْ أَنْ يَسْأَلَ النَّاسَ أَعْطَوْهُ أَوْ مَنَعُوهُ " أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ فِي الصَّحِيحِ، عَنْ يَحْيَى بْنِ مُوسَى، عَنْ وَكِيعٍ وَأَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ مِنْ حَدِيثِ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ وَفِيهِ مِنَ الزِّيَادَةِ: " فَيَتَصَدَّقَ مِنْهُ، وَيَسْتَغْنِيَ بِهِ عَنِ النَّاسِ "

1169- Hişâm b. Urve'nin, babası kanalıyla dedesinden bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Kişinin bir ip alarak dağa çıkıp bir bağ odun yapması, onu sırtında getirip satması ve ihtiyacını karşılaması, verip vermeyeceği belli olmayan insanlardan dilenmesinden daha hayırlıdır"* buyurmuştur.[1]

Buhârî bunu *Sahîh*'te Yahyâ b. Mûsa — Vekî' kanalıyla rivayet etti.[2]

Müslim, Ebû Hureyre kanalıyla Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) rivayet edilen hadiste: *"Ondan tasaddukta bulunur, insanlara da muhtaç olmaz"* ziyadesinde bulunmuştur.[3]

١١٧٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْفَقِيهُ، حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عُمَرَ بْنِ حَفْصٍ الزَّاهِدُ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ التِّرْمِذِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو صَالِحٍ، حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ صَالِحٍ، عَنْ بُحَيْرِ بْنِ سَعْدٍ، عَنْ خَالِدِ بْنِ مَعْدَانَ، عَنِ الْمِقْدَامِ بْنِ مَعْدِي كَرِبَ صَاحِبِ النَّبِيِّ ﷺ، أَنَّهُ حَدَّثَهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ، قَالَ: " مَا أَكَلَ أَحَدٌ طَعَامًا قَطُّ خَيْرًا مِنْ أَنْ يَأْكُلَ مِنْ عَمَلِ يَدِهِ، وَكَانَ دَاوُدُ لَا يَأْكُلُ إِلَّا مِنْ عَمَلِ يَدِهِ " أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ فِي الصَّحِيحِ مِنْ حَدِيثِ ثَوْرِ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ خَالِدِ بْنِ مَعْدَانَ

1170- Mikdâm b. Ma'di Kerib'in bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): *"Hiç kimse asla kendi el emeğinden daha hayırlı bir yemek yememiştir. Hz. Dâvud sadece kendi el emeğiyle kazandığını yerdi"* buyurmuştur.[4]

Buhârî bunu *Sahîh*'te Sevr b. Yezîd — Hâlid b. Ma'dân kanalıyla rivayet etti.

---

[1] İsnâdı sahihtir.

[2] Buhârî, *büyû'* (3/9), *zekât* (2/129).

[3] Müslim, *Sahîh* 1/721 (106).

[4] İsnâdı hasendir. İbn Mâce 2/723 (2138).

١١٧١ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ الْفَضْلِ الْقَطَّانُ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ دُرُسْتَوَيْهِ، حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ سُفْيَانَ، حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، وَقَبِيصَةُ، قَالَا: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ وَائِلِ بْنِ دَاوُدَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ عُمَيْرٍ الْأَنْصَارِيِّ، قَالَ: سُئِلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَيُّ الْكَسْبِ أَطْيَبُ؟ قَالَ: " عَمَلُ الرَّجُلِ بِيَدِهِ، وَكُلُّ بَيْعٍ مَبْرُورٍ " هَكَذَا جَاءَ بِهِ مُرْسَلًا وَكَذَلِكَ رَوَاهُ جَرِيرٌ وَمُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدٍ، عَنْ وَائِلٍ مُرْسَلًا قَالَ الْبُخَارِيُّ: " وَأَسْنَدَهُ بَعْضُهُمْ وَهُوَ خَطَأٌ " - يَعْنِي مَا -

1171- Saîd b. Umeyr el-Ensârî der ki: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): "Kazancın en hayırlısı hangisidir?" diye sorulunca, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): *"Kişinin kendi el emeğinin kazancı ve dürüst bir ticaret kazancıdır"* buyurdu.[1]

Bu şekilde mürsel olarak aktarılmıştır. Cerîr ve Muhammed b. Uyeyne bunu Vâil kanalıyla mürsel olarak zikretmiştir.

Buhârî der ki: Hadisi bazıları müsned olarak nakletmişlerdir ancak hatalıdır.

١١٧٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا الْعَبَّاسُ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا الْأَسْوَدُ بْنُ عَامِرٍ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ، عَنْ وَائِلِ بْنِ دَاوُدَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنْ عَمِّهِ، قَالَ: سُئِلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَيُّ الْكَسْبِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: " كَسْبٌ مَبْرُورٌ " " وَرَوَاهُ شَرِيكٌ كَمَا "

1172- Saîd b. Umeyr, amcasından bildiriyor: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): "Kazancın en hayırlısı hangisidir?" diye sorulunca, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): *"Dürüst bir ticaret kazancıdır"* buyurdu.[2]

Şerîk te bunu bir sonraki rivayette olduğu gibi aktarmıştır.

---

[1] Ravileri güvenilirdir. Ancak mursel bir hadistir. İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (7/270) ve Ebû Ubeyd, *Garîbu'l-Hadîs* (4/496).

[2] Ravileri güvenilirdir. Beyhakî, *Sünen* (5/163) ve Hâkim, *Müstedrek* (2/10).

١١٧٣ - أَخْبَرَنَاهُ أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا الْعَبَّاسُ بْنُ مُحَمَّدٍ الدُّورِيُّ، حَدَّثَنَا الْأَسْوَدُ بْنُ عَامِرٍ، حَدَّثَنَا شَرِيكٌ، عَنْ وَائِلِ بْنِ دَاوُدَ، عَنْ جَمِيعُ بْنُ عُمَيْرٍ، عَنْ خَالِهِ أَبِي بُرْدَةَ، قَالَ: سُئِلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَيُّ الْكَسْبِ أَطْيَبُ أَوْ أَفْضَلُ؟ قَالَ: " عَمَلُ الرَّجُلِ بِيَدِهِ وَكُلُّ بَيْعٍ مَبْرُورٍ " أَخْبَرَنَا أَبُو نَصْرِ بْنُ قَتَادَةَ، أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ السِّرَاجُ، حَدَّثَنَا مُطَيَّنٌ قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ، - وَذَكَرَ لَهُ هَذَا الْحَدِيثَ - قَالَ: إِنَّمَا هُوَ سَعِيدُ بْنُ عُمَيْرٍ قَالَ الْإِمَامُ أَحْمَدُ رَحِمَهُ اللهُ تَعَالَى: " رَوَاهُ الْمَسْعُودِيُّ، عَنْ وَائِلٍ فَغَلَطَ فِي إِسْنَادِهِ "

1173- Cumey' b. Umeyr'in dayısı Ebû Burde der ki: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): "Kazancın en iyisi ve en hayırlısı hangisidir?" diye sorulunca, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesallem): *"Kişinin kendi el emeğinin kazancı ve dürüst bir ticaret kazancıdır"* buyurdu.[1]

Başka bir kanalla yukarıdaki hadisin aynısı nakledilmiş ve Ebû Burde'nin isminin Saîd b. Umeyr olduğunu söylemiştir.

İmam Ahmed der ki: "Mes'ûdî bunu Vâil kanalıyla zikretmiş ve isnâdında hata etmiştir."↓

١١٧٤ - أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ النَّضْرِ، حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ عَمْرٍو، حَدَّثَنَا الْمَسْعُودِيُّ، عَنْ وَائِلِ بْنِ دَاوُدَ، عَنْ عَبَايَةَ بْنِ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قِيلَ يَا رَسُولَ اللهِ أَيُّ الْكَسْبِ أَطْيَبُ؟ قَالَ: " كَسْبُ الرَّجُلِ بِيَدِهِ، وَكُلُّ بَيْعٍ مَبْرُورٍ "

1174- Abâye b. Râfi' b. Hadîc, babasından bildiriyor: Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem): "Ey Allah'ın Resûlü! Kazancın en iyisi hangisidir?" diye sorulunca, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): *"Kişinin kendi el emeğinin kazandığı ile dürüst bir ticaret kazancıdır"* buyurdu.[2]

---

[1] Ravileri güvenilirdir. Ahmed, *Müsned* (3/426), Hâkim, *Müstedrek* (2/10), Beyhakî, *Sünen* (5/263) ve Bezzâr, *Müsned* (2/83).

[2] el-Mes'ûdî dışındaki ravileri güvenilirdir. Ahmed, *Müsned* (4/141), Taberânî, *M. el-Kebîr* 4/330 (4411) ve Bezzâr, *Müsned* (2/83).

١١٧٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عِيسَى الْعَطَّارُ، حَدَّثَنَا كَثِيرُ بْنُ هِشَامٍ، حَدَّثَنَا كُلْثُومُ بْنُ جَوْشَنٍ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " التَّاجِرُ الصَّدُوقُ الْأَمِينُ الْمُسْلِمُ مَعَ الشُّهَدَاءِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ "

1175- İbn Ömer der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Doğru ve güvenilir müslüman tacir, kıyamet gününde şehitlerle beraberdir"* buyurdu.[1]

١١٧٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعْدٍ الْمَالِينِيُّ، أَخْبَرَنَا أَبُو أَحْمَدَ بْنُ عَدِيٍّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَلْمٍ، حَدَّثَنَا حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى، حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ، عَنْ دَرَّاجٍ، عَنْ أَبِي الْهَيْثَمِ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَ: " أَيُّمَا رَجُلٍ كَسَبَ مَالًا مِنْ حَلَالٍ، فَأَطْعَمَ نَفْسَهُ، أَوْ كَسَاهَا فَمَنْ دُونَهُ مِنْ خَلْقِ اللهِ، فَإِنَّهُ لَهُ زَكَاةٌ، وَأَيُّمَا رَجُلٍ مُسْلِمٍ لَمْ يَكُنْ لَهُ عِنْدَهُ صَدَقَةٌ فَلْيَقُلْ فِي دُعَائِهِ: اللهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ وَرَسُولِكَ، وَصَلِّ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ، وَالْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ، فَإِنَّهَا لَهُ زَكَاةٌ " وقَالَ: " لَا يَشْبَعُ مُؤْمِنٌ سَمِعَ خَيْرًا حَتَّى يَكُونَ مُنْتَهَاهُ الْجَنَّةَ " رَوَاهُ ابْنُ خُزَيْمَةَ، عَنْ يُونُسَ بْنِ عَبْدِ الْأَعْلَى، وَغَيْرُهُ عَنِ ابْنِ وَهْبٍ

1176- Ebû Saîd el-Hudrî bildiriyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"Her kim helalden kazanır, ondan yer ve ondan giyinirse, ondan herhangi kimseye harcamada bulunursa bu, kendisi için bir zekat sayılır. Yanında sadaka olarak vereceği bir şeyi bulunmayan müslüman: «Allahım! Kulun ve Resûl'ün olan Muhammed'e, mümin erkek ve mümin kadınlara, Müslüman erkek ve müslüman kadınlara hayırlar ihsan eyle» diye dua etsin. Çünkü bu (ifade de) bir zekattır."* Sonra: *"Mümin kimse cennete varana kadar hayır işlemeye doymaz"* buyurdu.[2]

[1] İsnâdı zayıftır. İbn Mâce 2/724 (2139) ve Tirmizî 3/515 (1209).

[2] İçinde Derrâc'ın bulunmasından dolayı isnadı zayıftır. Buhârî sh. 166 (640).

İbn Huzeyme bunu Yûnus b. Abdi'l-A'lâ kanalıyla, bir başkası da İbn Vehb kanalıyla rivayet ettiler.

١١٧٧ - أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَنْبَأَنِي أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، وَقَرَأْتُهُ بِخَطِّهِ فِيمَا أَجَازَهُ لَهُ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ، حَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ عَثَّامٍ، عَنْ رَجُلٍ أَظُنُّهُ قَالَ: الْحَسَنُ بَيَّاعُ الْحُصْرِ أَوْ كَمَا قَالَ عَنِ الْمُعْتَمِرِ، عَنِ السَّكَنِ يَرْفَعُهُ، قَالَ: " طَلَبُ الْحَلَالِ مِثْلُ مُقَارَعَةِ الْأَبْطَالِ فِي سَبِيلِ اللهِ، وَمَنْ بَاتَ عَيِيًّا مِنْ طَلَبِ الْحَلَالِ بَاتَ وَاللهُ عَزَّ وَجَلَّ عَنْهُ رَاضٍ "

قَالَ عَلِيُّ بْنُ عَثَّامٍ: وَقَالَ مُحَمَّدُ بْنُ وَاسِعٍ، لِمَالِكِ بْنِ دِينَارٍ: " مَالَكَ لَا تُقَارِعُ الْأَبْطَالَ؟ " قَالَ: وَمَا مُقَارَعَةُ الْأَبْطَالِ؟ قَالَ: " الْكَسْبُ مِنَ الْحَلَالِ وَالْإِنْفَاقُ عَلَى الْعِيَالِ

1177- es-Seken'in bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): *"Helal olan rızkı aramak, kahramanlarla savaşmak gibidir. Kim de helal kazanç elde etmek için yorgun olarak gecelerse Yüce Allah kendisinden razı olmuş bir şekilde geceler"* buyurdu.[1]

Ali b. Assâm der ki: Muhammed b. Vâsi', Mâlik b. Dinâr'a: "Neden kahramanlarla savaşmıyorsun?" deyince, Mâlik: "Kahramanlarla savaşmak ta nedir?" diye sordu. Bunun üzerine Muhammed b. Vâsi': "Helalden kazanmak ve onu aileye infak etmektir" karşılığını verdi.

١١٧٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلَمِيُّ، أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ عَمْرُو بْنُ إِسْحَاقَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ الْبُخَارِيُّ، حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا مُصْعَبُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الزُّبَيْرِيُّ، حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ عِكْرِمَةَ الْمَخْزُومِيُّ، حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " اطْلُبُوا الرِّزْقَ مِنْ خَبَايَا الْأَرْضِ "

[1] İsnâdında kopukluk vardır.

1178- Hz. Âişe der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Rızkı yerin derinliklerinde arayın"* buyurdu.[1]

Eğer bu hadis sahih ise burada yeri sürüp ekin ekmek kastedilmektedir.

١١٧٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ، مِنْ أَصْلِهِ، حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُّ، حَدَّثَنَا أَبُو أُمَيَّةَ الطَّرَسُوسِيُّ، حَدَّثَنَا مُصْعَبُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ مُصْعَبٍ، حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ عِكْرِمَةَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَارِثِ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا، أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ: " الْتَمِسُوا الرِّزْقَ فِي خَبَايَا الْأَرْضِ " وَحَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الصُّوفِيُّ، حَدَّثَنَا بُهْلُولٌ الْأَنْبَارِيُّ، حَدَّثَنَا مُصْعَبُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الزُّبَيْرِيُّ، حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ عِكْرِمَةَ، فَذَكَرَهُ بِإِسْنَادِهِ نَحْوَهُ قَالَ مُصْعَبٌ: هِيَ الْمَعَادِنُ

1179- Hz. Âişe'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Rızkı yerin derinliklerinde arayın"* buyurmuştur.[2]

Başka bir kanalla yukarıdaki hadisin aynısı nakledilmiştir. Mus'ab: "Burada madenler kastedilmektedir" diye ekledi.

١١٨٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو نَصْرِ بْنُ قَتَادَةَ، حَدَّثَنَا أَبُو الْفَضْلِ بْنُ خُمَيْرَوَيْهِ، أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ نَجْدَةَ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمَّارٍ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ أَبِي سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ، يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " خَيْرُ الْكَسْبِ كَسْبُ يَدَيِ الْعَامِلِ إِذَا نَصَحَ " رَوَاهُ ابْنُ خُزَيْمَةَ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ حَجَرٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمَّارٍ

1180- Ebû Hureyre der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"En hayırlı kazanç, kişinin yaptığı işi ihlasla en güzel şekilde yapıp kendi eliyle kazandığıdır"* buyurdu.[3]

---

[1] İsnâdı zayıftır. Ebû Ya'lâ, *Müsned* 7/347 (4384), İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn* (3/48), Ebû Nuaym, *Ahbâru Isbehân* (2/243, 313).

[2] İsnâdı zayıftır. Beyhakî 484, 485 (1098).

[3] İsnâdı hasendir. Ahmed, *Müsned* (2/334, 357) ve Ebû Nuaym, *Ahbâru Isbehân* (1/356).

İbn Huzeyme bunu Ali b. Hacer kanalıyla Muhammed b. Ammâr'dan rivayet etti.

١١٨١ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدَانَ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدٍ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَهْدِيٍّ الْأُبُلِّيُّ، حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ، - ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو سَعْدٍ الْمَالِينِيُّ، أَخْبَرَنَا أَبُو أَحْمَدَ بْنُ عَدِيٍّ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ سُفْيَانَ، حَدَّثَنَا شَيْبَانُ، حَدَّثَنَا أَبُو الرَّبِيعِ السَّمَّانُ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ، عَنْ سَالِمٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " إِنَّ اللهَ يُحِبُّ الْمُؤْمِنَ الْمُحْتَرِفَ " وَفِي رِوَايَةِ ابْنِ عَبْدَانَ: " الشَّابَّ الْمُحْتَرِفَ " " تَفَرَّدَ بِهِ أَبُو الرَّبِيعِ، عَنْ عَاصِمٍ وَلَيْسَا بِالْقَوِيَّيْنِ "

1181- Sâlim'in, babasından (İbn Ömer'den) bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Allah meslek sahibi mümini sever"* buyurmuştur.[1]

İbn Abdân'ın rivayetinde ise: *"Meslek sahibi genci sever"* ibaresi geçmiştir.

Ebu'r-Rabî' bunu Âsım'dan rivayette tek kalmıştır. İkisi de rivayette güçlü kişiler değildir.

١١٨٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنِي الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ بْنِ خُزَيْمَةَ، حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ مَنْصُورٍ، حَدَّثَنَا بُهْلُولُ بْنُ عُبَيْدٍ، حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ السَّبِيعِيُّ، عَنِ الْحَارِثِ، عَنْ عَلِيٍّ، قَالَ: سُئِلَ النَّبِيُّ ﷺ أَيُّ الْأَعْمَالِ أَزْكَى؟ قَالَ: " كَسْبُ الْمَرْءِ بِيَدِهِ " أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنِي الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ بْنِ خُزَيْمَةَ، حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ مَنْصُورٍ، حَدَّثَنَا بُهْلُولُ بْنُ عُبَيْدٍ، حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ السَّبِيعِيُّ، عَنِ الْحَارِثِ، عَنْ عَلِيٍّ، قَالَ: سُئِلَ النَّبِيُّ ﷺ، فَذَكَرَهُ

1182- Hz. Ali der ki: Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem): "Amellerin en temizi hangisidir?" diye sorulunca: *"Kişinin kendi eliyle (emeğiyle) kazandığıdır"* buyurdu.[2]

---

[1] İsnâdı zayıftır. İbn Adiy, *el-Kâmil* (1/369) ve Taberânî, *M. el-Kebîr* 12/308 (13200).

[2] İsnâdı çok zayıftır. İbn Adiy, *el-Kâmil* (2/498).

Başka bir kanalla yukarıdaki hadisin aynısı nakledilmiştir: "Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle soruldu" ibaresi geçmiş ve devamında söz konusu hadis zikredilmiştir.

١١٨٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنِي أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ سَلَمَةَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ، سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ عَثَّامٍ، يَقُولُ: " مَا أَحَبَّ إِلَيَّ يَكُونَ الْمُسْلِمُ مُحْتَرِفًا، إِنَّ الْمُسْلِمَ إِذَا احْتَاجَ أَوَّلَ مَا يَبْذُلُ دِينَهُ "

1183- Ali b. Assâm der ki: "Müslüman kişinin meslek sahibi olması, benim için ne kadar güzel bir şeydir. Çünkü kişi ihtiyaç sahibi olduğu zaman ilk harcayacağı şey dinidir."

١١٨٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ فُورَكٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ جَعْفَرٍ الْأَصْبَهَانِيُّ، حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ أَبِي يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الْأَنْصَارِيُّ، حَدَّثَنَا فَرْوَةُ بْنُ يُونُسَ، حَدَّثَنِي هِلَالُ بْنُ جُبَيْرٍ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ: " مَنْ رُزِقَ فِي شَيْءٍ فَلْيَلْزَمْهُ "،

1184- Enes der ki: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *"Bir kimse herhangi (meşru) bir şeyden rızıklanırsa artık ona devam etsin"* buyurduğunu işittim.[1]

١١٨٥ - أَخْبَرَنَا ابْنُ عَبْدَانَ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدٍ، حَدَّثَنَا الْكُدَيْمِيُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الْأَنْصَارِيُّ، حَدَّثَنَا فَرْوَةُ بْنُ يُونُسَ الْكِلَابِيُّ، عَنْ هِلَالٍ، فَذَكَرَهُ بِإِسْنَادِهِ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: " مَنْ رَزَقَهُ اللهُ رِزْقًا فِي شَيْءٍ فَلْيَلْزَمْهُ " وَلَمْ يَقُلْ: سَمِعْتُ

1185- Başka bir kanalla yukarıdaki hadisin aynısı nakledilmiştir; ancak rivayetinde: *"Allah kime bir şeyden bir rızık verirse, artık o kimse o şeye devam etsin"* ibaresi geçmiştir. Ayrıca rivayetinde: "İşittim" ifadesini kullanmamıştır.[2]

---

[1] İsnâdı zayıftır. İbn Mâce 2/726 (2147).

[2] İsnâdı zayıftır.

١١٨٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنِي أَبُو الْحُسَيْنِ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ تَمِيمٍ الْقَنْطَرِيُّ، بِبَغْدَادَ، حَدَّثَنَا أَبُو قِلَابَةَ الرَّقَاشِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ الضَّحَّاكُ بْنُ مَخْلَدٍ الشَّيْبَانِيُّ، أَخْبَرَنِي أَبِي، أَخْبَرَنِي الزُّبَيْرُ، عَنْ عُبَيْدٍ، أَخْبَرَنِي نَافِعٌ، قَالَ: كُنْتُ أُجَهِّزُ إِلَى الشَّامِ وَإِلَى مِصْرَ فَكَانَ اللهُ يَرْزُقُ خَيْرًا كَثِيرًا فَجَهَّزْتُ إِلَى الْعِرَاقِ فَلَمْ يَرْجِعْ رَأْسُ مَالِي، فَدَخَلْتُ عَلَى عَائِشَةَ، فَقَالَتْ: يَا بُنَيَّ الْزَمْ تِجَارَتَكَ؛ فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ: " إِذَا فُتِحَ لِأَحَدِكُمْ رِزْقٌ مِنْ بَابٍ فَلْيَلْزَمْهُ "

1186- Nâfi' der ki: Ben ticaret mallarımı Şam'a ve Mısır'a gönderiyordum. Allah bana bu ticaretlerle hayırlı rızıklar ihsan ediyordu. Bir gün Irak'a mal gönderdim ve bu ticaret sermayesini bile çıkarmadı. Hz. Âişe'nin yanına girdiğimde: "Evladım! Sen (kazandığın müddetçe) ticaretinde aynı yere devam et. Zira Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): «*Eğer birinize bir kapıdan bir rızık açılırsa (kazandığı müddetçe) o işe devam etsin*» buyurduğunu işittim" dedi.[1]

١١٨٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدِ اللهِ الْمُنَادِي، حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا أَبُو الضَّحَّاكِ، حَدَّثَنِي الزُّبَيْرُ بْنُ عُبَيْدٍ، حَدَّثَنِي نَافِعٌ - وَلَيْسَ نَافِعٌ مَوْلَى ابْنِ عُمَرَ - قَالَ: كُنْتُ أَخْتَلِفُ إِلَى مِصْرَ ثُمَّ بَدَا لِي أَنْ آتِيَ الْعِرَاقَ، فَأَتَيْتُ عَائِشَةَ فَسَلَّمْتُ عَلَيْهَا قَالَتْ: أَيْنَ؟ قُلْتُ: الْعِرَاقُ، قَالَتْ: مَالَكَ وَلِمَتْجَرِكَ؟ فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ: " إِذَا قُسِمَ لِأَحَدِكُمْ رِزْقٌ فَلَا يَدَعْهُ حَتَّى يَتَغَيَّرَ لَهُ أَوْ يَتَنَكَّرَ لَهُ " شَكَّ أَبُو الضَّحَّاكِ، قَالَ: فَجِئْتُ الْعِرَاقَ فَمَا رَدَدْتُ رَأْسَ الْمَالِ

1187- Nâfi' der ki: Ben ticaret için Mısır'a gider gelirdim. Bir gün Irak'a gitmek istediğimde Hz. Âişe'ye gidip selam verdim. Bana: "Nereye gidiyorsun?" deyince: "Irak'a gidiyorum" cevabını verdim. Bunun üzerine bana: "Sana ve eski ticaret yerine ne oldu? Zira ben, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): «*Sizden birine bir yerden bir rızık kılınırsa, o kimse, bu değişinceye*" veya:

---

[1] İsnâdı zayıftır. İbn Mâce 2/727 (2148).

"rızkı kesilinceye kadar onu bırakmasın» buyurduğunu işittim" dedi. — Buradaki şüphe Ebu'd-Dahhâk'a aittir— Ancak ben yine de Irak'a geldim. Ancak ticaretimde sermayeyi bile çıkaramadım.[1]

١١٨٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، وَأَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي حَامِدٍ الْمُقْرِئُ، وَأَبُو صَادِقٍ الْعَطَّارُ، قَالُوا: حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا الرَّبِيعُ بْنُ سُلَيْمَانَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ، أَخْبَرَنَا سُلَيْمَانُ هُوَ ابْنُ بِلَالٍ، أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ سُلَيْمَانَ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ، أَنَّهُ سَمِعَ مُعَاذَ بْنَ عَبْدِ اللهِ الْجُهَنِيَّ، يُحَدِّثُ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَمِّهِ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ، خَرَجَ عَلَيْهِمْ، وَعَلَيْهِ أَثَرُ غُسْلٍ وَهُوَ طَيِّبُ النَّفْسِ فَظَنَنَّا أَنَّهُ أَلَمَّ بِأَهْلِهِ، فَقُلْنَا: يَا رَسُولَ اللهِ، نَرَاكَ أَصْبَحْتَ طَيِّبَ النَّفْسِ، قَالَ: " أَجَلْ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ " - ثُمَّ ذَكَرْنَا الْغِنَيُّ - فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " لَا بَأْسَ بِالْغِنَى لِمَنِ اتَّقَى اللهَ عَزَّ وَجَلَّ، وَالصِّحَّةُ لِمَنِ اتَّقَى اللهَ خَيْرٌ مِنَ الْغِنَى، وَطِيبُ النَّفْسِ مِنَ النِّعَمِ " أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرُ بْنُ إِسْحَاقَ الْفَقِيهُ، أَخْبَرَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ قُتَيْبَةَ، أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى، أَخْبَرَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ سُلَيْمَانَ، أَنَّهُ سَمِعَ مُعَاذَ بْنَ عَبْدِ اللهِ بْنِ خُبَيْبٍ، يُحَدِّثُ فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ، غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ فِي آخِرِهِ: مِنَ النَّعِيمِ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللهِ: الصَّحَابِيُّ الَّذِي لَمْ يُسَمِّهِ هُوَ يَسَارُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الْجُهَنِيُّ

1188- Muâz b. Abdillah el-Cuhenî, babasından, o da amcasından bildiriyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) üzerinde ıslaklık (gusül) eseri bulunduğu halde yanımıza geldi. Rahat ve hoş idi. Sanırım ailesiyle birlikte olmuştu. Kendisine: "Seni bugün rahat ve hoş görüyoruz" dediğimizde: *"Evet, Allah'a hamdolsun"* buyurdu. Sonra biz zenginlikten bahsedince: *"Allah'a karşı takva sahibi olanlar için zenginlikte bir mahzur yoktur. Allah'a karşı takva sahibi olanlar için sağlıklı olmak, zengin olmaktan daha hayırlıdır. Ayrıca gönül hoşluğu ve rahatlığı nimetlerdendir"* buyurdu.[2]

---

[1] İsnâdı zayıftır. Ahmed, *Müsned* (6/246).

[2] Ravileri güvenilirdir. İbn Mâce 2/724 (2141).

Başka bir kanalla yukarıdaki hadisin aynısı nakledilmiştir. Ancak sonunda: *"Ayrıca gönül hoşluğu ve rahatlığı nimetlerdendir"* ifadesi geçmemiştir.

Ebû Abdillah: "Adı zikredilmeyen sahâbi, Yesâr b. Abdillah el-Cuhenî'dir" dedi.

١١٨٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، فِي آخَرِينَ، قَالُوا: حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ حَازِمِ بْنِ أَبِي غَرَزَةَ، أَخْبَرَنَا جَعْفَرُ بْنُ عَوْنٍ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أُمِّ هَانِئٍ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ، دَخَلَ عَلَيْهَا فَقَالَ: " هَلْ عِنْدَكُمْ مِنْ غَنَمٍ؟ " قَالَتْ: لَا، يَا رَسُولَ اللهِ قَالَ: " فَاتَّخِذُوهَا - أَوِ اتَّخِذِيهَا - فَإِنَّ فِيهَا بَرَكَةً "

1189- Hişâm b. Urve, babasından bildiriyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ümmü Hani'nin yanına girdi ve: *"Yanınızda koyun var mıdır?"* diye sordu. Ümmü Hâni: "Yoktur, ey Allah'ın Resûlü!" deyince: *"O zaman koyun edinin"* veya: *"edinin. Zira onda bereket vardır"* buyurdu.[1]

١١٩٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ إِسْحَاقَ الْفَقِيهُ، وَأَبُو بَكْرِ بْنُ بَالَوَيْهِ قَالَا: أَنْبَأَنَا بِشْرُ بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ يَزِيدَ الْمُقْرِئُ، حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عَلِيِّ بْنِ رَبَاحٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي يَقُولُ: سَمِعْتُ عَمْرَو بْنَ الْعَاصِ، يَقُولُ: بَعَثَ إِلَيَّ رَسُولُ اللهِ ﷺ، فَأَتَيْتُهُ فَأَمَرَنِي أَنْ آخُذَ عَلَيَّ ثِيَابِي وَسِلَاحِي، ثُمَّ آتِيَهُ قَالَ: فَفَعَلْتُ، ثُمَّ أَتَيْتُهُ وَهُوَ يَتَوَضَّأُ فَصَعَّدَ فِيَّ النَّظَرَ، ثُمَّ طَأْطَأَ، ثُمَّ قَالَ: " يَا عَمْرُو إِنِّي أُرِيدُ أَنْ أَبْعَثَكَ عَلَى جَيْشٍ فَيُغْنِمُكَ اللهُ وَيُسْلِمُكَ، وَأَرْغَبُ لَكَ رَغْبَةً صَالِحَةً مِنَ الْمَالِ "، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ، إِنِّي لَمْ أُسْلِمْ رَغْبَةً فِي الْمَالِ، وَلَكِنْ أَسْلَمْتُ رَغْبَةً فِي الْإِسْلَامِ وَأَنْ أَكُونَ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَ لِي: " يَا عَمْرُو: نِعْمَ الْمَالُ الصَّالِحُ لِلرَّجُلِ الصَّالِحِ "

1190- Amr b. el-Âs der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), bana haber gönderince yanına gittim. Bana giysilerimi giymemi ve silahımı kuşanmamı

---

[1] Ravileri güvenilirdir. İbn Mâce 2/773 (2304).

emretti. Ben de öyle yapıp tekrar yanına geldim. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) abdest alıyordu. Beni tepeden tırnağa kadar süzdükten sonra: *"Ey Amr! Seni bir askeri birliğin başında bir yere göndermek istiyorum. Senin için zenginlik dilerim. Allah sana selâmet versin. Hayırlı mallar elde etmeni dilerim"* buyurdu. Ben de: "Ey Allah'ın Resûlü! Ben mala rağbet ederek müslüman olmadım. Ben ancak İslam sevdası ve seninle birlikte olma sevdası ile müslüman oldum" dediğimde: *"Sâlih mal, salih kimsenin elinde ne kadar iyidir"* buyurdu.[1]

١١٩١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ السُّوسِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو جَعْفَرٍ الْبَغْدَادِيُّ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ الْقَاضِي، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي أُوَيْسٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ فِي الْحَدِيثِ الَّذِي ذَكَرَ فِيهِ بَرَكَاتِ الْأَرْضِ: " إِنَّ هَذَا الْمَالَ خَضِرَةٌ حُلْوَةٌ، مَنْ أَخَذَهُ بِحَقِّهِ وَوَضَعَهُ فِي حَقِّهِ، فَنِعْمَ الْمَعُونَةُ " هُوَ مُخَرَّجٌ فِي الصَّحِيحِ وَرَوَاهُ هِلَالُ بْنُ أَبِي مَيْمُونَةَ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ فِيهِ: " فَمَنْ أَخَذَهُ بِحَقِّهِ بُورِكَ لَهُ فِيهِ، وَنِعْمَ صَاحِبُ الْمَالِ مَنْ أَعْطَى فِيهِ الْمِسْكِينَ وَالْيَتِيمَ وَابْنَ السَّبِيلِ " أَوْ كَمَا قَالَ

1191- Atâ b. Yesâr bildiriyor: Ebû Saîd el-Hudrî bereket hakkındaki hadisi zikrederek şöyle dedi: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *«Şüphesiz ki bu mal yeşil ve tatlı bir şeydir. Her kim onu hakkı ile alır da yerli yerince sarf ederse, o ne âlâ nafakadır»* buyurdu."[2]

Buhârî, *Sahîh*'te rivayet etti.[3]

Hilâl b. Ebî Meymûne'nin, Atâ b. Yesâr kanalıyla Ebû Saîd'den bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): *"Her kim onu hakkı ile alırsa o mal kendisine bereketli kılınır. Ondan yoksula, yetime ve yolcuya veren kimse ne iyi mal sahibidir"* buyurmuştur.[4]

---

[1] Ravileri güvenilirdir. Hâkim (2/2), Ahmed, *Müsned* (4/197) ve İbn Hibbân 268 (1089).

[2] Ebû Abdillah es-Sûsî, İshâk b. Muhammed b. Yûsuf'tur.

[3] Buhârî, *cihad* (3/13), *zekat* (2/127) ve Müslim 1/728, (122).

[4] Buhârî, *cihâd* (3/13), *zekat* (2/127) ve Müslim 1/728, 729 (123).

١١٩٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ الصَّيْدَلَانِيُّ، حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ الْفَضْلِ، حَدَّثَنَا أَبُو النَّضْرِ، حَدَّثَنَا مُرَجَّى بْنُ رَجَاءٍ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ، رَفَعَهُ قَالَ: " لَا خَيْرَ فِيمَنْ لَا يُحِبُّ الْمَالَ لِيَصِلَ بِهِ رَحِمَهُ، وَيُؤَدِّيَ بِهِ أَمَانَتَهُ، وَيَسْتَغْنِيَ بِهِ عَنْ خَلْقِ رَبِّهِ "، كَذَا وَجَدْتُهُ فِي كِتَابِ شُعْبَةَ وَقَالَ فِيهِ غَيْرُهُ، عَنْ أَبِي النَّضْرِ هَاشِمِ بْنِ الْقَاسِمِ، عَنِ الْمُرَجَّى بْنِ رَجَاءٍ، عَنْ سَعِيدٍ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ

1192- Enes'in bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): *"Malı, akrabalarına yardımda bulunmak için, emanetini ödemek için ve insanlara muhtaç olmamak için istemeyen kimsede bir hayır yoktur"* buyurmuştur.[1]

Şu'be'nin kitabında bunu bu şekilde buldum.

Bir başkası bunu "Ebu'n-Nadr Hâşim b. el-Kâsım — Mureccâ b. Racâ — Saîd — Katâde — Enes" kanalıyla aktarmıştır.

١١٩٣ - حَدَّثَنَاهُ السَّلَمِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ حَامِدِ بْنِ مَتْوَيْهِ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَالِكٍ التِّرْمِذِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو سَالِمٍ الرَّوَّاسُ الْعَلَاءُ بْنُ مَسْلَمَةَ، حَدَّثَنَا أَبُو النَّضْرِ، فَذَكَرَهُ. هَكَذَا رُوِيَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَقَالَ فِيهِ رَاوِيهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ. وَلَكِنِّي هِبْتُهُ، وَإِنَّمَا يُرْوَى هَذَا الْكَلَامُ بِعَيْنِهِ مِنْ قَوْلِ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيِّبِ

1193- Başka bir kanalla yukarıdaki hadisin aynısı nakledilmiştir. Başka bir rivayette de: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu" şeklinde geçmektedir. Ancak ben bunu böyle aktarmaktan çekindim. Bu sözler, Saîd b. el-Müseyyeb'in sözlerinin aynısıdır.↓[2]

١١٩٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا بَكْرُ بْنُ سَهْلٍ الدِّمْيَاطِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ صَالِحٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ

---

[1] İsnâdı zayıftır. İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn* (2/174).

[2] İsnâdı zayıftır.

يَحْيَى، حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيِّبِ، قَالَ: " لَا خَيْرَ فِيمَنْ لَمْ يُحِبَّ الْمَالَ يَصِلُ بِهِ رَحِمَهُ، وَيُؤَدِّي بِهِ أَمَانَتَهُ، وَيَسْتَغْنِي بِهِ عَنْ خَلْقِ رَبِّهِ عَزَّ وَجَلَّ "

1194- Saîd b. el-Müseyyeb der ki: "Malı, akrabalarına maddi yardımda bulunmak, emanetini ödemek ve insanlara muhtaç olmamak için taleb etmeyen kimsede bir hayır yoktur."[1]

١١٩٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْفَقِيهُ، حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ الْقَطَّانُ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُوسُفَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ، قَالَ: ذَكَرَ سُفْيَانُ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيِّبِ، أَنَّهُ لَمَّا حَضَرَهُ الْمَوْتُ تَرَكَ دَنَانِيرَ، قَالَ: " اللهُمَّ إِنَّكَ تَعْلَمُ أَنِّي لَمْ أَجْمَعْهَا إِلَّا لِأَصُونَ بِهَا حَسَبِي وَدِينِي " رَوَاهُ وَكِيعٌ، عَنْ سُفْيَانَ، قَالَ: " إِلَّا لِأَصُونَ بِهَا عِرْضِي "

1195- Yahyâ b. Saîd bildiriyor: Saîd b. el-Müseyyeb vefat edeceği zaman dinarlar bıraktı ve: "Allahım! Bunları sadece şerefimi ve dinimi korumak için biriktirdiğimi biliyorsun" dedi.[2]

Vekî'nin Süfyân'dan olan rivayetinde: "Namusumu korumak için" ibaresi geçmiştir.

١١٩٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَلِيٍّ الرُّوذْبَارِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ مُشْكَانَ بِبَغْدَادَ، حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْقَيْسِيُّ الْبَصْرِيُّ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدٍ التَّيْمِيُّ الْقَاضِي، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، عَنْ أَبِي أُمَامَةَ الْبَاهِلِيِّ، عَنْ أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، قَالَ: " دَيْنُكَ لِمَعَادِكَ، وَدِرْهَمُكَ لِمَعَاشِكَ، وَلَا خَيْرَ فِي أَمْرٍ بِلَا دِرْهَمٍ "

1196- Ebû Bekr es-Sıddîk der ki: "Dinin, ölümden sonrası için, dirhemin maişetin içindir. Dirhemsiz bir işte de bir hayır yoktur."[3]

---

[1] İsnâdı zayıftır. Ebû Nuaym, *Hilye* (2/173).

[2] Ravileri güvenilirdir. Ebû Nuaym, *Hilye* (2/173).

[3] İsnâdında tanımadığım ravi vardır.

فَقَالَ: عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ، لَمْ يَشُكَّ وَزَادَ: تَلَا هَذِهِ الْآيَةَ: ﴿وَآخَرُونَ يَضْرِبُونَ فِي الْأَرْضِ يَبْتَغُونَ مِنْ فَضْلِ اللهِ﴾ [المزمل: ٢٠]

1198- Ubeydullah, Ömer veya bir başkasından nakille şu sözü aktarmıştır: "Ölümün bana Allah yolunda cihad ederken gelmesinden sonra en fazla bineğimin üzerinde Allah'ın lütfundan rızık ararken gelmesini isterim" dedi.[1]

Bir başkası bunu şüphe etmeksizin Hz. Ömer'den zikretmiş ve rivayetinde: "Sonra: *«Yeryüzünde gezip Allah'ın lütfunu arayan başka kimseler ve Allah yolunda savaşan daha başka insanlar olacağını bilmiştir»*[2] âyetini okudu" ziyadesinde bulunmuştur.

١١٩٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ يُوسُفَ الْأَصْبَهَانِيُّ، أَخْبَرَنَا أَبُو سَعِيدِ بْنُ الْأَعْرَابِيِّ، حَدَّثَنَا سَعْدَانُ بْنُ نَصْرٍ، حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ شِمْرِ بْنِ عَطِيَّةَ، عَنْ مُغِيرَةَ بْنِ سَعْدِ بْنِ الْأَخْرَمِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ، قَالَ: " وَالَّذِي لَا إِلَهَ غَيْرُهُ مَا يَضُرُّ عَبْدًا يُصْبِحُ عَلَى الْإِسْلَامِ وَيُمْسِي عَلَيْهِ مَاذَا أَصَابَهُ مِنَ الدُّنْيَا "

1199- Abdullah b. Mes'ûd der ki: "Kendisinden başka ilah olmayana yemin olsun ki kul İslam üzere sabahlayıp İslam üzere akşamladığı müddetçe kendisine gelen hiçbir dünyalık ona bir zarar vermez."[3]

١٢٠٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ عَفَّانَ، حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: كَانَ سَعْدُ بْنُ عِبَادَةَ، يَقُولُ: " اللهُمَّ هَبْ لِي مَجْدًا، وَلَا مَجْدَ إِلَّا بِفَعَالٍ، وَلَا فَعَالَ إِلَّا بِمَالٍ، اللهُمَّ لَا يُصْلِحُنِي الْقَلِيلُ وَلَا أَصْلُحُ عَلَيْهِ "، وَكَانَ مُنَادٍ يُنَادِي عَلَى أَطَمَةٍ: مَنْ كَانَ يُرِيدُ الشَّحْمَ وَاللَّحْمَ، فَلْيَأْتِ سَعْدًا

---

[1] Ravileri güvenilirdir. Ancak Hâkim'in hocasının biyografisini bir yerde görmedim.

[2] Müzzemmil Sur. 20

[3] Ravileri güvenilirdir. İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (13/291), Ahmed, *Zühd* (sh. 159) ve Hennâd, *Zühd* 1/328 (598).

١١٩٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنَا دِعْلِجُ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ زَيْدٍ الصَّائِغُ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ شَبِيبٍ، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا يُونُسَ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ خَالِدِ بْنِ أَسْلَمَ، قَالَ: خَرَجْنَا مَعَ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ فَقَالَ أَعْرَابِيٌّ: يَقُولُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ﴾ [التوبة: ٣٤]، قَالَ ابْنُ عُمَرَ: " مَنْ كَنَزَهُمَا فَلَمْ يُؤَدِّ زَكَاتَهُمَا فَوَيْلٌ لَهُ إِنَّمَا كَانَ هَذَا قَبْلَ أَنْ تَنْزِلَ الزَّكَاةُ فَلَمَّا نَزَلَتْ جَعَلَهَا اللهُ طُهْرًا لِلْأَمْوَالِ "، ثُمَّ الْتَفَتَ إِلَيَّ فَقَالَ: " مَا أُبَالِي لَوْ كَانَ لِي مِثْلُ أُحُدٍ ذَهَبًا أَعْلَمُ عَدَدَهُ وَأُزَكِّيهِ وَأَعْمَلُ فِيهِ بِطَاعَةِ اللهِ " أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ فِي الصَّحِيحِ، فَقَالَ: وَقَالَ أَحْمَدُ بْنُ شَبِيبٍ

1197- Hâlid b. Eslem der ki: Abdullah b. Ömer ile birlikte (Medine dışına) çıkmıştık. Bir bedevi: "Yüce Allah: «***Altın ve gümüşü biriktirip gizleyerek onları Allah yolunda harcamayanları elem dolu bir azapla müjdele***»[1] buyurmaktadır" dedi. Bunun üzerine İbn Ömer: "Onları biriktirip zekatını vermeyen kişinin vay haline. (İhtiyaçtan fazlasını) biriktirme zekatın farz kılınmasından önceydi. Zekat hükmü nazil olunca Yüce Allah zekatı malın temizleyicisi kıldı" dedi. Sonra bana doğru dönüp: "Sayısını bildikten sonra Uhud dağı kadar altınım olsa bir endişe duymam. Zira zekatını verir ve onu Allah'a itaat yolunda kullanırım" dedi.

Buhârî bunu *Sahîh*'te aktarmış ve rivayetinde: "Ahmed b. Şebîb şöyle dedi" ibaresi geçmiştir.[2]

١١٩٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الصَّنْعَانِيُّ، حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ، ذَكَرَ عُمَرَ - أَوْ غَيْرَهُ - قَالَ: " مَا جَاءَنِي أَجَلِي فِي مَكَانٍ مَا عَدَا فِي سَبِيلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ يَأْتِيَنِي وَأَنَا بَيْنَ شُعْبَتَيْ رَحْلِي أَطْلُبُ مِنْ فَضْلِ اللهِ " وَرَوَاهُ غَيْرُهُ

---

[1] Tevbe Sur. 34

[2] Buhârî, *zekat* (2/111).

١٢٠٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الصَّنْعَانِيُّ، حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ، عَنْ أَيُّوبَ، قَالَ: بَعَثَ إِلَيَّ أَبُو قِلَابَةَ بِكِتَابٍ فِيهِ: " الْزَمْ سَوْقَكَ، وَاعْلَمْ أَنَّ الْغِنَى مُعَافَاةٌ "

1203- Eyyûb der ki: Ebû Kılâbe bana: "Ticaretine devam et ve bil ki başkasına muhtaç olmamak kişiyi günahlardan korur" şeklinde bir mektup yazdı.[1]

١٢٠٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلَمِيُّ، أَخْبَرَنَا عُمَرُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ شَاهِينَ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الزَّيْنِيُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ صُدْرَانَ، حَدَّثَنَا الْحَكَمُ بْنُ سِنَانٍ، حَدَّثَنَا أَيُّوبُ السَّخْتِيَانِيُّ، قَالَ: قَالَ أَبُو قِلَابَةَ: يَا أَيُّوبُ احْفَظْ عَنِّي ثَلَاثَ خِصَالٍ: " إِيَّاكَ وَأَبْوَابَ السُّلْطَانِ، وَإِيَّاكَ وَمَجَالِسَ أَصْحَابِ الْأَهْوَاءِ، وَالْزَمْ سَوْقَكَ، فَإِنَّ الْغِنَى مِنَ الْعَافِيَةِ "

1204- Eyyûb es-Sahtiyânî der ki: Ebû Kılâbe bana şöyle dedi: "Şu üç hasleti benden iyi ezberle. Sultanın kapılarına gitmekten (bir şey istemekten) sakın. Nefislerinin hevâsına uyan kişilerin meclislerinden bulunmaktan sakın. Ticaretine devam et. Şüphesiz ki zenginlik afiyettedir."[2]

١٢٠٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ الْفَضْلِ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ سُفْيَانَ، حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ الْحُمَيْدِيُّ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، قَالَ: قَالَ أَيُّوبُ: " لَوْ أَعْلَمُ أَنَّ أَهْلِي يَحْتَاجُونَ إِلَى حُزْمَةٍ أَوْ دُسْتَجَةٍ مِنْ بَقْلٍ مَا جَلَسْتُ مَعَكُمْ " قَالَ: وقَالَ أَبُو قِلَابَةَ: " الْزَمْ سَوْقَكَ فَإِنَّ الْغِنَى مِنَ الْعَافِيَةِ "

1205- Süfyân bildiriyor: Eyyûb: "Eğer ailemin bir bağ sebzeye ihtiyaçlarının olduğunu bilsem burada sizinle oturmazdım (ve gidip bu

---

[1] Ravileri güvenilirdir. Abdürrezzâk, *Musannef* (11/465).

[2] İsnâdı zayıftır.

1200- Hişâm b. Urve'nin, babasından bildirdiğine göre Sa'd b. Ubâde: "Allahım! Bana bir iş bağışla. İşle amel, amelle de mal bağışla. Allahım! Az bana yaramaz, ben de ona yaramam" diye dua ederdi. Bir münadi bir kule üzerinden: "İçyağı ve et isteyen kimse Sa'd'ın yanma gitsin" diye seslenirdi.[1]

١٢٠١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، وَمُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى، قَالَا: حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا الْخَضِرُ بْنُ أَبَانَ، حَدَّثَنَا سَيَّارٌ، حَدَّثَنَا جَعْفَرٌ، حَدَّثَنِي مُوسَى بْنُ مُكْرَمٍ، قَالَ: سَأَلَ رَجُلٌ الْحَسَنَ فَقَالَ: يَا أَبَا سَعِيدٍ أَفْتَحُ مُصْحَفِي فَأَقْرَأُهُ حَتَّى أُمْسِيَ، قَالَ الْحَسَنُ: " اقْرَأْهُ بِالْغَدَاةِ، وَاقْرَأْهُ بِالْعَشِيِّ، وَكُنْ سَائِرَ نَهَارِكَ فِي صَنْعَتِكَ وَمَا يُصْلِحُكَ "

1201- Mûsa b. Mukrem der ki: Bir adam Hasan(-ı Basrî)'ye: "Ey Ebû Saîd! Ben mushafımı açıp akşama kadar okumaktayım bu hususta ne dersin?" diye sorunca, Hasan: "Sabah ve akşam vakitleri oku. Gününün diğer kısmında ise mesleğinle ve sana uygun şeylerle uğraş" dedi.[2]

١٢٠٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ، وَمُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى، قَالَا: حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي طَالِبٍ، أَخْبَرَنَا يَزِيدُ، قَالَ: أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ عُثْمَانَ، حَدَّثَنَا أَيُّوبُ السَّخْتِيَانِيُّ، قَالَ: قَالَ لِي أَبُو قِلَابَةَ: " الْزَمْ سَوْقَكَ فَإِنَّ فِيهِ غِنًى عَنِ النَّاسِ وَصَلَاحًا فِي الدِّينِ "

1202- Eyyûb es-Sahtiyânî der ki: Ebû Kılâbe bana: "Ticaretine devam etmeye bak. Çünkü onda insanlara muhtaç olmama ve dinde dirlik vardır" dedi.[3]

---

[1] Ravileri güvenilirdir. Hâkim, *Müstedrek* (3/253) ve İbn Sa'd, *Tabakât* (3/613, 614).

[2] İsnâdı zayıftır.

[3] İsnâdı zayıftır. Ebû Nuaym, *Hilye* (2/286).

ihtiyaçlarını karşılamaya çalışırdım)" dedi. Sonra Ebû Kılâbe'nin: "Ticaretine devam et. Şüphesiz ki zenginlik âfiyettedir" dediğini söyledi.[1]

١٢٠٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَخْبَرَنَا أَبُو عَمْرِو بْنُ السَّمَّاكِ، حَدَّثَنَا حَنْبَلُ بْنُ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنَا الْحُمَيْدِيُّ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، قَالَ: قِيلَ لِابْنِ الْأَعْرَابِيِّ: " تُحِبُّ الدَّرَاهِمَ؟ " قَالَ: إِنَّهَا تَنْفَعُنِي وَتَصُونُنِي

1206- Süfyân der ki: İbnu'l-A'râbi'ye: "Dirhemleri sever misin?" diye sorulunca: "Onlar bana fayda sağlar ve (günahlardan) korur" karşılığını verdi.

١٢٠٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَلِيٍّ مَخْلَدَ بْنَ جَعْفَرٍ الْبَاقَرْحِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ مُحَمَّدٍ الْبَرَّاثِيَّ، يَقُولُ: لَمَّا مَاتَ أَبِي جَاءَنِي بِشْرُ بْنُ الْحَارِثِ فَقَالَ لِي: " يَا بُنَيَّ بِرَّ وَالِدَتَكَ، وَلَا تَعُقَّهَا وَالْزَمِ السُّوقَ , وَاقْبَلْ نُصْحِي "، قُلْتُ: قَبِلْتُهَا، فَلَمَّا قَامَ بِشْرٌ قَامَ إِلَيْهِ رَجُلٌ، فَقَالَ: يَا أَبَا نَصْرٍ أَنَا وَاللهِ أُحِبُّكَ، فَقَالَ: " يَا هَذَا، وَكَيْفَ لَا تُحِبُّنِي، وَلَسْتُ بِقَرَابَةٍ وَلَا جَارٍ؟ "

1207- Ahmed b. Muhammed el-Berrâsî der ki: Babam vefat ettiği zaman Bişr b. el-Hâris yanıma gelip: "Evladım! Annene iyi davran ve ona karşı asi olma. Ticaretine devam etmeye bak ve bu nasihatimi kabul et" dedi. Ben de: "Kabul ettim" dedim. Bişr kalktığı zaman bir adam kalkıp: "Ey Ebû Nasr! Vallahi ben seni seviyorum" dedi. Bunun üzerine Bişr: "Ey sen! Ben akraban ve komşun olmadığım halde beni nasıl sevmeyesin ki!" karşılığını verdi.[2]

١٢٠٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنِي جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْخَوَّاصُ، أَخْبَرَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ نَصْرٍ الْمَنْصُورِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ بَشَّارٍ، خَادِمَ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ الْفُضَيْلِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبِي يَقُولُ لِابْنِ الْمُبَارَكُ: إِنَّكَ تَأْمُرُنَا بِالزُّهْدِ وَالتَّقَلُّلِ وَالْبُلْغَةِ وَنَرَاكَ تَأْتِي بِالْبَضَائِعِ مِنْ بِلَادِ خُرَاسَانَ إِلَى الْبَلَدِ الْحَرَامِ، كَيْفَ

---

[1] İsnâdı sahihtir. Fesevî, *el-Ma'rife* (2/236) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (3/10).

[2] Hatîb, *Târihu Bağdâd* (5/3).

ذَا وَأَنْتَ تَأْمُرُنَا بِخِلَافِ ذَا؟ فَقَالَ ابْنُ الْمُبَارَكِ: " يَا أَبَا عَلِيٍّ، إِنَّمَا أَفْعَلُ ذَا لِأَصُونَ وَجْهِي، وَأُكْرِمَ بِهَا عِرْضِي، وَأَسْتَعِينَ بِهَا عَلَى طَاعَةِ رَبِّي، لَا أَرَى لِلَّهِ حَقًّا إِلَّا سَارَعْتُ إِلَيْهِ حَتَّى أَقُومَ بِهِ " فَقَالَ لَهُ الْفُضَيْلُ: يَا ابْنَ الْمُبَارَكِ، مَا أَحْسَنَ ذَا إِنْ تَمَّ ذَا

1208- Ali b. Fudayl der ki: Babamın, İbnu'l-Mübârek'e: "Bana zâhid olmamı ve azla yetinmemi söylüyorsun. Oysa senin Horasan'dan ticaret eşyalarıyla Mekke topraklarına geldiğini görmekteyiz. Sen bize bunun tersini söylerken bu nasıl olmaktadır?" dediğini işittim. Bunun üzerine İbnu'l-Mübârek: "Ey Ebû Ali! Bunu yüzümü, şerefimi korumak ve bununla Rabbimin itaatinde güçlü olmam için yapıyorum. Allah'ın bir hakkını gördüğüm zaman mutlaka onu yapmak için koşuyorum" karşılığını verince, Fudayl: "Ey İbnu'l-Mübârek! Eğer bunu yapabiliyorsan ne güzel" dedi.[1]

١٢٠٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنِي أَبُو بَكْرٍ الْجَرَّاحِيُّ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَاسَوَيْهِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْكَرِيمِ السُّكَّرِيُّ، حَدَّثَنَا وَهْبُ بْنُ زَمْعَةَ، قَالَ: قَالَ ابْنُ أَبِي رِزْمَةَ: قِيلَ لِعَبْدِ اللهِ: إِنَّ رَجُلًا قَالَ: لَوْ تَعَبَّدَ النَّاسُ لَأَتَاهُمُ اللهُ بِالرِّزْقِ، فَقَالَ عَبْدُ اللهِ: " لَا يُعْرَفُ هَذَا، إِنَّ اللهَ ابْتَلَى النَّاسَ بِالْمَعَاشِ "، فَقَالَ: ﴿وَآخَرُونَ يَضْرِبُونَ فِي الْأَرْضِ يَبْتَغُونَ مِنْ فَضْلِ اللهِ﴾ [المزمل: ٢٠]: " وَقَدْ كَانَ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ، قَوْمٌ لَهُمْ أَمْوَالٌ وَأَبُو أَيُّوبَ لَهُ حَائِطُ كَذَا، وَفُلَانٌ وَفُلَانٌ؛ وَآخَرُونَ لَيْسَ لَهُمْ كَثِيرُ شَيْءٍ، مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ فَلَمْ يُضَيِّقْ عَلَيْهِمِ النَّبِيُّ ﷺ، وَلَمْ يَأْمُرْهُمْ أَنْ يُمْسِكُوا قُوتَ لَيْلَةٍ، وَيَتَصَدَّقُوا بِالْبَقِيَّةِ، وَلَكِنْ يَأْمُرُهُمْ بِالتَّقْدِمَةِ، وَمَوْضِعِ الْفَضْلِ وَيُخْبِرُهُمْ بِهِ "

1209- İbn Ebî Rizme der ki: Abdullah (b. el-Mübârek)'e: "Bir adam: «Eğer insanlar kulluk etseydiler Allah onlara rızıklarını verirdi» demekte" denilince, Abdullah şu karşılığı verdi: "O, bu durumu bilmemektedir. Allah insanları maişet ile sınamakta ve: «*Yeryüzünde gezip Allah'ın lütfunu arayan*

[1] Hatîb, *Târihu Bağdâd* (10/160).

başka kimseler ve Allah yolunda savaşan daha başka insanlar olacağını bilmiştir»[1] buyurmaktadır. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında malları çok olan bir topluluk vardı. Ebû Eyyûb'un da filan ve filan bahçeleri vardı. Muhacirlerden ve Ensâr'dan başka kimselerin ise fazla bir şeyleri yoktu. Ancak Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) onları sıkıştırmaz, sadece bir günlük yemeklerini kaldırmalarını ve kalanını tasadduk etmelerini emretmezdi. Ancak onlara yüksek mertebelerden ve faziletli şeylerden haber verirdi.[2]

١٢١٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حَمْشَادَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَيُّوبَ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي رِزْمَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ الْحَسَنِ بْنِ شَقِيقٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ الْمُبَارَكِ، يَقُولُ: " لَا يَقَعُ مِنَ الْفَضْلِ شَيْءٌ، وَلَا الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللهِ مِثْلُ السَّعْيِ عَلَى الْعِيَالِ "

1210- Abdullah b. Mübârek der ki: "Kişinin yükümlü olduğu kişilerin maişeti için uğraşmasından daha faziletli bir şey yoktur. Hatta Allah yolunda cihad bile."[3]

١٢١١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنِي أَبُو مَنْصُورٍ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ بِشْرٍ الصُّوفِيُّ الْحِيرِيُّ صَاحِبُ الْأَحْوَلِ، حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَوَّارٍ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ نَصْرٍ السُّورْيَانِيُّ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ الْيَمَانِ، عَنْ سُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ، قَالَ: " إِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَتَعَبَّدَ فَانْظُرْ، فَإِنْ كَانَ فِي الْبَيْتِ بُرٌّ فَتَعَبَّدْ وَإِلَّا فَاطْلُبِ الْبُرَّ أَوَلَا ثُمَّ تَعْبُدْ "

1211- Süfyân es-Sevrî der ki: "Eğer nafile ibadet edeceksen önce evde buğday var mı yok mu ona bak. Eğer varsa ibadet et. Aksi takdirde önce buğdayı kazanmaya bak, sonra da ibadet et."[4]

---

[1] Müzzemmil Sur. 20

[2] İsnâdında tanımadığım raviler vardır.

[3] Ravileri güvenilirdir.

[4] İsnâdı zayıftır. Hâkim'in hocası olan Ebû Mansûr'un biyografisini bir yerde görmedim. Ebû Nuaym, *Hilye* (7/17, 18).

١٢١٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، سَمِعْتُ جَعْفَرَ بْنَ مُحَمَّدٍ الْخَلَدِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ الْخَوَّاصَ، يَقُولُ: " أَدَبُ التَّوَكُّلِ ثَلَاثَةُ أَشْيَاءَ صُحْبَةُ الْقَافِلَةِ بِالزَّادِ، وَالْجُلُوسُ فِي الزَّوْرَقِ بِالزَّادِ، وَالْجُلُوسُ فِي الْمَجْلِسِ بِالزَّادِ "

1212- İbrâhîm el-Havvâs der ki: "Tevekkülün âdâbı üçtür. Kafileye azıkla katılmak, gemiye azıkla binmek ve evinde yiyecek olması halinde mecliste oturmaktır."

١٢١٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلَمِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَلِيٍّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ عَطَاءٍ، يَقُولُ: قَالَ خَالِي أَبُو عَلِيٍّ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ، سَمِعْتُ الْجُنَيْدَ، يَقُولُ: " لَيْسَ التَّوَكُّلُ الْكَسْبَ، وَلَا تَرْكَ الْكَسْبِ، التَّوَكُّلُ شَيْءٌ فِي الْقُلُوبِ " وَقَالَ غَيْرُهُ عَنِ الْجُنَيْدِ: " إِنَّمَا هُوَ سُكُونُ الْقَلْبِ إِلَى مَوْعُودِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ "

1213- Ebû Ali Muhammed b. Ahmed der ki: Cüneyd(-i Bağdâdî): "Tevekkül, kazanmak veya kazanmayı terk etmek değildir. Tevekkül, gönülde olan bir şeydir" dedi.

Bir başkasının bildirdiğine göre Cüneyd: "Allah'ın vaad ettiklerine karşı kalbin tam anlamıyla (inanıp) sükun bulmasıdır" demiştir.

Beyhakî der ki: Bu sebeple tevekkülün geçerli olması için kişinin kazanç peşinde koşarken rızık endişesinde olmaması gerekir. Kendisi çalışırken gönlünün daima Allah'a tevekkülle bağlı olması gerekir. Birisi bununla ilgili olarak şöyle der: "Zahirde kazanmaya çalış, batında ise tevekkül et." Kişi böyle yapınca kazanmasına rağmen kazancına değil, hakkıyla Allah'a güvenir.

١٢١٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو زَكَرِيَّا بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا الْإِمَامُ مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ بْنِ خُزَيْمَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ يَحْيَى الْأَزْدِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ دَاوُدَ الْخُرَيْبِيَّ وَسُئِلَ عَنِ التَّوَكُّلِ فَقَالَ: " أَرَى التَّوَكُّلَ حُسْنَ الظَّنِّ بِاللهِ عَزَّ وَجَلَّ"

1214- Muhammed b. Yahyâ el-Ezdî der ki: Abdullah b. Dâvud el-Hureybî'ye tevekkül hakkında sorulunca, onun: "Gördüğüm kadarıyla tevekkül Allah hakkında hüsnü zanda bulunmaktır" dediğini işittim.[1]

---

[1] Ravileri güvenilirdir. İbn Ebi'd-Dünyâ, *et-Tevekkül* sh. 10 (31).

١٢١٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلَمِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ أَحْمَدَ الْبَلْخِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبِي، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللهِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ خَالِي مُحَمَّدَ بْنَ اللَّيْثِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ حَامِدًا اللَّفَّافَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ حَاتِمَ الْأَصَمَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ شَقِيقَ بْنَ إِبْرَاهِيمَ، يَقُولُ: " التَّوَكُّلُ طُمَأْنِينَةُ الْقَلْبِ بِمَوْعُودِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ "

1215- Şekîk b. İbrâhîm der ki: "Tevekkül, Allah'ın vaad ettiklerine karşı kalbin tam anlamıyla (inanıp) mutmain olmasıdır."[1]

١٢١٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرِ بْنَ أَبِي دَارِمٍ، يَقُولُ: حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ نَصْرِ بْنِ طَرْخَانَ، قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ أَبِي عَبْدَانَ، قَالَ: قِيلَ لِحَاتِمٍ الْأَصَمِّ: عَلَى مَا بَنَيْتَ أَمْرَكَ هَذَا مِنَ التَّوَكُّلِ؟ قَالَ: عَلَى أَرْبَعِ خِلَالٍ: " عَلِمْتُ أَنَّ رِزْقِي لَا يَأْكُلُهُ غَيْرِي، فَلَسْتُ اهْتَمُّ لَهُ، وَعَلِمْتُ أَنَّ عَمَلِي لَا يَعْمَلُهُ غَيْرِي، فَأَنَا مَشْغُولٌ بِهِ، وَعَلِمْتُ أَنَّ الْمَوْتَ يَأْتِينِي بَغْتَةً، فَأَنَا أُبَادِرُهُ، وَعَلِمْتُ أَنِّي بِعَيْنِ اللهِ فِي كُلِّ حَالٍ، فَأَنَا مُسْتَحْيٍ مِنْهُ "

1216- Muhammed b. Ebî Abdân der ki: Hâtim el-Esam'ma: "(Allah'a) tevekkülü ne üzere bina ettin?" denilince: "Dört şey üzere bina ettim. Rızkımı benden başka hiç kimsenin yiyemeyeceğine inandım ve bu konuyu önemsemez oldum. Amelimi benden başka hiç kimsenin yapamayacağını bildim ve şimdi onunla meşgulüm. Ölümün bana ansızın geleceğini bildim. Onun için ben ondan önce gidiyorum (onun için hazırlık yapıyorum). Nerede olursam olayım Allah'ın gözünden uzak olamadığıma inandım ve ondan hep hayâ etmekteyim" karşılığını verdi.[2]

١٢١٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلَمِيُّ، أَخْبَرَنَا يُوسُفُ بْنُ عُمَرَ الزَّاهِدُ، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُوسَى بْنِ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي الدُّنْيَا، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ،

---

[1] es-Sülemî, *Tabakât* (63).

[2] İsnâdı zayıftır. Ebû Nuaym, *Hilye* (8/73).

حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ الطَّالْقَانِيُّ، حَدَّثَنَا زَافِرٌ، عَنْ أَبِي رَجَاءٍ، عَنْ عَبَّادِ بْنِ مَنْصُورٍ، قَالَ: سُئِلَ الْحَسَنُ عَنِ التَّوَكُّلِ، فَقَالَ: " الرِّضَا عَنِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ "

1217- Abbâd b. Mansûr der ki: Hasan(-ı Basrî)'ye tevekkül hakkında sorulunca: "(Tevekkül) Allah'a (kayıtsız şartsız teslim olup kaderine) razı olmaktır" karşılığını verdi.[1]

١٢١٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنَا جَعْفَرُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ نُصَيْرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا مُحَمَّدٍ الْجُرَيْرِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ سَهْلَ بْنَ عَبْدِ اللهِ، يَقُولُ: " كَمَالُ الْمَعْرِفَةِ بِاللهِ التَّوَاضُعُ لَهُ " قَالَ: " وَكَمَالُ التَّوَاضُعِ الرِّضَا "

1218- Sehl b. Abdillah der ki: "Allah'ı hakkıyla tanımak, ona karşı tevazu sahibi olmaktır. Hakkıyla tevazu sahibi olmak ise (Allah'a kayıtsız şartsız teslim olup kaderine) razı olmaktır."

١٢١٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنِي عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ الرَّازِيُّ، قَالَ: كَانَ أَبُو عُثْمَانَ، يَقُولُ فِي مَوَاعِظِهِ: " يَا عَبْدَ اللهِ فِيمَا ذَا تُتْعِبُ قَلْبَكَ؟ وَتُنَازِعُ إِخْوَانَكَ، وَتُعَادِي عَلَى طَلَبِ الرِّيَاسَةِ وَالْعِزِّ أَشْكَالَكَ وَأَخْدَانَكَ؟ وَتَعْمَلُ فِي هَلَكَةِ حسناتك بِالْحَسَدِ لِمَنْ هُوَ فَوْقَكَ؟ كَأَنَّكَ لَمْ تُؤْمِنْ بِمَنْ أَخْبَرَ أَنَّهُ يُعِزُّ مَنْ يَشَاءُ، وَيُذِلُّ مَنْ يَشَاءُ، وَيُؤْتِي الْمَلَكَ مَنْ يَشَاءُ، وَيَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ يَشَاءُ؟ فَاسْتَعْمِلَ الْعِلْمَ فِي ظَاهِرِكَ إِنْ كُنْتَ تَاجِرًا أَوْ كَاسِبًا أَوْ زَارِعًا، وَأَجْمِلْ فِي الطَّلَبِ، وَاتْرُكِ الْحَرَامَ وَالشُّبُهَاتِ جَمِيعًا، فَإِنَّ نَفْسًا لَنْ تَمُوتَ حَتَّى تَسْتَوْفِيَ رِزْقَهَا وَحَظَّهَا مِنْ عِزِّهَا وَرِيَاسَتِهَا وَرِزْقِهَا، وَلَوْ هَرَبَ الْعَبْدُ مِنْ رِزْقِهِ لَأَدْرَكَهُ رِزْقُهُ، كَمَا لَوْ فَرَّ مِنَ الْمَوْتِ، قَالَ: وَالْيَقِينُ لَا يَمْنَعُ الْمُوقِنِينَ مِنْ طَلَبِ الْحَظِّ الْوَافِي مِنَ الدُّنْيَا، وَإِنَّمَا يَدُلُّ عَلَى تَرْكِ الْفُضُولِ رِضًا بِالْقَلِيلِ، وَزُهْدٌ فِي الْكَثِيرِ اتِّبَاعًا لِرَسُولِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﷺ، وَلِأَصْحَابِهِ فَإِنَّهُمْ أَئِمَّةُ الْمُتَوَكِّلِينَ، وَالزَّاهِدِينَ مَعَ مَا وَصَفْنَا مِنَ الْأَمْنِ بِمَالِكِ، وَالْإِيَاسِ مِمَّا لَيْسَ لَكَ، وَأَنَّ مَا أَصَابَكَ لَمْ يَكُنْ لِيُخْطِئَكَ، وَمَا أَخْطَأَكَ لَمْ يَكُنْ لِيُصِيبَكَ، وَمَنْ زَعَمَ أَنَّ الْيَقِينَ

[1] İsnâdında tanımadığım ravi vardır. İbn Ebi'd-Dünyâ, *Tevekkül* (8/18).

يَمْنَعُ طَلَبَ الْقُوتِ وَالْكَفَافِ فَقَدْ جَهِلَ الْيَقِينَ وَخَالَفَ سُنَنَ السَّلَفِ الصَّالِحِينَ، فَقَدْ تَقَدَّمَ فِي ذَلِكَ مَعَ صِدْقِ التَّوَكُّلِ الْأَنْبِيَاءُ وَأَتْبَاعُهُمْ، وَخِلَافُهُمْ خِلَافُ الْحَقِّ، وَمُوَافَقَتُهُمْ مُوَافَقَةُ الْحَقِّ وَاللهُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ "

1219- Ali b. Muhammed er-Râzî der ki: Ebû Osmân öğüt verirken: "Ey Allah'ın kulu! Kalbini ne ile yorarsın? Kardeşlerinle ne hakkında tartışırsın? Liderlik elde etmek için dostlarına düşmanlık edersin. Senden yukarıda olanları kıskanarak iyiliklerini yok edersin. Sanki dilediğini aziz, dilediğini zelil edeceğini, dilediğine mülk verip dilediğinden de bu mülkü çekip alacağını haber verene inanmamış gibisin. Eğer tacir, kâr arayan veya çiftçi isen ilmini dışında kullan. Güzel bir şekilde iste ve bütün haram ve şüpheli olan şeyleri bırak. Hiçbir nefis (kendisine takdir edilmiş olan) rızkı, izzeti ve liderliği eksiksiz elde etmedikçe ölmez. Kul, ölümden kaçar gibi rızkından kaçsa bile o rızık ona yetişir. Yakîn bir imana sahip olanları bu yakînleri dünyadaki nasiplerini tam istemelerine engel değildir. Azla yetinmek, kişinin fazla istemediğine delalet eder. Çok mala karşı zahid olmak Âlemlerin rabbinin Peygamber'inin ve Ashâbının yolundan gitmek demektir. Çünkü onlar, tevekkül edenlerin imamlarıdır. Zühd, belirttiğimiz gibi kişinin elindekiyle yetinmesi ve kendisinin olmayan şeyden ümidini kesmesidir. Bil ki, senin için takdir edilen seni atlayıp (başkalarına) gitmez. Hakkında yazılmamış olan şey de başına gelmez. Yakîn'i, kişinin azığını ve yetecek kadar rızkı aramasına engel olduğunu iddia eden bu konuda cahillik etmiş ve selef-i salihinin sünnetine muhalefet etmiş demektir. Daha önce de geçtiği gibi peygamberler ve onlara tâbi olanlar hakkıyla tevekkül etmişlerdi (ancak rızıklarını aramışlardı). Bunlara muhalefet etmek hakka muhalefet etmek demektir. Bunlara muvafakat etmekte hakka muvafakat etmek demektir. Allah dilediğini doğru yola iletir."

١٢٢٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عُثْمَانَ سَعِيدَ بْنَ إِسْمَاعِيلَ، يَقُولُ: " قَالَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: ﴿وَكَفَى بِاللهِ وَكِيلًا﴾ [النساء: ٨١] وَقَالَ: ﴿أَلَّا تَتَّخِذُوا مِنْ دُونِي وَكِيلًا﴾

[الإسراء: ٢]: فَاللهُ الْوَكِيلُ الْكَافِي؛ لِأَنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ حَفِيظٌ، وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ، وَهُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ، فَالْمُتَوَكِّلُ عَلَيْهِ هُوَ الْمُكْتَفِي بِهِ، وَكَمَا أَنَّهُ الْكَافِي لِعَبْدِهِ، لَا حَاجَةَ لَهُ إِلَى أَحَدٍ فِي كِفَايَتِهِ لِعَبْدِهِ، وَكَذَلِكَ الْمُتَوَكِّلُ عَلَيْهِ الْمُكْتَفِي بِهِ غَنِيٌّ بِهِ مُسْتَغْنٍ بِهِ عَنْ جَمِيعِ خَلْقِهِ لَا حَاجَةَ بِهِ فِيمَا يَحْتَاجُ إِلَيْهِ إِلَى غَيْرِ رَبِّهِ " وَبَسَطَ الْكَلَامَ فِي ذَلِكَ ثُمَّ قَالَ: فَالتَّوَكُّلُ عَلَيْهِ هُوَ الِاكْتِفَاءُ بِهِ مُعْتَمِدًا عَلَيْهِ وَحْدَهُ

1220- Ebû Osmân Saîd b. İsmâîl der ki: Yüce Allah: *"Vekil olarak Allah yeter"*[1] buyurmaktadır. Yine: *"Benden başkasını vekil edinmeyin"*[2] buyurmaktadır. Allah vekil olarak yeter. Çünkü Allah her şeyi bilen ve her şeye gücü yetendir. Her şeyi koruması altına alan, aziz ve hakîm olandır. Allah müstağnidir, övülmeğe layık olandır. Allah'a tevekkül eden onunla yeterlilik bulandır. Çünkü Allah kuluna yeter, Allah'ın kuluna yetmesi için kimseye ihtiyacı yoktur. Allah'a tevekkül eden de, Allah'ı kendisine yeteceğini bildiği için, bütün mahlûkattan müstağni olur ve onlara ihtiyaç hissetmez." Saîd bu konuda başka şeyler de söyledikten sonra: "Allah'a tevekkül, Onunla yetinmek ve sadece ona güvenmektir" dedi.

١٢٢١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنِي أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ الْبُوشَنْجِيُّ أَنَّهُ سُئِلَ عَنِ التَّوَكُّلِ، فَقَالَ: " التَّبْرِئَةُ مِنْ حَوْلِكَ وَقُوَّتِكَ، وَحَوْلِ مِثْلِكَ وَقُوَّةِ مِثْلِكَ "

1221- Ebû Abdillah el-Hâfız bildiriyor: Ebu'l-Hasan Ali b. Ahmed el-Bûşencî'ye tevekkül hakkında sorulunca: "(Allah'ın güç ve kuvvetine dayanıp) Kendi gücün ve kuvvetinle, senin gibi olanların güç ve kuvvetinden uzak olmandır" karşılığını verdi.

---

[1] Nisâ Sur. 82

[2] İsrâ Sur. 2

١٢٢٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلَمِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ الرَّازِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْكَتَّانِيَّ، يَقُولُ: " التَّوَكُّلُ فِي الْأَصْلِ اتِّبَاعُ الْعِلْمِ وَفِي الْحَقِيقَةِ اسْتِعْمَالُ الْيَقِينِ "

1222- el-Kettânî der ki: "Tevekkülün aslı ilme ittiba etmek, hakikati ise yakîn ile amel etmektir."

١٢٢٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلَمِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْحُسَيْنِ الْفَارِسِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ جَعْفَرًا الْخَلَدِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ الْخَوَّاصَ، يَقُولُ: " التَّوَكُّلُ تَنَاوُلُ السَّبَبِ مِنَ اللهِ "

1223- İbrâhîm el-Havvâs der ki: "Tevekkül, Allah'tan sebepleri istemektir."

١٢٢٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلَمِيُّ، قَالَ، وَقَالَ الْأُسْتَاذُ أَبُو سَهْلٍ مُحَمَّدُ بْنُ سُلَيْمَانَ: " التَّوَكُّلُ أَنْ لَا يَخْطُرَ بِقَلْبِكَ نَافِعٌ وَلَا ضَارٌّ غَيْرُهُ، وَأَنْ تَسْتَلِمَ لِكُلِّ حَالٍ يَرِدُ عَلَيْكَ، وَلَا يَضْطَرِبَ قَلْبُكَ مِنْهُ " وَقَالَ: " التَّوَكُّلُ قَطْعُ الطَّمَعِ عَنِ الْخَلْقِ وَتَرْكُ طَلَبِ الْحِيلَةِ مِنْهُمْ " وَقَالَ: " التَّوَكُّلُ التَّطَاوُلُ إِلَى الْأَلْوَانِ وَمَا فِيهَا بِعَيْنِ النَّقْصِ، وَالرُّجُوعُ إِلَى مَنْ لَا يَلْحَقُهُ النَّقْصُ بِحَالٍ "

1224- Üstat Ebû Sehl Muhammed b. Süleymân der ki: "Tevekkül etmek demek kalbinle fayda ve zarar veren kişinin Allah'tan başkası olmadığını hatırlamandır. Başına gelecek her şey(d)e (Allah'a) teslim olman ve kalbinin Ondan rahatsız olmamasıdır. Tevekkül demek insanlara karşı tamahkâr olmayı kesip onlardan yardım taleb etmeyi terk etmektir. Tevekkül, her şeye bunların geçici ve noksan olduğu düşüncesiyle bakıp, hiçbir zaman noksan olmayana dönmektir."

١٢٢٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، قَالَ: سَمِعْتُ فَارِسَ بْنَ عِيسَى الصُّوفِيَّ، - وَكَانَ مِنَ الْمُتَحَقِّقِينَ بِعُلُومِ أَهْلِ الْحَقَائِقِ - يَقُولُ: سَمِعْتُ الْجُنَيْدَ بْنَ مُحَمَّدٍ، يَقُولُ: " الْفُقَرَاءُ ثَلَاثَةٌ: فَقِيرٌ لَا يَسْأَلُ وَإِنْ أُعْطِيَ لَمْ يَأْخُذْ، فَذَلِكَ مِنَ الرُّوحَانِيِّينَ، وَفَقِيرٌ لَا يَسْأَلُ وَإِنْ أُعْطِيَ أَخَذَ، فَذَلِكَ مِنَ الْمُقَرَّبِينَ، وَفَقِيرٌ يَسْأَلُ وَكَفَّارَةُ مَسْأَلَتِهِ صَدَقَةٌ " قَالَ

فَارِسٌ: شَرْطُ الطَّلَبِ أَنْ يَكُونَ الطَّالِبُ غَيْرَ مُعْتَقِدٍ أَوَّلًا أَنْ لَا سَبَبَ لِلطَّلَبِ وَلَا مُمَيِّزَ، وَلَا قَاصِدًا إِلَى زَيْدٍ دُونَ عَمْرٍو وَلَا إِلَى عَمْرٍو دُونَ زَيْدٍ بِأَنْ يَعْتَقِدَ أَنَّ اللهَ هُوَ الرَّزَّاقُ، وَيَطْلُبُ الرِّزْقَ مِنْ حَيْثُ أُمِرَ، فَيَكُونُ اللهُ الْمُعْطِي وَالْعَبْدُ سَبَبًا وَاللهُ الْمُسَبِّبُ، وَهُوَ قَوْلُ النَّبِيِّ ﷺ: " لَوْ تَوَكَّلْتُمْ عَلَى اللهِ حَقَّ تَوَكُّلِهِ " الْحَدِيثُ ولَمَّا أَثْبَتَهُ النَّبِيُّ ﷺ، مُتَوَكِّلًا لَمْ يَخْلُ مَعَ تَوَكُّلٍ مِنَ الْحَرَكَاتِ مَعَ عَدَمِ الْمَطَالِبِ، وَالْقَاصِدُ فِي حَرَكَاتِهِ، كَانَ الْمُتَحَرِّكُ بِالْوَصْفِ الَّذِي قَدَّمْنَا ذِكْرَهُ، مُتَوَكِّلًا مَعَ وُجُودِ الْحَرَكَةِ مِنْهُ كَالطَّيْرِ مَعَ وُجُودِ الْحَرَكَةِ فِيهِ بِتَصْحِيحِ النَّبِيِّ ﷺ التَّوَكُّلَ لَهُ، وَلَمْ يَمْنَعْهُ مِنَ الْحَرَكَةِ عَلَى مَعْنَى وَصْفِهِ.

1225- Cüneyd b. Muhammed der ki: Üç çeşit fakir vardır. Bunlardan biri kimseden istemeyen ve verildiğinde verileni kabul etmeyendir. Bu, ruhânilerdendir. Biri kimseden bir şey istemeyen ve verileni alandır. Bu da, mukarreb kimselerdendir. Biri de isteyendir ki istemesinin kefareti sadaka vermesidir.

Fâris der ki: İstemenin şartı, isteyenin, istediği şeyi verenin bizzat istediği kişinin olmadığına onun sadece bir vasıta olduğuna, asıl verenin Allah olduğuna inanması, bu rızkı kendisine emredilen yerden istediğini, verenin Allah, kulun sebep, Allah'ın ise müsebbib olduğuna inanmasıdır. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *"Eğer Allah'a hakkıyla tevekkül ederseniz...."* hadisi buna işaret etmektedir. Resûlullah'ın böyle buyurması tevekkül edenin ihtiyaç duyduğu şeyi elde etmek için hareket etmesine engel değildir. Bunun için çalışan da daha önce de belirtildiği gibi, kuşun hareket edip rızkını araması gibi çalışması, ancak müsebbibin Allah olduğunu bilmesi gerekir.

Beyhakî der ki: Bu yolu takib eden Allah'ın izniyle kazanıp, çalışmasını maişetini kazanmaya sebep kıldığını, onu bu işe yönlendirdiğini, yardım ettiğini ve faydalandırdığını bilir ve Ona şükreder. Kim dünyalığa karşı zahid olur da âhirete rağbet eder, asgari varlıkla yetinip fazlasını tasadduk ederse veya asgari ihtiyacını kazanmak için çalışıp diğer zamanını ibadete ayırırsa,

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbından olan kurrâlar (Kur'ân hafızları) gibi yapmış olur.

١٢٢٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ الْفَضْلِ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ سُفْيَانَ، حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ أَسَدٍ، أَخْبَرَنَا ضَمْرَةُ، عَنْ رَجَاءِ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ، قَالَ: قُلْتُ لِحَسَّانَ بْنِ أَبِي سِنَانٍ: أَمَا تُحَدِّثُكَ نَفْسُكَ بِالْفَاقَةِ؟ قَالَ: " بَلَى "، فَأَقُولُ لَهَا: " يَا نَفْسُ إِذَا كَانَ ذَلِكَ أَخَذْتُ بِالْمِسْحَاةِ فَجَلَسْتُ مَعَ الْفَعَلَةِ فَأَصَبْتُ دَانِقًا أَوْ دَانِقَيْنِ فَتَعِيشِينَ بِهِ فَتَسْكُنَ " قَالَ ابْنُ شَوْذَبٍ: كَانَ حَسَّانُ بْنُ أَبِي سِنَانٍ رَجُلًا مِنْ تُجَّارِ أَهْلِ الْبَصْرَةِ لَهُ شَرِيكٌ بِالْبَصْرَةِ وَهُوَ مُقِيمٌ بِالْأَهْوَازِ، يُجَهِّزُ عَلَى شَرِيكِهِ بِالْبَصْرَةِ، ثُمَّ يَجْتَمِعَانِ عَلَى رَأْسِ كُلِّ سَنَةٍ يَتَحَاسَبَانِ، ثُمَّ يَقْتَسِمَانِ الرِّبْحَ، فَكَانَ يَأْخُذُ قُوتَهُ مِنْ رِبْحِهِ وَيَتَصَدَّقُ بِمَا بَقِيَ، وَكَانَ صَاحِبُهُ يَبْنِي الدُّورَ وَيُتَّخِذُ الْأَرْضَ، قَالَ: فَقَدِمَ حَسَّانُ قَدْمَةً الْبَصْرَةَ فَفَرَّقَ مَا أَرَادَ أَنْ يُفَرِّقَ فَذُكِرَ لَهُ أَهْلُ بَيْتٍ لَمْ تَكُنْ حَاجَتُهُمْ ظَهَرَتْ، فَقَالَ: " أَمَا كُنْتُمْ تُخْبِرُونَا؟ " قَالَ: " فَاسْتَقْرَضَ لَهُمْ ثَلَاثَمِائَةِ دِرْهَمٍ فَبَعَثَ بِهَا إِلَيْهِمْ"

1226- Recâ b. Ebî Seleme der ki: Hassân b. Ebî Sinân'a: "İçinden muhtaç olduğunu geçirmiyor musun?" dediğimde şöyle cevap verdi: "Evet, ona: «Ey nefis! Eğer öyle olursa kazmayı alır ve işçilerle birlikte otururum. Bir veya iki dânık kazanırım ve onunla yaşar gidersin» dediğimde sakinleşir" cevabını verdi.

İbn Şevzeb der ki: Hassân b. Ebî Sinân, Basra tüccarlarından bir tacir idi. Basra'da onun bir ortağı vardı. Oysa kendisi Ehvâz denilen yerde ikamet eder; Basra'daki ortağına mallar gönderirdi. Her sene başında bir araya gelir hesaplaşırlar ve kârı paylaşırlardı. Yaptığı kârdan erzağını alır ve kalanını tasadduk ederdi. Ortağı ise evler yapıp araziler satın almaktaydı. Bir gün Hassân, Basra'dan döndü ve dağıtmak istediğini dağıttı. Sonra kendisine durumları daha önce belli olmayan muhtaç bir ev ahalisi zikredilince: "Daha önce haber verseydiniz olmaz mıydı?" dedi ve üç yüz dirhem ödünç alarak o muhtaç aileye gönderdi.[1]

---

[1] İsnâdının bir zararı yoktur. Fesevî, *el-Ma'rife* (2/68, 69) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (3/117).

١٢٢٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا أَحْمَدَ الصَّيْرَفِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ زِيَادٍ، يَقُولُ: كَانَ أَسْوَدُ بْنُ سَالِمٍ " يَتَسَمْسَرُ فَإِذَا أَصَابَ نِصْفَ دَانِقٍ قَامَ وَانْصَرَفَ "

1227- Ahmed b. Ziyâd der ki: "Esved b. Sâlim simsarlık eder ve yarım dânık kazandığı zaman kalkıp giderdi."

١٢٢٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو نَصْرِ بْنُ قَتَادَةَ، أَخْبَرَنَا أَبُو مَنْصُورٍ النَّضْرَوِيُّ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ نَجْدَةَ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ، حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ مُسْلِمٍ، عَنْ مَسْرُوقٍ، فِي قَوْلِ اللهِ تَعَالَى: ﴿وَمَنْ يَتَّقِ اللهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ﴾ [الطلاق: ٢]، قَالَ: " مَخْرَجُهُ أَنْ يَعْلَمَ أَنَّ اللهَ يَرْزُقُهُ، وَهُوَ يُعْطِيهِ، وَهُوَ يَمْنَعُهُ " ﴿وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللهِ فَهُوَ حَسْبُهُ﴾ [الطلاق: ٣] قَالَ: " لَيْسَ مَنْ تَوَكَّلَ اللهِ تَعَالَى كَفَاهُ يَعْنِي لَيْسَ كُلُّ مَنْ تَوَكَّلَ عَلَيْهِ كَفَاهُ، إِلَّا أَنَّهُ مَنْ تَوَكَّلَ عَلَى اللهِ يُكَفِّرْ مِنْ سَيِّئَاتِهِ وَيُعْظِمْ لَهُ أَجْرًا " ﴿إِنَّ اللهَ بَالِغُ أَمْرِهِ﴾ [الطلاق: ٣] " فِي مَنْ تَوَكَّلَ عَلَى اللهِ، وَمَنْ لَمْ يَتَوَكَّلْ " ﴿قَدْ جَعَلَ اللهُ لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا﴾ [الطلاق: ٣] قَالَ: " أَجَلًا"

1228- Müslim bildiriyor: Mesrûk: *"Kim Allah'a karşı gelmekten sakınırsa, Allah ona bir çıkış yolu açar"*[1] buyruğunu açıklarken: "Çıkış yolu, kişinin, rızkını Allah'ın vereceğini, verenin de vermeyenin de Allah olduğunu bilmesidir" dedi. *"Kim Allah'a tevekkül ederse, o kendisine yeter"*[2] buyruğu hakkında da: "Allah, kendisine tevekkül eden her kişinin hacetini giderir mânâsında değildir. Ancak Allah, kendisine tevekkül eden kişinin günahlarını bağışlar ve sevabını çoğaltır" dedi. *"Şüphesiz Allah, emrini yerine getirendir"*[3] buyruğu hakkında: "Allah tevekkül edene de, etmeyene de emrini yerine getirendir" dedi. *"Allah her şeye bir ölçü koymuştur"*[4]

---

[1] Talâk Sur. 2

[2] Talâk Sur. 3

[3] Talâk Sur. 3

[4] Talâk Sur. 3

buyruğu hakkında ise: "Burada kendisine varılan son kastedilmektedir" dedi.[1]

١٢٢٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو نَصْرِ بْنُ قَتَادَةَ، أَخْبَرَنَا أَبُو عَلِيٍّ حَامِدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْهَرَوِيُّ، أَخْبَرَنَا أَبُو عَلِيٍّ بِشْرُ بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا الْأَصْمَعِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو هِلَالٍ، عَنِ الْحَسَنِ، قَالَ: قَالَ أَبُو الصَّهْبَاءِ يَعْنِي صِلَةَ بْنَ أَشْيَمَ: " طَلَبْتُ الرِّزْقَ بِمَظَانِّهِ فَأَعْيَانِي إِلَّا رِزْقَ يَوْمٍ بِيَوْمٍ، فَعَلِمْتُ أَنَّهُ خَيْرٌ لِي، وَإِنَّ امْرَأً جُعِلَ رِزْقُهُ يَوْمًا بِيَوْمٍ فَلَمْ يَعْلَمْ أَنَّهُ خَيْرٌ لَهُ لَعَاجِزُ الرَّأْيِ "

1229- Ebu's-Sahbâ (Sıla b. Eşyem) der ki: "Ben bütün rızkımı istedim. Ancak (Allah) bana günlük rızkımı verdi. Ben de bunun benim için daha hayırlı olduğunu bildim. Rızkı gün be gün verilen kişi, bunun kendisi için daha hayırlı olduğunu bilmezse görüş sahibi kişi değildir demektir."[2]

Halîmî der ki: Meselenin üçüncü bir boyutu vardır: Azimet sahibi olup sabredebilen ve aşırı duayı terk eden, bir müddet sabretmesine rağmen sıkıntısı gitmeyince, sebeplere tekrar sarılmayan ve sabrı tercih ettiği için pişman olmayan veya kendisini bu duruma düşürenin sabrı olduğunu düşünmeyen için sabır daha faziletlidir. Azmi zayıf olan ve sabrı az olan, başına gelenin sebeplere dört elle sarılmaması olduğunu düşünenin tekrar sebeplere sarılması daha uygundur. Kişi bir müddet sabrettikten sonra tekrar sebeplere sarılırsa, müsebbibi unutmaması ve nafile oruç ve namazı çoğaltması gerekir. Marifet ehlinin çoğu bu görüştedir.

١٢٣٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلَمِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَلِيِّ بْنِ يَحْيَى السِّرَاجَ، يَقُولُ: سُئِلَ ابْنُ سَالِمٍ بِالْبَصْرَةِ وَأَنَا أَسْمَعُ، أَنَحْنُ مُسْتَعْبَدُونَ بِالْكَسْبِ، أَوْ بِالتَّوَكُّلِ؟ قَالَ ابْنُ سَالِمٍ: " التَّوَكُّلُ حَالُ رَسُولِ اللهِ ﷺ، وَالْكَسْبُ سُنَّةُ رَسُولِ اللهِ ﷺ، وَإِنَّمَا أَسَسَّ لَهُمُ الْكَسْبَ لِضَعْفِهِمْ حِينَ أُسْقِطُوا عَنْ دَرَجَةِ

---

[1] Ravileri güvenilirdir.

[2] İsnâdı zayıftır. Beyhakî, *Zühd* (90), Ebû Nuaym, *Hilye* (2/241), Mübârek, *Zühd* 350 (986) ve Ahmed, *Zühd* (sh. 208).

التَّوَكُّلِ لَمْ يُسْقِطْهُمْ، عَنْ دَرَجَةِ طَلَبِ الْمَعَاشِ بِالْمَكَاسِبِ الَّذِي هُوَ سُنَّتُهُ وَلَوْلَا ذَاكَ لَهَلَكُوا "

1230- Abdullah b. Ali b. Yahyâ es-Serrâc der ki: Basra'da İbn Sâlim'e, benim önümde: "Biz kazanmakla mı yoksa tevekkül etmekle mi mükellefiz?" diye soruldu. Bunun üzerine o şu karşılığı verdi: "Tevekkül Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hali, kazanç sağlamak ise sünnetidir. Onlar zayıf düşüp tevekkülden geri kalınca kazancı onlara sünnet kıldı. Eğer öyle olmasaydı helak olurlardı."

١٢٣١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلَمِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحَسَنِ بْنِ الْخَشَّابِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ جَعْفَرَ بْنَ مُحَمَّدِ بْنِ نُصَيْرٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْجُرَيْرِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ سَهْلَ بْنَ عَبْدِ اللهِ، يَقُولُ: " مَنْ طَعَنَ فِي الِاكْتِسَابِ فَقَدْ طَعَنَ فِي السَّنَةِ، وَمَنْ طَعَنَ فِي التَّوَكُّلِ فَقَدْ طَعَنَ فِي الْإِيمَانِ "

1231- Sehl b. Abdillah der ki: "Kim kazanmanın gerektiğini reddedip kötülerse Sünneti reddetmiş olur. Kim de tevekkülü reddedip kötülerse imanı reddetmiş olur."[1]

١٢٣٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلَمِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللهِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا عُثْمَانَ الْآدَمِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ الْخَوَّاصَ، يَقُولُ: " لَا يَنْبَغِي لِصُوفِيٍّ أَنْ يَتَعَرَّضَ لِلْقُعُودِ، عَنِ الْكَسْبِ، إِلَّا أَنْ يَكُونَ رَجُلًا مُطْلُوبًا فَقَدْ أَغْنَتْهُ الْحَالُ عَنِ الْمَكَاسِبِ، فَأَمَّا مَا كَانَتِ الْحَاجَةُ فِيهِ قَائِمَةً وَلَمْ يَقَعْ لَهُ عُزُوفٌ يَحُولُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ التَّكَلُّفِ فَالْعَمَلُ أَوْلَى بِهِ وَالْكَسْبُ أَجَلُّ لَهُ وَأَبْلَغُ "

1232- İbrâhîm el-Havvâs der ki: "Sûfi kişinin ihtiyaç sahibi olduğu halde oturması yersizdir. İhtiyaç sahibi olmaması bunun dışındadır. Eğer ihtiyacı varsa ve bu ihtiyacını gideren yoksa kendisi için çalışıp kazanması oturmasından daha evladır."

---

[1] Ebû Nuaym, *Hilye* (10/195).

١٢٣٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عُثْمَانَ الْحَنَّاطَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ رَجُلًا، يَسْأَلُ ذَا النُّونِ، فَقَالَ: يَا أَبَا الْفَيْضِ مَا التَّوَكُّلُ؟ قَالَ: " خَلْعُ الْأَرْبَابِ، وَقَطْعُ الْأَسْبَابِ "، قَالَ لَهُ: زِدْنِي فِيهِ حَالَةً أُخْرَى، قَالَ: " إِلْقَاءُ النَّفْسِ فِي الْعُبُودِيَّةِ وَإِخْرَاجُهَا مِنَ الرُّبُوبِيَّةِ "

قَالَ: وَسَمِعْتُ ذَا النُّونِ، يَقُولُ: " ثَلَاثَةٌ مِنْ أَعْلَامِ التَّوَكُّلِ، نقض الْعَلَائِقِ، وَتَرْكُ التَّمَلُّقِ فِي السَّلَائِقِ، وَاسْتِعْمَالُ الصِّدْقِ فِي الْحَقَائِقِ، وَثَلَاثَةٌ مِنْ أَعْلَامِ الثِّقَةِ بِاللهِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى: السَّخَاءُ بِالْمَوْجُودِ، وَتَرْكُ الطَّلَبِ لِلْمَفْقُودِ، وَالِاسْتِقَامَةُ إِلَى فَضْلِ الْوَدُودِ، وَثَلَاثَةٌ مِنْ أَعْلَامِ الِاسْتِغْنَاءِ بِاللهِ عَزَّ وَجَلَّ: التَّوَاضُعُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمُتَذَلِّلِينَ، وَتَرْكُ تَعْظِيمِ الْأَغْنِيَاءِ، وَتَرْكُ الْمُخَالَطَةِ لِأَبْنَاءِ الدُّنْيَا الْمُتَكَبِّرِينَ "

1233- Ebû Osmân el-Hannât der ki: Bir adamın Zün-Nûn'a: "Ey Ebu'l-Fayd! Tevekkül nedir?" diye sorduğunu işittim. Zün-Nûn: "(Allah'tan başka) sahipleri terk etmek ve sebepleri kesmektir" karşılığını verdi. Adam: "Tevekkül edenlerin bir özelliğini daha söyle" deyince, Zün-Nûn şöyle karşılık verdi: "Nefsi ubudiyete atıp rububiyetten çıkarmaktır."[1]

Yine Zün-Nûn'un şöyle dediğini işittim: "Üç şey tevekkülün göstergelerindendir. Bunlar dünyalığı bırakmak, zorbalara yağ çekmeyi terk etmek ve doğru olmaktır. Üç şey de Allah'a güvenmenin göstergelerindendir. Bunlar da: Var olanda cömert olmak, olmayanı istemeyi bırakmak ve kullarını çok sevenin fazlına yönelmektir. Üç şey de sadece Allah ile yetinmenin göstergelerindendir: Fakir ve zelil olanlara karşı mütevazi olmak, zenginleri yüceltmeyi bırakmak ve mütekebbir olan dünyanın oğullarıyla birlikte olmayı terk etmek."

١٢٣٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلَمِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ مَطَرٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ الْبَرْدَعِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا يَعْقُوبَ النَّهْرَجُورِيَّ، يَقُولُ: " التَّوَكُّلُ عَلَى كَمَالِ الْحَقِيقَةِ وَقَعَ لِإِبْرَاهِيمَ

[1] Kuşeyrî, *Risâle* (1/420) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (9/380).

خَلِيلِ الرَّحْمَنِ فِي تِلْكَ الْحَالِ الَّتِي قَالَ لِجِبْرِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: أَمَّا إِلَيْكَ فَلَا؛ لِأَنَّهُ غَابَتْ نَفْسُهُ بِاللهِ، فَلَمْ يَرَ مَعَ اللهِ غَيْرَ اللهِ، وَكَانَ ذهابه بِاللهِ مِنَ اللهِ إِلَى اللهِ بِلَا وَاسِطَةٍ، وَهُوَ مِنْ عَلَامَاتِ التَّوْحِيدِ وَإِظْهَارِ الْقُدْرَةِ لِنَبِيِّهِ إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ "

1234- Ebû Yâkûb en-Nehrecûrî der ki: Esas tevekkül Rahman'ın dostu Hz. İbrâhîm'în, Cibrîl'e: "Sana bir ihtiyacım yoktur" dediği an içine düşen tevekküldür. Çünkü nefsi Allah için yok olmuş ve Allah'tan başka kimseyi (yardımcı olarak) görmüyordu. Çünkü vasıtasız bir şekilde Allah'la Allah'a gitmekteydi. Bu da tevhidin alametlerinden olup Yüce Allah'ın, peygamberi İbrâhîm'e kudretini göstermesidir.[1]

١٢٣٥ - وَبِإِسْنَادِهِ قَالَ: سَمِعْتُ النَّهْرَجُورِيَّ، يَقُولُ: " التَّوَكُّلُ يَصِحُّ عَلَى حَالَيْنِ: أَحَدُهُمَا تَرْكُهُ الْأَسْبَابَ عَلَى اللهِ وَالصَّبْرُ تَحْتَ الْأَحْكَامِ عِنْدَ فَقْدِ الْأَسْبَابِ؛ وَالثَّانِي: والرُّجُوعُ إِلَى اللهِ بِطَلَبِ السُّكُونِ إِلَيْهِ حَتَّى يَقَعَ السُّكُونُ "

1235- Aynı isnâd ile en-Nehrecûrî der ki: "Tevekkül iki halde sahihtir. Birincisi; sebepleri Allah'a bırakmak ve bunun neticesinde sebepler elde edilemeyince sabretmektir. İkincisi ise sükûnet elde edinceye kadar Allah'a yönelip Ondan sükûn istemektir."

١٢٣٦ - وَبِإِسْنَادِهِ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا يَعْقُوبَ النَّهْرَجُورِيَّ، يَقُولُ: " أَدْنَى التَّوَكُّلِ تَرْكُ الِاخْتِيَارِ "، قَالَ: " وَلَا يَتَوَكَّلُ عَلَى اللهِ إِلَّا مَنْ عُرِفَ بِالْوِلَايَةِ وَالْكِلَايَةِ وَالْكِفَايَةِ، فَلَا تتعَرَّضُوا لِأَهْلِ التَّوَكُّلِ؛ فَإِنَّهُمْ صَفْوَةُ اللهِ وَخَاصَّتُهُ، اسْتَضَافُوهُ فَأَضَافَهُمْ، وَنَزَلُوا عَلَيْهِ فَأَحْسَنَ نُزُلَهُمْ، وَتَوَكَّلُوا عَلَيْهِ فَكَفَاهُمْ فَهُمْ أَغْنِيَاءُ بِفَقْرِهِمْ، وَغَيْرُهُمْ فَقِيرُهُمْ بِغِنَاهُمْ، فَمَنْ أَنْكَرَ التَّوَكُّلَ عَلَى اللهِ نُسِبَ إِلَى قِلَّةِ الْعِلْمِ "

1236- Ebû Yâkûb en-Nehrecûrî der ki: "Tevekkülün en alt derecesi ihtiyarı terk etmektir. Allah'a ancak veli, günahlardan korunan ve Allah'ın emirlerini hakkıyla yerine getirenler hakkıyla tevekkül ederler. Tevekkül ehline karşı çıkmayınız. Çünkü onlar, Allah'ın seçilmiş hak kullarıdır. Onlar Allah'ın misafiri olmak istediler, Allah onları kabul etti. Onun

[1] Kuşeyrî, *Risâle* (1/420).

huzurunda konakladılar (boyun eğdiler) Allah onların kulluğunu güzelleştirdi. Ona tevekkül ettiler, Allah onları müstağni kıldı (başkasına muhtaç bırakmadı). Onlar fakirken bile zengin, başkaları ise zenginken bile fakirdir. Allah'a tevekkülü inkar edenin ilminin az olduğuna hükmedilir."

١٢٣٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَخْبَرَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ صَفْوَانَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي الدُّنْيَا، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ، عَنْ مُوسَى بْنِ عِيسَى، قَالَ: لَمَّا اجْتَمَعَ حُذَيْفَةُ الْمَرْعَشِيُّ وَسُلَيْمَانُ الْخَوَّاصُ، وَيُوسُفُ بْنُ أَسْبَاطٍ، فَتَذَاكَرُوا الْفَقْرَ وَالْغِنَى، وَسُلَيْمَانُ سَاكِتٌ فَقَالَ بَعْضُهُمْ: الْغَنِيُّ مَنْ كَانَ لَهُ بَيْتٌ يَكِنُّهُ، وَثَوْبٌ يَسْتُرُهُ، وَسَدَادٌ مِنْ عَيْشٍ يَكُفُّهُ عَنْ فُضُولِ الدُّنْيَا، وَقَالَ بَعْضُهُمْ: الْغَنِيُّ مَنْ لَمْ يَحْتَجْ إِلَى النَّاسِ، فَقِيلَ لِسُلَيْمَانَ: مَا تَقُولُ أَنْتَ يَا أَبَا أَيُّوبَ؟ فَبَكَى ثُمَّ قَالَ: " رَأَيْتُ جَوَامِعَ الْغِنَى فِي التَّوَكُّلِ، وَرَأَيْتُ جَوَامِعَ الشَّرِّ فِي الْقُنُوطِ، وَالْغَنِيُّ حَقَّ الْغِنَى مَنْ أَسْكَنَ قَلْبَهُ إِلَى اللهِ مِنْ غِنَاهُ يَقِينًا، وَمِنْ مَعْرِفَتِهِ تَوَكُّلًا وَمِنْ عَطَائِهِ وَقِسْمَتِهِ رِضًا، فَكَذَلِكَ الْغَنِيُّ حَقَّ الْغِنَى وَإِنْ أَمْسَى طَاوِيًا وَأَصْبَحَ مُعْوِزًا "، فَبَكَى الْقَوْمُ جَمِيعًا مِنْ كَلَامِهِ

1237- Mûsa b. İsa der ki: Huzeyfe el-Mar'aşî, Süleymân el-Havvâs ve Yûsuf b. Esbât bir araya gelince fakirlik ve zenginlikten bahsettiler. Ancak Süleymân susmuştu. Biri: "Zenginlik kişinin barınabileceği bir evi, giyinecek giysisi ve maişeti için yetecek kadar dünya malı olmasıdır" dedi. Diğeri ise: "Zenginlik kişinin insanlara ihtiyacı olmamasıdır" dedi. Süleymân'a: "Ey Ebû Eyyûb! Sen ne dersin?" diye sorulunca Süleymân ağladı ve şöyle dedi: "Ben bütün zenginliğin tevekkülde, bütün kötülüklerin de ümidi kesmekte olduğu görüşündeyim. Hakiki zenginlik, kişinin kalbinin Allah'a karşı sükûn bulması, Onu tanımakla tevekkül sahibi olması ve verdiğine razı olmasıdır. Kişi açlıktan iki büklüm olarak akşamlayıp sabahlasa bile gerçek zenginlik işte budur." Bu sözlerinden dolayı oradakilerin hepsi ağlamıştı.[1]

[1] Ali b. Ebî Meryem'i tanımıyorum.

١٢٣٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ بْنُ يُوسُفَ الْأَصْبَهَانِيُّ، أَخْبَرَنَا أَبُو سَعِيدِ بْنُ الْأَعْرَابِيُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ الْأَصْبَهَانِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا تُرَابٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ حَاتِمَ الْأَصَمَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ شَقِيقَ الْبَلْخِيَّ، يَقُولُ: " لِكُلِّ وَاحِدٍ مَقَامٌ، فَمُتَوَكِّلٌ عَلَى مَالِهِ، وَمُتَوَكِّلٌ عَلَى نَفْسِهِ، وَمُتَوَكِّلٌ عَلَى لِسَانِهِ، وَمُتَوَكِّلٌ عَلَى سَيْفِهِ، مُتَوَكِّلٌ عَلَى سُلْطَنَتِهِ، وَمُتَوَكِّلٌ عَلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ، فَأَمَّا الْمُتَوَكِّلُ عَلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ فَقَدْ وَجَدَ الِاسْتِرْوَاحَ؛ نَوَّهَ اللهُ بِهِ وَرَفَعَ قَدْرَهُ، وَقَالَ: ﴿وَتَوَكَّلْ عَلَى الْحَيِّ الَّذِي لَا يَمُوتُ﴾ [الفرقان: ٥٨] وَأَمَّا مَنْ كَانَ مُسْتَرْوِحًا إِلَى غَيْرِهِ يُوشِكُ أَنْ يَنْقَطِعَ بِهِ فَيَشْقَى "

1238- Şakîk el-Belhî der ki: Herkesin bir makamı vardır: Malına güvenen, kendine güvenen, diline güvenen, kılıcına güvenen, makamına güvenen ve Allah'a güvenen. Allah'a güvenen rahatlığı bulur, Allah onu över ve derecesini yükseltir. Allah: *"Ölümsüz, diri olan Allah'a güven"*[1] buyurmuştur. Başkasında rahatlığı arayanın kısa sürede rahatlığı biter ve bedbaht olur.

١٢٣٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلَمِيُّ، قَالَ: سُئِلَ الْأُسْتَاذُ أَبُو سَهْلٍ مُحَمَّدُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ قَوْلِ النَّبِيِّ ﷺ، لِأَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: " مَاذَا أَبْقَيْتَ لِنَفْسِكَ "؟ قَالَ: اللهَ وَرَسُولَهُ، قَالَ: هُوَ التَّجْرِيدُ لِلَّهِ بِالْكُلِّيَّةِ، وَإِدْخَالُ الرَّسُولِ ﷺ، فِيهِ لِمَكَانِ الْإِيمَانِ وَحَقِيقَةِ التَّعَلُّقِ بِالسَّبَبِ فِي الْوُصُولِ إِلَى الْمُسَبِّبِ الْأَعْلَى أَنَّ عَلَيْهِ انْقِطَاعَهُ، فَإِذَا كَمُلَ تَوَكُّلُ الْمُتَوَكِّلِ وَتَحَقَّقَ فِيهِ أَخْبَرَ إِنْ شَاءَ، عَنِ السَّبَبِ وَإِنْ شَاءَ عَنِ الْمُسَبِّبِ لِأَنَّ الْكُلَّ عِنْدَهُ وَاحِدٌ لِتَعَلُّقِ الْفُرُوعِ فِي الْكُلِّ بِالْأَصْلِ

1239- Ebû Abdirrahman es-Sülemî der ki: Ebû Sehl Muhammed b. Süleymân'a, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Hz. Ebû Bekr'e: *"Kendin için ne bıraktın?"* diye sorması ve Ebû Bekr'in: "Allah ve Resûl'ünü bıraktım" cevabını vermesi sorulunca şöyle cevap verdi: "Bu, tamamıyla Allah'a teslim olmak Resûlullah'ı da (sallallahu aleyhi vesellem) müsebbibe (Allah'a) sebep olduğuna iman etmektir. Tevekkül edenin tevekkülü kemale erince, artık

[1] Furkân Sur. 58

dilerse sebebi, dilerse müsebbibi açıklar. Çünkü bu kişi artık sebebin de müsebbibe bağlı olduğunu bilmiş olur.

١٢٤٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ الْفَضْلِ الْقَطَّانُ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ سُفْيَانَ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ، قَالَ: قَالَ سُفْيَانُ، قَالَ أَبُو حَازِمٍ: " وَجَدْتُ الدُّنْيَا شَيْئَيْنِ: شَيْءٌ هُوَ لِي، وَشَيْءٌ هُوَ لِغَيْرِي، فَأَمَّا الَّذِي هُوَ لِي فَلَوْ طَلَبْتُهُ قَبْلَ أَجَلِهِ بِحِيلَةِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَمْ أَقْدِرْ عَلَيْهِ، وَأَمَّا الَّذِي هُوَ لِغَيْرِي فَلَمْ أُصِبْهُ فِيمَا مَضَى، فَلِمَ أَرْجُوهُ فِيمَا بَقِيَ؟ يُمْنَعُ رِزْقِي مِنْ غَيْرِي، كَمَا يُمْنَعُ رِزْقُ غَيْرِي مِنِّي، فَفِي أَيِّ هَذَيْنِ أُفْنِي عُمُرِي؟ "

قَالَ سُفْيَانُ: وَقِيلَ لِأَبِي حَازِمٍ: مَا مَالُكَ؟ قَالَ: " خَيْرُ مَالِي ثِقَتِي بِاللهِ تَعَالَى، وَإِيَاسِي مِمَّا فِي أَيْدِي النَّاسِ "

قَالَ: وَقَالَ بَعْضُ الْأُمَرَاءِ لِأَبِي حَازِمٍ: ارْفَعْ إِلَيَّ حَاجَتَكَ، قَالَ: " هَيْهَاتَ هَيْهَاتَ رُفِعَتْ إِلَى مَنْ لَا تحجز الْحَوَائِجُ دُونَهُ، فَمَا أَعْطَانِي مِنْهَا قَنَعْتُ، وَمَا زَوَى عَنِّي مِنْهَا رَضِيتُ "

1240- Ebû Hâzım der ki: Dünyayı iki türlü buldum. Biri benim, diğeri de başkasının. Benim olanı, göklerde ve yerdeki her yolu deneyerek zamanı gelmeden elde etmek istesem, elde edemem. Başkasının olanı geçmişte elde edemedim. Şimdiden sonra neden isteyeyim? Başkasının rızkının benden korunduğu gibi, benim de rızkım başkasından korunur. Bunların hangisi için ömrümü tüketeyim."[1]

Süfyân der ki: Ebû Hâzım'a: "Malın nedir?" diye sorulunca: "En hayırlı varlığım Allah'a güvenmem ve insanların elinde olandan ümidimi kesmemdir" cevabını verdi.

---

[1] Yâkûb b. Süfyân, *el-Ma'rife* (1/679, 680) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (3/232).

İdarecilerden birisi Ebû Hâzım'a: "İhtiyacını bize ilet" deyince: "Heyhat! İhtiyacımı vermesine engel olunamayacak olana arz ettim. Bana verdiğine kanaat ederim, vermediğine de razı olurum" karşılığını verdi.[1]

١٢٤١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الصَّفَّارُ، حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي الدُّنْيَا، حَدَّثَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ عِيسَى الطُّفَاوِيُّ، حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ شُمَيْطِ بْنِ عَجْلَانَ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي، يَقُولُ: " إِنَّ الْمُؤْمِنَ، يَقُولُ لِنَفْسِهِ: إِنَّمَا هِيَ ثَلَاثَةُ أَيَّامٍ فَقَدْ مَضَى أَمْسِ بِمَا فِيهِ، وَغَدًا أَمَلٌ لَعَلَّكَ لَا تُدْرِكُهُ، إِنَّكَ إِنْ كُنْتَ مِنْ أَهْلِ غَدٍ فَإِنَّ غَدًا يَجِيءُ بِرِزْقِ غَدٍ، ودُونَ غَدٍ يَوْمٌ وَلَيْلَةٌ تُخْتَرَمُ فِيهَا أَنْفُسٌ كَثِيرَةٌ وَلَعَلَّكَ الْمُخْتَرَمُ فِيهَا؛ كَفَى كُلَّ يَوْمٍ هَمُّهُ "

1241- Ubeydullah b. Şumayt b. Aclân der ki: Babamın şöyle dediğini işittim: "Mümin nefsine şöyle der: "Hayat üç gündür. Dün içindekiyle beraber geçip gitti. Yarına ise belki yetişemezsin. Yarının ehlindensen, yarın rızkıyla beraber gelir. Yarından önce bir gün ve gece vardır ve bunlarda birçok nefis ölür. Belki sen de bu zamanda ölürsün. Her günün kendi derdi yeter."

١٢٤٢ - قَالَ: وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ، حَدَّثَنَا مَحْمُودُ بْنُ خِدَاشٍ، قَالَ: سَمِعْتُ الْأَشْعَثَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، حَدَّثَنَا رَجُلٌ، يُقَالُ لَهُ: عَبْدُ الْمَلِكِ، عَنِ الْحَسَنِ، قَالَ: " ابْنَ آدَمَ لَا تَحْمِلْ هَمَّ سَنَةٍ عَلَى يَوْمٍ، كَفَى يَوْمُكَ بِمَا فِيهِ فَإِنْ تَكُنِ السَّنَةُ مِنْ عُمُرِكَ، يَأْتِكَ اللهُ فِيهَا بِرِزْقِكَ، وَإِلَّا تَكُنْ مِنْ عُمُرِكَ فأراك تَطْلُبُ مَا لَيْسَ لَكَ "

1242- Hasan(-ı Basrî) der ki: "Âdemoğlu! Bir yılın tasasını bir güne yükleme. Bir gününde olanlar sana yeter. Eğer ömründen bir yıl daha varsa Allah sana onda rızkını gönderir. Eğer ömrün yoksa, senin olmayan şeyi istediğini görüyorum."

---

[1] Ebû Nuaym, *Hilye* (3/237).

١٢٤٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرانَ، أَخْبَرَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ صَفْوَانَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْقُرَشِيُّ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ، حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ سَهْلٍ الْأُرْدُنِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا فَرْوَةَ الزَّاهِدَ، يَقُولُ: قَالَ لِي رَجُلٌ فِي الْمَنَامِ: أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ الْمُتَوَكِّلِينَ هُمُ الْمُسْتَرِيحُونَ؟ قُلْتُ: " رَحِمَكَ اللهُ مِمَّا ذَا؟ " قَالَ: مِنْ هُمُومِ الدُّنْيَا وَعُسْرِ الْحِسَابِ غَدًا، قَالَ أَبُو فَرْوَةَ: " فَوَاللهِ مَا اكْتَرَثْتُ بَعْدَ ذَلِكَ بِإِبْطَاءِ رِزْقٍ، وَلَا سُرْعَتِهِ وَذَلِكَ أَنَّ مَنْ أَجْمَعَ التَّوَكُّلَ عَلَيْهِ كَفَاهُ مَا هَمَّهُ وَسَاقَ الرِّزْقَ وَالْخَيْرَ إِلَيْهِ "، وَقَدْ قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللهِ فَهُوَ حَسْبُهُ إِنَّ اللهَ بَالِغُ أَمْرِهِ﴾ [الطلاق: ٣]

1243- Ebû Ferve ez-Zâhid der ki: Rüyamda bir adam bana: "Tevekkül edenlerin rahat edenler olduğunu bilmiyor musun?" deyince: "Allah sana merhamet etsin. Hangi şeyden?" diye sordum. Adam: "Dünyanın derdinden ve yarın hesabın zorluğundan" cevabını verdi. Vallahi bundan sonra rızkı aramakta ne acele ettim, ne de yavaş davrandım. Allah hakkıyla tevekkül edenin derdine çare gönderir ve rızkını verir. Yüce Allah bu konuda: *"Allah'a güvenen kimseye O yeter"*[1] buyurmuştur.[2]

١٢٤٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْقَاسِمِ الْحُرْفِيُّ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ سَلْمَانَ، حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ سَوَّارٍ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، أَخْبَرَنَا ثَابِتٌ الْبُنَانِيُّ، أَنَّ عَامِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ، قَالَ لِابْنَيْ عَمٍّ لَهُ: " فَوِّضَا أَمْرَكُمَا إِلَى اللهِ تَسْتَرِيحَا "

1244- Âmir b. Abdillah, iki kuzenine şöyle dedi: "İşlerinizi Allah'a havale edin, rahat edersiniz."

١٢٤٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرانَ، أَخْبَرَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ صَفْوَانَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْقُرَشِيُّ، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، عَنْ ضَمْرَةَ بْنِ رَبِيعَةَ، عَنْ

---

[1] Talak Sur. 3

[2] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Tevekkül* 15 (52).

رَجَاءِ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ عُقْبَةَ بْنِ أَبِي زَيْنَبَ، قَالَ: مَكْتُوبٌ فِي التَّوْرَاةِ: " لَا تَتَوَكَّلْ عَلَى ابْنِ آدَمَ، فَإِنَّ ابْنَ آدَمَ لَيْسَ لَهُ قَوَامٌ، وَلَكِنْ تَوَكَّلْ عَلَى الْحَيِّ الَّذِي لَا يَمُوتُ "

1245- Ukbe b. Ebî Zeyneb der ki: Tevrat'ta şöyle yazılıdır: "Âdem oğluna güvenme. Âdem oğlunun bir gücü yoktur. Sen Diri ve ölmeyecek olana güven."[1]

١٢٤٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَخْبَرَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ صَفْوَانَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْقُرَشِيُّ، حَدَّثَنَا الْحَكَمُ بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا الْخَلِيلُ بْنُ أَبِي الْخَلِيلِ، عَنْ صَالِحِ بْنِ شُعَيْبٍ، قَالَ: " أَوْحَى اللهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَى عِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: أَنْزِلْنِي مِنْ نَفْسِكَ كَهِيئَتِكَ، وَاجْعَلْنِي ذُخْرًا لَكَ فِي مَعَادِكَ، وَتَقَرَّبْ إِلَيَّ بِالنَّوَافِلِ أُدْنِكَ، وَتَوَكَّلْ عَلَيَّ أَكْفِكَ، وَلَا تَوَلَّ غَيْرِي فَأَخْذُلَكَ "

1246- Sâlih b. Şuayb der ki: Yüce Allah Hz. İsa'ya şöyle vahyetti: " Beni, kendi derdin gibi dert edineceğin bir konuma yerleştir. Beni âhiretin için bir hazine kıl. Bana nafilelerle yaklaş ki seni yaklaştırayım. Bana tevekkül et ki sana kafi geleyim. Benden başkasını dost edinme; yoksa seni yardımsız bırakırım."[2]

١٢٤٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعِيدٍ عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ أَبِي عُثْمَانَ الزَّاهِدُ، أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي عُثْمَانَ الْحَدَثِيُّ بِمَكَّةَ، أَخْبَرَنِي عَبْدُ السَّلَامِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْبَغْدَادِيُّ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُوسُفَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ خُبَيْقٍ، قَالَ: سَمِعْتُ شُعَيْبَ بْنَ حَرْبٍ، يَقُولُ: ذُكِرَ عِنْدَ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ، قَالَ: " لَا تَجْعَلْ فِيمَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ اللهِ عَلَيْكَ مُنْعِمًا، وَاعْدُدِ النِّعْمَةَ عَلَيْكَ مِنْ غَيْرِ اللهِ مَغْرَمًا "

1247- İbrâhîm b. Edhem: "Allah ile arana başka bir nimet veren koyma. Sana Allah'tan başkasından gelen nimeti bir ceza olarak kabul et" dedi.[3]

---

[1] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Tevekkül* 16 (58).

[2] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Tevekkül* 10 (27).

[3] Ebû Nuaym, *Hilye* (8/34).

١٢٤٨ - سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلَمِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا زَيْدٍ مُحَمَّدَ بْنَ أَحْمَدَ الْفَقِيهَ الْمَرْوَزِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ شَيْبَانَ، يَقُولُ: " حُسْنُ الظَّنِّ بِاللهِ هُوَ الْيَأْسُ عَنْ كُلِّ شَيْءٍ سِوَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ "

1248- İbrâhîm b. Şeybân: "Allah hakkında hüsnü zanna sahip olmak demek; Allah'tan başka her şeyden ümidini kesmektir" dedi.

١٢٤٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا شَيْخُ الْمُتَصَوِّفَةِ فِي عَصْرِهِ أَبُو مُحَمَّدٍ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ نُصَيْرٍ، حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ الْجُرَيْرِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ سَهْلَ بْنَ عَبْدِ اللهِ التُّسْتَرِيَّ، يَقُولُ: " لَمَّا بَعَثَ اللهُ النَّبِيَّ ﷺ، كَانَ فِي الدُّنْيَا سَبْعَةُ أَصْنَافٍ مِنَ النَّاسِ: الْمُلُوكُ، وَالْمُزَارِعُونَ، وَأَصْحَابُ الْمَوَاشِي، وَالتُّجَّارُ، وَالصُّنَّاعُ، وَالْأُجَرَاءُ، وَالضُّعَفَاءُ الْفُقَرَاءُ لَمْ يُؤْمَرْ أَحَدٌ مِنْهُمْ أَنْ يَنْتَقِلَ مِمَّا هُوَ فِيهِ، وَلَكِنْ أَمَرَهُمْ بِالْعِلْمِ وَالْيَقِينِ وَالتَّوَكُّلِ فِي جَمِيعِ مَا كَانُوا فِيهِ " قَالَ سَهْلٌ: " وَيَنْبَغِي لِلْعَاقِلِ أَنْ يَقُولَ مَا يَنْبَغِي لِي بَعْدَ عِلْمِي بِأَنِّي أَعْبُدُكَ أَنْ أَرْجُوَ أَوْ أُؤَمِّلَ غَيْرَكَ، وَلَا أَتَوَهَّمُ عَلَيْكَ إِذْ خَلَقْتَنِي وَصَيَّرْتَنِي عَبْدًا لَكَ أَنْ تَكِلَنِي إِلَى نَفْسِي أَوْ تُوَلِّي أَمْرِي غَيْرَكَ "

1249- Sehl b. Abdillah et-Tüsterî der ki: "Yüce Allah Hz. Peygamber'i gönderince dünyada yedi sınıf insan vardı: Krallar, çiftçiler, hayvan sahipleri, tüccarlar, meslek sahipleri, işçiler ve zayıf olan fakirler. Bunlardan hiç birine bulunduğu durumdan başkasına geçmesi emredilmemişti. Ancak ilim, yakîn ve içinde bulundukları durumun her halinde tevekkül etmeleri emredilmişti."

Sehl der ki: Akıllı olanın şöyle demesi gerekir: "Sana ibadet etmem gerektiğini bildikten sonra, senden başkasından bir şey istememem ve ummamam gerekir. Beni yaratıp kulun yapmana rağmen, beni nefsimle baş başa veya işimi başkasına bırakabileceğini düşünmemem gerekir."[1]

---

[1] Hâkim, *Müstedrek* (3/16).

١٢٥٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ يُوسُفَ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ أَحْمَدَ بْنَ الْحُسَيْنِ الْأَهْوَازِيَّ الصُّوفِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْفَضْلِ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُبَيْدِ اللهِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ سَهْلَ بْنَ عَبْدِ اللهِ التُّسْتَرِيَّ، يَقُولُ: " التَّوَكُّلُ أَنْ يَكُونَ الْعَبْدُ بَيْنَ يَدَيِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ كَالْمَيِّتِ بَيْنَ يَدَيِ الْغَاسِلِ يُقَلِّبُهُ كَيْفَ يُرِيدُ "

1250- Sehl b. Abdullah et-Tüsterî der ki: "Tevekkül, kulun Allah'ın tasarrufuna teslim olmadır. Tıpkı gassalın önünde olan ölü gibi. Gassal o ölüyü dilediği gibi çevirir."

١٢٥١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا الْعَبَّاسُ بْنُ مُحَمَّدٍ الدُّورِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ مَعِينٍ، يَقُولُ: قَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ إِدْرِيسَ: " عَجِبْتُ مِمَّنْ يَنْقَطِعُ إِلَى رَجُلٍ وَيَدَعُ أَنْ يَنْقَطِعَ إِلَى مَنْ لَهُ السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ "

1251- Abdullah b. İdrîs der ki: "Kişinin, gökler ve yerin sahibini bırakıp bir insana yönelerek ondan istemesine şaşıyorum."

١٢٥٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلَمِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَمْرِو بْنَ مَطَرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ الْبَرْذَعِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ النَّهْرَجُورِيَّ، يَقُولُ: " الْمُتَوَكِّلُ عَلَى الْحَقِيقَةِ وَالصِّحَّةِ قَدْ رَفَعَ مُؤْنَتَهُ، عَنِ الْخَلْقِ فَلَا يَشْكُو مَا بِهِ، وَلَا يَذُمُّ مَنْ مَنَعَهُ لِأَنَّهُ يَرَى الْمَنْعَ وَالْعَطَاءَ مِنَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ "

1252- Nehracûrî der ki: "Gerçekten tevekkül edenin halka ihtiyacı olmaz ve bulunduğu durumdan şikâyetçi olmaz, kendisine vermeyeni de kötülemez. Çünkü vermenin ve vermemenin Allah'tan olduğunu bilir."

١٢٥٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ بْنَ مِقْسَمٍ الْبَغْدَادِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا إِسْحَاقَ الْحَنَّاطَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ الْخَوَّاصَ، - وَسُئِلَ عَنِ التَّوَكُّلِ، فَأَطْرَقَ سَاعَةً، ثُمَّ قَالَ: " إِذَا كَانَ الْمُعْطِي هُوَ الْمَانِعُ، فَمَنْ يُعْطِي؟ "

1253- Ebû İshâk el-Hannât der ki: İbrâhîm el-Havvâs'a tevekkül sorulunca bir müddet durduktan sonra: "Veren, engel olanın kendisiyse, kim verir?" dedi.

١٢٥٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللهِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا عَلِيٍّ الرُّوذْبَارِيَّ، يَقُولُ: " مَرْقَاةُ التَّوَكُّلِ ثَلَاثُ دَرَجَاتٍ: الْأَوَّلُ مِنْهَا إِذَا أُعْطِيَ شَكَرَ، وَإِذَا مُنِعَ صَبَرَ، وَالثَّانِي: الْمَنْعُ وَالْعَطَاءُ عِنْدَهُ وَاحِدٌ، وَالثَّالِثُ: الْمَنْعُ مَعَ الشُّكْرِ أَحَبُّ إِلَيْهِ بِعِلْمِهِ بِاخْتِيَارِهِ ذَلِكَ لَهُ "

1254- Ebû Ali er-Rûzbârî der ki: "Tevekkül üç derecedir: Birincisi verilince şükretmek verilmeyince sabretmek. İkincisi, vermek ve vermemenin kişide aynı derecede olması. Üçüncüsü ise şükürle beraber verilmemeyi, böyle uygun görüp verilmesinden daha çok sevmek."

١٢٥٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَلِيٍّ الْحَسَنَ بْنَ يُوسُفَ الْقَزْوِينِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ الْمُوَلِّدَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْحَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْحُسَيْنِ النُّورِيَّ، يَقُولُ: " نَعْتُ الْفَقِيرِ السُّكُونُ عِنْدَ الْعَدَمِ، وَالْبَذْلُ وَالْإِيثَارُ عِنْدَ الْوُجُودِ "

1255- Ebu'l-Hüseyn en-Nûrî der ki: "Fakirin özelliği, olmayınca sakin olması, olduğu zaman da infak edip başkasını kendine tercih etmesidir."

١٢٥٦ - وَأَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلَمِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللهِ الرَّازِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا عَمْرٍو الدِّمَشْقِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللهِ بْنَ الْجَلَاءِ، يَقُولُ: سَأَلْتُ ذَا النُّونِ: مَتَى يَكُونُ الْعَبْدُ مُفَوِّضًا؟ قَالَ: " إِذَا أَيِسَ مِنْ نَفْسِهِ وَفِعْلِهِ، وَالْتَجَأَ إِلَى اللهِ تَعَالَى فِي جَمِيعِ أَحْوَالِهِ، وَلَمْ يَكُنْ لَهُ عَلَاقَةٌ سِوَى رَبِّهِ "

1256- Ebû Abdullah b. el-Celâ der ki: Zün-Nûn'a: "Kul ne zaman işini Allah'a havale etmiş sayılır?" diye sorunca şöyle cevap verdi: "Nefsinden ve yaptıklarından ümidini kesince, bütün hallerinde Allah'a sığınınca ve Rabbinden başkasıyla alakası olmayınca."

١٢٥٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلَمِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ عَلِيٍّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْحَسَنَ بْنَ عَلَّوَيْهِ، يَقُولُ: سُئِلَ أَبُو يَزِيدَ مَتَى يَكُونُ الْعَبْدُ مُتَوَكِّلًا؟ قَالَ: " إِذَا قَطَعَ الْقَلْبَ عَنْ كُلِّ عَلَاقَةٍ مَوْجُودَةٍ وَمَفْقُودَةٍ "

1257- Hasan b. Allevehy der ki: Ebû Yezîd (el-Bistâmî)'ye: "Kul ne zaman mütevekkil olur?" diye sorulunca: "Kalbinin alakasını olan veya olmayan her şeyden kesince" cevabını verdi.

١٢٥٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلَمِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللهِ بْنَ شَاذَانَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ الْوَاسِطِيَّ، وَسُئِلَ، عَنْ مَاهِيَّةِ التَّوَكُّلِ، قَالَ: " الصَّبْرُ عَلَى طَوَارِقِ الْمِحَنِ، ثُمَّ التَّفْوِيضُ ثُمَّ التَّسْلِيمُ، ثُمَّ الرِّضَا، ثُمَّ الثِّقَةُ، وَأَمَّا صِدْقُ التَّوَكُّلِ فَهُوَ صِدْقُ الْفَاقَةِ وَالِافْتِقَارِ - يَعْنِي إِلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ - "

1258- Muhammed b. Abdillah b. Şâzân der ki: Ebû Bekr el-Vâsıtî'ye tevekkülün ne olduğu sorulunca şöyle cevap verdi: "Zorluklara sabır, sonra işini Allah'a havale etmek, sonra teslim olmak, sonra razı olmak, sonra güvenmektir. Samimi olan tevekkül ise Allah'a olan ihtiyacını samimi bir şekilde hissetmektir."

١٢٥٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنِي أَبُو أَحْمَدَ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمَرْوَزِيُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْمُذَكِّرُ، قَالَ: سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ مُعَاذٍ، يَقُولُ: " مَنْ طَلَبَ الْفَضْلَ مِنْ غَيْرِ ذِي الْفَضْلِ عُدِمَ، وَإِنَّ ذَا الْفَضْلِ هُوَ اللهُ " عَزَّ جَلَّ لِقَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿إِنَّ اللهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ﴾ [البقرة: ٢٤٣] الْآيَةَ

1259- Yahyâ b. Muâz der ki: Nimet sahibinden başkasından nimet isteyen mahrum olur. Fazilet sahibi de Allah'tır. Yüce Allah: *"Allah insanlara bol nimet verir, fakat insanların çoğu şükretmezler"*[1] buyurur.

١٢٦٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو زَكَرِيَّا بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ، أَخْبَرَنَا وَالِدِي، أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ مُحَمَّدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ خُبَيْقٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ

[1] Bakara Sur. 243

الْبُكَاءَ، يَقُولُ: قُلْتُ لِمَعْرُوفٍ الْكَرْخِيِّ: أَوْصِنِي، فَقَالَ: " تَوَكَّلْ عَلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ حَتَّى يَكُونَ هُوَ مُعَلِّمَكَ وَمَوْضِعَ شَكْوَاكَ، فَإِنَّ النَّاسَ لَا يَنْفَعُونَكَ وَلَا يَضُرُّونَكَ "

1260- İbrâhîm el-Bukâ der ki: Ma'rûf el-Kerhî'ye: "Bana tavsiyede bulun" deyince şöyle karşılık verdi: "Allah'a tevekkül et. Sana öğreten ve şikâyet makamın o olsun. Çünkü insanlar sana ne fayda, ne de zarar verebilirler."[1]

١٢٦١ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْفَتْحِ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي الْفَوَارِسِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ سَلْمٍ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْخَالِقِ، حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَجَّاجِ، حَدَّثَنِي عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ قَالَ بِشْرُ بْنُ الْحَارِثِ: " أَمَا تَسْتَحْيِي أَنْ تَطْلُبَ الدُّنْيَا مِمَّنْ يَطْلُبُ الدُّنْيَا؟ اطْلُبِ الدُّنْيَا مِمَّنْ بِيَدِهِ الدُّنْيَا "

1261- Bişr b. el-Hâris der ki: "Dünyayı isteyenden dünyayı istemeye utanmıyor musun? Dünyayı, dünya elinde olandan iste."

١٢٦٢ - أَخْبَرَنَا حَمْزَةُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ الْكَعْبِيُّ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ النَّضْرِ، حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا ابْنُ فُضَيْلٍ، عَنِ أَبِي سِنَانٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، قَالَ: " التَّوَكُّلُ عَلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ جِمَاعُ الْإِيمَانِ "

1262- Saîd b. Cübeyr der ki: "Allah'a tevekkül, imanın başıdır."[2]

١٢٦٣ - وَقَدْ رَوَى أَبُو بِلَالٍ الْأَشْعَرِيُّ وَلَيْسَ بِالْقَوِيِّ عَنْ قَيْسِ بْنِ الرَّبِيعِ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: " التَّوَكُّلُ جِمَاعُ الْإِيمَانِ " أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدَانَ، أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدٍ، حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ السَّدُوسِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو بِلَالٍ الْأَشْعَرِيُّ، فَذَكَرَهُ

---

[1] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Tevekkül* 12(38), Sülemî, *Tabakât* (87) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (8/360).

[2] İsnâdı ceyyiddir. Hennâd, *Zühd* 1/304 (534), İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (10/353, 13/538), Ahmed, *Zühd* (sh. 19) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (4/274, 10/70).

1263- Hadiste zayıf olan Ebû Bilâl el-Eş'arî, "Kays b. er-Rabî — Ebû İshâk — Saîd b. Cübeyr" kanalıyla İbn Abbâs'tan: "Allah'a tevekkül, imanın başıdır (kökenidir)" sözünü rivayet etmiştir.[1]

١٢٦٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْعَلَاءِ، حَدَّثَنَا الْعَبَّاسُ بْنُ حَمْزَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا مُسْلِمٍ الزَّاهِدَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْفُضَيْلَ بْنَ عِيَاضٍ، يَقُولُ: " التَّوَكُّلُ قِوَامُ الْعِبَادَةِ "

1264- Fudayl b. İyâd: "Tevekkül, ibadetin direğidir" demiştir.

١٢٦٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْفَقِيهُ، إِمْلَاءً، أَخْبَرَنَا حَاجِبُ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحِيمِ بْنُ مُنِيبٍ، حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ خَالِدٍ، حَدَّثَنَا صَالِحٌ الْمُرِيُّ، عَنْ سَعِيدٍ الرَّبَعِيِّ، عَنْ عَامِرِ بْنِ عَبْدِ قَيْسٍ، أَنَّهُ كَانَ، يَقُولُ: " ثَلَاثُ آيَاتٍ فِي كِتَابِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ اكْتَفَيْتُ بِهِنَّ، عَنْ جَمِيعِ الْخَلَائِقِ " أَوَّلُهُنَّ: ﴿وَإِنْ يَمْسَسْكَ اللهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ وَإِنْ يُرِدْكَ بِخَيْرٍ فَلَا رَادَّ لِفَضْلِهِ﴾ [يونس: ١٠٧]، وَالْآيَةُ الثَّانِيَةُ: ﴿مَا يَفْتَحِ اللهُ لِلنَّاسِ مِنْ رَحْمَةٍ فَلَا مُمْسِكَ لَهَا وَمَا يُمْسِكْ فَلَا مُرْسِلَ لَهُ مِنْ بَعْدِهِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾ [فاطر: ٢]، وَالثَّالِثُ: ﴿وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللهِ رِزْقُهَا وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا وَمُسْتَوْدَعَهَا﴾ [هود: ٦]

1265- Âmir b. Kays şöyle derdi: "Allah'ın Kitab'ındaki şu üç âyet bütün mahlûkata karşı bana yetti. Birincisi: *"Allah sana bir sıkıntı verirse, onu O'ndan başkası gideremez. Sana bir iyilik dilerse O'nun nimetini engelleyecek yoktur"*[2] âyetidir. İkincisi: *"Allah'ın insanlara verdiği rahmeti önleyebilecek yoktur. O'nun önlediğini de ardından salıverecek yoktur. O, güçlüdür, Hakîm'dir"*[3] âyetidir. Üçüncüsü ise: *"Yeryüzünde yürüyen her*

---

[1] İsnâdı zayıftır.

[2] Yûnus Sur. 107

[3] Fâtır Sur. 2

canlının rızkı, yalnızca Allah'ın üzerinedir. Allah o canlının durduğu yeri ve sonunda bırakılacağı mekanı bilir"[1] âyetidir.[2]

١٢٦٦ - أَنْشَدَنَا أَبُو زَكَرِيَّا بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ، قَالَ: أَنْشَدَنِي أَبُو الْفَضْلِ الْفُرَاتُ الْهَرَوِيُّ، أَنْشَدَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ بْنُ عَرَفَةَ النَّحْوِيُّ:"

ارْغَبْ إِلَى اللهِ وَلَا تَرْغَبْ إِلَى أَحَدٍ ... أَمَا رَأَيْتَ ضَمَانَ الْوَاحِدِ الصَّمَدِ

اللهُ رازِقُ هَذَا الْخَلْقِ كُلِّهِمُ ... حَتَّى يُفَرِّقَ بَيْنَ الرُّوحِ وَالْجَسَدِ"

1266- Ebû Abdillah b. Arefe en-Nahvî şu şiiri söyledi:

"Başkasına değil Allah'a rağbet et

Tek ve Samed olanın garantisini görmedin mi?

Bu mahlukata rızık veren Odur

Ruh ile cesedi birbirinden ayırana kadar."

١٢٦٧ - أَنْشَدَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَنْشَدَنَا أَبُو الْحَسَنِ مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ الْفَقِيهُ، قَالَ: أَنْشَدَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَرَفَةَ النَّحْوِيُّ:"

رَضِيتُ بِمَا قَسَمَ اللهُ لِي ... وَفَوَّضْتُ أَمْرِي إِلَى خَالِقِي

فَقَدْ أَحْسَنَ اللهُ فِيمَا مَضَى ... وَيُحْسِنُ إِنْ شَاءَ فِيمَا بَقِي"

1267- Ebû Abdillah b. Arefe en-Nahvî şu şiiri söyledi:

"Allah'ın bana verdiğine razı oldum

Ve işimi Beni yaratana havale ettim

Allah geçmişte bana ihsanda bulundu

---

[1] Hûd Sur. 6

[2] İsnâdı zayıftır.

İnşallah gelecekte de ihsanda bulunur."

١٢٦٨ - أَنْشَدَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَنْشَدَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ يَزِيدَ لِنَفْسِهِ:"

سَلِ اللهَ مِنْ فَضْلِهِ وَاتَّقِهِ فَإِنَّ التُّقَى خَيْرُ مَا يُكْتَسَبْ

وَمَنْ يَتَّقِ اللهَ يَصْنَعْ لَهُ وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبْ"

1268- Ahmed b. Muhammed b. Yezîd kendisine ait şu beyti söyledi:

"Allah'ın fazlından iste ve Ondan sakın

Çünkü takva, en hayırlı kazançtır

Allah sakınana ihtiyacını verir

Ve hiç beklemediği yerden rızıklandırır."

١٢٦٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ الْمُقْرِئُ، أَخْبَرَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ، حَدَّثَنَا الْمُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ كَهْمَسٍ، عَنْ أَبِي السَّلِيلِ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ قَالَ، قَالَ نَبِيُّ اللهِ ﷺ: " إِنِّي لَأَعْلَمُ آيَةً لَوْ أَنَّ النَّاسَ أَخَذُوا بِهَا لَكَفَتْهُمْ ﴿وَمَنْ يَتَّقِ اللهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ﴾ [الطلاق: ٣] فَمَا زَالَ، يَقُولُهَا وَيُعِيدُهَا "

1269- Ebû Zer'in bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"Öyle bir âyet biliyorum ki, insanlar onu tutsaydı hepsine yeterdi. Bu âyet: «**Kim Allah'tan korkarsa, Allah ona bir çıkış yolu ihsan eder. Ve ona beklemediği yerden rızık verir**»*[1] *âyetidir."* Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunu defalarca tekrar etti.[2]

١٢٧٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلَمِيُّ، أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ الْمُؤَمَّلِ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُونُسَ الْكُدَيْمِيُّ، أَخْبَرَنَا الْأَصْمَعِيُّ، وَأَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ

---

[1] Talak Sur. 2-3

[2] İsnâdında kesiklik vardır. İbn Mâce 7/1411 (4220).

الْحُسَيْنِ الصُّوفِيُّ بَهَمْدَانَ، أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرٍ أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ شَاذَانَ، حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّكَّرِيُّ، حَدَّثَنَا زَكَرِيَّا بْنُ يَحْيَى الْمِنْقَرِيُّ، حَدَّثَنَا الْأَصْمَعِيُّ، قَالَ: وَعَظَ أَعْرَابِيٌّ أَخًا لَهُ فَقَالَ: " يَا أَخِي، إِنَّكَ طَالِبٌ وَمَطْلُوبٌ، يَطْلُبُكَ مَنْ لَا تَفُوتُهُ، وَتَطْلُبُ مَا قَدْ كُفِيتَهُ، يَا أَخِي، أَلم تَرَ حَرِيصًا مَحْرُومًا، وَزَاهِدًا مَرْزُوقًا؟ " لَفْظُهُما سَوَاءٌ

1270- Asmaî der ki: Bir bedevi, bir kardeşine nasihat edip şöyle dedi: "Kardeşim! Sen isteyen ve istenensin. Ondan kaçamayacağın ve senin ihtiyacını karşılayan zat seni istemektedir. Kardeşim! Hırslı olmasına rağmen bir şey elde edemeyen, zahid olduğu (istemediği) halde rızıklandırılanları görmüyor musun?[1]

١٢٧١ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعْدٍ الزَّاهِدُ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْأُرْدُنِّيُّ بِمِصْرَ، حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ عِرَاكٍ، قَالَ: قَالَ لِي أَبُو الْقَاسِمِ الْقُرَشِيُّ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى بَنَانٍ الْحَمَّالِ فَقَالَ: ادْعُ لِي، فَإِنِّي مُضَيَّقٌ عَلَيَّ فِي رِزْقِي، وَاللهِ لَقَدْ بِعْتُ الْيَوْمَ صِينِيَّةً بِأَحَدَ عَشَرَ دِرْهَمًا لَهَا عِنْدِي أَرْبَعَ عَشْرَةَ سَنَةً فَقَالَ: " يَا قَوْمِ رَأَيْتُمْ أَعْجَبَ مِنْ هَذَا، قَدْ رَزَقَهُ اللهُ رِزْقَهَا مِنْ أَرْبَعَ عَشْرَةَ سَنَةً وَهُوَ يَشْكُو الْفَقْرَ اذْهَبْ حَتَّى تَأْكُلَهُ "

1271- Ebu'l-Kâsım el-Kuraşî der ki: Bir adam Benân el-Hammâl'a gelip: "Benim için dua et. Çünkü maddi sıkıntı çekmekteyim. Vallahi bu gün, on dört yıldır yanımda olan bir siniyi on bir dirheme sattım" dedi. Bunun üzerine Benân el-Hammâl: "Ey halk! Şu adamdan daha tuhafını gördünüz mü? Allah ona bu günün rızkını on dört yıl önce vermiş, o hâlâ fakirlikten şikâyet ediyor. Git ve onu (satıp aldığın parayı) ye" dedi.

١٢٧٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ السَّقَّاءِ، حَدَّثَنِي وَالِدِي أَبُو عَلِيٍّ، حَدَّثَنَا أَبُو الْفَضْلِ أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نَصْرٍ، حَدَّثَنَا أَبُو هَاشِمٍ، وَرَيْزَةُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْغَسَّانِيُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ دَاوُدَ بْنِ صُبَيْحٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ بَكَّارٍ، قَالَ: شَكَا رَجُلٌ إِلَى إِبْرَاهِيمَ

[1] Bunun isnâdı zayıftır. Diğer isnâdının ise ravileri güvenilirdir.

بْنِ أَدْهَمَ كَثْرَةَ عِيَالِهِ، فَقَالَ لَهُ إِبْرَاهِيمُ: " يَا أَخِي، انْظُرْ كُلَّ مَنْ فِي مَنْزِلِكَ لَيْسَ رِزْقُهُ عَلَى اللهِ فَحَوِّلْهُ إِلَى مَنْزِلِي "

1272- Ali b. Bekkâr der ki: Bir adam İbrâhîm b. Edhem'e çocuklarının çokluğundan şikâyet edince, İbrâhîm ona şöyle dedi: "Kardeşim! Evinde rızkı Allah'a ait olmayana bak ve onu benim evime gönder."

١٢٧٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ نُصَيْرٍ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ نَصْرٍ الْمَنْصُورِيُّ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: أَمْسَيْنَا مَعَ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَدْهَمَ ذَاتَ لَيْلَةٍ وَلَيْسَ مَعَنَا شَيْءٌ نُفْطِرُ عَلَيْهِ وَلَا لَنَا حِيلَةٌ، فَرَآنِي مُغْتَمًّا حَزِينًا، قَالَ: " يَا إِبْرَاهِيمُ بْنَ بَشَّارٍ، مَاذَا أَنْعَمَ اللهُ عَلَى الْفُقَرَاءِ وَالْمَسَاكِينِ مِنَ النَّعَمِ وَالرَّاحَةِ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ لَا يَسْأَلُهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَنْ زَكَاةٍ، وَلَا حَجٍّ، وَلَا صَدَقَةٍ، وَلَا عَنْ صِلَةِ رَحِمٍ، وَلَا عَنْ مُوَاسَاةٍ، وَإِنَّمَا يُسْأَلُ وَيُحَاسَبُ عَنْ هَذَا هَؤُلَاءِ الْمَسَاكِينُ أَغْنِيَاءُ فِي الدُّنْيَا، فُقَرَاءُ فِي الْآخِرَةِ، أَعِزَّةٌ فِي الدُّنْيَا، أَذِلَّةٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، لَا تَغْتَمَّ، وَلَا تَحْزَنْ فَرِزْقُ اللهِ مَضْمُونٌ سَيَأْتِيكَ، نَحْنُ - وَاللهِ - الْمُلُوكُ الْأَغْنِيَاءُ، نَحْنُ الَّذِينَ تَعَجَّلْنَا الرَّاحَةَ فِي الدُّنْيَا، لَا نُبَالِي عَلَى أَيِّ حَالٍ أَصْبَحْنَا وَأَمْسَيْنَا إِذَا أَطَعْنَا اللهَ "، ثُمَّ قَامَ إِلَى الصَّلَاةِ وَقُمْتُ إِلَى صَلَاتِي فَمَا لَبِثْنَا إِلَّا سَاعَةً وَإِذَا نَحْنُ بِرَجُلٍ قَدْ جَاءَ بِثَمَانِيَةِ أَرْغِفَةٍ وَتَمْرٍ كَثِيرٍ، فَوَضَعَهَا بَيْنَ أَيْدِينَا وَقَالَ: كُلُوا رَحِمَكُمُ اللهُ، قَالَ: فَسَلَّمَ ثُمَّ قَالَ: " كُلْ يَا مَغْمُومُ " فَدَخَلَ سَائِلٌ فَقَالَ: أَطْعِمُونَا شَيْئًا فَأَخَذَ ثَلَاثَةَ أَرْغِفَةٍ مَعَ تَمْرٍ فَدَفَعَهَا إِلَيْهِ وَأَعْطَانِي ثَلَاثَةً وَأَكَلَ رَغِيفَيْنِ، وَقَالَ: " الْمُوَاسَاةُ مِنْ أَخْلَاقِ الْمُؤْمِنِينَ "

1273- İbrâhîm b. Beşşâr der ki: Bir gece İbrâhîm b. Edhem'in yanında akşamladık ve yanımızda ne yiyeceğimiz, ne de yiyecek alacak paramız vardı. İbrâhîm benim üzgün olduğumu görünce şöyle dedi: "Ey İbrâhîm b. Beşşâr! Allah'ın fakirlere verdiği dünya ve âhiret nimetlerinden biri de onları zekattan, hacdan, sadakadan, sıla-i rahimden hesaba çekmeyecek olmasıdır. Bunlardan hesaba çekilecek olanlar, dünyada zengin olan ancak âhirette fakir, dünyada aziz, âhirette zelil olanlardır. Bu sebeple tasalanma ve üzülme. Allah'ın sana göndereceği rızkın garanti edilmiştir. Vallahi bizler

zengin ve mâlikleriz. Biz dünyada rahat etmeye önem veriyoruz. Ancak Allah'a itaat ettikten sonra nasıl sabahlayıp akşamladığımıza önem vermemeliyiz." Sonra kalkıp namaza durdu, ben de namaz kılmaya başladım. Fazla bir zaman geçmeden bir adam sekiz ekmek ve çok miktarda hurmayla geldi ve önümüze koyup: "Allah size merhamet etsin. Yiyiniz" dedi. İbrâhîm b. Edhem selam verdikten sonra bana: "Ye ey üzgün" dedi. Bir dilenci girip: "Bize bir şeyler yedirin" deyince, İbrâhîm b. Edhem üç ekmekle bir miktar hurmayı adama verdi. Bana da üç ekmek verdi ve kendisi de iki ekmek yedi. Sonra: "Lütufkârlık ve ihsan, müminlerin ahlâkındandır" dedi.

١٢٧٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلَمِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ مُحَمَّدَ بْنَ أَحْمَدَ الْبَلْخِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ حَامِدٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ خَضْرَوَيْهِ، يَقُولُ: قَالَ رَجُلٌ لِحَاتِمٍ الْأَصَمِّ: مِنْ أَيْنَ تَأْكُلُ؟ فَقَالَ: ﴿وَلِلَّهِ خَزَائِنُ السَّمَوَاتِ الْأَرْضِ وَلَكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَفْقَهُونَ﴾

1274- Ahmed b. Hadraveyh der ki: Bir adam Hâtim el-Esam'a: "Nereden yiyorsun?" diye sorunca, Hâtim: *"Göklerin ve yerin hazineleri Allah'ındır. Fakat münafıklar (bu gerçeği) anlamazlar"*[1] âyetiyle cevap verdi.

١٢٧٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، قَالَ: سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ حَمْشَادَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَبِي طَالِبٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ حُمَيْدٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ هَارُونَ بْنَ الْمُغِيرَةِ، عَنْ سُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ، قَالَ: قَرَأَ وَاصِلٌ الْأَحْدَبُ هَذِهِ الْآيَةَ: ﴿وَفِي السَّمَاءِ رِزْقُكُمْ وَمَا تُوعَدُونَ﴾ [الذاريات: ٢٢]، فَقَالَ: " أَرَى رِزْقِي فِي السَّمَاءِ وَأَنَا أَطْلُبُهُ فِي الْأَرْضِ؛ وَاللهِ لَا أَطْلُبُهُ فِي الْأَرْضِ أَبَدًا "، فَدَخَلَ خِرْبَةً بِالْكُوفَةِ فَلَمْ يَأْتِهِ يَوْمَيْنِ شَيْءٌ فَلَمَّا كَانَ الْيَوْمُ الثَّالِثُ إِذَا هُوَ بِدَوْخَلَةٍ مِنْ رُطَبٍ وَكَانَ لَهُ أَخٌ أَحْسَنُ نِيَّةً مِنْهُ فَأَصَابَ دَوْخَلَتَيْنِ فَكَانَ ذَلِكَ حَالَهُمَا حَتَّى فَرَّقَ الْمَوْتُ بَيْنَهُمَا

[1] Münafikûn Sur. 7

1275- Süfyân es-Sevrî der ki: Vâsıl el-Ahdab: *"Ve semada sizin rızkınız ve vaad olunduğunuz şeyler vardır"*[1] âyetini okuyup: "Ben rızkımı yerde ararken onu semada buluyorum. Vallahi onu hiçbir zaman yerde aramayacağım" dedi ve Kûfe'de bir harabeye girdi, ancak iki gün kendisine hiçbir yiyecek gelmedi. Üçüncü gün olduğunda birden bir sepet yaş hurma gördü. Kendisinden daha fazla hüsnü niyet sahibi olan kardeşi ise iki sepet yaş hurma gördü. Bu durumda devam ede ede sonunda aralarını ölüm ayırdı.[2]

١٢٧٦ - وَفِيمَا أَنْبَأَنِي أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، رَحِمَهُ اللهُ إِجَازَةً، حَدَّثَنَا أَبُو الْحَسَنِ مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ الْكَارِزِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو رَجَاءٍ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ الْقَاضِي، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْفَضْلِ الْعَبَّاسَ بْنَ الْفَرَجِ الرِّيَاشِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَبْدَ الْمَلِكِ بْنَ قُرَيْبٍ الْأَصْمَعِيَّ، يَقُولُ: " أَقْبَلْتُ ذَاتَ يَوْمٍ مِنْ مَسْجِدِ الْجَامِعِ بِالْبَصْرَةِ فَبَيْنَا أَنَا فِي بَعْضِ سِكَكِهَا إِذْ أَقْبَلَ أَعْرَابِيٌّ جِلْفٌ جَافٍ عَلَى قَعُودٍ لَهُ، مُتَقَلِّدًا سَيْفَهُ، وَبِيَدِهِ قَوْسٌ، فَدَنَا وَسَلَّمَ، وَقَالَ: مِمَّنِ الرَّجُلُ؟ فَقُلْتُ: مِنْ بَنِي الْأَصْمَعِ، فَقَالَ لِي: أَنْتَ الْأَصْمَعِيُّ؟ قُلْتُ: نَعَمْ، قَالَ: مِنْ أَيْنَ أَقْبَلْتَ؟ قُلْتُ: مِنْ مَوْضِعٍ يُتْلَى كَلَامُ الرَّحْمَنِ فِيهِ، قَالَ: أَوَ لِلرَّحْمَنِ كَلَامٌ يَتْلُوهُ الْآدَمِيُّونَ؟ فَقُلْتُ: نَعَمْ يَا أَعْرَابِيُّ، فَقَالَ: أَتْلُ عَلَيَّ شَيْئًا مِنْهُ، فَقُلْتُ: انْزِلْ مِنْ قَعُودِكَ، فَنَزَلَ وَابْتَدَأْتُ بِسُورَةِ الذَّارِيَاتِ ذَرْوًا حَتَّى انْتَهَيْتُ إِلَى قَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿وَفِي السَّمَاءِ رِزْقُكُمْ وَمَا تُوعَدُونَ﴾ [الذاريات: ٢٢] قَالَ الْأَعْرَابِيُّ: هَذَا كَلَامُ الرَّحْمَنِ؟ قُلْتُ: إِي وَالَّذِي بَعَثَ مُحَمَّدًا بِالْحَقِّ إِنَّهُ لَكَلَامُهُ أَنْزَلَهُ عَلَى نَبِيِّهِ مُحَمَّدٍ ﷺ، فَقَالَ لِي: حَسْبُكَ، فَقَامَ إِلَى نَاقَتِهِ فَنَحَرَهَا بِسَيْفِهِ، وَقَطَّعَهَا بِجِلْدِهَا وَقَالَ: أَعِنِّي عَلَى تَفْرِقَتِهَا، فَوَزَّعْنَاهَا عَلَى مَنْ أَقْبَلَ وَأَدْبَرَ، ثُمَّ كَسَّرَ سَيْفَهُ، وَقَوْسَهُ، وَجَعَلَهَا تَحْتَ الرَّمْلَةِ، وَوَلَّى مُدْبِرًا نَحْوَ الْبَادِيَةِ، وَهُوَ يَقُولُ: ﴿وَفِي السَّمَاءِ رِزْقُكُمْ وَمَا تُوعَدُونَ﴾ [الذاريات: ٢٢] يُرَدِّدُهَا فَلَمَّا تَغَيَّبَ عَنِّي فِي حِيطَانِ الْبَصْرَةِ، أَقْبَلْتُ عَلَى نَفْسِي أَلُومُهَا، وَقُلْتُ: يَا أَصْمَعِيُّ، قَرَأْتَ الْقُرْآنَ مُنْذُ ثَلَاثِينَ سَنَةً وَمَرَرْتَ بِهَذِهِ وَأَمْثَالِهَا

---

[1] Zâriyât Sur. 22

[2] İsnâdı zayıftır.

وَأَشْبَاهِهَا فَلَمْ تَتَنَبَّهْ لَمَّا تَنَبَّهَ لَهُ هَذَا الْأَعْرَابِيُّ، وَلَمْ يَعْلَمْ أَنَّ لِلرَّحْمَنِ كَلَامًا، فَلَمَّا قَضَى اللهُ مِنْ أَمْرِي مَا أَحَبَّ، حَجَجْتُ مَعَ هَارُونَ الرَّشِيدِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ فَبَيْنَا أَنَا أَطُوفُ بِالْكَعْبَةِ إِذَا أَخْبَرَنَا بِهَاتِفٍ يَهْتِفُ بِصَوْتٍ رَقِيقٍ: تَعَالَ يَا أَصْمَعِيُّ، تَعَالَ يَا أَصْمَعِيُّ، قَالَ فَالْتَفَتُّ، فَإِذَا أَنَا بِالْأَعْرَابِيِّ مَنْهُوكًا مُصْفَارًّا، فَجَاءَ، وَسَلَّمَ عَلَيَّ، وَأَخَذَ بِيَدِي وَأَجْلَسَنِي وَرَاءَ الْمَقَامِ، فَقَالَ: اتْلُ مِنْ كَلَامِ الرَّحْمَنِ ذَلِكَ الَّذِي تَتْلُوهُ فَابْتَدَأْتُ ثَانِيًا بِسُورَةِ الذَّارِيَاتِ، فَلَمَّا انْتَهَيْتُ إِلَى قَوْلِهِ: ﴿وَفِي السَّمَاءِ رِزْقُكُمْ وَمَا تُوعَدُونَ﴾ [الذاريات: ٢٢] صَاحَ الْأَعْرَابِيُّ، وَقَالَ: قَدْ وَجَدْنَا مَا وَعَدَنَا رَبُّنَا حَقًّا، قَدْ وَجَدْنَا مَا وَعَدَنَا رَبُّنَا حَقًّا، ثُمَّ قَالَ: يَا أَصْمَعِيُّ، هَلْ غَيْرُ هَذَا لِلرَّحْمَنِ كَلَامٌ؟ قُلْتُ: نَعَمْ يَا أَعْرَابِيُّ، يَقُولُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿فَوَرَبِّ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ لَحَقٌّ مِثْلَ مَا أَنَّكُمْ تَنْطِقُونَ﴾ [الذاريات: ٢٣]: فَصَاحَ الْأَعْرَابِيُّ عِنْدَهَا وَقَالَ: يَا سُبْحَانَ اللهِ، مَنْ ذَا أَغْضَبَ الْجَلِيلَ حَتَّى حَلَفَ؟ أَفَلَمْ يُصَدِّقُوهُ بِقَوْلِهِ حَتَّى أَلْجَؤُوهُ إِلَى الْيَمِينِ قَالَهَا: ثَلَاثًا وَخَرَجَتْ نَفْسُهُ "

1276- Abdulmelik b. Kureyb el-Asmaî anlatıyor: Bir keresinde Basra mescidinden dönüyordum. Devesi üzerinde kılıcını kuşanmış, yayı elinde, kaba görünüşlü, eti kurumuş bir bedevi ile karşılaştım. Bana yaklaştı, selam verdi ve: "Bu adam kimlerden?" diye sordu. Ben: "Asma oğullarındanım" cevabını verince: "el-Asmaî dedikleri sen misin?" diye sordu. Ben: "Evet" cevabını verince: "Nereden geliyorsun?" diye sordu. Ben: "İçinde Rahman'ın kelamının okunduğu yerden geldim" cevabını verince: "Peki Rahman'ın öyle insanların okuduğu bir kelamı var mı ki?" diye sordu. Ben: "Evet" karşılığını verince: "Ondan bir şeyler oku" dedi. Ben: "Devenden in" deyince, devesinden indi, ben de ona: *"Andolsun tozutup savuranlara"* buyruğundan itibaren: *"Rızkınız ve vaad olunduğunuz semadadır"*[1] buyruğuna kadar okudum. Bedevi: "Bu, Rahman'ın kelamı mı?" diye sorunca: "Muhammed'i (sallallahu aleyhi vesellem) hak olarak gönderene yemin ederim ki evet, bu Allah'ın, Peygamberi Muhammed'e indirdiği kelamıdır" dedim.

[1] Zâriyât Sur. 22

Bedevi: "Yeter" deyip, devesine doğrulup gitti, devesini kesti, derisi ile beraber onu parçaladı. Sonra: "Bunu dağıtmak üzere bana yardımcı ol" dedi ve onu gelip gidene dağıttı. Sonra kılıcıyla okunu kırıp onları yükün altına yerleştirdi ve: "***Rızkınız ve vaad olunduğunuz semadadır***"[1] âyetini tekrar ederek çöle doğru gitti. Adam gözden kaybolunca kendi kendime kızdım ve: "Ey Asmaî! Otuz yıldır Kur'ân'ı okudun ve bunun gibi âyetleri defalarca gördün ancak onlara, Rahman'ın ne demek olduğunu bile bilmeyen şu bedevinin dikkat ettiği kadar dikkat etmedin" dedim.

Daha sonra müminlerin emiri Harun er-Reşîd ile birlikte haccettim. Tavaf esnasında cılız bir sesin: "Gel ey Asmaî, gel ey Asmaî" dediğini duydum. Dönüp baktığımda o bedeviyi gördüm. Oldukça zayıflamış, rengi sararmış, solmuştu. Gelip bana selam verdi, elimi tuttu ve dedi ki: "Bana Rahman'ın daha önce okuduğun sözlerini oku" dedi. Ben Zâriyât Sûresine başladım ve: "***Rızkınız ve vaad olunduğunuz semadadır***"[2] âyetine gelince bedevi çığlık atıp: "Rabbimizin bize vaad ettiğinin gerçek olduğunu gördük, Rabbimizin bize vaad ettiğinin gerçek olduğunu gördük" dedi. Sonra: "Ey Asmaî! Rahman'ın bundan başka sözleri var mı?" diye sordu. Ben: "Evet ey bedevi! Yüce Allah: ***«İşte Rabbe, semaya ve yere andolsun ki; şüphesiz o, mutlaka sizlerin konuştuğunuz şeyler kadar haktır»***[3] buyuruyor" dedim. Bedevi yine çığlık attı ve üç defa: "Sübhanallah! O celil olan Allah'ı yemin edecek kadar kim kızdırdı? Onlar söylediği sözü tasdik etmiyorlar mı ki sonunda yemin etmek zorunda kaldı" dedi. Sonra vefat etti.[4]

١٢٧٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو إِسْحَاقَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ مُعَاوِيَةَ النَّيْسَابُورِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدٍ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ بَالَوَيْهِ الْعَصْفِيُّ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ سَلَمَةَ، حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَمَانٍ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ عَمَّارٍ الدُّهْنِيِّ، عَنْ سَالِمٍ، أَنَّ دَانِيَالَ، طُرِحَ فِي جُبٍّ، وَطُرِحَ عَلَيْهِ السِّبَاعُ، فَجَعَلْنَ يَلْحَسْنَهُ

---

[1] Zâriyât Sur. 22

[2] Zâriyât Sur. 22

[3] Zâriyât Sur. 23

[4] Ebû Recâ Muhammed b. Ahmed el-Kâdi'yi tanımıyorum.

وَيَتَبَصْبَصْنَ إِلَيْهِ، فَأَتَاهُ رَسُولٌ، فَقَالَ: " يَا دَانِيَالُ "، فَقَالَ: مَنْ أَنْتَ؟ قَالَ: " أَنَا رَسُولُ رَبِّكَ أَرْسَلَنِي إِلَيْكَ بِطَعَامٍ "، فَقَالَ: " الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَا يَنْسَى مَنْ ذَكَرَهُ "

1277- Sâlim'in bildirdiğine göre Hz. Dânyâl kuyuya atıldı ve üzerine yırtıcı hayvanlar salındı. Hayvanlar onu yalayıp kendisine bakmaya başladılar. Bir elçi gelip : "Ey Dânyâl!" deyince, Dânyâl: "Sen kimsin?" diye sordu. Elçi: "Ben Rabbinin elçisiyim. Beni sana yemekle gönderdi" dedi. Danyâl: "Kendisini zikredeni unutmayan Allah'a hamd olsun" dedi.[1]

١٢٧٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو نَصْرِ بْنُ قَتَادَةَ، أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ السِّرَاجُ، حَدَّثَنَا مُطَيَّنٌ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ هِشَامِ بْنِ حَسَّانَ، عَنِ ابْنِ سِيرِينَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: أَصَابَ رَجُلًا حَاجَةٌ فَخَرَجَ إِلَى الْبَرِّيَّةِ، فَقَالَتِ امْرَأَتُهُ: اللهُمَّ ارْزُقْنَا مَا نَعْتَجِنُ وَنَخْتَبِزُ، فَقَالَ: فَجَاءَ الرَّجُلُ والْجَفْنَةُ مَلْأَى عَجِينًا، وَفِي التَّنُّورِ خبز وَشِوَاءٌ وَالرَّحَى تَطْحَنُ فَقَالَ: مِنْ أَيْنَ هَذَا؟ فَقَالَتْ: مِنْ رِزْقِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ، فَكَنَسَ مَا حَوْلَ الرَّحَى فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " لَوْ تَرَكَهَا لَدَارَتْ أَوْ لَطَحَنَتْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ"

1278- Ebû Hureyre der ki: Bir adam ihtiyaç için dışarı çıkınca hanımı: "Allahım! Bize hamur yoğurup ekmek pişireceğimiz rızık ver" diye dua etti. Adam gelip teknenin hamur dolduğunu, tandırda ekmek ve yemek olduğunu değirmen taşında da un olduğunu görünce: "Bu nereden geldi?" diye sordu. Hanımı: "Allah'ın rızkından" cevabını verdi. Adam değirmenin etrafını süpürünce Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Eğer değirmeni olduğu gibi bıraksaydı kıyamet gününe kadar (değirmen) dönerdi* –veya *un öğütürdü*-" buyurdu.[2]

Beyhakî der ki: Aynı manada bir hadis bize Mukrî— Ebû Hureyre kanalıyla bildirildi ve *Delâil*'de geçmektedir.

---

[1] Beyhakî'nin hocası Ebû İshâk İbrahim b. Muhammed b. Ali b. Muâviye en-Nîsâbûrî'nin biyografisini bir yerde görmedim.

[2] İsnâdı leyyindir. Beyhakî, *Delâil en-Nübüvve* (6/105, 106) ve Ahmed, *Müsned* (2/421).

١٢٧٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنَا أَبُو الْفَضْلِ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ سَهْلٍ الصَّيْرَفِيُّ بِبَغْدَادَ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ مَسْرُوقٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عُثْمَانَ الْحَنَّاطُ، حَدَّثَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: قَالَ لِي الْأَصْمَعِيُّ: " مَرَرْتُ بِأَعْرَابِيَّةٍ فِي الْبَادِيَةِ فِي كُوخٍ، فَقُلْتُ لَهَا: يَا أَعْرَابِيَّةُ مَنْ يُؤْنِسُكِ هَهُنَا؟ " قَالَتْ: يُؤْنِسُنِي مُؤْنِسُ الْمَوْتَى فِي قُبُورِهِمْ، قُلْتُ: " فَمِنْ أَيْنَ تَأْكُلِينَ؟ " قَالَتْ: يُطْعِمُنِي مُطْعِمُ الذَّرَّةِ وَهِيَ أَصْغَرُ مِنِّي

1279- Asmaî der ki: Badiye'de bir barakada olan bir bedevi kadına rastladım ve: "Ey bedevi! Burada sana kim yoldaşlık ediyor?" diye sordum. Kadın: "Ölülere mezarda yoldaşlık eden" cevabını verince: "Nereden yiyorsun?" diye sordum. Kadın: "Benden daha küçük olan zerreyi yediren bana da yediriyor" cevabını verdi.[1]

١٢٨٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ صَفْوَانَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ رَاشِدٍ، حَدَّثَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ مُبَشِّرٍ، - مِنْ وَلَدِ تَوْبَةَ الْعَنْبَرِيِّ - قَالَ: " دَعَا عُتْبَةُ الْغُلَامُ رَبَّهُ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ يَهَبَ لَهُ ثَلَاثَ خِصَالٍ فِي دَارِ الدُّنْيَا، دَعَا رَبَّهُ أَنْ يَمُنَّ عَلَيْهِ بِصَوْتٍ حَزِينٍ، وَدَمْعٍ غَزِيرٍ، وَطَعَامٍ مِنْ غَيْرِ تَكَلُّفٍ، فَكَانَ إِذَا قَرَأَ بَكَى وَأَبْكَى، وَكَانَتْ دُمُوعُهُ جَارِيَةً دَهْرَهُ، وَكَانَ يَأْوِي إِلَى مَنْزِلِهِ فَيُصِيبُ قُوتَهُ، وَلَا يَدْرِي مِنْ أَيْنَ يَأْتِيهُ "

1280- Tevbe el-Anberî'nin oğullarından olan Abdullah b. Mübeşşir der ki: Utbetu'l-Ğulâm rabbinden dünya yurdunda kendisine bazı özellikler vermesi için dua etti. Allah'tan, hüzünlü bir ses, devamlı gözyaşı ve yorulmadan elde edilecek yiyecek istedi. Utbe, Kur'ân okuyunca hem ağlar hem etrafındakileri ağlatırdı. Devamlı da gözyaşı dökerdi. Evine döndüğü zaman da yemeğinin hazır olduğunu görür, ancak bu yemeğin nereden geldiğini bilmezdi.[2]

---

[1] İsnâdı zayıftır.

[2] İsnâdında tanımadığım bir ravi vardır. İbn Ebi'd-Dünyâ, *Mucâbiye'd-Davet* (sh. 65).

١٢٨١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلَمِيُّ، أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ الْمَحْمُودِيُّ الْمَرْوَزِيُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْحَارِثِيُّ، حَدَّثَنَا ابْنُ عَوْنٍ، قَالَ: كَانَ مُحَمَّدٌ يَعْنِي ابْنَ سِيرِينَ يَقُولُ لِأَيُّوبَ: " أَلَا تَزَوَّجُ أَلَا تَزَوَّجُ؟ "، فَشَكَى ذَلِكَ إِلَيَّ فَقَالَ: إِذَا تَزَوَّجْتُ فَمِنْ أَيْنَ أُنْفِقُ؟ قَالَ: فَقُلْتُ ذَاكَ لِابْنِ مُحَمَّدٍ عَبْدِ اللهِ، فَقَالَ لِأَبِيهِ: فَقَالَ: " يَرْزُقُهُ الَّذِي يَرْزُقُ الطَّيْرَ مِنَ السَّمَاءِ، وَأَشَارَ بِإِصْبَعِهِ قَالَ: فَتَزَوَّجَ، قَالَ: فَقَدْ رَأَيْتُ بَعْدَ ذَلِكَ فِي سُفْرَتِهِ الدَّجَاجَ "

1281- İbn Avn der ki: Muhammed b. Sîrin, Eyyûb'e: "Evlenmeyecek misin?" diye sorardı. Eyyub bana şikâyette bulunup: "Evlenirsem onun nafakasını nereden temin edeceğim?" dedi. Ben bu durumu İbn Sîrîn'in oğlu Abdullah'a anlatınca: "Gökteki kuşa rızık veren onun rızkını verir" deyip parmağıyla işaret etti. Eyyub evlendikten sonra sofrasında tavuk gördüm.

١٢٨٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، قَالَ سَمِعْتُ أَبَا إِسْحَاقَ إِبْرَاهِيمَ بْنَ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى، يَقُولُ ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو زَكَرِيَّا بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْقَاسِمِ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ مُحَمَّدٍ الْوَاعِظَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْعَبَّاسِ بْنَ عَطَاءٍ، وَسُئِلَ عَنِ التَّوَكُّلِ. وَفِي رِوَايَةِ أَبِي عَبْدِ اللهِ سَأَلْتُ الْعَبَّاسَ بْنَ عَطَاءٍ عَنِ التَّوَكُّلِ، فَقَالَ: " مَنْ تَوَكَّلَ لِيُكْفَى فَلَيْسَ بِمُتَوَكِّلٍ "

1282- Ebu'l-Kâsım Abdurrahman b. Muhammed el-Vâiz der ki: Ebu'l-Abbâs b. Atâ'ya tevekkül sorulunca -Ebû Abdillah'ın rivayetinde: "Abbâs b. Atâ'ya tevekkülü sordum" şeklindedir- şöyle cevap verdi: "İhtiyacının giderilmesi için tevekkül eden mütevekkil değildir."

١٢٨٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ، أَخْبَرَنَا أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ صَالِحِ بْنِ هَانِئٍ، حَدَّثَنَا السَّرِيُّ بْنُ خُزَيْمَةَ، حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ الْهَيْثَمِ، حَدَّثَنَا عَوْفٌ، عَنْ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ، دَخَلَ عَلَى بِلَالٍ وَعِنْدَهُ صُبْرَةٌ مِنْ تَمْرٍ، فَقَالَ: " مَا هَذَا

يَا بِلَالُ؟ " قَالَ: تَمْرٌ ادَّخَرْتُهُ، قَالَ: " أَمَا تَخْشَى يَا بِلَالُ، أَنْ يَكُونَ لَهُ بُخَارٌ فِي نَارِ جَهَنَّمَ؟ أَنْفِقْ بِلَالُ وَلَا تَخْشَ مِنْ ذِي الْعَرْشِ إِقْلَالًا " خَالَفَهُ رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ فَرَوَاهُ عَنْ عَوْفٍ، عَنْ مُحَمَّدٍ قَالَ: دَخَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَلَى بِلَالٍ فَوَجَدَ تَمْرًا ادَّخَرَهُ، فَذَكَرَهُ مُرْسَلًا

1283- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanında bir sepet hurma olan Bilâl'in yanına girdi ve: *"Ey Bilâl! Bu nedir?"* diye sordu. Bilâl: "Biriktirdiğim hurmalardır" cevabını verince Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): *"Ey Bilâl! Bunların senin için bir cehennem dumanı olmasından korkmuyor musun? Ey Bilâl! İnfak et ve Arş'ın sahibinin sana az vereceğinden de korkma"* buyurdu.[1]

Ravh b. Ubâde ona muhalefet edip hadisi Avf, Muhammed kanalıyla şu şekilde mürsel olarak nakletmiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Bilâl'in yanına girince yanında biriktirilmiş hurma gördü.

١٢٨٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدِ اللهِ الْمُنَادِي، حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ، فَذَكَرَهُ مِثْلَهُ وَرَوَاهُ مُبَارَكُ بْنُ فَضَالَةَ، عَنْ يُونُسَ بْنِ عُبَيْدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، مَوْصُولًا وَخَالَفَهُ بِشْرُ بْنُ الْفَضْلِ، وَيَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ، فَرَوَيَاهُ عَنْ يُونُسَ، مُرْسَلًا، وَرَوَاهُ بَكَّارُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ مَيْمُونٍ، عَنِ ابْنِ عَوْنٍ، عَنْ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، مَوْصُولًا. وَخَالَفَهُ مُعَاذُ بْنُ مُعَاذٍ، وَمُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عَدِيٍّ، فَرَوَيَاهُ، عَنِ ابْنِ عَوْنٍ، مُرْسَلًا

1284- Ravh b. Ubâde aynı rivayette bulunmuştur.[2]

Mübârek b. Fadâle, "Yûnus b. Ubeyd — Muhammed b. Sîrîn — Ebû Hureyre" kanalıyla mevsûl olarak rivayet etti.[3]

---

[1] Ravileri güvenilirdir. Ancak Hâkim'in hocasının biyografisinin bir yerde görmedim. Taberânî, *M. el-Kebîr* 1/341, 342 (1024, 1025), Beyhakî, *Delâil en-Nübüvve* (1/347) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (280).

[2] Ravileri güvenilirdir.

[3] Taberânî, *M. el-Kebîr* 1/342 (1026).

Bişr b. el-Fadl ile Yezîd b. Zuray' ona muhalefet ederek Yûnus'tan mürsel olarak naklettiler.[1]

Bekkâr b. Muhammed b. Meymûn, İbn Avn kanalıyla Muhammed'den, o da Ebû Hureyre'den mevsûl (merfû) olarak naklettiler. Muâz b. Muâz ve Muhammed b. Ebî Adiyy ona muhalefet ederek İbn Avn'dan mürsel olarak naklettiler.

١٢٨٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو نَصْرِ بْنُ قَتَادَةَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَامِدٍ الْعَطَّارُ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ الصُّوفِيُّ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ مَعِينٍ، حَدَّثَنَا مَرْوَانُ بْنُ مُعَاوِيَةَ، حَدَّثَنَا هِلَالُ بْنُ سُوَيْدٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسًا، يَذْكُرُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ، أُهْدِيَ لَهُ ثَلَاثُ طَوَايِرَ فَأَطْعَمَ خَادِمَهُ طَيْرًا، فَلَمَّا كَانَ الْغَدُ أَتَاهُ بِهِ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " أَلَمْ أَنْهَكَ أَنْ تُخَبِّئَ شَيْئًا لِغَدٍ؛ إِنَّ اللهَ يَأْتِي بِرِزْقِ كُلِّ غَدٍ "

1285- Enes'in bildirdiğine göre Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) üç kuş hediye edilince birini yemesi için hizmetçisine verdi. İkinci gün hizmetçi o kuşu Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) getirince Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): *"Yarın için bir şey saklamanı yasaklamadım mı? Allah her günün rızkını gönderir"* buyurdu.[2]

١٢٨٦ - وَأَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ دَاوُدَ بْنِ سُلَيْمَانَ الزَّاهِدُ، حَدَّثَنَا أَبُو يَعْقُوبَ يُوسُفُ بْنُ الْحُسَيْنِ الصُّوفِيُّ بِالرِّيِّ مِنْ حِفْظِهِ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنَا مَرْوَانُ بْنُ مُعَاوِيَةَ الْفَزَارِيُّ، عَنْ هِلَالِ بْنِ سُوَيْدٍ أَبِي الْمُعَلَّى، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: أُهْدِيَ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ، طَوَايِرُ ثَلَاثٌ فَأَكَلَ طَيْرًا وَاسْتَخْبَأَ خَادِمُهُ طَيْرَيْنِ فَرَدَّ عَلَيْهِ مِنَ الْغَدِ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " أَلَمْ أَنْهَكِ أَنْ تَرْفَعِي شَيْئًا لِغَدٍ إِنَّ اللهَ يَأْتِي بِرِزْقِ كُلِّ غَدٍ "

1286- Enes b. Malik der ki: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) üç kuş hediye edilince, birisini yedi, hizmetçi de ikisini saklayıp ikinci gün Resûlullah'a

---

[1] Vekî', *Zühd* 2/663 (377), Ahmed, *Zühd* (9) ve Taberânî, *M. el-Kebîr* 1/340 (1020).

[2] İsnâdı zayıftır.

(sallallahu aleyhi vesellem) getirdi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): *"Yarın için bir şey kaldırmanı yasaklamadım mı? Allah her günün rızkını gönderir"* buyurdu.[1]

١٢٨٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، وَمُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى، قَالَا: حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الْجَبَّارِ، حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ سَلَامِ بْنِ شُرَحْبِيلَ، عَنْ حَبَّةَ بْنِ خَالِدٍ، وَسَوَاءِ بْنِ خَالِدٍ، قَالَا: دَخَلْنَا عَلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ، وَهُوَ يُصْلِحُ شَيْئًا فَأَعَنَّاهُ فَقَالَ: " لَا تَيْأَسَا مِنَ الرِّزْقِ مَا تَهَزْهَزَتْ رُءُوسُكُمَا، فَإِنَّ الْإِنْسَانَ تَلِدُهُ أُمُّهُ أَحْمَرَ لَيْسَ عَلَيْهِ قِشْرٌ، ثُمَّ يَرْزُقُهُ اللهُ "

1287- Habbe b. Hâlid ve Sevâ b. Hâlid şöyle dediler: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir şeyi tamir ederken yanına girip yardım ettik. Bize şöyle buyurdu: *"Başınız hareket ettiği müddetçe Allah'ın rızkından ümidinizi kesmeyin. Çünkü insanı kırmızı ve üstünde hiç bir giysi olmayarak annesi doğurur, sonra Allah ona rızık verir."*[2]

١٢٨٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، وَمُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى، قَالَا: حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عِيسَى، حَدَّثَنَا شُعَيْبُ بْنُ حَرْبٍ، ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو نَصْرِ بْنُ قَتَادَةَ، أَخْبَرَنَا أَبُو عَلِيٍّ الرَّفَّاءُ، أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، أَخْبَرَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، قَالَا: حَدَّثَنَا بَشِيرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ سَيَّارٍ، عَنْ طَارِقٍ، عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: " مَنْ نَزَلَتْ بِهِ حَاجَةٌ فَأَنْزَلَهَا بِالنَّاسِ لَمْ تُسَدَّ فَاقَتُهُ، وَإِنْ أَنْزَلَهَا بِاللهِ فَأَوْشَكَ اللهُ لَهُ بِالْغِنَى إِمَّا أَجَلٌ عَاجِلٌ، وَإِمَّا غِنًى عَاجِلٌ " وَفِي رِوَايَةِ شُعَيْبٍ " إِمَّا عَاجِلًا وَإِمَّا آجِلًا "

1288- İbn Mes'ûd'un bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"İhtiyacını insanlara arzedip onlardan çare bekleyenin dertleri asla bitmez. Derdini Allah'a açanların ise ya çabuk gelen bir ecel veya ihtiyacının çabuk giderilmesiyle Allah ihtiyaçlarını giderir."*[3]

---

[1] İsnâdı zayıftır.

[2] İsnâdı zayıftır. Buhârî 120 (453).

[3] İki tarikinden birinin ravileri güvenilirdir.

Şuayb'ın rivayetinde ise: *"Er ya da geç"* ibaresi geçmiştir.

١٢٨٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ الْمُزَكِّي، حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ الْحَسَنِ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَشْعَثَ، خَادِمُ فُضَيْلِ بْنِ عِيَاضٍ، حَدَّثَنَا فُضَيْلُ بْنُ عِيَاضٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا هِشَامٌ، عَنِ الْحَسَنِ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: " مَنِ انْقَطَعَ إِلَى اللهِ كَفَاهُ اللهُ مُؤْنَتَهُ، وَرَزَقَهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ، وَمَنِ انْقَطَعَ إِلَى الدُّنْيَا وَكَّلَهُ اللهُ إِلَيْهَا "،

1289- İmrân b. Husayn'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"Her kim kendini Allah'a kulluğa ve O'nun yolunda hizmete adarsa, Allah o kulunun her ihtiyacını karşılar ve onu hiç ummadığı yerlerden rızıklandırır. Kim de tamamen dünyaya daralsa, Allah da onu dünyayla baş başa bırakır."*[1]

١٢٩٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنَا أَبُو زَكَرِيَّا يَحْيَى بْنُ مُحَمَّدٍ الْعَنْبَرِيُّ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ إِسْحَاقَ الْأَنْمَاطِيُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ شَقِيقٍ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْأَشْعَثِ، فَذَكَرَهُ بِإِسْنَادِهِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " مَنِ انْقَطَعَ إِلَى اللهِ كَفَاهُ اللهُ كُلَّ مُؤْنَةٍ ". ثُمَّ ذَكَرَهُ

1290- Bu hadis başka bir kanalla da rivayet olunmuştur. Ancak burada: *"Her kim kendini Allah'a kulluğa ve O'nun yolunda hizmete adarsa, Allah o kulunun her ihtiyacını karşılar"* ibaresi geçmiştir.[2]

١٢٩١ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدَانَ، أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدٍ الصَّفَّارُ، حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمِنْهَالِ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ هُوَ ابْنُ زُرَيْعٍ، حَدَّثَنَا يُونُسُ، عَنْ أَبِي الْعَلَاءِ يَزِيدَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ الشِّخِّيرِ، حَدَّثَنِي أَحَدُ بَنِي سُلَيْمٍ - وَأَحْسَبُهُ الَّذِي

---

[1] İsnâdı zayıftır.

[2] İsnâdı zayıftır.

رَأَى رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ: " إِنَّ اللهَ لَيَبْتَلِي الْعَبْدَ بِمَا أَعْطَاهُ فَمَنْ رَضِيَ بِمَا قَسَمَ لَهُ وَسَّعَ عَلَيْهِ، وَمَنْ لَمْ يَرْضَ لَمْ يُبَارِكْ لَهُ "

1291- Ebu'l-Alâ Yezîd b. Abdillah b. eş-Şıhhîr der ki: Süleym oğullarından Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) gören bir kişinin bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"Allah kulunu verdiği şeyle sınar. Kim Allah'ın verdiğine razı olursa Allah ona rızkını genişletir. Razı olmayanın rızkına ise bereket verilmez."*[1]

١٢٩٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ الْمُقْرِئُ، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا أَبُو الرَّبِيعِ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ عُبَيْدٍ، عَنْ أَبِي الْعَلَاءِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ الشِّخِّيرِ، عَنْ رَجُلٍ، مِنْ بَنِي سُلَيْمٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " إِنَّ اللهَ تَعَالَى لَيَبْتَلِي الْعَبْدَ بِمَا أَعْطَاهُ، فَمَنْ رَضِيَ بِمَا أَتَاهُ اللهُ بَارِكَ لَهُ وَوَسَّعَهُ، وَمَنْ لَمْ يَرْضَ، لَمْ يُبَارِكْ لَهُ فِيهِ وَلَمْ يُوَسِّعْهُ "

1292- Ebu'l-Alâ Yezîd b. Abdillah b. eş-Şıhhîr der ki: Süleym oğullarından Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) gören bir kişinin bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"Allah kulunu verdiği şeyle sınar. Kim Allah'ın verdiğine razı olursa Allah onun rızkına bereket verir ve genişletir. Razı olmayanın rızkına ise ne bereket verir, ne de genişletir."*[2]

١٢٩٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ الْفَضْلِ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ سُفْيَانَ، حَدَّثَنَا أَبُو صَالِحٍ، حَدَّثَنِي اللَّيْثُ، حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيِّبِ، أَنَّهُ قَالَ: إِنَّ سَلْمَانَ وَعَبْدَ اللهِ بْنَ سَلَامٍ الْتَقَيَا، فَقَالَ أَحَدُهُمَا لِصَاحِبِهِ: " إِنْ لَقِيتَ رَبَّكَ قَبْلِي، فَأَخْبِرْنِي مَاذَا لَقِيتَ مِنْهُ؟ "، فَقَالَ أَحَدُهُمَا لِصَاحِبِهِ: أَيَلْقَى الْأَحْيَاءُ الْأَمْوَاتَ؟ قَالَ: " نَعَمْ، أَمَّا الْمُؤْمِنُونَ فَإِنَّ أَرْوَاحَهُمْ فِي الْجَنَّةِ، وَهِيَ تَذْهَبُ

---

[1] Ravileri güvenilirdir. Ahmed, *Müsned* (5/24) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (2/213).

[2] İsnâdı sahihtir. Beyhakî 480 (1086).

حَيْثُ شَاءَتْ "، قَالَ: فَتُوفِّيَ أَحَدُهُمَا قَبْلَ صَاحِبِهِ فَلَقِيَهُ الْحَيُّ فِي الْمَنَامِ فَكَأَنَّهُ سَأَلَهُ فَقَالَ الْمَيِّتُ: " تَوَكَّلْ وَأَبْشِرْ فَلَمْ أَرَ مِثْلَ التَّوَكُّلِ قَطُّ "

1293- Saîd b. el-Müseyyeb der ki: Selman ve Abdullah b. Selâm karşılaşınca biri diğerine: "Rabbine benden önce kavuşursan, Ondan nasıl muamele göreceğini bana bildir" dedi. Diğeri: "Diriler ölülerle görüşür mü?" diye sorunca ise birincisi şöyle karşılık verdi: "Evet. Müminlerin ruhu cennettedir ve dilediği yere giderler." Biri diğerinden daha önce vefat edince, diri olan onu rüyasında gördü ve sordu. Ölmüş olan: "Tevekkül et ve müjdelen. Tevekkül gibisini görmedim" dedi.[1]

١٢٩٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، حَدَّثَنَا أَبُو عَمْرٍو عُثْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ السَّمَّاكِ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْخَلِيلِ الْبَرْجَلَانِيُّ، حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا الْمُفَضَّلُ بْنُ فَضَالَةَ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ الشَّهِيدِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ، أَخَذَ بِيَدِ مَجْذُومٍ فَوَضَعَهَا مَعَهُ فِي الْقَصْعَةِ وَقَالَ: " كُلْ بِسْمِ اللهِ، ثِقَةً بِاللهِ وَتَوَكُّلًا عَلَيْهِ "

1294- Câbir b. Abdillah'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu alayhi vesellem) cüzamlı bir kişinin elini tutup yemek çanağına götürerek: *"Allah'ın adıyla, ona güvenerek ve tevekkül ederek ye"* buyurdu.[2]

Beyhakî der ki Bu hadis, cüzamlıdan kaçmakla ilgili hadisle ve Sakif heyetiyle gelen cüzamlıya geri dönmesini emreden hadisle düşünüldüğünde, istenmeyen bir şeye sabretmenin ve kadere rıza göstermenin gerekliliği ortaya çıkar. Başına bir şey gelmesinden korkan ve ona sabredemeyeceğinden endişelenen kişiyle ilgili olan hadiste, değişik yollarla istenmeyen şeylerden korunmanın caiz olduğunu göstermektedir. Başarı Allah'tandır.

---

[1] İsnâdının bir zararı yoktur. İbnu'l-Mübârek, *Zühd* 143 (428, 429), İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (13/331) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (1/205).

[2] İsnâdı zayıftır. Ebû Dâvud 4/239 (3925), Tirmizî 4/266 (1817) ve İbn Mâce 2/1172 (3542).

١٢٩٥ - حَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلَمِيُّ، أَخْبَرَنَا أَبُو الْوَلِيدِ حَسَّانُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْفَقِيهُ ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو نَصْرِ بْنُ قَتَادَةَ، وَأَبُو بَكْرٍ الْفَارِسِيُّ، قَالَا: أَخْبَرَنَا أَبُو عَمْرِو بْنُ مَطَرٍ، قَالَا: حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَلِيٍّ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى، أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ، عَنْ يَعْلَى بْنِ عَطَاءٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ الشَّرِيدِ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: كَانَ فِي وَفْدِ ثَقِيفٍ رَجُلٌ مَجْذُومٌ فَأَرْسَلَ إِلَيْهِ النَّبِيُّ ﷺ: " إِنَّا قَدْ بَايَعْنَاكَ فَارْجِعْ " رَوَاهُ مُسْلِمٌ فِي الصَّحِيحِ، عَنْ يَحْيَى بْنِ يَحْيَى

1295- Amr b. eş-Şerîd, babasından bildiriyor: Sakîf heyetiyle beraber cüzamlı biri gelmişti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu kişiye haber gönderip: *"Biatını kabul ettik, geri dön"* buyurdu.[1]

Müslim bu hadisi *Sahîh*'te Yahyâ b. Yahyâ kanalıyla rivayet etti.[2]

١٢٩٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو نَصْرِ بْنُ قَتَادَةَ، أَخْبَرَنَا أَبُو عَبَّاسٍ الضُّبَعِيُّ، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ زِيَادٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ الْأُوَيْسِيُّ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي الزِّنَادِ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّهُ قَالَ: " أَقْبَلْتُ إِلَى الزُّبَيْرِ يَوْمًا وَأَنَا غُلَامٌ وَعِنْدَهُ رَجُلٌ أَبْرَصُ فَأَرَدْتُ أَنْ أَمَسَّ الْأَبْرَصَ فَأَشَارَ إِلَيَّ الزُّبَيْرُ فَأَمَرَنِي أَنْ أَنْصَرِفَ كراهية أَنْ أَمَسَّهُ "

1296- Hişâm b. Urve, babasından bildiriyor: "Çocukluğumda bir gün Zübeyr'e gittiğimde yanında alaca hastalığı olan biri vardı. Ben bu adama dokunmak isteyince Zübeyr, adama dokunmamı istemediği için bana işarette bulunarak uzaklaşmamı söyledi."[3]

١٢٩٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعْدٍ الْمَالِينِيُّ، أَخْبَرَنَا أَبُو أَحْمَدَ بْنِ عَدِيٍّ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عُبَيْدِ اللهِ ابْنُ أَخِي الْإِمَامِ بِحَلَبٍ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ الْفَضْلِ، عَنْ سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: مَرَّ رَسُولُ اللهِ ﷺ، بِحَائِطٍ مَائِلٍ فَأَسْرَعَ الْمَشْيَ، فَقَالَ لَهُ بَعْضُ الْقَوْمِ: يَا رَسُولَ اللهِ

---

[1] Ravileri güvenilirdir.

[2] Beyhakî, *Sünen* (7/218).

[3] İsnâdı zayıftır.

كَأَنَّكَ خِفْتَ هَذَا الْحَائِطَ؟ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " إِنِّي أَكْرَهُ مَوْتَ الْفَوَاتِ " " تَفَرَّدَ بِهِ إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْفَضْلِ وَهُوَ ضَعِيفٌ وَرُوِي مِنْ وَجْهٍ آخَرَ ضَعِيفٍ "

1297- Ebû Hureyre der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yan yatmış duvarın yanından geçerken hızlı yürümeye başlayınca oradakilerden biri: "Ey Allah'ın Resûlü! Bu duvardan korktun gibi" dedi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): *"Ani ölümden hoşlanmam"* buyurdu.[1]

İbrâhîm b. el-Fadl bunu rivayette tek kalmıştır ve zayıftır. Hadis, zayıf olan başka bir kanalla da zikredilmiştir.↓

١٢٩٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُّ، حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الْخُوَارِزْمِيُّ، حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ عَدِيٍّ، حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عَمْرٍو، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ أَبِي فَرْوَةَ، عَنْ مُوسَى بْنِ وَرْدَانَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ، قَالَ: مَرَّ رَسُولُ اللهِ صَلَّى الله عَلَيْهِ، وَسَلَّمَ بِحَائِطٍ قَدْ أَرْدَى فَأَسْرَعَ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ قَدْ أَسْرَعْتَ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: " إِنِّي أَخَافُ مَوْتَ الْفَوَاتِ " قَالَ الْبَيْهَقِيُّ: " إِسْنَادُهُ ضَعِيفٌ وَرَوَاهُ أَبُو عُبَيْدٍ فِي كِتَابِهِ مُرْسَلًا كَمَا "

1298- Abdullah b. Amr b. el-Âs der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yan yatmış duvarın yanından geçerken hızlı yürümeye başlayınca Ben: "Ey Allah'ın Resûlü! Hızlı yürüdün" dedim. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): *"Ani ölümden korkarım"* buyurdu.[2]

Beyhakî der ki: Senedi zayıftır. Ebû Ubeyd bunu kitabında aşağıda geçtiği şekliyle mürsel olarak rivayet etti.↓

١٢٩٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيُّ، أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ الْكَارِزِيُّ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، عَنْ أَبِي عُبَيْدٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ عُلَيَّةَ، عَنْ حَجَّاجِ بْنِ أَبِي عُثْمَانَ

---

[1] İsnâdı zayıftır. İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn* (1/91), İbn Adiy, *el-Kâmil* (1/232), Ukaylî, *ed-Duafâ* (1/61) ve Ahmed, *Müsned* (2/256).

[2] İsnâdı zayıftır.

الصَّوَّافِ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ، قَالَ: بَلَغَنِي عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: " أَنَّهُ كَانَ إِذَا مَرَّ بِهَدَفٍ مَائِلٍ أَوْ صَدَفٍ مَائِلٍ أَسْرَعَ الْمَشْيَ "

1299- Yahyâ b. Ebî Kesîr der ki: "Bana bildirildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yıkılmak üzere olan bir şeyin veya korku veren bir dağın kenarından geçerken hızlı yürürdü."[1]

١٣٠٠ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدَانَ، أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدٍ الصَّفَّارُ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مِلْحَانَ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ، حَدَّثَنَا يُونُسُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، أَنَّ السَّائِبَ بْنَ يَزِيدَ ابْنَ أُخْتِ نُمَيْرٍ وَعُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ أَخْبَرَاهُ أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ عَبْدٍ الْقَارِيَّ، قَالَ: سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " مَنْ نَامَ عَنْ حِزْبِهِ أَوْ شَيْءٍ مِنْهُ فَقَرَأَهُ فِيمَا بَيْنَ صَلَاةِ الْفَجْرِ وَصَلَاةِ الظُّهْرِ كُتِبَ لَهُ كَأَنَّمَا قَرَأَهُ مِنَ اللَّيْلِ "

وَقَالَ: أَتَتِ امْرَأَةٌ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللهِ، إِنَّا كُنَّا أناسا ذَا عَدَدٍ حِينَ دَخَلْنَا دَارَنَا فقرضنا - أَوْ قَالَتْ: فَنَقَصْنَا - وَذَا الْمَالُ فَاحْتَجْنَا وَكَانَتْ حَسَنَةً ذَاتُ بَيْنِنَا، فَسَاءَتْ أَخْلَاقُنَا فَقَالَ: " تَذَرِينَهَا ذَمِيمَةً وَتَخْتَارِينَ خَيْرًا مِنْهَا "

1300- Ömer b. el-Hattâb der ki: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu işittim: *"Gece okuduğu hizbi okuyamadan uyuyakalan kişi, bu hizbi sabah ve öğle namazı arasında okursa, kendisine gece okumuş gibi sevap yazılır."*[2]

Hz. Ömer der ki: Bir kadın Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gelerek: "Ey Allah'ın Resûlü! Biz şimdiki yurdumuza girip yerleştiğimiz zaman kalabalıktık, ancak bazılarımız öldü -veya sayıca azaldık- Malımız vardı ancak şu an muhtacız. Birbirimize karşı iyi davranırdık, ancak ahlâkımız bozuldu (Ne yapmamızı emredersin)" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu

[1] Ravileri güvenilirdir. Ancak mürsel bir hadistir.

[2] Ravileri güvenilirdir. Müslim 1/515 (142).

aleyhi vesellam) ona: *"Orayı yerilmiş olarak bırak, daha güzel bir yerde ikamet et"* buyurdu.

Beyhakî der ki: Bu kısmı (ikinci paragrafı) önceki metne bitişik olarak buldum; ancak bu senetle olan rivayet şekli hatalıdır. Öyle gözüküyor ki, Resûlullah (sallallahu aleyhi vasellem) kadına kötü zandan, konakladıkları yerde başlarına gelen musibetlerden kurtulması için bu düşünceleri bırakmasını emretmiştir. Bu hadisi Sukeyn b. Abdilazîz, İbrâhîm el-Hecerî kanalıyla Ebu'l-Ahvas'tan, o da İbn Mes'ûd'dan Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sözü olarak rivayet etmiştir.↓

١٣٠١ - أَخْبَرَنَا أَبُو نَصْرِ بْنُ قَتَادَةَ، وَأَبُو بَكْرِ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْفَارِسِيُّ، قَالَا: أَخْبَرَنَا أَبُو عَمْرِو بْنُ مَطَرٍ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَلِيٍّ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى، أَخْبَرَنَا سُكَيْنُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ الْهَجَرِيِّ، عَنْ أَبِي الْأَحْوَصِ، عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ، قَالَ: أَتَى قَوْمٌ رَسُولَ اللهِ ﷺ، فَقَالُوا: سَكَنَّا دَارًا وَكُنَّا ذَوِي وَفْرَةٍ فَافْتَرَقْنَا وَكُنَّا ذَوِي عَدَدٍ، فَقُلِّلْنَا: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " اخْرُجُوا مِنْهَا أَوِ انْتَقِلُوا مِنْهَا وَهِيَ ذَمِيمَةٌ "

1301- İbn Mes'ûd der ki: Bir topluluk Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gelip: "Bir yerde ikamet ettiğimizde maddi durumumuz iyiydi bozuldu. Sayımız çoktu azaldı" dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): *"Orayı yerilmiş olarak bırakıp terk edin"* buyurdu.[1]

Beyhakî der ki: Bu hadisi aynı zamanda İkrime b. Ammâr, İshâk b. Abdillah b. Ebî Talha kanalıyla Enes b. Malik'ten aktarmıştır. Aynı mânâda bir hadisi *Sünen* kitabında zikretmiştik.

١٣٠٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ عَبْدِ الْحَمِيدِ الصَّنْعَانِيُّ، أَخْبَرَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، أَنْبَأَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ بُحَيْرِ بْنِ رَيْسَانَ، أَخْبَرَنِي مَنْ سَمِعَ مِنْ فَرْوَةَ بْنِ مُسَيْكٍ، قَالَ:

[1] İsnâdı zayıftır.

قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ إِنَّ أَرْضًا عِنْدَنَا يُقَالُ لَهَا: أَبْيَنُ وَهِيَ أَرْضُ رِيفِنَا وَمِيرَتِنَا وَهِيَ وَبِيئَةٌ أَوْ قَالَ: وَبَاؤُهَا شَدِيدٌ، فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ: " دَعْهَا عَنْكَ؛ فَإِنَّ مِنَ الْقَرَفِ التَّلَفُ "

1302- Ferve b. Museyk der ki: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): "Ey Allah'ın Resûlü! Bizim elimizde Ebyen denilen bir arazi var. Bu bizim çiftliğimizin ve ziraat mahsullerimizin arazisidir ve bu arazide veba hastalığı vardır. - veya buranın vebası çok şiddetlidir.- (Ne yapmamı emredersin)? diye sordum. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesallem): *"Orayı terket. Çünkü ölüm (böyle bulaşıcı hastalıklara) yakın durmaktan ileri gelir"* buyurdu.[1]

Kuteybî der ki: "Karaf, veba olan yere yaklaşmak demektir."

Ebû Süleymân el-Hattâbî der ki: "Bu, salgın hastalık konusuna değil, tıp konusuna girer. Güzel havanın olduğu yer beden sağlığı için önemlidir. Kötü hava ise bedene zararlı ve hastalığa sebebiyet verir. Tabi ki bütün bunlar, ortağı olmayan ve güç ve kuvvetin elinde bulunduğu Allah'ın izni ve dilemesiyle olur."

Cennet halkının çoğunluğunun eblehler (Kalplerinde kötü düşünce olmayanlar) olduğuyla ilgili rivayetler aşağıdadır.↓

١٣٠٣ - فَأَخْبَرَنَاهُ أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَلِيِّ بْنُ الْحَسَنِ الْمُقْرِئُ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عِيسَى الْخَشَّابُ، حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ أَبِي سَلَمَةَ، حَدَّثَنَا مُصْعَبُ بْنُ مَاهَانَ، عَنِ الثَّوْرِيِّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ، عَنْ جَابِرٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " أَكْثَرُ أَهْلِ الْجَنَّةِ الْبُلْهُ " وَهَذَا الْحَدِيثُ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مُنْكَرٌ

1303- Cabir'in bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"Cennet ahalisinin çoğunluğunu eblehler (içlerinde kötü düşünce olmayanlar) oluşturmaktadır."*[2]

Hadis bu isnâdla münkerdir.

---

[1] İsnâdında meçhul bir ravi vardır. Ebû Dâvud 4/238 (3923).

[2] İsnâdı zayıftır. İbn Adiy, *el-Kâmil* (1/194).

١٣٠٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعْدِ الْمَالِينِيُّ، أَخْبَرَنَا أَبُو أَحْمَدَ بْنُ عَدِيٍّ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا السَّاجِيُّ، وَأَحْمَدُ بْنُ شُعَيْبٍ، وَعَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدٍ السِّمْنَانِيُّ، وَجَمَاعَةٌ سَمَّاهُمْ، قَالُوا: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَزِيزٍ، حَدَّثَنَا سَلَامَةُ بْنُ رَوْحٍ، عَنْ عَقِيلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " إِنَّ أَكْثَرَ أَهْلِ الْجَنَّةِ الْبُلْهُ "

1304- Enes'in bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"Cennet ahalisinin çoğunluğunu eblehler (içlerinde kötü düşünce olmayanlar) oluşturmaktadır."*[1]

١٣٠٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعْدٍ، أَخْبَرَنَا أَبُو أَحْمَدَ بْنُ عَدِيٍّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْأَشْعَثِ، وَعَبْدُ الْجَبَّارِ بْنُ أَحْمَدَ السَّمَرْقَنْدِيُّ، قَالَا: حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ بْنِ عَبْدِ الْأَعْلَى الْأَيْلِيُّ، حَدَّثَنَا سَلَامَةُ بْنُ رَوْحِ بْنِ خَالِدٍ، عَنْ عُقَيْلٍ، قَالَ: قَالَ عُقَيْلٌ: حَدَّثَنِي ابْنُ شِهَابٍ، عَنْ أَنَسٍ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ: " أَكْثَرُ أَهْلِ الْجَنَّةِ الْبُلْهُ "

1305- Enes'in bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"Cennet halkının çoğunluğunu eblehler (içlerinde kötü düşünce olmayanlar) oluşturmaktadır."*[2]

١٣٠٦ - سَمِعْتُ أَبَا مُحَمَّدٍ عَبْدَ اللهِ بْنَ يُوسُفَ الْأَصْبَهَانِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ فِرَاسٍ الْعَطَّارَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْقَاسِمَ بْنَ الْحَسَنِ بْنِ زَيْدٍ، صَاحِبَ سَهْلِ بْنِ عَبْدِ اللهِ، يَقُولُ: أَظُنُّهُ عَنْ سَهْلٍ، فِي تَفْسِيرِ الْحَدِيثِ الَّذِي جَاءَ " أَكْثَرُ أَهْلِ الْجَنَّةِ الْبُلْهُ " قَالَ: " هُمُ الَّذِينَ وَلِهَتْ قُلُوبُهُمْ وَشُغِلَتْ بِاللهِ عَزَّ وَجَلَّ "

1306- Sehl b. Abdillah'ın öğrencisi Kâsım b. el-Hasan b. Yezîd'in bildirdiğine göre Sehl, *"Cennet ehlinin çoğunluğunu eblehler oluşturmaktadır"* hadisiyle ilgili olarak: "Bunlar, kalpleri Allah'ı zikirle ile meşgul olanlardır" dedi.

---

[1] İsnâdı zayıftır. İbn Adiy (3/1160), Bezzâr, *Keşfu'l-Estâr* (2/411) ve Tahâvî, *Müşkil el-Âsâr* (4/121).

[2] İsnâdı zayıftır.

١٣٠٧ - حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا أَبُو إِسْحَاقَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ فِرَاسٍ الْمَالِكِيُّ بِمَكَّةَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ الْجَارُودِ النَّيْسَابُورِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ الْوَلِيدِ، أَخْبَرَنِي أَبِي، قَالَ: سُئِلَ الْأَوْزَاعِيُّ عَنِ الْأَبْلَهِ؟ قَالَ: " الْأَعْمَى عَنِ الشَّرِّ الْبَصِيرُ بِالْخَيْرِ "

1307- Abdullah b. el-Velîd, babasından bildiriyor: Evzaî'ye ebleh sorulunca: "Kötülüğe karşı kör gibi olan ve sadece hayrı gören kişidir" cevabını verdi.

١٣٠٨ - سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلَمِيَّ، يَقُولُ: سُئِلَ أَبُو عُثْمَانَ عَنْ قَوْلِهِ: " أَكْثَرُ أَهْلِ الْجَنَّةِ الْبُلْهُ " قَالَ: " الْأَبْلَهُ فِي دُنْيَاهُ الْفَقِيهُ فِي دِينِهِ "

1308- Ebû Abdirrahman es-Sülemî der ki: Ebû Osmân'a: "*Cennet ehlinin çoğunluğunu eblehler oluşturmaktadır*" hadisi sorulunca: "Dünyasına karşı saf, âhireti için ise akıllıca davranandır" cevabını verdi.

١٣٠٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا أَبُو الصَّقْرِ أَحْمَدُ بْنُ الْفَضْلِ بْنِ شَبَانَةَ الْكَاتِبُ بِهَمْدَانَ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ دِيزِيلَ، حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ الْحُبَابِ السَّلَمِيُّ، حَدَّثَنَا يَعْلَى بْنُ الْأَشْدَقِ، حَدَّثَنَا عَبْدَ اللهِ بْنُ جَرَادٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " لَيْسَ الْأَعْمَى مَنْ عَمِيَ بَصَرُهُ، وَلَكِنِ الْأَعْمَى مَنْ تَعْمَى بَصِيرَتُهُ "

1309- Abdullah b. Cerâd'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"Asıl kör, gözleri görmeyen değil, basireti kör olandır."*[1]

١٣١٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنِي عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ سَلَامٍ الْبَغْدَادِيُّ، قَالَ: ذَكَرَ أَبُو عُبَيْدِ بْنُ حَرْبَوَيْهِ الْقَاضِي، وَمَنْصُورُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ الْفَقِيهُ فَقَالَ:" ذَاكَ الْأَعْمَى. فَأَنْشَأَ يَقُولُ:"

لَيْسَ الْعَمَى أَلَّا تَرَى بَلِ الْعَمَى أَلَّا تُرَى

[1] İsnâdı zayıftır.

مُمَيِّزًا بَيْنَ الصَّوَابِ وَالْخَطَأِ عِنْدَ الْقَضَا"

1310- Ali b. Ahmed b. Selâm el-Bağdâdî der ki: Ebû Ubeyd b. Harbeveyh el-Kâdî, Mansûr b. İsmâîl el-Fakîh'ten bahsedip: "O kördür" dedi ve şu şiiri söyledi:

"Körlük görmemen değildir
Asıl körlük görülmemendir
Doğruyla yanlışı ayırırken
Hüküm verdiğin zaman."

الرَّابِعَ عَشَرَ مِنْ شُعَبِ الْإِيمَانِ وَهُوَ بَابٌ فِي حُبِّ النَّبِيِّ ﷺ

14. Şube

Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) Sevmek

١٣١١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَلِيٍّ الرُّوذْبَارِيُّ، أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مَحْمَوَيْهِ الْعَسْكَرِيُّ، حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْقَلَانِسِيُّ، حَدَّثَنَا آدَمُ بْنُ أَبِي إِيَاسٍ، أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا قَتَادَةُ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ وَلَدِهِ وَوَالِدِهِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ " رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ، عَنْ آدَمَ، وَأَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ مِنْ وَجْهٍ آخَرَ عَنْ شُعْبَةَ

1311- Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"Sizden biriniz beni çocuklarından, anne-babasından ve bütün insanlardan daha çok sevmedikçe iman etmiş olamaz."*[1]

Buhârî bu hadisi Âdem'den[2] ve Müslim ise başka bir yolla Şu'be kanalıyla rivayet ettiler.[3]

١٣١٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ إِسْحَاقَ، وَحُسَيْنُ بْنُ حُسَيْنٍ، قَالَا: حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ ابْنُ عُلَيَّةَ، عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ صُهَيْبٍ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ أَهْلِهِ وَمَالِهِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ " رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ فِي الصَّحِيحِ، عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ وَرَوَاهُ مُسْلِمٌ، عَنْ زُهَيْرِ بْنِ حَرْبٍ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ

---

[1] Ravileri güvenilirdir ve sahih bir hadistir.

[2] Buhârî, *Sahîh* (1/9).

[3] Müslim, *Sahîh* 1/67 (70).

1312- Enes'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"Sizden biriniz beni ailesinden, malından ve bütün insanlardan daha çok sevmedikçe iman etmiş olamaz."*[1]

Buhârî bu hadisi *Sahîh*'te Yâkûb b. İbrâhîm[2] ve Müslim ise Zuheyr b. Harb — İsmâîl kanalıyla rivayet ettiler.[3]

١٣١٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ فُورَكٍ، أَنْبَأَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ جَعْفَرٍ الْأَصْبَهَانِيُّ، حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ حَبِيبٍ، حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، أَخْبَرَنِي قَتَادَةُ، قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يُحَدِّثُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: " ثَلَاثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ وَجَدَ بِهِنَّ حَلَاوَةَ الْإِيمَانِ: مَنْ يَكُنِ اللهُ وَرَسُولُهُ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِمَّا سِوَاهُمَا، وَأَنْ يُقْذَفَ الرَّجُلُ فِي النَّارِ أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنْ أَنْ يَرْجِعَ فِي الْكُفْرِ بَعْدَ أَنْ أَنْقَذَهُ اللهُ مِنْهُ، وَأَنْ يُحِبَّ الرَّجُلُ الْعَبْدَ لَا يُحِبُّهُ إِلَّا لِلَّهِ - أَوْ قَالَ: فِي اللهِ - " وَشَكَّ أَبُو دَاوُدَ

1313- Enes b. Malik'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"Kimde şu üç şey bulunursa onlarla imanın tadını tatmış olur: Allah'ı ve Resûlü'nü her şeyden çok sevmesi; kişinin, Allah kendisini küfürden kurtardıktan sonra küfre düşmekten ateşe atılmaktan korktuğu gibi korkması ve kişinin bir kulu sadece Allah için sevmesi."*[4]

١٣١٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَلِيٍّ الرُّوذْبَارِيُّ، أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرُ بْنُ مَحْمَوَيْهِ الْعَسْكَرِيُّ، حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْقَلَانِسِيُّ، حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا قَتَادَةُ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " لَا يَجِدُ أَحَدُكُمْ حَلَاوَةَ الْإِيمَانِ حَتَّى يُحِبَّ الْمَرْءَ لَا يُحِبُّهُ إِلَّا لِلَّهِ، وَحَتَّى يَكُونَ أَنْ يُقْذَفَ فِي النَّارِ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ أَنْ يَرْجِعَ فِي الْكُفْرِ بَعْدَ إِذْ أَنْقَذَهُ اللهُ مِنْهُ، وَحَتَّى يَكُونَ اللهُ وَرَسُولُهُ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِمَّا سِوَاهُمَا " رَوَاهُ

---

[1] Ravileri güvenilirdir.

[2] Buhârî (1/9).

[3] Müslim 1/67 (69).

[4] Ravileri güvenilirdir. Ebû Dâvud et-Tayâlisî, *Müsned* (sh. 264).

الْبُخَارِيُّ فِي الصَّحِيحِ، عَنْ آدَمَ وَأَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ مِنْ وَجْهٍ آخَرَ، عَنْ شُعْبَةَ عَلَى اللَّفْظِ الْأَوَّلِ أَوْ قَرِيبًا مِنْهُ وَكَذَلِكَ رَوَاهُ أَبُو قِلَابَةَ، وَثَابِتٌ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ

1314- Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"Sizden biri diğerini sadece Allah için sevmedikçe, Allah kendisini küfürden kurtardıktan sonra küfre düşmekten ateşe atılmaktan korktuğu gibi korkmadıkça ve Allah ve Resûl'ünü her şeyden daha çok sevmedikçe imanın tadını tadamaz."*

Buhârî bunu *Sahîh*'te Âdem kanalıyla aktarmıştır. Müslim ise başka bir yolla Şu'be'den, ilk hadisin lafzıyla veya ona yakın bir lafızla zikretmiştir. Ebû Kılâbe ve Sâbit te Enes'ten hadisi bu şekilde zikretmişlerdir.

١٣١٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا أَبُو الْحَسَنِ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَلِيٍّ الْجَعْدَوَانِيُّ بِبُخَارَى، أَخْبَرَنَا أَبُو عَلِيٍّ صَالِحُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْبَغْدَادِيُّ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ مَعِينٍ، حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ يُوسُفَ، حَدَّثَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ سُلَيْمَانَ النَّوْفَلِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " أَحِبُّوا اللهَ لِمَا يَغْذُوكُمْ بِهِ مِنْ نِعْمَةٍ، وَأَحِبُّونِي لِحُبِّ اللهِ، وَأَحِبُّوا أَهْلَ بَيْتِي لِحُبِّي "

1315- İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"Allah'ı size verdiği nimetlerle beslediği için seviniz. Beni de Allah'ı sevdiniz için seviniz. Beni sevdiğiniz için de Ehl-i beyt'imi seviniz.*[1]

١٣١٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنَا أَبُو أَحْمَدَ بَكْرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ حَمْدَانَ الصَّيْرَفِيُّ بِمَرْوٍ، أَخْبَرَنَا أَبُو الْمُوَجِّهِ مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو، حَدَّثَنَا عَبْدَانُ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ جَبَلَةَ، أَخْبَرَنِي أَبِي، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ، عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ، فَقَالَ: مَتَى السَّاعَةُ؟ فَقَالَ " مَا أَعْدَدْتَ لَهَا؟ " فَقَالَ: لَا إِلَّا أَنِّي أُحِبُّ اللهَ وَرَسُولَهُ، فَقَالَ: " أَنْتَ مَعَ مَنْ أَحْبَبْتَ "

[1] İsnâdı zayıftır. Hâkim, *Müstedrek* (3/149, 150).

رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ فِي الصَّحِيحِ، عَنْ عَبْدَانَ وَرَوَاهُ مُسْلِمٌ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، عَنْ عَبْدَانَ

1316- Enes b. Malik der ki: Bir adam Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gelerek: "Kıyamet saati ne zamandır?" diye sordu. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): *"Onun için ne hazırladın?"* karşılığını verince adam: "Fazla bir şey değil, sadece Allah'ı ve Resûlünü seviyorum" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Sen sevdiğinle berabersin"* buyurdu.[1]

Buhârî bunu *Sahîh*'te Abdân[2] ve Müslim ise Muhammed b. Yahyâ b. Abdilazîz — Abdân kanalıyla rivayet ettiler.[3]

١٣١٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو نَصْرِ بْنُ قَتَادَةَ، أَخْبَرَنَا أَبُو مَنْصُورٍ النَّضْرَوِيُّ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ نَجْدَةَ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ، حَدَّثَنَا خَلَفُ بْنُ خَلِيفَةَ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ السَّائِبِ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَ: لَأَنْتَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ نَفْسِي وَوَلَدِي وَأَهْلِي وَمَالِي، وَلَوْلَا أَنِّي آتِيكَ فَأَرَاكَ لظننت أَنِّي سَأَمُوتُ، وَبَكَى الْأَنْصَارِيُّ، فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ: " مَا أَبْكَاكَ؟ " قَالَ: ذَكَرْتُ أَنَّكَ سَتَمُوتُ وَنَمُوتُ فَتُرْفَعُ مَعَ النَّبِيِّينَ، وَنَحْنُ إِنْ دَخَلْنَا الْجَنَّةَ كُنَّا دُونَكَ، فَلَمْ يُخْبِرْهُ النَّبِيُّ ﷺ بِشَيْءٍ، فَأَنْزَلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَى رَسُولِهِ ﷺ: ﴿وَمَنْ يُطِعِ اللهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ﴾ [النساء: ٦٩] إِلَى قَوْلِهِ: ﴿عَلِيمًا﴾ [النساء: ١١]، فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ: " أَبْشِرْ "

1317- Şa'bî der ki: Ensâr'dan bir adam Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gelip: "Sen benim için nefsimden, çocuğumdan, ailemden ve malımdan daha sevgilisin. Gelip seni görmesem kendimi ölecekmiş gibi hissediyorum" dedi ve ağladı. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): *"Neden ağlıyorsun?"* diye sorunca, adam: "Senin de, bizim de öleceğimizi, senim peygamberlerle beraber

---

[1] İsnâdı sahihtir.

[2] Buhârî (7/113).

[3] Müslim 3/2033 (164).

cennetin yüksek tabakalarında olacağını, biz ise cennete girersek aşağıda olacağımız için (seni göremeyeceğim. Onun için ağladım)" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona bir şey demedi. Sonra ***"Kim Allah'a ve Peygamber'e itaat ederse, işte onlar Allah'ın nimetine eriştirdiği peygamberlerle, dosdoğru olanlar, şehidler ve iyilerle beraberdirler. Onlar ne iyi arkadaştırlar"***[1] âyeti nazil oldu. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adama: *"Sana müjdeler olsun"* buyurdu.[2]

١٣١٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ الْفَضْلِ الْقَطَّانُ بِبَغْدَادَ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ دُرُسْتَوَيْهِ، حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ سُفْيَانَ، حَدَّثَنَا أَبُو الْأَسْوَدِ النَّضْرُ بْنُ عَبْدِ الْجَبَّارِ، وَابْنُ بُكَيْرٍ، عَنِ ابْنِ لَهِيعَةَ، عَنْ زُهْرَةَ بْنِ مَعْبَدِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ هِشَامٍ الْقُرَشِيِّ ثُمَّ التَّيْمِيِّ، عَنْ جَدِّهِ عَبْدِ اللهِ بْنِ هِشَامٍ، - وَكَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ، مَسَحَ بِرَأْسِهِ وَدَعَا لَهُ وَهُوَ صَغِيرٌ - قَالَ: كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ، وَهُوَ آخِذٌ بِيَدِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ، فَقَالَ لَهُ عُمَرُ: وَاللهِ يَارَسُولَ اللهِ، لَأَنْتَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ إِلَّا نَفْسِي، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " لَا، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ حَتَّى أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْكَ مِنْ نَفْسِكَ " قَالَ عُمَرُ: فَأَنْتَ الْآنَ - وَاللهِ - أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ نَفْسِي، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " الْآنَ يَا عُمَرُ "

1318- Abdullah b. Hişâm -ki, çocukken Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onun başını okşayıp kendisine dua etmişti- anlatıyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraberdik ve Allah'ın Resûlü, Ömer b. el-Hattâb'ın elini tutmuştu. Ömer: "Ey Allah'ın Resûlü! Vallahi seni kendimden sonra her şeyden daha çok seviyorum" deyince Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): *"Hayır. Canım elinde olana yemin ederim ki; kendinden de çok sevmedikçe olmaz (iman etmiş olamazsın)"* buyurdu. Ömer: "Vallahi şimdi seni kendimden de çok seviyorum" deyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Şimdi oldu ey Ömer!"* buyurdu.[3]

---

[1] Nisa Sur. 69

[2] İsnâdının bir zararı yoktur. Taberânî, *M. es-Sağîr* (1/26) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (4/240, 8/125).

[3] İsnâdında eleştirilen İbn Lehîa vardır. Yâkûb b. Süfyân el-Fesevî, *el-Ma'rife* (1/345, 346),

١٣١٩ - وَأَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنَا مَخْلَدُ بْنُ جَعْفَرٍ الْبَاقَرْحِيُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَرِيرٍ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ الْحَكَمِ، حَدَّثَنَا أَبُو زُرْعَةَ وَهْبُ اللهِ بْنُ رَاشِدٍ، حَدَّثَنَا حَيْوَةُ بْنُ شُرَيْحٍ، أَخْبَرَنَا أَبُو عَقِيلٍ زُهْرَةُ بْنُ مَعْبَدِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ هِشَامٍ أَنَّهُ سَمِعَ جَدَّهُ عَبْدَ اللهِ بْنَ هِشَامٍ، يَقُولُ: كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ، وَهُوَ آخِذٌ بِيَدِ عُمَرَ، فَذَكَرَ الْحَدِيثَ وَرَوَاهُ الْبُخَارِيُّ فِي الصَّحِيحِ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سُلَيْمَانَ، عَنِ ابْنِ وَهْبٍ، عَنْ حَيْوَةَ

1319- Bu hadis başka bir kanalla Abdullah b. Hişâm'dan: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraberdik ve Allah'ın Resûlü, Ömer b. el-Hattâb'ın elini tutmuştu" şeklinde başlayarak aktarılmıştır.[1]

Buhârî bu hadisi *Sahîh*'te Yahyâ b. Süleymân kanalıyla İbn Vehb'den, o da Hayve'den zikretmiştir.[2]

١٣٢٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ الْعَلَوِيُّ، أَخْبَرَنَا أَبُو حَامِدٍ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَقِيلٍ، حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ طَهْمَانَ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ وَالِدِهِ وَوَلَدِهِ "

1320- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"Sizden biriniz beni babasından ve çocuğundan daha fazla sevmedikçe iman etmiş olamaz."*[3]

١٣٢١ - أَخْبَرَنَا أَبُو نَصْرٍ أَحْمَدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ أَحْمَدَ الْفَامِيُّ، أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُؤَمَّلِ، حَدَّثَنَا الْفَضْلُ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا مِنْجَابٌ، أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ أَبِي خَالِدٍ، عَنْ أَبِي عَمْرٍو الشَّيْبَانِيِّ، أَخْبَرَنِي جَبَلَةُ بْنُ حَارِثَةَ، قَالَ:

Ahmed, *Müsned* (4/233, 5/293) ve Hâkim, *Müstedrek* (3/456).

[1] İsnâdı leyindir.

[2] Buhârî (7/218).

[3] İsnâdının bir zararı yoktur ve sahih bir hadistir. Buhârî, *Sahîh* (1/9).

قَدِمَتْ عَلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ ابْعَثْ مَعَ أَخِي زَيْدًا قَالَ: " هُوَ ذَا فَإِنِ انْطَلَقَ لَمْ أَمْنَعْهُ " فَقَالَ زَيْدٌ: وَاللهِ يَا رَسُولَ اللهِ لَا اخْتَارَ عَلَيْكَ أَحَدًا أَبَدًا، فَرَأَيْتُ رَأْيَ أَخِي أَفْضَلَ مِنْ رَأْيِي

1321- Cebele b. Hârise der ki: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gittim ve: "Ey Allah'ın Resûlü! Kardeşim Zeyd'i benimle gönder" dedim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"İşte burada. Gitmek isterse ona engel olmam"* buyurunca, Zeyd: "Ey Allah'ın Resûlü! Hiçbir zaman hiç kimseyi sana tercih etmem" dedi. Kardeşimin görüşünün benim görüşümden daha hayırlı olduğunu gördüm.[1]

Halîmî der ki: Bu bölümün konusu, Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) methetmek, O'na bahşedilmiş sabit olan güzellikler, Allah'ın dininde yaptığı güzel işler ve ümmetinin üzerindeki hakkıyla ilgilidir. Kim bunları bilir ve anlarsa, Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem), kendisini çok seven babasından daha fazla sevmiş olur.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) methedilecek yönleri çoktur.

Bunlardan biri şerefli bir aileden ve temiz bir neseple doğmasıdır.

Bir diğeri, Allah'ın kendisine koyduğu isimlerdir.

Bir diğeri; Allah'ı onu yaratmadan önce peygamberlere bildirmesi, henüz o ümmetini ve ümmeti onu tanımadan o peygamberlere bildirilmesidir.

Bir diğeri; güzel yaratılışı, güzel ahlakı ve cömertliğidir.

Bunlardan biri de güzel ve beliğ konuşması ve bu konuda: *"Bana söz sadeleştirildi ve kısaltılarak verildi"* buyurmasıdır.

Bunlardan biri de ümmetine karşı olan düşkünlüğü ve merhameti, Allah'ın onunla ümmete dünyalık büyük hayırlar vermesi ve âhirette şefaatine nail etmesidir.

Bunlardan biri de dünyaya karşı zahid olması, dünyanın zorluğu ve musibetlerine karşı sabırlı olmasıdır.

En büyük mertebesi ise nübüvvet ve risâlettir. Onun, insanların ve cinlerin peygamberi, peygamberlerin sonuncusu, resullerin efendisi, dünyada en üstünleri olması, âhirette de en yüksek makama sahip olması bu üstün

---

[1] Beyhakî'nin hocası dışındaki ravileri güvenilirdir. Tirmizî 5/676 (3815).

özelliklerindendir. İlk haşredilecek kişi odur. İlk şefaat edecek odur. Livau'l-Mahmud'u taşıyacak olan odur. Havz'ın sahibi odur. Allah onun hayatı üzerine yemin etmiş, Kur'ân'da kendisine ne ismiyle ne de künyesiyle değil, peygamberlik adıyla hitab etmiş, bu özelliğiyle onu diğer peygamberlerden ayırmıştır.

Beyhakî der ki: Allah'ın tevfikiyle *Delâil* adlı kitapta Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hayatını doğumundan vefatına kadar olan rivayet ve haberleri tasnif ettim. Oradaki rivayetler, Halîmî'nin sözlerini açıklamaktadır. Burada o rivayetlerin hepsini zikretmek konuyu uzatacağı için her fasıla ilgili sadece gerekli olduğu kadar rivayet zikrettim. Başarı Allah'tandır.

فَصْلٌ فِي شَرَفِ أَصْلِهِ وَطَهَارَةِ مَوْلِدِهِ ﷺ

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Üstün Soyu ve Temiz Doğumu

١٣٢٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْفَضْلِ الْقَطَّانُ بِبَغْدَادَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ جَعْفَرٍ النَّحْوِيُّ، حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ سُفْيَانَ، حَدَّثَنَا أَبُو صَالِحٍ، حَدَّثَنِي مُعَاوِيَةُ بْنُ صَالِحٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ سُوَيْدٍ، عَنْ عَبْدِ الْأَعْلَى بْنِ هِلَالٍ السُّلَمِيِّ، عَنِ الْعِرْبَاضِ بْنِ سَارِيَةَ، صَاحِبِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ، يَقُولُ: " إِنِّي عَبْدُ اللهِ وَخَاتَمُ النَّبِيِّينَ وَإِنَّ آدَمَ لَمُنْجَدِلٌ فِي طِينَتِهِ، وَسَأُخْبِرُكُمْ عَنْ ذَلِكَ؛ دَعْوَةِ إِبْرَاهِيمَ وَبِشَارَةُ عِيسَى بِي، وَرُؤْيَا أُمِّي الَّتِي رَأَتْ وَكَذَلِكَ أُمَّهَاتُ النَّبِيِّينَ يَرَيْنَ، وَإِنَّ أُمَّ رَسُولِ اللهِ ﷺ، رَأَتْ حِينَ وَضَعَتْهُ نُورًا أَضَاءَتْ لَهُ قُصُورُ الشَّامِ

1322- Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sahabisi olan İrbâd b. Sâriye'nin bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"Ben Allah'ın kulu ve peygamberlerin sonuncusuyum. Hz. Âdem henüz toprağa karışık iken ben Allah katında peygamberlerin sonuncusuydum. Size bunun başlangıcını haber vereyim. Atam İbrâhîm'in duası benim, İsâ'nın müjdesi benim, annemin gördüğü rüya da benim."* Bütün peygamber anaları böyle rüya görürler. Resûlullah'ın

(sallallahu aleyhi vesellem) annesi de Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) doğururken bir nurun Şam saraylarını aydınlattığını görmüştü.[1]

Beyhakî der ki: Bu hadisi Ebû Bekr b. Meryem, Süveyd b. Saîd kanalıyla İrbâd'dan, o da Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) şu şekilde nakletti: *"Ben, Allah katında Ümmü'l-kitab'da peygamberlerin sonuncusuyum."*[2]

Allah en doğrusunu bilir; ancak Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kasdettiği, Allah'ın o zamandan bunu takdir etmesidir. Allah'ı takdiri de Hz. Âdem yaratılmadan önce gerçekleşmiştir. Hz. İbrâhîm'in duası olmasından kasıt ise, Hz. İbrâhîm'in Kâbe'yi inşa edeceği zaman: *"Rabbimiz, onların arasından, senin âyetlerini onlara okuyacak, kitabı, hikmeti öğretecek ve onları tezkiye edecek bir peygamber gönder. Şüphesiz ki Aziz, Hakim Sensin"*[3] demesidir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onun duasını peygamberimizi göndererek kabul etmiştir. Hz. İsa'nın müjdesi olmasından kasıt ise Allah'ın Hz. İsa'ya emretmesiyle, Hz. İsa'nın, İsrail oğullarına Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) doğmadan onu müjdelemesidir.

١٣٢٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ الْفَضْلِ الْقَطَّانُ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ سُفْيَانَ، حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ مُحَمَّدُ بْنُ الْفَضْلِ، وَالْحَجَّاجُ، قَالَا: حَدَّثَنَا مَهْدِيُّ بْنُ مَيْمُونٍ، حَدَّثَنَا غَيْلَانُ بْنُ جَرِيرٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَعْبَدٍ الزِّمَّانِيِّ، عَنْ أَبِي قَتَادَةَ الْأَنْصَارِيِّ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ، أَنَّهُ قَالَ لَهُ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللهِ صَوْمُ يَوْمِ الِاثْنَيْنِ؟ قَالَ: " فِيهِ وُلِدْتُ وَفِيهِ أُنْزِلَ عَلَيَّ الْقُرْآنُ " أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ فِي الصَّحِيحِ

---

[1] İsnâdının bir zararı yoktur. Yâkûb b. Süfyân, *el-Ma'rife ve't-Târih* (2/345), Beyhakî, *Delâil-en-Nübüvve* (1/80), Ahmed, *Müsned* (4/127), İbn Hibbân, *Sahîh* sh. 512 (2093), Taberî, *Tefsîr* (1/556), Taberânî, *M. el-Kebîr* 18/252 (629, 630) ve Hâkim, *Müstedrek* (2/418).

[2] Hâkim, *Müstedrek* (2/600), Beyhakî, *Delâil* (1/83), Ahmed, *Müsned* (4/128), İbn Cerîr Taberî, *Tefsîr* (1/556), İbn Ebî Âsım, *Sünne* 1/179 (409), Taberânî, *M. el-Kebîr* 18/253 (631) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (6/89, 90).

[3] Bakara Sur. 129

1323- Ebû Katâde el-Ensârî der ki: Bir adam: "Ey Allah'ın Resûlü! Pazartesi orucu hakkında ne dersin?" diye sorunca: *"O gün doğdum, Kur'ân da o gün bana indi"* buyurdu.[1]

Müslim *Sahîh*'te rivayet etti.

١٣٢٤ - حَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا أَبُو الْحَسَنِ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ شَبُّوَيْهِ الرَّئِيسُ بِمَرْوٍ، حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ النَّيْسَابُورِيُّ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مِهْرَانَ، حَدَّثَنَا سَلَمَةُ بْنُ الْفَضْلِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، قَالَ: " وُلِدَ رَسُولُ اللهِ ﷺ، لِاثْنَتَيْ عَشْرَةَ لَيْلَةً مَضَتْ مِنْ شَهْرِ رَبِيعٍ الْأَوَّلِ "

1324- Muhammed b. İshâk der ki: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Rebiulevvel ayının on ikinci gecesi dünyaya geldi."[2]

Beyhakî der ki: İbn Abbâs'tan[3], sonra Kays b. Mahreme'den[4] sonra Kubâs b. Eşyem'den[5] bize bildirildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Fil olayının gerçekleştiği yıl dünyaya geldi. Zührî ve ona mutabaat edenler ise daha sonra doğduğunu söylediler; ancak doğru olan birinci görüştür.[6]

١٣٢٥ - أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الْجَبَّارِ، حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ بُكَيْرٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، قَالَ: حَدَّثَنِي وَالِدِي إِسْحَاقُ بْنُ يَسَارٍ، قَالَ: حُدِّثْتُ " أَنَّهُ كَانَ لِعَبْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ امْرَأَةٌ مَعَ آمِنَةَ بِنْتِ وَهْبِ بْنِ عَبْدِ مَنَافِ بْنِ زُهْرَةَ، فَمَرَّ بِامْرَأَتِهِ تِلْكَ وَقَدْ أَصَابَهُ أَثَرٌ مِنْ طِينٍ عَمِلَ بِهِ فَدَعَاهَا إِلَى نَفْسِهِ، فَأَبْطَأَتْ عَلَيْهِ لِمَا رَأَتْ مِنْ عَمَلِ الطِّينِ، فَدَخَلَ فَغَسَلَ عَنْهُ أَثَرَ الطِّينِ، ثُمَّ دَخَلَ عَامِدًا إِلَى آمِنَةَ، ثُمَّ دَعَتْهُ صَاحِبَتُهُ الَّتِي

---

[1] İsnâdı sahihtir. Ahmed, *Müsned* (5/297, 299), Hâkim, *Müstedrek* (2/602) ve Beyhakî, *Sünen* (4/293) ve *Delâil* (2/133).

[2] İsnâdında tanımadığım bir ravi vardır. Hâkim, *Müstedrek* (2/603).

[3] Hâkim, *Müstedrek* (2/603), Beyhakî, *Delâil* (1/75), İbn Sa'd, *Tabakât* (1/101), Taberânî, *M. el-Kebîr* 12/47 (12432) ve Bezzâr, *Müsned* (1/121).

[4] Tirmizî 5/589 (3619).

[5] Tirmizî 5/589 (3619).

[6] Beyhakî, *Delâil* (1/78).

كَانَ أَرَادَ إِلَى نَفْسِهَا فَأَبَى لِلَّذِي صَنَعَتْ بِهِ أَوَّلَ مَرَّةٍ، فَدَخَلَ عَلَى آمِنَةَ فَأَصَابَهَا ثُمَّ خَرَجَ فَدَعَاهَا إِلَى نَفْسِهِ فَقَالَتْ: لَا حَاجَةَ لِي بِكَ، مَرَرْتَ بِي وَبَيْنَ عَيْنَيْكَ غُرَّةٌ، فَرَجَوْتُ أَنْ أُصِيبَهَا مِنْكَ، فَلَمَّا دَخَلْتَ عَلَى آمِنَةَ ذَهَبَتْ بِهَا مِنْكَ، قَالَ ابْنُ إِسْحَاقَ: فَحَمَلَتْ بِرَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَ: فَكَانَتْ آمِنَةُ بِنْتُ وَهْبٍ تُحَدِّثُ أَنَّهَا أُتِيَتْ حِينَ حَمَلَتْ بِمُحَمَّدٍ ﷺ فَقِيلَ لَهَا: إِنَّكِ قَدْ حَمَلْتِ بِسَيِّدِ هَذِهِ الْأُمَّةِ، فَإِذَا وَقَعَ بِالْأَرْضِ فَقُولِي: أُعِيذُ بِالْوَاحِدِ مِنْ شَرِّ كُلِّ حَاسِدٍ، فِي كُلِّ بَرٍّ عَاهِدٍ، وَكُلِّ عَبْدٍ رَائِدٍ، يُرَوِّدُ كُلَّ رَائِدٍ، فَإِنَّهُ عَبْدُ الْحَمِيدِ الْمَاجِدُ حَتَّى أَرَاهُ قَدْ أَتَى الْمَشَاهِدَ، قَالَ: آيَةُ ذَلِكَ أَنْ يَخْرُجَ مَعَهُ نُورٌ يَمْلَأُ قُصُورَ بُصْرَى مِنْ أَرْضِ الشَّامِ، فَإِذَا وَقَعَ فَسَمِّيهِ مُحَمَّدًا، فَإِنَّ اسْمَهُ فِي التَّوْرَاةِ أَحْمَدُ، يَحْمَدُهُ أَهْلُ السَّمَاءِ وَأَهْلُ الْأَرْضِ، وَاسْمُهُ فِي الْإِنْجِيلِ أَحْمَدُ يَحْمَدُهُ أَهْلُ السَّمَاءِ وَأَهْلُ الْأَرْضِ وَاسْمُهُ فِي الْقُرْآنِ مُحَمَّدٌ فَسَمِّيهِ بِذَلِكَ، فَلَمَّا وَضَعَتْهُ بَعَثَتْ إِلَى عَبْدِ الْمُطَّلِبِ جَارِيَتَهَا وَقَدْ هَلَكَ أَبُوهُ عَبْدُ اللهِ وَهِيَ حُبْلَى وَيُقَالُ إِنَّ عَبْدَ اللهِ هَلَكَ وَالنَّبِيُّ ﷺ ابْنُ ثَمَانِيَةٍ وَعِشْرِينَ شَهْرًا - وَاللهُ أَعْلَمُ أَيَّ ذَلِكَ كَانَ - قَالَ ابْنُ إِسْحَاقَ: وَمَاتَ عَبْدُ الْمُطَّلِبِ وَالنَّبِيُّ ﷺ ابْنُ ثَمَانِ سِنِينَ، وَهَلَكَتْ أُمُّهُ آمِنَةُ بِنْتُ وَهْبٍ بِالْأَبْوَاءِ وَالنَّبِيُّ ﷺ ابْنُ سِتِّ سِنِينَ، قَالَ ابْنُ إِسْحَاقَ: فَلَمَّا وَضَعَتْهُ بَعَثَتْ إِلَى عَبْدِ الْمُطَّلِبِ، فَقَالَتْ: قَدْ وُلِدَ لَكَ اللَّيْلَةَ غُلَامٌ فَانْظُرْ إِلَيْهِ فَلَمَّا جَاءَهَا أَخْبَرَتْهُ بِخَبَرِهِ، وَحَدَّثَتْهُ بِمَا رَأَتْ حِينَ حَمَلَتْ بِهِ، وَمَا قِيلَ لَهَا فِيهِ، وَمَا أُمِرَتْ أَنْ تُسَمِّيَهُ فَأَخَذَهُ عَبْدُ الْمُطَّلِبِ فَأَدْخَلَهُ على هُبَلَ فِي جَوْفِ الْكَعْبَةِ، وَذَكَرَ ابْنُ إِسْحَاقَ دُعَاءَهُ وَأَبْيَاتَهُ الَّتِي قَالَهَا فِي شُكْرِ اللهِ تَعَالَى عَلَى مَا وَهَبَهُ، قَالَ: وَاسْتُرْضِعَ لَهُ مِنْ حَلِيمَةَ بِنْتِ أَبِي ذُؤَيْبٍ، وَأَبُو ذُؤَيْبٍ عَبْدُ اللهِ بْنُ الْحَارِثِ بْنِ شَجْنَةَ بْنِ جَابِرِ بْنِ رِزَامِ بْنِ نَاصِرَةَ بْنِ سَعْدِ بْنِ بَكْرِ بْنِ هَوَازِنَ بْنِ مَنْصُورِ بْنِ عِكْرِمَةَ بْنِ خَصَفَةَ بْنِ قَيْسِ عَيْلَانَ بْنِ مُضَرَ، وَاسْمُ أَبِي رَسُولِ اللهِ ﷺ الَّذِي أَرْضَعَهُ: الْحَارِثُ بْنُ عَبْدِ الْعُزَّى بْنِ رِفَاعَةَ بْنِ مَلَّانَ بْنِ نَاصِرَةَ بْنِ سَعْدِ بْنِ بَكْرِ بْنِ هَوَازِنَ، وَإِخْوَتُهُ مِنَ الرَّضَاعَةِ عَبْدُ اللهِ بْنُ الْحَارِثِ، وَأُنَيْسَةُ بِنْتُ الْحَارِثِ، وَحُذَافَةُ بِنْتُ الْحَارِثِ وَهِيَ الشَّيْمَاءُ، وهي

التي كَانَتْ تَحْضُنُ رَسُولَ اللهِ ﷺ، مَعَ أُمِّهِ إِذَا كَانَ عِنْدَهُمْ، وَهُوَ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ بْنِ هَاشِمِ بْنِ عَبْدِ مَنَافِ بْنِ قُصَيِّ بْنِ كِلَابِ بْنِ مُرَّةَ بْنِ كَعْبِ بْنِ لُؤَيِّ بْنِ غَالِبِ بْنِ فِهْرِ بْنِ مَالِكِ بْنِ النَّضْرِ بْنِ كِنَانَةَ بْنِ خُزَيْمَةَ بْنِ مُدْرِكَةَ بْنِ إِلْيَاسَ بْنِ مُضَرَ بْنِ نِزَارِ بْنِ مَعَدِّ بْنِ عَدْنَانَ بْنِ أَدَدَ بْنِ الْمُقَوِّمِ بْنِ نَاحُورَ بْنِ تارح بن يَعْرُبَ بْنِ يَشْجُبَ بْنِ نَابِتَ بْنِ إِسْمَاعِيلَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ آزَرَ، وَهُوَ فِي التَّوْرَاةِ تَارِحِ بْنِ نَاحُورَ بْنِ أَرِغُوَا بْنِ سَارِحِ بْنِ فَالِخِ بْنِ عَابِرِ بْنِ شَالَخَ بْنِ أَرْفَخْشَذَ بْنِ سَامَ بْنِ نُوحِ بْنِ لَمَكَ بْنِ مُتَوَشْلِخَ بْنِ أَخْنُوخَ بْنِ يَرْدَ بْنِ مُهَلَاييلَ بْنِ قَيْنَانَ بْنِ أَنُّوشَ بْنِ شِيثَ بْنِ آدَمَ أَبِي الْبَشَرِ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِ وَعَلَى الْأَنْبِيَاءِ الطَّيِّبِينَ الْأَخْيَارُ "

1325- İshâk b. Yesâr der ki: Abdullah b. Abdilmuttalib'in, Âmine binti Vehb b. Abdimenâf b. Zühre'den başka bir hanımı daha vardı. Abdullah, çalışırken üzerine bulaşan çamurla o hanımının yanına uğradı ve onunla birlikte olmak için çağırdı. Kadın Abdullah'a üzerinin çamurlu olması sebebiyle icabet etmekte gecikince, Abdullah girip çamuru yıkadı, sonra Âmine'nin yanına girdi. Öbür hanımı kendisini çağırınca, önceki davranışından dolayı kabul etmedi ve Âmine'nin yanına girip onunla birlikte oldu. Oradan çıkıp diğer hanımını çağırınca, hanımı şöyle dedi: "Hayır istemiyorum. Yanıma uğradığında iki gözünün arasında bir nur vardı. Onu senden almak istedim. Ancak Âmine'nin yanına girince o, nuru senden aldı."[1]

İbn İshâk der ki: Âmine, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) hamile kaldı. Âmine binti Vehb'in söylediğine göre Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) hamile kalınca kendisine: "Bu ümmetin efendisine hamile kaldın. Onu doğurunca şöyle de: "Onu her hasetçinin, her iyi geçinen kusurlunun ve liderlik iddiasında bulunan her kölenin şerrinden, bir ve tek olan (Allah'a) emanet ediyorum. Ona sığınıyorum. O beni korur. Çocuğum, şerefli ve övgüye layık olan Allah'ın himayesindedir. Gelişip büyüyünceye ve ortaya çıkıncaya kadar Allah'ın koruması altındadır."

---

[1] İsnâdında kesiklik vardır ve zayıf bir hadistir. Beyhakî, *Delâl* (1/105).

Bunun işareti Şam topraklarındaki Busrâ saraylarını dolduracak bir nurun çıkmasıdır. Doğunca adını Muhammed koy. Onun Tevrat'taki adı Ahmed'dir. Sema ve yer halkı onu överler. İncil'de de adı Ahmed'dir ve Sema ve yer halkı onu överler. Kur'ân'daki adı ise Muhammed'dir. Ona bu adı ver. Âmine onu doğurunca cariyesini Abdulmuttalib'e gönderdi. Abdullah, Âmine hamileyken vefat etmişti. Abdullah'ın, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yirmi sekiz aylıkken öldüğü de söylenir. Allah en doğrusunu bilir.

İbn İshâk der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sekiz yaşındayken Abdulmuttalib öldü. Annesi Âmine de Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) altı yaşındayken Ebvâ'da vefat etti.[1]

İbn İshâk der ki: Âmine, Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) dünyaya getirince Abdulmuttalib'e haber gönderip: "Bu gün bir oğlun doğdu. Gelip onu gör" dedi. Abdulmuttalib gelince durumu ona haber verip, hamileyken gördüğü şeyleri ve kendisine söylenenleri, hangi adı vermesinin emredildiğini anlattı. Abdulmuttalib onu alıp Kâbe'nin içindeki Hubel'in yanına soktu. İbn İshâk, Abdulmuttalib'in duasını ve söylediği şiirleri de zikretmiştir.

Süt anne olarak Halime binti Ebî Zueyb tutuldu. Ebû Zueyb, Abdullah b. el-Hâris b. Şecne b. Câbir b. Rizâm b. Nâsıra b. Sa'd b. Bekr b. Hevâzin b. Mansûr b. İkrime b. Hasefe b. Kays Aylân b. Mudar'dır.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) süt babası, Hâris b. Abdiluzza b. Rifâa b. Mellân b. Nâsıra b. Sa'd b. Bekr b. Hevâzin'dir.

Süt kardeşleri ise Abdullah b. el-Hâris, Uneyse binti'l-Hâris ve Huzâfe binti'l-Hâris'tir. Bu hanım Şeymâ'dır. Şeymâ, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanlarındayken annesiyle beraber onu kucağına alırdı.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) nesebi de; Muhammed b. Abdillah b. Abdilmuttalib b. Hâşim b. Abdimenâf b. Kusayy b. Kilâb b. Murre b. Ka'b b. Lueyy b. Ğâlib b. Fihr b. Mâlik b. Nadr b. Kinâne b. Huzeyme b. Mudrike b. İlyâs b. Mudar b. Nizâr b. Ma'd b. Adnan b. Edad b. Mukavvim b. Nâhûr b. Târih b. Ya'rub b. Yeşcub b. Nâbit b. İsmâîl b.

---

[1] Beyhakî, *Delâil* (1/188).

İbrâhîm b. Âzer'dir. Âzer'in adı Tevrat'ta Târih b. Nâhûr b. Erîğu b. Sârih b. Fâlih b. Âbir b. Şâlih b. Erfahşez b. Sâm b. Nûh b. Lemak b. Mütevaşlih b. Ahnûh b. Yerd b. Muhelâyîl b. Keynân b. Ennûş b. Şît b. Âdem'dir. Hz. Âdem de insanlığın babasıdır.

١٣٢٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْفَارِسِيُّ، أَخْبَرَنَا أَبُو إِسْحَاقَ الْأَصْبَهَانِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ بْنُ فَارِسٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ الْبُخَارِيُّ، حَدَّثَنَا عُبَيْدُ بْنُ يَعِيشَ، حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ بُكَيْرٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ - فَذَكَرَ هَذَا النَّسَبَ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: أَدَدَ وَقَالَ فِي آزَرَ وَهُوَ فِي التَّوْرَاةِ تَارِخ بْنُ نَاحُورَ بْنِ عَوْرَ بْنَ فَلَاحِ بْنِ عَابِرِ بْنِ شَالَخَ بْنِ سَامَ بْنِ نُوحِ بْنِ لَامِكَ بْنِ مُتَوَشْلِخَ بْنِ خُنُوخَ بْنِ مُهْلَيْلَ بْنِ قَنَعانَ بْنِ شِيث بْنِ آدَمَ وَرَوَاهُ سَلَمَةُ بْنُ الْفَضْلِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، فَخَالَفَهُ فِي بَعْضِ مَا رَوَاهُ

1326- Muhammed b. İshâk'ın bildirdiğine göre Muhammed b. Abdillah nesebi şu farkla zikretmiştir: Âzer, Tevrat'ta şu neseple zikredilir: Târih b. Nâhur b. Avr b. Felâh b. Âbir b. Şâleh b. Sâm b. Nûh b. Lâmik b. Mutevaşlih b. Hunûh b. Muhleyl b. Kenân b. Şît b. Âdem.

Seleme b. el-Fadl bunu Muhammed b. İshâk'tan nakletmiştir; ancak hadisin bir kısmında ona muhalefet etmiştir.

Ebû Abdillah el-Hâfız der ki: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Adnân'a kadar olan nesebiyle ilgili hadis sahihtir. Bundan fazlası ise güvenilir değildir.

Beyhakî der ki: Bunun sebebi, nesep âlimlerinin bazısının buna ilave etmesi, bazısının eksiltmesi, bazısının değişiklik yapmasıdır.

١٣٢٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ الْفَضْلِ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ سُفْيَانَ، قَالَ: قَالَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ، أَمْلَى عَلَيَّ مُحَمَّدُ بْنُ طَلْحَةَ بْنِ الطَّوِيلِ التَّيْمِيُّ قَالَ: مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ. . . فَذَكَرَ مِثْلَهُ إِلَى مَعَدِّ بْنِ عَدْنَانَ،

1327- Muhammed b. Talha b. et-Tavîl et-Teymî, nesebi Muhammed b. Abdullah'tan Ma'd b. Adnan'a kadar aynen nakletmiştir.

Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) en yakın olanlar, Abdulmuttalib b. Hâşim oğullarıdır. Bunlar, Hz. Abbâs, Ebû Tâlib'in ailesi, Hâris'in ailesi ve Ebû

Leheb'in ailesidir. Ebû Tâlib ve Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) babası Abdullah, Abdulmuttalib'in diğer oğullarından farklı olarak bir annedendir. Abdişems ve Muttalib oğulları, Hâşim b. Abdimenâf'ın anne baba bir kardeşidir. Onlardan sonra, baba bir kardeşleri Nevfel b. Abdimenâf oğulları gelir. Sonra Esed b. Abdiluzza b. Kusay oğulları ve Abdurrad b. Kusay oğulları gelir.

İbrâhîm b. el-Münzir, diğer kabileleri zikrettikten sonra şöyle dedi: Abdulmuttalib b. Hâşim'in on erkek altı kızı vardır. Bunlar: Hamza, Abdullah, ismi Abdumenâf olan Ebû Talib, Zübeyr, Hâris, Cahl, Mukavvim, Dırâr, ismi Abduluzza olan Ebû Leheb, Safiyye, ismi Beyzâ olan Ümmü Hakîm, Âtike, Ümeyme, Ervâ ve Berre'dir. Abdullah b. Abdilmuttalib'in oğlu, Âdem oğullarının efendisi ve Allah'ın Resûlü Hz. Muhammed'dir. Annesi, Âmine binti Vehb b. Abdimenâf b. Zühre b. Kilâb b. Murre b. Ka'b b. Lueyy b. Ğâlib b. Fihr'dir. Sonra ravi, ninelerin de nesebini zikredip şöyle dedi: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) asalet olarak Âdem oğullarının en faziletlisi, anne baba tarafından da neseb olarak en üstünüdür.

١٣٢٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلَمِيُّ، إِمْلَاءً فِي آخَرِينَ قَالُوا: حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوب، حَدَّثَنَا الرَّبِيعُ بْنُ سُلَيْمَانَ، وَسَعِيدُ بْنُ عُثْمَانَ، قَالَا: حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ بَكْرٍ، عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ، حَدَّثَنِي أَبُو عَمَّارٍ شَدَّادٌ، عَنْ وَاثِلَةَ بْنِ الْأَسْقَعِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " إِنَّ اللهَ اصْطَفَى كِنَانَةَ مِنْ بَنِي إِسْمَاعِيلَ، وَاصْطَفَى مِنْ بَنِي كِنَانَةَ قُرَيْشًا، وَاصْطَفَى مِنْ قُرَيْشٍ بَنِي هَاشِمٍ، وَاصْطَفَانِي مِنْ بَنِي هَاشِمٍ " أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ فِي الصَّحِيحِ مِنْ حَدِيثِ الْأَوْزَاعِيِّ

1328- Vâsile b. el-Eska'nın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"Allah, İsmâîl oğullarından Kinâne'yi seçti. Kinâne oğullarından da Kureyş'i seçti. Kureyş'ten Hâşim oğullarını seçti, Hâşim oğullarından da beni seçti."*[1]

Müslim bunu *Sahîh*'te Evzâî kanalıyla rivayet etti.[2]

---

[1] Ravileri güvenilirdir; ancak Beyhakî'nin hocası eleştirilmiştir.

[2] Müslim 2/1782 (1).

١٣٢٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَلِيِّ بْنُ شَاذَانَ، بِبَغْدَادَ: أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ سُفْيَانَ، حَدَّثَنَا أَبُو شَرِيكٍ يَحْيَى بْنُ يَزِيدَ بْنِ ضِمَادٍ الْمُرَادِيُّ، حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِي عَمْرٍو، مَوْلَى الْمُطَّلِبِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ: " بُعِثْتُ مِنْ خَيْرِ قُرُونِ بَنِي آدَمَ قَرْنًا فَقَرْنًا حَتَّى كُنْتُ مِنَ الْقَرْنِ الَّذِي كُنْتُ فِيهِ "

1329- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"Ben Âdem oğullarının; neslinin en hayırlılarından nesilden nesile nakledilerek gönderildim. Nihâyet içinde bulunduğum nesilden gönderilmiş oldum."*[1]

١٣٣٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا أَبُو عَلِيٍّ الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ زُهَيْرٍ التُّسْتَرِيُّ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْمِقْدَامِ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ وَاقِدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ ذَكْوَانَ، خَالِ وَلَدِ حَمَّادِ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ - إِنَّا لَقُعُودٌ بِفِنَاءِ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَذَكَرَ الْحَدِيثَ إِلَى أَنْ قَالَ -: عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: " إِنَّ اللهَ تَعَالَى خَلَقَ السَّمَاوَاتِ سَبْعًا، وَاخْتَارَ الْعُلَى مِنْهَا فَأَسْكَنَهَا مَنْ شَاءَ مِنْ خَلْقِهِ، ثُمَّ خَلَقَ الْخَلْقَ فَاخْتَارَ مِنْ خَلْقِهِ بَنِي آدَمَ، وَاخْتَارَ مِنْ بَنِي آدَمَ الْعَرَبَ، وَاخْتَارَ مِنَ الْعَرَبِ مُضَرَ، وَاخْتَارَ مِنْ مُضَرَ قُرَيْشًا، وَاخْتَارَ مِنْ قُرَيْشٍ بَنِي هَاشِمٍ، وَاخْتَارَنِي مِنْ بَنِي هَاشِمٍ، فَأَنَا مِنْ خِيَارٍ إِلَى خِيَارٍ، فَمَنْ أَحَبَّ الْعَرَبَ فَبِحُبِّي أَحَبَّهُمْ، وَمَنْ أَبْغَضَ الْعَرَبَ فَبِبُغْضِي أَبْغَضَهُمْ "

1330- İbn Ömer: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) gölgeliğinde oturuyorduk" deyip uzun bir hadis aktarıp şöyle devam etti: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"Allah semayı yedi kat yarattı, en yukarıdakini seçip ona yarattıklarından dilediğini yerleştirdi. Sonra mahlukatı yarattı ve mahlukatı arasından Âdem oğullarını seçti. Âdem oğullarından da Arapları seçti. Araplardan da Mudar'lıları seçti. Mudar'dan da Kureyş'i seçti. Kureyş'ten, Hâşim oğullarını seçti. Hâşim oğullarından da beni seçti. Ben, seçkinlerin seçkini oldum.*

[1] İsnâdı hasendir. Buhârî, *menâkib* (4/166).

Arapları seven, beni sevdiği için sever, Araplara buğz eden de bana buğz ettiği için buğz eder."[1]

١٣٣١ - أَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْفَقِيهُ، أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عُمَرَ بْنِ حَفْصٍ الزَّاهِدُ، حَدَّثَنَا حَمْدُونُ السِّمْسَارُ، حَدَّثَنَا الْأَزْرَقُ بْنُ عَلِيٍّ، حَدَّثَنَا حَسَّانُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْكِرْمَانِيُّ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ، عَنْ مُوسَى بْنِ أَبِي عَائِشَةَ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ قَتَّةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿وَإِنَّهُ لَذِكْرٌ لَكَ وَلِقَوْمِكَ﴾ [الزخرف: ٤٤] قَالَ: " شَرَفٌ لَكَ وَلِقَوْمِكَ "

1331- Süleymân b. Katte'nin bildirdiğine göre İbn Abbâs: ***"Muhakkak ki O (Kur'ân), senin için ve senin kavmin için mutlaka bir zikirdir"***[2] âyetindeki zikri: "Senin ve kavmin için bir şereftir" şeklinde açıklamıştır.[3]

١٣٣٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، أَخْبَرَنَا الرَّبِيعُ بْنُ سُلَيْمَانَ، أَخْبَرَنَا الشَّافِعِيُّ، أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنِ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، فِي قَوْلِهِ: ﴿وَإِنَّهُ لَذِكْرٌ لَكَ وَلِقَوْمِكَ﴾ [الزخرف: ٤٤] قَالَ: يُقَالُ: " مِمَّنِ الرَّجُلُ؟ فَيُقَالُ: مِنَ الْعَرَبِ، فَيُقَالُ: مِنْ أَيِّ الْعَرَبِ؟ فَيُقَالُ: مِنْ قُرَيْشٍ "

1332- Mücâhid: ***"Muhakkak ki O (Kur'ân), senin için ve senin kavmin için mutlaka bir şereftir"***[4] âyetini açıklarken şöyle dedi: Kişiye: "Adam kimlerden?" diye sorulunca: "Araplardan" cevabı verilir. "Hangi Araplardan?" diye sorulunca ise: "Kureyş'ten" cevabı verilir. Bahsedilen zikir budur.[5]

١٣٣٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الصَّغَانِيُّ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْغَفَّارِ بْنُ

---

[1] İsnâdı zayıftır. İbn Adiy, *el-Kâmil* (2/665, 6/2206) ve Hâkim, *Müstedrek* (4/73).

[2] Zuhruf Sur. 44

[3] İsnâdının bir zararı yoktur. Beyhakî, *Delâil en-Nübüvve* (7/63, 64), İbn Cerîr, *Tefsîr* (25/77) ve Taberânî, *M. el-Kebîr* 12/256 (13030).

[4] Zuhruf Sur. 44

[5] Ravileri güvenilirdir. İbn Cerîr, *Tefsîr* (25/76).

الْقَاسِمِ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ أَخْرَجَنِي مِنَ النِّكَاحِ، وَلَمْ يُخْرِجْنِي مِنَ السَّفَّاحِ "

1333- Câfer b. Muhammed'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"Allah beni zinadan değil, nikah sonucu (yapılan evliliklerden) dünyaya göndermiştir (yaratmıştır)."*[1]

فَصْلٌ فِي أَسْمَائِهِ ﷺ

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) İsimleri

١٣٣٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنِي حَامِدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْهَرَوِيُّ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنِي شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ، يَقُولُ: " إِنَّ لِي خَمْسَةَ أَسْمَاءَ: أَنَا مُحَمَّدٌ، وَأَنَا أَحْمَدُ، وَأَنَا الْمَاحِي الَّذِي يَمْحُو اللهُ بِيَ الْكُفَّارَ، وَأَنَا الْحَاشِرُ الَّذِي يُحْشَرُ النَّاسُ عَلَى قَدَمَيَّ، وَأَنَا الْعَاقِبُ، وَالْعَاقِبُ لَيْسَ بَعْدَهُ نَبِيٌّ " رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ فِي الصَّحِيحِ، عَنْ أَبِي الْيَمَانِ وَرَوَاهُ مُسْلِمٌ عَنْ عَبْدِ بْنِ حُمَيْدٍ، عَنْ أَبِي الْيَمَانِ وَأَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ مِنْ حَدِيثِ مَعْمَرٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ وَفِيهِ، قَالَ: قُلْتُ لِلزُّهْرِيِّ: مَا الْعَاقِبُ؟ قَالَ: " الَّذِي لَيْسَ بَعْدَهُ نَبِيٌّ " أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَخْبَرَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّفَّارُ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَنْصُورٍ الرَّمَادِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، فَذَكَرَهُ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: " الْكُفْرَ " وَرَوَاهُ يُونُسُ بْنُ يَزِيدَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، وَفِيهِ مِنَ الزِّيَادَةِ: وَقَدْ سَمَّاهُ اللهُ رَءُوفًا رَحِيمًا وَيُشْبِهُ أَنْ يَكُونَ ذَلِكَ مِنْ قَوْلِ الزُّهْرِيِّ

---

[1] İsnâdı zayıftır. İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (11/431, 432), İbn Sa'd, *Tabakât* (1/60), İbn Cerîr, *Tefsîr* (11/76), Beyhakî, *Sünen* (7/190), es-Sehmî, *Târih Cürcân* (sh. 361) ve Ebû Nuaym, *A'lâm en-Nübüvve* (1/11).

1334- Muhammed b. Cubeyr b. Mut'im'in bildirdiğine göre babası dedi ki: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu işittim: *"Benim beş ismim vardır: ben Muhammed'im, ben Ahmed'im, ben, Allah'ın kafirleri benimle yok edeceği Mâhi'yim, ben Hâşir'im, insanlar benim kademim üzerine haşrolur ve ben kendisinden sonra peygamber olmayan Âkib'im."*[1]

Buhârî bunu *Sahîh*'te Ebu'l-Yemân; Müslim ise Abd b. Humeyd — Ebu'l-Yemân kanalıyla rivayet etti.

Müslim bunu Ma'mer — Zührî kanalıyla zikretmiştir ve orada şu ibare vardır: Zührî'ye: "Âkib ne demektir?" diye sorduğumda: "Kendisinden sonra peygamber olmayandır" cevabını verdi.[2]

Bu hadis başka bir kanalla da rivayet olunmuştur, ancak: "Kafirleri" yerine "Küfrü" ibaresi geçmiştir.

Yûnus b. Yezîd hadisi Zührî'den nakletmiş ve farklı olarak şu ibareyi de eklemiştir: "Allah onu Raûf, Rahîm olarak ta adlandırmıştır." Bu söz Zührî'nin sözüne benziyor.

١٣٣٥ - وَرَوَاهُ عُقْبَةُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنْ نَافِعِ بْنِ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ أَنَّهُ دَخَلَ عَلَى عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ مَرْوَانَ، فَقَالَ لَهُ عَبْدُ الْمَلِكِ: أَتُحْصِي أَسْمَاءَ رَسُولِ اللهِ ﷺ، الَّتِي كَانَ جُبَيْرُ بْنُ مُطْعِمٍ يَعُدُّهَا؟ قَالَ: نَعَمْ، هِيَ سِتَّةٌ: هِيَ مُحَمَّدٌ، وَأَحْمَدُ، وَخَاتَمٌ، وَحَاشِرٌ، وَعَاقِبٌ، وَمَاحِي، فَأَمَّا حاشِرٌ فَبُعِثَ مَعَ السَّاعَةِ نَذِيرًا لَكُمْ بَيْنَ يَدَيْ عَذَابٍ شَدِيدٍ، وَأَمَّا عَاقِبٌ فَإِنَّهُ عَقِبُ الْأَنْبِيَاءِ؛ وَأَمَّا مَاحِي، فَإِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ مَحَا بِهِ سَيِّئَاتِ مَنِ اتَّبَعَهُ. أَخْبَرَنَاهُ عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدَانَ، أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ مَحْمَوَيْهِ، حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ خَالِدِ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي هِلَالٍ، عَنْ عُتْبَةَ بْنِ مُسْلِمٍ، . فَذَكَرَهُ

---

[1] İsnâdı sahihtir. Dârimî, *rakâik* (sh. 713), Taberânî, *M. el-Kebîr* (1527) ve Beyhakî, *Delâil* (1/152).

[2] Müslim 2/1828 (125).

1335- Ukbe b. Müslim'in, Nâfi b. Cubeyr b. Mut'im'den bildirdiğine göre Nâfi, Abdulmelik b. Mervân'ın yanına girince Abdulmelik: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), Cubeyr b. Mut'im'in saydığı isimlerini biliyor musun?" diye sordu. Nâfi şöyle cevap verdi: "Evet. Altı tanedir: Muhammed, Ahmed, Hâtim, Hâşir, Âkib ve Mâhi. Hâşir, kıyamete yakın şiddetli azab konusunda sizleri uyarmak için gönderilmiş olmasıdır. Âkib; peygamberlerin sonuncusu demektir. Mâhi ise Allah'ın, ona tabi olanların günahlarını silmesi demektir."[1]

١٣٣٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنِي أَبُو النَّضْرِ الْفَقِيهُ، حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ سَعِيدٍ الدَّارِمِيُّ، حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ، - ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو إِسْحَاقَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ الطُّوسِيُّ الْفَقِيهُ، حَدَّثَنَا أَبُو الْحَسَنِ الْكَارِزِيُّ، أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا الْمَسْعُودِيُّ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ، عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ، عَنْ أَبِي مُوسَى، قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ سَمَّى لَنَا نَفْسَهُ أَسْمَاءَ فَقَالَ: " أَخْبَرَنَا مُحَمَّدٌ، وَأَحْمَدُ، وَالْحَاشِرُ، وَالْمُقَفِّي، وَنَبِيُّ التَّوْبَةِ وَالْمَلْحَمَةِ " لَفْظُهُمَا سَوَاءٌ غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِ الْمَسْعُودِيِّ قَالَ: سَمَّى لَنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ نَفْسَهُ أَسْمَاءَ مِنْهَا مَا حَفِظْنَا رَوَاهُ مُسْلِمٌ فِي الصَّحِيحِ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ جَرِيرٍ

1336- Ebû Mûsa der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bize isimlerini şu şekilde söylemiştir: *"Muhammed, Ahmed, Hâşir, Mukeffâ, Nebiyyu't-Tevbe vel-Melhame."*[2]

A'meş ve Mes'ûdî'nin lafızları aynıdır; sadece Mes'ûdî: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bizlere isimlerini saydı. Aklımızda kalan şunlardır" şeklinde zikretmiştir.

Müslim bunu *Sahîh*'te İshâk b. İbrâhîm — Câbir kanalıyla rivayet etti.[1]

---

[1] Ravileri güvenilirdir. Beyhakî, *Delâil* (1/155, 156), İbn Sa'd, *Tabakât* (1/104, 105) ve Ahmed, *Müsned* (4/81).

[2] Ravileri güvenilirdir.

Beyhakî der ki: Bu hadislerde on isim geçmektedir. Muhammed ve Ahmed, sıfat değil, şahıslara verilen özel isimlerdir.

Halîmî der ki: Kişi düşününce Muhammed ve Ahmed dışında hiçbir ismin güzelliği ve üstünlüğü ifade edemeyeceğini görür. Çünkü Muhammed övülmenin mübalağalı şeklidir. Ahmed ise övülmeyi hak eden kişi demektir.

١٣٣٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ الْفَضْلِ الْقَطَّانُ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ سُفْيَانَ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنِي الْمُغِيرَةُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " يَا عِبَادَ اللهِ انْظُرُوا كَيْفَ يَصْرِفُ اللهُ عَنِّي شَتْمَ قُرَيْشٍ وَلَعْنَهُمْ، يَشْتِمُونَ مُذَمَّمًا وَأنا مُحَمَّدٌ، وَيَلْعَنُونَ مُذَمَّمًا وَأنا مُحَمَّدٌ "

أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدَانَ، أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدٍ، حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ غَيْلَانَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، فَذَكَرَهُ بِإِسْنَادِهِ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: " أَلَا تَعْجَبُونَ كَيْفَ يَصْرِفُ اللهُ عَنِّي شَتْمَ قُرَيْشٍ وَلَعْنَهُمْ، يَشْتِمُونَ مُذَمَّمًا، وَيَلْعَنُونَ مُذَمَّمًا وَأنا مُحَمَّدٌ " رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ فِي الصَّحِيحِ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ عَبْدِ اللهِ عَنْ سُفْيَانَ

1337- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vasellem) şöyle buyurdu: *"Ey Allah'ın kulları! Yüce Allah'ın Kureyşlilerin sövgülerini ve lanet okumalarını nasıl da benden uzaklaştırdığına bakın. Onlar güya yerilmiş birine sövüyorlar. Oysa ben övülmüş (Muhammed) olan biriyim. Onlar yerilmiş birine lanet okuyorlar. Oysa ben, övülmüş (Muhammed) olan biriyim."*[2]

Bu hadis başka bir kanalla da rivayet olunmuştur; ancak farklı olarak ibare şu şekildedir: *"Yüce Allah'ın Kureyşlilerin sövgülerini ve lanet okumalarını nasıl da benden uzaklaştırdığını görmüyor musunuz? Onlar güya yerilmiş birine sövüp lanet okuyorlar. Oysa ben övülmüş (Muhammed) olan biriyim."*

Buhârî bunu *Sahîh*'te, Ali b. Abdillah — Süfyan kanalıyla rivayet etti.

---

[1] Müslim 2/1828 (126).

[2] İsnâdı sahihtir.

Hâşir isminin mânâsı hadiste geçmiştir ve mânâsı haşir/diriliş günü kabirden ilk kalkacak kişi olmasıdır. Ondan başka herkes daha sonra haşrolacaktır. Mahşer'e ilk götürülecek kişi odur, sonra insanlar götürülecekler.[1]

Mâhi isminin mânâsı da daha önce hadiste geçmişti. Bilindiği gibi Allah haşreden ve silendir. Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) bu adın verilmesinin sebebi, onun haşrini, diğer insanların haşrine sebep kılmasıdır. Peygamberliği de bütün batılı ve küfrü yok etmesine sebeptir. Böyle düşünülecek olursa Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) Hâşir ve Mâhi isminin neden verildiği anlaşılır.

Mükeffâ isminin mânâsı ise peşinden gidilen demektir.

Mükeffâ isminden Hz. İbrâhîm'den sonra gelmiş olması da kastedilmiş olabilir. Çünkü Kur'ân'da Allah: "*Sonra da sana «hanif (vahdet, tevhid ve teslimi esas alan) olarak İbrâhîm'in dinine tâbî olmayı» vahyettik*"[2] buyurmuştur. Yine Mükeffâ isminin verilmesinin sebebi, Hz. Mûsa, Hz. İsa ve İsrail oğullarından gelen diğer peygamberlerden sonra gelmiş olması da mümkündür.

Âkib ve Hâtim isimlerini mânâsı hadiste geçmişti. Nebiyyu'r-Rahme /Rahmet peygamberi) isminin mânâsını ise Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): *"Ben, ancak hediye edilmiş bir rahmetten ibaretim"* sözüyle açıklamıştır.

١٣٣٨ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدَانَ، أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدٍ، حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ الْمُثَنَّى، وَتَمْتَامٌ، قَالَا: أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ مَعِينٍ، حَدَّثَنَا مَرْوَانُ بْنُ مُعَاوِيَةَ الْفَزَارِيُّ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ كَيْسَانَ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قِيلَ: يَا رَسُولَ اللهِ ادْعُ اللهَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ، قَالَ: " إِنَّمَا بُعِثْتُ رَحْمَةً، وَلَمْ أُبْعَثْ عَذَابًا "

1338- Ebû Hureyre der ki: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): "Ey Allah'ın Resûlü! Müşrikler için beddua et" denilince Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): *"Ben azab olarak değil, rahmet olarak gönderildim"* karşılığını verdi.[3]

---

[1] Buhârî (4/162).

[2] Nahl Sur. 123

[3] Ravileri güvenilirdir. Müslim 3/2006, 2007 (87) ve Buhârî sh. 89 (321).

Allah en doğrusunu bilir; ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu sözüyle onların Müslüman olmalarını temenni ettiğini kastetmiştir.

١٣٣٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُّ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الْجَبَّارِ، حَدَّثَنَا وَكِيعٌ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا أَنَا رَحْمَةٌ مُهْدَاةٌ " يَعْنِي أُهْدِيتُ لَكُمْ قَالَ الْبَيْهَقِيُّ رَحِمَهُ اللهُ: هَذَا مُرْسَلٌ،

1339- Ebû Sâlih'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"Ey insanlar! Ben, ancak hediye edilmiş bir rahmetten ibaretim."* Yani: "Size hediye edildim."[1]

Beyhakî der ki: Hadis mürseldir.

١٣٤٠ - وَرَوَاهُ زِيَادُ بْنُ يَحْيَى الْحَسَّانِيُّ، عَنْ مَالِكِ بْنِ سُعَيْرٍ، عَنِ الْأَعْمَشِ مَوْصُولًا بِذِكْرِ أَبِي هُرَيْرَةَ فِيهِ أَخْبَرَنَاهُ أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ الْمُزَكِّي، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَبِي طَالِبٍ، حَدَّثَنَا أَبُو الْخَطَّابِ زِيَادُ بْنُ يَحْيَى. فَذَكَرَهُ غَيْرَ أَنَّهُ لَمْ يَقُلْ فِي آخِرِهِ: - يَعْنِي أُهْدِيتُ لَكُمْ -

1340- Ziyâd b. Yahyâ el-Hassânî, Mâlik b. Suayr kanalıyla A'meş'ten, o da Ebû Hureyre'yi zikrederek mevsul olarak nakletmiştir; ancak sonunda: Yani: "Size hediye edildim" ibaresi yoktur.

Bunun mânâsı da Allah'ın onunla kullarına merhamet etmesi, onun diliyle karanlıklardan aydınlıklara çıkarmasıdır. Yüce Allah bu konuda: *"Allah'ın üzerinizdeki nimetini hatırlayın. Hani, siz düşman idiniz de O, kalplerinizin arasını uzlaştırdı da, O'nun nimeti sayesinde kardeş oldunuz. Siz, bir ateş uçurumunun tam kenarında iken, sizi oradan doğru yola eresiniz diye kurtardı"*[2] buyurmuştur.[3]

---

[1] İsnâdı zayıftır. Beyhakî, *Delâil* (1/157), İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (11/504), İbn Sa'd, *Tabakât* (1/192) ve Dârimî (1/9).

[2] Âl-i İmrân Sur. 103

[3] Ravileri güvenilirdir. Hâkim, *Müstedrek* (1/35), Taberânî, *M. es-Sağîr* (1/95) ve Beyhakî, *Delâil* (1/157, 158).

Nebiyyu't-Tevbe (Tövbe peygamberi) isminin verilmesi ise, günahlar ne kadar büyük veya küçük olursa olsun tövbe edenlerin tövbesinin Allah tarafından kabul edileceğini bildirmesidir. Daha önceki şeraitlerde tövbe bu kadar kolay olmayabilir. Bu sebeple Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Ben tövbe peygamberiyim"* buyurmuştur.

١٣٤١ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَخْبَرَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّفَّارُ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَنْصُورٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنِ ابْنِ سِيرِينَ، عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ، قَالَ: " كَانَ الرَّجُلُ - أَحْسَبُهُ قَالَ - فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ إِذَا أَذْنَبَ أَصْبَحَ عَلَى بَابِهِ مَكْتُوبًا: أَذْنَبَ كَذَا وَكَذَا، وَكَفَّارَتُهُ مِنَ الْعَمَلِ كَذَا، فَلَعَلَّهُ أَنْ يَتَكَاثَرَهُ أَنْ يَعْمَلَهُ ". قَالَ ابْنُ مَسْعُودٍ: " مَا أُحِبُّ أَنَّ اللهَ أَعْطَانَا ذَلِكَ مَكَانَ هَذِهِ الْآيَةِ ": ﴿وَمَنْ يَعْمَلْ سَوْءًا أَوْ يَظْلِمْ نَفْسَهُ ثُمَّ يَسْتَغْفِرِ اللهَ يَجِدِ اللهَ غَفُورًا رَحِيمًا﴾ [النساء: ١١٠]

1341- İbn Mes'ûd der ki: "İsrail oğullarından bir kişi günah işleyince, sabahladığı zaman kapısında: «Şu şu günahı işledi. Bunun kefareti falan ameldir» olarak yazılı olduğunu görürdü. Bazen kişi bu ameli çok görür ve yapamazdı." İbn Mes'ûd der ki: "Ben: ***«Kim kötülük yapar veya nefsine zulmeder, sonra da Allah'tan mağfiret dilerse, Allah'ı mağfiret edici ve rahmet edici olarak bulur»***[1] âyetinin yerine, yüce Allah'ın bize de bu imtiyazı vermesini istemem."[2]

Halîmî der ki: Nebiyyu'l-Melhame isminin mânâsı, Allah'ı kendisine kafirlerle cihadı farz kılması ve bunu kıyamet gününe kadar geçerli bir kanun olarak koymasıdır. Bu topraklar ya kılıçla veya kılıç korkusuyla fethedilmiştir. Sadece Medine, Kur'ân ile fethedilmiştir.

١٣٤٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْفَقِيهُ، حَدَّثَنَا أَبُو عُثْمَانَ عَمْرُو بْنُ عَبْدِ اللهِ الْبَصْرِيُّ - ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، وَأَبُو ذَرٍّ مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي الْحُسَيْنِ بْنِ أَبِي الْقَاسِمِ

---

[1] Nisa Sur. 110

[2] Ravileri güvenilirdir. Abdürrezzâk, *Musannef* (11/182) ve Taberânî, *el-Kebîr* 9/174 (8794).

الْمُذَكِّرُ، وَأَبُو أحمد عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ الْمِهْرَجَانِيُّ، قَالُوا: حَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ الْحَافِظُ، قَالَا: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ زُبَالَةَ، أَخْبَرَنَا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ، حَدَّثَنِي هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " افْتُتِحَتِ الْقُرَى بِالسَّيْفِ، وَافْتُتِحَتِ الْمَدِينَةُ بِالْقُرْآنِ " قَالَ الْبَيْهَقِيُّ رَحِمَهُ اللهُ: " أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ: تَفَرَّدَ بِهِ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ زُبَالَةَ الْمَخْزُومِيُّ، وَبِهِ يُعْرَفُ وَقَدْ رُوِيَ عَنْ أَبِي غَزِيَّةَ الْأَنْصَارِيِّ قَاضِي الْمَدِينَةِ، عَنْ مَالِكٍ " قَالَ الْبَيْهَقِيُّ رَحِمَهُ اللهُ: لَمْ يَثْبُتْ لِضَعْفِ رُوَاتِهِ وَاللهُ أَعْلَمُ وَهَذَا اللَّفْظُ هُوَ لَفْظُ حَدِيثِ شَيْخِنَا أَبِي عَبْدِ اللهِ، وَكَذَلِكَ قَالَ الْفَقِيهُ عَنِ الْبَصْرِيِّ، وَوَقَعَ فِي رِوَايَةِ أَبِي ذَرٍّ وَالْمِهْرَجَانِيِّ: " افْتُتِحَتْ مَكَّةُ بِالسَّيْفِ، وَافْتُتِحَتِ الْمَدِينَةُ بِالْقُرْآنِ " وَإِنَّمَا حَمَلَاهُ مَعًا فِي الْإِمْلَاءِ، وَالْمَحْفُوظُ رِوَايَةُ أَبِي عَبْدِ اللهِ

1342- Hz. Aişe'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Kasabalar kılıçla, Medine ise Kur'ân'la fethedilmiştir"* buyurdu.[1]

Beyhaki der ki: Ebû Abdillah'ın bildirdiğine göre Muhammed b. el-Hasan b. Büzâle el-Mahzûmî bunu rivayette tek kalmıştır. Hadisin, Medine kadısı Ebû Aziyye el-Ensârî kanalıyla Mâlik'ten rivayet edildiği onun kanalıyla bilinmektedir.

Beyhakî der ki: Hadis, senedinin zayıf olması sebebiyle sâbit değildir. Bu lafız, hocamız Ebû Abdillah'a aittir. Fakîh te Basrî'den bu şekilde rivayet etmiştir. Ebû Zer el-Mehrecânî'nin rivayetinde: *"Mekke kılıçla, Medine ise Kur'ân'la fethedilmiştir"* ibaresi vardır. Mahfûz olan Ebû Abdillah'm rivayetidir.

١٣٤٣ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدَانَ، أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدٍ الصَّفَّارُ، حَدَّثَنَا أَبُو مُسْلِمٍ وَالْحَسَنُ بْنُ سَهْلٍ، قَالَا: حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنِ ابْنِ عَجْلَانَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ

[1] İsnâdı zayıftır. Bezzâr, *Keşfu'l-Estâr* (2/50), İbn Adiy, *el-Kâmil* (6/2180) ve Ukaylî, *ed-Duafâ* (4/58).

أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " لَا تَجْمَعُوا بَيْنَ اسْمِي وَكُنْيَتِي، أَنَا أَبُو الْقَاسِمِ، اللهُ يُعْطِي وَأَنَا أَقْسِمُ " لَفْظُ حَدِيثِ أَبِي مُسْلِمٍ

1343- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"İsmimle künyemi bir arada zikretmeyin. Ben Ebu'l-Kâsım'ım. Allah verir, ben taksim ederim."*[1]

Lafız, Ebû Müslim'in rivayetidir.

١٣٤٤ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدَانَ، أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدٍ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ صَالِحٍ، حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ الْهَيْثَمِ، حَدَّثَنَا عَوْفٌ، عَنِ ابْنِ سِيرِينَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " مَنْ تَكَنَّى بِكُنْيَتِي فَلَا يَتَسَمَّ بِاسْمِي "

1344- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"Künyemi kendi künyesi olarak kullanan benim ismimi kendi adı yapmasın."*[2]

Beyhakî der ki: Ebu'l-Kâsım künyesini kullanmanın yasaklanmasıyla ilgili rivayetler daha çok ve sahihtir. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hem isminin, hem künyesinin bir kişide toplanmasının yasaklanmış olması muhtemeldir. Allah en doğrusunu bilir.

فَصْلٌ فِي إِشَادَةِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ بِذِكْرِ مُحَمَّدٍ ﷺ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَهُ

Allah'ın, Muhammed'i (sallallahu aleyhi vesellem) Henüz Yaratmadan Önce Övgüyle Anması

Yüce Allah, Hz. Mûsa b. İmrân ile konuşurken: *"Rahmetim ise her şeyi kapsamıştır. Onu, bana karşı gelmekten sakınanlara, zekatı verenlere ve âyetlerimize inananlara yazacağım. Onlar, yanlarındaki Tevrat'ta ve İncil'de yazılı buldukları resûle, o ümmî peygambere uyan kimselerdir. O,*

---

[1] İsnâdı sahihtir. Tirmizî 5/136 (2841).

[2] Ravileri güvenilirdir. Buhârî, *menâkib* (4/163), *edeb* (7/116), *hums* (4/49) ile *büyû'* (3/20) ve Müslim, *edeb* (1, 3, 4, 8).

onlara iyiliği emreder, onları kötülükten alıkoyar. Onlara iyi ve temiz şeyleri helal, kötü ve pis şeyleri haram kılar. Üzerlerindeki ağır yükleri ve zincirleri kaldırır. Ona iman edenler, ona saygı gösterenler, ona yardım edenler ve ona indirilen nura (Kur'ân'a) uyanlar var ya, işte onlar kurtuluşa erenlerdir"[1] buyurmuş ve Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) henüz yaratılmadan övgüyle zikretmiştir.

Yine: *"Meryem oğlu İsa, «Ey İsrail oğulları! Şüphesiz ben, Allah'ın size, benden önce gelen Tevrat'ı doğrulayıcı ve benden sonra gelecek, Ahmed adında bir peygamberi müjdeleyici (olarak gönderdiği) peygamberiyim» demişti"*[2] âyetiyle Hz. İsa'nın diliyle onu henüz yaratılmamışken zikretmiştir.

Yüce Allah bu yönde yine: *"Senin şânını yüceltmedik mi?"*[3] buyurmuştur ki bazıları bunu: "Onu henüz yaratmadan bilinir kılmış, henüz peygamber olarak gönderilmeden, önceki ümmetler tarafından övgüyle zikredilmesini sağlamıştır" şeklinde açıklamışlardır.

١٣٤٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ الْفَضْلِ الْقَطَّانُ، أَخْبَرَنَا أَبُو سَهْلِ بْنُ زِيَادٍ الْقَطَّانُ، حَدَّثَنَا الْقَاسِمُ بْنُ نَصْرٍ الْبَزَّازُ، حَدَّثَنَا سُرَيْجُ بْنُ النُّعْمَانِ، حَدَّثَنَا فُلَيْحٌ، عَنْ هِلَالِ بْنِ عَلِيٍّ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، قَالَ: لَقِيتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ فَقُلْتُ لَهُ: أَخْبِرْنِي عَنْ صِفَةِ رَسُولِ اللهِ ﷺ ، فِي التَّوْرَاةِ، فَقَالَ: أَجَلْ - وَاللهِ - " إِنَّهُ لَمَوْصُوفٌ فِي التَّوْرَاةِ بِبَعْضِ صِفَتِهِ فِي الْقُرْآنِ، يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا وَحِرْزًا لِلْأُمِّيِّينَ، أَنْتَ عَبْدِي، وَرَسُولِي، سَمَّيْتُكَ الْمُتَوَكِّلَ لَيْسَ بِفَظٍّ وَلَا غَلِيظٍ، وَلَا صَخَّابٍ بِالْأَسْوَاقِ، وَلَا يَدْفَعُ السَّيِّئَةَ بِالسَّيِّئَةِ، وَلَكِنْ يَعْفُو وَيَغْفِرُ، وَلَنْ أَقْبِضَهُ حَتَّى أُقِيمَ بِهِ الْمِلَّةَ الْعَوْجَاءَ أَنْ يَقُولُوا: لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ، وَأَفْتَحُ بِهِ أَعْيُنًا عُمْيًا وَآذَانًا صُمًّا، وَقُلُوبًا غُلْفًا "، قَالَ عَطَاءُ بْنُ يَسَارٍ: " ثُمَّ لَقِيتُ كَعْبًا فَسَأَلْتُهُ فَمَا اخْتَلَفَا فِي حَرْفٍ إِلَّا أَنَّ كَعْبًا، يَقُولُ: " أَعْيُنًا عُمُومَى وَقُلُوبًا غُلْفَى وَآذَانًا صُمُومَى " وَرَوَاهُ الْبُخَارِيُّ فِي الصَّحِيحِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ، عَنْ فُلَيْحِ بْنِ سُلَيْمَانَ وَقَدْ

---

[1] A'râf Sur. 156, 157

[2] Saf Sur. 6

[3] İnşirâh Sur. 4

ذَكَرْنَا شَوَاهِدَهُ وَمَا وَرَدَ فِي مَعْنَاهُ، عَنْ كَعْبِ الْأَحْبَارِ وَوَهْبِ بْنِ مُنَبِّهٍ وَغَيْرِهِمَا فِي الْجُزْءِ الْخامسِ مِنْ كِتَابِ دَلَائِلِ النُّبُوَّةِ

1345- Atâ b. Yesâr der ki: Abdullah b. Amr b. el-Âs ile karşılaştığımda ona: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Tevrat'ta hangi özellikleriyle anıldığını bana anlat" dedim. Abdullah: "Olur!" karşılığını verdi ve şöyle dedi: "Vallahi Tevrat'ta da Kur'ân'da anılan bazı özellikleriyle zikredilmiş ve: «Ey Peygamber! Biz seni ümmilere bir şahit, bir müjdeleyici, bir uyarıcı, bir koruyucu olarak gönderdik. Sen kulum ve resûlümsün. Sana *Mütevekkil* adını verdim. Sen kaba ve katı kalpli değilsin. Çarşılarda çığırtkanlık yapmazsın. Kötülüğe kötülükle karşılık vermez, bağışlayıp affedersin. Sapıtmış olan insanları seninle yola getirip onlara "Lâ ilâhe illallah" dedirtmeden, körleşmiş gözleri, sağırlaşmış kulakları ve kapanmış kalpleri seninle açmadan da canını almayacağım» denilmiştir."

Ka'b ile karşılaştığımda ona da aynı şeyi sordum. Ka'b, Abdullah'ın dediğinin aynısını kelimesi kelimesine söyledi. Sadece "körleşmiş gözleri, sağırlaşmış kulakları ve kapanmış kalpleri" ifadesini "körleşmiş gözleri, kapanmış kalpleri ve sağırlaşmış kulakları" şeklinde ifade etti.[1]

Buhârî bunu *Sahîh*'te Muhammed b. Sinân kanalıyla Fuleyh b. Süleyman'dan rivayet etti. Ka'bu'l-Ahbâr, Vehb b. Münebbih ve başkalarından şahitleri ile benzeri hadisleri *Delâilü'n-Nübüvve*'nin 5. cildinde zikrettik.

١٣٤٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو مَنْصُورٍ طَاهِرُ بْنُ الْعَبَّاسِ بْنِ مَنْصُورٍ الْمَرْوَزِيُّ الْمُقِيمُ بِمَكَّةَ، أَخْبَرَنَا ابْنُ الْمُظَفَّرِ بْنِ مُوسَى الْبَزَّازُ، أَخْبَرَنَا أَبُو جَعْفَرٍ الطَّحَاوِيُّ، أَخْبَرَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ بَكْرٍ، حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ سُلَيْمَانَ، حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ مُقَاتِلِ بْنِ حَيَّانَ، فِي قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ الطُّورِ إِذْ نَادَيْنَا﴾ [القصص: ٤٦]: " إِذْ نَادَى أُمَّتَكَ وَهُمْ فِي أَصْلَابِ آبَائِهِمْ أَنْ يُؤْمِنُوا بِكَ إِذَا بُعِثْتَ "

---

[1] Sahih bir hadistir. Buhârî, *buyû'* (3/21), *tefsîr* 6/44).

1346- Sâlih b. Saîd bildiriyor: Mukâtil b. Hayyân, *"Yine biz (Mûsâ'ya) seslendiğimiz zaman Tûr'un yan tarafında da değildin. Fakat Rabbinden bir rahmet olarak, senden önce kendilerine hiçbir uyarıcı gelmeyen bir kavmi, düşünüp öğüt alsınlar diye uyarman için (o haberleri) sana bildiriyoruz"*[1] âyetini açıklarken şöyle demiştir: "Henüz babalarının sulbünde olan ümmetine, sen gönderildiğin zaman sana iman etmeleri için seslenmiştik, anlamındadır."[2]

فَصْلٌ فِي خُلُقِ رَسُولِ اللهِ ﷺ وَخَلْقِهِ

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Yaratılışı ve Ahlâkı

Delâilü'n-Nübüvve'de Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hilye-i şerifleri ve özellikleri konusunda Hind b. Ebî Hâle, Ümmü Ma'bed ve başkalarının rivayetlerini zikretmiştik. Burada bunlardan bazılarına değineceğiz.

١٣٤٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو زَكَرِيَّا بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ الْمُزَكِّي، حدثنا أَبُو الْحَسَنِ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدُوسٍ الطَّرَايِفِيُّ، حدثنا عُمَرُ بْنُ سَعِيدٍ الدَّارِيُّ، حدثنا الْقَعْنَبِيُّ، فِيمَا قُرِئَ عَلَى مَالِكٍ، عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسْ بْنَ مَالِكٍ، يَقُولُ: " كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لَيْسَ بِالطَّوِيلِ الْبَائِنِ وَلَا بِالْقَصِيرِ وَلَا بِالْأَبْيَضِ الْأَمْهَقِ وَلَا بِالآدَمِ وَلَيْسَ بِالْجَعْدِ الْقَطَطِ، وَلَا بِالسَّبْطِ بَعَثَهُ اللهِ عَلَى رَأْسِ أَرْبَعِينَ سَنَةً فَأَقَامَ بِمَكَّةَ عَشْرَ سِنِينَ وَبِالْمَدِينَةِ عَشْرَ سِنِينَ وَتَوَفَّاهُ اللهُ عَلَى رَأْسِ سِتِّينَ سَنَةً، وَلَيْسَ فِي رَأْسِهِ وَلِحْيَتِهِ عِشْرُونَ شَعَرَةً بَيْضَاءَ ﷺ " أَخْرَجَاهُ فِي الصَّحِيحِ مِنْ حَدِيثِ مَالِكٍ، وَقَدْ رُوِّينَا، عَنِ الزُّبَيْرِ بْنِ عَدِيٍّ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ قُبِضَ النَّبِيُّ ﷺ وَهُوَ ابْنُ ثَلَاثٍ وَسِتِّينَ سَنَةً

1347- Enes b. Mâlik der ki: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) insanlara nazaran ne uzun ne de kısaydı, orta boylu biriydi. Teni çok beyaz değildi, esmer de değildi. Saçları çok kıvırcık veya tam düz değildi. Kırk yaşlarındayken Yüce

---

[1] Kasas Sur. 46

[2] İsnâdı sâlihtir. Suyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensûr* (6/419).

Allah onu risaletle gönderdi. Risaletten sonra Mekke'de on, Medine'de de on yıl kaldı. Altmış yaşlarındayken de vefat etti. Vefat ettiğinde saçı ve sakalında yirmi tane dahi ağarmış kıl yoktu."[1]

Buhârî ile Müslim bunu *Sahîh*'lerinde Mâlik kanalıyla rivayet ettiler.

Beyhakî der ki: Zübeyr b. Adiy'den naklen bize bildirilene göre Enes b. Mâlik: "Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) altmış üç yaşındayken vefat etti" demiştir.

١٣٤٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيُّ، أخبرنا جَدِّي أَبُو عَمْرٍو إِسْمَاعِيلُ بْنُ نُجَيْدٍ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَمَّارِ بْنِ عَطِيَّةَ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو زُنَيْجٌ، حدثنا حَكَّامُ بْنُ سَلْمٍ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ زَائِدَةَ، عَنِ الزُّبَيْرِ بْنِ عَدِيٍّ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: " قُبِضَ النَّبِيُّ ﷺ، وَهُوَ ابْنُ ثَلَاثٍ وَسِتِّينَ، وَقُبِضَ أَبُو بَكْرٍ وَهُوَ ابْنُ ثَلَاثٍ وَسِتِّينَ، وَقُبِضَ عُمَرُ وَهُوَ ابْنُ ثَلَاثٍ وَسِتِّينَ " رَوَاهُ مُسْلِمٌ فِي الصَّحِيحِ، عَنْ زُنَيْجٍ، وَكَذَا قَالَ الزُّهْرِيُّ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ، وَعَمْرُو بْنُ دِينَارٍ وَأَبُو جَمْرَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، وقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ فِي رِوَايَتِهِمَا: أَقَامَ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِمَكَّةَ ثَلَاثَ عَشَرَةَ سَنَةً، وَقَالَ عَمَّارُ بْنُ أَبِي عَمَّارٍ: مِنَ ابْنِ عَبَّاسٍ خَمْسَ عَشَرَةَ سَنَةً " وَرِوَايَةُ أَبِي جَمْرَةَ وَعَمْرٍو أَوْلَى أَنْ تَكُونَ مَحْفُوظَةً "

1348- Enes b. Mâlik der ki: "Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) altmış üç yaşındayken vefat etti. Ebû Bekr de altmış üç yaşındayken vefat etti. Ömer de altmış üç yaşındayken vefat etti."[2]

Müslim, *Sahîh*'te Züneyc kanalıyla rivayet etti.[3]

Zührî'nin Urve kanalıyla Âişe'den[4] bildirdiğine göre, yine Amr b. Dînâr[1] ile Ebû Cemre'nin[2] aktardığına göre İbn Abbâs: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) risâletten sonra Mekke'de on üç sene ikamet etti" demiştir.

---

[1] Buhârî, *menâkib* (4/164, 165), *libâs* (7/57) ve Müslim, *fadâil* (98, 113).

[2] İsnâdında *mestûr* olan bir ravi vardır. Beyhakî'nin hocası hakkında da tenkitler bulunmaktadır.

[3] Müslim, *fadâil* (2/1825).

[4] Buhârî, *menâkib* (4/164), *meğâzî* (5/144) ve Müslim, *fadâil* (115).

Ammâr b. Ebî Ammâr'ın bildirdiğine göre ise İbn Abbâs: "(Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) risâletten sonra Mekke'de) on beş sene ikamet etti" demiştir.[3] Ancak Ebû Cemre ve Amr'ın rivayeti mahfûz olan görüştür.

١٣٤٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ فُورَكٍ، أخبرنا عَبْدُ اللهِ بْنُ جَعْفَرٍ، حدثنا يُونُسُ بْنُ حَبِيبٍ، حدثنا أَبُو دَاوُدَ، حدثنا الْمَسْعُودِيُّ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ هُرْمُزَ، عَنْ نَافِعِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ، قَالَ: " كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ، لَيْسَ بِالْقَصِيرِ وَلَا بِالطَّوِيلِ، ضَخْمَ الرَّأْسِ وَاللِّحْيَةِ شثنَ الْكَفَّيْنِ وَالْقَدَمَيْنِ ضَخْمَ الْكَرَادِيسِ، مُشْرَبٌ وَجْهُهُ حُمْرَةٌ طَوِيلُ الْمَسْرُبَةِ إِذَا مَشَى تَكَفَّأَ تَكَفُّؤًا كَأَنَّهُ يَنْحَطُّ مِنْ صَبَبٍ لَمْ أَرَ قَبْلَهُ وَلَا بَعْدَهُ مِثْلَهُ ﷺ "

1349- Ali b. Ebî Tâlib der ki: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ne çok kısa ne de çok uzundu. Başı iri, sakalları gürdü. Elleri ve ayakları etliydi. Eklem yerleri iriydi. Yüzü kırmızıya çalan bir beyazlıktaydı. Göğsünden göbeğine doğru ince çizgi halinde kılları vardı. Yürürken bir yokuştan iniyormuş gibi öne eğilerek yürürdü. Ne öncesinde, ne sonrasında onun gibisini görmüş değilim."[4]

١٣٥٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمُقْرِئُ أخبرنا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، حدثنا يُوسُفُ بْنُ يَعْقُوبَ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ، حدثنا عِيسَى بْنُ يُونُسَ، حدثنا عُمَرُ بْنُ عَبْدِ اللهِ، مَوْلَى غَفْرَةَ، قَالَ: حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدٍ، وَهُوَ مِنْ وَلَدِ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ عَلِيٌّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ إِذَا نَعَتَ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ: " لَمْ يَكُنْ بِالطَّوِيلِ وَلَا بِالْقَصِيرِ كَانَ رَبْعَةً مِنَ الْقَوْمِ وَلَمْ يَكُنْ بِالْجَعْدِ الْقَطَطِ وَلَا السَّبْطِ كَانَ جَعْدًا رَجِلًا لَمْ يَكُنْ بِالْمُطَهَّمِ وَلَا الْمُكَلْثَمِ وَكَانَ فِي الْوَجْهِ تَدْوِيرٌ، أَبْيَضَ مُشَرَّبًا، أَدْعَجَ الْعَيْنَيْنِ، أَهْدَبَ الْأَشْفَارِ جَلِيلَ الْمُشَاشِ، أَجْرَدَ، شَثْنَ الْكَفَّيْنِ وَالْقَدَمَيْنِ، إِذَا مَشَى تَقَلَّعَ كَأَنَّمَا

---

[1] Buhârî, *menâkib* (4/253) ve Müslim, *fadâil* (117).

[2] Buhârî, *menâkib* (4/253) ve Müslim, *fadâil* (118).

[3] Müslim, *fadâil* (121, 122).

[4] İsnâdında hadisleri leyyin olan bir ravi vardır. Tirmizî 5/598 (3637).

يَمْشِي عَلَى صَبَبٍ وَإِذَا الْتَفَتَ الْتَفَتَ مَعًا، بَيْنَ كَتِفَيْهِ خَاتَمُ النُّبُوَّةِ وَهُوَ خَاتَمُ النَّبِيِّينَ، أَجْوَدَ النَّاسِ كَفًّا، وَأَرْحَبَ النَّاسِ صَدْرًا، وَأَصْدَقَ النَّاسِ لَهْجَةً، وَأَوْفَى النَّاسِ ذِمَّةً وَأَلْيَنَهُمْ عَرِيكَةً، وَأَكْرَمَهُمْ عِشْرَةً مَنْ رَآهُ بَدِيهَةً هَابَهُ، وَمَنْ خَالَطَهُ فَعَرَفَهُ أَحَبَّهُ "، يَقُولُ نَاعِتُهُ: لَمْ أَرَ قَبْلَهُ وَلَا بَعْدَهُ مِثْلَهُ ﷺ، أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أخبرنا أَحْمَدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ الْحَسَنِ، حدثنا أَبُو عِيسَى التِّرْمِذِيُّ، حدثنا أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، وَعَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ، وَأَحْمَدُ بْنُ عَبْدَةَ، قَالُوا: حدثنا عِيسَى بْنُ يُونُسَ، فَذَكَرَهُ بِإِسْنَادِهِ نَحْوَهُ، " غَيْرَ أَنَّهُ قال لَمْ يَكُنْ بِالطَّوِيلِ الْمُمَغَّطِ وَلَا بِالْقَصِيرِ الْمُتَرَدِّدِ وَقَالَ: جَلِيلَ الْمُشَاشِ وَالْكَتِدِ أَجْرَدُ ذُو مَسْرُبَةٍ "

1350- Hz. Ali'nin torunlarından olan İbrâhim b. Muhammed der ki: Hz. Ali, Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) özelliklerini anlatırken şöyle derdi: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ne çok uzun, ne de çok kısaydı. Herkese nazaran orta boyluydu. Saçları ne kıvırcık ne de düzdü, az dalgalı idi. Şişman değildi, tombul yanaklı da değildi. Yüzü yuvarlaktı, teni kırmızıya çalan bir beyazlıktaydı. Kara gözlü, uzun kirpikliydi. Omuzları ise kılsızdı. Elleri ve ayakları dolgundu. Yürüdüğü zaman sanki bir yokuştan aşağıya iniyormuş gibi sağlam basarak yürürdü. Bir tarafa dönüp bakacağı zaman tüm vücuduyla dönerdi. İki kürek kemiği arasında peygamberlik mührü vardı, zira peygamberlerin sonuncusuydu. İnsanların en cömerdi, en çok ısındığı kişiydi. Lehçesi en doğru, sözüne en sadık, huyu en yumuşak ve insanlarla en güzel şekilde geçinen kişiydi. Onu ansızın ve ilk defa gören ürker, ancak onunla beraber olan ve tanıyan çok severdi. Onu vasfetmeye çalışan kişi: «Ne öncesinde ne de sonrasında onun gibisini görmedim» derdi."[1]

Başka bir kanalla İsa b. Yûnus aynı isnâdla aynısını zikreder, ancak: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ne çok fazla uzundu, ne de göze batacak bir şekilde kısa boyluydu" lafzını kullanır. Yine: "Omuzları ise kılsız, ancak göğsünden göbeğine kadar çizgi şeklinde kıllar vardı" ibaresi geçmiştir.

Ebû Câfer der ki: (Arapça uzmanı) Asmaî'nin, Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) vasıflarını açıklarken şöyle dediğini işittim: "Mumağğat, aşırı uzun

[1] İsnâdı zayıftır. Tirmizî 5/599 (3638).

boylu anlamındadır. *Mütereddid*, aşırı kısa boylu demektir. *Katat*, aşrı kıvırcık saçlı demektir. *Recül* ise saçları hafif dalgalı demektir. *Mutahham*, şişman demektir. *Mükelsem*, tombul yanaklı demektir ve Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) her iki özelliğe sahip olmadığı belirtilmiştir. *Müşreb*, kırmızıya çalan beyaz anlamındadır. *Ed'ac*, kara gözlü demektir. *Ehdeb*, uzun kirpikli demektir. *Keted*, iki omzun birleştiği yerdir. *Mesrube*, göğüsten göbeğe doğru ince çizgi şeklinde uzanan kıllar anlamındadır. *Şesn*, el ve ayakları etli demektir. *Tekallu'*, sert ve sağlam basarak yürümektir. *Sabab*, inmek anlamındadır ki «*İnhadarnâ fî sabûb* (=yokuş aşağı indik)» denilir. *Müşâş*, omuzlardır. *İşret*, insanlarla geçim ve arkadaşlıktır. *Bedîhe*, beklenmedik bir şekilde, aniden anlamındadır ki «*Bedehtuhu bi-emrin* (=Onu beklemediği bir şeyle karşı karşıya getirdim)» denilir."

١٣٥١ - أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ فُورَكٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ جَعْفَرٍ، حدثنا يُونُسُ بْنُ حَبِيبٍ، حدثنا أَبُو دَاوُدَ، حدثنا زُهَيْرٌ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، قَالَ: قِيلَ لِلْبَرَاءِ: أَكَانَ وَجْهُ رَسُولِ اللهِ ﷺ كَالسَّيْفِ؟ قَالَ: " لَا بَلْ كَالْقَمَرِ " رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ فِي الصَّحِيحِ، عَنْ أَبِي نُعَيْمٍ، عَنْ زُهَيْرٍ وَأَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ مِنْ حَدِيثِ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ، غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: " لَا بَلْ مِثْلُ الشَّمْسِ وَالْقَمَرِ مُسْتَدِيرًا "

1351- Ebû İshâk der ki: Berâ'ya: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yüz hatları kılıç gibi keskin miydi?" diye sorulunca: "Hayır! Ay gibiydi" dedi.[1]

Buhârî, *Sahîh*'te Ebû Nuaym kanalıyla Züheyr'den rivayet etti.[2]

Müslim ise Câbir b. Semure'den "Hayır! Aksine yüzü Güneş ve Ay gibi yuvarlaktı" lafzıyla zikretmiştir.

١٣٥٢ - قَالَ الْإِمَامُ أَحْمَدُ رَحِمَهُ اللهُ: ورُوِّينَا فِي رِوَايَةٍ أُخْرَى، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ أَنَّهُ قَالَ: " رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ فِي لَيْلَةٍ إِضْحِيَانٍ وَعَلَيْهِ حُلَّةٌ حَمْرَاءُ فَجَعَلْتُ أَنْظُرُ إِلَيْهِ وَإِلَى الْقَمَرِ فَلَهُوَ كَانَ أَحْسَنَ فِي عَيْنِي مِنَ الْقَمَرِ " أَخْبَرَنَاه أَبُو طَاهِرٍ الْفَقِيهُ، أخبرنا أَبُو حَامِدِ بْنُ بِلَالٍ،

---

[1] İsnâdı sahihtir.

[2] Buhârî (4/165).

حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ الْأَحْمَسِيُّ، حدثنا الْمُحَارِبِيُّ، عَنْ أَشْعَثَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ، قَالَ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ: فَذَكَرَ هَذَا الْحَدِيثَ الْأَخِيرَ

1352- İmam Ahmed (Beyhakî) der ki: Başka bir kanaldan bize bildirilene göre Câbir b. Semure der ki: "Mehtaplı bir gecede Hz. Peygamber'i (sallallahu aleyhi vesellem) gördüm. Üzerinde kırmızı bir cübbe vardı. Bir ona bir Ay'a bakmaya başladım. Benim gözüme Ay'dan daha güzel geldi."[1]

١٣٥٣ - وَأَخْبَرَنَا أَبُو عَلِيٍّ الرُّوذْبَارِيُّ، أخبرنا الْحُسَيْنُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ أَيُّوبَ، حدثنا أبو يَحْيَى بْنُ أَبِي مَسَرَّةَ، حدثنا خَلَّادُ بْنُ يَحْيَى، حدثنا إِسْرَائِيلُ، عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ، قَالَ: " كَانَ النَّبِيُّ ﷺ: قَدْ شَمَطَ مَقْدِمَ رَأْسِهِ وَلِحْيَتِهِ وَكَانَ إِذَا ادَّهَنَ وَمَشَطَهُ لَمْ أَرَهُ وَإِذَا شَعِثَ رَأْيتُهُ وَكَانَ كَثِيرَ شَعْرِ اللِّحْيَةِ "، فَقَالَ رَجُلٌ: وَجْهُهُ كالسَّيْفِ؟ قَالَ: " وجهه مِثْلَ الشَّمْسِ وَالْقَمَرِ وَكَانَ مُسْتَدِيرًا " قَالَ: " وَرَأَيْتُ خَاتَمَهُ عِنْدَ كَتِفِهِ مِثْلَ بَيْضَةِ الْحَمَامَةِ يُشْبِهُ جَسَدَهُ " أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ فِي الصَّحِيحِ مِنْ وَجْهٍ آخَرَ، عَنْ إِسْرَائِيلَ

1353- Simâk b. Harb bildiriyor: Câbir b. Semure: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) saçının ön tarafı ile sakallarında ağarmalar vardı. Kokulu yağ sürüp taradığı zaman belli olmazdı. Ancak dağınık olduğu zaman bunları görürdüm. Sakalları da gürdü" dedi. Adamın biri: "Yüzü kılıç gibi mi parlardı?" diye sorunca, Câbir: "Hayır! Aksine Güneş ile Ay gibi parlardı ve yuvarlaktı. İki omzu arasındaki mührü de gördüm. Güvercin yumurtası kadardı ve teninin rengindeydi" dedi.

Müslim bunu *Sahîh*'te başka bir yolla İsrâil'den rivayet etti.[2]

١٣٥٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أخبرنا أَبُو سَعِيدٍ الْأَحْمَسِيُّ، حدثنا الْحُسَيْنُ بْنُ حُمَيْدٍ، حدثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ، حدثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ مُوسَى بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ طَلْحَةَ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ التَّيْمِيُّ، عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَمَّارِ بْنِ

---

[1] İsnâdı zayıftır. Tirmizî 5/118 (2811).

[2] Müslim, *menâkib* (109).

يَاسِرٍ، قَالَ: قُلْتُ لِلرُبَيِّعِ: صِفِي لِي رَسُولَ اللهِ ﷺ فَقَالَتْ: " يَا بُنَيَّ لَوْ رَأَيْتَهُ رَأَيْتَ الشَّمْسَ طَالِعَةً "

1354- Ebî Ubeyde b. Muhammed b. Ammâr b. Yâsir der ki: Rubeyyi'ye: "Bana Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) nasıl biri olduğunu anlat" dediğimde: "Evladım! Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) görsen onun doğan bir güneş olduğunu zannederdin" karşılığını verdi.[1]

١٣٥٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَخْتَوَيْهِ، حَدَّثَنَا أَبُو مُسْلِمٍ، عَنِ الْحَجَّاجِ بْنِ الْمِنْهَالِ، حَدَّثَنِي حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: " كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَزْهَرَ اللَّوْنِ كَأَنَ عَرَقُهُ اللُّؤْلُؤَ، إِذَا مَشَى تَكَفَّأَ وَلَا مَسَسْتُ حَرِيرَةً وَلَا دِيبَاجَةً أَلْيَنَ مِنْ كَفِّهِ، وَلَا شَمَمْتُ رَائِحَةً قَطُّ أَطْيَبَ مِنْ رَائِحَتِهِ مِسْكَةً، ولا عنبرة وَلَا غَيْرَهُمَا ﷺ " أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ مِنْ حَدِيثِ حَمَّادٍ

1355- Enes der ki: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) parlak bir tene sahipti. Teri inci gibiydi. Yürüdüğü zaman sağa sola meylederek yürürdü. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) avuçlarından daha yumuşak ne bir ipeğe dokundum, ne de atlas kumaşa el sürdüm. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kokusundan daha hoş kokulu ne bir misk, ne de bir anber, ne de başka bir şey kokladım."[2]

Müslim, Hammâd kanalıyla rivayet etti.

١٣٥٦ - أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حدثنا عَلِيُّ بْنُ حَمْشَاذَ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَيُّوبَ، أخبرنا أَبُو الرَّبِيعِ، حدثنا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، حدثنا ثَابِتٌ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: " خَدَمْتُ النَّبِيَّ ﷺ عَشْرَ سِنِينَ فَمَا قَالَ لِي: أُفٍّ قَطُّ، وَلَا قَالَ لِي لِشَيْءٍ مِمَّا يَصْنَعُهُ الْخَادِمُ لِمَ فَعَلْتَ كَذَا وَكَذَا؟ أَوْ هَلَّا فَعَلْتَ كَذَا وَكَذَا؟ " رَوَاهُ مُسْلِمٌ فِي الصَّحِيحِ، عَنْ أَبِي الرَّبِيعِ

---

[1] İsnâdı zayıftır ve içinde tanımadığım bir ravi vardır. Dârimî (31), Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr* 24/274 (696), Fesevî, *el-Ma'rife* (3/273) ve Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve* (1/200).

[2] Buhârî, *siyâm* (2/244) ve Müslim, *fadâil* (81, 82).

1356- Enes der ki: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) on yıl boyunca hizmetinde bulundum. Vallahi bu süre zarfında bana: "Of!" bile dememiştir. Yaptığım bir şeyden dolayı da: "Neden bunu şöyle yaptın!" veya: "Şunu şöyle yapsaydın olmaz mıydı?" dememiştir.[1]

Müslim bunu *Sahîh*'te Ebu'r-Rabî' kanalıyla rivayet etti.

١٣٥٧ - أَخْبَرَنَا الْحُسَيْنِ بْنُ الْفَضْلِ، أخبرنا عَبْدُ اللهِ بْنُ جَعْفَرٍ، حدثنا يَعْقُوبُ بْنُ سُفْيَانَ، حدثنا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، وَسَعِيدٌ، قَالَا: حدثنا حَمَّادٌ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: " كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ، مِنْ أَجْمَلِ النَّاسِ وَمِنْ أَجْوَدِ النَّاسِ وَمِنْ أَشْجَعِ النَّاسِ " رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ عَنْ سُلَيْمَانَ وَرَوَاهُ مُسْلِمٌ عَنْ سَعِيدِ بْنِ مَنْصُورٍ، وَرُوِّينَاهُ، عَنْ أَبِي التَّيَّاحِ، عَنْ أَنَسٍ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَحْسَنَ النَّاسِ خُلُقًا

1357- Enes der ki: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) insanlar içinde en güzel, en cömert ve cesareti en çok olan kişiydi."[2]

Buhârî bunu Süleyman[3] ve Müslim Saîd b. Mansûr kanalıyla rivayet ettiler.[4]

Beyhakî der ki: Ebu't-Teyyâh'tan naklen bize bildirilene göre ise Enes: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) insanlar içinde en güzel ahlâka sahip olan kişiydi" demiştir.[5]

١٣٥٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أخبرنا أَبُو الْفَضْلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حدثنا أَحْمَدُ بْنُ سَلَمَةَ، حدثنا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، وَهَنَّادُ بْنُ السَّرِيِّ، قَالَا: أخبرنا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: " مَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ، ضَرَبَ خَادِمًا قَطُّ وَلَا ضَرَبَ امْرَأَةً لَهُ قَطُّ وَلَا ضَرَبَ بِيَدِهِ شَيْئًا قَطُّ إِلَّا أَنْ يُجَاهِدَ فِي سَبِيلِ اللهِ، وَلَا نِيلَ مِنْهُ

---

[1] İsnâdı sahihtir. Buhârî, *vasâya* (3/195), *edeb* (7/83) ve Müslim, *fadâil* (51, 52).

[2] İsnâdı sahihtir.

[3] Buhârî, *cihâd* (3/209, 216, 218, 219, 4/10), *edeb* (7/81, 82119, 122), *hibe* (3/144).

[4] Müslim, *fadâil* (48, 49), *edeb* (30).

[5] Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve* (1/312, 313).

شَيْءٍ قَطُّ فَيَنْتَقِمْ مِنْ صَاحِبِهِ إِلَّا أَنْ يَكُونَ لِلَّهِ، فَإِذَا كَانَ لِلَّهِ انْتَقَمَ مِنْهُ وَلَا عَرَضَ لَهُ أَمْرَانِ إِلَّا أَخَذَ الَّذِي هُوَ أَيْسَرُ حَتَّى يَكُونَ إِثْمًا، فَإِذَا كَانَ إِثْمًا كَانَ أَبْعَدَ النَّاسِ مِنْهُ ﷺ " رَوَاهُ مُسْلِمٌ فِي الصَّحِيحِ، عَنْ أَبِي كُرَيْبٍ، عَنْ أَبِي مُعَاوِيَةَ

1358- Hz. Âişe der ki: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellam) hiçbir zaman bir hizmetçisine veya eşlerinden birine vurduğunu görmedim. Allah yolunda cihad dışında da bir şeye vurmuş değildir. Allah için olmadıktan sonra kendisine dil uzatan birinden intikam almaya çalışmamıştır. Ancak Allah için ise bunun karşılığını verirdi. Farklı durumla karşı karşıya geldiği zaman da günah olmadıktan sonra mutlaka en kolayını seçerdi. Günah ise de insanlar içinde ondan en çok uzak duran kendisi olurdu."[1]

Müslim bunu *Sahîh*'te Ebû Kureyb kanalıyla Ebû Muâviye'den zikretmiştir.[2]

١٣٥٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ الْفَضْلِ، حدثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ جَعْفَرٍ، حدثنا يَعْقُوبُ بْنُ سُفْيَانَ، حدثنا عَمْرُو بْنُ عَاصِمٍ، وَأَبُو عُمَرَ، قَالَا: حدثنا هَمَّامٌ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ زُرَارَةَ بْنِ أَوْفَى، عَنْ سَعْدِ بْنِ هِشَامِ بْنِ عَامِرٍ الْأَنْصَارِيِّ، أَنَّهُ حَدَّثَهُ، قَالَ: قُلْتُ: يَا أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ يَعْنِي عَائِشَةَ حَدِّثِينِي عَنْ خُلُقِ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَتْ: أَلَسْتَ تَقْرَأُ الْقُرْآنَ؟ قُلْتُ: " بَلَى "، قَالَتْ: " فَإِنَّ خُلُقَ رَسُولِ اللهِ ﷺ، كَانَ الْقُرْآنَ "

أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ فِي الصَّحِيحِ

1359- Sa'd b. Hişâm b. Âmir el-Ensârî der ki: Hz. Âişe'ye: "Ey müminlerin annesi! Bana Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ahlâkından bahset" dediğimde "Kur'ân okumuyor musun?" diye sordu. "Tabi ki okuyorum" karşılığını verdiğimde: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ahlâkı Kur'ân ahlâkıydı" dedi.[3]

---

[1] İsnâdı sahihtir.

[2] Müslim, *fadâil* (77, 79) ve Buhârî, *menâkib* (4/166-167), *edeb* (7/101), *hudûd* (8/16).

[3] Ravileri güvenilirdir.

Müslim, *Sahîh*'te rivayet etti.[1]

١٣٦٠ - قَالَ الْبَيْهَقِيُّ رَحِمَهُ اللهُ: وَرُوِّينَا عَنِ الْحَسَنِ، عَنْ سَعْدِ بْنِ هِشَامٍ، قَالَ: قُلْتُ لِعَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا: " مَا كَانَ خُلُقُ رَسُولِ اللهِ ﷺ؟ " قَالَتْ: " قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿وَإِنَّكَ لَعَلَى خُلُقٍ عَظِيمٍ﴾ [القلم: ٤] فَخُلُقُهُ الْقُرْآنُ أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ الْفَضْلِ، حدثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ جَعْفَرٍ، حدثنا يَعْقُوبُ، حدثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ عُثْمَانَ، أخبرنا عَبْدُ اللهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، حدثنا مُبَارَكُ بْنُ فَضَالَةَ، حدثنا الْحَسَنُ فَذَكَرَهُ وَرُوِّينَا عَنْ يَزِيدَ بْنِ بَابَنُوسَ، أَنَّهُ سَأَلَ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا، عَنْ ذَلِكَ، فَقَالَتْ: " اقْرَأْ سُورَةَ الْمُؤْمِنِينَ "، فَقَرَأَ حَتَّى بَلَغَ الْعَشْرَ فَقَالَتْ: " هَكَذَا كَانَ خُلُقُهُ "

وَرُوِّينَا عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ، أَنَّهُ سَأَلَ عَائِشَةَ، عَنْ ذَلِكَ، فَقَالَتْ: " كَانَ خُلُقُهُ الْقُرْآنَ، يَرْضَى لِرِضَاهُ وَيَسْخَطُ لِسَخَطِهِ "

1360- Beyhakî der ki: Bize Hasan'dan bildirilene göre Sa'd b. Hişâm şöyle demiştir: Hz. Âişe'ye: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ahlâkı nasıldı?" diye sorduğumda: "Yüce Allah onun için: «*Sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin*»[2] buyurmuştur. Onun ahlâkı da Kur'ân ahlâkıydı" karşılığını verdi.[3]

Beyhakî der ki: Bize bildirilene göre Yezîd b. Bâbenûs, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ahlâkını Âişe'ye sorunca: "Müminûn Sûresi'ni oku" demiştir. Yezîd bu sûreyi okuduktan sonra da Âişe: "İşte ahlâkı böyleydi" demiştir.[4]

Yine bize bildirilene göre Ebu'd-Derdâ, Hz. Âişe'ye Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ahlâkını sorunca: "Ahlakı Kur'ân ahlâkıydı. Kur'ân'ın razı olduğuna razı olur, onun öfke duyduğuna öfke duyardı" demiştir.[5]

---

[1] Müslim, *salâtu'l-müsâfirîn* (1/512-513).

[2] Kalem Sur. 4

[3] İsnâdı hasendir. Taberî, *Tefsîr* (29/19) ve Ahmed, *Müsned* (6/216).

[4] Hâkim, *Müstedrek* (2/392), Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve* (1/309), Buhârî, *el-Edebü'l-Müfred* (3080), Nesâî, *es-Sünenü'l-Kübrâ* (12/336) ve Ebu'ş-Şeyh, *Ahlâku'n-Nebiy* (s. 28).

[5] Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve* (1/309-310).

١٣٦١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أخبرنا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الصَّغَانِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو النَّضْرِ، حدثنا سُلَيْمَانُ بْنُ الْمُغِيرَةِ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: دَخَلَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ، فَقَالَ عِنْدَنَا فَعَرِقَ فَجَاءَتْ أُمِّي بِقَارُورَةٍ، فَجَعَلَتْ تَسْلِتُ الْعَرَقَ فِيهَا فَاسْتَيْقَظَ النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ: " يَا أُمَّ سُلَيْمٍ، مَا هَذَا الَّذِي تَصْنَعِينَ؟ " قَالَتْ: هَذَا عَرَقُكَ نَجْعَلُهُ فِي طِيبِنَا وَهُوَ مِنْ أَطْيَبِ الطِّيبِ

قَالَ ثَابِتٌ: قَالَ أَنَسٌ: " مَا شَمَمْتُ عَنْبَرًا قَطُّ وَلَا مِسْكًا أَطْيَبَ مِنْ رِيحِ رَسُولِ اللهِ ﷺ، وَلَا مَسَسْتُ شَيْئًا قَطُّ دِيبَاجًا وَلَا حَرِيرًا أَلْيَنَ مَسًّا مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ "

قَالَ: " وَخَدَمْتُهُ عَشْرَ سِنِينَ بِالْمَدِينَةِ، وَأَنَا غُلَامٌ وَلَيْسَ كُلُّ امْرِئٍ مَا يَشْتَهِي صَاحِبِي أَنْ أَكُونَ، فَمَا قَالَ لِي فِيهَا: أُفٍّ، وَمَا قَالَ لِي: لِمَ فَعَلْتَ هَذَا؟ قَالَ: "

وَكَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِذَا صَلَّى الْغَدَاةَ جَاءَ خَدَمُ الْمَدِينَةِ بِآنِيَتِهِمْ فِيهَا الْمَاءُ فَمَا أَتَوْا بِإِنَاءٍ إِلَّا غَمَسَ يَدَهُ فِيهَا فَرُبَّمَا جَاءُوهُ فِي الْغَدَاةِ الْبَارِدَةِ فَيَغْمِسُ يَدَهُ فِيهَا "

1361- Enes der ki: Bir defasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bize geldi. Yanımızda (uyurken) terleyince annem (Ümmü Süleym) bir şişe getirdi ve terini bu şişenin içine doldurmaya başladı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) uyanınca: *"Ey Ümmü Süleym! Böyle ne yapıyorsun?"* diye sordu. Ümmü Süleym: "Senin terini alıp kokularımızın içine karıştırıyoruz. Zira o, kokuların en güzellerindendir" karşılığını verdi.[1]

Sâbit'in bildirdiğine göre Enes şöyle demiştir: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kokusundan daha hoş kokulu ne bir anber, ne de bir misk kokladım. Yine Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) teninden daha yumuşak ne bir atlasa dokundum, ne de bir ipek kumaşa el sürdüm."[2]

Yine şöyle demiştir: "Medine'de henüz bir çocukken on yıl Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hizmetinde bulundum ki her bir kişi benim yerimde olmayı

---

[1] İsnâdı sahihtir. Müslim, *fadâil* (83, 84, 85).

[2] Tahrici 1355. hadiste yapıldı.

isterdi. Bu hizmet sürem boyunca ne bana "Of!" demiştir, ne de "Şunu neden yaptın?" diye sormuştur."[1]

Yine şöyle demiştir: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sabah namazını kıldıktan sonra, Medine'nin hizmetçileri içlerinde su bulunan kaplarla (elini içine batırması için) yanına gelirlerdi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ne zaman kendisine içinde su olan bir kap getirilirse (bereketli olması için) içine elini batırırdı. Bazen soğuk olan sabahlarda geldiklerinde bile yine elini batırırdı."[2]

Bu hadislerin tümü burada zikrettiklerimiz dışında *Sahîh*'lerde de tahricleri yapılan sahih hadislerdir.

١٣٦٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حدثنا أَبُو سَعِيدٍ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو الْأَخْمَسِيُّ مِنْ أَصْلِ كِتَابِهِ، حدثنا الْحُسَيْنُ بْنُ حُمَيْدِ بْنِ الرَّبِيعِ اللَّخْمِيُّ، حدثنا أَبُو غَسَّانَ مَالِكُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ النَّهْدِيُّ، حدثنا جَمِيعُ بْنُ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْعِجْلِيُّ، حَدَّثَنِي رَجُلٌ، بِمَكَّةَ، عَنِ ابْنِ لأَبِي هَالَةَ التَّمِيمِيِّ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ، قَالَ: سَأَلْتُ خَالِي هِنْدَ بْنَ أَبِي هَالَةَ وَكَانَ وَصَّافًا عَنْ حِلْيَةِ النَّبِيِّ ﷺ وَأَنَا أَشْتَهِي أَنْ يَصِفَ لِي شَيْئًا مِنْهَا أَتَعَلَّقُ بِهِ، قَالَ: " كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ، فَخْمًا مُفَخَّمًا يَتَلَأْلَأُ وَجْهُهُ تَلَأْلُؤَ الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ، أَطْوَلَ مِنَ الْمَرْبُوعِ، وَأَقْصَرَ مِنَ الْمُشَذَّبِ، عَظِيمَ الْهَامَةِ، رَجْلَ الشَّعْرِ، إِنِ انْفَرَقَتْ عَقِيصَتُهُ فَرَّقَ وَإِلَّا فَلَا يُجَاوِزُ شَعَرُهُ شَحْمَةَ أُذُنَيْهِ إِذَا هُوَ وَفَّرَهُ، أَزْهَرَ اللَّوْنِ، وَاسِعَ الْجَبِينِ، أَزَجَّ الْحَوَاجِبِ سَوَابِغَ فِي غَيْرِ قَرَنٍ، بَيْنَهُمَا عِرْقٌ يُدِرُّهُ الْغَضَبُ، أَقْنَى الْعِرْنَيْنِ لَهُ نُورٌ يَعْلُوهُ يَحْسَبُهُ مَنْ لَمْ يَتَأَمَّلْهُ أَشَمَّ كَثَّ اللِّحْيَةِ سَهْلَ الْخَدَّيْنِ ضَلِيعَ الْفَمِ أَشْنَبَ مُفْلَجَ الْأَسْنَانِ دَقِيقَ الْمَسْرُبَةِ، كَأَنَّ عُنُقَهُ جِيدُ دُمْيَةٍ فِي صَفَاءِ الْفِضَّةِ، مُعْتَدِلُ الْخَلْقِ، بَادِناً مُتَمَاسِكاً، سَوَاءُ الْبَطْنِ وَالصَّدْرِ، عَرِيضُ الصَّدْرِ، بَعِيدُ مَا بَيْنَ الْمَنْكِبَيْنِ، ضَخْمُ الْكَرَادِيسِ أَنْوَرُ الْمُتَجَرَّدِ، مَوْصُولُ مَا بَيْنَ اللَّبَّةِ وَالسُّرَّةِ بِشِعْرٍ يَجْرِي كَالْخَطِّ، عَارِي الثَّدْيَيْنِ وَالْبَطْنِ مِمَّا سِوَى ذَلِكَ، أَشْعَرُ الذِّرَاعَيْنِ وَالْمَنْكِبَيْنِ وَأَعَالِي الصَّدْرِ، طَوِيلُ الزَّنْدَيْنِ، رَحْبُ الرَّاحَةِ سَبْطُ الْقَصَبِ شَثْنُ الْكَفَّيْنِ

---

[1] Tahrici 1356. hadiste yapıldı.

[2] Müslim, *fadâil* (74).

وَالْقَدَمَيْنِ، سَائِلُ الْأَطْرَافِ، خُمْصَانُ الْأُخْمُصَيْنِ، مَسِيحُ الْقَدَمَيْنِ يَنْبُو عَنْهُمَا الْمَاءُ إِذَا زَالَ زَالَ قَلِعًا يَخْطُو تَكَفُّيا وَيَمْشِي هَوْنًا، ذَرِيعُ الْمِشْيَةِ إِذَا مَشَى كَأَنَّمَا يَنْحَطُّ مِنْ صَبَبٍ، وَإِذَا الْتَفَتَ الْتَفَتَ جَمِيعًا، خَافِضُ الطَّرْفِ، نَظَرُهُ إِلَى الْأَرْضِ أَطْوَلُ مِنْ نَظَرِهِ إِلَى السَّمَاءِ، جُلُّ نَظَرِهِ الْمُلَاحَظَةُ، يَسُوقُ أَصْحَابَهُ يَبْدر مَنْ لَقِيَهُ بِالسَّلَامِ " قَالَ: قُلْتُ: صِفْ لِي مَنْطِقَهُ، قَالَ: " كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مُتَوَاصِلَ الْأَحْزَانِ، طويل الْفِكْرَةِ، لَيْسَ لَهُ رَاحَةٌ لَا يَتَكَلَّمُ فِي غَيْرِ حَاجَةٍ، طَوِيلَ السُّكُوتِ، يُفْتَحُ كَلَامَهُ وَيَخْتِمُهُ بِأَشْدَاقِهِ يَتَكَلَّمُ بِجَوَامِعِ الْكَلِمِ، فَضْلٌ لَا فُضُولَ وَلَا تَقْصِيرَ، دَمْثٌ لَيْسَ بِالْجَافِي وَلَا الْمُهِينِ يُعَظِّمُ النِّعْمَةَ، وَإِنْ دَقَّتْ، لَا يَذُمُّ مِنْهَا شَيْئًا لَا يَذُمُّ ذَوَاقًا وَلَا يَمْدَحُهُ "، وَفِي رِوَايَةِ غَيْرِهِ " لَمْ يَكُنْ ذَوَاقًا، وَلَا مِدْحَةً وَلَا تُغْضِبُهُ الدُّنْيَا، وَمَا كَانَ لَهَا وَإِذَا تَعَوْطَى الْحَقُّ، لَمْ يَعْرِفْهُ أَحَدٌ وَلَمْ يَقُمْ لِغَضَبِهِ شَيْءٌ حَتَّى يَنْتَصِرَ لَهُ، وَلَا يَغْضَبُ لِنَفْسِهِ وَلَا يَنْتَصِرُ لَهَا، إِذَا أَشَارَ أَشَارَ بِكَفِّهِ كُلِّهَا، وَإِذَا تَعَجَّبَ قَلَبَهَا، وَإِذَا تَحَدَّثَ اتَّصَلَ بِهَا فضْرِبَ بِرَاحَتِهِ الْيُمْنَى بَاطِنِ إِبْهَامِهِ الْيُسْرَى، وَإِذَا غَضِبَ أَعْرَضَ وَأَشَاحَ، وَإِذَا فَرِحَ غَضَّ طَرَفَهُ جَلُّ ضَحِكِهِ التَّبَسُّمُ، وَيَفْتُرُ عَنْ مِثْلِ حَبِّ الْغَمَامِ ". قَالَ: فَكَتَمَهَا الْحُسَيْنُ زَمَانًا، ثُمَّ حَدَّثْتُهُ فَوَجَدْتُهُ قَدْ سَبَقَنِي إِلَيْهِ فَسَأَلَهُ كَمَّا سَأَلْتُهُ، وَوَجَدْتُهُ قَدْ سَأَلَ أَبَاهُ، عَنْ مَدْخَلِهِ وَمَجْلِسِهِ وَمَخْرَجِهِ ومسلكه، فَلَمْ يَدَعْ مِنْهُ شَيْئًا قَالَ: الْحُسَيْنُ: سَأَلْتُ أَبِي، عَنْ دُخُولِ النبي ﷺ فقَالَ: " كَانَ دُخُولُهُ لِنَفْسِهِ مَأْذُونًا لَهُ فِي ذَلِكَ، فَكَانَ إِذَا أَوَى إِلَى مَنْزِلِهِ جَزَّأَ دُخُولَهُ ثَلَاثَةَ أَجْزَاءٍ: جُزْءًا لِلَّهِ وَجُزْءًا لِأَهْلِهِ وَجُزْءًا لِنَفْسِهِ، ثُمَّ جَزَّأَ جُزْأَهُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ النَّاسِ، فَيَرُدُّ ذَلِكَ عَلَى الْعَامَّةِ والْخَاصَّةِ وَلَا يَدَّخِرُ أو قال لا يدخر عَنْهُمْ شَيْئًا وَكَانَ مِنْ سِيرَتِهِ فِي جُزْءِ الْأُمَّةِ إِيثَارُ أَهْلِ الْفَضْلِ بِإِذْنِهِ وَقَسَّمَهُ عَلَى قَدْرِ فَضْلِهِمْ فِي الدِّينِ فَمِنْهُمْ ذُو الْحَاجَةِ وَمِنْهُمْ ذُو الْحَاجَتَيْنِ، وَمِنْهُمْ ذُو الْحَوَائِجِ فَيَتَشَاغَلُ بِهِمْ وَيَشْغَلُهُمْ فِيمَا يُصْلِحُهُمْ وَالْأُمَّةَ مِنْ مَسْئَلَتِهِمِ عَنْهُ وَإِخْبَارِهِمْ بِالَّذِي يَنْبَغِي لَهُمْ وَيَقُولُ لَهُمْ: لِيُبَلِّغِ الشَّاهِدُ منكم الْغَائِبَ وَأَبْلِغُونِي حَاجَةَ مَنْ لَا يَسْتَطِيعُ إِبْلَاغِي حَاجَتَهُ فَإِنَّهُ مَنْ أَبْلَغَ سُلْطَانًا حَاجَةَ مَنْ لَا يَسْتَطِيعُ إِبْلَاغَهَا إِيَّاهُ ثَبَّتَ اللهُ قَدَمَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَا يُذْكَرُ عِنْدَهُ إِلَّا ذَلِكَ وَلَا يُقْبَلُ مِنْ أَحَدٍ غَيْرِهِ يَدْخُلُونَ رُوَّادًا وَلَا يَتَفَرَّقُونَ إِلَّا عَنْ ذَوَّاقٍ وَيَخْرُجُونَ أَدِلَّةً " قَالَ: وَسَأَلْتُهُ عَنْ مَخْرَجِهِ كَيْفَ كَانَ يَصْنَعُ فِيهِ؟، فَقَالَ: " كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَخْزُنُ لِسَانَهُ إِلَّا مِمَّا يَعْنِيهِم وَيُؤَلِّفُهُمْ وَلَا يُفَرِّقُهُمْ -، أَوْ قَالَ: يَنَفَرَّهُمْ شَكَّ أَبُو غَسَّانَ - يُكْرِمُ كَرِيمَ كُلِّ قَوْمٍ وَيُوَلِّيهِ

عَلَيْهِمْ، وَيَحْذَرُ النَّاسَ وَيَحْتَرِسُ مِنْهُمْ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَطْوِي عَن أَحَدٍ منهم بَشَّرِهِ، وَلَا خُلُقِهِ وَيَتَفَقَّدُ أَصْحَابَهُ وَيَسْأَلُ النَّاسَ عَمَّا فِي النَّاسِ وَيُحَسِّنُ الْحَسَنَ وَيُقَوِّيهِ وَيُقَبِّحُ الْقَبِيحَ وَيُوَهِّيهِ، مُعْتَدِلُ الْأَمْرِ غَيْرُ مُخْتَلِفٍ، لَا يَغْفُلُ مَخَافَةَ أَنْ يَغْفُلُوا أَوْ يَمَلُّوا، لِكُلِّ حَالٍ عِنْدَهُ عَتَادٌ، ولَا يَقْصُرُ عنَ الْحَقِّ وَلَا يُجَوِّزُهُ، الَّذِينَ يَلُونَهُ مِنَ النَّاسِ خِيَارُهُمْ، أَفْضَلُهُمْ عِنْدَهُ أَعَمُّهُمْ نَصِيحَةً وَأَعْظَمُهُمْ عِنْدَهُ مَنْزِلَةً أَحْسَنُهُمْ مُوَاسَاةً وَمُؤَازَرَةً "، قَالَ: فَسَأَلْتُهُ عَنْ مَجْلِسِهِ، فَقَالَ: " كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لَا يَجْلِسُ وَلَا يَقُومُ إِلَّا عَلَى ذِكْرٍ وَلَا يُوَطِّنُ الْأَمَاكِنَ وَيَنْهَى عَنْ إِيطَانِهَا، وَإِذَا انْتَهَى إِلَى قَوْمٍ جَلَسَ حَيْثُ يَنْتَهِي بِهِ الْمَجْلِسُ وَيَأْمُرُ بِذَلِكَ وَيُعْطِي كُلَّ جُلَسَائِهِ بِنَصِيبَهُ ولَا يَحْسَبُ جَلِيسُهُ أَنَّ أَحَدًا أَكْرَمُ عَلَيْهِ مِنْهُ مَنْ جَالَسَهُ أَوْ قَاوَمَهُ فِي حَاجَةٍ صَابَرَهُ حَتَّى يَكُونَ هُوَ الْمُنْصَرِفَ، ومَنْ سَأَلَهُ حَاجَةً لَمْ يَرُدَّهُ إِلَّا بِهَا أَوْ بِمَيْسُورٍ مِنَ الْقَوْلِ، قَدْ وَسِعَ النَّاسَ مِنْهُ بَسْطُهُ وَخُلُقُهُ فَصَارَ لَهُمْ أَبَا وَصَارُوا عنده فِي الْحَقِّ سَوَاءً، مَجْلِسُهُ مَجْلِسُ حِلْمٍ وَحَيَاءٍ وَصَبْرٍ وَأَمَانَةٍ لَا تُرْفَعُ فِيهِ الْأَصْوَاتُ، وَلَا تُؤْبَنُ فِيهِ الْحُرَمُ، وَلَا تُنْثَى فَلَتَاتُهُ مُتَعَادِلِينَ، يتَفَاضِلُونَ فِيهِ بِالتَّقْوَى مُتَوَاضِعِينَ يُوَقِّرُونَ فِيهِ الْكَبِيرَ وَيَرْحَمُونَ فِيهِ الصَّغِيرَ، وَيُؤْثِرُونَ ذَا الْحَاجَةِ وَيَحُوطُونَ - أَوْ قَالَ: يَحْفَظُونَ - فِيهِ الْغَرِيبَ "، قَالَ: قُلْتُ: كَيْفَ كَانَتْ سِيرَتُهُ فِي جَلَسَاتِهِ؟ قَالَ: " كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ دَائِمَ الْبِشْرِ، سَهْلَ الْخُلُقِ، لَيِّنَ الْجَانِبِ، لَيْسَ بِفَظٍّ وَلَا غَلِيظٍ وَلَا سَخَّابٍ وَلَا فَحَّاشٍ وَلَا عَيَّابٍ وَلَا مَدَّاحٍ، يَتَغَافَلُ عَمَّا لَا يَشْتَهِي وَلَا يُؤيسُ مِنْهُ وَلَا يُخَيِّبُ فِيهِ، قَدْ تَرَكَ نَفْسَهُ مِنْ ثَلَاثٍ: المراء، والإكثار، وما لا يعينه، وترك الناس من ثلاث كَانَ لَا يُذَمِّ أَحَدًا وَلَا يُعَيِّرُهُ وَلَا يَطْلُبُ عَوْرَتَهُ وَلَا يَتَكَلَّمُ إِلَّا فيمَا رَجَا ثَوَابَهُ، إِذَا تَكَلَّمَ أَطْرَقَ جُلَسَاؤُهُ كَأَنَّمَا عَلَى رؤسِهُمُ الطَّيْرُ، وإِذَا سَكَتَ تَكَلَّمُوا، وَلَا يَتَنَازَعُونَ عِنْدَهُ بِشَيْءٍ مَنْ تَكَلَّمَ أَنْصَتُوا لَهُ حَتَّى يَفْرُغَ، حَدِيثُهُمْ عنده حَدِيثُ أَوَّلِهِمْ، يَضْحَكُ مِمَّا يَضْحَكُونَ مِنْهُ وَيَتَعَجَّبُ مِمَّا يَتَعَجَّبُونَ مِنْهُ، ويَصْبِرُ لِلْغَرِيبِ عَلَى الْجَفْوَةِ فِي مَنْطِقِهِ وَمَسْئَلَتِهِ حَتَّى إِذَا كَانَ أَصْحَابُهُ لَيَسْتَجْلِبُونَهُمْ، وَيَقُولُ: إِذَا رَأَيْتُمْ طَالِبَ الْحَاجَةِ يَطْلُبُهَا فَأَرْفِدُوهُ وَلَا يَقْبَلُ الثَّنَاءَ إلا مِنْ مُكَافِئٍ وَلَا يَقْطَعُ عَلَى أَحَدٍ حَدِيثَهُ حَتَّى يَجُوزَ فَيَقْطَعَهُ بِنَهْيٍ أَوْ قِيَامٍ "، قَالَ: قُلْتُ: كَيْفَ كَانَ سُكُوتُهُ؟ قَالَ: " كَانَ سُكُوتُ رَسُولِ اللهِ ﷺ عَلَى أَرْبَعٍ الْحُلُمِ وَالْحَذَرِ وَالتَّقْدِيرِ وَالتَّفْكِرِ، فَأَمَّا تَقْدِيرُهُ فَفِي تَسْوِيَتِهِ النَّظَرَ وَالِاسْتِمَاعِ منَ النَّاسِ، وَأَمَّا تفكيرُهُ أَوْ قَالَ تَفْكِرُهُ فَفِيمَا يَبْقَى وَيَفْنَى وَجُمِعَ لَهُ الْحِلْمُ وَالصَّبْرُ، فَكَانَ لَا

يُغْضِبُهُ شَيْءٌ وَلَا يَسْتَفِزُّهُ، وَجُمِعَ لَهُ الْحَذَرُ فِي أَرْبَعٍ: أَخْذِهِ بِالْحُسْنَى لِيُقْتَدَى بِهِ، وَتَرْكِهِ الْقَبِيحَ لِيُنْتَهَى عَنْهُ وَاجْتِهَادِهِ فِي الرَّأْيِ فِيمَا هُوَ أَصْلَحُ لِأُمَّتِهِ، وَالْقِيَامِ لَهُمْ فِيمَا جَمَعَ لَهُمْ أَمْرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةَ "

1362- Hasan b. Ali der ki: Dayım Hind b. Ebî Hâle, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) vasıflarını anlatırdı. Ben de Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) daha da bağlanmak için bazı sıfatlarını anlatmasını istedim. Dayım şöyle anlattı:

"Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kadri yüce ve büyük birisiydi. Yüzü Ay'ın ondördü gibi parlardı. Orta boydan biraz uzun, uzun boydan da biraz kısaydı. İri cüsseliydi ve saçları dalgalıydı. Saç örgüleri çözüldüğü zaman saçlarını ayırırdı, aksi takdirde saçları toplu olduğu zaman kulak memelerini geçmezdi. Parlak bir teni ve geniş bir alnı vardı. İnce uzun ancak bitişik olmayan kaşları, kızdığında da aralarında ortaya çıkan bir damarı vardı. İnce bir burnu ve üzerinde de bakıldığında dövmeyi andıran bir nur vardı. Gür sakallıydı ve tombul olmayan yanakları vardı. Geniş ağızlıydı ve inci gibi seyrek dişleri vardı. Göğsünden göbeğine doğru ince çizgi halinde kılları vardı. Gümüşle işlenmiş gibi uzun ve güzel bir boynu vardı.

Ölçülü bir bedeni vardı. Dolgun ve kaslıydı. Göbeği ile göğsü de aynı hizadaydı. Göğsü ve iki omuz arası genişti. Eklem yerleri iriydi. Kıllı değildi, ancak boğaz aşağısından göbeğine kadar çizgi şeklinde kılları vardı. Bunlar dışında göğüs ve göbeğinde kıl yoktu. Kolları, omuzları ve göğsünün üst tarafları kıllıydı. Bilekleri uzun, avuç içleri geniş, el ve ayakları etliydi. Diğer taraftan düztaban değildi ve ayaklarında kıl yoktu. Su ayaklarının altından akıp gidebilirdi. Ağır adımlarla, sağa sola salınarak rahat bir şekilde yürürdü. Uzun adımlarla ve bir yokuştan aşağıya iniyormuş gibi yürürdü. Bir tarafa döneceği zaman tüm vücuduyla dönerdi. Yürürken yere bakardı. Yere bakması göğe bakmasından daha fazla uzun sürerdi. Dikkatlice bakar, ashâbıyla yürüdüğü zaman da onları önüne katardı. Karşılaştığı herkese de selam verirdi."

Dayıma: "Bana nasıl konuştuğunu anlat!" dediğinde, şöyle anlattı: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) devamlı bir derdi varmış gibi hep düşünceliydi.

Hiç rahatı yoktu. İhtiyaç olmadan da konuşmazdı. Suskunluğu uzun sürerdi. Sözüne başlarken de, bitirirken de dudaklarıyla başlar ve bitirirdi. Az ve öz konuşurdu. Açık ve net, ne az ne de çok konuşurdu. Kaba değil tatlı konuşurdu. Az da olsa nimeti büyük görürdü. Çok az olduğu zaman da bundan dolayı kimseyi kınamazdı. Zevk sahibini yermez ve övmezdi. — Başka bir rivayette: "Zevklerine düşkün veya övülmeyi seven biri değildi" şeklinde geçer.— Dünyanın hiçbir şeyi onu kızdırmazdı. Hak konusunda ise kimseyi tanımaz, hakkı galip getirinceye kadar da öfkesi dinmezdi. Kendi nefsi için kızmazdı ve bu yönde intikam almaya kalkışmazdı. Bir şeye işaret edeceği zaman tüm eliyle işaret ederdi. Şaşırdığı zaman elini ters çevirirdi. Konuştuğu zaman ellerini kullanır, sağ elinin içiyle sol elinin başparmağına vururdu. Kızdığı zaman bu, yüzüne yansır ve yüzünü çevirirdi. Güldüğü zaman da gözlerini kısardı ki genelde gülüşü tebessüm şeklinde olurdu. Gözlerinden dolu tanesi gibi yaş akardı."

Dayımın bu anlattıklarını uzun bir süre Hüseyin'e anlatmadım. Sonra ona anlatmak istediğimde, bunları benden önce dayımdan öğrenmiş olduğunu gördüm. Dayıma sorduklarımın aynısını o da ona sormuştu. Ayrıca babama da, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) eve girişini, oturuşunu, çıkışını, şeklini ve her şeyi sormuştu.

Hüseyin de bu konuda bana şunları anlattı: Babama, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) eve girişini sorduğumda şöyle dedi: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), bu konuda kendisine verilen izinden dolayı, evine izin istemeden girerdi. Evine girdiği zaman da, biri Yüce Allah'a, biri ailesine, biri de kendine olmak üzere zamanını üçe ayırırdı. Yine insanlar için ayırdığı bir zamanı da vardı. Bu zamanlarda özel ve genel olarak insanlarla görüşür ve onlardan hiçbir şeyi saklamazdı. Ümmete karşı davranışı, onların değerce üstünlüklerine göreydi. Din konusunda üstün olanlara daha fazla önem verirdi. Bazı insanların bir, bazılarının iki, bazılarının ise daha fazla ihtiyacı olabiliyordu. Onlarla ihtiyaçlarına da uygun düşecek şekilde ilgilenirdi. Müslümanlar bir şeyi sorduğunda veya herkesin bilmesi gereken bir şey olduğunda Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Burada bulunan bulunmayana bunu bildirsin! Bir ihtiyacı olup da bana bunu ulaştıramayanın bu ihtiyacını bana*

bildirin! Her kim bir yöneticiye, ihtiyacını ona ulaştıramayan kişinin bu ihtiyacını ulaştırırsa, Yüce Allah kıyamet gününde onun ayaklarını sarsılmaz kılar" buyururdu. Yanında da ancak bu şekilde konuşulabilirdi ve insanların, yanında bundan başkasını konuşmalarını da istemezdi. Lider olarak yanına girenlerin, yanında aldıkları tat damaklarında kalırdı ve tevazu içinde geri yanından çıkarlardı."

Yine babama: "Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) evden nasıl çıkardı ve çıktığında ne yapardı?" diye sorduğumda şöyle dedi: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), insanları ilgilendiren, onları birbirlerine bağlayan ve ayrıştırmayan şeyler dışında dilini tutardı —Veya ravi: "Onlara itici sözler söylemezdi" demiştir.— Bir kavmin değerli kimselerine kendisi de değer verip ikramlarda bulunur ve onları kendi kavimlerinin başına atardı. İnsanları uyarırdı. Ahlakından ve davranışlarından ödün vermemek kaydıyla insanlara nezaketle davranırdı. Ashâbını arayıp sorardı ve insanların durumları ve yaptıklarını da sorar ilgilenirdi. İyiye iyi der ve onu destekler, kötüye de kötü der ve onu azaltmaya çalışırdı. Davranışlarında dengeliydi, tutarsız değildi. İnsanların gaflete düşeceği veya usanacağı endişesini daima taşır ve bunu hiç göz ardı etmezdi. Her duruma daim bir hazırlık içindeydi. Haktan taviz vermez ve ardında olan insanların bu yöndeki herhangi bir tavizlerine müsaade etmezdi. Yanında insanların en üstünü, en hayırlı ve en fazla nasihatçi olanlardı. Yanında en değerli kişiler insanlara eşit davranan ve yardımsever olan kişilerdi."

Yine babama: "Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) oturmaları nasıldı?" diye sorduğumda şöyle dedi: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Yüce Allah'ı anarak oturur ve kalkardı. Bir yerleri kendine has kılmayı sevmezdi ve insanlara da bunu yasaklardı. Bir topluluğun yanına vardığı zaman bulduğu ilk boş yerde otururdu ve herkesin de bunu yapmasını isterdi. Kendisine her oturan kişiye hakkını verirdi. Kendisiyle oturan kişi, asla diğerlerinin kendisinden üstün olduğunu düşünmezdi. Bir iş için kendisini ayakta tutan kişiye de sabreder ve ilk gidenin karşıdaki kişi olmasını beklerdi. Biri ondan bir şey istediği zaman bu istediğini vermeden göndermezdi. Yoksa da onu tatlı sözlerle geri çevirirdi. İnsanlar ondan öyle hoşlanmışlardır ki herkese

bir baba olmuştu. Hak önünde herkes onun yanında eşitti. Onun meclisi ağırbaşlılık, hayâ, sabır ve güvenin meclisiydi. Meclisinde sesler yükselmez, onurlar çiğnenmez ve sırlar ifşa edilmezdi. Yanında herkes eşitti ve birbirlerinden sadece takvayla üstündüler. Büyüğe saygılı, küçüğe karşı da merhametli idiler. İhtiyaç sahibini gözetir ve yabancı olanları korurlardı."

Babama: "Kendisiyle oturanlara nasıl davranırdı?" diye sorduğumda şöyle dedi: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kaba ve çirkin sözlü değil, güler yüzlü yumuşak huyluydu. Yaygaracı, kötü sözlü, dedikoducu ve başkalarını öven biri değildi. İstemediği şeyleri önemsemezdi. Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) yana kimse umutsuz olmazdı, kimseyi de yüzüstü bırakmazdı. Üç şeyden kendini uzak tutardı: Münakaşa, gevezelik ve kendisini ilgilendirmeyen şeylerle uğraşmak. Yine şu üç şeyden de kendini uzak tutardı: Kimseyi yermezdi, kimseyi ayıplamazdı ve kimsenin kusurları hakkında konuşmazdı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ancak sevabını umduğu şeyler hakkında konuşurdu. Konuştuğu zaman yanında oturanlar, başlarının üzerinde kuş varmış da hareket ederlerse uçacakmış gibi sessiz ve hareketsiz dururlardı. Kendisi sustuğu zaman ancak kendileri konuşurlardı. Kendisinin yanında tartışmazlardı ve biri konuştuğu zaman bitirinceye kadar diğerleri susardı. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanında öncelikli konuları konuşurlardı. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) onların güldüklerine güler, şaşırdıklarına şaşırırdı. Yabancı birinin kendisinden bir şey isterken veya konuşurken kabalığına tahammül ederdi. Ashâbı da bazen onların ihtiyaçlarını tedarik ederlerdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onlara: *"İhtiyaç sahibi birini gördüğünüz zaman onu doğru olana yönlendirin"* buyururdu. Hak etmesi dışında övülmekten hoşlanmazdı. Kimsenin konuşmasını kesmezdi. Ancak bir konuda sınırı geçerse ya onu bundan menetmekle ya da kalkıp gitmekle ancak bu sözünü keserdi."

Babama: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) susması nasıldı?" diye sorduğumda şöyle dedi: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şu dört şeyden dolayı susardı: Ağır başlılık, ihtiyat, takdir etme ve düşünme. Takdir etmesi, insanlar arasında gözleme ve dinlemeyi eşit şekilde yapmasıyladır. Düşünmesi ise, hangi şeyde karar kılacağı ve ne yönde fetva vereceği

şeklinde olurdu. Ağırbaşlılığı ise sabrı içinde ona verilmiştir. Bunun içindir ki hemen öfkelenmez ve ürkmezdi. İhtiyat ise, kendisine uyulması için iyi olanı seçme, kendisinden menetmek için kötü olandan uzak durma, ümmetinin maslahatına en uygun şey için görüşünü bildirme, dünya ve âhiret konularında kendilerine emredilen şeyi yerine getirme olmak üzere dört şeyde kendini gösterirdi."[1]

فَصْلٌ فِي بَيَانِ النَّبِيِّ ﷺ وَفَصَاحَتِهِ

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Fesâhati

Halîmî der ki: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) fesâhati anlatılıp açıklanmaya gerek bıraktırmayacak kadar açık olan bir özelliğidir. Yüce Allah: *"İnsanlara, kendilerine indirileni açıklaman ve onların da (üzerinde) düşünmeleri için sana bu Kur'ân'ı indirdik"*[2] buyurmuş ve Kitâb'ını insanlara açıklama görevini ona vermiştir. Bu konuda elde herhangi bir gösterge bulunmasa dahi bu âyet bu yönde yeterli olurdu. Zira Yüce Allah, Resûlullah'a (sallallahu alayhi vasallem) beyan ilmini ihsan etmeseydi ve bu alanda yüksek bir seviyede bulunmasaydı Kitâb'ını açıklama görevini kendisine vermez, buyruklarını bizzat kendisi açıklardı. Bize bildirilene göre Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) bulutlar konusu sorulmuş, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bu konuda aşağıda geçen rivayette zikredilenleri söylemiştir.[3]

١٣٦٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَحْمَدَ الْفَارِسِيُّ، أخبرنا أَبُو عَمْرِو بْنُ مَطَرٍ، حدثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ الصُّوفِيُّ، حدثنا يَحْيَى بْنُ مَعِينٍ، حدثنا عَبَّادُ بْنُ الْعَوَّامِ، حدثنا مُوسَى بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ الْحَارِثِ يَعْنِي التَّمِيمِيَّ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فِي يَوْمِ دَجْنٍ: " كَيْفَ تَرَوْنَ بَوَاسِقَهَا؟ " قَالُوا: مَا أَحْسَنَهَا

---

[1] İsnâdı zayıftır. İsnâdından meçhul bir ravi vardır. Ebû Dâvud 1/538 (862), Nesâî (2/169) ve İbn Mâce (1/459 (1429).

[2] Nahl Sur. 44

[3] Halîmî, *el-Minhâc* (2/77).

وَأَشَدَّ تَرَاحمَهَا قَالَ: " كَيْفَ تَرَوْنَ قَوَاعِدَهَا؟ " قَالُوا: مَا أَحْسَنَهَا وَأَشَدَّ تَمَكُّنَهَا، قَالَ: " كَيْفَ تَرَوْنَ جَوْنَهَا؟ " قَالُوا: مَا أَحْسَنَهُ وَأَشَدَّ سَوَادَهُ قَالَ: " كَيْفَ تَرَوْنَ رَحَاهَا اسْتَدَارَتْ؟ " قَالُوا: نَعَمْ مَا أَحْسَنَهَا وَأَشَدَّ اسْتِدَارَتَهَا قَالَ: " كَيْفَ تَرَوْنَ بَرْقَهَا أَخَفْوًا أَوْ وَمِيضًا أَمْ يَشُقُّ شَقًّا؟ " قَالُوا: بَلْ يُشَقُّ شَقًّا قَالَ: " الْحَيَا " فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللهِ مَا أَفْصَحَكَ مَا رَأَيْنَا الَّذِي هُوَ أَعْرَبَ مِنْكَ، قَالَ: " حُقَّ لِي وَإِنَّمَا أُنْزِلَ الْقُرْآنُ عَلَيَّ بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُبِينٍ "

قَالَ أَبُو عُبَيْدٍ: قَوْلُهُ: " قَوَاعِدُهَا - يَعْنِي قَوَاعِدَ السَّحَابِ - وَهِيَ أُصُولُهَا الْمُعْتَرِضَةُ فِي آفَاقِ السَّمَاءِ، وَأَمَّا الْبَوَاسِقَ فَفُرُوعُهَا الْمُسْتَطِيلَةُ فِي السَّمَاءِ إِلَى وَسَطِ السَّمَاءِ وَإِلَى الْأُفْقِ الْآخَرِ، وَالْجَوْنُ الْأَسْوَدُ وَقَوْلُهُ: رَحَاهَا فَرَحَاهَا اسْتِدَارَةُ السَّحَابَةِ فِي السَّمَاءِ، وَالْخَفْوُ هُوَ الِاعْتِرَاضِ مِنَ الْبَرْقِ فِي نَوَاحِي الغيم، وَالْوَمْيضُ أَنَ يَلْمَعَ قَلِيلًا، ثُمَّ يَسْكُنَ وَلَيْسَ لَهُ اعْتِرَاضٌ، وَأَمَّا الَّذِي يُشَقُّ شَقًّا فَاسْتِطَالَتُهُ فِي الْجَوِّ إِلَى وَسَطِ السَّمَاءِ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَأْخُذَ يَمِينًا وَشِمَالًا وَالْحَيَا هُوَ الْمَطَرُ الْوَاسِعُ الْغَزِيرُ " أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلَمِيُّ، أخبرنا أَبُو الْحَسَنِ الْكَارِزِيُّ، حدثنا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، عَنْ أَبِي عُبَيْدٍ، فَذَكَرَهُ

1363- Mûsa b. Muhammed b. İbrâhîm b. el-Hâris et-Teymî, babasından bildiriyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bulutlu bir günde ashâbına: *"Bulutun dallanıp budaklanmasını nasıl görüyorsunuz?"* diye sordu. "Ne güzel üst üste binip yığılmış" dediler. *"Onun köklerini nasıl görüyorsunuz?"* diye sorunca: "Ne güzel ve ne kadar sağlam duruyor" dediler. *"Onun rengini nasıl görüyorsunuz?"* diye sorunca: "Ne güzel ve kapkara görünüyor" dediler. *"Onun hareketi ve dönüşünü nasıl görüyorsunuz?"* diye sorunca: "Evet, çok güzel ve hızlı bir şekilde yuvarlanıp dönüyor" dediler. *"Şimşeğini nasıl görüyorsunuz? Kenarlarda mı görünüyor? Sönük mü oluyor? Yoksa dikine ve sert bir şekilde mi çakıyor?"* diye sorunca: "Aksine dikine ve sert bir şekilde çakıyor" dediler. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"O zaman bol ve bereketli bir yağmur olacak"* buyurdu. Adamın biri: "Ey Allah'ın Resûlü! Ne kadar fasih konuşuyorsun? Senden daha açıklayıcı konuşanı hiç görmedik" deyince, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): *"Böyle de olması gerekiyor! Zira Kur'ân bana benim dilimle, açıklayıcı bir Arapça ile indirilmiştir"* buyurdu.[1]

---

[1] İsnâdı zayıf, mürsel bir hadistir. Râmehurmuzî, *Emsâlü'l-Hadîs* 247 (126), İbn Düreyd,

Ebû Ubeyd (bu kavramları açıklarken) şöyle der: "*Kavâ'id* ile kastedilen bulutun göğe doğru uzanan üst kısımlarıdır. *Bevâsik*, bulutun ufukta yatay bir şekilde uzanan alt kısımlarıdır. *Cevn* ifadesinden kasıt siyahlığıdır. *Rehâ* ifadesinden kasıt bulutun gökyüzündeki hareketi ve dönüşüdür. *Hafv*, şimşeğin bulutun kenarlarında yatay bir şekilde görünmesidir. *Vamîd* ifadesinden kasıt şimşeğin ışığının parlayıp sönmesi, aşağıya doğru inmemesidir. *Şakk* ifadesinden kasıt ise şimşeğin sağa sola yayılmadan gökyüzünde yukarıdan aşağıya doğru dikine çakmasıdır. *Hayâ* ifadesinden kasıt bol ve bereketli olan yağmurdur."

١٣٦٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أخبرنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُقْبَةَ الشَّيْبَانِيُّ، بِالْكُوفَةِ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ الشَّيْبَانِيُّ أَبُو جَعْفَرٍ، حدثنا الْعَلَاءُ بْنُ عَمْرٍو الْحَنَفِيُّ، حدثنا يَحْيَى بْنُ بُرَيْدَةَ، وَمُحَمَّدُ بْنُ الْفَضْلِ الْخُرَاسَانِيُّ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " أَحِبُّوا الْعَرَبَ لثلاث: لِأَنِّي عَرَبِيٌّ وَالْقُرْآنُ عَرَبِيٌّ وَكَلَامُ أَهْلِ الْجَنَّةِ عَرَبِيٌّ "

قَالَ الْحَلِيمِيُّ رَحِمَهُ اللهُ: " وَإِذَا تُتُبِّعَ مَا فِي كُتُبِهِ وَمُحَاوَرَاتِهِ مِنَ الْأَلْفَاظِ الْجَزْلَةِ وُجِدَتْ كَثِيرَةً فَمِنْهَا كِتَابُهُ الذي كتبه لِوَائِلِ بْنِ حُجْرٍ الْحَضْرَمِيِّ مِنْ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللهِ إِلَى الْأَقْيَالِ الْعَبَاهِلَةِ مِنْ أَهْلِ حَضْرَمَوْتَ بِإِقَامِ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ عَلَى التَّيْعَةِ شَاةٌ وَالنَّتَمَةُ لِصَاحِبِهَا وَفِي السُّبُوبِ الْخُمُسُ لَا خِلَاطَ وَلَا وِرَاطَ وَلَا شِنَاقَ وَلَا شِغَارَ وَمَنْ أَجْبَى فَقَدْ أَرْبَى وَكُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ "

1364- İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"Arapları üç şeyden dolayı sevin: Ben Arap olduğum için, Kur'ân Arapça olduğu için, cennettekiler Arapça konuşacağı için."*[1]

Halîmî[1] der ki: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) mektupları ve tartışmaları incelendiği zaman da fesâhatine yönelik pek çok ifade bulunabilir.

Vasfu's-Sehâb ve'l-Matar (s. 4), el-Kâlî, *Emâlî* (1/8), Sa'leb, *Mecâlis* (2/522) ve Merzûkî, *el-Ezmine ve'l-Emkine* (2/99).

[1] İsnâdı zayıftır. Hâkim, *Müstedrek* (4/87) ile *Ma'rifetu Ulûmi'l-Hadîs* (161-162), Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr* 11/185 (11441) ve Ukaylî, *ed-Du'afâ* (3/348).

١٣٦٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلَمِيُّ، أخبرنا أَبُو الْحَسَنِ الْكَارِزِيُّ، أخبرنا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، عَنْ أَبِي عُبَيْدٍ، حدثنا سَعِيدُ بْنُ عُفَيْرٍ، عَنِ ابْنِ لَهِيعَةَ، عَنْ أَشْيَاخِهِ مِنْ حَضْرَمَوْتَ يَرْفَعُونَهُ قَالَ: وَحَدَّثَنِيهِ يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، عَنْ بَقِيَّةَ بْنِ الْوَلِيدِ بِسَنَدِهِ، قَالَ أَبُو عُبَيْدٍ: " الْأَقْيَالُ " مُلُوكُ الْيَمَنِ دُونَ الْمَلِكِ الْأَعْظَمِ. " وَالْعَبَاهِلَةُ " الَّذِينَ قَدْ أُقِرُّوا عَلَى مُلْكِهِمْ لَا يُزَالُونَ عَنْهُ. " وَالتَّيْعَةُ " الْأَرْبَعُونَ مِنَ الْغَنَمِ. " وَالتَّيْمَةُ " يُقَالُ إِنَّهَا الشَّاةُ الزَّائِدَةُ عَلَى الْأَرْبَعِينَ حَتَّى يَبْلُغَ الْفَرِيضَةَ الْأُخْرَى. وَيُقَالُ إِنَّهَا الشَّاةُ تَكُونُ لِصَاحِبِهَا فِي مَنْزِلِهِ يَحْلُبُهَا وَلَيْسَتْ بِسَائِمَةٍ. قَالَ " وَالسُّيُوبُ " الرِّكَازُ. وَقَوْلُهُ " لَا خِلَاطَ وَلَا وِرَاطَ " كَقَوْلِهِ لَا يُجْمَعُ بَيْنَ مُتَفَرِّقٍ وَلَا يُفَرَّقُ بَيْنَ مُجْتَمِعٍ. وَالْوِرَاطُ: الْخَدِيعَةُ وَالْغِشُّ. وَقَوْلُهُ " لَا شِنَاقَ " فَإِنَّ الشَّنَقَ مَا بَيْنَ الْفَرِيضَتَيْنِ، يَقُولُ لَا يُؤْخَذُ مِنْ ذَلِكَ شَيْءٌ. وَقَوْلُهُ " مَنْ أَجْبَى فَقَدْ أَرْبَى " فَالْإِجْبَاءُ بَيْعُ الْحَرْثِ قَبْلَ أَنْ يَبْدُو صَلَاحُهُ. قَالَ الْبَيْهَقِيُّ رَحِمَهُ اللهُ: " وَقَوْلُهُ لَا شِغَارَ لَا يُزَوِّجُ الرَّجُلُ ابْنَتَهُ أَوْ أُخْتَهُ الرَّجُلَ عَلَى أَنْ يُزَوِّجَهُ الْآخَرُ ابْنَتَهُ أَوْ أُخْتَهُ عَلَى أَنْ يَضَعَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا صَدَاقَ الْأُخْرَى "

1365- Bunlardan biri de Vâil b. Hucr el-Hadramî'ye yazdığı şu mektuptur:

"Allah'ın Resûlü Muhammed'den Hadramevt'in uç beylerine! Namazı kılıp zekatı verin! Her kırk koyun için zekat olarak bir koyun vardır. Aradaki küsuratlar sahibine aittir. Gömülerde zekat beşte birdir. Zekat miktarını düşürmek için ayrı sürüler bir araya getirilmez, bir sürü de parçalara bölünmez. Aradaki küsuratlar için zekat alınmaz. (İslam'da) Şiğar yoktur. Meyveleri henüz olgunlaşmadan önce satan kişi faizli satış yapmış demektir. Sarhoş veren her türlü şey de haramdır".[2]

Yahya b. el-Bukeyr aynısını Bakiye b. el-Velîd'den aynı isnâdla rivayet etmiştir.

Ebû Ubeyd der ki: "*Akyâl*, Yemen'in en büyük kralı dışında kalan krallardır. *Abâhile*, bölgelerinin başında yönetici olarak kalan beylerdir. *Teyyi'a*, kırk koyundan oluşan sürüdür. *Teyme*, kırk koyun ile zekatı

---

[1] Halîmî, *el-Minhâc* (2/77-78).

[2] İsnâdında kopukluk vardır. Ebû Ubeyd, *Ğarîbu'l-Hadîs* (1/211-213) ve Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr* (22/46-49) ile *M. es-Sağîr* (2/143-146).

gerektiren bir sonraki sayı arasında olan ve küsurattan sayılan koyunlardır. Kişinin evinde sütü için beslediği sürüye katmadığı koyun olduğunu söyleyenler de vardır. *Süyûb*, define ve gömülerdir. *Hilât* ile *Virât*, ayrı olan sürülerin bir araya getirilmesi veya bir sürünün parçalara bölünmesidir. *Virât*, ayrıca aldatma, hile anlamına da gelir. *Şinâk*, zekatta malın zekatını gerektiren iki nisap arasındaki küsuratlardır ve bunlardan zekat alınmayacağı ifade edilmiştir. *İcbâ*, bir ürünü veya mahsulü henüz olgunlaşmadan satmaktır. *Şiğâr*, mehir alıp vermeden kişinin kendi kızını veya kız kardeşini birine verip karşılığında onun kızını veya kız kardeşini alması şeklinde yapılan evlilik türüdür."

١٣٦٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَلِيٍّ الرُّوذْبَارِيُّ، أخبرنا أَبُو طَاهِرٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ الْمُحَمَّدَآبَاذِيُّ، حدثنا أَبُو قِلَابَةَ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ حَجَرٍ الْحَضْرَمِيُّ، حدثنا سَعِيدُ بْنُ عَبْدِ الْجَبَّارِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ وَائِلِ بْنِ حُجْرٍ، " أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ، كَتَبَ لَهُ كِتَابًا: لَا جَلَبَ وَلَا جُنُبَ وَلَا وِرَاطَ وَلَا شِغَارَ فِي الْإِسْلَامِ، وَكُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ " قَالَ الْحَلِيمِيُّ رَحِمَهُ اللهُ: " وَلَهُ مِنَ الْكُتُبِ الْفَصِيحَةِ مَا هِيَ مَوْجُودٌ عِنْدَ الْفُقَهَاءِ وَالْكُتَّابِ فَمَنْ أَرَادَ أَنْ يَزْدَادَ عِلْمًا بِفَصَاحَةِ نَبِيِّهِ ﷺ وَبَلَاغَتِهِ، فَلْيَنْظُرْ فِيهَا وَلْيَتَأَمَّلْهَا وَكَانَ ﷺ يَقُولُ: أُوتِيتُ جَوَامِعَ الْكَلِمِ، وَاخْتُصِرَ لِيَ الْحَدِيثُ اخْتِصَارًا "

1366- Vâil b. Hucr bildiriyor: Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) bana: *"İslam'da celeb, ceneb*[1]*, virât ve şiğâr yoktur. Sarhoşluk veren her türlü şey de haramdır"* şeklinde bir mektup yazdı.[1]

---

[1] *Celeb*, biri zekatta biri de yarışlarda olmak üzere iki yerde olur. Zekatta olanı, zekat memurunun zekat toplayacağı bölgeye gidip bir yerde konaklaması, sonra zekatını almak için malları yanına getirecek birini göndermesidir. Resûlullah (sallalhu aleyhi vesellem) bunu yasaklamış ve zekatı alınacak malın yanına kadar gidip bu şekilde alınmasını emretmiştir. Yarışlarda olanı ise, kişinin yarışa soktuğu atın arkasından gitmesi ve bağırıp çağırarak onu coşturması, hızlandırmasıdır. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunu da yasaklamıştır. *Celeb* de biri yarışlarda biri de zekatta olmak üzere iki yerde olur. Yarışta olanı, kişinin yarışa soktuğu atın yanında boş bir atı daha koşturması, yarışta olan atın yorulması halinde boş olan ata binmesidir. Zekatta olanı ise, zekat memurunun zekatta mallarına uzak bir yerde konaklaması, sonra zekatını almak için malların ayağına kadar getirilmesini istemesidir.

Halîmî der ki: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) fesahatini gösteren başka mektuplar da mevcuttur. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) fesahati ile belagati konusunda daha fazla bilgi edinmek isteyenler fakih ve yazarların eserlerinde bulunan bu mektuplara başvurabilirler. Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) bu yönde: *"Bana cevâmiul-kelim (az söz ile çok mana ifade eden hikmetli sözler) ve özlü sözler söyleme kabiliyeti verildi"* buyurmuştur.[2]

١٣٦٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حدثنا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ بَالَوَيْهِ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ يُونُسَ، حدثنا شُعَيْبُ بْنُ بَيَانٍ الصَّفَّارُ، حدثنا شُعْبَةُ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ زَيْدٍ، عَنِ الْحَسَنِ، عَنِ الْأَحْنَفِ بْنِ قَيْسٍ، عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ، رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: " أُعْطِيتُ جَوَامِعَ الْكَلِمِ وَاخْتُصِرَ لِيَ الْحَدِيثُ اخْتِصَارًا "

1367- Ömer b. el-Hattâb'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Bana cevâmiul-kelim ve özlü sözler söyleme kabiliyeti verildi"* buyurmuştur.[3]

Beyhakî der ki: Bize bildirildiğine göre Saîd b. el-Müseyyeb, Ebû Hureyre kanalıyla Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem): *"Cevâmiul-kelim ile gönderildim"* buyurduğunu rivayet etmiştir.[4]

Anlaşıldığı kadarıyla da Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) *cevâmiul-kelim* ile Kur'ân'ı kastetmiştir. Hz. Ömer'in bu yöndeki rivayeti de buna işaret etmektedir. Hâlîmî ise *cevâmiul-kelim* ifadesini Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) kendi sözleri olarak yorumlamıştır[5] ki her iki görüş de muhtemeldir.

١٣٦٨ - فَقَدْ أَخْبَرَنَا أَبُو عَلِيٍّ الرُّوذْبَارِيُّ، وَأَبُو عَبْدِ اللهِ بْنُ بُرْهَانَ، وَأَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ الْفَضْلِ قَالُوا: أخبرنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّفَّارُ قَالَ: حدثنا الْحَسَنُ بْنُ عَرَفَةَ، حدثنا

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunu yasaklamıştır. Zekatta olan *ceneb*'in, zekat memurunun malın takibini yapamaması için mal sahibinin bu malı uzak bir noktaya götürmesi anlamında olduğunu söyleyenler de vardır. Bak: İbnu'l-Esîr, *en-Nihâye* (1/281, 303).

[1] İsnâdı zayıftır.

[2] Halîmî, *el-Minhâc* (2/78).

[3] İsnâdı zayıftır. Abdurrezzâk, *Musannef* (6/112-113).

[4] 137. hadiste geçti.

[5] Halîmî, *el-Minhâc* (2/78).

هُشَيْمُ بْنُ بَشِيرٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ إِسْحَاقَ الْقُرَشِيِّ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " أُعْطِيتُ فَوَاتِحَ الْكَلَامِ وَخَوَاتِمَهُ، وَجَوَامِعَهُ "، فَقُلْنَا: يَا رَسُولَ اللهِ، عَلِّمْنَا مِمَّا عَلَّمَكَ اللهُ فَعَلَّمَنَا التَّشَهُّدَ فِي الصَّلَاةِ

1368- Ebû Mûsa el-Eş'arî der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Bana cevâmiul-kelim, az sözle çok şeyi ifade etme, bir konuda ilk ve son sözü söyleyebilme kabiliyeti verildi"* buyurdu. "Ey Allah'ın Resûlü! Yüce Allah'ın sana öğrettiğinden bize de öğret" dediğimizde namazdaki teşehhüdü öğretti.[1]

Halîmî der ki: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), kendisine bir dua öğretmesini isteyen adama: *"Rabbinden yakîn ile afiyeti iste"*[2] demesi, *cevâmiul-kelim*'den sayılan sözlerinden biri olduğunu söylenir. Zira yakîn olmadan âhirete yönelik yapılan hiçbir amel kabul görmez. Güven, sıhhat ve gönül rahatlığı olmadan da kişi dünyada yaptığı hiçbir şeyden tat almaz. Bu şekilde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) âhirete yönelik olan her bir şeyi bir kelimede, dünyaya yönelik olan her bir şeyi de başka bir kelimede toplayıp ifade etmiştir."[3]

١٣٦٩ - أَخْبَرَنَاهُ أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ يُوسُفَ الْأَصْبَهَانِيُّ، أخبرنا أَبُو سَعِيدِ بْنُ الْأَعْرَابِيِّ، حدثنا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّبَّاحُ الزَّعْفَرَانِيُّ، حدثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ جَعْدَةَ قَالَ: قَالَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ فِي الصَّيْفِ عَامَ أَوَّلَ وَالْعَهْدُ قَرِيبٌ يَقُولُ: " سَلُوا اللهَ الْيَقِينَ وَالْعَافِيَةَ "

1369- Hz. Ebû Bekr der ki: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), yakın bir zamanda, geçen yıl yaz ayında: *"Yüce Allah'tan yakîn ile afiyeti dileyin"* buyurduğunu işittim.[4]

---

[1] İsnâdı zayıftır. İbn Mâce 1/609 (1892) ve Nesâî (2/238).

[2] İbn Mâce 2/1265 (3848) ve Tirmizî 5/576 (3596).

[3] Halîmî, *el-Minhâc* (2/78).

[4] Ravileri güvenilirdir, ancak isnâdında kopukluk vardır. İbn Mâce 2/1265 (3849), Nesâî (579-588) ve Tirmizî 5/557 (3558).

١٣٧٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ يُوسُفَ الْأَصْبَهَانِيُّ، أخبرنا أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ الْفَاكِهِيُّ بِمَكَّةَ، حدثنا أَبُو يَحْيَى عَبْدُ اللهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ زَكَرِيَّا بْنِ أَبِي مَسَرَّةَ، حدثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ يَزِيدَ الْمُقْرِئُ، حدثنا حَيْوَةُ بْنُ شُرَيْحٍ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ الْمَلِكِ بْنَ الْحَارِثِ يَقُولُ: إِنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ الصِّدِّيقَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَلَى الْمِنْبَرِ يَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ فِي هَذَا الْيَوْمِ من عَامَ أَوَّلَ وَاسْتَعْبَرَ أَبُو بَكْرٍ وَبَكَى ثُمَّ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ: " لَمْ تُؤْتُوا بَعْدَ كَلِمَةِ الْإِخْلَاصِ مِثْلَ الْعَافِيَةِ فَسَلُوا اللهَ الْعَافِيَةَ "

1370- Ebû Hureyre der ki: Ebû Bekr es-Sıddîk, minber üzerinde: "Geçen yıl böylesi bir günde Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu minber üzerinde şöyle dediğini işittim" dedi ve gözleri dolup ağlamaya başladı. Sonra şöyle devam etti: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *«Kişiye ihlas sözünden sonra verilebilecek en güzel şey afiyettir. Bundan dolayı Yüce Allah'tan afiyeti isteyin»* buyurduğunu işittim."[1]

١٣٧١ - قَالَ الْحَلِيمِيُّ رَحِمَهُ اللهُ: " وَمِمَّا يَدْخُلُ فِي حُسْنِ الْجَوَابِ مَعَ وَجَازَةِ الْكَلَامِ جَوَابُهُ عَنْ كِتَابِ مُسَيْلِمَةَ إِلَيْهِ إِذْ كَتَبَ: أَمَّا بَعْدُ فَإِنِّي أُشْرِكْتُ فِي الْأَمْرِ مَعَكَ فَلِيَ نِصْفُ الْأَرْضِ وَلَكَ نِصْفُهَا، وَلَكِنَّ قُرَيْشًا يَعْتَدُونَ، فَكَتَبَ إِلَيْهِ: " بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ مِنْ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللهِ إِلَى مُسَيْلِمَةَ الْكَذَّابِ سَلَامٌ عَلَى مَنِ اتَّبَعَ الْهُدَى أَمَّا بَعْدُ، فَإِنَّ الْأَرْضَ لِلَّهِ يُورِثُهَا مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ، وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ "

أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حدثنا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حدثنا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الْجَبَّارِ، حدثنا يُونُسُ بْنُ بُكَيْرٍ، عَنِ ابْنِ إِسْحَاقَ، فَذَكَرَهُ. . . . غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: أَمَّا بَعْدُ فَإِنِّي قَدِ أشْرَكْتُ فِي الْأَمْرِ معك وَإِنَّ لَنَا نِصْفَ الْأَمْرِ وَلِقُرَيْشٍ نِصْفَ الْأَمْرِ وَلَكِنَّ قُرَيْش قَوْمٌ يَعْتَدُونَ، ثُمَّ ذَكَرَ جَوَابَ النَّبِيِّ ﷺ عَلَى مَا كَتَبَنا.

---

[1] İsnâdının zararı yoktur. Ahmed, *Müsned* (1/4), İbn Hibbân, *Mevârid* (2421), Ebû Ya'lâ, *Müsned* 1/76 (74), Mervezî, *Müsnedu Ebî Bekr* (53) ve Ebû Ya'lâ 1/77 (75).

قَالَ الْحَلِيمِيُّ رَحِمَهُ اللهُ: " وَمِنْ جَوَامِعِ كَلِمِهِ ﷺ الْمُسْلِمُونَ تَتَكَافَأُ دِمَاؤُهُمْ، وَيَسْعَى بِذِمَّتِهِمْ أَدْنَاهُمْ، وَهُمْ يَدٌ عَلَى مَنْ سِوَاهُمْ، لَا يُقْتَلُ مُؤْمِنٌ بِكَافِرٍ، وَلَا ذُو عَهْدٍ فِي عَهْدِهِ "

1371- Halîmî der ki: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) az ve öz sözlerle verdiği en güzel cevaplardan biri de (yalancı peygamber) Müseylime'ye verdiği cevaptır. Zira Müseylime ona: "Asıl konuya gelirsek; bu işte (peygamberlikte) ortağın yapıldım. Bundan dolayı yeryüzünün yarısı benim, diğer yarısı da senindir. Ancak Kureyş bu konuda haddini aşıyor" şeklinde bir mektup yazınca, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şu cevabı yazdı: *"Bismillâhirrahmânirrahîm! Allah'ın Resûlü Muhammed'den yalancı Müseylime'ye! Selam hidâyete tâbi olanların üzerine olsun. Asıl konuya gelince; yeryüzü tümüyle Allah'ındır ve kullarından dilediğini ona varis kılar. Sonuç da takva sahiplerinin lehine olacaktır."*[1]

Başka bir kanalla İbn İshâk bir öncekinin aynısını bildirir. Ancak Müseylime'nin mektubunda: "Asıl konuya gelirsek; bu işte (peygamberlikte) ortağın yapıldım. Bundan dolayı bu işin yarısı bizim, diğer yarısı da Kureyş'indir. Ancak Kureyş bu konuda haddini aşan bir topluluktur" dediğini aktarır. Sonrasında da Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) cevabını bir önceki hadiste olduğu gibi verir.[2]

Halîmî der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) özlü sözlerinden biri de şöyledir: *"(Diyet ve kısas konusunda) müslümanların kanları birbirine eşittir. Konum olarak en aşağıda olan biri bile diğerleri adına (kafirlere karşı) teminat (zimmet) verebilir. Müslümanlar başkalarına karşı tek el gibidirler. Kafire karşılık (kısas olarak) müslüman öldürülmez. Aynı şekilde anlaşma süresi devam ettiği sürece anlaşmalı (zimmî) kişi de (kısas olarak) kafire karşılık öldürülmez."*

Bu hadisin her bir cümlesi tek tek ele alınacak olsa her biri uzun açıklamaları gerektirecektir.

Beyhakî der ki: "Bu hadisin isnâdını *Sünen*'imizin *Yaralamalar Bölümü*'nde

---

[1] Halîmî, *el-Minhâc* (2/78).

[2] İsnâdı zayıf, mu'dal bir hadistir. Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve* (5/331).

zikrettik.[1] Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu yönde birçok sözü vardır, ancak daha fazlasını zikretmeyi başlığımız kaldıramayacaktır."

١٣٧٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعِيدٍ الْخَلِيلُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْقَاضِي الْبُسْتِيُّ، حدثنا أَبُو الْعَبَّاسِ أَحْمَدُ بْنُ الْمُظَفَّرِ الْبَكْرِيُّ، أخبرنا ابْنُ أَبِي خيثمَةَ، حدثنا أَبِي، حدثنا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، أخبرنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَتِيكٍ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ: " مَنْ مَاتَ حَتْفَ أَنْفِهِ - وَاللهِ إِنَّهَا لَكَلِمَةٌ مَا سَمِعْنَاهَا مِنْ أَحَدٍ مِنَ الْعَرَبِ قَبْلَ رَسُولِ اللهِ ﷺ - فَقَدْ وَقَعَ أَجْرُهُ عَلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ "

1372- Muhammed b. Abdillah b. Atîk, babasından bildirir: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *"(Allah yolunda cihad için evinden çıkıp bu yolda) yatağında ölen kişiye de Yüce Allah şehit sevabı verir"* buyurduğunu işittim. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vasellam) söyleyene kadar vallahi *"Hatfe enfihi"* ifadesini hiçbir Arab'dan işitmiş değildik.[2]

Beyhakî der ki: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu türden daha önce kimse tarafından dile getirilmeyen birçok ifadesi bulunmaktadır."

فَصْلٌ فِي حَدَبِ النَّبِيِّ ﷺ عَلَى أُمَّتِهِ وَرَأْفَتِهِ بِهِمْ

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Ümmetine Şefkati ve Merhameti

قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ﴾

---

[1] İbn Mâce 2/895 (2685).

[2] İsnâdında tanımadığım bir ravi vardır. Ahmed, *Müsned* (4/36), İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (5/294), Beyhakî, *Sünen* (9/166) ve Buhârî, *Târîh* (14).

Yüce Allah şöyle buyurur: *"Andolsun, size kendi içinizden öyle bir peygamber gelmiştir ki sizin sıkıntıya düşmeniz ona çok ağır gelir. O size çok düşkün, müminlere karşı da çok şefkatli ve merhametlidir."*[1]

Ebû Abdirrahman es-Sülemî'nin bize bildirdiğine göre Ebu'l-Hüseyn el-Fârisî şöyle demiştir: "Yüce Allah, şefkat ve rahmet konusunda Habib'ini (sallallahu aleyhi vesellem) vasfettiği gibi kullarından başkasını bu şekilde vasfettiğini gördün mü? Herkesin sadece kendini düşündüğü kıyamet gününde bile kendi nefsini düşünmeden önce ümmetine şefkatinden dolayı: *«Ümmetim! Ümmetim!»* dediğini görmez misin? Öylesi bir günde: Rabbine: *«Ben kendimi sana teslim ediyorum! Bana dilediğini yapabilirsin. Ancak kullarına yönelik olan şefaatimi geri çevirme»* diye dediğini görmüyor musun?"

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şefaatine yönelik bu hadis daha önce zikredilmişti.

١٣٧٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنِي أَبُو مُحَمَّدٍ أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الْمُزَنِيُّ، أخبرنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، حدثنا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنِي شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، حَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " لِكُلِّ نَبِيٍّ دَعْوَةٌ فَأُرِيدُ - إِنْ شَاءَ اللهُ - أَنْ أَخْتَبِئَ دَعْوَتِي شَفَاعَةً لِأُمَّتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ " رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ فِي الصَّحِيحِ، عَنْ أَبِي الْيَمَانِ وَأَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ مِنْ وَجْهٍ آخَرَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ

1373- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"Her peygamberin kabul gören bir duası olmuştur. Ben de bu duamı inşâallah kıyamet gününde ümmetime şefaat için saklamak istiyorum."*[2]

Buhârî bunu *Sahîh*'te Ebu'l-Yemân'dan[3], Müslim ise başka bir kanalla Zührî'den naklen zikretmiştir.[4]

---

[1] Tevbe Sur. 128

[2] İsnâdı sahihtir.

[3] Buhârî, *tevhîd* (8/192).

[4] Müslim, *îmân* (334, 335, 336).

١٣٧٤ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ بِشْرَانَ، أخبرنا أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمِصْرِيُّ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ زَيْدٍ، أَنَّ ابْنَ سُوَيْدٍ، حدثنا سَلَامُ بْنُ سُلَيْمَانَ أَبُو الْعَبَّاسِ الدِّمَشْقِيُّ، حدثنا شَرِيكٌ، عَنْ سَالِمٍ الْأَفْطَسِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضَى﴾ [الضحى: ٥] قَالَ: " رِضَاهُ أَنْ تُدْخِلَ أُمَّتَهُ كُلَّهُمُ الْجَنَّةَ "

وَرُوِّينَا عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ وَقِيلَ عَنْهُ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ: " إِنَّمَا أَنَا رَحْمَةٌ مُهْدَاةٌ "

1374- Saîd b. Cübeyr bildiriyor: İbn Abbâs, ***"Rabbin şüphesiz sana verecek ve sen de hoşnut olacaksın"***[1] âyetini açıklarken: "Hoşnut edilmesi ümmetinin tümünün cennete konulmasıdır" demiştir.[2]

Beyhakî der ki: Bize bildirildiğine göre Ebû Sâlih, Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem), başka bir kanalla da Ebû Hureyre, Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem): *"Ben size doğru yolu gösteren bir rahmetim"* buyurduğunu rivayet etmiştir.[3]

١٣٧٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حدثنا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حدثنا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الْجَبَّارِ، حدثنا يُونُسُ بْنُ بُكَيْرٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ الْوَلِيدِ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُبَيْدٍ قَالَ: لَمَّا كُسِرَتْ رُبَاعِيَّةُ رَسُولِ اللهِ ﷺ، وَشُجَّ فِي جَبْهَتِهِ فَجَعَلَتِ الدِّمَاءُ تَسِيلُ عَلَى وَجْهِهِ قِيلَ: يَا رَسُولَ اللهِ، ادْعُ اللهَ عَلَيْهِمْ فَقَالَ ﷺ: " إِنَّ اللهَ تَعَالَى لَمْ يَبْعَثْنِي طَعَّانًا وَلَا لَعَّانًا، وَلَكِنْ بَعَثَنِي دَاعِيَةً وَرَحْمَةً، اللهُمَّ اهْدِ قَوْمِي فَإِنَّهُمْ لَا يَعْلَمُونَ " " هَذَا مُرْسَلٌ "

1375- Abdullah b. Ubeyd der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ön dişlerinden biri kırılıp, yüzü de yaralanınca kanlar yüzünden akmaya başladı. "Ey Allah'ın Resûlü! Onlara (müşriklere) beddua et" denilince: *"Yüce Allah beni*

---

[1] Duhâ Sur. 5

[2] İsnâdı zayıftır. Suyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensûr* (8/543).

[3] 1339. hadiste geçti.

başkalarına dil uzatıp lanet okumak için değil doğru yola davet eden bir rahmet olarak gönderdi. Allahım! Kavmime doğru yolu göster, zira bilmiyorlar" karşılığını verdi.[1]

Mürsel bir hadistir.

١٣٧٦ – وَقَدْ حَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلَمِيُّ، أخبرنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدُوسٍ، حدثنا أَبُو مَنْصُورٍ يَحْيَى بْنُ أَحْمَدَ بْنِ زِيَادٍ الْهَرَوِيُّ، حدثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ الْحِزَامِيُّ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ فُلَيْحٍ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " اللهُمَّ اغْفِرْ لِقَوْمِي فَإِنَّهُمْ لَا يَعْلَمُونَ "

1376- Sehl b. Sa'd'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Allahım! Kavmimi bağışla, zira bilmiyorlar"* buyurmuştur.[2]

Halîmî der ki: Bize bildirilene göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) iki koç kurban ederken birincisinde: *"Allahım! Bu, Muhammed ve ailesi adınadır"* buyurmuştur. İkincisinde ise: *"Allahım! Bu, Muhammed ve Muhammed ümmetinden kurban kesemeyenler adınadır"* buyurmuştur.[3] Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ümmetine yönelik iyiliği ve şefkatinin en büyük göstergelerinden biri de: *"Şâyet ümmetime ağır gelmeyeceğini bilseydim yatsı namazını geciktirerek kılmalarını ve her namaz öncesi ağızlarını misvaklamalarını söylerdim"* sözüdür.[4]

Yine Ramazan ayında onunla gece namazına çıkanların çoğaldığını görünce üçüncü gün çıkmamış ve: *"Yaptığınızı görüyorum ve bu namaza çıkmamamın tek sebebi, size farz kılınmasından çekinmemdir"* buyurmuştur.[5]

Burada Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) nafile olan bu namazın müslümanlara farz kılınmasından, onların da bu namazı hakkıyla kılamayıp buna kendileri sebep oldular diye kınanmalarından çekinmiştir. Bu endişe de Resûlullah'ın

---

[1] İsnâdı zayıftır.

[2] İsnâdında tanımadığım bir ravi vardır. Tahâvî, *Şerh Müşkili'l-Âsâr* (3/189) ve Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr* 6/146 (5694).

[3] Ebû Dâvud 3/240 (2810) ve Tirmizî 4/100 (1521).

[4] Beyhakî, *Sünen* (1/35-37).

[5] Buhârî, *teheccüd* (2/44) ve Müslim, *salâtu'l-müsâfirîn* (1/524).

(sallallahu aleyhi vesellem) ümmetine karşı olan şefkati ve merhametinden kaynaklanmaktadır. Bundan dolayı Yüce Allah'tan, ümmetinden yana daha önce hiçbir peygamber ve elçiye vermediği mükafatları vermesini diliyoruz.

Yüce Allah, Kitâb'ında O'nu *"Aydınlatıcı bir kandil"*[1] olarak nitelemiştir. Zira insanları küfrün karanlıklarından hidâyetin her şeyi açıkça gösteren aydınlıklarına çıkarmıştır. Yüce Allah bunu da: *"Bu Kur'ân, Rablerinin izniyle insanları karanlıklardan aydınlığa, mutlak güç sahibi ve övgüye layık, göklerdeki ve yerdeki her şey kendisine ait olan Allah'ın yoluna çıkarman için sana indirdiğimiz bir kitaptır"*[2] buyruğuyla ifade etmiştir."[3]

Sonrasında Halîmî bu yöndeki sözlerine devam ettikten sonra: "Aklı başında olan her bir kişi Yüce Allah'ın, kullarına Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) vasıtasıyla dünyadayken ihsan ettiği şeyler ile, âhirette şefaatine nail olma gibi hayırları düşündüğü zaman Yüce Allah'ın haklarından sonra en önce yerine getirilmesi gereken hakların Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) hakları olduğunu da görecektir" der[4] ve bu konuyu da uzunca açıklar.

فَصْلٌ فِي زُهْدِ النَّبِيِّ ﷺ وَصَبْرِهِ عَلَى شَدَائِدِ الدُّنْيَا

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Zühdü ve Dünya Sıkıntılarına Karşı Sabrı

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) dünya nimetlerine karşı zahid birisiydi, zira Yüce Allah: *"Onlardan bazı kesimlere, kendilerini sınamak için dünya hayatının süsü olarak verdiğimiz şeylere gözünü dikme"*[5] buyurarak bu yönde ona zühdü tembihlemiştir. Bu konuda da Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) şu rivayetler yapılmıştır:

---

[1] Ahzâb Sur. 46

[2] İbrâhim Sur. 1

[3] Halîmî, *el-Minhâc* (2/75).

[4] Halîmî, *el-Minhâc* (2/76).

[5] Tâhâ Sur. 131

١٣٧٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حدثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَحْمَدَ التَّاجِرُ، أخبرنا أَبُو يَعْلَى، حدثنا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ، حدثنا عُمَرُ بْنُ يُونُسَ، حدثنا عِكْرِمَةُ بْنُ عَمَّارٍ، حَدَّثَنِي أَبُو زُمَيْلٍ سِمَاكٌ الْحَنَفِيُّ، حَدَّثَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبَّاسٍ، حَدَّثَنِي عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ قَالَ: اعْتَزَلَ النَّبِيُّ ﷺ نِسَاءَهُ، فَذَكَرَ الْحَدِيثَ إِلَى أَنْ قَالَ: فَدَخَلْتُ عَلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ، وَهُوَ مُضْطَجِعٌ عَلَى حَصِيرٍ، فَجَلَسْتُ فَإِذَا عَلَيْهِ إِزَارُهُ، وَلَيْسَ عَلَيْهِ غَيْرُهُ، وَإِذَا الْحَصِيرُ قَدْ أَثَّرَ فِي جَنْبِهِ فَنَظَرْتُ بِبَصَرِي فِي خِزَانَةِ رَسُولِ اللهِ ﷺ، فَإِذَا أَنَا بِقَبْضَةٍ مِنْ شَعِيرٍ نَحْوَ الصَّاعِ وَمِثْلُهَا قَرَظًا فِي نَاحِيَةِ الْغُرْفَةِ، وَإِذَا أَفِيقٌ مُعَلَّقٌ، قَالَ: فَابْتَدَرَتْ عَيْنَايَ فَقَالَ: " مَا يُبْكِيكَ يَا ابْنَ الْخَطَّابِ؟ " قُلْتُ: يَا نَبِيَّ اللهِ وَمَالِي لَا أَبْكِي وَهَذَا الْحَصِيرُ قَدْ أَثَّرَ فِي جَنْبِكَ، وَهَذِهِ خِزَانَتُكَ لَا أَرَى فِيهَا إِلَّا مَا أَرَى وَذَلِكَ قَيْصَرُ وَكِسْرَى فِي الثِّمَارِ وَالْأَنْهَارِ، وَأَنْتَ رَسُولُ اللهِ وَصَفْوَتُهُ وَهَذِهِ خِزَانَتُكَ، فَقَالَ: " يَا ابْنَ الْخَطَّابِ أَمَا تَرْضَى أَنْ تَكُونَ لَنَا الْآخِرَةُ وَلَهُمُ الدُّنْيَا " قُلْتُ: بَلَى رَوَاهُ مُسْلِمٌ فِي الصَّحِيحِ، عَنْ زُهَيْرِ بْنِ حَرْبٍ

1377- Ömer b. el-Hattâb der ki: "Bir defasında Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) hanımlarından ayrı durmuştu..." Ravi söz konusu hadisi zikredip Ömer'den naklen şöyle devam eder: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına girdiğimde bir hasırın üzerinde uzanmıştı. Yanında oturdum, üzerinde bir peştamal vardı ve başka da bir şey yoktu. Bundan dolayı hasır, üzerinde iz bırakmıştı. Odada göz gezdirdiğimde dolabında kutu içinde bir avuç kadar arpa, odanın bir köşesinde bir o kadar (deri tabaklamada kullanılan) *karaz* (selem ağacı yaprağı) ve henüz tabaklanmamış asılı bir deri parçası gördüm. Bu durumu görünce gözlerimden yaş gelmeye başladı. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): *"Ey İbnu'l-Hattâb! Neden ağlıyorsun?"* diye sorunca: "Ey Allah'ın Resûlü! Hasırın izleri üzerinde çıkmışken, dolabında bulunanları görmüşken, Kayser ve Kisrâ meyveler, ırmaklar arasında yaşarken, sen Allah'ın Resûlü, seçtiği kulu olmana rağmen dolabın bomboşken nasıl ağlamayayım?" dedim. Bana: *"Ey İbnu'l-Hattâb! Âhiretin bizim, dünyanın ise onların olmasına razı değil misin?"* diye sorunca: "Tabi ki razıyım" dedim.[1]

---

[1] Buhârî, *mezâlim* (3/103-106), *nikâh* (6/147-150).

Müslim bunu *Sahîh*'te Züheyr b. Harb kanalıyla rivayet etti.[1]

١٣٧٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أخبرنا الْحُسَيْنُ بْنُ صَفْوَانَ، حدثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي الدُّنْيَا، حدثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ مُعَاوِيَةَ الْجُمَحِيُّ، حدثنا ثَابِتُ بْنُ يَزِيدَ، حدثنا هِلَالٌ يَعْنِي ابْنَ خَبَّابٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: دَخَلَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ، وَهُوَ عَلَى حَصِيرٍ قَدْ أَثَّرَ فِي جَنْبِهِ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ، لَوِ اتَّخَذْتَ فِرَاشًا أُوثِرَ مِنْ هَذَا، فَقَالَ: " مَالِي وَلِلدُّنْيَا وَمَا لِلدُّنْيَا وَمَالِي، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، مَا مَثَلِي وَمَثَلُ الدُّنْيَا إِلَّا كَرَاكِبٍ سَارَ فِي يَوْمٍ صَائِفٍ، فَاسْتَظَلَّ تَحْتَ شَجَرَةٍ سَاعَةً مِنْ نَهَارٍ، ثُمَّ رَاحَ وَتَرَكَهَا "

1378- İbn Abbâs der ki: Ömer b. el-Hattâb, Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) yanına girince hasırın üzerinde uzandığını ve hasırın izlerinin de üzerinde çıktığını gördü. "Ey Allah'ın Resûlü! Bundan daha güzel bir yaygı edinsen olmaz mı?" deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Benim dünya (rahatlığı) ile ne işim olabilir? Dünyanın benle ne işi olabilir? Dünyadaki durumum, bir yaz gününde yol aldıktan sonra bir ağacın altında biraz gölgelenen, sonra orayı bırakıp yoluna devam eden yolcunun durumu gibidir"* karşılığını verdi.[2]

١٣٧٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ اللهِ بْنُ يُوسُفَ الْأَصْبَهَانِيُّ، أخبرنا أَبُو سَعِيدِ بْنُ الْأَعْرَابِيِّ، أَخْبَرَنِي يَحْيَى بْنُ أَبِي طَالِبٍ، حدثنا شَبَابَةُ بْنُ سَوَّارٍ، حدثنا يَحْيَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ بْنِ سَالِمٍ الْأَسَدِيُّ قَالَ سَمِعْتُ الشَّعْبِيَّ، يحدث عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّهُ قَالَ: " إِنَّ جِبْرِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَتَى النَّبِيَّ ﷺ يُخَيِّرُهُ بَيْنَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، فَاخْتَارَ الْآخِرَةَ وَلَمْ يُرِدِ الدُّنْيَا "

وَرُوِّينَا عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، أَنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى أَرْسَلَ إِلَى نَبِيِّهِ ﷺ، يُخَيِّرُهُ بَيْنَ أَنْ يَكُونَ عَبْدًا نَبِيًّا أَوْ مَلَكًا نَبِيًّا، فَأَشَارَ إِلَيْهِ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنْ تَوَاضَعْ، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " بَلْ عَبْدًا نَبِيًّا "

1379- İbn Ömer der ki: "Cebrâil gelip Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi vesallam) dünya ve âhiret arasında seçim yapmasını istedi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi

---

[1] Müslim, *talâk* (30, 31, 33, 34).

[2] Ravileri güvenilirdir. Tirmizî 4/588 (2377) ve İbn Mâce 2/1376 (4109),

vesellem) dünyayı istemeyip âhireti tercih etti."[1]

Beyhakî der ki: Bize bildirilene göre de İbn Abbâs şöyle demiştir: Yüce Allah, Peygamber'ine (sallallahu aleyhi vesellem) (Cebrâil'le) haber gönderip kul bir peygamber ile kral bir peygamber arasında seçim yapmasını istedi. Cebrâil, Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi vesellem) mütevazı olması konusunda görüş bildirince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Kul bir peygamber olmayı seçiyorum"* karşılığını verdi.[2]

١٣٨٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أخبرنا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مَاتِي السَّبِيعِيُّ، حدثنا أَحْمَدُ بْنُ حَازِمِ بْنِ أَبِي غَرَزَةَ، أخبرنا ثَابِتُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعَابِدُ، حدثنا الْحَارِثُ بْنُ النُّعْمَانِ اللَّيْثِيُّ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " اللهُمَّ أَحْيِنِي مِسْكِينًا، وَأَمِتْنِي مِسْكِينًا، وَاحْشُرْنِي فِي زُمْرَةِ الْمَسَاكِينِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ". فَقَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا: لِمَ يَا رَسُولَ اللهِ؟ قَالَ: " لِأَنَّهُمْ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ قَبْلَ الْأَغْنِيَاءِ بِأَرْبَعِينَ خَرِيفًا يَا عَائِشَةُ، لَا تَرُدِّي الْمَسَاكِينَ وَلَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ، يَا عَائِشَةُ، أَحِبِّي الْمَسَاكِينَ وَقَرِّبِيهِمْ، فَإِنَّ اللهَ تَعَالَى يُقَرِّبُكِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ " قَالَ الْبَيْهَقِيُّ رَحِمَهُ اللهُ: وَأَصَحُّ مِنْ هَذَا الْإِسْنَادِ إِسْنَادٌ فِي مَعْنَاهُ مَا:

1380- Enes b. Mâlik der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Allahım! Beni bir miskin olarak yaşat, bir miskin olarak canımı al ve kıyamet gününde miskinlerin arasında haşret"* buyurdu. Âişe: "Ey Allah'ın Resûlü! Neden?" diye sorunca da şöyle buyurdu: *"Ey Âişe! Çünkü miskinler zenginlerden kırk yıl önce cennete girerler. Yarım hurma verecek olsan dahi bir miskini boş çevirme. Miskinleri sev ve kendine yakın tut ki kıyamet gününde Yüce Allah da seni kendine yakın tutsun."*[3]

Beyhakî der ki: Bunun isnâdından daha sahih olanı, bir sonraki gelen şu hadisin isnâdıdır:

---

[1] İsnâdının bir zararı yoktur. Bak: Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid* (9/19).

[2] Daha uzun bir metinle 155. hadiste geçti.

[3] İsnâdı zayıftır. İbnu'l-Cevzî, *el-Mevdû'ât* (3/142).

١٣٨١ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ يُوسُفَ، أخبرنا أَبُو سَعِيدٍ الْأَعْرَابِيُّ، حدثنا ابْنُ عَفَّانَ يَعْنِي الْحَسَنَ بْنَ عَلِيِّ بْنِ عَفَّانَ، حدثنا أَبُو أُسَامَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ عُمَارَةَ بْنِ الْقَعْقَاعِ، عَنْ أَبِي زُرْعَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " اللهُمَّ اجْعَلْ رِزْقَ آلِ مُحَمَّدٍ قُوتًا " رَوَاهُ مُسْلِمٌ فِي الصَّحِيحِ، عَنِ الْأَشَجِّ، عَنْ أَبِي أُسَامَةَ وأَخْرَجَاهُ مِنْ حَدِيثِ مُحَمَّدِ بْنِ فُضَيْلٍ، عَنْ عُمَارَةَ

1381- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Allahım! Muhammed ailesinin rızkını kendilerine yetecek kadar kıl"* buyurmuştur.[1]

Müslim bunu *Sahîh*'de Eşec kanalıyla Ebû Usâme'den[2] ve Buhârî ile Müslim de Muhammed b. Fudayl kanalıyla Umâra'dan rivayet ettiler.[3]

١٣٨٢ - أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حدثنا أَبُو الْفَضْلِ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حدثنا أَحْمَدُ بْنُ سَلَمَةَ، حدثنا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حدثنا جَرِيرٌ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ الْأَسْوَدِ، عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: " مَا شَبِعَ آلُ مُحَمَّدٍ ﷺ مُنْذُ قَدِمَ رَسُولُ اللهِ ﷺ الْمَدِينَةَ مِنْ طَعَامِ بُرٍّ ثَلَاثَ لَيَالٍ تِبَاعًا حَتَّى قُبِضَ " أَخْرَجَاهُ فِي الصَّحِيحِ مِنْ حَدِيثِ جَرِيرٍ

1382- Hz. Âişe der kî: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ailesi, Medine'ye hicretinden vefat edene kadar üç gün arka arkaya buğday yemeğine (ekmeğine) doymuş değildir."[4]

Buhârî ve Müslim, *Sahîh*'lerinde Cerîr'den naklen rivayet ettiler.[5]

١٣٨٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أخبرنا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرٍ الْقَطِيعِيُّ، حدثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، حَدَّثَنَا يَحْيَى، حدثنا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ، أَخْبَرَنِي أَبِي، عَنْ

---

[1] İsnâdı sahihtir.

[2] Müslim, *zühd* (19), *zekât* (126).

[3] Buhârî, *rikâk* (7/181) ve Müslim, *zühd* (18), *zekât* (126).

[4] İsnâdı sahihtir.

[5] Buhârî, *at'ima* (6/205), *rikâk* (7/180) ve Müslim, *zühd* (20, 21, 23, 24).

عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: " كَانَ يَأْتِي عَلَى آلِ مُحَمَّدٍ ﷺ الشَّهْرُ مَا يُوقِدُونَ فِيهِ نَارًا لَيْسَ إِلَّا التَّمْرَ وَالْمَاءَ إِلَّا أَنْ يُؤْتَى بِاللُّحَيْمِ "

رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُثَنَّى، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ الْقَطَّانِ وَأَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ مِنْ وَجْهٍ آخَرَ، عَنْ هِشَامٍ دُونَ ذِكْرِ اللَّحْمِ فِيهِ، وَفِيهِ مِنَ الزِّيَادَةِ ذِكْرُ بَعْثَةِ مَنْ حَوْلَهُمْ مِنْ دُورِ الْأَنْصَارِ لِغَزِيرَةِ شَاتِهِمْ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ، فَكَانَ لَهُ مِنْ ذَلِكَ اللَّبَنُ

1383- Hz. Âişe der ki: "Bazen bir ay geçerdi de Muhammed'in (sallallahu aleyhi vesellem) ailesinin evinde (yemek yapmak için) ateş yakıldığı olmazdı. Bu süre zarfında da yiyeceğimiz hurma ve su olurdu. Ancak başkalarının bazen bize az bir et getirdiği olurdu."[1]

Buhârî bunu Muhammed b. el-Müsennâ kanalıyla Yahya b. Saîd el-Kattân'dan aktarmıştır.[2]

Müslim de başka bir kanalla Hişâm'dan et kısmı dışında rivayet etmiş, Ensâr'dan bazı komşularının kendi hayvanlarından sağdıkları sütten bazen Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) getirdiklerini zikretmiştir.[3]

١٣٨٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حدثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ دُرُسْتَوَيْهِ النَّحْوِيُّ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بِأَجْنَادِينَ، حدثنا أَبُو مَعْمَرٍ عَبْدُ اللهِ بْنُ عَمْرٍو، حدثنا عَبْدُ الْوَارِثِ، حدثنا سَعِيدُ بْنُ أَبِي عَرُوبَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: " مَا أَكَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَلَى خُوَانٍ حَتَّى مَاتَ، وَلَا أَكَلَ خُبْزًا مُرَقَّقًا حَتَّى مَاتَ ﷺ " رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ فِي الصَّحِيحِ، عَنْ أَبِي مَعْمَرٍ

1384- Enes b. Mâlik der ki: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) vefat edene dek sofra kurup yemek yemiş değildir. Yine vefat edene kadar da halis undan yapılmış ekmek yemiş değildir."

---

[1] İsnâdı sahihtir.

[2] Buhârî, *rikâk* (7/181).

[3] Müslim, *zühd* (26, 28).

Buhârî, *Sahîh*'te Ebû Ma'mer'den rivayet etti.[1]

١٣٨٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْقَاسِمِ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عُبَيْدِ اللهِ الْحُرْفِيُّ بِبَغْدَادَ، أخبرنا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الشَّافِعِيُّ، حدثنا إِسْحَاقُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ مَيْمُونٍ الْحَرْبِيُّ، حدثنا الْحَسَنُ بْنُ مُوسَى، حدثنا شَيْبَانُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ قَالَ: دُعِيَ النَّبِيُّ ﷺ، إِلَى خُبْزِ الشَّعِيرِ وَإِهَالَةٍ سَنِخَةٍ، وَلَقَدْ سَمِعْتُهُ ذَاتَ غَدَاةٍ يَقُولُ: " وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ مَا أَصْبَحَ عِنْدَ آلِ مُحَمَّدٍ صَاعُ حَبٍّ وَلَا صَاعُ تَمر، وَإِنَّ لَهُ يَوْمَئِذٍ تِسْعَ نِسْوَةٍ، وَلَقَدْ رَهَنَ يَوْمَئِذٍ دِرْعًا لَهُ عِنْدَ يَهُودِيٍّ بِالْمَدِينَةِ أَخَذَ مِنْهُ صَاعًا مَا وَجَدَ مَا يَفْتَكُّهُ "

1385- Enes (b. Mâlik) der ki: Bir defasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) arpa ekmeği ile bayatlamış iç yağı yemeğine davet edilmişti. Bir sabah onun: *"Muhammed'in canı elinde olana yemin olsun ki hiçbir zaman Muhammed'in ailesinin evinde bir gün öncesinden bir sâ' tahıl veya bir sâ' hurma kalmış değildir"* buyurduğunu işittim. O günlerde de Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) dokuz tane hanımı vardı. Medine'de Yahudi bir adamın yanında bir sâ' yiyecek karşılığında zırhını rehin bırakmıştı ve bu rehini kaldıracak da para bulamamıştı.[2]

١٣٨٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْفَقِيهُ، حدثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى بْنِ بِلَالٍ الْبَزَّاز، حدثنا أَحْمَدُ بْنُ مَنْصُورٍ الْمَرْوَزِيُّ، حدثنا النَّضْرُ بْنُ شُمَيْلٍ، أخبرنا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ، أَخْبَرَنِي أَبِي، عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: " كَانَ فِرَاشُ رَسُولِ اللهِ ﷺ مِنْ أَدَمَ، وَحَشْوُهُ مِنْ لِيفٍ " أَخْرَجَاهُ فِي الصَّحِيحِ

1386- Hz. Âişe der ki: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yatağı içi lifle doldurulmuş deri bir yataktı."[3]

Buhârî ile Müslim bunu *Sahîh*'te rivayet ettiler.

---

[1] Buhârî, *at'ima* (6/199), *rikâk* (7/179).

[2] Buhârî, *buyû'* (3/8).

[3] İsnâdı sahihtir. Buhârî, *rikâk* (7/180-181) ve Müslim, *libâs* (38).

١٣٨٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أخبرنا أَبُو عَبْدِ اللهِ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ الْأَدَمِيُّ بِمَكَّةَ، حدثنا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ هِلَالٍ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا، فَأَخْرَجَتْ إِلَيْنَا إِزَارًا غَلِيظًا، وَكِسَاءً مُلَبَّدًا فَقَالَتْ: " فِي هَذَا قُبِضَ رَسُولُ اللهِ ﷺ " رَوَاهُ مُسْلِمٌ فِي الصَّحِيحِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ رَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ

1387- Ebû Burde der ki: Hz. Âişe'nin yanına girdiğimde kaba kumaştan bir peştamal ile yamalı bir giysi çıkardı ve: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vasallem) vefat ettiğinde üzerinde bunlar vardı" dedi.

Müslim, *Sahîh*'te Muhammed b. Râfi' kanalıyla Abdürrezzâk'tan rivayet etti.[1]

١٣٨٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، وَأَبُو بَكْرِ بْنُ الْحَسَنِ قَالَا: حدثنا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حدثنا أَبُو عُتْبَةَ، حدثنا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ سِنَانٍ، عَنْ أَبِي الزَّاهِرِيَّةِ، عَنْ جُبَيْرِ بْنِ نُفَيْرٍ، عَنْ أَبِي الْبُحَيْرِ ، وَكَانَ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَ: أَصَابَ يَوْمًا النَّبِيَّ ﷺ الْجُوعُ فَوَضَعَ عَلَى بَطْنِهِ حَجَرًا، ثُمَّ قَالَ: " أَلَا يَا رُبَّ نَفْسٍ طَاعِمَةٌ نَاعِمَةٌ فِي الدُّنْيَا جَائِعَةٌ عَارِيَةٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، أَلَا يَا رُبَّ نَفْسٍ جَائِعَةٌ عَارِيَةٌ فِي الدُّنْيَا طَاعِمَةٌ نَاعِمَةٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، أَلَا يَا رُبَّ مُكْرِمٍ لِنَفْسِهِ وَهُوَ لَهَا مُهِينٌ، أَلَا يَا رُبَّ مُهِينٍ لِنَفْسِهِ وَهُوَ لَهَا مُكْرِمٌ، أَلَا يَا رُبَّ مُتَخَوِّضٍ وُمُتَنَعِّمٍ فِيمَا أَفَاءَ اللهُ عَلَى رَسُولِهِ، مَا لَهُ عِنْدَ اللهِ مِنْ خَلَاقٍ، أَلَا وَإِنَّ عَمَلَ أَهْلِ الْجَنَّةِ حزِنَةٌ بِرَبْوَةٍ، أَلَا وَإِنَّ عَمَلَ النَّارِ سَهْلَةٌ بِسَهْوَةٍ، أَلَا يَا رُبَّ شَهْوَةِ سَاعَةٍ أَوْرَثَتْ حُزْنًا طَوِيلًا " قَالَ: " السَّهْوَةُ اللَّيِّنَةُ التُّرْبَةِ "

1388- Ashâbdan biri olan Ebu'l-Buceyr der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir gün öyle bir açlığa maruz kaldı ki karnına taş bağladı ve şöyle buyurdu: *"Dünyadayken çeşitli yiyecek ve giyecekler içinde yaşayan nice kişiler kıyamet gününde aç ve çıplak olacaklardır. Dünyadayken aç ve çıplak yaşayan nice kişiler kıyamet gününde çeşit çeşit yiyecekler ve giyecekler içinde olacaklardır. Kendi nefsine karşı cömert davranan nice kişiler var ki aslında nefislerini (kıyametteki nimetlerden) mahrum bırakıyorlardır. Nefsini dünyadayken mahrum bırakan nice*

[1] Buhârî, *hums* (4/47), *libâs* (7/41) ve Müslim, *libâs* (34, 35).

kişiler de var ki (kıyamet gününde) nefsine cömertlikler yapacaktır. Yüce Allah'ın Resûlüne ihsan ettiği ganimetlerle bolluk ve refah içine yaşayan nice kişi var ki Allah katında (nimetlerden) nasipleri olmayacaktır. Bilin ki cennete götürecek ameller zorlu ve yokuşludur. Cehenneme götürecek ameller de kolaydır ve yolu düzdür. Bilin ki bazen bir anlık şehvet, kişi için uzun sürecek üzüntülere sebep olur."[1]

١٣٨٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، وَأَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ قَالَا: حدثنا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الصَّغَانِيُّ، أخبرنا مُسْلِمُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حدثنا أَبَانُ، حدثنا قَتَادَةُ، حدثنا أَنَسٌ، " أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ لَمْ يَجْتَمِعْ لَهُ غَدَاءٌ وَلَا عَشَاءٌ مِنْ خُبْزٍ وَلَحْمٍ إِلَّا عَلَى ضَفَفٍ " يَعْنِي جَمَاعَةً

1389- Enes (b. Mâlik) bildiriyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) *dafaf* ile birlikte olmadıktan sonra ekmekli ve etli sabah veya akşam yemeği yemiş değildir." *Dafaf* ifadesinden kasıt topluluktur.[2]

Beyhakî der ki: Hadis sonundaki açıklamayı yapan kişinin kim olduğunu bilmiyorum. Rivâyeti ben bu şekilde buldum. Ebû Ubeyd bu konuda: "Burada Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bunları tek başına yiyemediği, bir toplulukla birlikte yediği ifade edilmiştir" demiştir.

Ahmed b. Yahya der ki: "*Dafaf*, yemeğin yiyecek olan kişilere yetmeyecek kadar az olması demektir. *Hafef* ise yemeğin yiyecek olan kişilere yetecek kadar olmasıdır."

Dafaf ifadesinin sıkıntı anlamında olduğunu söyleyenler de vardır. Bu durumda hadiste böylesi bir yemeğin ancak zor şartlarda tedarik edildiği ifade edilmiş oluyor.

١٣٩٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ يُوسُفَ، أنبأنا أَبُو سَعِيدِ بْنُ الْأَعْرَابِيِّ، حدثنا أَبُو دَاوُدَ، حدثنا عُثْمَانُ قَالَ: وَأخبرنا أَبُو سَعِيدٍ، حدثنا ابْنُ أَبِي مَسَرَّةَ، حدثنا الْحُمَيْدِيُّ قَالَا: حدثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، وَمَعْمَرِ بْنِ رَاشِدٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ مَالِكِ بْنِ أَوْسٍ

---

[1] İsnâdı zayıftır. İbn Sa'd, *Tabakât* (7/423).

[2] İsnâdı sahihtir. Ahmed, *Müsned* (3/270), Ebû Ya'lâ, *Müsned* 5/420-421 (3108), İbn Hibbân, *Sahîh* (2533), İbn Sa'd, *Tabakât* (1/404) ve Ebu'ş-Şeyh, *Ahlâku'n-Nebiy* (301).

بْنِ الْحَدَثَانِ، أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: " كَانَتْ أَمْوَالُ بَنِي النَّضِيرِ مِمَّا أَفَاءَ اللهُ عَلَى رَسُولِهِ ﷺ، مِمَّا لَمْ يُوجِفْ الْمُسْلِمُونَ عَلَيْهِ بِخَيْلٍ وَلَا رِكَابٍ، وَكَانَتْ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ خَاصَّةً، وَكَانَ يُنْفِقُ مِنْهَا عَلَى أَهْلِهِ نَفَقَةَ سَنَةٍ وَمَا بَقِيَ جَعَلَهُ فِي الْكُرَاعِ، وَالسِّلَاحِ عُدَّةً فِي سَبِيلِ اللهِ تَعَالَى " أَخْرَجَاهُ فِي الصَّحِيحِ

1390- Ömer b. el-Hattâb der ki: "Nadîr oğullarından elde edilen mallar, Yüce Allah'ın Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) savaşsız bir şekilde ihsan ettiği, at ve deve koşturmadan elde edilen ganimetlerdendi. Bundan dolayı sadece Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) tasarrufunda olan bir maldı. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) bu maldan ailesi için bir yıllık ihtiyacını kaldırır, kalanını da Allah yolunda binek ve silah için harcardı."[1]

Buhâri ile Müslim, *Sahîh*'te rivayet ettiler.[2]

١٣٩١ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدَانَ، أخبرنا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدٍ الصَّفَّارُ، حدثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ الْفَضْلِ الْبَلْخِيُّ، وَجَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَا: حدثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حدثنا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ قَالَ: " كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لَا يَدَّخِرُ شَيْئًا لِغَدٍ "

1391- Enes (b. Mâlik) der ki: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yarını için azık olarak bir şey kaldırmazdı."[3]

١٣٩٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعِيدٍ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ شَبَانَةَ بِهَمْدَانَ، حدثنا أَبُو الْعَبَّاسِ الْفَضْلُ بْنُ الْفَضْلِ الْكِنْدِيُّ، أخبرنا أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ الصُّوفِيُّ، حدثنا يَحْيَى بْنُ مَعِينٍ، حدثنا مَرْوَانُ بْنُ مُعَاوِيَةَ، حدثنا هِلَالُ بْنُ سُوَيْدٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسًا يُذْكَرُ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أُهْدِيَ لَهُ ثَلَاثُ طَوَائِرَ فَأَطْعَمَ خَادِمَهُ طَيرًا، فَلَمَّا كَانَ الْغَدُ أَتَاهُ بِهِ، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " أَلَمْ أَنْهَكْ أَنْ تُخَبِّئَ شَيْئًا لِغَدٍ إِنَّ اللهَ يَأْتِي بِرِزْقِ كُلِّ غَدٍ "

1392- Enes (b. Mâlik) bildiriyor: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) üç tane kuş hediye edildi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) bunlardan birini yemesi için

---

[1] İsnâdı sahihtir.

[2] Buhârî, *cihâd* (3/227-228), *tefsîr* (6/58) ve Müslim, *siyer* (48).

[3] Ravileri güvenilirdir. Tirmizî 4/580 (2362) ve Nesâî, *S. el-Kübrâ* (1/106).

hizmetçisine verdi. Diğer gün yemek olarak hizmetçiye verdiği bu kuşun etinden getirilince: *"Yiyecek olarak diğer güne bir şey kaldırmamanızı söylememiş miydim? Zira Yüce Allah her günü rızkıyla gönderir"* buyurdu.[1]

١٣٩٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْفَقِيهُ، أخبرنا أَبُو حَامِدِ بْنُ بِلَالٍ الْبَزَّارُ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ الْأَحْمَسِيُّ، حدثنا مُفَضَّلُ بْنُ صَالِحٍ الْأَسَدِيُّ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ طَلْحَةَ بْنِ مُصَرِّفٍ، عَنْ مَسْرُوقِ بْنِ الْأَجْدَعِ، عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " أَطْعِمْنَا يَا بِلَالُ ". قَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ، مَا عِنْدِي إِلَّا صُبْرٌ مِنْ تَمْرٍ خَبَّأْتُهُ لَكَ، قَالَ: " أَمَا تَخْشَى أَنْ يَخْسِفَ اللهُ بِهِ فِي نَارِ جَهَنَّمَ، أَنْفِقْ يَا بِلَالُ، وَلَا تَخْشَ مِنْ ذِي الْعَرْشِ إِقْلَالًا "

1393- Hz. Âişe der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Ey Bilâl! Bize yemek getir"* buyurunca, Bilâl: "Ey Allah'ın Resûlü! Yanımda senin için saklamış olduğum hurma yağından başka bir şey yok" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Bundan dolayı Yüce Allah'ın seni cehenneme atmasından korkmuyor musun? Ey Bilâl! İnfak et ve Arş'ın sahibi varken rızıksız kalmaktan yana bir endişen olmasın!"* buyurdu.[2]

١٣٩٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلَمِيُّ، حدثنا سُلَيْمَانُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ نَاجِيَةَ الْمَدِينِيُّ، حدثنا أَبُو عَمْرٍو أَحْمَدُ بْنُ الْمُبَارَكِ الْمُسْتَمْلِي، حَدَّثَنَا أَبُو خَالِدٍ الْفَرَّاءُ، حدثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَيُّوبَ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ زَحْرٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ يَزِيدَ، عَنِ الْقَاسِمِ، عَنْ أَبِي أُمَامَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " عَرَضَ عَلَيَّ رَبِّي أَنْ يَجْعَلَ بَطْحَاءَ مَكَّةَ ذَهَبًا، فَقُلْتُ: لَا يَا رَبِّ، وَلَكِنْ أَشْبَعُ يَوْمًا وَأَجُوعُ يَوْمًا، فَإِذَا جُعْتُ تَضَرَّعْتُ، وَإِذَا شَبِعْتُ حَمِدْتُكَ وَذَكَرْتُكَ "

1394- Ebû Umâme'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"Rabbim Mekke düzlüğünü bana altına çevirmeyi teklif etti. Ben ise: «Hayır ey Rabbim! Bunun yerine bir gün doyup bir gün aç kalmayı yeğlerim. Bu şekilde aç kaldığımda sana el açarım, doyduğumda da sana hamdedip şükrederim»*

---

[1] İsnâdı zayıftır. Daha önce 1285 ile 1286. hadislerde geçti.

[2] İsnâdı zayıftır. Vekî', *Zühd* (377) ve Ahmed, *Zühd* (s. 9).

karşılığını verdim."[1]

١٣٩٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَلِيٍّ الرُّوذْبَارِيُّ فِي الْفَوَائِدِ، أخبرنا أَبُو عَلِيٍّ إِسْمَاعِيلُ بْنُ الصَّفَّارِ قِرَاءَةً عَلَيْهِ فِي شَوَّالٍ. سَنَةَ تِسْعٍ وَثَلَاثِينَ وَثَلَاثِمَائَةٍ، حدثنا الْحَسَنُ بْنُ عَرَفَةَ بْنِ يَزِيدَ، حدثنا عَبَّادُ بْنُ عَبَّادٍ الْمُهَلَّبِيُّ، عَنْ مُجَالِدِ بْنِ سَعِيدٍ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: دَخَلَتْ عَلَيَّ امْرَأَةٌ مِنَ الْأَنْصَارِ فَرَأَتْ فِرَاشَ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَطِيفَةً مَثْنِيَّةً، فَانْطَلَقَتْ فَبَعَثَتْ إِلَيَّ بِفِرَاشٍ حَشْوُهُ الصُّوفُ، فَدَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَقَالَ: " مَا هَذَا يَا عَائِشَةُ؟ " قَالَتْ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ فُلَانَةُ الْأَنْصَارِيَّةُ دَخَلَتْ عَلَيَّ، فَرَأَتْ فِرَاشَكَ فَذَهَبَتْ فَبَعَثَتْ إِلَيَّ بِهَذَا قَالَ: " رُدِّيهِ يَا عَائِشَةُ، فَوَاللهِ لَوْ شِئْتُ لَأَجْرَى اللهُ مَعِيَ جِبَالَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ "

1395- Hz. Âişe der ki: Ensâr'dan bir kadın yanıma girdiğinde Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yatağının ikiye katlanmış bir kumaş parçasından ibaret olduğunu gördü. Geri gidip içi yünle doldurulmuş bir yatak getirdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanıma girince yatağı gördü ve: *"Ey Âişe! Bu ne?"* diye sordu. Ben: "Ey Allah'ın Resûlü! Ensar'dan bir kadın yanıma gelmişti. Senin eski yatağı görünce gidip bunu bize getirdi" dediğimde: *"Ey Âişe! Bunu geri gönder! Vallahi şâyet isteseydim Yüce Allah altından ve gümüşten dağları yanımda yürütürdü"* buyurdu.[2]

١٣٩٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، حدثنا أَبُو عَمْرِو بْنُ السَّمَّاكِ قَالَ: قَالَ الْقَاسِمُ بْنُ مُنَبِّهٍ: سَمِعْتُ بِشْرًا يَقُولُ: قَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا: " لَوْ شِئْنَا أَنْ نَشْبَعَ شَبِعْنَا، وَلَكِنَّ مُحَمَّدًا ﷺ كَانَ يُؤْثِرُ عَلَى نَفْسِهِ "

1396- Hz. Âişe der ki: "Şâyet doymak isteseydik doyardık. Ancak Muhammed (sallallahu aleyhi vesellem) başkalarını kendine tercih ederdi."[3]

---

[1] İsnâdı zayıftır. Tirmizî 4/575 (2347).

[2] İsnâdı kavî değildir. Ahmed, *Zühd* (s. 14), İbn Sa'd, *Tabakât* (1/465), Ebu'ş-Şeyh, *Ahlâku'n-Nebiy* (s. 166) ve Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve* (1/345).

[3] İsnâdında kopukluk vardır.

١٣٩٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْفَقِيهُ، أخبرنا أَبُو الْحَسَنِ الطَّرَائِفِيُّ، ح وَأَخْبَرَنَا جَامِعُ بْنُ أَحْمَدَ أَبُو الْخَيْرِ الْوَكِيلُ، أخبرنا أَبُو طَاهِرَ الْمُحَمَّدَآبَاذِيُّ قَالَا: حدثنا عُثْمَانُ بْنُ سَعِيدٍ الدَّارِمِيُّ، حدثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ الْحَزَامِيُّ، حدثنا بَكْرُ بْنُ سُلَيْمٍ الصَّوَّافُ، عَنْ أَبِي طُوَالَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: أَتَى رَجُلٌ رَسُولَ اللهِ ﷺ، فَقَالَ: إِنِّي أُحِبُّكَ قَالَ: " فَاسْتَعِدَّ لِلْفَاقَةِ "

1397- Enes b. Mâlik der ki: Adamın biri Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) geldi ve: "Seni seviyorum" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adama: *"O zaman kendini yokluğa hazırla"* buyurdu.[1]

١٣٩٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلَمِيُّ إِمْلَاءً، حدثنا أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ سَعِيدٍ الرَّازِيُّ، حدثنا أَبُو زُرْعَةَ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ الْكَرِيمِ حدثنا سَعِيدُ بْنُ سُلَيْمَانَ، حدثنا شَدَّادُ بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ أَبِي الْوَازِعِ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مُغَفَّلٍ قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَ: إِنِّي لَأُحِبُّكَ قَالَ: " انْظُرْ إِنْ كُنْتَ صَادِقًا فَأَعِدَّ لِلْفَقْرِ تِجْفَافًا، فَالْفَقْرُ أَسْرَعُ إِلَى مَنْ يُحِبُّنِي مِنَ السَّيْلِ إِلَى مُنْتَهَاهُ " قَالَ الْبَيْهَقِيُّ رَحِمَهُ اللهُ: وَكَذَلِكَ رَوَاهُ جَمَاعَةٌ، عَنْ شَدَّادٍ أَبِي طَلْحَةَ الرَّاسِبِيِّ تَفَرَّدَ بِهِ

1398- Abdullah b. Muğaffel der ki: Adamın biri Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gelip: "Seni seviyorum" deyince Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) adama: *"Şâyet dediğinde samimiysen o zaman fakirliğe karşı hazırlığını yap. Zira fakirlik beni seven kişiye sel suyunun nihai yerine ulaşmasından daha hızlı bir şekilde ulaşır"* buyurdu.[2]

Beyhakî der ki: "Bir topluluk da bunu bu şekilde Şeddâd Ebû Talha er-Râsibî'den rivayet etmişlerdir. Şeddâd da bunu rivayette tek kalmıştır."

١٣٩٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، وَأَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلَمِيُّ قَالَا: حدثنا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، أخبرنا بَحْرُ بْنُ نَصْرٍ، حدثنا ابْنُ وَهْبٍ، أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ، أَنَّ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ، شَكَا إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ حَاجَتَهُ فَقَالَ:

---

[1] İsnâdı zayıftır.

[2] İsnâdı zayıftır. Tirmizî 4/576 (2350).

" اصْبِرْ أَبَا سَعِيدٍ، فَإِنَّ الْفَقْرَ إِلَى مَنْ يُحِبُّنِي أَسْرَعُ مِنَ السَّيْلِ من أَعْلَى الْوَادِي أَوْ مِنْ أَعْلَى الْجَبَلِ إِلَى أَسْفَلِهِ " " هَذَا مُرْسَلٌ " وَرُوِي فِي هَذَا الْمَعْنَى عَنْ أَبِي ذَرٍّ، أَنَّهُ أَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ: " إِنِّي أُحِبُّكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ "

1399- Saîd b. Ebî Said bildiriyor: Ebû Saîd el-Hudrî yoksulluğundan yana Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) yakınınca Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ona şöyle buyurdu: *"Ey Ebû Saîd! Sabret! Zira fakirlik beni seven kişiye sel suyunun dağ başından en alt kısma ulaşmasından daha hızlı bir şekilde ulaşır."*[1]

Mürsel bir hadistir.

Bu mânâda Ebû Zer'den de benzer bir rivayet zikredilmiş, Ebû Zer, Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi vesellem) gelince ona: *"Ey Ehl-i Beytim! Sizleri seviyorum"* buyurmuştur.

١٤٠٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْفَقِيهُ، أخبرنا أَبُو مُحَمَّدٍ حَاجِبُ بْنُ أَحْمَدَ الطُّوسِيُّ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ حَمَّادٍ الْأَبَيُورْدِيُّ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيِّ، عَنْ جَدِّهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ مَالِي أَرَى لَوْنَكَ مُنْكَفِئًا؟ قَالَ: الْخُمْصُ فَانْطَلَقَ الْأَنْصَارِيُّ إِلَى رَحْلِهِ فَلَمْ يَجِدْ فِيهِ شَيْئًا، فَخَرَجَ يَطْلُبُ فَإِذَا هُوَ بِيَهُودِيٍّ يَسْقِي نَخْلًا لَهُ، فَقَالَ الْأَنْصَارِيُّ لِلْيَهُودِيِّ: أَسْقِي لَكَ؟ قَالَ: نَعَمْ كُلُّ دَلْوٍ بتمَرَةٌ وَاشتَرَطَ عَلَيْهِ الْأَنْصَارِيُّ أَنْ لَا يَأْخُذَ فيه خَدِرَةً وَلَا تارزةً وَلَا حَشَفَةً، وَلَا يَأْخُذَ إِلَّا جَيِّدَةً فَاسْتَقَى لَهُ بنَحْوٍ مِنْ صَاعَيْنِ تَمْرًا، فَجَاءَ بِهِ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَ: " مِنْ أَيْنَ لَكَ هَذَا؟ " فَأَخْبَرَهُ الْأَنْصَارِيُّ وَكَانَ يَسْأَلُ عَنِ الشَّيْءِ إِذَا أُتِيَ بِهِ، فَأَرْسَلَ إِلَى نِسَائِهِ بِصَاعٍ، وَأَكَلَ هُوَ وَأَصْحَابُهُ صَاعًا، وَقَالَ للأنْصَارِيُّ: أَتُحِبُّنِي؟ قَالَ: نَعَمْ وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ لَأُحِبُّكَ، قَالَ: " إِنْ كُنْتَ تُحِبُّنِي فَأَعِدَّ لِلْبَلَاءِ تِجْفَافًا، فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَلْبَلَاءُ أَسْرَعُ إِلَى مَنْ يُحِبُّنِي مِنَ الْمَاءِ الْجَارِي مِنْ قُلَّةِ الْجَبَلِ إِلَى حَضِيضِ الْأَرْضِ "، ثُمَّ قَالَ: " اللهُمَّ فَمَنْ أَحَبَّنِي فَارْزُقْهُ الْعَفَافَ وَالْكِفَافَ، وَمَنْ أَبْغَضَنِي فَأَكْثِرْ مَالَهُ وَوَلَدَهُ " " عَبْدُ اللهِ بْنُ سَعِيدٍ غَيْرُ قَوِيٍّ فِي الْحَدِيثِ "

1400- Ebû Hureyre der ki: Ensâr'dan bir adam Resûlullah'a (sallallahu aleyhi

[1] Saîd b. Ebî Saîd el-Hudrî'yi İbn Hibbân, *es-Sikât*'ta (4/278) zikretmiştir.

vesellem) geldi ve: "Ey Allah'ın Resûlü! Neden öyle renginin solmuş olduğunu görüyorum?" dedi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): *"Açlıktan"* karşılığını verdi. Bunun üzerine Ensârlı olan adam evine gitti, ancak yiyecek bir şeyler bulamadı. Yiyecek aramak için çıktığında hurmalığını sulayan Yahudi bir adamla karşılaştı. Ona: "Senin için sulamayı ben yapayım mı?" deyince, Yahudi: "Olur! Her kova için bir hurma alman karşılığında sula" karşılığını verdi. Ancak Ensârlı alacağı hurmaların içinde kararmış, kurumuş, sadece kabuğu kalmış hurma olmaması şartını koştu. Yaptığı sulama karşılığında da yaklaşık olarak iki sâ' hurma aldı. Hurmayı Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) getirdi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): *"Bunları nereden getirdin?"* diye sorunca, Ensârlı olanları anlattı.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) birileri kendisine bir şey getirdiği zaman nereden olduğunu sorardı. Ardından Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) hanımlarına bu hurmadan bir sâ' gönderdi, kalanı da ashâbıyla birlikte yedi. Sonra Ensârlı adama: *"Beni seviyor musun?"* diye sordu. Adam: "Seni hakla gönderene yemin olsun ki evet, seviyorum" deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Şâyet beni seviyorsan o zaman belalara karşı hazırlığını yapmaya başla! Canım elinde olana yemin olsun ki bela beni seven kişiye sel suyunun dağ başından en alt kısma ulaşmasından daha hızlı bir şekilde ulaşır"* buyurdu. Sonra: *"Allahım! Beni sevene afiyeti ve kendine yetecek rızkı ihsan et. Bana öfke duyanın da malını ve çocuklarını çoğalt"* diye dua etti.[1]

Abdullah b. Saîd, hadis rivayetinde güçlü biri değildir.

١٤٠١ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعْدٍ الْمَالِينِيُّ، أخبرنا أَبُو أَحْمَدَ بْنُ عَدِيٍّ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرِ بْنِ يُوسُفَ، وَعَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ عَبْدِ اللهِ الدِّمَشْقِيَّانِ قَالَا: حدثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ، حدثنا عَمْرُو بْنُ وَاقِدٍ أَبُو حَفْصٍ الْقُرَشِيُّ، حَدَّثَنِي يُونُسُ بْنُ مَيْسَرَةَ بْنِ حَلْبَسٍ، عَنْ أَبِي إِدْرِيسَ الْخَوْلَانِيِّ، عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " اللهُمَّ مَنْ آمَنَ بِي وَصَدَّقَنِي وَشَهِدَ أَنَّ مَا جِئْتُ بِهِ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِكَ فَأَقِلَّ مَالَهُ وَوَلَدَهُ وَعَجِّلْ قَبْضَهُ، اللهُمَّ وَمَنْ لَمْ يُؤْمِنْ

---

[1] İsnâdı zayıftır. İbn Mâce 2/818 (2448).

بِي وَلَمْ يُصَدِّقْنِي وَلَمْ يعلم أَنَّ مَا جِئْتُ بِهِ هُوَ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِكَ فَأَكْثِرْ مَالَهُ وَوَلَدَهُ وَأَطِلْ عُمْرَهُ "

1401- Muâz b. Cebel'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"Allahım! Bana iman eden, beni tasdik eden, getirdiğim şeyin hak ve katından olduğuna şahadet eden kişilerin malını ve çocuklarını az, ölümünü erken kıl. Allahım! Bana iman etmeyen, beni tasdik etmeyen, getirdiğim şeyin hak ve katından olduğunu kabul etmeyen kişilerin malını ve çocuklarını çok, ömrünü de uzun kıl."*[1]

Amr b. Vâkıd bunu rivayette tek kalmıştır. Aynısı Amr b. Ğaylân es-Sekafî kanalıyla Hz. Peygamber'den (sallallahu aleyhi vesellem) rivayet edilmiştir. Şâyet bu yöndeki hadislerin doğruluğu varsa bu da Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) dünyaya karşı zahitliği ve âhireti dünyaya karşı seçmesi dolayısıyladır. Çünkü Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) dünyanın sebep olduğu belaları bildiği için onu kendine kabul etmediği gibi ümmetinden kendisini sevenler için de kabul etmemiştir. Yüce Allah rahmetiyle bizi dünya fitnesi ve kabir azabından korusun.

١٤٠٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو نَصْرِ بْنُ قَتَادَةَ، حدثنا الْإِمَامُ أَبُو سَهْلٍ مُحَمَّدُ بْنُ سُلَيْمَانَ إِمْلَاءً، حَدَّثَنِي أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ السِّرَاجُ، حدثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ أَبُو رَجَاءٍ الثَّقَفِيُّ، حدثنا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ الضُّبَعِيُّ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، " أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ لَا يَدَّخِرُ شَيْئًا لِغَدٍ "

1402- Enes b. Mâlik der ki: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yarını için azık olarak bir şey kaldırmazdı."[2]

Ebû Nasr'ın bildirdiğine göre İmam Ebû Sehl şöyle demiştir: "Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) değişik giysiler ve yaygılar edindiği, Cuma namazları için çeşitli hazırlıklar yaptığı, zırhı, kılıcı, oku, atı, katırı, merkebi olduğu, sabah içmesi için akşamdan, akşam içmesi için sabahtan kendisine şıra kurulduğu, ona has olan ganimetten hanımları için bir yıllık zahire kaldırdığı yönünde rivayetler ile böylesi bir rivayet nasıl uyuşabilir diyen

---

[1] İsnâdı zayıftır. İbn Mâce 2/1385 (4133).

[2] İsnâdı ceyyid, ravileri güvenilirdir. Tahrici 1391. hadiste yapıldı.

birine şu karşılığı verebiliriz:

"Bu rivayet sahihtir, aklen doğrudur ve zikredilen söz konusu rivayetlere muhalif değildir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Yüce Allah'a karşı hüsnü zan içinde olur, bir şeyler kaldırıp saklamadan ondan gelecek olanı beklerdi. Bundan dolayı kendisi için bir gün öncesinden bir şey kaldırmazdı. Edindiği giysileri yarınları için değil, dini için kullanırdı. Savaş için edindiği araç ve gereçleri de aynı şekilde dostlarını savunmak ve düşmanların saldırılarını bastırmak için edinmiş ve henüz hayattayken bunların sadaka olduğunu belirtmiştir. Bundan dolayı da: *"Biz (peygamber)ler geriye miras bırakmayız. Geriye bıraktıklarımız sadakadır"* buyurmuştur.[1]

Kendisi için şıra kurulması konusuna gelince, hanımları kendi mallarından olan değil, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) tarafından kendilerine verilen ve gönderilen hurmadan şıra yaparlardı. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yarınına bir şey kaldırmadığı doğrudur, bir şeyi yanında bekletmişse de bu yarına saklamak niyetiyle değildir. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellam) kendi malını değil de kendisine tasarruf hakkı verilen malı kaldırdığı söylenmiştir. Yine yarına hayatta kalma amacıyla bir şeyi kaldırmazdı, diyenler de olmuştur."

فَصْلٌ فِي مَرَاتِبِ نَبِيِّنَا ﷺ فِي النُّبُوَّةِ

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Diğer Peygamberlere Üstünlüğü

Halîmî der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hem insanların, hem de cinlerin peygamberiydi. İnsanlara peygamber olması konusunda Yüce Allah: *"De ki: Ey insanlar! Şüphesiz ben, yer ve göklerin hükümranlığı kendisine ait olan Allah'ın hepinize gönderdiği peygamberiyim"*[2] buyurmuş ve Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi vesellem): *"Bu Kur'ân bana, onunla sizi ve eriştiği herkesi uyarayım*

---

[1] Buhârî, *hums* (4/42), *fadâil* (4/210), *meğâzî* (5/23, 82), *farâid* (8/3, 5) ve Müslim, *cihâd* (51, 52, 54).

[2] A'râf Sur. 158

diye vahyedildi"[1] demesini emretmiştir.

Cinlerin Peygamberi olması konusunda Yüce Allah şöyle buyurmuştur: *"Hani Kur'ân'ı dinlemek üzere cinlerden bir grubu sana yöneltmiştik. Onlar, onun huzuruna gelince birbirlerine «Susun!» dediler. Kur'ân'ın okunması bitince de uyarıcı olarak kavimlerine dönüp: «Ey kavmimiz! Şüphesiz biz, Mûsâ'dan sonra indirilen, kendinden önceki kitapları doğrulayan, gerçeğe ve doğru yola ileten bir kitap dinledik. Ey kavmimiz! Allah'ın davetçisine uyun, ona iman edin ki, günahlarınızı bağışlasın ve sizi elem dolu bir azaptan kurtarsın» dediler."*[2]

Yine: *"De ki: Bana cinlerden bir topluluğun (Kur'ân'ı) dinleyip: «Şüphesiz biz doğruya ileten hayranlık verici bir Kur'ân dinledik de ona inandık. Artık Rabbimize hiç kimseyi asla ortak koşmayacağız» dedikleri vahyedildi"*[3] buyurmuştur.

Cinlerin "Ey kavmimiz! Allah'ın davetçisine uyun" demeleri Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) onlara da gönderildiğini bildikleri ve bu daveti işittikleri anlamına gelir. Bundan dolayıdır ki içlerinden bunu işitmeyen cinlere: "Ey kavmimiz! Allah'ın davetçisine uyun" demişler, onlar da: "Ona iman ettik" karşılığını vermişlerdir.[4]

١٤٠٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أخبرنا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرٍ، حدثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، حدثنا هُشَيْمٌ، حدثنا سَيَّارٌ، حدثنا يَزِيدُ الْفَقِيرُ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " أُعْطِيتُ خَمْسًا لَمْ يُعْطَهُنَّ أَحَدٌ قَبْلِي: كَانَ كُلُّ نَبِيٍّ يُبْعَثُ إِلَى قَوْمِهِ خَاصَّةً وَبُعِثْتُ إِلَى كُلِّ أَحْمَرَ وَأَسْوَدَ، وَأُحِلَّتْ لِيَ الْغَنَائِمُ وَلَمْ تَحِلَّ لِأَحَدٍ قَبْلِي، وَجُعِلَتْ لِيَ الْأَرْضُ طَيِّبًا وَطَهُورًا ومَسْجِدًا فَأَيُّمَا رَجُلٍ أَدْرَكَتْهُ الصَّلَاةُ صَلَّى حَيْثُ كَانَ، وَنُصِرْتُ بِالرُّعْبِ بَيْنَ يَدَيْ مَسِيرَةِ شَهْرٍ وَأُعْطِيتُ الشَّفَاعَةَ "

---

[1] En'âm Sur. 19

[2] Ahkâf Sur. 29-31

[3] Cin Sur. 1-2

[4] Halîmî, *el-Minhâc* (2/80).

أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حدثنا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ، حدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى، أخبرنا هُشَيْمٌ، فَذَكَرَهُ بِإِسْنَادِهِ نَحْوَهُ رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ فِي الصَّحِيحِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ، عَنْ هُشَيْمٍ وَرَوَاهُ مُسْلِمٌ، عَنْ يَحْيَى بْنِ يَحْيَى وَرُوِّينَا عَنْ مُجَاهِدٍ، أَنَّهُ قَالَ: الْأَسْوَدُ، وَالْأَحْمَرُ يَعْنِي: الْجِنَّ وَالْإِنْسَ

وَرُوِّينَا عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ: " بُعِثْتُ إِلَى الْجِنِّ وَالْإِنْسِ "

1403- Câbir b. Abdillah'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"Daha önceki peygamberlere verilmeyen beş şey bana verildi: Daha önceki peygamberlerden her biri özel olarak kendi toplumuna gönderildi, oysa ben kırmızı siyah tüm insanlara gönderildim. Daha önce hiçbir peygambere helal kılınmayan ganimet bana helal kılındı. Yer (toprak) benim için temiz, temizleyici ve mescid kılındı. Bunun içindir ki ümmetimden her kim namaz vaktini idrak ederse orada hemen namazını kılsın. Bir aylık mesafeden (düşmanıma) korku salma özelliği bana verildi. Şefaat etme hakkı bana verildi."*[1]

Bu hadis başka bir kanalla da rivayet olunmuştur.

Buhârî, *Sahîh*'te Muhammed b. Sinân kanalıyla Hüşeym'den[2] ve Müslim de Yahya b. Yahya'dan rivayet etti.[3]

Beyhakî der ki: Bize bildirilene göre Esved, *"kırmızı ve siyah"* ifadesini "Cinler ve insanlar" şeklinde açıklamıştır.[4]

Yine bize bildirildiğine göre İbn Abbâs: "Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): *«Ben cinlere ve insanlara gönderildim»* buyurdu" demiştir.[5]

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) özelliklerinden biri de son peygamber

---

[1] İsnâdı sahihtir. Ahmed, *Müsned* (3/304).

[2] Buhârî, *salât* (1/113), *teyemmüm* (1/86).

[3] Müslim, *mesâcid* (3)

[4] Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve* (5/473) ve Hâkim, *Müstedrek* (2/424).

[5] Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve* (5/474) ile *Sünen* (2/433), İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (11/432), Ahmed, *Müsned* (1/250, 301) ve Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr* 11/61 (11047), 11/73 (11085).

olmasıdır. Yüce Allah: *"Muhammed, sizin erkeklerinizden hiçbirinin babası değildir. Fakat o, Allah'ın Resûlü ve peygamberlerin sonuncusudur"*[1] buyurmuştur. *Hâtim* ifadesinden kasıt da kendisinden sonra peygamberin gelmemesi demektir. Biten bir şeyin devam etmemesi, mühürlenen bir mektubun açılmaması, ağzı bağlanan bir torbadan bir şey çıkarılamaması gibi Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) sonra da peygamber gelmeyecektir.

١٤٠٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْفَقِيهُ، أخبرنا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْقَطَّانُ، حدثنا أَحْمَدُ بْنُ يُوسُفَ السَّلَمِيُّ، حدثنا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، أخبرنا مَعْمَرٌ، عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ، قَالَ: هَذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ أَبُو الْقَاسِمِ ﷺ: " مَثَلِي وَمَثَلُ الْأَنْبِيَاءِ مِنْ قَبْلِي كَمَثَلِ رَجُلٍ ابْتَنَى بُيُوتًا فَأَحْسَنَهَا وَأَجْمَلَهَا وَأَكْمَلَهَا إِلَّا مَوْضِعَ لَبِنَةٍ مِنْ زَاوِيَةٍ مِنْ زَوَايَاهَا، فَجَعَلَ النَّاسُ يَطُوفُونَ وَيُعْجِبُهُمُ الْبُنْيَانُ فَيَقُولُونَ: أَلَّا وُضِعَتْ هَهُنَا فَيَتِمَّ بِنَاؤُكَ " فَقَالَ مُحَمَّدٌ ﷺ: " فَأَنَا اللَّبِنَةُ "

رَوَاهُ مُسْلِمٌ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ رَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ، وَأَخْرَجَاهُ مِنْ حَدِيثِ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ وقال: " فأَنَا مَوْضِعُ اللَّبِنَةِ وَأَنَا خَاتَمُ النَّبِيِّينَ " وَأَخْرَجَاهُ مِنْ حَدِيثِ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: " فَأَنَا مَوْضِعُ اللَّبِنَةِ جِئْتُ فَختمت الْبِنَاءَ "، وَفِي رِوَايَةٍ: " فَخَتَمْتُ الْأَنْبِيَاءَ "

1404- Ebû Hureyre der ki: Ebu'l-Kâsım (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"Benimle, benden önceki diğer peygamberler, bir adamın inşa ettiği bir binaya benzeriz. Adam binayı tamamlayıp bitirmiş, ancak köşelerden birinde bir tane kerpiç eksik kalmıştır. İnsanlar binayı dolaşıp seyretmeye ve güzelliğinden şaşırmaya başlarlar. Ancak: «Şu boş yere bir kerpiç daha konulsaydı bina tam olurdu» derler. İşte o (eksik) bir kerpiç benim."*

Müslim, Muhammed b. Râfi' kanalıyla Abdürrezzâk'tan rivayet etti.[2]

Buhârî ve Müslim bunu Ebû Sâlih kanalıyla Ebû Hureyre'den: "Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): «*İşte o kerpicin yerine ben geldim ve peygamberlerin*

---

[1] Ahzâb Sur. 40

[2] Müslim, *fadâil* (21).

sonuncusu oldum» buyurdu" lafzıyla rivayet ettiler.[1]

Yine Buhârî ve Müslim bunu Câbir'den: "Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): «*İşte o kerpicin yerine ben geldim ve binayı tamamladım*» buyurdu" lafzıyla rivayet ettiler. Başka bir rivayette *"Peygamberlerin sonuncusu oldum"* lafzıyla zikredilmiştir.

Bu yöndeki rivayetleri de *Delâilü'n-Nübüvve*'nin 4. cildinde zikrettik.[2]

١٤٠٥ - أخبرنا أَبُو زَكَرِيَّا بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ، حدثنا عمرو بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ مَنْصُورٍ، حدثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِسْحَاقَ، حدثنا عمرو بْنُ مَرْزُوقٍ، أخبرنا سُلَيْمُ بْنُ حَيَّانَ، حدثنا سَعِيدُ بْنُ مِينَا، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " مَثَلِي فِي الْأَنْبِيَاءِ مَثَلُ رَجُلٍ بَنَى دَارًا فَأَحْكَمَهَا إِلَّا مَوْضِعَ لَبِنَةٍ "، قَالَ: " فَكَأَنَّ رَجُلًا دَخَلَ فَقَالَ: مَا أَحْسَنَهَا إِلَّا مَوْضِعَ هَذِهِ اللَّبِنَةِ "، قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " فَأَنَا مَوْضِعُ اللَّبِنَةِ فَخُتِمَ بِيَ الْأَنْبِيَاءُ "

1405- Câbir b. Abdillah'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"Benimle, benden önceki diğer peygamberler, bir adamın inşa ettiği bir binaya benzeriz. Adam binayı sağlam bir şekilde yapmış, ama bir tane kerpiç yerini boş bırakmıştır. Biri bu binaya girince: "Şu bir kerpiçlik boş yer olmasaydı bina çok sağlam olurdu" diyebilir. İşte o kerpicin yerine ben geldim ve peygamberlerin sonuncusu oldum."*[3]

Beyhakî der ki: "Ayrıca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bütün peygamberlerin efendisidir."

١٤٠٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا الرَّبِيعُ بْنُ سُلَيْمَانَ، حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ بَكْرٍ، حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ، ح أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ سُفْيَانَ، حَدَّثَنَا الْحَكَمُ بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا هِقْلُ بْنُ زِيَادٍ، عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ، حَدَّثَنِي أَبُو عَمَّارٍ، حَدَّثَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ فَرُّوحَ، حَدَّثَنِي أَبُو هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " أَنَا سَيِّدُ وَلَدِ آدَمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَأَوَّلُ مَنْ

---

[1] Buhârî, *menâkib* (4/162) ve Müslim, *fadâil* (20, 22).

[2] Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve* (1/365).

[3] Buhârî, *menâkib* (4/162) ve Müslim, *fadâil* (23).

يَنْشَقُّ عَنْهُ الْقَبْرُ، وَأَوَّلُ شَافِعٍ، وَأَوَّلُ مُشَفَّعٍ " وَفِي رِوَايَةِ بِشْرٍ: أَنَا سَيِّدُ بَنِي آدَمَ وَقَالَ: " تَنْشَقُّ عَنْهُ الْأَرْضُ " رَوَاهُ مُسْلِمٍ فِي الصَّحِيحِ، عَنِ الْحَكَمِ بْنِ مُوسَى

1406- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"Kıyamet gününde Âdem oğullarının efendisi ben olacağım. (Kıyametten sonra) kabrinden ilk çıkacak olan kişi ben olacağım. İlk şefaat edecek ve şefaati ilk kabul edilecek kişi de ben olacağım."*

Bişr'in rivayetinde ise *"Veledi Âdem"* ifadesi yerine *"Benî Âdem"* lafzı kullanılmıştır. Yine *"Kabrinden ilk çıkacak olan kişi"* lafzı yerine *"Toprağın altından ilk çıkacak olan kişi"* ibaresi geçmiştir.

Müslim, *Sahîh*'te Hakem b. Mûsa'dan rivayet etti.[1]

Halîmî der ki: "Bir resûlün değeri gönderildiği risalete bağlıdır. Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi vesellem) risaletlerin en değerlisinin verilmesiyle de kendisinin en değerli peygamber olduğunu çıkarıyoruz."[2]

Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) verilen risaletin en değerli risalet olmasının kanıtı da, önceki tüm risaletleri nesheden ve sonradan onu nesheden bir risalet gelmeyecek olmasıdır. Yüce Allah da Kitâb'ını: *"Şüphesiz o çok değerli ve sağlam bir kitaptır. Ona ne önünden ne de ardından batıl gelemez. O hüküm ve hikmet sahibi, övülmeye layık olan Allah tarafından indirilmiştir"*[3] şeklinde vasfetmiştir. Bu, önceki kitaplarda onu yalanlayan, sonradan da ondan daha üstün çıkacak bir kitabın gelmediği ve gelmeyeceği anlamındadır. Bu da bu risaletin en üstün risalet, kendisine bu risaletin verildiği kişinin de en üstün resûl olduğu anlamına gelir. Doğrusunu da Allah bilir.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) özelliklerinden bir diğeri de, Yüce Allah'ın onun hayatı üzerine yemin etmesidir. Biri de birinin hayatı üzerine yemin ediyorsa yanında en değerli olan kişinin hayatı üzerine yemin ediyor demektir. Yüce Allah: *"Ömrüne andolsun ki onlar (şehvetten) gözleri*

---

[1] Müslim, *fadâil* (3).

[2] Halîmî, *el-Minhâc* (2/84-85).

[3] Fussilet Sur. 41, 42

dönmüş halde sarhoşlukları içinde bocalayıp duruyorlar"[1] buyurarak insanlar içinden Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hayatı üzerine yemin ettiğine göre bu, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vasellem) diğer tüm insanlardan daha üstün ve değerli olduğunu gösterir. Yüce Allah: *"Tîn'e ve zeytûn'a andolsun. Sinâ Dağına andolsun"*[2] şeklinde yemin ederken nasıl bu saydıklarını diğerlerinden üstün tutarak üzerlerine yemin ettiyse, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hayatının üzerine yemin etmesi de benzerlerinden daha üstün olduğuna delâlet etmektedir.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) özelliklerinden biri de meleğin (Cebrâil'in) yanına indirilmesi olduğu gibi melekler âlemine çıkarılması, meleklerin konuşmalarının dinletilmesi, Yüce Allah'ın yarattığı şekliyle meleğin (Cebrâil'in) kendisine gösterilmesi, cennet ile cehennem ile bütün bilgilerin ona öğretilip bu ikisinin gösterilmesidir. Bu şekilde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hem sorumluluk dünyası (dünya) hem de ceza dünyası (âhiret) hakkında görerek malumat sahibi olmuştur... *Delâilü'n-Nübüvve*'nin 11 ve 12. ciltlerinde, Miraç konusu içinde bunu açıklayan hadisleri zikrettik.[3]

Değerinden dolayı yanına melek gelen kişi yanına melek gelmeyen kişiden daha üstündür. Yanına meleğin geldiği, onunla konuşmadan da öte geçip Yüce Allah'ın muzaffer kılması için müşriklere karşı onunla savaştığı kişi, meleğin sadece risaleti (vahyi) bildirmek için yanına geldiği ve sonra da çekip gittiği kişiden daha üstündür. Bu sadece Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) konusunda vaki olmuştur. Bu da onu diğer peygamberlerden üstün kılar. *Delâilü'n-Nübüvve*'de, Bedir savaşında meleklerin inip müşriklere karşı müslümanların yanında savaştığını zikretmiştik.[4] Yüce Allah'ın Kitâb'ı da bu konu zikredilmiştir.

Şâyet buna, meleklerin Âdem'e secde etmesi ile itiraz edilirse de bilinmelidir ki meleklerin yaratıldığı zaman Âdem'e secdesi Allah'a yapılan bir secde idi. Bir sonraki rivayet de buna delildir.

---

[1] Hicr Sur. 72

[2] Tîn Sur. 1, 2

[3] Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve* (2/352-405).

[4] Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve* (2/81-151).

١٤٠٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْقَاسِمِ زَيْدُ بْنُ أَبِي هَاشِمٍ الْعَلَوِيُّ بِالْكُوفَةِ، أخبرنا أَبُو جَعْفَرِ بْنُ دُحَيْمٍ، حدثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللهِ، أخبرنا وَكِيعٌ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَوْ أَبِي سَعِيدٍ - شَكَّ الْأَعْمَشُ - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " إِذَا قَرَأَ ابْنُ آدَمَ السَّجْدَةَ فَسَجَدَ اعْتَزَلَ الشَّيْطَانُ يَبْكِي وَيَقُولُ: يَا وَيْلَهُ أُمِرَ ابْنُ آدَمَ بِالسُّجُودِ فَسَجَدَ فَلَهُ الْجَنَّةُ، وَأُمِرْتُ بِالسُّجُودِ فَعَصَيْتُ فَلِيَ النَّارُ "

رَوَاهُ مُسْلِمٌ فِي الصَّحِيحِ، عَنْ زُهَيْرٍ، عَنْ وَكِيعٍ

1407- Ebû Sâlih bildiriyor: Ebû Hureyre veya Ebû Saîd'in —hangisi olduğu konusunda A'meş şüphe etmiştir— bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"Âdemoğlu secde âyetini okuyup secde ettiği zaman şeytan ağlayarak: «Yazıklar olsun bana! Âdemoğluna secde emredilince secde etti ve karşılığında cennete gidecektir. Bana ise secde emredilince bu emre karşı çıktım, bundan dolayı da cehenneme gideceğim» der."*

Müslim bunu *Sahîh*'te Züheyr kanalıyla Vekî'den rivayet etti.[1]

Âdemoğluna sadece Allah'a secde etmesinin emredildiği malum olan bir şeydir. Bu da şeytana emredilen secdenin, Âdemoğluna emredilen secde cinsinden, yani Allah'a secde olduğunu göstermektedir. Hz. Âdem'e yapılması emredilen secde de Yüce Allah'ın Âdem'i yaratmadaki kudreti karşısında yine Allah'a yapılan bir secdedir.

Hâlîmî der ki: Meleklere verilen emir Âdem'e secde olsa bile bu: *"Orada bozgunculuk yapacak, kan dökecek birini mi yaratacaksın?"*[2] sözlerine karşı Yüce Allah'ın onlara verdiği bir ceza olarak görülebilir. Bundan dolayı Âdem'e gösterilen bu değer, meleklere verilen cezadan (secde emrinden) bağımsız olarak düşünülemez.[3]

Meleklerin Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ile (müşriklere karşı) savaşması ise onun Yüce Allah katındaki değeri ve yüksek konumuna delâlet etmektedir. En üstün kişinin kıyamet gününde Yüce Allah'ın en çok değer

---

[1] Müslim, *îmân* (133).

[2] Bakara Sur. 30

[3] Halîmî, *el-Minhâc* (2/87).

verdiği ve diğerlerinden üstün tuttuğu kişi olmasından hareketle *el-Ba's* kitabında Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem), mahşer yerinde bulunan herkese ve ümmetine şefaatine yönelik sözlerini zikretmiştik.

١٤٠٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ الْهَاشِمِيُّ بِبَغْدَادَ، حدثنا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ الْبَزَّازُ، حدثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِسْحَاقَ، حدثنا هُدْبَةُ بْنُ خَالِدٍ، حدثنا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ يَخْطُبُ عَلَى مِنْبَرِ الْبَصْرَةِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " لَمْ يَكُنْ نَبِيٌّ إِلَّا لَهُ دَعْوَةٌ تَنَجَّزَهَا فِي الدُّنْيَا، وَإِنِّي اخْتَبَأْتُ دَعْوَتِي شَفَاعَةً لِأُمَّتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَأَنَا سَيِّدُ وَلَدِ آدَمَ وَلَا فَخْرَ، وَأَوَّلُ مَنْ تَنْشَقُّ عَنْهُ الْأَرْضُ وَلَا فَخْرَ، وَبِيَدِي لِوَاءُ الْحَمْدِ، وَآدَمُ وَمَنْ دُونَهُ تَحْتَ لِوَائِي وَلَا فَخْرَ " وَذَكَرَ حَدِيثَ الشَّفَاعَةِ بِطُولِهِ

1408- Ebû Nadra der ki: İbn Abbâs'ın Basra minberinin üzerinde verdiği hutbede şöyle dediğini işittim: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"Her peygamberin kabul gören ve dünyada iken kullandığı bir duası olmuştur. Ben de bu duamı kıyamet gününde ümmetime şefaat için saklamak istiyorum. Övünmek için söylemiyorum, ama kıyamet gününde Âdemoğullarının efendisi ben olacağım. Övünmek için söylemiyorum, ama kabrinden çıkarılacak ilk kişi ben olacağım. Övünmek için söylemiyorum, ama o günü Hamd sancağı benim elimde olacaktır ve Âdem de dahil olmak üzere bütün peygamberler bu sancağımın altında olacaklardır..."* Sonrasında ravi, şefaat konusundaki hadisi sonuna kadar zikreder.[1]

١٤٠٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حدثنا أَبُو الْعَبَّاسِ بْنُ يَعْقُوبَ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الصَّغَانِيُّ، حدثنا يُونُسُ بْنُ مُحَمَّدٍ حدثنا لَيْثُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ الْهَادِ، عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِي عَمْرٍو، عَنْ أَنَسٍ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: " إِنِّي أَوَّلُ النَّاسِ تَنْشَقُّ الْأَرْضُ عَنْ جُمْجُمَتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا فَخْرَ، وَأُعْطَى لِوَاءَ الْحَمْدِ وَلَا فَخْرَ، وَأَنَا سَيِّدُ النَّاسِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا فَخْرَ، وَأَنَا أَوَّلُ مَنْ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا فَخْرَ " ثُمَّ ذَكَرَ حَدِيثَ الشَّفَاعَةِ بِطُولِهِ.

---

[1] İsnâdı zayıftır. Ahmed, *Müsned* (1/281, 295), İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (14/135), Ebû Ya'lâ, *Müsned* 4/214-216 (2328) ve Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve* (5/481).

1409- Enes der ki: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu işittim: *"Övünmek için söylemiyorum, ama kıyamet gününde başını kaldırıp mezarından ilk çıkacak kişi ben olacağım. Övünmek için söylemiyorum, ama Hamd sancağı benim elime verilecektir. Övünmek için söylemiyorum, ama kıyamet gününde insanların efendisi ben olacağım. Övünmek için söylemiyorum, ama kıyamet gününde cennete ilk giren kişi ben olacağım..."* Sonrasında ravi şefaat konusundaki hadisi sonuna kadar zikreder.[1]

Beyhakî der ki: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bununla övünmemesi, bununla diğerlerine karşı büyüklenmemesi ve kibre kapılmaması anlamındadır. Yoksa bu konumu Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) için büyük bir övünç kaynağıdır. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) üstünlüğünün diğer bir göstergesi de, peygamberler içinde mucizeleri en fazla olan kişi olmasıdır. Mucizeleri en az olan kişinin bile bundan dolayı bir üstünlüğü oluyorsa mucizeleri çok olan kişinin de aynı oranda üstünlüğünün bulunması gerekiyor. Halîmî, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) peygamberliğini doğrulayan birçok mucize ile geleceğe yönelik haberi zikretti.[2] Biz de bunları isnâdlarıyla birlikte *Delâilü'n-Nübüvve*'de aktardık, dileyen oradaki bu hadislere müracaat edebilir."

Halîmî der ki: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) üstünlüğünün diğer bir göstergesi Yüce Allah'ın, Kitâb'ında ona "Ey Nebî! Ey Resûl!" şeklinde "Nebî" veya "Resûl" diye hitap etmesidir. Diğer peygamberlere ise bizzat isimleriyle hitap etmiştir. Mesela Âdem'e seslenirken: *"Ey Âdem! Sen ve eşin cennete yerleşin!"*[3] buyurmuştur. Yine: *"Ey Âdem! Onlara bunların isimlerini söyle"*[4] buyurmuştur. İbrâhim'e seslenirken: *"Ey İbrâhîm! Bundan vazgeç!"*[5] buyurmuştur. Yûsuf'a seslenirken: *"Ey Yûsuf! Sen bundan sakın kimseye*

---

[1] Ravileri güvenilirdir. Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve* (5/479), Ahmed, *Müsned* (3/144) ve İbn Mende, *el-Îmân* 3/825-826 (877).

[2] Halîmî, *el-Minhâc* (2/88-117).

[3] Bakara Sur. 35

[4] Bakara Sur. 33

[5] Hûd Sur. 76

bahsetme!"[1] buyurmuştur. Mûsa'ya seslenirken: *"Ey Mûsâ! Şüphesiz ben, evet, ben âlemlerin Rabbi olan Allah'ım!"*[2] buyurmuştur. İsa'ya seslenirken: *"Ey Meryem oğlu İsa! Sen mi insanlara Allah'ı bırakarak beni ve anamı iki ilah edinin dedin?"*[3] buyurmuştur..."[4]

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) üstünlüğünün diğer bir göstergesi de bir rivayette Hz. Âdem'in cennette künyesinin "Ebû Muhammed" olduğunun belirtilmesidir.[5] Şâyet Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) diğer peygamberlerden daha üstün olmasaydı Hz. Âdem diğer peygamberleri bırakıp künyesinde Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) adını kullanmazdı. Hz. Âdem'in "Ebû Muhammed" olarak künyelenmesi Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) diğer peygamberlerden daha üstün ve değerli olduğunu gösterir. Doğrusunu da Allah bilir.

١٤١٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ، وَمُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى قَالَا: حدثنا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُّ، حدثنا أَبُو أُسَامَةَ حدثنا الْحَسَنُ بْنُ الرَّبِيعِ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ الْفَزَارِيِّ، عَنْ حُمَيْدٍ الطَّوِيلِ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿فَإِمَّا نَذْهَبَنَّ بِكَ، فَإِنَّا مِنْهُمْ مُنْتَقِمُونَ، أَوْ نُرِيَنَّكَ الَّذِي وَعَدْنَاهُمْ، فَإِنَّا عَلَيْهِمْ مُقْتَدِرُونَ﴾ [الزخرف: ٤٢]: قَالَ: " أَكْرَمَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ على نَبِيِّهِ ﷺ أَنْ يَسُوأَهُ فِي أُمَّتِهِ فَرَفَعَهُ إِلَيْهِ وَبَقِيَتِ النِّقمَةُ "

1410- Humeyd et-Tavîl bildiriyor: Enes b. Mâlik, *"Ya biz seni (bu dünyadan) alır götürürüz de, onlardan intikam alırız. Yahut da, onlara yaptığımız tehdidi sana gösteririz ki, bizim onlara gücümüz yeter"*[6] buyruğunu açıklarken şöyle demiştir: "Yüce Allah, Hz. Peygamber'e (sallallahu

---

[1] Yûsuf Sur. 29

[2] Kasas Sur. 30

[3] Mâide Sur. 116

[4] Halîmî, *el-Minhâc* (2/116).

[5] Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve*'de (5/489) Hüseyn b. Ali'den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallhu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"Âdem dışında cennet ahalisinden hiç kimsenin künyesi olmaz. Ancak Âdem, O'na saygıdan dolayı «Ebû Muhammed!» şeklinde künyelenir."*

[6] Zuhruf Sur. 41, 42

aleyhi vesellem) verdiği değerden dolayı ona eziyet etmemek için katına almış ve ümmetine yönelik olan intikamını ona göstermemiştir."[1]

١٤١١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حدثنا عَلِيُّ بْنُ عِيسَى، حدثنا الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ، عَنْ مَحْمُودِ بْنِ خِدَاشٍ، حدثنا الْفُضَيْلُ بْنُ عِيَاضٍ، عَنِ النَّضْرِ بْنِ عَرَبِيٍّ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: " كَانَ فِي هَذِهِ الْأُمَّةِ أَمَانَانِ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَالِاسْتِغْفَارُ فَذَهَبَ أَمَانٌ - يَعْنِي - رَسُولَ اللهِ ﷺ، وَبَقِيَ أَمَانٌ - يَعْنِي - الِاسْتِغْفَارَ "

1411- İbn Abbâs der ki: "Bu ümmetin (azaptan yana) biri Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), biri de istiğfar olmak üzere iki güvencesi vardı. Bu güvencelerden biri olan Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gitti. Geriye istiğfar kaldı."

Beyhakî der ki: Yüce Allah'ın: *"İşte peygamberler! Biz onların bir kısmını bir kısmına üstün kıldık"*[2] buyruğu bazı peygamberlerin diğerlerinden üstün olduğunu göstermektedir. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *"Yüce Allah'ın peygamberlerini birbirinden üstün tutmayın"*[3] sözü ile *"Peygamberlerden birini diğerinden üstün görmeyin"*[4] sözü Ehl-i Kitab'ın birbirlerini küçük görmelerinde karşı bir tavırdır ve bu tavırlarına karşı bir mücadeledir. Çünkü onların birbirlerine karşı olan bu tavırları itikatlarının bozulmasına ve birbirlerine karşı olan haklarının ihlal edilmesine sebep olmaktaydı. Ancak konu müslüman olan birinin peygamberlerden hangisinin daha üstün olmasını öğrenme konusu ise doğrusunu Allah bilir, ama bu yasaklanmış değildir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Hiç kimsenin «Ben Yûnus b. Mettâ'dan daha hayırlıyım» demesi yakışık almaz"*[5] derken de bunda kendi dışında diğer insanları kast etmiştir veya Yüce Allah'a karşı tevazu ve alçak gönüllülük olarak anlaşılmalıdır.

---

[1] Ravileri güvenilirdir. Hâkim, *Müstedrek* (2/447) ve Taberî, *Tefsîr* (25/75).

[2] Bakara Sur. 253

[3] Beyhakî, *Delâlü'n-Nübüvve* (5/492-493).

[4] Buhârî, *diyât* (8/47) ve Müslim, *fadâil* (163).

[5] Buhârî, *enbiyâ* (4/132, 133), *tefsîr* (5/193), *tevhîd* (8/213) ve Müslim, *fadâil* (166, 167).

Kendisine "Ey insanların en hayırlısı!" denilince: *"Bu kişi İbrâhim'dir"*[1] karşılığını vermesi de aynı şekilde anlaşılmalıdır. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Rabbine karşı olan tevazusundan dolayı yüzüne karşı övülmeyi sevmez ve: *"Hıristiyanların İsa b. Meryem'i yücelttikleri gibi beni yüceltmeyin. Benim için sadece «Allah'ın kulu ve Resûlü» deyin"*[2] buyururdu. Bu konuya *Delâilü'n-Nübüvve*'nin 39. bölümünde daha geniş bir şekilde yer verdik.[3]

Yüce Allah'ın Hz. İbrâhim'i dost (halîl) edinmesi, zamanının Allah düşmanlarına karşı onu dost edinmedir. Yoksa diğer peygamberler içinden bu dostluğa sadece onu seçtiği için değildir. Zira küfür yeryüzünün her tarafını kaplamışken ona hidâyet verip kendini tanıtmış ve tevhide yöneltmiştir. O zamanlarda da Hz. İbrâhim dışında Yüce Allah'ı tanıyan ve yolunda giden kimseler bulunmuyordu. Yüce Allah onu dost (halîl) edinerek birincisi hidâyet yolunun yolcusu kılmış, ikincisi emirleri ve yasaklarına itaatini ortaya çıkarmış, üçüncüsü de maruz bıraktığı belalara karşı sabırlı biri olduğunu görmüştür. Yüce Allah onu halîl edindi, çünkü o zamanlarda tüm insanlar Allah'ın düşmanı iken Hz. İbrâhim O'nun dostu idi. Tüm insanlar Allah'a isyan ederken İbrâhim O'na itaat göstermişti.

Yüce Allah, Muhammed'i (sallallahu aleyhi vesellem) ise kendine habîb (sevgili) edinmiştir. Yüce Allah'ın Kitâb'ındaki: *"De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın"*[4] âyeti de bunu göstermektedir. Şâyet Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) tâbi olmak tâbi olan kişinin Allah tarafından sevilmesine sebep oluyorsa bu sevgiyi herkesten çok kendisine tâbi olunan bu kişi hak eder. Sevgi de derece olarak dostluktan daha üst seviyededir. Âlimler Habîb (sevgili) ile Halîl (dost) arasındaki fark konusunda çok şeyler söylemişlerdir ki kitaplarında bunu görmek mümkündür.

---

[1] Müslim, *fadâil* (150).

[2] Buhârî, *enbiyâ* (4/142).

[3] Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve* (5/470-500).

[4] Âl-i İmrân Sur. 31

١٤١٢ - سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلَمِيَّ يَقُولُ: سَمِعْتُ مَنْصُورَ بْنَ عَبْدِ اللهِ يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْقَاسِمِ الْإِسْكَنْدَرَانِيَّ يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ الْمَلِطِيَّ يَقُولُ: عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُوسَى الرِّضَا، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿وَاتَّخَذَ اللهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا﴾ [النساء: ١٢٥] قَالَ: " أَظْهَرَ اسْمَ الْخُلَّةِ لِإِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ لِأَنَّ الخليل ظَاهِرٌ فِي الْمَعْنَى، وَأخفى اسْمَ الْمَحَبَّةِ لِمُحَمَّدٍ ﷺ لِتَمَامِ حَالِهِ إِذْ لَا يُحِبُّ الْحَبِيبُ إِظْهَارَ حَالِ حَبِيبِهِ بَلْ يُحِبُّ إِخْفَاءَهُ وَسَتْرَهُ لِئَلَّا يَطَّلِعَ عَلَيْهِ أَحَدٌ سِوَاهُ، وَلَا يَدْخُلَ أَحَدٌ بَيْنَهُمَا، فَقَالَ لِنَبِيِّهِ وَصَفِيِّهِ مُحَمَّدٍ ﷺ لَمَّا أَظْهَرَ لَهُ حَالَ الْمَحَبَّةِ. ﴿قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللهُ﴾ [آل عمران: ٣١] أَيْ لَيْسَ الطَّرِيقُ إِلَى مَحَبَّةِ اللهِ إِلَّا اتِّبَاعَ حَبِيبِهِ وَلَا يُتَوَسَّلُ إِلَى الْحَبِيبِ بِشَيْءٍ أَحْسَنَ مِنْ مُتَابَعَةِ حَبِيبِهِ وطلب رِضَاهُ "

1412- Ali b. Mûsa er-Ridâ, babasından bildirir: Câfer b. Muhammed, *"Allah İbrâhîm'i dost edindi"*[1] âyetini açıklarken şöyle dedi: "Yüce Allah, Hz. İbrâhîm'e olan dostluğunu açıktan ifade etmiştir, zira dostluk açığa vurulan bir şeydir. Ancak Muhammed'e (sallallahu aleyhi vesellem) olan sevgisi tam olması için bunu ismen bile zikretmemiştir. Çünkü kişi birine olan sevgisini dile getirip açığa vurmaz, kendisinden başka kimsenin bunu bilmesini istemez ki aralarına başka biri daha girmesin. Yüce Allah, peygamberi olarak seçtiği Muhammed'e (sallallahu aleyhi vesellem) sevgisini ifade etmek için: *"De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın"*[2] buyurmuştur. Yani Allah sevgisini kazanmanın tek yolu onun sevdiği kişiye tâbi olmaktır. Kişi de sevdiği birine ulaşmak için onun sevdiği birine tâbi olur ve rızasını kazanmak ister."[3]

Ebû Abdirrahman es-Sülemî der ki: "Habîb (sevgili) olan kişiye (Hz. Peygamber'e) tâbi olanlar, Allah sevgisine mazhar olur. Bundan dolayıdır ki Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) için Habîb ismi bizzat kullanılmış değildir.

---

[1] Nisâ Sur. 125

[2] Âl-i İmrân Sur. 31

[3] İsnâdının ravilerini tanımıyorum. Göründüğü kadarıyla Ali b. Mûsa adına uydurulmuş bir rivayettir.

Onun Allah katındaki yeri (mahbûbluğu) dile getirilmeyecek kadar yüce bir konumdur. Ona tâbi olanlar da tâbi olmaları dolayısıyla Allah'ın sevgisine mazhar olacaklardır. Yüce Allah'ın: *"De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın"*[1] buyurduğunu görmez misin? Halîl olan kişiye tâbi olmak ise Allah'ın dostluğunun elde edilmesini gerektirmez. Bundan dolayıdır ki Yüce Allah, Hz. İbrâhim için "Halîl" ifadesini kullanmıştır.

"Ömrüne andolsun ki"[2] buyruğunda olduğu gibi Habîb olan kişinin üzerine yemin edilir. *"Allah'a yemin ederim ki, siz arkanızı dönüp gittikten sonra ben putlarınıza muhakkak bir tuzak kuracağım"*[3] "âyetinde olduğu gibi Halîl olan kişi ise Halîl'inin (Allah'ın) üzerine yemin eder. *"(Ey Muhammed!) Senin göğsünü açıp genişletmedik mi?"*[4] âyetinde olduğu gibi Habîb olan kişiye istemeden ihsanda bulunulur. *"Rabbim! Beni namaza devam eden bir kimse eyle. Soyumdan da böyle kimseler yarat"*[5] âyetinde olduğu gibi Halîl olan kişi ise kendisi ister.

"(Ey Muhammed!) Biz senin çok defa yüzünü göğe doğru çevirip durduğunu (vahiy beklediğini) görüyoruz. (Merak etme) elbette seni, hoşnut olacağın kıbleye çevireceğiz"[6] âyetinde olduğu gibi Habîb olan kişinin isteğine bu isteğini dile getirmeden icabet edilir. *"İbrâhîm «Soyumdan da (önderler yap, ya Rabbi!)» demişti. Rabbi de «Benim ahdim (verdiğim söz) zâlimleri kapsamaz» demişti"*[7] âyetinde olduğu gibi Halîl olan kişinin her istediğine icabet edilmeyebilir.

Habîb olan kişi, kıyamet gününde diğerlerine şefaatçi olur. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), kıyamet gününü anlatırken Rabbinin ona: *"Başını kaldır ve*

---

[1] Âl-i İmrân Sur. 31

[2] Hicr Sur. 72

[3] Enbiyâ Sur. 57

[4] İnşirâh Sur. 1

[5] İbrâhim Sur. 40

[6] Bakara Sur. 144

[7] Bakara Sur. 124

iste! İstediğin verilecektir. Şefaat et! İstediklerin için şefaatin kabul edilecektir" buyurduğunu görmez misin? Halîl olan kişinin ise kendisine şefaat edilir. Zira kıyamet gününde insanlar ondan şefaatte bulunmasını istedikleri zaman: *"Ben bunu yapamam"* dediğini görmez misin?

Habîb olan kişi hayattayken Miraç gibi bir ihsana nail olduğu ve herkesin ilk defa göreceği şeyleri gördüğü için kıyamet günündeki büyük korkulardan da emin olacaktır. Bundandır herkesin hesap için toplandığı yerde genel olarak tüm insanlara, özel olarak da ümmetine şefaat edecek ve bir korku taşımadığı için de *"Ümmetim! Ümmetim!"* diyebilecektir. Halîl olan kişi ise bunları ilk defa göreceği için cehennem nefes aldığında *"Nefsim! Nefsim!"* demeye başlayacaktır."

١٤١٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْحُسَيْنِيُّ، أخبرنا أَبُو مُحَمَّدٍ الْحَسَنُ بْنُ حَمْشَاذٍ الْعَدْلُ، ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أخبرنا أَبُو مُحَمَّدٍ الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَخْتَوَيْهِ، قَالَا: حدثنا أَبُو إِسْمَاعِيلَ مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حدثنا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ، أخبرنا مَسْلَمَةُ بْنُ عُلَيٍّ الْخُشَنِيُّ، حَدَّثَنِي زَيْدُ بْنُ وَاقِدٍ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُخَيْمِرَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " اتَّخَذَ اللهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا، وَمُوسَى نَجِيًّا وَاتَّخَذَنِي حَبِيبًا ثُمَّ قَالَ: وَعِزَّتِي وَجَلَالِي لَأُوثِرَنَّ حَبِيبِي عَلَى خَلِيلِي، وَنَجِيِّي " " مَسْلَمَةُ بْنُ عُلَيٍّ هَذَا ضَعِيفٌ عِنْدَ أَهْلِ الْحَدِيثِ "

1413- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"Yüce Allah, İbrâhim'i halîl, Mûsa'yı neciy, beni de habîb edindi ve: «İzzetim ve celâlime andolsun ki habîbimi, halîlim ile neciyyime üstün kılacağım» buyurdu."*[1]

Mesleme b. Ali, hadis âlimlerine göre zayıf biridir.

١٤١٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْفَقِيهُ، أخبرنا أَبُو حَامِدِ بْنُ بِلَالٍ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ الْأَحْمَسِيُّ، حدثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمُحَارِبِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: " كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَقُومُ حَتَّى تَرِمَ قَدَمَاهُ "، فَقِيلَ: يَا

[1] İsnâdı zayıftır. İbnu'l-Cevzî, *el-Mevdû'ât* (1/290).

رَسُولَ اللهِ أَتَصْنَعُ هَذَا، وَقَدْ جَاءَكَ مِنَ اللهِ أَنْ قَدْ غَفَرَ لَكَ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ؟ قَالَ: " أَفَلَا أَكُونُ عَبْدًا شَكُورًا؟ "

1414- Ebû Hureyre der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gece kalkar ve ayakları şişene kadar namaz kılardı. Ona: "Ey Allah'ın Resûlü! Yüce Allah'ın geçmiş ve gelecek tüm günahlarını bağışladığı bildirildiği halde bu şekilde mi namaz kılıyorsun?" denilince: *"Buna karşılık şükreden bir kul olmayayım mı?"* karşılığını verdi.[1]

١٤١٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حدثنا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ بَالَوَيْهِ الْجَلَّابُ ح، وَأَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرٍ أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ الْقَاضِي، أخبرنا أَبُو جَعْفَرٍ عَبْدُ اللهِ بْنُ إِسْمَاعِيلَ الْهَاشِمِيُّ بِبَغْدَادَ قَالَا: حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرِ بْنِ مَطَرٍ، حدثنا نَصْرُ بْنُ حَرِيشٍ الصَّامِتُ، حدثنا الْمُشْمَعِلُّ بْنُ مِلْحَانَ الطَّائِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ لَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ: ﴿إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا لِيَغْفِرَ لَكَ اللهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ﴾ [الفتح: ٢] قَامَ فَصَلَّى حَتَّى انْتَفَخَتْ قَدَمَاهُ، وَتَعَبَّدَ حَتَّى صَارَ كَالشَّنِّ الْبَالِي، فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللهِ، تَفْعَلُ هَذَا وَقَدْ غُفِرَ لَكَ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ، وَمَا تَأَخَّرَ؟ قَالَ: " أَفَلَا أَكُونُ عَبْدًا شَكُورًا " وَفِي رِوَايَةِ أَبِي عَبْدِ اللهِ: " فَهَلَّا أَكُونُ عَبْدًا شَكُورًا "

1415- Ebû Hureyre bildiriyor: Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem), ***"Şüphesiz biz sana apaçık bir fetih verdik. Böylece Allah senin geçmiş ve gelecek günahını bağışlasın, üzerindeki nimetini tamamlasın ve seni dosdoğru bir yola iletsin"***[2] âyetleri nazil olduğu zaman geceleri ayakları şişene kadar namaz kıldı. Kendini o kadar fazla ibadete verdi ki sonunda yorgunluktan eskimiş su tulumuna döndü. Ona: "Ey Allah'ın Resûlü! Yüce Allah geçmiş ve gelecek bütün günahlarını bağışlamışken kendine neden bunu yapıyorsun?" diye sorulunca, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): *"Buna karşılık*

---

[1] Buhârî, *teheccüd* (2/44), *tefsîr* (6/44) ve Müslim, *sifatü'l-münafikîn* (79, 80).

[2] Fetih Sur. 1, 2

şükreden bir kul olmayayım mı?" karşılığını verdi.[1]

١٤١٦ - أخبرنا أَبُو عَلِيٍّ الرُّوذْبَارِيُّ، أخبرنا الْحُسَيْنُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ أَيُّوبَ الطُّوسِيُّ، حدثنا أَبُو يَحْيَى، عَنْ أَبِي مَسَرَّةَ، حدثنا خَلَّادُ بْنُ يَحْيَى، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ زِيَادٍ الْيَشْكُرِيُّ، حدثنا مَيْمُونُ بْنُ مِهْرَانَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، " أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَوَّلَ مَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ الْوَحْيُ كَانَ يَقُومُ عَلَى صَدْرِ قَدَمَيْهِ " إِذَا صَلَّى فَأَنْزَلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿طه مَا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لِتَشْقَى﴾ [طه: ٢]

1416- İbn Abbâs bildiriyor: "Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem), vahyin ilk nazil olduğu dönemlerde ayaklarının ön tarafına basarak namaz kılardı. Bunun üzerine Yüce Allah: ***"Tâ hâ. Kur'ân'ı sana sıkıntıya düşesin diye indirmedik"***[2] âyetlerini indirdi."[3]

١٤١٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو نَصْرِ بْنُ قَتَادَةَ، وَأَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْفَارِسِيُّ، قَالَا: حدثنا أَبُو عَمْرِو بْنُ مَطَرٍ، حدثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَلِيٍّ، حدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى، أخبرنا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ هِشَامٍ، عَنِ الْحَسَنِ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ أَنَّهُ قَالَ: " إِنْ كَانَتِ الْعِبَادَةُ لَتَأْخُذُ مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ الْأَحَايِينَ حَتَّى مَا يُشَبَّهُ بِهِ إِلَّا الشَّنُّ الْبَالِي "

1417- Hasan, hocalarından birinden bildiriyor: "Bazen Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kendini o kadar fazla ibadete verirdi ki sonunda yorgunluktan eskimiş su tulumuna dönerdi."[4]

Halîmî der ki: "Bu şekilde Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) sevmenin imandan olduğu, kişiyi Allah sevgisine götüren övgüye layık her türlü güzel vasfın onda bir araya getirildiği açıklığa kavuşmuş olur. Onun övgüye şayan bu vasıflarını kabul ve itiraf eden, bunları zikreden, ona salavât getiren, ona itaat eden, davetine sahip çıkan, şeriatını ayakta tutan, şefaatine nail olmanın gereklerini yapan, ümmetinden olmaya sevinen, davetine icabet eden, onun

---

[1] İsnâdı zayıftır. Suyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensûr* (7/512).

[2] Tâhâ Sur. 1, 2

[3] İsnâdı zayıftır. Suyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensûr* (5/549).

[4] İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (13/232).

getirdiği risaleti anlatan Kur'ân'ı devamlı okuyan, işte bu ve daha önce zikrettiğimiz benzeri şeyleri yapanlar Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) sevmiş olur."[1]

١٤١٨ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدَانَ، حدثنا أَبُو الْقَاسِمِ الطَّبَرَانِيُّ، أخبرنا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ، حدثنا قَبِيصَةُ، ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حدثنا أَبُو الْحُسَيْنِ عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عِيسَى السَّبِيعِيُّ بِالْكُوفَةِ، حدثنا أَحْمَدُ بْنُ حَازِمِ بْنِ أَبِي غَرَزَةَ، حدثنا قَبِيصَةُ بْنُ عُقْبَةَ، حدثنا سُفْيَانُ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَقِيلٍ، عَنِ الطُّفَيْلِ بْنِ أُبَيِّ بْنِ كَعْبٍ، عَنْ أُبَيِّ بْنِ كَعْبٍ، قَالَ: كانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِذَا ذَهَبَ رُبْعُ اللَّيْلِ قَامَ، فَقَالَ: " يَا أَيُّهَا النَّاسُ، اذْكُرُوا اللهَ جَاءَتِ الرَّاجِفَةُ تَتْبَعُهَا الرَّادِفَةُ جَاءَ الْمَوْتُ بِمَا فِيهِ جَاءَ الْمَوْتُ بِمَا فِيهِ "

فَقَالَ لَهُ أُبَيُّ بْنُ كَعْبٍ: يَا رَسُولَ اللهِ، إِنِّي أُكْثِرُ الصَّلَاةَ عَلَيْكَ فَكَمْ أَجْعَلُ لَكَ مِنْهَا؟ قَالَ: " مَا شِئْتَ "، قَالَ: الرُّبْعُ؟ قَالَ: " مَا شِئْتَ، وَإِنْ زِدْتَ فَهُوَ خَيْرٌ "، قَالَ: النِّصْفُ؟ قَالَ " مَا شِئْتَ، وَإِنْ زِدْتَ فَهُوَ خَيْرٌ "، قَالَ: ثُلُثَيْنِ؟ قَالَ: " مَا شِئْتَ، وَإِنْ زِدْتَ فَهُوَ خَيْرٌ "، قَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ أَجْعَلُهَا كُلَّهَا لَكَ؟ قَالَ: " إِذًا تُكْفَى مَا أَهَمَّكَ ، وَيُغْفَرُ لَكَ ذَنْبُكَ " " وهَذَا لَفْظُ حَدِيثِ أَبِي عَبْدِ اللهِ، وَلَمْ يَذْكُرِ ابْنُ عَبْدَانَ فِي رِوَايَتِهِ الرُّبُعَ وَالثُّلُثَيْنِ، وَقَالَ فِي آخِرِهِ، قُلْتُ: أَجْعَلُ دُعَائِي كُلَّهُ صَلَاةً عَلَيْكَ؟ قَالَ: " إِذًا يَكْفِيكَ اللهُ مَا أَهَمَّكَ وَيَغْفِرُ لَكَ "

1418- Ubey b. Ka'b der ki: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gecenin dörtte biri geçtiği zaman: *«Ey insanlar! Allah'ı zikredin! Sur'a üfürülme zamanı geldi. Ardından ikincisi de gelecek. Her türlü halleriyle ölüm de geliyor»* buyururdu."

Tufeyl der ki: Ubey b. Ka'b: "Ey Allah'ın Resûlü! Sana çokça salavât getiriyorum. Dualarımın ne kadarını sana ayırayım?" diye sorunca, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"İstediğin kadarını"* buyurdu. Ubey: "Dörtte biri olur mu?" deyince, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): *"İstediğin kadarını ayır, bundan daha fazlasını yaparsan da senin için daha hayırlı olur"* buyurdu. Ubey: "Yarısı olur mu?" deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"İstediğin kadarını ayır, bundan daha fazlasını yaparsan da senin için daha hayırlı olur"* buyurdu. Ubey:

---

[1] Halîmî, *el-Minhâc* (2/122).

"Üçte ikisi olur mu?" deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"İstediğin kadarını ayır, bundan daha fazlasını yaparsan da senin için daha hayırlı olur"* buyurdu. Ubey: "Ey Allah'ın Resûlü! O zaman hepsini sana ayırayım" deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"O zaman sıkıntıların giderilir, günahların da bağışlanır"* buyurdu.[1]

Ebû Abdillah'ın lafzı bu şekildedir. İbn Abdân ise rivayet ederken "dörtte bir" ve "üçte iki" olan kısımlarını zikretmez ve sonunda Ubey'den naklen şöyle der: "Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): "Dualarımın tümünü sana ayırayım" dediğimde: *"O zaman Yüce Allah sıkıntılarını giderir ve günahlarını bağışlar"* buyurdu."

١٤١٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْفَقِيهُ، حدثنا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْقَطَّانُ، حدثنا أَحْمَدُ بْنُ يُوسُفَ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ، قَالَ: ذَكَرَ سُفْيَانُ، عَنْ مَنْصُورِ بْنِ صَفِيَّةَ، قَالَ: مَرَّ النَّبِيُّ ﷺ بِرَجُلٍ وَهُوَ يَقُولُ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانِي إِلى الإِسْلَامِ، وَجَعَلَنِي مِنْ أُمَّةِ مُحَمَّدٍ، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " شَكَرْتَ عَظِيمًا "، وَمُرَّ بِرَجُلٍ وَهُوَ يَقُولُ: يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ، فَقَالَ: " قَدْ أَقْبَلَ عَلَيْكَ فَسَلْ "

وَقَدْ رُوِّينَا عَنْ أَبِي حُمَيْدٍ السَّاعِدِيِّ، أَنَّهُمْ قَالُوا: يَا رَسُولَ اللهِ، كَيْفَ نُصَلِّي عَلَيْكَ؟ قَالَ: " قُولُوا: اللهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَأَزْوَاجِهِ وَذُرِّيَّتِهِ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ، وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَأَزْوَاجِهِ وَذُرِّيَّتِهِ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ "

وَقَالَ فِي حَدِيثِ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: " مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَكْتَالَ بِالْمِكْيَالِ الْأَوْفَى إِذَا صَلَّى عَلَيْنَا أَهْلَ الْبَيْتِ، فَلْيَقُلِ: اللهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ النَّبِيِّ وَأَزْوَاجِهِ أُمَّهَاتِ الْمُؤْمِنِينَ وَذُرِّيَّتِهِ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ " "

1419- Mansûr b. Safiyye der ki: Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem), "Hidâyet verip beni müslüman yapan ve Muhammed ümmetinden biri kılan Allah'a hamdolsun" diyen bir adamla karşılaşınca: *"Çok büyük bir şükürde bulundun"* buyurdu. "Ey merhametlilerin en merhametlisi!" diyen bir adamla

[1] İsnâdı hasendir. Tirmizî 4/636 (2457).

karşılaşınca da: *"Allah sana doğru yöneldi! İste!"* buyurdu.[1]

Beyhakî der ki: Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) sevme konusu içine sadaka almaları helal olmayan ve yanındaki konumlarından dolayı ganimetteki humustan pay alan akrabalarını sevmek de girer. Faziletler konusu içinde Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), Abbâs hakkında: *"Kişi, Allah için ve akrabam olduğunuz için sizleri sevmedikçe kalbine iman girmez"*[2] buyurduğunu zikretmiştik. Yine İbn Abbâs'tan naklen Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *"Beni sevdiğiniz için Ehl-i beytimi de sevin"*[3] buyurduğunu zikretmiştik.

Ehl-i beyti içine onun hanımları da girer. Yüce Allah: ***"Ey Peygamber'in hanımları! Siz, kadınlardan herhangi biri gibi değilsiniz"***[4] buyurmuş ve fazilet bakımından herkesin anneleri konumunda olduklarını ifade etmiştir. Ardından: ***"Ey Peygamber'in ev halkı! Allah sizden ancak günah kirini gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor"***[5] buyurmuştur. Göründüğü kadarıyla Yüce Allah burada Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hanımlarını kastetmiştir. *"Anküm (=sizden)"* şeklinde erkek siygasının kullanılmasının sebebi ise onlarla birlikte başkalarının da bu alana girdiğini belirtmek içindir. Sonra: ***"Siz evlerinizde okunan Allah'ın âyetlerini ve hikmeti hatırlayın"***[6] buyurarak ev konusunu sadece onlara has kılmıştır.

Yüce Allah: ***"Peygamber, müminlere kendi canlarından daha önce gelir. Onun eşleri de müminlerin analarıdır"***[7] buyurarak onları müminlerin anneleri kılmıştır. Yine: ***"Allah'ın Resûlüne rahatsızlık vermeniz ve kendisinden sonra hanımlarını nikahlamanız ebediyen söz konusu olamaz"***[8] buyurmuş ve Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) vefatından sonra hayatta

---

[1] Ravileri güvenilirdir, ancak mürsel bir hadistir.

[2] Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve* (1/167-168) ve Hâkim (3/222).

[3] 404. hadiste zikredilmişti.

[4] Ahzâb Sur. 32

[5] Ahzâb Sur. 33

[6] Ahzâb Sur. 34

[7] Ahzâb Sur. 6

[8] Ahzâb Sur. 53

oldukları sürece başkalarıyla evlenmelerini yasaklamıştır.

Bundan dolayı vefatlarından sonra da onlara dua etmemiz, hayırla ve övgüyle onları anmamız gerekir. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanındaki konumları ve bu ümmetin diğer kadınlarına olan üstünlüklerinden dolayı her bir kişi üzerinde kendisini doğuran gerçek annesinden daha fazla hakları vardır.

Ebû Humeyd'den naklen bize bildirildiğine göre ashâb: "Ey Allah'ın Resûlü! Sana salâtı nasıl yapalım?" diye sorunca, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Şöyle deyin: Allahım! İbrâhîm'e hayırlar ihsan ettiğin gibi Muhammed'e, eşlerine ve zürriyetine de hayırlar ihsan et. İbrâhîm'e bereketler ihsan ettiği gibi Muhammed'e, eşlerine ve zürriyetine de bereketler ihsan et. Sen ki övgüye layık, şanı yücesin"* buyurmuştur.[1]

Ebû Hureyre'nin de bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"Bize, Ehl-i beytimize dua ederken sevabını bol ve yeteri kadar almak isteyenler «Allahım! İbrâhîm'e hayırlar ihsan ettiğin gibi peygamber olan Muhammed'e, müminlerin anneleri olan eşlerine ve zürriyetine de hayırlar ihsan et. Sen ki övgüye layık, şanı yücesin» desin."*[2]

Faziletler konusu içinde onların faziletleri hakkındaki rivayetleri zikrettik.

١٤٢٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أخبرنا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حدثنا الْعَبَّاسُ بْنُ مُحَمَّدٍ الدُّورِيُّ، ح وَأَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْعَبَّاسِ الزَّوْزَنِيُّ، حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ خَنَبٍ، حدثنا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ سُلَيْمَانَ الْبَاغَنْدِيُّ، قَالَا: حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ عِمْرَانَ بْنِ أَبِي لَيْلَى، حدثنا سَعِيدُ بْنُ عَمْرٍو السَّكُونِيُّ، عَنِ ابْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنِ الْحَكَمِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنْ أَبِي لَيْلَى، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " لَا يُؤْمِنُ عَبْدٌ حَتَّى أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ نَفْسِهِ، وَيَكُونَ عِتْرَتِي أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ عِتْرَتِهِ، وَتكون ذَاتِي أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ ذَاتِهِ، وَيَكُونَ أَهْلِي أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ أَهْلِهِ "

---

[1] Bir sonraki bölümde zikredilecektir.

[2] Ebû Dâvud 1/601 (982).

وَرُوِّينَا عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ: " أَكْرِمُوا أَصْحَابِي " وَفِي رِوَايَةٍ أُخْرَى: " احْفَظُونِي فِي أَصْحَابِي "

1420- Ebû Leylâ'nın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"Bir kul, beni kendinden, akrabalarımı kendi akrabalarından, canımı kendi canından, ailemi kendi ailesinden daha çok sevmedikçe iman etmiş olmaz."*[1]

Ashâbının sevgisi de Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sevgisinin kapsamı içindedir. Zira Yüce Allah onları övgüyle zikretmiş ve: *"Muhammed, Allah'ın Resulüdür. Onunla beraber olanlar, inkârcılara karşı çetin, birbirlerine karşı da merhametlidirler. Onların, rükû ve secde halinde, Allah'tan lütuf ve hoşnutluk istediklerini görürsün. Onların secde eseri olan alametleri yüzlerindedir. İşte bu, onların Tevrat'ta ve İncil'de anlatılan durumlarıdır: Onlar filizini çıkarmış, onu kuvvetlendirmiş, kalınlaşmış, gövdesi üzerine dikilmiş, ziraatçıların hoşuna giden bir ekin gibidirler. Allah kendileri sebebiyle inkarcıları öfkelendirmek için onları böyle sağlam ve dirençli kılar. Allah, içlerinden iman edip salih amel işleyenlere bir bağışlama ve büyük bir mükafat vaad etmiştir"*[2] buyurmuştur.

Onlar hakkında yine: *"Şüphesiz Allah, ağaç altında sana bîat ederlerken inananlardan hoşnut olmuştur. Gönüllerinde olanı bilmiş, onlara huzur, güven duygusu vermiş ve onlara yakın bir fetih nasip etmiştir"*[3] buyurmuştur. Yine: *"İslâm'ı ilk önce kabul eden Muhacirler ve Ensar ile, iyilikle onlara uyanlar var ya, Allah onlardan razı olmuş; onlar da O'ndan razı olmuşlardır. Allah onlara içinden ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları cennetler hazırlamıştır. İşte bu büyük başarıdır"*[4] buyurmuştur. Yine: *"İman edip hicret eden ve Allah yolunda cihad edenler ve (Muhacirleri) barındırıp (onlara) yardım edenler var ya; işte onlar gerçek müminlerdir. Onlar için*

---

[1] İsnâdı zayıftır. Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr* 7/86 (6416).

[2] Fetih Sur. 29

[3] Fetih Sur. 18

[4] Tevbe Sur. 100

bir bağışlanma ve bol bir rızık vardır"[1] buyurmuştur.

Şâyet öyle bir konumları varsa o zaman müslümanların da onları sevmeleri ve onların sevgisiyle Allah'a yakınlaşmaları gerekir. Zira Yüce Allah birilerinden razı olduğu zaman onları seviyor demektir. Her bir kula da efendisinin (Allah'ın) sevdiği kişileri sevmek düşer.

Ömer b. el-Hattâb'tan naklen bize bildirildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Ashâbıma gereken değeri gösterin"* buyurmuştur.[2] Başka bir rivayette: *"Ashâbıma iyi davranarak haklarımı gözetin"* ibaresi geçmiştir.[3]

١٤٢١ - وَفِي حَدِيثِ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ : " لَا تَسُبُّوا أَصْحَابِي، فَلَوْ أَنَّ أَحَدَكُمْ أَنْفَقَ مِثْلَ أُحُدٍ ذَهَبًا مَا بَلَغَ مُدَّ أَحَدِهِمْ وَلَا نَصِيفَهُ، وَلَا يَبْغَضُ الْأَنْصَارَ رَجُلٌ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ " أَخْبَرَنَاه أَبُو عَلِيٍّ الرُّوذْبَارِيُّ، أخبرنا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مَحْمُوَيْهِ الْعَسْكَرِيُّ، حدثنا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدَ الْقَلَانِسِيُّ، حدثنا آدَمُ بْنُ أَبِي إِيَاسٍ، حدثنا شُعْبَةُ ح، وَأَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حدثنا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حدثنا الْعَبَّاسُ بْنُ مُحَمَّدٍ الدُّورِيُّ، حدثنا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ، حدثنا شُعْبَةُ، عَنِ الْأَعْمَشِ، قَالَ: سَمِعْتُ ذَكْوَانَ يُحَدِّثُ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَذَكَرَ " الْحَدِيثَ عَلَى لَفْظِ رِوَايَةِ آدَمَ " وَرَوَاهُ الْبُخَارِيُّ فِي الصَّحِيحِ، عَنْ آدَمَ وَرَوَاهُ مُسْلِمٌ، مِنْ وَجْهٍ آخَرَ، عَنْ شُعْبَةَ

1421- Ebû Saîd el-Hudrî'nin de bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"Ashâbıma dil uzatmayın! Biriniz Uhud dağı kadar altın infak etse (sevap bakımından) onlardan birinin infak ettiği bir ölçeğe veya yarısına bile ulaşamaz. Allah'a ve âhiret gününe iman eden hiç kimse Ensâr'dan nefret etmez."*[4]

---

[1] Enfâl Sur. 74

[2] Abdurrezzâk, *Musannef* (11/341), Tahâvî, *Şerh Meâni'l-Âsâr* (4/151), Tayâlisî, *Müsned* (s. 7), Taberânî, *M. es-Sağîr* (1/89), Hatîb, *Târîh* (2/187, 4/319, 6/57), Humeydî, *Müsned* (1/20), Bağavî, *Şerhu's-Sünne* (9/27) ve Şâfiî, *Risâle* 473-474 (1315).

[3] Tirmizî 4/465 (2165) ve İbn Mâce 2/791 (2363).

[4] İsnâdı sahihtir.

Bunu Buhârî, *Sahîh*'de Âdem'den[1] ve Müslim de başka bir kanalla Şu'be'den rivayet ettiler.[2]

١٤٢٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَلِيٍّ الرُّوذْبَارِيُّ، أخبرنا عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ عَلِيِّ بْنِ شَوْذَبٍ الْمَقْرِيُّ بِوَاسِطٍ، حدثنا أَحْمَدُ بْنُ سِنَانٍ، حدثنا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ، حدثنا شُعْبَةُ، عَنْ عَدِيِّ بْنِ ثَابِتٍ، عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ، أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ فِي الْأَنْصَارِ: " لَا يُحِبُّهُمْ إِلَّا مُؤْمِنٌ، وَلَا يُبْغِضُهُمْ إِلَّا مُنَافِقٌ، مَنْ أَحَبَّهُمْ أَحَبَّهُ اللهُ، وَمَنْ أَبْغَضَهُمْ أَبْغَضَهُ اللهُ " أَخْرَجَاهُ فِي الصَّحِيحِ مِنْ حَدِيثِ شُعْبَةَ

1422- Berâ b. Âzib bildiriyor: Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) Ensâr hakkında şöyle buyurduğunu işittim: *"Onları (Ensâr'ı) ancak mümin olanlar sever ve onlara ancak münafık olanlar sevmez. Allahım! Onları sevenleri sen de sev, onları sevmeyenleri sen de sevme."*

Buhârî ile Müslim, *Sahîh*'te Şu'be'den rivayet ettiler.[3]

١٤٢٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنِي أَبُو النَّضْرِ الْفَقِيهُ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَيُّوبَ، أخبرنا أَبُو الْوَلِيدِ، حدثنا شُعْبَةُ، حَدَّثَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ جُبَيْرٍ، سَمِعَ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ: " آيَةُ الْإِيمَانِ حُبُّ الْأَنْصَارِ، وَآيَةُ النِّفَاقِ بُغْضُ الْأَنْصَارِ " رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ فِي الصَّحِيحِ، عَنْ أَبِي الْوَلِيدِ، وَأَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ مِنْ وَجْهٍ آخَرَ، عَنْ شُعْبَةَ

1423- Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"İmanın alâmeti Ensâr'ı sevmek, münafıklığın alâmeti ise Ensâr'a nefret duymaktır"* buyurmuştur.

Buhârî, *Sahîh*'te Ebu'l-Velîd'den[4] ve Müslim başka bir kanalla Şu'be'den rivayet etti.[5]

---

[1] Buhârî, *fadâil* (4/195).

[2] Müslim, *fadâil* (221, 222).

[3] Buhârî, *menâkib* (4/223) ve Müslim, *îmân* (129).

[4] Buhârî, *menâkib* (4/223).

[5] Müslim, *îmân* (128).

١٤٢٤ - حَدَّثَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْفَقِيهُ، أخبرنا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْقَطَّانُ، حدثنا عَلِيُّ بْنُ سَعِيدٍ النَّسَوِيُّ، حدثنا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ، حدثنا عُبَيْدَةُ بْنُ أَبِي رَائِطَةَ الْكُوفِيُّ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ زِيَادٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مُغَفَّلٍ الْمُزَنِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " اللهَ اللهَ فِي أَصْحَابِي، لَا تَتَّخِذُوهُمْ غَرَضًا مِنْ بَعْدِي، مَنْ أَحَبَّهُمْ فَبِحُبِّي أَحَبَّهُمْ، وَمَنْ أَبْغَضَهُمْ فَبِبُغْضِي أَبْغَضَهُمْ، وَمَنْ آذَاهُمْ فَقَدْ آذَانِي، وَمَنْ آذَانِي فَقَدْ آذَى اللهَ، وَمَنْ آذَى اللهَ يُوشِكُ أَنْ يَأْخُذَهُ " " وَقَدْ ذَكَرْنَا شَوَاهِدَهُ فِي كِتَابِ الْفَضَائِلِ "

1424- Abdullah b. Muğaffel el-Müzenî'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"Ashâbım hakkında Allah'tan korkun! Sakın benden sonra onları hedef alıp da dil uzatmayın. Her kim onları severse beni sevdiği için sever. Kim de onlara buğzederse bana buğzettiği için buğzetmiş olur. Onlara eziyet eden bana eziyet etmiş olur. Bana eziyet eden de Yüce Allah'a eziyet etmiş olur. Yüce Allah'ın da, kendisine eziyet edeni cezalandırması pek yakın olur."*[1]

Hadisin şahidlerini *Fadâil* kitabında zikrettik.

١٤٢٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمُقْرِئُ، أخبرنا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، حدثنا يُوسُفُ بْنُ يَعْقُوبَ، حدثنا أَبُو الرَّبِيعِ، وَمُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ - وَاللَّفْظُ لِأَبِي الرَّبِيعِ - قَالَا: حدثنا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، حدثنا ثَابِتٌ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ مَتَى السَّاعَةُ؟ قَالَ: " وَمَاذَا أَعْدَدْتَ لِلسَّاعَةِ؟ " قَالَ: حُبَّ اللهِ وَرَسُولِهِ قَالَ: " فَإِنَّكَ مَعَ مَنْ أَحْبَبْتَ " قَالَ أَنَسٌ: " فمَا فَرِحْتُ بَعْدَ الْإِسْلَامِ أَشَدَّ فَرَحًا مِنْ قَوْلِ النَّبِيِّ ﷺ: " فَإِنَّكَ مَعَ مَنْ أَحْبَبْتَ " قَالَ أَنَسٌ: " فَأَنَا أُحِبُّ اللهَ وَرَسُولَهُ وَأَبَا بَكْرٍ، وَعُمَرَ، وَأَرْجُو أَنْ أَكُونَ مَعَهُمْ، وَإِنْ لَمْ أَعْمَلْ بِأَعْمَالِهِمْ " وَقَالَ مُحَمَّدٌ فِي حَدِيثِهِ: " وَإِنْ كُنْتُ لَا أَعْمَلُ بِأَعْمَالِهِمْ بِحُبِّي إِيَّاهُمْ " رَوَاهُ مُسْلِمٌ فِي الصَّحِيحِ، عَنْ أَبِي الرَّبِيعِ وَرَوَاهُ الْبُخَارِيُّ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ حَرْبٍ، عَنْ حَمَّادٍ

1425- Enes b. Mâlik der ki: Adamın biri Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) geldi ve: "Ey Allah'ın Resûlü! Kıyamet ne zaman kopacak?" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Kıyamet (sonrası) için ne hazırladın?"* diye

[1] İsnâdı zayıftır. Tirmizî 5/696 (3862).

sorunca, adam: "Allah ve Resûlüne olan sevgimi" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): *"Sevdiklerinle beraber olacaksın"* buyurdu. Müslüman olduğuma sevinmemden sonra en çok Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *"Sevdiklerinle beraber olacaksın"* sözüne sevinmişimdir. Zira ben de Allah'ı, Resûlünü, Ebû Bekr'i ve Ömer'i seviyorum. Onlar gibi amelde bulunmamış olsam da (kıyamet gününde) onlarla birlikte olmayı umuyorum."

(Ravi) Muhammed ise bunu: "Onlar gibi amelde bulunmamış olsam da onlara olan sevgimden dolayı onlarla birlikte olmayı umuyorum" lafzıyla rivayet etmiştir.

Müslim, *Sahîh*'te Ebu'r-Rabî'den[1] ve Buhârî ise Süleyman b. Harb kanalıyla Hammâd'dan rivayet etti.[2]

Beyhakî der ki: "Sahabeyi de sevmenin imandan bir parça olduğundan hareketle onları sevmek faziletlerine inanıp ikrar etmek, onlardan her birine hakkını vermek, farklı farklı da olsa her birinin İslam'dan bir payı olduğu hakkını teslim etmek, her birinin Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanında bir konumu ve değerinin olduğunu bilmek, iyiliklerini yaymak, onlara hayır duada bulunmak, dini konularda onlardan gelen şeylere tâbi olmak, hata ve kusurlarının peşine düşmemek, onlardan birinden sadır olmuş bir hatayı dillendirmekten uzak durmak, zorunlu olmadıktan sonra Allah ile kendi aralarında olan konulara dalmamak lazımdır. Muvaffakiyet Allah'tandır."

١٤٢٦ - أخبرنَا أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ الْحِيرِيُّ، حدثنا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُّ، حدثنا مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ مَيْمُونٍ الرَّقِّيِّ، حدثنا أَبُو سَعِيدٍ التَّغْلَبِيُّ، عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ عَيَّاشٍ، " فِي أَوْصَافِ أَهْلِ السَّنَةِ وَالْجَمَاعَةِ، وَمَنْ كَفَّ عَنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ فِيمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ، فَلَمْ يَذْكُرْ أَحَدًا مِنْهُمْ إِلَّا بِخَيْرٍ "

1426- Ebû Saîd es-Sa'lebî bildiriyor: Ebû Bekr b. Ayyâş, Ehl-i sünnet vel-cemaatten olanların vasıflarını anlatırken: "Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi

---

[1] Müslim, *birr* (163).

[2] Buhârî, *fadâil* (4/200).

vesellem) ashâbının arasında çıkan ihtilaflara yüz vermez ve her birini hayırla yad ederler" demiştir.[1]

[1] İsnâdı zayıftır.

الْخَامِسَ عَشَرَ مِنْ شُعَبِ الْإِيمَانِ وَهُوَ بَابٌ فِي تَعْظِيمِ النَّبِيِّ ﷺ وَإِجْلَالِهِ وَتَوْقِيرِهِ ﷺ

15. Şube

Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) Gereken Saygıyı Gösterip Onu Yüceltmek

Halîmî der ki: "Yüceltme, sevginin de üstünde olan bir mertebedir. Zira her sevilen aynı zamanda da yüceltilen biri değildir. Kişi çocuğunu sever, ancak bu sevgisi onu çocuğuna değer vermeye sevkeder, onu yüceltmeye değil. Çocuk ise anne babasını hem sever, hem de yüceltir. Efendi kölesini sever, ama onu yüceltmez. Köleler ise efendilerini hem sever, hem de yüceltir. Bundan yüceltmenin sevginin üstünde bir mertebe olduğunu anlıyoruz. Sevgiye sebep olan şey, sevenin yine sevdiğine olan iyilikleridir. Yüceltmeye sebep olan şey ise, sevilende bulunan üstün nitelikler, bazı ihtiyaçların sadece yüceltilen zat tarafından giderilmesi, çalışıp çabalasa da bazı şeylerin ancak yüceltilen şahıs tarafından karşılanmasıdır."[1]

Hâlîmî bu sözünü detaylı bir şekilde açıkladıktan sonra da şöyle devam eder: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hakları efendilerin köleleri, anne babanın da çocukları üzerindeki haklarından daha üstün, daha değerli ve yerine getirilmede daha önceliklidir. Çünkü Yüce Allah âhirette bizi cehennem ateşinden onunla kurtarmış, dünyadayken canımızı, bedenimizi, onurumuzu, malımızı, ailemizi ve çocuklarımızı onunla korumuş ve bizi onunla hidâyete erdirmiştir. Ona itaat etmemiz halinde de bizi cennet nimetlerine götürecektir. Hangi nimet böylesi bir nimete denk olabilir? Hangi iyilik böylesi bir iyiliğe karşılık olabilir?

Yüce Allah da ona itaat etmemizi emretmiştir. Ona karşı gelmemiz halinde cezamızın cehennem ateşi, ona tâbi olmamızın ise karşılığının cennet olacağını bildirmiştir. Hangi konum böylesi bir konumun yerini tutabilir? Hangi derece amel bakımından böylesi bir derecenin karşılığı olabilir? Bundan dolayıdır ki kölenin efendisine, çocuğun anne babasına gösterdiği sevgiden daha fazlasıyla Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) sevmemiz, gereken değeri

---

[1] Halîmî, *el-Minhâc* (2/124).

vermemiz, yüceltmemiz ve gerektiği gibi saygı göstermemiz gerekir.

Kur'ân'ın âyetleri böyle demiş, Yüce Allah'ın emirleri de bu yönde gelmiştir. Yüce Allah: *"Ona iman edenler, ona saygı gösterenler, ona yardım edenler ve ona indirilen nura (Kur'ân'a) uyanlar var ya, işte onlar kurtuluşa erenlerdir"*[1] buyurmuş ve kurtuluşun ona imanın yanında gereken saygıyı göstermenin olduğunu bildirmiştir. Burada saygıdan (ta'zîr) kastın yüceltmek olduğu konusunda da ihtilaf yoktur.

Yine: *"(Ey Muhammed!) Şüphesiz biz seni bir şâhit, bir müjdeci ve bir uyarıcı olarak gönderdik. Ey insanlar! Allah'a ve Peygamber'ine inanasınız, ona yardım edesiniz, ona saygı gösteresiniz ve sabah akşam Allah'ı tespih edesiniz diye (Peygamber'i gönderdik)"*[2] buyurmuştur. Burada Yüce Allah, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesallem), ümmeti üzerinde olan hakkını, ona gereken saygıyı göstermeleri, desteklemeleri, onunla olan ilişkilerinde birbirlerine yaptıkları gibi onu hafife almamaları şeklinde belirtmiştir.

Yüce Allah: *"(Ey inananlar!) Peygamber'in (sizi) çağırmasını aranızda birbirinizi çağırmanız gibi tutmayın"*[3] buyurur. Bu âyetin açıklaması şöyle yapılır: "Onun size yaptığı çağrıya tavrınız, birbirinizin çağrısına olan tavrınız gibi olmasın. Birbirinizin çağrılarını çeşitli bahane ve mazeretlerle geri çevirdiğiniz veya geciktirdiğiniz gibi onun çağrısını geri çevirip hafife almayın. Bunun yerine çağrısına hemen karşılık verip icabet edin."

Onları çağırdığı zaman namaz kılıyor olsalar dahi bırakıp bu çağrıya karşılık verilmesi emredilmiş ve bu konuda namaz dahi mazeret olmaktan çıkarılmıştır. Bu yönde namaz bile mazeret olmaktan çıkarılmışken bundan daha değersiz olan şeyler mazeret olabilir mi?"[4]

Sonrasında Ubey b. Ka'b'ın bir sonraki rivayeti zikredilmiştir.

١٤٢٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ الْمُؤَمَّلِ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ عِيسَى، حدثنا الْفَضْلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الشَّعْرَانِيُّ، حدثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدٍ النُّفَيْلِيُّ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ

---

[1] A'râf Sur. 157

[2] Fetih Sur. 8-9

[3] Nûr Sur. 63

[4] Halîmî, *el-Minhâc* (2/124-125).

سَلَمَةَ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ نَادَى أُبَيَّ بْنَ كَعْبٍ وَهُوَ قَائِمٌ يُصَلِّي فَلَمْ يُجِبْهُ، فَقَالَ: " مَا مَنَعَكَ أَنْ تُجِيبَنِي يَا أُبَيُّ؟ " فَقَالَ: كُنْتُ أُصَلِّي، فَقَالَ: " أَلَمْ يَقُلِ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: ﴿اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ﴾ [الأنفال: ٢٤] لَا تَخْرُجْ مِنَ الْمَسْجِدِ حَتَّى أُعَلِّمَكَ سُورَةً مَا أَنْزَلَ اللهُ فِي التَّوْرَاةِ، وَالْإِنْجِيلِ، وَالزَّبُورِ، مَثْلَهَا " قَالَ أُبَيٌّ: ثُمَّ اتَّكَأَ عَلَى يَدَيَّ حَتَّى إِذَا كَانَ بِأَقْصَى الْمَسْجِدِ، قُلْتُ: يَا نَبِيَّ اللهِ، قُلْتَ كَذَا وَكَذَا قَالَ: " نَعَمْ هِيَ أُمُّ الْقُرْآنِ، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ مَا أَنْزَلَ اللهُ فِي التَّوْرَاةِ، وَالْإِنْجِيلِ، وَالزَّبُورِ مَثْلَهَا، وَإِنَّهَا السَّبْعُ الطِّوَالُ الَّتِي أُوتِيتُ، وَإِنَّهَا الْقُرْآنُ الْعَظِيمُ "

وَقَدْ رُوِيَ هَذَا فِي حَدِيثِ أَبِي سَعِيدِ بْنِ الْمُعَلَّى

1427- Ebû Hureyre bildiriyor: Ubey b. Ka'b namaz kılarken Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu çağırdı. Bundan dolayı Ubey ona karşılık vermedi. Namazı bitirdikten sonra Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ona: *"Ey Ubey! Seni çağırdığımda neden bana karşılık vermedin?"* diye sordu. Ubey: "Namaz kılıyordum" deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Yüce Allah: «**Ey iman edenler! Size hayat verecek şeylere sizi çağırdığı zaman, Allah'ın ve Resûlü'nün çağrısına uyun**»*[1] *buyurmuyor mu?"* karşılığını verdi ve: *"Mescid'den çıkma! Zira Yüce Allah'ın Tevrat'ta, İncil'de ve Zebur'da benzerini indirmediği bir sûreyi sana öğreteceğim"* buyurdu.

Ubey sonrasını şöyle anlatır: Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kolumdan tuttu. Mescid'den tam çıkmak üzereyken: "Ey Allah'ın Resûlü! Bana şöyle şöyle demiştin" dedim. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): *"Evet! Bu sûre Fâtiha Sûresi'dir (Ümmü'l-Kur'ân). Canım elinde olana yemin olsun ki Yüce Allah Tevrat'ta, İncil'de ve Zebûr'da benzerini indirmiş değildir. O bana indirilen Seb'u't-Tuvel ve Kur'ân-ı Azîm'dir"* buyurdu.[2]

Ebû Saîd b. el-Muallâ'nm hadisi olarak da rivayet edilmiştir.[3]

---

[1] Enfâl Sur. 24

[2] Ravileri güvenilirdir. Tirmizî 5/155 (2875).

[3] Buhârî, *tefsîr* (5/146, 199, 222), *fadâil* (6/103).

Halîmî der ki: *"(Ey inananlar!) Peygamber'in (sizi) çağırmasını aranızda birbirinizi çağırmanız gibi tutmayın"*[1] âyetini bazıları şöyle açıklamıştır: Önceleri müslümanlar herkesin içinde Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) "Ey Muhammed!" veya "Ey Ebu'l-Kâsım!" şeklinde seslenirlerdi. Ancak bu âyetle böyle seslenmeleri yasaklanmış, ona gereken saygıyı göstermeleri, "Ey Allah'ın Resûlü!" veya "Yâ Nebiyyallah!" şeklinde seslenmeleri emredilmiştir. Her iki de Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) yücelten ve değerini veren seslenişlerdir.[2]

١٤٢٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيُّ، أخبرنا الْحَسَنُ بْنُ رَشِيقٍ إِجَازَةً، قَالَ: ذَكَرَ زَكَرِيَّا السَّاجِيُّ، قَالَ: قَالَ الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ: سَمِعْتُ الشَّافِعِيَّ رَحِمَهُ اللهُ يَقُولُ: " يُكْرَهُ لِلرَّجُلِ أَنْ يَقُولَ: الرَّسُولُ، وَلَكِنْ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ تَعْظِيمًا لَهُ "

1428- Hüseyn b. Ali bildiriyor: Şâfiî'nin şöyle dediğini işittim: "Kişinin Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) için sadece "Resûl" demesi hoş değildir. Ona gereken saygının gösterilmesi açısından "Allah'ın Resûlü" denmelidir."

Daha sonra Halîmî, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) itaatin gerekliliği ve vefatından sonra hanımlarıyla evlenmenin haram kılınması hakkındaki âyetleri sıralar. Ardından Yüce Allah'ın: *"Ey iman edenler! Allah'ın ve Peygamber'inin önüne geçmeyin. Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz, Allah hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir"*[3] buyruğunu zikreder.[4]

١٤٢٩ - وَقَدْ أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أخبرنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْحَسَنِ الْقَاضِي، حدثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْحُسَيْنِ، حدثنا آدَمُ بْنُ أَبِي إِيَاسٍ، حدثنا وَرْقَاءُ، عَنِ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، فِي قَوْلِهِ: ﴿لَا تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيِ اللهِ وَرَسُولِهِ﴾ [الحجرات: ١] قَالَ: " لَا تَفْتَاتُوا عَلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِشَيْءٍ حَتَّى يَقْضِيَهُ اللهُ عَلَى لِسَانِهِ " وَفِي قَوْلِهِ: ﴿وَلَا تَجْهَرُوا لَهُ بِالْقَوْلِ﴾ [الحجرات: ٢] يَقُولُ: " لَا تُنَادُوهُ بِاسْمِهِ نِدَاءً، وَلَكِنْ

---

[1] Nûr Sur. 63

[2] Halîmî, *el-Minhâc* (2/125).

[3] Hucurât Sur. 1

[4] Halîmî, *el-Minhâc* (2/126).

قُولُوا قَوْلًا لَيِّنًا يَا رَسُولَ اللهِ " وَفِي قَوْلِهِ: ﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ امْتَحَنَ اللهُ قُلُوبَهُمْ لِلتَّقْوَى﴾ [الحجرات: ٣] " أَخْلَصَ اللهُ قُلُوبَهُمْ "، وَقَوْلُهُ: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يُنَادُونَكَ مِنْ وَرَاءِ الْحُجُرَاتِ﴾ [الحجرات: ٤] " يَعْنِي أَعْرَابَ بَنِي تَمِيمٍ "

1429- İbn Ebî Necîh bildiriyor: Mücâhid, *"Ey iman edenler! Allah'ın ve Peygamber'inin önüne geçmeyin"*[1] âyetini açıklarken: "Yüce Allah, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) diliyle bir konuda hükmünü vermedikten sonra o konuda kendi yanınızdan hüküm vermeyin, anlamındadır" demiştir.

"Ey iman edenler! Seslerinizi, Peygamber'in sesinin üstüne yükseltmeyin"[2] âyetini açıklarken: "Ona kendi ismiyle seslenmeyin. Daha kibar bir şekilde "Ey Allah'ın Resûlü!" şeklinde seslenin, anlamındadır" demiştir.

"Allah'ın elçisinin huzurunda seslerini kısanlar, Allah'ın, gönüllerini takva konusunda sınadığı kimselerdir"[3] âyetini açıklarken: "Yüce Allah onların kalplerini samimi kılmıştır, anlamındadır" demiştir. *"(Ey Muhammed!) Odaların arkasından sana bağıranların çoğu aklı ermeyen kimselerdir"*[4] âyetini açıklarken de: "Bunlar Temîm oğulları bedevileridir" demiştir.[5]

١٤٣٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أخبرنا أَبُو مُحَمَّدٍ الْكَعْبِيُّ، حدثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ قُتَيْبَةَ، حدثنا يَزِيدُ بْنُ صَالِحٍ، حدثنا بَكِيرُ بْنُ مَعْرُوفٍ، عَنْ مُقَاتِلِ بْنِ حَيَّانَ قَالَ: بَلَغَنَا وَاللهِ أَعْلَمُ فِي قَوْلِهِ: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيِ اللهِ وَرَسُولِهِ﴾ [الحجرات: ١] يَعْنِي بِذَلِكَ فِي شَأْنِ الْقِتَالِ، وَمَا يَكُونُ مِنْ شَرَائِعِ دِينِهِمْ، يَقُولُ: لَا تَقْضُوا فِي ذَلِكَ شَيْئًا إِلَّا بِأَمْرِ رَسُولِ اللهِ ﷺ، وَذَلِكَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ بَعَثَ سَرِيَّةً، وَاسْتَعْمَلَ عَلَيْهِم مُنْذِرَ بْنَ عَمْرٍو الْأَنْصَارِيَّ، فَذَكَرَ قِصَّةَ قَتْلِ بَنِي عَامِرٍ لِتِلْكَ السَّرِيَّةِ وَهُمْ أَصْحَابُ بِئْرِ مَعُونَةَ،

---

[1] Hucurât Sur. 1

[2] Hucurât Sur. 2

[3] Hucurât Sur. 3

[4] Hucurât Sur. 4

[5] Abdurrahman b. el-Hasan el-Kâdî'den dolayı isnâdı zayıftır. Taberî, *Tefsîr* (26/118).

وَرُجُوعِ ثَلَاثَةٍ منهم إِلَى الْمَدِينَةِ، وَأَنَّهُمْ لَقُوا رَجُلَيْنِ مِنْ بَنِي سُلَيْمٍ جَائِيينَ مِنْ عِنْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالُوا: مَنْ أَنْتُمَا؟ فَاعْتَزيا إِلَى بَنِي عَامِرٍ، فَقَالَ النَّفَرُ: إِنَّا ثَائِرُونَ بِإِخْوَانِنَا فَقَتَلُوهُمَا، فَأَتَوَا النَّبِيَّ ﷺ، فَأَخْبَرُوهُ الْخَبَرَ، فَكَرِهَ النَّبِيُّ ﷺ قَتْلَهمَا، فَنَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ يَقُولُ: لَا تَقْطَعُوا دُونَهُ أَمْرًا وَلَا تَعْجَلُوا به

1430- Mukâtil b. Hayyân der ki: *"Ey iman edenler! Allah'ın ve Peygamber'inin önüne geçmeyin"*[1] âyeti savaş ve dini hükümler konusundadır. Bu konularda Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) herhangi bir emri olmadan bir karar alınmamalı ve bir hüküm verilmemelidir. Âyetin iniş sebebine gelince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Münzir b. Amr el-Ensârî komutasında bir birlik göndermişti. Bu birlikte bulunan kişiler Âmir oğulları tarafından öldürüldü ki bu olay Bir-i Maûne olayı olarak ta bilinir. Birlikte bulunan üç müslüman sağ bir şekilde geri dönerken Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanından gelen ve Süleym oğullarından olan iki kişiyle karşılaştı. Onlara: "Kimlerdensiniz?" diye sorunca, bu iki kişi Âmir oğullarından olduklarını söyledi. Müslümanlar da: "Kardeşlerimizin intikamını alacağız" diyerek bu iki kişiyi öldürdü. Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) yanına gelip iki kişiyi öldürdüklerini söylediklerinde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunu hoş karşılamadı. Bunun üzerine bu âyet nazil oldu ve onlara bu tür konularda Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) emri olmadan fevri davranıp kendi yanlarından hüküm vermemeleri emredildi.

"Ey iman edenler! Seslerinizi, Peygamber'in sesinin üstüne yükseltmeyin"[2] âyeti, Sâbit b. Kays b. Şemmâs el-Ensârî hakkında nazil olmuştur. Sâbit, Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) yanında otururken konuşacağı zaman yüksek sesle konuşurdu. Bu âyet nazil olunca Sâbit üzüntülü bir şekilde evine gitti. Amellerinin heba olması endişesi içinde günlerce evine kapandı. Onun komşusu olan Sa'd b. Ubâde, Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) yanına gelip durumu haber verince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona: *"Git ve Sâbit b. Kays'a bu âyette kendisinin kastedilmediğini, cehennem ahalisinden olmadığını, bilakis*

---

[1] Hucurât Sur. 1

[2] Hucurât Sur. 2

cennet ahalisinden biri olduğunu, çıkmasını ve yanımıza gidip gelmesini söyle" buyurdu.

Sâbit buna çok sevindi ve Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) yanına geldi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu görünce: *"Cehennem ahalisinden olduğunu söyleyen adam hoş gelmiş! Aksine başkaları cehennem ahalisinden, sen ise cennet ahalisindensin"* buyurdu. Daha sonrasında ise Sâbit, Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) yanında otururken o kadar kısık sesle konuşurdu ki yanındaki bile sesini zor duyardı. *"Allah'ın elçisinin huzurunda seslerini kısanlar, Allah'ın, gönüllerini takva konusunda sınadığı kimselerdir. Onlar için bir bağışlanma ve büyük bir mükâfat vardır"*[1] âyeti de onun hakkında nazil olmuştur. Sâbit, Yemâme savaşında öldürüldü.[2]

"(Ey Muhammed!) Odaların arkasından sana bağıranların çoğu aklı ermeyen kimselerdir"[3] âyetinde kast edilen kişiler, Temîm oğullarından bir gruptu. Bunlar odaların arkasından: "Ey Muhammed! Yanımıza çık!" diye sesleniyordu. Yüce Allah bu konuda: *"Onlar, sen yanlarına çıkıncaya kadar sabretselerdi, elbette kendileri için daha iyi olurdu. Allah, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir"*[4] buyurdu. İçlerinde Uyeyne b. Hısn el-Fezârî de vardı.

Beyhakî der ki: "Daha kısa bir şekilde âyetler hakkında benzeri açıklama bize Mukâtil b. Süleyman'dan naklen bildirilmiştir. Mana olarak aynısını daha uzun bir metinle Kelbî, Ebû Sâlih kanalıyla İbn Abbâs'tan bildirmiştir.

Yine Ebû Hureyre'den naklen bize bildirildiğine göre bu âyet nazil olduğu zaman Ebû Bekr es-Sıddîk: "Ey Allah'ın Resûlü! Sana Kitâb'ı indirene yemin olsun ki bundan sonra vefat edene kadar seninle bir sırrı paylaşır gibi konuşacağım" demiştir."

١٤٣١ - أَخْبَرَنَا هِلَالُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، حدثنا الْحُسَيْنُ بْنُ يَحْيَى بْنِ عَيَّاشٍ، حدثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَجْشَرٍ، حدثنا عَبَّادُ بْنُ الْعَوَّامِ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ عَلْقَمَةَ، عَنْ

---

[1] Hucurât Sur. 3

[2] Buhârî, *menâkib* (4/180), *tefsîr* (6/46) ve Müslim, *îmân* (187-188).

[3] Hucurât Sur. 4

[4] Hucurât Sur. 5

أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ لَمَّا نَزَلَتْ: ﴿لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ﴾ [الحجرات: ٢]، قَالَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: " لَا أُكَلِّمُكَ إِلَّا كَأَخِي السِّرَارِ حَتَّى أَلْقَى اللهَ عَزَّ وَجَلَّ " وَرُوِّينَا عَنِ ابن الزُّبَيْرِ قَالَ: " كَانَ عُمَرُ بَعْدَ ذَلِكَ إِذَا حَدَّثَ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ حَدَّثَهُ كَأَخِي السِّرَارِ لَا يَسْمَعُهُ حَتَّى يَسْتَفْهِمَهُ "

1431- Ebû Hureyre der ki: *"Ey iman edenler! Seslerinizi, Peygamber'in sesinin üstüne yükseltmeyin"*[1] âyeti nazil olduğu zaman Ebû Bekr, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): "Bundan sonra vefat edene kadar seninle bir sırrı paylaşır gibi konuşacağım" dedi.[2]

Beyhakî der ki: "İbnu'z-Züber'den naklen bize bildirildiğine göre de bu âyet nazil olduktan sonra Ömer b. el-Hattâb, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ile konuşurken o kadar kısık bir sesle konuşurdu ki Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ne dediğini ancak sözünü tekrar ettirerek anlardı."[3]

١٤٣٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحُسَيْنُ بْنُ شُجَاعِ بْنِ الْحَسَنِ الصُّوفِيُّ، فِي جَامِعِ الْمَنْصُورِيِّ، أخبرنا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ الْأَنْبَارِيُّ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ الرِّيَاحِيُّ، حدثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ بَكْرٍ، حدثنا حَاتِمُ بْنُ أَبِي صَغِيرَةَ، وَأَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْفَقِيهُ، أخبرنا أَبُو حَامِدِ بْنُ بِلَالٍ، حَدَّثَنَا أَبُو الْأَزْهَرِ، حدثنا يَحْيَى بْنُ أَبِي الْحَجَّاجِ، عَنْ حَاتِمِ بْنِ أَبِي صَغِيرَةَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، عَنْ كُرَيْبٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: قَامَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ، قَالَ: فَقُمْتُ وَتَوَضَّأْتُ أُصَلِّي خَلْفَهُ، فَأَخَذَ بِيَدِي فَجَعَلَنِي حِذَاءَهُ فَخَنِسْتُ فَقُمْتُ خَلْفَهُ، فَأَخَذَ بِيَدِي فَجَعَلَنِي حِذَاءَهُ فَخَنِسْتُ فَقُمْتُ خَلْفَهُ فَانْصَرَفَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَقَالَ: " مَا لِي كُلَّمَا جَعَلْتُكَ حِذَائِي خَنِسْتَ؟ " قَالَ: فَقُلْتُ لَهُ: لَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ أَنْ يُصَلِّيَ حِذَاكَ، وَأَنْتَ رَسُولُ اللهِ، قَالَ: فَدَعَا اللهَ أن يَزِيدُنِي فَهْمًا وَعِلْمًا " هَذَا لَفْظُ حَدِيثِ الْفَقِيهِ، ورَوَاهُ الصُّوفِيُّ بِمَعْنَاهُ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ فِي آخِرِهِ: وَيَنْبَغِي لِأَحَدٍ أَنْ يُصَلِّيَ حِذَاكَ، وَأَنْتَ رَسُولُ اللهِ الَّذِي أَعْطَاكَ اللهُ، فَأَعْجَبْتُهُ فَدَعَا اللهَ أَنْ يَزِيدَنِي فَهْمًا وَعِلْمًا

---

[1] Hucurât Sur. 2

[2] İsnâdı zayıftır. Hâkim, *Müstedrek* (2/462), Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid* (7/108).

[3] Buhârî, *tefsîr* (6/46), *i'tisâm* (8/145).

1432- İbn Abbâs der ki: Gece vakti Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namaza kalkınca ben de abdest aldım ve arkasında namaza durdum. Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) elimden tutup beni yanında durdurdu. Ben geri çekilip arkasında durunca bir daha elimden çekip yanında durdurdu. Ben bir daha geri çekilip arkasından durdum. Bunun üzerine namazı bırakıp: *"Neden ben seni yanımda durdurdukça sen geri çekiliyorsun?"* diye sordu. "Sen Allah'ın Resûlü olduğun için hiç kimsenin namazda senin yanında durması doğru olmaz" dediğimde anlayışımı ve ilmimi artırması için Allah'a dua etti.[1]

Ebû Tâhir el-Fakîh'in lafzı böyledir. es-Sûfî ise mana olarak aynısını rivayet etmiş, sonunda da şöyle demiştir: "Ben: "Sen Allah'ın, kendisine risaleti verdiği Resûlü iken senin yanında durup namaz kılmak kimin haddine!" dediğimde bu cevabımı çok beğendi ve anlayışım ile ilmimi artırması için Allah'a dua etti."

Halîmî, *"Müminler ancak Allah'a ve peygamberine inanan, onunla beraber toplumu ilgilendiren bir iş üzerindeyken ondan izin almadan çekip gitmeyen kimselerdir. Senden izin isteyenler var ya, işte onlar Allah'a ve Resûlüne iman eden kimselerdir. O halde bazı işlerini görmek için senden izin isterlerse, içlerinden dilediğine izin ver ve onlar için Allah'tan bağışlama dile. Şüphesiz Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir"*[2] âyetini zikredip bu âyete dayanarak Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi vesellem) gereken saygının gösterilmesi ve onun yüceltilmesi konusunda açıklama yapmıştır. Sonra: *"(Durum böyle iken) onlar bir ticaret veya bir oyun eğlence gördükleri zaman hemen dağılıp ona koştular ve seni ayakta bıraktılar"*[3] âyetini zikredip, etrafından dağılan müslümanlara yapılan kınamayı dile getirmiş ve şöyle demiştir: "Bu âyete muhatap olan sahabe daha sonra buna göre amel etmiş, hakkını gözeterek Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellam) gereken

---

[1] İsnâdı zayıftır. Ahmed, *Müsned* (1/330).

[2] Nûr Sur. 62

[3] Cuma Sur. 11

saygı ve hürmeti göstermişlerdir."[1]

Ardından Abdullah b. Mes'ûd'un bir sonraki rivayetini rivayet etti.

١٤٣٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ جَنَاحُ بْنُ نَذِيرٍ الْقَاضِي بِالْكُوفَةِ، حدثنا أَبُو جَعْفَرِ بْنُ دُحَيْمٍ، حدثنا أحمد بن حَازِمٌ، حدثنا أَبُو بَكْرٍ، وَعُثْمَانُ، قَالَا: حدثنا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ، عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ عَنْ عَبْدِ اللهِ قَالَ: لَمَّا كَانَ يَوْمُ بَدْرٍ - فَذَكَرَ الْحَدِيثَ فِي الْأُسَارَى وَذَكَرَ قَوْلَ عُمَرَ فِي قَتْلِهِمْ - فَقَالَ ابْنُ مَسْعُودٍ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ، إِلَّا سُهَيْلَ بْنَ بَيْضَاءَ فَإِنِّي سَمِعْتُهُ يَذْكُرُ الْإِسْلَامَ، فَسَكَتَ رَسُولُ اللهِ ﷺ، فَمَا رَأَيْتُنِي فِي يَوْمٍ بَدْرٍ أَخْوَفَ أَنْ يَقَعَ عَلَيَّ حِجَارَةٌ مِنَ السَّمَاءِ مِنِّي فِي ذَلِكَ الْيَوْمِ حَتَّى قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " إِلَّا سُهَيْلَ بْنَ بَيْضَاءَ " " وَذَكَرَ حَدِيثَ عُرْوَةَ بْنِ مَسْعُودٍ الثَّقَفِيِّ " وَهُوَ فِيمَا

1433- Abdullah b. Mes'ûd der ki: "Bedir savaşında..." Ravi bu savaş sırasında esirlerin durumunu ve onlar hakkında Ömer b. el-Hattâb'ın getirdiği öneriyi aktardıktan sonra Abdullah'tan naklen şöyle devam eder: "Ey Allah'ın Resûlü! Süheyl b. Beydâ bunun dışında tutulsun! Zira müslüman olduğunu zikrettiğini işittim" dediğimde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) susup bir karşılık vermedi. Bu tavrı karşısında orada semadan üzerime taş yağmasından endişe etmeye başladım. Sonunda Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Süheyl b. Beydâ bunun dışında olsun!"* buyurdu.[2]

Sonrasında Urve b. Mes'ûd es-Sekafî'nin bir sonraki hadisini rivayet etti.

١٤٣٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَمْرٍو الْأَدِيبُ، حدثنا أَبُو بَكْرٍ الْإِسْمَاعِيلِيُّ، أَخْبَرَنِي الْحَسَنُ بْنُ سُفْيَانَ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، حدثنا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، قَالَ: قَالَ مَعْمَرٌ: قَالَ الزُّهْرِيُّ: أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ، عَنِ الْمِسْوَرِ بْنِ مَخْرَمَةَ، وَمَرْوَانِ بْنِ الْحَكَمِ فَذَكَرُوا قِصَّةَ الْحُدَيْبِيَةِ، وَمَا كَانَ مِنْ عُرْوَةَ بْنِ مَسْعُودٍ الثَّقَفِيِّ قَالَا: " ثُمَّ جَعَلَ عُرْوَةُ يَرْمُقُ أَصْحَابَ النَّبِيِّ ﷺ، فَوَاللهِ مَا تَنَخَّمَ رَسُولُ اللهِ ﷺ نُخَامَةً إِلَّا وَقَعَتْ فِي كَفِّ رَجُلٍ مِنْهُمْ فَدَلَّكَ بِهَا وَجْهَهُ

---

[1] Halîmî, *el-Minhâc* (2/129-130).

[2] Ravileri güvenilirdir, ancak Ebû Ubeyde babasından hadis işitmiş değildir. Tirmizî 4/213 (1714), 5/271 (3014).

وَجِلْدَهُ، وَإِذَا أَمَرَهُمُ ابْتَدَرُوا أَمْرَهُ، وَإِذَا تَوَضَّأَ صارُوا يَقْتَتِلُونَ عَلَى وَضُوئِهِ، وَإِذَا تَكَلَّمَ خَفَضُوا أَصْوَاتَهُمْ عِنْدَهُ، وَمَا يُحِدُّونَ إِلَيْهِ النَّظَرَ تَعْظِيمًا لَهُ " قَالَ: فَرَجَعَ عُرْوَةُ إلى أَصْحَابِهِ فَقَالَ: " أَيُّ قَوْمٍ، وَاللهِ لَقَدْ وَفَدْتُ عَلَى الْمُلُوكِ، وَقدمْتُ عَلَى قَيْصَرَ، وَكِسْرَى، وَالنَّجَاشِيِّ وَاللهِ، إِنْ رَأَيْتُ مَلِكًا قَطُّ يُعَظِّمُهُ أَصْحَابُهُ ما يُعَظِّمُ أَصْحَابُ مُحَمَّدٍ محمداً، وَاللهِ، إِنْ يَتَنَخَّمْ نُخَامَةً إِلَّا وَقَعَتْ فِي كَفِّ رَجُلٍ مِنْهُمْ فَدَلَّكَ بِهَا وَجْهَهُ وَجِلْدَهُ، وإِذَا أَمَرَهُمُ ابْتَدَرُوا أَمْرَهُ، وَإِذَا تَوَضَّأَ كَادُوا يَقْتَتِلُونَ عَلَى وَضُوئِهِ، وَإِذَا تَكَلَّمَ خَفَضُوا أَصْوَاتَهُمْ عنده، وَمَا يُحِدُّونَ إِلَيْهِ النَّظَرَ تَعْظِيمًا لَهُ "

وَرُوِّينَا فِي حَدِيثِ بُرَيْدَةَ قَالَ: " كُنَّا إِذَا قَعَدْنَا عِنْدَ رَسُولِ اللهِ ﷺ لَمْ نَرْفَعْ رُءُوسَنَا إِلَيْهِ تَعْظِيمًا لَهُ " وَرُوِّينَا فِي حَدِيثِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ فِي قِصَّةِ الْجِنَازَةِ قَالَ: " فَجَلَسَ رَسُولُ اللهِ ﷺ، وَجَلَسْنَا حَوْلَهُ كَأَنَّ عَلَى رُءُوسِنَا الطَّيْرَ "

1434- Urve b. ez-Zübeyr bildiriyor: "Misver b. Mahreme ile Mervân b. el-Hakem bana şunu anlattılar..." Sonrasında her ikisi Hudeybiye'de geçen olayı ve Urve b. Mes'ûd es-Sekafî'nin elçi olarak gelmesini zikredip şöyle devam ederler: Sonrasında Urve, Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbını gözlemeye başladı. Vallahi Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) tükürdüğü zaman tükürüğü yere ulaşmadan önce ashâbdan birinin avucuna düşüyor ve alıp onu yüzüne ve üzerine sürüyordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir emir verdiği zaman bunu yerine getirmek için müslümanlar birbirleriyle yarışıyordu. Abdest aldığı zaman abdest suyunu dökmek için neredeyse birbirleriyle kavga ediyorlardı. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) konuştuğu zaman seslerini kesiyorlar, ona saygılarından dolayı da sert bir şekilde bakamıyorlardı.

Urve bunları gördükten sonra arkadaşlarının (Kureyşlilerin) yanında döndü ve şöyle dedi: "Ey kavmim! Vallahi elçi olarak kralların yanına gittim. Kayser, Kisrâ ve Necâşi'nin huzuruna çıktım. Ancak vallahi hiç birine çevresindekiler, ashâbının Muhammed'e gösterdikleri saygıyı gösterdiklerini görmedim. Vallahi tükürdüğü zaman yere ulaşmadan önce ashâbdan birinin avucuna düşüyor ve alıp onu yüzüne ve üzerine sürüyordu. Onlara bir emir verdiği zaman bunu yerine getirmek için

birbirleriyle yarışıyorlardı. Abdest aldığı zaman abdest suyunu dökmek için neredeyse birbirleriyle kavga ediyorlardı. Konuştuğu zaman seslerini kesiyorlar, ona saygılarından dolayı da sert bir şekilde bakamıyorlardı."[1]

Beyhakî der ki: Bize bildirilene göre Bureyde: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanında oturduğumuz zaman saygımızdan dolayı başımızı kaldırıp yüzüne bakamazdık" demiştir.[2]

Yine bize bildirilene göre Berâ b. Âzib bir cenaze kıssasını aktarırken: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) oturunca biz de etrafında başımızın üzerinde kuş varmış (da hareket etsek uçacakmış) gibi hareketsiz bir şekilde oturduk" demiştir.[3]

Her ikisinin de isnâdlarını *Medhal* isimli eserimizin sonlarında zikrettik.[4]

١٤٣٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أخبرنا أَبُو عَمْرٍو عُثْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ السَّمَّاكِ، حدثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ مَنْصُورٍ الْحَارِثِيُّ، حدثنا سَعِيدُ بْنُ عَامِرٍ، قَالَ: حدثنا شُعْبَةُ، عَنْ زِيَادِ بْنِ عِلَاقَةَ، عَنْ أُسَامَةَ بْنِ شَرِيكٍ، قَالَ: أَتَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ، وَعِنْدَهُ أَصْحَابُهُ كَأَنَّمَا عَلَى رُءُوسِهِمُ الطَّيْرُ فَسَلَّمْتُ وَقَعَدْتُ، قَالَ: فَجَاءَتِ الْأَعْرَابُ، وَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللهِ، عَلَيْنَا حَرَجٌ فِي كَذَا أَشْيَاءَ، لَا بَأْسَ بِهَا؟ قَالَ: " عِبَادَ اللهِ، وَضَعَ اللهُ الْحَرَجَ إِلَّا امْرَءًا أَقْرَضَ امْرَأً مُسْلِمًا ظُلْمًا، فَذَلِكَ الَّذِي حُرِجَ وَأَهْلَكَ " قَالُوا: يَا رَسُولَ اللهِ، مَا خَيْرُ مَا أُعْطِيَ الْإِنْسَانُ؟ قَالَ: " خُلُقٌ حُسْنٌ " قالوا: يَا رَسُولَ اللهِ، نتَدَاوَى؟ قَالَ: " تَدَاوَوْا، فَإِنَّ اللهَ لَمْ يَضَعْ دَاءً فِي الْأَرْضِ إِلَّا وَضَعَ لَهُ دَوَاءً إِلَّا الْهَرَمَ " قَالَ: فَكَانَ هَذَا الشَّيْخُ يَقُولُ: هَلْ تَعْلَمُونَ لِي مِنْ دَوَاءٍ؟ قَالَ: " ثُمَّ قَامَ رَسُولُ اللهِ ﷺ، وَقَامَ النَّاسُ فَجَعَلُوا يُقَبِّلُونَ يَدَهُ، فَأَخَذْتُهَا فَوَضَعْتُهَا عَلَى وَجْهِي، فَإِذَا هِيَ أَطْيَبُ مِنَ الْمِسْكِ، وَأَبيض مِنَ الثلج "

---

[1] Sahih bir hadistir. Buhârî, *şurût* (3/178-184), *hac* (2/182), *meğâzî* (5/67-68).

[2] Hâkim, *Müstedrek* (1/121) ve Beyhakî, *Medhal* 381 (658).

[3] Nesâî (4/78) ve İbn Mâce 1/494 (1549).

[4] Beyhakî, *Medhal* (s. 380-381).

1435- Usâme b. Şerîk der ki: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına geldiğimde ashâbı yanındaydı ve hareketsiz bir şekilde sessizce oturuyorlardı. Selam verip ben de oturdum. Sonra bedevilerden bazıları geldi ve: "Ey Allah'ın Resûlü! Şunu şunu yapmamızda bir sakınca var mı?" diye bazı konuları sordular. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Ey Allah'ın kulları! Müslüman birine haksızlık etmeye sebebiyet vermedikten sonra Yüce Allah bunları yapmanızda bir sakınca görmemiştir. Ancak müslüman birine haksızlığa sebep oluyorsa sakıncalı ve helak edicidir"* buyurdu. "Ey Allah'ın Resûlü! İnsana verilen en hayırlı şey nedir?" diye sorduklarında ise: *"Güzel bir ahlâktır"* buyurdu. "Ey Allah'ın Resûlü! Tedavi olalım mı?" diye sorunca, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): *"Tedavi olun! Zira Yüce Allah ihtiyarlık dışında, şifasını da var etmediği hiçbir hastalık yaratmamıştır"* buyurdu.

Ziyâd b. İlâka der ki: Bundan dolayı Usâme ihtiyarladığı zaman: "Şimdi bana (ihtiyarlığıma) bir ilacınız var mı?" diye sorardı.

Usâme şöyle devam eder: "Sonrasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kalkınca yanındakiler de kalkıp ellerini öpmeye başladılar. Ben de elini alıp yüzüme koyduğumda miskten daha hoş koktuğunu, kardan daha beyaz olduğunu gördüm."[1]

١٤٣٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْقَاسِمِ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ الْحَرْفِيُّ بِبَغْدَادَ، حدثنا أَحْمَدُ بْنُ سُلَيْمَانَ الْفَقِيهُ، حدثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: حدثنا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، حدثنا شُعْبَةُ، عَنْ زِيَادِ بْنِ عِلَاقَةَ، عَنْ أُسَامَةَ بْنِ شَرِيكٍ، قَالَ: أَتَيْتِ النَّبِيَّ ﷺ وَأَصْحَابُهُ عِنْدَهُ، كَأَنَّ عَلَى رُءُوسِهِمِ الطَّيْرُ، فَقَالَ: " يَا أَيُّهَا النَّاسُ، تَدَاوَوْا، فَإِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ لَمْ يُنْزِلْ دَاءً إِلَّا وَأَنْزَلَ لَهُ دَوَاءً " وزَادَ غَيْرُهُ " إِلَّا الْهَرَمَ " قِيلَ: يَا رَسُولَ اللهِ مَا خَيْرُ مَا أُعْطِيَ النَّاسُ؟ قَالَ: " خُلُقٌ حَسَنٌ "

1436- Usâme b. Şerîk der ki: Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) yanına geldiğimde ashâbı yanındaydı ve hareketsiz bir şekilde sessizce oturuyorlardı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Ey insanlar! Tedavi olun! Zira Yüce*

---

[1] İsnâdı zayıftır. Buhârî, *vudû* (1/55), *salât* (1/99), *menâkib* (5/167), *libâs* (7/50) ve Müslim, *salât* (253).

Allah şifasını da var etmediği hiçbir hastalık yaratmamıştır" buyurdu. Başkası rivayet ederken *"İhtiyarlık dışında"* eklemesini yapar. "Ey Allah'ın Resûlü! İnsanlara verilen en hayırlı şey nedir?" diye sorulunca: *"Güzel bir ahlâktır"* buyurdu.[1]

١٤٣٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو زَكَرِيَّا بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ الْمُزَكِّي، حدثنا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حدثنا الْعَبَّاسُ بْنُ مُحَمَّدٍ الدُّورِيُّ، حدثنا مَالِكُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حدثنا الْمُطَّلِبُ بْنُ زِيَادٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ عَبْدِ اللهِ الْأَصْبَهَانِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَالِكِ بْنِ الْمُنْتَصِرِ، عَنْ أَنَسٍ: " أَنَّ أَبْوَابَ النَّبِيِّ ﷺ كَانَتْ تُقْرَعُ بِالْأَظَافِيرِ "

1437- Enes bildiriyor: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kapısı parmak uçlarıyla çalınırdı."[2]

١٤٣٨ - حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ يُوسُفَ، أنبأنا دِعْلِجُ بْنُ أَحْمَدَ السِّجْزِيُّ، حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ هَارُونَ، حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ، حَدَّثَنَا جَرِيرُ بْنُ حَازِمٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَالِكِ بْنُ عُمَيْرٍ، عَنْ إِيَادِ بْنِ لَقِيطٍ، عَنْ أَبِي رِمْثَةَ، قَالَ: " قَدِمْتِ الْمَدِينَةَ، وَلَمْ أَكُنْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ، فَخَرَجَ وَعَلَيْهِ ثَوْبَانِ أَخْضَرَانِ "، فَقُلْتُ لِأَبِي: هَذَا وَاللهِ رَسُولُ اللهِ ﷺ، فَجَعَلَ أَبِي يَرْتَعِدُ هَيْبَةً لِرَسُولِ اللهِ ﷺ

1438- Ebû Rimse der ki: Babamla birlikte Medine'ye gittim. Daha önce Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) hiç görmemiştim. Onu gördüğümde üzerinde iki parçalık yeşil bir giysi vardı. Babama: "Vallahi Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) budur!" dediğimde babam saygısından dolayı titremeye başladı.[3]

١٤٣٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ غَيْرَ مَرَّةٍ، أخبرنا أَبُو النَّضْرِ مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ يُوسُفَ الْفَقِيهُ، حدثنا أَبُو عَلِيٍّ صَالِحُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ حَبِيبٍ الْحَافِظُ، حدثنا سَعِيدُ بْنُ

---

[1] Ravileri güvenilirdir. Ebû Dâvud 4/192 (3855) ve Tirmizî 4/383 (2038).

[2] İsnâdı güçlü değildir. Buhârî, *el-Edebu'l-Müfred* 278 (1080) ile *et-Târîhu'l-Kebîr* (1/202), Ebû Nuaym, *Târîhu Isbehân* 2/110 (365), Hatîb, el-*Câmi'* (1/161), Ebu'ş-Şeyh, *Ahlâku'n-Nebiy* (s. 101), Hâkim, *Ma'rife* (s. 19) ve Beyhakî, *Medhal* (s. 381).

[3] İsnâdı sahih, ravileri güvenilirdir. Ebû Dâvud 4/334 (4065), 4/416 (4206), Tirmizî 5/119 (2812) ve Nesâî (3/185).

سُلَيْمَانَ، حدثنا عَبَّادُ بْنُ الْعَوَّامِ، عَنِ ابْنِ عَوْنٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، " أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ، لَمَّا حَلَقَ شَعَرَهُ يَوْمَ النَّحْرِ تَفَرَّقَ النَّاسُ فَأَخَذُوا شَعْرَهُ " فَأَخَذَ أَبُو طَلْحَةَ مِنْهُ طَائِفَةً قَالَ ابْنُ سِيرِينَ: " لَأَنْ تكُونَ عِنْدِيَ مِنْهُ شَعَرَةٌ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا " رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ فِي الصَّحِيحِ، عَنْ أَبِي يَحْيَى، عَنْ سَعِيدِ بْنِ سُلَيْمَانَ

1439- Enes b. Mâlik bildiriyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Kurban bayramında saçlarını kestiği zaman müslümanlar gelip kesilen saçlarını almaya başladı. Ebû Talha da bu saçlardan bir kısmını almıştı."

İbn Sîrîn der ki: "Bunlardan tek bir kılın dahi bende olması benim için dünya ve içindekilerden daha iyi olurdu."[1]

Buhârî, *Sahîh*'te Ebû Yahya kanalıyla Saîd b. Süleyman'dan rivayet etti.[2]

١٤٤٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، وَمُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى، قَالَا: حدثنا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، حدثنا مُسْلِمُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حدثنا الْحَسَنُ بْنُ أَبِي جَعْفَرٍ، حدثنا أَبُو جَعْفَرٍ الْأَنْصَارِيُّ، عَنِ الْحَارِثِ بْنِ الْفَضْلِ أَوْ ابْنِ الْفُضَيْلِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي قُرَادٍ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ تَوَضَّأَ يَوْمًا فَجَعَلَ أَصْحَابُهُ يَتَمَسَّحُونَ بِوَضُوئِهِ، فَقَالَ لَهُمُ النَّبِيُّ ﷺ: " مَا يَحْمِلُكُمْ عَلَى هَذَا؟ " قَالُوا: حُبُّ اللهِ وَرَسُولِهِ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: " مَنْ سَرَّهُ أَنْ يُحِبَّ اللهَ وَرَسُولَهُ، أَوْ يُحِبَّهُ اللهُ وَرَسُولُهُ فَلْيَصْدُقْ حَدِيثَهُ إِذَا حَدَّثَ، وَلْيُؤَدِّ أَمَانَتَهُ إِذَا ائْتُمِنَ، وَلْيُحْسِنْ جِوَارَ مَنْ جَاوَرَهُ "

وَرُوِّينَا عَنِ الزُّهْرِيِّ، حَدَّثَنِي مَنْ لَا أَتَّهِمُ مِنَ الْأَنْصَارِ، " أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ: كَانَ إِذَا تَوَضَّأَ، أَوْ تَنَخَّمَ ابْتَدَرُوا نُخَامَتَهُ فَمَسَحُوا بِهَا وُجُوهَهُمْ وَجُلُودَهُمْ، فَقَالَ: " لِمَ تَفْعَلُونَ هَذَا؟ " قَالُوا: نَلْتَمِسُ بِهِ الْبَرَكَةَ ثُمَّ ذَكَرَ مَعْنَى مَا فِي هَذَا الْحَدِيثِ

1440- Abdurrahman b. Ebî Kurâd der ki: Bir gün Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) abdest alınca ashâbı abdestinden arta kalan suyu alıp üzerlerine sürmeye başladılar. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) onlara: *"Neden öyle*

---

[1] İsnâdı sahihtir.

[2] Buhârî, *vudû* (1/51) ve Müslim, *hac* (323, 326).

yapıyorsunuz?" diye sorunca: "Allah'ı ve Resûlünü sevdiğimiz için" dediler. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Yüce Allah'ı ve Resûlünü sevmek isteyen kişi, yine Allah ve Resûlü tarafından sevilmek isteyen kişi, konuştuğu zaman doğruyu söylesin, kendisine verilen emanete ihanet etmesin ve komşusuna iyi davransın"* buyurdu.[1]

Beyhakî der ki: Bize bildirilene göre Zührî şöyle demiştir: "Ensâr'dan yalancılıkla itham edemeyeceğim biri bana şunu anlattı: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) abdest aldığı veya tükürdüğü zaman müslümanlar bu tükürüğü (veya abdest suyunu) alıp üzerlerine sürmek için yarışırlardı. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): *"Neden öyle yapıyorsunuz?"* diye sorunca da: "Bereketini umuyoruz" derlerdi..." Sonrasında ravi bir öncekinin aynısını aktarır.

١٤٤١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أخبرنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَلَمَةَ، حدثنا عُثْمَانُ بْنُ سَعِيدٍ، حدثنا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حدثنا أَبَانُ بْنُ يَزِيدَ، حدثنا يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ، أَنَّ أَبَا سَلَمَةَ حَدَّثَهُ، أَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللهِ بْنِ زَيْدٍ حَدَّثَهُ، أَنَّ أَبَاهُ شَهِدَ النَّبِيَّ ﷺ عِنْدَ الْمَنْحَرِ هُوَ وَرَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ، قَالَ: " فَحَلَقَ رَسُولُ اللهِ ﷺ رَأْسَهُ فِي ثَوْبِهِ فَأَعْطَاهُ، فَقَسَمَ مِنْهُ عَلَى رِجَالٍ، وَقَلَّمَ أَظْفَارَهُ فَأَعْطَاهُ صَاحِبَهُ " فَإِنَّهُ عِنْدَنَا لَمَخْضُوبٌ بِالْحِنَّاءِ وَالْكَتَمِ وَهَكَذَا رَوَاهُ حَبَّانُ بْنُ هِلَالٍ، عَنْ أَبَانَ مُرْسَلًا وَرَوَاهُ الْبُخَارِيُّ فِي كِتَابِ التَّارِيخِ، عَنْ مُوسَى بْنِ إِسْمَاعِيلَ " وَقَالَ فِي آخِرِهِ الْخِضَابِ مِنْهُمْ: خَضَّبْنَاهُ لِكَيْ لَا يَتَغَيَّرَ، وَلَمْ يَذْكُرْ قَلَمَ الظُّفْرِ "

1441- Muhammed b. Abdillah b. Zeyd, babasından bildirir: "Ensâr'dan bir adamla birlikte Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) Kurban kesim yerinde gördük. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) orada saçlarını giysisinin üzerine kesti. Kesilen saçları yanımdakine verdi, o da bunları bazıları arasında paylaştırdı. Sonra tırnaklarını kesti ve onları yanımdaki arkadaşa verdi. Saçından aldığımız kıllar hâlâ yanımızdadır; kına ve ketemle boyanmıştır."[2]

---

[1] İsnâdı zayıftır.

[2] İsnâdı sahihtir. Ahmed, *Müsned* (4/42).

Habbân b. Hilâl bunu Ebân'dan bu şekilde mürsel olarak rivayet etmiştir.

Buhârî de *Târîh*'te Mûsa b. İsmâil'den naklederken "Bozulmaması için onu kınayla boyadık" demiş, ancak tırnak kesme olayını zikretmemiştir.

١٤٤٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، وَأَبُو مُحَمَّدٍ الْمُقْرِئُ، قَالَا: حدثنا أَبُو الْعَبَّاسِ هُوَ الْأَصَمُّ، حدثنا الْخَضِرُ بْنُ أَبَانَ، حدثنا سَيَّارٌ، حدثنا جَعْفَرٌ يَعْنِي ابْنَ سُلَيْمَانَ، حدثنا ثَابِتٌ الْبُنَانِيُّ، قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَوْمًا يتَوَضَّأُ، وَبِإِزَاءِ النَّبِيِّ ﷺ غُلَامٌ، " فَمَجَّ النَّبِيُّ ﷺ فَتَلَقَّى الْغُلَامُ مَجَّةَ النَّبِيِّ ﷺ فَشَرِبَهَا "، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: " اللهُمَّ، إِنَّ عَبْدَكَ يَتَرَضَّاكَ فَارْضَ عَنْهُ "

1442- Sâbit el-Bünânî der ki: Bir gün Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) abdest alırken ağzına su alıp yıkadı. Ağzındaki suyu boşaltınca da yanında bulunan bir köle bu suyu alıp içti. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): *"Allahım! Bu kulun senin rızanı istiyor. Ondan razı ol"* diye dua etti.[1]

١٤٤٣ - وَبِهَذَا الْإِسْنَادِ حدثنا ثَابِتٌ الْبُنَانِيُّ، قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِذَا جَلَسَ يَتَحَدَّثُ يَخْلَعُ نَعْلَيْهِ، فَخَلَعَهُمَا يَوْمًا وَجَلَسَ يَتَحَدَّثُ، فَلَمَّا قَضَى حَدِيثَهُ، قَالَ لِغُلَامٍ مِنَ الْأَنْصَارِ: " يَا بُنَيَّ، نَاوِلْنِي نَعْلِي ". فَقَالَ غُلَامٌ مِنَ الْأَنْصَارِ: دَعْنِي فَلْأُنْعِلْكَ قَالَ: " شَأْنَكَ فأنعله "، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " اللهُمَّ، إِنَّ عَبْدَكَ يَتَحَبَّبُ إِلَيْكَ فَأَحِبَّهُ "

1443- Sâbit el-Bunânî der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sohbet için oturduğu zaman ayakkabılarını çıkarırdı. Bir defasında yine ayakkabılarını çıkardı ve sohbet için oturdu. Konuşmasını bitirince de Ensâr'dan bir köleye: *"Evladım! Ayakkabılarımı bana ver"* buyurdu. Ensâr'dan olan köle: "İzin ver de onları sana ben giydireyim" deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"İstiyorsan giydir"* karşılığını verdi ve: *"Allahım! Bu kulun senin sevgini umuyor. Onu sev"* diye dua etti.[2]

Beyhakî der ki: Ayakkabılar konusundaki bu hadisi Amr b. Halîfe, Ebû

---

[1] İsnâdı zayıftır.

[2] İsnâdı zayıftır.

Zeyd'den, o da Sâbit'ten, o da Enes'ten rivayet etmiştir. Hadisi *Büyüklere Saygı, Küçüklere Sevgi* bölümünde zikredeceğiz.

Halîmî der ki: "Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) görme şerefine nail olanların ona karşı tavrı bu şekildeydi. Bugün ise Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) yüceltmek onun kabrini ziyaret etmek, bulunduğu Harem bölgesi olan Medine ve ahalisine gereken saygıyı göstermek, adı zikredildiğinde veya ondan rivayette bulunulduğunda susup gönülden dinlemek, söylediklerini yerine getirip itaat etmek, ona karşı gelmekten ve sözlerini sağa sola çekmekten sakınmakla olur."[1]

Beyhakî der ki: "Bu yönde İbn Amr b. Muğaffel ile başkalarından gelen rivayetleri *el-Medhal* isimli eserimizde zikrettik."

١٤٤٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أخبرنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّفَّارُ، حدثنا أَحْمَدُ بْنُ مَنْصُورٍ، حدثنا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، أخبرنا مَعْمَرٌ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ عَبْدِ اللهِ بْنِ مُغَفَّلٍ فخذَفَ عِنْدَهُ رَجُلٌ مِنْ قَوْمِهِ، فَقَالَ: لَا تَخذِف، فَإِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قد نَهَى عَنْهُ، وَقَالَ: " إنك لَا تصْطَادُ بِهَا صَيْداً، وَلَا تقْتَلُ بِهَا عَدُوًّا، وَلَكِنَّهَا تَكْسَرُ السِّنَّ، وَتَفْقَأُ الْعَيْنَ " قَالَ: فَلَمْ يَنْتَهِ الرَّجُلُ، فَقَالَ: أُحَدِّثُكَ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ، أَنَّهُ نَهَى عَنْهَا، وَلَمْ تَنْتَهِ لَا أُكَلِّمُكَ كَلِمَةً أَبَدًا

1444- Saîd b. Cübeyr der ki: Abdullah b. Muğaffel'in yanındayken, kabilesinden bir adam (iki parmağıyla) birine bir çakıl attı. Abdullah adama: "Çakıl taşı atma! Zira Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) böyle yapmayı yasakladı ve: «*Bununla ne bir şey avlayabilir, ne de bir düşmanı öldürebilirsin. Ama onunla bir dişi kırar, bir gözü çıkarabilirsin*» buyurdu" dedi. Adam böyle yapmaya devam edince, Abdullah: "Ben sana Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bunu yasakladığını söylüyorum, sen ise hâlâ atıyorsun. Artık seninle bir daha bir kelime bile konuşmayacağım" dedi.[2]

---

[1] Halîmî, *el-Minhâc* (2/130).

[2] İsnâdı sahihtir. Buhârî, *zebâih* (6/219), *edeb* (7/124) ve Müslim, *sayd* (54, 55, 56).

١٤٤٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أخبرنا مُحَمَّدُ بْنُ عُمَرَ الْخفاف، حدثنا أَحْمَدُ بْنُ سَلَمَةَ، حدثنا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، أخبرنا عِيسَى بْنُ يُونُسَ، حدثنا الْأَعْمَشُ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ قال: " ائْذَنُوا لِلنِّسَاءِ إِلَى الْمَسَاجِدِ بِاللَّيْلِ "، قال فَقَالَ بَعْضُ بَنِيهِ: وَاللهِ لَا نَأْذَنُ لَهُمْ فَيَتَّخِذْنَهُ دَغَلًا فَقَالَ ابْنُ عُمَرَ: " فَعَلَ اللهُ بِكَ وَفَعَلَ أَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَتَقُولُ: لَا نَأْذَنُ لَهُنَّ " رَوَاهُ مُسْلِمٌ فِي الصَّحِيحِ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ خَشْرَمٍ، عَنْ عِيسَى

1445- Mücâhid bildiriyor: İbn Ömer: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): «*Kadınların gece (namaz için) mescidlere gitmelerine izin verin*» buyurdu" dedi. İbn Ömer'in oğullarından biri: "Vallahi gitmelerine izin vermeyiz! Zira bunu sui istimal ederler" deyince, İbn Ömer: "Allah seni bildiği gibi yapsın! Ben sana Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) böyle buyurdu diyorum, sen ise «İzin vermeyiz!» karşılığını veriyorsun" diye çıkıştı.[1]

Müslim *Sahîh*'te Ali b. Haşrem kanalıyla İsa'dan rivayet etti.[2]

١٤٤٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أخبرنا أَبُو بَكْرِ بْنُ إِسْحَاقَ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ أَبِي رَجَاءٍ، قَالَ: حدثنا عَفَّانُ بْنُ مُسْلِمٍ، ح قَالَ: وَأنا أَبُو عَبْدُ اللهِ بْنُ يَعْقُوبَ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ الْفَرَّاءُ، أخبرنا أَبُو النُّعْمَانِ مُحَمَّدُ بْنُ الْفَضْلِ، قَالَا: أخبرنا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ كِنَانَةَ بْنِ نُعَيْمٍ الْعَدَوِيِّ، عَنْ أَبِي بَرْزَةَ الْأَسْلَمِيِّ، أَنَّ جُلَيْبِيبًا كَانَ امْرَءاً مِنَ الْأَنْصَارِ كَانَ يَدْخُلُ عَلَى النِّسَاءِ وَيَتَحَدَّثُ إِلَيْهِنَّ قَالَ أَبُو بَرْزَةَ: فَقُلْتُ لِامْرَأَتِي: اتَّقُوا اللهَ لَا يَدْخُلَنَّ عَلَيْكُنَّ جُلَيْبِيبٌ، قَالَ: وَكَانَ أصحاب النَّبِيُّ ﷺ إِذَا كَانَ لِأَحَدِهِمْ أَيِّمٌ لَمْ يُزَوِّجْهَا حَتَّى يَعْلَمَ هَلْ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ فِيهَا حَاجَةٌ أَمْ لَا؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ، ذَاتَ يَوْمٍ لِرَجُلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ: " يَا فُلَانُ زَوِّجْنِي ابْنَتَكَ "، قَالَ: نِعْمَ وَنِعْمَةَ عَيْنٍ، قَالَ: " إِنِّي لَسْتُ لِنَفْسِي أُرِيدُهَا "، قَالَ: فلِمَنْ؟ قَالَ: " لِجُلَيْبِيبٍ "، قَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ، حَتَّى أَسْتَأْمِرَ أُمَّهَا فَأَتَاهَا فَقَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَخْطُبُ ابْنَتَكِ، قَالَتْ:

---

[1] İsnâdı sahihtir.

[2] Buhârî, *ezân* (1/210, 216) ve Müslim, *salat* (134, 138, 139, 140).

نِعْمَ، وَنِعْمَةَ عَيْنٌ زَوِّجْ رَسُولَ اللهِ ﷺ، قَالَ: إِنَّهُ لَيْسَ لِنَفْسِهِ يُرِيدُهَا، قَالَتْ: فَلِمَنْ؟ قَالَ: لِجُلَيْبِيبٍ، قَالَتْ: حَلْقِي، أَلِجُلَيْبِيبٍ إِنِّيهِ؟ أَلِجُلَيْبِيبٍ إِنِّيهِ أَلِجُلَيْبِيبٍ إِنِّيهِ لَا لَعَمْرُ اللهِ، لَا أُزَوِّجُ جُلَيْبِيبًا، فَلَمَّا قَامَ أَبُوهَا لِيَأْتِيَ النَّبِيَّ ﷺ، قَالَتِ الْفَتَاةِ مِنْ خِدْرِهَا: مَنْ خَطَبَنِي إِلَيْكُمَا؟ قَالَا: رَسُولُ اللهِ ﷺ، قَالَتْ: أَفَتَرُدُّونَ عَلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ أَمَرَهُ ادْفَعُونِي إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ فَإِنَّهُ لَنْ يُضَيِّعَنِي، فَذَهَبَ أَبُوهَا إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ، فَقَالَ: شَأْنُكَ بِهَا، فَزَوَّجَهَا جُلَيْبِيبًا، قَالَ إِسْحَاقُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ، لِثَابِتٍ: هَلْ تَدْرِي مَا دَعَا لَهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ بِهِ؟ قَالَ: وَمَا دَعَا لَهَا بِهِ؟ قَالَ: " اللهُمَّ صَبَّ عَلَيْهَا الْخَيْرَ صَبًّا صَبًّا، وَلَا تَجْعَلْ عَيْشَهَا كَدًّا كَدًّا "، قَالَ ثَابِتٌ: فَزَوَّجَهَا إِيَّاهُ قَالَ: بَيْنَمَا رَسُولُ اللهِ ﷺ فِي مَغْزًى لَهُ، فَأَفَاءَ اللهُ عَلَيْهِ، فَقَالَ: " هَلْ تَفْقِدُونَ مِنْ أَحَدٍ؟ " قَالُوا: نَفْقِدُ فُلَانًا وَفُلَانًا وفلانا وَنَفْقِدُ فُلَانًا، ثُمَّ قَالَ: " هَلْ تَفْقِدُونَ مِنْ أَحَدٍ؟ " قَالُوا: لَا، قَالَ: " لَكِنِّي أَفْقِدُ جُلَيْبِيبًا، فَاطْلُبُوهُ فِي الْقَتْلَى "، فَنَظَرُوا فِي الْقَتْلَى، فَوَجَدُوهُ إِلَى جَنْبِ سَبْعَةٍ قَدْ قَتَلَهُمْ، ثُمَّ قَتَلُوهُ، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " قَتَلَ سَبْعَةً، ثُمَّ قَتَلُوهُ، هَذَا مِنِّي وَأَنَا مِنْهُ "، يَقُولُهَا مِرَارًا، فَوَضَعَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَلَى سَاعِدِهِ، مَالَهُ سَرِيرٌ إِلَّا سَاعِدَيْ رَسُولِ اللهِ ﷺ حَتَّى وَضَعَهُ فِي قَبْرِهِ قَالَ ثَابِتٌ: " فَمَا كَانَ فِي الْأَنْصَارِ أَيِّمٌ أَنْفَقَ مِنْهَا " أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ آخِرَ هَذَا الْحَدِيثِ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عُمَرَ بْنِ سَلِيطٍ، عَنْ حماد وَالْجَمِيعُ صَحِيحٌ عَلَى شَرْطِهِ

وَرُوِّينَا فِي الْحَدِيثِ الثَّابِتِ عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ قَيْسٍ حِينَ خَطَبَهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ لِأُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ فَكَرِهَتْهُ، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " طَاعَةُ اللهِ، وَطَاعَةُ رَسُولِهِ خَيْرٌ لَكِ "، قَالَتْ: فَنَكَحْتُهُ فَجَعَلَ اللهُ فِيهِ خَيْرًا وَاغْتَبَطْتُ بِهِ وَفِي رِوَايَةٍ أُخْرَى، قَالَتْ: " فَشَرَّفَنِي اللهُ بِابْنِ زَيْدٍ وَأَكْرَمَنِي " وَفِي رِوَايَةٍ أُخْرَى: " فَبُورِكَ لِي فِيهِ "، وَفِي رِوَايَةٍ أخرى: " فَبَارَكَ اللهُ لِي فِي أُسَامَةَ "

1446- Ebû Berze el-Eslemî bildiriyor: Cüleybîb kadınların yanına girip çıkan ve onlarla şakalaşan Ensâr'dan bir adamdı. Ben hanımıma: "Allah'tan korkun! Cüleybîb yanınıza girmesin" dedim. Ensârlı olanlar kızları evlilik çağma geldiği zaman Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) o kızla evlenmek isteyip istemeyeceğini öğrenmeden kimseye vermezlerdi. Bir gün Resûlullah (sallallahu

aleyhi vesellem) Ensâr'dan bir adama: *"Ey filan! Kızını evlenmek için bana ver"* buyurunca, adam: "Ne güzel! Bizim için büyük bir mutluluktur" karşılığını verdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Onu kendime istemiyorum"* deyince, adam: "Peki, kime istiyorsun?" diye sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Cüleybîb'e istiyorum"* buyurunca, adam: "Ey Allah'ın Resûlü! Kızın annesinin de görüşünü alayım" dedi.

Adam karısının yanma gidip: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kızını istiyor" deyince, kadın: "Ne güzel! Bizim için büyük bir mutluluktur. Kızını Resûlullah'la (sallallahu aleyhi vesellem) evlendir" karşılığını verdi. Adam: "Ama kendisi için istemiyor" deyince, karısı: "Kimin için istiyor?" diye sordu. Adam: "Cüleybîb için istiyor" karşılığını verince, kadın: "Vay başıma gelenler! Cüleybîb'e kız mı verilecek! Cüleybîb'e kız mı verilecek! Cüleybîb'e kız mı verilecek! Olmaz! Vallahi onu Cüleybîb ile evlendirmem" dedi.

Adam kalkıp Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gideceği sırada kız onlara: "Beni sizden kim istedi?" diye sordu. "Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) istiyor" karşılığını verdiklerinde, kız: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) isteğine karşı mı geleceksiniz? Beni ona verin, zira beni heba edecek değildir" dedi. Bunun üzerine kızın babası Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gidip: "Kızı istediğine verebilirsin" dedi. Hz. Peygamber de (sallallahu aleyhi vesellem) kızı Cüleybîb ile evlendirdi."

İshâk b. Abdillah b. Ebî Talha, bunu rivayet eden Sâbit'e: "Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) evlendirirken ona nasıl dua ettiğini biliyor musun?" diye sordu. Sâbit: "Nasıl dua etti?" deyince, İshâk: *"Allahım! Üzerlerine hayırları dökercesine indir. Onlara sıkıntısız bir hayat nasip et, şeklinde dua etti"* karşılığını verdi.

Sâbit rivayetine şöyle devam etti: Bu şekilde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kızı Cüleybîb ile evlendirdi. Daha sonraları Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) çıktığı savaşlardan birinde Yüce Allah kendisine ganimet ihsan etti. Ashâbına: *"Savaşta kaybınız var mı?"* diye sorunca, müslümanlar: "Evet! Filan, filan, filan, filan kişi" diyerek ölenleri saymaya başladılar. Resûlullah

(sallallahu aleyhi vesellem) bir daha: *"Aramızda başka olmayan var mı?"* diye sorduğunda, müslümanlar: "Hayır!" dediler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Oysa ben Cüleybîb'i göremiyorum! Onu ölülerin arasında arayın!"* buyurunca onu ölüler arasında aramaya başladılar. Onu öldürdüğü yedi kişinin yanında buldular. Onları öldürdükten sonra onu da öldürmüşlerdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) haberini alınca: *"Yedi kişiyi öldürdü, sonra da onu öldürdüler. Bu bendendir, ben de ondanım!"* buyurdu ve son sözü birkaç defa tekrarladı. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) onu kollarının üzerine koydu ve mezarına kadar da onu kollarında götürdü. Bu şekilde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu mezarına koydu."

Sâbit der ki: "Ensâr'ın kadınları içinde karısı kadar infakta bulunan bir kadın yoktu."[1]

Müslim, *Sahîh*'te ikinci bölümünü İshâk b. Ömer b. Salît kanalıyla Hammâd'dan rivayet etti.[2] Rivâyetin her iki bölümü de Müslim'in şartlarına göre sahihtir.

Beyhakî der ki: Sâbit bir hadisle bize bildirildiğine Fâtıma binti Kays'ı şöyle demiştir: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) beni Usâme b. Zeyd için istediği zaman onunla evlenmeyi pek istemedim. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) bana: *"Allah'a itaat etmen, Resûlüne itaat etmen senin için daha hayırlıdır"* buyurunca da onunla evlendim. Onunla evliliğimde Yüce Allah bana herkesin gıpta edeceği hayırlar ihsan etti."[3]

Başka bir rivayette Fâtıma: "Yüce Allah, İbn Zeyd ile beni onurlandırdı ve ihsanlarda bulundu" demiştir.[4] Başka bir rivayette: "Bu evliliğim bereketli oldu" demiştir.[5] Başka bir rivayette de: "Yüce Allah, Usâme ile

---

[1] İsnâdında zayıflık bulunan sahih bir hadistir.

[2] Müslim, *fadâil* (131).

[3] Müslim, *talâk* (36).

[4] Müslim, *talâk* (47).

[5] Saîd b. Mansûr, *Sünen* 1/189-190 (589).

evliliğimi bana bereketli kıldı" ibaresi geçmiştir.[1]

١٤٤٧ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدَانَ، حدثنا ابْنُ نَاجِيَةَ، حدثنا عَبْدُ الْأَعْلَى بْنُ حَمَّادٍ، حدثنا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ زَيْدٍ، أَنَّ مُصْعَبَ بْنَ الزُّبَيْرِ هَمَّ بِعِرِّيفِ الْأَنْصَارِ أَنْ يَقْتُلَهُ، فَدَخَلَ عَلَيْهِ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ، فَقَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ: " اسْتَوْصُوا بِالْأَنْصَارِ خَيْرًا أَوْ مَعْرُوفًا، فَاقْبَلُوا مِنْ مُحْسِنِهِمْ، وَتَجَاوَزُوا عَنْ مُسِيئِهِمْ " قَالَ: فَنَزَلَ مُصْعَبٌ عَنْ سَرِيرِهِ عَلَى بِسَاطِهِ، فَأَلْزَقَ جِلْدَهُ - أَوْ قَالَ خده، أَوْ قَالَ: تمعك - وَقَالَ: " أَمْرُ رَسُولِ اللهِ ﷺ عَلَى الرَّأْسِ وَالْعَيْنَيْنِ، أَمْرُ النَّبِيِّ ﷺ عَلَى الرَّأْسِ وَالْعَيْنَيْنِ وَخَلَّى سَبِيلَهُ"

1447- Ali b. Zeyd bildiriyor: Mus'ab b. ez-Zübeyr, Ensârlı bir topluluk önderini öldürtmeye yeltendi. O sırada Enes b. Mâlik içeriye girip: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *«Ensâr'a hayırla muamele edip iyi davranın. Onun için içlerinden iyi olanların iyiliklerini kabul edin, kötülerinin ise kusurlarını affedin»* buyurduğunu işittim" dedi. Bunun üzerine Mus'ab oturduğu divandan yere inip yere yapıştı (veya yüzünü yere yapıştırdı veya yüzünü toprağa sürttü) ve: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) emri başım gözüm üstünedir! Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) emri başım gözüm üstünedir" dedi ve adamı serbest bıraktı.[2]

١٤٤٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنِي أَبُو جَعْفَرٍ أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ الْحَافِظُ بِهَمْدَانَ، حدثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ دِيزِيلَ، حدثنا إِسْحَاقُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْفَرَوِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ مَالِكَ بْنَ أَنَسٍ، يَقُولُ: " كُنَّا نَدْخُلُ عَلَى أَيُّوبَ بْنِ أَبِي تَمِيمَةَ السَّخْتِيَانِيِّ، فَإِذَا ذُكِرَ لَهُ حَدِيثُ رَسُولِ اللهِ ﷺ بَكَى حَتَّى نَرْحَمَهُ "

1448- Enes b. Mâlik der ki: "Eyyûb b. Ebî Temîme es-Sahtiyânî'nin yanına girerdik. Yanında Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bir sözü zikredildiğinde o kadar ağlardı ki ona acımaya başlardık."[3]

---

[1] Tirmizî 3/441 (1135).

[2] İsnâdı zayıftır. Buhârî, *menâkib* (4/226) ve Müslim, *fadâil* (176).

[3] İsnâdı ceyyiddir. Ebû Nuaym, *Hilye* (3/4).

١٤٤٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا زَكَرِيَّا الْعَنْبَرِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ مُحَمَّدَ بْنَ إِسْحَاقَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ يَحْيَى، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْوَلِيدِ، يَقُولُ: وَاللهِ إِنَّهُ لَعَظِيمٌ عِنْدَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ يَكُونَ فِي الْبَابِ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ حَدِيثٌ، ثُمَّ يَكُونُ بَعْدَهُ عَنْ بَعْضِ التَّابِعِينَ خِلَافُهُ قَالَ: وَسَمِعْتُ أبا الْوَلِيدَ، وَحَدَّثَ بِحَدِيثٍ مَرْفُوعٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ فَقُلْتُ: مَا رَأْيُكَ؟ قَالَ: لَيْسَ لِي مَعَ النَّبِيِّ ﷺ رَأْيٌ

1449- Muhammed b. Yahya der ki: Ebu'l-Velîd'in: "Bir başlık altında Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bir sözü varken tâbiundan birinden bu söze muhalif olan bir sözün zikredilmesinin Allah katında vebali büyüktür" dediğini işittim.

Bir defasında Ebu'l-Velîd, Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) bir hadis aktardı. Ona: "Senin bu konuda görüşün nedir?" diye sorduğumda: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sözünün yanında benim görüşüm olamaz" dedi.[1]

Halîmî der ki: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kabrinin yanında seslerin yükseltilmemesi, boş, batıl sözler söylememek, dünyaya ait olan ve Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kadrine yakışmayan şeylerden bahsetmemek de ona olan saygının gereğidir."[2]

١٤٥٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنِي إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْفَضْلِ، حدثنا جَدِّي، حدثنا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، قَالَ: كَانَ حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ يُحَدِّثُ ذَاتَ يَوْمٍ فَتَكَلَّمَ رَجُلٌ بِشَيْءٍ، فَغَضِبَ حَمَّادٌ، وَقَالَ: يَقُولُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ﴾ [الحجرات: ٢]، وَأَنَا أَقُولُ: " قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: وَأَنْتَ تَتَكَلَّمُ،

1450- Süleyman b. Harb der ki: Bir gün Hammâd b. Zeyd, Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) hadis aktarırken adamın biri bir şeyler konuşmaya başladı. Hammâd adama kızdı ve şöyle dedî: "Yüce Allah: *«Ey iman edenler!*

---

[1] Ravileri güvenilrdir. Beyhakî, *Medhal* 206 (252).

[2] Halîmî, *el-Minhâc* (2/131).

Seslerinizi, Peygamber'in sesinin üstüne yükseltmeyin»[1] buyurur. Ben de «Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyuruyor...» derken sen konuşuyorsun!"[2]

وَمِنْهُ: الصَّلَاةُ وَالتَّسْلِيمُ عَلَيْهِ كُلَّمَا جَرَى ذِكْرُهُ

Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) Salât ve Selâm

Yüce Allah: *"Şüphesiz Allah ve melekleri Peygamber'e salât ediyorlar. Ey iman edenler! Siz de ona salât edin, selam edin"*[3] buyurmuştur. Yüce Allah kullarına, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesallem) salât ve selam etmelerini emretmiştir. Öncesinde de bunun faziletine işaret etmek için meleklerin de ona salât selam ettiklerini bildirmiştir. Melekler Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şeriatıyla mükellef olmamasına rağmen ona salâtü selam ederek Allah'a yakınlaşmak istediklerine göre herkesten önce müslümanların bunu yapması gerekir.

١٤٥١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حدثنا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي طَاهِرٍ الدَّقَاقِ، أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الزُّبَيْرِ قَالَا حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ عَفَّانَ حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ الْحُبَابِ حَدَّثَنِي مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أخبرنا يَحْيَى بْنُ مَنْصُورٍ الْقَاضِي، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ السَّلَامِ الْوَرَّاقُ، حدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى، قَالَ: قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ، عَنْ نُعَيْمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ الْمُجْمِرِ، أَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللهِ بْنِ زَيْدٍ الْأَنْصَارِيَّ، وعَبْدِ اللهِ بْنِ زَيْدٍ هُوَ الَّذِي كَانَ أُرِيَ النِّدَاءَ بِالصَّلَاةِ أَخْبَرَهُ، عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ، قَالَ: أَتَانَا رَسُولُ اللهِ ﷺ، وَنَحْنُ فِي مَجْلِسِ سَعْدِ بْنِ عُبَادَةَ، فَقَالَ لَهُ بُشَيْرُ بْنُ سَعْدٍ: أَمَرَنَا اللهُ أَنْ نُصَلِّيَ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللهِ، فَكَيْفَ نُصَلِّي عَلَيْكَ؟ قَالَ: فَسَكَتَ رَسُولُ اللهِ ﷺ حَتَّى تَمَنَّيْنَا أَنَّهُ لَمْ يَسْأَلْهُ، ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى الله عَلَيْهِ سَلِمَ قُولُوا: " اللهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ، وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ، وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ، وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ فِي الْعَالَمِينَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ، وَالسَّلَامُ كَمَا قَدْ عَلِمْتُمْ " لَفْظُ حَدِيثِ يَحْيَى بْنِ يَحْيَى، رَوَاهُ مُسْلِمٌ

---

[1] Hucurât Sur. 2

[2] İsnâdı hasendir.

[3] Ahzâb Sur. 56

فِي الصَّحِيحِ، عَنْ يَحْيَى بْنِ يَحْيَى وَرَوَاهُ كَعْبُ بْنُ عُجْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ وَهُوَ مُخَرَّجٌ فِي الصَّحِيحَيْنِ

1451- Ebû Mes'ûd el-Ensârî der ki: Sa'd b. Ubâde'nin meclisindeyken Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanımıza geldi. Buşeyr b. Sa'd ona: "Ey Allah'ın Resûlü! Yüce Allah sana salât etmemizi emretti. Sana bu salâtı nasıl edeceğiz?" diye sorunca, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) sustu. Susunca içimizden böylesi bir sorunun sorulmamış olmasını temenni ettik. Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"Şöyle deyin: «Allahümme salli alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammed, kemâ salleyte alâ âli İbrâhîm. Ve bârik alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammed, kemâ bârekte alâ âli İbrâhîm fi'l-âlemîne, inneke hamîdun mecîd (=Allahım! İbrâhim'e hayırlar ihsan ettiğin gibi Muhammed ve ailesine de öyle hayırlar ihsan et. İbrâhim'e her şeyde bereketi ihsan ettiğin gibi Muhammed ve ailesine de öyle bereketler ihsan et. Sen ki her türlü övgüye layık, şanı yücesin.)» Selamı da zaten biliyorsunuz."*

Lafız Yahya b. Yahya'nın lafzıdır. Bunu Müslim, *Sahîh*'te Yahya b. Yahya'dan rivayet etti.[1]

Ka'b b. Ucre de bunu Hz. Peygamber'den (sallallahu aleyhi vesellem) aktarmıştır. Bu rivayetini de hem Buhârî hem de Müslim rivayet ettiler.[2]

١٤٥٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أخبرنا أَبُو عَبْدِ اللهِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حدثنا السَّرِيُّ بْنُ خُزَيْمَةَ، حدثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ مَالِكٍ، ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو أَحْمَدَ عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ الْمِهْرَجَانِيُّ، أخبرنا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ الْمُزَكِّي، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْبُوشَنْجِيُّ، حدثنا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حدثنا مَالِكٌ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ حَزْمٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَمْرِو بْنِ سُلَيْمٍ الزُّرَقِيِّ، أَنَّهُ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو حُمَيْدٍ السَّاعِدِيُّ أَنَّهُمْ قَالُوا: يَا رَسُولَ اللهِ، كَيْفَ نُصَلِّي عَلَيْكَ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " قُولُوا: اللهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ، وَأَزْوَاجِهِ، وَذُرِّيَّتِهِ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، وَبَارِكْ

---

[1] Müslim, *salât* (65).

[2] Buhârî, *enbiyâ* (4/118), *da'vât* (7/156) ve Müslim, *salât* (66).

عَلَى مُحَمَّدٍ، وَأَزْوَاجِهِ وَذُرِّيَّتِهِ، كَمَا بَارَكْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ " رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ فِي الصَّحِيحِ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْلَمَةَ وَأَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ مِنْ وَجْهٍ آخَرَ عَنْ مَالِكٍ

1452- Ebû Humeyd es-Sâidî der ki: "Ey Allah'ın Resûlü! Sana salâtı nasıl yapacağız?" diye sorduğumuzda şöyle buyurdu: "*Şöyle deyin: Allahım! İbrâhim'in ailesine hayırlar ihsan ettiğin gibi Muhammed'e, hanımlarına ve zürriyetine de öyle hayırlar ihsan et. İbrâhim'in ailesine bereketler ihsan ettiğin gibi Muhammed'e, hanımlarına ve zürriyetine de öyle bereketler ihsan et. Sen ki her türlü övgüye layık, şanı yücesin.*"[1]

Buhârî, *Sahîh*'te Abdullah b. Mesleme'den rivayet etti.[2]

Müslim de başka bir kanalla Mâlik'ten rivayet etti.[3]

١٤٥٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أخبرنا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حدثنا الْحَسَنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ عَفَّانَ، حدثنا زَيْدُ بْنُ الْحُبَابِ، عَنِ الْمَسْعُودِيِّ، عَنْ عَوْنِ بْنِ عَبْدِ اللهِ، عَنْ أَبِي فَاخِتَةَ مَوْلَى جَعْدَةَ بْنِ هُبَيْرَةَ الْمَخْزُومِيِّ، عَنِ الْأَسْوَدِ بْنِ يَزِيدَ، قَالَ: قَالَ لَنَا ابْنُ مَسْعُودٍ: " إِذَا صَلَّيْتُمْ عَلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ فَأَحْسِنُوا الصَّلَاةَ عَلَيْهِ، فَإِنَّكُمْ لَا تَدْرُونَ لَعَلَّ ذَلِكَ يُعْرَضُ عَلَيْهِ قُلْنَا: يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ فَعَلِّمْنَا قَالَ: فقُولُوا: اللهُمَّ اجْعَلْ صَلاتِكَ وَرَحْمَتَكَ وبركاتك عَلَى سَيِّدِ الْمُرْسَلِينَ، وَإِمَامِ الْمُتَّقِينَ، وَخَاتَمِ النَّبِيِّينَ مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ وَرَسُولِكَ، إِمَامِ الْخَيْرِ، وَقَائِدِ الْخَيْرِ، وَرَسُولِ الرَّحْمَةِ، اللهُمَّ ابْعَثْهُ مَقَامًا مَحْمُودًا يَغْبِطُهُ بِهِ الْأَوَّلُونَ وَالْآخِرُونَ، اللهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وعلى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ وبارك على محمد وعلى آل محمد كما باركت على إبراهيم وآل إبراهيم إنك حميد مجيد. "

وَقَدْ رُوِّينَا مِنْ وَجْهٍ صَحِيحٍ فِي حَدِيثِ كَعْبِ بْنِ عُجْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ فِي كَيْفِيَّةِ الصَّلَاةِ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ " مِثْلَ مَا رُوِّينَا عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ مِنْ قَوْلِهِ: " اللهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ " إِلَى آخِرِهِ، وَذَكَرَ فِيهِ إِبْرَاهِيمَ، وَآلَ إِبْرَاهِيمَ، وَهُوَ وإِنْ لَمْ يُذْكَرْ فِي بَعْضِ طُرُقِ هَذِهِ

---

[1] İsnâdı sahihtir.

[2] Buhârî, *da'vât* (7/157).

[3] Müslim, *salât* (69) ve Buhârî, *enbiyâ* (4/118).

الْأَحَادِيثِ فَهُوَ دَاخِلٌ فِيهِ كِقَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿أَدْخِلُوا آلَ فِرْعَوْنَ أَشَدَّ الْعَذَابِ﴾ [غافر: ٤٦]: وَفِرْعَوْنُ دَاخِلٌ فِيهِ مَعَ آلِهِ "

1453- Esved b. Yezîd der ki: İbn Mes'ûd bize: "Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) salât edeceğiniz zaman bunu en güzel şekilde yapın! Zira bilemezsiniz belki de bu salâtınız ona arzedilir" dedi. Ona: "Ey Ebû Abdirrahman! Bunu nasıl yapacağımızı öğret" dediğimizde ise şu karşılığı verdi: "Şöyle deyin: Allahım! Hayırlarını, rahmetini ve bereketlerini elçilerin efendisi, muttakilerin imamı ve peygamberlerin sonuncusu, kulun, resûlün, hayrın imamı ve önderi, rahmet elçisi olan Muhammed'e kıl. Allahım! Onu gelmiş geçmiş herkesin gıpta edeceği Makâm-ı Mahmûd'a eriştir. Allahım! İbrâhim'e ve ailesine hayırlar ihsan ettiğin gibi Muhammed ve ailesine de öyle hayırlar ihsan et. Sen ki her türlü övgüye layık, şanı yücesin. İbrâhim'e ve ailesine bereketler ihsan ettiğin gibi Muhammed ve ailesine de öyle bereketler ihsan et. Sen ki her türlü övgüye layık, şanı yücesin."[1]

Beyhakî der ki: "Daha önce sahih bir rivayetle Ka'b b. Ucre'den Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi vesellem) salâtın şekli konusunda İbn Mes'ûd'un rivayetinin aynısını "Muhammed ve ailesine de" lafzıyla zikretmiştik. Aynı rivayette Hz. İbrâhim ve ailesi de zikredilmiştir. Bu yönde gelen bazı rivayetlerde İbrâhim'in sadece ailesi zikredilmiş olsa da *"Firavun ailesini azabın en şiddetlisine sokun"*[2] âyetinde olduğu İbrâhim de bunun içine girmektedir. Zira âyette Firavun zikredilmemiş olsa da o da ailesiyle birlikte azabın en şiddetlisine sokulacaktır."

Halîmî bu yöndeki benzerliğe dikkat çekerken şöyle der: "Yüce Allah, meleklerin, İbrâhim'in ailesinden olan Sâre için: *"Allah'ın rahmeti ve bereketi size olsun ey (peygamber ocağının) ev halkı! Şüphesiz O övülmeye layıktır, şanı yücedir"*[3] dediklerini bize bildirmiştir. Hz. Peygamber'in de (sallallahu aleyhi vesellem) İbrâhîm'in ailesinden biri olduğu malumdur. Hz. Peygamber'in (sallallahu

---

[1] İsnâdında ezberini karıştıran biri olan el-Mes'ûdî vardır. İbn Mâce 1/293 (906).

[2] Mü'min Sur. 46

[3] Hûd Sur. 73

aleyhi vesellem) ailesi de tümüyle İbrâhîm'in ailesindendir. Bundan dolayı "Allahım! İbrâhîm'e ve ailesine hayırlar ve bereketler ihsan ettiğin gibi Muhammed ve ailesine de hayırlar ve bereketler ihsan et" dediğimiz zaman meleklerin, İbrâhîm'in ailesine ettikleri ve "Allah'ın rahmeti ve bereketi size olsun ey (peygamber ocağının) ev halkı" şeklinde olan dualarına Allah tarafından icabet edilmesini istiyoruz demektir. O zaman İbrâhîm'in ailesinden olanlara yapılan bu duaya icabet edildiği gibi bu zamanda onun ailesinden olan Muhammed ve ailesine de bu duanın kabul edilmesini diliyoruz demektir. En sonunda "Sen ki her türlü övgüye layık, şanı yücesin" dememiz de meleklerin o duayı "Şüphesiz O övülmeye layıktır, şanı yücedir" şeklinde bitirmelerinden dolayıdır."

Beyhakî der ki: "Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) salât ve selam hakkında olan rivayetleri *Da'vâtü'l-Kebîr* ile *es-Sünenü'l-Kübrâ*[1] isimli eserlerimizde detaylıca zikrettik. Daha fazla bilgi edinmek isteyenler söz konusu eserlere başvurabilirler. Burada sadece teşvik babında bu rivayetlerinden bazılarını zikrettik."

١٤٥٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَلِيٍّ الرُّوذْبَارِيُّ، أخبرنا أَبُو بَكْرِ بْنُ دَاسَةَ، حدثنا أَبُو دَاوُدَ، حدثنا سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ الْعَتَكِيُّ، حدثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ، عَنِ الْعَلَاءِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: " مَنْ صَلَّى عَلَيَّ صَلَاةً وَاحِدَةً صَلَّى الله عَلَيْهِ عَشْرًا " أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ فِي الصَّحِيحِ، مِنْ حَدِيثِ إِسْمَاعِيلَ

1454- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Bana bir defa salavât getiren kişiye Yüce Allah on defa salavât getirir (hayır ihsan eder)"* buyurmuştur.[2]

Müslim, *Sahîh*'te İsmâîl'den rivayet etti.[3]

١٤٥٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، حدثنا أَحْمَدُ بْنُ سَلْمَانَ النَّجَّادُ، حدثنا الْحَسَنُ بْنُ مُكْرَمٍ، حدثنا شَبَابَةُ بْنُ سَوَّارٍ، حدثنا يُونُسُ بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ بريدَ بْنِ أَبِي مَرْيَمَ،

---

[1] Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ* (2/136-153).

[2] İsnâdı sahihtir.

[3] Müslim, *salât* (70).

قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: " مَنْ صَلَّى عَلَيَّ صَلَاةً صَلَّى الله عَلَيْهِ عَشْرَ صَلَوَاتٍ، وَحُطَّتْ عَنْهُ عَشْرُ خَطِيئَاتٍ، وَرُفِعَ لَهُ عَشْرُ دَرَجَاتٍ "

1455- Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vasallam) şöyle buyurmuştur: "*Bana bir defa salavât getirene Yüce Allah on defa salavât getirir (hayır ihsan eder), on günahını siler ve derecesini on derece yükseltir.*"[1]

١٤٥٦ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدَانَ، أخبرنا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدٍ الصَّفَّارُ، حدثنا أَبُو إِسْمَاعِيلَ التِّرْمِذِيُّ مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حدثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ حَمْزَةَ، حدثنا حَاتِمُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَعِيدِ بْنِ يَرْبُوعَ، حَدَّثَنِي ابْنُ أَبِي سَنْدَرٍ الْأَسْلَمِيُّ، عَنْ مَوْلَى لعَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ قَالَ: قَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ: كُنْتُ قَائِمًا فِي رُحْبَةِ الْمَسْجِدِ، فَرَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ خَارِجًا مِنَ الْبَابِ الَّذِي يَلِي الْمَقْبَرَةَ، قَالَ: فَلَبِثْتُ شَيْئًا، ثُمَّ خَرَجْتُ عَلَى أَثَرِهِ، فوجدتُهُ قَدْ دَخَلَ حَائِطًا مِنَ الْأَسْوَاف فتَوَضَّأَ، ثُمَّ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ فَسَجَدَ سَجْدَةً أَطَالَ السُّجُودَ فِيهَا، فَلَمَّا تَشَهَّدَ رَسُولُ اللهِ ﷺ تَبَدَّأْتُ لَهُ، فَقُلْتُ لَهُ: بِأَبِي أَنْتَ وَأُمِّي حِينَ سَجَدْتَ أَشْفَقْتُ أَنْ يَكُونَ اللهُ قَدْ تَوَفَّاكَ مِنْ طُولِهَا، فَقَالَ: " إِنَّ جِبْرِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ بَشَّرَنِي أَنَّهُ مَنْ صَلَّى عَلَيَّ صَلَّى الله عَلَيْهِ، وَمَنْ سَلَّمَ عَلَيَّ سَلَّمَ اللهُ عَلَيْهِ "

قَدْ رُوِّينَاهُ مِنْ وَجْهٍ آخَرَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، وَمَنْ وَجْهٍ آخَرَ، عَنْ عَبْدِ الْوَاحِدِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، وَلَمْ يَذْكُرْ فِيهِ الرَّكْعَتَيْنِ، بَلْ ذَكَرَ السُّجُودَ فَقَطْ، وَزَادَ عَبْدُ الْوَاحِدِ فِي حَدِيثِهِ، " فَسَجَدْتُ لِلَّهِ شُكْرًا "

1456- Abdurrahman b. Avf der ki: Mescid'in avlusunda durmuşken kabristana doğru olan kapıdan Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) çıktığını gördüm. Biraz bekledikten sonra peşinden gittim. Harem bölgesi içinde bulunan bahçelerden birine girip abdest aldı. Ardından iki rekat namaz kıldı. Bu namazın secdelerini uzun tuttu. Teşehhüdü yapıp namazı bitirince karşısına çıktım ve: "Anam babam sana feda olsun! Secdede o kadar uzun durduk ki Yüce Allah'ın canını almış olacağından endişeye kapıldım" dedim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "*Cebrâil yanıma geldi ve bana salavât*

[1] Ravileri güvenilirdir. Nesâî (62, 63, 362, 363, 364).

getirene Allah'ın salavât getireceği, bana selam edene de Allah'ın selamlayacağı müjdesini verdi" buyurdu.[1]

Beyhakî der ki: "Aynısı bize başka bir kanalla Muhammed b. Cübeyr vasıtasıyla Abdurrahman'dan bildirilmiştir.[2]

Başka bir yoldan aynısını Abdulvâhid b. Muhammed b. Abdirrahman b. Avf, Abdurrahman'dan bildirmiştir. Ancak burada iki rekat namazı zikretmeden sadece secde ettiğini söyler. Abdulvâhid ise buna Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *"Ben de şükür olarak secdeye kapandım"* sözünü ekler.[3]

١٤٥٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْفَقِيهُ، أخبرنا حَاجِبُ بْنُ أَحْمَدَ الطُّوسِيُّ، حدثنا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْمَرْوَزِيُّ، حدثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حدثنا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حدثنا الْحَسَنُ بْنُ مُكْرَمٍ، حدثنا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ، قَالَا: حدثنا شُعْبَةُ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَاصِمٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَامِرِ بْنِ رَبِيعَةَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: " مَنْ صَلَّى عَلَيَّ صَلَاةً صَلَّتْ عَلَيْهِ الْمَلَائِكَةُ مَا صَلَّى عَلَيَّ، فَلْيُقَلِّلْ عَبْدٌ مِنْ ذَلِكَ أَوْ لِيُكْثِرْ " هَكَذَا رَوَاهُ جَمَاعَةٌ، عَنْ شُعْبَةَ

وَرَوَاهُ يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، عَنْ شُعْبَةَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قال " مَنْ صَلَّى عَلَيَّ صَلَاةً صَلَّى الله عليه بِهَا عَشْرًا فَلْيُكْثِرْ عَلَيَّ عَبْدٌ مِنَ الصَّلَاةِ أَوْ لِيُقَلِّلْ "

1457- Abdullah b. Âmir b. Rabîa, babasından bildirir: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *"Bana salavât eden kişiye bunu yaptığı sürece melekler de hayır duada bulunur. Artık dileyen salavâtı az veya çok yapsın"* buyurduğunu işittim.[4]

Bir topluluk bunu Şu'be'den bu şekilde rivayet etmiştir.

---

[1] İsnâdında meçhul ravi vardır. Ebû Ya'lâ, *Müsned* 2/158, 164, 165 (847, 858), İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (11/506) ve İsmâil el-Kâdî, *Fadlu's-Salâti ala'n-Nebiy* 28-29 (10).

[2] Ahmed, *Müsned* (1/191).

[3] Ahmed, *Müsned* (1/191), İsmâil el-Kâdî, *Fadlu's-Salâti ala'n-Nebiy* 27 (7) ve Hâkim, *Müstedrek* (1/550).

[4] İsnâdı zayıftır. İbn Mâce 1/294 (907).

Yezîd b. Hârun ise bunu aynı isnâdla Şu'be kanalıyla Hz. Peygamber'den (sallallahu aleyhi vesellem): *"Bana bir defa salavât getirene Yüce Allah on defa salavât getirir (hayır ihsan eder). Artık kul salavâtı dilerse çok, dilerse de az yapsın"* lafzıyla rivayet etmiştir.

١٤٥٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حدثنا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حدثنا الْحَسَنُ بْنُ مُكْرَمٍ، حدثنا يَزِيدُ، حدثنا شُعْبَةُ، فَذَكَرَهُ

1458- Başka bir kanalla bu hadisin aynısı nakledilmiştir.[1]

١٤٥٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو زَكَرِيَّا بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ، أخبرنا أَبُو سَهْلِ بْنُ زِيَادٍ الْقَطَّانُ، حدثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِسْحَاقَ حدثنا إِسْحَاقُ الْقَرَوِيُّ، حدثنا أَبُو طَلْحَةَ الْأَنْصَارِيُّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " مَنْ صَلَّى عَلَيَّ وَاحِدَةً صَلَّى الله عَلَيْهِ عَشْرًا فَلْيُكْثِرْ عبد مِنْ ذَلِكَ، أَوْ لِيُقِلِلْ "

1459- İshâk b. Abdillah b. Ebî Talha'nın, babası kanalıyla dedesinden bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Bana bir defa salavât getirene Yüce Allah on defa salavât getirir (hayır ihsan eder). Artık kul salavâtı dilerse çok, dilerse de az yapsın"* buyurmuştur.[2]

١٤٦٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ صَالِحِ بْنِ هَانِئٍ، حدثنا الْحُسَيْنُ بْنُ الْفَضْلِ الْبَجَلِيُّ، حدثنا عَفَّانُ بْنُ مُسْلِمٍ، حدثنا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، أخبرنا ثَابِتٌ الْبُنَانِيُّ، أَنَّهُ تَلَا قَوْلَ اللهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: ﴿إِنَّ اللهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾ [الأحزاب: ٥٦]، فَقَالَ ثَابِتٌ: قَدِمَ عَلَيْنَا سُلَيْمَانُ مَوْلَى الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ، فَحَدَّثَنَا عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ الْأَنْصَارِيِّ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ جَاءَ ذَاتَ يَوْمٍ وَالْبِشْرُ يُرَى فِي وَجْهِهِ، فَقُلْنَا: يَا رَسُولَ اللهِ، إِنَّا لَنَرَى الْبِشْرَ فِي وَجْهِكَ، فَقَالَ: " إِنَّهُ أَتَانِي الْمَلَكُ، فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ، إِنَّ رَبَّكَ يَقُولُ: أَمَا تَرْضَى مَا أَحَدٌ مِنْ أُمَّتِكَ صَلَّى عَلَيْكَ إِلَّا صَلَّيْتُ عَلَيْهِ عَشْرَ صَلَوَاتٍ، وَلَا سَلَّمَ عَلَيْكَ أَحَدٌ مِنْ أُمَّتِكَ إِلَّا رَدَدْتُ عَلَيْهِ عَشْرَ مَرَّاتٍ، قَالَ: بَلَى "

---

[1] İsnâdı zayıftır.

[2] İsnâdı zayıftır. İsmâil el-Kâdî, *Fadlu's-Salâti ala'n-Nebiy* 25 (3).

1460- Hammâd b. Seleme bildiriyor: Sâbit el-Bunânî, *"Şüphesiz Allah ve melekleri Peygamber'e salât ediyorlar. Ey iman edenler! Siz de ona salât edin, selam edin"*[1] âyetini okudu ve şöyle dedi: "Hasan b. Ali'nin azatlısı Süleyman yanımıza geldiği zaman Abdullah b. Ebî Talha el-Ensârî kanalıyla babası Ebû Talha'dan bize şunu aktardı:

Bir defasında Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) yanımıza çıktığında sevinci yüzünden okunuyordu. Ona: "Ey Allah'ın Resûlü! Yüzünün neşeli olduğunu görüyoruz" dediğimizde şöyle buyurdu: *"Melek yanıma geldi ve bana: "Ey Muhammed! Rabbin: «Ümmetinden birinin sana bir defa salavât getirmesine karşılık ona on defa salavât getirmem (hayır ihsan etmem), bir defa selam eden birine de on defa selam etmem seni hoşnut etmez mi?» buyuruyor" dedi. Ben de: «Tabi ki eder» karşılığını verdim."*[2]

١٤٦١ - أَخْبَرَنَا أَبُو زَكَرِيَّا بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ، أخبرنا أَبُو سَهْلِ بْنُ زِيَادٍ الْقَطَّانُ، حدثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِسْحَاقَ، حدثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي أُوَيْسٍ، حَدَّثَنِي أَخِي، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ بِلَالٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ، عَنْ ثَابِتٍ الْبُنَانِيِّ، قَالَ: قَالَ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ: قَالَ أَبُو طَلْحَةَ الْأَنْصَارِيُّ: إِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ خَرَجَ عَلَيْهِمْ يَوْمًا يَعْرِفُونَ الْبِشْرَ فِي وَجْهِهِ، فَقَالُوا: إِنَّا لَنَعْرِفُ فِي وَجْهِكَ الْبِشْرَ قَالَ: " أَجَلْ، أَتَانِي آتٍ مِنْ رَبِّي عَزَّ وَجَلَّ فَأَخْبَرَنِي أَنَّهُ لَمْ يُصَلِّ عَلَيَّ أَحَدٌ مِنْ أُمَّتِي إِلَّا رَدَّهَا اللهُ عَلَيْهِ عَشْرَةَ أَمْثَالِهَا " وأَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حدثنا أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَخْتَوَيْهِ، حدثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِسْحَاقَ الْقَاضِي، فَذَكَرَهُ بِإِسْنَادِهِ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: إِنَّا لَنَعْرِفُ فِي وَجْهِكَ الْآنَ الْبِشْرَ يَا رَسُولَ اللهِ، قَالَ: " أَجَلْ أَتَانِي الْآنَ آتٍ "

1461- Ebû Talha el-Ensârî bildiriyor: Bir gün Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanımıza çıktığında sevinci yüzünden okunuyordu. "Ey Allah'ın Resûlü! Neşen yüzünden belli oluyor" dediğimizde şöyle buyurdu: *"Rabbimin*

---

[1] Ahzâb Sur. 56

[2] İsnâdı hasendir. Nesâî (3/44, 50), (60).

katından bir melek yanıma geldi ve ümmetimden birinin bana bir defa salavât getirmesi halinde Yüce Allah'ın buna on katıyla karşılık vereceğini bildirdi."[1]

İsmâîl b. İshâk el-Kâdî de aynısını aynı isnâdla şu lafızlarla aktarır: "Ona: "Ey Allah'ın Resûlü! Neşen yüzünden belli oluyor" dediğimizde şöyle buyurdu: *"Evet! Demin bana bir melek geldi..."*[2]

١٤٦٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حدثنا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الشَّافِعِيُّ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ مَسْلَمَةَ الْوَاسِطِيُّ، حدثنا يَعْقُوبُ بْنُ مُحَمَّدٍ، حدثنا أَبُو الْقَاسِمِ بْنُ أَبِي الزِّنَادِ، عَنْ مُوسَى بْنِ يَعْقُوبَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ كَيْسَانَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ، عَنْ عُتْبَةَ، عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " إِنَّ أَوْلَى النَّاسِ بِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَكْثَرُهُمْ عَلَيَّ صَلَاةً " كَذَا قَالَ وَرَوَاهُ عَبَّاسُ بْنُ أَبِي شَمْلَةَ، عَنْ مُوسَى، عَنْ عَبْدِ بْنِ كَيْسَانَ، عَنْ عُتْبَةَ بْنِ عَبْدِ اللهِ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ وَرُوِّينَاهُ عَنْ خَالِدٍ الْقَطَوَانِيِّ، عَنْ مُوسَى بْنِ يَعْقُوبَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ كَيْسَانَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ شَدَّادٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ،

1462- İbn Mes'ûd'un bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Kıyamet gününde en yakınımda duracak olanlar bana en fazla salavât getirenlerdir"* buyurmuştur.[3]

Beyhakî der ki: Aynısını Abbâs b. Ebî Şemle, "Mûsa — Abd b. Keysân — Utbe b. Abdillah — Abdullah b. Mes'ûd" kanalıyla Hz. Peygamber'den (sallallahu aleyhi vesellem) rivayet etmiştir.[4]

Aynısını Hâlid el-Katavânî, "Mûsa b. Yâkub — Abdullah b. Keysân — Abdullah b. Şeddâd — babası" İbn Mes'ûd'dan rivayet etmiştir.

---

[1] Ravileri güvenilirdir. Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr* 5/103-105 (4717-4721)

[2] İsmâil el-Kâdî, *Fadlu's-Salâti ala'n-Nebiy* 23, 24 (1).

[3] İsnâdı zayıftır. Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr* 3/1 (177).

[4] Buhârî, *Târîhu'l-Kebîr* 3/1 (177).

١٤٦٣ - أَخْبَرَنَاهُ أَبُو سَعْدٍ الْمَالِينِيُّ، أخبرنا أَبُو أَحْمَدَ بْنُ عَدِيٍّ الْحَافِظُ، حدثنا ابْنُ مَنِيعٍ، حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حدثنا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ الْقَطَوَانِيُّ، حدثنا مُوسَى بْنُ يَعْقُوبَ الزَّمْعِيُّ، أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ كَيْسَانَ، أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ شَدَّادِ بْنِ الْهَادِ، فَذَكَرَهُ وَرَوَاهُ مُحَمَّدُ بْنُ عَثْمَةَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ كَيْسَانَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ شَدَّادٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ، وَلَمْ يَقُلْ: عَنْ أَبِيهِ

1463- Başka bir kanalla bu hadisin aynısı nakledilmiştir.[1]

Aynısını Muhammed b. Asme, Abdullah b. Keysân kanalıyla Abdullah b. Şeddâd'dan, o da Abdullah b. Mes'ûd'dan bildirir ve yine Abdullah b. Şeddâd'ın babasını zikretmez.[2]

١٤٦٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أخبرنا أَبُو حَامِدٍ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ الْخُسْرَوْجِرْدِيُّ، حدثنا دَاوُدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، حدثنا أَحْمَدُ بْنُ عَمْرٍو، حدثنا ابْنُ وَهْبٍ، عَنْ عَمْرٍو، عَنْ عُمَارَةَ بْنِ غَزِيَّةَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ، أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ، يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " إِنَّ الْبَخِيلَ كُلَّ الْبَخِيلِ مَنْ ذُكِرْتُ عِنْدَهُ فَلَمْ يُصَلِّ عَلَيَّ: ﷺ " وَرَوَاهُ أَحْمَدُ بْنُ عِيسَى، عَنِ ابْنِ وَهْبٍ مُرْسَلًا

1464- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "*Asıl cimri olan kişi, yanında anıldığım halde bana salavât getirmeyen kişidir*" buyurmuştur.[3]

Ahmed b. İsa bunu İbn Vehb'den mürsel olarak rivayet etmiştir.

١٤٦٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ الْفَضْلِ الْقَطَّانُ، حدثنا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ ثَابِتٍ الصَّيْدَلَانِيُّ، حدثنا عُبَيْدُ بْنُ شَرِيكٍ، حدثنا أَبُو الْجَمَاهِرِ، حدثنا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ

---

[1] İsnâdı zayıftır. İbn Adiy, *el-Kâmil* (3/906), İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (11/505), Ebû Ya'lâ, *Müsned* 8/427-428 (5011), İbn Hibbân, *Sahîh* (2389), Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr* 10/21 (9800), Hatîb, *el-Câmi'* (2/103) ve Bağavî, *Şerhü's-Sünne* (3/197).

[2] Tirmizî 2/354 (484).

[3] Ravileri güvenilirdir. İsmâil el-Kâdî, *Fadlu's-Salâti ala'n-Nebiy* 42-43 (33).

مُحَمَّدٍ، عَنْ عُمَارَةَ بْنِ غَزِيَّةَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ، قَالَ: قَالَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " الْبَخِيلُ الَّذِي ذُكِرْتُ عِنْدَهُ فَلَمْ يُصَلِّ عَلَيَّ "

1465- Ali b. Ebî Tâlib'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Cimri, yanında anıldığım halde bana salavât getirmeyen kişidir"* buyurmuştur.[1]

١٤٦٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعْدٍ الْمَالِينِيُّ، أخبرنا أَبُو أَحْمَدَ بْنُ عَدِيٍّ، حدثنا قَسْطَنْطِينُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الرُّومِيُّ، حدثنا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حدثنا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ، حدثنا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ، حَدَّثَنِي عُمَارَةُ بْنُ غَزِيَّةَ الْأَنْصَارِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " إِنَّ الْبَخِيلَ مَنْ ذُكِرْتُ عِنْدَهُ فَلَمْ يُصَلِّ عَلَيَّ "

1466- Abdullah b. Ali b. Hüseyn'in, babası kanalıyla dedesinden bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellam): *"Cimri kişi, yanında anıldığım halde bana salavât getirmeyen kişidir"* buyurmuştur.[2]

١٤٦٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أخبرنا الْحُسَيْنُ بْنُ صَفْوَانَ، حدثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي الدُّنْيَا، حدثنا هَارُونُ بْنُ سُفْيَانَ، حدثنا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ، حدثنا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي عُمَارَةُ بْنُ غَزِيَّةَ الْأَنْصَارِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ يُحَدِّثُ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " إِنَّ الْبَخِيلَ مَنْ ذُكِرْتُ عِنْدَهُ فَلَمْ يُصَلِّ عَلَيَّ " " قَدْ أَخْرَجْتُهُ عَالِيًا فِي كِتَابِ الدَّعَوَاتِ "

1467- Umâre b. Ğaziyye el-Ensârî der ki: Abdullah b. Ali b. Hüseyn'in, babası kanalıyla dedesinden bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellam): *"Cimri kişi, yanında anıldığım halde bana salavât getirmeyen kişidir"* buyurmuştur.[3]

Beyhakî der ki: "Âlî bir isnâdla *Da'vât* adlı eserimizde bunu zikrettik."

---

[1] Ravileri güvenilirdir, ancak isnâdında kopukluk vardır. Nesâî (57).

[2] Ravileri güvenilirdir. Tirmizî 5/551 (3539) ve Nesâî (56, 125).

[3] Hârun dışında ravileri güvenilirdir. Nesâî, *Amelu'l-yevm ve'l-leyle* (25, 384) ile *Fadâilu'l-Kur'ân* 123 (125).

١٤٦٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أخبرنا الْحُسَيْنُ بْنُ صَفْوَانَ، حدثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي الدُّنْيَا، حدثنا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ الْجُشَمِيُّ، حدثنا بِشْرُ بْنُ الْمُفَضَّلِ، حدثنا عُمَارَةُ بْنُ غَزِيَّةَ، حَدَّثَنِي صَالِحٌ مَوْلَى التَّوْأَمَةِ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " أَيُّمَا قَوْمٍ جَلَسُوا فَأَطَالُوا الْجُلُوسَ، ثُمَّ تَفَرَّقُوا قَبْلَ أَنْ يَذْكُرُوا اللهَ وَيُصَلُّوا عَلَى نَبِيِّهِمْ إِلَّا كَانَتْ عَلَيْهِمْ مِنَ اللهِ تِرَةً، إِنْ شَاءَ عَذَّبَهُمْ، وَإِنْ شَاءَ غَفَرَ لَهُمْ "

1468- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"Bir grup bir yerde uzun bir süre oturduktan sonra Yüce Allah'ı zikretmeden ve peygamberlerine salavât getirmeden kalktıkları zaman bir vebali üstlenmiş olurlar. Artık Allah dilerse bundan dolayı onları cezalandırır, dilerse de bağışlar."*[1]

١٤٦٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ فُورَكٍ، أخبرنا عَبْدُ اللهِ بْنُ جَعْفَرٍ، أخبرنا يُونُسُ بْنُ حَبِيبٍ، حدثنا أَبُو دَاوُدَ، حدثنا يَزِيدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْأَسَدِيُّ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " مَا اجْتَمَعَ قَوْمٌ، ثُمَّ تَفَرَّقُوا عَنْ غَيْرِ ذِكْرِ اللهِ، وَصَلَاةٍ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ إِلَّا قَامُوا عَلَى أَنْتَنِ مِنْ جِيفَةٍ "

1469- Câbir'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"Bir topluluk bir araya gelip de Yüce Allah'ı zikretmeden ve peygamberlerine salavât getirmeden ayrıldıkları zaman leşten daha pis bir yemekten kalkmış gibi olurlar."*[2]

١٤٧٠ - أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْعَبَّاسِ الزَّوْزَنِيُّ، حدثنا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الشَّافِعِيُّ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ مَسْلَمَةَ الْوَاسِطِيُّ، حدثنا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، حدثنا شُعْبَةُ، عَنْ سُلَيْمَانَ، عَنْ ذَكْوَانَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: " لَا يَجْلِسُ قَوْمٌ مَجْلِسًا لَا يُصَلُّونَ فِيهِ عَلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ إِلَّا كَانَ عَلَيْهِمْ حَسْرَةً، وَإِنْ دَخَلُوا الْجَنَّةَ لِمَا يَرَوْنَ مِنَ الثَّوَابِ "

---

[1] Ravileri güvenilirdir. Tirmizî 5/461 (3380).

[2] Ravileri güvenilirdir. Tayâlisî, *Müsned* (s. 242).

1470- Ebû Saîd el-Hudrî'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"Bir topluluk oturdukları mecliste Resûlullah'a salavât getirmedikleri zaman (kıyamet gününde) sevapları karşılığı cennete girseler bile içlerinde pişmanlık hissetmelerine sebep olur."*[1]

١٤٧١ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ الْفَضْلِ الْقَطَّانُ، أخبرنا عَبْدُ اللهِ بْنُ جَعْفَرٍ، حدثنا يَعْقُوبُ بْنُ سُفْيَانَ، حدثنا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ هِلَالٍ، حَدَّثَنِي سَعْدُ بْنُ إِسْحَاقَ بْنِ كَعْبِ بْنِ عُجْرَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ كَعْبِ بْنِ عُجْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " احْضُرُوا الْمِنْبَرَ " فَحَضَرْنَا، فَلَمَّا ارْتَقَى دَرَجَةً قَالَ: " آمِينَ "، فَلَمَّا ارْتَقَى الدَّرَجَةَ الثَّانِيَةَ قَالَ: " آمِينَ "، فَلَمَّا ارْتَقَى الدَّرَجَةَ الثَّالِثَةَ قَالَ: " آمِينَ "، فَلَمَّا فَرَغَ نَزَلَ مِنَ الْمِنْبَرِ قَالَ: فَقُلْنَا له يَا رَسُولَ اللهِ لَقَدْ سَمِعْنَا الْيَوْمَ مِنْكَ شَيْئًا لَمْ نَكُنْ نَسْمَعُهُ قَالَ: " إِنَّ جِبْرِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامِ عَرَضَ لِي فَقَالَ: بَعُدَ مَنْ أَدْرَكَ رَمَضَانَ فَلَمْ يُغْفَرْ لَهُ فَقُلْتُ: آمِينَ فَلَمَّا رَقِيتُ الثَّانِيَةَ قَالَ: بَعُدَ مَنْ ذُكِرْتَ عِنْدَهُ فَلَمْ يُصَلِّ عَلَيْكَ فَقُلْتُ: آمِينَ، فَلَمَّا رَقِيتُ الثَّالِثَةَ قَالَ: بَعُدَ مَنْ أَدْرَكَ وَالِدَيْهِ الْكِبَرَ عِنْدَهُ أَوْ أَحَدُهُمَا، فلَمْ يُدْخِلَاهُ الْجَنَّةَ - أَظُنُّهُ قَالَ - فَقُلْتُ: آمِينَ "

1471- Ka'b b. Ucre der ki: Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) bize: *"Minberin yanında toplanın"* buyurdu. Toplandığımızda Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) minbere çıkmaya başladı. İlk basamağı çıktıktan sonra *"Amîn"* dedi. İkinci basamağa çıktıktan sonra da *"Amîn"* dedi. Üçüncü basamağa çıktıktan sonra da *"Amîn"* dedi. Hutbesini verip minberden inince: "Ey Allah'ın Resûlü! Daha önce senden duymadığımız bir şeyi duyduk" dedik. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"Cebrâil yanıma geldi ve: «Ramazan ayını idrak etmesine rağmen günahlarını bağışlatmadan aydan çıkan kişi rahmetten uzak olsun!» dedi. Ben: «Amîn» karşılığını verdim. İkinci basamağa çıktığımda: «Yanında ismin anıldığı halde sana salavât getirmeyen kişi rahmetten uzak olsun!» dedi. Ben: «Amîn» karşılığını verdim. Üçüncü basamağa çıktığımda: «Anne babası yanında yaşlanmalarına rağmen onlar sebebiyle cennete giremeyen kişi rahmetten uzak olsun!» dedi. Ben yine: «Amîn» karşılığını verdim."*[2]

---

[1] Ravileri güvenilirdir. Nesâî, *Amelu'l-yevm ve'l-leyle* (409).

[2] İsnâdı hasendir. Fesevî, *el-Ma'rife* (1/319), İsmâil el-Kâdî (s. 34-35), Hâkim, *Müstedrek* (4/153) ve Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr* 19/144 (315).

١٤٧٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ اللهِ بْنُ يُوسُفَ الْأَصْبَهَانِيُّ، أخبرنا أَبُو الْقَاسِمِ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ الْمُوسَوِيُّ بِمَكَّةَ، حدثنا أَبُو حَاتِمٍ الرَّازِيُّ، حدثنا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حدثنا وُهَيْبُ بْنُ خَالِدٍ، حدثنا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: " مَنْ ذُكِرْتُ عِنْدَهُ فَلَمْ يُصَلِّ عَلَيَّ خَطِئَ طَرِيقَ الْجَنَّةِ " " هَذَا مُرْسَلٌ "،

1472- Câfer b. Muhammed'in, babasından bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Yanında anıldığım halde bana salavât getirmeyen kişi cennetin yolunu şaşırmış demektir"* buyurmuştur.[1]

Mürsel bir hadistir.

١٤٧٣ - وَقَدْ رُوِّينَاهُ مِنْ حَدِيثِ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " مَنْ نَسِيَ الصَّلَاةَ عَلَيَّ خُطِئَ بِهِ طَرِيقُ الْجَنَّةِ " أَخْبَرَنَا أَبُو سَهْلٍ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ الْمِهْرَانِيُّ، حدثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ مُوسَى بْنِ كَعْبٍ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ سُلَيْمَانَ، حدثنا عُمَرُ بْنُ حَفْصِ بْنِ غِيَاثٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو، فَذَكَرَهُ

1473- Beyhakî der ki: Başka bir kanalla Muhammed b. Amr'm Ebû Seleme'den, onun da Ebû Hureyre'den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"(Yanında anıldığım halde) bana salavât getirmeyi unutan kişi, cennetin yolunu şaşırmış demektir"* buyurmuştur.[2]

١٤٧٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ مُحَمَّدُ بْنُ الْفَضْلِ بْنِ نَظِيفٍ الْمِصْرِيُّ بِمَكَّةَ، أخبرنا أَبُو الْفَضْلِ الْعَبَّاسُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ نَصْرٍ الرَّافِقِيُّ إِمْلَاءً، حدثنا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ زُرْعَةَ الْخيزرَانيُّ، حدثنا عَامِرُ بْنُ يساف، حدثنا عَبْدُ الْكَرِيمِ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ الْهَمْدَانِيِّ، عَنِ الْحَارِثِ، وَعَاصِمِ بْنِ ضَمْرَةَ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ، قَالَ: " كُلُّ دُعَاءٍ مَحْجُوبٌ عَنِ السَّمَاءِ حَتَّى يُصَلَّى عَلَى مُحَمَّدٍ، وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ ﷺ " " كَذَا وَجَدْتُهُ مَوْقُوفًا "

---

[1] İsnâdında tanımadığım bir ravi vardır. Diğer ravileri ise güvenilir olan mürsel bir hadistir. İsmâil el-Kâdî, *Fadlu's-Salâti ala'n-Nebiy* (s. 44, 46, 47) ve Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr* 3/138 (2887).

[2] Beyhakî'nin hocasının biyografisini bulmuş değilim. İbn Mâce 1/294 (908).

1474- Ali b. Ebî Tâlib der ki: "İçinde Muhammed (sallallahu aleyhi vesellem) ve ailesine salâtı da içermeyen dua ile sema arasında bîr perde bulunur."[1]

Bunu bu şekilde mevkûf olarak buldum.

١٤٧٥ - وَقَدْ أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حدثنا أَحْمَدُ بْنُ كُوفِيٍّ الْعَدْلُ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْحَسَنِ الْأَصْبَهَانِيُّ، حدثنا سَهْلُ بْنُ عُثْمَانَ الْعَسْكَرِيُّ، حدثنا نَوْفَلُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ عَبْدِ الْكَرِيمِ الْجَزَرِيِّ، عَنِ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنِ الْحَارِثِ، عَنْ عَلِيٍّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " الدُّعَاءُ مَحْجُوبٌ عَنِ اللهِ حَتَّى يُصَلَّى عَلَى مُحَمَّدٍ، وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ " وَرُوِّينَاهُ مِنْ وَجْهٍ آخَرَ، عَنْ مَالِكِ بْنِ دِينَارٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ مَرْفُوعًا

1475- Hz. Ali'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"İçinde Muhammed (sallallahu aleyhi vesellem) ve ailesine salâtı da içermeyen hiçbir dua Allah'a ulaşmaz"* buyurmuştur.[2]

Beyhakî der ki: "Başka bir kanalla Mâlik b. Dînâr vasıtasıyla Enes b. Mâlik'ten merfû olarak rivayet edilmiştir."

١٤٧٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حدثنا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حدثنا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ عَفَّانَ، حدثنا زَيْدُ بْنُ الْحُبَابِ، حدثنا مُوسَى بْنُ عُبَيْدَةَ الرَّبَذِيُّ، حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ التَّيْمِيُّ وَكَانَ جَدُّهُ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ الْأَوَّلِينَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ الْأَنْصَارِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " لَا تَجْعَلُونِي كَقَدَحِ الرَّاكِبِ، إِنَّ الرَّاكِبَ يَمْلَأُ قَدَحَهُ مَاءً ثُمَّ يَضَعُهُ، ثُمَّ يَأْخُذُ فِي مَعَالِيقِهِ حَتَّى إِذَا فَرَغَ جَاءَ إِلَى الْقَدَحِ، فَإِنْ كَانَ لَهُ حَاجَةٌ فِي الشَّرَابِ شَرِبَ، وَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ حَاجَةٌ فِي الشَّرَابِ تَوَضَّأَ، فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ حَاجَةٌ فِي الْوُضُوءِ أَهْرَاقَهُ، وَلَكِنِ اجْعَلُونِي فِي أَوَّلِ الدُّعَاءِ وَفِي آخِرِ الدُّعَاءِ"

1476- Câbir b. Abdillah el-Ensârî'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"Bana yolcu matarası muamelesi yapmayın! Zira yolcu yola çıkarken matarasını doldurup asar. İşi bitip binekten inince matarayı*

---

[1] İsnâdında tanımadığım bir ravi vardır. İsnâdı zayıftır. Bak: Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid* (10/160).

[2] İsnâdı zayıftır. Tirmizî 2/356 (486).

eline alır. Susamışsa içer, susamamışsa abdest alır. Abdest de almayacaksa bu suyu döker. Siz beni duanızın başında, ortasında ve sonunda anın."[1]

١٤٧٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أخبرنا أَبُو بَكْرٍ أَحْمَدُ بْنُ سَلْمَانَ الْفَقِيهُ، حدثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى الْقَاضِي، حدثنا أَبُو حُذَيْفَةَ، حدثنا سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَقِيلٍ، عَنِ الطُّفَيْلِ بْنِ أُبَيِّ بْنِ كَعْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ لِلنَّبِيِّ ﷺ: كَمْ أَجْعَلُ لَكَ مِنْ صَلَاتِي؟ قَالَ: " مَا شِئْتَ "، قَالَ: الثُّلُثُ؟ قَالَ: " مَا شِئْتَ، وَإِنْ زِدْتَ فَهُوَ أَفْضَلُ "، قَالَ: النِّصْفُ؟ قَالَ: " مَا شِئْتَ، وَإِنْ زِدْتَ فَهُوَ أَفْضَلُ " قَالَ: فكلها قال: " إِذًا يَكْفِيكَ اللهُ هَمَّكَ، وَيَغْفِرُ لَكَ ذَنْبَكَ "

1477- Tufeyl b. Ubey b. Ka'b bildiriyor: Babam (Ubey b. Ka'b), Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): "Dualarımın ne kadarını sana ayırayım?" diye sorunca, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"İstediğin kadarını"* buyurdu. Babam: "Üçte biri olur mu?" deyince, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): *"İstediğin kadarını ayır, bundan daha fazlasını yaparsan da senin için daha hayırlı olur"* buyurdu. Babam: "Yarısı olur mu?" deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"İstediğin kadarını ayır, bundan daha fazlasını yaparsan da senin için daha hayırlı olur"* buyurdu. Babam: "Hepsini sana ayırayım" deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"O zaman Yüce Allah sıkıntılarını giderir, günahlarını da bağışlar"* buyurdu.[2]

١٤٧٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ الْفَضْلِ الْقَطَّانُ، حدثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ جَعْفَرٍ، حدثنا يَعْقُوبُ بْنُ سُفْيَانَ، حدثنا أَبُو صَالِحٍ، وَابْنُ بُكَيْرٍ، عَنِ اللَّيْثِ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ حَبَّانَ، أَنَّ رَجُلًا قَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ، إِنِّي أُرِيدُ أَنْ أَجْعَلَ صَلَاتِي كُلَّهَا لَكَ قَالَ: " إِذًا يَكْفِيكَ اللهُ أَمْرَ دُنْيَاكَ وَآخِرَتِكَ " " وهَذَا مُرْسَلٌ جَيِّدٌ، وَهُوَ شَاهِدٌ لِمَا تَقَدَّمَ "

1478- Muhammed b. Yahya b. Habbân bildiriyor: Adamın biri: "Ey Allah'ın Resûlü! Dualarımın hepsini sana ayırmak istiyorum" deyince,

---

[1] İsnâdı zayıftır. Abdurrezzâk, *Musannef* (2/215-216).

[2] İsnâdında leyyin olan ravi olmasına rağmen onu sağlamlaştıran şahidleri vardır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"O zaman Yüce Allah hem dünya, hem de âhiret sıkıntılarını giderir"* buyurdu.[1]

Bu, ceyyid ve mürsel bir rivayet olup önceki rivayetin şâhidi niteliğindedir.

١٤٧٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ اللهِ بْنُ يَحْيَى بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ السُّكَّرِيُّ بِبَغْدَادَ، أخبرنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّفَّارُ، حدثنا عَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ اللهِ التَّرْقُفِيُّ، حدثنا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْمُقْرِئُ، حدثنا حَيْوَةُ بْنُ شُرَيْحٍ، عَنْ أَبِي صَخْرٍ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ قُسَيْطٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ: " مَا مِنْ أَحَدٍ يُسَلِّمُ عَلَيَّ إِلَّا رَدَّ اللهُ إِلَيَّ رُوحِي حَتَّى أَرُدَّ عَلَيْهِ السَّلَامَ "

1479- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Biri bana selam gönderdiği zaman Yüce Allah ruhumu bana geri verir ve bana gönderilen selama karşılık veririm"* buyurmuştur.[2]

١٤٨٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أخبرنا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الصَّغَانِيُّ، حدثنا أَبُو نُعَيْمٍ، حدثنا سفيان، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ السَّائِبِ، عَنْ زَاذَانَ، عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: " إِنَّ لِلَّهِ مَلَائِكَةً سَيَّاحِينَ فِي الْأَرْضِ، يُبَلِّغُونِي عَنْ أُمَّتِي السَّلَامَ "

1480- İbn Mes'ûd'un bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Yüce Allah'ın (yeryüzünde) dolaşıp duran melekleri vardır ve bunlar ümmetimden bana gönderilen selamları yanıma ulaştırırlar"* buyurmuştur.[3]

١٤٨١ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أخبرنا أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ الْبَخْتَرِيِّ، حدثنا عِيسَى بْنُ عَبْدِ اللهِ الطَّيَالِسِيُّ، حدثنا الْعَلَاءُ بْنُ عَمْرٍو الْحَنَفِيُّ، حدثنا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنِ الْأَعْمَشِ، ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ الْفَضْلِ الْقَطَّانُ، أخبرنا أَبُو الْحُسَيْنِ

---

[1] Ravileri güvenilirdir. Fesevî, *Ma'rife* (1/389) ve Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr* 4/41-42 (3574).

[2] İsnâdı hasendir. Ebû Dâvud 2/534 (2041).

[3] Ravileri güvenilirdir. Nesâî, *Amelu'l-yevm ve'l-leyle* (66) ile *Sünen* (3/43).

أَحْمَدُ بْنُ عُثْمَانَ الْآدَمِيُّ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ يُونُسَ بْنِ مُوسَى، حدثنا الْأَصْمَعِيُّ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ مَرْوَانَ السُّدِّيُّ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " مَنْ صَلَّى عَلَيَّ عِنْدَ قَبْرِي وُكِّلَ بِهَا مَلَكٌ يَبْلُغَنِي، وَكُفِيَ بِهَا أَمْرَ دُنْيَاهُ وَآخِرَتِهِ، وَكُنْتُ لَهُ شَهِيدًا أَوْ شَفِيعًا " هَذَا لَفْظُ حَدِيثُ الْأَصْمَعِيِّ، وَفِي رِوَايَةِ الْحَنَفِيِّ قَالَ: عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: " مَنْ صَلَّى عَلَيَّ عِنْدَ قَبْرِي سَمِعْتُهُ، وَمَنْ صَلَّى عَلَيَّ نَائِيًا أُبْلِغْتُهُ "

1481- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"Kişi mezarımın başında bana salât ettiği zaman görevli bir melek bunu bana ulaştırır. Buna karşılık da bu kişinin dünya ve âhiret sıkıntıları giderilir. (Kıyamet gününde de) onun lehine şahidi veya şefaatçisi olurum."*[1]

Asma'î'nin lafzı bu şekildedir.

Hanefî ise bunu: *"Mezarımda bana salât edeni duyarım. Uzaktan bana salât gönderinin de bu salâtı bana ulaşır"* lafzıyla rivayet etmiştir.

١٤٨٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، وَأَبُو الْقَاسِمِ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عُبَيْدِ اللهِ الْحَرْفِيُّ، قَالَا: حدثنا حَمْزَةُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْعَبَّاسِ، حدثنا أَحْمَدُ بْنُ الْوَلِيدِ، حدثنا أَبُو أَحْمَدَ الزُّبَيْرِيُّ، حدثنا إِسْرَائِيلُ، عَنْ أَبِي يَحْيَى، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: " لَيْسَ أَحَدٌ مِنْ أُمَّةِ مُحَمَّدٍ ﷺ صَلَّى عَلَيْهِ صَلَاةً إِلَّا وَهِيَ تَبْلُغُهُ يَقُولُ له الْمَلَكُ: فُلَانٌ يُصَلِّي عَلَيْكَ كَذَا وَكَذَا صَلَاةً "

1482- İbn Abbâs der ki: "Ümmetinden biri Muhammed'e (sallallahu aleyhi vesellem) salavât getirdiği zaman bir melek: «Filan kişi sana şöyle şöyle salât ediyor» diyerek bunu ona ulaştırır."[2]

١٤٨٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنَا أَبُو إِسْحَاقَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ حَاتِمٍ الزَّاهِدُ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الصَّغَانِيُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَحْشٍ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ أَبِي سَهْلٍ عُثْمَانُ بْنُ حَكِيمٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: " لَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ الصَّلَاةُ

---

[1] İsnâdı zayıftır. Ukaylî, *ed-Du'afâ* (4/136-137), Hatîb, *Târîh* (3/291-292) ve İbnu'l-Cevzî, *el-Mevdû'ât* (1/302-303).

[2] İsnâdı zayıftır. İbn Adiy, *el-Kâmil* (3/1092).

عَلَى أَحَدٍ إِلَّا عَلَى النَّبِيِّ ﷺ " قَالَ سُفْيَانُ: " يُكْرَهُ الصَّلَاةُ عَلَى غَيْرِ النَّبِيِّ ﷺ " وَرُوِّينَا عَنِ ابْنِ أَبِي أَوْفَى، أَنَّ أَبَاهُ، أَتَى رَسُولَ اللهِ ﷺ بِصَدَقَتِهِ فَقَالَ: " اللهُمَّ صَلِّ عَلَى آلِ أَبِي أَوْفَى "

1483- İbn Abbâs der ki: "Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) dışında hiç kimse için salavât getirilmez."[1]

Süfyân ise: "Hz. Peygamber'den (sallallahu aleyhi vesellem) başkasına salavât getirmek mekruhtur" der.

Beyhakî der ki: "İbn Abbâs'tan bu şekilde rivayet edilmiş, Süfyân es-Sevrî de böyle demiştir. Doğrusunu Allah bilir, ama bundan kasıt zikredildiği zaman saygı ve yüceltme babından salavât getirmektir ki böylesi bir salavât Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) dışında hiç kimse için caiz değildir. Ancak hayır ve bereket için dua şeklinde ise Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) dışında olan kişiler için de geçerli olur."

İbn Ebî Evfâ'dan da bize bildirildiğine göre babası (Ebû Evfâ), Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi vesellem) zekatını getirdiği zaman Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona: *"Allahım! Ebû Evfâ'nın ailesine hayırlar ihsan (salât) et"* diye dua etmiştir.[2]

فَصْلٌ فِي مَعْنَى الصَّلَاةِ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ، والسلام وَالْمُبَارَكَةِ وَالرَّحْمَةِ

Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) Salât, Selâm, Bereket ve Rahmetin Anlamı

Halîmî der ki: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) dil ile *salât*, onu saygıyla yüceltmektir. Farz kılınmış namaza da belin eğilmesinden dolayı *salât* denilmektedir. Zira değerce küçük olan kişinin değerce kendisinden daha

---

[1] İsnâdında tanımadığım raviler vardır. Abdurrezzâk, *Musannef* (2/216), Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr* 11/305 (11813), İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (2/519), İsmâil el-Kâdî (s. 69) ve Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ* (2/153).

[2] Buhârî, *da'vât* (7/157) ve Müslim, *zekât* (176).

büyük olanın önünde saygı ifadesi olarak eğilmesi âdettendir. Kıyamı, oturması ve diğer erkanıyla birlikte Rabbi tazim etmek için ifa edilen namazın tümünü de *salât* denilmiştir. Sonrasında anlamını daha geniş tutulmuş ve yapılan her duaya da *salât* denilmiştir. Zira dua da kendisine dua edilen Allah'ı yüceltme, gerektiği gibi huzurunda boyun eğip ihsanlarını ummayı ifade eder.

Teşehhüdde söylenen *"es-Salavâtu lillâhi"* ifadesinin de Yüce Allah'ı yüceltmek, büyük kadrini ikrar etmek, yüksek değerlerin ancak Allah'a ait olacağını ve bunları sadece onun hak ettiğini ifade eden zikir ve sözler anlamında olduğu söylenmiştir.

"Allahumme salli alâ Muhammed" dediğimiz zaman "Allahım! Dünyada adını yücelterek, davetini üstün tutarak, şeriatını yaşatarak, âhirette ümmetine şefaatçi kılarak, sevabını ve mükafatını bolca vererek, Makâm-ı Mahmûd'a erdirip öncekilerden ve sonrakilerden üstün tutarak, kıyamet gününde sana en yakın duracakların tümünün önüne geçirerek Muhammed'i yüce kıl" diyoruzdur.

Yüce Allah bu sayılanları Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi vesellem) vaad etmiş olsa da, ümmetinden biri ona salavât getirip de bu duası kabul edildiği zaman zikredilen derece ve makamların daha da artışına vesile olabilir. Bundan dolayıdır ki Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) salavât, onun hakkını teslim etmek ve çokluğuyla da Allah'a yakınlaşmak demektir.

"Allahumme salli alâ Muhammed" sözümüz bizim açımızdan ona ettiğimiz bir duadan öte değildir. Zira bu salâtımızda Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kadrini ve değerini yükseltme imkanına sahip değiliz. Bunu yapmak sadece Allah'ın elindedir. Bundan dolayı salâtımız onun için bir dua ve bu duanın Yüce Allah'tan kabulünün istenmesidir.

Diğer anlamlarından biri de "Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) selam olsun" veya "Filan kişiye selam olsun" denilmesi gibi "Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) salât olsun" denilmesidir. Yüce Allah: *"Rableri katından salavât ve rahmet onların üzerinedir"*[1] buyurmuştur. Buradan hareketle anlamı "Allah katından salât, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) üzerinedir veya üzerine olsun" şeklindedir. "Sallallahu aleyhi vesellem" dediğimizde de bununla "Allah

[1] Bakara Sur. 157

katından salât (ve selam) Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) üzerinedir veya üzerine olsun" demiş oluyoruz. Allah'tan bir temennide bulunmak da O'ndan bir istekte bulunmak demektir. Zira birine "Allah seni bağışlasın ve sana merhamet etsin" dediğimiz zaman bununla "Allahım! Onu bağışla! Allahım! Ona merhamet et!" demiş oluyoruz.

Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) *teslîm* ise "Selam peygambere olsun! Ey Peygamber! Selam üzerine olsun! Ey Allah'ın Resûlü! Sana selam olsun!" demekle olur. Kişi de namazında "Allahumme salli ve sellim alâ Muhammed (=Allahım! Muhammed'e salât ve selam eyle)" dese teşehhüdü geçerli olur.

"es-Selâmu aleyke" sözünün anlamına gelince; *Selâm*, Allah'ın isimlerinden biridir. Selamla da "Allah'ın ismi üzerinde olsun" deniliyor gibidir. Bunun da anlamı "Hayırlar, bereketler üzerinden eksik olmasın. Kötülükler ve çirkin şeyler senden uzak olsun" şeklindedir. Zira Yüce Allah'ın ismi, hayır ve bereketleri barındırıp, kusur ve bozukluklardan uzak olduğu için amellerde anılır.

Diğer bir anlamı "Allah'ın, senin üzerindeki takdiri selam olsun" şeklindedir. "Makâm (yücelik) – Makâme (yüceltilme)" ile "Melâm (kınama) – Melâmet (kınanma)" ifadelerinde olduğu gibi bu da "Selâm – Selâmet" anlamındadır. Bu durumda anlamı "Allah her türlü çirkin ve kusurlu şeylerden yana sana selamet versin" şeklinde olur.

"Allahım! Muhammed'e selam et" dediğimiz zaman "Allahım! Muhammed'e davetinde, ümmetinde ve zikrinde her türlü noksanlıktan selâmeti yaz" demiş oluyoruz. Bu şekilde de daveti zamanla daha da çok değer kazanacak, ümmeti daha da çoğalacak, zikri daha da yükselecek ve değerini düşürecek hiçbir şeyle karşılaşmayacaktır. En doğrusunu da Allah bilir.

Ona rahmet dilemek ise iki mânâya gelmektedir. Birincisi sıkıntıların giderilmesidir. Diğeri ise amellerin mükâfatlandırılmasıdır. Bu bakımdan *Rahmet* ile *Salât* arasında fark vardır. Yüce Allah: *"Rableri katından salavât ve rahmet onların üzerinedir"*[1] buyurmuş ve rahmet ile salâtı birbirinden

---

[1] Bakara Sur. 157

ayırmıştır. Ömer b. el-Hattâb'tan gelen bir sonraki rivayet de rahmet ile salâtın birbirinden farklı olduğuna işaret etmektedir.[1]

١٤٨٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ عِيسَى الْحِيرِيُّ، قَالَ: حدثنا مُسَدَّدُ بْنُ قَطَنٍ، حدثنا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حدثنا جَرِيرٌ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيِّبِ، عَنْ عُمَرَ، قَالَ: " نِعْمَ الْعِدْلَانِ، وَنِعْمَ الْعِلَاوَةُ ﴿الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ، أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ﴾ [البقرة: ١٥٧] نِعْمَ الْعِدْلَانِ، ﴿وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ﴾ [البقرة: ١٥٧] نَعَمْ الْعِلَاوَةُ "

1484- Saîd b. el-Müseyyeb bildiriyor: Ömer b. el-Hattâb: *"Onlar, başlarına bir musibet geldiği zaman: «Biz Allah'a aidiz ve sonunda O'na döneceğiz» derler. İşte Rableri katından salavât ve merhamet onlaradır"*[2] âyetlerini okuduktan sonra: "(Sabra karşı mükâfatta) bu ne güzel denkliktir!" dedi. Ardından âyeti: *"Doğru yolu bulanlar da onlardır"*[3] diyerek tamamladı ve: "Bu ne güzel ilavedir!" dedi.[4]

Halîmî der ki: *"Rableri katından salavât ve merhamet onlaradır. Doğru yolu bulanlar da onlardır"*[5] âyetinin tefsirinde şöyle denilmiştir: "Salavâttan kasıt, Yüce Allah'tan medhü senâ ve tezkiyedir. Rahmetten kasıt sıkıntıların giderilip ihtiyaçların karşılanmasıdır. Doğru yolda bulunmalarından kasıt, diğer insanlar içinde hak yolda sadece onların olmasıdır. Böylesi bir yolda bulunmayanlar da korkuya ve Allah'ın öfkesine maruz kalacaklardır."[6]

Sonrasında Halîmî bu konuda bir sonraki hadisi rivayet etti.

---

[1] Halîmî, *el-Minhâc* (2/133-134).

[2] Bakara Sur. 156, 157

[3] Bakara Sur. 157

[4] Ravileri güvenilirdir. Ancak Hâkim'in hocasının biyografisini görmüş değilim. Hâkim, *Müstedrek* (2/270) Bak: Suyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensûr* (1/378).

[5] Bakara Sur. 157

[6] Halîmî, *el-Minhâc* (2/135).

١٤٨٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، وَعَدَّهُنَّ فِي يَدَيَّ قَالَ: عَدَّهُنَّ فِي يَدَيَّ أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي دَارِمٍ الْحَافِظُ بِالْكُوفَةِ قَالَ: عَدَّهُنَّ فِي يَدَيَّ عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ الْعِجْلِيُّ، وقَالَ: لِي عَدَّهُنَّ فِي يَدَيَّ حَرْبُ بْنُ الْحَسَنِ الطَّحَّانُ، وَقَالَ لِي: عَدَّهُنَّ فِي يَدَيَّ يَحْيَى بْنُ الْمُسَاوِرِ الْحَنَّاطُ وَقَالَ لِي: عَدَّهُنَّ فِي يَدَيَّ عَمْرُو بْنُ خَالِدٍ وَعَدَّ الْإِمَامُ أَحْمَدُ فِي أَيْدِي مَنْ سَمِعَ مِنْهُ ح قَالَ: وَحَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيُّ، وَعَدَّهُنَّ فِي يَدَيَّ، أَخْبَرَنَا أَبُو الْمُفَضَّلِ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الشَّيْبَانِيُّ بِالْكُوفَةِ، وَعَدَّهُنَّ فِي يَدَيَّ، أَخْبَرَنَا أَبُو الْقَاسِمِ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ كاسٍ بِالرَّمْلَةِ وَعَدَّهُنَّ فِي يَدَيَّ، حَدَّثَنَا جَدِّي لِأُمِّي سُلَيْمَانُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْيدِ الْمُحَارِبِيُّ، وَعَدَّهُنَّ فِي يَدَيَّ، حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ مُزَاحِمٍ الْمِنْقَرِيُّ وَعَدَّهُنَّ فِي يَدَيَّ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الزِّبْرِقَانِ وَعَدَّهُنَّ فِي يَدَيَّ، حَدَّثَنَا أَبُو خَالِدٍ عَمْرُو بْنُ خَالِدٍ وَعَدَّهُنَّ فِي يَدَيَّ قَالَ لِي: وعَدَّهُنَّ فِي يَدَيَّ زَيْدُ بْنُ عَلِيٍّ، وَقَالَ لِي: عَدَّهُنَّ فِي يَدَيَّ أَبِي عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ وَقَالَ لِي: عَدَّهُنَّ فِي يَدَيَّ أَبِي الْحُسَيْنِ بْنُ عَلِيٍّ، وَقَالَ لِي: عَدَّهُنَّ فِي يَدَيَّ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ قَالَ لِي: عَدَّهُنَّ فِي يَدَيَّ رَسُولُ اللهِ ﷺ، وَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " عَدَّهُنَّ فِي يَدَيَّ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَقَالَ جِبْرِيلُ هَكَذَا أُنْزِلَتْ مِنْ عِنْدِ رَبِّ الْعِزَّةِ: اللهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ، اللهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ، اللهُمَّ وَتَرَحَّمْ عَلَى مُحَمَّدٍ، وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا تَرَحَّمْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ، اللهُمَّ وَتَحَنَّنْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا تَحَنَّنْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ، اللهُمَّ وَسَلِّمْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا سَلَّمْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ " وزَادَ أَبُو عَبْدِ اللهِ فِي رِوَايَتِهِ وَقَبَضَ حَرْبٌ خَمْسَ أَصَابِعِهِ وَقَبَضَ عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ الْعِجْلِيُّ خَمْسَ أَصَابِعِهِ، وَقَبَضَ شَيْخُنَا أَبُو بَكْرٍ خَمْسَ أَصَابِعِهِ

1485- Ebû Abdillah el-Hâfız onları (salavâtın kaç tane olduğunu) kendi elimle bana saydırıp şöyle dedi: Ebû Bekr b. Ebî Dârim el-Hâfız Kufe'de bunları kendi elimle bana saydırıp şöyle dedi: Ali b. Ahmed el-Iclî bunları kendi elimle bana saydırıp şöyle dedi: Harb b. Hasan et-Tahhân bunları kendi elimle bana saydırıp şöyle dedi: Yahya b. el-Müsâvir el-Hannât bunları kendi elimle bana saydırıp şöyle dedi: Amr b. Hâlid bunları kendi

elimle bana saydırıp şöyle dedi: İmam Ahmed (Beyhakî) de bunları rivayet ettiği kişiye kendi eliyle saydırdı; Abdurrahman es-Sülemî bunları kendi elimle bana saydırıp şöyle dedi: Ebu'l-Mufaddal Muhammed b. Abdillah eş-Şeybânî Kufe'de bunları kendi elimle bana saydırıp şöyle dedi: Ebu'l-Kâsım Ali b. Muhammed b. Hasan b. Kâs Remle'de bunları kendi elimle bana saydırıp şöyle dedi: Anne tarafından dedem Süleyman b. İbrâhîm b. Ubeyd el-Muhâribî bunları kendi elimle bana saydırıp şöyle dedi: Nasr b. Muzâhim el-Minkarî bunları kendi elimle bana saydırıp şöyle dedi: İbrâhîm b. ez-Zibrikân bunları kendi elimle bana saydırıp şöyle dedi: Ebû Hâlid Amr b. Hâlid bunları kendi elimle bana saydırıp şöyle dedi: Zeyd b. Ali bunları kendi elimle bana saydırıp şöyle dedi: Babam Ali b. el-Hüseyn bunları kendi elimle bana saydırıp şöyle dedi: Babam Hüseyn b. Ali bunları kendi elimle bana saydırıp şöyle dedi: Ali b. Ebî Tâlib bunları kendi elimle bana saydırıp şöyle dedi: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunları kendi elimle bana saydırıp şöyle buyurdu: *"Cebrâil bunları kendi elimle bana saydırıp: «İzzetin Rabbinin katından bunlar bu şekilde nazil oldu» dedi ve (salavâtı) şöyle bildirdi: "Allahım! İbrâhîm'e ve ailesine salât ettiğin gibi Muhammed'e ve ailesine de salât et. Allahım! İbrâhîm'e ve ailesine bereketler ihsan ettiğin gibi Muhammed'e ve ailesine de bereketler ihsan et. Sen ki övgüye layık ve şanı yücesin. Allahım! İbrâhîm'e ve ailesine merhamet ettiğin gibi Muhammed'e ve ailesine de merhamet et. Sen ki övgüye layık ve şanı yücesin. Allahım! İbrâhîm'e ve ailesine şefkat ettiğin gibi Muhammed'e ve ailesine de şefkat et. Sen ki övgüye layık ve şanı yücesin. Allahım! İbrâhîm'e ve ailesine selamet verdiğin gibi Muhammed'e ve ailesine de selamet ver. Sen ki övgüye layık ve şanı yücesin."*[1]

Abdullah bunu rivayet ederken şu eklemeyi yapar: "Sonrasında Harb beş parmağını (elini) kapattı. Ali b. Ahmed el-Iclî de bunu rivayet ettikten sonra beş parmağını (elini) kapattı. Hocamız Ebû Bekr de bunu rivayet ettikten sonra beş parmağını (elini) kapattı."

Beyhakî der ki: Hocamız Ebû Abdirrahman da bunu rivayet ettikten sonra parmaklarını (elini) kapattı. Hadis bize bu şekilde (müselsel olarak) gelmiştir.

---

[1] İsnâdı zayıf olan uydurma bir hadistir.

İsnâdı zayıftır. Dilediğimiz bereket (tebrîk) de Allah'ın bir ihsanıdır. Biz bu tebrik'i "Allahım! Muhammed'e bereketler ihsan et!" diyerek yaparız. Bereket bir şeyin devamlılığı anlamındadır. Bu kelime de devenin oturmasından alınmıştır. Zira deve bir yerde oturduğu zaman devamlı olarak gelip orada oturur. Artma ve çoğalma anlamlarına gelse de kelimenin aslı zikrettiğimiz gibidir. Çünkü bir şeyin artması onun devamlılığını gerektirir.

Bereketli, uğurlu anlamında da kullanılır. Zira uğurlu olan bir şey için: "Mübarek olsun!" denilerek o şeyin sevildiği ve istenildiği ifade edilir. Bu anlamda kullanılması da daha önce zikrettiğimiz mânâya ters düşmez. Çünkü bereketle bir şeyin devamlılığı kastediliyorsa arzu edilen şeyin bekası için de aynı şey kullanılır. "Allahım! Muhammed'e bereketler ihsan et!" dediğimiz zaman "Allahım! Muhammed'in zikrini, davetini, şeriatını devamlı kıl. Ona tâbi olanları çoğalt. Kendilerine şefaatçi kılarak, cennetlerine sokarak ve rızana eriştirerek ümmetine de bu bereketten nasibini ver" demiş oluyoruz. Bu şekilde bir tebrîk de devamlılığı, artışı ve saadeti bir arada barındırır. En doğrusunu da Allah bilir."

فَصْلٌ فِي الصَّلَاةِ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ

Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) Salavât Getirmek

Namazdaki teşehhüdde getirilen salavât vacip olan bir salavâttır. Namaz dışındaki salavât konusunda ise Halîmî şöyle demiştir: "Rivâyetler Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) adının her zikredilişinde ona salavât getirmenin vacip olduğuna delâlet etmektedir. Getirilmesini farz kılacak hüccet üzerinde bir icma olmaması durumunda getirilmesi farz değildir. Aksi takdirde Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) adını zikredene de zikredildiğini işitene de salavât getirmek farzdır.

Namazda ilk teşehhüdde getirilmesi konusunda ise iki durum vardır. Birincisi, cemaatle namaza sonradan katılan kişinin, namazdan olduğu için değil de imama uymuş olduğu için bazı şeyleri yapması gerektiği gibi salavât da namazda yapılması vacip olduğu için değil Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zikredildiği için vaciptir. İkincisi, namazda her ikisi birdir. Kişi namaz kılarken Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) zikredip de son teşehhüde kadar salavât getirmediği zaman, son teşehhüdde salavâtı getirir. Bununla hem namazın

bir farzını yerine getirmiş, hem de Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) zikretmekten dolayı daha önce getirmediği salavâtı ifa etmiş olur."[1] Sonrasında Halîmî bu konuyu tafsilatlı bir şekilde açıklar.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) âline (ailesine) salât konusunda ise, arkadaşlarımızdan çoğu bunun vacip olmadığı görüşündedirler. Fakih Ebû Bekr Muhammed b. Bekr et-Tûsî'nin Üstat Ebu'l-Hasan el-Mâsarcusî'den bildirdiğine göre Ebû İshâk el-Mervezî şöyle demiştir: "Ben, namazdaki son teşehhüdde Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ailesine salât etmenin vacip olduğunu düşünüyorum."[2]

Beyhakî der ki: "Salât'ın keyfiyeti konusunda gelen rivayetler, Ebû İshâk'ın sözünü destekler mahiyettedir. En doğrusunu da Allah bilir. Ancak Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ailesinin (âlinin) kimler olduğu konusunda ihtilaf edilmiştir. Harmele'nin bildirdiğine göre Şâfiî bunların, sadaka almaları haram kılınan ve ganimetin humsundan kendilerine pay verilen yakın akrabalar olan Hâşim oğulları ile Abdulmuttalib oğulları olduğunu söylemiştir. Bunu da, sâbit bir hadis olan Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *"Bu sadaka ne Muhammed'e, ne de Muhammed'in ailesine helal değildir"*[3] sözüne dayandırmıştır."

١٤٨٦ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدَانَ، حدثنا هِشَامُ بْنُ عَلِيٍّ، حدثنا أَبُو حُذَيْفَةَ، حدثنا سُفْيَانُ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا، أَوْ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: " كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِذَا ضَحَّى أَتَى بِكَبْشَيْنِ أَقْرَنَيْنِ أَمْلَحَيْنِ مَوْجُوءَيْنِ، فَذَبَحَ أَحَدَهُمَا عَنْ أُمَّتِهِ مَنْ شَهِدَ لِلَّهِ بِالتَّوْحِيدِ وَشَهِدَ لَهُ بِالْبَلَاغِ، وَيَذْبَحُ الْآخَرَ عَنْ مُحَمَّدٍ، وَعَنْ آلِ مُحَمَّدٍ "

1486- Ebû Seleme, Hz. Âişe veya Ebû Hureyre'den bildirir: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kurban keseceği zaman boynuzlu, alacalı ve besili iki koç getirir, bunlardan birini ümmetinden Allah'ı birleyen ve risâletine şahadet

---

[1] Halîmî, *el-Minhâc* (2/143-148).

[2] İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî* (11/166).

[3] Müslim, *zekât* (1/754).

kişiler için keserken, diğerini Muhammed ve Muhammed'in ailesi (âli) adına kurban ederdi."[1]

Bu rivayet *"âl"* isminin müslümanların geneli için değil de sadece akrabalar için kullanıldığını göstermektedir. *"Âl"* ifadesinin "Her müttaki kişi" anlamında olduğu yönünde rivayet edilen sözü Nâfi' Ebû Hurmuz, Enes b. Mâlik'ten merfû olarak rivayet etmiştir. Hadis âlimleri Ebû Hurmuz'un zayıf olduğunu söylemiş ve hadislerini almamışlardır. Hâlimî ise "Her müttaki kişi" sözünü Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) akrabalarından her müttaki kişi şeklinde yorumlamıştır.[2]

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) eşleri ise *"Ehl-i Beyt"* ismiyle anılmışlardır. Soy akrabalığına benzetilerek onlar için *"Âl-i Muhammed"* ifadesi de kullanılmıştır. Sâbit bir hadisle bize bildirildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Muhammed'in âli (ailesi) bu maldan (beytülmal) sadece yiyebilecekleri kadar alabilirler"* buyurmuştur.[3]

Hz. Âişe de şöyle demiştir: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ailesi Medine'ye hicretinden vefat edene kadar üç gün arka arkaya buğday yemeğine (ekmeğine) doymuş değildir."[4]

Yine: "Bazen bir ay geçerdi de Muhammed'in (sallallahu aleyhi vesellem) ailesinin evinde (yemek yapmak için) ateş yakıldığı olmazdı" demiştir.[5]

Ebû Hureyre de: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) vefat edene kadar ailesi üç gün peş peşe yemeğe doymuş değildir" demiştir.[6] Ebû Hureyre burada "ailesi" ifadesi ile Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hanımlarını kastetmiştir. Bu da Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hanımlarının *"âl"* isminin içine girdiklerini göstermektedir.

---

[1] İsnâdı zayıftır. İbn Mâce 2/1043-1044 (3122).

[2] Halîmî, *el-Minhâc* (2/142).

[3] Buhârî, *fadâil* (4/410).

[4] 1382. hadise bakınız.

[5] 1383. hadiste geçti.

[6] Ahmed, *Müsned* (2/434).

Salât'ın keyfiyeti konusunda Ebû Humeyd es-Sâidî'den gelen rivayette (1452. rivayet) Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ümmetine salavâtta eşlerinin nasıl anılması gerektiğini de öğretmiştir. Aynı şekilde Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) salavât getirirken hanımlarının da ailesinin (âlinin) içine girdiğini göstermiştir.

Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) yüceltme ve ona saygının göstergelerinden biri de ondan aktarılan bir söz, bir davranış veya bir hali asla hafife almamak ve karşı bir tavır içine girmemektir. İnsanlar arasında kişiyi hakir ve değersiz gösterecek ifadeleri onun için kullanmaktan kaçınmaktır. Örneğin başkaları için denilmesi durumunda merhamet ve şefkat anlamına gelebilen: "Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) fakir biriydi" gibi ifadeler kullanılmamalıdır. Veya maruz kaldığı açlık ve sıkıntıdan dolayı: "Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) miskin biriydi" denilmemelidir. "Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) filan şeyi severdi" denildiği zaman kişi: "Ama ben sevmiyorum" dememelidir.

١٤٨٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ الْفَضْلِ الْقَطَّانُ، أخبرنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّفَّارُ، حدثنا عَبَّاسُ بْنُ مُحَمَّدٍ، وَسُلَيْمَانُ بْنُ الْأَشْعَثِ، قَالَا: حدثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَهْدِيٍّ، حدثنا ابْنُ أَبِي زَائِدَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ، قَالَ: " الصِّرَاطُ الْمُسْتَقِيمُ تَرَكَنَا رَسُولَ اللهِ ﷺ عَلَى طَرَفِهِ، وَالطَّرَفُ الْآخَرُ الْجَنَّةُ "

1487- Abdullah b. Mes'ûd der ki: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bizi doğru yolun (Sırât-ı Müstakîm) bir ucunda bıraktı. Bu yolun diğer ucunda da cennet vardır."[1]

١٤٨٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أخبرنا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْمُؤَمَّلِ، حدثنا الْفَضْلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الشَّعْرَانِيُّ، حدثنا أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ، ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أخبرنا أَبُو عَمْرِو بْنُ السَّمَّاكِ، حدثنا حَنْبَلُ بْنُ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنِي أَبُو عَبْدِ اللهِ، حدثنا مِسْكِينُ بْنُ بُكَيْرٍ الْحَرَّانِيُّ، وَأَبُو دَاوُدَ، قَالَا: حدثنا شُعْبَةُ، عَنْ خَالِدٍ الْحَذَّاءِ، قَالَ: " إِذَا حُدِّثْتَ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ بِحَدِيثٍ فَازْدَهِرْ بِهِ " عَنْ أَبِي الْعَالِيَةِ وَفِي رِوَايَةِ الشَّعْرَانِيِّ قَالَ: عَنْ خَالِدٍ الْحَذَّاءِ، عَنْ أَبِي الْعَالِيَةِ، قَالَ: " إِذَا حُدِّثْتَ حَدِيثًا عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَازْدَهِرْ به " قَالَ الْفَضْلُ: " يَعْنِي: احْتَفِظْ بِهِ "

---

[1] Ravileri güvenilirdir. Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr* 10/245 (10454).

1488- Şu'be'nin bildirdiğine göre Hâlid el-Hazzâ: "Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) bir hadis aktardığım zaman onu muhafaza et" demiştir. Hâlid bunu Ebu'l-Âliye'den naklen söylemiştir. Şa'râvî'nin rivayetinde ise Hâlid el-Hazzâ kanalıyla Ebu'l-Âliye'den: "Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vasellem) bir hadis aktardığım zaman onu muhafaza et" şeklinde zikredilmiştir.[1]

Beyhakî der ki: Kur'ân'ın veya sünnetleri içeren kitapların üzerine başka bir kitap veya ev eşyası koymamak, tozlarını almak da Allah'a ve Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) saygıdandır. Aynı şekilde kişi üzerinde Allah'ın veya Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) adının yazılı olduğu kağıtla yemek sonrası ellerini silmemeli, böylesi bir kağıdı yırtmamalıdır. Böylesi bir kağıdı yok etmek istiyorsa suyla yıkayıp yazısını silebilir. Yakmasında da bir sakınca olmaz. Zira Hz. Osmân da içinde âyetlerin ve neshedilmiş kıraatlerin yazılı olduğu mushafları yakmış, kimse de bu yaptığına itiraz etmemiştir. En doğrusunu da Allah bilir.

Halîmî de bu konuda şöyle der: "Benim için böylesi kağıtların yakılmayıp suyla yıkanıp silinmesi daha iyidir, zira onları yakmak çirkin duracaktır. Osmân b. Affân da herkesin icma ettiği tek nüsha dışında kalan mushafları fitneye sebebiyet vermemesi ve elde sadece yazılan nüshanın kalması için en hızlı olacak şekilde yakıp yok etmiştir."

Üzerinde Allah'ın veya Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) isminin yazılı olduğu dirhemlerinin kırılmaması da bu saygının gereklerindendir. Resûlullah'ın da (sallallahu aleyhi vesellem) ortada herhangi bir mazeret yokken müslümanların kullanımında olan dirhemlerin kırılmamasını söylediği rivayet edilmiştir. Bu mazeret de dirhemin sahte veya eksik olması durumudur. Böylesi bir durumda müslümanların aldatılmaması için bu dirhemler kırılır.

Dirhemlerin kırılmasının yasaklanmasının başka bir sebebi de üzerinde Allah'ın veya Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) adının yazılı olduğu kağıtların yırtılmasına benzediği içindir. Zira böylesi bir durumda harfler kesilecek, kelimeler dağılacaktır. Bu da o yazının hafife alınması, değersiz görülmesi anlamına gelecektir. Bir mazeretten dolayı bir dirhem kırıldığı zaman da bunun günahı ve vebali insanları aldatmak için onu bu şekilde eksik basana

---

[1] Ravileri güvenilirdir. Hatîb, *el-Câmi'* (2/9).

olacaktır. Onu bu şekilde basması da onun kırılmasını gerektirmiştir. En doğrusunu da Allah bilir."

١٤٨٩ - قَالَ الْبَيْهَقِيُّ رَحِمَهُ اللهُ: " وَهَذَا الْحَدِيثُ إِنَّمَا رَوَاهُ مُحَمَّدُ بْنُ فَضَاءٍ وَلَيْسَ بِالْقَوِيِّ عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ عَبْدِ اللهِ الْمزنِيِّ، عَنْ أَبِيهِ وَاللهُ أَعْلَمُ " أَخْبَرَنَاه أَبُو سَعْدٍ الْمَالِينِيُّ، أخبرنا أَبُو أَحْمَدَ بْنُ عَدِيٍّ، حدثنا السَّاجِيُّ يَعْنِي زَكَرِيَّا بْنَ يَحْيَى، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى الْحَرَشِيُّ، حدثنا مُعْتَمِرٌ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ فَضَاءٍ فَذَكَرَهُ

1489- Beyhakî der ki: "Bu hadisi rivayetleri güçlü olmayan Muhammed b. Fadâ, babası kanalıyla Alkame b. Abdillah el-Mâzinî'den, o da babasından bildirmiştir. Doğrusunu Allah bilir."[1]

١٤٩٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ الرَّازِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ مُوسَى التَّاهَرْتِيَّ، يَقُولُ: وَقَعَ مِنْ عَبْدِ اللهِ، أَوْ قَالَ: عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ مَرْوَانَ فِلْسٌ فِي بِئْرٍ قَدِرَةٍ فَاكْتَرَى عَلَيْهِ بِثَلَاثَةِ عَشَرَ دِينَارًا حَتَّى أَخْرَجَهُ، فَقِيلَ لَهُ فِي ذَلِكَ، فَقَالَ: " كَانَ عَلَيْهِ اسْمُ اللهِ تَعَالَى ذِكْرُهُ " "

1490- Ali b. Mûsa et-Tâhertî der ki: Abdullah'tan (veya Abdulmelik b. Mervân'dan) bir fils pis bir kuyuya düştü. On üç dinara birini kiralayıp bu bir filsi çıkardı. Neden bunu yaptığı sorulunca da: "Çünkü üzerinde Yüce Allah'ın ismi yazılıydı" dedi.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) eşlerine, Muhacirlerin ve Ensâr'ın çocuklarına saygı göstermek de Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) olan saygıdandır. Zira Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *"Kureyş'i öne geçirin ve onların önüne geçmeye çalışmayın"* buyurduğu bildirilir.[2] Bu da sadece Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) onlardan biri olması dolayısıyladır.

---

[1] İsnâdı zayıftır. İbn Mâce 2/761 (2263).

[2] Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ* (3/121), İbn Ebî Âsım, *Sünne* 2/637 (1521), Ebû Nuaym, *Hilye* (9/64) ve Şâfiî, *Müsned* (s. 278).

Yine İbn Ömer'den naklen bize bildirildiğine göre Ebû Bekr es-Sıddîk: "Ey insanlar! Muhammed'in (sallallahu aleyhi vesellem) haklarını ailesine gereken saygıyı göstererek gözetin" demiştir.[1]

١٤٩١ - أَخْبَرَنَا أَبُو نَصْرِ بْنُ قَتَادَةَ، أخبرنا أَبُو عَمْرِو بْنُ مَطَرٍ، أخبرنا أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ، حدثنا ابْنُ عَائِشَةَ، أخبرنا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ مُصْعَبَ بْنَ الزُّبَيْرِ أَخَذَ عِرِّيفَ الْأَنْصَارَ فَهَمَّ بِهِ، فَقَالَ لَهُ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ: أَنْشُدُكَ اللهَ، وَوَصِيَّةَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فِي الْأَنْصَارِ قَالَ: وَمَا أَوْصَى فِيهِمْ؟ قَالَ: " أَنْ يُقْبَلَ مِنْ مُحْسِنِهِمْ، وَيُتَجَاوَزَ عَنِ مُسِيئِهِمْ " قَالَ: فَنَزَلَ مُصْعَبٌ عَنْ فِرَاشِهِ وَتَمَعَّنَ، أَوْ قال تَمَعَّكَ عَلَى بِسَاطِهِ، وَأَلْصَقَ خَدَّهُ بِهِ، وَقَالَ: " أَمْرُ رَسُولِ اللهِ ﷺ عَلَى الرَّأْسِ وَالْعَيْنِينِ، وَأَرْسَلَهُ وَتَرَكَهُ "

1491- Ali b. Zeyd bildiriyor: Mus'ab b. ez-Zübeyr, Ensârlı bir topluluk liderini öldürtmeye yeltendi. Enes b. Mâlik ona: "Allah aşkına ve Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) tavsiyesi için Ensâr'dan birine bu şekilde davranma!" deyince, Mus'ab: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) onlar hakkındaki tavsiyesi nedir?" diye sordu. Mâlik: "İçlerinden iyi olanların iyiliklerinin kabul edilmesi, kötülerinin ise kusurlarının affedilmesidir" deyince, Mus'ab oturduğu divandan yere inip kilime yapıştı (veya yüzünü yere yapıştırdı). Sonra: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) emri başım gözüm üstünedir!" dedi ve adamı bıraktı.[2]

Beyhakî der ki: "*Tema'ana* ifadesi tevazu içinde boyun bükmektir. Hakkını teslim etme anlamında olduğunu söyleyenler de vardır. *Tema'ake* lafzıyla da rivayet edilmiştir. Hocamız hangisi olduğunu iyice aklında tutamamıştır."

١٤٩٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو مَنْصُورٍ الْفَقِيهُ، وَأَبُو نَصْرِ بْنُ قَتَادَةَ، وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَلِيِّ بْنِ حَمْدَانَ، قَالُوا: أخبرنا أَبُو عَمْرِو إِسْمَاعِيلُ بْنُ نُجَيْدٍ السُّلَمِيُّ، أخبرنا أَبُو مُسْلِمٍ الْكَجِّيُّ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الْأَنْصَارِيُّ، حَدَّثَنِي أَبِي، حَدَّثَتْنِي جَمِيلَةُ مَوْلَاةُ أَنَسٍ، قَالَ

---

[1] Buhârî, *fadâil* (4/210-217).

[2] Ali b. Zeyd (İbn Cud'ân) dolayısıyla isnâdı zayıftır. 1447. hadiste zikredilmişti.

الْأَنْصَارِيُّ: وَقَدْ رَأَيْتُ جَمِيلَةَ قَالَتْ: كَانَ ثَابِتٌ إِذَا جَاءَ قَالَ أَنَسٌ: " يَا جَمِيلَةُ، نَاوِلِينِي طِيبًا أُمِسُّ بِهِ يَدِي، فَإِنَّ ابْنَ أُمِّ ثَابِتٍ لَا يَرْضَى حَتَّى يُقَبِّلَ يَدِي، وَيَقُولُ: قَدْ مَسَسْتَ يَدَ رَسُولِ اللهِ ﷺ "

1492- Muhammed b. Abdillah el-Ensârî, babasından bildirir: Enes'in azatlısı Cemîle bana şunu anlattı: "Enes, yanına Sâbit geldiği zaman bana: "Ey Cemîle! Bana koku getir de elime süreyim! Zira İbn Ümmü Sâbit elimi öpmeden bırakmıyor ve: «Elin Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) eline dokunmuştur» diyor" derdi.

Muhammed der ki: "Cemîle'yi ben de gördüm."[1]

Onlardan biri olduğu için Araplara saygı göstermek de Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) saygı içerisinde yer alır.

١٤٩٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعْدٍ الْمَالِينِيُّ، أخبرنا أَبُو أَحْمَدَ بْنُ عَدِيٍّ الْحَافِظُ، حدثنا أَبُو عَرُوبَةَ، حدثنا أَبُو الْأَشْعَثِ، حدثنا حَمَّادُ بْنُ وَاقِدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ ذَكْوَانَ خَالِ وَلَدِ حَمَّادِ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: " إِنَّ اللهَ عز وجل خَلَقَ الْخَلْقَ فَاخْتَارَ مِنَ الْخَلْقِ بَنِي آدَمَ، وَاخْتَارَ مِنْ بَنِي آدَمَ الْعَرَبَ، وَاخْتَارَ مِنَ الْعَرَبِ مُضَرَ، وَاخْتَارَ مِنْ مُضَرَ قُرَيْشًا، وَاخْتَارَ مِنْ قُرَيْشٍ بَنِي هَاشِمٍ، وَاخْتَارَنِي مِنْ بَنِي هَاشِمٍ، فَأَنَا مِنْ خِيَارٍ إِلَى خِيَارٍ، فَمَنْ أَحَبَّ الْعَرَبَ فَبِحُبِّي أَحَبَّهُمْ، وَمَنْ أَبْغَضَ الْعَرَبَ فَبِبُغْضِي أَبْغَضَهُمْ " فَذَكَرَهُ فِي حَدِيثٍ طَوِيلٍ

1493- İbn Ömer bildiriyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"Yüce Allah mahlukatı yarattıktan sonra içlerinden insanı seçti. İnsanların içinden de Arapları, Arapların içinden Mudar kabilesini, Mudar kabilesinin içinden Kureyş'i, Kureyş'in içinden Hâşim oğullarını, Hâşim oğulları içinden de beni seçti. Bundan dolayı Arapları seven beni sevdiği için sevmiş, Araplara buğzeden de bana buğzettiği olduğu için buğzetmiş olur."* Sonrasında hadisi uzunca bir metinle zikreder.[2]

---

[1] İsnâdında tanımadığım bir ravi vardır. Ebû Ya'lâ, *Müsned* 6/212 (3493) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (2/327).

[2] İsnâdı zayıftır. İbn Adiy, *el-Kâmil* (6/2207).

١٤٩٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَلِيٍّ الرُّوذْبَارِيُّ، أخبرنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّفَّارُ، حدثنا سَعْدَانُ بْنُ نَصْرٍ، ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أخبرنا أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو الرَّزَّازُ، حدثنا سَعْدَانُ بْنُ نَصْرٍ، وَمُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ يَزِيدَ، وَعَبْدُ اللهِ بْنُ رَوْحٍ، وَيَحْيَى بْنُ جَعْفَرٍ، قَالُوا: حدثنا أَبُو بَدْرٍ، عَنْ قَابُوسَ بْنِ أبي ظَبْيَانَ، ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ اللهِ الرَّقِّيُّ بِهَا، حدثنا أَبُو عَبْدِ اللهِ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الْأَصْبَهَانِيُّ الصَّفَّارُ، حدثنا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ الضَّبِّيُّ، حدثنا أَبُو بَدْرٍ شُجَاعُ بْنُ الْوَلِيدِ، حدثنا قَابُوسُ بْنُ أَبِي ظَبْيَانَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ سَلْمَانَ الْفَارِسِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " يَا سَلْمَانُ، لَا تُبْغِضْنِي فَتُفَارِقَ دِينَكَ "، قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ، وَكَيْفَ أُبْغِضُكَ وَقَدْ هَدَانَا اللهُ بِكَ؟ قَالَ: " تُبْغِضُ الْعَرَبَ فَتُبْغِضُنِي "

1494- Selmân el-Fârisî der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana: *"Ey Selmân! Bana buğzetme, yoksa dininden çıkmış olursun"* buyurdu. Ona: "Ey Allah'ın Resûlü! Yüce Allah bizi seninle hidâyete erdirmişken sana nasıl buğzedebilirim?" dediğimde: *"Araplara buğzederek bana buğzetmiş olursun"* buyurdu.[1]

١٤٩٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيُّ، أخبرنا دَاوُدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْعَبَّاسِ بِالْكُوفَةِ، حدثنا أَبُو الْحَرِيشِ أَحْمَدُ بْنُ عِيسَى، حدثنا مُؤَمَّلُ بْنُ إِهَابٍ، حدثنا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُوسَى، حدثنا ابْنُ أَبِي لَيْلَى، عَنْ عَدِيِّ بْنِ ثَابِتٍ، عَنِ الْبَرَاءِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " حُبُّ الْعَرَبِ إِيمَانٌ، وَبُغْضُهُمْ نِفَاقٌ " كَذَا جَاءَ بِهِ وَالْمَحْفُوظُ: عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ عَدِيِّ بْنِ ثَابِتٍ، عَنِ الْبَرَاءِ بمَعْنَاهُ فِي الْأَنْصَارِ، وَإِنَّمَا يُعْرَفُ هَذَا الْمَتْنُ مِنْ حَدِيثِ الْهَيْثَمِ بْنِ جَمَّازٍ عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ

1495- Berâ'nın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Arapları sevmek imandan, onlara buğzetmek ise nifaktandır"* buyurmuştur.[2]

Mânâ olarak aynısını Şu'be, Adiy b. Sâbit kanalıyla Berâ'dan Ensâr hakkında rivayet etmiştir ve mahfûz olanı da budur. Bu hadisin metni ise

---

[1] İsnâdı zayıftır. Tirmizî 5/723 (3927).

[2] İsnâdı zayıftır. İsnâdında tanımadığım bir ravi vardır.

Heysem b. Cemmâr'ın Sâbit'ten, onun da Enes'ten bir rivayeti olarak bilinir.[1]

١٤٩٦ - أخبرنا أَبُو نَصْرِ بْنُ قَتَادَةَ، أخبرنا أَبُو الْحَسَنِ بْنُ إِسْمَاعِيلَ السِّرَاجُ، حدثنا مُطَيَّنٌ، حدثنا الْعَلَاءُ بْنُ عَمْرٍو الْحَنَفِيُّ، حدثنا يَحْيَى بْنُ بُرَيْدٍ الْأَشْعَرِيُّ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " أَحِبُّوا الْعَرَبَ لِثَلَاثٍ: لِأَنِّي عَرَبِيٌّ، وَالْقُرْآنُ عَرَبِيٌّ، وَكَلَامُ أَهْلِ الْجَنَّةِ عَرَبِيٌّ " " تَفَرَّدَ بِهِ الْعَلَاءُ بْنُ عَمْرٍو، عَنْ يَحْيَى بْنِ يَزِيدَ "

1496- İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"Arapları üç şeyden dolayı sevin: Ben Arap olduğum için, Kur'ân Arapça olduğu için, cennettekiler Arapça konuşacağı için."*[2]

Alâ b. Amr bunu Yahya b. Yezîd'den rivayette tek kalmıştır.

١٤٩٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَلِيٍّ الرُّوذْبَارِيُّ، وَأَبُو عَبْدِ اللهِ بْنُ بُرْهَانَ، وَأَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ الْفَضْلِ، وَأَبُو مُحَمَّدٍ السُّكَّرِيُّ، قَالُوا: أخبرنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّفَّارُ، حدثنا الْحَسَنُ بْنُ عَرَفَةَ، حدثنا عَبِّيسُ بْنُ مَرْحُومٍ الْعطَّار، حدثنا عَبْدُ الْمُهَيْمِنِ بْنُ عَبَّاسِ بْنِ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيُّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ: " أَحِبُّوا قُرَيْشًا، فَإِنَّ مَنْ أَحَبَّهُمْ أَحَبَّهُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ "

1497- Abdulmuheymin b. Abbâs b. Sehl b. Sa'd es-Sâidî'nin, babası kanalıyla dedesinden bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"Kureyşlileri sevin! Zira onları sevenleri Allah da sever."*[3]

١٤٩٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَهْلٍ مُحَمَّدُ بْنُ نَصْرَوَيْهِ الْمَرْوَزِيُّ، حدثنا أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الطَّغَامِيُّ، حدثنا أَبُو شِهَابٍ مَعْمَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصُّوفِيُّ، حدثنا الْمَكِّيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حدثنا مُطَرِّفُ بْنُ مَعْقِلٍ، عَنْ ثَابِتٍ الْبُنَانِيِّ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ

---

[1] Bu rivayet 1422. hadiste zikredilmiştir.

[2] İsnâdı zayıf olan uydurma bir hadistir.

[3] İsnâdı zayıftır. Hasan b. Arefe, *Cüz'* 95-96 (92), İbn Ebî Âsım, *Sünne* 2/641 (1541) ve Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr* 6/150 (5709).

رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ: " مَنْ سَبَّ الْعَرَبَ فَأُولَئِكَ هم الْمُشْرِكُونَ " " تَفَرَّدَ بِهِ مُطَرِّفٌ هَذَا، وَهُوَ مُنْكَرٌ بِهَذَا الْإِسْنَادِ "

1498- Ömer b. el-Hattâb der ki: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *"Araplara sövenler müşriklerin ta kendileridir"* buyurduğunu işittim.[1]

Mutarrif bunu rivayette tek kalmıştır. Böylesi bir isnâdla da münker bir hadistir.

١٤٩٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَلِيٍّ الْحَسَنُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ شَاذَانَ، أخبرنا عَبْدُ اللهِ بْنُ جَعْفَرٍ النَّحْوِيُّ، حدثنا يَعْقُوبُ، حدثنا سُفْيَانُ، حَدَّثَنِي أَبُو شَيْبَةَ بْنُ أَبِي بَكْرِ بْنِ أَبِي شَيْبَةَ، حدثنا حُسْنُ بْنُ بِشْرٍ، حدثنا مَرْوَانُ بْنُ مُعَاوِيَةَ، عَنْ ثَابِتِ بْنِ عُمَارَةَ الْحَنَفِيِّ، عنْ غُنَيْمِ بْنِ قَيْسٍ، عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " إِنِّي دَعَوْتُ لِلْعَرَبِ فَقُلْتُ: اللهُمَّ مَنْ لَقِيَكَ مِنْهُمْ مُوقِنًا بِكَ مُصَدِّقًا فَاغْفِرْ لَهُ أَيَّامَ حِسَابِهِ، وَهِيَ دَعْوَةُ إِبْرَاهِيمَ أَوْ إِسْمَاعِيلَ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ - الشَّكُّ مِنْ مَرْوَانَ - وَإِنَّ لِوَاءَ الْحَمْدِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِيَدَيَّ، وَإِنَّ أَقْرَبَ الْخَلْقِ مِنْ لِوَائِي يَوْمَئِذٍ الْعَرَبُ "

1499- Ebû Mûsa el-Eş'arî'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"Araplar için: «Allahım! Araplardan sana iman edip tasdik ederek huzuruna çıkan kişileri hesap gününde bağışla» şeklinde dua ettim. Bu da İbrâhîm'in* —veya *İsmail'in*, şüphe Mervân'a aittir— *duasıdır. Kıyamet gününde Hamd sancağı elimde olacaktır. Bu sancağa insanlar içinde en yakın Araplar olacaktır."*[2]

١٥٠٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعْدٍ الْمَالِينِيُّ، أخبرنا أَبُو أَحْمَدَ بْنُ عَدِيٍّ الْحَافِظُ، حدثنا عُمَرُ بْنُ سِنَانٍ، حدثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ، حدثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ، حدثنا زَيْدُ بْنُ جُبَيْرَةَ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ حَصِينٍ، عَنِ ابْنِ أَبِي رَافِعٍ، عَنْ عَلِيٍّ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ: " مَنْ لَمْ

---

[1] İsnâdı zayıftır. İbn Adiy, *el-Kâmil* (6/2375-2376), Ukaylî, *ed-Du'afâ* (4/217) ve Hatîb, *Târîh* (10/294-295).

[2] İsnâdı zayıftır.

يَعْرِفْ حَقَّ عِتْرَتِي، وَالْأَنْصَارِ، وَالْعَرَبِ فَهُوَ لِأَحَدِ ثَلَاثٍ: إِمَّا مُنَافِقًا، وَإِمَّا لِزَنِيةٍ، وَإِمَّا لِغَيْرِ، وَإِمَّا لِغَيْرِ أي حَمَلَتْهُ أُمُّهُ عَلَى غَيْرِ طُهُورٍ " " زَيْدُ بْنُ جُبَيْرَةٍ غَيْرُ قَوِيٍّ فِي الرِّوَايَةِ

1500- Hz. Ali der ki: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu işittim: *"Ailemin, Ensâr'ın ve Arapların hakkını tanımayan kişi üç sınıftan biridir. Ya münafıktır, ya zina çocuğudur ya da annesi ona temiz değilken (hayızlı iken) hamile kalmıştır."*[1]

Zeyd b. Cubeyre hadiste güçlü biri değildir. Doğrusunu da Allah bilir.

Arapların ve Kureyş'in faziletine dair rivayetler, burada zikredilemeyecek kadar çoktur. Bazılarının Arap olmayanların Arap olanlara üstünlüğüne dair rivayet ettikleri bu ümmetin başlarında ilk neslinin uygulamasına muhaliftir. Bu yönde rivayet edilen hadislerin çoğu batıl olduğu için hadis âlimlerinin böylesi rivayetlerle iştigal etmeleri de uygun değildir.

Yüce Allah en üstün peygamberlerini Araplardan seçtiği için, yine son Kitab'ını Arap dilinde gönderdiği için farzı kifaye babından olsa dahi insanların bu dili öğrenmeleri gerekli olmuştur. Zira ancak bu şekilde Allah'ın emir ve yasaklarını, mükafat ve cezalarını öğrenebilir, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) açıklama ile tebliğlerini anlayabilirler. Kureyşlilerin diğer faziletlerinin yanında liderlerinin Kureyş'ten olacağı yönünde Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hükmü de onlar için ayrıca bir fazilettir. Halîmî bu konuyu ayrıntılı bir şekilde işlemiştir.[2] İsteyenler oraya bakabilir.

١٥٠١ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ اللهِ بْنُ يَحْيَى السُّكَّرِيُّ بِبَغْدَادَ، حدثنا أَبُو بَكْرٍ الشَّافِعِيُّ، حدثنا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْأَزْهَرِ، حدثنا الْعَلَاءُ، حدثنا يَحْيَى بْنُ مَعِينٍ، عن هِشَامُ بْنُ يُوسُفَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ سُلَيْمَانَ النَّوْفَلِيِّ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا: ﴿ لَقَدْ مَنَّ اللهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا اَنْفُسِهِمْ ﴾ قَالَتْ: " هَذِهِ لِلْعَرَبِ خَاصَّةً "

1501- Urve bildiriyor: Hz. Âişe, *"Andolsun Allah, müminlere kendi içlerinden; onlara âyetlerini okuyan, onları arıtıp tertemiz yapan, onlara*

---

[1] İsnâdı zayıftır. İbn Adiy, *el-Kâmil* (3/159, 160) Bak: Zehebî, *Mîzân* (2/100).

[2] Halîmî, *el-Minhâc* (2/150-178).

kitab ve hikmeti öğreten bir peygamber göndermekle büyük bir lütufta bulunmuştur"[1] âyetini açıklarken: "Bu, Araplara has olan bir lütuftur" demiştir.[2]

١٥٠٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أخبرنا أَبُو عَمْرِو بْنُ السَّمَّاكِ، حدثنا حَمْدُونُ بْنُ أَحْمَدَ السِّمْسَارُ، حدثنا الْأَزْرَقُ بْنُ عَلِيٍّ، حدثنا حَبَّانُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ سُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ، عَنْ مُوسَى ابْنِ أَبِي عَائِشَةَ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ صَرْدٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿وَإِنَّهُ لَذِكْرٌ لَكَ وَلِقَوْمِكَ﴾ [الزخرف: ٤٤]، وَقَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿لَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ كِتَابًا فِيهِ ذِكْرُكُمْ﴾ [الأنبياء: ١٠] قَالَ: " شَرَفُكُمْ "

1502- Süleyman b. Sard bildiriyor: İbn Abbâs, *"Doğrusu bu, hem senin hem de kavmin için bir zikirdir"*[3] âyetindeki "zikir" ile *"Andolsun size, içinde zikriniz bulunan bir kitap indirdik"*[4] âyetindeki "zikir" ifadesinden kastın şeref ve onur olduğunu söylemiştir.[5]

١٥٠٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أنبأنا الْحُسَيْنُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ أَيُّوبَ، حدثنا أَبُو يَحْيَى بْنُ أَبِي مَسَرَّةَ، حدثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ، حَدَّثَنِي عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عِمْرَانَ، حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي حَبِيبَةَ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ الْحُصَيْنِ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: " أَوَّلُ مَنْ نَطَقَ بِالْعَرَبِيَّةِ فَوُضِعَ الْكِتَابُ عَلَى لَفْظِهِ وَمَنْطِقِهِ، ثُمَّ جَعَلَهُ كِتَابًا وَاحِدًا مِثْلَ بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ الْمَوْصُولِ حَتَّى فَرَّقَ حَتَّى فَرَّقَ بَيْنَهُمْ بِبَيِّنَةٍ وَلَدُهُ إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ "

1503- İbn Abbâs der ki: "Arapça'yı ilk konuşan, yazısının da onun lafzı ve şivesiyle kayda geçtiği ilk kişi İsmâîl b. İbrâhîm'dir. Arapça'yı ilk önce "Bismillâhirrahmânirrahîm" gibi harflerinin tümü bitişik olacak şekilde

---

[1] Âl-i İmrân Sur. 164

[2] Ravileri güvenilirdir. Bak: Suyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensûr* (2/367).

[3] Zuhruf Sur. 44

[4] Enbiyâ Sur. 10

[5] Ravileri güvenilirdir. Başka bir kanalla 1331. hadiste zikredilmişti.

yazardı. Daha sonra onun oğulları bitişik olan bu yazıyı bazı işaretlerle ayrı yazmaya başladılar."[1]

١٥٠٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنِي أَبُو الْحَسَنِ إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْفَضْلِ الشَّعْرَانِيُّ، حدثنا جَدِّي، حدثنا أَبُو ثَابِتٍ مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدِ اللهِ الْمَدِينِيُّ، حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ سُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَابِرٍ قَالَ: قال رَسُولِ اللهِ ﷺ: " أُلْهِمَ إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِ السَّلَامُ هَذَا اللِّسَانَ الْعَرَبِيَّ إِلْهَامًا " أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ، حدثنا أَبُو عَلِيٍّ الْحَافِظُ، أخبرنا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ النَّسَائِيُّ، حدثنا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ سَعْدٍ الزُّهْرِيُّ، حدثنا عَمِّي، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ نَحْوَهُ مُرْسَلًا، وَهُوَ الْمَحْفُوظُ

1504- Câbir'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"İbrâhîm'e Arapça dili ilham ile öğretildi"* buyurmuştur.[2]

Bu hadisi Süfyân, o da Câfer b. Muhammed'den, o da babasından, o da Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) mana olarak aynısını mürsel olarak rivayet etmiştir ki mahfuz olanı da budur.

١٥٠٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنِي أَبُو الْحَسَنِ أَحْمَدُ بْنُ الْخَضِرِ الشَّافِعِيُّ، حَدَّثَنِي أَبُو إِسْحَاقَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ إِسْحَاقَ الْغُسَيْلِيُّ، حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ الزُّهْرِيُّ، حدثنا عَمِّي، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ سُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَابِرٍ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ تَلَا: ﴿قُرْآنًا عَرَبِيًّا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ﴾ [فصلت: ٣]، ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " أُلْهِمَ إِسْمَاعِيلُ هَذَا اللِّسَانَ إِلْهَامًا "

وَفِي الْحَدِيثِ الثَّابِتِ عَنْ مَعْمَرٍ، عَنْ كَثِيرِ بْنِ كَثِيرِ بْنِ الْمُطَّلِبِ، وَأَيُّوبَ يَزِيدُ أَحَدُهُمَا عَلَى صَاحِبِهِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ فِي قِصَّةِ إِسْمَاعِيلَ وَزَمْزَمَ، وَنُزُولِ قَوْمِ جُرْهُمٍ فِي أَسْفَلِ مَكَّةَ، قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: " فَأَلْفَى ذَلِكَ أُمَّ إِسْمَاعِيلَ، وَهِيَ تُحِبُّ الْأُنْسَ

---

[1] İsnâdı zayıftır. Hâkim, *Müstedrek* (2/552).

[2] İsnâdında bir sakınca yoktur, ancak merfû olarak rivayeti mahfuz değildir. Hâkim, *Müstedrek* (2/343).

فَنَزَلُوا معهَا حَتَّى كَانَ بِهَا أَهْلُ أبيات مِنْهُمْ، وَشَبَّ الْغُلَامُ - يَعْنِي إِسْمَاعِيلَ وَتَعلَّمَ الْعَرَبِيَّةَ مِنْهُمْ، وأَنْفَسَهُمْ وَأَعْجَبَهُمْ، فَلَمَّا أَدْرَكَ زَوَّجُوهُ امْرَأَةً مِنْهُمْ "

1505- Câbir bildiriyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): ***"Bu, bilen bir toplum için Arapça bir Kur'ân olarak âyetleri genişçe açıklanmış bir kitaptır"***[1] âyetini okudu ve: *"İsmâil'e bu dil (Arapça) ilham ile öğretildi"* buyurdu.[2]

Sâbit bir rivayetle Ma'mer, Kesîr b. Kesîr b. el-Muttalib ile Ebû Eyyûb'den —her biri de bunu biri diğerinden biraz eksik veya biraz fazlalıkla rivayet etmiştir—, onlar da Saîd b. Cübeyr'den Hz. İsmâîl, Zemzem ve Cürhüm kabilesinden bir topluluğun gelip Mekke'nin aşağı taraflarında yerleşmesi konusunda bir kıssa aktarır.[3]

İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"Bu durum İsmâil'in annesini çok sevindirmişti, zira insanlarla bir arada yaşamayı seven birisiydi. Cürhümlüler orada yerleştiler, hatta birkaç aile oldular. İsmâil yetişme çağında Arapça'yı onlardan öğrendi. Onlar da İsmâil'i çok beğenince büyüdüğünde kendilerinden bir kızla evlendirdiler."*

١٥٠٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ، أخبرنا عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ الْقَاضِي بِبُخَارَى، حدثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ مَحْمُودٍ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ شَقِيقٍ، حدثنا أَبُو تُمَيْلَةَ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ وَاقِدٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ بُرَيْدَةَ، عَنْ أَبِيهِ، ﴿بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُبِينٍ﴾ [الشعراء: ١٩٥] قَالَ: " بِلِسَانِ جُرْهُمٍ "

1506- Abdullah b. Bureyde bildiriyor: Babam: ***"Apaçık Arap diliyle"***[4] âyetini açıklarken: "Cürhümlülerin diliyle inmiş bir kitaptır" dedi.[5]

---

[1] Fussilet Sur. 3

[2] İsnâdı zayıftır. Hâkim, *Müstedrek* (2/439).

[3] Buhârî, *enbiyâ* (4/113-115).

[4] Şuarâ Sur. 195

[5] İsnâdı hasendir. Hâkim, *Müstedrek* (2/439).

أَحَبَّ إِلَيْهِ مِمَّا سِوَاهُمَا، وَالرَّجُلُ يُحِبُّ الرَّجُلَ لَا يُحِبُّهُ إِلَّا لِلَّهِ، وَالرَّجُلُ أَنْ يُقْذَفَ فِي النَّارِ أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنْ أَنْ يَرْجِعَ يَهُودِيًّا أَوْ نَصْرَانِيًّا " أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ فِي الصَّحِيحِ مِنْ وَجْهٍ آخَرَ، عَنْ حَمَّادٍ

1508- Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"Şu üç şey kimde bulunursa imanın tadını alır. Biri, Allah ve Resûlünü diğer bütün şeylerden daha fazla sevmesidir. Diğeri kişinin birini sadece Allah rızası için sevmesidir. Bir diğeri de kişinin tekrar Yahudi veya Hıristiyan olmak yerine ateşe atılmayı tercih edebilmesidir."*[1]

Müslim, *Sahîh*'te başka bir kanalla Hammâd'dan rivayet etti.[2]

Beyhakî der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu hadisiyle dinde tavizsiz olmanın imandan olduğunu belirtmiştir. Çünkü alınacak tadı imandan saymıştır. Dininde tavizsiz olan kişiyi tatlı bir yiyecek yiyen kişiye benzetmiştir. Tatlı yemeyen biri nasıl onu yemeden tadını alamazsa imandan yüz çeviren kişi de maksuduna ulaşamaz. Kişi tatlı bir şey yediği zaman nasıl o tadı bozacak başka bir şey yemiyorsa aynı şekilde dininde tavizsiz olduğu zaman onu hiçbir şey bozamaz. Doğrusunu da Allah bilir.

Bu yönde, Yüce Allah, Hz. Şuayb kıssasını anlatırken kavminin ona: *"Ey Şuayb! Andolsun, ya kesinlikle bizim dinimize dönersiniz ya da mutlaka seni ve seninle birlikte inananları memleketimizden çıkarırız"*[3] dediğini, Şuayb'ın ise: *"İstemesek de mi? Allah bizi sizin dininizden kurtardıktan sonra eğer ona dönersek mutlaka Allah'a karşı yalan uydurmuş oluruz. Rabbimiz Allah'ın dilemesi olmadıkça sizin dininize dönmemiz bizim için olacak şey değildir. Rabbimiz her şeyi ilmiyle kuşatmıştır. Biz yalnız Allah'a tevekkül ettik. Ey Rabbimiz! Bizimle kavmimiz arasında gerçekle hükmet. Çünkü sen hükmedenlerin en hayırlısısın"*[4] karşılığını verdiğini bildirir.

Bu âyetler bize birkaç yönden dinde tavizsiz olmayı bize öğretmektedir.

---

[1] İsnâdı sahihtir.

[2] Müslim, *îmân* (1/67)

[3] A'râf Sur. 88

[4] A'râf Sur. 88-89

السَّادِسَ عَشَرَ مِنْ شُعَبِ الْإِيمَانِ بَابٌ فِي شُحِّ الْمَرْءِ بِدِينِهِ حَتَّى يَكُونَ الْقَذْفُ فِي النَّارِ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنَ الْكُفْرِ

16. Şube

Kişinin, Cehenneme Atılmayı Küfre Girmeye Tercih Edecek Kadar Dininde Tavizsiz Olması

Bu konuda Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) şu rivayetler yapılmıştır:

١٥٠٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حدثنا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حدثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ، حدثنا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ، وَبِشْرُ بْنُ عُمَرَ، قَالَا: حدثنا شُعْبَةُ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " ثَلَاثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ وَجَدَ حَلَاوَةَ الْإِيمَانِ: مَنْ كَانَ اللهُ وَرَسُولُهُ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِمَّا سِوَاهُمَا، وَمَنْ كَانَ يُحِبُّ الْمَرْءَ لَا يُحِبُّهُ إِلَّا لِلَّهِ، وَمَنْ كَانَ أَنْ يُلْقَى فِي النَّارِ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ أَنْ يَرْجِعَ إِلَى الْكُفْرِ بَعْدَ إِذْ أَنْقَذَهُ اللهُ مِنْهُ " أَخْرَجَاهُ فِي الصَّحِيحِ مِنْ حَدِيثِ شُعْبَةَ بْنِ الْحَجَّاجِ

1507- Enes'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"Şu üç şey kimde bulunursa imanın tadını alır. Biri, Allah'ı ve Resûlünü diğer bütün şeylerden daha fazla sevmesidir. Diğeri kişinin birini sadece Allah rızası için sevmesidir. Bir diğeri de Yüce Allah kendisini küfürden kurtardıktan sonra tekrar ona dönmek yerine ateşe atılmayı tercih edebilmesidir."*[1]

Buhârî ile Müslim bunu *Sahîh*'te Şu'be b. el-Haccâc kanalıyla rivayet ettiler.[2]

١٥٠٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أخبرنا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بن بَالَوَيْهِ ح، وَأَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ الْفَضْلِ الْقَطَّانُ، حدثنا أَبُو سَهْلِ بْنُ زِيَادٍ، قَالَا: حدثنا إِسْحَاقُ بْنُ الْحَسَنِ الْحَرْبِيُّ، حدثنا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، أخبرنا ثَابِتٌ الْبُنَانِيُّ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ: " ثَلَاثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ وَجَدَ حَلَاوَةَ الْإِيمَانِ: مَنْ كَانَ اللهُ وَرَسُولُهُ

---

[1] İsnâdı sahihtir.

[2] Buhârî, *îmân* (1/11), *edeb* (7/83) ve Müslim, *îmân* 1/66 (68).

Birincisi, Hz. Şuayb, müşriklerin kavmini ülkelerinden çıkarmak istemesini kurtuluş olarak isimlendirmiştir. Kurtuluşun aksinin de helak olduğunu bilmektedir. Kişi küfrü helak, imanı da kurtuluş olarak görüyorsa bu kişi dinine sıkı sıkıya sarılıp ondan taviz vermez.

İkincisi, Hz. Şuayb'ın *"Biz yalnız Allah'a tevekkül ettik"*[1] demesi işlerini Allah'a havale ettiğini göstermektedir. Bunun sonuncunda şâyet ülkesinden çıkarılmazsa bu, Allah'ın lütfu dolayısıyladır. Çıkarılırsa da bu, Şuayb için önemli değildir, zira memleketinden çıkarılmak onun için dininden çıkmasından daha iyidir. Bu da onun dinine sıkı sıkıya sarıldığını ve bu yönde tavizsiz olduğunu göstermektedir. Çünkü Yüce Allah memleketten çıkarılmayı öldürülme ile bir tutmuştur.

Üçüncüsü, Hz. Şuayb, sıkıntı anlarında dua edildiği gibi Allah'a sığınıp yardımı ondan dilemiştir. Başına bu musibet geldiği zaman her zaman yaptığı gibi Allah'ı tazim ederek: *"Ey Rabbimiz! Bizimle kavmimiz arasında gerçekle hükmet"*[2] demiş, kafirlerin eziyetini ve dini hakkında istemediği sözleri duymasını kendisinden uzaklaştırmasını ummuştur. Bu da kişinin dinine tavizsiz bir şekilde sıkı sıkıya sarıldığının göstergesidir.

Yüce Allah bize bu ve benzeri kıssaları güzel yanları anlatılıp övülen kişileri örnek almamız için anlatmaktadır. Hal ve gidişatları anlatılıp yerilen kişilerden uzak durup içlerinden çirkin olanı değil de en güzel olanı seçmemiz için bu kıssaları haber vermektedir. Yüce Allah bu yönde: *"Dinleyip de sözün en güzeline uyan kullarımı müjdele. İşte Allah'ın doğru yola ilettiği kimseler onlardır. Gerçek akıl sahipleri de onlardır"*[3] buyurmuştur.

Dine sıkı sıkıya sarılıp taviz vermemek dinin esaslarındandır. Kalbinde dinine karşı böylesi bir bağlılığı hissetmeyen kişi de imanın tadına varamaz. Doğrusunu da Allah bilir. Akıl da bize bunu söyler. Zira bir dine inanan ancak bu dine sıkı sıkıya bağlanıp tavizsiz olmayan kişi, inandığı bu dine değer vermiyor ve bu dinden nasibi yok demektir. Kişi hakka gereken değeri vermiyorsa bu hak kalbine işlememiş demektir. Allah da bizleri böylesi bir

---

[1] A'râf Sur. 89

[2] A'râf Sur. 89

[3] Zümer Sur. 17-18

şeyden korusun.

Kişi dininde iki şeyden dolayı tavizsiz olur. Birincisi, dinini kaybetmemek için aslına sıkı sıkıya sarılmaktır. Diğeri de dininin eksilmemesi için bütününe sıkı sıkıya sarılmaktır. Yüce Allah, memleketinden çıkarılmak istenen Hz. Şuayb'a, dinine sıkı sıkıya sarılması yüzünden yanında durup onu övdüğü gibi, Azîz'in karısının isteğine karşı çıkıp Allah'a sığınan Hz. Yûsuf'u da övmüştür. Zira Yûsuf da: *"Ey Rabbim! Zindan bana, bunların beni dâvet ettiği şeyden daha sevimlidir"*[1] demişti.

Bu şekilde eksilmemesi için imanın şubelerine sıkı sıkıya sarılmanın, gitmemesi için bu imanın aslına da sıkı sıkıya sarılmayla aynı olduğu açığa çıkmış olur. Konunun içeriği bu şekildedir. Zira malı konusunda cimri olan ve ona sıkı sıkıya sarılan kişi, malının tümüne de bir kısmına da sıkı sıkıya sarılır. Kendi nefsini düşünen kişi, bedeninin tümünü düşündüğü gibi bir organını da düşünür. Kişinin dine karşı olan tavrı da bu şekildedir. Muvaffakiyet Allah'tandır.

Bir mümin içinde bulunduğu toplumda dini görevlerini yerine getiremiyorsa, bundan dolayı bozulmaktan endişe ediyorsa, dini vecibelerini daha rahat yaşayabileceği başka bir yer bulunsa kendi toplumunu bırakıp kendisi için daha hayırlı gördüğü yere hicret etmesi dinine sıkı sıkıya sarılmasının göstergelerindendir. Yüce Allah bu konuda: *"Kim Allah'a ve Peygamber'ine hicret etmek amacıyla evinden çıkar da sonra kendisine ölüm yetişirse, şüphesiz onun mükafatı Allah'a düşer. Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhamet edicidir"*[2] buyurmuştur.

Ashâbın küfür diyarını bırakıp Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına hicret etmelerinin sebebi de budur. İçinde bulunduğu toplumda dinini yaşayamayan kişiler için de hicret hükmü bakidir. *es-Sünenü'l-Kübrâ*'nın *Siyer* bahsinde bu konuda yeterince söz etmiştik. *Delâilü'n-Nübüvve*'de de Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbının kafirlerin içindeyken onlardan gördükleri eziyet ve kötülükler ile ilk önce Habeşistan'a, ardından da Medine'ye hicret etmelerinin emredilmesi konusunda gelen rivayetleri

---

[1] Yusuf Sur. 33

[2] Nisâ Sur. 100

zikretmiştik.[1]

Yüce Allah bizleri selefimiz olanların yolundan gitmeye muvaffak kılsın. Zira onlar, en güzel şekilde bizlerin selefi olmuşlardır.

١٥٠٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أخبرنا أَبُو عَبْدِ اللهِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ، أخبرنا يَعْلَى بْنُ عُبَيْدٍ، حدثنا الْأَعْمَشُ، عَنْ أَبِي مُسْلِمٍ، عَنْ أَبِي الضُّحَى، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ خَبَّابٍ قال: كُنْتُ رَجُلًا قَيْنًا، وَكَانَ لِي عَلَى الْعَاصِ بْنِ وَائِلٍ دَيْنٌ فَأَتَيْتُهُ أَطْلُبُهُ، فَقَالَ: وَاللهِ لَا أَقْضِيكَ حَتَّى تَكْفُرَ بِمُحَمَّدٍ، قَالَ: قُلْتُ: " وَاللهِ، لَا أَكْفُرُ بِهِ أَبَدًا حَتَّى تَمُوتَ، ثُمَّ تُبْعَثَ "، قَالَ: فَإِنِّي إِذَا مِتُّ، ثُمَّ بُعِثْتُ كَانَ لِي ثَمَّ مَالٌ وَوَلَدٌ فَتَأْتِينِي فَأَقْضِيكَ، فَأَنْزَلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿أَفَرَأَيْتَ الَّذِي كَفَرَ بِآيَاتِنَا وَقَالَ لَأُوتَيَنَّ مَالًا وَوَلَدًا﴾ [مريم: ٧٧] أَخْرَجَاهُ فِي الصَّحِيحِ مِنْ وَجْهٍ آخَرَ، عَنِ الْأَعْمَشِ

1509- Habbâb der ki: Demircilik yapıyordum ve Âs b. Vâil'den bir alacağım vardı. Yanına gidip bunu istediğimde bana: "Vallahi Muhammed'i inkar etmedikçe alacağını sana vermem" karşılığını verdi. Ben: "Vallahi sen ölüp tekrar dirilsen de ben Muhammed'i inkar etmem!" dediğimde: "Ben ölüp tekrar dirildiğim zaman malım ve çocuklarım olacak. O zaman alacağını sana veririm" karşılığını verdi. Bunun üzerine Yüce Allah: ***"Âyetlerimizi inkar eden ve «Bana elbette mal ve çocuk verilecektir» diyeni gördün mü? Gaybı mı görüp bilmiş, yoksa Rahmân'dan bir söz mü almış? Hayır, söylediğini yazacağız ve onun azabını uzattıkça uzatacağız. Onun söyledikleri şeye biz mirasçı olacağız ve o yalnız başına bize gelecektir"***[2] âyetlerini indirdi.[3]

Buhârî ile Müslim, *Sahîh*'te başka bir kanalla A'meş'ten rivayet ettiler.[4]

---

[1] Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve* (2/274).

[2] Meryem Sur. 77-80

[3] İsnâdı sahihtir.

[4] Buhârî, *buyû'* (3/13), *husûmât* (3/92), *tefsîr* (5/237, *icâre* (3/52) ve Müslim, *sifatu'l-münâfikîn* 3/2153 (35).

١٥١٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أخبرنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدٍ بن الصَّفَّارُ، حدثنا أَحْمَدُ بْنُ مَنْصُورٍ، حدثنا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، أخبرنا مَعْمَرٌ، عَنْ عَطَاءٍ الْخُرَاسَانِيِّ، قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيِّبِ فَذَكَرْتُ بِلَالًا فَقَالَ: كَانَ شَحِيحًا عَلَى دِينِهِ، وَكَانَ يُعَذَّبُ فِي اللهِ، وَكَانَ يُعَذَّبُ عَلَى دِينِهِ، فَإِذَا أَرَادَ الْمُشْرِكُونَ أن يُقَارِبَهُمْ، قَالَ: " اللهَ اللهَ "

1510- Atâ el-Horasânî der ki: Saîd b. el-Müseyyeb'in yanındayken Bilâl'ı zikrettim. Sâid şöyle dedi: "Dinine sıkı sıkıya bağlı birisiydi. Allah için ve dini konusunda işkenceye maruz kalıyordu. Müşrikler dininden çıkmasını istedikçe de «Allah! Allah!» derdi."[1]

١٥١١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيُّ، أخبرنا أَبُو مَنْصُورٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْقَاسِمِ الصَّبْغِيُّ، حدثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ قُتَيْبَةَ، حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، أخبرنا ابْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ مِسْعَرٍ، عَنْ قَيْسِ بْنِ مُسْلِمٍ، عَنْ طَارِقِ بْنِ شِهَابٍ، قَالَ: " كَانَ خَبَّابٌ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ، وَكَانَ مِمَّنْ يُعَذَّبُ فِي اللهِ "

1511- Târık b. Şihâb der ki: "Habbâb hicret edenlerden biriydi. Zira Allah için işkenceye maruz kalmıştı."[2]

١٥١٢ - وَبِهِ أخبرنا أَبُو بَكْرٍ، أخبرنا جَرِيرٌ، عَنْ مُغِيرَةَ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، قَالَ: " أَعْطُوهُمْ مَا سَأَلُوا إِلَّا خَبَّاب، فَجَعَلُوا يَلْزَقُونَ ظَهْرَهُ بِالرَّضْفِ حَتَّى ذَهَبَ مَاءُ مَتْنَيْهِ "

1512- Şa'bî der ki: "Habbâb dışında işkence görenler müşriklerin istediklerini yaptılar. Habbâb'ı ise kızgın taşların üzerine yatırıp sırtının yağlarını erittiler."[3]

١٥١٣ - أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حدثنا أَبُو الْعَبَّاسِ بْنُ يَعْقُوبَ، حدثنا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الْجَبَّارِ، حدثنا يُونُسُ بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنِي هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: "

---

[1] Ravileri güvenilirdir. Abdurrezzâk, *Musannef* (11/234).

[2] Beyhakî'nin hocası dışında ravileri güvenilirdir. Beyhakî'nin hocası hakkında da tenkitler vardır. İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (13/49, 14/312) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (1/143).

[3] Ravileri güvenilirdir. İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (13/49, 14/312) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (1/144).

كَانَ وَرَقَةُ بْنُ نَوْفَلٍ يَمُرُّ بِبِلَالٍ، وَهُوَ يُعَذَّبُ عَلَى الْإِسْلَامِ، وَهُوَ يَقُولُ: " أَحَدٌ أَحَدٌ "، فَيَقُولُ وَرَقَةُ: " أَحَدٌ أَحَدٌ وَاللهِ يَا بِلَالُ

1513- Hişâm b. Urve, babasından bildiriyor: Varaka b. Nevfel işkence gören Bilâl'in yanına uğradığı zaman onun: "Ehad (Allah birdir)! Ehad!" dediğini işitirdi. Varaka da ona: "Ey Bilâl! Evet, vallahi Ehad! Ehad!" derdi.[1]

١٥١٤ - وَبِإِسْنَادِهِ عَنْ عُرْوَةَ، " أَنَّ أَبَا بَكْرٍ الصِّدِّيقَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَعْتَقَ مِمَّنْ كَانَ يُعَذَّبُ فِي اللهِ سَبْعَةً فَذَكَرَهُمْ وَذَكَرَهُ، ثُمَّ ذَكَرَ مِنْهُمْ الزِّنِّيرَةُ قَالَ فَذَهَبَ بَصَرُهَا وَكَانَتْ مِمَّنْ يُعَذَّبُ فِي اللهِ عَلَى الْإِسْلَامِ " فَتَأْبَى إِلَّا الْإِسْلَامَ، وَقَالَ الْمُشْرِكُونَ: مَا أَصَابَ بَصَرَهَا إِلَّا اللَّاتُ وَالْعُزَّى، فَقَالَتْ: كَلَّا وَاللهِ مَا هُوَ كَذَلِكَ، فَرَدَّ اللهُ عَلَيْهَا بَصَرَهَا

1514- Aynı isnâdla Urve bildiriyor: "Ebû Bekr es-Sıddîk (müşrikler tarafından) işkence gören yedi kişiyi alıp azat etti..." Sonrasında ravi bu yedi kişinin isimlerini sayar. İçlerinde Bilâl'i ve Zinnîre'yi de sayar. Zinnîre için de şöyle der: "Zinnîre müşrikler tarafından işkence gören kadınlardan biriydî ve gözlerini kaybetmişti. Müşrikler: «Görmene engel olan Lât ve Uzzâ'dan başkası değil!» deyince, Zinnîre: «Hayır! Vallahi de öyle değil!» karşılığını verdi ve Yüce Allah görme yetisini ona geri verdi."[2]

١٥١٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حدثنا أَبُو الْعَبَّاسِ، حدثنا أَحْمَدُ، حدثنا يُونُسُ، عَنِ ابْنِ إِسْحَاقَ، قَالَ: فَحَدَّثَنِي رِجَالٌ مِنْ آلِ عَمَّارِ بْنِ يَاسِرٍ، أَنَّ سُمَيَّةَ أُمَّ عَمَّارٍ عَذَّبَهَا هَذَا الْحَيُّ مِنْ بَنِي الْمُغِيرَةِ عَلَى الْإِسْلَامِ، وَهِيَ تَأْبَى حَتَّى قَتَلُوهَا، وَكَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَمُرُّ بِعَمَّارٍ وَأُمِّهِ وَأَبِيهِ، وَهُمْ يُعَذَّبُونَ بِالْأَبْطَحِ فِي رَمْضَاءِ مَكَّةَ فَيَقُولُ: " صَبْرًا يَا آلَ يَاسِرٍ فَإِنَّ مَوْعِدَكُمُ الْجَنَّةُ "

1515- İbn İshâk der ki: Ammâr b. Yâsir'in ailesinden (sülalesinden) biri bana şunu anlattı: "Ammâr'ın annesi, dininden çıkması için Muğîre

---

[1] İsnâdmda zayıf biri olan Ahmed b. Abdilcebbâr el-Utâridî vardır. İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye* (1/318).

[2] İsnâdı bir önceki hadis gibidir. Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve* (2/282-283), İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (12/10) ve Hâkim, *Müstedrek* (3/284).

oğulları müşrikleri tarafından işkenceye maruz kalıyordu. Onlara karşı geldiği için de onu öldürdüler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Mekke'nin kızgın kumları üzerinde işkence gören Ammâr'ın ve onun anne babasının yanına uğradığında: «*Sabredin ey Yâsir ailesi! Gideceğiniz yer cennet olacaktır*» derdi."[1]

١٥١٦ - أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى بْنِ الْفَضْلِ، أخبرنا أَبُو عَبْدِ اللهِ الصَّفَّارُ، حدثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْبَرتِيُّ الْقَاضِي، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ الْعَبْدِيُّ، حدثنا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ: " لَقَدْ أُخِفْتُ فِي اللهِ عَزَّ وَجَلَّ وَمَا يَخَافُ أَحَدٌ، وَلَقَدْ أُوذِيتُ فِي اللهِ عَزَّ وَجَلَّ وَمَا يُؤْذَى أَحَدٌ، وَلَقَدْ أَتَى عَلَيَّ وَعَلَى بِلَالٍ ثَلَاثُونَ مَا بَيْنَ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ، وَمَا لِي وَلَا لِبِلَالٍ طَعَامٌ يَأْكُلُهُ ذُو كَبِدٍ إِلَّا شَيْءٌ يُوَارِيهِ إِبْطُ بِلَالٍ

1516- Enes'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"Allah yolunda hiç kimsenin korkmadığı kadar korkutuldum. Allah'ın yolunda hiç kimsenin çekmediği kadar eziyet çektim. Bazen gecesi ve gündüzüyle otuz gün boyunca benle Bilâl'ın, bir canlının yiyebileceği bir şeyimiz olmazdı. Sadece Bilâl'ın koltuğunun altına sıkıştırıp kaldırdığı bir şeyler olurdu."*[2]

Bu yönde gelen hadisler çoktur. *Delâilü'n-Nübüvve*'de bazılarını zikretmiştik.[3] Müslümanlar maruz kaldıkları bela ve sıkıntılardan yana Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gelip yakındıklarında ve bu konuda Allah'a dua etmesini istediklerinde Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bu yöndeki sözlerini söylemiştir.

١٥١٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو زَكَرِيَّا بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ، أخبرنا أَبُو عَبْدِ اللهِ بْنُ يَعْقُوبَ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ، أخبرنا جَعْفَرُ بْنُ عَوْنٍ، أخبرنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي خَالِدٍ، عَنْ قَيْسِ بْنِ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ خَبَّابٍ، قَالَ: شَكَوْنَا إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ، وَهُوَ مُتَوَسِّدٌ بِبُرْدَةٍ لَهُ، وَهُوَ فِي ظِلِّ الْكَعْبَةِ، فَقُلْنَا: أَلَا تَدْعُو اللهَ لَنَا أَلَا تَسْتَنْصِرُ اللهَ لَنَا؟ قَالَ: فَجَلَسَ مُحْمَارًّا وَجْهُهُ،

---

[1] Meçhul bir ravisi vardır. Hâkim, *Müstedrek* (3/388), Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve* (2/282), Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr* (24/303), Ebû Nuaym, *Hilye* (1/140), İbn Sa'd, *Tabakât* (3/248) ve Ahmed, *Müsned* (1/62).

[2] İsnâdı sahihtir. İbn Mâce 1/54 (151).

[3] Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve* (2/274).

ثُمَّ قَالَ: " وَاللهِ، إِنْ كَانَ مَنْ قَبْلَكُمْ لَيُؤْخَذُ الرَّجُلُ فَتُحْفَرُ لَهُ الْحُفْرَةُ فَيُوضَعُ الْمِنْشَارُ عَلَى رَأْسِهِ، فَيُشَقُّ باثْنَيْنِ مَا يَصْرِفُهُ عَنْ دِينِهِ، وَيُمْشَطُ بِأَمْشَاطِ الْحَدِيدِ مَا بَيْنَ عَصَبِهِ وَلَحْمِهِ مَا يَصْرِفُهُ ذَلِكَ عَنْ دِينِهِ، وَلَيُتِمَّنَّ اللهُ هَذَا الْأَمْرَ حَتَّى يَسِيرَ الرَّاكِبُ مِنْكُمْ مِنْ صَنْعَاءَ إِلَى حَضْرَمَوْتَ لَا يَخْشَى إِلَّا اللهَ عَزَّ وَجَلَّ أَوِ الذِّئْبَ عَلَى غَنَمِهِ، وَلَكِنَّكُمْ تَعْجَلُونَ " أَخْرَجَاهُ فِي الصَّحِيحِ مِنْ وَجْهٍ آخَرَ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ

1517- Habbâb der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Kâbe'nin gölgesinde hırkasını yastık yapıp ona yaslanmışken (müşriklerin eziyetlerinden yana) ona şikâyette bulunup: "Ey Allah'ın Resûlü! Bize yardım etmesi için Allah'a dua etmeyecek misin?" dedik. Hz. Peygamber (sallallahu alayhi vesellem) yüzü kıpkırmızı olmuş bir şekilde doğrulup oturdu ve şöyle buyurdu: *"Vallahi sizden öncekilerden birine bir çukur kazılıp içine konurdu. Sonra başına testere konulup iki parçaya bölünürdü ve buna rağmen dininden dönmezdi. Yine demirden taraklarla eti, kemiği, sinirleri ayrılacak şekilde taranırdı da yine dininden dönmezdi. Vallahi bu din hakim olacak ve kişi bineğine binip San'â'dan Hadramevt'e kadar Allah'tan başka hiç kimseden korkmadan yolculuk edebilecektir. Yine kişi koyun sürüsü için kurttan başka hiç kimseden korkmayacak duruma gelecektir. Ama siz acele ediyorsunuz."*[1]

Buhârî ve Müslim, *Sahîh*'te başka bir kanalla İsmâil'den rivayet ettiler.[2]

١٥١٨ - أخبرنا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أخبرنا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الصَّنْعَانِيُّ، حدثنا عَفَّانُ، حدثنا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، أخبرنا ثَابِتٌ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنْ صُهَيْبٍ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ: " كَانَ مَلِكٌ مِمَّنْ كَانَ قَبْلَكُمْ، وَكَانَ لَهُ سَاحِرٌ، فَلَمَّا كَبِرَ السَّاحِرُ، قَالَ السَّاحِرُ: إِنِّي قَدْ كَبِرَتْ سِنِّي وَحَضَرَ أَجَلِي، فَادْفَعْ إِلَيَّ غُلَامًا لِأُعَلِّمَهُ السِّحْرَ، فَدَفَعَ إِلَيْهِ غُلَامًا، فكَانَ يُعَلِّمُهُ السِّحْرَ، وَكَانَ بَيْنَ الْمَلِكِ وَبَيْنَ السَّاحِرِ رَاهِبٌ، فَأَتَى الْغُلَامُ عَلَى الرَّاهِبِ فَسَمِعَ كَلَامَهُ، فَأَعْجَبَهُ نَجْوُهُ وَكَلَامُهُ، فَكَانَ إِذَا أَتَى السَّاحِرَ ضَرَبَهُ، وَيَقُولُ: مَا حَبَسَكَ؟ فَإِذَا أَتَى أَهْلَهُ جَلَسَ عِنْدَ

---

[1] İsnâdı sahihtir.

[2] Buhârî, *menâkib* (4/179-180, 238) ile *ikrâh* (8/56).

الرَّاهِبِ، فَيُبْطِئُ عَلَى أَهْلِهِ، فَإِذَا أَتَى أَهْلَهُ ضَرَبُوهُ، وَقَالُوا: مَا حَبَسَكَ؟ فَشَكَا ذَلِكَ إِلَى الرَّاهِبِ، فَقَالَ: إِذَا أَرَادَ السَّاحِرُ أَنْ يَضْرِبَكَ، فَقُلْ: حَبَسَنِي أَهْلِي، فَإِذَا أَرَادَ أَهْلُكَ أَنْ يَضْرِبُوكَ، فَقُلْ: حَبَسَنِي السَّاحِرُ، قَالَ: فَبَيْنَمَا هُمْ كَذَلِكَ إِذْ أَتَى يَوْمًا عَلَى دَابَّةٍ فَظِيعَةٍ عَظِيمَةٍ قَدْ حَبَسَتِ النَّاسَ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ أَنْ يَجُوزُوا، فَقَالَ: الْيَوْمَ أَعْلَمُ أَمْرُ الرَّاهِبِ أَحَبُّ إِلَى اللهِ، أَمْ أَمْرُ السَّاحِرِ فَأَخَذَ حَجَرًا، فَقَالَ: اللهُمَّ إِنْ كَانَ أَمْرُ الرَّاهِبِ أَحَبَّ إِلَيْكَ وَأَرْضَى لَكَ مِنْ أَمْرِ السَّاحِرِ فَاقْتُلْ هَذِهِ الدَّابَّةَ حَتَّى يَجُوزَ النَّاسُ، وَرَمَاهَا فَقَتَلَهَا وَمَضَى النَّاسُ فَأَخْبَرَ الرَّاهِبَ بِذَلِكَ، فَقَالَ: أَيْ بُنَيْ، أَنْتَ أَفْضَلُ مِنِّي، وَإِنَّكَ سَتُبْتَلَى، فَإِنِ ابْتُلِيتَ فَلَا تَدُلَّ عَلَيَّ، فَكَانَ الْغُلَامُ يُبْرِئُ الْأَكْمَهَ وَالْأَبْرَصَ، وَسَائِرَ الْأَدْوَاءِ ويشفِيهِمْ، وَكَانَ جَلِيسٌ لِلْمَلِكِ، فَعَمِيَ فَسَمِعَ بِهِ، فَأَتَاهُ بِهَدَايَا كَثِيرَةٍ، فَقَالَ: اشْفِنِي، وَلَكَ مَا هَاهُنَا أَجْمَعُ، فَقَالَ: مَا أَشْفِي أَنَا أَحَدًا إِنَّمَا يَشْفِي اللهُ، فَإِنْ آمَنْتَ دَعَوْتُ اللهَ فَشَفَاكَ فَآمَنَ، فَدَعَا لَهُ فَشَفَاهُ، ثُمَّ أَتَى الْمَلِكَ فَجَلَسَ مَعَهُ نَحْوَ مَا كَانَ يَجْلِسُ، فَقَالَ لَهُ الْمَلِكُ: يَا فُلَانُ، مَنْ رَدَّ عَلَيْكَ بَصَرَكَ؟ قَالَ: رَبِّي، قَالَ: أَنَا؟ قَالَ: لَا وَلَكِنْ رَبِّي وَرَبُّكَ اللهُ، قَالَ: أَوَلَكَ رَبٌّ غَيْرِي؟ قَالَ: نَعَمْ، فَلَمْ يَزَلْ يُعَذِّبُهُ حَتَّى دَلَّ عَلَى الْغُلَامِ، فَبَعَثَ إِلَيْهِ فَقَالَ: أَيْ بُنَيَّ قَدْ بَلَغَ مِنْ سِحْرِكَ أَنَّكَ تُبْرِئُ الْأَكْمَهَ وَالْأَبْرَصَ وَهَذِهِ الْأَدْوَاءَ، فَقَالَ: مَا أَشْفِي أَنَا أَحَدًا إِنَّمَا يَشْفِي اللهُ، قَالَ: أَنَا؟ قَالَ: لَا، قَالَ: أَوَ لَكَ رَبٌّ غَيْرِي؟ قَالَ: نَعَمْ رَبِّي وَرَبُّكَ اللهُ فَأَخَذَهُ أَيْضًا بِالْعَذَابِ، فَلَمْ يَزَلْ بِهِ حَتَّى دَلَّ عَلَى الرَّاهِبِ فَأَتَى الرَّاهِبَ، فَقَالَ: ارْجِعْ عَنْ دِينِكَ، فَأَبَى فَوَضَعَ الْمِنْشَارَ فِي مَفْرِقِ رَأْسِهِ حَتَّى وَقَعَ شِقَّاهُ إِلَى الْأَرْضِ، فَقَالَ لِلْأَعْمَى ارْجِعْ عَنْ دِينِكَ فَأَبَى فَوَضَعَ الْمِنْشَارَ فِي مَفْرِقِ رَأْسِهِ حَتَّى وَقَعَ شِقَّاهُ إِلَى الْأَرْضِ فَقَالَ: لِلْغُلَامِ: ارْجِعْ عَنْ دِينِكَ فَأَبَى فَبَعَثَ بِهِ مَعَ نَفَرٍ إِلَى جَبَلِ كَذَا وَكَذَا، وَقَالَ: إِذَا بَلَغْتُمْ ذُرْوَتَهُ فَإِنْ رَجَعَ عَنْ دِينِهِ، وَإِلَّا فَاطْرَحُوهُ مِنْ فَوْقِهِ فَذَهَبُوا بِهِ، فَلَمَّا عَلَوْا بِهِ الْجَبَلَ قَالَ: اللهُمَّ اكْفِنِيهِمْ بِمَا شِئْتَ، فَرَجَفَ بِهِمُ الْجَبَلُ، فَتَدَهْدَهُوا أَجْمَعُونَ، وَجَاءَ الْغُلَامُ يَمْشِي حَتَّى دَخَلَ عَلَى الْمَلِكِ، فَقَالَ: مَا فَعَلَ أَصْحَابُكَ؟ فَقَالَ: كَفَانِيهِمُ اللهُ، قَالَ: فَبَعَثَ بِهِ مَعَ نَفَرٍ فِي قُرْقُورٍ، وَقَالَ: إِذَا لَجَجْتُمْ بِهِ الْبَحْرَ، فَإِنْ رَجَعَ عَنْ دِينِهِ، وَإِلَّا فَغَرِّقُوهُ، فَلَجَّجُوا بِهِ الْبَحْرَ، فَقَالَ الْغُلَامُ: اللهُمَّ اكْفِنِيهِمْ بِمَا شِئْتَ، فَغَرِقُوا أَجْمَعُونَ وَجَاءَ الْغُلَامُ يَتَلَمَّسُ حَتَّى دَخَلَ عَلَى الْمَلِكِ، فَقَالَ: مَا فَعَلَ أَصْحَابُكَ، فَقَالَ كَفَانِيهِمُ اللهُ، ثُمَّ قَالَ لِلْمَلِكِ: إِنَّكَ لَسْتَ بِقَاتِلِي حَتَّى تَفْعَلَ مَا آمُرُكَ، فَإِنْ أَنْتَ فَعَلْتَ مَا آمُرُكَ بِهِ قَتَلْتَنِي، وَإِلَّا فَإِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ قَتْلِي، قَالَ: وَمَا هُوَ؟ قَالَ: تَجْمَعُ

النَّاسَ فِي صَعِيدٍ، ثُمَّ تَصْلُبُنِي عَلَى جِذْعٍ فَتَأْخُذُ سَهْمًا مِنْ كِنَانَتِي، ثُمَّ قُلْ: بِسْمِ اللهِ رَبِّ الْغُلَامِ فَإِنَّكَ إِذَا فَعَلْتَ مَا آمُرُكَ بِهِ قَتَلْتَنِي، وَإِلَّا فَإِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ قَتْلِي، فَفَعَلَ وَوَضَعَ السَّهْمَ فِي كَبِدِ قَوْسِهِ ثُمَّ رَمَى، فَقَالَ: بِسْمِ اللهِ رَبِّ الْغُلَامِ فَوَقَعَ السَّهْمُ فِي صُدْغِهِ، فَوَضَعَ الْغُلَامُ يَدَهُ عَلَى مَوْضِعِ السَّهْمِ وَمَاتَ، فَقَالَ النَّاسُ: آمَنَّا بِرَبِّ الْغُلَامِ، فَقِيلَ لِلْمَلِكِ: أَرَأَيْتَ مَا كُنْتَ تَحْذَرُ قَدْ وَاللهِ نَزَلَ بِكَ وَقَدْ آمَنَ النَّاسُ كُلُّهُمْ، فَأَمَرَ بِأَفْوَاهِ السِّكَكِ فَخُدَّتْ فِيهَا الْأُخْدُودُ، وَأُضْرِمَتْ فِيهَا النِّيرَانُ، وَقَالَ: مَنْ رَجَعَ عَنْ دِينِهِ فَدَعُوهُ وَإِلَّا فَأَقْحِمُوهُ فِيهَا، فَكَانُوا يَتَقَاعَدُونَ فِيهَا وَيَتَدَافَعُونَ، فَجَاءَتِ امْرَأَةٌ بِابْنٍ لَهَا تُرْضِعُهُ، فَكَأَنَّهَا تَقَاعَسَتْ أَنْ تَقَعَ فِي النَّارِ، فَقَالَ الصَّبِيُّ: يَا أُمَّهِ اصْبِرِي فَإِنَّكِ عَلَى الْحَقِّ " رَوَاهُ مُسْلِمٌ فِي الصَّحِيحِ، عَنْ هُدْبَةَ بْنِ خَالِدٍ، عَنْ حَمَّادٍ، وَقَالَ فِي الْمَوْضِعَيْنِ: " وَجَاءَ الْغُلَامُ يَمْشِي حَتَّى دَخَلَ عَلَى الْمَلِكِ، وَقَالَ: فانْكَفَأَتْ بِهِمُ السَّفِينَةُ فَغَرِقُوا " وَرَوَاهُ مَعْمَرٌ، عَنْ ثَابِتٍ بِإِسْنَادِهِ وَقَالَ فِي آخِرِهِ: " فَجَعَلَ يُلْقِيهِمْ فِي تِلْكَ الْأُخْدُودِ، قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿قُتِلَ أَصْحَابُ الْأُخْدُودِ النَّارِ ذَاتِ الْوَقُودِ﴾ [البروج: ٥] حَتَّى بَلَغَ ﴿الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ﴾ [البروج: ٨] وَأَمَّا الْغُلَامُ، فَإِنَّهُ دُفِنَ فَيُذْكَرَ أَنَّهُ خَرَجَ فِي زَمَانِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ وَإِصْبَعُهُ عَلَى صُدْغِهِ كَمَا وَضَعَهَا حِينَ قُتِلَ " أَخْبَرَنَاهُ أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَنْبَأَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الصَّنعانِيُّ، حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، فَذَكَرَهُ بِمَعْنَاهُ يَزِيدُ وَيَنْقُصُ قَالَ عَبْدُ الرَّزَّاقِ: " وَالْأُخْدُودُ بِنَجْرَانَ "

1518- Suheyb'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"Sizden önceki topluluklardan birinde, bir kral ve bu kralın da bir sihirbazı vardı. Sihirbaz yaşlandığı zaman, krala: "Ben artık yaşlandım, ecelim de yaklaştı. Bana genç bir çocuk gönder de ona sihri öğreteyim" dedi. Kral da sihir öğretmesi için ona bir genç yolladı. Kral ile sihirbazın arasında bir rahip bulunurdu. Genç, sihirbazın yanına giderken yolda bu rahiple karşılaştı ve rahibin yanında oturup onu sözlerini dinledi. Rahibin sözlerini de çok beğendi.*

Bu şekilde sihirbaza giderken rahibin yanında oturduğu için geç kalır, sihirbaz da onu döver: "Neden geciktin?" diye çıkışırdı. Evine gitmek için sihirbazın yanından ayrılınca yine rahibin yanına gidip otururdu. Geç geldiği için ailesi de onu döver: "Neden geciktin?" diye çıkışırlardı. Genç bu durumu rahibe şikâyet edince, rahip ona: "Sihirbaz seni döveceği zaman ona: «Ailem beni alıkoydu, ondan geç kaldım» dersin. Ailen seni dövmek istediği zaman da: «Sihirbaz beni alıkoydu»

dersin" dedi.

Genç bu şekilde gidip gelirken bir defasında insanları yollarından alıkoyan vahşi ve çok büyük hayvanla karşılaştı. İçinden: "Allah katında sihirbaz mı daha üstün yoksa rahip mi, bunu işte bugün öğreneceğim" dedi. Sonra eline bir taş aldı ve: "Allahım! Eğer rahibin durumu senin için sihirbazın durumundan daha sevimli ve rızana daha uygun ise bu taşla şu hayvanı öldür de insanlar yollarına gitsinler" dedi. Ona taşı atınca hayvan öldü, insanlar da yollarına devam ettiler.

Sonra genç çocuk, rahibin yanına gelince olanları ona anlattı. Rahib de ona: "Evladım! Sen benden daha üstün bir duruma gelmişsin. Ancak bazı belalara maruz kalacaksın ve eğer hayatta kalırsan sakın benden kimseye bahsetme" dedi. Genç çocuk, körleri ve alaca hastalarını da iyileştirmeye, insanlara her türlü hastalığa karşı şifa dağıtmaya başlamıştı.

Kralın meclis arkadaşlarından biri kör olmuştu. Bunu duyunca gencin yanına birçok hediyeyle geldi ve: "Eğer beni de iyileştirirsen buradaki her şey senin olsun!" dedi. Genç ise: "Ben kimseyi iyileştirmiyorum; fakat Yüce Allah şifa veriyor. Sen de iman edersen, Allah'a dua ederim. O da sana şifa verir" karşılığını verdi. Adam iman edince genç dua etti, Yüce Allah da ona şifa verdi.

Sonra adam kralın yanına gelip her zaman oturduğu yerde oturdu. Kral ona: "Ey filan! Tekrar görmeni kim sağladı?" diye sorunca, adam: "Rabbim!" karşılığını verdi. Kral: "Ben mi?" diye sorunca, adam: "Hayır! Aksine her ikimizin de Rabbi olan Allah" karşılığını verdi. Kral: "Benden başka Rabbin var mı ki?" diye sorunca, adam: "Evet, var" dedi. Bunu deyince genç çocuğun adını verene kadar adam işkenceye tâbi tutuldu.

Bunun üzerine kral, genci yanına çağırdı. Ona: "Evladım! Sihirde körleri ve alaca hastalarını iyileştirecek dereceye ulaşmışsın, birçok hastaya şifa veriyormuşsun" deyince, genç: "Ben kimseyi iyileştirmiş değilim, ancak Yüce Allah iyileştiriyor" karşılığını verdi. Kral: "Ben mi?" diye sorunca, genç: "Hayır!" karşılığını verdi. Kral: "Benden başka Rabbin var mı ki?" diye sorunca, genç: "Evet! Hem senin Rabbin, hem de benim Rabbim olan Allah" karşılığını verdi.

Kral genci de yakalattı ve rahibin adını verene kadar ona da işkence etti. Sonra rahibi yanına getirtti ve ona: "Dininden çık!" dedi; ancak rahip bunu kabul etmedi. Bunun üzerine bir testere getirildi ve başının orta yerine konulup rahip ikiye kesildi, rahip iki parça halinde yere düştü. Sonra kör iken görmeye başlayan adam getirildi ve ona da: "Dininden çık!" dedi. Ancak o da bunu kabul etmedi. Bunun üzerine bir

testere getirildi ve başının orta yerine konulup ikiye kesildi, adam iki parça halinde yere düştü.

Sonra genç çocuğa: "Dininden çık!" dedi. Çocuk da kabul etmeyince, kral onu bazı adamlarına teslim etti ve onlara: "Bunu filan dağa götürüp dağın tepesine kadar çıkarın. Eğer dinini terk etmeyi yine kabul etmezse oradan aşağıya atın!" dedi. Bunun üzerine çocuğu dağın tepesine çıkardılar. Çocuk: "Allahım! Dilediğin şekilde beni bunların şerrinden koru" diye dua edince dağ sallandı ve bütün adamlar aşağıya düştü.

Sonra çocuk yürüyerek kralın yanına geldi. Kral ona: "Yanındakilere ne oldu?" diye sorunca, çocuk: "Yüce Allah beni onlardan korudu" dedi. Bunun üzerine kral onu başka adamlara teslim etti ve: "Onu bir gemiye bindirin ve denizin ortasına götürün. Şâyet dininden dönmezse denize atın!" emrini verdi. Adamlar genci alıp denizin ortasına kadar götürdüler. Genç çocuk: "Allahım! Dilediğin şekilde beni bunların şerrinden koru" diye dua edince bütün adamlar boğuldu. Sonra genç çocuk el yordamıyla kralın yanına geldi. Kral ona: "Yanındakilere ne oldu?" diye sorunca, genç çocuk: "Yüce Allah beni onlardan korudu" dedi.

Sonra krala: "Sana söyleyeceğim şeyi yapmadan sen beni öldüremezsin! Ama sana diyeceğimi yaparsan öldürürsün" dedi. Kral: "Ne o?" diye sorunca, genç: "İnsanları bir yerde topla ve beni de bir kütüğün üzerine bağla. Sonra benim ok torbamdan bir tane ok alıp yayın kirişine koy ve: «Bu gencin Rabbi olan Allah'ın adıyla» diyerek oku bana at. Şâyet bu şekilde yaparsan beni öldürebilirsin. Aksi halde beni öldüremeyeceksin" dedi. Bunun üzerine kral denileni yaptı ve ok torbasından bir ok çekip yayın kirişine yerleştirdi ve: "Bu gencin Rabbi olan Allah'ın adıyla" deyip oku fırlattı. Ok gidip gencin şakağına saplandı. Genç elini okun saplandığı yer olan şakağına koydu ve öldü.

İnsanlar bunu görünce: "Bu gencin Rabbine iman ettik!" demeye başladılar. Kralın adamları: "Korktuğun şey vardı ya! O korktuğun şeyi Yüce Allah başına getirdi. Zira bütün insanlar iman etti" dediler. Bunun üzerine kral yol ağızlarında hendeklerin kazılmasını emretti. Hendekler kazılıp içlerinde de ateşler yakıldı. Kral: "Dininden dönenleri serbest bırakın, dönmeyenleri de ateşe atın!" emrini verdi. Öyle yapmaya başladılar. İnsanlar hendeğin kenarına oturtuluyor ve itilerek ateşe atılıyorlardı. Nihâyet yanında küçük çocuğuyla bir kadın geldi ve ateşe düşmemek için geri çekilir gibi oldu. Bunun üzerine çocuğu: "Anneciğim! Sabret, zira sen hak

üzerindesin!" dedi."[1]

Müslim, *Sahîh*'te bunu Hudbe b. Hâlid kanalıyla Hammâd'dan rivayet etti. Ancak her iki yerde de *"Sonra çocuk yürüyerek kralın yanına geldi"* ifadesini kullanmıştır. Ayrıca: *"Gemi devrildi ve bütün adamlar boğuldu"* ibaresi geçmiştir.[2]

Ma'mer de bunu Sâbit'ten aynı isnâdla rivayet eder ve sonunda şöyle der: *"Sonra kral dininden dönmeyenleri ateş dolu hendeklere atmaya başladı. Yüce Allah bu konuda: **"Kahrolsun o hendek sahipleri! Şiddetle yanan o ateşin sahipleri! Ki üzerine oturmuşlardı. Onlar da müminlere yapmakta oldukları işkenceyi seyrediyorlardı. Bu inkarcıların, inananlara kızmaları; onların sadece, göklerin ve yerin hükümranlığı kendisinin bulunan ve övülmeğe layık ve güçlü olan Allah'a inanmış olmalarındandı. Allah her şeye şahiddir"**[3] buyurur."*

Suheyb der ki: "Gence gelince bu çocuk defnedilmişti. Bize anlatılana göre Ömer b. el-Hattâb zamanında da çıkarıldığında eli öldürüldüğü anda olduğu gibi şakağında duruyordu."

Aynısını bize Ebû Abdillah el-Hâfız, Ebû Abdillah es-San'ânî'den, o da İshâk b. İbrâhîm'den, o da Abdürrezzâk'tan, o da Ma'mer'den biraz eksik biraz fazla rivayet etmiştir. Abdurrezzâk: "Bu hendekler Necrân'dadır" demiştir.[4]

١٥١٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ صَالِحِ بْنِ هَانِئٍ، حدثنا الْحُسَيْنُ بْنُ الْفَضْلِ الْبَجَلِيُّ، حدثنا عَفَّانُ بْنُ مُسْلِمٍ، حدثنا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، أخبرنا عَطَاءُ بْنُ السَّائِبِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " لَمَّا أُسْرِيَ بِي مَرَّتْ بِي رَائِحَةٌ طَيِّبَةٌ، فَقُلْتُ: مَا هَذِهِ الرَّائِحَةُ؟ قَالُوا: هَذِهِ رَائِحَةُ مَاشِطَةِ ابْنَةِ

---

[1] İsnâdı sahihtir.

[2] Müslim, *zühd* (73).

[3] Burûc Sur. 4-9

[4] Tirmizî 5/437-439 (3340).

فِرْعَوْنَ وَأَوْلَادِهَا كَانَتْ تُمَشِّطُهَا فَوَقَعَ الْمُشْطُ من يَدِهَا، فَقَالَتْ: بِسْمِ اللهِ، فَقَالَتِ ابْنَتُهُ: أَبِي؟ فَقَالَتْ: لَا، قالت: بَلْ رَبِّي وَرَبُّكِ وَرَبُّ أَبِيكِ، فَقَالَتْ: أُخْبِرُ بِذَلِكَ أَبِي؟ قَالَتْ: نَعَمْ، فأَخْبَرَتْهُ، فَدَعَا بِهَا وبِوَلَدِهَا، فَقَالَ: أَلَكِ رَبٌّ غَيْرِي؟ فَقَالَتْ: نَعَمْ، رَبِّي وَرَبُّكَ اللهُ، وَأَظُنُّهُ قَالَ: فَأَمَرَ بِنُقْرَةٍ مِنْ نُحَاسٍ فَأُحْمِيَتْ، ثُمَّ أَمَرَ بِهَا لِتُلْقَى فِيهَا، فَقَالَتْ: لِي إِلَيْكَ حَاجَةٌ، قَالَ: وَمَا هِيَ؟ قَالَتْ: أَنْ تَجْمَعَ عِظَامِي وَعِظَامَ وَلَدِي فَتَدْفِنَهَا جَمِيعًا، فَقَالَ: ذَلِكَ لَكِ لِمَا لَكِ عَلَيْنَا مِنَ الْحَقِّ، فَأَتَى بِأَوْلَادِهَا فَأَلْقَى وَاحِدًا وَاحِدًا حَتَّى إِذَا كَانَ آخِرُ وَلَدِهَا وَكَانَ صَبِيًّا مُرْضَعًا، فَقَالَ: اصْبِرِي يَا أُمَّاهُ، فَإِنَّكِ عَلَى الْحَقِّ، ثُمَّ أُلْقِيَتْ مَعَ وَلَدِهَا " وَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " وَتَكَلَّمَ أَرْبَعَةٌ وَهُمْ صِغَارٌ: هَذَا وَشَاهِدُ يُوسُفَ، وَصَاحِبُ جُرَيْجٍ، وَعِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ "

1519- İbn Abbâs der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"İsra (Miraç) gecesi götürüldüğümde güzel bir koku aldım. "Bu koku ne?" diye sorduğumda şöyle dediler: "Bu, Firavun'un kızının hizmetçisinin ve çocuklarının kokusu. Bu kadın Firavun'un kızının saçlarını tararken tarak elinden düşünce: "Allah'ın adıyla (Bismillah)!" diyerek almak istedi. Firavun'un kızı: "Babamın adıyla mı?" diye sorunca, kadın: "Hayır! Senin, benim ve babanın Rabbi!" karşılığını verdi. Firavun'un kızı: "Bunun babama söyleyeyim mi?" diye sorunca, kadın: "Söyle!" dedi. Firavun'un kızı babasına haber verince Firavun kadının ve çocuklarının getirilmesini söyledi.*

Ona: "Benden başka rabbin var mı?" deyince, kadın: "Evet! Benim de, senin de rabbi olan Allah!" karşılığını verdi. Bunun üzerine Firavun bakırdan büyük bir kazanın ateşte kızdırılmasını söyledi ve kadının içine atılmasını emretti. Kadın: "Senden bir isteğim var" deyince, Firavun: "Nedir?" diye sordu. Kadın: "Kemiklerimi ve çocuklarımın kemiklerini aynı yerde gömmeni istiyorum" deyince, Firavun: "Bizim üzerimizdeki haklarından dolayı bu isteğini yerine getireceğim" karşılığını verdi.

Ardından çocukları getirildi ve birer birer kazanın içine atılmaya başlandı. En son geriye süt emen küçük bebeği kalınca annesine: "Anneciğim! Sabret, zira sen hak üzerindesin!" dedi. Sonra bu çocuğuyla birlikte kazana atıldı."

Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"Dört kişi henüz bebekken konuştu. Bunlardan biri işte bu çocuktur. Diğeri Hz. Yûsuf'un şahidi olan çocuktur.*

Diğeri (İsrail oğullarından) Cüreyc'in kıssasında zikredilen çocuktur. Bir diğeri de İsa b. Meryem'dir."[1]

١٥٢٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حدثنا أَبُو عَبْدِ اللهِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ الشَّيْبَانِيُّ، حدثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللهِ، حدثنا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرٍ الْحِيرِيُّ، أخبرنا حَاجِبُ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَمَّادٍ، حدثنا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، أخبرنا سُلَيْمَانُ التَّيْمِيُّ، عَنْ أَبِي عُثْمَانَ، عَنْ سَلْمَانَ، قَالَ: " كَانَتِ امْرَأَةُ فِرْعَوْنَ تُعَذَّبُ بِالشَّمْسِ، فَإِذَا انْصَرَفَا عَنْهَا أَظَلَّتْهَا الْمَلَائِكَةُ بِأَجْنِحَتِهَا، وَكَانَتْ تَرَى بَيْتَهَا فِي الْجَنَّةِ " لَفْظُهُمَا سَوَاءٌ

1520- Selmân der ki: "Firavun'un karısına güneşin altında bırakılarak işkence edilirdi. Yanından ayrıldıklarında melekler kanatlarıyla ona gölge yaparlardı. İşkence altındayken cennetteki evini görürdü."[2]

Her iki kanaldan gelen rivayetlerin lafzı birdir.

١٥٢١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ، أخبرنا أبو عَبْدُ اللهِ الصَّغَانِيُّ، حدثنا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، أخبرنا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، أخبرنا مَعْمَرٌ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَبِي رَافِعٍ، قَالَ: " وَتَّدَ فِرْعَوْنُ لِامْرَأَتِهِ أَرْبَعَةَ أَوْتَادٍ، ثُمَّ جعَلَ عَلَى بَطْنِهَا رَحًى عَظِيمَةً حَتَّى مَاتَتْ "

1521- Ebû Râfi' der ki: "Firavun, karısı için dört kazık çaktı. Bunlara bağlandıktan sonra karnının üzerine büyük değirmen taşı koyup ölene kadar öyle bıraktı."[3]

١٥٢٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ مُحَمَّدُ بْنُ الْفَضْلِ الْقَطَّانُ، أخبرنا أَبُو سَهْلِ بْنُ زِيَادٍ الْقَطَّانُ، حدثنا سَعِيدُ بْنُ عُثْمَانَ الْأَهْوَازِيُّ، حدثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ مُعَاوِيَةَ الْجُمَحِيُّ، وَأَخْبَرَنَا أَبُو نَصْرٍ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ عُمَرَ بْنِ قَتَادَةَ، أخبرنا أَبُو مُحَمَّدٍ يَحْيَى بْنُ مَنْصُورٍ

---

[1] İsnâdında ezberini karıştıran biri olan Atâ b. es-Sâib vardır. Ahmed, *Müsned* (1/309-310), Ebû Ya'lâ, *Müsned* 4/394-395 (2517), İbn Hibbân, *Mevârid* (36), Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr* 11/450-451 (12279), Hâkim, *Müstedrek* (2/496-497) ve Bezzâr, *Keşfu'l-Estâr* (1/37).

[2] İsnâdların birinin ravileri güvenilirdir. Diğerinin isnâdı ise zayıftır. İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (13/331), Hâkim, *Müstedrek* (2/496), İbn Cerîr, *Tefsîr* (28/171) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (1/205).

[3] Ravileri güvenilirdir. Abdurrezzâk, *Musannef* (11/246) ve Hâkim, *Müstedrek* (2/522).

الْقَاضِي، حدثنا أَبُو الْفَضْلِ أَحْمَدُ بْنُ سَلَمَةَ، حدثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ مُعَاوِيَةَ الْجُمَحِيُّ، حدثنا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْقَسْمَلِيُّ، حدثنا ضِرَارُ بْنُ عَمْرٍو، عَنْ أَبِي رَافِعٍ، قَالَ: وَجَّهَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ جَيْشًا إِلَى الرُّومِ، وَفِيهِمْ رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ عَبْدُ اللهِ بْنُ حُذَافَةَ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ، فَأَسَرَهُ الرُّومُ فَذَهَبُوا بِهِ إِلَى مَلِكِهِمْ، فَقَالُوا: إِنَّ هَذَا مِنْ أَصْحَابِ مُحَمَّدٍ، فَقَالَ لَهُ الطَّاغِيَةُ: هَلْ لَكَ أَنْ تَتَنَصَّرَ وَأُشْرِكُكَ فِي مُلْكِي وَسُلْطَانِي؟ فَقَالَ لَهُ عَبْدُ اللهِ: " لَوْ أَعْطَيْتَنِي جَمِيعَ مَا تَمْلِكُ، وَجَمِيعَ مَا مَلَكَتْهُ الْعَرَبُ - وَفِي رِوَايَةِ الْقَطَّانِ: وَجَمِيعَ مَمْلَكَةِ الْعَرَبِ - عَلَى أَنْ أَرْجِعَ عَنْ دِينِ مُحَمَّدٍ ﷺ طَرْفَةَ عَيْنٍ، مَا فَعَلْتُ "، قَالَ: إِذًا أَقْتُلُكَ، قَالَ: " أَنْتَ وَذَاكَ "، قَالَ: فَأَمَرَ بِهِ فَصُلِبَ، وَقَالَ لِلرُّمَاةِ: ارْمُوهُ قَرِيبًا مِنْ يَدَيْهِ قَرِيبًا مِنْ رِجْلَيْهِ وَهُوَ يَعْرِضُ عَلَيْهِ، وَهُوَ يَأْبَى، ثُمَّ أَمَرَ بِهِ فَأُنْزِلَ، ثُمَّ دَعَا بِقِدْرٍ وَصَبَّ فِيهَا مَاءً حَتَّى احْتَرَقَتْ، ثُمَّ دَعَا بِأَسِيرَيْنِ مِنَ الْمُسْلِمِينَ، فَأَمَرَ بِأَحَدِهِمَا فَأُلْقِيَ فِيهَا وَهُوَ يَعْرِضُ عَلَيْهِ النَّصْرَانِيَّةَ وَهُوَ يَأْبَى، ثُمَّ أَمَرَ بِهِ أَنْ يُلْقَى فِيهَا، فَلَمَّا ذُهِبَ بِهِ بَكَى، فَقِيلَ لَهُ: إِنَّهُ بَكَى فَظَنَّ أَنَّهُ رَجَعَ، فَقَالَ: رُدُّوهُ فَعَرَضَ عَلَيْهِ النَّصْرَانِيَّةَ فَأَبَى، قَالَ: فَمَا أَبْكَاكَ؟ قَالَ: " أَبْكَانِي أَنِّي قُلْتُ هي نَفْسٌ وَاحِدَةٌ تُلْقَى هَذِهِ السَّاعَةَ فِي هَذَا الْقِدْرِ فَتَذْهَبُ، فَكُنْتُ أَشْتَهِي أَنْ يَكُونَ بِعَدَدِ كُلِّ شَعَرَةٍ فِي جَسَدِي نَفْسٌ تَلْقَى هَذَا فِي اللهِ عَزَّ وَجَلَّ "، قَالَ لَهُ الطَّاغِيَةُ: هَلْ لَكَ أَنْ تُقَبِّلَ رَأْسِي وَأُخَلِّيَ عَنْكَ؟ قَالَ عَبْدُ اللهِ: " وَعَنْ جَمِيعِ أُسَارَى الْمُسْلِمِينَ؟ " قَالَ: وَعَنْ جَمِيعِ أُسَارَى الْمُسْلِمِينَ، قَالَ عَبْدُ اللهِ: " فَقُلْتُ فِي نَفْسِي عَدُوٌّ مِنْ أَعْدَاءِ اللهِ أُقَبِّلُ رَأْسَهُ وَيُخَلِّي عَنِّي وَعَنْ أُسَارَى الْمُسْلِمِينَ لَا أُبَالِي قال فَدَنَا مِنْهُ وَقَبَّلَ رَأْسَهُ "، فَدَفَعَ إِلَيْهِ الْأُسَارَى، فَقَدِمَ بِهِمْ عَلَى عُمَرَ فَأُخْبِرَ عُمَرُ بِخَبَرِهِ، فَقَالَ: حَقٌّ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ أَنْ يُقَبِّلَ رَأْسَ عَبْدِ اللهِ بْنِ حُذَافَةَ، وَأَنَا أَبْدَأُ فَقَامَ عُمَرُ فَقَبَّلَ رَأْسَهُ قَالَ أَحْمَدُ بْنُ سَلَمَةَ: " سَأَلَنِي عَنْ هَذَا الْحَدِيثِ مُحَمَّدُ بْنُ مُسْلِمٍ، وَمُحَمَّدُ بْنُ إِدْرِيسَ، قَالَا لِي: مَا سَمِعْنَا بِهَذَا الْحَدِيثِ قَطُّ"

1522- Ebû Râfi' anlatıyor: Ömer b. el-Hattâb, Bizans topraklarına bir ordu çıkardı. İçlerinde Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbından Abdullah b. Huzâfe adında bir adam vardı. Savaşta Rumlar onu esir alıp krallarının yanına götürdüler ve: "Bu adam Muhammed'in ashâbından biridir" dediler. Kral adama: "Eğer Hıristiyan olursan mülküme ve yönetimime seni ortak ederim" deyince, Abdullah: "Sahip olduğun tüm şeylerin yanında Arapların

da sahip olduğu her şeyi —veya: Tüm Arapların memleketini— Muhammed'in (sallallahu aleyhi vesellem) dininden bir anlık dönmem için verecek olsan dahi bunu yapacak değilim" karşılığını verdi. Kral: "O zaman seni öldürürüm!" deyince, Abdullah: "İstediğini yapabilirsin" karşılığını verdi. Bunun üzerine kralın emriyle Abdullah hedef olarak dikildi ve okçulara: "Ellerine ve ayaklarına yakın yerlere oklarınızı atın!" dedi. Arada da Abdullah'a Hıristiyan olmasını teklif ediyor, ancak Abdullah kabul etmiyordu. Sonunda kralın emriyle indirildi.

Sonrasında kral büyük bir kazan getirip içine su doldurttu. Kazanın içindeki su buharlaşıp bitene kadar altında ateş yaktırdı. Sonra müslümanlardan iki esir getirilmesini ve birinin kazanın içine atılmasını emretti. Arada da Abdullah'a Hıristiyan olmasını teklif ediyor, Abdullah yine kabul etmiyordu. Sonra Abdullah'ın kazana atılmasını emretti. Abdullah atılmak için götürülürken ağlamaya başladı. Krala ağladığını söylediklerinde kral dininden döndüğünü zannetti ve: "Onu geri getirin" dedi. Getirildiğinde Hıristiyan olmasını teklif etti, Abdullah yine kabul etmedi. Kral: "O zaman neden ağlıyordun?" diye sorunca, Abdullah: "Kazanın içine atılıp gidecek tek bir canım var. Oysa ben saçlarım sayısınca canımın olmasını ve hepsinin de Allah için bu kazana atılmasını isterdim. Buna ağladım" karşılığını verdi.

Kral ona: "Başımı öpmen karşılığında seni serbest bırakmama ne dersin?" diye sorunca, Abdullah: "Diğer tüm müslüman esirlerin de serbest kalması karşılığında olur" karşılığını verdi. Kral: "Tamam, diğer tüm müslüman esirler de serbest kalacak" dedi. Abdullah da kendi kendine: "Şâyet müslüman esirlerin tümünü serbest bırakacaksa Allah düşmanlarından birinin başını öpmeyi önemsemem" dedi ve yaklaşıp kralın başını öptü. Kral da müslüman esirleri ona teslim etti.

Abdullah müslümanları alıp Ömer'in yanına döndü ve olanları anlattı. Ömer: "Müslümanlardan her bir kişinin Abdullah b. Huzâfe'nin başını öpmesi gerekir! İlk önce de ben başlıyorum" dedi ve Abdullah'ın başını

öptü.[1]

Ahmed b. Seleme der ki: Muhammed b. Müslim ve Muhammed b. İdrîs bana bu hadisi sordular ve: "Bu hadisi hiç duymadık" dediler.

١٥٢٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْفَقِيهُ، أخبرنا أَبُو الْفَضْلِ عَبْدُوسُ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ مَنْصُورٍ النَّيْسَابُورِيُّ، حدثنا أَبُو حَاتِمٍ الرَّازِيُّ حدثنا الْأَنْصَارِيُّ، حَدَّثَنِي حُمَيْدٌ الطَّوِيلُ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: " كَانَ الرَّجُلُ يَجِيءُ فَيَسْأَلُهُ - يَعْنِي النَّبِيَّ ﷺ - عَنِ الشَّيْءِ مِنْ أَمْرِ الدُّنْيَا، فَمَا يُمْسِي حَتَّى يَكُونَ الْإِسْلَامُ أَحَبَّ إِلَيْهِ وَأَعَزَّ عَلَيْهِ مِنَ الدُّنْيَا "

1523- Enes b. Mâlik der ki: "Bazen kişi dünyalık bir şey istemek için Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına gelirdi. Ancak akşam olduğunda İslam'ı dünyadaki her şeyden daha fazla sever hale gelirdi."[2]

١٥٢٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيُّ، وَأَبُو نَصْرِ بْنُ قَتَادَةَ، قَالَا: أخبرنا أَبُو مُحَمَّدٍ يَحْيَى بْنُ مَنْصُورٍ الْقَاضِي، حدثنا عَلِيُّ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ نَصْرٍ، حدثنا عَفَّانُ، حدثنا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ " أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ النَّبِيَّ ﷺ، فَأَعْطَاهُ غَنَمًا بَيْنَ جَبَلَيْنِ "، فَأَتَى قَوْمَهُ فَقَالَ: أَيْ قَوْمِ، أَسْلِمُوا فَوَاللهِ إِنَّ مُحَمَّدًا يُعْطِي عَطَاءَ رَجُلٍ لَا يَخَافُ الْفَاقَةَ، وَإِنَّ كَانَ الرَّجُلَ لَيَجِيءُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ مَا يُرِيدُ إِلَّا الدُّنْيَا، فَمَا يُمْسِي حَتَّى يَكُونَ دِينُهُ أَحَبَّ إِلَيْهِ - أَوْ أَعَزَّ عَلَيْهِ - مِنَ الدُّنْيَا بِمَا فِيهَا أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ مِنْ حَدِيثِ يَزِيدَ بْنِ هَارُونَ، عَنْ حَمَّادٍ

1524- Enes (b. Mâlik) bildiriyor: Adamın biri Hz. Peygamber'den (sallallahu aleyhi vesellem) dünyalık isteyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adama iki tepe arasını dolduracak kadar koyun verdi. Adam kabilesine geri döndü ve: "Kavmim! Siz de müslüman olun! Zira Muhammed (sallallahu aleyhi vesellem) isteyen kişiye bir daha fakirlik endişesi kalmayacak bir şekilde çok mal veriyor" dedi.

---

[1] İsnâdında mestûr bir ravi vardır. Bak: İbn Hacer, *İsâbe* (2/288) ve Zehebî, *Siyer* (2/14).

[2] Ravileri güvenilirdir. Ancak Ebu'l-Fadl Abdûs'ın biyografisini hiçbir yerde bulamadım. Ahmed, *Müsned* (3/107) ve Ebû Ya'lâ, *Müsned* 6/398, 471-472 (3750, 3880).

Bazen kişi dünyalık bir şey istemek için Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanma gelirdi. Ancak akşam olduğunda dinini dünyadaki her şeyden daha fazla sever veya dinine her şeyden daha fazla değer verir hale gelirdi.[1]

Müslim, Yezîd b. Hârun kanalıyla Hammâd'dan rivayet etti.[2]

١٥٢٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حدثنا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حدثنا يَحْيَى بْنُ أَبِي طَالِبٍ، أخبرنا عَبْدُ الْوَهَّابِ هُوَ ابْنُ عَطَاءٍ، أخبرنا سَعِيدٍ هُوَ ابْنُ أَبِي عَرُوبَةَ، وَهِشَامُ بْنُ سَنْبَرٍ هُوَ الدَّسْتُوَائِيُّ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ يُونُسَ بْنِ جُبَيْرٍ قَالَ: شَيَّعْنَا جُنْدُبًا فَقُلْنَا: أَوْصِنَا، قَالَ: أُوصِيكُمْ بِالْقُرْآنِ؛ فَإِنَّهُ نُورُ اللَّيْلِ الْمُظْلِمِ، وَهَدْيُ النَّهَارِ، فَاعْمَلُوا بِهِ عَلَى مَا كَانَ مِنْ جَهْدٍ وَفَاقَةٍ، فَإِنْ عَرَضَ بَلَاءٌ فَاجْعَلْ مَالَكَ دُونَ نَفْسِكَ، وَإِنْ جَاوَزَكَ الْبَلَاءُ فَاجْعَلْ نَفْسَكَ دُونَ دِينِكَ، فَإِنَّ الْمَحْرُوزَ مَنْ حُرِزَ دِينُهُ، وَإِنَّ الْمَسلُوبَ مَنْ سُلِبَ دِينُهُ؛ إِنَّهُ لَا فَقْرَ بَعْدَ الْجَنَّةِ، وَلَا غِنَى بَعْدَ النَّارِ، إِنَّ النَّارَ لَا يُفَكُّ أَسِيرُهَا، وَلَا يَسْتَغْنِي فَقِيرُهَا "

1525- Yûnus b. Cübeyr der ki: Cundub'u uğurlamaya çıktığımızda ona: "Bize öğütte bulun" dedik. Cundub bize şöyle bir öğütte bulundu: "Kur'ân'a sarılmanızı öğütlüyorum. Zira Kur'ân karanlık gecelerde sizin için bir nur, gündüzleri de yol göstericidir. Zorluklarda da, sıkıntılarda da onunla amel edin. Belaya maruz kaldığın zaman canını malınla koru. Bu belayı defedemediğin zaman dinini canınla koru. Zira kazanmış kişi dinini koruyan kişidir. Kaybetmiş kişi de dinini kaybeden kişidir. Cennete nail olan kişi için artık yoksunluk yoktur. Cehennemin esirinin kurtuluşu, fakirinin de zenginliği yoktur."[3]

١٥٢٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ الْفَضْلِ الْقَطَّانُ، أخبرنا عَبْدُ اللهِ بْنُ جَعْفَرٍ، حدثنا يَعْقُوبُ بْنُ سُفْيَانَ، حَدَّثَنِي عُقْبَةُ بْنُ مُكْرَمٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ عَامِرٍ، عَنْ أُبَيٍّ بْنِ كَعْبٍ قَالَ: أَرَدْتُ أَنْ أَخْرُجَ إِلَى الْهِنْدِ، قَالَ: قُلْتُ لِلْحَسَنِ: أَوْصِنِي فقَالَ: " أَعِزَّ أَمْرَ اللهِ أَيْنَمَا كُنْتَ يُعِزَّكَ اللهُ " رَوَاهُ جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ أُبَيٍّ

---

[1] İsnâdı zayıftır.

[2] Müslim, *fadâil* (58).

[3] İsnâdında bir mahzur yoktur.

1526- Ubey b. Ka'b der ki: Hind bölgesine gideceğim sırada Hasan'a: "Bana öğütte bulun" dedim. Hasan: "Her nerede olursan ol Allah'ın buyruklarını aziz kıl ki Allah da seni aziz kılsın" dedi.[1]

Câfer b. Süleyman, Ubey'den rivayet etmiştir.

١٥٢٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَلِيٍّ الرُّوذْبَارِيُّ، أخبرنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّفَّارُ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ الْوَرَّاقُ، حدثنا أَبُو النُّعْمَانِ، حدثنا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنِ الْحَسَنِ، قَالَ: " إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ لَوْ شَاءَ لَوَكَّلَ هَذَا الْأَمْرَ إِلَى الْعِبَادِ أَوِ النَّاسِ، فَقَالَ: مَنِ اجْتَهَدَ لِي جَزَيْتُهُ، وَلَكِنْ أَمَرَ بِأَمْرٍ وَنَهَى عَنْ أَمْرٍ، ثُمَّ قَالَ: اجْتَهِدُوا فِيمَا أَمَرْتُكُمْ "

1527- Hasan der ki: Yüce Allah dileseydi (din göndermek yerine) her şeyi tamamen kullara veya insanlara bırakır ve: "Benim için çalışanı mükâfatlandırırım" derdi. Ancak emir ve nehiylerde bulunup: "Emrettiğim şeyleri yerine getirmeye çalışın" demiştir.[2]

١٥٢٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أخبرنا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عُثْمَانَ الْحناطَ يَقُولُ: سَمِعْتُ ذَا النُّونِ يَقُولُ: " ثَلَاثَةٌ مِنْ أَعْمَالِ الْمُرَاقَبَةِ: إِيثَارُ مَا أَنْزَلَ اللهُ، وَتَعْظِيمُ مَا عَظَّمَ اللهُ، وَتَصْغِيرُ مَا صَغَّرَ اللهُ ". قَالَ: " وَثَلَاثَةٌ مِنْ أَعْلَامِ الِاعْتِزَازِ بِاللهِ: التَّكَاثُرُ بِالْحِكْمَةِ وَلَيْسَ بِالْعَشِيرَةِ، وَالِاسْتِعَانَةُ بِاللهِ وَلَيْسَ بِالْمَخْلُوقِينَ، وَالتَّذَلُّلُ لِأَهْلِ الدِّينِ فِي اللهِ وَلَيْسَ لِأَبْنَاءِ الدُّنْيَا "

1528- Zünnûn der ki: "Üç şey *murâkebe*'nin amellerindendir. Bunlar Allah'ın indirdiklerini her şeye tercih etmek, Allah'ın değer verdiğine değer vermek, Allah'ın değer vermediğine de değer vermemektir. Üç şey de izzeti Allah'ta görmenin alâmetlerindendir. Biri akrabaları değil de hikmeti çoğaltmaktır. Diğer yardımı insanlardan değil de sadece Allah'tan istemektir. Bir diğeri de Allah için, dünya peşinde koşanlara değil de dindarlara tevazu göstermektir."[3]

---

[1] İsnâdında kopukluk vardır. Fesevî, *el-Ma'rife* (2/264) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (2/152) Bak: Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl* (6/119-120).

[2] Ravileri güvenilirdir.

[3] Ravileri güvenilirdir.

١٥٢٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، وَأَبُو نَصْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، وَأَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيُّ، قَالُوا: حدثنا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حدثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ هِلَالِ بْنِ الْفُرَاتِ، حدثنا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، حدثنا أَبُو جَعْفَرٍ الْبَجَلِيُّ، حدثنا قَبِيصَةُ، عَنْ سُفْيَانَ، قَالَ: " لَمَّا جَاءَ الْبَشِيرُ إِلَى يَعْقُوبَ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: عَلَى أَيِّ دِينٍ تَرَكْتَ يُوسُفَ؟ قَالَ: عَلَى الْإِسْلَامِ، قَالَ: الْآنَ تَمَّتِ النِّعْمَةُ "

1529- Süfyân der ki: Elçi Hz. Yâkub'un yanına gelip müjdeyi verdiğinde Yâkub ona: "Yûsuf'un yanından gelirken hangi dindeydi?" diye sordu. Elçi: "Müslüman biriydi" karşılığını verince, Hz. Yâkub: "Nimet işte şimdi tamamlanmış oldu" dedi.[1]

١٥٣٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أخبرنا أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ الرَّازِيُّ، حدثنا عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ شَهْرَيَارَ الرَّازِيُّ، حدثنا سُلَيْمُ بْنُ مَنْصُورِ بْنِ عَمَّارٍ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عبد الوهاب. . .، عَنْ سُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ قَالَ:" لَمَّا الْتَقَى يَعْقُوبُ وَيُوسُفُ عَانَقَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا صَاحِبَهُ وَبَكَى، فَقَالَ يُوسُفُ: يَا أَبَتِ، بَكَيْتَ عَلَيَّ حَتَّى ذَهَبَ بَصَرُكَ، أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ الْقِيَامَةَ تَجْمَعُنَا؟ قَالَ: بَلَى يَا بُنَيَّ، وَلَكِنِّي خَشِيتُ أَنْ تُسْلَبَ دِينَكَ فَيُحَالُ بَيْنِي وَبَيْنَكَ" قَالَ سُلَيْمٌ: وَبَلَغَنِي أَنَّ" أَوَّلَ مَنْ قَالَ بَيْتَ شِعْرٍ يَعْقُوبُ النَّبِيُّ ﷺ لَمَّا أَخْبَرُوهُ:

فَصَبْرٌ جَمِيلٌ لِلَّذِي جِئْتُمْ بِهِ ... وَحَسْبِي إِلَهِي مِنَ الْمُهِمَّاتِ كَافِيَا"

1530- Süfyân es-Sevrî der ki: Hz. Yâkub ile Hz. Yûsuf karşılaştıklarında birbirlerine sarılıp ağlamaya başladılar. Yûsuf: "Babacığım! Bana ağlamaktan gözlerini kaybettin! Oysa kıyametin her ikimizi bir araya getireceğini bilmiyor musun?" deyince, Yâkub: "Biliyorum evladım! Ancak dininin elinden gitmesinden ve (kıyamet gününde) birbirimizi görmemize izin verilmemesinden endişe ettim" karşılığını verdi.[2]

Süleym der ki: Bana bildirildiğine göre ilk şiir okuyan kişi Yâkub peygamberdir. Zira ona Yûsuf'un kanlı gömleği verildiğinde şöyle demişti:

---

[1] İsnâdında tanımadığım bir ravi vardır. Ebû Nuaym, *Hilye* (7/67) Bak: İbnu'l-Cevzî, *Tefsîr* (4/286) ve Suyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensûr* (4/583).

[2] İsnâdı zayıftır. Hatîb, *Târîh* (11/394) Bak: Suyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensûr* (4/590).

"Bu haber karşısında bana düşen güzelce sabretmektir
Musibetler karşısında Allah bana yeterli gelecektir."

١٥٣١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أخبرنا أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الْبَغْدَادِيُّ، حدثنا عَلِيُّ بْنُ الْمُبَارَكِ الصَّنْعَانِيُّ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ الصَّنعانِيُّ، حدثنا سُفْيَانُ، قَالَ: قَالَ أَبُو حَازِمٍ لِجُلَسَائِهِ وَحَلَفَ لَهُمْ: " لَقَدْ رَضِيتُ مِنْكُمْ أَنْ يُبْقِيَ أَحَدُكُمْ عَلَى دِينِهِ كَمَا يُبْقِي عَلَى نَعْلِهِ "

1531- Süfyân der ki: Ebû Hâzım'ın meclis arkadaşlarına: "Vallahi birinizin dinine, ayakkabısına gösterdiği kadar özen göstermesine bile razıyım" dediğini işittim.

١٥٣٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنِي جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ نصيرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ الْجُنَيْدَ، يَقُولُ: " احْتَمِ لِدِينِكَ أَشَدَّ مَا تَحْتَمِي لِدُنْيَاكَ فَإِنَّ ذَلِكَ أَشْفَى لِأَسْقَامِكَ وَاحْتَمِ لِدِينِكَ كَمَا تَحْتَمِي لِنَفْسِكَ "

1532- Câfer b. Muhammed b. Nusayr der ki: Cüneyd(-i Bağdâdî)'nin şöyle dediğini işittim: "Dünyana zarar verecek şeylerden korunduğun gibi dinine zarar verecek şeylerden de korun! Bu, (manevi) hastalıklarının önüne geçmek için en iyi olan şeydir. Aynı şekilde canına zarar verecek şeylerden korunduğun gibi dinine zarar verecek şeylerden de korun!"

١٥٣٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ عَلِيِّ بْنِ الْحَسَنِ الْمُقْرِئُ يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ غَالِبٍ تَمْتَامٌ يَقُولُ: كَتَبَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ إِلَى سُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ: " مَنْ عَرَفَ مَا يَطْلُبُ هَانَ عَلَيْهِ مَا يَبْذُلُ، وَمَنْ أَطْلَقَ بَصَرَهُ طَالَ أَسَفُهُ، وَمَنْ أَطْلَقَ أَمَلَهُ سَاءَ عَمَلُهُ، وَمَنْ أَطْلَقَ لِسَانَهُ قَتَلَ نَفْسَهُ "

1533- Muhammed b. Ğâlib Tamtâm der ki: İbrâhîm b. Edhem, Süfyân es-Sevrî'ye şöyle bir mektup yazdı: "İstediğinin değerini bilen kişinin bu yöndeki çabası kendisine hafif gelir. Her şeyde gözü olan kişinin hayıflanması çok olur. Umutları çok olan kişinin ameli kötü olur. Diline sahip olmayan kişi de kendini öldürür."[1]

---

[1] İsnâdı zayıftır. Sülemî, *Tabakâtu's-Sufiyye* (s. 36) ve Beyhakî, *Zühd* (465).

١٥٣٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنِي عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمَرْوَزِيُّ، أَخْبَرَنِي أَبُو عَلِيٍّ الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الزَّاهِدُ، حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ الْبَغْدَادِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ السَّرِيَّ بْنَ الْمُغَلِّسِ يَقُولُ: " سَمِعْتُ كَلِمَةً انْتَفَعْتُ بِهَا مُنْذُ خَمْسِينَ سَنَةً، كُنْتُ أَطُوفُ بِالْبَيْتِ بِمَكَّةَ، فَإِذَا رَجُلٌ جَالِسٌ تَحْتَ الْمِيزَابِ وَحَوْلَهُ جَمَاعَةٌ، فَسَمِعْتُهُ يَقُولُ لَهُمْ: " أَيُّهَا النَّاسُ، مَنْ عَلِمَ مَا طَلَبَ هَانَ عَلَيْهِ مَا بَذَلَ "

1534- Seriy b. Muğallis (es-Sekatî) der ki: İşittiğim bir sözün elli yıldır faydasını görüyorum. Mekke'de Kâbe'yi tavaf ederken Kâbe'nin oluğunun altında oturan birinin, etrafında oturan kişilere: "Ey insanlar! İstediğinin değerini bilen kişinin bu yöndekî çabası kendisine hafif gelir" dediğini işittim.[1]

١٥٣٥ - سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيَّ يَقُولُ: سَمِعْتُ يُوسُفَ بْنَ عُمَرَ الزَّاهِدَ يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الحُسَيْنِ الْآجُرِّيَّ يَقُولُ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ مُحَمَّدٍ بن الْعُطَشِيَّ يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا حَمْزَةَ يَقُولُ: " مَنْ ذَاقَ حَلَاوَةَ عَمَلٍ صَبَّرَهُ عَلَى تَجَرُّعِ مَرَارَةِ طَرْقِهِ، وَمَنْ صفَتْ بكْرَتُهُ اسْتَلَذَّ ذَوْقَهُ وَاسْتَوْحَشَ مِمَّنْ يَشْغَلُهُ "

1535- Ebû Hamza (Muhammed b. İbrâhîm) der ki: "Bir amelin tadını alan kişi, başına gelen musibetlerin acısını sabırla yudumlar. İçi temiz olan kişinin (ibadetten) tad alma yetisi gelişir ve onu bundan alıkoyacak şeylerden uzaklaşır."

١٥٣٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أخبرنا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الصَّغَانِيُّ، حدثنا عَفَّانُ، حدثنا سَلَامُ بْنُ مِسْكِينٍ، حدثنا عِمْرَانُ بْنُ عَبْدِ اللهِ، قَالَ: " أَرَى نَفْسَ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيِّبِ كَانَتْ أَهْوَنَ عَلَيْهِ فِي اللهِ مِنْ نَفْسِ ذُبَابٍ"

1536- İmrân b. Abdillah der ki: "Saîd b. el-Müseyyeb kendi canını Allah yolunda bir sinekten bile daha değersiz görürdü."[2]

---

[1] İsnâdı zayıftır.

[2] Ravileri güvenilirdir. Ahmed, *Zühd* (s. 383), İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (13/533) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (2/164).

١٥٣٧ - وَأَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ، أخبرنا أَبُو عَبْدِ اللهِ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الْأَصْبَهَانِيُّ الزَّاهِدُ، حدثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِسْحَاقَ الْقَاضِي، حدثنا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، حدثنا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، قَالَ: كَانَ سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيِّبِ " يُكْثِرُ أَنْ يَقُولَ: اللهُمَّ سَلِّمْ سَلِّمْ"

1537- Yahya b. Saîd der ki: Saîd b. el-Müseyyeb çokça: "Allahım! Selamet ver! Selamet ver!" derdi.[1]

١٥٣٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحُسَيْنُ بْنُ الْحَسَنِ الْغَضَائِرِيُّ ببغداد حدثنا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ نُصَيْرٍ، حدثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ مَسْرُوقٍ، حدثنا عُمَرُ بْنُ شَبَّةَ، حدثنا سَعِيدُ بْنُ عَامِرٍ، حدثنا حَزْمُ بْنُ أَبِي حَزْمٍ الْقُطَعِيُّ قَالَ: قَالَ مَيْمُونُ بْنُ سِيَاهٍ: " لَا تُمْهِرِ الدُّنْيَا دِينَكَ؛ فَإِنَّ مَنْ أَمْهَرَ الدُّنْيَا دِينَهُ زَفَّتْ إِلَيْهِ النَّدَمَ "

1538- Hazm b. Ebî Hazm el-Kutâî der ki: Meymûn b. Siyâh: "Dünyana mehir olarak dinini verme. Zira dünya mehir olarak kendisine dinini veren kişiyi pişmanlıkla gerdeğe sokar" dedi.[2]

١٥٣٩ - وَأَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْغَضَائِرِيُّ، حدثنا أَحْمَدُ بْنُ سَلْمَانَ النَّجَّادُ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْهَيْثَمِ، قَالَ: سَمِعْتُ الْقَعْنَبِيَّ يَقُولُ: قَالَ مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ لِرَجُلٍ: " يَا هَذَا مَا تَلَاعَبْتَ فلا تُلَاعِبَنَّ بِدِينِكَ؟ "

1539- Ka'nebî der ki: Mâlik b. Enes adamın birine: "Be adam! İstediğin her şeyle eğlen, ama sakın dininle eğlenme!" dediğini işittim.[3]

---

[1] Ravileri güvenilirdir. İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (13/533) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (2/164) Bak: Zehebî, *Siyer* (4/225).

[2] İsnâdı güçlü değildir.

[3] Ravileri güvenilirdir. Ebû Nuaym, *Hilye* (6/320).

السَّابِعَ عَشَرَ مِنْ شُعَبِ الْإِيمَانِ وَهُوَ بَابٌ فِي طَلَبِ الْعِلْمِ

17. Şube

İlim Talep Etmek

Burada ilimden kasıt, dini ilim ise birkaç kısma ayrılır. Bunlardan biri temel olan ilimdir ki o da marifetullahtır. Bu konu hakkında da gerekli açıklamalar yapılmıştı. Bir diğeri Yüce Allah'tan gönderilen şeyleri bilmektir. Bunun içine nübüvvet ilmi ve hak peygamberi yalancı peygamberden ayıracak şeyleri ile Allah'ın buyrukları ve hükümlerini bilmek de girmektedir. Yine ahkâm ile ilgili şeylerin ilmi de girer ki bunlar da Kitab, sünnet, bunların nasları ve mânâları, nasların mertebeleri, nasih ile mensuh, nasların manalarını idrak konusunda gayret, kıyasın çeşitleri ve şartları, sahabe, tabiun ve onlardan sonra gelen selefin sözleri, ittifak ile ihtilaf edilen konuları ayırt edebilme yetisidir. Bunun içine Kitab ve sünnetten gerekli hükümleri çıkarabilmek için gerekli şeyler öğrenmek de girer. Arapların dilini, âdetlerini ve söylemlerini bilmek bu babtandır. Her bir nas ile rivayetin hakkını verip yerine koymak için bunların mertebelerini bilmek de bunun içindedir.[1]

Halîmî böylesi açıklamaları yaptıktan sonra beyan ilmine değinip şöyle der: "İlim taleb eden kişi, şâyet Arap dilini iyi bilmiyorsa ilk önce bu dili öğrenip eğitimini almalı, sonra da Kur'ân ilmini öğrenmelidir. Kişi asâr ve hadisler olmadan Kur'ân ilmine, sahabenin rivayetleri olmadan da asâr ve hadislere, tâbiûnun aktarımları olmadan da sahabenin rivayetlerine vakıf olamaz. Dini ilimler de bize bu şekilde aktarılıp yetişmiştir. Bu ilme sahip olmak isteyen kişi de bu sırayı takip etmeli ki ilme kapısından girmiş ve yerinden öğrenmiş olur. Yüce Allah kişiyi müçtehitlerden biri yaptığı zaman ittifak ile ihtilaf edilen konuları inceleyip daha doğru bulduğu görüşü tercih etmeli, yeni ortaya çıkan herhangi bir konuda daha önce verilen bir hükme kıyas yaparak hüküm vermelidir."

١٥٤٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حدثنا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، أخبرنا الرَّبِيعُ بْنُ سُلَيْمَانَ، أخبرنا الشَّافِعِيُّ رَحِمَهُ اللهُ قَالَ: " الْعِلْمُ عِلْمَانِ: عِلْمُ عَامَّةٍ لَا يَسَعُ بَالِغًا

---

[1] Halîmî, *el-Minhâc* (2/186).

غَيْرَ مَغْلُوبٍ عَلَى عَقْلِهِ جَهْلُهُ، مِثْلُ أَنَّ الصَّلَوَاتِ خَمْسٌ، وَأَنَّ اللهَ فَرَضَ عَلَى النَّاسِ صَوْمَ شَهْرِ رَمَضَانَ، وَحَجَّ الْبَيْتِ إِنِ اسْتَطَاعُوا، وَزَكَاةً فِي أَمْوَالِهِمْ، وَأَنَّهُ حَرَّمَ عَلَيْهِمِ الزِّنَا، وَالْقَتْلَ، وَالسَّرِقَةَ، وَالْخَمْرَ، وَمَا كَانَ فِي مَعْنَى هَذَا مِمَّا كُلِّفَ الْعِبَادُ أَنْ يَفْعَلُوهُ وَيَعْلَمُوهُ وَيُعْطُوهُ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَأَمْوَالِهِمْ، وَأَنْ يَكُفُّوا عَنْهُ مِمَّا حُرِّمَ عَلَيْهِمْ مِنْهُ، وَهَذَا صِنْفٌ مِنْ عِلْمٍ مَوْجُودٍ نَصًّا فِي كِتَابِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ، ومَوْجُودٍ عَامًّا عِنْدَ أَهْلِ الْإِسْلَامِ، يَنْقُلُهُ عَوَامُّهُمْ عَمَّنْ مَضَى مِنْ عَوَامِّهِمْ، يَحْكُونَهُ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ، وَلَا يُنَازِعُونَ فِي حِكَايَاتِهِ وَلَا وُجُوبِهِ عَلَيْهِمْ، فهَذَا الْعِلْمُ الْعَامُّ الَّذِي لَا يُمْكِنُ فِيهِ الْغَلَطُ مِنَ الْخَبَرِ وَلَا التَّأْوِيلُ، وَلَا يَجُوزُ فِيهِ التَّنَازُعُ. وَالْوَجْهُ الثَّانِي: مَا يَنُوبُ الْعِبَادُ مِنْ فُرُوعِ الْفَرَائِضِ وَمَا يَخُصُّ مِنَ الْأَحْكَامِ وَغَيْرِهَا مِمَّا لَيْسَ فِيهِ نَصُّ كِتَابٍ، وَلَا فِي أَكْثَرِهِ نَصُّ سَنَةٍ، وَإِنْ كَانَتْ فِي شَيْءٍ مِنْهُ سُنَّةٌ، فَإِنَّمَا هِيَ مِنْ أَخْبَارِ الْخَاصَّةِ لَا أَخْبَارِ الْعَامَّةِ، وَمَا كَانَ مِنْهُ يَحْتَمِلُ التَّأْوِيلَ وَيُسْتَدْرَكُ قِيَاسًا، وَهَذِهِ دَرَجَةٌ مِنَ الْعِلْمِ لَيْسَ تبْلُغُهَا الْعَامَّةُ، وَلَمْ يُكَلَّفْهَا كُلُّ الْخَاصَّةِ، وَمن يُحْتَمَلُ بُلُوغُهَا مِنَ الْخَاصَّةِ، فلَا يَسَعُهُمْ كُلَّهُمْ كَافَّةً أَنْ يُعَطِّلُوهَا، وَإِذَا قَامَ بِهَا مِنْ خَاصَّتِهِمْ مَنْ فِيهِ الْكِفَايَةُ لَمْ يَخْرُجْ غَيْرُهُ مِمَّنْ تَرَكَهَا إِنْ شَاءَ اللهُ تَعَالَى، وَالْفَضْلُ فِيهَا لِمَنْ قَامَ بِهَا عَلَى مَنْ عَطَّلَهَا، وَاحْتَجَّ بِقَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا كَافَّةً﴾ [التوبة: ١٢٢] الْآيَةَ "

1540- Şâfiî der ki: İlimler iki çeşittir. Biri, aklı başında olan ve buluğa ermiş her bir kişinin bilebileceği genel bir ilimdir. Bunlar beş vakit namaz, Yüce Allah'ın Ramazan orucunu farz kılması, imkanı olanların haccetmesi, malların zekatının verilmesi, zinanın, öldürmenin, hırsızlığın ve içkinin haram olması yönündeki bilgilerdir. Her müslümanın yapması, bilmesi ve vermesi gereken bedeni ve mali ibadetler ile uzak durulması emredilen bu ve benzeri şeyler, Allah'ın Kitab'ında açık bir şekilde naslarla sabittir. Tüm müslümanların elinde bulunmaktadır. Nesilden nesile aktarılmıştır. Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) nakledilmiştir ve doğruluğu ile yapılması gerekliliği konusunda ihtilaf yoktur. Genel olan bu ilim türü aktarımı konusunda yanlışlığı barındırmaz. Farklı yorumlara kapalıdır ve üzerinde tartışma caiz değildir.

Diğer bir ilim çeşidi ise farzların alt dallarına ve ahkâma yönelik olan, Kitab'da ve sünnette hakkında nas veya hadis bulunmayan konulardaki

ilimdir. Böylesi konulardan biri hakkında sünnetten bir haber varsa da bu genelin değil de özelin alanına giren haberlerdir. Bu tür konular farklı yorumlara ve kıyasa açıktır.

İlimden böylesi bir dereceye insanların geneli değil de bazıları ulaşabilir ve onların sorumluluğundadır. İnsanların genelinin böylesi bir mertebeye gelmesi zor olduğu için bu konuların bazıları tarafından öğrenilmesi inşâallah bu konuda öğrenemeyenlerin üzerindeki sorumluluğunu kaldırır. Ancak bunun mükafatı da öğrenmeyenlerin değil sadece öğrenenlerin olacaktır."[1]

Şâfiî buna: *"Müminlerin hepsi toptan seferber olacak değillerdir. Öyleyse onların her kesiminden bir grup da, din konusunda köklü ve derin bilgi sahibi olmak ve döndükleri zaman kavimlerini uyarmak için geri kalsa ya! Umulur ki sakınırlar"*[2] âyetini delil olarak getirir. Yine buna Allah yolunda cihadı, cenaze namazını, ölünün defnedilmesini ve selama karşılık verilmesini örnek olarak verir.[3]

Medhal eserinde de zikrettiğimiz gibi İbn Abbâs bu âyeti açıklarken şöyle demiştir: "Âyet, askeri müfrezeler konusundadır. Müfrezeye bir grup katılırken bir grup da geride kalıp dini ilimleri öğrenir. Geride kalanlar savaşa çıkanların gıyabında Yüce Allah'ın Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi vesellem) indirdiği âyetleri döndükten sonra sakınmaları için onlara öğretirler."[4]

١٥٤١ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ يُوسُفَ، حدثنا أَبُو سَعِيدٍ أَحْمَدُ بْنُ زِيَادٍ الْبَصْرِيُّ بِمَكَّةَ، حدثنا عَبَّاسُ بْنُ مُحَمَّدٍ بن الدُّورِيُّ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ الْفَضْلِ الْقَطَّانُ، وَأَبُو عَبْدِ اللهِ الْحُسَيْنُ بْنُ الْحَسَنِ الْغَضَائِرِيُّ، قَالَا: حدثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّفَّارُ، ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ يُوسُفَ إِمْلَاءً، أَخْبَرَنَا أَبُو سَعِيدٍ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ الْبَصْرِيُّ،

---

[1] Şâfiî, *er-Risâle* (s. 357-360).

[2] Tevbe Sur. 122

[3] Şâfiî, *er-Risâle* (s. 363-369).

[4] Beyhakî, *Medhal* 244 (334) ve İbn Cerîr, *Tefsîr* (11/67).

قَالَا: حدثنا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ عَفَّانَ الْعَامِرِيُّ، حدثنا أَبُو أُسَامَةَ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَمْرٍو، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " إِنَّ اللهَ لَا يَقْبِضُ الْعِلْمَ انْتِزَاعًا يَنْتَزِعُهُ مِنَ النَّاسِ، وَلَكِنْ يَقْبِضُ الْعُلَمَاءَ، فَإِذَا لَمْ يَبْقَ عَالِمٌ - وَفِي رِوَايَةِ الصَّفَّارِ: حَتَّى إِذَا لَمْ يَتْرُكْ عَالِمًا - اتَّخَذَ النَّاسُ رُؤُوسًا جُهَّالًا فَسُئِلُوا فَأَفْتَوْا بِغَيْرِ عِلْمٍ فَضَلُّوا وَأَضَلُّوا " وَحَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ الْأَصْبَهَانِيُّ، أخبرنا أَبُو سَعِيدٍ، حدثنا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ عَفَّانَ، حدثنا جَعْفَرُ بْنُ عَوْنٍ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِهَذَا الْحَدِيثِ رَوَاهُ مُسْلِمٌ فِي الصَّحِيحِ عَنْ أَبِي كُرَيْبٍ، عَنْ أَبِي أُسَامَةَ , وَأَخْرَجَاهُ مِنْ وَجْهٍ آخَرَ عَنْ هِشَامٍ

1541- Abdullah b. Amr'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"Yüce Allah insanların arasından ilmi çekerek almaz. Ama âlimleri aralarından alarak ilmi de onlardan almış olur. Bu şekilde de âlim kalmayınca* —Saffâr rivayet ederken *"Allah, âlim bırakmayınca"* lafzını kullanır— *insanlar cahil kişilerden önderler edinirler. Onlara da soru sorulduğu zaman ilimleri olmadan fetva verirler. Bu şekilde hem sapar, hem de saptırırlar."*[1]

Başka bir kanalla bu hadisin aynısı nakledilmiştir.

Müslim, *Sahîh*'te Ebû Kureyb kanalıyla Ebû Usâme'den[2] ve Buhârî ile Müslim, başka bir kanalla Hişâm'dan rivayet ettiler.

İlmin kaldırılması konusunda yapılan böylesi bir uyarı da onu öğrenmenin gerekliliğine ve teşvik edildiğine delalet eder.

١٥٤٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرِ بْنَ الْمُؤَمَّلِ، يَقُولُ: حدثنا الْفَضْلُ بْنُ مُحَمَّدٍ بن الشَّعْرَانِيُّ، حدثنا النُّفَيْلِيُّ، حدثنا عَبَّادُ بْنُ الْعَوَّامِ، عَنْ هِلَالِ بْنِ خَبَّابٍ، قَالَ: سَأَلْتُ سَعِيدَ بْنَ جُبَيْرٍ مَا عَلَامَةُ هَلَاكِ النَّاسِ؟ قَالَ: " إِذَا هَلَكَ عُلَمَاؤُهُمْ "

1542- Hilâl b. Habbâb der ki: Saîd b. el-Müseyyeb'e: "İnsanların helak olacağını nereden anlayabiliriz?" diye sorduğumda: "Âlimlerinin ölümüyle"

---

[1] İsnâdı sahihtir.

[2] Müslim, *ilim* (3/2058).

dedi.[1]

١٥٤٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أخبرنا أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُقْبَةَ الشَّيْبَانِيُّ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ عَفَّانَ، ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ الْأَصْبَهَانِيُّ، أخبرنا أَبُو سَعِيدِ بْنُ زِيَادٍ، حدثنا جَعْفَرُ بْنُ عَامِرٍ الْعَسْكَرِيُّ، قَالَا: حدثنا الْحَسَنُ بْنُ عَطِيَّةَ، عَنْ أَبِي عَاتِكَةَ، - وَفِي رِوَايَةِ أَبِي عَبْدِ اللهِ - حدثنا أَبُو عَاتِكَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " اطْلُبُوا الْعِلْمَ وَلَوْ بِالصِّينِ، فَإِنَّ طَلَبَ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ " " هَذَا حَدِيثٌ مَتْنُهُ مَشْهُورٌ، وَإِسْنَادُهُ ضَعِيفٌ " وَقَدْ رُوِيَ مِنْ أَوْجُهٍ، كُلُّهَا ضَعِيفٌ

1543- Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"İlim Çin'de de olsa gidip öğrenin. Zira ilim öğrenme gayreti her müslümana farzdır."*[2]

Metni meşhur, ancak isnâdı zayıf bir hadistir. Farklı kanallarla da rivayet edilmiştir, ancak hepsi de zayıftır.

١٥٤٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ، حدثنا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُّ، حدثنا الْعَبَّاسُ بْنُ مُحَمَّدٍ، حدثنا أَبُو النَّضْرِ هَاشِمُ بْنُ الْقَاسِمِ، حدثنا الْمُسْتَلِمُ بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ زِيَادٍ أَبِي عَمَّارٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: " طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ، وَاللهُ يُحِبُّ إِغَاثَةَ اللَّهْفَانِ "

1544- Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"İlim öğrenme gayreti her müslümana farzdır. Allah sıkıntıda olana yardım edeni de sever."*[3]

---

[1] Fadl b. Muhammed eş-Şa'râvî dışında ravileri güvenilirdir. Fadl hakkında ise tenkitler vardır. İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (10/40), İbn Abdilber, *Câmiu Beyâni'l-İlm* (1/153) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (4/276).

[2] İsnâdı zayıftır. İbn Adiy, *el-Kâmil* (4/1438), İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn* (2/8), Hatîb, *Târîh* (9/364) ve İbn Abdilber, *Câmiu Beyâni'l-İlm* (1/7-8).

[3] İsnâdı zayıftır. İbn Abdilber, *Câmiu Beyâni'l-İlm* (1/8), İbn Adiy, *el-Kâmil* (3/1043, 1044), Hatîb, *Târih* (4/156-157), Ebû Nuaym, *Hilye* (8/323) ile *Ahbâru Isbehân* (2/57) ve İbnu'l-Cevzî, *İlelu'l-Mütenâhiye* (1/60).

١٥٤٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الْمُقْرِئُ، أخبرنا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، حدثنا يُوسُفُ بْنُ يَعْقُوبَ الْقَاضِي، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ، حدثنا حَسَّانُ بْنُ سِيَاهٍ، حدثنا ثَابِتٌ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: " طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ "

1545- Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"İlim öğrenme gayreti her müslümana farzdır"* buyurmuştur.[1]

١٥٤٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ يُوسُفَ، أخبرنا أَبُو سَعِيدِ بْنُ الْأَعْرَابِيِّ، حدثنا الْعَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ اللهِ التَّرْقُفِيُّ، حدثنا رَوَّادُ بْنُ الْجَرَّاحِ، عَنْ عَبْدِ الْقُدُّوسِ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ أَبِي سُلَيْمَانَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: لَمْ أَسْمَعْ مِنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ إِلَّا حَدِيثًا وَاحِدًا سَمِعْتُهُ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ "

1546- İbrâhîm(-i Nehaî) der ki: Enes b. Mâlik'ten sadece bir hadis işittim. Enes'in: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): «*İlim öğrenme gayreti her müslümana farzdır*» buyurdu" dediğini işittim.[2]

١٥٤٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الْإِسْفَرَايِينِيُّ، أخبرنا أَبُو سَهْلِ بْنُ زِيَادٍ الْقَطَّانُ، حدثنا الْحَسَنُ بْنُ مُكْرَمٍ، حدثنا يَحْيَى بْنُ هَاشِمٍ، حدثنا مِسْعَرٌ، عَنْ عَطِيَّةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ "

1547- Ebû Saîd'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"İlim öğrenme gayreti her müslümana farzdır"* buyurmuştur.[3]

١٥٤٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الْمُقْرِئُ، أخبرنا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، حدثنا يُوسُفُ بْنُ يَعْقُوبَ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ، حدثنا الْمُثَنَّى بْنُ بَكْرٍ الْعَطَّارُ، حدثنا عَوْفٌ، حدثنا سُلَيْمَانُ، عَنْ أَبِي الْأَحْوَصِ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ، قَالَ:

---

[1] İsnâdı zayıftır. İbn Adiy, *el-Kâmil* (2/779), İbn Abdilber, *Câmiu Beyâni'l-İlm* (1/7) ve İbnu'l-Cevzî, *el-İlelu'l-Mütenâhiye* (1/59).

[2] İsnâdı zayıftır. İbn Abdilber, *Câmiu Beyâni'l-İlm* (1/8). Bak: Zehebî, *Mîzân* (1/36) ve İbnu'l-Cevzî, *el-İlelu'l-Mütenâhiye* (1/57, 58).

[3] İsnâdı zayıftır. İbnu'l-Cevzî, *el-İlelu'l-Mütenâhiye* (1/54-66).

قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " تَعَلَّمُوا الْقُرْآنَ وَعَلِّمُوهُ النَّاسَ، وَتَعَلَّمُوا الْعِلْمَ وَعَلِّمُوهُ النَّاسَ، وَتَعَلَّمُوا الْفَرَائِضَ وَعَلِّمُوهَا النَّاسَ، فَإِنِّي امْرُؤٌ مَقْبُوضٌ، وَإِنَّ الْعِلْمَ سَيُقْبَضُ حَتَّى يَخْتَلِفَ الرَّجُلَانِ فِي الْفَرِيضَةِ لَا يَجِدَانِ مَنْ يُخْبِرُهُمَا بِهَا " " سُلَيْمَانُ هَذَا هُوَ ابْنُ جَابِرٍ، وَقَدْ قِيلَ: عَنْ عَوْفٍ عَنْهُ، عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ، وَقِيلَ: عَنْ عَوْفٍ عَمَّنْ حَدَّثَهُ، عَنْ سُلَيْمَانَ "

1548- Abdullah b. Mes'ûd'un bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"Kur'ân'ı öğrenin ve diğer insanlara da öğretin. İlim öğrenin ve diğer insanlara da öğretin. Miras hukukunu (ferâiz) öğrenin ve diğer insanlara da öğretin. Zamanı gelince ben de öleceğim. İlim de aranızdan çekilecek. Öyle ki iki kişi bir miras konusunda ihtilafa düşünce onlara bu konuyu açıklayacak bir kişi dahi bulamayacaklardır."*[1]

Süleyman, Süleymân b. Câbir'dir. Bu hadis Avf — Süleyman — İbn Mes'ûd kanalıyla da rivayet edilmiştir.[2]

Yine Avf — ona bildiren bir adam — Süleyman kanalıyla da rivayet edilmiştir.[3]

١٥٤٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أخبرنا أَبُو عَمْرِو بْنُ السَّمَّاكِ، حدثنا حَنْبَلُ بْنُ إِسْحَاقَ، حدثنا بَكَّارُ بْنُ مُحَمَّدٍ، حدثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ عَوْنٍ، عَنِ ابْنِ سِيرِينَ، عَنِ الْأَحْنَفِ بْنِ قَيْسٍ، قَالَ: قَالَ عُمَرُ: " تَفَقَّهُوا قَبْلَ أَنْ تَسُودُوا "

1549- Hz. Ömer: "İnsanları yönlendirmeye kalkışmadan önce dini bilgileri öğrenin" dedi.[4]

١٥٥٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حدثنا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ نُصَيْرٍ، حدثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ مَسْرُوقٍ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ حُمَيْدٍ، عَنْ أَسْبَاطِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ سُفْيَانَ

---

[1] İsnâdında cehâlet vardır. Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ* (6/208) ve Ebû Ya'lâ, *Müsned* 8/441 (5028).

[2] Dârimî (1/72, 73), Hâkim, *Müstedrek* (4/333), Nesâî, *es-Sünenü'l-Kübrâ* (7/31) ve Tayâlisî, *Müsned* (s. 53).

[3] Tirmizî 4/413 (2091).

[4] İsnâdı zayıftır, ancak rivayet sahihtir. Buhârî, *ilm* (1/26).

الثَّوْرِيِّ قَالَ: " مَنْ أَسْرَعَ الرِّئَاسَةَ أَضَرَّ بِكَثِيرٍ مِنَ الْعِلْمِ، وَمَنْ لَمْ يُسْرِعِ الرِّئَاسَةَ كَتَبَ، ثُمَّ كَتَبَ، ثُمَّ كَتَبَ "

1550- Süfyân es-Sevrî der ki: "İnsanların başına geçmede acelen eden kişinin ilmi birçok şeye zarar verir. Ancak insanların başına geçmede acele etmeyen kişi ilmi öğrendikçe öğrenmeye devam eder."[1]

١٥٥١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ، قَالَ: أخبرنا جَعْفَرٌ، قَالَ: سمعت أَبَا بَكْرِ بْنُ دَاوُدَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبِي يَقُولُ: " مَنْ كَتَبَ الْحَدِيثَ لِنَفْسِهِ لَمْ يُجَوِّدْ، وَمَنْ كَتَبَ لِلنَّاسِ جَوَّدَ "

1551- Ebû Bekr b. Ebî Dâvud der ki: Babamın: "Hadisi kendisi için değil de insanlar için yazan kişi bu işi layıkıyla yapmış olur" dediğini işittim.[2]

١٥٥٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو نَصْرِ بْنُ قَتَادَةَ، أخبرنا أَبُو الْحَسَنِ السَّرَّاجُ، حدثنا مُطَيَّنٌ، حدثنا عَبْدُ الْجَبَّارِ بْنُ عَاصِمٍ، حدثنا بَقِيَّةُ بْنُ الْوَلِيدِ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْوُحَاظِيِّ، حدثنا إِسْحَاقُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " طَلَبُ الْعِلْمِ وَاجِبٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ "

1552- Enes'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "*İlim öğrenme gayreti her müslümana vaciptir*" buyurmuştur.[3]

١٥٥٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْعَلَوِيُّ، حدثنا عَبْدُوسُ بْنُ الْحُسَيْنِ السِّمْسَارُ، حدثنا يُوسُفُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَاهَانَ الدِّينَوَرِيُّ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ، ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ الْحَسَنُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ فِرَاسٍ بِمَكَّةَ، أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدٍ الضَّحَّاكُ أَبُو عَبْدِ اللهِ، حدثنا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، حدثنا مُسْلِمٌ، وَالْقَوَارِيرِيُّ، قَالَ: حدثنا عَامِرُ بْنُ أَبِي عَامِرٍ الْخَزَّازُ، حدثنا أَيُّوبُ بْنُ مُوسَى الْقُرَشِيُّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: " مَا نَحَلَ وَالِدٌ وَلَدًا أَفْضَلَ مِنْ أَدَبٍ حَسَنٍ " " لَفْظُ حَدِيثِ

---

[1] İsnâdı güçlü değildir. Bak: Sehâvî, *Makâsid* (s. 159).

[2] Ravileri güvenilirdir.

[3] İsnâdı zayıftır. İbn Adiy, *el-Kâmil* (3/1141).

الْمَكِّيِّ غَيْرَ أَنَّهُ لَمْ يَقُلِ: الْخَزَّازُ، وَقَالَ: الْعَلَوِيُّ فِي حَدِيثِهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ، وَلَمْ يَقُلْ: الْقُرَشِيُّ وَهُوَ أَيُّوبُ بْنُ مُوسَى بْنِ عَمْرِو بْنِ سَعِيدِ بْنِ الْعَاصِ "

1553- Eyyûb b. Mûsa el-Kureşî'nin, babası kanalıyla dedesinden bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Bir baba çocuğuna iyi bir ahlâktan daha güzel bir bağışta bulunamaz"* buyurmuştur.[1]

Mekkî'nin de lafzıdır, ancak rivayetinde (Âmir için) "Hazzâz" ifadesini kullanmamıştır. Alevî de rivayet ederken "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu" demiş ve "Kureşî" ifadesini zikretmemiştir. el-Kureşî de Eyyûb b. Mûsa b. Amr b. Saîd b. el-Âs'tır.

١٥٥٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ فِرَاسٍ الْمَكِّيُّ بِهَا، أخبرنا أَبُو عَبْدِ اللهِ بْنُ الضَّحَّاكِ، حدثنا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ أَبُو يَحْيَى، حدثنا مَرْوَانُ، حدثنا عَاصِمٌ الْأَحْوَلُ، عَنْ مُوَرِّقٍ الْعِجْلِيِّ، قَالَ: قَالَ عُمَرُ: " تَعَلَّمُوا السُّنَّةَ وَالْفَرَائِضَ وَاللَّحْنَ كَمَا تَعَلَّمُونَ الْقُرْآنَ "

1554- Hz. Ömer der ki: "Kur'ân'ı öğrendiğiniz gibi sünneti, miras hukukunu ve Arap dili ile gramerini öğrenin."[2]

١٥٥٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْقَاسِمِ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عُبَيْدِ اللهِ الْحَرْفِيُّ بِبَغْدَادَ، حدثنا أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الزُّبَيْرِ الْكُوفِيُّ، حدثنا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ عَفَّانَ، حدثنا زَيْدُ بْنُ الْحُبَابِ، حَدَّثَنِي عَبْدُ الْوَارِثِ بْنُ سَعِيدٍ الْعَنْبَرِيُّ، حَدَّثَنِي أَبُو مُسْلِمٍ مُنْذُ خَمْسِينَ سَنَةً، أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: " تَعَلَّمُوا الْعَرَبِيَّةَ، فَإِنَّهَا تَزِيدُ فِي الْمُرُوءَةِ "

1555- Abdulvâris b. Saîd el-Anberî der ki: Elli yıl önce Ebû Müslim bana Ömer b. el-Hattâb'ın: "Arap dilini öğrenin! Zira onu iyi bilmek kişinin heybetini arttırır" dediğini bana söyledi.[3]

---

[1] İsnâdında tanımadığım raviler vardır. Zayıf mürsel bir hadistir. Tirmizî 4/338 (1952).

[2] İsnâdında tanımadığım bir ravi vardır. İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (11/236), Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ* (6/209) ile *Medhal* 266, 267 (376) ve İbn Abdilber, *Câmiu Beyâni'l-İlm* (2/34).

[3] İsnâdında tanımadığım bir ravi vardır. Hatîb, *el-Câmi'* 2/25 (1067) ve Beyhakî, *es-*

١٥٥٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ فِرَاسٍ، أخبرنا أَبُو عَبْدِ اللهِ بْنُ الضَّحَّاكِ، حدثنا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، حدثنا ابْنُ عَمَّارٍ، حدثنا عَفِيفٌ هُوَ ابْنُ سَالِمٍ، عَنْ عَبْدِ الْوَارِثِ بْنِ سَعِيدٍ، حَدَّثَنِي أَبُو مُسْلِمٍ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْبَصْرَةِ قَالَ: قَالَ عُمَرُ: " تَعَلَّمُوا الْعَرَبِيَّةَ فَإِنَّهَا تُثَبِّتُ الْعَقْلَ، وَتَزِيدُ فِي الْمُرُوءَةِ "

1556- Hz. Ömer: "Arap dilini öğrenin! Zira onu öğrenmek kişinin aklını güçlendirip heybetini arttırır" dedi.[1]

١٥٥٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْقَاسِمِ الْحَرْفِيُّ، حدثنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الزُّبَيْرِ، حدثنا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ، حدثنا زَيْدُ بْنُ الْحُبَابِ، حَدَّثَنِي طَلْحَةُ بْنُ عَمْرٍو الْمَكِّيُّ، حدثنا عَطَاءُ بْنُ أَبِي رَبَاحٍ، قَالَ: بَلَغَنِي أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ سَمِعَ رَجُلًا يَتَكَلَّمُ بِالْفَارِسِيَّةِ فِي الطَّوَافِ فَأَخَذَ بِعَضُدِهِ وَقَالَ: " ابْتَغِ إِلَى الْعَرَبِيَّةَ سَبِيلًا " وَرُوِّينَا عَنْ عُمَرَ، بِإِسْنَادٍ غَيْرِ قَوِيٍّ، أَنَّهُ مَرَّ عَلَى قَوْمٍ يُرْمَوْنَ فقَالَ: " بِئْسَ مَا رَمَيْتُمْ "، قَالُوا: إِنَّا قَوْمٌ مُتَعَلِّمِينَ ، فَقَالَ: " وَاللهِ لَذَنْبُكُمْ فِي لَحْنِكُمْ أَشَدُّ عَلَيَّ مِنْ ذَنْبِكُمْ فِي رَمْيِكُمْ "

وَرَفَعَ الْحَدِيثَ: " رَحِمَ اللهُ رَجُلًا أَصْلَحَ مِنْ لِسَانِهِ " وَرُوِّينَا عَنْ أَبِي مُوسَى، أَنَّهُ كَتَبَ إِلَى عُمَرَ: مِنْ أَبِي مُوسَى، فَكَتَبَ إِلَيْهِ عُمَرُ " أَنِ اجْلِدْ كَاتِبَكَ سَوْطًا "

1557- Atâ b. Ebî Rebâh der ki: Bana bildirilene göre Ömer b. el-Hattâb tavaf sırasında bir adamın Farsça konuştuğunu işitince kolundan tuttu ve: "Arapça konuşmaya çalış" dedi.[2]

Yine güçlü olmayan bir isnâdla bize bildirildiğine göre Hz. Ömer, ok atışı yapan bir toplulukla karşılaşınca onlara: "Çok kötü bir atıcısınız!" dedi. Ona (yanlış bir telaffuzla): "Ama biz bu işin eğitimini almış bir topluluğuz" karşılığını verdiklerinde: "Vallahi kötü telaffuzunuz bana kötü atışınızdan daha ağır gelmektedir" dedi.[3]

Yine bize bildirildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Dilini ıslah eden*

Sünenü'l-Kübrâ (2/18).

[1] İsnâdında tanımadığım raviler vardır.

[2] İsnâdı zayıftır.

[3] İbn Adiy, *el-Kâmil* (5/1791), Ukaylî, *ed-Du'afâ* (3/395, 396) ve Hatîb, *el-Câmi'* (2/24).

kişiden Yüce Allah rahmetini esirgemesin" buyurmuştur.

١٥٥٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْقَاسِمِ بْنُ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ الْحَرْفِيُّ، حدثنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الزُّبَيْرِ، حدثنا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ، حدثنا زَيْدُ بْنُ الْحُبَابِ، حدثنا أَبُو الرَّبِيعِ السَّمَّانُ، حدثنا عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ " أَنَّ ابْنَ عُمَرَ، وَابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا كَانَا يَضْرِبَانِ أَوْلَادَهُمَا عَلَى اللَّحْنِ "

1558- Amr b. Dînâr bildiriyor: "İbn Ömer ile İbn Abbâs, telaffuzda hata yaptıkları zaman çocuklarına vururlardı."[1]

١٥٥٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيُّ، أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ الْكَارْزِيُّ، أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ، حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ، عَنْ حُصَيْنٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُتْبَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا: " أَنَّهُ كَانَ يُسْأَلُ عَنِ الْقُرْآنِ فَيُنْشِدُ فِيهِ الشِّعْرَ "

وَعَنْ أَبِي عُبَيْدٍ، حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ الْمُهَاجِرِ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: " كُنْتُ لَا أَدْرِي مَا فَاطِرُ السَّمَوَاتِ حَتَّى أَتَانِي أَعْرَابِيَّانِ يَخْتَصِمَانِ فِي بِئْرٍ، فَقَالَ أَحَدُهُمَا: أَنَا فَطَرْتُهَا، أي ابْتَدَأْتُهَا "

1559- Abdullah b. Utbe bildiriyor: "İbn Abbâs'a Kur'ân'dan bir şey sorulduğunda bazen şiirle cevap verdiği olurdu."

Mücâhid'in de bildirdiğine göre İbn Abbâs şöyle demiştir: "*Fâtiru's-Semavât*[2] ifadesindeki *"Fâtir"* kelimesinin anlamını bilmiyordum. Bir ara yanıma bir kuyu konusunda hasım olan iki bedevi geldi. İçlerinden biri: "Ene fatartuhe" deyince bu ifadenin (Fâtir) bir şeye ilk olarak başlayan anlamında olduğunu öğrendim."[3]

---

[1] İsnâdı zayıftır. Hatîb, *el-Câmi'* (2/28, 29).

[2] Fâtır Sur. 3

[3] Ebû Ubeyd, *Ğarîbu'l-Hadîs* (3/373) ve İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (8/517, 10/474). Bak: Zemahşerî, *el-Fâik* (3/127), İbnu'l-Esîr, *en-Nihâye* (3/457) ve Suyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensûr* (7/3).

١٥٦٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، وَمُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى، قَالَا: حدثنا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حدثنا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الْجَبَّارِ، حدثنا وَكِيعٌ، عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: " إِذَا قَرَأَ أَحَدُكُمْ شَيْئًا مِنَ الْقُرْآنِ فَلَمْ يَدْرِ مَا تَفْسِيرُهُ فَلْيَلْتَمِسْهُ فِي الشِّعْرِ، فَإِنَّهُ دِيوَانُ الْعَرَبِ "

1560- İbn Abbâs der ki: "Biriniz Kur'ân'dan bir şey okuyup da anlamı çıkaramadığı zaman anlamı için şiire baksın. Zira şiir Arapların divanıdır."[1]

١٥٦١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ فِي فَوَائِدِ الشَّيْخِ، حدثنا مَكِّيُّ بْنُ بُنْدَارٍ الزَّنْجَانِيُّ بِبَغْدَادَ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ رَجَاءٍ الْحَنَفِيُّ بِمِصْرَ، حدثنا هَارُونُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي الهيذامِ الْعَسْقَلَانِيُّ، حدثنا عُثْمَانُ بْنُ طَالُوتَ الْجَحْدَرِيُّ، حدثنا بِشْرُ بْنُ أبي عَمْرِو بْنِ الْعَلَاءِ، حَدَّثَنِي أَبِي، حدثنا الدَّيَّالُ بْنُ حَرْمَلَةَ، عَنْ صَعْصَعَةَ بْنِ صُوحَانَ، قَالَ: جَاءَ أَعْرَابِيٌّ إِلَى عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ فَقَالَ: السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، كَيْفَ نَقْرَأُ هَذَا الْحَرْفَ: (لَا يَأْكُلُهُ إِلَّا الْخَاطُونَ) كُلُّ وَاللهِ يَخْطُو، فَتَبَسَّمَ عَلِيٌّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، وَقَالَ: " يَا أَعْرَابِيُّ: ﴿لَا يَأْكُلُهُ إِلَّا الْخَاطِئُونَ﴾ " قَالَ: صَدَقْتَ وَاللهِ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، مَا كَانَ اللهُ لِيُسْلِمَ عَبْدَهُ، ثُمَّ الْتَفَتَ عَلِيٌّ إِلَى أَبِي الْأَسْوَدِ الدِّيلِيِّ فَقَالَ: " إِنَّ الْأَعَاجِمَ قَدْ دَخَلَتْ فِي الدِّينِ كَافَّةً، فَضَعْ لِلنَّاسِ شَيْئًا يَسْتَدِلُّونَ بِهِ عَلَى صَلَاحِ أَلْسِنَتِهِمْ " فَرَسَمَ لَهُ الرَّفْعَ وَالنَّصْبَ وَالْخَفْضَ إِلَى هُنَا

1561- Sa'sa'a b. Sûhân der ki: Bedevinin biri Ali b. Ebî Tâlib'in yanına geldi ve (Hakkâ Sûresi'nin 37. âyetini kastederek): "Ey müminlerin emiri! "لَا يَأْكُلُهُ إِلَّا الْخَاطُونَ (Onu yürüyenlerden başkası yemez)" ifadesini nasıl okumalıyız? Zira yürümeyen hiç kimse yoktur" deyince, Hz. Ali tebessüm etti ve: "Ey bedevi! "لَا يَأْكُلُهُ إِلَّا الْخَاطِئُونَ (*Onu günahkarlardan başkası yemez*)"[2] şeklinde okunur" karşılığını verdi. Bedevi de: "Doğru söyledin ey müminlerin emiri! Zira Yüce Allah kulunu hayal kırıklığına uğratacak değildir" dedi.

---

[1] İsnâdı zayıftır. Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ* (10/241), Hatîb, *el-Câmi'* (2/198) ve Ebû Sa'd es-Sem'ânî, *Edebu'l-İmlâ ve'l-İstimlâ* (s. 71).

[2] Hâkka Sur. 37

Sonra Hz. Ali, Ebu'l-Esved ed-Düelî'ye döndü ve: "Arap olmayanların çoğu İslam'a girdi. Kur'ân'ı doğru bir şekilde okumaları için işaretler koy" dedi. Bunun üzerine Ebu'l-Esved harflerin üzerinde ötre, fetha ve kesre şeklindeki harekelemeleri yaptı.[1]

١٥٦٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حدثنا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ أَحْمَدَ البَرَّنَانِيُّ بِمَرْوَ، حدثنا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْبَغْدَادِيُّ قَدِمَ عَلَيْنَا، حدثنا أَبُو أُمَيَّةَ الطَّرسوسِيُّ، حدثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ صَالِحِ بْنِ مُسْلِمٍ الْعِجْلِيُّ، أَخْبَرَنِي أَبُو زَيْدٍ النَّحْوِيُّ، قَالَ: قَالَ رَجُلٌ لِلْحَسَنِ الْبَصْرِيِّ: مَا تَقُولُ فِي رَجُلٍ تَرَكَ أَبِيهِ وَأَخِيهِ؟ قَالَ: الْحَسَنُ: " تَرَكَ أَبَاهُ وَأَخَاهُ " فَقَالَ الرَّجُلُ: فَمَا لِأَبَاهُ وَأَخَاهُ؟ فَقَالَ الْحَسَنُ: " فَمَا لِأَبِيهِ وَأَخِيهِ " فَقَالَ الرَّجُلُ لِلْحَسَنِ أَرَانِي كُلَّمَا تَابَعْتُكَ خَالَفْتَنِي

1562- Ebû Zeyd en-Nahvî der ki: Adamın biri Hasan el-Basrî'ye: "Geride babasını ve kardeşini bırakan kişinin mirası konusunda ne dersin?" dîye sordu. Ancak adam soruyu "Tereke ebîhî ve ehîhi" şeklinde yanlış telaffuz edince, Hasan: "Tereke ebâhu ve ehâhu" diyerek düzeltti. Adam: "Bu adamın babası ve kardeşine mirastan ne düşer?" diyerek sorusunu tekrarladı. Ancak soruyu yine "Li-ebâhu ve ehâhu" şeklinde yanlış telaffuz edince, Hasan adamı: "Li-ebîhi ve ehîhi" diyerek düzeltti. Bunun üzerine adam Hasan'a: "Ne desem karşı çıkıyorsun!" dedi.[2]

١٥٦٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدَانَ الشَّرُوطِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُّ، حَدَّثَنَا أَبُو قِلَابَةَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ عَبْدِ الْوَارِثِ، حَدَّثَنَا حُرَيْثُ بْنُ السَّائِبِ، قَالَ: شَهِدْتُ الْحَسَنَ فَأَتَاهُ رَجُلٌ، فَقَالَ: يَا أَبُو سَعِيدٍ قَالَ: " كَسْبُ الدَّوَانِيقِ شغلَكَ أَنْ تَقُولَ: يَا أَبَا سَعِيدٍ "

1563- Hureys b. es-Sâib der ki: Adamın birinin Hasan(-ı Basrî)'nin yanına gelip: "Yâ Ebû Saîd!" diye seslenmesine şahit oldum. Adam bu şekilde yanlış seslenince Hasan ona: "Para kazanman "Yâ Ebâ Saîd!"

---

[1] İsnâdında tanımadığım bir ravi vardır. Suyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensûr* (8/275).

[2] İsnâdında tanımadığım bir ravi vardır. Ebû Zeyd ise Hasan'a yetişmiş biri değildir.

demene (dili öğrenmene) zaman bırakmamış!" dedi.[1]

١٥٦٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حدثنا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُّ، حدثنا السَّرِيُّ بْنُ يَحْيَى، حدثنا عُثْمَانُ بْنُ زُفَرَ، حدثنا حِبَّانُ بْنُ عَلِيٍّ، عَنِ ابْنِ شُبْرُمَةَ، قَالَ: " مَا لَبِسَ الرِّجَالُ لِبَاسًا أَزْيَنَ مِنَ الْعَرَبِيَّةِ "

1564- İbn Şübrüme der ki: "Kişi Arapça'dan daha güzel bir giysi giyemez."[2]

١٥٦٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ الْإِسْمَاعِيلِيَّ، يَقُولُ: أَخْبَرَنِي الْمَرْزَبَانِيُّ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْفَضْلِ، حَدَّثَنِي الرِّيَاشِيُّ، قَالَ: مَرَّ الْأَصْمَعِيُّ بِرَجُلٍ يَدْعُو وَيَقُولُ فِي دُعَائِهِ: يَا ذُو الْجِلَالِ وَالْإِكْرَامِ، فَقَالَ لَهُ الْأَصْمَعِيُّ: " يا هَذَا، مَا اسْمُكَ؟ " فَقَالَ: لَيْثٌ، فَقَالَ الْأَصْمَعِيُّ: " . . يُنَاجِي رَبَّهُ بِاللَّحْنِ لَيْثٌ لِذَاكَ إِذَا دَعَاهُ لَا يُجِيبُ "

1565- Riyâşî der ki: Asma'î, "Yâ Zu'l-Celâlî ve'l-İkrâmî" şeklinde (yanlış bir telaffuzla) dua eden bir adamla karşılaşınca ona: "Adın ne?" diye sordu. Adam: "Leys" karşılığını verince Asma'î: **"Leys yanlış bir telaffuzla Rabbine dua ediyor, bu sebeple dualarına icabet edilmiyor"** şeklinde bir beyit okudu.

١٥٦٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنِي أَبُو سَعِيدٍ الْمُؤَدِّبُ، حدثنا الْعَبَّاسُ بْنُ الْفَضْلِ الْمُحَمَّدَآبَاذِيُّ، حدثنا أَبُو حَاتِمٍ الرَّازِيُّ، قَالَ: ذَكَرَ عَلِيُّ بْنُ الْجَعْدِ، عَنْ شُعْبَةَ قَالَ: قَالَ: " إِذَا كَانَ الْمُحَدِّثُ لَا يَعْرِفُ النَّحْوَ فَهُوَ كَالْحِمَارِ يَكُونُ عَلَى رَأْسِهِ مِخْلَاةٌ لَيْسَ فِيهَا شَعِيرٌ "

1566- Şu'be der ki: "Nahiv (gramer) bilmeyen hadisçi başına, içinde arpa bulunmayan yem torbası takmış merkep gibidir."[3]

---

[1] İsnâdında tanımadığım bir ravi vardır. Sem'ânî, *el-Ensâb* (8/86).

[2] İsnâdı zayıftır.

[3] Hatîb, *el-Câmi'* (2/27).

١٥٦٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا أَحْمَدَ مُحَمَّدَ بْنَ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ النَّسَوِيَّ الْبَغْدَادِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْحَسَنَ بْنَ سُفْيَانَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ حِبَّانَ بْنَ مُوسَى، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ الْمُبَارَكِ، يَقُولُ: " لَا يَنْبُلُ الرَّجُلُ بِنَوْعٍ مِنَ الْعُلُومِ مَا لَمْ يُزَيِّنْ عِلْمَهُ بِالْأَدَبِ "

1567- Abdullah b. el-Mübârek der ki: "Kişi ilmini edeple süslemediği müddetçe herhangi bir ilim dalında öne çıkamaz."

١٥٦٨ - أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي الْمَعْرُوفِ الْفَقِيهُ، أخبرنا أَبُو سَهْلٍ الْإِسْفَرَايِينِيُّ، حدثنا أَبُو جَعْفَرٍ الْحَذَّاءُ، حدثنا عَلِيُّ بْنُ الْمَدِينِيِّ، حدثنا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، حدثنا يَحْيَى بْنُ عَتِيقٍ، قَالَ: قُلْتُ لِلْحَسَنِ: يَا أَبَا سَعِيدٍ الرَّجُلُ يَتَعَلَّمُ الْعَرَبِيَّةَ يَلْتَمِسُ بِذَلِكَ حُسْنَ الْمِنْطِقِ، وَيُقِيمُ بِهَا قِرَاءَتَهُ قَالَ: " حَسَنٌ يتَعَلُّمُهَا، فَإِنَّ الرَّجُلَ يَقْرَأُ الْآيَةَ فَيَعْيَى بِوَجْهِهَا فَيَهْلَكُ بِهَا "

1568- Yahya b. Atîk der ki: Hasan(-ı Basrî)'ye: "Ey Ebû Saîd! Kişinin konuşmasını güzelleştirip okumasını düzeltmesi için Arapça'yı (nahvi) öğrenmesi konusunda ne dersin?" diye sorduğumda: "İyi yapar! Zira kişi âyeti yanlış okuyunca yanlış yorumlar ve bundan dolayı helak olur" dedi.[1]

١٥٦٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ السُّكَّرِيُّ بِبَغْدَادَ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ الشَّافِعِيُّ، حدثنا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْأَزْهَرِ، حدثنا الْغَلَابِيُّ، حدثنا الْوَاقِدِيُّ، عَنِ ابْنِ أَبِي الزِّنَادِ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: " مَا تَزَنْدَقَ مَنْ تَزَنْدَقَ بِالْمَشْرِقِ إِلَّا جَهْلًا بِكَلَامِ الْعَرَبِ وَعُجْمَةِ قُلُوبِهِمْ "

1569- İbn Ebi'z-Zinâd'ın bildirdiğine göre babası şöyle demiştir: "Doğuda zındık olanlar Arapça'yı bilmedikleri için zındık olmuş ve kalpleri eğrilmiştir."[2]

---

[1] Ravileri güvenilirdir.

[2] İsnâdı zayıftır.

١٥٧٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الشَّافِعِيُّ، حدثنا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ، حدثنا الْغَلَابِيُّ، حدثنا أَبِي، قَالَ: قَالَ سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ: " مَنْ أَحَقُّ النَّاسِ بِطَلَبِ الْعِلْمِ؟ " قَالُوا: قُلْ: يَا أَبَا مُحَمَّدٍ قَالَ: " الْعَالِمُ؛ لِأَنَّ الْجَهْلَ لَيْسَ بِأَحَدٍ أَقْبَحَ مِنْهُ بِالْعَالِمِ "

1570- Ğalâbî, babasından bildirir: Süfyân b. Uyeyne: "İlim öğrenmek en çok kimin görevidir?" diye sorunca: "Ey Ebû Muhammed! Sen söyle" karşılığını verdiler. Bunun üzerine Süfyân: "Âlimin görevidir! Çünkü cehalet en çok bir âlimde çirkin durur" dedi.[1]

١٥٧١ - قَالَ: وحَدَّثَنَا الْغَلَابِيُّ، حدثنا أَبُو سَهْلٍ الْمَدَائِنِيُّ، قَالَ: قَالَ سُفْيَانُ وَسَأَلَهُ رَجُلٌ، فَقَالَ: يَا أَبَا مُحَمَّدٍ، الْعِلْمُ أَفْضَلُ أَوِ الْعَمَلُ؟ قَالَ: " الْعِلْمُ، أَمَا تَسْمَعُ قَوْلَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ، وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ﴾ [محمد: ١٩] فَبَدَأَ بِالْعِلْمِ قَبْلَ الْعَمَلِ "

1571- Ebû Sehl el-Medâinî der ki: Adamın biri Süfyân b. Uyeyne'ye: "Ey Ebû Muhammed! İlim mi daha üstündür, amel mi?" diye sorunca, Süfyân şu karşılığı verdi: "İlim daha üstündür. Görmez misin ki Yüce Allah: *«Bil ki Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. Hem kendinin, hem de inanmış erkek ve kadınların günahlarının bağışlanmasını dile»*[2] buyurmuş ve ilmi amelden önce zikretmiştir."

فَصْلٌ فِي فَضْلِ الْعِلْمِ وَشَرَفِ مِقْدَارِهِ

İlmin Fazileti ve Değeri

Yüce Allah: *"Allah, melekler ve ilim sahipleri, ondan başka ilah olmadığına adaletle şâhitlik ettiler"*[3] buyurmuş ve âlimleri meleklerle, melekleri de kendi ismiyle birlikte zikretmiştir. Onlara yaptığı ihsandan dolayı nasıl meleklere gereken değerin verilmesi gerekiyorsa aynı şekilde onlara ihsanından dolayı âlimlere de gereken değerin verilmesi gerekmektedir.

---

[1] Ravileri güvenilirdir.

[2] Muhammed Sur. 19

[3] Âl-i İmrân Sur. 18

Yine: *"Allah'a karşı ancak; kulları içinden âlim olanlar derin saygı duyarlar"*[1] buyurmuş ve böylesi derin bir saygının ancak ilimle olacağını belirtmiştir. Bu yönde yine: *"Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?"*[2] buyurmuştur.

Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) olan lütfundan bahsederken: *"Allah sana kitabı (Kur'ân'ı) ve hikmeti indirmiş ve sana bilmediğin şeyleri öğretmiştir. Allah'ın sana lütfu çok büyüktür"*[3] buyurmuştur. Yine: *"Biz dilediğimiz kimsenin derecelerini yükseltiriz. Her ilim sahibinin üstünde daha iyi bir bilen vardır"*[4] buyurmuştur. İlim üzere müslüman olanlar konusunda da: *"Allah içinizden inananların ve kendilerine ilim verilenlerin derecelerini yükseltir. Allah yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır"*[5] buyurmuştur.

١٥٧٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، وَمُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى، قَالَا: حدثنا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حدثنا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الْجَبَّارِ، حدثنا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " مَنْ نَفَّسَ عَنْ مُؤْمِنٍ كُرْبَةً مِنْ كُرَبِ الدُّنْيَا نَفَّسَ اللهُ عَنْهُ كُرْبَةً مِنْ كُرَبِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ، وَمَنْ يَسَّرَ عَلَى مُعْسِرٍ يَسَّرَ اللهُ عَلَيْهِ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، وَمَنْ سَتَرَ مُسْلِمًا سَتَرَهُ اللهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ "

" وَاللهُ فِي عَوْنِ الْعَبْدِ مَا كَانَ الْعَبْدُ فِي عَوْنِ أَخِيهِ "

" وَمَنْ سَلَكَ طَرِيقًا يَلْتَمِسُ فِيهِ الْعِلْمَ سَهَّلَ اللهُ لَهُ إِلَى الْجَنَّةِ طَرِيقًا "

" وَمَا اجْتَمَعَ قَوْمٌ فِي بَيْتٍ مِنْ بُيُوتِ اللهِ يَتَعَاطَوْنَ كِتَابَ اللهِ وَيَتَدَارَسُونَهُ بَيْنَهُمْ إِلَّا نَزَلَتْ عَلَيْهِمُ السَّكِينَةُ وَحَفَّتْهُمُ الْمَلَائِكَةُ، وَغَشِيَتْهُمُ الرَّحْمَةُ وَذَكَرَهُمُ اللهُ فِيمَنْ عِنْدَهُ "

" وَمَنْ أَبْطَأَ بِهِ عَمَلُهُ لَمْ يُسْرِعْ بِهِ نَسَبُهُ " رَوَاهُ مُسْلِمٌ فِي الصَّحِيحِ، عَنْ يَحْيَى بْنِ يَحْيَى وَغَيْرِهِ، عَنْ أَبِي مُعَاوِيَةَ

---

[1] Fâtır Sur. 28

[2] Zümer Sur. 9

[3] Nisâ Sur. 113

[4] Yusuf Sur. 76

[5] Mücâdele Sur. 11

1572- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"Kim bir müminin dünya sıkıntılarından birini giderirse, Yüce Allah onun kıyamet günü sıkıntılarından birini giderir. Kim darda kalana yardım edip işini kolaylaştırırsa, Yüce Allah hem dünya, hem de âhirette ona kolaylık sağlar. Kim de bir müslümanın ayıbını örterse, Yüce Allah hem dünya, hem de âhirette onun ayıbını örter. Kul kardeşinin yardımcısı olduğu sürece onun da yardımcısı Yüce Allah olur. Kim ilim öğrenmek için yol tutarsa Yüce Allah ona cennete doğru giden bir yolu kolaylaştırır. Yüce Allah'ın evlerinden birinde Kur'ân'ı okumak ve aralarında mütalaa etmek için bir araya gelen topluluğun üzerine ilahi huzur iner, melekler onları kuşatır, rahmet onları sarar ve Yüce Allah onları katındakilerin yanında anar. Ameli geride kalan kişiyi soyu sopu ileriye geçiremez."*[1]

Müslim, *Sahîh*'te Yahya b. Yahya ve başkaları kanalıyla Muâviye'den rivayet etti.[2]

١٥٧٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ اللهِ بْنُ يُوسُفَ الْأَصْبَهَانِيُّ، إِمْلَاءً، أخبرنا أَبُو سَعِيدٍ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ الْبَصْرِيُّ بِمَكَّةَ، حدثنا أَبُو يَعْلَى السَّاجِيُّ، حدثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ دَاوُدَ الْخُرَيْبِيُّ، حدثنا عَاصِمُ بْنُ رَجَاءِ بْنِ حَيْوَةَ يُحَدِّثُ عَنْ دَاوُدَ بْنِ جَمِيلٍ، عَنْ كَثِيرِ بْنِ قَيْسٍ، قَالَ: أَتَيْتُ أَبَا الدَّرْدَاءِ وَهُوَ جَالِسٌ فِي مَسْجِدِ دِمَشْقَ فَقُلْتُ: يَا أَبَا الدَّرْدَاءِ، إِنِّي جِئْتُ مِنْ مَدِينَةِ الرَّسُولِ ﷺ فِي طَلَبِ حَدِيثٍ بَلَغَنِي عَنْكَ أَنَّكَ تُحَدِّثُهُ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ، فَقَالَ: مَا جَاءَ بِكَ حَاجَةٌ، وَلَا جَاءَتْ بِكَ تِجَارَةٌ، وَلَا جَاءَ بِكَ إِلَّا هَذَا الْحَدِيثُ؟ قُلْتُ: نَعَمْ، قَالَ: فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ: " مَنْ سَلَكَ طَرِيقًا يَطْلُبُ فِيهِ عِلْمًا سَلَكَ اللهُ بِهِ طَرِيقًا مِنْ طُرُقِ الْجَنَّةِ، وَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ لَتَضَعُ أَجْنِحَتَهَا لِطَالِبِ الْعِلْمِ رِضًا بِمَا يَصْنَعُ وَإِنَّ فَضْلَ الْعَالِمِ عَلَى الْعَابِدِ كَفَضْلِ الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ عَلَى سَائِرِ الْكَوَاكِبِ وَإِنَّ الْعَالِمَ لَيَسْتَغْفِرُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ، وَمَنْ فِي الْأَرْضِ حَتَّى الْحِيتَانُ فِي جَوْفِ الْمَاءِ وإِنَّ الْعُلَمَاءَ وَرَثَةُ الْأَنْبِيَاءِ وَإِنَّ الْأَنْبِيَاءَ لَمْ يُوَرِّثُوا دِينَارًا وَلَا دِرْهَمًا وَوَرَّثُوا الْعِلْمَ، فَمَنْ أَخَذَهُ فَقَدْ أَخَذَ بِحَظٍّ وَافِرٍ "

---

[1] Ahmed b. Abdilcebbâr el-Utâridî dolayısıyla isnâdı zayıftır.

[2] Müslim, *zikr* (38).

1573- Kesîr b. Kays anlatıyor: Dimaşk mescidinde oturan Ebu'd-Derdâ'nın yanına geldim ve: "Ey Ebu'd-Derdâ! Bana bildirildiğine göre Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) naklen bir hadis rivayet ediyormuşsun. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şehrinden (Medine'den) sırf bu hadisi senden öğrenmek için geldim" dedim. Ebu'd-Derdâ: "Sadece bu hadisi öğrenmek için mi geldin? Yani bir iş veya ticaret için gelmedin mi?" diye sorunca: "Hayır, sadece öğrenmek için geldim" karşılığını verdim. Bunun üzerine Ebu'd-Derdâ şöyle dedi: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu işittim: *"İlim öğrenmek için yol tutan kişiyi Yüce Allah cennet yollarından birine yönlendirir. Melekler, ilim öğrenmek için evinden çıkan kişiden razı olup ona kanat gerer. Âlimin, âbide üstünlüğü mehtaplı gecedeki Ay'ın diğer gezegenlere üstünlüğü gibidir. Âlim olana gökte ve yerde olanlar, hatta sudaki balıklar bile bağışlanma dilerler. Âlimler peygamberlerin varisleridir. Peygamberler geriye ne bir dinar, ne de bir dirhem bırakmışlardır. Geriye (miras olarak) bıraktıkları sadece ilimdir. Bundan dolayı her kim ilim elde ederse (bu mirastan) yeteri miktarda bir hisse elde etmiş olur."*[1]

١٥٧٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، وَأَبُو عَبْدِ اللهِ إِسْحَاقُ بْنُ مُحَمَّدٍ السُّوسِيُّ، قَالَا: حدثنا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حدثنا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الصَّغَانِيُّ، حدثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَرْعَرَةَ، حدثنا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الذِّمَارِيُّ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ، عَنْ كَثِيرِ بْنِ قَيْسٍ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ سَمُرَةَ، عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ: " مَنْ سَلَكَ طَرِيقًا يَطْلُبُ فِيهِ عِلْمًا سَلَكَ اللهُ بِهِ طَرِيقًا إِلَى الْجَنَّةِ، وَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ لَتَضَعُ أَجْنِحَتَهَا لِطَالِبِ الْعِلْمِ رِضًا بِمَا يَصْنَعُ، وَإِنَّهُ لَيَسْتَغْفِرُ لَهُ دَوَابُّ الْبِرِّ حَتَّى الْحِيتَانُ فِي الْبَحْرِ وَإِنَّ فَضْلَ الْعَالِمِ عَلَى الْعَابِدِ كَفَضْلِ الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ عَلَى الْكَوَاكِبِ وَإِنَّ الْعُلَمَاءَ وَرَثَةُ الْأَنْبِيَاءِ وَإِنَّ الْأَنْبِيَاءَ لَمْ يَدَعُوا دِينَارًا وَلَا دِرْهَمًا، وَلَكِنْ وَرَّثُوا الْعِلْمَ، فَمَنْ أَخَذَ بِهِ فَقَدْ أَخَذَ بِحَظٍّ وَافِرٍ "

---

[1] İsnâdı zayıftır. Ebû Dâvud 4/57 (3641), İbn Mâce 1/81 (223) ve Tirmizî 5/48 (2682).

وكَذَلِكَ قَالَهُ: عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنِ ابْنِ الْمُبَارَكِ، عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ، وَقَالَ بِشْرُ بْنُ بَكْرٍ، عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ، عَنْ عَبْدِ السَّلَامِ بْنِ سُلَيْمٍ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ سَمُرَةَ، عَنْ كَثِيرِ بْنِ قَيْسٍ، عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ وَهَذَا أَصَحُّ، قَالَهُ الْبُخَارِيُّ

1574- Ebu'd-Derdâ der ki: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu işittim: *"İlim öğrenmek için yol tutan kişiyi Yüce Allah cennet yollarından birine yönlendirir. Melekler, ilim öğrenmek için evinden çıkan kişiden razı olup ona kanat gerer. Âlim olana sudaki balıklar dahil bütün hayvanlar bağışlanma dilerler. Âlimin, âbide üstünlüğü mehtaplı gecedeki Ay'ın diğer gezegenlere üstünlüğü gibidir. Âlimler peygamberlerin varisleridir. Peygamberler geriye ne bir dinar, ne de bir dirhem bırakmışlardır. Geriye (miras olarak) bıraktıkları sadece ilimdir. Bundan dolayı her kim ilim elde ederse (bu mirastan) yeteri miktarda bir hisse elde etmiş olur."*[1]

Abdurrezzâk bunu İbnu'l-Mübârek kanalıyla Evzaî'den bu şekilde rivayet etmiştir. Bişr b. Bukeyr ise Evzaî'den, o da Abdusselâm b. Süleym'den, o da Yezîd b. Semure'den, o da Kesîr b. Kays'tan, o da Ebu'd-Derdâ'dan rivayet etmiştir ki öncekinden daha sahihtir. Bunu da Buhârî söylemiştir.[2]

١٥٧٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو زَكَرِيَّا بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ الْمُزَكِّي، حدثنا أَبُو عَمْرٍو عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ يُوسُفَ السَّقَطِيُّ الْمُعَدِّلُ، حدثنا أَحْمَدُ بْنُ يَحْيَى الْحُلْوَانِيُّ، حدثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ حَمْزَةَ، حدثنا حَاتِمُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ صَخْرٍ، عَنِ الْمَقْبُرِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ: " مَنْ جَاءَ مَسْجِدِي هَذَا لَمْ يَأْتِ إِلَّا لَخَيْرٍ يَتَعَلَّمُهُ أَوْ يُعَلِّمُهُ فَهُوَ بِمَنْزِلَةِ الْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللهِ، وَمَنْ جَاءَ لِغَيْرِ ذَلِكَ فَهُوَ بِمَنْزِلَةِ الرَّجُلِ يَنْظُرُ إِلَى مَتَاعِ غَيْرِهِ " وَرُوِي أَيْضًا، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي سَوْدَةَ، عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ

1575- Ebû Hureyre der ki: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu işittim: *"Benim bu Mescid'ime sadece hayırlı bir şeyi öğrenmek*

---

[1] İsnâdı zayıftır. İbn Abdilber (1(37).

[2] Âcurrî, *Ahlâku'l-Ulemâ* (s. 41, 42).

veya öğretmek için gelen kişi, Allah yolunda savaşan kişinin mertebesinde olur. Bundan başka bir şey için gelen kişi ise (bir şey elde etmeden) başkasının malını seyretmekle yetinen kişi gibidir."[1]

Osmân b. Ebî Sevde kanalıyla Ebu'd-Derdâ'dan da rivayet edilmiştir.↓

١٥٧٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو نَصْرِ بْنُ قَتَادَةَ، أخبرنا أَبُو عَمْرِو بْنُ مَطَرٍ، حدثنا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْفِرْيَابِيُّ، حدثنا صَفْوَانُ بْنُ صَالِحٍ، حدثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، حدثنا خَالِدُ بْنُ يَزِيدَ بْنِ أَبِي مَالِكٍ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ أَيْمَنَ، عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ: " مَنْ غَدَا يُرِيدُ الْعِلْمَ يَتَعَلَّمُهُ لِلَّهِ فَتَحَ اللهُ لَهُ بَابًا إِلَى الْجَنَّةِ، وَفَرَشَتْ لَهُ الْمَلَائِكَةُ أَكْنَافَهَا، وَصَلَّتْ عَلَيْهِ مَلَائِكَةُ السَّمَوَاتِ وَحِيتَانُ الْبَحْرِ، وَلِلْعَالِمِ مِنَ الْفَضْلِ عَلَى الْعَابِدِ كَالْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ عَلَى أَصْغَرِ كَوْكَبٍ فِي السَّمَاءِ وَالْعُلَمَاءُ وَرَثَةُ الْأَنْبِيَاءِ إِنَّ الْأَنْبِيَاءِ لَمْ يُوَرِّثُوا دِينَارًا وَلَا دِرْهَمًا، وَلَكِنَّهُمْ أَوْرَثُوا الْعِلْمَ فَمَنْ أَخَذَهُ أَخَذَ بِحَظٍّ، وَمَوْتُ الْعَالِمِ مُصِيبَةٌ لَا تُجْبَرُ وَثُلْمَةٌ لَا تُسَدُّ، وَهُوَ نَجْمٌ طُمِسَ مَوْتُ قَبِيلَةٍ أَيْسَرُ مِنْ مَوْتِ عَالِمٍ "

1576- Ebu'd-Derdâ der ki: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu işittim: *"Allah rızası için ilim öğrenmek maksadıyla sabah yola çıkan kişiye Yüce Allah cennete doğru bir yol açar. Melekler altına kanatlarını sererler. Gökteki melekler ile denizdeki balıklar ona bağışlanma dilerler. Âlimin, âbide üstünlüğü mehtaplı gecedeki Ay'ın gökteki en küçük gezegene üstünlüğü gibidir. Âlimler peygamberlerin varisleridir. Peygamberler geriye ne bir dinar, ne de bir dirhem bırakmışlardır. Geriye (miras olarak) bıraktıkları sadece ilimdir. Bundan dolayı her kim ilim elde ederse bu yöndeki payını almış olur. Âlimin ölümü telafisi olmayan bir musibet, kapanması mümkün olmayan bir açıktır. Ölen âlim ışığı sönmüş yıldız gibidir. Bir kabilenin tümden ölmesi bir âlimin ölümünden daha hafiftir."*[2]

---

[1] İsnâdı güçlü değildir. İbn Mâce 1/82 (227).

[2] İsnâdı zayıftır. Münzirî, *et-Terğîb* (1/105-107).

١٥٧٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْعَلَوِيُّ، أخبرنا أَبُو الْأَحْرَزِ مُحَمَّدُ بْنُ عُمَرَ بْنِ جَمِيلٍ الْأَزْدِيُّ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ نَصْرٍ التِّرْمِذِيُّ بِبَغْدَادَ، حدثنا الْحُسَيْنُ بْنُ أَبِي السَّرِيِّ أَخُو مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي السَّرِيِّ، حدثنا عَبْدُ الْقُدُّوسِ بْنُ الْحَجَّاجِ أَبُو الْمُغِيرَةِ الْخَوْلَانِيُّ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْوَلِيدِ الزُّبَيْدِيُّ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا، قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " إِنَّ الْمَلَائِكَةَ تَبْسُطُ أَجْنِحَتَهَا لِطَالِبِ الْعِلْمِ "

1577- Hz. Âişe'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Melekler ilim öğrenmek isteyen kişiye kanat gererler"* buyurmuştur.[1]

١٥٧٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْفَقِيهُ، حدثنا أَبُو حَامِدِ بْنُ بِلَالٍ، حدثنا أَحْمَدُ بْنُ مَنْصُورٍ الْمَرْوَزِيُّ، حدثنا النَّضْرُ بْنُ شُمَيْلٍ، حدثنا عَوْنٌ، عَنِ ابْنِ سِيرِينَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " النَّاسُ مَعَادِنُ خِيَارُهُمْ فِي الْجَاهِلِيَّةِ خِيَارُهُمْ فِي الْإِسْلَامِ إِذَا فَقِهُوا " " خَالَفَهُ ابْنُ عَوْنٍ فَوَقَفَهُ "

وَرُوِّينَا فِي الْحَدِيثِ الثَّابِتِ عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ أَبِي سُفْيَانَ أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: " مَنْ يُرِدِ اللهُ بِهِ خَيْرًا يُفَقِّهْهُ فِي الدِّينِ "

وَعَنْ سَعْدٍ، وَحُذَيْفَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: " فَضْلُ الْعِلْمِ أَحَبُّ إِلَيَّ - أَوْ قَالَ خَيْرٌ - مِنْ فَضْلِ الْعِبَادَةِ، وخَيْرُ دِينِكُمُ الْوَرَعُ " " وَرُوِّينَاهُ صَحِيحًا مِنْ قَوْلِ مُطَرِّفِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ الشِّخِّيرِ "

وَرُوِّينَا عَنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو سَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: " قَلِيلُ الْفِقْهِ خَيْرٌ مِنْ كَثِيرِ الْعِبَادَةِ، وَكَفَى بِالْمَرْءِ فِقْهًا إِنْ عَبَدَ اللهَ "

1578- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"İnsanlar madenler gibi çeşit çeşittir. Cahiliye döneminde hayırlı olanları dini iyice anlamaları halinde Müslüman olduktan sonra da hayırlı kişi*

---

[1] İsnâdı zayıftır. Bezzâr, *Keşfu'l-Estâr* 1/83 (135).

olarak kalırlar."[1]

İbn Avn muhalefet edip bunu mevkûf olarak rivayet etmiştir.

Sübût bulmuş bir hadisle Muâviye b. Ebî Süfyân'dan bize bildirildiğine göre kendisi Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *"Yüce Allah kime hayır dilerse onu dinde fakîh kılar"* buyurduğunu işitmiştir.[2]

Sa'd'ın[3] ve Huzeyfe'nin[4] bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Fazla ilim benim için fazla ibadetten daha iyidir"* veya: *"daha hayırlıdır. Dininizin en hayırlı yönü ise veradır (günah korkusudur)"* buyurmuştur.

Sahih bir rivayetle Mutarrif b. Abdillah b. eş-Şıhhîr'in sözü olarak da zikredilmiştir.↓

Abdullah b. Amr'dan bize bildirildiğine göre Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *"Az fıkıh, çok ibadetten daha hayırlıdır. Allah'a kulluk etmesi de kişiye fıkıh olarak yeterlidir"* buyurduğunu işitmiştir.[5]

١٥٧٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حدثنا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدِ اللهِ الْمُنَادِي، حدثنا يُونُسُ بْنُ مُحَمَّدٍ، حدثنا حَمَّادٌ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ مُطَرِّفٍ قَالَ: " فَضْلُ الْعِلْمِ أَفْضَلُ مِنْ فَضْلِ الْعِبَادَةِ، وَخَيْرُ دِينِكُمُ الْوَرَعُ "

وَرُوِّينَا فِي مَسْأَلَةِ الشَّفَاعَةِ مِنْ كِتَابِ الْبَعْثِ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ مَرْفُوعًا: " يَشْفَعُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ الْأَنْبِيَاءُ، ثُمَّ الْعُلَمَاءُ، ثُمَّ الشُّهَدَاءُ "

---

[1] Ravileri güvenilirdir. Ebu'ş-Şeyh, *Emsâl* (158, 178).

[2] Buhârî, *hums* (4/49), *i'tisâm* (8/149) ve Müslim, *zekât* (100).

[3] Beyhakî, *Medhal* 303 (454), *Zühd* (817), *el-Erbâin es-Suğrâ* 103 (91) ile *Âdâb* 508-509 (1149) ve Hâkim, *Müstedrek* (1/92).

[4] Beyhakî, *Medhal* 303 (455), Bezzâr, *Keşfu'l-Estâr* (1/85) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (2/211-212).

[5] Beyhakî, *Medhal* 302 (453), Buhârî, *Târîh* (1/341), Hatîb, *el-Fakîh ve'l-Mütefakkih* (1/15), Ebû Nuaym, *Hilye* (5/173), İbn Abdilber, *Câmiu Beyâni'l-İlm* (1/21) ve Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid* (1/120).

1579- Mutarrif der ki: "Fazla ilim fazla ibadetten daha üstündür. Dininizin en hayırlı yönü ise veradır (günah korkusudur)."[1]

el-Ba's isimli eserimizde şefaat konusunda Hz. Osmân'dan naklen Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *"Kıyamet gününde önce peygamberler, sonra âlimler, sonra da şehitler şefaatte bulunur"* buyurduğunu zikrettik.[2]

İlmin ve âlimlerin fazileti konusunda pek çok rivayet bulunmaktadır ve bu rivayetleri *Medhal* eserimizin sonlarında zikrettik. Bu konuda daha fazla bilgi isteyen kişi söz konusu yere müracaat edebilir.

١٥٨٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي طَاهِرٍ الدَّقَّاقُ بِبَغْدَادَ، أخبرنا أَحْمَدُ بْنُ سَلْمَانَ الْفَقِيهُ، حدثنا هِلَالُ بْنُ الْعَلَاءِ الرَّقِّيُّ، حدثنا عَلِيُّ بْنُ مَيْمُونٍ الرَّقِّيُّ الْعَطَّارُ، حدثنا أَبُو خُلَيْدٍ الدِّمَشْقِيُّ، عَنِ ابْنِ ثَوْبَانَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ قُرَّةَ، عَنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ ضَمْرَةَ السَّلُولِيِّ، حدثنا أَبُو هُرَيْرَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ: " الدُّنْيَا مَلْعُونَةٌ، مَلْعُونٌ مَا فِيهَا إِلَّا ذِكْرَ اللهِ أَوْ عَالِمًا أَوْ مُتَعَلِّمًا "

1580- Ebû Hureyre der ki: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellam) şöyle buyurduğunu işittim: *"Dünya lanetlenmiştir. Allah'ın zikredilmesi, âlim veya ilim öğrenenler dışında içindeki her şey de lanetlenmiştir."*[3]

١٥٨١ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ بْنُ أَبِي عَلِيٍّ السَّقَّاءُ، أخبرنا أَبُو سَهْلِ بْنُ زِيَادٍ الْقَطَّانُ، حدثنا أَحْمَدَ بْنِ يَحْيَى الْحُلْوَانِيِّ، حدثنا عُبَيْدُ بْنُ جُنَادٍ، حدثنا عَطَاءُ بْنُ مُسْلِمٍ الْخَفَّافُ، عَنْ خَالِدٍ الْحَذَّاءِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: " اغْدُ عَالِمًا أَوْ مُتَعَلِّمًا أَوْ مُسْتَمِعًا أَوْ مُحِبًّا، وَلَا تَكُنِ الْخَامِسَةَ فَتَهْلِكَ "

---

[1] İsnâdı sahihtir. Beyhakî, *Medhal* 304 (457), Ahmed, *Zühd* (s. 240), İbn Sa'd, *Tabakât* (7/142), Fesevî, *Ma'rife* (2/82-83) ve İbn Abdilber, *Câmiu Beyâni'l-İlm* (1/23-24, 44).

[2] İbn Mâce 2/1443 (4313).

[3] İsnâdı hasendir. İbn Mâce 2/1377 (4112) ve Tirmizî 4/561 (2322).

قَالَ عُبَيْدُ بْنُ جُنَادٍ: قَالَ عَطَاءٌ: قَالَ مِسْعَرُ بْنُ كِدَامٍ: " يَا عَطَاءُ زِدْتَنَا فِي هَذَا الْحَدِيثِ زِيَادَةً لَمْ تَكُنْ فِي أَيْدِينَا إِنَّمَا كَانَ فِي أَيْدِينَا، اغْدُ عَالِمًا أَوْ مُتَعَلِّمًا أَوْ مُسْتَمِعًا، وَلَا تَكُنِ الرَّابِعَةَ فَتَهْلِكَ " يَا عَطَاءُ، وَيْلٌ لِمَنْ لَيْسَ فِيهِ وَاحِدَةٌ مِنْ هَذِهِ

1581- Abdurrahman b. Ebî Bekre'nin, babasından bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"Güne ilim öğreten veya ilim öğrenen veya ilim dinleyen veya ilmi seven biri olarak başla. Beşincisi (bunlar dışında biri) olma ki helak olursun."*[1]

Ubeyd b. Cunâd'ın Atâ'dan bildirdiğine göre Mis'ar b. Kidâm kendisine şöyle demiştir: "Ey Atâ! Bu hadisi rivayet ederken eklemede bulundun ki bu ekleme yanımızdaki rivayetlerde bulunmamaktadır. Bizde bulunan rivayet: *"Güne ilim öğreten veya ilim öğrenen veya ilim dinleyen biri olarak başla. Dördüncüsü (bunlar dışında biri) olma ki helak olursun"* şeklindedir. Ey Atâ! Bunlardan birini taşımayan kişiye yazıklar olsun!"

١٥٨٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللهِ الْخُسْرَوْجِرْدِيُّ، حدثنا أَبُو بَكْرٍ الْإِسْمَاعِيلِيُّ، حدثنا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ سُلَيْمَانَ الْقَطَّانُ، حدثنا عُبَيْدُ بْنُ جنادٍ الْحَلَبِيُّ، فَذَكَرَهُ بِإِسْنَادِهِ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ فِي آخِرِهِ: يَا عَطَاءُ، وَيْلٌ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ فِيهِ وَاحِدَةٌ مِنْهُنَّ " " تَفَرَّدَ بِهِ عَطَاءٌ الْخَفَّافُ وَإِنَّمَا يُرْوَى هَذَا عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ، وَأَبِي الدَّرْدَاءِ مِنْ قَوْلِهِمَا، وَفِي حَدِيثِ أَبِي الدَّرْدَاءِ مُتَّبِعًا: بَدَلَ مُسْتَمِعًا "

1582- Ubeyd b. Cunâd el-Halebî aynı isnâdla bu hadisi bildirir. Ancak sonunda: "Ey Atâ! Bu özelliklerden birini taşımayan kişiye yazıklar olsun" ifadesini kullanır.[2]

Atâ el-Haffâf bunu rivayette tek kalmıştır. Zira bu hadis Abdullah b.

---

[1] Ravileri güvenilirdir. Ebû Nuaym, *Hilye* (7/237), İbn Abdilber, *Câmiu Beyâni'l-İlm* (1/30), Bezzâr, *Müsned* 1/83 (134) ve Taberânî, *M. es-Sağîr* (2/9) Bak: Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid* (1/122).

[2] Ravileri güvenilirdir.

Mes'ûd[1] ile Ebu'd-Derdâ'dan[2] kendilerinin bir sözü olarak rivayet edilir. Ebu'd-Derdâ'dan gelen rivayette "İlim dinleyen" ifadesi yerine "İlmin peşinde olan" ifadesi geçer.

١٥٨٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أخبرنا أَبُو عَلِيٍّ حَامِدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الرَّفَّاءُ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ صَالِحٍ الْأَشَجُّ، حدثنا عِيسَى بْنُ زِيَادٍ الدَّوْرَقِيُّ، حدثنا مَسْلَمَةُ بْنُ قَعْنَبٍ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " مَا عُبِدَ اللهُ بِشَيْءٍ أَفْضَلَ مِنْ فِقْهٍ فِي دِينٍ " " تَفَرَّدَ بِهِ عِيسَى بْنُ زِيَادٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ، وَرُوِيَ مِنْ وَجْهٍ آخَرَ ضَعِيفٍ، وَالْمَحْفُوظُ هَذَا اللَّفْظُ مِنْ قَوْلِ الزُّهْرِيِّ

1583- İbn Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Dinde fakih olmaktan daha iyi bir şeyle Allah'a ibadet edilebilmiş değildir"* buyurmuştur.[3]

İsa b. Ziyâd bu isnâdla bunu rivayette tek kalmıştır. Başka bir kanalla rivayet edilmişse de zayıftır. Mahfûz olanı Zührî'den bu lafızla rivayet edilenidir.[4]

١٥٨٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو مَنْصُورٍ عَبْدُ الْقَاهِرِ بْنُ طَاهِرٍ الْإِمَامُ لفظا، حدثنا أَبُو الْعَبَّاسِ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْعَمْرَوِيُّ إِمْلَاءً، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ الْأَرْغِيَانِيُّ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ بْنِ حَلِيمٍ، حدثنا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ عِيَاضٍ، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ سُلَيْمٍ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: " مَا عُبِدَ اللهُ بِشَيْءٍ أَفْضَلَ مِنْ

---

[1] Dârimî, *mukaddime* (s. 79), Vekî', *Zühd* 3/827, 829 (513, 516), Ebû Hayseme, *İlm* 137 (116), Buhârî, *Târîh* (2/99), Beyhakî, *Medhal* 268-269 (380), İbn Abdilber, *Câmiu Beyâni'l-İlm* (1/29), İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (8/541) ve Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr* 9/163 (8752).

[2] Beyhakî, *Medhal* 269 (381) ve İbn Abdilber, *Câmiu Beyâni'l-İlm* (1/28-29).

[3] İsnâdında bir sakınca yoktur. Ebû Nuaym, *Ahbâru Isbehân* (1/79) ve Hatîb, *el-Fakîh ve'l-Mütefakkih* (1/21).

[4] Ebû Nuaym, *Hilye* (3/365).

فِقْهٍ فِي دِينٍ، وَلَفَقِيهٌ وَاحِدٌ أَشَدُّ عَلَى الشَّيْطَانِ مِنْ أَلْفِ عَابِدٍ، وَلِكُلِّ شَيْءٍ عِمادٌ , وَعِمادُ الدِّينِ الْفِقْهُ " وَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: " لَأَنْ أَجْلِسَ سَاعَةً، فَأَتَفَقَّهَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أُحْيِيَ لَيْلَةً إِلَى الصَّبَاحِ " قَالَ: وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ بْنِ عُقْبَةَ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ أَبِي حَاتِمٍ الْأَزْدِيُّ، حدثنا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، أخبرنا يَزِيدُ بْنُ عِيَاضٍ، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ سُلَيْمٍ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ نحوه يَزِيدُ بْنُ عِيَاضٍ ضَعِيفٌ فِي الْحَدِيثُ، وَاللهُ أَعْلَمُ "

1584- Ebû Hureyre der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Dinde fakih olmaktan daha iyi bir şeyle Allah'a ibadet edilebilmiş değildir. Bir fakih şeytana bin âbidden daha çetin gelir. Her şeyin bir direği vardır, dinin direği de fıkıhtır"* buyurdu. Bundan dolayı dini ilimleri öğrenme için bir saat oturmak benim için bir geceyi ibadetle ihya etmekten daha iyidir.[1]

Başka bir kanalla bu hadisin aynısı nakledilmiştir

Yezîd b. İyâd hadiste zayıf biridir. Doğrusunu Allah bilir.

١٥٨٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ اللهِ بْنُ يُوسُفَ، أخبرنا أَبُو مَرْوَانَ الْقَاضِي، بِمَدِينَةِ الرَّسُولِ ﷺ، أخبرنا سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ الطُّوسِيُّ، حدثنا أَبُو هِشَامٍ الرِّفَاعِيُّ، حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ سَعْدٍ الْإِسْكَافِ، عَنْ مَعْرُوفِ بْنِ خَرَّبُوذَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ، قَالَ: " مَوْتُ عَالِمٍ أَحَبُّ إِلَى إِبْلِيسَ مِنْ مَوْتِ سَبْعِينَ عَابِدًا "

1585- Ebû Câfer der ki: "İblis için bir âlimin ölmesi yetmiş âbidin ölmesinden daha iyidir."[2]

١٥٨٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، وَأَبُو بَكْرِ بْنُ الْحَسَنِ، قَالَا: حدثنا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حدثنا يَزِيدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الصَّمَدِ الثَّقَفِيِّ، حدثنا هِشَامُ بْنُ

---

[1] İsnâdı zayıftır. Âcurrî, *Ahlâku'l-Ulemâ* (s. 43), Hatîb, *el-Câmi'* (2/110) ile *el-Fakîh ve'l-Mütefakkih* (1/25-26), Ebû Nuaym, *Hilye* (2/192) ve İbn Abdilber (1/26).

[2] İsnâdı zayıftır.

عَمَّارٍ، حدثنا الْوَلِيدُ، حدثنا أَبُو سَعْدٍ رَوْحُ بْنُ جُنَاحٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، سَمِعَ ابْنَ عَبَّاسٍ، يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " فَقِيهٌ وَاحِدٌ أَشَدُّ عَلَى الشَّيْطَانِ مِنْ أَلْفِ عَابِدٍ " " تَفَرَّدَ بِهِ رَوْحُ بْنُ جُنَاحٍ "

1586- İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Bir fakih şeytana bin âbidden daha çetin gelir"* buyurmuştur.[1]

Ravh b. Cunâh bunu rivayette tek kalmıştır.

١٥٨٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعْدٍ الْمَالِينِيُّ، أخبرنا أَبُو أَحْمَدَ بْنُ عَدِيٍّ الْحَافِظُ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ سَعِيدِ بْنِ مِهْرَانَ، حدثنا شَيْبَانُ، حدثنا أَبُو الرَّبِيعِ السَّمَّانُ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " لِكُلِّ شَيْءٍ دِعَامَةٌ، وَدِعَامَةُ الْإِسْلَامِ الْفِقْهُ فِي الدِّينِ، وَلَفَقِيهٌ أَشَدُّ عَلَى الشَّيْطَانِ مِنْ أَلْفِ عَابِدٍ " " تَفَرَّدَ بِهِ أَبُو الرَّبِيعِ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ "

1587- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"Her şeyin bir payandası vardır. İslam'ın payandası da dinde fakihliktir. Bir fakih şeytana bin âbidden daha çetin gelir."*[2]

Ebu'r-Rabî' bunu Ebu'z-Zinâd'dan rivayette tek kalmıştır.

١٥٨٨ - وَأَخْبَرَنَا أَبُو سَعْدٍ، أخبرنا أَبُو أَحْمَدَ بْنُ عَدِيٍّ، حدثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَنْبَسَةَ، حدثنا كَثِيرُ بْنُ عُبَيْدٍ الحمصي، حدثنا بَقِيَّةُ، عَنْ مُقَاتِلِ بْنِ سُلَيْمَانَ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ، وَشُرَحْبِيلُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " يُبْعَثُ الْعَالِمُ وَالْعَابِدُ، فَيُقَالُ لِلْعَابِدِ: ادْخُلِ الْجَنَّةَ، وَيُقَالُ لِلْعَالِمِ: اثْبُتْ حَتَّى تَشْفَعَ لِلنَّاسِ بِمَا أَحْسَنْتَ أَدَبَهُمْ " " تَفَرَّدَ بِهِ مُقَاتِلُ بْنُ سُلَيْمَانَ "

---

[1] İsnâdı zayıftır. İbn Mâce 1/81 (222) ve Tirmizî 5/48 (2681).

[2] İsnâdı çok zayıftır. İbn Adiy, *el-Kâmil* (1/369), Hatîb, *el-Fakîh ve'l-Mütefakkih* (1/25) ile *Târîh* (2/402) ve İbnu'l-Cevzî, *İlelü'l-Mütenâhiye* (1/127)

1588- Câbir b. Abdillah'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"Âlim ile âbid tekrar diriltildikten sonra âbid olana: «Cennete gir» denilir. Âlim olana ise: «İnsanları güzel bir şekilde eğitmenden dolayı burada bekle de onlara şefaatte bulun» denilir."*[1]

Mükâtil b. Süleyman bunu rivayette tek kalmıştır.

١٥٨٩ - وَفِيمَا أَجَازَ لي أَبُو عَبْدِ اللهِ وَكَتَبْتُهُ عَنْهُ عَنْ أَبِي الْعَبَّاسِ الْأَصَمِّ، حدثنا يَحْيَى بْنُ أَبِي طَالِبٍ، حدثنا شُجَاعُ بْنُ الْوَلِيدِ أَبُو بَدْرٍ، أخبرنا أَبُو خَيْثَمَةَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ هُبَيْرَةَ بْنِ يَرِيمَ، وَأَبِي الْأَحْوَصِ، عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ، قَالَ: " لَا يَأْتِي عليكم عَامٌ إِلَّا وَالَّذِي بَعْدَهُ شَرٌّ مِنْهُ " قَالُوا: فَإِنَّهُ يَأْتِي عَلَيْنَا الْعَامُ يَخْصَبُ، وَالْعَامُ لَا نخْصَبُ فِيهِ، قَالَ: " إِنِّي وَاللهِ لَا أَعْنِي خِصْبَكُمْ، وَلَا جَدْبَكُمْ، وَلَكِنَّ ذَهَابَ الْعِلْمِ أَوِ الْعُلَمَاءِ قَدْ كَانَ قَبْلَكُمْ عُمَرُ فَأَرُونِي الْعَامَ مِثْلَهُ "

1589- Hubeyre b. Yerîm ile Ebu'l-Ahvas bildiriyor: Ebû Mes'ûd: "Yaşadığınız her bir yıl bir öncekinden daha kötü olacak" dedi. Ona: "Bazen bir yılımız bereketli geçiyor, başka bir yıl ise bereketsiz oluyor" dediklerinde, Ebû Mes'ûd: "Vallahi bundan kastım, sizin bereketiniz değildi. Bundan kastım ilmin ve âlimlerin gitmesidir. Geçen yıl Ömer vardı, bu yıl onun benzerini bana gösterin!" karşılığını verdi.[2]

١٥٩٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أخبرنا أَبُو حفص مُحَمَّدُ بْنُ سُلَيْمَانَ بْنِ مَنْصُورٍ، حدثنا زَكَرِيَّا بْنُ يَحْيَى بْنِ الْحَارِثِ، حدثنا أَيُّوبُ بْنُ الْحَسَنِ، حدثنا حَجَّاجُ بْنُ مُسْلِمٍ، حدثنا ابْنُ الْمُبَارَكِ، أخبرنا هِشَامُ بْنُ حَسَّانَ، عَنِ الْحَسَنِ، قَالَ: قَالَ ابْنُ مَسْعُودٍ: " مَوْتُ

---

[1] İsnâdı zayıftır. İbn Adiy, *el-Kâmil* (2/819, 6/2430) ve İbn Abdilber, *Câmiu Beyâni'l-İlm* (1/22).

[2] İsnâdında Ebû Ahmed el-Hâkim tarafından tenkit edilen Yahya b. Ebî Tâlib vardır. Dârimî, *mukaddime* (s. 65), Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr* 9/109 (8551), Beyhakî, *Medhal* (s. 187), Hatîb, *el-Fakîh ve'l-Mütefakkih* (1/82) ve İbn Abdilber, *Câmiu Beyâni'l-İlm* (2/135-136).

الْعَالِمِ ثُلْمَةٌ لَا يَسُدُّهَا شَيْءٌ مَا اخْتَلَفَ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ " " حَجَّاجُ بْنُ مُسْلِمٍ هُوَ مُسْلِمٍ صَاحِبُ الصَّحِيحِ "

1590- Ebû Mes'ûd: "Bir âlimin ölümüyle açılan gediği dünya durdukça hiçbir şey kapatamaz" demiştir.[1]

Haccâc b. Müslim, *Sahîh*'in sahibi Müslim'dir.

١٥٩١ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ اللهِ بْنُ يُوسُفَ الْأَصْبَهَانِيُّ، أخبرنا أَبُو رَجَاءٍ الْبَغْدَادِيُّ بِمَكَّةَ، حدثنا يُوسُفُ بْنُ بَحْرٍ بِجَبَلَةَ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ سَعِيدِ بْنِ سَابَقٍ، عَنْ مَرْوَانَ بْنِ جَنَاحٍ أَنَّهُ حَدَّثَهُ، عَنْ مَيْسَرَةَ بْنِ حَلْبَسٍ، أَنَّ أَبَا الدَّرْدَاءِ، قَالَ: " تَعَلَّمُوا الْعِلْمَ قَبْلَ أَنْ يُفْتَقَرَ إِلَيْكُمْ، فَإِنَّ أَعْبَدَ النَّاسِ رَجُلٌ عَالِمٌ، إِنِ احْتِيجَ إِلَيْهِ نَفَعَ بِعِلْمِهِ، وَإِنِ اسْتُغْنِيَ عَنْهُ نَفَعَ نَفْسَهُ بِالْعِلْمِ الَّذِي جَعَلَهُ اللهُ عِنْدَهُ، فَمَا بَالُ عُلَمَائِكُمْ يَذْهَبُونَ، وَجُهَّالِكُمْ لَا يَتَعَلَّمُونَ؟ فَلَوْ أَنَّ الْعَالِمَ أَرَادَ أَنْ يَزْدَادَ عِلْمًا لَازْدَادَ وَمَا نَقَصَ الْعِلْمُ شَيْئًا، وَلَوْ أَرَادَ الْجَاهِلُ أَنْ يَتَعَلَّمَ لَوَجَدَ الْعِلْمَ "

1591- Ebu'd-Derdâ der ki: "Size bu yönde ihtiyaç duyulmadan önce ilmi öğrenin. Zira insanların en âbidi âlim olan kişidir. Âlim, ilmine ihtiyaç duyulduğunda ilmiyle insanları faydalandırır. İhtiyaç duyulmadığında ise Allah'ın kendisine bahşettiği ilminden kendisi faydalanır. Neden âlimleriniz ölüp giderken cahilleriniz bir şey öğrenmiyor? Şâyet âlim ilmini arttırmak istese artırır ve bu ilimden bir şey eksiltmez. Cahil de öğrenmek istese gereken ilmi hazır bulacaktır."[2]

١٥٩٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعِيدٍ مُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى، حدثنا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُّ، حدثنا يُوسُفُ بْنُ عُبَيْدِ اللهِ الْخُوَارِزْمِيُّ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ رَوْحٍ، حدثنا أَيُّوبُ بْنُ سُلَيْمَانَ الثَّقَفِيُّ، حدثنا

---

[1] İsnâdında tanımadığım raviler vardır. Ahmed, *Zühd* (s. 262), Dârimî, *mukaddime* (s. 94), İbn Abdilber, *Câmiu Beyâni'l-İlm* (1/153) ve Bezzâr, *Müsned* (1/124).

[2] İsnâdı zayıftır. İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (13/313), Dârimî, *mukaddime* (78), Ebû Nuaym, *Hilye* (1/222) ve İbn Abdilber, *Câmiu Beyâni'l-İlm* (1/156).

الْوَلِيدُ بْنُ شُجَاعٍ، عَنْ ضِرَارِ بْنِ عَمْرٍو، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: " لَأَنْ أَخْرُجَ فِي شَيْءٍ مِنْ طَلَبِ الْعِلْمِ أُرِيدُ صَلَاحِي وَصَلَاحَ مَنْ أَعُودُ إِلَيْهِ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ صِيَامِ حَوْلٍ وَقِيَامِ حَوْلٍ لِأَنَّ الشَّيْطَانَ قَالَ لِابْنِ آدَمَ: لَيْتَكَ تَعْمَلُ، فِيمَا عَلِمْتَ فيبطئهُ عَنِ الْعِلْمِ، وَلَوْ كَانَ يُكْتَفَى بِعِلْمٍ لَاكْتَفَى كَلِيمُ اللهِ، وَعِنْدَهُ الْأَلْوَاحُ فِيهَا تَفْصِيلُ كُلِّ شَيْءٍ، قَالَ: ﴿هَلْ أَتَّبِعُكَ عَلَى أَنْ تُعَلِّمَنِ مِمَّا عُلِّمْتَ رُشْدًا﴾ [الكهف: ٦٦]

1592- Ebû Hureyre der ki: "Kendimin ve yanlarına döneceklerimin ıslahı niyetiyle ilim öğrenmek için evden çıkmam benim için bir yıllık oruç ile bir yıllık gece namazından daha iyidir. Çünkü şeytan, Âdemoğluna: «Keşke bildiklerinle amel etseydin» der ve onun ilim öğrenmesine engel olmak ister. Şâyet az ilim kişi için yeterli olsaydı içinde her şeyin açıklandığı levhalara sahip olan Hz. Mûsa onlarla yetinirdi. Oysa (yol arkadaşına): «***Sana öğretilen bilgilerden bana, doğruya iletici bir bilgi öğretmen için sana tâbi olayım mı?***»[1] demiştir."[2]

١٥٩٣ - أَخْبَرَنَا: أَبُو جَعْفَرٍ الْمُسْتَمْلِي، أخبرنا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ مَطَرٍ، حدثنا الْفَضْلُ بْنُ الْحُبَابِ الْجُمَحِيُّ إِمْلَاءً، حدثنا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، حدثنا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ أَوْسِ بْنِ خَالِدٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " مَثَلُ الَّذِي يَسْمَعُ الْحِكْمَةَ وَلَا يَحْمِلُ إِلَّا شَرَّهَا كَمَثَلِ رَجُلٍ أَتَى رَاعِيًا، فَقَالَ: يَا رَاعِيًا، أَجْزِزْنِي شَاةً مِنْ غَنَمِكَ، فَقَالَ: اذْهَبْ فَخُذْ بِأُذُنِ شَاةٍ مِنْهَا فَانْطَلَقَ، فَأَخَذَ بِأُذُنِ كَلْبِ الْغَنَمِ "

1593- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"Oturup hikmetli sözleri dinleyip de bunlardan sadece kötü olanlarını başkalarına anlatan kişi bir çobana gelip de: «Ey çoban! Koyunlarından bana kesimlik bir tane ver» diyen kişi gibidir. Zira çoban ona: «Git ve birini*

---

[1] Kehf Sur. 66

[2] İsnâdı zayıftır.

kulağından tutup götür» dediği zaman gidip sürünün köpeğinin kulağından tutmuştur."[1]

١٥٩٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو جَعْفَرٍ الْمُسْتَمْلِي، أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ سِنَانٍ النَّحْوِيُّ، أَخْبَرَنَا الْحَسَنُ بْنُ سُفْيَانَ، حدثنا حُمَيْدُ بْنُ زَنْجَوَيْهِ، حدثنا عُثْمَانُ بْنُ صَالِحٍ، حدثنا ابْنُ لَهِيعَةَ، عَنْ عَطَاءٍ، قَالَ: قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ، عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ أَنَّهُ قَالَ: " تَعَلَّمُوا مِنْ أنسابكُمْ مَا تَصِلُونَ بِهِ أَرْحَامَكُمْ ثُمَّ انْتَهُوا - وَتَعَلَّمُوا مِنَ الْعَرَبِيَّةِ مَا تُعْرِبُونَ بِهِ كِتَابَ اللهِ ثُمَّ انْتَهُوا - وَتَعَلَّمُوا مِنَ النُّجُومِ مَا تَهْتَدُونَ بِهِ فِي ظُلُمَاتِ الْبِرِّ وَالْبَحْرِ ثُمَّ انْتَهُوا "

1594- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"Akrabalarınızla ilişkilerinizi canlı tutacak kadar soyunuzu öğrenin ve daha ileri gitmeyin. Allah'ın Kitab'ını irab edebilecek kadar Arapça'yı öğrenin ve daha ileri gitmeyin. Karada ve denizde gece vakti yönünüzü bulabilecek kadar yıldız ilmini (astronomiyi) öğrenin ve daha ileri gitmeyin."*[2]

١٥٩٥ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدَانَ، أخبرنا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدٍ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ خَلَفٍ الْمَرْوَزِيُّ، حدثنا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ عَيَّاشٍ، قَالَ: " وَجَدْتُ أَكْثَرَ حَدِيثِ رَسُولِ اللهِ ﷺ عِنْدَ هَذَا الْحَيِّ مِنَ الْأَنْصَارِ إِنْ كُنْتُ لَآتِي أَحَدَهُمْ فَيُقَالُ لِي: إِنَّهُ نَائِمٌ، فَلَوْ شِئْتُ أَنْ يُوقَظَ لِي يَعْنِي أُوقِظُ، فَأَجْلِسُ حَتَّى يَخْرُجَ لِأَسْتَنْبِطَ بِذَلِكَ حَدِيثَهُ "

1595- Ebû Bekr b. Ayyâş der ki: "Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) en çok hadisi Ensâr'dan şu ailenin bildiğini gördüm. Birinin yanına geldiğim zaman da bana: "Uyuyor!" derlerdi. Şâyet istesem onu uyandırabilirlerdi, ancak oturup dışarıya çıkmasını ve hadis aktarmasını beklerdim."[3]

---

[1] İsnâdı zayıftır. İbn Mâce 2/1396 (4172).

[2] İsnâdı zayıftır. Baş tarafını Tirmizî 4/351 (1979) zikretmiştir.

[3] İsnâdında sakınca yoktur. Aynısını İbn Abbâs'tan Ebû Hayseme, *İlm* 141 (133), Hatîb, *el-Câmi'* (1/159) ve Beyhakî, *Medhal* 386-387 (674) rivayet etmiştir.

١٥٩٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعْدٍ الْمَالِينِيُّ، أخبرنا أَبُو أَحْمَدَ بْنُ عَدِيٍّ، أخبرنا أَبُو يَعْلَى، حدثنا عَمْرُو بْنُ حُصَيْنٍ، حدثنا ابْنُ عُلَاثَةَ، حدثنا خُصَيْفٌ عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " مَنْ حَفِظَ عَلَى أُمَّتِي أَرْبَعِينَ حَدِيثًا فِيمَا يَنْفَعُهُمْ مِنْ أَمْرِ دِينِهِمْ بُعِثَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنَ الْعُلَمَاءِ، وَفُضِّلَ الْعَالِمُ عَلَى الْعَابِدِ سَبْعِينَ دَرَجَةً، اللهُ أَعْلَمُ بِمَا بَيْنَ كُلِّ دَرَجَتَيْنِ "

1596- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"Ümmetime dinleri konusunda faydası olan kırk hadisi öğrenen kişi kıyamet gününde âlimlerden biri olarak haşredilir. Âlim kişi de âbid kişiden yetmiş derece daha üstündür ki iki derece arasının ne kadar olduğunu ancak Allah bilir."*[1]

١٥٩٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ الْفَقِيهُ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو الْحُسَيْنِ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ حُبَيْشٍ، حَدَّثَنِي عَمِّيَ أَحْمَدُ بْنُ حُبَيْشٍ، حَدَّثَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ النُّعْمَانِ الْبَصْرِيُّ، حدثنا عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ، حدثنا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ هَارُونَ بْنِ عَنْتَرَةَ ح، وَأَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيُّ، أخبرنا أَبُو عَبْدِ اللهِ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الصَّفَّارُ، حدثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ السُّيُوطِيُّ، حدثنا عَمْرُو بْنُ مُحَمَّدٍ صَاحِبُ يَعْلَى بْنِ الْأَشْدَقِ، حدثنا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ هَارُونَ بْنِ عَنْتَرَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ، قَالَ: سُئِلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: مَا حَدُّ الْعِلْمِ إِذَا بلغهُ الرَّجُلُ كَانَ فَقِيهًا؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " مَنْ حَفِظَ عَلَى أُمَّتِي أَرْبَعِينَ حَدِيثًا مِنْ أَمْرِ دِينِهَ بَعَثَهُ اللهُ فَقِيهًا، وَكُنْتُ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ شَافِعًا وَشَهِيدًا "

1597- Ebu'd-Derdâ der ki: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): "Kişinin fakih biri sayılabilmesi için bilmesi gereken ilim miktarı nedir?" diye sorulunca: "*Ümmetime dinleri konusunda faydası olan kırk hadisi öğrenen kişiyi Yüce Allah (kıyamet gününde) fakih biri olarak haşreder. Ben de kıyamet gününde bu kişinin*

---

[1] İsnâdı çok zayıftır. İbn Adiy, *el-Kâmil* (3/912, 6/2227) ile *el-İlelü'l-Mütenâhiye* (1/114-115) ve İbn Abdilber, *Câmiu Beyâni'l-İlm* (1/43, 44) Bak: Zehebî, *Mîzân* (3/595),.

şefaatçisi ve (lehinde) şahidi olurum" buyurdu.[1]

١٥٩٨ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدَانَ، أخبرنا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدٍ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ أَخُو خَطَّابٍ، حدثنا هَاشِمُ بْنُ الْوَلِيدِ أَبُو طَالِبٍ الْهَرَوِيُّ، حدثنا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ هَارُونَ بْنِ عَنْتَرَةَ، فَذَكَرَهُ بِنَحْوِهِ، غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: سَأَلْتُ، وَقَالَ: " وَكُنْتُ لَهُ شَفِيعًا وَشَهِيدًا " قَالَ الْبَيْهَقِيُّ رَحِمَهُ اللهُ: " هَذَا مَتْنٌ مَشْهُورٌ فِيمَا بَيْنَ النَّاسِ، وَلَيْسَ لَهُ إِسْنَادٌ صَحِيحٌ "

1598- Abdulmelik b. Hârun b. Antere başka bir kanalla (Ebu'd-Derdâ'dan) bir öncekinin aynısını bildirir. Ancak soruyu soranın Ebu'd-Derdâ olduğunu, Resûlullah'ın da (sallallahu aleyhi vesellem): *"Ben de bu kişinin şefaatçisi ve (lehinde) şahidi olurum"* buyurduğunu zikreder.[2]

Beyhakî der ki: "İnsanlar arasında meşhur olan metin budur, ancak sahih bir isnâdı yoktur."

١٥٩٩ - أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ يُوسُفَ، حدثنا أَبُو نَصْرٍ أَحْمَدُ بْنُ سَهْلٍ الْفَقِيهُ إِمْلَاءً بِبُخَارَى، حدثنا جَعْفَرُ بْنُ شُعَيْبٍ الشَّاشِيُّ، حدثنا أَبُو طَالِبٍ الْهَرَوِيُّ، حدثنا عُمَرُ بْنُ هَارُونَ عَنِ الضَّحَّاكِ بْنِ عُثْمَانَ الْأَسَدِيِّ، عَنْ عَوْنِ بْنِ عَبْدِ اللهِ، عَنْ عُتْبَةَ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْعُودٍ: " إِنَّ هُدَى النَّاسِ فِي عَالِمٍ: جِيرَانُهُ وَأَهْلُ بَيْتِهِ، وَإِنَّمَا مَثَلُ الْعَالِمِ بَيْنَ جِيرَانِهِ وَأَهْلِ بَيْتِهِ كَمَثَلِ بِئْرٍ بَيْنَ أَظْهُرِهِمْ إِذَا احْتَاجُوا إِلَى مَائِهَا اسْتَقَوْا مِنْهَا، فَبَيْنَمَا هُمْ كَذَلِكَ إِذْ أَصْبَحُوا وَقَدْ غَارَ مَاؤُهَا "

1599- Abdullah b. Mes'ûd der ki: "Âlim biriyle ilk önce ailesi ve komşuları doğru yolu bulur. Ancak ailesi ve komşularının yanında âlim olan kişi önlerindeki su kuyusu gibidir. İhtiyaçları olduğu zaman suyundan faydalanırlar. Böyle devam ederken de bir sabah bir bakarlar ki bu kuyunun

---

[1] İsnâdı zayıftır. İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn* (2/128) ve İbn Adiy, *el-İlelü'l-Mütenâhiye* (1/113).

[2] İsnâdı zayıftır.

suyu çekilip gitmiştir."[1]

١٦٠٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ يُوسُفَ، حدثنا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْجُرْجَانِيُّ، أخبرنا أَبُو الْعَبَّاسِ الشَّيْبَانِيُّ، حدثنا أَبُو نُعَيْمٍ عُبَيْدُ بْنُ هِشَامٍ الْحَلَبِيُّ، حدثنا إِصْبَغُ بْنُ مُحَمَّدٍ الرَّقِّيُّ، عَنْ كُلْثُومِ بْنِ جَوْشَنٍ الْقُشَيْرِيِّ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ أَبِي الْعَيْزَارِ، قَالَ: كَانَ عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْعُودٍ إِذَا رَأَى الشَّبَابَ يَطْلُبُونَ الْعِلْمَ قَالَ: " مَرْحَبًا بِكُمْ يَنَابِيعَ الْحِكْمَةِ، وَمَصَابِيحَ الظُّلْمَةِ، خُلْقَانَ الثِّيَابِ، جُدُدَ الْقُلُوبِ، حُلْسَ الْبُيُوتِ، رَيْحَانَ كُلِّ قَبِيلَةٍ "

1600- Ubeydullah b. Ebi'l-Ayzâr der ki: Abdullah b. Mes'ûd yanına ilim öğrenmeye gelen gençleri: "Merhaba ey hikmetin pınarları, karanlıkların lambaları! Giysileri eski, kalpleri yepyeni! Evleri çullu! Her kabilenin reyhan çiçekleri!" diyerek karşılardı.[2]

١٦٠١ - أَخْبَرَنَا أَبُو حَازِمٍ الْعَبْدَوِيُّ الْحَافِظُ، قَالَ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ مُحَمَّدِ بْنِ رَجَاءٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ إِسْحَاقَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ الْأَعْلَى، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْمُعْتَمِرَ بْنَ سُلَيْمَانَ، يَقُولُ: كَتَبَ إِلَيَّ أَبِي، وَأَنا بِالْكُوفَةِ: " يَا بُنَيَّ، اشْتَرِ الصُّحُفَ وَاكْتُبِ الْعِلْمَ، فَإِنَّ الْمَالَ يَفْنَى وَالْعِلْمَ يَبْقَى "

1601- Mu'temir b. Süleyman der ki: Kufe'de bulunduğum sırada babam bana şöyle bir mektup gönderdi: "Evladım! Kağıt satın alıp ilmi onlara yaz! Zira para tükenir, ama ilim baki alır."[3]

١٦٠٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ مُحَمَّدَ بْنَ عَلِيِّ بْنِ بَكْرٍ الْعَدْلَ، ابْنَ ابْنَةِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ هَانِئٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ جَدِّي، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَبْدَانَ بْنَ عُثْمَانَ، يَقُولُ: قَالَ ابْنُ الْمُبَارَكِ: " لَا يُطْلَبُ الْعِلْمُ إِلَّا بِأَرْبَعَةِ أَشْيَاءَ "

---

[1] İsnâdı zayıftır.

[2] İsnâdı zayıftır. İbn Abdilber, *Câmiu Beyâni'l-İlm* (1/52, 126) ve Dârimî, *mukaddime* (80).

[3] Ravileri güvenilirdir. İbn Abdilber, *Câmiu Beyâni'l-İlm* (1/58).

وَأَخْبَرَنَا أَبُو حَازِمٍ الْحَافِظُ، حدثنا أَبُو عَلِيٍّ الْحُسَيْنُ بْنُ أَحْمَدَ الْمَاسَرْجِسِيُّ، أخبرنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْحِيرِيُّ، حدثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ هَانِئٍ، حدثنا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ هَانِئٍ، قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ الْمُبَارَكِ، يَقُولُ: " لَا يَتِمُّ طَلَبُ الْعِلْمِ إِلَّا بِأَرْبَعَةِ أَشْيَاءَ: بِالْفَرَاغِ، وَالْمَالِ، وَالْحِفْظِ، وَالْوَرَعِ "

1602- İbnu'l-Mübârek: "İlim ancak dört şeyle elde edilebilir" dedi.

Başka bir kanalla İbnu'l-Mübârek şöyle demiştir: "İlim ancak dört şeyle elde edilebilir. Bunlar da yeterli vakit, mal, ezber ve veradır."[1]

١٦٠٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو حَازِمٍ، قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ يَحْيَى بْنِ زَكَرِيَّا الشَّاشِيَّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ مُحَمَّدِ بْنِ يَاسِينَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ طَالِبٍ يَحْكِي عَنْ حَرْمَلَةَ بْنِ يَحْيَى، قَالَ: سَمِعْتُ الشَّافِعِيَّ رَحِمَهُ اللهُ يَقُولُ: " لَا يَطْلُبُ هَذَا الْعِلْمَ أَحَدٌ بِالتَّمَلُّلِ، وَعِزِّ النَّفْسِ فَيُفْلِحُ، وَلَكِنْ مَنْ طَلَبَهُ بِذِلَّةِ النَّفْسِ، وَضِيقِ الْعَيْشِ، وَخِدْمَةِ الْعُلَمَاءِ أَفْلَحَ "

1603- İmam Şâfiî der ki:: "İlmi kibirlenmek ve kendini büyük görmek için öğrenen hiçbir kişi iflah olmuş değildir. Ancak tevazu ve kanaat içinde, âlimlere saygı göstererek öğrenen kişi iflah olmuştur."[2]

١٦٠٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الطِّيِّبِ مُحَمَّدَ بْنَ أَحْمَدَ الذُّهْلِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُسَدَّدَ بْنَ قَطَنٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ خَشْرَمٍ، يَقُولُ: شَكَوْتُ إِلَى وَكِيعٍ قِلَّةَ الْحِفْظِ، فَقَالَ: " اسْتَعِنْ عَلَى الْحِفْظِ بِقِلَّةِ الذُّنُوبِ "

1604- Ali b. Haşrem der ki: Vekî'ye, ezberimin zayıflığından yakındığımda: "Günahlarını azaltarak ezberini güçlendir" dedi.[3]

---

[1] İsnâdında tanımadığım bir ravi vardır.

[2] İsnâdında tanımadığım raviler vardır. Beyhakî, *Medhal* 325 (513), Ebû Nuaym, *Hilye* (9/119) ve İbn Abdilber, *Câmiu Beyâni'l-İlm* (1/98).

[3] İsnâdı ceyyiddir. Züheli şâyet Ebû Tâhir değilse tanımıyorum.

١٦٠٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الْفَارِسِيُّ، حدثنا أَبُو الْحُسَيْنِ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ قُدَامَةَ الْجُنْدَفْرْجِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ مُحَمَّدَ بْنَ إِسْحَاقَ بْنِ خُزَيْمَةَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ رَافِعٍ، يَقُولُ: قِيلَ لِسُفْيَانَ بْنِ عُيَيْنَةَ: بِمَ وَجَدْتَ الْحِفْظَ؟ قَالَ: " بِتَرْكِ الْمَعَاصِي "

1605- Muhammed b. Râfi' der ki: Süfyân b. Uyeyne'ye: "Ezberini nasıl bu kadar güçlendirdin?" diye sorulunca: "Günahlardan uzak durarak" dedi.[1]

[1] İsnâdında tanımadığım bir ravi vardır.

الثَّامِنَ عَشَرَ مِنْ شُعَبِ الْإِيمَانِ وَهُوَ بَابٌ فِي نَشْرِ الْعِلْمِ وَأَلَّا يَمْنَعَهُ أَهْلُهُ أَهْلَهُ

18. Şube

İlmi Yaymak ve Bilmeyenlere Öğretmek

Bir âlimin yanına doğruyu bulmak ve faydalanmak için soru sormaya biri geldiği zaman âlimin bu konuda bildiğini ona söylemesi ve bildiğini ondan saklamaması gerekir. Bu yönde bilinen bir nassı saklamak da içtihatla elde edilen bir bilgiyi saklamaktan daha ağırdır. Yüce Allah: *"Müminlerin hepsi toptan seferber olacak değillerdir. Öyleyse onların her kesiminden bir grup da, din konusunda köklü ve derin bilgi sahibi olmak ve döndükleri zaman kavimlerini uyarmak için geri kalsa ya!"*[1] buyurmuş ve savaşa çıkmayanların savaşa çıkanların gıyabında öğrendiği dini ilimleri dönüşlerinde onlara öğretmesi, bu şekilde de her iki grubun da bu bilgilere vakıf olması gerektiğini bildirmiştir.

Yine: *"Hani Allah, kendilerine kitap verilenlerden, «Onu (Kitabı) mutlaka insanlara açıklayacaksınız, onu gizlemeyeceksiniz» diye sağlam söz almıştı. Fakat onlar verdikleri sözü, arkalarına atıp onu az bir karşılığa değiştiler. Yaptıkları bu alış veriş ne kadar kötüdür"*[2] buyurmuş ve kendisine kitap verdiği kişilere onu gizlemeden insanlara açıklama şartını koştuğunu bildirmiştir.

Buradan dini ilimlerin başkalarına aktarılıp öğretilmesi gerektiğini, öğrenenlerin bu ilmi kendilerine saklamamaları gerektiğini anlıyoruz. Yüce Allah: *"Eğer bilmiyorsanız ilim sahiplerine sorun"*[3] buyurmuştur. Yüce Allah'ın bilmeyenlere öğrenmek için sormalarını emretmesi, bilenlerin de sorulması halinde cevap vermeleri gerektiğine işaret etmektedir.

---

[1] Tevbe Sur. 122

[2] Âl-i İmrân Sur. 187

[3] Nahl Sur. 43

١٦٠٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، وَأَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيُّ وَغَيْرُهُمَا قَالُوا: حدثنا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حدثنا أَبُو أُمَيَّةَ، حدثنا أَبُو دَاوُدَ الطَّيَالِسِيُّ، حدثنا شُعْبَةُ، أَخْبَرَنِي عُمَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ يُحَدِّثُ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ هُوَ ابْنُ أَبَانَ بْنِ عُثْمَانَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: بَعَثَ مَرْوَانُ بْنُ الْحَكَمِ إِلَى زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ نِصْفَ النَّهَارِ، فَقُلْنَا: مَا بَعَثَ إِلَيْهِ هَذِهِ السَّاعَةَ إِلَّا لِشَيْءٍ يَسْأَلُهُ؟ فَلَمَّا خَرَجَ سَأَلْنَاهُ، فَقَالَ: نَعَمْ سَأَلَنَا عَنْ أَشْيَاءَ سَمِعْنَاهَا مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ، سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ: " نَضَّرَ اللهُ امْرَأً سَمِعَ مِنَّا حَدِيثًا فَحَفِظَهُ حَتَّى يُبَلِّغَهُ، فَرُبَّ حَامِلِ فِقْهٍ إِلَى مَنْ هُوَ أَفْقَهُ مِنْهُ، وَرَبَّ حَامِلِ فِقْهٍ لَيْسَ بِفَقِيهٍ ثَلَاثٌ لَا يُغِلُّ عَلَيْهِنَّ قَلْبُ مُسْلِمٍ أَبَدًا: إِخْلَاصُ الْعَمَلِ لِلَّهِ، وَمُنَاصَحَةُ وُلَاةِ الْأَمْرِ، وَلُزُومُ الْجَمَاعَةِ، فَإِنَّ دَعْوَتَهُمْ تُحِيطُ مِنْ وَرَائِهِمْ وَمَنْ كَانَتْ نِيَّتُهُ الْآخِرَةَ جَمَعَ اللهُ لَهُ أَمْرَهُ، وَجَعَلَ الْغِنَى فِي قَلْبِهِ، وَأَتَتْهُ الدُّنْيَا وَهِيَ رَاغِمَةٌ، وَمَنْ كَانَتْ نِيَّتُهُ الدُّنْيَا، فَرَّقَ اللهُ عَلَيْهِ أَمْرَهُ، وَجَعَلَ فَقْرَهُ بَيْنَ عَيْنَيْهِ، وَلَمْ يَأْتِهِ مِنَ الدُّنْيَا إِلَّا مَا كُتِبَ لَهُ "

قَالَ وَحَدَّثَنَا أَبُو أُمَيَّةَ، حدثنا عُمَرُ بْنُ يُونُسَ الْيَمَانِيُّ، حدثنا جَهْضَمٌ، عَنْ عُمَرَ بْنِ سُلَيْمَانَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبَانَ بْنِ عُثْمَانَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ مِثْلَهُ

1606- Abdurrahman b. Ebân b. Osmân, babasından bildirir: Zeyd b. Sâbit gün ortasında Mervân'ı yanında çağırdı. Biz mutlaka ona bir şeyler sormak için bu saatte yanına çağırmıştır, diye düşündük. Yanından çıktığında ona neden çağırdığını sorduk. Zeyd şöyle dedi: "Bana Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) işittiğim bazı şeyleri sordu. Ben de şunları dedim: "Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu işittim: *"Bizden bir söz işitip de başkalarına aktarmak için hafızasında tutanların Yüce Allah yüzünü aydınlatsın. Zira nice kişi var ki bir ilmi kendisinden daha anlayışlı birine aktarır. Nice kişi de var ki taşıdığı ilmin bilincinde değildir. Üç şeyden dolayı bir müminin kalbi sağlam kalır. Bunlardan biri, bir ameli sadece Allah rızası için yapmaktır. Diğeri, yöneticilere hayır dilemektir. Diğeri de Müslümanların cemaatinden ayrılmamaktır. Zira cemaatin duası tüm Müslümanları kuşatır. Her kimin asıl kaygısı âhireti olursa, Yüce Allah onun zenginliğini gönlünde kılar, işlerini düzeltir ve zorla da olsa dünyayı ayaklarına getirir. Asıl kaygısı dünya olan kişiye gelince ise, Yüce Allah onun iki yakasını bir araya getirmez, her dem yoksun*

bırakır ve dünyalık olarak ancak kendisine takdir edildiği kadar verilir."[1]

Başka bir kanalla bu hadisin aynısı nakledilmiştir.

١٦٠٧ - وَأَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمُقْرِئُ، حدثنا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، حدثنا يُوسُفُ بْنُ يَعْقُوبَ، حدثنا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، حدثنا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، حدثنا سِمَاكُ بْنُ حَرْبٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: " نَضَّرَ اللهُ رَجُلًا سَمِعَ مِنَّا كَلِمَةً فَبَلَّغَهَا كَمَا سَمِعَ، فَإِنَّهُ رُبَّ مُبَلَّغٍ أَوْعَى مِنْ سَامِعٍ "

1607- Abdullah b. Mes'ûd'un bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"Bizden bir söz işitip de başkalarına aktarmak için hafızasında tutan ve işittiği şekliyle aktaran kişinin Yüce Allah yüzünü aydınlatsın. Zira kendisine aktarılan nice kişi var ki bu sözü, bizzat duyan kişiden daha iyi anlar."*[2]

١٦٠٨ - وَأَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ الْمُقْرِئُ، أخبرنا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، حدثنا يُوسُفُ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ، حدثنا عَبْدُ الْوَهَّابِ الثَّقَفِيُّ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ مُحَمَّدٍ عنِ ابْنِ أَبِي بَكْرَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ فِي خُطْبَتِهِ بِمِنًى: " أَلَا لِيُبَلِّغَنَّ الشَّاهِدُ مِنْكُمُ الْغَائِبَ، فَلَعَلَّ مَنْ يُبَلَّغُهُ يَكُونُ أَوْعَى لَهُ مِنْ بَعْضِ مَنْ سَمِعَهُ " أَخْرَجَاهُ فِي الصَّحِيحِ

1608- İbn Ebî Bekre, babasından bildiriyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Minâ'da verdiği hutbesinin sonunda şöyle buyurdu: *"Burada bulunanlar bunları burada bulunmayanlara ulaştırsın. Zira kendisine sonradan ulaştırılan kişi bunları bizzat işiten kişiden daha fazla anlayabilir."*[3]

Buhârî ile Müslim, *Sahîh*'te rivayet ettiler.[4]

١٦٠٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ فِرَاسٍ بِمَكَّةَ، أخبرنا أَبُو عَبْدِ اللهِ الضَّحَّاكِ، حدثنا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، حدثنا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ عَبْدِ

---

[1] Ravileri güvenilirdir. Ebû Dâvud 4/68 (3660), Tirmizî 5/33 (2656) ve İbn Mâce 2/1375 (4105).

[2] Ravileri güvenilirdir. Tirmizî 5/34 (2657, 2658) ve İbn Mâce 1/85 (232).

[3] İsnâdı sahihtir.

[4] Buhârî, *adâhî* (6/235), *tevhîd* (8/185) ile *ilm* (1/24) ve Müslim, *kasâme* (29).

اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " تَسْمَعُونَ وَيُسْمَعُ مِنْكُمْ، وَيُسْمَعُ مِمَّنْ يَسْمَعُ مِنْكُمْ "

1609- İbn Abbâs'm bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellam): *"Siz benden dinler, sizden de başkaları dinlerler. Sizi dinleyenlerden de başkaları dinler"* buyurmuştur.[1]

١٦١٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أخبرنا أَبُو سَهْلٍ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ الْقَطَّانُ النَّحْوِيُّ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْجَهْمِ السَّمَرِيُّ، أخبرنا الْهَيْثَمُ بْنُ خَالِدٍ الْمُقْرِئُ، حدثنا يَحْيَى بْنُ الْمُتَوَكِّلِ الْبَاهِلِيُّ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ ذَكْوَانَ الْأَزْدِيُّ، حدثنا أَبُو هَارُونَ الْعَبْدِيُّ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، أَنَّهُ كَانَ إِذَا رَأَى الشَّبَابَ قَالَ: " مَرْحَبًا بِوَصِيَّةِ رَسُولِ اللهِ ﷺ أَوْصَانَا رَسُولُ اللهِ ﷺ أَنْ نُوَسِّعَ لَكُمْ فِي الْمَجْلِسِ، وَأَنْ نُفَهِّمَكُمُ الْحَدِيثَ فَإِنَّكُمْ خُلُوفُنَا، وَأَهْلُ الْحَدِيثِ بَعْدَنَا " وَكَانَ يُقْبِلُ عَلَى الشَّابِّ فَيَقُولُ لَهُ: " يَا ابْنَ أَخِي، إِذَا شَكَكْتَ فِي شَيْءٍ فَسَلْنِي حَتَّى تَسْتَيْقِنَ، فَإِنَّكَ إِنْ تَنْصَرِفْ عَلَى الْيَقِينِ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ تَنْصَرِفَ عَلَى الشَّكِّ "

1610- Ebû Hârun el-Abdî bildiriyor: Ebû Saîd el-Hudrî gençleri gördüğü zaman: "Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellem) bize ısmarladığı gençlere merhaba! Zira Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) meclislerde size yer vermemizi ve hadisleri size öğretmemizi öğütlemişti. Sizler bizim yerimize geçecek ve bizden sonrakilere hadisi sizler öğreteceksiniz" derdi.

Yine bir gence döner ve: "Yeğenim! Bir konuda şüphen varsa emin olmak için bana sor. Zira emin bir şekilde buradan ayrılman benim için şüphe içinde ayrılmadan daha iyidir" derdi.[2]

١٦١١ - قَالَ الْبَيْهَقِيُّ رَحِمَهُ اللهُ وَفِي حَدِيثِ سَعِيدِ بْنِ أَبِي كَعْبٍ الْبَصْرِيِّ، عَنْ رَاشِدٍ الْحِمَّانِيِّ أَبِي مُحَمَّدٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرَةَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " تَعَلَّمُوا الْعِلْمَ وَعَلِّمُوهُ النَّاسَ " أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرٍ الْفَارِسِيُّ، أخبرنا أَبُو إِسْحَاقَ

---

[1] Beyhakî'nin hocasını, onun da hocasını tanımıyorum. Ebû Dâvud 4/68 (3659).

[2] İsnâdı zayıftır. Tirmizî 5/30 (2650, 2651) ve İbn Mâce 1/90-91 (247, 249).

الْأَصْبَهَانِيُّ، حدثنا أبو أَحْمَدَ بْنِ فَارِسٍ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ الْبُخَارِيُّ، قَالَ: قَالَ لِي مُحَمَّدُ بْنُ عُقْبَةَ السَّدُوسِيُّ يَعْنِي، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي كَعْبٍ فَذَكَرَهُ

1611- Beyhakî der ki: Saîd b. Ebî Ka'b el-Basrî'nin Râşid el-Himânî Ebû Muhammed kanalıyla Abdurrahman b. Ebî Bekre'den, onun da babasından bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"İlmi öğrenin ve başkalarına da öğretin"* buyurmuştur.[1]

١٦١٢ - أخبرنا أَبُو عَلِيٍّ الرُّوذْبَارِيُّ، أخبرنا أَبُو بَكْرِ بْنُ دَاسَةَ، حدثنا أَبُو دَاوُدَ، حدثنا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حدثنا حَمَّادٌ، حدثنا عَلِيُّ بْنُ الْحَكَمِ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " مَنْ سُئِلَ عَنْ عِلْمٍ فَكَتَمَهُ أَلْجَمَهُ اللهُ بِلِجَامٍ مِنْ نَارٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ " أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أخبرنا أَبُو بَكْرِ بْنُ إِسْحَاقَ، وَعَلِيُّ بْنُ حَمْشَاذٍ، قَالَا: أخبرنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِسْحَاقَ الْقَاضِي، حدثنا مُسْلِمُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حدثنا عَبْدُ الْوَارِثِ، فَذَكَرَهُ

1612- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"Kendisine sorulan bir meseleyi bildiği halde gizleyip cevap vermeyen kişiye Yüce Allah kıyamet gününde ateşten bir gem vurur."*[2]

Başka bir kanalla bu hadisin aynısı nakledilmiştir.

١٦١٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ نُصَيْرٍ الْخَلَدِيُّ إِمْلَاءً، حَدَّثَنَا الْقَاسِمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ حَمَّادٍ حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ يُونُسَ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ ثَوْرٍ، حدثنا ابْنُ جُرَيْجٍ، قَالَ: جَاءَ الْأَعْمَشُ إِلَى عَطَاءٍ فَسَأَلَهُ عَنْ حَدِيثِهِ فَحَدَّثَهُ، فَقُلْنَا لَهُ: تخبر هَذَا وَهُوَ عِرَاقِيٌّ؟ قَالَ: لِأَنِّي سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يُحَدِّثُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ: " مَنْ سُئِلَ عَنْ عِلْمٍ فَكَتَمَهُ جِيءَ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَقَدْ أُلْجِمَ بِلِجَامٍ مِنْ نَارٍ " وَرُوِّينَا مِنْ حَدِيثِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ طَهْمَانَ، عَنْ سِمَاكٍ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ كَذَلِكَ مَرْفُوعًا، وَرَوَاهُ قَتَادَةُ عَنْ عَطَاءٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، مَوْقُوفًا، وَرُوِّينَا عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو عَنِ النَّبِيِّ ﷺ " وَكُلُّ ذَلِكَ مَذْكُورٌ فِي كِتَابِ الْمَدْخَلِ "

---

[1] İsnâdı hasendir. Buhârî, *Târîh* (1/510).

[2] Ravileri güvenilirdir. Ebû Dâvud 4/67-68 (3658), Tirmizî 5/29 (2649) ve İbn Mâce 1/96 (261).

1613- İbn Cüreyc der ki: A'meş, Atâ'nın yanına gelip hadis rivayet etmesini istedi. Atâ da ona istediği hadisleri aktardı. Atâ'ya: "Iraklı olmasına rağmen ona hadis mi aktarıyorsun?" dediğimizde Atâ şöyle dedi: "Çünkü Ebû Hureyre'nin: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): «*Kendisine sorulan bir meseleyi bildiği halde gizleyip cevap vermeyen kişi kıyamet gününde ateşten bir gemle huzura çıkar*» buyurdu" dediğini işittim."[1]

İbrâhim b. Tahmân, Simâk'tan, o da Atâ b. Ebî Rebâh'tan merfu olarak rivayet etmiştir.[2]

Katâde de Atâ kanalıyla bunu Ebû Hureyre'den mevkûf olarak rivayet etmiştir.[3]

Bize bildirildiğine göre Abdullah b. Amr da Hz. Peygamberden (sallallahu aleyhi vesellem) aynısını bildirmiştir. Bu rivayetlerin hepsini de *Medhal* eserimizde zikrettik.[4]

١٦١٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعْدٍ الْمَالِينِيُّ، أَخْبَرَنَا أَبُو أَحْمَدَ بْنُ عَدِيٍّ الْحَافِظُ، حدثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَسْبَاطٍ، حدثنا مَنْصُورُ بْنُ أَبِي مُزَاحِمٍ، حدثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ أَبِي سُوَيْدٍ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " عَلِّمُوا وَلَا تُعَنِّفُوا، فَإِنَّ الْمُعَلِّمَ خَيْرٌ مِنَ الْمُعَنِّفِ " " تَفَرَّدَ بِهِ حُمَيْدٌ هَذَا وَهُوَ مُنْكَرُ الْحَدِيثِ "

1614- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "*Sert davranmadan ilmi öğretin. Zira yumuşak davranan muallim sert davranandan daha hayırlıdır*" buyurmuştur.[5]

Humeyd bunu rivayette tek kalmıştır. Humeyd de hadisleri münker

---

[1] İsnâdında sakınca yoktur. Hâkim (1/101), İbn Adiy, *el-Kâmil* (4/1410, 1596), İbnu'l-Cevzî, *el-İlelü'l-Mütenâhiye* (1/91, 94, 96, 97) ve İbn Hibbân, *Sahîh* 55 (96).

[2] Beyhakî, *Medhal* 346-347 (574).

[3] Beyhakî, *Medhal* 346 (572), Ukaylî, *ed-Du'afâ* (1/257) ve Zehebî, *Mîzân* (1/576).

[4] Beyhakî, *Medhal* 347 (575).

[5] İsnâdı zayıftır. İbn Adiy, *el-Kâmil* (2/690), Beyhakî, *Medhal* 370 (627), İbn Abdilber, *Câmiu Beyâni'l-İlm* (1/128) ve Tayâlisî, *Müsned* (s. 331).

biridir.

١٦١٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ يُوسُفَ، أخبرنا أَبُو سَعِيدِ بْنُ الْأَعْرَابِيِّ، حدثنا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الزَّعْفَرَانِيُّ، حدثنا إِسْمَاعِيلُ ابْنُ عُلَيَّةَ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ مُجَاهِدٍ، قَالَ: قَالَ عَلِيٌّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: " لَمَّا نَزَلَتْ: ﴿فَتَوَلَّ عَنْهُمْ فَمَا أَنْتَ بِمَلُومٍ﴾ [الذاريات: ٥٤] أَحْزَنَنَا ذَلِكَ، وَقُلْنَا: أُمِرَ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَنْ يَتَوَلَّى عَنَّا " فَنَزَلَتْ: ﴿وَذَكِّرْ فَإِنَّ الذِّكْرَى تَنْفَعُ الْمُؤْمِنِينَ﴾ [الذاريات: ٥٥]

1615- Hz. Ali der ki: *"Onlardan yüz çevir; sen kınanacak değilsin"*[1] âyeti nazil olduğu zaman bu durum bizleri çok üzdü ve: "Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) bizden yüz çevirmesi emredildi" demeye başladık ki sonunda: *"Sen yine de öğüt ver. Çünkü öğüt müminlere fayda verir"*[2] âyeti nazil oldu.[3]

١٦١٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو حَازِمٍ عُمَرُ بْنُ أَحْمَدَ الْحَافِظُ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْفَضْلِ أَحْمَدَ بْنَ إِسْمَاعِيلَ بْنِ يَحْيَى الْأَزْدِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ أَحْمَدَ بْنِ زُهَيْرٍ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ الْبُخَارِيُّ، حدثنا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللهِ، حدثنا أَيُّوبُ بْنُ الْمُتَوَكِّلِ، قَالَ: " كَانَ الْخَلِيلُ بْنُ أَحْمَدَ إِذَا اسْتَفَادَ مِنْ أَحَدٍ شَيْئًا أَرَاهُ بِأَنَّهُ اسْتَفَادَ مِنْهُ، وَإِذَا أَفَادَ إِنْسَانًا شَيْئًا لَمْ يُرِهِ بِأَنْ أَفَادَهُ شَيْئًا "

1616- Eyyûb b. el-Mütevekkil der ki: "Halîl b. Ahmed birinden bir şey öğrenip istifade ettiği zaman o kişiye ondan istifade ettiğini belli ederdi. Ancak birine bir şey öğretip istifade ettirdiği zaman ise bir şey öğrettiğini ona belli etmezdi."[4]

١٦١٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، قَالَ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ الْفَضْلِ الْأَدِيبَ بِهَمْدَانَ، يَقُولُ: حدثنا الصُّولِيُّ، حدثنا أَبُو الْعَبَّاسِ، قَالَ: حدثنا أَبُو عُثْمَانَ الْمَازِنِيُّ، حدثنا أَبُو

---

[1] Zâriyât Sur. 54

[2] Zâriyât Sur. 55

[3] Ravileri güvenilirdir, ancak Mücâhid, Hz. Ali'yi işitmiş değildir. İbn Cerîr, *Tefsîr* (27/11) Bak: Suyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensûr* (7/624).

[4] Buhârî, *Târîh* (1/381) ve Zehebî, *Siyer* (7/431).

الْحَسَنِ الْأَخْفَشُ، عَنِ الْخَلِيلِ بْنِ أَحْمَدَ، أَنَّهُ قَالَ: " إِنَّمَا كُنْتُ أَلْقَى مِنَ النَّاسِ أَرْبَعَ رِجَالٍ: رَجُلًا أَعْلَمَ مِنِّي فَهُوَ فَائِدَتِي، أَوْ رَجُلًا مِثْلِي فَهُوَ يَوْمُ مَذْكَرَتِي ، أَوْ رَجُلًا مُتَعَلِّمًا مِنِّي فَهُوَ ثَوَابِي وَأَجْرِي، ورَجُلًا دُونِي يَرَى أَنَّهُ فَوْقِي فَذَلِكَ الَّذِي لَا أَنْظُرُ إِلَيْهِ "

1617- Halîl b. Ahmed der ki: "İnsanlar içinden dört kişiyle karşılaşırdım. Bunlardan biri benden daha âlim olan kişidir ki, bunu bana faydalı olacak biri olarak görürüm. Diğeri benim kadar ilmi olan kişidir ki bunu da unuttuğumda bana hatırlatacak biri olarak görürüm. Diğeri ilim öğrenmek isteyen kişidir ki bunu da sevap kazanmama ve mükâfatlandırılmama vesile olarak görürüm. Bir diğeri de ilmi benden daha az olmasına rağmen kendini benden üstün gören kişidir ki böylesi birine dönüp de bakmam."[1]

١٦١٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو حَازِمٍ الْحَافِظُ، أخبرنا أَبُو عَمْرِو بْنُ مَطَرٍ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُنْذِرِ الْهَرَوِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنِي مَحْمُودُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْحَلَبِيُّ، حدثنا أَبُو صَالِحٍ الْفَرَّاءُ، حدثنا ابْنُ الْمُبَارَكِ، عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ عَطَاءٍ، قَالَ: كَانَ رَجُلٌ يُحَدِّثُ أَبِي بِحَدِيثٍ كَانَ أَبِي أَحْفَظَ لِذَلِكَ الْحَدِيثِ مِنَ الرَّجُلِ، قالَ: فَجَعَلَ أَبِي يُصْغِي إِلَيْهِ، فَقُلْتُ: يَا رَجُلُ، إِنَّ أَبِي يَحْفَظُ هَذَا الْحَدِيثَ، قَالَ: فَصَاحَ أَبِي وَقَالَ: " مَهْ يَا بُنَيَّ " فَلَمَّا قَامَ الرَّجُلُ، قَالَ لِي أَبِي: " يا بُنَيَّ لِمَ تُبَغِّضُ أَبَاكَ إِلَى جَلِيسِهِ لَقَدْ سَمِعْتُ هَذَا الْحَدِيثَ قَبْلَ أَنْ يُولَدَ أَبُوهُ، وَلَقَدْ كَانَ يُحَدِّثُ أَحَدُنَا بِالْحَدِيثِ، وَالَّذِي يُحَدَّثُ بِالْحَدِيثِ أَحْفَظُ مِنَ الَّذِي يُحَدِّثُهُ فَمَا يَزِيدُهُ عَلَى أَنْ يَقُولَ: مَا أَحْسَنَهُ أَرَادَ أَنْ يُسِرَّهُ "

1618- Yâkub b. Atâ der ki: Adamın biri babama bir hadisi aktarıyordu. Oysa babam söz konusu hadisi o adamdan daha iyi biliyordu. Babam dikkatle adamı dinliyorken ben adama: "Be adam! Babam bu hadisi biliyor!" dediğimde babam bana bağırıp: "Evladım! Sakin ol!" diye çıkıştı. Adam kalkıp gittikten sonra da babam bana şöyle dedi: "Evladım! Neden babanı, yanında oturanların önünde kötü çıkarıyorsun? Ben bu hadisi adamın henüz babası bile doğmamışken işitmiştim. Bazen biri bize bir hadis aktarırken içimizde hadisi ondan daha iyi bilenler olmasına rağmen onu

[1] İbn Abdilber, *Câmiu Beyâni'l-İlm* (1/133).

sevindirmek için: «Ne güzel bir hadismiş!» derlerdi."[1]

١٦١٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، وَمُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى، قَالَا: حدثنا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُّ، حدثنا الرَّبِيعُ بْنُ سُلَيْمَانَ، حدثنا أَسَدٌ، حدثنا عَدِيُّ بْنُ الْفَضْلِ، عَنْ حَبِيبٍ الْأَعْوَرِ، عَنْ أَبِي رَجَاءٍ، عَنْ سَلْمَانَ، قَالَ: " النَّاسُ ثَلَاثَةٌ: سَامِعٌ فَعَاقِلٌ، وَسَامِعٌ فَتَارِكٌ، وَسَامِعٌ فَعَارِفٌ، وَمِنَ النَّاسِ حَامِلُ دَاءٍ، وَمِنْهُمْ حَامِلُ شِفَاءٍ، وَمِنَ النَّاسِ مَنْ إِذَا ذَكَرْتَ اللهَ عِنْدَهُ أَعَانَكَ وَأَحَبَّ ذلَكَ، وَإِنْ نَسِيتَ ذَكَّرَكَ، وَمِنَ النَّاسِ من إِنْ ذَكَرْتَ اللهَ عِنْدَهُ لَمْ يُعِنْكَ، وَإِن نَسِيتَه لَمْ يُذَكِّرْكَ، فَتَوَاضَعْ لِلَّهِ وَتَخَشَّعْ، وَخَفِ اللهَ يَرْفَعْكَ اللهُ، وَقُلْ سَلَامًا لِلْقَرِيبِ وَالْبَعِيدِ، فَإِنَّ سَلَامَ اللهِ لَا يَنَالُهُ الظَّالِمُونَ، فَإِنْ رَزَقَكَ اللهُ عِلْمًا فَابْتَغِ إِلَيْهِ كَيْ تُعَلِّمَ مِمَّا عَلَّمَكَ اللهُ، فَإِنَّ مَثَلَ الْعَالِمِ الَّذِي يُعَلِّمُ كَمَثَلِ رَجُلٍ حَامِلِ سِرَاجٍ عَلَى ظَهْرِ الطَّرِيقِ، فَكُلُّ مَنْ مَرَّ يَسْتَضِيءُ بِهِ، وَيَدْعُو لَهُ بِالْبَرَكَةِ وَالْخَيْرِ، وَإِنَّ مَثَلَ عِلْمٍ لَا يُقَالُ بِهِ كَغَنَمٍ نَائِمٍ لَا يَأْكُلُ وَلَا يَشْرَبُ، وَإِنَّ مَثَلَ حِكْمَةٍ لَا تَخْرُجُ كَكَنْزٍ لَا يُنْفَعُ إلى "

1619- Selmân der ki: "İnsanlar dinleyip anlayan, dinleyip umursamayan ve bilmesine rağmen dinleyen olmak üzere üçe ayrılır. Bazı insanlar hastalık, bazıları da şifa taşır. Bazılarının yanında Allah'ı zikrettiğin zaman bunda sana destek olur ve bunu sever. Allah'ı zikretmeyi unuttuğunda O'nu sana hatırlatır. Bazıları da vardır ki yanında Allah'ı zikrettiğin zaman bunda sana destek çıkmaz ve zikretmeyi unuttuğunda O'nu sana hatırlatmaz. Allah'ın karşısında tevazu içinde boyun bük. Allah'tan kork ki değerini yükseltsin. Uzak yakın herkese selamet dile. Bil ki Allah'ın selamına zâlimler nail olamaz. Yüce Allah sana bir ilim bahşettiği zaman O'nun rızasını gözeterek başkalarına öğret. Bildiğini başkalarına da öğreten âlim (gece vakti) yol üstünde lamba tutan kişi gibidir. Gelip geçen herkes onun ışığından faydalanıp ona hayır ve bereket duası eder. Başkalarına aktarılmayan ilim ise bir şey yiyip içmeden yatan koyun gibidir. Başkalarına aktarılmayan hikmet de hiç kimseye faydası olmayan hazine gibidir."[2]

---

[1] İsnâdı zayıftır.

[2] İsnâdı zayıftır.

١٦٢٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، وَمُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى، قَالَا: حدثنا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُّ، حدثنا يَحْيَى بْنُ أَبِي طَالِبٍ، أخبرنا عَبْدُ الْوَهَّابِ، أخبرنا سَعِيدٌ، عَنْ قَتَادَةَ، قَالَ: " إِنَّ فِي الْحِكْمَةِ مَكْتُوبًا طُوبَى لِعَالِمٍ نَاطِقٍ، وَطُوبَى لِمُسْتَمِعٍ وَاعٍ "

1620- Katâde der ki: "Hikmet'te (eski kutsal metinlerde): «Bildiğini başkalarına aktaran âlime ne mutlu! (İlmi) dinleyip anlayan kişiye de ne mutlu!» yazılıdır."[1]

١٦٢١ - وَأَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ، وَمُحَمَّدٌ، قَالَا: حدثنا الْأَصَمُّ، حدثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، حدثنا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، قَالَ مَعْمَرٌ: " مَا فِي الْأَرْضِ بِضَاعَةٌ تُنَوِّرُ عَلَى صَاحِبِهَا أَشَدَّ مِنَ الْعِلْمِ "

1621- Ma'mer der ki: "Yeryüzünde ilimden daha fazla sahibini aydınlatan başka bir şey yoktur."[2]

١٦٢٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ إِسْمَاعِيلَ بْنَ مُحَمَّدٍ الصَّرِيرَ، حدثنا المري، قَالَ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ مُوسَى، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْأَصْمَعِيَّ، يَقُولُ: حدثنا الْعَلَاءُ بْنُ أَسْلَمَ، عَنْ رُؤْبَةَ بْنِ الْعَجَّاجِ، قَالَ: دخلت على النَّسَّابَةِ الْبَكْرِيِّ قَالَ: " مَنْ أَنْتَ؟ " قُلْتُ: رُؤْبَةُ بْنُ الْعَجَّاجِ فقَالَ: " قَصَّرْتَ وَعَرَّفْتَ لَعَلَّكَ كَأَقْوامٍ يَأْتُونِي إِنْ حَدَّثْتُهُمْ لَمْ يَعُوا عَنِّي، وَإِنْ سَكَتُّ عَنْهُمْ لَمْ يَسْأَلُونِي " قَالَ: قُلْتُ: أَرْجُو أَنْ لَا أَكُونَ ذَلِكَ، فَقَالَ لِي: " فَمَا أَعْدَاءُ الْمُرُوءَةِ؟ " قُلْتُ: تُخَبِّرُنِي، قَالَ: " بَنُو عَمِّ السُّوْءِ، إِنْ رَأَوْا حَسَنًا دَفَنُوهُ، وَإِنْ رَأَوْا سَيِّئًا أَذَاعُوهُ " ثُمَّ قَالَ لِي: " إِنَّ لِلْعِلْمِ آفَةً، وَهُجْنَةً، وَنُكْدًا، فَآفَتُهُ الْكَذِبُ، وَنُكْدُهُ النِّسْيَانُ، وَهُجْنَتُهُ نَشْرُهُ عِنْدَ غَيْرِ أَهْلِهِ "

1622- Ru'be b. el-Accâc der ki: Nessâbe el-Bekrî'nin yanına girdiğimde bana: "Sen kimsin?" diye sordu. "Ru'be b. el-Accâc'ım" karşılığını verdim. "Kendini kısaca tanıttın. Sanırım yanıma geldiklerinde anlattıklarımı anlamayan, sustuğumda da bir şeyler sormayanlardan birisin" dediğinde: "Umarım onlardan biri olmam" karşılığını verdim. Bana: "Mertliğin

---

[1] İsnâdı güçlü değildir.

[2] Ravileri güvenilirdir.

düşmanları kimlerdir?" diye sorunca: "Bunu sen bana söyle" karşılığını verdim. Bunun üzerine bana: "Bunlar aynı zamanda kötülüğün amca çocuklarıdır. Gördükleri iyiliği gizler, gördükleri kötülüğü ise ifşa ederler" dedi. Sonra şöyle dedi: "İlmin felaketi, azalması ve hebası vardır. Felaketi yalanla olur. Azalması unutmayla olur. Heba edilmesi de layık olmayanlara öğretilmesiyle olur."[1]

١٦٢٣ - أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْخَالِقِ بْنُ عَلِيٍّ، حدثنا أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ الطَّغَامِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ صَالِحٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ زَكَرِيَّا الطَّوِيلَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الرَّبِيعِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْفُضَيْلَ بْنَ عِيَاضٍ، يَقُولُ: " لَوْ أَنِّي أَعْلَمُ أَنَّ أَحَدَهُمْ يَطْلُبُ هَذَا الْعِلْمَ لِلَّهِ تَعَالَى ذِكْرُهُ لَكَانَ الْوَاجِبُ عَلَيَّ أَنْ آتِيَهُ فِي مَنْزِلِهِ حَتَّى أُحَدِّثَهُ "

1623- Fudayl b. İyâd der ki: "Birinin ilmi sırf Allah rızası için öğreneceğini bilsem bizzat onun evine gidip ilmi öğretmeyi kendime bir görev olarak görürdüm."

١٦٢٤ - وَسَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْحُسَيْنِ أَحْمَدَ بْنَ مُحَمَّدٍ الْفَقِيهَ يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْعَبَّاسِ بْنَ عَطَاءٍ، يَقُولُ: " الْمَوْعِظَةُ لِلْعَوَامِّ، وَالتَّذْكِرَةُ لِلْخَوَاصِ، وَالنَّصِيحَةُ لِلْإِخْوَانِ فَرْضٌ افْتَرَضَ اللهُ عَلَى عُقَلَاءِ الْمُؤْمِنِينَ، وَلَوْلَا ذَلِكَ لَبَطَلَتِ السُّنَّةُ، وَلَتَعَطَّلَتِ الشَّرِيعَةُ "

1624- Ebu'l-Abbâs b. Atâ der ki: "Öğüt avama, hatırlatma ise havassa yapılır. Kardeşe nasihat ise Yüce Allah'ın müminlere farz kıldığı bir şeydir. Böyle olmasaydı sünnet ortadan kalkar, şeriat işlevsiz kalırdı."

١٦٢٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنِي عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمَرْوَزِيُّ، أَخْبَرَنِي أَبُو عَلِيٍّ السَّامِيُّ، حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، قَالَ: سَمِعْتُ السَّرِيَّ بْنَ الْمُغَلِّسِ الْعَابِدَ، يَقُولُ: " إِنَّ لِلَّهِ عِبَادًا قَطَعَ الْأَسْبَابَ مِنْ قُلُوبِهِمْ، وَوَلِيَ سِيَاسَتَهُمْ وَتَقْوِيمَهُمْ فَاسْتَقَامُوا بِتَوْفِيقِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ، وَلَمْ يَتَّخِذُوا مِنْ دُونِهِ وَلِيًّا مُرْشِدًا، وَصَرَفَ آخَرِينَ أَمَرَهُمْ بِالْقِيَامِ فِي الْأَسْبَابِ، فَطَلَبُوا الْعِلْمَ وَاقْتَبَسُوهُ فَلَمَّا عَلِمُوا عَمِلُوا وَلَمَّا عَمِلُوا عَرَفُوا وَلَمَّا عَرَفُوا هَرَبُوا، وَلِلَّهِ عِبَادُ

[1] İsnâdında belirsizlik vardır. İbn Abdilber, *Câmiu Beyâni'l-İlm* (1/109) ve İbn Abdirabbih, *İkdu'l-Ferîd* (2/210).

عَلِمُوا وَعَمِلُوا، وَعَلَّمُوا وَاحْتَسَبُوا فَكَانُوا بِمَنْزِلَةِ السِّرَاجِ عَلَى قَارِعَةِ الطَّرِيقِ يسْتَضِيءُ للنَّاسُ وَلَا يَنْقُصُ "

1625- Seriy b. Muğallis el-Âbid der ki: "Yüce Allah'ın, kalplerinden sebepleri kaldırıp yönlendirilmeleri ve doğru yolda olmalarını üzerine aldığı kulları vardır. Bunlar Allah'ın muvaffakiyetiyle yol tutar, O'ndan başka dost ve mürşid edinmezler. Diğerlerinin ise işlerinde sebeplere tutunmalarını emretmiştir. Bunlar da ilmi talep edip öğrenmişlerdir. Öğrendiklerinde onunla amel etmiş, onunla amel ettiklerinde de marifet sahibi olmuşlardır. Marifet sahibi olunca da insanlardan (şöhretten) kaçmışlardır. Yine Allah'ın öyle kulları vardır ki bunlar ilim öğrenip ilimleriyle amel etmişlerdir. Karşılığını Allah'tan bekleyerek bu ilmi başkalarına da öğretmişlerdir. Bunlar yol başlarında insanların yollarını aydınlatan ve ışıklarından bir şey kaybetmeyen lambalar gibidirler."

١٦٢٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أخبرنا أَبُو عَمْرٍو عُثْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ السَّمَّاكِ، حدثنا فَتْحُ بْنُ شَخْرَفَ الْعَابِدُ، حَدَّثَنِي عَبَّاسُ بْنُ يَزِيدَ، حدثنا حِبَّانُ بْنُ مُوسَى، قَالَ: عُوتِبَ ابْنُ الْمُبَارَكِ فِيمَا يُفَرِّقُ الْمَالَ فِي الْبُلْدَانِ، وَلَا يَفْعَلُ فِي أَهْلِ بَلَدِهِ، فَقَالَ: " إِنِّي لَأَعْرِفُ مَكَانَ قوم، لَهُمْ فَضْلٌ وَصَدْقٌ، وطَلَبُوا الْحَدِيثَ فَأَحْسَنُوا الطَّلَبَ لِلْحَدِيثِ، حَاجَةُ النَّاسِ إِلَيْهِمْ شَدِيدَةٌ وَقَدِ احْتَاجُوا، فَإِنْ تَرَكْنَاهُمْ ضَاعَ عَلْمُهُمْ، وَإِنْ أَغْنَيْنَاهُمْ بَثُّوا الْعِلْمَ لَأُمَّةِ مُحَمَّدٍ ﷺ، فَلَا أَعْلَمُ بَعْدَ النُّبُوَّةِ دَرَجَةً أَفْضَلَ مِنْ بَثِّ الْعِلْمِ "

1626- Hibbân b. Mûsa der ki: İbnu'l-Mübârek'e, kendi beldesinde bulunanlardan ziyade başka bölgelerde bulunanlara para yardımı yapması konusunda sitem edilince şöyle dedi: "O bölgelerde fazilet sahibi ve dürüst olan bir topluluk biliyorum. Bunlar hadis ilmini öğrenmeye koyulmuş ve güzel bir şekilde de öğrenmişlerdir. İnsanların böylelerine çok ihtiyacı var. Ancak onlar muhtaç duruma düşünce yardımsız bırakırsak ilimleri heba olacak. İhtiyaçlarını giderirsek de ilimlerini Muhammed (sallallahu aleyhi vesellem) ümmetine öğretip yayarlar. Nübüvvetten sonra da ilmi yaymaktan daha

üstün bir derece de bilmiyorum."[1]

١٦٢٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ، أخبرنا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا مُحَمَّدٍ الْجُرَيْرِيَّ يَقُولُ: سَمِعْتُ سَهْلًا، يَقُولُ: " شُكْرُ الْعِلْمِ التَّعْلِيمُ، وَشُكْرُ الْعَمَلِ مَزِيدُ الْمَعْرِفَةِ "

1627- Ebû Muhammed el-Cüreyrî der ki: Sehl (b. Abdillah)'ın: "İlmin şükrü başkalarına öğretmek, amelin şükrü ise ilmi arttırmaktır" dediğini işittim.[2]

١٦٢٨ - حَدَّثَنَا أَبُو الْحَسَنِ مُحَمَّدُ بْنُ ظُفَرَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْعَلَوِيُّ، أخبرنا أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ عَمْرِو بْنِ سَهْلٍ الْبَغْدَادِيُّ، بها حدثنا عَبْدُ الْغَافِرِ بْنُ سَلَامَةَ الْحِمْصِيُّ، حدثنا أَبُو حُمَيْدٍ، حدثنا أَبُو حَيْوَةَ، حَدَّثَنَا أَبُو سَبَأٍ عُتْبَةُ بْنُ تَمِيمٍ التَّنُوخِيُّ، عَنْ أَبِي عُمَيْرٍ الصُّورِيِّ، قَالَ: " كَلِمَةٌ لَكَ مِنْ أَخِيكَ خَيْرٌ لَكَ مِنْ مَالٍ يُعْطِيكَ؛ لِأَنَّ الْكَلِمَةَ تُنْجِيكَ، وَالْمَالَ يُطْغِيكَ " وَرُوِيَ فِي هَذَا الْمَعْنَى بِمَا:

1628- Ebû Umeyr es-Sûrî der ki: "Kardeşinin sana söyleyeceği bir söz, sana vereceği maldan daha hayırlıdır. Zira söz seni kurtarır, mal senin azdırır."[3]

Sonraki rivayetler de bu yöndedir.

١٦٢٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو نَصْرِ بْنُ قَتَادَةَ، أخبرنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ خَمِيرَوَيْهِ الْهَرَوِيُّ، أخبرنا أَحْمَدُ بْنُ نَجْدَةَ، حدثنا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ، حدثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ عُمَارَةَ بْنِ غَزِيَّةَ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ أَبِي جَعْفَرٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ: " مَا أَهْدَى الْمَرْءُ الْمُسْلِمُ لِأَخِيهِ هَدِيَّةً أَفْضَلَ مِنْ كَلِمَةِ حِكْمَةٍ يَزِيدُهُ اللهُ بِهَا هُدًى، أَوْ يَرُدُّهُ بِهَا عَنْ رَدًى " تَابَعَهُ: يَحْيَى بْنُ يَحْيَى، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ عَيَّاشٍ، " وَفِي إِسْنَادِ هَذَا الْحَدِيثِ إِرْسَالٌ بَيْنَ عُبَيْدِ اللهِ، وَعَبْدِ اللهِ "

1629- Abdullah b. Amr b. el-Âs'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"Müslüman birinin kardeşine en güzel hediyesi,*

---

[1] İsnâdı ceyyiddir. Hatîb, *Târîh* (10/160) ve Zehebî, *Siyer* (8/387).

[2] Ebû Abdirrahman es-Sülemî, *Tabakâtu's-Sûfiyye* (207) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (10/194).

[3] İsnâdında tanımadığım bir ravi vardır. İbn Abdilber, *Câmiu Beyâni'l-İlm* (1/53).

hidâyetini arttıracak veya onu bir günahtan alıkoyacak hikmetli bir sözdür."[1]

Yahya b. Saîd bunu İsmâîl b. Ayyâş'tan rivayet ederek mutâbaât etmiştir. Hadisin isnâdında Ubeydullah ile Abdullah arasında irsal vardır.

١٦٣٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حدثنا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُّ، حدثنا الْحَسَنُ بْنُ مُكْرَمٍ، حدثنا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، حدثنا حُرَيْزٌ، حدثنا سَلْمَانُ بْنُ سُمَيْرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ كَثِيرَ بْنَ مُرَّةَ الْحَضْرَمِيَّ، يَقُولُ: " لَا تُحَدِّثْ بِالْحِكْمَةِ عِنْدَ السُّفَهَاءِ فَيُكَذِّبُوكَ، وَلَا تُحَدِّثْ بِالْبَاطِلِ عِنْدَ الْعلمَاءِ فَيَمْقُتُوكَ، وَلَا تَمْنَعِ الْعِلْمَ أَهْلَهُ فَتَأْثَمَ، وَلَا تُحَدِّثْ بِهِ غَيْرَ أَهْلِهِ فَتُجَهَّلَ، إِنَّ عَلَيْكَ فِي عِلْمِكَ حَقًّا كَمَا أَنَّ عَلَيْكَ فِي مَالِكَ حَقًّا "

1630- Kesîr b. Murre el-Hadramî der ki: "Hikmeti sefihlerin (anlamayanların) yanında söyleme ki seni yalanlamasınlar. Yanlışı âlimlerin yanında söyleme ki sana kızmasınlar. Öğrenmesi gerekenlerden ilmi esirgeme ki günaha girmeyesin. İlmi ehli olmayana aktarma ki sana kaba davranmasınlar. Malında ödemen gereken bazı haklar olduğu gibi ilminde de ifa etmen gereken bazı haklar vardır."[2]

١٦٣١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيُّ، أخبرنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ صُبَيْحٍ الْجَوْهَرِيُّ، حدثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمَدِينِيُّ، حدثنا إِسْحَاقُ الْحَنْظَلِيُّ، حدثنا بَقِيَّةُ بْنُ الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنِ الكَامِلِ الْبَجَلِيِّ، عَنْ نَصْرِ بْنِ عَلْقَمَةَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَايِذٍ، عَنِ الْمِقْدَامِ بْنِ مَعْدِي كَرِبَ، عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَ: " إِذَا حَدَّثْتُمُ النَّاسَ عَنْ رَبِّهِمْ فَلَا تُحَدِّثُوهُمْ بِمَا يَغْرُبُ عَنهمْ وَيَشُقُّ عَلَيْهِمْ "

1631- Mikdâm b. Ma'di Kerib'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"İnsanlara Rablerini anlatırken garipseyecekleri ve anlamakta zorlanacakları şekilde anlatmayın"* buyurmuştur.[3]

---

[1] İsnâdı güçlü değildir. İbn Abdilber, *Câmiu Beyâni'l-İlm* (1/61).

[2] Ravileri güvenilirdir. Beyhakî, *Medhal* 366 (618), Dârimî, *mukaddime* (105), Hatîb, *el-Câmi'* (1/334-341) ve İbn Abdilber, *Câmiu Beyâni'l-İlm* (1/110).

[3] İsnâdı zayıftır. Beyhakî, *Medhal* 362-363 (612), İbn Ebî Âsım, *Sünne* 1/291 (641) ve İbn Adiy, *el-Kâmil* (7/2542).

١٦٣٢ - أخبرنا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، وَأَبُو سَعِيدِ بْنُ أَبِي عَمْرٍو، قَالَا: حدثنا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حدثنا أَبُو بَكْرٍ أَحْمَدُ بْنُ أَبِي عَاصِمٍ النَّبِيلُ قَاضِي أَصْبَهَانَ، حدثنا الْحَوْطِيُّ عَبْدُ الْوَهَّابِ بْنُ نَجْدَةَ، حدثنا سُوَيْدُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، عَنْ نُوحِ بْنِ ذَكْوَانَ، عَنْ أَخِيهِ، عَنِ الْحَسَنِ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " هَلْ تَدْرُونَ مَنْ أَجْوَدُ جُودًا؟ " قَالُوا: اللهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، قَالَ: " اللهُ أَجْوَدُ جُودًا، ثُمَّ أَنَا أَجْوَدُ بَنِي آدَمَ، وَأَجْوَدُهُمْ مَنْ بَعْدِي رَجُلٌ عَلِمَ عِلْمًا فَنَشَرَهُ يَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَمِيرًا وَحْدَهُ " أَوْ قَالَ: " أُمَّةً وَحْدَهُ "

1632- Enes b. Mâlik der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Cömertlerin cömerdi kimdir biliyor musunuz?"* diye sorunca: "Allah ve Resûlü daha iyi bilir" dediler. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"Cömertlerin cömerdi Allah'tır. Sonra insanlar içinde en cömert olanı benim. Benden sonra da insanların en cömerdi, öğrendiği ilmi başkalarına da öğretendir ki bu kişi kıyamet gününde tek başına bir emîr (veya ümmet) olarak gelecektir."*[1]

١٦٣٣ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدَانَ، أخبرنا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدٍ، حدثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ الْفَضْلِ الْبَلْخِيُّ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ مِصْفَا، حدثنا بَقِيَّةُ، حدثنا الزُّبَيْدِيُّ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنِ السَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ أَنَّهُ " لَمْ يَكُنْ يُقَصُّ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ، وَلَا عَلَى عَهْدِ أَبِي بَكْرٍ، وَكَانَ أَوَّلَ مَنْ قَصَّ تَمِيمٌ الدَّارِيُّ، فَاسْتَأْذَنَ عُمَرَ أَنْ يَقُصَّ عَلَى النَّاسِ قَائِمًا، فَأَذِنَ لَهُ عُمَرُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ "

1633- Sâib b. Yezîd bildiriyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında kimse kıssa anlatmadı. Ebû Bekr döneminde de kimse kıssa anlatmadı. İlk kıssa anlatmaya başlayan kişi Temîm ed-Dârî'dir. İnsanlara ayakta kıssa anlatma konusunda Ömer'den izin isteyince Ömer bu yönde ona izin verdi."[2]

---

[1] İsnâdı zayıftır. Ebû Ya'lâ, *Müsned* 5/176, 177 (2790), İbn Adiy, *el-Kâmil* (1/350), İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn* (1/156, 157) ve İbnu'l-Cevzî, *el-Mevdû'ât* (1/230). Bak: Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid* (9/13).

[2] İsnâdı hasendir. Ahmed, *Müsned* (3/449) ve Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr* 7/177 (6656).

İlmi yaymanın keyfiyeti ve fazileti konusunda bazı rivayetleri Medhal eserinde zikrettik.[1] Konu hakkında daha fazla malumat sahibi olmak isteyenler söz konusu yere müracaat edebilir.

فَصْلٌ

Bölüm

Halîmî der ki: "İlim öğrenecek kişinin bu ilmi sadece Allah rızası için öğrenmesi gerekir. Öğrendiği bu ilimle mal kazanma veya insanların gözünde saygın bir konum elde etme, ilmiyle kendisi gibi düşünenlerin üstüne çıkma veya kendisi gibi düşünmeyenleri bastırma hedefi gütmemelidir. Aynı şekilde âlimin de ilmini sadece Allah rızası için öğretmesi gerekir. İlmi öğretirken hedefi diğer âlimlerden daha çok öğrenci sahibi olma veya ilminin diğer âlimlerden daha fazla olduğunu ispat etme olmamalıdır. Âlimin hedefi, yanında emanet konumunda olan ilmi başkalarına öğretip yayma, dini ilimleri ihya etme ve bu ilimlerin heba olmasının önüne geçme olmalıdır.

Bu konuda Ebû Hureyre'nin: "Allah'ın Kitâb'ındaki bir âyet olmasaydı size hiçbir hadisi aktarmazdım" dediği ve: *"Allah, kendilerine kitap verilenlerden, «Onu (Kitabı) mutlaka insanlara açıklayacaksınız, onu gizlemeyeceksiniz» diye sağlam söz almıştı"*[2] âyetini okuduğu rivayet edilir.

İlmi öğrenecek olan kişinin de hedefi öğrendiği dini ilimlerle Allah'a rızası doğrultusunda ibadet etmek, âlimlerin daha da çoğalmasını sağlamak olmalıdır. Bu şekilde yapmak âlimlerden birinin ölmesi durumunda bile ilmin korunmasını ve bekasını sağlayacaktır. Muvaffakiyet Allah'tandır."[3]

١٦٣٤ - وَقَدْ أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أخبرنا أَبُو الْعَبَّاسِ السَّيَّارِيُّ، وَأَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَلِيمٍ، قَالَا: حدثنا أَبُو الْمُوَجِّهِ، حدثنا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ الْمَكِّيُّ، حدثنا فُلَيْحٌ، عَنْ أَبِي طُوَالَةَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: "

---

[1] Beyhakî, *Medhal* (247-310, 346-378).

[2] Âl-i İmrân Sur. 187

[3] Halîmî, *el-Minhâc* (2/208).

مَنْ تَعَلَّمَ عِلْمًا يَبْتَغِي بِهِ وَجْهَ اللهِ تَعَالَى لَا يَتَعَلَّمُهُ إِلَّا لِيُصِيبَ بِهِ غَرَضًا مِنَ الدُّنْيَا لَمْ يَجِدْ عَرْفَ الْجَنَّةِ " قَالَ فُلَيْحٌ: " عَرْفُهَا: رِيحُهَا "

1634- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"Kim kendisiyle Allah'ın rızası talep edilecek bir ilmi dünyalık bir şey elde etmek için öğrenirse kıyamet gününde cennetin kokusunu bile alamaz."*[1]

١٦٣٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أخبرنا أَبُو الْحُسَيْنِ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ تَمِيمٍ الْقَنْطَرِيُّ، حدثنا أَبُو إِسْمَاعِيلَ مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ السُّلَمِيُّ، حدثنا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ، حدثنا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ:" لَا تَعَلَّمُوا الْعِلْمَ لِتُبَاهُوا بِهِ الْعُلَمَاءَ، وَلَا لِتُمَارُوا بِهِ السُّفَهَاءَ، وَلَا لِتخيرُوا بِهِ الْمَجْلِسَ، فَمَنْ فَعَلَ ذَلِكَ فَالنَّارَ النَّارَ"

1635- Câbir b. Abdillah'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"İlmi âlimlerle boy ölçüşmek veya sefihlerle tartışmak veya meclislerde yer edinmek için öğrenmeyin. Bunu yapanlara cehennem vardır! Cehennem!"*[2]

١٦٣٦ - أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ إِسْحَاقَ الْفَقِيهُ، أخبرنا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ زِيَادٍ، حدثنا ابْنُ أَبِي أُوَيْسٍ، حَدَّثَنِي أَخِي، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ بِلَالٍ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ يَحْيَى بْنِ طَلْحَةَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: " مَنِ ابْتَغَى الْعِلْمَ لِيُبَاهِيَ بِهِ الْعُلَمَاءَ، أَوْ يُمَارِيَ بِهِ السُّفَهَاءَ، أَوْ لِيَقْبَلَ أَفْئِدَةَ النَّاسِ إِلَيْهِ فَإِلَى النَّارِ "

1636- Abdullah b. Ka'b b. Mâlik'in, babasından bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"İlmi âlimlerle boy ölçüşmek veya sefihlerle tartışmak veya insanların gözüne girmek için öğrenenlerin yeri cehennem olacaktır."*[3]

---

[1] Ravileri güvenilirdir. Ebû Dâvud 4/71 (3664) ve İbn Mâce 1/92 (252).

[2] İsnâdı leyyin olan sahih bir hadistir. İbn Mâce 1/93 (254).

[3] İsnâdı zayıftır. Tirmizî 5/32 (2654).

١٦٣٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ الْفَضْلِ الْقَطَّانُ، أخبرنا أَبُو عَمْرِو بْنُ السَّمَّاكِ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ غَالِبٍ، حدثنا مُسْلِمٌ، حدثنا صَدَقَةُ بْنُ مُوسَى، وَالْحَسَنُ بْنُ أَبِي جَعْفَرٍ، قَالَا: حدثنا مَالِكُ بْنُ دِينَارٍ، عَنْ ثُمَامَةَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَنَسٍ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " أَتَيْتُ لَيْلَةَ أُسْرِيَ بِي عَلَى قَوْمٍ تُقْرَضُ شِفَاهُهُمْ بِمَقَارِيضَ مِنْ نَارٍ، كُلَّمَا قُرِضَتْ وَفَتْ، فَقُلْتُ: يَا جِبْرِيلُ، مَنْ هَؤُلَاءِ؟ قَالَ: خُطَبَاءٌ من أُمَّتِكَ الَّذِينَ يَقُولُونَ مَا لَا يَفْعَلُونَ، وَيَقْرَءُونَ كِتَابَ اللهِ وَلَا يَعْمَلُونَ "

1637- Enes'in bildirdiğine göre Resûlullah (sellallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"İsra (Miraç) gecesinde dudakları ateşten makaslarda kesilen kişilerle karşılaştım. Dudakları kesildikçe eski haline dönüyordu. «Ey Cebrâil! Bunlar kim?» diye sorduğumda, bana: «Bunlar ümmetinden, insanlara vaazlar veren kişilerdi. Kitab'ı okudukları halde insanlara iyiliği emreder, ancak kendilerini unuturlardı. Oysa hiç düşünmediler mi?» dedi."*[1]

١٦٣٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيُّ، أخبرنا مُحَمَّدُ بْنُ مَحْمُودٍ الْفَقِيهُ بِمَرْوَ، حدثنا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الْفِرْيَانَانِيُّ، حدثنا الْفُضَيْلُ بْنُ عِيَاضٍ، ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو نَصْرِ بْنُ قَتَادَةَ، أخبرنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ حُمَيْرَوَيْهِ الْهَرَوِيُّ، أخبرنا أَحْمَدُ بْنُ نَجْدَةَ، حدثنا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ، حدثنا فُضَيْلُ بْنُ عِيَاضٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ عُبَيْدِ اللهِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " أَيَّتُهَا الْأُمَّةُ، إِنِّي لَا أَخَافُ عَلَيْكُمْ فِيمَا لَا تَعْلَمُونَ، وَلَكِنِ انْظُرُوا كَيْفَ تَعْمَلُونَ فِيمَا تَعْلَمُونَ "

1638- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sellallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"Ey ümmet! Ben sizin için bilmediğiniz şeyler konusunda değil de bildiğiniz şeylerle nasıl amel edeceğiniz konusunda endişe ediyorum."*[2]

---

[1] İsnâdı hasendir. Hatîb, *İktidâu'l-İlm* 191 (111), Ebû Ya'lâ, *Müsned* 7/69, 72, 118, 180 (3992, 3996, 4069, 4160), İbn Hibbân 39 (35), Ebû Nuaym, *Hilye* (2/386, 8/172), İbnu'l-Mübârek, *Zühd* 282 (819), Tayâlisî, *Müsned* (s. 274), Ahmed, *Müsned* (3/120, 180, 231, 239) ve İbn Ebi'd-Dünyâ, *es-Samt* 507, 537 (512, 575).

[2] İsnâdı zayıftır. Ebû Nuaym, *Hilye* (8/132) ve Hatîb, *İktidâu'l-İlm* 175 (49).

١٦٣٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أخبرنا أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو الرَّزَّازُ، حدثنا عَبْدُ الْكَرِيمِ بْنُ الْهَيْثَمِ، حدثنا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ الْعَنْبَرِيُّ، حدثنا أَبِي، حدثنا حُسَيْنٌ الْمُعَلِّمُ، عَنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ بُرَيْدَةَ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " إِنَّ أَخْوَفَ مَا أَخَافُ عَلَيْكُمْ بَعْدِي مُنَافِقٌ عَلِيمُ اللِّسَانِ "

1639- İmrân b. Husayn'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"Benden sonra sizin için en çok, ilmi sadece dilinde olan münafık âlimlerden yana endişe ediyorum."*[1]

١٦٤٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيُّ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ قُرَيْشٍ، أخبرنا الْحَسَنُ بْنُ سُفْيَانَ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدِ بْنِ حَسَّانَ، حدثنا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، حدثنا مَيْمُونٌ الْكُرْدِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عُثْمَانَ النَّهْدِيَّ، قَالَ: سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يَقُولُ عَلَى الْمِنْبَرِ: " إِيَّاكُمْ وَالْمُنَافِقَ الْعَالِمَ " قَالُوا: وَكَيْفَ يَكُونُ الْمُنَافِقُ عَلِيمًا؟ قَالَ: " يَتَكَلَّمُ بِالْحَقِّ وَيَعْمَلُ بِالْمُنْكَرِ "

1640- Ebû Osmân en-Nehdî der ki: Ömer b. el-Hattâb'ın minber üzerinde: "Âlim münafıklardan sakının!" dediğini işittim. Ona: "Münafık biri nasıl âlim olabilir?" diye sorulunca da: "Hak olanı söyler, ama batıl olanı yapar" dedi.[2]

١٦٤١ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ اللهِ بْنُ يُوسُفَ الْأَصْبَهَانِيُّ، أخبرنا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مَاهَانَ مُؤَذِّنُ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ، حدثنا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، حدثنا عَارِمٌ، حدثنا دَيْلَمُ بْنُ غَزْوَانَ، حدثنا مَيْمُونٌ الْكُرْدِيُّ، عَنْ أَبِي عُثْمَانَ النَّهْدِيِّ، عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: " إِنَّمَا أَخَافُ عَلَى هَذِهِ الْأُمَّةِ كُلَّ مُنَافِقٍ يَتَكَلَّمُ بِالْحِكْمَةِ، وَيَعْمَلُ بِالْجَوْرِ " وَرَوَاهُ يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، عَنْ دَيْلَمٍ، وَقَالَ فِي الْحَدِيثِ: " إِنَّ أَخْوَفَ مَا أَخَافُ عَلَى هَذِهِ الْأُمَّةِ مُنَافِقٌ عَلِيمُ اللِّسَانِ "

1641- Ömer b. el-Hattâb'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)

---

[1] Ravileri güvenilirdir. Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr* 18/237 (593), Bezzâr, *Keşfu'l-Estâr* (1/97) ve İbn Hibbân, *Mevârid* (91) Bak: Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid* (1/187).

[2] İsnâdında tanımadığım bir ravi vardır.

şöyle buyurmuştur: *"Bu ümmet için en çok, hikmetle konuşup zulümle amel eden münafıklardan yana endişe ediyorum."*[1]

Yezîd b. Hârun da bunu Deylem kanalıyla *"Bu ümmet için en çok ilmi sadece dilinde olan münafık âlimlerden yana endişe ediyorum"* lafzıyla rivayet etmiştir.[2]

١٦٤٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو زَكَرِيَّا بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ الْمُزَكِّي، أخبرنا أَبُو بَكْرٍ أَحْمَدُ بْنُ سَلْمَانَ الْفَقِيهُ، حدثنا جَعْفَرٌ الصَّائِغُ، حدثنا الْوَلِيدُ بْنُ صَالِحٍ، حدثنا عُثْمَانُ بْنُ مِقْسَمٍ، ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ يُوسُفَ، أخبرنا أَبُو إِسْحَاقُ إِبْرَاهِيمُ بْنُ فِرَاسٍ الْمَالِكِيُّ بِمَكَّةَ، حدثنا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي رَجَاءٍ، حدثنا يُونُسُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى، أخبرنا ابْنُ وَهْبٍ، أَخْبَرَنِي يَحْيَى بْنُ سَلَامٍ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ مِقْسَمٍ، عَنْ سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ: " إِنَّ أَشَدَّ النَّاسِ عَذَابًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَالِمٌ لَمْ يَنْفَعْهُ اللهُ بِعِلْمِهِ " وَفِي رِوَايَةِ أَبِي زَكَرِيَّا قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " إِنَّ أَشَدَّ النَّاسِ عَذَابًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَالِمٌ لَمْ يَنْفَعْهُ عِلْمُهُ "

1642- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"Kıyamet gününde insanlar içinde en ağır azabı Allah'ın, ilminden kendisini faydalandırmadığı âlimler çekecektir."*[3]

Ebû Zekerîya'nın rivayetinde ise Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *"Kıyamet gününde insanlar içinde en ağır azabı ilmi kendisine fayda vermeyen âlimler çekecektir"* buyurduğu ibaresi geçmiştir.

١٦٤٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عُثْمَانَ سَعِيدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدَانَ النَّيْسَابُورِيُّ، أخبرنا أَبُو الْحَسَنِ مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ الْكَارُزِيُّ، حدثنا أَبُو عَبْدِ اللهِ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ زَيْدٍ الصَّائِغُ، حدثنا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ، ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حدثنا عَلِيُّ بْنُ

---

[1] İsnâdında tanımadığım bir ravi vardır.

[2] Ahmed, *Müsned* (1/22, 44), Bezzâr, *Keşfu'l-Estâr* (1/97), İbn Ebi'd-Dünyâ, *es-Samt* 288 (1408) ve İbn Adiy, *el-Kâmil* (3/970).

[3] İsnâdı zayıftır. Âcurrî, *Ahlâku'l-Ulemâ* (s. 101, 102), İbn Adiy, *el-Kâmil* (5/1807), İbn Abdilber, *Câmiu Beyâni'l-İlm* (1/162) ve Taberânî, *M. es-Sağîr* (1/183).

حَمْشَاذٍ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ نُعَيْمٍ، حدثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ قالا: أخبرنا خَلَفُ بْنُ خَلِيفَةَ، عَنْ حَفْصِ ابْنِ أَخِي أَنَسٍ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: كَانَ مِنْ دُعَاءِ النَّبِيِّ ﷺ: " اللهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عِلْمٍ لَا يَنْفَعُ، وَقَلْبٍ لَا يَخْشَعُ، وَنَفْسٍ لَا تَشْبَعُ، وَمِنْ دُعَاءٍ لَا يُسْمَعُ " وَيَقُولُ: فِي آخِرِ ذَلِكَ " اللهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ هَؤُلَاءِ الْأَرْبَعِ " وَرَوَاهُ أَيْضًا زَيْدُ بْنُ أَرْقَمَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ، وَمَنْ ذَلِكَ الْوَجْهِ رَوَاهُ مُسْلِمٌ

1643- Enes der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) çokça: *"Allahım! Fayda vermeyen ilimden, ürpermeyen bir kalpten, doymayan bir nefisten ve işitilmeyen bir duadan sana sığınırım"* diye dua eder, sonunda da: *"Allahım! Bu dört şeyden sana sığınırım"* derdi.[1]

Zeyd b. Erkam da bu kanalla bunu Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) aktarmış, Müslim de rivayet etmiştir.[2]

١٦٤٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ يُوسُفَ الْأَصْبَهَانِيُّ، أخبرنا أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ الْفَاكِهِيُّ، حدثنا أَبُو يَحْيَى بْنِ أَبِي مَسَرَّةَ، حدثنا يَحْيَى بْنُ مُحَمَّدٍ، حدثنا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ عَلَى الْمِنْبَرِ: " سَلُوا اللهَ عِلْمًا يَنْفَعُ، وَاسْتَعِيذُوا بِاللهِ مِنْ عِلْمٍ لَا يَنْفَعُ"

1644- Câbir b. Abdillah bildiriyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) minber üzerinde: *"Yüce Allah'tan faydası olan bir ilim isteyin. Faydası olmayan ilimden de Allah'a sığının"* buyurdu.[3]

١٦٤٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، وَأَبُو سَعِيدِ بْنُ أَبِي عَمْرٍو، قَالَا: حدثنا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حدثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ الْبَصْرِيُّ، حدثنا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ، حدثنا شُعْبَةُ، عَنْ مُوسَى بْنِ أَبِي عَائِشَةَ، عَنْ مَوْلًى لِأُمِّ سَلَمَةَ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ، أَنَّهُ سَمِعَهَا تُحَدِّثُ:

---

[1] İsnâdında tanımadığım bir ravi vardır. Nesâî (8/263-264, 285).

[2] Müslim, *zikr* (2088).

[3] İsnâdı hasendir. İbn Mâce 2/1263 (3843).

كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِذَا سَلَّمَ مِنْ صَلَاةِ الصُّبْحِ قَالَ: " اللهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ عِلْمًا نَافِعًا، وَرِزْقًا طَيِّبًا، وَعَمَلًا مُتَقَبَّلًا "

1645- Ümmü Seleme bildiriyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sabah namazında, selam verdikten sonra: *"Allahım! Senden faydalı bir ilim, helal bir rızık ve kabul görecek bir amel istiyorum"* diye dua ederdi.[1]

١٦٤٦ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدَانَ، حدثنا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدٍ، أخبرنا أَبُو إِسْمَاعِيلَ التِّرْمِذِيُّ، حدثنا أَبُو صَالِحٍ، حدثنا مُعَاوِيَةُ بْنُ صَالِحٍ، أَنَّ أَبَا الزَّاهِرِيَّةِ حَدَّثَهُ، عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ، قَالَ إِنِّي: " لَا أَخْشَى أَنْ يُقَالَ لِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ: يَا عُوَيْمِرُ مَاذَا عَمِلْتَ فِيمَا جَهِلْتَ؟ وَلَكِنْ أَخَافُ أَنْ يُقَالَ لِي: مَاذَا عَمِلْتَ فِيمَا عَلِمْتَ "

1646- Ebu'd-Derdâ der ki: "Kıyamet gününde bana: «Ey Uveymir! Bilmediğin şeyler konusunda ne amelde bulundun?» denmesinden değil: «Ey Uveymir! Bildiğin şeyler konusunda ne amel ettin?» diye sorulmasından endişe ediyorum."[2]

١٦٤٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعْدٍ الْمَالِينِيُّ، أخبرنا أَبُو أَحْمَدَ بْنُ عَدِيٍّ الْحَافِظُ، أخبرنا أَبُو يَعْلَى، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ عُقْبَةَ، حدثنا أَبُو مُحْصَنٍ حُصَيْنُ بْنُ نُمَيْرٍ الْهَمْدَانِيُّ، حدثنا حُسَيْنُ بْنُ قَيْسٍ أَبُو عَلِيٍّ الرَّحَبِيُّ - وَزَعَمَ أَبُو مُحْصَنٍ أَنَّهُ شَيْخٌ صَدُوقٌ - عَنْ عَطَاءٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: " لَا تَزُولُ قَدَمُ ابْنِ آدَمَ مِنْ بَيْنَ يَدَيْ رَبِّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَتَّى يُسْأَلَ عَنْ خَمْسِ خِصَالٍ: عَنْ شَبَابِهِ فِيمَا أَبْلَاهُ، وَعُمُرِهِ فِيمَا أَفْنَاهُ، وَعَنْ مَالِهِ مِنْ أَيْنَ اكْتَسَبَهُ وَفِيمَا أَنْفَقَهُ، وَمَاذَا عَمِلَ فِيمَا عَلِمَ " قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ قتيْبَةَ: " شَهِدْتُ حَبان، وَبَهْزًا فَسَأَلَاهُ عَنْ هَذَا "

1647- Abdullah b. Mes'ûd'un bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"Kıyamet gününde insanoğlu beş şeyden dolayı hesaba*

---

[1] İsnâdında meçhul bir ravi vardır. Nesâî, *Amelu'l-yevm ve'l-leyle* (s.102).

[2] İsnâdı hasendir. Beyhakî, *Medhal* 317 (492), İbn Abdilber, *Câmiu Beyâni'l-İlm* (2/2, 3), Hatîb, *İktidâu'l-İlm* 176-177 (53-55), İbnu'l-Mübârek, *Zühd* 13/39), İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (13/311), Ahmed, *Zühd* (s. 136), Âcurrî, *Ahlâku'l-Ulemâ* (s. 97), Ebû Nuaym, *Hilye* (1/213) ve Abdurrezzâk, *Musannef* (11/253).

çekilmedikte Rabbinin huzurundan ayrılamaz. Bu beş şey de gençliğini nerede tükettiği, ömrünü nasıl geçirdiği, malını nereden kazanıp nerede harcadığı ve bildikleriyle ne kadar amel ettiğidir."[1]

Muhammed b. Kuteybe der ki: "Habbân ve Behz'in raviye bu hadisi sorduklarına şahit oldum."

١٦٤٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ بْنِ أَحْمَدَ الْفَقِيهُ بِالطَّابِرَانِ، حدثنا أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدٍ عُثْمَانَ الْوَاسِطِيِّ، حدثنا الْمُفَضَّلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْجَنَدِيُّ بِمَكَّةَ، حَدَّثَنَا صَامِتُ بْنُ مُعَاذٍ الْجَنَدِيُّ، حدثنا عَبْدُ الْمَجِيدِ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ أبي رَوَّادٍ، حدثنا سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ سُلَيْمٍ، عَنْ عَدِيِّ بْنِ عَدِيٍّ، عَنِ الصُّنَابِحِيِّ، عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: " مَا تَزُولُ قَدَمَا عَبْدٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَتَّى يُسْأَلَ عَنْ أَرْبَعٍ: عَنْ عُمُرِهِ فِيمَا أَفْنَاهُ، وَعَنْ شَبَابِهِ فِيمَا أَبْلَاهُ، وَعَنْ مَالِهِ مِنْ أَيْنَ اكْتَسَبَهُ وَفِيمَا أَنْفَقَهُ، وَعَنْ عِلْمِهِ مَاذَا عَمِلَ فِيهِ " وَرَوَاهُ أَيْضًا: يَحْيَى بْنُ رَاشِدٍ، عَنْ رَجُلٍ، عَنْ مُعَاذٍ وَرُوِّينَاهُ أَيْضًا مِنْ حَدِيثِ أَبِي بَرْزَةَ الْأَسْلَمِيِّ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ

1648- Muâz b. Cebel'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"Kıyamet gününde insanoğlu dört şeyden dolayı hesaba çekilmedikte huzurdan ayrılamaz. Bu dört şey de ömrünü nasıl geçirdiği, gençliğini nerede tükettiği, malını nereden kazanıp nerede harcadığı ve bildikleriyle ne kadar amel ettiğidir."*[2]

Yahya b. Râşid de bir adam kanalıyla bunu Muâz'dan rivayet etmiştir.[3]

Bize bildirildiğine göre aynısını Ebû Berze el-Eslemî de Hz.

---

[1] İsnâdı zayıftır. Tirmizî 4/612 (2416).

[2] Beyhakî'nin hocasının biyografisini görmüş değilim. Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr* 20/612 (111), Âcurrî, *Ahlâku'l-Ulemâ* (s. 95), Beyhakî, *Medhal* 317 (493), Hatîb, *Târîh* (11/411), *el-Câmi'* (1/88) ile *İktidâu'l-İlm* 160 (2), Vekî', *Zühd* 1/227-230 (10), İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (13/346), Hennâd, *Zühd* 2/375 (724), Dârimî, *mukaddime* (1/135), Ebû Hayseme, *İlm* 129-130 (89) ve İbn Abdilber, *Câmiu Beyâni'l-İlm* (2/3).

[3] Beyhakî, *Medhal* 316 (490) ve Dârimî, *mukaddime* (1/135).

Peygamber'den (sallallahu aleyhi vesellem) rivayet etmiştir.[1]

١٦٤٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرانَ، أخبرنا أَبُو الْحُسَيْنِ إِسْحَاقُ بْنُ أَحْمَدَ الْكَاذِيُّ، حدثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ حَنْبَلٍ، حدثنا أَبِي، حدثنا سَيَّارٌ، حدثنا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، حدثنا مَالِكُ بْنُ دِينَارٍ، عَنِ الْحَسَنِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " مَا مِنْ عَبْدٍ يَخْطُبُ خُطْبَةً إِلَّا اللهُ عَزَّ وَجَلَّ سَائِلُهُ عَنْهَا أظنه قال مَا أَرَادَ بِهَا " قَالَ جَعْفَرٌ: " كَانَ مَالِكُ بْنُ دِينَارٍ إِذَا حَدَّثَ بِهَذَا الْحَدِيثَ بَكَى حَتَّى يَنْقَطِعَ، ثُمَّ يَقُولُ: تحْسَبُونَ أَنَّ عَيْنِي تَقَرُّ بِكَلَامِي عَلَيْكُمْ، وَأَنَا أَعْلَمُ أَنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ سَائِلِي عَنْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَا أَرَدْتُ بِهِ "

1649- Hasan(-ı Basrî)'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"Kul bir konuşma yaptığı zaman Yüce Allah mutlaka ondan bu konuşmasını neden yaptığının hesabını soracaktır."*[2]

Câfer der ki: Mâlik b. Dînâr bu hadisi rivayet ettikten sonra nefesi kesilene kadar ağlar ve: "Size bir şey anlattığım zaman, Yüce Allah'ın kıyamet gününde bu konuşmamı hangi niyetle yaptığımı soracağını bildiğimden, içimin rahat kaldığını mı sanıyorsunuz?" derdi.

١٦٥٠ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدَانَ، أخبرنا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدٍ، حدثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِسْحَاقَ، حدثنا حَجَّاجٌ، وَسُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، قَالَا: حدثنا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ أَوْسِ بْنِ خَالِدٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ: " مَثَلُ الَّذِي يَسْمَعُ الْخطبةَ وَلَا يُحَدِّثُ عَنْ صَاحِبِهِ إِلَّا بِشَرِّ مَا سَمِعَ مِنْهُ، مَثَلُ رَجُلٍ أَتَى رَاعِيًا فَقَالَ: يَا رَاعِينَا أَجْزِرْنِي شَاةً، فَقَالَ: اذْهَبْ فَخُذْ جيدها، فَذَهَبَ فَأَخَذَ بِأُذُنِ كَلْبِ الْغَنَمِ " لَفْظُ حَدِيثِ حَجَّاجِ بْنِ مِنْهَالٍ

1650- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"Bir konuşmayı dinleyip de bunun sadece kötü taraflarını arkadaşına anlatan kişi bir çobana gelip de: «Ey çoban! Koyunlarından bana kesimlik bir tane ver» diyen kişi gibidir. Çoban ona: «Git ve en iyilerinden birini al»*

---

[1] Tirmizî 4/612 (2417).

[2] İsnâdı hasendir, ancak mürsel bir hadistir. Ahmed, *Zühd* (s. 323) ve İbn Ebi'd-Dünyâ, *es-Samt* 507 (513).

dediği zaman gidip sürünün köpeğinin kulağından tutmuştur."[1]

Lafız, Haccâc b. Minhâl'in rivayetinin lafzıdır.

١٦٥١ - أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حدثنا أَبُو الْعَبَّاسِ بْنُ يَعْقُوبَ، أخبرنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْحَكَمِ، أخبرنا ابْنُ وَهْبٍ، أَخْبَرَنِي يُونُسُ بْنُ يَزِيدَ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ مُسْلِمٍ، أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، قَالَ: " تَعَلَّمُوا الْعِلْمَ وَعَلِّمُوهُ النَّاسَ، وَتَعَلَّمُوا الْوَقَارَ وَالسَّكِينَةَ، وَتَوَاضَعُوا لِمَنْ تَعَلَّمْتُمْ مِنْهُ الْعِلْمَ، وَتَوَاضَعُوا لِمَنْ تُعَلِّمُوهُ الْعِلْمَ، وَلَا تَكُونُوا جَبَابِرَةَ الْعُلَمَاءِ فَلَا يَقُومُ عِلْمُكُمْ بِجَهْلِكُمْ "

1651- Ömer b. el-Hattâb der ki: "İlmi öğrenin ve insanlara öğretin. Vakarı ve sükûneti de öğrenin. Kendisinden ilim öğrendiğiniz kişilere karşı mütevazı olun. Aynı şekilde kendilerine ilim öğrettiğiniz kişilere karşı da mütevazı olun. Baskıcı âlimlerden olmayın. İlminizi kabalığınızla öğretmeye kalkışmayın."[2]

١٦٥٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ الْفَضْلِ الْقَطَّانُ، أخبرنا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مَاتِي الْكُوفِيُّ، حدثنا أَحْمَدُ بْنُ حَازِمِ بْنِ أَبِي غَرَزَةَ، أخبرنا الْهَيْثَمُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْخَشَّابُ، أخبرنا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ، قَالَ: " يَنْبَغِي لِلْعَالِمِ أَنْ يَغْسِلَ قَلْبَهُ كَمَا يَغْسِلُ الرَّجُلُ ثَوْبَهُ مِنَ النَّجَسِ "

وَبِإِسْنَادِهِ، عَنْ جَابِرٍ، قَالَ: " تَعَلَّمُوا الصَّمْتَ، ثُمَّ تَعَلَّمُوا الْحِلْمَ، ثُمَّ تَعَلَّمُوا الْعَمَلَ بِالْعِلْمِ، ثُمَّ انْشُرُوا "

1652- Câbir b. Abdillah der ki: "Kişinin pis olan giysisini yıkayıp temizlemesi gibi âlimin de kalbini bu şekilde temizlemesi gerekir."

Aynı isnâdla bildirildiğine göre Câbir şöyle demiştir: "Önce susmayı, sonra hilm sahibi olmayı, sonra ilminizle amel etmeyi öğrenin. Sonrasında

---

[1] Ali b. Zeyd (İbn Cud'ân) dolayısıyla isnâdı zayıftır. Başka bir kanalla 1593. hadiste zikredilmişti.

[2] İsnâdında kopukluk vardır. Beyhakî, *Medhal* 333, 334, 370 (539, 629), İbn Abdilber, *Câmiu Beyâni'l-İlm* (1/135), Vekî, *Zühd* 2/538-539 (75), Ahmed, *Zühd* (120), Hatîb, *el-Câmi'* (1/93) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (6/342).

ilminizi başkalarına öğretin."[1]

١٦٥٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنِي جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْخَوَّاصُ، حدثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ نَصْرٍ الْمَنْصُورِيُّ، حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدْهَمَ يَقُولُ: " مَنْ طَلَبَ الْعِلْمَ خَالِصًا لِيَنْتَفِعَ بِهِ عِبَادُ اللهِ وَيَنْفَعَ نَفْسَهُ كَانَ الْخُمُولُ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنَ التَّطَاوُلِ، فَذَلِكَ الَّذِي يَزْدَادُ فِي نَفْسِهِ ذُلًّا، وَفِي الْعِبَادَةِ اجْتِهَادًا، وَمِنَ اللهِ خَوْفًا وَإِلَيْهِ اشْتِيَاقًا، وَفِي النَّاسِ تَوَاضُعًا لَا يُبَالِي عَلَى مَا أَمْسَى وَأَصْبَحَ فِي هَذِهِ الدُّنْيَا "

1653- İbrâhîm b. Edhem der ki: "İlmi sırf Allah'ın kullarına ve kendisine faydalı olsun diye öğrenen kişi için insanların gerisinde kalmak ilerisinde olmaktan daha iyidir. Bu kişi nefsini gittikçe değersiz görür, ibadette daha fazla gayret sarf eder, Allah'tan korkusu ve O'na iştiyakı giderek artar ve insanlara karşı daha çok tevazu sahibi olur. Dünyalık bakımından sabahı veya akşamı nasıl ettiğine de aldırmaz."[2]

١٦٥٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ الْعَنَزِيَّ يَقُولُ: سَمِعْتُ عُثْمَانَ بْنَ سَعِيدٍ يَقُولُ: سَمِعْتُ نُعَيْمَ بْنَ حَمَّادٍ يَقُولُ: كَانَ ابْنُ الْمُبَارَكِ يُكْثِرُ الْجُلُوسَ فِي بَيْتِهِ، فَيُقَالُ لَهُ: تُكْثِرُ الْجُلُوسَ فِي بَيْتِكَ، أَلَا تَسْتَوْحِشُ؟ فَيَقُولُ: " كَيْفَ أَسْتَوْحِشُ، وَأَنَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ وَأَصْحَابِهِ وَالتَّابِعِينَ لَهُمْ بِإِحْسَانٍ؟ "

1654- Nuaym b. Hammâd der ki: İbnu'l-Mübârek genellikle evinde otururdu. Ona: "Hep evinde oturuyorsun, kendini yalnız hissetmiyor musun?" denilince de: "Resûlullah'la (sallallahu aleyhi vesallem), ashâbıyla ve onlara en güzel şekilde tâbi olanlarla birlikteyken neden kendimi yalnız hissedeyim?" karşılığını verirdi.[3]

١٦٥٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو أُسَامَةَ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ الْمُقْرِئُ بِمَكَّةَ، أخبرنا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ نَصْرٍ الْقَاضِي، حدثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُسْتَلِمِ، حدثنا عِصْمَةُ بْنُ

---

[1] İsnâdında tanımadığım bir ravi vardır.

[2] İsnâdında bir sakınca yoktur.

[3] İsnâdında bir sakınca yoktur. Hatîb, *Târîh* (10/154).

الْفَضْلِ، أخبرنا زَيْدُ بْنُ الْحُبَابِ، عَنْ مُبَارَكِ بْنِ فَضَالَةَ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، قَالَ: " لَا تَكُونُ عَالِمًا حَتَّى تَكُونَ فِيكَ ثَلَاثُ خِصَالٍ: لَا تَبْغِي عَلَى مَنْ فَوْقَكَ، وَلَا تُحَقِّرْ مَنْ دُونَكَ، وَلَا تَأْخُذْ عَلَى عِلْمِكَ دُنْيَا "

1655- Ebû Hâzım der ki: "Üç hasleti taşımadıkça âlim biri olamazsın. Bunlardan biri ilimce senden daha üstte olana karşı gelmemendir. Diğeri ilimce senden daha aşağıda olanları küçük görmemendir. Bir diğeri de ilmine karşılık dünyalık bir şey almamandır."[1]

١٦٥٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ فِرَاسٍ بِمَكَّةَ، أخبرنا أَبُو عَبْدِ اللهِ بْنُ الضَّحَّاكِ، حدثنا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، حدثنا أَبُو يَعْقُوبَ الْمَرْوَزِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ سُفْيَانَ، يَقُولُ: " الْعَالِمُ لَا يُمَارِي وَلَا يُدَارِي يَنْشُرُ حِكْمَةَ اللهِ، فَإِنْ قُبِلَتْ حَمِدَ اللهَ، وَإِنْ رُدَّتْ حَمِدَ اللهَ "

1656- Süfyân der ki: "Âlim olan başkalarıyla boy ölçüşmeye kalkmaz ve (yanlış üzerinde) insanları idare etmeye çalışmaz. Yüce Allah'ın hikmetini yaymaya çalışır. Kabul görürse bundan dolayı Allah'a hamd eder. Reddedilmesi durumunda da Allah'a hamd eder."[2]

١٦٥٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، وَمُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى، قَالَا: حدثنا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حدثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، حدثنا أَبُو الْجَهْمِ عَبْدُ الْقُدُّوسِ بْنُ بَكْرِ بْنِ خُنَيْسٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ النَّضْرِ الْحَارِثِيِّ، قَالَ: كَانَ يُقَالُ: " أَوَّلُ التَّعْلِيمِ الْإِنْصَاتُ لَهُ، ثُمَّ الِاسْتِمَاعُ لَهُ، ثُمَّ حِفْظُهُ، ثُمَّ الْعَمَلُ به، ثُمَّ بَثُّهُ "

1657- Muhammed b. en-Nadr el-Hârisî der ki: "Denilirdi ki, eğitimin başı ilmin (âlimin) karşısında sessiz olmaktır. Sonra onu dinlemek, sonra onu ezberlemek, sonra onunla amel etmek, sonrasında da onu yaymaktır."[3]

---

[1] İsnâdı güçlü değildir. Dârimî, *mukaddime* (88) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (3/243).

[2] İsnâdında belirsizlik vardır.

[3] İsnâdı hasendir. Ebû Nuaym, *Hilye* (8/217-218), Hatîb, *el-Câmi'*, (1/194), Beyhakî, *Medhal* 349 (581), Sem'ânî, *Edebu'l-İmlâ* (143-144), İbn Abdilber, *Câmiu Beyâni'l-İlm* (1/118) ve Zehebî, *Siyer* (8/175-176).

١٦٥٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ، أخبرنا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عُثْمَانَ الْحَنَّاطَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ ذَا النُّونِ، يَقُولُ: قَالَ سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ: " أَوَّلُ الْعِلْمِ الِاسْتِمَاعُ، ثُمَّ الْفَهْمُ، ثُمَّ الْحِفْظُ، ثُمَّ الْعَمَلُ، ثُمَّ النَّشْرُ "

1658- Süfyân b. Uyeyne der ki: "İlmi öğrenmenin başı dinlemek, sonra onu anlamak, sonra onu ezberlemek, sonra onunla amel etmek, sonrasında da onu yaymaktır."[1]

١٦٥٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو حَازِمٍ الْحَافِظُ، قَالَ: سَمِعْتُ إِسْمَاعِيلَ بْنَ أَحْمَدَ الْجُرْجَانِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ مُحَمَّدٍ، يَقُولُ: حدثنا مَحْمُودُ بْنُ غَيْلَانَ، حدثنا وَكِيعٌ، قَالَ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مُجَمِّعِ بْنِ جارِيَةَ، يَقُولُ: " كُنَّا نَسْتَعِينُ عَلَى حِفْظِ الْحَدِيثِ بِالْعَمَلِ بِهِ "

1659- İbrâhîm b. İsmâîl b. Mücemmi' b. Câriye der ki: "Bir hadisi iyice ezberlemek için onunla amel ederdik."[2]

١٦٦٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أخبرنا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حدثنا هَارُونُ بْنُ سُلَيْمَانَ، حدثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، عَنْ بِشْرِ بْنِ مَنْصُورٍ، عَنْ ثَوْرِ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ ظَبْيَانَ، قَالَ: قَالَ الْمَسِيحُ: " مَنْ تَعَلَّمَ وَعَمِلَ وَعَلَّمَ، فَذَلِكَ يُسَمَّى عَظِيمًا فِي مَلَكُوتِ السَّمَاءِ "

1660- Abdulazîz b. Zabyân der ki: "(İsa) Mesîh: «İlmi öğrenen, öğrendiğiyle amel eden ve onu başkalarına öğreten kişi sema ahalisi içinde büyük (azîm) biri olarak görülür» demiştir."[3]

١٦٦١ - أَخْبَرَنَا سَعِيدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الشُّعَيْبِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ نَصْرِ بْنِ إِشْكَابَ الْفَقِيهُ، قَالَ: حدثنا أَبُو يَعْقُوبَ إِسْمَاعِيلُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْقَزْوِينِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ

---

[1] İsnâdı ceyyiddir. Ebû Nuaym, *Hilye* (7/274).

[2] İsnâdı zayıftır. Hatîb, *İktidâu'l-İlm* 211 (149) Bak: Suyûtî, *Tedrîbu'r-Râvi* (2/144).

[3] İsnâdında tanımadığım bir ravi vardır. Ahmed, *Zühd* (58-59), Ebû Nuaym, *Hilye* (6/93) ve Hatîb, *el-Câmi'* (1/91).

مُعَاذٍ الرَّازِيَّ، يَقُولُ: " الْكَلَامُ حَسَنٌ، وَأَحْسَنُ مِنَ الْكَلَامِ مَعْنَاهُ، وَأَحْسَنُ مِنْ مَعْنَاهُ اسْتِعْمَالُهُ، وَأَحْسَنُ مِنَ اسْتِعْمَالِهِ ثَوَابُهُ، وَأَحْسَنُ مِنْ ثَوَابِهِ رِضَا مَنْ عَمِلْتَ لَهُ "

1661- Yahya b. Muâz er-Râzî der ki: "Söz söylemek güzeldir. Ancak sözden daha güzel olan o sözün mânâsıdır. Mânâsından daha güzeli de yerinde söylenmesidir. Yerinde söylenmesinden daha güzeli de sevabıdır. Sevabından daha güzeli ise de kendisi için amel edilenin (Allah'ın) rızasıdır."[1]

١٦٦٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو الحسن مُحَمَّدِ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ دَاوُدَ الْحَسَنِيُّ، أخبرنا عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ الشَّرْقِيُّ، حدثنا عَلِيُّ بْنُ سَعِيدٍ النَّسَوِيُّ، حدثنا سَعِيدُ بْنُ عَامِرٍ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ الْأَسْوَدِ، عَنْ عِيسَى الْحَنَّاطِ، قَالَ: سَمِعْتُ الشَّعْبِيَّ يَقُولُ: " إِنَّمَا كَانَ يَطْلُبُ مَنِ اجْتَمَعَ فِيهِ خَصْلَتَانِ: الْعَقْلُ وَالنُّسُكُ، فَإِنْ كَانَ عَاقِلًا، وَلَمْ يَكُنْ نَاسِكًا؟ " قَالُوا: هَذَا أَمْرٌ لَا يَنَالُهُ إِلَّا النَّاسِكُ فَلِمَ تَطْلُبُهُ؟ " وَإِنْ كَانَ نَاسِكًا، وَلَمْ يَكُنْ عَاقِلًا؟ " قَالُوا: هَذَا الْأَمْرُ لَا يَنَالُهُ إِلَّا الْعُقَلَاءُ، فَلِمَ تَطْلُبُهُ؟ قَالَ الشَّعْبِيُّ: " لَقَدْ خِفْتُ أَنْ يَكُونَ يَطْلُبُهُ الْيَوْمَ مَنْ لَيْسَ فِيهِ وَاحِدَةٌ مِنْهُمَا لَا الْعَقْلُ وَلَا النُّسُكُ "

1662- Şa'bî der ki: "Önceleri kendisinde iki hasleti taşıyan kişi ilmi talep ederdi. Bu iki haslet de akıl ve âbidliktir. Şâyet kişi akıllı, ama âbid olmayan biriyse ona: «Böylesi bir şeyi (ilmi) ancak âbid olanlar öğrenmeye çalışır. Sen neden öğreniyorsun ki?» denilirdi. Âbid ama aklı kıt olan biriyse de ona: «Böylesi bir şeyi (ilmi) ancak aklı güçlü olanlar öğrenmeye çalışır. Sen neden öğreniyorsun ki?» denilirdi. Bugün ise ilmi talep edenlerin hem aklın, hem de âbidliğin kendisinde bulunmadığı kişiler olmasından endişe ediyorum."[2]

---

[1] İsnâdında biyografisini bulamadığım ravi vardır.

[2] İsnâdı zayıftır. Dârimî, *mukaddime* (104), Beyhakî, *Medhal* 321 (500) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (4/323).

١٦٦٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنِي جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنِي الْجُنَيْدُ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: سَمِعْتُ السَّرِيَّ، يَقُولُ: " إِذَا ابْتَدَأَ الْإِنْسَانُ بِالنُّسُكِ، ثُمَّ كَتَبَ الْحَدِيثَ فَتَرَ، وَإِذَا ابْتَدَأَ بِكِتَابَةِ الْحَدِيثِ، ثُمَّ تَنَسَّكَ نَفَذَ "

1663- Seriy (b. Muğallis) der ki: "Kişi önce âbidlikle başlayıp sonra hadis yazmaya (öğrenmeye) başlarsa zamanla gevşer. Ancak önce hadis yazıp sonra kendini ibadete verirse âbidliği sürekli olur."[1]

١٦٦٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ أَحْمَدَ الْقَاضِيَ يَقُولُ: سَمِعْتُ زَنْجُوَيْهِ بْنَ مُحَمَّدٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ إِسْمَاعِيلَ الْبُخَارِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ عَبْدِ اللهِ، يَقُولُ: " التَّفَقُّهُ فِي الْمَعَادِ نِصْفُ الْعِلْمِ، وَمَعْرِفَةُ الرِّجَالِ وَمَذَاهِبِهَا نِصْفُ الْعِلْمِ "

1664- Ali b. Abdillah der ki: "(Hadis ilminde) metinleri bilmek bu ilmin yarısı, ravilerinin durumları ile hallerini bilmek de diğer yarısıdır."[2]

١٦٦٥ - أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى، أخبرنا أَبُو الْحَسَنِ الطَّرَائِفِيُّ، حدثنا عُثْمَانُ الدَّارِمِيُّ، حدثنا زَكَرِيَّا بْنُ نَافِعٍ الْفِلَسْطِينِيُّ، حدثنا عَبَّادُ بْنُ عَبَّادٍ وَهُوَ الْخَوَّاصُ الرَّمْلِيُّ، عَنِ ابْنِ شَوْذَبٍ، عَنْ مَطَرٍ، قَالَ: " خَيْرُ الْعِلْمِ مَا نَفَعَ، وَإِنَّمَا يَنْفَعُ اللهُ بِالْعِلْمِ مَنْ عَلِمَهُ وَعَمِلَ بِهِ، وَلَا يَنْفَعُ بِهِ مَنْ عَلِمَهُ ثم تَرَكَهُ "

1665- Matar der ki: "En hayırlı ilim, faydası olan ilimdir. Yüce Allah da ilmi, onu öğrenen ve onunla amel edene faydalı kılar. Öğrenip amel etmeyene ise bu ilmi faydalı kılmaz."[3]

١٦٦٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنِي أَبُو زُرْعَةَ الرَّازِيُّ، حدثنا الْحُسَيْنُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حدثنا عُبَيْدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْوَرَّاقُ، قَالَ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ، يَقُولُ: " يَا أَصْحَابَ الْحَدِيثِ، أَدُّوا زَكَاةَ هَذَا الْحَدِيثِ " قَالُوا: وَمَا زَكَاتُهُ؟ قَالَ: " تَعْمَلُونَ مِنْ كُلِّ مِائَةِ حَدِيثٍ بِخَمْسَةِ أَحَادِيثَ "

---

[1] Ravileri güvenilirdir. Sülemî, *Tabakâtu's-Sûfiyye* (s. 55) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (10/125).

[2] İsnâdı zayıftır. Zehebî, *Siyer* (11/47-48).

[3] İsnâdı güçlü değildir. Beyhakî, *Medhal* 326 (518) ve Hatîb, *el-Câmi'* (1/90).

1666- Ubeyd b. Muhammed el-Varrâk der ki: Bişr b. el-Hâris'in: "Ey hadis âlimleri! Hadislerin zekatını verin!" dediğini işittim. Ona: "Hadislerin zekatı nedir?" diye sorduklarında da: "Bildiğiniz her yüz hadisten beş tanesiyle amel etmenizdir" dedi.[1]

١٦٦٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو نَصْرِ بْنُ قَتَادَةَ، أخبرنا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ سَعْدٍ الْحَافِظُ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْبُوشَنْجِيُّ، حدثنا سَعِيدُ بْنُ نُصَيْرٍ، حدثنا سَيَّارُ بْنُ حَاتِمٍ، حدثنا جَعْفَرٌ، قَالَ: سَمِعْتُ مَالِكَ بْنَ دِينَارٍ، يَقُولُ: " قَرَأْتُ فِي التَّوْرَاةِ: الَّذِي يَغْلِبَ عِلْمُهُ هَوَاهُ، فَذلكَ الْعَالِمُ الْغَلَّابُ "

1667- Mâlik b. Dînâr der ki: "Tevrat'ta: «İlmi hevasına (boş tutkularına) baskın çıkan kişi, her zaman kazançlı çıkan âlimdir» diye yazıldığını okudum."[2]

١٦٦٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ اللهِ بْنُ يُوسُفَ، أخبرنا أَبُو بَكْرٍ عَبْدُ اللهِ بْنُ يَحْيَى الطَّلْحِيُّ بِالْكُوفَةِ، أخبرنا أَبُو عُمَرَ عُثْمَانُ، عَنْ رَجُلٍ، عَنِ الْمُسَيَّبِ بْنِ رَافِعٍ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْعُودٍ: " يَنْبَغِي لِحَامِلِ الْقُرْآنِ أَنْ يُعْرَفَ بِلَيْلِهِ إِذِ النَّاسُ نَائِمُونَ، وَبِنَهَارِهِ إِذِ النَّاسُ مُفَرِّطُونَ، وَبِحُزْنِهِ إِذِ النَّاسُ يَفْرَحُونَ، وَبِبُكَائِهِ إِذِ النَّاسُ يَخْتَالُونَ "

1668- Abdullah b. Mes'ûd der ki: "Kur'ân hafızının insanlar uykudayken gecelerini ihya etmesiyle, gündüzleri insanlar haddi aşarken kendisi haddini bilmesiyle, insanlar neşe içindeyken kendisi hüznüyle, insanlar kibir içindeyken ağlamasıyla bilinmelidir."[3]

١٦٦٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أخبرنا عُثْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ السَّمَّاكِ، حدثنا أَبُو الْحُسَيْنِ الْحَسَنُ بْنُ عَمْرٍو السَّبِيعِيُّ الْمَرْوَزِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ وَجَاءَ إِلَيْهِ أَصْحَابُ الْحَدِيثِ يَوْمًا وَأَنَا حَاضِرٌ، فَقَالَ لَهُمْ بِشْرٌ: " مَا هَذَا الَّذِي أَرَى مَعَكُمْ قَدْ أَظْهَرْتُمُوهُ؟ " قَالُوا: يَا أَبَا نَصْرٍ، نَطْلُبُ هَذِهِ الْعُلُومَ لَعَلَّ اللهَ يَنْفَعُ بِهَا يَوْمًا " قال عَلِمْتُمْ أَنَّهُ

---

[1] Ravileri güvenilirdir. Hatîb, *el-Câmi'* (1/144), Ebû Nuaym, *Hilye* (8/337) ve Sem'ânî, *Edebu'l-İmlâ* (110).

[2] İsnâdında bir sakınca yoktur.

[3] İsnâdında belirsizlik vardır. Ahmed, *Zühd* (162) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (1/129-130).

يَجِبُ عَلَيْكُمْ فِيهَا زَكَاةٌ كَمَا يَجِبُ عَلَى أَحَدِكُمْ إِذَا مَلَكَ مِائَتَيْ دِرْهَمٍ خَمْسَةُ دَرَاهِمَ، فَكَذَلِكَ يَجِبُ عَلَى أَحَدِكُمْ إِذَا سَمِعَ مِائَتَيْ حَدِيثٍ أَنْ يَعْمَلَ منها بِخَمْسَةِ أَحَادِيثَ، وَإِلَّا فَانْظُرُوا إِيشْ يَكُونُ هَذَا عَلَيْكُمْ غَدًا؟ "

1669- Ebu'l-Hüseyn Hasan b. Amr es-Sabîî el-Mervezî der ki: Bir gün Bişr b. el-Hâris'in yanına hadis öğrenen bir grup geldi. Ben de yanında bulunuyordum. Onlara: "Bakıyorum da bu işe çok heveslisiniz!" deyince: "Ey Ebû Nasr! Belki Yüce Allah bir gün faydasını gösterir diye bu ilmi öğreniyoruz" karşılığını verdiler. Bunun üzerine Bişr şöyle dedi: "Bilmelisiniz ki iki yüz dirhem malı olan kişinin zekat olarak bunun beş dirhemini vermesi gerektiği gibi içinizden iki yüz hadis öğrenen her bir kişinin de bunun zekatı olarak beş hadisle amel etmesi gerekiyor. Aksi halde âhirette bu öğrendiklerinizin vebalini siz düşünün."[1]

Beyhakî der ki: "Beş hadisle amelden kastı, sanırım terğib babında olan hadislerdir. Yoksa vacip şeyler konusunda bütün hadislerle amel etmek gerekir."

١٦٧٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، وَمُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى قَالَا: أخبرنا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُّ، حدثنا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ عَبْدِ الْحَمِيدِ الجزريُّ، حدثنا رَوْحٌ، حدثنا هِشَامٌ، عَنِ الْحَسَنِ قَالَ: " قَدْ كَانَ الرَّجُلُ يَطْلُبُ الْعِلْمَ فَلَا يَلْبَثُ أَنْ يُرَى ذَلِكَ فِي تَخَشُّعِهِ وَهَدْيِهِ وَلِسَانِهِ وَبَصَرِهِ، وَبِرِّهِ "

1670- Hasan(-ı Basrî) der ki: "Önceleri kişi ilim talep etmeye başladığı zaman çok geçmeden öğrendikleri onun haşyetine, hareketlerine, diline, bakışlarına ve davranışlarına yansırdı."[2]

---

[1] Ravileri güvenilirdir. Hatîb, *Târîh* (7/69) ve Zehebî, *Siyer* (10/471).

[2] Ravileri güvenilirdir. Ahmed, *Zühd* (261), Beyhakî, *Medhal* 321 (502), Hatîb, *el-Câmi'* (1/142), İbnu'l-Mübârek, *Zühd* 26 (79), Hennâd, *Zühd* 2/533 (1099), Dârimî, *mukaddime* (107), Âcurrî, *Ahlâku'l-Ulemâ* (90) ve İbn Abdilber, *Câmiu Beyâni'l-İlm* (1/60).

١٦٧١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ عِصْمَةَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، حدثنا أَبِي، حدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى، أخبرنا سُعَيْرُ بْنُ الْخِمْسِ، عَنْ سُلَيْمَانَ الْأَعْمَشِ قَالَ: " كَانَ الرَّجُلُ يَسْمَعُ الْحَدِيثَ الْوَاحِدَ فَيَعْرِفُهُ فِي عِلْمِهِ وَأَدَبِهِ "

1671- Süleyman el-A'meş der ki: "Önceleri kişi yeni duyduğu tek bir hadisi bile ilmine ve edebine yansıtırdı."[1]

١٦٧٢ - أَخْبَرَنَا الْإِمَامُ أَبُو طَاهِرٍ، أخبرنا مُحَمَّدُ بْنُ عُمَرَ بْنِ حَفْصٍ، حدثنا يَزِيدُ بْنُ الْهَيْثَمِ أَبُو خَالِدٍ، حدثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ نَصْرٍ قَالَ: قَالَ الْفُضَيْلُ بْنُ عِيَاضٍ: " مَنْ أُوتِيَ عِلْمًا لَا يَزْدَادُ فِيهِ خَوْفًا وَحُزْنًا وَبُكَاءً خَلِيقٌ بِأَنْ لَا يَكُونَ أُوتِيَ عِلْمًا يَنْفَعُهُ، ثُمَّ قَرَأَ: ﴿أَفَمِنْ هَذَا الْحَدِيثِ تَعْجَبُونَ وَتَضْحَكُونَ وَلَا تَبْكُونَ﴾ [النجم: ٦٠] "

1672- İbrâhîm b. Nasr der ki: Fudayl b. İyâd: "Verilen ilim kişinin korkusunu, hüznünü ve ağlamasını arttırmayacaksa böylesi bir kişiye faydasız ilim vermek daha çok yaraşır" dedi ve: *"Bu söze mi (Kur'ân'a mı) şaşıyorsunuz, gülüyorsunuz da ağlamıyorsunuz?"*[2] âyetlerini okudu.[3]

١٦٧٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيُّ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ مُحَمَّدَ بْنَ أَحْمَدَ بْنِ سَعِيدٍ الرَّازِيَّ يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْفَضْلِ الْعَبَّاسَ بْنَ حَمْزَةَ يَقُولُ: سَمِعْتُ ذَا النُّونِ يَقُولُ: " كَانَ الرَّجُلُ مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ يَزْدَادُ بِعِلْمِهِ بُغْضًا لِلدُّنْيَا، وَتَرْكًا لَهَا، وَالْيَوْمَ يَزْدَادُ الرَّجُلُ بِعِلْمِهِ لِلدُّنْيَا حُبًّا وَلَهَا طَلَبًا، وَكَانَ الرَّجُلُ يُنْفِقُ مَالَهُ عَلَى عِلْمِهِ، وَالْيَوْمَ يَكْسِبُ الرَّجُلُ بِعِلْمِهِ مَالًا وَكَانَ يُرَى عَلَى صَاحِبِ الْعِلْمِ زِيَادَةٌ فِي بَاطِنِهِ وَظَاهِرِهِ، وَالْيَوْمَ يُرَى عَلَى كَثِيرٍ مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ فَسَادَ الْبَاطِنِ وَالظَّاهِرِ "

1673- Zünnûn der ki: "Önceleri ilim ahalisinden olan biri ilmiyle dünyadan daha çok nefret edip ondan daha çok uzaklaşırdı. Şimdi ise kişi ilmiyle dünyaya daha çok bağlanıp onun peşinde daha çok koşuyor.

---

[1] Ismet b. İbrahim'in biyografisini bulmuş değilim.

[2] Necm Sur. 59-60

[3] İsnâdı ceyyiddir. İbnu'l-Mübârek, *Zühd* 41 (125), İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (13/542-543) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (5/88).

Önceleri kişi malını ilmi için harcardı. Şimdi ise kişi ilmiyle mal kazanıyor. Önceleri ilmiyle kişinin hem içinin, hem de dışının daha da iyiye gittiği görülürdü. Şimdi ise çoğu kişinin ilmiyle hem içinin, hem de dışının bozulduğu görülüyor."[1]

١٦٧٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أخبرنا أَبُو مُحَمَّدٍ الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الإِسْفَرَايِينِيُّ، حدثنا سَعِيدُ بْنُ عُثْمَانَ الْحَنَّاطُ قَالَ: سَمِعْتُ ذَا النُّونِ الْمِصْرِيَّ يَقُولُ: " صِفَةُ الْحَكِيمِ: أَنْ لَا يَطْلُبَ بِحِكْمَتِهِ الْمَنْزِلَةَ وَالشَّرَفَ، فَإِذَا أَحَبَّ الْحَكِيمُ الرِّئَاسَةَ زَالَ حُبُّ اللهِ مِنْ قَلْبِهِ لِمَا غَلَبَ عَلَيْهِ مِنْ حُبِّ ثَنَاءِ الْمُسْتمعِينَ لَهُ، فَصَارَ لَا يَلْفِظُ بِمَسْمُوعٍ يَنْفَعُ لِلَّذِي غَلَبَ عَلَى قَلْبِهِ مِنْ حُبِّ تَبْجِيلِ النَّاسِ لَهُ "

1674- Zünnûn el-Mısrî der ki: "Bilgenin en önemli özelliği sahip olduğu hikmetle konum ve saygınlık elde etme hedefi olmamasıdır. Zira bilge olan kişi insanların başını çekme sevdasına kapıldığı zaman kalbinden Allah sevgisi gider. Çünkü kendisini dinleyenlerin övgülerini sevmeye başlayacak ve kendisini dinleyenlerin övgüsünü getirecek sözler söyleyecek, faydası olacak bir söz söylemeyecektir."[2]

١٦٧٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيُّ قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ أَحْمَدَ الفراء يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرِ بْنَ أبي عُثْمَانَ يَقُولُ: كَتَبَ أَبُو عُثْمَانَ إِلَى مُحَمَّدِ بْنِ الْفَضْلِ، يَسْأَلُهُ مَا عَلَامَةُ الشَّقَاوَةِ؟ فَقَالَ: " ثَلَاثَةُ أَشْيَاءَ: أَحَدُهَا: أَنْ يُرْزَقَ الْإِنْسَانُ الْعِلْمَ وَيُحْرَمَ الْعَمَلَ وَالثَّانِيَةُ: أَنْ يُرْزَقَ الْعَمَلَ وَيُحْرَمَ الْإِخْلَاصَ، وَالثَّالِثَةُ: أَنْ يُرْزَقَ صُحْبَةَ الصَّالِحِينَ، وَلَا يُحْتَرَمُ لَهُمْ "

1675- Ebû Bekr b. Ebî Osmân der ki: Ebû Osmân, Muhammed b. el-Fadl'a bir mektup yazıp şakîliğin alâmetlerinin ne olduğunu sordu. Muhammed cevap olarak şöyle dedi: "Alâmetleri üçtür. Birincisi, kişiye ilmin ihsan edilmesine karşılık onunla amelden mahrum edilmesidir. İkincisi, kişiye amelin ihsan edilmesine karşılık ihlastan mahrum

---

[1] İsnâdı zayıftır. Sülemî, *Tabakâtu's-Sûfiyye* (25).

[2] Ravileri güvenilirdir.

edilmesidir. Üçüncüsü de kendisine salih kişilerle sohbetin ihsan edilmesine karşılık onlara saygı göstermekten mahrum edilmesidir."[1]

١٦٧٦ - سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ يَقُولُ: سَمِعْتُ ابْنَ عَبْدِ اللهِ بْنَ الْمُطَّلِبِ، يَقُولُ سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَيْدٍ التَّمِيمِيَّ يَقُولُ: " ثَلَاثَةٌ مَفْقُودَةٌ، وَثَلَاثَةٌ مَوْجُودَةٌ، الْعِلْمُ مَوْجُودٌ، وَالْعَمَلُ بِالْعِلْمِ مَفْقُودٌ، وَالْعَمَلُ مَوْجُودٌ، وَالْإِخْلَاصُ فِيهِ مَفْقُودٌ، وَالْحُبُّ مَوْجُودٌ، وَالصِّدْقُ فِيهِ مَفْقُودٌ "

1676- Abdullah b. Muhammed b. Ubeyd et-Temîmî der ki: "Üç şey mevcutken bunun yanında üç şey bulunmuyor. İlim mevcut iken bu ilimle amel bulunmuyor. Amel mevcutken bu amelde ihlas bulunmuyor. Sevgi mevcutken bu sevgide samimiyet bulunmuyor."[2]

١٦٧٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حدثنا أَبُو سَعِيدٍ أَحْمَدُ بْنُ يَعْقُوبَ الثَّقَفِيُّ، حدثنا الْعَبَّاسُ بْنُ يُوسُفَ الشَّكْلِيُّ قَالَ: سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ الْحُسَيْنِ الْقُرَشِيَّ يَقُولُ: " أَرْبَعَةُ أَشْيَاءَ فِي النَّاسِ عَزِيزَةٌ: عَالِمٌ مُسْتَعْمِلٌ لِعِلْمِهِ، وَحَكِيمٌ يَنْطِقُ مِنْ قَلْبِهِ، وَزَاهِدٌ لَيْسَ لَهُ طَمَعٌ، وَعَابِدٌ لَيْسَ لَهُ عِلَاقَةٌ "

1677- Yahya b. el-Hüseyn el-Kureşî der ki: "İnsanlar içinde dört kişinin değeri çok büyüktür. Bunlardan biri ilmiyle amel eden âlimdir. Diğeri sözlerini kalbinden söyleyen bilgedir. Diğeri kalbinde hırs olmayan zahiddir. Bir diğeri de başkalarına bağlı olmayan âbiddir."[3]

١٦٧٨ - سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ بْنِ مُحَمَّدٍ يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللهِ يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْفَضْلِ يَقُولُ: " ذَهَابُ الْإِسْلَامِ مِنْ أَرْبَعَةٍ: أَوَّلُهُ: لَا يَعْمَلُونَ بِمَا يَعْلَمُونَ، وَالثَّانِي: يَعْمَلُونَ بِمَا لَا يَعْلَمُونَ، وَالثَّالِثُ: لَا يَتَعَلَّمُونَ مَا لَا يَعْلَمُونَ، وَالرَّابِعُ: يَمْنَعُونَ النَّاسَ مِنَ التَّعْلِيمِ "

---

[1] İsnâdı zayıftır. Ebu'l-Kâsım el-Kuşeyrî, *er-Risâle* (1/129) ve İbnu'l-Mulakkin, *Tabakâtu'l-Evliyâ* (300).

[2] İsnâdı zayıftır.

[3] Yahya b. el-Hüseyn el-Kureşî'yi tanımıyorum.

1678- Muhammed b. el-Fadl der ki: "İslâm'ın (müslümanların) zayıflaması dört şeyden dolayı olacaktır. Birincisi müslümanların bildikleriyle amel etmemeleridir. İkincisi bilmedikleriyle amel etmeleridir. Üçüncüsü bilmediklerini öğrenmemeleridir. Dördüncüsü de insanların öğrenmelerine engel olmalarıdır."[1]

١٦٧٩ - سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيَّ يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ مُحَمَّدَ بْنَ مُحَمَّدِ عبد الله بْنِ شَاذَانَ يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ يَعْقُوبَ التِّرْمِذِيَّ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ الْوَرَّاقَ يَقُولُ: " النَّاسُ ثَلَاثَةٌ: الْعُلَمَاءُ، وَالْأُمَرَاءُ، وَالْقُرَّاءُ، فَإِذَا فَسَدَ الْأُمَرَاءُ فَسَدَ الْمَعَاشُ، وَإِذَا فَسَدَ الْعُلَمَاءُ فَسَدَتِ الطَّاعَاتُ، وَإِذَا فَسَدَتِ الْقُرَّاءُ فَسَدَتِ الْأَخْلَاقُ "

1679- Ebû Bekr el-Varrâk der ki: "İnsanlar âlimler, yöneticiler ve hafızlar olmak üzere üç çeşittir. Yöneticiler bozulduğu zaman sosyal hayat bozulur. Âlimler bozulduğu zaman ibadetler bozulur. Hafızlar bozulduğu zaman da ahlâk bozulur."[2]

١٦٨٠ - أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ مَحْمَشٍ، أخبرنا أَبُو بَكْرٍ الْفَحَّامُ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ، عَنْ سُفْيَانَ قَالَ: قَالَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ: " مَنْ لَمْ يَعُدْ كَلَامُهُ مِنْ عَمَلِهِ كَثُرَتْ خَطَايَاهُ، وَمَنْ عَمِلَ بِغَيْرِ عِلْمٍ كَانَ مَا يُفْسِدُ أَكْثَرَ مِمَّا يُصْلِحُ "

1680- Ömer b. Abdilazîz der ki: "Sözlerini amelinden saymayan kişinin hataları çok olur. İlmi olmadan amel eden kişinin de bozduğu ıslah ettiğinden daha çok olur."[3]

١٦٨١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أخبرنا أَبُو حَامِدٍ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ الْخُسْرَوْجِرْدِيُّ، من أصله حدثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ الْحَارِثِ الصَّنْعَانِيُّ الْحِمْيَرِيُّ بِخُسْرَوْجِرْدَ،

---

[1] İsnâdı zayıftır. Sülemî, *Tabakâtu's-Sûfiyye* (214), Kuşeyrî, *er-Risâle* (129-130) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (10/233).

[2] İsnâdı zayıftır.

[3] İsnâdında ravilerden biri düşmüştür. İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (13/470), Ahmed, *Zühd* (291, 298), Ebû Nuaym, *Hilye* (5/290) ve İbn Sa'd, *Tabakât* (5/372).

حدثنا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ حَسَّانَ الْمَرْوَرُوذِيُّ قَالَ: سَمِعْتُ الْفُضَيْلَ بْنَ عِيَاضٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يَقُولُ: " الْعِلْمُ دَلِيلُ الْعَمَلِ "

1681- Fudayl b. İyâd der ki: "İlim amelin delilidir."[1]

١٦٨٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيُّ، سَمِعْتُ الْحُسَيْنَ بْنَ يَحْيَى قَالَ: سَمِعْتُ جَعْفَرَ بْنَ مُحَمَّدٍ يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا عُثْمَانَ الْبَلَدِيَّ يَقُولُ: عَنِ الْحَارِثِ الْمُحَاسِبِيِّ قَالَ: " الْعِلْمُ يُورِثُ الْخَشْيَةَ، وَالزُّهْدُ يُورِثُ الرَّاحَةَ، وَالْمَعْرِفَةُ تُورِثُ الْإِنَابَةَ "

1682- Hâris el-Muhâsibî der ki: "İlim haşyeti, zühd gönül rahatlığını, marifet de Allah'a yönelmeyi doğurur."[2]

١٦٨٣ - سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيَّ يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ الرَّازِيَّ يَقُولُ: سَمِعْتُ ابْنَ أَبِي سَعْدَانَ يَقُولُ: " مَنْ عَمِلَ بِالرِّوَايَةِ وَرِثَ عِلْمَ الدِّرَايَةِ، وَمَنْ عَمِلَ بِعِلْمِ الدِّرَايَةِ وَرِثَ عِلْمَ الرِّعَايَةِ، وَمَنْ عَمِلَ بِعِلْمِ الرِّعَايَةِ هُدِيَ إِلَى سَبِيلِ الْحَقِّ "

1683- İbn Ebî Sa'dân der ki: "Rivâyetlerle (hadisle) amel eden kişi dirâyet (fıkıh) ilmini elde eder. Dirâyet ilmiyle amel eden kişi de riâyet (tasavvuf) ilmini elde eder. Riâyet ilmiyle amel eden kişi de hak yola ulaşır."[3]

١٦٨٤ - سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيَّ يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ الرَّازِيَّ يَقُولُ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ الْخَوَّاصَ يَقُولُ: " لَيْسَ الْعِلْمُ بِكَثْرَةِ الرِّوَايَةِ، إِنَّمَا الْعَالِمُ مَنِ اتَّبَعَ الْعِلْمَ وَاسْتَعْمَلَهُ، وَاقْتَدَى بِالسُّنَنِ، وَإِنْ كَانَ قَلِيلَ الْعِلْمِ "

1684- İbrâhîm el-Havvâs der ki: "Âlimlik fazla rivayet bilmekte değil, az da olsa ilmi öğrenip onunla amel etme ve sünnetlere tâbi olmaktadır."[4]

---

[1] İsnâdı zayıftır. Hatîb, *İktidâu'l-İlm* 174 (44).

[2] İsnâdında tanımadığım bir ravi vardır. Sülemî, *Tabakât* (58).

[3] İsnâdı zayıftır. Sülemî, *Tabakât* (423) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (10/377).

[4] İsnâdı zayıftır. Sülemî, *Tabakât* (285) ve Hatîb, *İktidâu'l-İlm* 169 (24).

١٦٨٥ - سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيَّ يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا نَصْرٍ مُحَمَّدَ بْنَ أَحْمَدَ الْمُزَكِّي يَقُولُ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ الرَّازِيَّ يَقُولُ: " دَلَائِلُ الْمَعْرِفَةِ: الْعِلْمُ، وَالْعَمَلُ بِالْعِلْمِ، وَالْخَوْفُ عَلَى الْعِلْمِ "

1685- Abdullah er-Râzî der ki: "Marifetin göstergeleri üçtür. Bunlar da ilim öğrenme, ilimle amel etme ve ilmin gitmesinden endişe etmektir."[1]

١٦٨٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ قَالَ: سَمِعْتُ إِسْمَاعِيلَ بْنَ مُحَمَّدٍ يَقُولُ: سَمِعْتُ جَدِّي، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ حَكِيمٍ الْأَوْدِيَّ يَقُولُ: قَالَ الْفُضَيْلُ بْنُ عِيَاضٍ: " الْعِلْمُ عِلْمَانِ: عِلْمٌ بِاللِّسَانِ، وَعِلْمٌ بِالْقَلْبِ، فَأَمَّا الْعِلْمُ بِالْقَلْبِ: فَذَاكَ الْعِلْمُ النَّافِعُ، وَأَمَّا الْعِلْمُ بِاللِّسَانِ: فَذَلِكَ حُجَّةُ اللهِ عَلَى خَلْقِهِ "

1686- Fudayl b. İyâd der ki: "Biri kalp ile olanı biri de dil ile olanı olmak üzere ilim iki çeşittir. Kalp ile olan ilim asıl faydalı olan ilimdir. Dil ile olan ilim ise Yüce Allah'ın insanlara karşı olan hüccetidir."[2]

١٦٨٧ - أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمَالِينِيُّ، أخبرنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ يَعْقُوبَ الْبَغْدَادِيُّ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ مُحَمَّدَ بْنَ الْمُنْذِرِ الهجيمِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ سَهْلَ بْنَ عَبْدِ اللهِ يَقُولُ: " مَا أُعْطِيَ أَحَدٌ شَيْئًا أَفْضَلَ مِنْ عِلْمٍ يَسْتَزِيدُ بِهِ افْتِقَارًا إِلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ "

1687- Sehl b. Abdillah der ki: "Kişiye, kendisini Allah'a daha da bağlayan ilimden daha üstün bir şey verilmiş değildir."[3]

١٦٨٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَلِيٍّ الرُّوذْبَارِيُّ، حدثنا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ مَهْرَوَيْهِ الرَّازِيُّ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ هَاشِمٍ الْطِّرِمَّاحُ الطُّوسِيُّ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَسْلَمَ، حدثنا أَحْمَدُ بْنُ الْيَسَعِ، حدثنا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ مَالِكِ بْنِ دِينَارٍ قَالَ: " إِذَا طَلَبَ الْعَبْدُ الْعِلْمَ لِيَعْمَلَ بِهِ كَسَرَهُ عِلْمُهُ، وَإِذَا طَلَبَ الْعِلْمَ لِغَيْرِ الْعَمَلِ زَادَهُ كِبرًا "

---

[1] Sülemî, *Tabakât* (s. 452).

[2] İsnâdında bir sakınca yoktur. İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (13/235), Hüseyn el-Mervezî, *Zevâidu'z-Zühd* 407 (1161), Dârimî, *mukaddime* (102), İbn Abdilber, *Câmiu Beyâni'l-İlm* (1/190), Hatîb, *Târîh* (4/346) ve İbnu'l-Cevzî, *el-İlelu'l-Mütenâhiye* (1/73-74).

[3] İsnâdında tanımadığım bir ravi vardır. Ebû Nuaym, *Hilye* (10/195).

1688- Mâlik b. Dînâr der ki: "Kişi ilmi onunla amel etmek için öğrendiği zaman bu ilmi onu tevazu sahibi yapar. Ancak amel etmek dışında bir şey için öğrendiği zaman bu ilim kibrini arttırır."[1]

١٦٨٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْقَاسِمِ مُجَالِدٌ الْبَجَلِيُّ بِالْكُوفَةِ، حدثنا أَبُو الْحُسَيْنِ مُسْلِمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ مُسْلِمٍ التَّمِيمِيُّ، حدثنا الْحَضْرَمِيُّ، حدثنا سَعِيدُ بْنُ عَمْرٍو الْأَشْعَثِيُّ، أخبرنا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ: سَمِعْتُ مَالِكَ بْنَ دِينَارٍ يَقُولُ: " إِنَّ الْقَلْبَ إِذَا لَمْ يَكُنْ فِيهِ حُزْنٌ خَرِبَ كَمَا أَنَّ الْبَيْتَ إِذَا لَمْ يُسْكَنْ خَرِبَ " وَقَالَ: " إِذَا طَلَبَ الْعَبْدُ الْعِلْمَ لِيَعْمَلَ بِهِ كَسَرَهُ، وَإِذَا طَلَبَهُ لِغَيْرِ الْعَمَلِ زَادَهُ فَخْرًا "

1689- Câfer b. Süleyman der ki: Mâlik b. Dînâr'ın: "İçinde sakinleri olmayan bir ev nasıl harabeye dönerse içinde hüzün olmayan kalp de öyle harabeye döner" dediğini işittim.[2]

Ayrıca: "Kişi ilmi onunla amel etmek için öğrendiği zaman bu ilmi onu tevazu sahibi yapar. Ancak amel etmek dışında bir şey için öğrendiği zaman bu ilim kibrini arttırır" dedi.

١٦٩٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حدثنا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُّ، حدثنا الْعَبَّاسُ الدُّورِيُّ، حدثنا يَحْيَى بْنُ مَعِينٍ، حدثنا جَرِيرٌ، عَنْ فُضَيْلِ بْنِ غَزْوَانَ قَالَ: قَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ: " مَنْ ضَحِكَ ضَحْكَةً مَجَّ مَجَّةً مِنَ الْعِلْمِ "

1690- Ali b. el-Hüseyn der ki: "Bir defa ağız dolusu gülen kişi (âlim) bir ağız dolusu ilmi tükürmüş demektir."[3]

١٦٩١ - أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَلِيِّ بْنَ حَمْشَاذٍ الصَّائِغَ يَقُولُ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ الرَّازِيَّ، وَسُئِلَ - أَوْ سَأَلْتُهُ - مَا بَالُ النَّاسِ يَعْرِفُونَ عُيُوبَهُمْ وَعُيُوبَ مَا هُمْ

---

[1] İsnâdında tanımadığım birkaç ravi vardır. Hatîb, *İktidâu'l-İlm* 171 (31-33), İbn Abdilber, *Câmiu Beyâni'l-İlm* (1/145), Ahmed, *Zühd* (s. 323) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (2/378).

[2] İsnâdında tanımadığım raviler vardır. Abdullah b. Ahmed, *Zevâid* (320) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (2/360).

[3] Ravileri güvenilirdir. Dârimî, *mukaddime* (144), Abdullah b. Ahmed, *Zevâidu'z-Zühd* (166) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (3/133-134).

فِيهِ، وَلَا يَنْتَقِلُونَ مِنْ ذَلِكَ وَلَا يَرْجِعُونَ إِلَى طَرِائِقِ الصَّوَابِ؟ قَالَ: " لِأَنَّهُمُ اشْتَغَلُوا بِالْمُبَاهَاةِ فِي الْعِلْمِ، وَلَمْ يَشْتَغِلُوا فِي اسْتِعْمَالِهِ، وَاشْتَغَلُوا بِآدَابِ الظَّوَاهِرِ، وَتَرَكُوا آدَابَ الْبَوَاطِنِ، فَأَعْمَى اللهُ قُلُوبَهُمْ عَنِ الطَّرِيقِ إِلَى الصَّوَابِ، وَقَيَّدَ جَوَارِحَهُمْ عَنِ الْعِبَادَاتِ "

1691- Ebû Ali b. Hamşâz es-Sâiğ der ki: Abdullah er-Râzî'ye: "İnsanlar neden kusurlarını ve içinde bulundukları yanlışı bildikleri halde doğru yola yönelmiyorlar?" diye sorulunca veya bunu ona sorduğumda şöyle dedi: "Çünkü öğrendikleri ilimle amel etmek yerine onunla övünmeyle, batınlarını ıslah etmek yerine zahirlerini ıslah etmeyle uğraşmışlardır. Bundan dolayı da Yüce Allah doğru yolu göremeyecekleri şekilde kalplerini köreltmiş, bedenlerini ibadetten alıkoymuştur."[1]

١٦٩٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيُّ، أخبرنا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ جَعْفَرٍ، حدثنا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ سُلَيْمَانَ، حدثنا يُوسُفُ بْنُ مُوسَى، حدثنا ابْنُ خُبَيْقٍ قَالَ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ الْبَكَّاءَ يَقُولُ: سَمِعْتُ مَعْرُوفًا الْكَرْخِيَّ يَقُولُ: " إِذَا أَرَادَ اللهُ بِعَبْدٍ خَيْرًا فَتَحَ عَلَيْهِ بَابَ الْعَمَلِ وَأَغْلَقَ عَلَيْهِ بَابَ الْجَدَلِ، وَإِذَا أَرَادَ بِعَبْدٍ شَرًّا أَغْلَقَ عَلَيْهِ بَابَ الْعَمَلِ وَفَتَحَ عَلَيْهِ بَابَ الْجَدَلِ "

1692- Ma'rûf el-Kerhî der ki: "Yüce Allah hayır dilediği kuluna amel kapısını açıp tartışma kapısını kapatır. Kötülük dilediği kuluna ise amel kapısını kapatıp tartışma kapısını açar."[2]

١٦٩٣ - سَمِعْتُ السُّلَمِيَّ يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ الرَّازِيَّ يَقُولُ: سَمِعْتُ غَيْلَانَ السَّمَرْقَنْدِيَّ يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ الْوَرَّاقَ يَقُولُ: " مَنِ اكْتَفَى بِالْكَلَامِ مِنَ الْعَمَلِ دُونَ الزُّهْدِ وَالْفِقْهِ تَزَنْدَقَ، وَمَنِ اكْتَفَى بِالزُّهْدِ دُونَ الْفِقْهِ وَالْكَلَامِ تَبَدَّعَ، وَمَنِ اكْتَفَى بِالْفِقْهِ دُونَ الزُّهْدِ وَالْوَرَعِ تَفَسَّقَ، وَمَنْ تَفَنَّنَ فِي الْأُمُورِ كُلِّهَا تَخَلَّصَ "

---

[1] Sülemî, *Tabakât* (452), Kuşeyrî, *er-Risâle* (1/181) ve İbnu'l-Mulakkin, *Tabakâtu'l-Evliyâ* (139).

[2] Sülemî, *Tabakât* (87), Ebû Nuaym, *Hilye* (8/361), Hatîb, *İktidâu'l-İlm* 204 (123) ve İbnu'l-Mulakkin, *Tabakâtu'l-Evliyâ* (s. 282).

1693- Ebû Bekr el-Varrâk der ki: "Zühd ve fıkıh olmadan amelden sadece kelam (ilmi) ile yetinen kişiler zındık olur. Fıkıh ve kelam olmadan sadece zühdle yetinen kişi de bidatlere bulaşır. Zühd ve vera olmadan sadece fıkıhla yetinen kişi fıska bulaşır. Bunların hepsinde uzman olan kişi de yanlışa düşmekten kurtulur."[1]

١٦٩٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أخبرنا أَبُو الْعَبَّاسِ النَّيْسَابُورِيُّ، أخبرنا عَبْدُ اللهِ بْنُ عَلِيٍّ الْغَزَّالُ، أخبرنا عَلِيُّ بْنُ الْحَسَنِ، أخبرنا أَبُو حَمْزَةَ، عَنْ هِشَامِ بْنِ حَسَّانَ قَالَ: مَرَّ رَجُلٌ عَلَى الْحَسَنِ فَقَالُوا: هَذَا فَقِيهٌ، فَقَالَ الْحَسَنُ: " وَتَدْرُونَ مَنِ الْفَقِيهُ؟ إِنَّمَا الْفَقِيهُ الْعَالِمُ فِي دِينِهِ، الزَّاهِدُ فِي دُنْيَاهُ، الدَّائِمُ عَلَى عِبَادَةِ رَبِّهِ "

1694- Hişâm b. Hassân der ki: Adamın biri Hasan(-ı Basrî)'nin yanından geçince yanındakiler: "Bu adam fakih biri" dediler. Hasan: "Fakih kişinin kim olduğunu biliyor musunuz? Fakih kişi dininde âlim, dünyasında zahid, Rabbinin ibadetinde daim olan kişidir" karşılığını verdi.[2]

١٦٩٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ، أخبرنا أَبُو عَمْرِو بْنُ السَّمَّاكِ، حدثنا الْحَسَنُ بْنُ عَمْرٍو قَالَ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ يَقُولُ: قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ النَّضْرِ الْحَارِثِيُّ: " مَتَى تَكُونُ مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ وَمَصِيرُكَ إِلَى الْآخِرَةِ، وَأَنْتَ مُقْبِلٌ عَلَى الدُّنْيَا؟ "

وَبِإِسْنَادِهِ قَالَ: سَمِعْتُ بِشْرًا يَقُولُ: مَا عُقُوبَةُ الْعَالِمِ؟ قَالَ: " حُبُّهُ الدُّنْيَا يُعْمِي وَيُصِمُّ قَلْبَهُ "

1695- Bişr b. el-Hâris'in bildirdiğine göre Muhammed b. en-Nadr el-Hârisî: "Gidişin âhirete, yönün ise dünyaya doğru olduğu sürece nasıl ilim ehlinden biri olabilirsin ki?" demiştir.

Aynı isnâdla Hasan b. Amr'ın bildirdiğine göre Bişr: "Âlimin cezalandırılması nasıl olur? Dünya sevgisiyle olur. Zira bu sevgi onun kalbini kör ve sağır yapar" demiştir.

---

[1] İsnâdı zayıftır. Sülemî, *Tabakât* (224) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (10/236).

[2] İsnâdında tanımadığım bir ravi vardır. Beyhakî, *Medhal* 322 (504), İbnu'l-Mübârek, *Zühd* (30), Dârimî, *mukaddime* (89) ve Hatîb, *el-Fakîh ve'l-Mütefakkih* (2/162).

١٦٩٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أخبرنا أَبُو الْعَبَّاسِ السياريُ، أخبرنا عَبْدُ اللهِ بْنُ عَلِيٍّ الْغَزَّالُ، أخبرنا عَلِيُّ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ شَقِيقٍ، حدثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، عَنْ مَالِكِ بْنِ دِينَارٍ قَالَ: سَأَلْتُ الْحَسَنَ مَا عُقُوبَةُ الْعَالِمِ؟ قَالَ: " مَوْتُ الْقَلْبِ " قُلْتُ: وَمَا مَوْتُ الْقَلْبِ؟ قَالَ: " طَلَبُ الدُّنْيَا بِعَمَلِ الْآخِرَةِ "

1696- Mâlik b. Dînâr der ki: Hasan'a: "Âlimin cezalandırılması nasıl olur?" diye sorduğumda: "Kalbinin ölmesiyle olur" dedi. Ona: "Kalbin ölmesi nasıl olur?" diye sorduğumda ise: "Âhiret ameliyle dünyalık elde etmeye çalışmakla" dedi.[1]

١٦٩٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، وَمُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى قَالَا: حدثنا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُّ، أخبرنا أَبُو الْفَضْلِ الْعَبَّاسُ بْنُ الْوَلِيدِ بْنِ مَزْيَدٍ، أَخْبَرَنِي أَبِي، أخبرنا الْأَوْزَاعِيُّ قَالَ: سَمِعْتُ بِلَالَ بْنَ سَعْدٍ يَقُولُ: " زَاهِدُكُمْ رَاغِبٌ، وَعَالِمُكُمْ جَاهِلٌ، وَجَاهِلُكُمْ مُغْتَرٌّ "

1697- Evzaî der ki: Bilâl b. Sa'd'ın: "Zahidiniz dünyayı arzulamakta, âliminiz cahil, cahiliniz de gaflet içindedir" dediğini işittim.[2]

١٦٩٨ - حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ أَبِي عُثْمَانَ الزَّاهِدُ، أخبرنا عَلِيُّ بْنُ يُوسُفَ النَّصِيبِيُّ بِمَكَّةَ، حدثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمُفَسِّرُ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ حَامِدٍ، أخبرنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ يَقُولُ: " لَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ أَنْ يَذْكُرَ شَيْئًا مِنَ الْحَدِيثِ فِي مَوْضِعِ حَاجَةٍ تَكُونُ لَهُ مِنْ حَوَائِجِ الدُّنْيَا يُرِيدُ أَنْ يُتَقَرَّبَ مِنْهُ، وَلَا يُذْكَرُ الْعِلْمُ فِي مَوْضِعِ ذِكْرِ الدُّنْيَا، وَقَدْ رَأَيْتُ مَشَايِخَنَا طَلَبُوا الْعِلْمَ لِلدُّنْيَا فَافْتَضَحُوا، وَآخَرِينَ طَلَبُوهُ فَوَضَعُوهُ مَوَاضِعَهُ وَعَمِلُوا بِهِ وَقَامُوا بِهِ، فَأُولَئِكَ سَلِمُوا وَنَفَعَهُمُ اللهُ بِهِ "

1698- Bişr b. el-Hâris der ki: "Kişinin dünya ihtiyaçlarından birinin bulunduğu bir yerde, bu ihtiyacını karşılamaya daha da yaklaşabilmek için hadis aktarması veya dünyalıkların konuşulduğu bir yerde ilmi bir konuyu konuşması doğru değildir. Zira hocalarımızın ilmi dünyalık elde etmek için

---

[1] Abdullah b. Ali el-Ğazzâl'ı tanımıyorum, diğer ravileri ise güvenilirdir. Beyhakî, *Medhal* 322 (503), İbnu'l-Mübârek, *Zühd* 532 (1514) ve Abdullah b. Ahmed, *Zevâidu'z-Zühd* (265).

[2] Ravileri güvenilirdir. İbnu'l-Mübârek, *Zühd* 60 (180), Ahmed, *Zevâidu'z-Zühd* (385), Ebû Hayseme, *İlm* 125-126 (70) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (5/225).

öğrendiklerini ve sonunda da rezil olduklarını gördük. Başkaları ise onu öğrenip yerinde kullanmış, onunla amel etmiş ve ona tutunmuşlardır. İşte bunlar selamete ermiş ve Yüce Allah öğrendiklerini onlara faydalı kılmıştır."[1]

١٦٩٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيُّ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ الرَّازِيَّ يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ مُحَمَّدِ بْنِ الْأَشْعَثِ الْبِيكَنْدِيَّ يَقُولُ: " مَنْ تَكَلَّمَ فِي الزُّهْدِ، وَوَعَظَ النَّاسَ، ثُمَّ رَغِبَ فِيهَا لَهُمْ رَفَعَ اللهُ حُبَّ الْآخِرَةِ مِنْ قَلْبِهِ "

1699- Muhammed b. Muhammed b. el-Eş'as el-Bîkendî der ki: "Zühd hakkında konuşup insanlara bu yönde öğütler verdikten sonra kendisi dünyaya yönelen kişinin kalbinden Yüce Allah âhiret sevgisini kaldırır."[2]

١٧٠٠ - أَخْبَرَنَا الْفَقِيهُ أَبُو إِسْحَاقَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ الطُّوسِيُّ، حدثنا الْفَقِيهُ أَبُو الْوَلِيدِ حَسَّانُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ إِسْحَاقَ يَقُولُ: حدثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ الْحَكَمِ بْنِ أَبِي زِيَادٍ الْقَطْوَانِيُّ، حدثنا سَيَّارٌ، حدثنا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ: سَمِعْتُ مَالِكَ بْنَ دِينَارٍ يَقُولُ: " قَرَأْتُ فِي التَّوْرَاةِ: إِنَّ الْعَالِمَ إِذَا لَمْ يَعْمَلْ بِعِلْمِهِ زَلَّتْ مَوْعِظَتُهُ عَنِ الْقُلُوبِ كَمَا يَزِلُّ الْقَطْرُ عَنِ الصَّفَا "

1700- Mâlik b. Dînâr der ki: "Tevrat'ta: «Âlim ilmiyle amel etmediği zaman su damlasının kayadan kayması gibi öğütleri insanların kalplerinden kayıp gider» yazılı olduğunu okudum."[3]

١٧٠١ - سَمِعْتُ، أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيُّ يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ أَحْمَدَ الْفَرَّاءَ يَقُولُ: قِيلَ لِحَمْدُونَ الْقَصَّارِ: مَا بَالُ كَلَامِ السَّلَفِ أَنْفَعُ مِنْ كَلَامِنَا؟ قَالَ: " لِأَنَّهُمْ تَكَلَّمُوا لِعِزِّ الْإِسْلَامِ، وَنَجَاةِ النُّفُوسِ، وَرِضَا الرَّحْمَنِ، وَنَحْنُ نَتَكَلَّمُ لِعِزَّةِ النَّفْسِ، وَطَلَبِ الدُّنْيَا، وَقَبُولِ الْخَلْقِ "

---

[1] İsnâdında tanımadığım birkaç ravi vardır. Ebû Nuaym, *Hilye* (8/349).

[2] İsnâdı zayıftır.

[3] İsnâdı hasendir. Ahmed, *Zühd* (323), Hatîb, *İktidâu'l-İlm* 192 (97) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (2/372, 6/288).

1701- Muhammed b. Ahmed el-Ferrâ der ki: Mahmûd el-Kassâr'a: "Neden selefin sözleri bizim sözlerimizden daha faydalı?" diye sorulunca: "Çünkü onlar İslam'ın aziz olması, nefislerinin kurtulması ve Rahman'ın rızası için konuşmuşlardı. Biz ise nefsimizin izzeti, dünyalık elde etmek ve insanların gözüne girmek için konuşuyoruz" dedi.[1]

١٧٠٢ - سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا نَصْرٍ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَلِيٍّ يَقُولُ: سَمِعْتُ الدَّقِيَّ يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ الْفَرْغَانِيَّ يَحْكِي عَنْ سَهْلِ بْنِ عَبْدِ اللهِ قَالَ: " الْفِتَنُ ثَلَاثَةٌ: فِتْنَةُ الْعَامَّةِ مِنْ إِضَاعَةِ الْعِلْمِ، وَفِتْنَةُ الْخَاصَّةِ مِنَ الرُّخَصِ وَالتَّأْوِيلَاتِ، وَفِتْنَةُ أَهْلِ الْمَعْرِفَةِ مِنْ أَنْ يَلْزَمَهُمْ حَقٌّ فِي وَقْتٍ فَيُؤَخِّرُوهُ إِلَى وَقْتٍ ثَانٍ "

1702- Sehl b. Abdillah der ki: "Fitneler üç çeşittir. Genelin fitnesi ilmin heba edilmesiyle olur. Havassın fitnesi ruhsatlar ve naslarm yorumlanmasıyla olur. Marifet ehlinin fitnesi ise bir vakitte ifa edilmesi gereken bir hakkı başka bir vakte ertelemeleriyle olur."

١٧٠٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا زَيْدٍ الْمَرْوَزِيَّ يَقُولُ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ شَيْبَانَ يَقُولُ: " مَنْ أَرَادَ أَنْ يَتَعَطَّلَ وَيَتَبَطَّلَ فَلْيَلْزَمِ الرُّخَصَ "

1703- İbrâhîm b. Şeybân der ki: "(İlimde) başıboş ve avare olmak isteyen kişi ruhsatlara tutunsun."[2]

١٧٠٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعْدٍ الزَّاهِدُ، حدثنا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ جَهْضَمٍ بِمَكَّةَ، أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ: سَمِعْتُ الْجُنَيْدَ بْنَ مُحَمَّدٍ، يَقُولُ: " وَيْلٌ لِلْقَائِلِينَ بِالْحَقِّ الْعَامِلِينَ بِالْبَاطِلِ، كَيْفَ خَالَفَ أَفْعَالُهُمْ أَقْوَالَهُمْ، ادَّعَوْا فِي الدُّنْيَا مَنَازِلَ الصِّدِّيقِينَ، فَنَزَلُوا فِي الْآخِرَةِ مَنَازِلَ الْمُجْرِمِينَ

1704- Cüneyd b. Muhammed der ki: "Hakkı söyleyip batılla amel edenlere yazıklar olsun! Nasıl da yaptıkları söylediklerine muhalif oluyor!

---

[1] Sülemî, *Tabakât* (125) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (10/231).

[2] Sülemî, *Tabakât* (403), Kuşeyrî, *er-Risâle* (174) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (10/361).

Dünyadayken sıddîk olanların konumlarında olacaklarını söylemiş, ancak âhirette günahkarların konumunda olmuşlardır."[1]

١٧٠٥ - أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أخبرنا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ الْإِسْفِرَايِينِيُّ، حدثنا أَبُو عُثْمَانَ الْحَنَّاطُ قَالَ: سَمِعْتُ السَّرِيَّ يَقُولُ: " سَمِعْتُ بَعْضَ الْحُكَمَاءِ يَقُولُ: وَيْلٌ لِلْقَائِلِينَ بِالْحَقِّ الْعَامِلِينَ بِالْبَاطِلِ الَّذِينَ قَالُوا الْحَسَنَاتِ، وَعَمِلُوا السَّيِّئَاتِ، كَيْفَ يهنأهم قَوْلُهُمْ إِذَا خَالَفُوا أَمْرَ اللهِ وَنَزَلُوا بِأَعْمَالِهِمْ مَنَازِلَ الْمُجْرِمِينَ؟ "

1705- Seriy der ki: Bilgelerdin birinin şöyle dediğini işittim: "Hakkı söyleyip batılla amel edenlere, iyi şeylerin yapılmasını söyleyip kötü olan şeyleri yapanlara yazıklar olsun! Allah'ın emirlerine muhalif şeyler yapmalarına ve amelleriyle (âhirette) günahkarların konumunda olmalarına rağmen nasıl rahat bir şekilde konuşuyorlar?"[2]

١٧٠٦ - أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ، حدثنا الْحَسَنُ، حدثنا أَبُو عُثْمَانَ قَالَ: سَمِعْتُ الْحَسَنَ بْنَ عِيسَى مَوْلَى ابْنِ الْمُبَارَكِ يَقُولُ: سَمِعْتُ ابْنَ الْمُبَارَكِ يَقُولُ: " إِنَّمَا النَّاسُ الْعُلَمَاءُ وَالْمُلُوكُ والزُّهَّادُ وَالسِّفْلَةُ الَّذِين يَأْكُلونُ بِدِينِهِم أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ، ثُمَّ قَرَأَ: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ كَثِيرًا مِنَ الْأَحْبَارِ وَالرُّهْبَانِ لَيَأْكُلُونَ أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ﴾ [التوبة: ٣٤] " قَالَ: " يَأْكُلُونَ الدُّنْيَا بِالدِّينِ " قَالَ: فَبَكَى فُضَيْلُ بْنُ عِيَاضٍ بُكَاءً شَدِيدًا، ثُمَّ قَالَ: " كَذَبَ مَنْ قَالَ: أَنَّهُ لَا يَأْكُلُ بِدِينِهِ أَنَا - وَاللهِ - آكُلُ بِدِينِي "

1706- İbnu'l-Mübârek'in azatlısı Hasan b. İsa der ki: İbnu'l-Mübârek'in: "İnsanlar; âlimler, sultanlar, zahidler ve dinleriyle insanların mallarını haksız yolla yiyen sefil kimseler şeklinde sınıflandırılırlar" dediğini ve: *"Ey iman edenler! Hahamlardan ve rahiplerden birçoğu, insanların mallarını haksız yollarla yiyorlar ve Allah'ın yolundan alıkoyuyorlar"*[3] âyetini okuduğunu işittim. Sonra şöyle dedi: "Diniyle insanların mallarını

---

[1] Ali b. Abdillah b. Cahdam'ın biyografisini görmüş değilim.

[2] İsnâdı ceyyiddir.

[3] Tevbe Sur. 34

yeıniyorum diyenler yalan söylemişlerdir! Zira ben de dinimle insanların mallarını yiyorum."[1]

١٧٠٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ، أخبرنا الْحَسَنُ، حدثنا أَبُو عُثْمَانَ، حدثنا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ قَالَ: سَمِعْتُ إِسْحَاقَ بْنَ خَلَفٍ - وَكَانَ مِنَ الْخَائِفِينَ لِلَّهِ - قال قَالَ أَحْمَدُ بْنُ سُلَيْمٍ: " مَا نَتَذَاكَرُ الْعِلْمَ إِلَّا بِالْغَفْلَةِ عَنِ الْعِبَادَةِ "

1707- Ahmed b. Ebi'l-Havârî der ki: Allah'tan korkanlardan biri olan İshak b. Halef'ten işittiğime göre Ahmed b. Süleym: "Bizler ilmi ibadetten gafil kalarak müzakere ediyoruz" demiştir.[2]

١٧٠٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعْدٍ الْمَالِينِيُّ، أخبرنا أَبُو عَبْدِ اللهِ بِشْرانُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ: حدثنا الْحُسَيْنُ بْنُ مَنْصُورٍ، حدثنا أَبُو الْعَبَّاسِ عَبْدُ السَّلَامِ بْنُ الْوَلِيدِ، حدثنا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي الْحَوَارِيِّ، حَدَّثَنِي أَخِي مُحَمَّدٌ قَالَ: قَالَ عَلِيُّ بْنُ الْفُضَيْلِ لِأَبِيهِ: " يا أبت، مَا أَحْلَى كَلَامَ أَصْحَابِ مُحَمَّدٍ ﷺ، قَالَ: يَا بُنَيَّ، وَتَدْرِي لِمَ حَلَا؟ قَالَ: لَا يَا أَبت، قَالَ: لِأَنَّهُمْ أَرَادُوا بِهِ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى "

1708- Ahmed b. Abdillah b. Ebi'l-Havârî, kardeşi Muhammed'den bildirir: Ali b. Fudayl (b. İyâd), babasına: "Babacığım! Muhammed'in (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbının sözleri ne tatlı imiş" deyince, babası: "Evladım! Neden öyle tatlı olduğunu biliyor musun?" diye sordu. Ali: "Babacığım! Bilmiyorum" karşılığını verince, babası:: "Çünkü sırf Allah'ın rızasını isteyerek bu sözleri söylemişlerdir" dedi.[3]

١٧٠٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَلِيٍّ الرُّوذْبَارِيُّ، أخبرنا الْحُسَيْنُ بْنُ الْحَسَنِ الطُّوسِيُّ، أخبرنا أَبُو خَالِدٍ الْعُقَيْلِيُّ، حدثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ حَمَّادٍ الثَّقَفِيُّ، حدثنا الْأَعْمَشُ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ قَالَ: " يَطَّلِعُ قَوْمٌ مِنَ الْجَنَّةِ إِلَى قَوْمٍ فِي النَّارِ فَيَقُولُونَ: مَا أَدْخَلَكُمُ النَّارَ، وَإِنَّمَا دَخَلْنَا الْجَنَّةَ بِتَأْدِيبِكُمْ وَتَعْلِيمِكُمْ؟ فَيَقُولُونَ: إِنَّا كُنَّا نَأْمُرُكُمْ بِالْخَيْرِ وَلَا نَفْعَلُهُ "

---

[1] İsnâdı ceyyiddir.

[2] Ahmed b. Süleym'i tanımıyorum.

[3] Ebû Nuaym, *Hilye* (10/23).

1709- İbrâhîm(-i Nehaî) der ki: (Âhirette) cennette olan bir topluluk cehennemdeki bir topluluğa bakıp: "Bizler sizin eğitiminizle cennete girmişken sizler neden cehenneme girdiniz?" diye sorarlar. Onlar da: "Çünkü biz size hayrı yapmanızı söyler, ama biz yapmazdık" derler.[1]

١٧١٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، وَأَبُو مُحَمَّدِ بْنُ الْمُقْرِئِ قَالَا: حدثنا أَبُو الْعَبَّاسِ هُوَ الْأَصَمُّ، حدثنا الْخَضِرُ، حدثنا سَيَّارٌ، حدثنا جَعْفَرٌ قَالَ: سَمِعْتُ مَالِكَ بْنَ دِينَارٍ قَرَأَ هَذِهِ الْآيَةَ: ﴿وَمَا أُرِيدُ أَنْ أُخَالِفَكُمْ إِلَى مَا أَنْهَاكُمْ عَنْهُ﴾ [هود: ٨٨] قَالَ: " فَأُسَمَّى فِي الْقِيَامَةِ مَالِكًا الصَّادِقَ أَوْ مَالِكًا الْكَاذِبَ "

1710- Câfer der ki: Mâlik b. Dînâr'ın: *"Ben size yasakladığımı kendim yapmak istemiyorum"*[2] âyetini okuyup: "Artık kıyamet gününde adım ya «Sadık Mâlik» ya da «Yalancı Mâlik» olacak" dediğini işittim.[3]

١٧١١ - أَخْبَرَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ حَبِيبٍ مِنْ أَصْلِهِ حَدَّثَنِي أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ صَالِحٍ، حدثنا الْحُسَيْنُ بْنُ الْفَضْلِ، حدثنا الْحَكَمُ بْنُ مُوسَى، حدثنا الْفَرَجُ بْنُ فَضَالَةَ، عَنْ لُقْمَانَ قَالَ: كَانَ أَبُو الدَّرْدَاءِ يَقُولُ: " إِنَّمَا أَخْشَى مِنْ رَبِّي يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَنْ يَدْعُوَنِي عَلَى رُؤُوسِ الْخَلَائِقِ، فَيَقُولُ لِي: يَا عُوَيْمِرُ، فَأَقُولُ: لَبَّيْكَ رَبِّي، فَيَقُولُ لِي: مَا عَمِلْتَ فِيمَا عَلِمْتَ؟ "

1711- Lokmân der ki: Ebu'd-Derdâ şöyle derdi: "Kıyamet gününde en çok Rabbimin beni herkesin huzurunda: «Ey Uveymir!» diye çağırmasından, «Rabbim! Emrindeydim» dediğimde ise bana: «Bildiklerinle ne kadar amel ettin?» diye sormasından endişe ediyorum."[4]

١٧١٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو زَكَرِيَّا بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ فِي آخَرِينَ قَالُوا: حدثنا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُّ، أخبرنا الْعَبَّاسُ بْنُ الْوَلِيدِ بْنِ مَزْيَدٍ، حدثنا أَبِي، حدثنا الضَّحَّاكُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ:

---

[1] İsnâdında tanımadığım bir ravi vardır. Buhârî, *bedu'l-halk* (4/90) ve Müslim, *zühd* (51).

[2] Hûd Sur. 88

[3] Hıdr b. Abân dolayısıyla isnâdı zayıftır. Suyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensûr* (4/468).

[4] İsnâdı zayıftır. Münzirî, *Terğîb* (1/126).

سَمِعْتُ بِلَالَ بْنَ سَعْدٍ يَقُولُ: " عِبَادَ الرَّحْمَنِ، لَوْ قَدْ غُفِرَتْ لَكُمْ خَطَايَاكُمُ الْمَاضِيَةُ لَكَانَ فِيمَا تَسْتَقْبِلُونَ لَكُمْ شُغُلًا، وَلَوْ عَمِلْتُمْ بِمَا تَعْلَمُونَ لَكُنْتُمْ عِبَادَ اللهِ حَقًّا "

1712- Dahhâk b. Abdirrahman der ki: Bilâl b. Sa'd'ın şöyle dediğini işittim: "Ey Rahman'ın kulları! Önceki günahlarınız bağışlanacak olsa dahi geri kalan hayatınızda çok gayret sarf etmeniz gerekecektir. Şâyet bildiklerinizle amel ederseniz o zaman gerçek mânâda Allah'ın kulları olursunuz."[1]

١٧١٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو نَصْرِ بْنُ قَتَادَةَ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَامِدٍ الْعَطَّارِ، حدثنا أَحْمَدُ بْنُ الحَسَنِ الصُّوفِيُّ، حدثنا يَحْيَى بْنُ مَعِينٍ، حدثنا عُثْمَانُ بْنُ صَالِحٍ، حدثنا عَبْدِ اللهِ بْنِ وَهْبٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ الْحَارِثِ، أَنَّ رَجُلًا كَتَبَ إِلَى أَخٍ لَهُ: " اعْلَمْ أَنَّ الْحِلْمَ لِبَاسُ الْعِلْمِ فَلَا تُعَرِّيَنَّ مِنْهُ "

1713- Amr b. el-Hâris bildiriyor: Adamın biri kardeşine: "Bilmelisin ki hilim ilmin giysisidir. Bu bakımdan ilmi çıplak bırakma" şeklinde bir mektup yazdı.[2]

١٧١٤ - قَالَ: وَحَدَّثَنَا يَحْيَى، حدثنا حَسَنُ بْنُ واقِعٍ، عَنْ ضَمْرَةَ قَالَ: " الْحِلْمُ أَرْفَعُ مِنَ الْعَقْلِ؛ لِأَنَّ اللهَ عَزَّ جَلَّ تَسَمَّى بِهِ "

1714- Damra der ki: "Hilim akıldan üstündür. Zira Yüce Allah kendini onunla (Halîm ismiyle) isimlendirmiştir."[3]

١٧١٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْفَقِيهُ، أخبرنا حَاجِبُ بْنُ أَحْمَدَ، حدثنا عَبْدُ الرَّحِيمِ بْنُ مُنِيبٍ، حدثنا الْفُضَيْلُ، عنْ عَطَاءٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿كُونُوا رَبَّانِيِّينَ﴾ [آل عمران: ٧٩] قَالَ: الْفُضَيْلُ بْنُ عَطَاءٍ: قَالَ: " عُلَمَاءُ وَفُقَهَاءُ "

---

[1] Ravileri güvenilirdir. Beyhakî, *Medhal* 328 (526) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (5/231).

[2] Muhammed b. Ahmed b. Hâmid el-Attâr'ın biyografisini bulmuş değilim, diğer ravileri ise güvenilirdir. İbn Ebi'd-Dünyâ, *Hilm* (29).

[3] Ravileri güvenilirdir. Abdullah b. Ahmed, *Zevâid* (229), İbn Ebi'd-Dünyâ, *Hilm* (18) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (5/172, 6/92).

1715- Saîd b. Cübeyr bildiriyor: *"Rabbânîler olun"*[1] âyeti konusunda Fudayl b. Atâ: "Rabbânîlerden kasıt, âlimler ve fakihlerdir" demiştir.[2]

١٧١٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ يُوسُفَ الْفَقِيهُ، أخبرنا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْآجُرِّيُّ بِمَكَّةَ، حدثنا عَلِيُّ بْنُ إِسْحَاقَ بْنِ زَاطِيَا، حدثنا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ الْقَوَارِيرِيُّ، حدثنا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، قال سَمِعْتُ أَيُّوبَ السَّخْتِيَانِيَّ يَقُولُ: " يَنْبَغِي لِلْعَالِمِ أَنْ يَضَعَ الرَّمَادَ عَلَى رَأْسِهِ تَوَاضُعًا لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ "

1716- Eyyûb es-Sahtiyânî der ki: "Âlimin, Allah'a karşı tevazudan dolayı başına kül saçması gerekir."[3]

١٧١٧ - أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أخبرنا عُثْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، حدثنا الْحَسَنُ بْنُ عَمْرٍو، قَالَ: سَمِعْتُ بِشْرًا يَقُولُ: " مَا أَقْبَحَ أَنْ يُطْلَبَ الْعَالِمُ فَيُقَالُ: هُوَ بِبَابِ الْأَمِيرِ "

1717- Bişr der ki: "Aranılan âlim için «Valinin kapısında» denilmesi ne çirkin bir şeydir."

١٧١٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعْدٍ الشُّعَيْبِيُّ، أخبرنا أَبُو عَمْرِو بْنُ نُجَيْدٍ، حدثنا أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى الْحُلْوَانِيُّ، حدثنا أَبُو بَكْرٍ الْأَثْرَمُ، حدثنا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ يَزِيدَ قَالَ: سَمِعْتُ الْفُضَيْلَ بْنَ عِيَاضٍ يَقُولُ: " آفَةُ الْقُرَّاءِ: الْعَجَبُ، وَاحْذَرْ أَبْوَابَ الْمُلُوكِ فَإِنَّهَا تُزِيلُ النِّعَمَ " فَقِيلَ لَهُ: يَا أَبَا عَلِيٍّ، كَيْفَ تَزُولُ النِّعَمُ؟ قَالَ: " الرَّجُلُ يَكُونُ عَلَيْهِ مِنَ اللهِ نِعْمَةٌ لَيْسَتْ لَهُ إِلَى خَلْقٍ حَاجَةٌ، فَإِذَا دَخَلَ إِلَى هَؤُلَاءِ الْمُلُوكِ، فَرَأَى مَا بَسَطَ اللهُ لَهُمْ فِي الدُّورِ وَالْخَدَمِ اسْتَصْغَرَ مَا هُوَ فِيهِ، فَمِنْ ثَمَّ تَزُولُ النِّعَمُ "

1718- Abdussamed b. Yezîd der ki: Fudayl b. İyâd'ın: "Kur'ân hafızlarının felaketi kendini beğenmişliktir. Yöneticilerin kapısından uzak dur! Zira kapılarına gitmek nimetlerin yok olmasına sebep olur" dediğini işittim. Ona: "Ey Ebû Ali! Nasıl nimetlerin yok olmasına sebep olur?" diye

---

[1] Âl-i İmrân Sur. 79

[2] İsnâdı güçlü değildir. Hatîb, *el-Fakîh ve'l-Mütefakkih* (1/51), İbn Cerîr, *Tefsîr* (3/327) ve Dârimî, *mukaddime* (95).

[3] İsnâdında bir sakınca yoktur. Beyhakî, *Medhal* 324 (509) ve Âcurrî, *Ahlâku'l-ulemâ* (89-90).

sorulunca da şöyle dedi: "Yüce Allah bîr adama başkalarına ihtiyaç bırakmayacak şekilde bir nimeti ihsan etmiş olur. Bu kişi yöneticilerin yanına girip de Allah'ın onlara bahşettiği meskenleri ve hizmetçileri görünce elindeki nimeti küçük görmeye başlar. Bu şekilde de elindeki nimet yok olmuş olur."[1]

١٧١٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيُّ قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَلِيٍّ يَقُولُ: سَمِعْتُ طِيفُورَ الْبِسْطَامِيَّ يَقُولُ: سَمِعْتُ مُوسَى بْنَ عِيسَى يَقُولُ: قَالَ أَبِي: قَالَ أَبُو يَزِيدَ: " لَوْ نَظَرْتُمْ إِلَى رَجُلٍ أُعْطِيَ مِنَ الْكَرَامَاتِ حَتَّى تَرَبَّعَ فِي الْهَوَاءِ فَلَا تَغْتَرُّوا بِهِ حَتَّى تَنْظُرُوا كَيْفَ تَجِدُوهُ عِنْدَ الْأَمْرِ وَالنَّهْيِ، وَحِفْظِ الْحُدُودِ، وَأَدَاءِ الشَّرِيعَةِ " قَالَ: وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: " إِذَا وَقَفْتَ بَيْنَ يَدَيِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ فَاجْعَلْ نَفْسَكَ كَأَنَّكَ مَجُوسِيٌّ تُرِيدُ أَنْ تَقْطَعَ الزُّنَّارَ بَيْنَ يَدَيْهِ "

1719- Mûsa b. Îsa, babasından bildirir: Ebû Yezîd (el-Bistâmî) şöyle dedi: "Birinin havada uçacak şekilde kendisine kerametler verildiğini görseniz bile aldanmayın ve onun Allah'ın emir ve yasaklarına, buyruklarına uyup uymadığına, şeriatı yerine getirip getirmediğine bakın."

Yine şöyle dediğini işittim: "Yüce Allah'ın huzurunda durduğun zaman kendini, tevazudan belindeki zünnarı (kuşağı) koparan bir Mecusi gibi say."[2]

١٧٢٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا سَعِيدٍ مُحَمَّدَ بْنَ مَحْمَشٍ يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا عَلِيٍّ الثَّقَفِيَّ يَقُولُ: مِنْ أَحسن مَا بَلَغَنِي عَنْ أَبِي يَزِيدَ الْبِسْطَامِيِّ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ: " مَنْ تَرَكَ طَلَبَ الْعِلْمِ وَقِرَاءَةَ الْقُرْآنِ، وَالتَّقَشُّفَ، وَلُزُومَ الطَّاعَاتِ، وَحُضُورَ الْجَنَائِزِ، وَادَّعَى هَذَا الشَّأْنَ فَهُوَ مُدَّعٍ "

1720- Ebû Ali es-Sekafî der ki: Ebû Yezîd el-Bistâmî'den naklen bana bildirilen en güzel söz şudur: "İlim öğrenmeyi, Kur'ân okumayı, aza

---

[1] Ravileri güvenilirdir.

[2] Ebû Nuaym, *Hilye* (10/40) ve Kuşeyrî, *er-Risâle* (1/90).

kanaati, Allah'a itaati ve cenazelere katılmayı bırakıp hâlâ âlim biri olduğunu söyleyen kişi sadece iddiasında kalır."

١٧٢١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْقَاسِمِ إِبْرَاهِيمَ بْنَ مُحَمَّدٍ الصُّوفِيَّ يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا عَلِيٍّ الثَّقَفِيَّ يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْفَضْلِ السَّمَرْقَنْدِيَّ الْوَاعِظَ يَقُولُ: " كَمْ مِنْ جَاهِلٍ أَدْرَكَهُ الْعِلْمُ فَأَنْقَذَهُ، وَكَمْ مِنْ نَاسِكٍ عَمِلَ عَمَلَ الْجَاهِلِيَّةِ فَأَوْبَقَهُ، احْضُرِ الْعِلْمَ وَإِنْ لَمْ تَحْضُرْكَ النِّيَّةُ، فَإِنَّمَا تُطْلَبُ بِالْعِلْمِ النِّيَّةُ، وَإِنَّ أَوَّلَ مَا يَظْهَرُ مِنْ وَرَعِ الْعَبْدِ لِسَانُهُ، وَأَوَّلَ مَا يَظْهَرُ مِنْ عَقْلِهِ حِلْمُهُ "

1721- Ebû Ali es-Sekafî der ki: Vaiz Muhammed b. el-Fadl es-Semerkandî'nin şöyle dediğini işittim: "İlimle kurtulmuş olan ne çok cahil vardır. Cahiliye ameliyle amel edip dinden çıkmış ne çok âbid vardır. Öğrenme niyetin olmasa da ilim halkalarında bulun, ama ilim ancak bu yönde bir niyetle elde edilebilir. Kulun verası ilk önce dilinde kendini gösterir. Kulun aklının ilk göstergelerinden biri de hilmidir."

١٧٢٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ أَبِي عِمْرَانَ الْهَرَوِيَّ بِمَكَّةَ قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ دَاوُدَ بِدِمَشْقَ، ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو سَعْدٍ الْمَالِينِيُّ، أخبرنا أَبُو الْعَبَّاسِ أَحْمَدُ بْنُ مَنْصُورٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ مُحَمَّدَ بْنَ دَاوُدَ يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ الزَّقَّاقَ يَقُولُ: " كُنْتُ مَارًّا فِي تِيهِ بَنِي إِسْرَائِيلَ فَخَطَرَ بِقَلْبِي - وَقَالَ ابْنُ يُوسُفَ بِخَاطِرِي - أَنَّ عِلْمَ الْحَقِيقَةِ مُبَايِنٌ الشَّرِيعَةَ، فَهَتَفَ بِي هَاتِفٌ مِنْ تَحْتِ شَجَرَةٍ، يَا أَبَا بَكْرٍ، كُلُّ حَقِيقَةٍ لَا تَتْبَعُهَا شَرِيعَةٌ فَهِيَ كُفْرٌ "

1722- Ebû Bekr ez-Zakkâk der ki: İsrail oğullarının geçtiği çölde (Tih çölünde) giderken kalbime —İbn Yûsuf "aklıma" lafzıyla rivayet etmiştir— hakikat ilminin şeriatı da ortaya çıkaracağı düşüncesi düştü. Bunun üzerine ağaç altından bir ses bana: "Ey Ebû Bekr! Ardından şeriat gelmeyen her bir hakikat küfürdür" şeklinde seslendi.[1]

---

[1] Ebû Nuaym, *Hilye* (10/344).

١٧٢٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْحُسَيْنِ بْنَ مُحَمَّدِ بْنِ مُوسَى يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا عَلِيٍّ الثَّقَفِيَّ يَقُولُ: كَانَ أَبُو حَفْصٍ يَقُولُ: " مَنْ لَمْ يَزِن أَفْعَالَهُ وَأَحْوَالَهُ فِي كُلِّ وَقْتٍ بِالْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ، وَلَمْ يَتَّهِمْ خَوَاطِرَهُ فَلَا تَعُدَّهُ فِي دِيوَانِ الرِّجَالِ "

1723- Ebû Ali es-Sekafî der ki: Ebû Hafs şöyle derdi: "Yaptıklarını ve davranışlarını her an Kitab ile sünnete göre değerlendirmeyen ve aklına düşen şeyleri de hesaba çekmeyen kişiyi adamdan sayma."[1]

١٧٢٤ - سَمِعْتُ السُّلَمِيَّ يَقُولُ: سَمِعْتُ جَدِّي إِسْمَاعِيلَ بْنَ نُجَيْدٍ يَقُولُ: " كُلُّ حَالٍ لَا يَكُونُ عَنْ نتيجَةِ عِلْمٍ، وَإِنْ جَلَّ فَإِنَّ ضَرَرَهُ عَلَى صَاحِبِهِ أَكْثَرُ مِنْ نَفْعِهِ "

1724- Sülemî der ki: Dedem İsmâîl b. Nüceyd'in şöyle dediğini işittim: "Güzel görünse de kişide ilimden kaynaklanmayan her bir durumun sahibine zararı faydasından daha çok olur."[2]

١٧٢٥ - سَمِعْتُ أَبَا سَعْدٍ عَبْدَ الْمَلِكِ بْنَ أَبِي عُثْمَانَ الزَّاهِدَ يَقُولُ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ أَبِي عِمْرَانَ بِمَكَّةَ يَقُولُ: سَمِعْتُ فَرَجَ بْنَ عَبْدِ اللهِ النَّصِيبِيَّ يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ الْمِصِّيصِيَّ يَقُولُ: سَمِعْتُ سَهْلَ بْنَ عَبْدِ اللهِ يَقُولُ: " أُحْضِرَ السَّوَادُ عَلَى الْبَيَاضِ، فَمَا أَحَدٌ تَرَكَ الظَّوَاهِرَ إِلَّا خرج إِلَى الزَّنْدَقَةِ "

1725- Sehl b. Abdillah der ki: "İlmi kayda geçirip yazın. Zahiri şeyleri terk eden kişi sonunda zındıklığa bulaşır."

١٧٢٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعْدٍ الْمَالِينِيُّ، حدثنا أَبُو مُحَمَّدٍ الْحَسَنُ بْنُ أَحْمَدَ الْمُؤَدِّبُ بِتُسْتَرَ قَالَ: سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ بْنِ إِسْحَاقَ يَقُولُ: سَمِعْتُ سَهْلَ بْنَ عَبْدِ اللهِ بْنِ يُونُسَ الزَّاهِدَ يَقُولُ: " مَنْ أَرَادَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةَ فَلْيَكْتُبِ الْحَدِيثَ، فَإِنَّ فِيهِ مَنْفَعَةَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ "

---

[1] Ebû Nuaym, *Hilye* (10/230) ve Kuşeyrî, *er-Risâle* (1/107). Bak: İbnu'l-Mulakkin, *Tabakâtu'l-Evliyâ* (249) ve Zehebî, *Siyer* (12/512).

[2] Sülemî, *Tabakât* (455) ve Kuşeyrî, *er-Risâle* (1/182).

1726- Zahid Sehl b. Abdillah b. Yûnus der ki: "Hem dünya hem de âhireti isteyen kişi hadis ilmini öğrensin. Zira bu ilimde hem dünya, hem de âhirete yönelik faydalar vardır."[1]

١٧٢٧ - سَمِعْتُ أَبَا سَعْدٍ الزَّاهِدَ يَقُولُ: أخبرنا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي عِمْرَانَ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْعَبَّاسِ الْبَرْدَعِيَّ يَحْكِي عَنِ الزقَّاقِ قَالَ: قَالَ أَبُو بَكْرٍ الْبَصْرِيُّ، دَخَلْتُ عَلَى سَهْلِ بْنِ عَبْدِ اللهِ وَمَعِي الْمِحْبَرَةُ، فَقَالَ لِي: " تَكْتُبُ؟ " قُلْتُ: نَعَمْ، قَالَ: " اكْتُبْ، فَإِنِ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَلْقَى اللهَ عَزَّ وَجَلَّ وَمَعَكَ المِحْبَرَةُ فَافْعَلْ "

1727- Zakkâk, Ebû Bekr el-Basrî'den bildirir: Sehl b. Abdillah'ın yanına girdiğimde elimde mürekkep hokkası da vardı. Bana: "Yazıyor musun?" diye sordu. "Evet!" karşılığını verdiğimde: "Yaz! Elinden geliyorsa Yüce Allah'ın huzuruna elinde mürekkep hokkasıyla çık" dedi.

١٧٢٨ - سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ عَلِيَّ بْنَ حمزة بْنِ عَلِيٍّ الْعَلَوِيَّ يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللهِ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللهِ الشيرَازِيَّ يَقُولُ: نَظَرَ أَبُو عَبْدِ اللهِ بْنُ خفيفٍ يَوْمًا إِلَى ابْنِ مَكْتُومٍ وَجَمَاعَةٌ مِنْ أَصْحَابِهِ يَكْتُبُونَ شَيْئًا، فَقَالَ: " مَا هَذَا؟ " فَقَالُوا: نَكْتُبُ كَذَا وَكَذَا، فَقَالَ: " اشْتَغِلُوا بِتَعَلُّمْ شَيْءٍ، وَلَا يَغُرَّنَّكُمْ كَلَامُ الصُّوفِيَّةِ فَإِنِّي كُنْتُ أَخبي محبْرَتِي فِي جَيْبِ مُرَقَّعَتِي وَالْكَاغِدِ فِي حُجْزَةِ سَرَاوِيلِي، وَكُنْتُ أَذْهَبُ خفيًّا إِلَى أَهْلِ الْعِلْمِ، فَإِذَا عَلِمُوا بِي خَاصَمُونِي، وَقَالُوا: لَا تَفْلَحُ، ثُمَّ احْتَاجُوا إِلَيَّ بَعْدَ ذَلِكَ "

1728- Ebû Abdillah Muhammed b. Abdillah eş-Şîrâzî anlatıyor: Bir gün Abdullah b. Hafîf, İbn Mektûm ile arkadaşlarından bazılarının bir şeyler yazdıklarını görünce: "Ne yapıyorsunuz?" diye sordu. "Şunlar şunları yazıyoruz" karşılığını verdiklerinde ise şöyle dedi: "Bir şeyler öğrenmekle uğraşın ve sufilerin bu yönde olumsuz sözlerine aldırmayın. Ben mürekkep hokkamı cübbemin cebimde, kağıtları da şalvarımın ipinde saklar, bu şekilde (söylediklerini yazmak için) gizlice âlimlerin ilim halkalarına

[1] Zehebî, *Siyer* (13/331).

giderdim. Yazdığımı fark ettiklerinde: «Sen iflah olmazsın!» diyerek benimle çekişirlerdi. Ancak daha sonra bu yönde bana muhtaç oldular."[1]

١٧٢٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعْدٍ الزَّاهِدُ قَالَ: سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ عَبْدِ اللهِ بْنِ جَهْضَمٍ يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عَلِيٍّ يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا عَلِيٍّ الرُّوذْبَارِيَّ يَقُولُ: " كَانَ الْجُنَيْدُ بْنُ مُحَمَّدٍ تَرَكَ السَّمَاعَ وَشَغَلَهُ الْعِلْمُ وَالْعَمَلُ، وَكَانَ إِذَا فَرَغَ مِنْ أَوْرَادِهِ وَضَعَ رَأْسَهُ بَيْنَ رُكْبَتَيْهِ فَلَا يَشِيلُهَا حَتَّى يَجْتَمِعَ عَلَيْهِ أَصْحَابُهُ فَيَسْأَلُوهُ بِالْعِلْمِ وَالْمَسَائِلِ "

1729- Ebû Ali er-Ruzbârî der ki: "Cüneyd b. Muhammed semâı (semah) bırakmış kendini ilim ile amele vermişti. Virdlerini bitirdiği zaman da başını dizlerinin arasına koyar öğrencileri gelene kadar da kaldırmazdı. Öğrencileri gelince de ilmi ve bazı konuları ona sorup öğrenirlerdi."

١٧٣٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أخبرنا عُثْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ السَّمَّاكِ، حدثنا الْحَسَنُ بْنُ عَمْرٍو، قَالَ: سَمِعْتُ بِشْرًا يَقُولُ: " لَا أَعْلَمُ شَيْئًا أَفْضَلَ مِنْهُ، إِذَا أُرِيدَ بِهِ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ " يَعْنِي طَلَبَ الْعِلْمِ

1730- Hasan b. Amr der ki: Bişr'in ilim öğrenme konusunda: "Allah rızası için yapıldıktan sonra ondan daha üstün bir şey bilmiyorum" dediğini işittim.

١٧٣١ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ اللهِ بْنُ يُوسُفَ، أخبرنا أَبُو الطَّيِّبِ الْمُظَفَّرُ بْنُ سَهْلٍ الْخَلِيلِيُّ بِمَكَّةَ قَالَ: حدثنا غَيْلَانُ قَالَ: سَمِعْتُ سَرِيَّ السَّقَطِيَّ يَقُولُ: " مَنْ تَعَبَّدَ وَكَتَبَ خَشِيتُ عَلَيْهِ، وَمَنْ كَتَبَ ثُمَّ تَعَبَّدَ رَجَوْتُ لَهُ "

1731- Ğaylân der ki: Seriy es-Sekatî'nin: "Önce âbid olup sonra da ilim öğrenmeye çalışan kişinin durumundan endişe ederim. Önce ilim öğrenip sonra da âbid olanların ise akıbetinin iyi olmasını umarım" dediğini işittim.

---

[1] Beyhakî'nin hocasının biyografisini bulmuş değilim. İbn Asâkir, *Tebyîn Kezibi'l-Müfterî* (191) ve Zehebî, *Siyer* (16/346).

١٧٣٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حدثنا عَلِيُّ بْنُ عِيسَى الْحِيرِيُّ، حدثنا أَحْمَدُ بْنُ سَلَمَةَ قَالَ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ سَعِيدٍ الدَّارِمِيَّ يَقُولُ: سَمِعْتُ مِنْ عَلِيٍّ بن الْمَدِينِيِّ كَلِمَةً أَعْجَبَتْنِي قَرَأَ عَلَيْنَا حَدِيثَ الْغَارِ، ثُمَّ قَالَ: " إِنَّمَا نُقِلَ إِلَيْنَا هَذِهِ الْأَحَادِيثُ لِنَسْتَعْمِلَهَا , لَا لِنَتَعَجَّبَ مِنْهَا "

1732- Ahmed b. Saîd ed-Dârimî der ki: Ali b. el-Medînî'den çok beğendiğim bir söz işittim. Bize mağara hadisini aktarıp: "Bu hadisler bizlere şaşırmamız için değil, onlarla amel etmemiz için aktarılmıştır" dedi.

١٧٣٣ - سَمِعْتُ أَبَا نَصْرِ بْنَ قَتَادَةَ، يقول سَمِعْتُ أَبَا عَمْرِو بْنَ مَطَرٍ يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا خَلِيفَةَ يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا عُمَرَ الْحَوْضِيَّ يَقُولُ: سَمِعْتُ شُعْبَةَ بْنَ الْحَجَّاجِ يَقُولُ: " بِاللَّيْلِ تَكْتُبُونَ وَبِالنَّهَارِ تَسْمَعُونَ فَمَتَى تَعْمَلُونَ؟ "

وَأَمَّا الْحِكَايَةُ الَّتِي أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنِي جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ نُصَيْرٍ الْخَلَدِيُّ قَالَ: حَدَّثَنِي الْجُنَيْدُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ: سَمِعْتُ السَّرِيَّ بْنَ الْمُغَلِّسِ، وَقَدْ ذُكِرَ لَهُ مِنَ الْحَدِيثِ، فَقَالَ: " لَيْسَ مِنْ زَادِ الْقَبْرِ "

1733- Ebû Ömer el-Havdî der ki: Şu'be b. el-Haccâc'ın: "(İlmi) gece yazıyor, gündüz ise dinliyorsunuz. Peki onunla ne zaman amel edeceksiniz?" dediğini işittim.

Ebû Abdillah el-Hâfız, Câfer b. Muhammed b. Nusayr el-Huldî kanalıyla Cüneyd b. Muhammed'den bildirir: Seriy b. Muğallis'e bazı hadisler zikredilince: "Kabirde kişiye lazım olan şeylerden değildir" dediğini işittim.

١٧٣٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أخبرنا أَبُو الْحُسَيْنِ عُبَيْدُ اللهِ بْنُ الْحَرِيرِيِّ بِبَغْدَادَ، حدثنا سَهْلُ بْنُ أَبِي سَهْلٍ الْحَافِظُ الْوَاسِطِيُّ، حدثنا أَبُو مُوسَى قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ مَهْدِيٍّ يَقُولُ: " مَا هُوَ عِنْدِي إِلَّا عَبَثٌ كَمَا يَعْبَثُ الْإِنْسَانُ بِالْكِلَابِ وَالْحَمَامِ " يَعْنِي الْحَدِيثَ.

1734- Abdurrahman b. Mehdî der ki: "Benim için hadis öğrenimi kişinin köpek veya güvercinlerle vakit geçirmesi gibi boş bir uğraştır."

Beyhakî der ki: "Abdurrahman bunu, Yüce Allah'ın hükümlerini ve öğütlerini öğrenme, onlarla amel etme ve başkalarına da öğütleme amacı gütmeden akranlarına karşı övünmek için hadis ilmini yazıp öğrenen kişiler hakkında söylemiştir. Böylesi kişinin bu öğrendiğinin âhirette kendisine bir faydası olmayacaktır. Zira ilim bir alanda uzmanlaşıp dünyada saygınlık kazanmak için değil kendisiyle amel etmek, günahlardan sakınıp Allah'a itaat etmek için öğrenilir."

١٧٣٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيُّ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا نَصْرٍ الْأَصْبَهَانِيَّ يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عِيسَى يَقُولُ قَالَ: أَبُو سَعِيدٍ الْخَرَّازُ: " الْعِلْمُ مَا اسْتَعْمَلَكَ، وَالْيَقِينُ مَا حَمَلَكَ "

1735- Ebû Saîd el-Harrâz der ki: "İlim seni itaate yöneltecek olan, yakin de seni Allah'a götürecek olan birer araçtır."[1]

١٧٣٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعْدٍ الْمَالِينِيُّ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ أَحْمَدَ بْنَ يُوسُفَ، يقول عَثَرَ الشِّبْلِيُّ عَلَى غُلَامٍ، وَقُدَّامَهُ قَارُورَةٌ يَكْتُبُ الْحَدِيثَ قَالَ: " يَا غُلَامُ، إِنَّ شُغْلَكَ بِهَا يَشْغَلُكَ عَنِ الْمُرَادِ بِهَا " فَقَالَ لَهُ الْغُلَامُ: يَا شَيْخُ، أَفَلَا نكْتُبُ حَدِيثُ رَسُولِ اللهِ ﷺ؟ فَقَالَ: " إِنْ كُنْتَ إِذَا وَضَعْتَ الْقَلَمَ وَرَفَعْتَهُ كَانَ وُجُودُكَ ذِكْرَ الْحَقِّ تَعَالَى، فَاكْتُبْ وَإِلَّا فَهُوَ عَلَيْكَ"

1736- Ebû Bekr Ahmed b. Yûsuf der ki: Şiblî önünde mürekkep şişesi hadis yazan bir gençle karşılaşınca: "Genç! Bu hadisle bu uğraşın seni hadisle istenen asıl şeyden alıkoyabilir" dedi. Genç: "Hoca! Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hadislerini yazmayalım mı?" karşılığını verince, Şiblî: "Kalemi koymandan kaldırmcaya kadar niyetin hakkın zikredilmesi olacaksa yaz, aksi halde senin aleyhinde olacaktır" dedi.

١٧٣٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعْدٍ الْمَالِينِيُّ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ مُحَمَّدَ بْنَ نَصْرِ بْنِ جَعْفَرٍ الرُّوَيَانِيَّ الصُّوفِيَّ يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ الشِّبْلِيَّ يَقُولُ: " كَانَ بَدْءُ أَمْرِي أَنِّي نُودِيتُ يَا أَبَا بَكْرٍ، لَيْسَ لِهَذَا أَرَدْنَاكَ وَلَا بِهَذَا أَمَرْنَاكَ فَتَرَكْتُ خِدْمَةَ الْمُعْتَضِدِ، وَنَظَرْتُ فِي النَّاسِخِ

[1] Hatîb, *İktidâu'l-İlm* 172 (36).

وَالْمَنْسُوخِ، وَالتَّأْوِيلِ، وَالتَّفْسِيرِ، وَالتَّحْلِيلِ وَالتَّحْرِيمِ، وَسَمِعْتُ الْحَدِيثَ وَالْفِقْهَ، وَكِتَابَ الْمُبْتَدَأِ، وَغَيْرَ ذَلِكَ، ثُمَّ بَدَتْ عَلَيَّ حَقِيقَةٌ أَذْهَبَتْ عَنِّي مَا سِوَى اللهِ، فَإِذَا اللهُ اللهُ "

1737- Ebû Bekr eş-Şiblî der ki: Bir defasında bana: "Ey Ebû Bekr! Bizim senden istediğimiz ve yapmanı emrettiğimiz bu değil!" diyen bir ses işitince Mu'tadıd'ın hizmetini bıraktım ve kendimi nasih ile mensuhu, tevili, tefsiri, haram ile helali öğrenmeye verdim. Fıkıh, hadis ve başka şeyleri de öğrenmeye başladım. Sonra öyle bir hakikatle karşılaştım ki Allah dışında bende ne varsa alıp götürdü ve geriye sadece Allah kaldı."

١٧٣٨ - حَدَّثَنَا أَبُو حَازِمٍ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنِي أَبُو مَنْصُورٍ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ الْأَزْهَرِيُّ قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ إِسْحَاقَ السَّعْدِيَّ يَقُولُ: سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ خَشْرَمٍ يَقُولُ: كَثِيرًا مَا كَانَ ابْنُ عُيَيْنَةَ يَقُولُ: " تَوْفِيقٌ قَلِيلٌ خَيْرٌ مِنْ عِلْمٍ كَثِيرٍ "

1738- Ali b. Haşrem der ki: İbn Uyeyne sık sık: "Az bir muvaffakiyet çok ilimden hayırlıdır" derdi.

١٧٣٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْفَقِيهُ، أخبرنا أَبُو عُثْمَانَ الْبَصْرِيُّ، حدثنا أَبُو أَحْمَدَ الْفَرَّاءُ، حدثنا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، حدثنا حَمَّادٌ، عَنْ أَبِي التَّيَّاحِ قَالَ: قَالَ مُطَرِّفٌ: " أَتَى عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ خَيْرُهُمْ فِي دِينِهِمِ الْمُتَسَارِعُ، وَسَيَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ خَيْرُهُمْ فِي دِينِهِمُ الْمُتَأَنِّي " قَالَ أَبُو أَحْمَدَ: " سَأَلْتُ عَلِيَّ بْنَ عَثَّامٍ عَنْ تَفْسِيرِ هَذَا الْحَدِيثِ، فَقَالَ: " كَانُوا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ وَأَصْحَابِهِ، إِذَا أُمِرُوا بِالشَّيْءِ تَسَارَعُوا إِلَيْهِ، وَأَمَّا الْيَوْمَ فَيَنْبَغِي لِلْمُؤْمِنِ أَنْ يَتَبَيَّنَ فَلَا يَقْدُمُ إِلَّا عَلَى مَا يَعْرِفُ "

1739- Mutarrif der ki: "İnsanlara öyle bir zaman geldi ki içlerinde en hayırlı olanlar çabuk davranan kişiler olmuştur. Öyle bir zaman da gelecek ki içlerinde en hayırlıları ağır hareket edenler olacaktır."

Ebû Ahmed der ki: Ali b. Assâm'a bu sözün anlamını sorduğumda şöyle dedi: "Öncekiler Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ve ashâbı ile birlikteydiler. Kendilerine bir şey emredildiği zaman çabucak bu emri yerine getirmeye

çalışırlardı. Ancak bugün müminin verilen bir emir karşısında hemen harekete geçmemesi, bu emrin doğruluğunu bilmesi gerekiyor."[1]

١٧٤٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حدثنا أَبُو الْعَبَّاسِ بْنُ يَعْقُوبَ، أخبرنا الْعَبَّاسُ بْنُ الْوَلِيدِ، أَخْبَرَنِي أَبِي قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ جَابِرٍ يُحَدِّثُ عَنْ رَجُلٍ يُقَالُ لَهُ سَعْدٌ أَنَّهُ أَتَى ابْنَ مُنَبِّهٍ، فَسَأَلَهُ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ أَبِي الْحَسَنِ، وقَالَ لَهُ: كَيْفَ عَقْلُهُ؟ فَأَخْبَرَهُ، فَقَالَ ابْنُ مُنَبِّهٍ: " إِنَّا لنَتَحَدَّثُ، أَوْ نَجِدُ فِي الْكِتَابِ أَنَّهُ مَا آتَى الله عَبْدًا عِلْمًا فَعَمِلَ بِهِ فِي سَبِيلِ اللهِ فَيَسْلُبُهُ عَقْلَهُ حَتَّى يَقْبِضَهُ إِلَيْهِ " قَالَ الْعَبَّاسُ: قَالَ أَبِي: " مَا أُحْصِي كَمْ سَأَلَنِي الْأَوْزَاعِيُّ عَنْ حَدِيثِ الْبَصْرِيِّ؟ يَقُولُ: يَا وَلِيدُ، حَدِّثْنِي بِحَدِيثِ الْبَصْرِيِّ، عَنِ ابْنِ مُنَبِّهٍ "

1740- Abbâs b. el-Velîd, babasından bildirir: İbn Câbir'den işittiğime göre Sa'd adında bir adam İbn Münebbih'e gelip Hasan b. Ebi'l-Hasan'ı sordu. İbn Münebbih: "Aklı yerinde mi?" diye sorunca Sa'd yerinde olduğunu söyledi. Bunun üzerine İbn Münebbih şöyle dedi: "Allah tarafından kendisine verilen bir ilimle Allah yolunda amel eden bir kulun aklının ölene kadar Allah tarafından alınmayacağını aramızda konuşurduk veya bunu Kitab'dan anlardık."

Abbâs, babasından (Velîd'den) bildirir: Evzaî, Basrî'nin bu hadisini bana çok sorar ve: "Ey Velîd! Bana Basrî'nin İbn Münebbih'ten olan rivayetini anlat" derdi.

١٧٤١ - أخبرنا أَبُو سَعْدٍ الزَّاهِدُ، حدثنا أَبُو سَعِيدٍ إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَحْمَدَ التَّاجِرُ، أخبرنا عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمَنِيعِيُّ، حدثنا مَحْمُودُ بْنُ غَيْلَانَ الْمَرْوَزِيُّ، حدثنا وَكِيعٌ، قَالَ: سَمِعْتُ إِسْمَاعِيلَ بْنَ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُجَمِّعِ بْنِ جَارِيَةَ يَقُولُ: " كُنَّا نَسْتَعِينُ عَلَى حِفْظِ الْحَدِيثِ بِالْعَمَلِ بِهِ " قَالَ: وَقَالَ الْحَسَنُ بْنُ صَالِحٍ: " كُنَّا نَسْتَعِينُ عَلَى طَلَبِهِ بِالصَّوْمِ "

1741- İsmâîl b. İbrâhîm b. Mucemmi' b. Câriye der ki: "Bir hadisi iyice ezberlemek için onunla amel ederdik."[2]

---

[1] Ebû Nuaym, *Hilye* (2/209).

[2] Vekî', *Zühd* (539). Daha önce 1659. hadiste geçti.

Hasan b. Sâlih de: "Hadisi daha iyi öğrenebilmek için oruç tutardık" demiştir.[1]

١٧٤٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْقَاسِمِ عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ شَبَّانَ الْعَطَّارُ بِبَغْدَادَ، حدثنا أَبُو بَكْرٍ الْجِعَابِيُّ الْحَافِظُ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ السَّلَامِ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْأَشْعَثِ، حدثنا أَبُو مُسْهِرٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ قَالَ: " إِذَا كَانَ عِلْمُ الرَّجُلِ حِجَازِيًّا، وَخُلُقُهُ عِرَاقِيًّا، وَطَاعَتُهُ شَامِيَّةً فَنَاهِيكَ بِهِ "

1742- Saîd b. Abdilazîz: "Şâyet kişinin ilmi Hicazlı, ahlâkı Iraklı, itaati de Şamlı ise böylesi birinden uzak durmanı tavsiye ederim" demiştir.[2]

١٧٤٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ صَالِحِ بْنِ هَانِئٍ، حدثنا الْقَاسِمُ بْنُ خَالِدِ بْنِ قَطَنٍ الْمَرْوَزِيُّ، حدثنا أَبُو الرَّبِيعِ الزَّهْرَانِيُّ، حدثنا عَبْدُ الْقَاهِرِ بْنُ شُعَيْبِ بْنِ الْحَبْحَابِ، حدثنا هِشَامُ بْنُ حَسَّانَ، عَنِ الْحَسَنِ فِي قَوْلِهِ اللهم: ﴿رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً﴾ [البقرة: ٢٠١] قَالَ: " فِي الدُّنْيَا الْعِلْمَ وَالْعِبَادَةَ، وَفِي الْآخِرَةِ الْجَنَّةَ "

1743- Hişâm b. Hassân der ki: Hasan(-ı Basrî): ***"Rabbimiz! Bize dünyada da iyilik ver, âhirette de iyilik ver"***[3] âyetini açıklarken: "Dünyadaki iyilik ilim ile ibadettir. Âhiretteki iyilik ise cennettir" demiştir.[4]

١٧٤٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعِيدٍ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ شَبَانَةَ الشَّاهِدُ بِهَمْدَانَ، حدثنا أَبُو حَاتِمٍ أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الْبُسْتِيُّ، حدثنا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْبُسْتِيُّ، حدثنا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْحُلْوَانِيُّ، حدثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ نُمَيْرٍ الْهَمْدَانِيُّ الْكُوفِيُّ، حدثنا مُعَاوِيَةُ النَّصرِيُّ، عَنْ نَهْشَلٍ، عَنِ الضَّحَّاكِ، عَنِ الْأَسْوَدِ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: لَوْ أَنَّ أَهْلَ الْعِلْمِ صَانُوا الْعِلْمَ وَوَضَعُوهُ عِنْدَ أَهْلِهِ لَسَادُوا بِهِ أَهْلَ أَعْيَانِهِمْ - أَوْ قَالَ: أَهْلِ زَمَانِهِمْ - وَلَكِنْ بَذَلُوهُ لِأَهْلِ

---

[1] Hatîb, *el-Câmi'* (1/143).

[2] Hatîb, *Târîh* (10/467).

[3] Bakara Sur. 201

[4] İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (13/529), Âcurrî, *Ahlâku'l-ulemâ* (s. 60) ve İbn Cerîr, *Tefsîr* (2/300) Bak: Suyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensûr* (1/560).

الدُّنْيَا لِيَنَالُوا مِنْ دُنْيَاهُمْ فَهَانُوا عَلَى أَهْلِهَا، سَمِعْتُ نَبِيَّكُمْ ﷺ يَقُولُ: " مَنْ جَعَلَ الْهُمُومَ هَمًّا وَاحِدًا هَمَّ آخِرَتِهِ كَفَاهُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ مَا هَمَّهُ مِنْ أَمْرِ دُنْيَاهُ، وَمَنْ تَشَعَّبَتْ بِهِ الْهُمُومُ لِأَحْوَالِ الدُّنْيَا لَمْ يُبَالِ اللهُ عز وجل فِي أَيِّ أَوْدِيَتِهَا هَلَكَ " وَكَذَلِكَ رَوَاهُ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ، عَنْ أَبِيهِ

1744- Abdullah b. Mes'ûd der ki: Şâyet âlimler ilmin değerini bilip onu ehli olanlara aktarsalardı bunun sayesinde zamanlarındaki insanların en değerlileri olurlardı. Ancak dünya peşinde olanların elindeki dünyalıklardan bir şeyler elde etmek için ilmi onlara sunmuşlar, bunun sonucunda da insanların gözünde değerleri düşmüştür. Peygamber'inizin de (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu işittim: *"Kişi bütün dertlerini âhiret derdi olarak tek bir derde dönüştürdüğü zaman Yüce Allah onun dünyalık dertlerini giderir. Dertlerinin tümü dünyanın çeşitle durumlarına yönelik olan kişinin ise Allah dünyalık olan bu dertlerinin hangisinin içinde helak olduğuna aldırmaz."*[1]

Muhammed b. Abdillah b. Numeyr de bunu babasından bu şekilde rivayet etmiştir.[2]

١٧٤٥ - سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْعَبَّاسِ الضَّبِّيَّ يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرِ بْنَ نومر يَقُولُ: حدثنا مَجْزَأَةُ بْنُ مُحَمَّدٍ، حدثنا الْحُسَيْنُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْبَغْدَادِيُّ، حدثنا يَحْيَى بْنُ الْيَمَانِ، عَنْ سُفْيَانَ قَالَ: " الْعَالِمُ طَبِيبُ الدِّينِ، وَالدَّرَاهِمُ دَاءُ الدِّينِ، فَإِذَا اجْتَرَّ الطَّبِيبُ الدَّاءَ إِلَى نَفْسِهِ فَمَتَى يُدَاوِي غَيْرَهُ "

1745- Süfyân (es-Sevrî) der ki: "Âlim dinin doktoru, para da dinin hastalığıdır. Doktor böylesi bir hastalığa yakalanmışsa başkalarını nasıl tedavi etsin?"[3]

---

[1] İsnâdı zayıftır. İbn Mâce 1/95 (257).

[2] Beyhakî, *Medhal* 340 (559), Abdullah b. Ahmed, *Zevâid* (22) ve Ukaylî, *ed-Du'afâ* (4/309).

[3] Ebû Nuaym, *Hilye* (6/361), İbn Abdilber (2/11) ve Beyhakî, *Medhal* 339 (558).

١٧٤٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعْدٍ الْمَالِينِيُّ، حدثنا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الرَّازِيُّ يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا عَمْرٍو الْبِيكَنْدِيَّ يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللهِ الْمَغْرِبِيَّ يَقُولُ: " مَنْ أَحَبَّ الدُّنْيَا فَلَا يَنْصَحْكَ، وَمَنْ أَحَبَّ الْآخِرَةَ فَلَا يَصْحَبْكَ لَا تَرْجُ نُصْحَ مَنْ قَدْ خَانَ نَفْسَهُ "

1746- Ebû Abdillah el-Mağribî der ki: "Dünyayı seven kişi sana nasihat vermez, âhireti seven kişi de seninle arkadaşlık etmez. Kendine ihanet eden kişiden de bir nasihat bekleme!"

١٧٤٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أخبرنا أَبُو عَمْرٍو عُثْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ السَّمَّاكِ قَالَ: وَقَالَ الْمَرْوَزِيُّ: حَدَّثَنِي عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ مُحَمَّدٍ، قال: قَالَ بِشْرُ بْنُ الْحَارِثِ: " الْعَالِمُ طَبِيبُ الدِّينِ، وَالدَّرَاهِمُ دَاءُ الدِّينِ، فَإِذَا كَانَ الطَّبِيبُ يَجُرُّ إِلَى نَفْسِهِ الدَّاءَ فَمَتَى يُدَاوِي نَفْسَهُ " وَقَالَ: " لَيْسَ يُعَذَّبُ هَذَا الْخَلْقُ إِلَّا بِالْعُلَمَاءِ خَرِبَتِ الدُّنْيَا، وَذَهَبَ أَهْلُ الْخَيْرِ "

1747- Abdussamed b. Muhammed der ki: Bişr b. el-Hâris: "Âlim dinin doktoru, para da dinin hastalığıdır. Doktor böylesi bir hastalığı kendine çekiyorsa kendini ne zaman tedavi edebilecek?" dedi. Ayrıca: "Bu insanlar âlimlerinden dolayı azaba maruz kalacaklardır. Dünya harab olmuş, hayırlı insanlar da çekip gitmiştir" dedi.

١٧٤٨ - وأَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ، أخبرنا أَبُو عَمْرٍو قَالَ: قَالَ الْمَرْوَرُوذِيُّ، سَمِعْتُ عَبَّاسًا الْعَنْبَرِيَّ يَقُولُ: سَمِعْتُ بِشْرَ بْنَ الْحَارِثِ يَقُولُ: " يَنْبَغِي لِلرَّجُلِ يَنْظُرُ خَيِرَهَ مِنْ أَيْنَ هو؟ ومَسْكَنَهُ الَّذِي يَسْكُنُهُ أَهْلُهُ مِنْ أَيِّ شَيْءٍ هُوَ؟ ثُمَّ يَتَكَلَّمُ "

1748- Bişr b. el-Hâris der ki: "İnsanın (âlimin) önce malının nereden geldiğine, ailesiyle birlikte oturduğu meskenin neyden yapıldığına bakması ondan sonra da konuşması gerekir."[1]

١٧٤٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ، أخبرنا أَبُو عَمْرِو بْنُ السَّمَّاكِ، حدثنا الْحَسَنُ بْنُ عَمْرٍو الشِّيعِيُّ، حدثنا الْفُضَيْلُ قَالَ: سَمِعْتُ بِشْرًا يَقُولُ: " إِذَا رَأَيْتَ مَنْ يُحِبُّ الْأَطْعِمَةَ وَالطِّيبَ وَالتَّخَلُّفَ إِلَى أَبْوَابِ هَؤُلَاءِ وَيُخَالِطُهُمْ، فَأَبْغِضْهُمْ فِي اللهِ، وَدَعْهُمْ، وَنَهَى عَنْ مُخَاطَبَتِهِمْ "

[1] Beyhakî, *Zühd* 355 (913).

وَقَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " أَعُوذُ بِكَ مِنْ عِلْمٍ لَا يُنْتَفَعُ بِهِ، وَعَمَلٍ لَا يُقْبَلُ، وَقَلْبٍ لَا يَخْشَعُ، وَبَطْنٍ لَا تَشْبَعُ "

1749- Hasan b. Amr eş-Şîî der ki: Bişr'in: "Yemekleri, güzel kokuları, onların (yöneticilerin) kapılarına gidip gelme ile onlarla birlikte olmayı seven kişileri gördüğün zaman Allah için bunlara öfke duy, onları bırak ve muhatap alma" dediğini işittim.

Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem): *"(Allahım!) Fayda vermeyen ilimden, kabul görmeyen bir amelden, haşyet duymayan bir kalpten ve doymayan bir mideden sana sığınırım"* diye dua ederdi.[1]

١٧٥٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أخبرنا أَبُو عَمْرِو بْنَ السَّمَّاكُ، حدثنا الْحُسَيْنُ بْنُ عَمْرٍو قَالَ: سَمِعْتُ بِشْرًا يَقُولُ: " أوحَى اللهَ عَزَّ وَجَلَّ إِلَى دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: يَا دَاوُدُ، لَا تَتَّخِذْ بَيْنِي وَبَيْنَكَ عَالِمًا مَفْتُونًا فَيَصُدَّكَ بِشُكْرِهِ عَنْ طَرِيقِ مَحَبَّتِي، أُولَئِكَ قُطَّاعُ طَرِيقِ عِبَادِي "

1750- Hasan b. Amr der ki: Bişr'in şöyle dediğini işittim: "Yüce Allah, Hz. Davud'a: "Ey Dâvud! Benimle arana meftun bir âlimi koyma ki kendine teşekkür ettirerek seni sevgimden alıkoyar. Zira böyleleri kullarımın yol kesicileridir" diye vahyetti."[2]

١٧٥١ - سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللهِ مُحَمَّدَ بْنَ إِبْرَاهِيمَ الْكِرْمَانِيَّ يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللهِ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللهِ الشِّيرَازِيَّ الصُّوفِيَّ يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا زُرْعَةَ أَحْمَدَ بْنَ مُحَمَّدِ بْنِ الْفَضْلِ الطَّبَرِيَّ يَقُولُ: سَمِعْتُ جَعْفَرًا الْخَلَدِيَّ يَقُولُ: سَمِعْتُ الْجُنَيْدَ يَقُولُ: سَمِعْتُ الْحَارِثَ الْمُحَاسِبِيَّ يَقُولُ: " لَا يَرِدُ الْقِيَامَةَ أَكْثَرَ حَسْرَةً من رَجُلَيْنِ: عَالِمٍ لَمْ يَنْتَفِعْ بِعِلْمِهِ، وَزَاهِدٍ أَكَلَ الدُّنْيَا بِدِينِهِ "

1751- Hâris el-Muhâsibî der ki: "Kıyamet gününde en büyük pişmanlığı iki kişi hisseder. Bunlardan biri, ilmi kendisine faydası dokunmayan âlimdir. Diğeri de, diniyle dünyalık elde eden zahid kişidir."

---

[1] Daha önce 1643. hadiste zikredildi.

[2] Beyhakî, *Medhal* 335 (545) ve İbn Abdilber (1/193).

١٧٥٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حدثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْفَضْلِ، حدثنا الْقَاسِمُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الْفَرْغَانِيُّ، حدثنا قَبِيصَةُ بْنُ عُقْبَةَ، عَنْ سُفْيَانَ قَالَ: كَانَ يُقَالُ: " تَعَوَّذُوا بِاللهِ مِنْ فِتْنَةِ الْعَابِدِ الْجَاهِلِ، وَفِتْنَةِ الْعَالِمِ الْفَاجِرِ، فَإِنَّ فِتْنَتَهُمَا فِتْنَةُ كُلِّ مَفْتُونٍ "

1752- Süfyân der ki: "Denilirdi ki, cahil âbidin ve facir âlimin fitnelerinden Allah'a sığın. Zira bunların fitneleri fitneye meyilli her bir kişinin buna maruz kalmasına sebeptir."[1]

١٧٥٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حدثنا عَلِيُّ بْنُ حَمْشَاذٍ الْعَدْلُ، حدثنا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ زِيَادٍ، حدثنا سَعِيدُ بْنُ سُلَيْمٍ، حدثنا سِنَانُ بْنُ هَارُونَ الْبُرْجُمِيُّ، حدثنا بَيَانُ بْنُ بِشْرٍ أَوْ نَسْرٍ - الشَّكُّ مِنْ سَعِيدٍ - قَالَ: قَالَ الشَّعْبِيُّ: " أَبْعِدِ الْفَاجِرَ مِنَ الْعُلَمَاءِ، وَالْجَاهِلَ مِنَ الْمُتَعَبِّدِينَ، فَإِنَّهُمَا آفَةُ كُلِّ مَفْتُونٍ "

1753- Şa'bî der ki: "Faciri âlimlerden, cahili de âbidlerden uzak tut. Zira bu ikisi fitneye meyilli her bir kişinin felaketi olurlar."

١٧٥٤ - أَنْشَدَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيُّ، أَنْشِدْنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ الْحُسَيْنِ الْفَارِسِيُّ، أَنْشَدَنَا أَبُو طَالِبٍ الْقَطَّانُ، أَنْشَدَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ دَاوُدَ لِنَفْسِهِ:"

مَنْ غَصَّ دَاوَى بِشُرْبِ الْمَاءِ غُصَّتَهُ فَكَيْفَ يَصْنَعُ مَنْ قَدْ غَصَّ بِالْمَاءِ"

1754- Ebû Tâlib el-Kattân der ki: Ebû Bekr b. Dâvud kendi adına da bize şöyle bir beyit okudu:

"Boğazı tıkananlar onu su ile açar

Ya tıkayan su ise kişi buna ne yapar?"

١٧٥٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أخبرنا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حدثنا يَحْيَى بْنُ أَبِي طَالِبٍ، أخبرنا عَبْدُ الْوَهَّابِ بْنُ عَطَاءٍ، حدثنا أَبُو سَلَمَةَ عُثْمَانُ، عَنْ مَنْصُورِ بْنِ زَاذَانَ، قال: " نُبِّئْتُ أَنَّ بَعْضَ مَنْ يُلْقَى فِي النَّارِ لَيَتَأَذَّى أَهْلُهَا بِرِيحِهِ، فَيُقَالُ لَهُ: وَيْلَكَ

---

[1] İsnâdı çok zayıftır. İbnü'l-Mübârek, *Zühd* 18 (75), Beyhakî, *Medhal* 335 (544), Âcurrî, *Ahlaku'l-ulemâ* (103) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (7/36).

مَا كُنْتَ تَعْمَلُ أَمَا يَكْفِينَا مَا نَحْنُ فِيهِ مِنَ الشَّرِّ حَتَّى ابْتُلِينَا بِكَ وَنَتَنِ رَائِحَتِكَ؟ قَالَ: فَيَقُولُ: إِنِّي كُنْتُ عَالِمًا فَلَمِ انْتَفِعْ بِعِلْمِي "

1755- Mansûr b. Zâzân der ki: "Bana bildirildiğine göre cehennem ateşine öyle kişiler atılır ki pis kokusundan cehennemdekiler bile rahatsız olur. Ona: «Yazıklar olsun sana! İçinde bulunduğumuz kötü durum bize yetmezmiş gibi bir de senin o pis kokunu çekmek zorunda kaldık. Ne yaptın ki?» dediklerinde: «Ben ilminden istifade etmeyen bir âlimdim» karşılığını verir.[1]

١٧٥٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، حدثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّفَّارُ، حدثنا زَكَرِيَّا بْنُ يَحْيَى بْنِ أَسَدٍ الْمَرْوَزِيُّ أَبُو يَحْيَى، حدثنا مَعْرُوفٌ الْكَرْخِيُّ، قال قَالَ بَكْرُ بْنُ خُنَيْسٍ: " إِنَّ فِي جَهَنَّمَ لَوَادِيًا تَتَعَوَّذُ جَهَنَّمُ مِنْ ذَلِكَ الْوَادِي كُلَّ يَوْمٍ سَبْعَ مَرَّاتٍ، وَإِنَّ فِي الْوَادِي لَجُبًّا يَتَعَوَّذُ الْوَادِي وَجَهَنَّمُ مِنْ ذَلِكَ الْجُبِّ كُلَّ يَوْمٍ سَبْعَ مَرَّاتٍ، وَإِنَّ فِي الْجُبِّ لَحَيَةً يَتَعَوَّذُ الْجُبُّ وَالْوَادِي وَجَهَنَّمُ مِنْ تِلْكَ الْحَيَّةِ كُلَّ يَوْمٍ سَبْعَ مَرَّاتٍ تَبْدَأُ بِفَسَقَةِ حَمَلَةِ الْقُرْآنِ، فَيَقُولُونَ: أَيْ رَبِّ بُدِئَ بِنَا قَبْلَ عَبَدَةِ الْأَوْثَانِ، قِيلَ لَهُمْ: لَيْسَ مَنْ يَعْلَمُ كَمَنْ لَا يَعْلَمُ "

1756- Bekr b. Huneys der ki: Cehennemde öyle bir vadi var ki cehennem bile günde yedi defa bu vadiden Allah'a sığınır. Bu vadide öyle bir kuyu var ki vadinin kendisi ile cehennem günde yedi defa bu kuyudan Allah'a sığınırlar. Bu kuyuda öyle bir yılan var ki kuyu, vadi ve cehennem günde yedi defa bu yılandan Allah'a sığınırlar. Bu yılan da yemeye önce Kur'ân hafızlarından başlar. Bu hafızlar: "Rabbim! Putperestlerden önce bizden başlandı!" dediklerinde onlara: "Bilenler ile bilmeyenler bir değildir" karşılığı verilir.[2]

---

[1] Ahmed, *Zühd* (377), Ebû Nuaym, *Hilye* (3/59) ve Hatîb, *İktidâu'l-İlm* 185 (75).

[2] Hatîb, *İktidâu'l-İlm* 200-201 (113).

١٧٥٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أخبرنا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ الْإِسْفَرَايِينِيُّ، حدثنا أَبُو عُثْمَانَ سَعِيدُ بْنُ عُثْمَانَ قَالَ: سَمِعْتُ السَّرِيَّ الْمُغَلِّسَ يَقُولُ: سَمِعْتُ بَعْضَ الْحُكَمَاءِ يَقُولُ: " وَيْلٌ لِلْقَائِلِينَ بِالْحَقِّ الْعَامِلِينَ بِالْبَاطِلِ الَّذِينَ قَالُوا الْحَسَنَاتِ وَعَمِلُوا السَّيِّئَاتِ، كَيْفَ يَشْنَؤُهُمْ قَوْلَهُمْ إِذَا خَالَفُوا أَمْرَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ، فَنَزَلُوا بِأَعْمَالِهِمْ مَنَازِلَ الْمُجْرِمِينَ "

1757- Seriy b. el-Muğallis (es-Sekatî) der ki: Bilgelerden birinin şöyle dediğini işittim: "Hakkı söyleyip batılla amel edenlere, iyi şeylerin yapılmasını söyleyip kötü olan şeyleri yapanlara yazıklar olsun! Allah'ın emirlerine muhalif şeyler yapmalarına ve amelleriyle (âhirette) günahkarların konumunda olmalarına rağmen nasıl rahat bir şekilde konuşuyorlar?"[1]

١٧٥٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ اللهِ بْنُ يُوسُفَ إِمْلَاءً، أخبرنا أَبُو بَكْرٍ عُثْمَانُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْبَغْدَادِيُّ صَاحِبُ الْكِنَانِيِّ بِمَكَّةَ، حدثنا أَبُو عُثْمَانَ الْكَرْخِيُّ، حدثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عُمَرَ رُسْتَةَ قَالَ: قَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ: " كُنْتُ أَجْلِسُ فِي الْمَسْجِدِ الْجَامِعِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ فَيَجْلِسُ إِلَيَّ النَّاسُ، فَإِذَا كَثُرُوا فَرِحْتُ، وَإِذَا قَلُّوا حَزِنْتُ، فَسَأَلْتُ بِشْرَ بْنَ مَنْصُورٍ، فَقَالَ: هَذَا مَجْلِسُ سُوءٍ لَا تَعُدْ إِلَيْهِ فَمَا عُدْتُ إِلَيْهِ "

1758- Abdurrahman b. Mehdî der ki: Cuma günleri merkez camiinde oturur, insanlar da gelip etrafımda toplanırlardı. Toplananların sayısı çok olduğu zaman sevinir, az olunca da üzülürdüm. Bu durumu Bişr b. Mansûr'a anlattığımda: "Bu, kötü olan bir meclistir ve bir daha bu şekilde oturma" dedi. Ben de bir daha bu şekilde oturmadım.[2]

١٧٥٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو حَازِمٍ الْحَافِظُ، حدثنا أَبُو بَكْرٍ الْإِسْمَاعِيلِيُّ، حدثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ هَاشِمٍ الْبَغَوِيُّ، حدثنا هُدْبَةُ، حدثنا أُمَيَّةُ بْنُ خَالِدٍ، حدثنا شُعْبَةُ قَالَ: " مَا رَأَيْتُ أَحَدًا يَطْلُبُ

---

[1] 1705. hadiste geçti.

[2] Ebû Nuaym, *Hilye* (9/12).

الْحَدِيثَ أَقُولُ: إِنَّهُ يُرِيدُ بِهِ اللهَ إِلَّا هِشَامًا صَاحِبَ الدَّسْتُوَائِيِّ، فَكَانَ يَقُولُ لنا لَيْتَ أَنَّا نَنْجُو مِنْ هَذَا الْحَدِيثِ كَفَافًا لَا عَلَيْنَا وَلَا لَنَا " " قَالَ شُعْبَةُ: فَإِذَا قَالَ هِشَامٌ هَذَا، فَكَيْفَ نَحْنُ؟ "

1759- Şu'be der ki: Destuvâî'nin öğrencisi Hişâm dışında, hadis öğrendiğini gördüğüm hiç kimse için: "Bunu sırf Allah rızası için öğreniyor" diyemem. Hişâm ise bize: "Bu hadis işinde lehimize veya aleyhimize bir şey olmadan kurtulabilmiş olmayı temenni ederdim" derdi. Hişâm bunu diyorsa biz ne yapalım?[1]

١٧٦٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ الْفَضْلِ، أخبرنا عَبْدُ اللهِ بْنُ جَعْفَرٍ، حدثنا يَعْقُوبُ بْنُ سُفْيَانَ، حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ الْخَلِيلِ، حَدَّثَنِي مَسْعُودُ بْنُ خَلَفٍ، حَدَّثَنِي حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنِي فُضَيْلُ بْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا إِسْحَاقَ يَقُولُ لِلشَّعْبِيِّ: " يَا شَعْبِيُّ، وَدِدْتُ أَنِّي أَنْجُو مِنْ عِلْمِي كَفَافًا "

وَبِإِسْنَادِهِ حدثنا يَعْقُوبُ، حدثنا أَبُو نُعَيْمٍ، حدثنا سُفْيَانُ، عَنْ صَالِحٍ قَالَ: سَمِعْتُ الشَّعْبِيَّ يَقُولُ: " لَوَدِدْتُ أَنْ أَنْجُوَ مِنْهُ كَفَافًا "

1760- Fudayl b. Merzûk der ki: Ebû İshâk'ın Şa'bî'ye: "Ey Şa'bî! İlmimden lehime veya aleyhime bir şey olmadan kurtulmayı temenni ederdim" dedi.[2]

Aynı isnâdla Yâkub'un Ebû Nuaym kanalıyla Süfyân'dan, onun da Sâlih'ten bildirdiğine göre Şa'bî: "İlmimden lehime veya aleyhime bir şey olmadan kurtulmayı temenni ederdim" demiştir.[3]

١٧٦١ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أخبرنا أَبُو عَمْرِو بْنُ السَّمَّاكِ، حدثنا حَنْبَلُ بْنُ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ، حدثنا أَبُو قَطَنٍ، قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عَوْنٍ يَقُولُ: "

---

[1] Ravileri güvenilirdir. Ebû Nuaym, *Hilye* (6/78) Bak: Zehebî, *Siyer* (7/150).

[2] Fesevî, *Ma'rife* (1/727) Bak: Zehebî, *Siyer* (5/399).

[3] Ebû Nuaym, *Hilye* (4/313) Bak: Zehebî, *Siyer* (4/312).

وَدِدْتُ أَنِّي خَرَجْتُ مِنْهُ كَفَافًا " يَعْنِي الْعِلْمَ قَالَ أَبُو قَطَنٍ: قَالَ شُعْبَةُ: " مَا أَنا عَلَيَّ شَيْءٌ مُقِيمٌ أَخَافُ أَنْ يُدْخِلَنِي النَّارَ غَيْرُهُ "

1761- Ebû Katan der ki: İbn Avn'ın: "İlmimden lehime veya aleyhime bir şey olmadan kurtulmayı temenni ederdim" dediğini işittim.

Şa'bî de: "Sahip olduklarım içinde en fazla ilmimin beni cehenneme sokmasından endişe ediyorum" dedi.

١٧٦٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيُّ، أخبرنا أَبُو الْحَسَنِ الْمَحْمُودِيُّ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ الْحَافِظُ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو الْوَلِيدِ، حدثنا أَبُو الْأَحْوَصِ قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ شُبْرُمَةَ يَقُولُ:"

يُمَنُّونِيَ الْأَجْرَ الْعَظِيمَ وَلَيْتَنِي نَجَوْتُ كَفَافًا لَا عَلَيَّ وَلَا لِيَا

1762- Ebu'l-Ahvas der ki: İbn Şübrüme'nin şu beyti okuduğunu işittim:

"Büyük bir sevabımın olacağını umuyorlar

Oysa bu işten zararsız ve başa baş çıkmayı isterdim."[1]

١٧٦٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدَانَ، أخبرنا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدٍ الصَّفَّارُ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ عِيسَى بْنِ أَبِي إِيَاسٍ، حدثنا سَعِيدُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دُكَيْنٍ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ، رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: " يُوشِكُ أَنْ يَأْتِيَ عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ لَا يَبْقَى مِنَ الْإِسْلَامِ إِلَّا اسْمُهُ، وَلَا يَبْقَى مِنَ الْقُرْآنِ إِلَّا رَسْمُهُ، مَسَاجِدُهُمْ عَامِرَةٌ وَهِيَ خَرَابٌ مِنَ الْهُدَى، عُلَمَاؤُهُمْ شَرُّ مَنْ تَحْتَ أَدِيمِ السَّمَاءِ مَنْ عِنْدَهُمْ تَخْرُجُ الْفِتْنَةُ وَفِيهِمْ تَعُودُ "

1763- Ali b. Ebî Tâlib'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"İnsanlara İslam'ın sadece adının, Kur'ân'ın da sadece yazılarının kalacağı bir zamanın gelmesi çok uzak değildir. Bu zamanda mescidleri*

---

[1] Hatîb, *İktidâu'l-İlm* 205 (126).

insanlardan yana dolu, ama hidâyetten yana ıssız olur. Âlimleri gökyüzünün altındaki en kötü kişileridir. Fitne bu âlimlerden çıkar ve tekrar onlara döner."[1]

١٧٦٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعْدٍ الْمَالِينِيُّ، أَخْبَرَنَا أَبُو أَحْمَدَ بْنُ عَدِيٍّ، حدثنا عِيسَى بْنُ سُلَيْمَانَ الْقُرَشِيُّ، حدثنا بِشْرُ بْنُ الْوَلِيدِ، حدثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ دُكَيْنٍ، فَذَكَرَهُ بِإِسْنَادِهِ مَوْقُوفًا

قَالَ أَبُو أَحْمَدَ: حَدَّثَنَاهُ عَبْدُ السَّلَامِ بْنُ إِدْرِيسَ بْنِ سَهْلٍ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى الْأَزْدِيُّ، حدثنا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، حدثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ دُكَيْنٍ، فَذَكَرَهُ بِإِسْنَادِهِ، عَنْ عَلِيٍّ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: " يُوشِكُ أَنْ لَا يَبْقَى مِنَ الْإِسْلَامِ إِلَّا اسْمُهُ " فَذَكَرَهُ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: " فُقَهَاؤُهُمْ " بَدَلَ قَوْلِهِ " عُلَمَاؤُهُمْ "

1764- Bu hadis başka bir kanalla Hz. Ali'nin sözü olarak rivayet edilmiştir.

Başka bir kanalla Hz. Ali, Hz. Peygamber'den (sallallahu aleyhi vesellem): *"İnsanlara İslam'ın sadece adının kalacağı bir zamanın gelmesi çok uzak değildir..."* şeklinde rivayet eder, ancak *"Âlimler"* yerine *"Fakihler"* lafzını kullanır.[2]

١٧٦٥ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدَانَ، أخبرنا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدٍ الصَّفَّارُ، حدثنا حَفْصُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ نَجِيحٍ الْبَصْرِيُّ، حدثنا بِشْرُ بْنُ مِهْرَانَ، عَنْ شَرِيكِ بْنِ عَبْدِ اللهِ النَّخَعِيِّ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ قَالَ: خَطَبَ عَلِيٌّ النَّاسَ بِالْكُوفَةِ فَسَمِعْتُهُ يَقُولُ فِي خُطْبَتِهِ: " أَيُّهَا النَّاسُ، إِنَّهُ مَنْ يَتَفَقَّرْ افْتَقَرَ، وَمَنْ يُعَمَّرْ يُبْتَلَ، وَمَنْ لَا يَسْتَعِدَّ لِلْبَلَاءِ إِذَا ابْتُلِيَ لَا يَصْبِرْ، وَمَنْ مَلَكَ اسْتَأْثَرَ، وَمَنْ لَا يَسْتَشِرْ يَنْدَمْ " وَكَانَ يَقُولُ مِنْ وَرَاءِ هَذَا الْكَلَامِ: " يُوشِكُ أَنْ لَا يَبْقَى مِنَ الْإِسْلَامِ إِلَّا اسْمُهُ، وَمِنَ الْقُرْآنِ إِلَّا رَسْمُهُ ". وَكَانَ يَقُولُ: " أَلَا لَا يَسْتَحْيِي الرَّجُلُ أَنْ يَتَعَلَّمَ متى سُئِلَ عَمَّا لَا يَعْلَمُ أَنْ يَقُولَ: لَا أَعْلَمُ، مَسَاجِدُكُمْ يَوْمَئِذٍ عَامِرَةٌ، وَقُلُوبُكُمْ وَأَبْدَانُكُمْ مُخَرَّبَةٌ مِنَ الْهوى، شَرُّ مَنْ تَحْتَ ظِلِّ السَّمَاءِ فُقَهَاؤُكُمْ، مِنْهُمْ

---

[1] İsnâdı zayıftır. Kısa bir metinle Buhârî, *Halk Ef'âli'l-İbâd* (s. 32).

[2] İsnâdı zayıftır. İbn Adiy, *el-Kâmil* (4/1543) Bak: Tebrîzî, *el-Mişkât* 1/91 (276).

تَبْدَأُ الْفِتْنَةُ، وَفِيهِمْ تَعُودُ "، فَقَامَ رَجُلٌ فَقَالَ: فَفِيمَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ؟ قَالَ: " إِذَا كَانَ الْفِقْهُ فِي رُذَّالِكُمْ وَالْفَاحِشَةُ فِي خِيَارِكُمْ، وَالْمُلْكُ فِي صِغَارِكُمْ فَعِنْدَ ذَلِكَ تَقُومُ السَّاعَةُ " " هَذَا مَوْقُوفٌ، إِسْنَادُهُ إِلَى شَرِيكٍ مَجْهُولٌ، وَالْأَوَّلُ مُنْقَطِعٌ وَاللهُ أَعْلَمُ "

1765- Ebû Vâil der ki: Hz. Ali Kufe'de bir hutbe verdi. Hutbesinde cemaate şöyle dediğini işittim: "Ey insanlar! Başkasına muhtaç olan, gün gelir yoksun düşer. İmar edilen her şey, zaman gelir harap olur. Kendini belaya hazırlamayan kişi, belaya maruz kaldığında sabır gösteremez. Kendini yönetimde tek gören kişi, zorbalaşır. İşlerinde istişarede bulunmayan kişi, sonradan pişman olur."

Bu sözlerinden sonra da: "İslam'dan geriye sadece isminin, Kur'ân'dan geriye de sadece resminin kalması çok uzak değildir" dedi. Sonra: "Kişi, bilmediği bir konuda soru sorulduğu zaman «Bilmiyorum!» demeyi ne zaman öğrenecek? Bunu bile öğrenememekten utanmaz mı? O zaman geldiğinde mescidleriniz mamur, ancak arzulardan dolayı kalpleriniz ve bedenleriniz harap olacaktır. Öylesi bir zamanda gökyüzünün altındaki en kötü kişiler fakihleriniz olacaktır. Zira fitne onlardan çıkacak ve sonunda yine onlara dönecektir" dedi. Adamın biri kalkıp: "Ey müminlerin emiri! Nasıl?" diye sorunca da Hz. Ali: "Fıkıh, içinizden en rezil kişilerde, çirkin şeyler içinizden en hayırlı kişilerde, yönetim de küçüklerinizin elinde olduğu zaman, işte o zaman kıyamet kopacaktır" dedi.

Mevkûf bir rivayettir. Şerîk'e kadar olan isnâdı meçhuldür. İlk kısmında da kopukluk vardır. Doğrusunu da Allah bilir.[1]

١٧٦٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ الْقَطَّانِ، أخبرنا عَبْدُ اللهِ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ سُفْيَانَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ عُثْمَانَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، أخبرنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ أُسَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ مُقْبِلِ بْنِ عَبْدِ اللهِ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَزِيدَ اللَّيْثِيِّ قَالَ: " أَكْثَرَ النَّاسُ عَلَيْهِ ذَاتَ يَوْمٍ يَسْأَلُونَهُ، قَالَ: " إِنَّكُمْ أَكْثَرْتُمْ فِي أَرَأَيْتَ أَرَأَيْتَ، لَا تَعْمَلُوا

[1] İsnâdında belirsizlik vardır.

لِغَيْرِ اللهِ تَرْجُونَ الثَّوَابَ مِنَ اللهِ، وَلَا يُعْجِبَنَّ أَحَدَكُمْ عَمَلُهُ وَإِنْ كَثُرَ، فَإِنَّهُ لَا يَبْلُغُ عَبْدٌ مِنْ عَظَمَةِ اللهِ كَقَائِمَةٍ مِنْ قَوَائِمِ ذُبَابٍ "

1766- Mukbil b. Abdillah bildiriyor: Bir gün insanlar Atâ b. Yezîd el-Leysî'ye çokça soru sorunca şöyle dedi: "Şu konuda ne dersin, şu konuda ne dersin diyerek bana çokça soru sordunuz. Amelinizi başkaları için yapıp da sevabını Allah'tan beklemeyin. Kişi çok da olsa sakın amelini beğenmesin. Zira kul ne yapsa Allah'ın azametinin yanında sinek ayağı kadar dahi olsa bir yer elde edemez."[1]

١٧٦٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حدثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى، حدثنا الْحُسَيْنُ بْنُ هَارُونَ الْمَرَاغِيُّ، حدثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ يُوسُفَ الرَّازِيُّ، حدثنا الْمُسَيَّبُ بْنُ وَاضِحٍ قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ الْمُبَارَكِ، فِي طَرِيقِ الرُّومِ يَقُولُ: يَا مُسَيِّبُ، إِنَّ فَسَادَ الْعَامِّ مِنْ قِبَلِ الْخَاصِّ، وَالنَّاسُ عَلَى خَمْسِ طَبَقَاتٍ: مِنْ أَوَّلِهِمْ الزُّهَّادُ وَهُمْ مُلُوكُ هَذِهِ الْأُمَّةِ، الثَّانِي: الْعُلَمَاءُ وَهُمْ وَرَثَةُ الْأَنْبِيَاءِ، وَالثَّالِثُ: الْوُلَاةُ وَهُمُ الرُّعَاةُ، وَالرَّابِعُ: التُّجَّارُ وَهُمْ أُمَنَاءُ اللهِ فِي الْأَرْضِ، وَالْخَامِسُ: الْغُزَاةُ وَهُمْ سَيْفُ اللهِ فِي الْأَرْضِ، وَإِذَا كَانَ الزَّاهِدُ رَاغِبًا فَبِمَنْ يَقْتَدِي النَّاسُ، وَإِذَا كَانَ الْعَالِمُ طَامِعًا فَبِمَنْ يَهْتَدِي النَّاسُ؟ وَإِذَا كَانَ الرَّاعِي جَائِرًا فَإِلَى مَنْ يَلْتَجِئُ النَّاسُ؟ وَإِذَا كَانَ التَّاجِرُ خَائِنًا فَبِمَنْ يَأْمَنُ النَّاسُ؟ وَإِذَا كَانَ الْغَازِي مُرَائِيًا فَمَتَى يَرْجُو الظَّفَرَ؟"

1767- Müseyyib b. Vâdıh der ki: Bizanslılara karşı çıktığımız savaşta yolda İbnu'l-Mübârek'in şöyle dediğini işittim: "Ey Müseyyib! Genelin bozulması havassın bozulmasıyla olur. İnsanlar beş tabakadan oluşur. İlk tabakada zahidler vardır ki bunlar ümmetin asıl sultanlarıdır. İkinci tabakada âlimler bulunur ki bunlar da peygamberlerin varisleridir. Üçüncü tabakada yöneticiler bulunur ki bunlar da insanları koruyup kollayan kimselerdir. Dördüncü tabakada tacirler bulunur ki bunlar Allah'ın

[1] İsnâdında hakkında tenkitler bulunan İsmail b. Ayyâş vardır. Fesevî, *Ma'rife* (2/408) ve İbnu'l-Mübârek, *Zühd* 64 (194).

yeryüzündeki emanetçileridir. Beşince tabakada savaşçılar bulunur ki bunlar da Allah'ın yeryüzündeki kılıcıdır. Zahidler dünyaya yönelmişlerse diğer insanlar kimin peşinden gitsin? Âlimin dünyalıklara karşı hırsı varsa insanlar kiminle doğru yolu bulsun? Yönetici zâlim ise insanlar kime sığınsın? Tacir hain ise insanlar kime güvensin? Savaşçılar da riyakâr ise zafer nasıl elde edilsin?"[1]

١٧٦٨ - حَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيُّ، حدثنا عُبَيْدُ اللهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ حَمْدَانَ الْعُكْبَرِيُّ، حدثنا أَبُو صَالِحٍ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ ثَابِتٍ، حدثنا أَبُو الْأَحْوَصِ مُحَمَّدُ بْنُ الْهَيْثَمِ الْقَاضِي، حدثنا يَعْقُوبُ بْنُ كَعْبٍ، حدثنا يَحْيَى بْنُ الْيَمَانِ، عَنِ الْحَسَنِ الْخُرَاسَانِيِّ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: " يَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ يَكُونُ فِيهِ عُلَمَاءُ يَنْقَبِضُونَ مِنَ الْفُقَرَاءِ ، وَيَنْبَسِطُونَ عِنْدَ الْكُبَرَاءِ، أُولَئِكَ الْجَبَّارُونَ أَعْدَاءُ الرَّحْمَنِ "

1768- İbn Abbâs der ki: "İnsanlara öyle bir zaman gelir ki âlimleri fakirlerin yanında sıkılır, zenginlerin yanında ise rahat ederler. Bunlar Rahman'ın düşmanları olan zorbalardır." [2]

١٧٦٩ - سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيَّ يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ الْكَارِزِيَّ يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ إِسْحَاقَ بْنِ خُزَيْمَةَ يَقُولُ: سَمِعْتُ يُونُسَ بْنَ الْأَعْلَى يَقُولُ: أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ، حدثنا مُنْذِرُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الْحِزَامِيُّ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: يُقَالِ: " مَا شَيْءٍ شَرٌّ مِنَ الْبِطَالَةِ فِي الْعَالِمِ "

1769- Hişâm b. Urve, babasından bildirir: "Denilir ki âlim için tembellikten daha kötü bir şey yoktur."

١٧٧٠ - وَأَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ الْفَضْلِ، أخبرنا عَبْدُ اللهِ بْنُ جَعْفَرٍ، حدثنا يَعْقُوبُ بْنُ سُفْيَانَ، حدثنا ابْنُ أَبِي عُمَرَ قَالَ: قَالَ سُفْيَانُ: قَالَ بَعْضُ الْأُمَرَاءِ لِأَبِي حَازِمٍ: ارْفَعْ إِلَيَّ حَاجَتَكَ، قَالَ: " هَيْهَاتَ هَيْهَاتَ رَفَعْتُهَا إِلَى مَنْ لَا تُحْتَزَلُ الْحَوَائِجُ دُونَهُ، فَمَا أَعْطَانِي

---

[1] İsnâdı zayıftır.

[2] İsnâdı zayıftır.

مِنْهَا قَنَعْتُ، وَمَا زَوَى عَنِّي مِنْهَا رَضِيتُ " قَالَ: فقَالَ ابْنُ شِهَابٍ إِنَّهُ لَجَارِي، وَمَا عَلِمْتُ أَنَّ هَذَا عِنْدَهُ. قَالَ أَبُو حَازِمٍ: فَقُلْتُ: " لَوْ كُنْتُ غَنِيًّا عَرَفْتَنِي، ثُمَّ قُلْتُ فِي نَفْسِي لَا يَنْجُو مِنِّي، فَقُلْتُ: كَانَ الْعُلَمَاءُ فِيمَا مَضَى يَطْلُبُهُمُ السُّلْطَانُ وَهُمْ يَفِرُّونَ مِنْهُمْ، وَإِنَّ الْعُلَمَاءَ الْيَوْمَ طَلَبُوا العلم حَتَّى إِذَا جَمَعُوهُ بِحَذَافِيرِهِ أَتَوْا بِهِ أَبْوَابَ السَّلَاطِينِ، وَالسَّلَاطِينُ يَفِرُّونَ مِنْهُمْ وَهُمْ يَطْلُبُونَهُمْ "

1770- Süfyân der ki: Valilerden biri Ebû Hâzım'a: "Bir ihtiyacın varsa söyle" deyince, Ebû Hâzım: "Heyhat ki heyhat! Ben ihtiyacımı, istekleri boş çevirmeyecek olana arzettim. Bundan dolayı da bana verdiğine kanaat eder, vermedikleri için de rıza gösteririm" karşılığını verdi. İbn Şihâb: "Kendisi (Ebû Hâzım) komşum olur ve şu ana kadar böyle düşündüğünü bilmiyordum" deyince, Ebû Hâzım: "Ama zengin biri olsaydım bunu bilirdin" karşılığını verdi.

Ebû Hâzım devamını şöyle anlatır: "İçimden yine de vali elimden kurtulamayacak diye düşündüm ve ona şöyle dedim: "Daha önceki âlimleri valiler yanlarına çağırır, ancak onlar valilerden kaçardı. Bugünün âlimleri ise ilimleri bütün yönleriyle elde ettikten sonra valilerin kapılarına geldiler. Valiler onlardan kaçarken, onlar valilerin peşinden koşuyorlar."[1]

١٧٧١ - حَدَّثَنَا أَبُو سَعْدٍ الزَّاهِدُ، أخبرنا أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ جَهْضَمٍ بِمَكَّةَ، حدثنا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عِيسَى، حدثنا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الْحَمِيدِ الْغَضَائِرِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ السَّمَّاكِ يَقُولُ: " كَمْ مِنْ مُذَكِّرٍ بِاللهِ نَاسٍ لِلَّهِ، وَكَمْ مِن مُخَوِّفٍ بِاللهِ جَرِيءٌ عَلَى اللهِ، وَكَمْ مِنْ دَاعٍ إِلَى اللهِ فَارٌّ مِنَ اللهِ، وَكَمْ مِنْ تَالٍ كِتَابَ اللهِ مُنْسَلِخٌ مِنْ آيَاتِ اللهِ "

1771- Ali b. Abdilhamîd el-Ğadâirî der ki: Muhammed b. es-Semmâk'ın şöyle dediğini işittim: "İnsanlara Allah'ı hatırlatıp da kendisi Allah'ı unutan nice kişi vardır. İnsanların Allah'tan korkmalarını öğütleyen ancak kendisi

---

[1] Fesevî, *Ma'rife* (1/679) ve bir kısmını Ebû Nuaym, *Hilye* (3/237).

Allah'a karşı pek cüretkâr olan nice kişi vardır. Allah'a davet eden ancak kendisi Allah'tan kaçan nice kişi vardır. Allah'ın Kitab'ını okuyan ancak Allah'ın âyetlerinden uzak nice kişi vardır."[1]

١٧٧٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرٍ أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ، وَأَبُو سَعِيدٍ مُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى قَالَا: حدثنا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الصَّغَانِيُّ، حدثنا سَعِيدُ بْنُ عَامِرٍ، عَنْ هِشَامٍ الدَّسْتُوَائِيِّ قَالَ: " قَرَأْتُ فِي كِتَابٍ بَلَغَنِي أَنَّهُ مِنْ كَلَامِ عِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِ: تَعْمَلُونَ لِلدُّنْيَا، وَأَنْتُمْ تُرْزَقُونَ فِيهَا بِغَيْرِ الْعَمَلِ، وَلَا تَعْمَلُونَ لِلْآخِرَةِ وَأَنْتُمْ لَا تُرْزَقُونَ فِيهَا إِلَّا بِالْعَمَلِ، وَيْلَكُمْ عُلَمَاءَ السُّوءِ، الْأَجْرَ تَأْخُذُونَ، وَالْعَمَلَ تُضَيِّعُونَ يُوشِكُ رَبُّ الْعَمَلِ أَنْ يَطْلُبَ عَمَلَهُ، وَتُوشِكُونَ أَنْ تَخْرُجُوا مِنَ الدُّنْيَا الْعَرِيضَةِ إِلَى ظُلْمَةِ الْقَبْرِ وَضِيقِهِ، اللهُ نَهَاكُمْ عَنِ الْخَطَايَا كَمَا أَمَرَكُمْ بِالصِّيَامِ وَالصَّلَاةِ، كَيْفَ يَكُونُ مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ مَنْ سَخِطَ رِزْقَهُ، وَاحْتَقَرَ مَنْزِلَتَهُ، وَعَلِمَ أَنَّ ذَلِكَ مِنْ عِلْمِ اللهِ وَقُدْرَتِهِ؟ كَيْفَ يَكُونُ مَنِ اتَّهَمَ اللهَ فِيمَا قَضَى لَهُ، فَلَيْسَ يَرْضَى بِشَيْءٍ أَصَابَهُ؟ كَيْفَ يَكُونُ مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ مَنْ دُنْيَاهُ آثَرُ عِنْدَهُ مِنْ آخِرَتِهِ، وَهُوَ فِي دُنْيَاهُ أَفْضَلُ رَغْبَةً؟ كَيْفَ يَكُونُ مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ مَنْ مَصِيرُهُ إِلَى آخِرَتِهِ، وَهُوَ مُقْبِلٌ عَلَى دُنْيَاهُ وَمَا يَضُرُّهُ أَشْهَى إِلَيْهِ؟ - أَوْ قَالَ أَحَبُّ إِلَيْهِ مِمَّا يَنْفَعُهُ - كَيْفَ يَكُونُ مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ مَنْ يَطْلُبُ الْكَلَامَ لِيُخْبِرَ بِهِ وَلَا يَطْلُبُهُ لِيَعْمَلَ بِهِ؟ "

1772- Hişâm ed-Destuvâî der ki: Bir kitapta, Hz. İsâ'nın şöyle dediğini okudum: "Rızkınız size amel etmeden de verildiği halde siz dünya için çalışıyorsunuz da size amelsiz rızık verilmeyeceği âhiret için çalışmıyorsunuz. Ey kötü âlimler! Size yazıklar olsun. Ücretinizi alıp ameli heba ediyorsunuz. Amel sahibinin Allah'ın amelini isteyeceği gün çok uzak değildir. Geniş olan dünyadan çıkıp kabrin darlığına ve karanlığına girmeniz çok uzak değildir. Yüce Allah, size namazı ve orucu emrettiği gibi günahlardan kaçınmayı da emreder. Bunların Allah'ın ilmi ve kudreti dâhilinde olduğunu bildiği halde rızkından memnun olmayan, mertebesini

[1] Ebû Nuaym, *Hilye* (8/206).

hor gören kişi nasıl ilim ehlinden olabilir? Allah'ın kendisi için takdir ettiği şeyi az bulan ve nasibine razı olmayan kişi nasıl ilim ehlinden olabilir? Dünyadayken en büyük arzusu âhiret olması gerekirken dünyasını âhiretine tercih eden kişi nasıl ilim ehlinden olabilir? Gidişi âhirete olduğu halde yüzü dünyaya dönük olan, kendisine zarar verecek şeyi fayda verecek olandan daha çok seven veya arzulayan nasıl ilim ehlinden olabilir? İlmi amel etmek için değil de sadece başkalarına aktarmak için öğrenen biri nasıl ilim ehlinden biri olabilir?"[1]

١٧٧٣ - أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي الْمَعْرُوفِ، أخبرنا أَبُو سَهْلٍ الْإِسْفِرَايِينِيُّ، حدثنا أَبُو جَعْفَرٍ الْحَذَّاءُ، حدثنا عَلِيُّ بْنُ الْمَدِينِيِّ، حدثنا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، حدثنا يَزِيدُ بْنُ حَازِمٍ، عَنْ عَمِّهِ جَرِيرِ بْنِ زَيْدٍ قَالَ: سَمِعْتُ تُبَيْعًا يَقُولُ: " إِنِّي لَأَجِدُ نَعْتَ أَقْوَامٍ يَتَفَقَّهُونَ لِغَيْرِ اللهِ، وَيَتَعَلَّمُونَ لِغَيْرِ الْعِبَادَةِ، وَيَلْتَمِسُونَ الدُّنْيَا بِعَمَلِ الْآخِرَةِ، يَلْبَسُونَ جُلُودَ الضَّأْنِ عَلَى قُلُوبِ الذِّئَابِ، فَبِي يَغْتَرُّونَ، وَإِيَّايَ يُخَادِعُونَ، فَبِي حَلَفْتُ لَأُتِيحَنَّ لَهُمْ فِتْنَةً تَتْرُكُ الْحَلِيمَ فِيهَا حَيْرَانَ "

1773- Cerîr b. Zeyd der ki: Tubey' el-Himyerî'nin şöyle dediğini işittim: "Allah rızası dışında bir şeyler için fakih olan, ibadet etme dışında şeyler için ilim öğrenen, âhiret amelleriyle dünyalıklar elde etmek isteyen, bir kurdun kalbine sahip olmalarına rağmen koyun postuna bürünen birilerinin olduğunu görüyorum. Bunlar beni aldatıp beni mi kandırıyorlar? Yeminle, hilim sahibi kişileri bile şaşkına çevirecek bir fitneye hazır olmalarını söylüyorum."[2]

١٧٧٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنِي أَبُو عَبْدِ اللهِ الْعَصَمِيُّ، أَخْبَرَنِي أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ رَزِينٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ خَشْرَمٍ قَالَ: قَالَ سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ قَالَ بَعْضُ الْفُقَهَاءِ: كَانَ يُقَالُ: " الْعُلَمَاءُ ثَلَاثَةٌ: عَالِمٌ بِاللهِ، وَعَالِمٌ بِأَمْرِ اللهِ، وَعَالِمٌ بِاللهِ وَبِأَمْرِ اللهِ، فَأَمَّا الْعَالِمُ

[1] Ravileri güvenilirdir. Ebû Nuaym, *Hilye* (6/279).

[2] İsnâdı hasendir. Dârimî, *mukaddime* (90).

بِاللهِ: فَهُوَ الَّذِي يَخَافُ اللهَ، وَلَا يَعْلَمُ السُّنَّةَ، وَأَمَّا الْعَالِمُ بِأَمْرِ اللهِ: فَهُوَ الَّذِي يَعْلَمُ السُّنَّةَ، وَلَا يَخَافُ اللهَ، وَأَمَّا الْعَالِمُ بِاللهِ وَبِأَمْرِ اللهِ: فَهُوَ الَّذِي يَعْلَمُ السُّنَّةَ، وَيَخَافُ اللهَ، فَذَلِكَ الَّذِي يُدْعَى عَظِيمًا فِي مَلَكُوتِ السَّمَوَاتِ "

1774- Süfyân b. Uyeyne der ki: "Denilirdi ki âlimler, Allah'ı bilen, Allah'ın emirlerini bilen ve hem Allah'ı, hem de Allah'ın emirlerini bilen olmak üzere üç çeşittir. Allah'ı bilen kişi Allah'tan korkar, ama sünneti bilmez. Allah'ın emirlerini bilen kişi ise, sünneti bilen ancak Allah'tan korkmayan kişidir. Hem Allah'ı, hem de Allah'ın emirlerini bilen kişi de sünneti bilen ve Allah'tan korkan kişidir. Melekût âleminde büyük değer verilen kişi de işte budur."[1]

١٧٧٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ الْفَضْلِ الْقَطَّانُ، أخبرنا عَبْدُ اللهِ بْنُ جَعْفَرٍ، حدثنا يَعْقُوبُ بْنُ سُفْيَانَ، حدثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حدثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، حدثنا الْقَاسِمُ بْنُ هَزَّانَ قَالَ: سَمِعْتُ الزُّهْرِيَّ يَقُولُ: " لَا يُوثَقُ لِلنَّاسِ عَمَلُ عَامِلٍ، لَا يَعْلَمُ وَلَا يُرْضَى بِقَوْلِ عَالِمٍ لَا يَعْمَلُ

1775- Zührî der ki: "İlimsiz amel den kişinin bu ameli insanlara dayanak olamaz. Ameli olmayan âlimin de sözüne itibar edilmez."[2]

١٧٧٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرٍ أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ، حدثنا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حدثنا الْحَسَنُ بْنُ عَفَّانَ، حدثنا أَبُو أُسَامَةَ، عَنْ أَبِي الْأَشْهَبِ، قَالَ: قَالَ الْحَسَنُ: " مَنْ قَالَ قَوْلًا حَسَنًا، وَعَمِلَ عَمَلًا حَسَنًا فَخُذُوا عَنْهُ، وَإِذَا قَالَ قَوْلًا حَسَنًا، وَعَمِلَ عَمَلًا سَيِّئًا فَلَا تَأْخُذُوا عَنْهُ "

1776- Hasan(-ı Basrî) der ki: "Güzel söz söyleyip güzel amelde bulunanların görüşlerine itibar edin. Güzel söz söyleyip kötü şeyler yapanların ise görüşlerine itibar etmeyin."[1]

---

[1] Ebû Nuaym, *Hilye* (7/28), Dârimî, *mukaddime* (102) ve Beyhakî, *Medhal* 329 (529).

[2] Hatîb, *İktidâu'l-İlm* 166 (13) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (3/366).

١٧٧٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حدثنا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، حدثنا الْخَضِرُ بْنُ أَبَانَ، حدثنا سَيَّارٌ، حدثنا جَعْفَرٌ، عَنْ مَالِكِ بْنِ دِينَارٍ قَالَ: " قَرَأْتُ فِي التَّوْرَاةِ أَنَّهُ لَيْسَ شَيْئًا فِعْلٌ مَا تَعْلَمْ وَلَمَّا تَعْمَلُ بِمَا قَدْ عَلِمْتَ يَكُونُ مَثَلُكَ مَثَلَ رَجُلٍ حَزَمَ حُزْمَةً مِنْ حَطَبٍ فَحَمَلَهَا فَلَمْ يَسْتَطِعْ بِهَا، فَوَضَعَهَا وَجَمَعَ إِلَيْهَا "

1777- Mâlik b. Dînâr der ki: Tevrat'ta şunu okudum: "Sana öğretilenlerle amel etmiyorsan öğreneceğin şeylerden sana hayır gelmez! Böylesi bir durumda topladığı bir bağ odunu sırtına almaya çalışan, ancak taşıyamayan, bir bağı taşıyamadığı halde üzerine başka odunları da koymaya çalışan oduncunun durumuna düşersin."[2]

١٧٧٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، حدثنا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُّ، حدثنا الْعَبَّاسُ بْنُ الْوَلِيدِ، حدثنا أَبِي، حدثنا الْأَوْزَاعِيُّ يَقُولُ: " مَنْ أَخَذَ بِنَوَادِرِ الْعُلَمَاءِ فَفِي فِيهِ الْحَجَرُ " قَالَ: وَسَمِعْتُ الْأَوْزَاعِيَّ يَقُولُ: " إِنَّ مَعَانِيَ الْمَسَائِلِ تُحْدِثُ قَسْوَةً فِي الْقُلُوبِ وَغَفْلَةً وَإِعْجَابًا " قَالَ: وَحدثنا الْأَوْزَاعِيُّ نُبِّئْتُ أَنَّهُ كَانَ يُقَالُ: " وَيْلٌ لِلْمُتَفَقِّهِينَ لِغَيْرِ الْعِبَادَةِ، وَالْمُسْتَحِلِّينَ الْحُرُمَاتِ بِالشُّبُهَاتِ "

1778- Abbâs b. el-Velîd, babasından bildirir: Evzaî: "Âlimlerin (çoğunluğa) aykırı görüşlerine tutunanların ağzı taşla dolsun!" dedi. Yine: "Meselelerin derin ve uzak anlamlarının peşine düşmek kişide kalp katılığına, gaflete ve kendini beğenmişliğe yol açar" dediğini işittim.

Yine şöyle demiştir: "Bana bildirildiğine göre «İbadet dışında bir şeyler için fakih olanlara ve şüphelere dayanarak haramları helal kılanlara yazıklar olsun» denilirdi."[3]

---

[1] Ravileri güvenilirdir. İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (14/40).

[2] Hadir b. Ebân dolayısıyla isnâdı zayıftır. Ebû Nuaym, *Hilye* (2/375).

[3] Beyhakî, *Medhal* 323 (506), Hatîb, *İktidâu'l-İlm* 203 (116) ile *el-Fakîh ve'l-Mütefakkih* (2/89), Âcurrî, *Ahlâku'l-ulemâ* (104) ve Dârimî, *mukaddime* (64).

١٧٧٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيُّ قَالَ: سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ أَبِي عَمْرٍو الْبَلْخِيَّ يَقُولُ: حدثنا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ اللَّخْمِيُّ، حدثنا الْحَسَنُ بْنُ الْعَبَّاسِ، حدثنا عَمْرُو بْنُ رَافِعٍ، حدثنا الْحَكَمُ بْنُ بَشِيرٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ قَيْسٍ الْمُلَائِيِّ قَالَ: " قَالَ إِبْلِيسُ: ثَلَاثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ أَدْرَكْتُ مِنْهُ حَاجَتِي: مَنِ اسْتَكْثَر عَمَلَهُ، وَنَسِيَ ذُنُوبَهُ، وَأُعْجِبَ بِرَأْيِهِ "

1779- Amr b. Kays el-Mulâî der ki: İblis şöyle demiştir: "Bir kişide üç şey mevcutsa ondan istediğimi almışım demektir. Bunlar da amelini çok görmesi, günahlarını unutması ve görüşlerini beğenmesidir."[1]

١٧٨٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو زَكَرِيَّا بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْحُسَيْنِ بْنَ حَمَّادٍ الْكُوفِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ عَلِيٍّ النَّحْوِيَّ يَقُولُ: سَمِعْتُ وَهْبَ بْنَ عَلِيٍّ يَقُولُ: كَانَ ابْنُ السَّمَّاكِ الْوَاعِظُ بِالْكُوفَةِ، فبدأ فِي بَعْضِ مُجَالِسِهِ فِي ذِكْرِ النَّارِ فَبَكَى وَأَبْكَى، وَوَعَظَ وَذَكَّرَ، وَجَرَى مَجْلِسٌ حَسَنٌ جَمِيلٌ" فَلَمَّا كَانَ فِي الْمَجْلِسِ الثَّانِي رفِعَتْ إِلَيْهِ رُقْعَةٌ كَانَ فِيهَا:

يَا أَيُّهَا الرَّجُلُ الْمُعَلِّمُ غَيْرَهُ ... هَلَّا لِنَفْسِكَ كَانَ ذَا التَّعْلِيمُ

تَصِفُ الدَّوَاءَ مِنَ السَّقَامِ لِذِي الضَّنى ... كَيْمَا يَصِحَّ بِهِ وَأَنْتَ سَقِيمُ

وَأَرَاكَ تُلْقِحُ بِالرَّشَادِ عُقُولَنَا ... نُصْحًا وَأَنْتَ مِنَ الرَّشَادِ عَدِيمُ

فَمَرِضَ مِنْ ذَلِكَ مَرَضًا شَدِيدًا وَتُوُفِّيَ مِنْهُ رَحِمَهُ اللهُ

1780- Vehb b. Ali der ki: İbnu's-Semmâk Kufe'nin vaiziydi. Vaazlarından birinde cehennemden bahsetti ve hem kendisi, hem de onu dinleyenler ağladı. Öğütlerde bulunup Allah'ı hatırlattı. Çok güzel bir vaaz oldu. Diğer vaazını yapacakken kendisine bir kağıt parçası verildi. İçinde şöyle yazıyordu:

"Ey başkalarına bir şeyler öğreten

---

[1] Ebû Nuaym, *Hilye* (5/92).

Biraz da kendine bir şeyler öğren
Hastaya tedavi için ilaç sunuyorsun
Ama kendin hastalık içinde bulunuyorsun
Aklımıza öğütle doğru yolu aşılıyorsun
Ama henüz kendin doğru yolu bulamıyorsun."

İbnu's-Semmâk bu sözlerden sonra ağır bir hastalığa yakalandı ve bu hastalıktan da vefat etti.[1]

١٧٨١ - أَخْبَرَنَا أَبُو حَازِمٍ الْحَافِظُ، أخبرنا أَبُو عَمْرِو بْنُ مَطَرٍ قَالَ: حَضَرْتُ مَجْلِسَ أَبِي عُثْمَانَ الْحِيرِيِّ الزَّاهِدِ، فَسَكَتَ حَتَّى طَالَ سُكُوتُهُ، ثُمَّ أنشأ يَقُولُ:"

وَغَيْرُ تَقِيٍّ يَأْمُرُ النَّاسَ بِالتُّقَى طَبِيبٌ يُدَاوِي وَالطَّبِيبُ مَرِيضُ"

قَالَ: فَارْتَفَعَتِ الْأَصْوَاتُ بِالْبُكَاءِ وَالضَّجِيجِ

1781- Ebû Amr b. Matar der ki: Zahid Ebû Osmân el-Hîrî'nin bir meclisinde bulundum. Bu mecliste uzun bir süre sustuktan sonra şöyle dedi:

"Takvası olmayan kişi insanlara takvayı öğütlüyor
Kendisi hasta olan tabip de başkasını tedavi ediyor."

Bu sözünün üzerine mecliste ağlama ve feryat sesleri yükseldi.[2]

١٧٨٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، أخبرنا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عُثْمَانَ سَعِيدَ بْنَ عُثْمَانَ الْحَنَّاطَ يَقُولُ: سَمِعْتُ ذَا النُّونِ يَقُولُ: " ثَلَاثَةٌ مِنْ أَعْلَامِ الْخَيْرِ فِي الْعَالِمِ الْمُتَّقِي: قَمْعُ الطَّمَعِ عَنِ الْقَلْبِ فِي الْخُلُقِ، وَتَقْرِيبُ الْفَقِيرِ، وَالرِّفْقُ بِهِ فِي التَّعْلِيمِ وَالْجَوَابِ، وَالتَّبَاعُدُ مِنَ السُّلْطَانِ، وَثَلَاثَةٌ مِنْ أَعْلَامِ الْخَيْرِ فِي الْمُتَعَلِّمِ: تَعْظِيمُ الْعُلَمَاءِ بِحُسْنِ التَّوَاضُعِ لَهُمْ، وَالْعَمَى عَنْ عُيُوبِ النَّاسِ بِالنَّظَرِ فِي عَيْبِ نَفْسِهِ، وَبَذْلُ

[1] İbn Abdilber, *Câmiu Beyâni'l-İlm* (1/196).

[2] Hatîb, *Târîh* (9/102).

الْمَالِ فِي طَلَبِ الْعِلْمِ إِيثَارًا لَهُ عَلَى مَتَاعِ الدُّنْيَا، وَثَلَاثَةٌ مِنْ أَعْلَامِ الْفَهْمِ: تَلَقُّفُ مَعَانِي الْأَقْوَالِ، وَإِنْجَازُ الْجَوَابِ فِي الْمَقَالِ، وَكِفَايَةُ الْخَصْمِ مَؤونَةَ التَّكْرَارِ، وَثَلَاثَةٌ مِنْ أَعْلَامِ الْأَدَبِ: الصَّمْتُ حَتَّى يَفْرُغَ الْمُتَكَلِّمُ مِنْ كَلَامِهِ، وَرَدُّ الْجَوَابِ إِذَا اقتضى مِنْهُ الْجَوَابُ، وَإِعْطَاءُ الْجَلِيسِ حَظَّهُ مِنَ الْمُؤَانَسَةِ وَالْمُكَاشرَةِ فِي وَجْهِهِ حَتَّى يَقُومَ "

1782- Zünnûn der ki: Üç şey takva sahibi âlimde hayrın göstergelerindendir. Bunlar; ahlâk olarak tamahkârlığı kalpten söküp atmak, fakiri kendine yakın tutup soru ve cevaplarında ona yumuşak davranmak ve yöneticilerden uzak durmaktır.

Üç şey öğrencide hayrın göstergelerindendir. Bunlar; âlimlere tevazu içinde saygı göstermek, kendi kusurlarıyla ilgilenip başkalarının kusuruna bakmamak, ilmi dünya malına tercih ederek bu yolda malını harcamaktır.

Üç şey anlayış sahibi olmanın göstergelerindendir. Bunlar; söylenen sözün hangi anlamlara geldiğini bilmek, konuya noktayı koyacak cevabı verebilmek ve bilgi tekrarına imkan sağlayacak şekilde yeterince davaya bakmış olmaktır.

Üç şey de edebin göstergelerindendir. Bunlar da; konuşan kişi sözünü bitirinceye kadar susmak, gerekiyorsa sorulan soruya cevap vermek ve yanında oturanla kalkana kadar ilgilenip güler yüz göstermektir."[1]

[1] Beyhakî, *Medhal* 390 (685).